

**Sebastiani Corradi Commentarius, in quo M.T. Ciceronis de
claris oratoribus liber, qui dicitur Brutus, & loci pene
innumerabiles quum aliorum scriptorum, tum Ciceronis ipsius
explicantur.**

<https://hdl.handle.net/1874/427485>

SEBASTIANI
CORRADI COMMEN
TARIUS, IN QVO

*M. T. Ciceronis de Claris Oratoribus
liber, qui dicitur Brutus, & loci penè
innumerabiles quum aliorum
scriptorum, tum Ciceronis
• ipsius explicantur.*

Florentiæ apud Laurentium Torrentinum Ducalem
Typographum M D L I I. Cum Priuilegio.

SEBASTIANVS

CORRADVS SEBASTIA

NO PIGHINO SIPON

TINO PONT.

S. P. D.

NEMO plures vnquàm causas habuit, cur alterum diligeret, quàm ego, cur te non amem solum, sed etiam planè colam: quas, non faciã, vt omnes enumerem, ne videar ambitiosus: illam quæ publica sit, etiam si velim, tacere non possim: quòd videam te sic ab omnibus, quasi cæstum Veneris habeas, amari, vt ego ne homo quidem possim, aut debeam vocari, nisi, quem diligant omnes, quamuis ei nihil debeant, ego, qui tantum debeo, quàm maxime possim, semper obseruem. Id ego vero sic facio, vt in eo nemini concedam: quippe qui sciam, te tibi non Veneris cingulo, sed Palladis auxilio non omnium modo beneuolentiam, sed honores etiam maximos, in quibus summa cum laude versaris, comparasse. Id ego iam tum, quum tu te Romam cõtulisti, quòd qualis esses, optime nossẽm, poëtæ summi versibus ita prædixi: Mirabar quid mœsta Deos Amarylli vocares: cui pendere sua patereris in arbore poma. Tityrus hinc aberat: ipsæ te Tityre pinus, Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant. Tu vero sic ea, quæ tibi quasi reseruata fuerant, gustasti, vt verè, quemadmodum Themistocles, & Cicero, gloriari possis, te magnorum laborum tuorum, multarumque vigiliarum fructum maximum cepisse. Nam Romæ ius ita dixisti, vt omnes te Romani ciues vt hominem diuinum de cœlo delapsum esse Romam putarent: ac, quod nunquam antea factum fuerat, vt is ma-

EPISTOLA

gistratus iterum tibi non annuus modo, sed perpetuus
 etiam daretur, optarent, & à summo Pontifice, qui ni-
 hil vnquam miratus est magis, etiam postularent. Ve-
 rum ille vir prudentissimus arbitratus Perusinos, qui
 tunc inter se dissidebant, opera viri talis indigere, eò te
 misit: vbi quid egeris, non est necesse dicere; quum satis
 constet, à Perusinis Pontificem, missis legatis, rogatum
 fuisse, vt eam tibi prouinciam prorogaret. Ille vero, qui
 de tua virtute iam grauissima iudicia, & testimonia ha-
 beret, æquum non putauit esse vt homines pauci, vt Pe-
 rusini, potius, quàm ipse, & omnes Christiani tali virtu-
 te fruerentur. Itaque te Romam quum reuocasset, non
 ita multo post primum cameræ, vt appellant, audito ri-
 loanni Baptistæ Cicadæ viro prudentissimo vicarium
 dedit: deinde, quum tu in eo munere opiniones omniū
 superasses, in collegium iudicum vt vocant, rotæ, ipsis
 omnibus expetentibus, cooptandum curauit. Tum
 vero in eo quasi orbis terrarum theatro plane, qualis
 esses, ostendisti. Sic enim te gessisti, vt, quamuis locus
 ille semper honestissimus fuerit, tum tamen illud vere
 dici posset, quod Epaminondas vsurpauit: vir ostendit
 magistratum: & illud item, quod Zeuxis pictor olim
 scripsit: Inuisurum aliquem facilius, quàm imitaturum.
 Ne longum faciam, tacebo, quàm iustè, sapienterque
 res omnes & disceptaris, & iudicaris: & illud, quo pro-
 perat animus, dicam, te vnum ex omnibus collegis à
 Paulo III. Pont. Max. viro prudentissimo de consili-
 sententia dignum esse iudicatum, quem Tridentum
 mitteret, vt cum Ioanne Mario Montio, Marcello Cer-
 uino, & Reginaldo Polo Cardinalibus amplissimis, &
 legatis sapientissimis concilii curam sustineres. Quod
 quidem negotium quàm prudenter gesseris, nihil atti-
 net dicere, quum & publica monimenta testentur, &
 tu prudentiæ tuæ & laboris illum fructum tuleris, vt
 quò vix initiatus sacris eras profectus, inde vel Episco-
 pus reuertereris. Quo tempore meis id oculis vidi:
 quòd si quis retulisset, fortasse non credidissem: te sic à
 Ioanne

NVNCPATORIA.

Ioanne Morono Cardinali, & Bononiæ legato, & à Camillo Mentuato viris, quos ego nec nimis valde unquam, nec nimis sæpe laudauero, excipi, sic à Bononiensibus omnibus deduci, & laudari, vt ego non solum mirarer, sed tacitus etiam & mihi, quasi Philippus Alexandro, gauderem, quòd his temporibus natus, & tantum patronum nactus essem: & patriæ nostræ, quæ virum talem genuisset, & huic ætati, quæ videret, & frueretur maiorem in modum gratularer. Quum vero disputaretur, iurene concilium Bononiam translatum videretur, tu vel in primis de communi patrum sententia Romanus missus, vt ea de re Pontificem doceres: qui rem quum intellexisset, vt idem tu velut omnium peritissimus Imperatorem doceres, ad eum te cum omnium hominum moderatissimo Alouisio Lippomano Veronensi Episcopo legauit: quòd vos tales esse cognosceret quales Imperator ipse cupiebat: qui quum Germaniæ nationes eas, quæ à religione declinare videbantur, ad officium, sanitatemque reducere vehementer optaret, magni interesse Reip. Christianæ iudicaret, eò duos viros etiam Cardinales doctrina, moribus, & auctoritate præditos mitti, qui, quæ religionis essent, rite curarent. Quumque Pontifex de te primo quoque tempore ornando cogitaret, decessit: cui quum Iulius III. successisset vir sapientissimus, & te nō minus, quàm Paulus ipse, vel plus etiam diligeret, in Urbem te reuocatum Siphontinum Pontificem, vel, vt hodie vocant, Archiepiscopum in suum locum creauit: nec ita multo post ipse quoque, quasi Paulum superiorem Pontificem imitatus, te laudibus, auctoritate, decretis, & præmiis maioribus ornatum, & solum ad eundem Augustum Augustam misit: vbi, quod audimus, & vt qui maxime, gaudeamus, ex sententia omnia tibi successerunt. Nuper vero Pontifex idem te, & eundem Alouisium Lippomanum maximis inter vos vinculis doctrinæ, morum, beneuolentiæ, & pietatis Christianæ coniunctos cum Marcello Crescentio Cardinale, & legato Concilio Tridenti-

EPIST. NVNCVP.

no præfecit: qui gradus, quoniam ad rem omnium maximam pertinet, amplissimus merito, ac iure debet iudicari. Deus igitur Opt. Max. cætera, quæ speramus, fortunet. Nos interea, qui & ea, quæ diximus, & multo plura, quæ norunt omnes, admiramur: & ea, quæ nos ut penè domestici cognoscimus, & pauci præterea (maius enim bonus esse, quam videri) sciunt, obstupescimus, nullum finem facimus de te cogitandi. Atque utinam quidem, quemadmodum de te semper fere cogitamus, ita scriptis efficere possimus, ut id ipsum etiam semper extaret. Sed quoniam fieri nullo modo potest, ut, quantum de te mente concepimus, quantumque te colimus, tantum scriptis exprimatur, tibi, qui nos intus, & in cute, quod aiunt, iam pridem nosti, ut Timanthes Agamemnonis dolorem, sic nos amorem, & obseruantiam erga te nostram æstimandam relinquemus, hoc tantum commentario, quem tibi dono mittimus, ut nunc est, testati: quem tu, ut spero, libenter accipies: quod & Ciceronis Bruto, quem sumus interpretati, tu valde delectaris, & is ab eo proficiscitur, qui tuus gentilis, condiscipulus, ciuis & sit & appelletur: quem tu semper tanti fecisti, ut ab eo potius, quam vel à fratre, vel à propinquis, sororem fœminam lectissimam, Ioanni Paulo Corradino viro modestissimo volueris collocari. Accipe igitur, quod tibi nunc dare possumus, & puta, te, & ea, quæ tua causa cupimus, magna cum spe iam nunc ab omnibus quidem tuis amicis, sed in primis tamen à Iulio Boiardo illustri viro & principe, ab Hieronymo Crasso equite nobilissimo, cæterisque Crassis omnibus tui, ut qui maximè, studiosis, à Iulio Scarlatino & Galeoto Bosio Iurisconsultis clarissimis, à Francisco Bologneto viro optimo, & homine doctissimo, ab Innocentio Ringherio viro eruditissimo, & à nobis, qui te vel absentem tamen in oculis semper ferimus, expectari.

Vale. Calend. Iun. M D L I. Bononia.

CORRADVS

LECTORI S.

QVVM Iouita Rapicius uir optimus, et
 homo doctissimus Quæsturam nostram
 ne adhuc quidem descriptam legisset,
 nos, ut de personis Ciceronianis librum
 scriberemus, hortatus est, id onus no-
 strum prorsus esse testatus. Nos uero,
 quamuis onus illud multo grauius esse
 duceremus, quàm quod ipsi ferre posse-
 mus, quia tamen talium virorum cohor-
 tationes oracula semper esse putauim-
 us, in nobis aliquid illum videre, quod
 ipsi non uideremus, arbitrati, iam tum
 viro prudentissimo parere constituimus, præsertim quum certo sciremus,
 eum, qui diligenter id fecisset, multo plus utilitatis, quàm qui personas Hora-
 tianas olim collegerunt, studiosis hominibus allaturum. Nam si maiores no-
 stri eos, qui personas poetæ nec summi, nec multas, nec admodum illustres,
 quæ tamen adhuc multis essent notæ descripserunt, multum profuisse puta-
 uerunt, quantum nos eum, qui personas historici, philosophi, & certe sum-
 mi oratoris innumerabiles, & olim quidem illustres admodum, sed nunc ma-
 iorem partem propter rerum ignoracionem obscuras, rursus illustret scri-
 ptis, profuturum putare debemus? Nos certe, si quis vnquam fuerit, qui
 possit id ipsum præstare, contendere non dubitabimus, eum plus nostris stu-
 dijs, quàm reliquos omnes interpretes, profuisse. Interpretes enim, si quid oc-
 currat historiæ, solent, quod lippis, & consoribus est notum, & à re sæpius
 alienum, referre: is nihil, nisi quod reconditum sit, & ad rem maxime perti-
 neat, sedendum curabit. Illi, si M. Cato, M. Piso, L. Torquatus, L. Lu-
 cullus aliquid apud Ciceronem de Philosophia disputabunt, multa quidem
 congerent, sed ita confundent, ut ea nec caput, nec pedes habere videantur:
 is vero, cur Cato, Piso, Torquatus, Lucullus potius, quàm Varro, Cor-
 ta, Balbus, Triarius, & cur eo modo potius, quàm alio loquantur, quàm
 planissime fieri poterit, explicabit. Illi, si Ciceronis orationem pro T. Annio
 Milone, ut eam, quæ sit omnium nobilissima, potissimum ponamus, interpre-
 tari volent, res quidem, quæ in oratore debeant esse, partes orationis, & artis
 quædam præcepta, sed quæ trita sint, & è libris nullo negotio peti possint,
 confuse describent: is autem, qui sciet, quibusdam placuisse, ita defendi cri-
 men, interfici Clodium pro repub. fuisse, cur aliam rationem Cicero sit secu-
 tus, & rem multo aliter, ac ceteri solerent oratores, disposuerit, accurate de

PRAEFATIO

monstrabit, & simul in exordio verène Cicero timuerit, an timere sinxerit, item verumne, an falsum narrarit, ostendet, unde multa discuntur artis praecpta, quae nusquam in libris Rhetoricis reperiri posse videantur. Illi solent quidem, quod ad elocutionem maxime pertineat, interpretationem verborum profiteri, sed nihil est, quod minus exequantur: is, etiamsi ne hoc quidem profiteatur, dum tamen res ipsas uolet indagare, vel aliud agens, quae sit verborum vis, & natura, declarabit. Quid multa? is in Ciceronis operibus, quicquid ad historiam, quicquid ad Philosophiam, quicquid ad artem dicendi pertinet, ita nobis, si modo studij tantum, quantum requiritur, in eam rem conferre uolet, explanabit, nihil ut amplius desiderare possimus. Atque utinam quidem vir aliquando tandem talis existat, qualem vel ante descripsimus, vel certe iam pridem cogitatione sumus, & mente complexi. Sed, quoniam, quod ne speramus quidem, videmur optare, nos, quod in nobis fuit, id operam dedimus, ut praestaremus, pro virili parte conati, quod uellemus, adumbrare. Nec dubitamus tamen, quin multum profecisse iudicemur: qui, praeterquam quod in Ciceronis epistolis omnibus ferè, & Valerij Maximi libris illustrandis id nuper interpretandi genus, quod maxime laudatur, attulimus, ea nunc afferamus, quae doctis omnibus nos probaturos esse speremus. Nam, quum de personis Ciceronianis, ut diximus, aliquid iam pridem scribere constituissemus, & inspicere rei tanta difficultas exitum, quam principium inueniri posse, veriti, ne tantum labyrinthum semel ingressi, nunquam postea possemus exire, Ciceronis Brutum, tanquam Thesei filium, nobis adsequendum proposuimus, quod videremus in eum librum, tanquam in equum Troianum, quum Graecos, tum Latinos oratores à Cicerone ita fuisse congestos, ut, qui bene norit illos, omnes penè Ciceronianas personas cognosse videri possit. Ut vero bene cognosci possint, nos quoque in hunc nostrum commentarium, in quo Brutum ipsum sumus interpretati, congestimus, quicquid ad eam rem putauimus pertinere. Scriptores enim tam Graecos, quam Latinos, qui de rebus hisce scripserunt, omnes peruoluimus, ut, si quid esset, quod ad eam rem attineret, colligeremus, idque dum faceremus, saepe multa male vel à librarijs descripta, vel ab autoribus ipsis certe scripta, correximus, vel interpretati sumus: ipsius vero Ciceronis libros omnes ita diligenter legimus, & in his ita curiose locum cum loco, rem cum re, tempus cum tempore, personam cum persona contulimus, ita pugnancia, vel dubia, vel contraria sustulimus, ita denique res omnes sumus persecuti, ut penè dicere audeamus, nihil, quod ad hasce Bruti potissimum personas attineat, esse relictum, de quo magnopere dubitare possimus. Quin veremur interdum, ne quis dicat, nos manum de tabula, quod aiunt, tollere nesciuisse, cui tamen ita nos respondemus, nos adhuc huius diligentiae non poenitere: quam neque nobis obesse, & alijs prodesse cognoscamus: praesertim quum tales nos esse profiteamur, ut, etiamsi nobis obsit, & alijs prosit, nihilominus ea simus usuri. Labor

res

PRAEFATIO

res igitur, quos sanè magnos sustinuiamus, & iacturam temporis, quam magnam fecimus, hac communi utilitate, quam nos putamus non parvam fore, compensamus. Et sanè quidem nos ita semper utilitati communi studuimus, ut, ea contenti, quum res alias, tum vero vel in primis quorundam calumnias neglexerimus: qui soleant eos, qui res huiusmodi paulo diligentius perscrutentur, accusare: quasi vero conuicerint, eas aut hodie nihil prodesse, aut à magnis viris olim speratas fuisse: quum satis appareat contrà, nihil esse, quod studiosis hominibus magis prosit: nihil, in quod magni viri plus studij videantur contulisse. Id ipsi profectò pluribus ostendamus, nisi res ipsa per se loquatur, & constet, Varronem, Ciceronem, Asconium, Suetonium, Plinium, Tacitum, Plutarchum, Gellium, Macrobius, & alios, quos mittimus, in hoc genere studij diligenter esse versatos. Iam vero nos, qui literas hasce profite-mur, quid aliud hodie scribamus? aliquod, opinor, pœma: sanè vero, ut quum semel ne totum quidem lectum fuerit, vinctum mittatur Ilerdam. Epistolas, dicet aliquis, aut orationes scriberes: remp. scilicet Platonis, quæ nunquam fuit, aut patres conscripro, & Quirites Romanos, qui nulli sunt hodie, fingemus, ut quas epistolas, aut orationes scripserimus, eas de grauissimis rebus scripsisse videamur. Nos vero non ita sumus stulti, ut vel ea, quæ nusquam sunt, fingere velimus, vel id sequi, quod assequi non speremus, vel eos, qui de nugis epistolas, & orationes conscribunt, imitari, ne forte nos quoque cum cæteris à Lazaro nostro vere Bono amico viro summo rideamur, quum facile probat, post Ciceronem, nihil, quod ferri possit, in hoc genere scriptum fuisse. At historiae nos dare poteramus: nos uero dare poteramus, & id multo libentius etiam fecissemus, quod & hac ætate res magnæ gestæ sunt, & nos in primis eo studio delectamur: sed veriti sumus, ne quum lex historiae prima sit, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, nos, qui veritatis, ut qui maxime, sumus studiosi, quod neq. rebus gerendis interfuiamus, neque volumus offendere quenquam, interdum mentiri cogeremur. Itaque genus hoc scribendi, & interpretandi, in quo cum laude versari posse videmur, penè solum nobis relinquebatur: quod, quum ex historia etiam magna ex parte proficisci videremus, ita nos arripuimus, ut ne minima quidem nos interdum referre puduerit, ut vel veras lectiones, vel errores aliorum, vel tale quid indicaremus. Omnia tamen nec potuimus, nec volumus conscriptari, quod hoc sit arrogantis polliceri; illud iam nō hominis, sed Dei præstare. Illud certe quidem nos præstitimus, ut, quum res tam veteres, tamque longe à memoria nostra remotas repetamus, nihil penè tamen dicamus, cuius autorem tibi statim non laudemus ita, ut frequenter eius verba tibi consideranda proponamus, ea sic nostris adiungentes, ut ne stylus quidem ipse, quod in huiusce modi tamen cōmentarijs neque fieri potest, neque quæri solet, vllō modo possit extare. Neque tamen omnia nos suo semper ordine retulimus, quod sciebamus, nec historiam perpetuam nos scribere, & quum tam multa ex tam

PRAEFATIO

multis scriptoribus colligeremus, illud infiniti laboris futurum fuisse, nec valde profuturum. Sit igitur satis, omnia penè, quae in hac re requirantur, in hoc commentario, siue ordine, siue praepostere dicantur, inueniri. Quod si quid forte desideretur, te frequenter ad ipsos scriptores, unde petere possis, reijcimus: quorum libros, & capita numeris scriptis sapius, quàm notis appellamus, ne & tu multum labores, & numeri similiter atque in alijs libris factum videmus, à librarijs confundantur. Sin cui contrà videbimur multo plura saepe, quàm res postulet, congestisse, aut interdum his eandem rem retulisse, meminerit ille, ut his scriptis potissimum Brutus explicetur, aliorum tamen etiam librorum rationem haberi: & eandem rem saepe duabus personis, vel pluribus etiam conuenire. Nos certe, quod in poemate, historia, oratione, ceterisque scriptionibus etiam commendatur, id in commentario non magis arbitrati sumus aliquando posse reprehendi, quàm si quid paulo planius, & apertius explicetur, quamuis hoc etiam reprehendi sentiamus: quod non desint homines, si modo sunt homines, qui moleste ferant, res istas, quasi veterum fastos, efferri, quibus enunciatis, uiri docti contemnantur: quum quae prius ipsi vix intelligebant, ea nunc homines indoctissimi, velut epistolas ad Atticum scriptas, etiam publice non dubitent interpretari. Nos vero contrà gaudemus, quod semper nobis propositum fuit, nos, si modo id consecuti sumus, videri aliquibus, siue docti, siue indocti sint illi, profuisse. Nec contemni doctos existimamus, quod nos ex tam multis quaedam declaramus, quae soli scire viderentur: quasi vero non et haec illi multo melius intelligant, & multo plura sciant, quae nunquam vulgus imperitum neque nostris, neque aliorum scriptis assequetur. Verum, quoniam difficile, ne dicam ἀδύνατον esset, omnibus, qui dicere volent aliquid, respondere, illud tibi lector affirmamus, sancteque iuramus, nos, quod officium sit boni uiri, nemini nocere, & omnibus, quibus, possemus, prodesse voluisse: quorum nos alterum certe praestitimus, nemini ut noceremus: alterum vero an simus assecuti, ipse iudicabis. Volumus enim te nunc omnium, quae in hoc commentario scripsimus, esse iudicem: quamuis ipse scire possis, ut Herodotum historias, & Aetionem pietas nuptias Olympiae, sic nos ea treis annos totidem penè verbis, quos edita sunt, in hoc nobilissimo Gymnasio Bononiensi exposuisse, deinde duos annos, Apellis exemplo, quid de his homines iudicarent, expectasse, donec ita iudicarunt omnes, quicumque nos audiebant, aut literas sciebant, ut ipsi nec possumus, nec velimus ad alios iudices appellare: praesertim quum & secundum nos sit iudicatum, & nos putemus in hac repub. quam quadraginta uiri genere, honore, existimatione principes ciuitatis administrant: quam Ioannes Moronus, & Ioannes Marius Montius; qui nunc est summus Pontifex Cardinales amplissimi, & legati sapientissimi, ac Camillus Mentuarius, & Ioannes Angelus Medices, qui nunc est Cardinalis, Prolegati prudentissimi superioribus annis, quibus ea nos iudicanda proposuimus, rexerunt: quam

nunc

PRAEFATIO

nunc Marcellus Crescentius Cardinalis nobilissimus, et legatus ornatissimus,
ac Hieronymus Saulius prolegatus vir optimus, & ut paucis dicam, alter
Aristides, gubernant, nihil omnino male nec potuisse, nec posse iudicari.
Tu tamen quum alia, tum vel in primis illa iudicabis, an sit danda nobis ve-
nia: qui uerbis interdum singulis interpretandis res ipsas referamus: inter-
dum res ipsas omnes in vnum locum congeramus: qui sapius vsum, quàm
veterum monumenta, & lapides in scribendis verbis sequamur, nec ma-
gnopere curemus, siue Celius, Sextius, Cepio, siue Calius, Sestius, Ca-
pio, ut alia mittamus, scribatur: qui sic interpretemur, ut ferè semper ver-
ba nostra personis loquentibus accomodemus, qui tempora sic digeramus, ut
non magni referre putemus, si menses aliquot, vel annus etiam saepe vel adda-
tur, vel relinquatur, praesertim quum de numero annorum Paulus Orosius,
alique scriptores ita dissentiant, ut interdum vix certus numerus col-
ligi posse videatur. Hec omnia si tu probabis, & nos amabis,
honores propemodum diuinos existimabimus nos esse
consecutos. Vale. III. Non. Iun.
M D L I. Bononia.

SEBASTIANI
CORRADI COM-
MENTARIUS,

IN QVO

M. T. CICERONIS DE CLARIS
ORATORIBVS LIBER, QUI
DICITVR BRVTVS,

EXPLICATVR.

Aivs Curio, vt scriptum est apud Cicero-
nem, quum Transpadanorū causam aequam
esse diceret, semper tamen addebat: vincat
utilitas: quod eam semper spectandam pu-
taret: quam nos item doctōri publico pro-
positam esse debere, & non ita multo ante
in hoc ipso loco diximus, & nunc, vt quum
maximē, diximus, atque adeo contendimus,
& si quis aliter sentiat, eum nihil sentire
prorsus affirmamus. Nos certe iam tum,
quum primum cœpimus publice docere, sic
eam nobis proposuimus, vt ne transuersum
quidem vnguē, quod aiunt, ab ea, quoad
eius fieri potest, discedamus. Quare nos,

quum sciremus ei, qui literas hasce, vt vocant, humaniores profiteatur, in
oratoribus, & poētis ferē semper esse versandum: anno superiore M. T. Ci-
ceronis pro T. Annio Milone orationem, in qua Rhetorica velut in tabula
picta spectari posset: & Q. Horatii Poeticam, in qua ipsius artis præcepta
multa tradantur, interpretandas suscepimus: hoc anno vero multo aliter fa-
ciendum putauimus: quippe qui, quum videremus rerum omnium esse vi-
cissitudinem, eadem nos in nostro munere vti voluimus, & oratoris librum,
in quo discendi præcepta, si non prorsus omnia, at plurima certe traderentur:
& rursus poētæ carmen, in quo multa poëtica præcepta spectarentur, afferre:
præsertim quum iam pridem nobis constaret, nullum neque huius poëtæ, qui
poëtarum ingeniosissimus, neque illius oratoris, qui princeps oratorum vo-
cetur, afferri librum posse, qui non maximē vobis esset placiturus: vñ ii certē
placebunt, in quibus non ea modo, quæ diximus, sed fabulæ etiam poëticae
penē omnes, & historiæ Romanæ penē omnes explicentur. Historiæ porro
finis utilitas à Luciano vocatur, vt iam vix fieri possit, quum utilitas, vt no-
bis est propositum, ex hisce libris consequatur: præsertim si nobis, vt soletis,
operam dare voletis, dum libros hosce, quorum alter Brutus, alter Fastorum
appellatur, quā diligentissime fieri potest, explicamus. Atque in Bruto
quidem Ciceroni, vt nunc Fastos mittamus, & ad nostrum munus ordine,

quo decet, accedamus, propositum fuit, non solum Bruto ipsi, & Attico, quod de oratoribus quærebant, exponere, sed Romanis etiam omnibus, & præsertim antiquitatis, & dicendi studiosis prodesse. Nam quum præceptis oratorem in tribus de Oratore libris informasset, eum ut quasi populo exhiberet, hoc libro exemplis prorsus exprimendum putavit. Itaque oratorum penè omnium, qui vel Athenis, vel Romæ floruisent, vitia & virtutes collegit, ut Romani adolescentes illa vitare, & has imitari possent. Neque tamen hæc ipsa quum facit, dicendi præcepta, quæ sint necessaria, prætermittit, sed & illa breuiter complectitur, & oratorum præsertim Romanorum vitas ita describit, ut qui paulo accuratius hunc librum legat, is omnem penè Romanam historiam cognoscat. Quod si per se historia tantum habet utilitatis, quantum omnes testantur, & nos in epistola quadam scripsimus, quid utilitatis in eo libro putes fore, qui non quamlibet historiam, sed Romanam, nec cuiuslibet artis, sed eloquentiæ præcepta complectatur: qui sit non à quouis homine, sed ab eo, qui & eloquentiæ princeps, & historiæ peritissimus fuisse dicatur, conscriptus? Neque tamen ille utrunque, sed per dialogum est scriptus: quæ res non utilitatem modo, sed delectationem etiam, & quidem maximam legentibus afferre solet, præsertim si decorum, gravitatem, urbanitatem, leporem, & venustatem contineat: quæ quidem omnia vel Cicero, vel præterea nullus apud Latinos est consecutus. Nam Platonem quasi quendam Deum Philosophorum, ut vocat ipse, sic est imitatus, ut illum prorsus expresserit, & quidem semper, sed potissimum tamen, quum iam natu grandis esset, ut tunc erat, quum librum hunc ipsum composuit, quum belli Africi, & Hispaniensis tempore, certe Casare Dictatore in otium se contulisset. Hunc igitur librum, quum post libros de Rep. nihil edidisset, ab Attico & Bruto rogatus scripsit, & post treis de Oratore libros quasi quartum, ut ipse testatus est, collocavit. Atq. Platonem, qui suos dialogos duobus nominibus ornavit, imitatus, LIBRUM DE CLARIS ORATORIBUS, QUI BRUTVS DICITVR, inscripsit, quod oratores penè omnes præsertim Latinos, ut Bruto more gereret, connumeravit. Huius argumentum breuiter ita colligitur. T. Pomponius Atticus, & M. Iunius Brutus ad M. T. Ciceronem, quum is in ambularet in xysto, & esset otiosus domi, veniunt, eumque rogant, ut sibi sermonem de oratoribus in Tusculano inchoatum exponat. Ille vero rem paulo altius repetit, & Græcos oratores primum numerat, quibuscum deinde Latinos ita per sua tempora coniungit, ut continuatam seriem usque ad suam ætatem perducatur: ut tum videre poterimus, quum eò venerimus, ubi nobis hæc omnia pluribus erunt explicanda: quod nos ita facturos speramus, atque adeo pollicemur, ut si minus doctrinam, studium certe diligentiamque nostram probaturi sitis: quæ non modo vobis in hoc ipso libro, sed in omnibus etiam Ciceronis: & multis aliorum operibus sit profutura. Quippe quum librum hunc ipsum nemo bene possit interpretari, quin eodem tempore innumera-biles Ciceronis, & aliorum scriptorum locos, in quibus de rebus hisce, & hominibus mentio fiat, interpretetur. Quæ quidem res erit laboris, & difficultatis plena: sed nos omnes nervos contendemus, ut præstemus, quod aliàs sæpe polliciti sumus: nullum fore laborem neque tam magnum, neque tam grauem, qui nos ab utilitate vestra possit auocare. Itaque quicquid erit laboris in præceptis explicandis, in historiis perquirendis, in temporibus conferendis, & in reliquis rebus persequendis, libenter, & ultro perferemus: nec quod nostri quidem muneris, sed graue tamen omnibus, & molestum videri solet, librum, ubi fuerit opus, emendare recusabimus, quamuis illum multis in locis sciamus esse mendosum: quod quum multos annos inter murorum

ruinas

ruinas apud Laudem Pompeiam latuisset, à Gerardo Landriano maiorum nostrorum memoria vix tandem repertus, à Blondo Forliuensi non ita bene propter literarum vetustatem describi potuit, vt non multa menda resederint: quæ nos vt tollamus, pedibus ac manibus, vt dicitur, conabimur: nec in ea re nos imitari pigebit quum Ptolemæum Aegypti regem, qui ab Atheniensibus tantopere contendit, vt Sophoclis, & Euripidis opera sibi quàm emendatissima mitterent: tum Aratum, Aristarchum, Aristophanem, Appionem, Nicanorem, Varronem, Probum, Seruium, & reliquos, qui omne penè suum studium in eam rem videntur contulisse. Neque vero parum laudis in ea re patres nostri sunt assecuti, sed plus tamen hodie Bembus, Vbalдинus, Egnatius, Pierius, Alciatus, Victorius, Lilius, & Manutius meus assequuntur: quorum doctrinam, & mores vt semper admirati sumus, ita nunc vestigialibenter, & vltro persequemur. sed ad rem iam nunc accedamus.

M. T. CICERONIS DE CLARIS
ORATORIBVS LIBER,
QVI DICITVR
BRVTVS.

QVVM è Cilicia decedens Rhodum venissem, & eò mihi de Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem. Nam & amico amisso, cum consuetudine iucunda, tum multorum officiorum coniunctione me priuatum videbam, & interitu talis auguris dignitatem nostri collegii diminutam dolebam: qua in cogitatione & cooptatum me ab eo in collegiũ recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere debebam. Augebat etiam molestiam quòd magna sapientium ciuium bonorumque penuria, vir egregius, coniunctissimusque mecum consiliorum omnium societate, alienissimo Reip. tempore extinctus, & auctoritatis & prudentiæ suæ triste nobis desiderium reliquerat. Dolebamque quòd non, vt plerique putabant, aduersarium, aut obrectatorem laudum mearum, sed socium potius & consortem gloriosi laboris amiseram.

M. T. CICERONIS, de quo melius est silere, quàm pauca loqui, vt de Carthagine dixit Sallustius, præsertim quũ liber hic eius vitæ penè totâ completatur. CLARIS ORATORIBVS, illustribus. Nam videas claros, & illustres eos potissimũ vocari, qui liberaleis artes colant, vt à Cicerone clari oratores, et à Suetonio illustres Grammatici vocantur: qui tamen obscuri maiorem partem fuissent, nisi scriptis illorũ fuissent illustrati. Vnde facile apparet, nos, vt multum scriptoribus omnibus debeamus, illis tamen multo plus debere, qui libros de vitis hominum conscripserunt: quibus & illis ad immortalitatem

tatem, & nobis ad vitæ institutionem profuerunt. **LIBER**, hinc cognoscimus eos deceptos fuisse, qui treis libros esse dixerunt, quos Diuus etiam Hieronymus confutauit. liber etiam dicitur oratio, vt ostendit Cicero, qui Verrinas actiones, & orationes in Catilinam libros vocat: quem Cornelius Tacitus, Diomedes, Iulius Rufinianus, & alii sunt imitati.

QVI DICITVR BRVTVS, Platonem vt diximus, imitatur, *ὅς ἀπλάστῃ καὶ τοῦ τοῦ ἐπιγραφῆς ἐκείνου τῆς βιβλίου, τῇ μὲν, ἀπὸ τῆς οὐρανοῦ, τῇ δὲ, ἀπὸ τῆς γῆς, ὡς* vt ait Laertius in Platone: & Plato quidē nomē rei præponit, vt φαίδων ἢ πῶδον, *ἢ πῶδον* sed hic Cicero rem nomini præposuit, vt orator, qui vellet orationē crescere, & ita terminari, vt librū volebat appellari, vt appellatus est, lib. secund. de Diuinat. vt philosophus vero ipse quoque nomen rei præposuit, vt Cato, vel de senectute: Lælius, vel de amicitia. Brutus autem dicitur, vel quòd hic liber Bruto sit inscriptus, & nomē eius ita præferat: vt quamuis ad eundem Orator, τὰ πρῶτα, libri de Finibus bonorum, & malorum, Tusculanæ quæstiones, libri de natura Deorum, & epistolæ multæ sint à Cicerone missæ, solus tamē ἐκ τῶν πρῶτων, in eius nomine apparuisse, recte dici posse videatur. Vel Brutus dicitur, quòd Brutus primas post Ciceronem ipsum quasi partes agat in hoc libro, qui rogatu ipsius sit confectus. Et sanè libri, & id genus monimenta frequenter à personis, quæ sæpius loquantur, vel primas agant partes, inscribi solent, vt Lælius, & Amphitruo: vel à re, quæ scribitur, aut sæpe nominatur, vt de amicitia, Rudens: vel à loco, in quo res facta dicatur, aut de quo frequens mentio fiat, vt Tusculanæ quæstiones, Andria. Hic est porrò M. Iunius Brutus, cuius vitam Plutarchus satis diligenter est persecutus. Illud hoc loco libuit addere, consuetudinem libros duobus nominibus inscribendi fortasse ab Homero profectam, apud quem pars libri secūdi Iliados inscribitur, κατὰ λόγον νεῶς, ἢ τοι βοιωτία. *QVVM*, proœmium est quasi διηγηματικόν, certe παθητικόν, in quo dum de Q. Hortensii interitu narrat, ita dolet, vt se virum bonum esse ostendat, & ita beneuolentiam à se captet primo, deinde à maleuolis, qui multo aliter existimarent. Dum vero laudat Hortensium vt summum oratorem, tacite rem suam agit. **CILICIA**, & si non ita multis ante annis eam P. Clodius Tribunus pl. ad Prætorē extra ordinem transtulerat Oratione pro domo: qui quidem Prætor, vt puto, T. Ampius, vel T. Appius dicebatur: cui P. Lentulus Procos. successit, Epistola secunda lib. primi Fam. P. Lentulo Ap. Claudius, Epist. octaua lib. primi Fam. Ap. vero Claudio Cicero, Epi. secunda libri tertii Fam. & quidem, quum prouincias, vt suo loco dicitur, semper antea neglexisset, post iniuriam acceptam, quum Augur etiam fieri voluisset, M. Marcello, & Ser. Sulpicio Coss. successit, & ea gessit, quibus apud Issum Imperator appellatus, decretis iam supplicationibus, triumphaturus erat nisi bellum ciuile impedisset. Inter turbas enim senatus ei tamen frequens triumphum flagitauit, vt ad Tironem ipsemet scripsit, & nos infra pluribus referemus. Cilices, & Isauros, qui se piratis, & prædonibus maritimis iunxerant, Seruilius Procons. ad prædonum bellum missus, subegit, & viam per Taurum montem primus instituit: isque de Cilicibus, & Isauris triumphauit, atque Isauricus est appellatus, vt Rufus, & Orosius testantur: et si Paterculus à Numidico Ciliciam prouinciam factam nescio quo pacto videtur affirmare. Cilicia dicta fuit à Cilice Phœnicis filio, Solinus cap. quinquagesimo primo: vel à Cilice Phœnice Agenoris filio, Herodotus lib. septimo: ea nunc ab his, qui res Turcarum scribunt, Caramania vocatur: cuius incolæ semper apud veteres male audierunt, quòd & mendaces essent ita, vt prouerbio notarentur: & sic item fraudulentī, vt in prouerbio inter

trapefsima cappa numerarentur. Quin Theopompus eadem per vinolen-
tiam editam *κίλικιον* vocauit. Ab his Cilicibus inuenta vestes dicuntur,
quæ Cilicia vel ob id appellari solent, quibus veteres in castris, & nauibus
ad pellendum frigus, sed maiores nostri ad affligendum corpus utebantur.
DECEDENS, ad III. Cal. Sext. Epist. tertia lib. sexti ad Attic. quum iam
C. Cælium Questorem prouinciæ præfecissem, Epist. sexta lib. sexti Ad Att.
atque ita nec dies triginta, qui ad decedendum lege Cornelia constituti
erant, Ep. sexta lib. tertii Fam. nec in prima prouincia, vt consuetudo erat
Epist. vigesima secunda lib. duodecimi ad Attic. successorem, qui nullus est
datus, expectassem. Atq. hoc verbo Cicero ferè semper vtitur, quum de di-
scessu ex aliqua prouincia loquitur, vt omnino Epist. sexta lib. tertii Fam.
legendum sit: decedendum, non autem succedendum, vt in multis libris ma-
le legitur. RHODVM, urbem, & insulam, de cuius laudibus Pindarus,
Strabo, Plinius, Liuius, & alij scriptores tam multa dixerunt, vt, si quid hoc
loco nos dicere velimus, actum, quod aiunt, agere videri possimus: ne tamè
nihil dicamus, illud contendimus, ab Horatio claram dici, vel quod in ea
nunquam, vt ait Plinius, tanta nubila obducatur, vt non aliqua hora Sol cer-
natur: vel quod clara, nobilis, & illustris fuit libertate, re maritima, Roma-
norum amicitia, rebus gestis, pictura, & artibus etiam liberalibus, quas ibi
magni viri sunt professi, & in his Possidonius, & Molo, cui Cicero, & Cæ-
sar operam dederunt, vt infra dicemus. Rhodum porro dictam à Rhodo
nympha, quam Apollo amauit, quidam volunt alii à rosa, quam Cræci *ῥόδον*
vocat, vel quod locus ille pulchras ferat rosas: vel quod, dum vrbs edifica-
retur, ibi inuenta sit rosa. Ibi fuit etiam colossus Iouis, vt scribit Strabo, vel
Apollinis, vt vult Plinius, Charetis Lyndii opus, à quo multi credunt Colos-
senses dictos, ad quos Diuus Paulus Epistolâ scripsit, quum in ipsa Epistola
sicipse dicat: *τοῖς ἐν κολασσῶ ἀγίσις* & nemo nesciat Colassas inter Phry-
giæ vrbes à Plinio numerari: vt mittam Diuum Paulum Rhodios potius,
quam Colossenses dicturum fuisse, & alias coniecturas, quæ in ipsa Epistola
facile colliguntur. VENISSEM, Ciceronum puerorum causa, Epist. de-
cima septima lib. secundi Fam. illi vt Rhodum viderent. sic enim credimus:
quæ causa nulla nobis alia possit excogitari, cur Ciceronum puerorū causa
Rhodum cogitaret: quamuis illa similis veri videri possit, eos vt secum tolle-
ret, eò iam pridem deductos, vt deducti videri possunt ex illis verbis Epist.
decima octaua lib. quinti ad Attic. Cicerones nostri sunt apud Deiotarum,
sed, si opus fuerit, deducuntur Rhodum: sed non videtur opus fuisse, quum
scribat Epist. prima lib. sexti ad Attic. ipsos inter se amare, discere, & excer-
ri: & Epist. tertia eiusdem lib. Q. Ciceronem filium literas Attici patri in-
scriptas de suo consilio aperuisse, idque quum iam Cicero ipse de prouincia
decederet, puerumque hortaretur, vt animum patris matri reconciliaret, tan-
tum aberat, vt Rhodi tum puer esset: & si ibi tum fuisset, Epist. decima septi-
ma lib. secundi Fam. affirmasset, se Rhodum accessurum, non autem addidis-
set, neque id tamen certum est. Q. Quinti. Quinti vero vocati sunt illi,
qui loco quinto, vt Sexti, qui sexto, Septimii qui septimo, Octacilii, qui octa-
uo, Nonii, qui nono, Decimi, qui decimo essent nati. HORTENSII, de
quo tam multa dicuntur infra, vt superuacaneum sit hoc loco quicquam re-
ferre. Quare illud tantum dicamus, Hortensios à colendis hortis esse dictos,
vt Fabii à fabis, Pisones à pisces, Cicerones, à ciceribus, & Lentuli à lentibus
ferendis sunt appellati, & iccirco Hortensios recte scribi: quum, quæ ab
horto deriuantur, vt Grammatici dicunt, omnia sic scribantur, vt apud Pli-
nium, & reliquos quiuis legere poterit: quamuis aliqui malint Hortesios

scribere, vel quod in veterum monumentis ita semel atque iterum scriptum viderint: vel quod ὀρθογραφία apud Græcos scribi cognoscant: quasi vero non monumentis illis quoque inesse possit error, & in iisdem nō multo frequentius Hortensios legamus: atque nesciamus à Græcis ita scribi, quod illi ante o soleant raro ponere: si quis tamen existimat à Græcis rectius, quam nunc à nobis scribi, dicamus, necesse est, id inde profectum esse, quod veteres syllabam longam significare volētes, super ea τὴν προσωδίων μακράν apponebant: quam librarii putantes esse notam scribendi compendiosam, & ob id eam in n litteram conuertentes, in mediis verbis scripserunt: unde factum, ut sæpe formosum, & similia legamus, contra quam Terentius Scaturus, Caper, Donatus, & Servius scribunt: qui testantur, n, litteram neque in thesauro, neque in formoso, neque in aliis huiuscemodi nominibus esse ponendam: quamvis multi scriberent thesaurum, & formosum. Quin Atlantis, & gigans à quibusdam scribebatur, quod tamen Servius faciendum negat, quamvis in obliquis casibus habeant eam litteram, ut Atlantis, gigantis. Ne illud quidem præteribo, Hortensios plebeios fuisse, quum ex his sæpe Tribunos pl. factos legamus: & Ortalum cognomen etiam habuisse, ut ostendit Suetonius, qui in Tiberio nescio quem Ortalum Hortensii oratoris nepotem agnoscit. In veterum monumentis etiam legimus, quendam M. Cassium Hortensium vocari: ubi cognomen Hortensius videtur. **ALLATVM,** per nuncios, & literas præsertim M. Cæli, qui scripserat Epist. decimatercia lib. octavi. Fam. Hortensium animam agere: sed id ante, quam Cicero Rhodum veniret, Epist. sexta lib. sexti ad Attic. nisi forte epistolæ sint mutandæ. **OMNIVM,** aliter hominum: omnium vero, siue hominum, qui putabant Hortensium fuisse aduersarium, aut obrectatorem laudum mearum: & ob id me minus doloris ex eius morte capturum: & sanè vere putassent, nisi T. Pomponius Atticus, ut scribit Cornelius Nepos, effecisset, ut inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obrectatio: verum nos facile possemus probare, non obrectationem modo, sed odium etiam, inuidiam, & similitatem, sed tamen occultam inter eos intercessisse, quum Cicero scribat Epist. tertiam lib. primam ad Q. fratrem, ab Hortensio ipso summâ simulatione amoris, summâque assiduitate quotidiana sceleratissimè, insidiosissimeque tractatum: ut fortè pluribus referemus, quum ad eum locum venerimus, in quo de Q. Hortensii vita plura dicuntur. Nunc Cicero prudenter agit, qui mortuum laudet, ne cum larvis, ut aiunt, luctari videatur: præsertim quum liuor in viuis regnet, & post fata quiescat. **CEPI DOLOREM,** ita magnum, ut excruciarer, Epist. sexta lib. sexti ad Attic. **NAM,** αἰτιολογία, quare tantum dolorem ceperit. **AMICO,** ἐμφορῶ **AMISSO,** L. Aemilio Paulo, & C. Claudio Marcello Coss. ut infra dicitur. **CONSVETVDINE,** qua per Atticum potissimum coniuncti fuimus: sed ego decreueram cum eo posthac valde familiariter viuere, Epist. sexta lib. sexti ad Attic. **OFFICIORVM,** eorum quæ facere posset, si viueret: vel eorum, quæ ille in me contulit, quum ita plena manu, ita ingenuè, ita ornate nostras laudes in astra sustulit, ut scire omnes possent, nec amantius, nec honorificetius, nec copiosius potuisse dici, Epist. vigesima quinta lib. secundam ad Attic. vel quum illum vidi penè interfici seruorum manu, quum mihi adesset, Orat. pro Mil. Sed quæri potest, cur Hortensium Cicero modo laudet, modo vituperet: respondebunt maleuoli, & inuidi, quales fuerunt Didymus, Gallus Asinius, & Licinius, id fuisse Ciceronis ingenium, ut nunquam sibi constaret: nos vero dicimus, eum more hominum fecisse: qui, quum videret Hortensium virum nobilem, & multum in Rep. potetem, sibi quidem

quidem inuidere, sed amicum esse simulare, par pari referebat, quum suam *ἐξουσία* ita seruabat, vt ipsum publicè sæpe laudaret, & de se bene meritum vocaret, sed Attico, & Q. fratri aliter scriberet. **AVGVRS**, cuius locum quum petere vellet Curtius, dictus est à Cicerone *ἀίσχρον* cogitare, Epist. decima sexta lib. secundi Fam. nam *ἀίσχρον* vestis erat auguralis, vt diximus Epist. nona lib. secundi ad Attic. **DIGNITATEM**, quæ tanta fuit, vt nihil domi, nil foris per magistratus gestum sine eorum autoritate posset cuiquam probari, lib. secundo de Legibus. **COLLEGII**, Auguratus, quo de, præter ea, quæ sunt in libello cuiusdam Fenestellæ, nos multa collegimus, quæ longum esset referre. Quare sit satis illa breuiter dicere: Augures, Ioue fulgente cum populo agi nefas esse, decernere solitos fuisse: calatores habuisse: in vitioso augurio pronunciare consueuisse, alio die: consuli, quum exercitus imperabatur, affuisse; duos ex eodem sanguine, & gente esse non potuisse: rerum bene gerendarum autoritates ipsorum augurio contentas fuisse: eos in villa publica, dum comitia haberentur, sedisse: olim nouem fuisse: non modo violari amicitiam inter eos fas non fuisse, sed ne cooptari quidem sacerdotem licuisse, qui cuiquam ex collegio esset inimicus: qui non essent soluendo, eligi non potuisse: à duobus tantum nominari potuisse. **DOLEBAM**, vtrunque *πένθος* dolore, & bacchio pede terminauit. **COOPTATVM**, quo loco nunc multi dicunt, electum, lectum, admissum, ascitum, receptum, & assumptum, in eo Cicero ferè semper dicere solet, cooptatum, præsertim quum de senatu, vel de sacerdotio loquitur. **AB EO**, Hortensio, atqui Philip. decimatertia se à Pompeio cooptatum fuisse testatur, vt sibi contrarius videri possit, nisi Philip. secunda ita scribat: Me Augurem à toto collegio expetitum C. N. Pompeius, & Q. Hortensius nominarunt. neque licebat à pluribus nominari. **COLLEGIVM**, Augurum, & quidem in P. Craffi, qui in bello Parthico perierat, locum, vt Plutarchus in Cicerone scribit. **IVRATVS**, tanquam testis. Nam testes iurati dicebant, & iudices iurati iudicabant, vt scribit Asconius. **DIGNITATIS MEÆ**, dignitatis, qua dignus ego sacerdotio iudicabar: vt vera sit illa Ciceronis definitio lib. secundo de Inuentione: Dignitas est alicuius honesta, & cultu, & honore, & verecundia digna autoritas. **INAVGVRATVM**, eo modo, quo scribit Liuius Numam Pompiliū inauguratum fuisse. Nam eodem penè modo, mutatis tantum quibusdam verbis, omnes inaugurabantur. **LOCO COLERE**, mala est compositio, inquit Seruius, ab ea syllaba incipere, qua superior finitus est sermo. Nam plerunque *κακίμφοτος* facit vt Dorica castra, & cæca caligine hinc maiores nostri semper esse *κακίμφοτος* putarunt, quum syllabæ ita concurrunt, nec viderunt, *κακίμφοτος* esse hoc modo, quum aliquid ex syllabis concurrentibus nascitur, quod vel obscœnum sit, vel offendat, vt Dorica castra, nascitur cæca. cætera hæc compositio probatur. Nam Pontanus vir eruditissimus putauit esse genus quoddam complosionis: in quo non insuauiter, vt ipse loquitur, concursus earundem syllabarum mulcet aures: vt ruit Oceano nox, fama malum, date tela. Quod si verbum vnius syllabæ præcedat, etiam plus delectat, vt quæ quæsitæ Philip. prima: sed frequentius in voce quum, vt infra, quum consul esset: Epist. secunda lib. quarti ad Attic. quum consules ex S. C. porticum Catuli restituendam locassent: lib. secundo de Inuent. rem cum consilio perficere poterit: & Lucan. lib. primo: Et cum consulibus turbantes iura Tribuni. **DEBEBAM**, pes molossus, in quo Cicero quasi respirat. **AUGEBA ETIAM MOLESTIAM**, augebatur etiam molestia, in aliis libris legitur. **SAPIENTIVM CIVIVM**, BONO-

RVMOQUE, quasi vero, qui sapientes sunt, non sint item boni, quum sapientes à Stoicis non solum boni, sed diuites etiam soli vocentur: & quod rectum & honestum, & cum virtute est, ut est sapientia, id solum bonum dicatur: quum sapientia item à Cicerone modo princeps omnium virtutum, modo bonarum omnium artium mater appelletur: sed tum fortasse Cicero sic loquitur, quum philosophum agit: nunc vero se oratorem esse meminit, & iccirco ut orator de sapientia loquitur: quod orator multitudinis opinionem sequi solet: quæ sapientes eos vocat, qui multarum rerum usum habeant, multa in senatu, & in foro, vel provideant prudenter, vel agant constanter, vel acute respondeant. sic Acilium, & Catonem sapientes appellatos legimus. sic Cicero sapientissimū vocat eum, cui quod opus sit, ipsi veniat in mentem. & quoniam, qui sint hoc modo sapientes, versuti, callidi, astuti, & saepe etiam improbi vel sunt, vel esse possunt, hoc loco Cicero videtur ut orator sapientes à bonis seiungere: quanquam nō crescat oratio, nisi forte cui plus bonitas, quàm sapientia significet. sed spero fore, ut docti probent, reponendum, ut in veteribus libris legitur: bonorum civium, sapientiumque. **PENURIA**, translatio à rebus venalibus sumpta, quæ cariores esse, & pluris aestimari solent, quum magna est earum penuria: sic viri boni pluris sunt, quum pauci sunt. & hic est amplificatio per incrementum, ut vocat Quintil. hoc penè modo: graue est amittere virum bonum in magna penuria bonorum: grauius amittere etiam virum egregium: grauissimum amittere coniunctissimum consiliorum omnium societate: multo grauius amittere alienissimum Reip. tempore. **ALIENISSIMO REIP. TEMPORE**, imminente bello civili: quo tempore Resp. talium virorum consilio egebat. **PLERIQUE**, maleuoli, & maledici, quibus credendum non fuit. & est locus contrariumores. **PUTABANT**, quasi verò semper esset verum, quod Heliodorus scripsit: *καταβολὴ καὶ κατὰ τὴν φύσιν*. **GLORIOSI LABORIS**, eloquentiæ præfertim, & gloriæ forensis, pro qua magnos excepius labores, ut infra pluribus dicitur.

Etenim si in leuiorum artium studio memoriæ proditum est, poëtas nobiles poëtarum aequalium morte doluisse; quo tandem animo eius interitum ferre debui cum quo certare erat gloriosius, quàm omnino aduersarium non habere? cum præsertim non modo numquam sit aut illius à me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contrà semper alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo. Sed quoniam perpetua quadam felicitate usus ille cessit è vita suo magis quàm suorum civium tempore, & tum occidit, cum lugere facilius Rempub. posset, si viueret, quàm iuuare: vixitque tam diu ut licuit in ciuitate bene beateque viuere, nostro incommodo detrimentoque, si est ita necesse, doleamus: illius vero mortis opportunitatem beneuolentia potius quàm misericordia prosequamur, ut quotiescunque de clarissimo & beatissimo viro cogitemus, illum potius quàm nosmetipsos diligere videamur.

LEVIORVM ARTIVM, in leuiorum artium numero poëticam Cicero reponit, quod, ut multi volunt, ad faciendos versus esset ineptus ipse: sed magis inepti sunt illi, qui credunt Ciceronem ad poëticam ineptum fuisse, qui

qui ad artes omneis fuit aptissimus, quique versibus ita scripserit, vt poëtas omneis, qui ante fuerant, doctissimi cuiusque iudicio superarit. Quare contendimus, hoc loco poëticam leuem dici vt ab homine, qui philosophus & orator esset, & educatus Romæ, vbi poëta fero vel cogniti, vel recepti, nec postea in magno honore habiti. Vnde quo minus honoris erat poëtis, eo minora illorū studia fuerūt, & leuiora, vt in Catone, & lib. primo de Orat. vocat. **PRODITVM EST**, à scriptoribus antiquis. **POETAS NOTABILES**, vt Ionem, cuius hodie quoque carmina de Euripidis morte leguntur: vt Sophoclem, quem ferunt Euripidis morte sic doluisse, vt & atratus ipse esse, & suas tragœdias ab histrionibus sine corona agi voluerit. Philemon quoq. & Alexander Aetolus Euripidis mortem carminibus defleuerunt: & Sophoclis Simonides, Erycius, & Dioscorides, sed ii non videntur æquales fuisse. **POETARVM AEQUALIVM**, vt Euripidis, qui videtur Ionis æqualis fuisse, Sophoclis certe fuit, vt præter alios scribit Gellius lib. decimiseptimi cap. vigesimoprimum. **MORTE DOLVISSE**, aliàs doluisse morte. **QVO TANDEM ANIMO**, iniquiore. argumentatio ex comparatione maiorum. **CVM QVO**, Hortensio viro tanto. **GLORIOSVS**, est enim gloriosum cum magnis viris certare, etiamsi eos vincere non possis. Nam, vt ait ingeniosus poëta. - quicquid sperauit Vlysses, Ipse tulit pretium iam nunc certaminis huius: Qui quum victus erit, mecum certasse feretur. sit tamen sãpe, vt, qui magnos viros prouocant, in Melampygam, quod dici solet, incidant. **NON HABERE?** tunc enim dici posset: currens solus vicit. **CVRVSVS**, honorum, & gloriæ. **IMPEDITVS**, quippe quum ego mihi illum, sibi me ille anteferebat, infra. Amamus vero, vt scribit Aristoteles lib. secundo Rhetor. ὅς οἱ μάλιστα καὶ ταύτῃ ἐπινοήσεται, ὅτι μὴ πρὸς πλῶσι. **AB ILLO**, Hortensio: qui tamen post consulatum suum dicendi studium remisit, quod negligeret eos qui consules non fuissent: sed quum sexto post illum consulem anno, consul ego factus essem, reuocare se ad industriam cœpit, ne, quum pares honore essemus, aliqua re superiores videremur, infra. **ADIVTVS**, quum in Rep. & in maximis causis coniunctissime versaremur. **COMMUNICANDO**, vt decet amicos. Vnde nihil dulcius, quàm habere, qui cum possis, vt tecum, omnia loqui. **MONENDO**, nam & monendi sãpe sunt amici, & obiurgandi, & hæc accipienda amice, quum beneuole fiunt, in Lælio. Cicero tamen ad Q. fratrem scribens, queritur, se ab Hortensio inuidiosissime, & insidiosissime tractatum fuisse, vt diximus, **PAVENDO**, vt mihi fauebat ille, quum laudes meas in astra tollebat, Epist. vigesima quinta lib. secundum ad Attic. quumque ego vidi illum penè interfici seruorum Clodiano rum manu, quum mihi adesset, Orat. pro Mil. **FELICITATE VSVS**, quippe qui summis ornamentis fortunæ præditus esset, Orat. pro lege Manili. & in omnium rerum abundantia semper beatissime vixisset: quemque videretur felicitas ipsius, qua semper esset vsus, ab eis miseriis, quæ consecuta sunt, vindicasse, infra. **CESSIT E VITA**, ita quidem, vt non minus illi fuerit gratulandum, quàm Q. Catulo, duobus Lucullis, & Q. Metello, qui, quum sine inuidia in Rep. floruissent, eminuissentque, sine periculo quæta, aut certe non præcipitata fatali ante initium bellorum ciuiliū morte functi sunt, vt ait Patereulus. **SVO**, sibi apto, & perpetuæ felicitati conueniente, vt dies vltima, quæ semper est expectanda, primis responderit: quum aliter sãpe soleant euenire, vt de Priamo, Pompeio, & aliis legimus: Idem propemodum de Lentulo scribit Epist. sexta lib. secundum ad Attic. vel suo, fatali, vt infra: Q. Hortensii vox extincta fato suo est. **SVO RV**

CIVIVM TEMPORE, quum Reip. alienissimo tempore sit extinctus, supra. TVM OCCIDIT, L. Paulo, & C. Marcello Coss. quum ageret annum sexagesimum quartum, infra. QVAM IVVARE, quum iam tum Cæsar ita conualuisset, ut in vno ciue Resp. ad resistendum esset imbecilla, Epist. tertia lib. septimi ad Attic. potuisset tamen aliqua parte iuuare. Nam non fuisset extinctus alienissimo tempore Reip. sed facilius potuisset iugere, quàm iuuare. QVAM LICVIT, dum licuit, & quandiu licuit, etiam dicimus. Licuit vero vsque ad L. Paulum, & C. Marcellum Coss. Tunc enim vox Hortensii extincta est suo fato, Ciceronis vero, & aliorum, publico, infra. CIVITATE, libertate, ut Cicero ipse in oratione pro Cornelio Balbo videtur interpretari: seruos bene de Rep. meritos per se libertate, id est ciuitate publice donari vidimus. vel Rep. nam & veteres Græci τὴν πόλιν πολιτείαν vocabant, ut Plato lib. quinto de Rep. εἰ μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι οὐ τὰς πόλεις, ἢ οἱ ἐκτελείω φιλοσόφῳσι, οὐκ ἔστι κακῶν παύλα τὰς πόλεις. quem locum Cicero sic in Epist. prima ad Q. fratrem transtulit: Plato tum denique fore beatas Resp. putauit, si aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent: aut ii, qui regerent, omne studium suum in doctrina, ac sapientia collocassent: & quum Plato item Epist. septima πόλιν dixisset, Cicero Epist. octaua lib. primi Fam. Remp. vertit: ut alios scriptores Græcos, mittam, quos Cicero in hisce rebus libenter imitari solet. BENE, BEATE QVE VIVERE, quod nihil aliud est, nisi honeste, & recte viuere, Parad. primo. SI ITA NECESSE EST, si omnino dolendum est contra, quàm præcipiant Epicurei, qui dolorem summum malum dicunt. DOLEAMVS, & si suis incommodis angitur, non amicum, sed seipsum amantis est, in Lælio. OPPORTVNITATEM, quum cesserit è vita suo tempore. ILLVM, qui miseras hasce non sit passus, quas nos patimur. NOSMETIPSOS, qui tali amico simus priuati.

Nam si id dolemus, quòd eo iam frui nobis non licet, nostrum est id malum, quod modice feramus, ne id non ad amicitiam, sed ad domesticam vtilitatem referre videamur: sin tanquam illi ipsi acerbitatis aliquid acciderit, angimur, summam eius felicitatem non satis grato animo interpretamur. Etenim si viueret Q. Hortensius cætera fortasse desideraret vna cum reliquis bonis & fortibus ciuib: hunc autem & præter cæteros, aut cum paucis sustineret dolorem, cum forum populi Rom. quod fuisset quasi theatrum illius ingenii, voce erudita & Romanis Gracisque auribus digna spoliatum atque orbatum videret.

NAM, αἰτιολογία. SI ID, complexio est hoc penè modo: vel nostra, vel ipsius causa dolemus: si nostra, videmur non esse amici, qui nostris incommodis moueamur: sin ipsius causa, non intelligimus, quanta fuerit ipsius felicitas prius extingui, quàm in has miseras incideret. Qua quidem complexione Cicero vsus est etiam in Lælio, & Epist. decima septima lib. quinti Fam. quam ex Apologia Platonis, lib. tertio de Rep. & Axiocho collegit, & Tusc. primo pluribus explicauit. VIDEAMVR, ut videremur, si nostro malo doleremus. ACERBITATIS, tanquam ante diem perierit, & ut ait poëta, sit funere mersus acerbo: in quo sit aliquid mali passus: quòd præter fatum, aut naturam tulerit aliquid, Gellius lib. decimi tertii cap. primo. SUMMAM, summa fuit, & perpetua, ut dictum est. FELICITATEM, qua

qua semper est vsus. NON SATIS GRATO ANIMO INTERPRETE-
 MVR, nos penè ingrati naturæ, eam non fuisse talem, qualis re vera fuit,
 quasi dicimus, & multo aliter, atque oportet, metimur, quum credimus
 Hortensio aliquid acerbitalis accidisse. accidisset, si viueret. ET ENIM,
 αἰτιολογία, quare sit nunc etiam felix, & si viueret, esset infelix. CÆTERA,
 vt leges, & libertatem. FORTASSE, mirum est Ciceronem de illo homine,
 quem virum bonum vocet, & tantopere laudet, quasi dubitare, an, quæ re
 liqui boni desiderabant, fuerit desideraturus, nisi εἰρηνικῶς quodam modo lo-
 quatur perinde, ac si dicat, desideraret certe: etsi multa poterant esse prius
 in Rep. quæ Q. Hortensius fortasse non desiderasset. Fieri etiam potest,
 vt Cicero nolit in hac re præsertim quicquam affirmare de illo homine, à
 quo se proditum olim meminerit: præsertim quum multi belli ciuilibis tem-
 pore optimatum partes deseruerint, & Cæsarem vel secuti sint, vel certe
 non oppugnarint: in quorum numero fortasse fuisset Hortensius, vt fuit
 Ser. Sulpicius. HVNC, quem ego sustineo, & omnes oratores sentire
 debent. Iacit enim iam nunc quædam quasi semina rerum, quas de orato-
 ribus est dicturus. AVTEM ET, vel interpretare, vel lege: autem etiam
 vel, aut etiam. VOCE, sua, & Græcis quibus eruditionem concedimus
 audiretur. ORBATVM, quum sit nunc in vnus potestate Resp. atque
 dominatu vnus Cæsaris teneatur, qui possit, & fortasse etiam soleat dice-
 re: sit pro ratione voluntas: tantum abest vt oratores, sicut antea, dicere pos-
 sint, aut debeant.

Equidem angor animi, non consilii, non ingenii, non auto-
 ritatis armis agere Rempub. quæ didiceram tractare, quibusque
 me assuefeceram, quæque erant propria cum præstantis in Rep.
 viri, tum bene moratæ & bene constitutæ ciuitatis. Quod si fuit
 in Repub. tempus vllum cum extorquere arma posset è mani-
 bus iratorum ciuium boni ciuis autoritas & oratio, tum profe-
 cto fuit cum patrocinium pacis exclusum est, aut errore homi-
 num, aut timore. Ita nobismetipsis accidit, vt quanquam essent
 multo magis alia lugenda, tamen hoc doleremus, quod quo tem-
 pore ætas nostra perfundta rebus amplissimis tanquam in por-
 tum confugere deberet, non inertia neque desidia, sed otii mo-
 derati atque honesti cum quo ipsa oratio iam nostra canesceret
 haberetque suam quandam maturitatem, & quasi senectutem:
 tum arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi qui didicerant eis vti
 gloriose, quemadmodum salutariter vterentur, non reperie-
 bant.

EQUIDEM, αἰτιολογία quædam κατὰ πρόληψιν, ne quis fortasse dicere pos-
 set: nemo potest affirmare, quid facturum fuerit Hortensius. Ita facturum
 illum fuisse credo, inquit Cicero. nam coniecturam de me facio. Ego vero
 valde doleo. ANGOR ANIMI, sic emendauit Paulus Manutius ex libris
 veteribus, & ingenio, quo summo præditus est. & sanè veteres ita sæpe lo-
 quebantur: angor animi: dubius animi Virgilius: pendeo animi, Cicero, &
 Plautus: discrucior animi, Plautus: excruciat animi, Plautus, & Terentius:
 labor animi, Plautus: sum miser animi, Plautus: sum incertus animi, Liuius.
 si quis tamen hoc loco putet ambiguum esse tollendum, legat ille, vt in mul-

tis etiam libris est scriptum, angor animo, praesertim quum Cicero ad Tironem scribens, sic etiam loquatur. NON, repetitio, quae ἐπανάληψις re-
latum, regressio, & ἐπιστολή ab his, qui de figuris scribunt, vocatur. NON
CONSILII, NON INGENII, NON AVTORITATIS, quibus valere pos-
semus. nunc pilis, & gladiis, non consiliis, neque autoritatibus nostris de
iure publico disceptatum est: ut ad Marcellum, & ad Torquatum scripsit.
alias non ingenii, non consilii, non autoritatis, fortasse rectius. ARMIS,
arma, inquit Seruius, sunt instrumenta, ut arma rusticorum vomeres, plau-
stra, & reliqua: arma studentium libri: arma sacerdotum libelli in quibus
preces divinae scribuntur: sic arma senectutis aptissima dicuntur artes, &
exercitationes, in libro de Senectute. Quin, ut Quintilianum mittam, qui
dixit arma facundiae, idem Cicero ut hoc loco dixit, consilii, ingenii, & au-
toritatis arma, sic in libris oratoriis, arma prudentiae: neque tamen hic
aliud voluit significare, quam consilium, ingenium, & auctoritatem: sed ita
locutus est, quoniam mentio fiebat de Rep. Caesarianis armis oppressa. est
etiam translatio à re militari sumpta. EGERE REMP. quod aliis armis
ita geratur, ut his minus egere videatur: quanquam tunc, ut quum maximè,
hisce armis egebat, ut non satis proprie locutus hoc loco Cicero videri pos-
sit: nisi dicas: non egebat his armis Resp. quia illis abundabat, sed uti non po-
terat: vel legas: geri Remp. ut nos olim legendum putauimus: quamvis scire-
mus Ciceronem hoc verbum, ut carere aliter, ac ipse docuit, usurpare potuisse.
se. QVAE, πολὺν χρόνον. DIDICERAM, quum è mutis, ut aiunt, magis-
tris, tum è loquentibus, & quidem, ut, quum eloquentiam cum sapientia con-
iunxissem, & in utranque partem possem disputare, & ea, quae futura erunt,
etiam providere. etenim, ut scribit Cornelius Nepos in Attici vita, Cicero
non ea solum, quae viuo se acciderunt, futura praedixit, sed etiam, quae mul-
to post usu venerunt. TRACTARE, verbum translationis sumptae à
militibus, qui tirones quum sunt, variis modis arma tractare discunt, ut scri-
bit Vegetius. ASSVEFECERAM, in foro, & in senatu circiter annos
triginta in hisce versatus, ut ex consulibus, & Gellio colligitur. PROPRIA,
haec omnia pluribus Aristoteles, & Plato scribunt: quorum alter ingenio-
sos, & animosos esse oportere ciues ostendit, alter etiam Philosophos: quod
qui tales sint, non possint non habere consilii, ingenii, & autoritatis arma.
BENE MORATAE, ET BENE CONSTITUTAE, moribus, & legibus
quasi firmatae. alias bene moratae, & constitutae. CIVITATIS, dictio
reus, quo Cicero, quia praecclare cadit, in rebus aduersis, & humilibus raro,
in secundis & grauibus frequenter utitur. SI FUIT, argumentandi lo-
cus, quem Cicero, & Boetius in Topicis ab antecedentibus videntur voca-
re, quamvis argumentationis formam Rodolphus Agricola malit vocari hoc
modo: si tempus vllum fuit, tum profectò fuit, tempus autem vllum fuit, tum
igitur etiam fuit. tempus huiusmodi fuisse, probari posset exemplis, ut Vale-
rii, ut Menenii Agrippae, ut Scipionis, ut Antonii oratoris, ut Catonis, ut
ipsius Ciceronis: & auctoritate quum veterum, tum Virgilii, qui cecinit,
Ac veluti magno in populo quum saepe coorta est Seditio, saeuitque animis
ignobile vulgus, Iamque faces, & saxa volant: furor arma ministrat. Tum
pietate grauem, ac meritis, si forte virum quem Conspexere, silent, arrectis-
que auribus astant. Ille regit dictis animos, & pectora mulcet. Sed illud
probari non ita facile posset, oratione alicuius arma de manibus iratorum ci-
uium tempore belli ciuile extorqueri potuisse. Nam cur Cicero ipse, cur Ca-
to, cur alii non extorquebant? fortasse possis interpretari, posset, id est, de-
beret, ut alibi saepe interpretari necesse est: vel dicere, id fieri potuisse, si
Resp.

Resp. consilio fuisset administrata: sed Hortensius, vt supra dixit, tunc occidit, quum Remp. facilius lugere posset, quàm iuuare. Cicero certe in argumentatione dubitationem posuit. **IRATORVM CIVIVM.** quorumcunque quidem, sed eo tempore C. Cæsaris, M. Antonii, C. Curionis, & Q. Calsii. Nam Cæsar & suam, & illorum iniuriam querebatur: illi vero se expulsos dolebant. **TVM PROPECTO' EVIT,** initio belli ciuilis. **PATROCINIVM,** quod Cicero potissimum susceperat, vt saepe testatur. & quum de oratoribus, siue patronis sit dicturus, recte patrociniū posuit, præsertim quum Latine patrociniū pacis dicatur, vt alibi patrociniū æquitatis, voluptatis, & imperii: sed non item patrimonii pacis, vt in aliis libris legitur: quamuis non negemus à Cicerone dici, patrimonium dignitatis, & iuris, vbi translatio est verecunda, vt præcipiebat Theophrastus: hoc vero loco esset nimis audax, in fine dixit, spem pacis. **PACIS,** quæ tamen inter Cæsarem, & Pompeium esse non potuit, quamuis eius autor Cicero semper fuisset, cui pax omnis cum ciuib. bello ciuili vtilior videbatur. **EXCLVSVM,** sic in fine dialogi: Inter nos impendentes casus desleuimus, quum belli ciuilis causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. Quum vero Cicero ex Cilicia decedens, ad Urbem accessisset, incidit in ipsam flammam ciuilis discordiæ, vel potius belli: cui quum mederi cuperet, & fortasse posset, cupiditates certorum hominum impedimento fuerunt, præsertim quum Pompeius nullam pacis conditionem probaret. Quin Cicero ad bellum quum iam esset profectus, & desperans victoriam, pacem, cuius autor semper fuerat, suadere cœpisset, ab ea sententia semper Pompeius abhorruit. **ERRORE HOMINVM,** AVT TIMORE, homines enim Pompeium Reipublicæ defensorem, & clementem: Cæsarem vero oppugnatorem, & crudelem fore putabant: & iccirco errabant, quum timerent Cæsarem, non Pompeium: quum Cæsar Syllam imitari nollet, & se quàm lenissimum præbere cuperet: & Pompeius contrà genus Syllani regni iam pridem appeteret ita, vt à Cicerone syllaturire diceretur. Vnde in Italiam postea, si potuisset, vel Ioui iniquus erat rediturus, vt in Epistolis ad Atticum legitur. at Cæsar etiam postea indicauit à plerisque ignoratione potius, & falso, atque inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate, ciuile bellum esse susceptum, vt in oratione pro Marco Marcello scribitur, vt illud item in Ligariana: scelus tu istud vocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit: alii errorem, alii timorem appellant: & in oratione pro Deiotaro communem errorem vocat: & Epistola vndecima libri septimi ad Atticum omnia plena timoris, & erroris esse scribit. Hoc tamen loco in aliis libris etiam legimus: terrore hominum, vt timore, sed male. **ITA,** excluso pacis patrociniū. **NOBIS METIPSIS,** qui superstites Hortensio viximus, & omnibus quidem, sed mihi tamen potissimum. **ACCIDIT,** quod Hortensio non accidit. **QVAMQVAM,** aliàs quum. **ALIA,** vt libertas, dignitas, Respublica denique ipsa. **REBVS AMPLISSIMIS,** Quæstura, Aedilitate, Prætura, & Consulatu, vt Auguratum, & res in Cilicia gestas mittam. **IN PORTVM,** vide prouerbium, in portu nauigare. translatio à nautis sumpta. Tale quid etiam queritur libro primo Fam. **NON INERTIAE, NEQVE DESIDIAE, SED OTII MODERATI,** ATQVE HONESTI, **AVTIDETOR.** nam qui se inertiae, & desidiæ dedunt, vel nihil, vel turpiter agunt: qui verò in otio moderato, & honesto versantur,

semper aliquid agunt, & honeste viuunt. In hoc otium, quod omnium possessionem optimam Socrates vocabat, se contulit Africanus, qui nunquam minus erat otiosus, quam quum otiosus erat: in hoc se L. Crassus, utius describeret conferre cogitabat: in hoc Socrates, in hoc Philosophi penè omnes: in hoc senatores multi, quum iuuenes Remp. iuissent, se tandem senes contulerunt. **CANESCERET**, quasi canesceret, ut capilli à quibus est sumpta translatio. eloquentiæ vero genus alios aliud decet. nam neque tam plenum, & erectum, & audax, & præcolum senibus conueni-rit, quam pressum, & mite, & limatum, & quale intelligi vult Cicero, quum dicit orationem suam cœpisse canescere: Quintil. lib. vndecimo cap. primo. **MATVRITATEM**, qualem solent habere fructus, à quibus est item sumpta translatio. & sanè Cicero non modo adolescens, ut infra dicitur, sed senex etiam se ipse mutauit, & aliud dicendi genus instituit, ut, quemadmodum Roscius familiaris eius in senectute numeros in cantu ceciderat, ipsasque tardiores fecerat tibia, sic ipse Cicero à contentioni- bus, quibus summis uti solebat, quotidie relaxaret aliquid, ut iam eius oratio non multum à philosophorum lenitate abesset, lib. primo de Legib. alia maturitas infra describitur, quum se dicit ex Sicilia rediisse. **QVAST SENECTVTEM**, mollit translationem, ne nimis audax esse videatur: quum senectutem, quæ sit in animali, ad inanimatam rem transferat. **EA**, ciuilia. **SVMPTA**, à Casare, & Pompeio. **ILLI IPSI**, T. Labienus, M. Petreius, & alii, qui rei militaris peritissimi quum essent, cum hostibus, quam cum ciuibus, pugnare maluissent: sed quo pacto id facere possent in tanta principum dissensione, non reperiabant. Posses etiam for- tasse sic interpretari: illi ipsi, Pompeius, qui uti armis gloriosè didicerat, sed tunc, quemadmodum salutariter vteretur, non reperiabant, quum Ca- sar irrueret.

Itaque ii mihi videntur fortunatè beatèque vixisse, cum in cæ- teris ciuitatibus, tum maximè in nostra, quibus cum, autoritate rerumque gestarum gloria, tum etiam sapientiæ laude perfrui licuit. Quorum memoria & recordatio in maximis nostris gra- uissimisque curis iucunda sanè satis fuit, cum in eam nuper ex ser- mone quodam incidissemus.

ITAQUE, quum in tot miseras nos, qui Hortensio fuimus supersti- tes, inciderimus. **II.** aliàs ei, ut infra, ubi de iudicio populi, & hominis docti disputat. **MIHI VIDENTVR**, nam mihi, ut in libris oratoriis est scriptum, perbeati fuisse videri solent illi, qui in optima Rep. quum & ho- noribus, & rerum gestarum gloria florerent, eum vitæ cursum tenere potue- runt, ut vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent. **FORTVNATE BEATEQUE**, altero fortunæ, altero corporis & animi bona complectitur. **CIVITATIBVS**, ut Athenis, ubi, qui de Rep. be- ne meriti essent, iis victus quotidianus in Prytaneo publice præbebatur: qui honos apud Græcos maximus habebatur: quo se dignum Socrates iudica- uit, ut scribit Plato, & Cicero lib. primo de Oratore: ut Lacedæmone, ubi Lyfander honestissimum senectutis domicilium esse dicebat, in Catone. **NOSTRA**, in qua principes erant, qui bene de Rep. essent meriti. **AU- TORITATE, RERVMQUE GESTARVM GLORIA**, est quasi ἐπιφάνεια, quum autoritas ex rebus gestis potissimum comparetur, ut ostendit Ci- cero

cero in oratione pro lege Manilia : & senectus honorata maximam habet
 auctoritatem, vt idem scribit in Catone. Hac gloria olim Themistocli per-
 frui licuit, quum ad ludos Olympicos venisset, & omnium oculos in se con-
 uertisset: licuit & Ciceroni postea, quum in Capitolium deductus, maximo
 clamore, atque plausu in Rostris fuit collocatus. *SAPIENTIAE*, non
 illius summa, sed eius, qua de supra dictum est: cuius laude licuit Acilio, Ca-
 toni, & Laelio perfrui, vt in Laelio scribit Cicero. *QVORVM*, homi-
 num, quibus auctoritate, rerumque gestarum gloria, & sapientiae laude per-
 frui licuit: quos in hoc dialogo maiorem partem numerabit. *CVRIS*, de
 Rep. vxore, fratre, fratris filio, & Tulliae morte. obierat enim iam tum, vt
 cognoscitur ex eo, quod paulo post de Bruti literis meminit, quas ille scri-
 psit, vt Ciceronem de morte Tulliae consolaretur: quamuis hic liber viuo
 M. Catone, qui bello Africo id est multo ante Tulliae mortem periit, scri-
 ptus esse videatur. Nam quo loco de Rutilio, & Tuberone Stoicis scribit,
 de M. Catone tanquam viuo loquitur: nec illum postea suo loco, quod viue-
 ret, opinor, posuit: quod ostendunt item verba, quae Bruto dicta, infra po-
 nuntur: in Galliam veneris: quando Brutus dicitur, in Galliam nondum ve-
 nisse: cui tamen illum Caesar praefecit, *μελλων διαβιβάμεν εἰς ἀσίνην ὑπὸν καὶ τῶνα, καὶ*
τιμίζοντα, vt scribit Plutarchus, & nos ibi dicemus: Quin dubium non est,
 quin Brutum ante Catonem, & Oratorem scripserit: quum in Oratore dicat
 ita: Hoc sum aggressus statim Catone absoluto: & ibidem: in illo sermone
 nostro, qui est expositus in Bruto, multum tribuo Latinis: & libro secundo
 de Diuinat. Oratori Brutum praeposit, Catonem vero, & Oratorem certe
 ante mortem Tulliae scripsisse ostendit Epist. quarta, quinta, & sexta libro
 duodecimo ad Attic. Constat igitur hunc librum ante mortem Tulliae scri-
 ptum fuisse: quamuis appareat, hoc prooemium post Tulliae mortem factum
 esse: quod de Cicerone mirum videri non debet, qui lib. secundo de Orat. ita
 faciendum praecipiat, & in epistolis ad Att. dicat, se volumen prooemiorum
 habuisse, ex quo eligere soleret, quum aliquod *ὀνγγραμμα* instituebat. Verum
 tamen ita prooemium ipsum cum sermone connectit, vt parum diligenter ra-
 tione temporis habuisse videatur. sic enim sermo post mortem Tulliae vide-
 tur institutus, quem scriptum ante fuisse diximus: vt, in quo Curionem re-
 prehendit, in eo ipse peccasse videatur, sed aliquid etiam infra dicemus.
IVCVNDA, atqui ad Luceium scripsit eodem penè tempore se id verbum
 in omne tempus perdidisse: quod eò fecit, vt rem magis amplificaret: cate-
 rum vel ad eundem scribit: nihil isto potest esse iucundius his miseris tem-
 poribus, & luctuosis. *SERMONE*, quem de oratoribus in Tusculano
 inchoaueram, vt infra dicetur.

Nam cum inambularem in xysto & essem otiosus domi, M. ad
 me Brutus, vt consueuerat, cum Tiro Pomponio venerat, ho-
 mines cum inter se coniuncti, tum mihi ita chari, itaque iucundi,
 vt eorum aspectu omnis, quae me angebat, de Rep. cura conse-
 derit. Quos postquam salutavi, quid vos, inquam Brute & At-
 tice, nunc? quid tandem noui? Nihil sane inquit Brutus quod
 quidem aut tu audire velis, aut ego pro certo dicere audeam.
 Tum Atticus, eo, inquit, ad te animo venimus, vt de Repub.
 esset silentium, & aliquid audiremus potius ex te, quam te affi-
 ceremus vlla molestia. Vos vero, inquam, Attice, & prae-

sentem me cura leuatis, & absenti magna solatia dedistis: nam vestris primum literis recreatus, me ad pristina studia reuocauit.

INAMBVLAREM, deambularem: quanquam inambulare domi, vel in loco certè, deambulare foris frequentius dici videbis: unde iocus ille Ca-tonis lib. secundo de Orat. quid opus fuit de? imò vero quid opus fuit te? **XYSTO**, *ξυστος*, inquit Vitruuius li. sexti ca. nono Græca appellatione est porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur: no-stri autem hypæthras ambulationes, xystos appellant, quas Græci *ὑπερῶν* dicunt. **DOMI**, & quidem Romæ, non in Tusculano, vt quidam putant: quod ostendit verbum illud: consueuerat. Vt enim rus etiam sæpe accederet Brutus ad Ciceronem, frequentius tamen, Romæ quum esset, ad eum veniebat, quod illum quotidie illo tempore videre cupiebat, vt, Epist. vndecima lib. decimiterti ad Attic. cognoscitur. & si fuissent in Tusculano, Atticus infra non ita dixisset: quod mihi nuper in Tusculano inchoasti: nec Cicero multo inferius ita: orationes veteres explicabo, sed in Cumano, aut in Tusculano aliquando, si modo licebit, quoniam utroque in loco vicini sumus. Erant Romæ, & in pratulo, vt post dicitur. **VT CON-SVEVERAT**, vt iuuenis ad senem, quod Attico non tribuit. **POM-PONIO**, Q. Cæcilio Pomponiano Attico, vt Varro vocat lib. secundi cap. secundo de Re rust. & Cicero Epist. vigesima lib. tertii ad Atticum: quod a Q. Cæcilio, vt scribit in vita Nepos, adoptatus ita vocaretur. Adoptatus enim adoptantis prænomen, nomē, cognomen, & suæ gentis etiam nomen, sed & *ἡλικιωδὴς* habebat, vt Q. Fabius Maximus Aemilianus. Atticum tamen Cicero ferè semper veteri prænomine, & nomine solet appellare. **HOMI-NES**, Brutus cum Pomponio homines coniuncti, est quidem *ὁμιλῶν*, vt vocant Grammatici, qualis illa apud Ouidium, Ilia cum Lauso de Numi-tore sati, sed apud Ciceronem raro inuenitur. **CONIUNCTI**, sic enim M. Bruto vsus est Atticus, vt nullo ille adolescens æquali familiaris, quàm hoc senes: qui postea illum sæpe pecunia iuuit, & Seruiliam eius matrem sustentauit, vel certe coluit, vt scribit Nepos. **ITA CHARI**, id apparet, quum Cicero Atticum penè pluris, quàm fratrem, fecerit: & ad Brutum tot libros scripserit: quem tamen Attico autore amare cœpit, & postea semper, vt quem maxime, amaui. **ASPECTV**, nedum sermone, quo se ami-ci inter se solent consolari. **CONSEDERIT**, conquieuerit quod nullus sit vita vitalis, vt dixit Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia con-quiescat. **SALVTAVI**, hinc cognoscitur Ciceronis humanitas, qui prior eos salutauit, qui ad eum quàm salutatum venerant: quo loco legere etiam proprie verbum ipsum poneretur: nisi forte quis velit hoc loco legere resalutauit. **QVID VOS**, ad me venitis? **INQVAM**, *ἔφην, ἔπειν* *ἢ ὅτι*, quibus verbis Plato frequenter vtitur, vt *contrὰ φη, ἔπει, ἢ ὅτι*: quæ tamen omnia ex Theæteto sustulit: quem Cicero imitatus, in Lælio sic scripsit: quasi ipsos introduxi loquentes, ne inquā, & inquit sapius interponeretur. Hinc vero Cicero non sustulit, vt eundem Platonem imitaretur, nec ipse cu-pressum tantum scire simulare videretur. **QVID TANDEM NOVI**, af-fertis; vel habetis de bello Hispaniensis? Tunc enim Cæsar in Hispania cum filiis Pompeii bellum gerebat, vt epistolæ ad Atticum scriptæ nos facile pos-sunt docere: etsi liber hic scriptus est, vt supra diximus. **INQVIT BRU-TVS**, Brutus potius, quàm Atticus: quoniam vt filius Seruiliæ, quam Cæ-sar amauit, vtque Cæsari charus ita, vt eius etiam filius crederetur, scire fa-cilius poterat, quàm Atticus, quid Cæsar ageret: cui reuersuro ex Hispania profecturus

profecturus erat obuiam, vt etiam postea profectus est. lib. decimotertio ad Attic. AVT TV, qui pacis semper fuisti studiosus, & Pompeianus potius, quam Cæsarianus. AVDIRE VELIS, quippe quum iam tum fama esset, victorem esse Cæsarem, & victos Pompeii filios: quod Cicero non audisset libenter, vt Reip. & Pompeianæ partis studiosus. AVT EGO, qui Antiochius sum, & veteres Academicos, qui nihil affirmabant, sequor, infra: quique ita veritatis, & Reip. studiosus sum, vt nihil, quod aut falsum esse possit, aut Reip. perniciosum videri, audeam dicere. DICERE, dicere & audire opponuntur. AFFICEREMVS, quasi oleum camino addentes, vt dicitur, quum tot curis afficiaris. LEVATIS, quippe quum vestro aspectu omnis cura confederit. aliàs leuastis. ABSENTI, *ἀντιθέτον*, præsentem absenti opponit. DEDISTIS, literis consolatoriis. Tunc enim Ciceronem non modo Brutus, & Atticus, sed Cæsar etiam, Ser. Sulpicius, & alii penè innumerabiles amici, familiares, & philosophi consolati sunt Epist. decimanona lib. decimitertii ad Attic. Epist. quinta lib. quarti Fam. & Plutarchus in Cicer. & se ipse per literas consolatus est, Epist. nona lib. duodecimi ad Attic. LITERIS, Bruti epistola, & Attici libro, paulo post. nam literas libros, orationes, & monimenta dici videmus: vt infra hanc scientiam Varro pluribus, & illustrioribus literis explicauit: & Ep. nona lib. duodecimi ad Attic. ipse me per literas consolatus sum, quem librum ad te mittam. orationes Epist. vndecima lib. primi ad Attic. monimenta, quum dicimus literis mandare. PRISTINA STVDIA, studia potissimum Philosophiæ, in quibus ab initio ætatis eram versatus, lib. secundo de Officiis, & infra. REVOCAMI, nam pristinis orbatu muneribus hæc studia renouare cœpimus, vt & animus molestiis hac potissimum re leuaretur, & prodessemus ciuibz nostris qua re cunque possemus, lib. secundo de Diuinatione sic se cum libris in gratiam rediisse scribit Epist. prima lib. noni Fam.

Tum ille, Legi, inquit perlubentur epistolam, quam ad te Brutus misit ex Asia, qua mihi visus est & monere te prudenter, & consolari amicissimè. Recte inquam, est visus: nam me istis scito literis ex diuturna perturbatione totius valetudinis, tanquam ad aspiciendam lucem esse reuocatum. Atque vt post Cannensem illam calamitatem primum Marcelli ad Nolam prælio populus se Romanus erexit, posteaq. prosperæ res deinceps multæ cōsecutæ sunt: sic post rerum nostrarum, & communium grauissimos casus, nihil ante epistolam Bruti mihi accidit, quod vellem, aut quod aliqua ex parte sollicitudines alleuaret meas.

LEGI, ego Atticus. nam Cicero Bruti literas ad se scriptas, ad Atticum sæpe mittebat, vel præsentem legendas dabat, vt in epistolis ad Atticum scriptis videre licet. ASIA, Asia minore, quæ nunc Natolia dicitur, & olim decem prouincias, vt quidam volunt, continebat: quod etiam Strabo videtur dicere lib. duodecimo. M. certe Cælius ad Ciceronem ita scribit: senatui placet, in Ciliciam prouinciam, & in octo reliquas prouincias prætorios mitti. Hanc Asiam à L. Scipione Antiocho ereptam, & à M. Perpenna postea tributariam factam legimus apud Patercul. in quam Prætores mittebantur. Sic eam Q. Cicero, & L. Flaccus obtinuerunt: sic eam M. Brutus obtinuit à Cæsare, quamuis nondum prætor fuisset: vnde quum rediret,

Sami Ser. Sulpicium audiuit, infra: cui postea C. Vibius Pansa successit, ut ex lib. duodecimo ad Attic. cognoscitur: ubi sunt illa verba: De Bruto tamen si quid habes: scire enim iam puto, ubi Pansam expectet: si, ut consuetudo est, in prima provincia, circiter Cal. Ian. affuturus videtur: et si non desunt, qui Galliam provinciam significari putent: Cicero certe scripsit ad Cassium, & Cassius gauisus est, in eam Pansam paludatum ad III. Cal. Ian. profectum fuisse. **MONERE**, & accusare grauioribus etiam verbis, Epist. nona ad M. Brutum. M. enim Brutus Ciceronem non solum monere, sed obiurgare etiam, quod nimis animo frangeretur, solebat: unde Cicero literas eius obiurgatorias vocat in epistolis ad Atticum. & sanè Cicero docet in Lælio monendos esse amicos sæpe, & obiurgandos. **MONERE TE PRUDENTER, ET CONSOLARI AMICISSIME**, sic lib. duodecimo ad Attic. Brutj literæ scriptæ & prudenter, & amice. & sanè prudentis est monere, & consilium dare, amici vero consolari. **VALETVDINIS**, animi & corporis, quem tamen morbum vocat lib. duodecimo ad Attic. cuius causa in dies singulos eo tempore ab Attico volebat excusari. **AD ASPICIENDAM LUCEM ESSE REVOCATVM**, quasi ex tenebris, & solitudine, in quam me ipse contuleram, ut lib. duodecimo ad Attic. cognoscitur: vel ex Reip. nocte, in quam incideram, ut in fine huius dialogi legitur: ubi sunt item illa verba: ea consolatione sustentor, quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis: de quib. tamen aliter in epistolis ad Atticum scriptum videbis: ubi testatur eas nihil sibi profuisse, sed multas lachrymas attulisse. Unde literæ diuersæ videri possent, nisi sciant omnes, qui in Ciceronis libris sunt versati, eum solitum fuisse ita loco, tempori, & personæ seruire, ut quamuis aliis alia diceret, vel scriberet, Attico tamen soli semper vera diceret, vel scriberet. **ATQVE VT**, similitudo in qua se cum Rep. comparat. **CANNENSEM**, apud Cannas Apulie vicum acceptam. Quæ de re, præter ea, quæ Liuius, Plutarchus, & alii Historici scribunt, illud addit Gellius, in Claudii Annalium quinto scriptum esse, cladem illam ante diem quartum. Non Sext. factam, & iccirco diem illum religiosum fuisse: illud vero Valerius Maximus, creditum Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginensibus tam infelicitè dimicasse ob iram Iunonis: quod quum ludos circenses Aedilis faceret, in Iouis Opt. Max. templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset. **ILLAM**, ἡμφοστος, grauem, magnam: quæ Romani imperium amisissent, si Annibal uti victoria, ut dixit Maharbal, sciuisset. **CALAMITATEM**, quam Liuius, Claudius, & alii cladem vocant. **PRIMUM**, nam Marcellus primus apud Nolam docuit Annibalè vinci posse. **MARCELLI**, M. Claudii Marcelli quinquies Cos. cuius res gestas, & laudes Liuius, Plutarchus, autor libelli de Viris illustribus, Florus, Virgilius, & alii persequuntur. **AD NOLAM**, ut Prima quod ad Troiam pro claris gesserat Argis. Nola vero vrbs est Campaniæ, ut omnes testantur, præter Liuium, si modo fuit is Liuius, qui libro octuagesimo nono scripsit à Sylla Nolam in Samnio receptam fuisse. condita fuit hæc vrbs à Tyriis, ut scribit Solinus, vel à Iapygiis, ut alii volunt. hanc olim in versu quodam in Georgicis à Vergilio positam fuisse Gellius & Seruius credunt, quod falsum esse Pontanus ostendit. Apud Nolam quidam contendunt, quas vocamus campanas, inuentas fuisse, & à regione campanas, ab vrbe vero nolas etiam vocatas. Sed tu de Nola plura in Italia Leandri Alberti Bononiensis viri non minus eruditi, quàm religiosi leges, quam nunc describendam curat. **PRAELIO**, in quo scribunt multi duo millia, & ccc. hostium cæsos, Romanos non plus vno amisisse. **PROSPERAE**, Romanis.

Romanis. DEINCEPS, postea deinceps, vt deinceps inde: infra, vbi de suis loquitur causis, quas adolescens dixit. *MYLTAE*, vt ad Casilinum clades hostium, somnus, vinum, epulae, scorta, balnea, otium, & reliquae deliciae Campanae, quibus ita sunt milites Annibalis effœminati, vt postea semper res Annibalis in peius, vt ait poëta, ruerint, donec domum fuit reuocatus. sic, *ἀνταπόδοσις*, vt ait Quintil. *NOSTRARVM*, vt æris alieni, res familiaris dissipatae, odii inter me, & Q. fratrem, & Q. fratris filium, diuortii Terentiae, & filiae mortis. *COMMVNIVM*, honorum, dignitatum, & tandem totius Reip. aliàs omnium. *SOLICITVDINES ALLEVARET MEAS*, *ὑπέρβατον*, quale lib. primo ad Attic. partium studiosus, ac defensor bonarum: quod hoc loco fecit Cicero, ne grandior esset oratio, si dixisset: sollicitudines meas alleuaret: vt in orationibus, opinor, dixisset, vbi dichoreo qui praeclare cadit, vti frequenter solet, & infra, sed hic iambo, qui humilem facit orationem, vsus est, praesertim quum de rebus miseris loqueretur: quas etsi testatur literis Bruti alleuatas fuisse, vult tamen hac humili oratione quasi significare, in easdem se recidisse, in hisque postea semper esse versatum.

Tum Brutus, Volui id quidem efficere certè, & capio magnum fructum, si quidem quod volui tanta in re consecutus sum: sed scire cupio quae te Attici literae delectauerint. Ista verò, inquam, Brute non modò delectationem mihi, sed etiam, vt spero, salutem attulerunt. Salutem? inquit ille. quodnam tandem genus istuc tam praeclarum literarum fuit? An mihi potuit, inquam, esse aut gratior vlla saluatio, aut ad hoc tempus aptior, quàm illius libri, quo me hic affatus quasi iacentem excitauit? Tum ille, Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breuiter, &, vt mihi quidem visum est, per diligenter complexus est? Istum ipsum, inquam, Brute dico librum mihi saluti fuisse.

QVIDEM EFFICERE CERTE, si Cicero ipse loqueretur, diceret, vt arbitror, quidem certe efficere, hoc est hasce particulas aliter collocaret: quas Brutus non ita bene disponebat: quod Cicero multis in locis in hoc dialogo voluit referre, vt interdum nos indicabimus. Hic tamen in aliis libris etiam leges: volui id quidem efficere, certe & capio magnum fructum: & sic, certe, particula cum sequentibus iungitur. *CONSECVTVS SVM*, sic lib. primo de Orat. consecutus sum: quod tamen Cicero non ita saepe facit. Nam quum sonus, & concursus illius literae σ, quae *πολύσιγμα* etiam saepe facit, quamque veteres abieciabant, vt scribit Quintilianus lib. noni cap. quarto, offendit: tum vitiosa oratio à Probo, & Fortunatiano iudicatur, quae cadat in verbum vnius syllabae post duas longas sequentis. Quare mihi videtur Cicero dedita opera induxisse Brutum ita loquentem, quem quod scribit Tacitus, otiosum, atque disiunctum iudicabat: quod ille, vt Cicero scribit Epist. vigesima quarta lib. decimi quarti, & Epist. prima lib. decimi quinti ad Attic. diuersum dicendi genus sequeretur, nec, quod Ciceroni placebat, probaret: sed Ciceronem ipsum fractum, & clumbem vocaret, vt Tacitus refert. Quare quum diserte magis, quàm ornate scriberet Brutus, Caesar dixit, Bruti Catone lecto se sibi visum disertum, Epist. quadragesima quarta lib. decimi tertii ad Attic. scribit etiam Quintilianus lib. noni

cap. quarto sæpe Brutum in oratione versus, quod est vitiosum, fecisse. Cicerone igitur quum id ipsum sciret, decorum ut seruaret, personæ habuit rationem, & illum induxit illa dicentem: consecutus sum: literarum fuit: complexus est: idque videtur etiam fecisse, ut & Bruto, à quo fuerat ipse reprehensus, parem gratiam referret: & illum quasi castigaret, ac ab eo dicendi genere remoueret: quod infra sæpe, quàm modestissime fieri potest, facit, ut apparebit. **ATTULERUNT**, hic vident omnes, opinor, quum loquatur ipse, & quidem de salute, quàm grandem faciat orationem, eam duobus continuis dichoreis terminans, attulerunt, excitauit, nec iocus ex ambiguo potest esse in illis verbis salutem attulerunt: quod ad salutem, quæ in epistolis, & libris præscribi solet, referri possit: quum dicat, ut spero, quod de salute, quæ præscribitur, quæ certè allata fuerat, nunquam dixisset. quin paulo post affirmat, sibi saluti fuisse. **ILLIUS LIBRI**, cuius argumentum hic, & in Oratore penè totum complectitur: quemque nos credimus annalem in epistolis ad Attic. vocari. **IACENTEM EXCITAVIT**, quum prius iacerem, me excitauit, ut sit quasi ἀντίθετον, quo dicendi modo sæpe Cicerone est usus: ut cunctantem, & diffidentem excitare in Epistolis Fam. consuetudinem corruptam emendare, infra: rarius illo: ostendimus res perperam constitutas, intellecta veritate, commutatas corrigi posse, lib. primo de Inuent. quo Virgilius utitur sæpe, ut Tityre pingues pascere oportet oves: atque id ipsum Homerum imitatus, qui lib. Odyss. nono scripsit ad hunc modum: ἐνὸρμυε νομὸν κατὰ πίονα μητέρα, hoc est, pascebat in pascuis pingues oves: item Virgilius, animumque labantem impulit: & gentis adultos educunt fœtus: & scuta latentia condunt: & submersasque obrue puppes. **COMPLEXVS EST**, nam conseruatis, notatisque temporibus, nihil quum illi stre prætermitteret, annorum septingentorum memoriam vno libro colligauit: quod in Oratore dicitur, ut mittam, quæ Nepos in Attici vita scribit.

Tum Atticus, Optatissimum mihi quidem est quod dicis: sed quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut nouum, aut tanto vsui posset esse? Ille verò & noua, inquam, mihi quidem multa, & eam vtilitatem quam requirebam: ut explicatis ordinibus temporum, vno in conspectu omnia viderem: quæ cum studiose tractare cœpissem, ipsa mihi tractatio literarum salutaris fuit, admonuitque, Pomponi, ut à te ipso sumerem aliquid ad me reficiendum, tēque remunerandum, si non pari, at grato tamen munere: quanquam illud Hesiodium laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiorē, si possis. Ego autem voluntatem tibi profectò ementiar, sed rem ipsam nondum posse videor, idque ut ignoscas, à te peto. Nec enim ex nouis (ut agricolæ solent) fructibus est vnde tibi reddam quod accepi: sic omnis fœtus repressus, exustusque flos siti veteris vbertatis exaruit: nec ex conditis, qui iacent in tenebris, & ad quos omnis nobis aditus, qui penè solis patuit, obstructus est. Seremus igitur aliquid tanquam in inculto & derelicto solo, quod ita diligenter colemus, ut impendiis etiam augere possimus largitatem tui muneris, modò idem noster

noster animus efficere possit quod ager, qui cum multis annos quieuit, vberiores efferre fruges solet.

TIBI, historiae, & philosophiae ita perito, vt neque nouum tibi quicquam esse possit in historia, neque necessarium ad leuandum dolorem, quum philosophia plus prodesse possit. POSSET ESSE, alias esse posset. ILLE VERO, habuit. ἔκλειψτο, aut ἀποσπάτηστο, vt diceret Donatus: qua Cicero frequenter in hoc dialogo vtitur. NOVA, nunquam prius mihi cognita, quamuis essent vetera. Ita comici nouas fabulas solent appellare. QVAM REQVIREBAM, ad sollicitudines meas leuandas. EXPLICATIS ORDINIBVS TEMPORVM, conseruatis, notatisque temporibus, vt ait in Oratore. OMNIA, quae intra septingentos annos sunt gesta. TRACTARE, videtur esse translatio ab his, quae manibus tractari solent. LITERARVM, omnium quidem, sed praesertim tamen tuarum, quae mihi salutem attulerunt ita, vt literarum tractatio salutaris recte dici possit. ADMONITQVE, ipsa inscriptione, salutatione, consolatione, & exemplorum relatione. A TE IP SO, ex libro tuo vel re vera à te ipso, qui fuisses ita forti animo, vt his temporibus illa posses scribere. SUMEREM ALIQUID AD ME REFICIENDVM TEQVE REMVNERANDVM, sumerem aliquid, quo me reficerem, & pro quo te remunerarer; vt primo sit quasi instrumentum, deinde causa, cur remunerari deberet, idque per septimam οὐ μόνον, quae sensum, & locutionem alioqui violentam, vt sic dicam, defendat. QV ANQV AN, correctio, quia dixerat, si non pari munere. ILLVD, dictum quod Graece tale est: ὅστις ἀποδοῦναι αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λόγῳ, αἶνε δίδωται, hoc est, reddere mensura eadem, & melius, si possis: vel vt vertit ipse Cicero lib. primo de Off. Hesiodus maiore mensura, si modo possis, iubet reddere. nec vertit ibi totum, hic plus etiam, vt paulo post ostendemus. sed quari potest, cur hic, & li. primo de Off. vertat, libro vero tertiodecimo ad Att. Graece scribat. nos igitur dicimus Ciceronem ita Graece scisse, vt Rhodii olim, & postea in senatu Siculo Graece sit locutus, & commentarium de suo Consulatu Graece scripserit. Itaque quum ad Atticum scriberet, verbis saepe Graecis utebatur, quum vt πρὸς κρητὰ κρητίζοι, idest cum homine Graeco Graece loqueretur, & sic personae rationem haberet: tum ne mysteria, vt appellat, enunciarentur, si literae fuissent interceptae. nam pauci tunc Graece sciebant. sic Caesar olim ad Q. Ciceronem in Gallia obsessum Epistolam Graecis conscriptam literis misit, ne, intercepta illa, consilia cognosci possent. Caterum Cicero, quum huiuscemodi causae non erant, Graece penè nunquam scribebat, quin reprehendebat eos, qui Graeca cum Latinis soleant inculare. hinc videas illum in aliis scriptis raro, in orationibus vero penè nunquam verba Graeca vsurpasse. ob id quum versum Graecum in oratione pro Deiotaro referre oporteret, Latine loqui maluit. Hunc morem si nunc seruarent quidam, suas orationes, aut Epistolas non ita Graecis verbis replerent, vt Chimærae prorsus esse videantur. HESIODIVM, lib. primo illius operis, quod inscribitur ἔργα καὶ ἡμέραι, quod ad fratrem Persen scripsit Hesiodus: qui quidem quamuis Ascreus à poetis dicatur, quod à Musis in Ascrea sit amatus, & poeta factus: vt, Ascreumque cano Romana per oppida carmen: re vera tamen Cumæus fuit: vt, Vltima Cumæi venit iam carminis ætas. Hoc Probus, sed plura scribunt Suidas, Ioannes Zezes, & Lilius, quem nos, honoris causa, parentem vocamus. LAVDATVR A DOCTIS, alias laudatur. EADEM MENSURA, αὐτῷ τῷ μέτρῳ. REDDERE, ἀποδοῦναι. QVA ACCEPERIS, hoc non est in Graeco: sed red-

dere solemus, quod accepimus: quod Græcus omisit, quod intelligitur, etiā si taceatur. Cicero vero, qui sic scribebat, ut nihil addi posset, apposuit, quod et si intelligi posse videbat, apud Hesiodum tamen in superiore commate positum cognoscebat, *μετρίσθαι πρὸς γείτονα*, à vicino accipere. Hinc factum prouerbum, eadem mensura, quo & Christus seruator noster est usus, atque hoc quidem necessarium, nam necesse est reddere, quod accepisti, eadē mensura, sic enim Proclus interpres explicat, & additum credit, cumulatione, si possis, ut, qui incipit gratificari, aliquid lucri faciat, & ad bene faciendum alacrior reddatur, nam & illud addit Hesiodus: *ὅς ἀλλὰ καὶ ἐστὶν ἄλλοις ἀγαθὸν*: ut & mutuo quærens iterum, quod satis sit, inuenias. CUMVLATIO RE, *λόγον* dixit Hesiodus, idest, melius: sed Cicero maluit coniungere cum mensura. Docet etiam Gratiarum pictura beneficium duplex esse reddendum. Imitandi sunt, inquit Cicero lib. primo de Off. agri fertiles, qui multo plus efferunt, quā accepērunt. PROPECTO, Achilles Bochiū eques genere, & virtute nobilissimus, & meus amicissimus legendum putat, pro facto. EMETIAR, alii, remetiā, quo verbo Plinius, Quintilianus, & alii sunt vsi. sed siue emetiā, siue remetiā legas, idem sit sensus necesse est: remunerandi voluntatem tibi præstabo, & ἀποδώσω τῷ μέτρω ipsam voluntatem. REM IPSAM, librum aliquem. POSSE *ἀποδοῦναι*, nunquam ab ipsa translatione discedit. NEC ENIM, *ἀντιλογία*, quare rem ipsam reddere non possit. EX NOVIS, *ἀλλογοίᾳ*, qua dicit aliud, & aliud significat, nam per nouos fructus, nouos libros vult significare, per conditos, veteres, vel prius cogitados, vel recōditos, ut paulo post dicemus. AGRICOLAE SOLENT, qui frumentum, fabam, reliquaque id genus à ditioribus per hyemem mutuantur, quæ, facta messe, ex nouis postea fructibus reddant. REDDAM, QVOD ACCEPI, reddam tibi aliquem librum, quemadmodum accepi. nam reddere eundem certe nolebat. SIC, *ἐπιφάνεια*. OMNIS FOETVS REPRESSVS, EXVSTVSQVE FLOS, est quasi *ἐπιφάνεια*. nam tunc reprimitur foetus, ne exeat, quum flos exurit. SITI VETERIS VBERTATIS, ex ambiguo. siti, desiderio quodam: & quemadmodum flores exuri solent siti, quādo non pluit, sic flos ille exustus est siti, & desiderio, quo cupiebam veterem vbertatem. nec enim aliter dici posse videtur, flos exustus est siti vbertatis: nisi forte dicas: siti vbertatis, siti, quam vbertas passa est. posset etiam fortasse hic esse *ὑπέρεχτον*, flos veteris vbertatis, id est, flos, quem vetus illa vbertas ferebat, exustus est siti. CONDITIS, ut diximus, vel potius conditos fructus vocat, qui ad res philosophicas magis reconditas pertinent, quas interiores literas, & reconditas appellare solet: quod, ut ait lib. tertiodécimo ad Att. essent *λογικὰ τέχνη*, quā ut homines illius temporis eas intelligere possent. Quare iacebant in tenebris, ut hic affirmat: & iacuisent diutius, nisi postea Cicero Latinis literis eas illustrasset, is enim cum paucis ut Attico, Varrone, Catone, & Bruto vere philosophabatur, ut vere dicat, sibi penè solis ad philosophiam aditum olim patuisse, qui tunc esset obstructus, quum in bellis civilibus, ut ad Varronem scribit, vel ipse Cicero vsū librorum dimisisset, quod eorum suppuderet. Cum his tamen in gratiam postea quum redisset, quæ semper inclusa habuerat, ea literis mandauit, ut hic se facturum pollicetur. & sic Atticum libris de Senectute, & de Amicitia remuneratus est. SEREMVS IGITVR, quum fructus nullos neque nouos, neque veteres habeamus, ut fructus aliquos comparemus, & aliquam messem faciamus, seremus. nec ab *ἀλλογοίᾳ*, siue translatione discedit. INCULTO, ET DERELICTO SOLO, amplificatio, nam potest solum esse incultum, neque tamen derelictum:

lictum: vel *περὶ ἄγρου*, solum incultum, idest derelictum. qua quidem in re erant notæ censoriæ, vt autor est Gellius, qui lib. quarti cap. duodecimo ita scribit: si quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter curarat, ac neque arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam, vineamque habuerat derelictui, non id sine pœna fuit: sed erat opus censorium. hinc Plinius scripsit agrum male colere, censorium probrum iudicatur. Huc respexit Cicero hoc loco, & Verrina quinta quum scripsit aratores totas orationes dereliquisse. Ager vero Ciceronis, hoc est, animus, vt paulo post ostendit, tunc fuerat derelictus, quum bellis ille ciuilibus vsus librorum, vt diximus, dimiserat. COLEMVS, etsi videtur hic esse *ὄψιμαρον*, vel *ἀγρίβητον*, incultum colemus, agros tamen incultos colere, vt homines indoctos etiam solemus docere: & dici potest, quod erat incultum colere, vt supra iacentem excitare. IMPENDIIS ETIAM AVGERE POSSIMVS LARGITATEM TVI MVNERIS, idest, vt ego interpretor, munus, quod large, & liberaliter nobis dedisti, vsura quadam maius facere, & ita tibi reddere possimus. Impendium enim, vt inquit Varro, quod in sorte accedebat, appellatum est: quæ vsura dicta est, quod ad sortem vsu accederet. ANIMVS, in quo versantur, & veluti semina in agro, concipiuntur cogitationes, ex quibus opera, vt ex seminibus fructus, proficiuntur. EFFICERE, quamuis animus magis proprie dicatur cogitare, quàm efficere, eodem tamen modo, quo ager, hoc loco dicitur efficere. Ager vero efficere cum octauo, & cum decimo dicitur à Cicerone Ver. quinta. MULTOS ANNOS, nedum alternos, vt postea præcepit hoc modo Poëta, Alternis idem tonsas cessare nouales. Et segnem patiēte situ durescere campum. QUIEVIT, cessauit, vt animus ab hisce rebus cessauit belli ciuilibus tempore. VBERIORES, nam, vt inquit Columella, humus seu sponte, seu quolibet casu destituta, quum est repetita cultu, magno fœnore cessatio nis colono respondet. EFFERRE, sic Ver. quinta ager cum decimo exultit. aliàs efficere, vt paulo ante.

Tum ille, Ego verò & expectabo ea quæ polliceris, nec exigam nisi tuo commodo, & erunt mihi pergrata si solueris. Mihi quoque, inquit Brutus, & expectanda sunt ea quæ Attico polliceris, etsi fortasse ego à te huius voluntarius procurator petam, quod ipse cui debes, incommodò exacturum negat. At vero, inquam, tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petiturum. Non mehercule, inquit, tibi repromittere istuc quidem ausus sim: nam hunc qui negat, video flagitatorem non illum quidem tibi molestum, sed assiduum tamen & acrem fore. Tum Pomponius, Ego verò, inquit, Brutum nihil mentiri puto. Videor enim iam te ausurus esse appellare, quoniam longo interuallo modo primum animaduerti paulo te hilariorem. Itaque quoniam id quod mihi deberetur, se exacturum professus est: quod huic debes, ego à te peto. Quidnam id? inquam. Vt scribas, inquit, aliquid. iam pridem enim conticuerunt tuæ literæ. Nam vt illos de Repub. libros edidisti, nihil à te sanè postea

stea accepimus, eisque nosmetipsi ad rerum naturalium memoriam comprehendendam impulsi atque incensi sumus. Sed illa cum poteris, atque ut possis, rogo. Nunc verò, inquit, si es animo vacuo, expone nobis quod quærimus.

NE QVE EXIGAM, ne sim molestus, ut solent esse, qui pecunias nimis acerbe exigunt: unde acerba exactiones à Cicerone dicuntur. TVO COM-MODO, ut commodo Reip. quo dicendi modo veteres frequenter vsi sunt, ut Paulus Manutius meus vir ad literas ornandas natus ostendit. MIHI QVO QVE, ut cui valde sint profutura, nam libri, qui eduntur, non vni tantum, sed multis profunt. HVIVS, Attici. PROCVRATOR, tanquam procurator, qui negotiū absentis suscipit. Nam ut scribit Asconius patronus in iudicio defendit, si est orator: aduocatus ius suggerit, aut præsentiā accomodat: cognitor præsenti causam cognoscit, & tuetur ut suam: hunc hodie nos procuratorē vocamus: procurator vero negotiū absentis suscipit, siue ad iudicium, siue ad rem rusticam, siue ad mercaturā, & tandem ad rem familiarem pertineat: qui sic etiam à Cicerone describitur, ut sit alieni iuris vicarius. procuratores maiorem partem erant liberti, quamuis Cicero sæpe libertos à procuratoribus seiungat. Philotimus certe Terentiæ fuit libertus, & Ciceronis procurator, ut alios mittam. hosce nos hodie factores appellamus. DEBES, quum sis pollicitus. INCOMMODO EXACTVRVM, alias incommodo tuo exacturum. TIBI, procuratori voluntario, ut dicis. A TE CAVERO, à te sponsionem, & satis accepero. AMPLIVS, formula quædam fuit, qua Cicero frequenter in hisce rebus utitur, ut libro primo ad Att. recusarat satisfacere, amplius abs te non peti: & lib. tertio de Fam. satisfaciendum erit, amplius eo nomine non peti: & in oratione pro Q. Roscio Comædo, satis non dedit, amplius à se neminem petiturum. EO NOMINE, eo debito, Unde dissolvere nomina, exigere nomina, facere nomina dicimus. NOMINE NEMINEM, annominationem vocant Rhetores. CUIVS PETITIO SIT, qui sit creditor verus, & iure petere possit, ut Atticus, cui debebatur. TIBI, quasi stipulanti. REPROMITTERE, contrà spondere, & quasi satisfacere, ut apud Plautum in Asin. Repromittam istoc nomine solutam rem futuram. Repromittit, inquit Alciatus, qui nuda stipulatione se obligat: ut mittam, quæ scribant alii. ISTVC, neminem petiturum. AVSVS SIM, compositio Bruto conueniens, ut supra consecutus sum. sunt tamen, qui legant, ausim, quod Virgilius, Terentius, Liuius, & alii vsurpant, & Donatus interpretatur, pro audebo, & Iulius tantum temporis esse contendit. alii tamen reiiciunt, quòd à Cicerone non videant vsurpari. HVNC, Atticum. aliàs nunc. FLAGITATOREM, nedum petito rem. nam flagitare plus significat, quàm petere & postulare, ut in oratione pro Quintio, res postulat, non flagitat: & lib. primo de Legibus, postulatur à te iandiu, vel flagitatur potius historia. ILLVM, ἐπὶ τῷ λόγῳ quædam, qua Cicero frequenter uti solet, ut lib. quinto Fam. ei, qui in alios indicta causa animaduertisset, dicendi ipsi potestatem fieri non oportet: & in oratione pro Mil. hoc, quod tormentis inuenire vis, id fate-mur. NIHIL MENTIRI PVTO, sed puto verum dicere, & fore, ut, quod es pollicitus, flagitem. VIDEOR ENIM IAM TE AVSVRSVS, sic legendum est, quamuis librarii quidam multo aliter descriperint. APPELLARE, ut debitorem. Ita Cicero sæpe loquitur. MODO PRIMVM, nunc tandem. EXACTVRVM, voluntarium procuratorem petiturum. DEBES, ut libros de Finibus, Tusculanas quæstiones, libros de Natura Deo-rum,

rum, & alios : & si forte nondum sciebat Atticus eos Ciceronem esse scriptu-
rum. IAMPRIDEM, circiter annos septem, id est ex consulatu L. Domitii,
& Ap. Claudii, quo tēpore scripsit libros de Rep. Ep. quintadecima lib. quar-
ti ad Att. ad Consulatum Caleni, & Vaticanum, quibus Coss. bellum Hispaniē
se cum Pompeii filius, vt opinor, est gestum, certe cōceptum, & finitum Cēsare
III. & Lepido Coss. vt ex Dione collegimus : & supra diximus hunc sermo-
nem hisce temporibus habitū fuisse. LITERAE, doctrina, scientia, vt infra
saepē leges. ILLOS DE REP. LIBROS, sex, vt ipse in epistolis ad Att. &
lib. secundo de Diuinatione testatur, quamuis ad Q. fratrem scribat nouē
fuisse: quod ego sic interpretari soleo: quod à primo quidem nouem scribere
instituerit fortasse à nouendialibus feriis, quæ fuerant Tuditano, & Aquilio
Coss. sed paulo post mutato consilio pro nouē sex scripserit, vt contrā τὴν συν-
ταξιν ἀκαδημαϊκὴν, quam libris duobus fuerat cōplexus, postea in quatuor contu-
lit, lib. tertiodecimo ad Att. Atq. ita, si volumus, vt propemodū necesse est,
interpretari, dicemus, in epistolis ad Q. fratrem, & lib. quarto ad Att. recte
scribi, C. Fanniū, quum de Rep. disputatum est, cum reliquis sermonē contu-
lisse, in Lelio vero negari prorsus affuisse. Nam primo quū libri essent nouē
inductus Fannius loquebatur: deinde, sublati tribus libris, sublati & ipse,
negatur affuisse. EDIDISTI, L. Domitio Aenobarbo, & Ap. Claudio Pul-
chro Coss. vt cognoscitur ex lib. quarto ad Att. VETERVM ANNALIVM,
ex quib. in meum librū transtuli, quæ transferēda iudicaui. hinc Attici librū
videbis annalē dici lib. duodecimo ad Att. alii, rerum nostrarū vt sit, nos ad
rerū nostrarum memoriam comprehendendā impulsī sumus. sed quum paulo
ante dicat, Att. omnem rerū memoriā, non solum rerum Romanarum, fuisse
complexum. & in Oratore testetur, Attici laborē in ordine rerum gestarum
non solum Romanorū, sed aliorum etiam populorū, & regum illustrium fuisse
versatum: nullo modo, rerum nostrarū, legi posse credimus. In veteribus
libris penē omnibus scriptum videbis: rerū naturalium: sed Petrus Victorius
vir, vt L. Crassus de Q. Catulo dixit, ambrosia alendus, hoc verbum, natura-
lium, tollendum putat, quum quod Att. in suo libro rerum quidē, sed non re-
rum naturalium memoriā complexus est: tum quod memoria rerum natura-
lium non ita bene dicatur, quum illa dicatur de rebus gestis, non autē de na-
turalibus, quæ semper habeant eodem modo. Nos putamus esse nefas, à viro
tanto dissentire: sunt tamē, qui quum videant in omnibus libris ita scriptum
inueniri, dicant, Att. libris de Rep. ad res naturales cōprehendendas impelli
potuisse, præsertim quum, quod ex illis libris reliquum est, omnes penē ad
idem possit impellere: & memoriā rerum naturalium recte dici, siquidem
τὰ φυσικὰ certe sunt παντὰς, id est naturalia sub phantasiā cadunt: ὅσα δὲ φαντα-
σά εἰσι, εἰσι μνημονεύτὰ καὶ αὐτὰ, quæcunque vero cadunt sub phantasiā pertinet
ad memoriā, vt scribit Aristoteles: qui testatur item, τὴν μνήμην εἶναι τὰ γινόμενα
memoriā esse rei præteritæ, vel factæ, quales pleræque res naturales sunt:
inter quas ipsa memoriā possit numerari, quum lib. tertio ad Herenn. natu-
ralis esse dicatur: vt mittantur, quæ lib. tertio de Anima scripta sunt ab Arist.
& taceatur itē Platonis τὴν ἀνάμνησιν posse significari, de qua Cicero loquitur
Tuscul. primo. Res vero naturales non semper eodem modo habere, docuit
Pythagoras, qui volebat omnia mutari, vt canit Ouidius lib. quintodecimo
Metam. sed hæc disputatio tolletur, si, veterū annalium, legas, vt nos etiam
legendum putamus. ILLA, vt libros de Finibus, Tusculanas quæstiones, &
libros de Natura Deorum, vt diximus, QVVM POTERIS, dabis, scribes, vt
possis, vt velis, id est ita velis animum relaxare, & cura liberare, vt possis;
vt ostendit paulo post: poteris relaxa modo animum.

Quid nam est id, inquam? Quod mihi nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse coepissent, qui etiam, & quales fuissent. Quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, vel nostrum potius detulissem, magnopere hic audire se velle dixit. Itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse vacuum. Quare si tibi est commodum, ede illa quæ coeperas, & Bruto, & mihi. Ego verò, inquam, si potuero faciam vobis satis: Poteris inquit: relaxa modò paulum animum, aut sanè (si potest) libera. Nempe igitur hinc tum Pomponi ductus est sermo, quòd erat à me mentio facta, causam Deiotari fidelissimi atque optimi regis ornatissime & copiosissime à Bruto me audisse defensionem. Scio, inquit, ab isto initio tractum esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem, quasi defleuisse iudiciorum vastitatem, & fori. Feci, inquam, istuc quidem, & sæpe facio. Nam mihi Brute in te intuenti, crebrò in mentem venit vereri, ecquodnam curriculum aliquando sit habitura tua & natura admirabilis, & exquisita doctrina, & singularis industria. Cum enim in maximis causis versatus esses, & cum tibi ætas nostra iam cederet, factisque summitteret, subitò in ciuitate cum alia ceci derunt, tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit.

QUOD MIHI, inquit Atticus. IN TVSCVLANO, nunc enim Romæ sumus: vt dictum est. QUANDO ESSE COEPISSENT, QVI ETIAM, ET QVALES FVISSENT, est propositio, qua breuiter ostendit, quibus de rebus sit dicturus: quæ tres sint, quando esse coepissent oratores, qui etiam, & quales fuissent: quibus tamen aliquid postea semper addit, vt in sermone fieri solet. Addit uero præsertim, vbi de Liuiio Andronico loquitur, distinguere oratorum genera ætatibus. Hic attentum reddit lectorem. BRVTVM TVVM, VEL NOSTRVVM POTIVS, correctio, quam nunc vtitur Atticus, sed aliter, & melius Cicero in epistolis ad Atticum venio ad Brutum tuum, imo nostrum: sic enim maui. & sanè Cicero Brutum omni studio Attico autore fuerat complexus, & amare coeperat, vt ipse testatur. SCIREMVVS, supra tamen dixit cum dubitatione, si es animo vacuo: quod ego ad curas, hoc vero ad negotia refero. ILLA, de oratoribus. COEPERAS, inchoaueras, paulo ante. BRVTO, ET MIHI, hominibus inter nos coniunctis, & tibi charis, atque iucundis: vt supra dictum est. SI POTVERO, hæc exceptio taceri etiam poterat, vt illa, si Deus velit. Nullus enim debet præstare, quæ non potest, vel quæ Deus nolit. SI POTES, κατὰ παράθεσιν καὶ ἐπὶ πανόρθωσιν loquitur, quum sciret Ciceronem maioribus curis angì, quàm vt illis liberari facile posset. MEMPE, principium, & occasio dialogi, & quidem post procemium, vt apud Platonem sæpe, sed frequentius à principio captatur. CAVSAM DEIOTARRI, causam, in qua Deiotarus Rex à Castore nepote, & Phidippo seruo tanquam infidias Cæsari fecisset, accusabatur, vt ostendit Ciceronis oratio vel, quod ego magis probo, in qua Rex ipse dicebatur arma còtra Cæsarem tulisse, quod scribit Hircius de bello Alexand. FIDELISSIMI, sic lib. decimoquinto Fam. Regem fidelissimum, & amicissimum Reip. Deiotarum vocat

vocat Cicero **OPTIMI**, quippe quum in eo virtutes essent omnes, vt in oratione pro ipso idem Cicero scribit. **ORNATISSIME**, ET **COPIOSSISIME**, alterum ad medium, alterum ad vehemens dicendi genus pertinet. & adulatur Cicero. nam ne Tacitus quidē illam orationem Bruti pro Deiotaro satis probat in dialogo de Orat. **BRUTO**, qui tunc Cæsari ex Hispania reuertēti obuiam fuerat profectus, lib. decimotertio ad Att. Quod si Brutus Deiotarū defendit, obuiam profectus Cæsari ex Hispania reuertēti, cognoscimus Ciceronē multo post suam dixisse orationē, in qua scribat ea de re Cæsarem literas Tarracone misisse. sed videtur potius esse dicendū: à Bruto, qui fuerit vnus ex his, de quib. ita scribit Hircius de bello Alexan. Cæsar dixit, se concedere id factum precibus eorum, qui frequentes concurrissent, hospites, atq. amici Deiotari ad deprecandū. & ita Brutus primam, Cicero secundā causam defenderit: præsertim quum Marcellus adhuc viueret, quum hæc loquebantur: & mortuus dicatur, quum Brutus obuiā Cæsari est profectus, lib. decimotertio ad Att. **DEFENSAM**, Niceæ Ligurum, quod Brutus obuiam Cæsari fuerat profectus, si modo secundā causam significari putas: vel potius Niceæ Bithyniæ. Cæsar enim post bellum Alexandrinum propius Pontum finēsq. Gallogræciæ accessit: ad quem Deiotari hospites, & amici venerunt ad deprecandum, vt ait Hircius de bello Alexan. Inter eos credimus Brutum fuisse, is certe pro Deiotaro Niceæ dixit, Epist. prima lib. decimi quarti ad Attic. **BRUTI**, cuius ætas in hæc tempora, & hæc miseras incidisset, in quibus eloquentiā, reliquāsq. virtutes ostendere non posset. **DOLENTEM VICEM**, sic in fine dialogi: in te intuens Brute, doleo, cuius in adolescentiā per medias laudes quasi quadrigis vehentē transuersa incurrit misera Fortuna Reip. **IUDICIORVM**, quæ nunc quum ad vnus voluntatem sæpe fiant, oratorum eloquentiam non requirunt. **VASTITATEM**, amplificatio est in ipso rei nomine, vt loquitur Quintil. nam quum orbitatem, vel tale quid dicere potuisset, rem vt amplificaret, vastitate verbo grandi, & translato vti maluit: vt quum in Verrinis furem nō vocat, sed raptorem, vt rem magis augeat. **FORI**, quod supra spoliatum, & orbatum dixit. **ISTVC**, vt Bruti vicem dolens, deslerem iudiciorum vastitatem, & fori. **SIT HABITVRA**, quum tanta sit vastitas iudiciorum, & fori: quod tuum erat curriculum, in fine dialogi. **NATVRA ADMIRABILIS**, ET **EXQUISITA DOCTRINA**, ET **SINGVLARIS INDVSTRIA**, hic naturam, artem, & exercitationem, vel diligentiam, ex quibus paritur eloquentia, videtur voluisse significare, id est, illa tria, quæ libro secundo de Oratore describit hoc modo: ad inueniendum in dicendo hæc tria sunt, acumen, deinde ratio, quam licet, si volumus, appellemus artem: tertium, diligentia. & naturam Cicero vocat ibi, & paulo post in eodem loco interpretatur per ingenium, cui primas tribuit: quod meminerat se in oratione pro Archia poëta scripsisse: sæpius ad laudem, atque virtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam: hanc naturam hic in Bruto, & infra in Curione admirabilem fuisse testatur: sed in Bruto etiam exquisitam doctrinam, quam modo rationem, modo artem, modo rationem quandam conformationēque doctrinæ vocat. Ingenium vero, vt est in oratione pro Cælio, industria alitur: & ingenia senibus manent, modo permaneat studium, & industria, vt scribit in libro de Senectute: & in libro primo ad Herennium videmus, præceptionis rationem ad exercitationem accommodari oportere. Hic igitur recte tertio loco additur industria: quæ vt ego puto, diligentiam, studium, & exercitationē complectatur, præsertim quum scribat Sex. Pompeius, industriam dictā à verbo struo, quod antiqui dicebant

addicere, & augere: quòd hæc ipsa industria augeat, quòd ingenium excogitavit, & ars expoliuit. nec displicet mihi Pontani sententia, qui industriam ab induendo deducit, quòd ea sit quasi quidam habitus vsu indutus. Bruti vero ingenium vocat in epistola quadam ad Dolabellam, & in fine huius Dialogi: atque in Oratore non minus doctrinam, & artes illius, quàm studium, & exercitationem commendat. Hæc omnia C. Graccho infra tribuit, sed ordinem mutat. IN MAXIMIS CAUSIS VERSATVS ESSES, Brutus enim iam tum Ap. Claudium defenderat, complurèsq; causas & cum aliis, & solus egerat, vt infra dicitur. TIBI, adolescenti, in fine dialogi: annum trigesium nonum, vel quadragesimum agenti. natus enim videtur L. Cinna. III. Cn. Carbone Coss. certe decem annis post quàm Q. Hortensius causas agere cœpit, infra. Itaque C. Cæsare, & M. Antonio Coss. suo anno postea Prætor fuit. AETAS NOSTRA, annorum vnus & sexaginta, vel circiter, si tamen anni rationem habeas, quo sermo sit habitus, non illius, quo bellum sit cœptum: quòd & de Bruti annis dictum volumus. CEDERET, quasi lampada traderet. & quum de foro sit locutus, videtur ad res fori respicere, cedere foro, & cedere bonis, quòd Iurisperiti dicunt. FASCESQVE SVMMITTERET, manus daret, herbam porrigeret, & se quasi inferiorem fateretur. est enim translatio à Consulibus sumpta, qui in concionem ascensuri, Publicolam imitati, fascès populo summittebant, id quòd populo gratum erat: summitti sibi imperii insignia, confessionemque fieri, populi, quàm Consulis, maiestatem, vimque maiorem esse: sic enim Liuius quasi interpretatur. sunt, qui putent etiam morem fuisse, vt, qui de prouinciis decederent, successoribus, & minores magistratus item maioribus, occurrentes fascès summitterent: quòd verisimile magis videri, quàm probari potest. Illud quidem constat, Pompeium Possidonio fascès summisisse. ELOQVENTIA OBMVTVIT, sic infra, perterritum armis hoc studium nostrum conticuit subito, & obmutuit, sed ibi minus, vt dicerent Grammatici, figurate: hic vero videtur esse ὀξύμωρον, eloquentia obmutuit, vt infra, eloquentia loqui dedit: vel sit μετανυμία, id est homines, qui profitebantur eloquentiam, obticuerunt.

Tum ille, cæterarum rerum causa, inquit, istuc & doleo, & dolendum puto: dicendi autem me non tam fructus & gloria, quàm studium ipsum exercitatioque delectat: quòd mihi nullares eripiet, te præsertim tam studioso. Etenim dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter intelligit. Quare qui eloquentiæ veræ dat operam, dat prudentiæ, qua ne maximis quidem in bellis æquo animo carere quisquam potest. Præclare, inquam, Brute dicis: eoque magis ista dicendi laude delector, quòd cætera quæ sunt quondam habita in ciuitate pulcherrima, nemo est tam humilis qui se non aut posse adipisci, aut adeptum putet: eloquentem neminem video factum esse victoriam. Sed quòd facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in pratulo propter Platonis statuum consedimus.

CAETERARVM RERVM, vt honorũ, dignitatum, & libertatis. DOLEO, vt libertatis studiosus, & ab his maioribus oriundus, qui patriam liberarunt.

DICENDI

DICENDI, eloquentiæ. FRVCTVS ET GLORIA, ἐπὶ τῇ δόξῃ: nam gloria fructus est virtutis, vt scribit in oratione in Pisonem: de Gloria duos libros Cicero scripsit, vt ipse libro decimo quinto, & decimo sexto ad Atticum, & Gellius libro decimo quinto capite sexto testantur. Nunc Bartholomæus Riccius vir doctissimus, & elegantissimus Ciceronem in ea re, vt in aliis multis imitatur. STVDIVM IPSVM, eloquentiæ, quæ quum sit vna de summis virtutibus, vt in libris oratoriis demonstratur: & virtutes omnes, & honestum illud, quod ex his virtutibus exoritur, & in his hæret, per se sit expetendum, sequitur eloquentiam ipsam, & ipsius studium per se expetendum esse, ita, vt recte dicat Brutus quasi Stoicus, certe Academicus, qui eloquentiam sapientiam dicat, & neget quicquam bonum esse, præter honestum, se non tam fructu eloquentiæ, & gloria, quàm studio ipso delectari. EXERCITATIO QVE, animi, vt ostendunt, quæ sequuntur, vt infra mentis exercitatio: domestica certe, & priuata, non illa forensis, quæ sublata fuerat. & ita significabit exercitationem priuatim declamandi, qua Brutus vsus videtur. Vnde constat illum exercitationis causa orationem olim scripsisse pro Milone, vt Asconius, & Quintilianus testatur. QVOD, quam rem. nam si dicas, quod studium, quum interponatur exercitatio, Grammatici reclamabunt: quanquam nos in Quæstura sic etiam dici posse ostendimus: NULLA RES ERIPRET, virtus enim amitti non potest, vt Cicero scribit lib. secundo Tusculanarum quæst. Philip. quarta, & in libris oratoriis: & Aristippus ostendit, quum suis ciuibus renunciari iussit, vt eas opes sibi pararent, quæ naufragio non perirent: & ille item, qui dixit, omnia mea bona mecum porto. atque hæc omnia demonstrant, ad animum referri oportere, et si ne studium quidē dicendi, & exercitatio ita facile potest eripi: siquidem priuatim quisque potest declamare, vt Cicero ad Præturam vsque græce declamauit, latine vero senior quoque, & quidem Hircio & Pania Coss. Cn. Pompeium tradunt sub ipsum ciuile bellum repetisse declamandi consuetudinem: M. Antonium: item Augustum ne Mutinensi quidem bello hanc exercitationem omisisse scribit Suetonius. TE, eloquentiæ principe, & philosopho. STVDIOSO, iuuenum quidem penè omnium, & aliorum, vt Hircii, Pansa, Voluminii, Cassii, Papirii Pæti, & Dolabellæ, quos habes quasi discipulos, sed mei tamen præcipuè, cuius etiam vicem doleas. ET ENIM ἐν τῇ δόξῃ, quare studio ipso, & exercitatione delectetur: est etiam γὰρ. DICERE BENE NEMO POTEST, nemo potest dicere res bonas: vt bene hic interpreteris, recte, honeste, non copiose, aut ornate: vt respondeat oratoris definitioni, qua M. Cato, vt scribit Quintilianus, est vsus: Orator est vir bonus, dicendi peritus: præsertim quum Cicero lib. tertio de Oratore scribat, dicendi vim probitate iungendam, summæque prudentia: quarum virtutum expertibus si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus. PRVDENTER INTELLIGIT, sapienter sentiendi, & ornate dicendi scientiam coherentes est consecutus, vt libro tertio de Oratore Crassus disputat. hanc enim cogitandi, pronunciandi que rationem, vimque dicendi veteres Græci sapientiam nominabāt: vnde scriptum est in Partitionibus: nihil est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia: & quo loco sapienter dixit in oratoris libris, hic prudenter dixit. ELOQVENTIAE VERAE, sapientiæ ipsius. DAT PRVDENTIAE, quum eloquentia vera, sapientia, & prudentia sint eadem, vt diximus. NE MAXIMIS QVIDEM IN BELLIS, nedum in pace, & otio, quorum comes, & socia dicitur eloquentia, infra. AEQVO ANIMO CARRERE QVISQVAM POTEST, quum turpe sit, vt

dicebat Africanus, in re militari dicere non putaram. nam consilium in providendo requiritur, ut docet Cicero in oratione pro lege Manil. & opus est eloquentia ad milites excitandos, hortandos, & interdum consolandos, ut scribit Onofander in libello de optimo Imperatore. Quare Imperatori vera eloquentia videtur necessaria, ut hoc loco Brutus quasi concludit: ista, quae te etiam delectat. CAETERA, honores, dignitates, diuitias, & reliqua id genus. PVLCHERRIMA, quum dignis dabatur ita, ut vir, quod dici solet, magistratum ostenderet. NEMO EST, nunc sub Caesare ADIPISCI, per Caesarem, in cuius potestate sunt omnia VICTORIA, ipsius Caesaris. SERMO, de oratoribus. SEDENTES, personae, quae in dialogis loquuntur sedere vel dicuntur, vel intelliguntur dicuntur in oratoriis libris, in Academicis quaestionibus, in libris de Natura Deorum, in Phaedro Platonis intelliguntur, & partim etiam dicuntur in quatuor libris de Finibus, intelliguntur in Laelio, in Catone, & multis Platonis dialogis: partim ambulare, & partim sedere cognoscuntur in Tusculanis quaestionibus, in libris de Diuinatione, & de Legibus, & sanè quidem Cicero semper videtur ambulare, quum Peripateticum agit, ut in libro quinto de finibus, in primo de Diuinatione, & primo de Legibus, ubi Peripateticorum more disputatur. hic Cicero ut Academicus vult sedere. SI VIDETVR AGAMVS, in carmen definit: quod etsi vitiosum esse dicitur, Cicero tamen non semper vitat. ILLIS, Attico, & Bruto. PROPTER, aliàs prope. PRATVLO, quod erat prope xystum, & quidem Romae, ubi lata prata esse vix poterunt, & ideo pratulum dixit, ut Epist. sexta lib. duodecimo ad Att. nam credibile est Ciceronem Romae hoc pratulum habuisse, ubi esset herba, in quam se ipse, Atticus, & Brutus abiecerint, ut Socrates in Phaedro apud Platonem, quem Cicero nunc, ut ferè semper imitatur: certe confederint. PLATONIS STATVAM, Cicero Platonis statuam habebat, ut hic apparet, & Atticus Aristotelis imaginem, ut in epistolis ad Atticum scribitur: malo in illa sedicula, quam habes sub imagine Aristotelis sedere. Credimus tamen etiam Ciceronem Aristotelis imaginem habuisse, quum quod huiusmodi signis delectabatur, tum quod utrunq. philosophum imitatus, Academicam & Lycium habere voluit, ut saepe testatur.

Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, & quanta vis sit eius, expromere, quantamque iis qui sint eam consecuti, dignitatem afferat, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium. Hoc verò sine vlla dubitatione confirmauerim, siue illa arte pariat, aliqua, siue exercitatione quadam, siue natura, rem vnam esse omnium difficillimam. Quibus enim ex quinque rebus constare dicitur, earum vnaquaeque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim quantamque difficultatem habeant, existimari potest.

HIC, hoc loco, vel potius, tunc, ut sit aduerbium temporis, ut docet Donatus apud Terentium, & apud Ciceronem cognoscitur, ut in epistolis ad Appium: hic ego multa simul cogitavi. & est verum dialogi principium, in quo praecipue utitur, quum se de laudibus eloquentiae neget dicturum, & tamen summam dicat. LAUDARE, in aliis libris male scribitur, laudari. ELOQVENTIAM, quam Cicero libro primo de Oratore ita laudat, ut nihil nunc addendum esse videatur. QVANTA VIS, quanta sit vis eloquentiae

quentia quando Cicero non putat hoc loco sibi necessarium dicere, ne nos quidem dicemus, præsertim quum Valerius Maximus, & Baptista Fulgosius eam rem pluribus persequantur. Illud tamen ponemus, quod Gorgias apud Platonem ita refert: *ῥητορικὴ ἀπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβεῖσα ὑπὸ αὐτῇ ἔχει*. DIGNITATEM AFFERAT, hinc inquit libro primo de Inuent. ad ipsos, qui eam sunt adepti, laus, honor, dignitas confluit: vt mittamus, quæ libro secundo de Oratore scribit. NEQVE PROPOSITVM NOBIS EST, quum hoc ne meditati quidem simus, & vos me rogetis, vt de oratoribus, quod inchoaueram, tantum vobis exponam. HOC LOCO, in principio huius sermonis, vbi de arte potuissimus loqui, postea de oratoribus tanquam artificibus locuturi, vt postea Diogenes Laërtius de philosophis scripturus, multa prius de Philosophia præfatus est: quod item superioribus annis Gregorius Lilius in suis poetis fecit. NEQVE NECESSARIVM, atqui videtur necessarium, quando vix artifex describi possit, nisi prius ars ipsa, à qua dictus est, demonstretur. sed meminerat Cicero in libris oratoriis artem à se scriptam, & in libro hoc quasi quarto artifices ipsos esse describendos: nec illud ignorabat, à suo Platone libro decimo de Rep. scriptum esse: *τοῦτο ἐκείνου κρίσις τῆς κατὰ τὴν ῥητορικὴν ποιήσεως μίμησις*. Itaque reliquas omittit, & quæ ad usum pertinet, tractat leuiter, quum alibi sæpe præcepta tradiderit. Accedit, quod Cicero non negat prorsus esse necessarium de arte quadam loqui, sed affirmat sibi, qui tam multa de ea scripsisset, hoc loco necessarium non esse, eam laudare, & quanta sit vis eius, quantamque afferat dignitatem, dicere. SIVE, videtur ad illud respicere, quod libro decimo de Legibus ita scripsit Plato: *λίγοναί που τινὸς ὅς πάντας ἐστὶ τὰ πράγματα γιγνόμενα καὶ γινόμενα καὶ γνησόμενα τὰ μὲν φύσις: τὰ δὲ τέχνη: τὰ δὲ δῖα τύχῃ*: quamvis hic exercitatione fortunæ loco ponat. ILLA, eloquentia. ARTE PARIATUR ALIQUA, eloquentia artificiosa est, quam Rhetoricam vocant, inquit Cicero libro primo de Inuent. quibus ex verbis intelligimus eloquentiam, & Rhetoricam eandem esse: quam scribit Aristoteles esse *ἀντίστροφον τῇ διαλεκτικῇ* id est, vt in Oratore vertit Cicero, ex altera parte respondere Dialecticæ: & sic eam definit: *ἡ ῥητορικὴ φιλομαγία τοῦ ἐκείνου τῆς θεωρήσεως τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν* id est, sit Rhetorica vis, qua quod in vna quaque re probabile est, perspicitur: & Plato Rhetoricam non modo artem, sed *τέχνην* etiam *σάβην* in Gorgia vocat. Quod si eloquentia, siue Rhetorica est ars, quæri potest, quo pacto dicat Cicero, arte pariatu ali qua, quasi quærat, an Rhetorica Rhetorica pariatu. Respondere possemus, libros de Inuentione Ciceroni iuueni rudes, & inchoatos excidisse, vt nos non magnopere mouere debeat, si quid in illis aliter sit scriptum: nec Aristotelis definitio artem prorsus esse demonstrat, quamvis ita cum Dialectica coniungat, vt qui vnam dicat esse artem, alteram quoque esse fateatur, propemodum necesse sit. Quin Aristoteles neutram *ἐπιστήμην*, aut *τέχνην* sed Rhetoricam ipsam *δύναμιν*, vt Theon etiam, vocat. Plato vero inducit Socratem, vt semper, *εἰρωνικῶς* dicentem, Rhetoricam artem esse seruantem qui in Phædro illud scribit: *ῥητορικὴ ἀδύναται καὶ ἐκείνη τέχνη*: quibus verbis & artem esse negat, & artem esse non posse ostendit. nam si mentitur, vt certe mentitur, non videtur posse cadere sub artis definitionem, quam ponit Aristoteles libro sexto *πρὸς ἡθικῶν*, ἢ *τέχνη*. *ἔστι τις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητικὴ ἐπιστήμη*. Hinc L. Crassus lib. primo de Oratore respondet, sibi dicendi aut nullā artem, aut pertenuem videri: & nō eloquentiam ex artificio, sed artificium ex eloquentia natum: quod tamen ostendit, quæri solitum fuisse, an contrā ex artificio eloquentia nasceretur, vt hic etiam ponit. Vnde multi putant Rhetoricam, & eloquentiam rem eandem non esse. Sciebat igitur disputari in vtrāque

partem posse Cicero, & ob id rem potius tetigit, quam disputauit: præsertim quum ipse infra sit artem appellaturus non modo eloquentiam, sed Dialecticam etiam, quam maximam artium dicet, quamuis ea de re libro secundo de Oratore personæ seruiens, dubitarit. Si plura cupis, lege Quintilianum libro secundo, capite decimo octauo. **EXERCITATIONE**, quæ libro primo ad Herennium ita definitur: exercitatio est assiduus vsus, consuetudoque dicendi: quam quidem Aristoteles libro primo Rhetorices *προγυμνάσιον* vocat, vnde Cicero videtur hunc locum sumpsisse. Aphthonius, & Theon *προγυμνάσιον*, *γυμνάσιον*, alii *μελέτω* appellant, quæ vel prouerbio posse omni dicitur, & quidem omnibus in rebus, sed in dicendi facultate potissimum, quam ad exercitationem oportet accommodari. Hinc Theon ita scribit: *οὐτε ὁ λόγος οὐδὲ ἐν τῇ ρητορικῇ καλῶν οὐδὲν ἔστιν ἐχρήσιμον, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς ἐκαστος τὰς κατ' ἐκείνου ἡμέρας γραφαῖς ἐγγυμνάζῃται*. Quare Cicero merito dicit, siue exercitatione eloquentia parietur. **NATURA**, *ἄρ' αὖ τὸ ταυτομάτου*, vt inquit Aristoteles, quod vertunt, natura, & sponte: vt hoc loco Cicero dixit, natura: lib. vero primo de Oratore, scripsit, quæ sua sponte homines eloquentes facerēt ea quosdam obseruasse. Meminerat enim Cicero se olim in oratione pro Archia poëta dixisse: sapius ad laudem, atque virtutem, naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Mittimus cætera, quæ in libris oratoriis, & a Quintiliano libro secundo, capite vigesimo: quæque ab Horatio, & aliis de ingenio disputatur: illud dicimus libro primo de Inuentione hanc rem scribi, sed studium addi: si volumus huius rei, quæ vocatur eloquentia, siue artis, siue studii, siue exercitationis cuiusdam, siue facultatis à natura profectæ considerare principium, reperiemus id ex honestissimis causis natum, atque optimis rationibus profectum. **DIFFICILLIMAM**, sic in præmio libri primi de Oratore quærens, cur tam rari sint oratores boni, nihil aliud causæ putat esse, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem, ac difficultatem. **QVINTVS ENIM**, *αἰτιολογία*, quare sit res hæc ipsa difficillima: **EX QVINGVE**, inuentione, dispositione, elocutione, memoria, & pronuntiatione. sic enim Quintilianus, & ipse Cicero ferè semper scripserunt, præterquam in Oratore, vbi Cicero docet oratori tria videnda, quid dicat, & quo quicque loco, & quo modo: vbi quatuor partes inuentionem, dispositionem, elocutionem, & pronuntiationem complecti videtur, & memoriā omittere quod multarum artium sit communis: Aristotelem fortasse imitatus, qui libro tertio Rhetorices ita scribit: *τρία ὅσιν ἂν δὲ πρᾶγμα τὸ εὖ εἰπεῖν ᾖ λόγος*. hinc alii tres tantum partes esse putauerunt, vt Albutius, qui memoriā, & actionem natura contingere iudicauit: alii partes etiam sex putarunt esse, quos omnes Quintilianus confutauit. **REBUS**, partibus, vt libro primo de Inuentione, & libro primo de Oratore: libro vero secundo de Oratore, eloquentiæ membra vocat: quamuis hoc loco cautius locutus videri possit: quum sciret ab aliis opera oratoris, ab aliis elementa, vel opera Rhetorices appellari, vt refert Quintilianus libro tertio, capite tertio, vbi videtur hunc locum adducere ex Oratore, non ex Bruto, fortasse memoriæ lapsu. **ARS**, quasi ars. **MAGNA**, ita quidem magna, vt Cicero libros duos de Inuentione (mitto reliquas partes & illarum scriptores) & quatuor Hermogenes profectæ scripserint. **QVARE**, quum vna quæque pars sit ars magna per sese, & ob id magnam habeat difficultatem. & ita concludit eloquentiam esse omnium difficillimam per argumentum à minori, vt vocant, hoc penè modo: si partes singulæ tantum habent difficultatis, simul iunctæ quid habebunt? **ARTIVM**, partium sed quasi artium. **EXISTIMARI POTEST**, etiam si minus dicatur.

Telsis

Testis est Græcia, quæ cum eloquentiæ studio sit incensa, ian diuque excellat in ea, præstetque cæteris, tamen omneis artes vetustiores habet, & multo antè non inuentas solùm, sed etiam perfectas, quàm hæc est à Græcis elaborata dicendi vis, atque copia: in quam cum intueor, maxime mihi occurrunt, Attice, & quasi lucent Athenæ tuæ, qua in vrbe primum se orator extulit, primùmque etiam monumentis & literis oratio est cœpta mandari: tamen ante Periclem, cuius scripta quædam feruntur, & Thucydidem, qui non nascentibus Athenis, sed iam adultis fuerunt, litera nulla est quæ quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris esse videatur. Quanquam opinio est, & cum qui multis annis ante hos fuerit, Pisistratum, & paulo seniore etiam Solonem, posteaque Clisthenem, multum, vt temporibus illis, valuisse dicendo.

TESTIS, non videtur simile vero nunc Græciam citari à Cicerone testem: quæ testimoniorum religionem, & fidem nunquam coluit, vt ait ipse in oratione pro L. Flacco: nisi citet ob id, quòd illa sola huiusce rei testis esse possit: vel dicamus, licet, quamuis ita Cicero loquatur, non esse tamen à testibus locum, in quo nulli dicant testimonium, sed ab exemplo potius, quod Græci *πρὸς ἑαυτοὺς* vocant, in quo, quum sit species quædam comparisonis, vt ait Rhodolphus Agricola, potest esse aliquid maius, vel par, vel minus, vt hic est maius Græcia, quæ semper, vt libro primo de Oratore scribitur, eloquentiæ princeps esse voluit, tantum habuit difficultatis ante, quàm artem hanc perficeret, si modo perfecit: multo plus igitur habebunt reliqui, qui tantum studii non solent adhibere. GRÆCIA, Græci, vt sit *μετὰ τὴν μίαν*. SIT INCENSA, vnde Gorgias hominum primus, vt ait Plinius, Delphis in templo sibi posuit statuam auream, & solidam: tantus erat docendæ artis oratoriæ quæstus. hanc artem de Protagora decem millibus denariorum, id est, vt hodie subducunt rationem, mille aureis nostratibus dicitur Euathlus didicisse: eandem decem minis, id est centum aureis, Isocrates docebat, vt refert Plutarchus, & tamen ipse in oratione *πρὸς τὴν ἀντιδόσιν* gloriatur nemini vnquam plures, quàm sibi discipulos fuisse: vt paulo post merito Cicero scribat, Isocratis domum cunctæ Græciæ quasi ludum quendam patuisse, atque officinam dicendi: quæ res mouit Aristotelem, vt ipse quoque pomeridianis horis artem hanc doceret, illud dicens: *ἀρχὴν τὴν σιωπῆν ἢ λαλοῦντος Ἰσοκράτους*. IAN DIUQUE, annos circiter quadringentos & triginta. Tot enim propemodum à Pericle, ante quem nihil fuit scriptum ornate, ad tempus, quo Cicero hæc scripsit, numerantur. EXCELLAT, ita vt eloquentiæ princeps esse velit, vt libro primo de Oratore dicitur. CÆTERIS, gentibus. OMNES ARTES, liberales. VETUSTIORES, arte ipsa Rhetorica. MULTO ANTE NON INVENTAS SOLVM, nam Grammaticam, vt paucis, quod ait Cicero, probemus, non ita multo post literas à Cadmo, vel ab alio repertas, inuentam constat: quam Epicurus omnium primus docuisse postea dicitur. Poëticam facultatem antiquissimam fuisse ostendunt Orpheus, Musæus, Linus, & Homerus: qui poëtæ fuerunt vetustissimi: vt mittam, quod scribunt multi, Mosén Hebræum, qui certe fuit antiquissimus, poëtam fuisse: quanquam Martianus poëticam inter artes liberales non

numerat. Dialectica, ut ordinem Martiani sequamur, inuenta fuit à Zénone Eleate, qui fuit ante Periclem minimum annos centum, ut ex Diogene Laërtio collegimus. Geometria, & Arithmetica ab Aegyptiis inuenta dicuntur: sed Iosephus utranque Hebræis acceptam refert: nec desunt, qui à Phœnicibus mercatoribus Arithmetica excogitatam velint: ne dicam multos esse, qui scribant Palamedem eius inuentorem fuisse, usque adeo duæ istæ artes vetustæ putantur. Variæ sunt item opiniones, quis primus Astrologiam inuenerit: sed satis constat, antiquissimam fuisse, quam scribat Iosephus à nepotibus primi hominis inuentam fuisse: quod idem de Musica dicitur: ut iam dubium non sit, quin omnes artes liberales Rhetorica fuerint vetustiores, si verum est, quod hoc loco scribit Cicero, ante Periclem nihil scriptum fuisse, quod oratoris esse videretur: quasi velit significare, hanc artem tum demum nasci, vel crescere cœpisse: quanquam hoc totum falsum videri potest, vel ipsius Ciceronis autoritate, qui in principio libri primi de Inventionem eloquentiæ ipsius principium ab eo usque tempore repetit, quo homines in agris passim bestiarum more vagabantur: quod verum esse illud etiâ ostendit, quod Aristides scripsit, Mercurium Iouis iussu primis illis temporibus eloquentiam, siue Rhetoricen ad homines detulisse. Aristoteles vero testatur ab Empedocle inuentam fuisse: qui aliquot annos vixit ante Periclem: ut mittam cætera argumenta, & rationes, quibus facile probare possumus, hanc non minus vetustam, quàm cæteras artes fuisse & nonnullis etiam, ut Dialectica, vetustiorē: sed hoc non agit Cicero, ut probet, reliquas artes omnino Rhetorica vetustiores fuisse, aut prius inuentas: illud potius agit, ut demonstret, illam propter rei difficultatem serius apud Græcos cultam & perfectam fuisse. Quod Cicero sensit, artes omnes à Græcis inuentas, id falsum esse ostendimus: quod ostendunt item Tatianus Syrus, & Isocrates: quorum alter eas Græcos à barbaris accepisse, alter partim inuenisse, partim ab aliis inuentas probasse testatur. sin absolute inuentas ante Rhetoricen opinatur, id quoque falsum esse demonstratum est. sin vero non inuentas solum, sed perfectas etiam à Græcis arbitratur, verum esse dicimus, quod ad perfectionem pertinet, & item quod ad inuentionem, si inuentas, penè inuentas interpreteris: quod inuentæ etiam ab aliis fuissent illæ quidem, sed ita imperfectæ, ut vix inuentæ dici possent. Vel inuentas à Græcis dicit eo modo, quo dixit summam illam dicendi vim Athenis inuentam, & paulo post natam, quum tamen alibi nata, & inuenta dicitur, sed non ita perfecte. Vel inuentæ quidem fuerant ab aliis prius, sed à Græcis etiam postea, quum illud ipsum nescirent, inuentæ. Nam fieri potest, ut aliud alibi inueniatur, quod alibi tamen ignoretur. Vel ita distingue, & concludere, Rhetorica prius alibi fuit inuenta, sed eloquentia, id est summa vis dicendi Athenis est nata, ut infra dicitur. *VIS*, *δυναμις*. sic enim dicitur ab Aristotele in definitione Rhetorices. *COPIA*, rerum, & verborum, de qua tam multa scribit Quintilianus. hinc Hortensium Cicero ut summum oratorem commendat, quod ei summam copiam, facultatēque dicendi natura largita fuisset. *QVASI*, particula, qua translationem, quæ dura nimis, & audax videri poterat, mollit. *LVCENT*, ut omnium doctrinarum inuentrices, libro primo de Orat. in qua urbe nata, & alta ratio, ac moderatio vitæ dicitur à Cicerone in epistolis ad Torquatum. Vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur, in oratione pro Flacco. *ATHENAE*, *ἀθῆναι* & *ἀθηνῶν* dictæ: unde poëta ingeniosus cecinit, dictas à Pallade terras. *ἀθῆναι καὶ ἀπὸ τοῦ Διαφίρει*, ut inquit Ammonius: *ἀθῆναι μὲν γὰρ ἡ πόλις ἔστιν, ἀπὸ τοῦ δὲ ἥ τε πόλις καὶ ὁ χῶρος*.

Χώρα: vnde Atticus deducitur. hinc Cicero in epistolis ad Atticum dixit,
ἁπλοῦς, ἁπλοῦς, & ἁπλοῦς: & illa sunt proverbia, lepos Atticus, elo-
 quentia Attica, & musa Attica. *TVAE*, qui te olim Athenis ita collocasti,
 vt esses penè vnus ex Atticis, libro quinto de Finibus. *PRIMUM SE ORA-*
TOR EXTVLIT, si Empedocles artem Rhetoricam primus, vt scribit Ari-
 stoteles, inuenit, Gorgias Leontinus docuit, Corax & Tisias prius in Sicilia
 scripserunt, quo pacto primum se orator Athenis extulit? Vel igitur inter-
 pretare, orator, non Rhetor: nam illi Rhetores tantum fuerunt, non Orato-
 res tales, quales L. Crassus libro primo, & tertio de Oratore, quærit. Vel il-
 lud verbum, extulit, expende, idest se erexit, & quasi eleuauit ita, vt vere ta-
 lis orator, qualis fuit Demosthenes, dici tandem posset. *PRIMUMQUE*
ETIAM MONIMENTIS, ET LITERIS ORATIO EST COEPTA MAN-
DARI, atqui Gorgiam Leontinum prius artem scripsisse Laërtius affirmat,
 & Cicero paulo post Coracem & Tisiam Siculos artem, & præcepta conscri-
 psisse testatur: Plinius vero & Suidas orationem Pherecydi acceptam refe-
 runt. *πρῶτον γὰρ*, inquit Suidas, *Φερέκῳ ἢ Λωσυγγραφῇ ἐξενεγκεῖν περὶ λόγῳ τῷ ἰσορροπῶν*
ἑτέρῳ τοῦτο εἰς κάλειον ἢ μιλῆσιον φερόντων. neque tamen id Athenis est factum. sed
 illi de arte, vel non cum multa arte scripserunt: Cicero vero significat ora-
 tionem ex arte scriptam ita, vt oratoris possit videri. *οὐ γὰρ πᾶς ὁ πρὸς λόγος*
ῥητορικὸς ἐστίν, ὥσπερ οὐδὲ τὰ Πλάτωνος συγγράμματα, οὐδὲ τὰ ἱατρικὰ, vt ait Marcellini-
 nus in vita Thucydidis. oratio vero talis Athenis primum scripta, vt hic ait,
 videtur. *περικλῆς γὰρ πρῶτος γραπτὸν λόγον ἐν δημοκρίτῳ εἶπε*, vt scribit Suidas: quan-
 quam ita dicat Quintilianus libro tertio, capite primo: Antiphon omnium
 primus orationem scripsit. *MONIMENTIS, ET LITERIS*, seiunxit, quo-
 niam monimentis etiam sine literis oratio mandari potest, si verum est quod
 Cicero libro tertio de Oratore scribit, Pamphilum nescioquem, artem Rhe-
 toricam rem tantam in insulis depingere solitum fuisse: nisi malis interpre-
 tari, monimentis, & literis, idest monimentis literarum, vt patet in libamus,
 & auro: & molémque, & montes, idest, molem montium: vt sit figura, quam
 Grammatici vocant endiadin, quæ fortasse rectius *ὡς διὰ δύω* diceretur: quæ ta-
 men ita rara est apud Oratores, vt ego putè potius esse *ἐπεξηγήσιν* monimentis,
 & literis, monimentis, idest literis. *EST COEPTA*, Periclis tēporibus, vt dixi-
 mus: quibus ipse, Antiphon, & paulo post Polycrates, & Lysias scripserunt.
TAMEN ANTE, Olympiade octuagesima octaua, hoc est, anno ab Vrbe cōdi-
 ta trecētesimo vigesimo quarto: quo tempore Pericles decessit, si credimus
 Eusebio. *PERICLEM, XANTHIPPI, & AGANISTÆ filium*, Atheniensem orato-
 rem, & quidem, vt scribit Suidas, *δημαγωγόν*: cuius vitam quoniam Plutarchus
 pluribus describit, & multa de illo à Thucydide, Platone, Iustino, & aliis re-
 feruntur, nos, quæ nobis dicenda videbuntur, ea suis locis dicemus, præser-
 tim quum Cicero in hoc dialogo de illo sæpe mentionem faciat. *PERVN-*
TVR, ita quidem, vt multi putent ab aliis fuisse composita, vt Quintilianus
 libro tertio, capite primo scribit. *THUCYDIDEM*, Oroli (sic enim scriben-
 dum docet Marcellinus) filium, virum Atheniensem nobilissimum, vt qui
 paternum genus ab Orolo Thracum Rege, & maternum à Miltiade duceret
 qui causas egit, bellum gessit, & scripsit, vt in eius vita referunt Suidas, &
 Marcellinus, & nos, vbi fuerit opus, referemus. Nunc illud, quod ad inflam-
 mandos adolescentes pertinet, dicimus, olim Thucydidem, quum, Herodo-
 to suas historias recitante, præsens esset, fleuisse, vel quòd doleret, sibi ereptā
 illam esse materiam, quod fertur etiam de Themistocle, Alexandro, & Cæ-
 sare: vel quòd cuperet iam tum nimis tale quid scribere, vt postea scripsit.
NASCENTIBVS, crescentibus, quum fuissent conditæ à Cecrope annis ab

orbe condito tribus millibus, sexcentis, septuaginta, vt ex Eusebio collegimus: quod tempus condendæ vrbis Atheniensium fuit ante Periclem, & Thucydidem annis minimum mille centum & decem. & est translatio ab hominibus præsertim, qui nasci, & adolescere dicuntur. SED IAM, circiter olympiada octuagesimam septimam. ADULTIS, auctis post bellum Persicum, & munitis, & potentibus factis ita, vt omnibus vicinis essent terrore, & tunc cum Peloponensi populis bellum gererent. nam, vt ait infra, ante, quàm delectata est Atheniensium ciuitas hac laude dicēdi, multa iam memorabilia & in domesticis, & in bellicis rebus effecerat. FVERVNT, & qui dem æquales, quum in eodem bello quod Thucydides ipse scripsit, duces fuerint. LITERA, nedum oratio. *ἔξουθενισμός*. QUAE QUIDEM, non negat fuisse aliqua scripta, sed negat fuisse scripta, quæ ornatum haberent. ORATORIS ESSE VIDEATUR, est quasi *ἐπιεικὴς*, id est, quæ ex arte scripta videatur. & esse videatur, numerus est, quo Cicero tam frequenter vsus est, vt multi olim crederent, se Ciceronis eloquentiam assecutos, si modo comprehensiones ita terminarent, esse videatur: vt hodie se Ciceromanos illi putant, qui ab hac particula, quanquam, exordiantur. QUANQUAM correctio. MULTIS ANNIS, centum triginta, vel circiter, vt ex Eusebio colligi potest. PISISTRATVM, Hippocratis filium, & Atheniensium tyrannum: qui quum priuatus esset, & de Rep. bene meritus, finxit se ab inimicis suis vulneratum fuisse: atque eo commento præsidium impetrauit, quo paulo post arcem, & tyrannidem occupauit, vt Herodotus, & Iustinus scribunt, ne plures huc testes eitem. hunc vt eloquentem libro tertio de Oratore laudari videbis. PAVLO, ita, vt, quod Plutarchus, & Diogenes scribunt, inter eos à principio esset amicitia, quæ solet inter æquales potissimum conciliari: quin Aelianus libro octauo de Varia historia scribit, Pisistratum *παιδίον* Solonis fuisse. SENIOREM, vnde scribit in Catone Cicero, illum Pisistrato quærenti, quæ tandem spe fretus, sibi tam audacter obfisteret, respondisse, senectute: quod idem penè de Confidio, & Castritio Romanis legimus. SOLOREM, Execestidæ filium à Codro oriundum, vt testatur Plutarchus: vnde cognoscimus illum Atheniensem fuisse, vt vocat Suidas, non autē Salaminium, vt credit Diogenes, qui inter septem sapientes illū numerat: quem Plato *σοφώτατος* appellat: cuius vitam Plutarchus diligenter scripsit. POSTEA QVE, annis quatuor & triginta, quot Athenæ, vt refert Iustinus, à Pisistrato, & filiis occupatæ fuerunt, & postea liberatæ tyrannide, quo tempore Clisthenes floruit. CLISTHENEM, Megacリス, & Agaristæ filium: qui quum esset Alcæonides & ipse, Pythiæ persuasit, vt Lacedæmoniis nihil aliud responderet, nisi Athenas tyrannide liberandas: quibus postea liberatis, ipse magnus in Rep. fuit ita, vt Isagoram aduersarium suum facile superarit, vt refert Herodotus. hinc Isocrates in Areopagitico scribit hoc modo: *τὴν Δημοκρατίαν κλεισθένος ὁ πρὸς τὴν ἀντιπαραβολὴν καὶ τὴν ἀντιπαραβολὴν πάλιν ὁ ἀρχὴν κατέστησεν*: quem credimus illum, quem Cicero libro secundo de Legibus hisce verbis laudat: Atheniensis Clisthenes Iunoni Samiæ ciuis egregius, quum rebus timeret suis, filiarum dotes credidit. Quare quum is tantopere laudetur, apparet eum non esse, quem Aristophanes vt mollem & effeminatum in Ranis insectatur: quum præsertim nec tempora satis patiantur, & Interpreter, ac Suidas illum Symbirtii filium fuisse testentur. inde pro uerbia facta: Clisthenem video: Clisthene intemperantior. VT TEMPORIBVS ILLIS, post Athenas tyrannide liberatas. & est elegans locutio, pro qua nunc dicunt, pro temporibus illis, vel secundum illa tempora. infra, Brutus, vt temporibus illis, eruditus. VALVISSE DICENDO, & quidem tantum,

tum, vt Solon populo persuaferit, legem de Salamine latam abrogandam, & Salamina bello repetendam: Pisistratus praesidium impetrarit, & tandem, quod Cicero libro tertio de Oratore scribit, sic eloquentia floruerit, vt literis, doctrinâque praestaret: Clisthenes vero Pythiae, quod voluit, de liberandis Athenis persuaferit: & liberatas multos annos pro sua sententia administrarit, & tribuum nomina mutarit, easque auxerit: vnde vere illud de illo scripsit Herodotus: πάντων τῶν ἐν αὐτῇ μοίρεω προσέβηκετο. illud addit Aelianus in Varia historia, eum primum genus exilii, quod Græci ὄστρον μὲν vocant, exco-gitasse, & eundem primum eo modo expulsus fuisse.

Post hanc ætatem aliquot annis, vt ex Attici monumentis potest perspicui, Themistocles fuit, quem constat cum prudentia, tum etiam eloquentia praestitisse. post Pericles, qui cum floretet omni genere virtutis, hac tamen fuit laude clarissimus. Cleonem etiam temporibus illis turbulentum illum quidem ciuem, sed tamen eloquentem constat fuisse. huic ætati suppare Alcibiades, Critias, Theramenes. quibus temporibus quod dicendi genus viguerit, ex Thucydidi scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maxime potest. grandes erant verbis, crebri sententiis, compressione rerum breues, & ob eam ipsam causam interdum subobscuri.

HANC ÆTATEM, Solonis, Pisistrati, & Clisthenis. ALIQUOT ANNIS, septuaginta, vel circiter. Olympiades enim quatuordecim inter Pisistratum, & Themistoclem numerantur, vt in Eusebio videri potest, si tamen eas à morte Pisistrati, ad mortem Themistoclis colligas. ATTICI MONIMENTIS, libro, quo Atticus noster annorum septingentorum memoriam colligauit ita, vt Themistoclem, & reliquos viros magnos, qui temporibus illis fuerunt, sit complexus: quanquam magis placet legere, vt in aliis libris etiam manu scriptis scriptum vidimus, Atticis monumentis, quum loquatur cum Attico, & quidem cum illo vno nunc, vt paulo ante, Athenæ tuæ, & paulo post, vides, cognoscitur: nec dicat, tuis monumentis Attice: & verisimilius sit, rem Atticam ex Atticis monumentis, quàm ex Attici viri Romani & rerum Romanarum auctoris, vt infra vocat, libro perspicui posse. THEMISTOCLES, Neoclis, & Abrotani, vel, vt alii volunt, Euterpæ filius, omnium Græcorum Imperatorum, meo quidem iudicio, praestantissimus, & solus, vt postea dicetur, cum Romanis conferendus. PRUDENTIA, qua de instantibus, vt ex Thucydide vertit Probus, verissime iudicabat, & de futuris calidissime coniciebat. Verba Græca sunt apud Thucydidem libro primo, & apud Ciceronem Epistola sexta libri decimi ad Atticum. Hæc prudentia multis in rebus apparuit, sed praesertim bello Persico, quo finito Lacedæmonii Themistocli sapientiæ coronam dederunt. ἐδόξασθαι γὰρ εἶναι αὐτὸν πολλῶν ἐλλήνων σφώτατος, vt Herodotus libro octauo scribit. ELOQUENTIA, & quidem naturali. nam Themistocles, vt scribit Thucydides, Remp. administrabat οἱ κείνῳ ἐνέσκει καὶ οὐτὲ προμαδὸν ἐσ' αὐτῶν οὐδ' ἐν οὐτ' ἐπιμαδὸν. sed mirum videri potest, Ciceronem, qui affirmet Aristotelem prudentiam cum eloquentia coniunxisse, quique libro tertio per Crassum doceat, eas coniungi oportere, & pro-bitatis, ac prudentiæ expertes non eloquentes, sed furentes vocet, hoc loco quasi seiungere: nisi intelligamus, prudentiam esse posse sine eloquentia, & i ccirco priore loco positam, vt oratio crescat, quum additur eloquentia, quæ
d

nihil aliud quum sit, nisi copiose loquens sapientia, prudentia etiam comple-
 teretur, ut lib. tertio de Oratore disputatur. **PRAESTITISSE**, ita ut Athe-
 nienfibus, quod fieri posse nemo putasset, persuaserit, ut urbem relinquerent
 & naues conscenderent: quod praeter Herodotum, Plutarchum, Iustinum
 & alios, Demosthenes in oratione de Corona testatur. mitto reliqua, quae bel-
 lo Persico & prudenter fecit, & eloquenter persuasit. praestitisse dichoreus
 est. **POST**, annis quinquaginta. sic enim Cicero videtur collegisse Ep. de-
 cima lib. septimi ad Att. ut ibi diximus. **PERICLES**, de quo dictum est, & di-
 cetur. **FLORERET OMNI GENERE VIRTUTIS**, λέγει ὅτι καὶ τὰ ὅλα τὰ
 ἄλλα γένοιται, ἀλλὰ πολλοῖς καὶ ὁμοῖς συναγεγόναι καὶ πυνκλεῖσθαι καὶ ἀναξαρτοῖα, ut scri-
 bit Plato in primo Alcibiade. sapientia vero, quam Graeci σοφίαν vocant prin-
 ceptus est, ut inquit Cicero, virtutum omniū ita, ut, qui sapiens sit, non possit
 non omni genere virtutis florere. Virtutes porro Periclis si quis singulatim
 cognoscere cupit, ille Platonem, Thucydidem, Plutarchum, & Iustinum le-
 gat. **LAUDE**, eloquentia, quā laudem vocat, quoniam nihil ea laudabilius puta-
 bat ut lib. secundo de Officiis, & lib. de Orat. videre licet. sic infra laudē di-
 cendi, & laudē oratoriam dixit. **CLARISSIMVS**, dicitur enim à Platone in
 Phaedro, πάντων τελειώτατος εἰς τὴν ῥητορικὴν γέσθαι. Vnde scripsit Eupolis Deam
 persuadendi in eius labris seditauisse: quod infra dicetur. **CLEONEM**, Clea-
 neti filium, ciuem Atheniensem violentum illum quidem, sed tamen ita po-
 pulo Atheniensi gratum, ut illi quiduis facile posset persuadere, ut tempore
 belli Peloponnesiaci persuasit, pacem cum Lacedaemoniis petentibus non es-
 se faciendam, atque id ipsum, ut Niciæ Nicerati filio suadenti aduersaretur.
 Quare non ita multo post quum publice nunciaretur, Athenienfibus res
 ad Pylum minus ex sententia succedere, veritus, ne tanquam pacis dissuasor
 accusaretur, coepit primo negare, ea quae nunciarentur, vera esse: deinde,
 quum ipse cum Theogene delectus esset, ut ad ea cognoscenda proficisce-
 retur, & videret, necesse esse, aut eadem nunciare, aut mentiri, ne alterutrum
 facere cogeretur, coepit tergiversari, & affirmare, tempus mittendis specu-
 latoribus terendum non esse, sed siue vera, siue falsa essent, maiores copias
 esse mittendas: quae rem, ut erat, postea renunciarent, vel certe conficerent.
 Itaque placere sibi, classem, quae stabat instructa, eò primo quoque tempore
 proficisci: quum facile capi possent obsessi in Pylo, si viri essent Imperato-
 res. & se id facturum, si esset Imperator, pollicebatur: quod dicebat, ut Ni-
 ciam suum inimicum tunc Imperatorem morderet: qui id ipsum cognoscens
 autor fuit, ut imperium illi traderetur: quod ille tamen postea reculabat, sed
 quum tergiversari amplius non posset, accepit, & ad Pylum contendit, polli-
 citus fore, ut intra viginti dies vel obsesso in Pylo Lacedaemonios captiuos
 Athenas adduceret, vel ipse occumberet. Qui sermo bonis gratus fuit, qui ex
 eo se liberatum iri vel hostium metu, vel turbulenti ciuis importunitate sperabat.
 Ille tamē hostes, ut fuerat pollicitus, vicit: quae quidē victoria elatus, exultima-
 bat, ducem nullum sibi obuiā pugnandi causa venturum. Itaq. facile populo
 persuasit, ut, quamuis rei militaris imperitus, & ignarus esset, ipse tamē dux
 ad opem Thraciae ferendam crearetur: quod quum venisset, ad Amphipolim nō
 solum à Brasida Lacedaemonio superatus est, sed à Myrcinio etiā milite pelta-
 to percussus, occubuit. Huius hominis tanta in negotiis, & in verbis leuitas,
 quā Thucydides κουφολογία vocat, fuisse dicitur, ut olim populum Athenien-
 sem ad concionē conuocarit, & quū populus illum diu expectasset, ille coro-
 natus processerit, & dixerit, concionem differendam esse, quod sibi otium
 non esset, propterea quod hospites hospitio accepturus esset. Hunc scribunt
 Lucianus, & Interpres Aristophanis post victoriam ad Pylum primum il-
 lam

lam epistolarum inscriptionem excogitasse: κλέαν ἀθροῖον τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ
 χαίρει. Hunc item refert Plutarchus in Nicia, orandi grauitatem, atque
 ornatum conuertisse: quod is primus vociferari, vestem ab humeris reiice-
 re, femur percutere, & per suggestum quasi inambulare coeperit. Fuit
 etiam non multo post Cleon Cleonymi filius, quem toties Aristophanes in-
 sectatur: quod iccirco diximus, ne quis, vt multi faciunt, eundem esse pu-
 ter. TEMPORIBVS ILLIS, quibus fuit Pericles: αὐτῷ τῷ τότε, & κατ'
 ἐκείνον τὸ χρόνον, dixit Thucydides de eodem loquens. OT VRBULENTVM
 ILLVM QVIDEM CIVEM, quippe quem Thucydides βλαδιότατον τῶν πολι-
 τῶν vocarit. SED TAMEN, quamuis ille turbulentus fuerit, & qui
 turbulenti sint, & improbi, non ita bene possint eloquentes appellari, quum
 eloquentia probitate, & summa prudentia sit iungenda, vt libro tertio de
 Oratore disputatur. ELOQVENTEM, ita quidem, vt πιθανώτατος à
 Thucydide dicatur. CONSTAT, apud Thucydidem potissimum. HVIC
 AETATI, Periclis, & Cleonis. SUPPARES, propè pares, & æqua-
 les: quo verbo raro scriptores vtuntur. ALCIBIADES, Cliniae, & Di-
 nomaches filius: de quo tam multa Plato, Thucydides, Plutarchus, Iusti-
 nus, Probus, Aelianus, & alii scripserunt, vt & ea repetere molestum, & ali-
 quid addere curiosum possit videri. Quare tantum dicamus, Alcibiadem
 huic aetati ita supparem fuisse, vt Periclem tutorem habuerit: atque apud
 Xenophontem, & Thucydidem ea dicere, & ita persuadere, vt se eloquen-
 tem fuisse facile ostendat: vt mittam, quæ cæteri scribunt, & quod in Orato-
 ris libris testatur Cicero, suo tempore scripta quædam Alcibiadis exstitisse.
 CRITIAS, Calæschri filius, vt vocatur à Platone, apud quem in Char-
 mide, & in Atlantico loquitur: qui Socratis discipulus fuit, à quo postea
 quum discessisset, in Thessaliam profectus, consuetudinem habuit cum ho-
 minibus, qui iniustitiam pluris, quàm iustitiam, faciebant, vt scribit Xe-
 nophon: à quibus corruptus esse dicitur: quanquam dubitat Philostratus,
 vtrum Thessalos ille, an illum Thessali corruerint, præsertim quum satis
 constet, autorem illum fuisse, vt ibi rerum status mutaretur, vsque adeo
 semper ille rebus nouis studebat. Hic postea domum reuersus, aperte La-
 cedæmoniis, vt refert Philostratus, coepit fauere, sacra prodidit, muros per
 Lylandrum demolitus est, & vnus inter triginta creatus, quos vrbe pepulit,
 ne illi vsquam in Græcia possent manere, curauit, his bellum denunciatis,
 qui quempiam exulium recepissent: quamuis quædā ex his Xenophon The-
 ramenti tribuere videatur: quem Critias quum tollendum curasset, non
 ita multo post ipse, & Hippomachus triginta tyrannorum sauisimè ab exu-
 libus, qui duce Thrasybulo patriam repetebant, sunt interfecti. Quam
 vero eloquens Critias fuerit, & quod dicendi genus sit secutus, pluribus
 verbis explicat Philostratus. sed & Xenophon nullum nobis vt eloquentem
 quasi dipingit, quum tot orationes illum facientem inducit. huius non-
 nulla scripta tempore Ciceronis extabant, libro secundo de Orat. THE-
 RAMENES, de quo sic Aristophanis Interpres scribit: Theramenes fuit
 Agnonis filius ex populo Stereo, cui quidem alia multa, præter leges, sunt
 administrata, sed duo maxima, & miserrima eorum ducum, qui in Argi-
 nulis fuerant, delatio, quam sibi ipse cum Callixeno finxit: & triginta in dis-
 solutione populi, mutatio. & sanè finem dignum vita, quam elegerat, forti-
 tus est. ab ipsis enim triginta, deferente Critia, sublatus est. Quidam dicunt,
 illum quum ad arā confugisset, abstractū fuisse. hunc propter morum varie-
 tatem, & inconstantiam, cothurnum vocabant. quoniam vtriq. statui eorum,
 qui Remp. regebant, se ipse accommodabat temporibus seruiens, & utilitatem

suam ipsius fidei præponens. Cothurnus enim viris, & mulieribus conuenit. Hic etiam videtur hæc tria de sua multa suasse, vt vel in ligno in vinculis haberetur, vel cicutam biberet, vel in exilium mitteretur. Videtur item ex Ceo insula fuisse: & ob id vt ciuis, non legitimus, nec filius Agnonis legitimus, sed adoptiuus solebat appellari. Hic vt refert Xenophon, quod alii Critiæ tribuunt, autor fuit, vt populus Atheniensis muros demoliretur, & pacem à Lacedæmoniis acciperet: quem tamen laudat Thucydides, & Aristoteles, nec Cicero in Tusculana prima vituperat, quum scribit ad hunc modum: quàm me delectat Theramenes? quamq. elato est animo? et si enim flemus, quum legimus, tamen non miserabiliter vir clarus emoritur: qui quum coniectus in carcerem, triginta iussu tyrannorum venenium, vt sitiens, obbibisset, reliquum sic è poculo eiecit, vt id resonaret: quo sonitu reddito, ardens, propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuit teterimus. Hæc in varia historia scribit Aelianus: Theramenes in quadam domo commorabatur, è qua quum olim esset egressus, statim illa corruit: qua de re quum Athenienses alii aliunde ad eum de salute congratulatū venissent, ipse præter omnium expectationem ita respondit: ò Iupiter ad quod tempus me referuas? & nō ita multo post à triginta sublatu est, cicutam bibere coactus. Quidam putant prouerbium illud, nō Chius, sed Cius, ab eo natum: quod ille, quum Chii & Cii bellum inter se gerent, modo his, modo illis fauebat, & quando cum Chiis erat, se Chium, quando vero cum Ciiis, Cium vocabat. De illius eloquentia, cæterisque artibus nemo potest dubitare, quum Aristophanis Interpres scribat illum ducē, & minimum fuisse, Suidas illum sophisten vocet, & satis cōstet illum & Prodici discipulum, & Isocratis magistrum fuisse, & Thucydides ita scribat: *θηραμένης ἀνὴρ οὐτὶ εἰπεῖν οὐτὶ γράνει ἀδύνατος.* THUCYDIDI SCRIPTIS, non dixit, Thucydidis scriptis, vt literæ s concursu vitaret: quanquàm Thucydidis scriptis, hic etiam descriptum videbis: suauior tamen illa lectio, vt libro secūdo de Oratore, Pericli succum, legimus. TUM EVIT vt supra dictum est. INTELLIGI MAXIME POTEST, & ex Græcorum scriptis, cuiusque ætatis quæ dicendi ratio, voluntasque fuerit, intelligi potest. GRANDES ERANT VERBIS, vt Thucydides, qui rerum gestarum pronunciator sincerus, & grandis infra vocatur: & à Marcellino *ἐπὶ τὸν πρῶτον εἰς τὸ μεγαλοφύειν καὶ ὑψηλὸν τῆς χαρακτῆρος καὶ τῶν ἰδέων καὶ τῆς χαρακτῆρος μεγαλοφύειν ὡς μὴ δὲ ἐν τοῖς οἰκτοῖς ἀφίσσασθαι τῶ μεγαλοφύειν*: ac paulo post: *ἔχει χαρακτῆρα ὑπερσείμνον καὶ μέγα.* & sane quum sciret tria esse dicēdi genera grande, medium, & attenuatum, relictis alijs, grande secutus est, quod cognosceret illud & suæ naturæ, & rerū, quas scribebat, magnitudini conuenire. medio prius Herodotus, & attenuato, postea vsus est Xenophon. CREBRI SENTENTIIS, qualis est Thucydides, qui libro secundo de Oratore dicitur ita creber rerum frequentia, vt verborum propè numerum sententiarū numero confatur. creber item in epistolis ad Q. fratrem vocatur: & Dionysius Halicarnassæus in eius scriptis τὸ πυκνὸν agnōuit: & Quintilianus eum densum vocat. COMPRESSIONE RERVM BREVES, dum res quasdam, quæ dici possent, cōprimunt, & quasi omittunt, breues, qualis idem Thucydides, qui brevis, & sibi semper instās à Quintiliano vocatur: quem Cicero lib. secundo de Oratore pressum dixit. pressi vero oratores ab eo nō ita multo post illi dicuntur, quibus redundantes opponuntur, & oratio pressa, cui opponitur illa, in qua sit luxuries. Quin oratorē pressum vocat infra, qui attenuate loquitur, amploque opponitur, vt tum dicemus, quum ad eum locum peruenerimus. Quod autem Cicero pressum dixit, id nos à Græcis credimus *ἐμπρόσθε* appellari. nec eos sequimur, qui legunt hic, compressione rerum breues, vt sit illa Hermogenis

Hermogenis περιβολή. sed quo pacto breues esse possint, qui multas res comprehendunt, ego planè non video: nisi dicas, breues, si respicias ad res, quas comprehendant: vnde Thucydidem libro secundo de Oratore crebrum quidem rerum frequètia, sed verbis aptum, & pressum vocat. OB EAM IPSAM CAUSAM, quod sunt breues. nam breuis esse laboro, obseurus fio, vt ait Horat. SVB OBSCVRI, quod sententias concisas habeant, interdum etiam non satis apertas quum breuitate, tum nimio acumine, vt infra dicetur. Talis est Thucydides, cuius conciones ita multas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur, vt in Oratore scribit Cicero: vnde à Græcis etiam dicitur ἀβελήστωρ καὶ ἀλάντοισι δὲ τὸ ὑπερβαίνειν χεῖρεν: quod ipsum dedita opera, vt scribit Marcellinus, fecit, ne ab omnibus intelligeretur, sed à doctioribus, à quibus probatus, & laudatus apud posteros gloriam consequeretur: quanquam nos credimus ita tum tempora tulisse. nam si posterius, vt loquitur infra Cicero, fuisset, multo maturior fuisset, & mitior.

Sed vt intellectum est, quantam vim haberet accurata, & facta quodam modo oratio; tum etiam magistri dicendi multi subito extiterunt; tum Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Cius, Hippias Eleus in honore magno fuit; alique multi temporibus eisdem docere se profitebantur, arrogantibus sanè verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset. iis opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat, vir is, cuius ex vberimis sermonibus extiterunt doctissimi viri: primùmque tum philosophia, non illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc, in qua de bonis rebus & malis, deque hominum vita & moribus disputatur, inuenta dicitur. quod quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, abhorret; philosophos aliud in tempus reiiciamus, ad oratores, à quibus digressi sumus, reuertamur.

INTELLECTVM EST, à Thrasymacho & Gorgia præsertim, qui, vt in Oratore dicitur, primi traduntur arte quadam verba iunxisse. VIM, δυνάμιν, quam Gorgias inuenit, vt scribit Suidas, quanquam paulo post Cicero eam in Vlyssæ multo antè fuisse testatur. TVM, vt intellectum est, quantam vim haberet accurata oratio: vel tum quum viueret Thucydides, cuius ætas in Thrasymachi, Gorgiæ, & Theodori tempora, vt in Oratore scribitur, incidit. Vnde falsum videtur esse, quod hoc loco scribat Cicero, Thucydidem, & eius æquales subobscuros fuisse, quod nondum fuerat intellectum, quantam vim haberet accurata oratio: quando satis constat, Gorgiam, & reliquos, quorum ætate id intellectum est, quosque hic ponit Cicero, Thucydide seniores fuisse: siquidem Suidas putat ante olympiada octuagesimam, & Plinius ante septuagesimam Gorgiam fuisse: & Eusebius scribit, eos omnes, qui ponuntur hic, olympiade octuagesima sexta, Thucydidem vero octuagesima septima agnoscere ita, vt eius ætas in eorum tempora incidisse recte dicatur: quod verum esse testantur Dionysius Halicarnassæus, & Marcellinus, qui sunt autores, illum τῶν τῆς γοργίου ἀντιθέσεως καὶ τῆς προσλήγουσιν τοῖς ὀνόμασιν ἀκρίβοις secutum: quanquam Philostratus contendit, Thucydidem Gorgia

seniorem fuisse. Quod si ille senior fuit, cognoscere non potuit, quod postea est intellectum: si iunior, & illos ut seniores est secutus, qui primi traduntur arte quadam verba iunxisse, quæri potest, cur non idem fecit Thucydides ita, ut ne obscurus esset. Respondemus primum Gorgiam centum & septem annos complexisse ita, ut non modo ætatem Thucydides, qui annos quinquaginta vixit, sed Isocratis etiam iuventutem potuerit complecti: & illum quidem, ut in Oratore dicitur, paria paribus adiuncta, & similiter finita, itemque contrariis relata contraria primum inuenisse: atque Thrasymachum principem inueniendi numeri fuisse: sed Isocratem, qui illorum omnium ætati successit, quum Thrasymachus ei concisus minutis numeris videretur, & Gorgias, Thucydides autem præfractor, coepisse dilatare verbis, & mollioribus numeris explere sententias: quam rem certe videre non potuit Thucydides. **MAGISTRI DICENDI, Rhetores. LEONTINVS,** quæ Sicilia, ut ait Philostratus, *ἐν Λεοντίνῳ ἦν γένεα*. & Cicero ferè semper, quum de Gorgia meminit, Leontinum Gorgiam, non Gorgiam Leontinum scribit, præterquam in his libris, qui adolescentulo inchoati, & rudēs exciderunt: quàmquam in Platone, & cæteris Græcis scriptoribus dicitur *γοργίας ὁ λεοντίνος*, sed Cicero vel aures consuluit suas, vel ita loqui maluit, ut quum alibi dixit, Balbum Cornelium, Thebanum Epaminondam, Syracusum Dionem, Heracleotam Dionysium, Abderitam Protagoram, Eleum Hippium, & Phalærea Demetrium. Leontinus vero dictus est, à patria sua, hoc est à Leontina ciuitate Siciliæ, quam olim Athenienses incolere, ut refert Hermogenis interpres: de qua Pausanias libro secundo *τῆς ἡλικῶν* ita scribit: *λεοντίνους ἐρημικοὺς ποτὲ ὑπὸ συρακωνσίων τῶν πόλιν, κατ' ἐμὲ αὐθις συνέβαιεν δικεῖσθαι*. Quàm vero fertiles essent campi Leontini Cicero, Plinius, & alii docent. **GORGIAS,** Gorgias Leontinus Charmantidæ filius, Rhetor, Empedoclis discipulus fuit: vnde ferunt illum artem Rhetoricam didicisse, & scripsisse, ac solitum dicere, se, quum Empedocles magicam exerceret, interfuisse: qui quum Rhetoricam docere coepisset, tantum sibi famæ comparauit, ut, quod scribit Aelianus, Philolao maior etiam crederetur: neque minus, quàm centum minas à singulis exigebat: vnde tantum numorum acquisiuit, ut, quod etiam supra retulimus, Delphis in templo statuam sibi, & quidem auream posuerit. Athenis, quod legatus cum Tisia venisse dicitur, & Larissæ in Thessalia diu commoratus est. Hunc purpureis vestibus usum fuisse testatur Aelianus: nec defunt, qui scribant eius orationes Atheniensibus vsque adeo admirabiles visas fuisse, ut dies, quibus habitæ fuissent, *ῥορτάς*, & orationes ipsas lampadas vocarint. & fanè primus ille orationes huiuscemodi luminibus illustrauit, quæ Græci *σχήματα* vocant. In hunc etiam tanquam patrem Philostratus artem sophistarum refert. Hic Gorgias putabat mulieris non formam, sed bonum nomē atque famam debere apud quàm plurimos esse vulgatam. Hic autem est dixeret, *ὥς οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστίν*, ut ait Isocrates. Hic, ut est apud Platonem, & Cicero nem, de omni re, quacumque in disceptationem, quæstionemque vocaretur, se copiosissime dicturum profitebatur. quem quidē Clearchus in octauo Vitærum libro scripsit, propter vitæ continentiam octuaginta propemodum annos integra mēte, & sensibus vixisse: & quum à nescio quo interrogaretur, quæ diæta vtens, sic pulchre, & cum sensu tantum temporis viueret, respondisse, nihil vnquam voluptatis causa faciens. Demetrius vero Byzantius in lib. de Poëmatis, Gorgias, inquit, Leontinus interrogatus, quid fuisset causa cur vltra centum annos vixisset, nihil, inquit, vnquam alterius causa faceret quod Lucianus in Macrobiis quasi interpretatur, quod aliorum conuiuia nunquam sequeretur. In conuiujs enim sæpe plus, quàm par sit quasi ad alioru

aliorum arbitrium edendum est, & bibendum. hunc morem M. Antonius
 Flaminius vir optimus, & homo doctissimus hodie, quum sit tenui admo-
 dum valetudine, seruat ita, vt ne mecum quidem Regii superioribus annis
 inuitatus, familiariter cœnare voluerit, veritus, vt postea dixit, ne plures ef-
 sent inuitati. Gorgias igitur interrogatus item, vt ait Cicero, cur tandiu
 velleret esse in vita, nihil habeo, inquit, quod accusem senectutem. Vixit enim
 Gorgias annis centum & quinque, vt ait Pausanias: centum & nouem, vt
 Quintilianus, Diogenes, & Suidas scribunt: centum & octo, vt Plinius, Lu-
 cianus, & Philostratus arbitrantur: centum & septem, vt Cicero, & Vale-
 rius volunt: quanquam Cicero loquitur ita, centum & septem compleuit
 annos, vt eum quasi ostendat ad centum & octo annos peruenisse. quod qui-
 dem tempore quum debilitate quadam correptus, aliquantulum somni ce-
 pisset, à necessario quodam rogatus, ecquid ageret, somnus, inquit, venit, vt
 me fratri commendet. nec ita multo post inedia vitam finiuit, quod de T.
 Pomponio Attico Cornelius Nepos scripsit. Huius senectus locum prouer-
 bio facere potest, quod de his dicatur, qui diu, bene, & feliciter viuunt. Illud
 nō putauimus prætereundū, quosdam esse, qui credant, Gorgiam Philolai fi-
 lium fuisse, propterea quod Aelianus in Varia historia ita scribat: *αὐτοῖς τοῖς Ἕλλησι*
τοῖς πάλαι μάλιστα τῇ ἀρχῇ ἀνέπρεπε γοργίας ὁ λεοντίνος φιλολάου καὶ προταγόρου διμωκρίτου
 sed quum ceteri omnes & Gorgiam Charmantidæ, & Protagoram vel Ar-
 temonis, vel Mæandrii filium esse dicant, nos arbitrati sumus, vel Aelianum
 errasse, vel, vt nos paulo ante fecimus, interpretandum, præsertim quum
 Philolaus talis fuerit, qualem Diogenes describit. *χελιδὼν πάλαι κατὰ γοργίου*
πετομένη ὅφρα τὸ περίττωμα αὐτοῦ εἴπε αἰχρὸν γεῶ φιλομήλα vt refert Aristoteles
 libro tertio Rhetorices. Haud equidem scio, an is fuerit Gorgias, quem
 Plutarchus in præceptis connubii refert, orationem de concordia in olym-
 piis recitasse. Illud quidem constat, eum præter artem Rhetoricam, singula-
 rum rerum laudes, vituperationesque conscripsisse, quod etiā infra dicitur.
 THRASYMACHYS CHALCEDONIVS, & Chalcedonius, non Charchedo-
 nius vt est apud Philostratū, scribi debet: nec fuit Platonis, & Isocratis Rhe-
 toris discipulus, vt scribit Suidas, quū Cicero vel hoc ipso loco Isocrate se-
 niolem faciat, & Plato in libris de Rep. inducat illū cum Socrate asperius di-
 sputantē: tantū abest, vt discipuli discipulus esse potuerit. Hic Sophistes fuit,
 qui primus *περίσσειον*, & *κῶλον* ostendit, & modum Rhetorices præsentem intro-
 duxit. De consultationibus, de arte Rhetorica, de ludis puerilibus, & de ar-
 gumentis Rhetoricis scripsit. hæc Suidas. Fuit & inueniendi numeri in ora-
 tione princeps, vt Cicero in Oratore testatur. CHALCEDONIVS, *χαλκηδόν*
 inquit Stephanus, *πόλις βιθυνίας ἢ πρὸς τῷ σάματι τῆς πόντου κατὰ τὸν τῆς εὐχυνίου: ὁ πό-
 λις χαλκηδόνιος* lege Strabonem lib. duodecimo, & Plinium lib. quinto cap.
 trigesimo secundo. PROTAGORAS ABDERITES, Protagoras Artemo-
 nis, vel, vt alii volunt, Mæandrii filius, Abderites, vel, vt Eupolis scripsit, Te-
 ius fuit: quanquam idem Teius, & Abderites esse potuit: siquidem Teii, quū
 Persarum contumelias ferre non possent, patria relicta, migrarunt Abdera,
 vt refert Strabo libro decimo quarto: vnde prouerbiū factum: *ἀβδηρα καὶ ἡ*
πείων ἀπομύχ. Huius pater ita diues fuisse dicitur, vt Xerxem, quum in Gre-
 ciam veniret, donis, & hospitio acceperit, & ab eo impetrarit, vt Magi Per-
 se Protagoram, præter etiam suas leges erudirent: à quibus creditur didicis-
 se, quod in principio sui libri postea sic posuit: De Diis, neque vt sint, neque
 vt non sint, habeo dicere. Quare Atheniensium iussu vrbe, atque agro fuit
 exterminatus. Democriti fuit auditor, quem tamen fama saltem superauit, vt
 scribit Aelianus, sed ita, vt Democriti filium, vt Gorgiam Philolai videatur

significare. Hic sophistes maximus suis temporibus fuit, & Rhetor, à quo Rhetoricam decem millibus denariorum didicisse Euathlum scribit Quintilianus. & sanè primus omnium mercede docuisse dicitur: unde λόγος ῥητορικός est appellatus. Docuit vero in Græcia, ut scriptum est apud Platonem annos quadraginta amplius: & quum annos circiter septuaginta vixisset, in Siciliam profectus, decessit: qui πρότερος γοργίου καὶ προδίκου dicitur à Platone. Atque hæc omnia si vera sunt, & præsertim eius patrem diuitem fuisse & ipsum annos quadraginta in Græcia docuisse, videbunt docti, qui vera possint esse, quæ dicat Athenæus, & referat etiam Gellius, illum à principio ita pauperem fuisse, ut lignis vehendis, cæterisque rebus huiusmodi operam suam locaret: & ex lignorum fasciculo perbelle composito ipsius ingenium à Democrito cognitum fuisse: nisi forte patris illum hereditatem non creuisset, vel duos Protagoras Abderitas fuisse credere velimus. nam sine autoribus affirmare nihil possumus. Hic, ut refert Stobæus, nihil esse neque artem sine exercitatione, neque exercitationem sine arte dixit: ὅν ἐν λόγῳ, ut ait Stephanus, ἴσμεν ὅτι ἡσώ καὶ κρείσσω λόγον πεποιημένοι καὶ τοῖς μαθηταῖς διδάσκειν αὐτὸν λέγειν καὶ παινεῖν. ABDERITES, ἄβδηρος, inquit Stephanus, πόλις ἥντιν ἡμεῖς θράκησιν ἀπὸ ἄβδηρίτου τοῦ υἱοῦ ἡρίμου ἡρακλείου ἐρωμεῖον. sed Pomponius Mela, & Martianus Capella, ac Solinus putant à sorore Diomedis appellatam fuisse. Quam vero insipientes essent Abderitæ, retulimus in epistola quintadecima libri quarti ad Atticum. PRODICVS CIVS, cuius nomen tantum in sapientia fuit, ut Xenophon Grylli filius, quam apud Bæotios in vinculis esset, illum, dato sui corporis vade, audire voluerit. Hic olim quum legatus Athenas venisset, ingressus senatum, mortalium aptissimus est visus, quamuis sono difficili, & graui pronunciret. Inquirebat vero iuuenes nobiles, & ex magnis viris natos, ut hospites haberet in ea quasi venatione. Fuit enim avarus, & voluptatibus deditus: quamuis Xenophon testetur ab eo scripta fuisse, quæ dicuntur de Hercule dubitante, utram viam ingrederetur, duas quum cerneret, vnam virtutis, alteram voluptatis. De quo quidem Suidas ita scribit: Prodicus Cius ex Ceo insula, vrbe Iulide, philosophus, physicus, & sophistes, æqualis Democriti, & Gorgiæ: discipulus Protagoræ Abderitæ: Athenis, tanquam iuuenes corrumperet, cicutam bibere coactus, decessit: à quo proverbiū illud factum volunt: Prodicō sapientior, vel quod re vera sapiens esset, vel potius quod se omnium sapientissimum esse crederet: unde Aristophanes illum in Nubibus, ut scribit interpres, in ea re notauit. Primus hic suæ artis speciem quinquaginta drachmis præbuit: quem Theramenis Cothurni, & Socratis magistrum fuisse legimus. Hic dicere solebat, optimum condimentum esse ignem, sentiens bono stomacho satis esse obsonium esse coctum, etiam si deliciarum nihil accedat. Hic ea, quæ prodesse hominum vitæ, Deorum in numero habita esse dixit. Apud Platonem, & Ciceronem sæpe Chius scribitur, quum Cius ex insula Ceo scribi debeat. CIVS, κείσος ὁ ἀπὸ κείῳ ἡνίου: de qua quidem insula Solinus capite duodecimo, Plinius libro quarto capite duodecimo, & Strabo libro decimo plura scribunt. HIPPIAS, hic Hippias filius fuit Diopithis, discipulus Hegesidami, sophistes, & philosophus, qui multa scripsit, & finem πῶς αὐτὰρ κείαν quasi rem per se contentam esse definiuit. hæc Suidas, illa Philostratus: Hippias tantum memoria etiam senex valuit, ut quinquaginta nomina eodem ordine, quo audiuerat, redderet. In disputationes Geometriam, Astronomiam, Musicam, & Arithmeticam introduxit. Disputabat etiam de pictura, & arte statuaria, atque hæc quidem alibi, Spartæ vero de generibus Rerump. coloniis, & operibus differebat: quoniam

quoniam Lacedæmonii propter desiderium imperandi, huiuscemdi forma delectabantur. Scripsit non orationem, sed dialogum Troicum, in quo Nestor in Troia capta Neoptolemo Achilles filio demonstrabat, qualia facere oporteat eum, qui velit bonus videri. Plurimas legationes quum obiret, nusquam tamen neque in concionibus, neque in disputationibus suam ipsius gloriam amisit: sed plurimas pecunias collegit, & tribubus, ciuitatum paruarum, & maiorum fuit adscriptus. Quum igitur maxime probaretur, olim Græciam in Olympia sermonibus variis, & bene cogitatis delectauit: quum res non anguste, sed copiose, & naturaliter, ad pauca verba poetica confugiens, explicaret. Nam quum Olympiam, vt scribit Plato, & vertit Cicero, venisset maxima illa quinquennali celebritate ludorum, gloriatus est cuncta penè audiente Græcia, nihil esse vllam arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solum has artes, quæ liberales vocantur, sed annulum, quem haberet, pallium, quo amictus, soccos, quibus indutus esset se sua manu confecisse. et si gloriatus est, ea se fecisse, apparet esse falsum, quod autor Dierum genialium scripsit, eum tanta inopia oppressum fuisse, ea vt facere cogeretur: præsertim quum apud Platonem de se ipse sic loquatur: si scires Socrates, quantum argenti sum lucratus, mirareris: &, vt alia mittam, olim profectus in Siciliam, vbi tunc erat Protagoras & quidem in summo honore, & me ipso senior, breui tempore multo plus, quam centum & quinquaginta minas, & ex vno paruo vico Inyca nomine plus, quam viginti minas acquisiui: quas domum quum tulissem, & patri dedissem, ille, & ciues omnes sunt admirati. Quin puto me plures pecunias, quam duos alios simul Sophistas mihi comparasse. Aelianus illum vestibibus purpureis vsum fuisse testatur. **ELEVS**, Elis regio fuit Homeri tempore, & post bella Perseica in ea vrbs fuit ædificata, quæ Elis item est appellata, quæ sit in Peloponneso, & Elei populi ab Eleo Rege dicti. hæc Strabo, Mela, & Pausanias, vt mittam, quæ Plinius, Stephanus, & alii scribunt. & Eleus sine aspiratione, & sine diphthongo scribi debet, quoniam Græce scribitur Ἠλεῖος, & in e productum sæpe, vt docet Sernius, Latine conuertitur. **FVIT**, alias fuerunt, vt verbum superiores etiam complectatur. **MYLTI**, vt Parmenides, Zeno, Selybriani Herodicus, Pithocles Chius, Euthydemus, Dionysodorus, & alii, quos Plato sæpe vt sophistas deridet. **TEMPORIBVS EISDEM**, quibus Gorgias, Thrasymachus, & alii fuerunt. **PROFITEBANTVR**, in suis ostentationibus, quas ἐπίδειξις Plato vocat. **ARROGANTIBVS**, quid enim arrogantius, quam tam multas, & iniusta profiteri? **CAVSA**, λόγος, vt à Græcis dicitur: vnde λόγον ἐπέχεν, causam dicere vertunt eruditi. **INFERIOR**, infirmior, Gellius libro quinto capite tertio: peior, Quintilianus libro secundo, capite decimo septimo: ἡπὸν λόγος Isocrates in oratione πρὸς τὸν Ἀντιλόχον, Stephanus in verbo ἡπὸν λόγον, Plato in Apologia, & Aristophanes in Nubibus, vbi Strepsiades ita loquitur: εἴν' ἢ πρὸ αὐτῶν φασὶν ἄμφω τὸν λόγον, ἢ κρείττον' ὅς τις ἐστὶ καὶ τὸ ἡπὸν. τὸ δὲ τὸν ἡπὸν τῶν λόγων, ἢ ὅσαν κενὴν λέγοντά φασὶ τὰ δεινὰ τὰτα. Anytus enim & alii Socratem sic aëcusabant, vt est in Platonis Apologia: ὥς ὅς τις ὁσαν ὅτις ἀνὴρ σοφὸς τάτε μετ' ὧρα φρονιμὸς καὶ τὰ ὑπὸ γῆν ἀνελκυστικὸς καὶ τὸ ἡπὸν λόγον, κρείττω ποιῶν. Quam rationem Protagoras inuenit, vt diximus, & Aristoteles, Gellius, & Stephanus testantur. **ITA ENIM LOQVEBANTVR**, Græce illi quidem, sed in eam sententiam. **SUPERIOR**, fortior, vt vertit Gellius, melior, vt Quintilianus: κρείττω, vt aiunt scriptores, & autores Græci, quos paulo ante laudauimus. **NIS**, sophistis, & talia, qualia diximus, profitentibus. **OPPOSUIT**, tantum abest, vt verum sit, quod aduersarii calumniabantur, & Aristophanes scripsit, hæc illum fecisse, quæ semper, & vbi

que repellebat, ut Plato, Xenophon, & alii testantur. **SOCRATES**, Socrates Sôphronisci lapidarii, & Phænaretæ obstetricis filius, ab Apolline omnium sapientissimus appellatus, de quo tam multa Plato, Xenophon, Cicero, Aelianus, Laërtius, Suidas, & alii scripserunt, ut nunc præstet de illo silere, quam paucis dicere. **SVBTLITATE**, Socrates enim quum prudentia, & acumine, & venustate, & subtilitate, tum vero eloquentia, varietate, & copia, quam se cunque in partem dedisset, omnium fuit facile princeps, lib. tertio de Orat. **DISPVTANDI**, εἰς ἑκάτερον, Epist. tertia lib. secundi ad Attic. contra alterius opinionem. ea enim fuit vetus, & Socratica ratio disputandi, Tusculana prima. **REFELLERE**, ἀρῶναι, & ἐπαγῶναι, quibus illum frequenter usum fuisse constat, sic enim Socrates disputabat, ut nihil affirmaret ipse, alios refelleret, lib. primo Academicarum quæst. **FORVM**, σοφιστῶν ἱνστιτῦτα, quibus ὁ δὲ νέος ἔπειθον τὸς ἐκείνους ἑαυτοῦ τὰ ἀπολιποντὰς ἀφ' ὧν οὐκ ἔχοντα ἀνέσταντο καὶ χάριν προσεδέκτο. **SOLEBAT**, quum percuntando, atque interrogando eliciebat eorum opiniones, quibuscum discerebat, ut ad ea, quæ ii respondissent, siquid videretur, diceret, lib. secundo de Finibus. **VIRIS**, rectius, quam verbis, ut in aliis libris legitur: ne sit ingratus numerus, solebat verbis, & πλεονεξία vitium quod vitare in primis debemus, ne reprehendamus, ut Hircius, quum dixisset, filium à matre decem mensibus in utero latum fuisse, à Cicerone sic est reprehensus: quid? alia in penula solent ferre? quanquam, verbis, etiam legi posse credimus, quum & Plato Socratem φιλόλογον, atque λόγον βύλακος, à quibusdam vocatum fuisse scribat, & Xenophon eum multum loqui solitum fuisse testetur: atque Aelianus affirmet, Socratis sermones Pausonis picturis similes fuisse: qui rogatus à quodam, ut equum, qui volutaretur, pingeret, currentem pinxit: illo vero, qui tabulam dederat, id moleste ferente, quod præter pactiones pinxisset, vertere, inquit, & qui nunc currit, volutabitur: sic Socratem solitum fuisse obscure disputare: sed si quis eius sermones vertisset, eos bene habere animaduertisset. nolebat enim iis, quibuscum disputabat, molestus esse. Itaque ἀνίχνιστος, obliquis sermonibus, & ob id multis verbis utebatur. **CVIVS**, aliàs huius, **VBERRIMIS**, unde tam multa Plato, Xenophon, Aeschines, & alii scripserunt. **SERMONIBVS**, non dixit, è ludo, ut de Isocrate, loquens. quoniam Socrates apud Platonem sic loquitur: Ego magister nullius vnquam fui: si quis vero me vel dicentem, vel facientem voluit audire, siue iuuenis, siue senex esset, nulli vnquam operam meam negavi. **DOCTISSIMI VIRI**, ut Plato, Xenophon, Aeschines, Aristippus, Phædon, Crito, & alii, quos longum esset referre. **ILLA DE NATVRA**, φυσικὴ ἢ ἀπὸ καλοῦσι ποθεῖ φύσιν ἰσορίαν, ut apud Platonem in Phædone Socrates ipse testatur, & sanè philosophandi ratio est triplex, una de vita & moribus, quæ Græce ἠθικὴ dicitur: altera de natura, & rebus occultis, quæ φυσικὴ: tertia de differendo, quæ λογικὴ vocatur. quæ quidem ratio accepta est à Platone, ut credit Cicero lib. primo Acad. quæst. ut vero scribit Laërtius sic primus Zeno Citieus diuisit. Philosophiæ partes vocat Cicero lib. primo de Orat. locos Apollodorus, Chrysippus vero, atque Eudromus species, alii genera. & aliqui Philosophiam ipsam animanti similem esse dixerunt, ossibus ac nervis λογικὴν, carnibus ἠθικὴν, animam φυσικὴν conferentes: alii duo compararunt, quod crustam λογικὴν albumen ἠθικὴν, vitellum, & reliqua abstrusa φυσικὴν referat: alii agro frugifero, quod sepem λογικὴν fructum ἠθικὴν, humum ac arbores φυσικὴν quasi representet. **ANTIQUIOR**, quippe quàm, siue à barbaris, ut multi putarunt, siue à Græcis, ut credit Laërtius, inuenta sit, certo satis constat ante Socratem annis minimum mille centum & quinquaginta fuisse. **SED HÆC**, ἠθικὴ. **DISPVTATUR**, ut apud

apud Platonem in his dialogis, qui *ἠθικοί* vocantur, & apud Aristotelem in libris *ἠθικῶν νικομαχείων* & *ἠθικῶν μεγάλων*. INVENTA DICITVR, à Socrate, qui, vt scriptum est in Tusculanis quæstionibus, primus philosophiam deo cauit è cœlo, & in vrbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vita, & moribus, rebûsque bonis, & malis quærere. GENVS, φιλοσοφία, quam moralem vocant, etsi totam philosophiam potius hic completi videtur. AB HOC, genere, quod pertinet ad oratores referendos. PROPOSIVIMVS, quando me vos rogastis, vt vobis exponerem, quod in Tusculano inchoaueram de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam, & quales fuissent. ABHORRET, quoniam in illo præcepta traduntur, & disputatur; in hoc personæ referuntur. vel abhorret secundū Socratis opinionem, qui sapienter sentiendi, & ornatè dicendi scientiam re cohærentes, disputationibus suis separavit, lib. tertio de Orat. vel abhorret, hominibus abhorre videtur, qui philosophiam non sint complexi, vt pauci, vel potius nulli oratores ante Ciceronem complectebantur: quum tamen ea mater omnium bene factorum, benèque dictorum infra vocetur: & in libris Oratoriis ita sit scriptum: tertium vero genus philosophiæ, quod semper oratoris fuit nisi tenebimus, nihil oratori, in quo magnus esse possit, relinquemus. PHILOSOPHOS, philosophiam, vt sit quædam denominatio. nam Cicero non reiecit in aliud tempus philosophos, de quibus, quod ego sciam, non fuit scripturus, sed philosophiam, de qua postea tam multa scripsit, & plura scripsisset, si vixisset. ALIVD IN TEMPVS, in illud, in quo Academicas quæstiones, libros de Finibus, Tusculanas quæstiones, libros de Natura Deorum, de Diuinatione, de Fato, & præsertim de Officiis scribemus: quâquam ex his quædam iam tum, vt puto, fuerat exorsus. A QVIBVS, vt à Pericle, Cleone, & reliquis. DIGRESSI, & ad sophistas, & philosophos delapsi.

Exitit igitur iam senibus illis, quos paulo ante diximus, Iocrates, cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit, atque officina dicendi, magnus orator, & perfectus magister, quanquam forensi luce caruit, intrâque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo iudicio est postea consecutus. is & ipse scripsit multa præclarè, & docuit alios: & cum cætera melius quàm superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione, dum versum effugeres, modum tamen & numerum quandam oportere seruari. ante hunc enim verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio nulla erat: aut, si quando erat, non apparebat eam dedita opera esse quæsitam: quæ forsitan laus sit: veruntamen natura magis, tum casu nonnunquam, quàm aut ratione aliqua, aut obseruatione fiebat. ipsa enim natura circumscriptione quadam verborum comprehendit concluditque sententiam. quæ cum aptis constricta verbis est, cadit etiam plerunque numerosè. nam & aures ipsæ, quid plenum, quid inane sit, iudicant: & spiritu, quasi necessitate aliqua, verborum comprehensio terminatur: in quo non modo defici, sed etiam laborare turpe est.

SEMIIVS. nam Gorgiam senē Isocrates adolescens in Thessalia audiuit, ut scribitur in Oratore. ILLIS, Gorgia, Thrasymacho, Protagora, Prodicus, & Hippia. ISOCRATES, Theodori mediocris ciuis Atheniensis filius, cuius vitam Dionysius, Plutarchus, Philostratus, & Suidas ita diligēter scripserūt, ut ego malim tacere, quā quē notissima sunt, referre. siquid tamē occurreret, quod referendum videatur, non prātermittam. CUNCTAE GRAECIAE, nedum Atheniensibus, & sanē, ut scribit Dionysius, iuuenes, qui vel Athenis, vel in reliqua Graecia essent optimae indolis, erudiuit. Quin autor est Plutarchus primū in Chio insula ludum aperuisse. QVASI LVDVS, domus quasi ludus, quum doctores domi ludos habere non soleant. nam ludum alio qui Isocrates habuit. siquidem Dionysius scribit, eius ludum Athenarum quandam imaginem fuisse: quod, quemadmodum Athenae colonias deducebat, sic Isocratis ludus orationum quasi colonias mittebat: quam rem Dionysius paulo obscurius scripsit, sed nos explicauimus ita, praesertim quum satis constet, Isocratem ad centum auditores ex diuersis locis habuisse, qui penē omnes magni viri euaserunt: unde Cicero in libris oratoriis ita scribit. OFFICINA, sic in Oratore, domus Isocratis officina habita eloquentiae est. & sanē ut sit μεταφορά officina recte dicitur: quando ex ea, ut scribit Plutarchus, ἀργυρίου ὅσον οὐδέποτε θάλασσιν οὐ πύρρον. MAGNVS ORATOR, ita magnus, ut praeter ceteros eiusdem generis a Socrate, Platone, & Cicerone sit laudatus. Quare ut Cicero, quum a Catone laudabatur, vel reprehendi se a ceteris facile patiebatur, sic Isocrates videtur horum testimonio aliorum iudicia debere contemnere. hoc in Oratore scribit Cicero. PERFECTVS, quamuis enim Gorgias, Prodicus, & alii Rhetoricam docuissent, perfecti tamen magistri non fuerant, ut postea fuit Isocrates. & sanē in omnibus penē rebus, quae magnae, & perfectae sint futurae, id vsu videmus euenire, ut ab exiguis principis profectae, paulatim crescant, donec ad summum perueniant, quod, ut de rebus aliis taceamus, in poetis, & oratoribus tam Graecis, quā Latinis optime cognosci potest. MAGISTER, omnium penē oratorum sui temporis, lib. secundo de Orat. QVANYAM, correctio, vel πρόληψις, ne quis dicat: qui fieri potest: ut is magnus orator fuerit, qui forum, vbi ars dicendi exercetur, nunquam penē vidit? FORENSI LVCE, foro quod lux, & theatrum ingenii esse solet. CARVIT, pudore a dicendo, & timiditate quadam ingenua refugit, lib. secundo de Orat. abstinuit, εἰδώς, ipse scribit in Panathenaeico, πῶς φύσιν πρὸς μὲν τὰς πράξεις ἀρρωπεύειν καὶ μαλακωτέραν οὔσαι τὸ δίκαιον πρὸς δὲ τὸν λόγον οὐ τελείαν, οὐτε πανταχῇ χρησίμην: praeterquam quod εἰδώς ἐγγενομένης ἡκανῆσιν ἢ τολμήσιν. PARIETES, ἀντίθετον, in quo luci parietes quasi tenebras opponit, ut ex umbra in Solem. ALVIT, μεταφορά ab iis animalibus, quae domi solent alii, quae altilia vulgo dicuntur. EAM GLORIAM, quae tanta fuit, ut ea motus Aristoteles, ipse etiam coeperit docere, & prudentia cum eloquentia coniungere, illud frequenter vsurpans, αἰχρὸν σιωπᾶν λαλῶντος Ἰσοκράτους, quod etiam supra retulimus. NEMO QVIDEM MEO IUDICIO, libentius legerem: nemo; meo quidem iudicio. nam tunc esset nescio quid annominationis, mo me, & frequenter ita loquuntur scriptores: meo quidem iudicio, mea quidem sententia, meo quidem animo. sic vero dixit praesente Bruto, quoniam Cicero semper Isocratem laudabat, Bruto nonnunquam leuiter, & erudite repugnante, in Oratore. erant enim tunc quoque, qui Isocratem non diligenter, ut superioribus annis Faustus Victor amicus noster, qui solebat illum Isocratellum vocare. CONSECVTVS, recte Cicero,

cero, quum de Oratore magno loqueretur, & paulo post nescio quid de numeris eius esset dicturus, *περίοδος* numero, id est dicho reo pede, quem maxime probabat, terminauit. *MVLTA*, orationes sexaginta. Tot enim ferebantur, vt scribit Plutarchus, quarum viginti quinque Dionysius germanas putabat, Cæcilius vero viginti octo: quanquam Suidas eum triginta duas scripsisse refert. hodie certe vna tantum & viginti leguntur. *PRAECLARE*, quam præclare scripserit, etsi orationes ipsius ostendunt, Dionysius tamen etiam pluribus verbis explicat. *ALIOS*, vt Hyperidem, Timotheum, Theopompum, Ephorum, & alios, quos apud scriptores reperies. *CAETERA*, quæ ad dicendum pertinent. *MELIUS*, docuit, fecit. *SUPERIORES*, Gorgias, Prodicus, & alii. *PRIMVS*, atqui Thrasymachus in Oratore princeps inueniendi numeri fuisse dicitur, vt Cicero a se ipse dissentire videatur, nisi forte sic dicas: Thrasymachus inueniendi numeri, Isocrates vero seruadi princeps fuit. nam & hic Cicero ita loquitur: Isocrates primus intellexit numerum quandam oportere seruari: & item in Oratore: Isocrates primus instituit dilatare verbis, & mollioribus numeris explere sententias. Quare in eo merito non Thrasymachum solum, qui concisus minutis numeris illi videbatur, sed Gorgiam etiam Leontinum moderatione, non inuentione vicisse dicendus est. nam neminem in eo genere scientius Isocrate versatum esse cõfitendum est, in Orat. *SOLUTA ORATIONE*, *περὶ λόγῳ*, prosa, & pedestri oratione. his enim nominib. à scriptoribus appellatur: & soluta quidẽ, quod etsi pedes, & numeros habet, carmine tamen est solutior: prosa quasi profusa: pedestris vero, quod pedes etiã sæpe plures, quàm carmen habeat: vel quod quasi pedes ire videatur, quũ carmẽ quasi eques dici possit. hinc pedestres historias dixit Horat. soluta oratione scriptas. hanc orationẽ à Pherecyde Syro inuentã scribit Plinius: quamuis & ipse à se dissentiat, qui dicat alibi Cadmũ eam condere instituisse: & multi aliter scribãt, qui Mosi Hebræo acceptã referãt. *VERBUM EFFUGERES*, est enim vitiũ orationis, si periodus in versum cadat, vt lib. tertio de Oratore, & in Oratore docet. & omne quidẽ genus carminis effugere debemus, sed præsertim heroicũ, siue hexametrum, vt Quint. lib. nono capite quarto, & Fortunatianus lib. tertio scribunt: cuius tamen finẽ ne Cicero quidẽ ipse semper effugit, vt Teucris promissa patrauit: in cõspectu condimus omnes: scire necesse est: domus te tota salutat: spectare videtur: & reliqua id genus, in quæ sæpe in Epistolis, & in libris Philosophicis vel imprudens incidit, vel certe prudẽs, vt diligentẽ quandam negligentia ostendat in illo præsertim dicẽdi, & scribendi genere temperato: vel fortasse quædã à poetis mutuatur, vt Teucris promissa patrauit. Id enim credimus licere nõ in epistolis modo, sed in orationibus etiã: in quibus tamen Cicero frequẽtius à carmine orditur, quàm in carmẽ terminet. Trapezuntius tamen existimat heroicum in fine nõ esse prorsus vitandum: in principio certe Liuius non vitauit: facturus ne operæpretium sim. Est vero carmen orationis vitium, quoniam, quum sit soluta, & libera, nõ debet, vt carmen, numeris astringi: aut carmini sic admisceri, vt Chimera quædã esse videatur. Accedit, quod oratio quum sit ad res gerendas nata, non debet cõponi, vt carmina, quæ sunt cœnis, otio, & theatro comparata. *MODVM*, lib. tertio de Oratore quum Cicero de modorum, & sententiarũ modo interpunctas clausulas in orationibus esse voluerunt: interdum *ὁπότε*, vt quum verborum coniunctionem vocat: interdum *ὅπου*, vel *ὅπου*, vt quũ sententiam modis vinctam esse debere, vel orationẽ variis modis confici posse testatur: interdum *ὅπου*, vt quum vocum modum, & moderationem vocis appellat: interdum *μέτρον*, vt quum veteres affirmat versum

propemodū in soluta oratione adhibuisse: quæ penè omnia Dionysius in Iſocratis vita pluribus proſequitur: & hoc loco fortasſe Cicero vno verbo, hoc eſt modo, voluit complecti: niſi forte modo, & numero id voluit ſignificare, quod ad hunc modū ſcribit Dionysius: *περιόλῳ τε καὶ κύκλῳ περιλαμβάνειν τὰ νομῶντα περὶ τῶν ῥυθμολογῶν πάντων καὶ οὐ πολὺν ἄπειχον τε τοῦ ποιητικοῦ μέτρου ἀναγνώσεως μάλλον οἰκείον τερος ὅστιν, ἢ χρίσεως.* præſertim quum de metro, & numero etiā Quintil. ita coniunctim ſcribat: omnis ſtructura, ac dimenſio, & copulatio vocum conſtat aut numeris (numeros ῥυθμὸν accipi volo) aut μέτῳ, id eſt dimenſione quadam: & Ariſtophanis interpres ῥυθμὸν τῶ μέτρου πατέρα vocat. Tibicines ſuos modos grece τὸν νόμον, vt opinor, appellant: de quib. aliàs dicemus. NUMERVM, ῥυθμὸν ſic enim Cicero ipſe in Oratore, & Quintil. lib. nono capite quarto docent. Quicquid enim, inquit Cicero, eſt, quod ſub aurium menſurā aliquam cadit, etiamſi abeſt à verſu, numerus vocatur, qui Græce ῥυθμός dicitur: qui ſic deſignitur, vel certe deſcribitur: ῥυθμός ὅστις τάξις ἡμετέρος ἀκολουθῶν ἀρμονίᾳ μέλος ὁφθαλμοῖς ſuauiſ, & arguta modulatio. hinc ſcripſit Suidas eum ſpectari etiā in his, qui pedibus, & manibus pulſant. Quando enim cita, & tarda pedum ſublatio, & depreſſio inter ſe habet proportionē, fit ῥυθμός, hoc eſt, numerus. Vnde poëta dixit, in numerum ludere: quod hodie quoq. in choreis ſeruari videmus, vt omnes penè in numerum, id eſt πρὸς τὸν ῥυθμὸν ſaltent. & hinc ſumpta ab his translatione, ſyllabarum compoſitio, quam ad carminum factiōnem comprehendimus, pedes, & numeri hoc eſt ῥυθμοὶ vocantur: vnde recte dixit poëta, numeros memini: quos quidē numeros verbis ſolutis Iſocrates primus adiūxit, vt Cicero in Oratore teſtatur, vbi de numeris plura ſcribit: ad quem librum, & tertium de Oratore, ac Quintiliani non ſtudioſos reiicio, qui diſcere cupiunt, qua ratione numeroſa oratio ſit conficienda. OPORTERE SERVARI, vnde princeps id fertur inſtituiſſe, vt inconditā antiquorum dicendi conſuetudinem, delectationis, atque aurium cauſa, quemadmodum ſcripſit diſcipulus eius Naucrates, numeris aſtringeret, lib. tertio de Orat. & oportere dixit, non neceſſe eſſe, quoniā aliter etiam fieri poteſt. nam multi ante, & poſt aliter ſcripſerunt. HVNC, Iſocratē. ENIM, αἰτιολογία. QVAſI STRUCTVRA, quum verbum durius videretur, hac particula, quaſi, molliuit. coniunctionem, & copulationem vocat. AD NUMERVM, πρὸς τὸν ῥυθμὸν, conſuſio ad numerum, numeroſa, vt in Oratore dicitur. CONCLVSIO, ſic etiā vocatur lib. tertio de Oratore, & quidem recte. Quamvis enim quæri ſoleat, totōne in ambitu verborum numeri ſint tenendi, an in primis partibus, atque extremis, plerique tamen cenſent cadere tantum numeroſe oportere, terminariſque ſententiam, aures enim ſemper extremum expectant, in eoque acquieſcunt, in Oratore. NULLA ERAT, hoc negat Quintilianus, qui putat Herodotum, Thucydidem, Lyſiam, reliquosque compoſitionis huiuſcemodi fuiſſe ſtu dioſiſſimos. Cicero tamen hoc ſemper affirmat. QVAE FORSITAN LAVS SIT, nam caput artis eſt artem diſſimulare, & vitanda eſt ingenii, oſtentationisſque ſuſpicio: inquit Cicero lib. ſecundo de Orat. Niſi etiā inſidiarum ad capiendas aures adhiberi videtur, ſi etiam in dicendo numeri quærantur ab oratore, vt ait in Oratore. Ariſt. quoque lib. tertio Rhetorices artem docet eſſe celandam. NATVRA MAGIS TVM CASV NON NVN QVAM, ſic in Oratore: nihil aſſert numerus, niſi vt ſit apte verbis comprehenſa ſententia: quod ſit etiam ab antiquis, ſed plerunque caſu, ſæpe natura: quæ verba nihil ab his differunt, niſi ordine. hic enim naturam caſui, ibi caſum naturæ præpoſuit, vt ille, qui ſcripſit ad Herennium, libro ſecundo:

do: male his vsum dicemus, quæ casu, & natura habuerit: & Ser. Sulpicius ad Ciceronem scribens: casus, & natura in nobis dominatur. Cicero tamen hic alium secutus est ordinē: quamuis ordo ipse compositionis, & contrapositionis, quæ sequuntur in *προσθετοῖς*, eundem, quem diximus, quasi requirant. nam ratio respōdet casui, obseruatio naturæ: vt verba videri possint inuerſa, præsertim quum in aliis libris aliter etiā legantur: natura magis tum casūq. nonnunquam, vt legi etiā fortasse potest. **RATIONE**, consilio: contra casu, forte, temere, fortuito: quod naturæ respondere nullo modo potest, quæ pro uida solēsq. & quædam vis rationis particeps à Cicerone dicatur. **OBSERVATIONE**, vt enim poëtica, & versus inuentus est terminatione aurium obseruatione prudentum, sic in oratione animaduersum est, multo quidem illud serius, sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionēque verborum, in oratore. & sic obseruatio diuturna notandis rebus fecit artem: quæ quum à natura proficiscatur, illi recte dicitur respondere. **IPSA**, αὐτῇ, sponte sua, per se, id enim αὐτὸς etiam apud Græcos significat, vt apud Homerum: ὅ μιν αὐτὸν ἴσονται αὐτὸν ὁρῶντες. **ENIM**, αἰτιολογία, quæ re id natura fieret. **CONCLVDITQVE SENTENTIAM**, hinc in Oratore inquit: veteres fortuito sæpe aliquid concludere, apteque dicebant. **CONSTRICTA**, illigata, vincta, vt loquitur lib. tertio de Orat. aliter circumscripta. nam & paulo ante, circumscriptione, dixit. **CADIT**, concluditur. **AURES**, quarum iudicium superbissimum, & sensus fastidiosissimus esse dicitur. **IPSAE**, αὐταί, per se, paulo ante. **PLENUM**, modis vinctum, & numeris absolutum. **INANE**, plenum, inane, ἀντιθετον. **IUDICANT**, aures enim vel animus aurium nuncio naturalem quandam in se continet vocum omnium mensuram. Itaque & longiora, & breuiora iudicat, & perfecta, ac moderata semper expectat. Vnde Cicero ita de se scribit in Oratore. meq. qui dem aures & perfecto, completōq. verborum ambitu gaudent, & curta sentiunt, nec amant redundantia. **SPIRITV**, quo vno saltem verborum comprehensio volui possit, lib. tertio de Orat. **NECESSITATE**, clausulas enim atque interpuncta verborum, animę interclusio, atque angustia spiritus attulerunt, lib. tertio de Orat. vt necessitate cōprehensio terminetur, vbi spiritus deficiat. vnde longissimam cōplexionem verborum Cicero vocat, quæ volui vno spiritu potest. quin Hermogenes lib. quarto de Inuent. cōprehensionē ipsam περιμα videtur vocare. **COMPREHENSIO**, quam Græci περίοδον, nos tum ambitū, tum circuitum, tum cōprehensionem, aut cōtinuationem, aut circūscriptionē dicimus, vt ait Cicero in Oratore, lib. vero tertio de Oratore complexionē vocat: quam quidem sic Arist. lib. tertio Rhetorices definit: λέγειν περίοδον λέγειν ἔχει οὐθεν ἀρχὴν, καὶ τελευτῶν αὐτὴν καὶ αὐτὴν, καὶ μέγιστον ὁ συννοήσον, id est dico periodum dictionem habentem ipsam in se ipsa principium, & finem & magnitudinem perspicuam: Demetrius Phalereus hoc modo Latine, vt M. Antonius Antimachus senex optimus vertit: Periodus est ex membris, & incisis bene conuersis, subiectam sententiam perficientibus, constitutio: Hermogenes paulo aliter, sed, vt nūc est, Aquilę Romani illa mihi definitio placet: periodus est ea, quæ sententiam certa quadā circumscriptione definit, atque determinat, qualis hæc est: si quantū in agro, locisque desertis audacia potest, tantū in foro, & in iudiciis impudentia valeret, nō minus nunc Aulus Cecinna cederet impudetiæ, quā tum in vi facienda cessit audaciæ. Atque periodū dictam volunt μεταφορικῶς, quod oratio per eam currat, vt curſores, ad metam: quam & simplicem, & compositam facit Demetrius, vt simplex ea sit, quæ vnum habeat membrum: composita, quæ duo, tria, quatuor, & sanē Cicero quoque docet eam quatuor partibus constare, quum tamen

ipse pluribus membris in ea saepe vtatur, vt facile videbit, qui paulo accuratius eius opera leget. Et membrum quidem, quod Græci *κῶλον* vocant, sic ab Aquila definitur: membrum est pars orationis ex pluribus verbis absolute aliquid significans, hoc modo: etsi vereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere. Incisum vero, quod ille cæsum, & Græci *κόμμα* dicunt, hoc modo: cæsum est pars orationis nondum ex duobus, aut ex pluribus verbis quicquam absolute significans, ita: etsi vereor iudices, ne turpe sit. Hoc vero incisum, auctore Demetrio, breue debet esse. Periodus item alio quodā modo triplex à Demetrio dicitur, Rhetorica, dialogica, & historica: & Rhetorica quidem talis est, qualem ante descripsimus: dialogica vero remissior, ac simplicior, vixque periodus apparens, qua in dialogis vtamur: historica harum vtriusque particeps, vt neque nimis sit soluta, neque nimis astricta, ne historicam simplicitatem amittat. Quare Liuius quibuldā videri solet suas comprehensiones nimis circumduxisse. DEFICI, voce, & spiritu: quod etsi recte dici scio, vt illud in oratione pro Cluent. mulier consilio, rationeque deficitur, ego tamen malim legere hoc loco, deficere. LABORARE, vt laborant illi, qui plura in circuitu volunt comprehendere, quàm vno spiritu volui possint: quod quidam, qui nunc se Ciceronianos credunt existimatum iri, si complexiones quàm longissimas conficiant, cauerent, si quod scribunt, aliquando de superiore loco pronunciare cogerentur.

Tum fuit Lysias, ipse quidem in causis forensibus non versatus, sed egregie subtilis scriptor atque elegans: quem iam propè audeas oratorem perfectum dicere. nam planè quidem perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenem facile dixeris: nihil acute inueniri potuit in eis causis, quas scripsit, nihil, vt ita dicam, subdole, nihil versute, quod ille nō viderit: nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatū vel verborum grauitate, vel sententiarum, quo quidquam esset elatius.

TUM FUIT, Gorgia, Prodicus, & aliis, quos paulo ante dixit, iam senibus & Isocrate iuuenē, vt ostendit in Phædro Plato, vbi testatur Lysiam iam tum quū iuuenis admodū esset Isocrates, orationes cōscripsisse. Quin illud addit in fine: ἰσοκράτης δοκεῖ μοι αἰνέωναι ἢ κατὰ τὸν πόδιν λυσίαν εἶναι λόγους, τὰ τ' ἐφύετο ἢ δὲ ἦθει γνικότερον κερᾶσθαι, id est, vt vertit Ficinus, Isocrates videtur mihi præstantiori ingenio esse, quàm Lysiam sua scripta demonstrant: præterea moribus generosioribus præditus. LYSIAS, Lysias Chephali Syracusani filius orator, Tisias, & Nicias discipulus, vnus ex decem oratoribus, qui apud Græcos maxime celebratur: de quo Alicarnassensis, & Plutarchus quidē plura scribunt in vita, sed nos hæc pauca hinc inde collegimus. Natus est Athenis, quum pater eò Cephalus immigrasset. Quindecim annos natus, in Thurios cum duobus fratribus in coloniam profectus est: sed postea, quum sermonem Atticum ibi penè perdidisset, Athenas, agens annum quadragesimum septimum, est reuersus. orationes eius vere vltra trecentas fuisse dicuntur, & aliæ, præter has, dubiæ. Dicendi puritate omneis, præter Isocratem, superauit. scripsit artem Rhetoricam, conciones, laudationes, & epistolas septem, vnam de negotiis, reliquas de amoribus, quarum quinque ad adolescentulos misit & sanè in amores pronus fuit, quando duæ ipsius amicæ Metanira, & Lagis celebres habentur. exul olim quingentos milites stipendio suo instructos, ad Athenas

Athenas triginta tyrannide liberandas misit. De Lyſia Cicero ſcribit ita lib. primo de Orat. Quum Socrati ſcriptam orationem diſertiſſimus orator Lyſias attuliſſet, quã, ſi ei videretur, ediſceret, vt ea pro ſe in iudicio vteretur, Socrates non inuitus legit, & commodè ſcriptam eſſe dixit: ſed inquit, vt ſi mihi calceos Sicyonios attuliſſes, non vterer, quamuis eſſent habiles, & apti ad pedem, quia nõ eſſent viriles, ſic illam orationem diſertam ſibi, & orationem videri, fortem, & virilem non videri. Idem Cicero refert infra, Lyſiam primo profiteri ſolitam, artẽ eſſe dicendi: deinde, quòd Theodorus eſſet in arte ſubtilior, in orationibus autẽ ieiunior, orationes eum ſcribere aliis coepiſſe, artẽ remouiffe. Eum philoſophum etiam fuiſſe quidam putant, quòd falſum eſt, quando Socrates apud Platonem Phædrũ hortatur, vt Lyſiam ad philoſophiã conuertat ita, vt veluti frater Polemarchus, philoſophe- tur: quòd niſi iam ſenex fecit, nõ video, qui poſſit philoſophus appellari. Hic olim Diogenem, vt aiunt, interrogauit, an crederet Deos eſſe: cui reſpondit ille: qui conuenit, vt non credam, quum certũ habeam, te Diis inuiſum eſſe. Phauorinus, vt ait Gellius, de Lyſia, & Platone ſolitus eſt dicere: ſi ex Plato nis oratione verbũ aliquod demas, mutẽſue, atque id cõmodiſſime facias, de elegantia tantũ detraxeris: ſi ex Lyſie, de ſententia. ſed hæc, & alia huiuscemodi ſuis locis dicentur. IN CAUſIS FORENſIBVS NON VERſATVS, quippe qui priuatas pleraſq. & eas ipſas aliis, & paruarũ rerum cauſulas ſcripſerit vt ait Cicero in libello de Optimo genere oratorum. SUBTILIS, ita, vt eius ſubtilitate multi gaudeant, infra, & Quintil. lib. decimo cap. primo, hinc L. Craſſus illi ſubtilitatẽ tribuit lib. tertio de Orat. SCRIPTOR, nam ſcripſit orationes aliis, non habuit ipſe, infra. ELEGANS, in Catone & Lyſia nõnulla fuit inter ipſos ſimilitudo: acuti erant, elegãtes, faceti, breues, infra: idem propemodũ ſcribit Quintil. lib. decimo cap. primo. AVDEAS, hoc verbũ de re ardua, & difficili dicitur, vt docet Seruius Grãmaticus. Difficile vero ſemper fuit, ac penẽ ἀδύνατον oratorem perfectum inuenire: quum boni perquam diu nulli, vix autẽ ſingulis ætatibus ſinguli tolerabiles oratores inuenirẽtur, vt lib. primo de Orat. dicitur: tantũ abeſt, vt eſſent perfecti. PERFECTVM, non fuit tamẽ perfectus, quando inter minores oratores à Cicerone in libello de Optimo genere oratorũ numeratur: quamuis Quint. ita ſcribat: Lyſias ſubtilis; atque elegans, & quò nihil, ſi oratori ſatis ſit docere, quæras perfectius. nihil enim eſt inane, nihil arceſſitum: puro tamen fonti, quàm magno ſummi propior. Illum quoq. Plato eſſe ſcripſit δεινὸν ἄνθρωπον vt etiam Plutarchus in vita refert. NAM, αἰετολογία quare perfectum illum nõ vocet. PLANE, opponit illi particulã, propẽ. CUI NIHIL ADMODVM DESIT, cui nihil prorsus deſit, vt interpretantur eruditi. & eſt quaſi ἐπιτέλειος vel ὀριζόμενος perfecti, quòd ſit illud, cui nihil addi poſſit, quodque ſummum, perfectiſſimumque Cicero iudicat in Oratore. DEMOSTHENEM, Demotheſis, & Cleobulæ filium, oratorum Græcorum facile principem, de quo tam multa ſcripta ſunt à Cicerone, Quintiliano, Plutarcho, Hermogene, Theone, Luciano, Suida, & aliis, vt ſuperuacaneum videatur aliquid hoc loco referre, quum omnia poſſint ab his ſcriptoribus nullo penẽ negotio peti. NIHIL, repetitio. ACUTE, δέξασ vt loquitur Hermogenes libro ſecundo τοῦ δὲ δέξασ τοῦ δὲ δεινότητος καὶ τοῦ οὐδέως λέγειν ſcribit. & ſanẽ, vt idem eſt autor, τὸν δεινοσθενικὸν λόγον τὰ ποιῶντα ὅτι τὰ δεινὰ μίγνους καὶ λυσιτελοῦντας, ὅπως ἀλλήθια δεινότητος: quæ ſi non prorsus omnia, at maiorem certe partem Cicero hoc loco, & in Oratore complectitur. Demotheſes igitur nihil argutiis, & acumine Hyperidi cedebat, vt ait in Oratore: vt hoc totum videatur ad τὸ δέξασ λέγειν pertinere: vel potius hæc omnia, acute inuenire,

subdole, versute, subtiliter dicere, presse, & enucleate, sub genere dicendi at-
tenuato continentur, vt ex descriptione generis ipsius attenuati colliges in
Oratore. cetera vero, quæ sequuntur, ad sublime genus dicendi pertinent:
vnde videtur hic medium genus omittere, quasi qui duo hæc extrema ha-
beat, medium etiam habere videatur. Sed infra de Serg. Galba dicemus.
QVÆ SCRIPSIT, orationibus, quæ nunc extant. VT ITA DICAM,
verbum nouum, vel potius antiquum, vt Plantinum, subdole, dicturus, acci-
pit veniam. SVBDOLE NIHIL VERSUTE, vtrunque simul complector,
quoniam mihi videtur quædam ἐπεὶ γυνώσκω esse, atque hoc vno verbo for-
tasse dici potuisse, callide, præsertim quum in Oratore sit scriptum: Demo-
sthenes nec grauior extitit quisquam, nec callidior: quorum alterum ad ge-
nus sublime, alterum vero ad attenuatum item refertur. Quam porro calli-
dus Demosthenes fuerit vel vno exemplo Valerius Maximus libro septimo
capite tertio demonstrat: An vero hoc ipsum ad vllam ex formis, quas Her-
mogenes describit, accommodari possit, doctiores considerabunt. SVBTI-
LITER, minute, & tenuiter: vnde in Lyfia infra modo subtilitatem, modo
tenuitatem appellat: cui tamen Demosthenes, vt in Oratore scriptum est,
in ea non cedit ita, vt Demosthenes certe possit summissè dicere, elate Ly-
sias fortasse non possit: vt scribit in libello de Optimo genere oratorum, &
Theon. Hinc multæ sunt eius totæ orationes subtiles, vt contra Leptinem,
in Oratore, atque hoc videtur pertinere ad illam, quam ὑπερβολὴ vocat Her-
mogenes: quanquam subtiliter, presse, & enucleate dicere videatur referen-
dum totum ad ὑπερβολὴν vnā ex septem formis, quas Hermogenes idem quæ-
si ὑπερβολὴ quædam proponit. nam qui subtiliter, presse, & enucleate loquun-
tur, ii videntur orationem claram, puram, & manifestam, quod est ὑπερβολὴ
facere. PRESSE, presse, & ample loqui opponit infra. qui vero pressi essent
oratores, supra diximus. ENUCLEATE, eleganter, clare, & politè. à nu-
cleis translatio sumpta. LIMATIVS, elegantius, politius, vt videntur illæ,
quæ sunt limatæ, atque hæc omnia pertinent, vt diximus, ad dicendi genus at-
tenuatum, de quo in Oratore scibit ita: contra tenues, acuti omnia docen-
tes & dilucidiora, non ampliora facientes, subtili quadam, & pressa oratione
limati. NIHIL CONTRA, quæ sequuntur omnia, ad sublime dicendi ge-
nus referenda sunt: quod in Oratore describit. GRANDE, hinc infra dicit
verborum granditatem in eo fuisse: & Hermogenes inter septem formas,
quæ Demosthenis orationē conficiunt, μέγεθος annumerat. INCITATVM,
vehementes enim in genere sublimi sunt oratores, vt in Oratore dicuntur:
& ibidem, & in epistolis item ad Atticum Demosthenis fulmina dici cogno-
sces: quam rem ad γοργότητα vt opinor, omnes referēt, qui descriptionē eius
apud Hermogenem viderint, & γοργότητα celeritatem quandam vehemētē,
& incitatam verti posse cognouerint. nisi maluerint ad μέγεθος referri, præ-
sertim quum σφοδρότης ad μέγεθος pertineat, & Plutarchus in vita Dinarchi
τὸ σφοδρὸν in Demosthene fuisse dicat: quod quidā vertunt incitatum. NIHIL
ORNATVM VEL VERBORVM GRAVITATE, VEL SENTENTIARVM,
QVO QVICQVAM ESSET ELATIVS, hæc inquā, omnia continentur sub
limi dicendi genere, vt ex illa descriptione, quæ est in Oratore, cognoscitur.
Grandiloqui sunt cum ampla & sententiarum gravitate, & maiestate verbo-
rum. posset tamē aliquis ad tres Hermogenis formas quasi trahere, ornatum
ad κάλλος, gravitatem ad σενότητα, elatius ad μέγεθος: ego tamen omnia potius
ad σενότητα refero, præsertim quum Cicero in Oratore dicat, eo neminem
esse grauiorem: cuius orationes multæ totæ sint graues, vt Philippicæ: qui
σενότατος τῶν καὶ αὐτὸν à Suida dicitur, & Quintiliano multum σενώσαι valere.
Hermogenes

ex Plutarcho illa sunt addenda: hunc in Atheniensem Rep. versatum fuisse potissimum, quo tempore Alexander Græcia potitus est, & de ducibus, ac triremibus, quas ab Atheniensibus ille petierat, contradixisse: item exercitus, qui erat in Tanaro, non dimittendi autorem fuisse, quod Ducis ipsius amicus putaretur: primum hunc causas mercede dixisse. Quum Persarum Rex certorum hominum animos pecunia corrupisset, & hic pecunias accepisse creditus est, quod luxuriose, & hilariter admodum viueret. Quando Philippus Byzantium obsidebat, hic electus trierarchus, ut Byzantiis auxilium ferret, eo anno cæteris omnibus omne munus, functionemque publicam fugientibus, solus sustinuit choragum agere, expensasque suppeditare. Quum vero multos accusasset, & in his Demosthenis familiares quosdam, ipsumque tandem Demosthenem, & ipse non semel accusatus est, nam primum à Dionda, deinde ab Aristogitone in iudicium de legibus male latis vocatus, aufugit. certe quum accusaretur à quodam, quod in decreto, quod fecerat, multas leges prætermisisset, considera, inquit Macedonum arma: non ego decretum illud scripsi, sed pugna, quæ fuit ad Chæroneam. Conciones habebat is quidem, sed ex scripto, easque literis mandatas referebat: & sine actione pronunciabat, sed rem, ut gesta fuerat, recensebat. Librum contra Demosthenem scripsit, quem Demosthenes illi ægrotanti eripuit, ac illo ægre ferente, dixit, nullum amicum tristitia afficiet, inimicum vero factum prohibebit contra me quicquam facere. Hic censuit Iolæ honorem habendum, qui se Alexandro venenum daturum promiserat. Delum, Rhodum, & Elim legatus est missus, ut cætera, quæ sunt à Plutarcho scripta, mittamus. PROXIMVS, ita quidem, ut ipse Cicero libro primo de Oratore Demosthenem, & Hyperidem homines in dicendo perfectos, & perpolitos vocet: & Plutarchus de Hyperide scribat ita: τέτακ' ὑπὸ ἐνίων πρὸς Δημοσθένους. AESCHINES, Aeschines Atrometi, qui literas docuit, & Leucotheæ, ut est in Suida, vel potius Glaucetheæ, ut apud Demosthenem, Plutarchum, & alios legimus, & quidem prius Empusæ vocatæ, τυμπαυσιγίας, ut putat Lucianus, vel certe τυλυσγίας ut scribit Suidas, & nos ex Demosthenis orationibus collegimus, filius, vnus inter oratores decem numeratus: qui puer admodum literas à patre didicit, deinde Platonem, & Isocratem, ut multi volunt, vel, ut Cæcilius scripsit, Leodamantem audiuit. Tum tres & triginta natus annos, ut in Epistolis ipse scribit, ad Remp. accessit: in qua non obscure versatus est: siquidem Demostheni, & eius amicis semper est aduersatus: Quare quum multas legationes obiisset, & præsertim de pace ad Philippum, falsæ legationis à Demosthene accusatus, defendente Eubulo Spintharo Prouallusio, absolutus est. Ille vero inimici vlciscendi causa multam à Ctesiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem, sed iudicium factum est aliquot annos post, Alexandro iam Asiam tenente: in quo victus, quum propter ignominiam iudicii cecisset Athenis, se Rhodum contulit, quo secum duxit septem seruos, duos familiares, matrem, quæ tunc annum tertium & septuagesimum agebat, uxorem, & tres filios, ut in Epistolis ipse scribit. Ibi quum esset rogatus à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam, quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat: qua perlecta, peritum est ab eo postridie, ut legeret illam etiam, quæ erat contra à Demosthene pro Ctesiphonte edita: quam quum suauissima, & maxima voce legisset, admirantibus omnibus, quanto, inquit, magis admiraremini, si audissetis ipsum? Ita Cicero, & Valerius scribunt: sed rem Plutarchus, & Philostratus hoc modo narrant: Quum publice orationem, quam contra Ctesiphontem dixerat, recitasset, mirantibus Rhodiis, quo pacto in ea oratione victus fuisset,

fuiſſet, & Athenienſes etiam accuſantibus, dixit: non miraremini, ſi Demosthenem contra dicentem audiuiſſetis: quo dicto non ſolum inimicum laudauit, ſed iudices etiam omni culpa liberauit. Id eò magis credimus, quòd in Epistoſis ipſe ſcribit ita: καὶ μὴν ἂν δὲ πρὸς θεοῦ οὐδ' εἰς θεῶν ὅτι οὐκ ἔμελλεν, οὐδὲ πρὸς ἀλλοῦς ἵνα οὐ πρὸς οἷοι ἢ λοιδορεῖν ἔδει με πλὴν παρὶς δὲ πλὴν ἐμὴν ἢ λοιδοροῦμεν αὐτῶν αἰκνῶν. Rhodi ludum aperuit, qui ludus Rhodius eſt appellatus: ſed illum mox reliquit, ac Samum profectus, non ita multo poſt ibi deceſſit. Voce grandi, & ſuaui fuit. Vnde, à primis annis tragœdias egiffe dicitur ita, vt à Demosthene ὑπεκρίνω ſoleat appellari. Inimicitias enim inter ſe geſſerunt & quidem ob eam cauſam, quam Philoſtratus refert: quòd magna eſſet inter eos morum, & ſtudiorum diſſimilitudo. Aechines enim vinolentus, hilaris, & remiſſus fuit, ac is, qui ſemper grata loqueretur: Demosthenes vèro ſobrius ſeuerus, & abſtemius, vnde difficilis, & moroſus habebatur. Quare quum factiones eſſent Athenis, altera, quæ Perſarum Regi, altera, quæ Philippo faueret, Demosthenes Perſarum Regi, Aechines Philippo ſtudebat vſque adeo, vt pecunias vterque credatur accepiſſe. Hic orationes treis ſcripſit, contra Timarchum, de Legatione, & contra Cteſiphontem, & epistoſas aliquot quæ nunc quoque extant. Hunc artis Sophiſticæ ſecundæ autorem fuiſſe ſcribit Philoſtratus, quum Rhodi, & in Caria verſaretur. LYCURGVS, Lycurgus Lycophronis filius Athenienſis orator ex decem, quum Platonis primum, deinde Iſocratis auditor fuiſſet, ſe ad Remp. contulit, & Quaſturam adeptus, in ea ſe per duodecim annos ita geſſit, vt priuati etiam ciues ſæpe magnas apud eum pecunias deponerent. Hic opera multa inchoata perfecit & multa ipſe conſtituit: improbos eſt inſectatus: quorum multos accuſauit: vnde facti taſſe Athenis accuſationem infra dicitur: multos etiam conuicit & eiecit: nec ipſe tamen vnquam ita fuit accuſatus, vt conuinceretur, quòd ſanctiſſime vixiſſe dicatur. Multas tulit leges, & in his illam, ne mulier vehiculo veheretur: quam quum vxor ipſius non ſeruafſet, ipſe talentum ſoluit. Sæpe fuit legatus, & tandem, quum tardus eſſet ad res ex tempore excogitandas, dies & noctes cogitabat, quo pacto Reip. poſſet cõſulere: cui ſic conſulebat, vt populo eſſet gratiſſimus. Quare quum Alexander illum poſtulareret, populus illum non cenſuit dedendum: tanti refert, virum eſſe bonum, qualis ille fuit. qui ob eam rem tantum habuit autoritatis, vt olim publicum miniſtrum, qui Xenocratem philoſophum in carcerem ducebat, baculo impune verberarit, & in carcerem ipſum compegerit. Hic eandem veſtem ſemper æſtate, & hyeme, quod de Ageſilao dicitur, gerebat: & lectulum habebat, in quo villoſa pellis eſſet, & puluinar, quo facilius excitaretur ad meditandum. Illum quidam reprehendebat, quòd ſophiſtis orationis diſcendæ cauſa mercedem daret: cui reſpondit: ſi quis liberos mihi meliores ſe facturum recipiat, huic ego non mille drachmas, ſed facultatum dimidium dabo. Quum ægrotaſſet, cuperétque rerum à ſe in Rep. geſtarum rationem reddere, in ſenatum ſe deferri iuſſit: in quo qui illum accuſare auderet, inuentus eſt nemo, præter Menefæchmum, cuius crimina quum refutaſſet, domum reductus, non ita multo poſt è vita migravit, vt vir iuſtus, & omnium ſermone commendatus. Quæ quidem opinio filiis etiam, quos ex Calliſtone tres habuit, magno pere profuit. nam, quum illi Vndecimuiris, accuſante Menefæchmo, traditi fuiſſent, literis Demosthenis, qui populum monuit exul, ſunt liberati, vt Aechines in epistoſa quadam teſtatur. Lycurgus epistoſas, & orationes multas ſcripſit, quarum multas Plutarchus & Suidas nominât: in quibus quàm vehemens fuerit, Diodorus Siculus, & Gemiſtus oſtendunt, vt mittâ, quæ Theon ſcribit. DINARCHVS, Dinarchus Socratis, vel Soſtrati filius Corinthius,

vt Plutarchus, & Suidas scribunt, etsi quidam in agro Atheniensium natum putant, vnus ex decem oratoribus fuit: qui quum Athenas, quo tempore Alexander Asiam tenebat, venisset, Theophrastum audiuit, & Demetrio Phalereo familiariter est usus. Deinde se Reip. tradidit potissimum post Antipatri Regis mortem, quum ex oratoribus multi aufugissent, & alii fuissent sublati. Quum vero cum Cassandro amicitiam coniunxisset, magnas sibi diuitias vendendis orationibus, quas rogantibus scribebat, comparauit. Qua etiam via in numerum summorum oratorum peruenit, quum ipse ad populum accedere non posset. Scripsit vero potissimum contra eos, qui, quod pecunias ab hostibus acceperant, accusabantur: nec ita multo post accusatus est ipse, quod ad Cassandrum colloquendi causa per id tempus, quo capta est Munychia, venisset. Quare condemnatus, Chalcidem in exilium abiit: ex quo post quindecim annos tandem, familiaribus Theophrasti agentibus, est reuocatus. Atque quum ad amicum diuertisset iam senex, ac penè luscus, & argentum amisisset, quamuis hospes illud inquiri vellet, illum tamen accusauit, ac tum primum in iudicio dixit. postremo quum ex vrbe cum Phocione, & Solone Platæensi profugisset, Polypercontis insidiis iugulatus, occubuit: cuius orationes quatuor, & sexaginta fuisse scribit Plutarchus, Suidas vero centum sexaginta, vel sexaginta tantum, vt multi putarunt: in quibus Hyperidem, vel, vt alii credunt, Demosthenem, propter incitatum, & plenum affectus orationis genus, est imitatus. CUIVS NULLA EXTANT SCRIPTA, quamuis multa, vt enumerationem ad Olympiadem *τῶν τῶν Ἀθηναίων*, vt refert Suidas, vt historiam de Delo, & de ortu filiorum Latonæ scripserit.

DEMADES, Demades Atheniensis orator, quamuis inter decem non sit à Plutarcho numeratus: qui nauta quum fuisset, ita popularis, callidus, & felix fuit, vt iudicia, & oratorum contentiones, quas Græci vocant *ἀγῶνας*, sustulerit, vt scribit Suidas. Hic multum Athenis potentia, & opibus valuit vel ob id potissimum, quod in Repub. administranda nihil præter Macedonum, & Antipatri gratiam quærebat: quem multa contra patriæ dignitatem & commoda facientem, dicere solitum ferunt: veniam sibi dandam esse, qui naufragæ ciuitatis reliquias gubernaret: vt scribit Plutarchus in Phocione, qui Demadi de pace cum Philippo facienda semper aduersatus est. Quum Alexandri mortem Asclepiades omnium primus Athenas nunciasset, illi Demades credendum esse negauit, quod diceret, tanti cadaueris odore primo die orbem terrarum impleri debuisse. Quo tempore Antipater infesto exercitu Athenas petiturus videbatur, Demades iacebat, senatu, & omni publico munere eiectus ita, vt illi neque comitiis interesse, neque vlli consilio publico liceret: quia pecuniam qua illum Athenienses multarant (septies enim falsi damnatus fuerat) soluere non poterat. Is igitur tunc, quum Demosthenes, Hyperides, & alii metu ex vrbe aufugissent, pristina sibi ob temporum iniquitatem vsurpata licentia, tulit ad populum, vt legati ad Antipatrum de pace cum potestate mitterentur. Hic diuitiarum ita cupidus fuit, vt Antipater dicere solitus fuerit: duos Athenis sibi esse amicos Phocionem, & Demadem, quorum alteri nunquam potuisset, vt aliquid caperet, persuadere: alterum nunquam potuisset largiendo explere. Ingentes igitur diuitias vt raptiter quæsit, ita luxuriose disiectas profudit: in quo non necessitas, non ratio, non honestas, sed sola libido modum sumptibus statuebat: qui sibi laudem ex impensis non modo turpibus, verum etiam patria lege vetitis quærebat. Nam quum Athenis esset lex, quæ peregrinum vetaret publicis ludis in theatro saltare, & mille drachmarum multa indiceretur ludorum præfecto, qui saltatorem huiusmodi induxisset: Demades quum ludos ipse pararet

tam poena, quàm legis veneratione neglecta, centum & amplius aduenas sal-
tatores vndique magno studio conquisitos in theatrum admisit, millenasque
pro singulis drachmas exoluit. Demeg vero filii, ex meretrice, vt scribit Athe-
næus, suscepti nuptias splendore planè regio parauit: in quibus illum cum fi-
lio ita locutum accepimus. Matris tuæ nuptias ò Demea vix vel vicinorum
quisquam sensit, quando ducebatur, quum tuæ nunc & principibus, & Regi-
bus celebratæ sint. Postea Demades de præsidio Macedonum deducendo ad
Antipatrum missus, Demeam filium secum duxit: & quum eò venisset, &
Antipater valetudine lethali laboraret, à Cassandro, qui primas partes apud
Antipatrum agebat, & non ita pridem literas Demadis ad Antigonom scri-
ptas, vt ad occupandam Græciam velut ex putri, veterèque filo id est Antipa-
tro pendente veniret, interceperat, comprehensus, filium sibi ante oculos
trucidari vidit: nec ita multo post ipse tanquam proditor, & ingratus est
interfectus. Hic ex tempore sæpe dicebat: qui quum Demosthenes in di-
cendo ex tempore, deficeret, hic illi sæpe opem ferebat: & iccirco aduersus
illum sic olim clamauit: Demosthenes me vult corrigere, sus Mineruam: cui
tamen Demosthenes ita respondit: at ista Minerua anno superiore in adulte-
rio deprehensa est. is quum vellet inconstantiam suam excusare, dicebat, se
quidem sibi sæpe, sed Reip. nunquam contraria dixisse. Olim quum Alexan-
der decem ciues, & in his Demosthenem deposceret, Demades mercedem
quinque talentorum pactus, legationem suscepit, & ciuitatem cum Alexan-
dro reconciliauit. Hoc autore Demosthenes, & qui cum illo, aduentante
Antipatro, ex vrbe profugerant, capitis sunt damnati. Mortuo Alexandro,
eius exercitum Cyclopi similem esse dixit. Quæstor quum esset ipse, & popu-
lus iis, qui ab Alexandro defecerant, triremes vellet mittere, ob idque iube-
ret, vt pecuniam depromeret, sunt, inquit, pecuniæ paratæ, quas ego depo-
sueram, vt singuli minæ dimidium acciperent: verum si vos eas ita mauultis
erogari, per me quidem licet, vt eis tanquam vestris abutamini. atque hac ra-
tione impetum populi fregit. Huius statuas deiectas, obrutas, ac inde ad va-
scula quædam per contumeliam conflatas accepimus. De hoc iam sene dice-
re solebat Antipater, ei, vt immolatæ victimæ, nihil præter ventrem, & lin-
guam superesse. Quum aliquando Phocionem prandentem vidisset, illique
mensam parcam, ac frugalem esse, miror, inquit, cur tu Phocion Remp. ad-
ministras, quum possis ad istum modum prandere. Demades enim ventri
gerebat magistratus adeo, vt, quum existimaret Athenas non posse suo lu-
xui suppeditare, è Macedonia quoque commeatum pararet. Hinc Demo-
sthenes respondit iis, qui credebant Demadem desuisse improbum esse: iam
enim satutum videtis, vt leones. Quum vidisset olim Philippum largius po-
tum, cum amicis saltasse, & captiuus quibusdam suam calamitatem expro-
basse, libere dixit: quum ò Rex Fortuna tibi Agamemnonis personam impo-
suerit, non pudet te factis agere Thersiten? ea vox totum Regem in diuer-
sum vitæ genus mutauit. Hæc apud Plutarchum præsertim, sed in diuersis
locis inuenies. nos enim hæc, & alia multa, quæ in hunc commentarium con-
gessimus, ex authoribus ita collegimus, vt non semper ordinem secuti simus.
Is interrogatus olim, quis fuisset ipsius magister, tribunus, inquit, Athenien-
sum, significans, rerum vsum, & experientiam quauis disciplina meliorem
esse. captus in Chæronensi prælio, & à Philippo interrogatus, vbi esset Athe-
niensium nobilitas, & amplitudo, cognouisses, inquit, si Philippus Athenien-
sum, & Chares Macedonum Imperator fuisset: hoc refert Stobæus, illud
Athenæus: Athenienses Demadem decem talentis multarunt, quòd Alexan-
drum vt Deum colendū censuisset, quamuis Aelianus centum talentis mul-

tatum fuisse testetur. Hunc facetum præter alios fuisse Cicero in Oratore scribit, illud Gellius: quo tempore tragoædus gloriæ sibi ducebat, talentum magnum ob vnam fabulam datum esse, homo eloquentissimus suæ ciuitatis Demades ei respondisse dicitur: mirum tibi videtur, si tu talē tu m loquendo quæfisti? ego, vt tacerem, decē talenta à Rege accepi. ALIQUÆ PLVRES, vt Phocion, Pytheas, Lamachus, Callides, Eubulus, Aristophon & Aristogiton. ii. n. videntur omnes oratores iisdē temporib. fuisse, vt ex vitis Plutarchi colligi potest. aliq̃ue complures, eadem de re loquens, dixit libro secundo de Oratore. HAEC ENIM, αἰτιολογία, cur tam multos dixerit eo tempore oratores fuisse. AETAS, qua Demosthenes, Hyperides, Aeschines, Lycurgus, Dinarchus, & alii floruerunt, quæ circiter olympiada centesimam octauam videtur fuisse: siquidem Demosthenes dicitur ab Eusebio fama omnium eo tempore, id est anno ab vrbe condita quadragesimo quinto celebrari. EFFVDIT, vt terra fruges effundere solet: quæ tamen vices quasdam videtur habere, quibus interdum fruges effundat, interdum quasi comprimat: vnde videmus interdum multos annos frugum esse copiam, interdum contrā inopiam, & famem, vt in sacris literis vbertatem septem annos, & famem totidem in Aegypto, atque adeo in Iudæa fuisse legimus. sic ætates ipsæ interdum doctorum hominum, & bonorum copiam effundunt: interdum comprimunt ita, vt nulli, aut certe pauci viri docti, & boni reperiantur: quam rem & Hesiodus, & cæteri poëtæ videntur intellexisse, quum ætates ab auro, argento, ære, & ferro appellarunt: quod in ætate aurea omnes essent docti, id est, vt nos interpretamur, boni: in argentea multi: in ærea pauci: in ferrea nulli penè reperirentur. Quare nos poëtæ imitati ætatem illam, in qua tot oratores, id est viri boni fuerunt, auream possumus appellare, quemadmodum summus poëta illam voluit significare, quum cecinit: Ultima Cumæi venit iam carminis ætas. Et sanè ætas illa vere fuit aurea, qua tot viri docti floruerunt: vt, quæ secuta est, argentea dici potest vsque ad Traianum: tertia vero ærea sub cæteris Imperatoribus: quarta vere ferrea Gothorum, & Longobardorum temporibus vsque ad maiorum nostrorum in emoriam, quum iterum Ultima Cumæi venit iam carminis ætas. Tunc enim multi viri docti florere cœperunt, & hodie multi, vt quum maxime florent, vt Ioannes Baptista Egnatius, Lilius Gregorius Gyrardus, M. Antonius Antimachus, Paulus Iouius Nouocomensis, Lazarus Bonamicus, Romulus Amasæus, Petrus Victorius, Marius Nizolius, Achilles Bocchius, Pierius Valerianus, Hieronymus Vida, Alexander Varinus, Alexander Maciolus, Bartholomæus Riccius, M. Antonius Maioragius, Paulus Manutius, Pompilius Amasæus, Bernardus Felicianus, Carolus Sigonius, Franciscus Robortellius, Albericus Longus Salentinus, Iacobus Grifolus, Arnoldus Arlenius, Albertus Lollius, Basilius Zanchius, Bassianus Landus, Ioan. Baptista Faseolus, Io. Baptista Hadrianus Marcelli filius, Sebastianus Faustus, Petrus, & Antonius Angelii, Benedictus Varchius, Io. Oporinus, Georgius Agricola, Ioachimus Camerarius, Henricus Glareanus, Prosper Pasethus, Speronus Speronius, Aonius Palearius, Fraciscus Portus, Marcus Tartesius, Ioannes Musonius, & alii, quos longū esset referre: qui tamen omnes iam cum veteribus videtur esse cōparandi. HANC COPIAM, oratorū, quos supra duxi. OPINIO MEA FERT, hoc dixit, quoniam, vt supra retulimus, Bruti, qui diuersum dicendi genus sequebatur, alia erat opinio, & eorum, quorum sermo imperitus increbuerat, qui aut dici se desiderabant Atticos, aut ipsi Attice volebant dicere, quos infra confutat, & in Oratore præterquam quod novos Atticos vocat, docet etiam, quæ sit propria laus Atticorum. SVCCVS, figura orationis

tionis plena: sic enim dicitur lib. tertio de Orat. cui tenuis opponitur, quæ arida vocatur lib. quarto ad Heren. quæ de re sic loquitur Donatus apud Teren. in Phorm. In se admiserit: bono ornatu addidit, in se, quum & sine hoc plenu videri possit: & hic est, quæ Cicero succu orationis appellat. & sanè Cicero succu Periclis lib. secundo de Orat. sic appellauit, & quidē per translationem à corporis humani succo potissimū sumptā. nam, vt ait Cicero lib. secundo de Natura Deorū, ex intestinis, & aluo secretus à reliquo succus is, quo alimur, permanat ad iecur: & Donatus, vt mittā, quæ scribunt Medici, inquit: succus est humor in corpore, quo abundant bene valētes: vnde Teren. dixit, corpus solidū, & succi plenu: & Cicero illos oratores, qui huiusmodi succu haberēt, sanos, bonam valetudinem, sanitatem, & integritatem secutos saepe dicere non dubitauit, vt in hoc dialogo, & in libello de Opt. gen. orat. videre licet. SANGVIS, oratio fortis, robusta, vires, lacertos, & neruos habens. sic enim solet à Cicerone per translationē dici, vt viri fortes, & robusti dicuntur, qui plurimū sanguinis habent. Vnde Plautus in Bacchidibus dixit: nihil moror discipulos mihi esse tam plenos sanguinis, id est tam robustos, vt interpretari oportet. INCORRUPTVS, purus, sanus, integer. hinc infra dixit, salubritatē Atticæ dictionis, quasi sanitatē: & sanum genus dicendi in Callidio: in libello vero de Opt. gen. orat. incorruptam sanitatem, & bonam valetudinem. Semper enim Atheniensium, vt in Oratore scribitur, ita prudens sincerūq. iudiciū fuit, nihil vt possent, nisi incorruptum, & elegans, audire. Eorum igitur religioni quū seruiret orator Demosthenes, nullum verbū insolens, nullū odiosum ponere audebat: quod reliquos etiā oratores Demosthenis exēplo fecisse credimus: quū lib. secundo de Orat. ita scriptū videamus: sunt omnes in eodē virtutis imitandæ genere versati. Nec à translatione discedit, quū sanguis incorruptus proprie dicatur, id est nō vitiosus: de quo Cornelius Celsus ita scribit: sanguis crassus, & niger, vitiosus est: si rubet, & pellucet, integer est. AETATEM, Demosthenis, & æqualiū, quos diximus. FVIT, nam, postea quam extinctis Demosthene, & æqualib. omnis eorum memoria sensim obsecrata est, & euauit, alia quædā dicendi molliora, ac remissiora genera vignerunt, lib. secundo de Orat. IN QVA, in qua ætate, vt sit quædā denominatio forte nimis libera pro ipsis oratoribus: nisi malit quis legere, in quo, vt ad succum siue sanguinē referatur, præsertim quū color, siue nitor rectius inesse dicatur in succo, vel in sanguine, quàm in ætate. nam & Arist. in humore colorē agnoscit, & sanguis certe niger, & rubēs appellatur. NATVRALIS, sanguine diffusus, vt lib. tertio de Orat. loquitur: verus, vt verus color puellæ dicitur à Teren. & à Donato sic interpretatur: color verus, quia nō de cura est, ac fucō, id est naturalis, non fucatus. & fucata atq. simulata, sinceris, atq. veris à Cicer. opponuntur in Lælio. FVCATVS, fucō illitus, vt scriptū est lib. tertio de Orat. tales solēt esse meretrices, vt factū Phrynes ostēdit, & pro uerbiū, fucum facere. NITOR, splendor, color. Vnde Rhetorici colores à Latinis etiā scriptorib. appellātur, quæ *χρῆματα* Græci vocāt, de quib. infra dicetur.

Phalereus enim successit eis senibus adolescēs, eruditissimus ille quidē horum omniū, sed non tam armis institutus, quàm palæstra: itaq. delectabat magis Athenienses, quàm inflāmabat: procellerat enim in solem & puluerem, non vt è militari tabernaculo, sed vt è Theophrasti doctissimi hominis vmbraculis. hic primus inflexit orationem, & eam mollem tenerāque reddidit: & suavis, sicut fuit, videri maluit, quàm grauis, sed suauitate ea, qua

perfrunderet animos, non qua perfringeret, tantum vt memoriam concinnitatis suæ, non quemadmodum de Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, à quibus esset auditus.

PHALEREVS, Demetrius Phanostrati filius Phalareus, qui primū Phanos est vocatus, philosophus Peripateticus, scripsit philosophica, historica, libros de Rep. de poetis. Audiuit vero Theophrastū, & Athenis quasi dux populi fuit, multosq. libros conscripsit. Vsq. adeo vero decorus, & formosus fuit, vt male audierit, tāquam amatus, quū iuuenis esset: & à quibusdā *λαμπρὸς*, & *χαριτοβλήςφαρος* appellatus sit. Quum ad multū gloriæ, & potētiae peruenisset, ob inuidiā militari fraude superatus est. Itaq. eiectus ab Atheniensibus, in Aegyptū profectus est, vbi quum apud Ptolemæum Soterem maneret, ab aspidē morsus occubuit, & in Busirite præfectura prope Diospolim sepultus est. Hæc propemodū Suidas, quibus addit Pausanias, illū à Cassandro propter sapientiæ opinionem Athenis tyrannum constitutū, deinde à Demetrio Antigoni filio tyrannide deiectū fuisse, & quidem tāta cum inuidia, vt Strabo, & Plutarchus testentur, trecentas eius statuas deiectas, & ex his quasdam in matulas conflatas fuisse. Tertullianus auctor est, eum ad Ptolemæum Philadelphum, nō Soterem confugisse, & ab illo præfectura ornatū fuisse, quod illū Gramaticorū probatissimū cognosceret. & Tertullianus Gramaticum vocat, quem alii philosophum, alii oratorem appellant. sunt, qui scribāt, Demetriū apud Timotheum, & Cononē seruisse, hoc est, *οικόμενος* fuisse. Quo tempore Phocion fuit condemnatus, Demetrius quoq. Phalareus, Callimædon, Charides, & alii absentes sunt dānati, vt Plutarchus in Phocione scribit. Quum Thebis exularet, & misere viueret, Cratetē accedentē haud sanē libetē à principio vidit, quod cynicā libertatem, & asperum sermonē ab eo expectaret. Verū, vbi Crates multa de exilio disputauit, & eum cōsolatus est, male sit, inquit, negotiis, & occupationib. per quas mihi virū talē cognoscere nō licuit. In Aegyptum verō profectus, sic omnib. rebus abūdauit, vt Atheniensibus amplissima munera miserit, atq. ibi quū esset Ptolemæum Regem monebat, vt scriptos de regno, imperiōq. libros legeret: quod ea, de quibus amici Reges monere nō audent, in libris scripta legi possint. & quū in philosophia excelleret, multa præclara in illo calamitoso otio scripsit, nō ad vsum aliquē suum, quo erat orbatus, sed animi cultus ille erat ei quasi quidā humanitatis cibus, vt ait Cicero lib. quinto de Finibus: qui & lib. secundo de Legibus, ita scribit: Fuit Demetrius nō solum eruditissimus, sed & ciuis, & Reip. maxime, tuendēq. ciuitatis peritissimus. Iste igitur sumptus funerum minuit nō solum poena, sed etiā tempore. ante lucē. n. iussit efferri. sepulchris autē nouis finiuit modū. Hinc ipse Periclē vituperabat, quod tantā pecuniā in præclara illa propylæa cōiecisset. putat Cicero nemini Græcorū contigisse, vt idē in vtroq. genere laboraret, sequereturq. & illud forense genus dicendi, & hoc quietū disputadi: nisi forte Demetrius in hoc numero haberi potest, disputator subtilis, orator parū vehemens, dulcis tamē, vt Theophrasti discipulū possis agnoscere. Diogenē Laertiū lege. **PHALEREVS,** *φαληρεὺς*. sic. n. pronūciari debet triū syllabarū. & *φαληρεὺς*, vt inquit Suidas, *ὅτι πολίτης ἐκ φαλῆρας*, *φάληρον δὲ λιμὴν τ' ἀπὸ τῆς*, & Plinius itē portū vocat: sed Strabo inter *λιμῶν* numerat, nec ab eo multū Suidas alio loco videtur dissentire, quū inquit: *φάληροι λιμῶν τ' ἀπὸ τῆς* *χίλδος ἀφ' οὗ ὁ λιμὸς τῆς φαληρῆος*. nisi forte *φάληροι λιμῶν* *φάληρον λιμὴν* *ὅτι*: quanquam idē locus & oppidū, et portus esse poterat, vt Piræus: vnde Cicero dubitauit olim, an vt portū, an vt oppidū verteret. **E NIM,** *αἰολογία αἰολογίας*, quod fucus

cus ille fuerit vsq. ad illā ætatē, & postea sit mutatus. **E**IS, Demostheni, & reliquis, quos ante dixi. **SENIBVS ADOLESCENS**, hinc Demetrius, vt testatur Plutarchus, scripsit se quādam à Demosthene ipso iā sene audiuisse. **E**RVDITISSIMVS, eruditissimus itē dicitur à Cicerone lib. secūdo de Legibus: quōd is philosophiā cum dicēdi facultate cōiunxisset, vt lib. primo de Off. Cicero demonstrat qui lib. secūdo de Orat. horum itē omniū politissimū Demetriū vocat. **NON TAM ARMIS**, nō tam graui, & sublimi dicendi genere: in quo qui florēt. grandiloqui, vehementes, varii, copiosi, graues, & ad permouēdos ac cōuertendos animos instructi, & parati dicuntur in Oratore: Demetrius vero parum vehemens orator lib. primo de Off. appellatur. & est translatio ab hominib. armatis, qui terribiliores vidētur. vnde graues oratores fulgura re, & tonare, & omnia permiscere dicūtur. **INSTITVTVS**, aliter instructus. **QVAM PALAESTRA**, quā tēperato, & medio dicendi genere: in quo, inquit Cicero in Orat. multi floruerunt apud Græcos, sed Phalereus Demetrius meo iudicio præstitit cæteris: cuius oratio quum sedate, placidēq. loqui tur, tū illustrant eam quasi stellæ quædam, translata verba, atq. immutata. & Cicero quum de homine loquatur, apud quē frequens erat translatio, translatione vititur, præsertim quū apte vtatur: quōd hoc temperatum genus orationis cū palæstra quasi comparatur: quū in palæstra luctentur quidē, & pugnet homines, sed non ita tamē, vt aduersariū magnopere possint offendere, quū sæpe nudi, & oleo vincti contendunt: vnde poëtæ palæstras nitidas, & vinctas vocant. sic oratores temperati certant illi quidē cum aduersariis, sed non ita vt multū proficiant, quamuis orationē suauitatis plenā, & omnibus ornamentis perpolitam afferant. sic etiā lib. primo de Legibus de Cælio Antipatro loquitur: habuit vires agrestes ille, atq. horridas sine nitore, ac palæstra: & lib. primo de Orat. Nitidum quoddā genus est verborū, & lætū, sed palæstræ magis, & olei, quā huius ciuilis turbæ, ac fori: ex quibus verbis eruditi prouerbium faciunt. Interpretari etiā fortasse possis, palæstra, exercitatione domestica, quæ dictioni forensi opponitur lib. primo de Orat. præsertim quū palæstra, vt docet Vitruuius, essent etiā loca, vbi disputabant: & Demetrius disputator subtilis lib. primo de Off. appellatur. **DELECTABAT**, quod ad temperatū dicendi genus pertinet, in quo Demetrius cæteris præstitit. nam quū eloquens is à Cicerone dicatur, qui ita dicit, vt probet, vt delectet, vt flectat: & quot sunt officia oratoris, tot sint genera dicendi, subtile in probādo, modicū in delectando, vehemens in flectēdo, Demetrius in modico sic excelluit, vt semper delectaret potius, quā inflammaret, aut flecteret. **ATHENIENSES**, suos ciues, quamuis eorū princeps, vel tyrannus à Cassandro cōstitutus fuerit, vt dictū est. **QVAM INFLAMMABAT**, nam si potuisset illos inflāmare, aut flectere, nō eos magis, quā hostes, vt in Demetrio scribit Plutarchus formidasset. **PROCESSERAT ENIM**, αἰὺς αὐτοῦ, quare nō flecteret. **IN SOLEM**, ET PVLVEREM, in aspectū, in lucem, in medium, in publicū, in locum, vbi publice oraret: quemadmodū milites, à quibus ducta est translatio, è tabernaculo in solē, & puluerem pugnaturi prodeūt. Vnde in libris Oratorijs ita loquitur: educēda dictio est ex domestica exercitatione, & vmbra tili medium in agmen, in puluerē, in clamorem, in castra, atq. aciem forensē. Idem penē dixit lib. tertio de Legibus, quum de eodē Demetrio loqueretur. Atque de sole quidē nemo dubitat, quin ad milites referatur: qui, quum bellum sapius æstate, quā hyeme geratur, in solem prodire, æstus ferre, & sæpe sub ardēti sole pugnare coguntur. De puluere, multi putāt ab eo dictum, quōd palæstræ se puluere cōspargere solerēt: alii à puluere Olympico, vt sunt, quos puluerē olympicū collegisse iuuat: quasi vero vel Cicero ipse hoc loco nō ostendat

puluerem, in quo pugnari solet, significari, quū inquit: processerat in solem, & puluerem non ut ē militari tabernaculo. Hinc qui aliquid sine labore assequuntur, ἀκωρῆ, id est sine pulvere adipisci dicuntur. atque hæc quidem omnia, quæ de sole, pulvere, & tabernaculo dicuntur, armis paulo ante dictis respondent: quæ vero sequuntur, palestræ, quæ quum locum domesticum, & exercitationem significet, recte illi umbracula hoc loco respondent. & solem, & pulverē ordine naturali posuit. nā quum Sol apparet multos dies, solet esse pulvis. THEOPHRASTI, Theophrastus Melanti filius Eresius Athenas venit, & Platonē, Aristotelēmq. audiuit, nec solum philosophiā didicit, sed eloquens etiam ita factus est, ut, quum Tyrtaeus, vel Tyrtanus, ut est in Strabone, prius diceretur, ab Arist. primum Euphrastus, deinde Theophrastus à diuinitate loquēdi, ut ait Cicero, sit appellatus: qui tamē effugere non potuit hospitis speciem, ut infra dicitur. quū in illum Leontium meretricula scribere est ausa: unde natū illud prouerbiū volunt: arbor suspendio deligenda. Hic Aristoteli successit, ea verecūdia quasi designatus, quam Gellius lib. tertio decimo capite quinto scribit, sed vitā Diogenes, & Suidas pluribus persequuntur. DOCTISSIMI, sic philosophorū omnium elegantissimus, & eruditissimus Tusculana quinta dicitur à Cicerone: & quā doctus fuerit, cognoscitur ex eo, quod Arist. illum omnib. prætulit: quāquam scripta ipsius multo melius demonstrant, ne dicam, quod scribit Diogenes, ad duo hominum millia ad eum audiendum conuenire consueſſe. EX UMBRACVLIS, sic lib. tertio de Legibus dixit: Demetrius mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum, otioque non modo in solē, atque puluerem, sed in ipsum discrimen, aciemq. perduxit. Quod vero philosophi in umbraculis versarentur, illorum oratio mollis, & umbratilis dicitur in Orat. HIC, Demetrius. INFLEXIT ORATIONEM, inclinauit eloquentiam, dixit Quintil. Translatio est ab iis, qui res altas inflectunt. sic Demetrius orationē, quæ grauis, & sublimis ante fuerat, inflexit. ET EAM, est quasi ἐπιφύγιστον. MOLLEM, TENERRAMQUE REDDIDIT, qualis est oratio philosophorum, ē quorū scholis tales euadūt oratores, qualis hoc loco Demetrius Phalereus describitur. SVAVIS, nam in medio dicendi genere, in quo neruorū vel minimum, suauitatis autē vel plurimum esse dicitur, cæteris præstitit, quod translationes, reliquæque ornāmēta frequētare, quæ sunt dulcissima, ut scribit in Oratore. Hinc lib. primo de Off. orator dulcis, & infra floridior, quā Hyperides, & Lysias appellatur. QUAM GRAVIS, fuit enim parum vehemens, lib. primo de Officiis. PERFUNDERET, perfunderet voluptate, & ita delectaret, ut dictū est. & hoc ad modicum dicendi genus pertinet. PERFRINGERET, moueret, flecteret, quod est generis vehementis. TANTVM, aliter, & tamen. MEMORIAM CONCINNITATIS SVÆ, memoriā, qua recordarentur orationem fuisse, ut sic dicā, concinnam, elegantem, & omnibus penē ornamentis perpolitam. CONCINNITATIS SVÆ, quæ verborū collocationem illuminaret his luminibus, quæ Græci quasi aliquos gestus orationis ἀνὰ κατὰ appellant: quæ quidē omnia Demetrius frequentauit, ut in Oratore scribit Cicero ubi concinnitatis etiam præcepta tradit. PERICLE, de quo dictū est, & dicitur. SCRIPSIT, ἐν σίμυον, ut ait Aristophanis Interpres in Acharn. ubi ponit versus quos Plin. lib. primo Epistolarū retulit: etsi Eupolis de Pericle potuit etiā scribere in aliis fabulis, quarū multas Pollux, & Athenæus ponunt, & in his Baptas, quas quū scripsisset contra nobiles quosdā, ab his, ut refert Platonius, in mare deiectus est, etsi ab eo Gregorius Lilius meus videtur dissentire, qui vitā Eupolidis descripsit. EUPOLIS, Eupolis Atheniēsis comædiæ veteris poeta, ὁ ὠνιπόλοσ à Suida dictus: qui scribit illū annum decimū septimum agentem

68
agentem comoedias edere coepisse, & septendecim edidisse, in quibus septies
vicerit: quanquam Lilius videtur credere, omnes illas editas fuisse, quā an-
nos septedecim ille natus esset. De poëtæ huius interitu varias opiniones fuit
se apud veteres ostendit Cicero in epistolis ad Att. quas quoniā Lilius refert
nos omitemus. Hic multa de Pericle scripsit: quod quum sciret Cicero, cre-
didit illud item ab eo scriptum: ἡσυχία ἐβρόνθε ξυγκυκλιῶ ἡλλάδα, & ideo in
Oratore sic posuit: Pericles si tenui genere vteretur, nunquam ab Eupolide
poëta fulgurare, tonare, permiscere Græciam dictus esset: deinde vel admo-
nitus ab Attico, vel recordatus ipse, id ab Aristophane dictum mutauit, vt
lib. duodecimo ad Att. cognoscas. CVM DELECTATIONE, οὐτὰς ἐκέλει, vt
legitur apud Plinium lib. primo Epistolarum, vbi verba refert Eupolidis. De
Periclis porro suauitate dicitur infra. ACULEOS, τὰ κέντρα, dixit Eupolis,
vt idem Plinius refert. & Eupolis ad prouerbium videtur respexisse, aculeo
immissio discedere. RELINQUERET, ἐγκατέλιπε, vt locutus est Eupolis. IN
ANIMIS FORVM A' QVIBVS ESSET AUDITVS, τοῖς ἀκροαμένοις, vt scri-
ptum est apud Plinium lib. primo Epistolarum & Aristophanis interpretationem,
qui versus Eupolidis integros ita referunt: κατ' ἵσον οὗτος ἐγένετ' ἀνθρώπων λέγειν
ὅποτε παλάθοι, ὥσπερ οἱ ἀγχοὶ ἀρομεῖς· ἐκατάλλα παλῶν ἤρει λέγων ὅτι ῥήτορα· ταχὺς
λέγει μὴ πρὸς γ' αὐτὸ τῷ τάχει· πεσῶντος ἐπικαθίεντι τοῖς χείλεσιν, οὐτὰς ἐκέλει, καὶ
μόνος ὅτι ῥήτορα· τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροαμένοις.

Vides ne igitur, ut in ea ipsa urbe, in qua & nata & alta sit eloquentia, quàm ea sero prodierit in lucem? siquidem ante Solonis ætatem & Pisistrati de nullo ut deserto memoriæ proditum est, at hi quidem, ut populi R. ætas est, senes; ut Atheniensium secula numerantur, adolescentes debent videri. nam et si Servio Tullo regnante viguerunt: tamen multo diutius Athenæ iam erant, quàm est Roma ad hodiernum diem: nec tamen dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. neque enim iam Troicis temporibus tantum laudis in dicendo Vlyssi tribuisset Homerus, & Nestori, quorum alterum vim habere voluit, alterum suauitatem; nisi iam tum esset honos eloquentia: neque ipse poëta hic tam idem ornatus in dicendo, ac planè orator fuisset: cuius et si incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit, à quo est disciplina Lacedæmoniorum astricta legibus. sed studium eius generis, maiórque vis agnoscitur in Pisistrato.

VIDES, Attice. nam ex eo loco, lucet Athenæ tuæ, usque ad eum locum, Tum Brutus, cum Attico ut homine penè Græco de rebus Græcis præsertim loquitur. Igitur, hic est conclusio, & epilogus quidā, eloquētiā propter difficultatē in lucem sero prodiisse etiā Athenis, ubi nata, & alta dicatur. IN EA IPSA URBE, Athenis. NATA, ET ALTA SIT ELOQUENTIA, inuēta, & perfecta sic vis summa dicēdi, ut lib. primo de Orat. loquitur, & quasi inter pretatur. nam quod ad Rethoricā pertinet, supra ostendimus alibi prius inuentā fuisse. Est autem translatio ab animalibus quæ nascuntur, & aluntur. QUAM, quā paulo ante posita sit particula, ut hāc multi superuacaneā putant: alii potius illā tollunt, existimantes fortasse factam vel ex vltima syl- laba superioris particulæ, igitur: vel ex particulā in, quæ sequitur, & sanè in

particula facile vertitur in vt, & contra. vt vero, & quàm hoc loco idem significant, necesse est: & vtraque separata recte cum illo verbo, vides, copulatur, nam Latine dicitur: vides, vt sero eloquentia prodierit: & vides, quàm sero eloquentia prodierit. nos tamen credimus vtranque posse retineri, vt sit quædam *ἐπαγγελία*, quam Cicero facit sæpe non modo diuersis particulis, sed diuersis etiam casibus, & diuersis verbis, vt nos in orationibus pro Domo, pro Cornelio Balbo, & in Philippicis obseruauimus. SERO, ætate Demosthenis potissimum, id est ab vrbe Atheniensi condita mille, ducentis & decem annis, vel circiter. PRODIERIT IN LUCEM? perfecta sit? *συνειδυμένη*, *αἰτιολογία*, quod eloquentia sero in lucē prodierit: quum ante Solonis ætatem, & Pisistrati nullus agnoscat disertus. & ita breuiter, aliud agens, repetit, quod prius omiserat, de ætate, quæ fuit ante Solonem. SOLONIS ÆTATEM, ET PISISTRATI, annis noningentis octuaginta, vel circiter, ab vrbe Atheniensi condita. Solon enim olympiade quadragesima septima, vel quinquagesima sexta natus à Suida dicitur. Vnde cuius annorum rationem facile subducatur. DE NULO VT DISERTO MEMORIÆ PRODITUM EST, atqui Zoroastres, qui multis ante annis fuit, & sapientes illi, quibuscum Solon septimus est numeratus, & quorum nonnulli seniores Solone fuerunt, videntur dicendi non modo disertis, sed etiam eloquentes: siquidem verum est, quod scribit Cicero, eloquentiam nihil aliud esse, nisi copiose loquentem sapientiam: illi certe sapientes erant, & vt credimus, ac probare possumus, copiose loquebantur. Erant igitur eloquentes, & quidem ante Solonem, & de his memoriæ proditum est: vt Cicero videatur errare, qui de nullo memoriæ proditum dicat. sed interpretandum est: vel de nullo Atheniensi, quamuis Dracon leges, & præcepta quædam, vt ait Suidas, scripsisset: & nullus ex illis sapientibus erat Atheniensis: vel de nullo tanquam diserto, nam de illis sapientibus proditum est memoriæ tanquam sapientibus, non tanquam disertis, Quod si quis eos vel ob id velit eloquentes appellare, quod copiose loqui possent, iam poterit etiam eodem modo poetas, historicos, & scriptores omnes, qui multi ante fuerant, eloquentes vocare. HI QUIDEM, Solon, & Pisistratus. POPULI R. ÆTAS EST, quæ non sit admodum longa, sed annorum septingentorum septem, vel circiter. Tot enim propemodum numerantur ab Vrbe cōdita ad id tempus, quo Cicero hæc scripsit. sic infra, vides oratorum partus ad nostrorum annalium rationem veteres, ad ipsorum sanè recentes. SENES, senes videri debent, quum sint annorum minimum quingentorum, & ducenti tantum ac septem relinquuntur ad ætatis finem, vnde numerare incipit: & ita multo plures sunt anni ipsorum, quàm qui ex ætate populi R. supersunt. & de Romanis loquens, dixit ætatem, quasi *γενεάν*, quæ minus omnino significat, quàm seculum, quod Romanis adhuc minor ætas fuisset. ætas enim sub seculo à Cicerone libro secundo de Natura Deorum comprehenditur. SECVLA, & secula, & numero multitudinis dixit, vt rem amplificaret, & magis ostenderet etiam annorum Athenienses fuisse vetustissimos. seculum certe spatium centum annorum dicitur à Varrone, vt mittam, quæ sunt à Censorino de seculo scripta, aliter secula. vt infra seclis. ADOLESCENTES DEBENT VIDERI, si quingenti anni, quot inter Solonem & Ciceronem, siue tempus, quo hæc scripsit, inter fuerunt, cum ipsis noningentis octuaginta, quot à condita vrbe Atheniensi ad Solonem fuisse diximus, conferantur. NAM, *αἰτιολογία*, quod adolescentes videri debent, SERVIO TULLIO, aliter Seruio Tullio, recte. nam & scriptores omnes Seruium Tullium vocant, & Tullia filia Tullium dicendum, & scribendum ostendit: qui sextus fuit Romanorum Rex, quum Tullus

lus tertius fuerit. **REGNANTE**, ab olympiade quinquagesima prima vsq.
 ad olympiada sexagesimam primam, id est annos quadraginta quatuor, vt
 colligunt historici. **VIGVERVNT**, nam Solon, si natus est olympiade qua-
 dragesima septima, in principio regni Seruii Tullii sextum decimum annum
 agebat, & ita vixit illo regnante: si vero, vt alii volunt, natus est olympia-
 de quinquagesima sexta, incidit eius dies natalis in annum regni Seruii Tul-
 lii vigesimum secundum: & Solon Pisistrato paulo senior fuit, vt supra dictū
 est. **MVLTO DIVTIVS**, annis quadringentis octuaginta: siquidem à con-
 ditis Athenis ad Solonem anni noningenti octuaginta, à Solone vero ad tem-
 pus, quo Cicero hæc scripsit, quingenti tantum numerantur: vel ducentis
 octuaginta, si ab vtraque vrbe condita numeres, vt hic Cicero videtur si-
 gnificare. **IAM ERANT**, ætate Solonis, & Pisistrati. **AD HODIERNVM**
DIEM, ad annos ab vrbe condita circiter septingentos, & septem. **NEQVE**
TAMEN, quamuis dixerim eloquentiam fero in lucem prodiiisse. **TROICIS**
ENIM, αἰολογία, quòd semper oratio magnam vim habuit. **TEMPORIBVS**,
 temporibus, quibus à Græcis Troia oppugnata, & expu-
 gnata fuit, alii malunt legere, heroicis temporibus. **TANTVM LAVDIS**,
 quantum apud ipsum Homerum videre licet. **VLYSSI**, quem libro Iliados
 decimo πολύανδρος, & μέγανδρος ἀχαιῶν vocat, vt alia, quæ sunt innumerabilia,
 mittamus. **TRIBVISSET**, multis quidem in locis, sed potissimum tamen
 libro primo, & tertio Iliados: & quidem ob id fortasse, quòd, vt refert Sui-
 das, Homerus ipse ex Telemacho Vlyssis filio, & Polycasta Nestoris filia na-
 tus credatur. **HOMERVS**, poetarum princeps, cuius vitam Herodotus, Plu-
 tarchus, Suidas, & Lilius scribunt. **NESTORI**, cuius non minus eloquen-
 tia, quam senectâ locum prouerbio fecit. **VIM**, δύναμις, vt Aristoteles, &
 Theon vocant, quam Suidas à Gorgia inuentam putat, sed ea prius in Vlyss-
 se fuit tanta, quam tantum scribit Homerus libro tertio Iliados: ὅτε δὴ ὁ ὅπατε με-
 γάλαν ἐκ σῆθεος ἴει καὶ ἔπει νηῆας ὅσας ἐοικότα χερμερήσιν, οὐκ ἂν ἔπειτ' ὁ δούσῃ γ' ἐρίσδε βροτῶσ
 ἄλλος. Hinc illi Mineruam ducem dedit, quòd eloquentia coniuncta sit cum
 sapientia, vt libro tertio de Oratore quæritur. Hac vero vi dicendi Vlysses
 Græcos non semel inflammavit, & flexit, vt libro secundo Iliados, quum il-
 los à consilio discedendi reuocauit: quæ res ad grauem dicendi figuram per-
 tinet. hinc Vlysses à poetis etiam Latinis disertus, & facundus frequenter
 appellatur. **SVAVITATEM**, τὸ ἡδὺν. Nestor enim libro primo Iliados ἡδυσ-
 ππος ἀγορευτὴς vocatur: cuius è lingua μέλιτος γλυκίων ῥέει αὐδῆν. & hoc totum per-
 tinet ad mediam dicendi figuram. **IAM TVM**, Troicis temporibus. **ESSET**,
 fuisset postulabat illud verbum, tribuisset, sed ita sæpe loquitur Cicero. **HONOS**
ELOQVENTIA, sic infra, & libro tertio de Legibus, breuitas est laus,
 locutio penè qualis illa: & certamen erat Corydon cum Thyrside magnum
 item, serpens terror eras, aliter honos eloquentiæ, vt loquitur Tusculana pri-
 ma: honorem huic generi non fuisse declarat oratio Catonis. **POETA**, Ho-
 merus. **ORNATVS IN DICENDO**, quàm sit ornatus Homerus in dicendo
 etsi omnes, qui accurate legunt eius opera, facile possunt cognoscere, Plutar-
 chus tamen in ipsius vita pluribus ostendit, dum omnes penè exornationes
 verborum, & sententiarum, atque omnes dicendi figuras ex eius libris colli-
 git. & Cicero magniloquentiam Homeri dixit. **PLANE ORATOR**, nam
 & Reges voluisse fieri verborum oratores scribit, & eos ita loquentes indu-
 cit, vt nihil eloquentiæ desideres. Hinc Quintilianus scribit eum omnibus
 eloquentiæ partibus exemplum, & ortum dedisse. **INCERTA SVNT TEM-
 PORA**, propter varias scriptorum opiniones: quum alii aliter scribant, vt
 Herodotus, Crates Mallotes, Eratosthenes, Aristarchus, Philochorus, Apol-

Iodorus, Euphorbus, & Archilochus: quorum scripta Cicero videre potuit. Nos vero Plutarchum, Eusebium, Gellium, Suidam, & præterea paucos, præter Herodotum, videre possumus, qui rem tamen ita confundunt, ut non possimus constituere, quem sequi debeamus, nisi Ciceronem ipsum sequamur. Quod si quis plura voluerit videre, & omnium penè opiniones scire, is apud Liliū Gregorium inueniet, & intelliget hanc quasi dissensionem scriptorum inde natam, quod octo Homeri apud Archilochum, plures etiam apud Xenophontem fuisse leguntur, & quidem diuersis locis, & temporibus: & quum vni omnia, quod de Hercule etiam ferunt, sint tributa, inde factum, ut Homerus diuersis locis, & temporibus natus esse dicatur. ANNIS MULTIS, annis centum viginti quatuor, ut Eusebius Apollodorum, & Euphorbum secutus, collegit: quamuis Archilochus Homerum vigesima tertia olympiade natum scribat. ANTE ROMVLVM, ante Urbem conditam, ut hac de re scribens in Tusculanis questionibus loquitur. NON INFRA, sed iisdem temporibus, ut in Tusculanis questionibus. Cicero scribit, & Eusebius consentit, nec Paterculus omnino dissentit. SUPERIOREM, nam Timæus, quem Cicero nunc sequitur, duos Lycurgos Lacedæmonios fuisse scripsit, superiorem, qui leges Lacedæmoniis dedit: & inferiorem, qui & ipse multa præclare gessit: sed omnia priori, qui fuit Homeri temporibus fuisse attributa. LYCVRGVM, Eunomi, vel, ut Simonides scripsit, Pritandis filium, cuius vitam Plutarchus, & Suidas scribunt, ut mittam, quæ Herodotus, & alii de illo referunt. DISCIPLINA, quæ fuit ita mala ante Lycurgum, ut Lacedæmonii κακονομῶτατοι ἔχον πάντων ἑλλήνων ab Herodoto fuisse dicantur. ASTRICTA, ita quidem, ut Isocrates Lacedæmonios ἄριστοι ἑλλήνων πολιτὸνομένοις vocet, Plato eorum δυνάμεις commendat, cæteri scriptores ferè omnes eorum mores laudent: nec alicuius Reip. plura, aut pulchriora (Romanam semper excipio) instituta legantur: quæ Xenophon, & Plutarchus referunt: quamuis Aristoteles eam Remp. in multis rebus reprehendat. atque quum homines legibus astringi eleganter dicantur, videtur tamen etiam Cicero hoc verbo vsus, quod hæc disciplina non solum, quum quasi laxa prius esset, est astricta, sed etiam quod iureiurando sit constricta, quando Lacedæmonii iurarunt, se leges seruatuuros, donec Lycurgus reuerneretur. & sanè postea septingentos amplius annos, ut testatur Cicero, vnīs moribus & nunquam mutatis legibus vixerunt. LEGIBVS, Rhetris, legibus non scriptis illis quidem, sed tamen legibus. Lycurgus enim scriptas leges nullas tulit: quin & Rhetris, ut ait Plutarchus, vna fuit, ne Lacedæmonii legibus scriptis vterentur. Lycurgus igitur ἐρωτηθεὶς διὰ τί οὐκ ἔχρηστο νόμοις ἡγεῖσθαι, οὐδ' ἐφ' οἷς πεπαισχυμένοι καὶ ἀχθίντες τῇ προσήκουσῃ ἀγωγῇ τὸ τῆ κατὰ χρεῖσιν δοκιμαζούσῃ. Hinc semper postea Lacedæmonii iure nō scripto sunt vsi, ut de Indis etiam traditur: quamuis cæteræ gentes ferè omnes iure scripto sint vsæ, & hodie, ut quum maxime, vtantur. EIVS GENERIS, eloquentiæ. MAIORQVE, quàm in illis veteribus. VIS, δύναμις, AGNOSCITVR IN PISISTRATO, ut supra diximus. HVNC, Pisistratum, de quo diximus.

Denique hunc proximo seculo Themistocles insecutus est, ut apud nos perantiquus; ut apud Athenienses, non ita sanè vetus. fuit enim regnante iam Græcia, nostra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata. nam bellum Volscorum illud grauissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem ferè tempore, quo Persarum bellum, fuit, similisque fortuna clorum

rorum virorum: siquidem vterque, cum ciuis egregius fuisset, populi ingrati pulsus iniuria, se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedauit. nam etsi aliter est apud te Attice de Coriolano: concede tamen, vt huic generi mortis potius assentiar. At ille ridens, Tuo vero, inquit, arbitrato: quoniam quidem concessum est rhetoribus ementiri in historiis, vt aliquid dicere possint argutius. vt enim tu nunc de Coriolano, sic Clitarchus, sic Stratocles de Themistocle finxit. nam quem Thucydides, qui & Atheniensis erat, & summo loco natus, summusque vir, & paulo ætate posterior, tantum mortuum scripsit, & in Attica clam humatum, addidit fuisse suspicionem veneno sibi consciuisse mortem; hunc isti aiunt, cum taurum immolauisset, excepisse sanguinem patera, & eo poto, mortuum concidisse. hanc enim mortem rhetorice & tragice ornare poterunt: illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum. quare, quoniam tibi ita quadrat, omnia fuisse in Themistocle paria & Coriolano, pateram quoque à me sumas licet. præbebo etiam hostiam, vt Coriolanus sit planè alter Themistocles.

PROXIMO SECVLO, ætate sequenti. nam seculum integrum, id est spatium centum annorum, esse non potuit: siquidem annis septuaginta post, vt diximus, Themistocles fuit. VT APVD NOS, vt populi Romani ætas est, vt supra dixit. PERANTIQVVS, vt à quo ad hanc ætatem anni minimum quadringenti numerentur. VT APVD ATHENIENSES, vt Atheniensium secula numerantur, vt supra dixit. NON ITA SANE VETVS, adolescens, vt supra dixit: & quidem multo adolescentior, quàm Solon, & Pisistratus: si quadringenti & triginta anni cum mille & quinquaginta conferantur. FVIT ENIM, αἰολογία. REGNANTE, dominante, & quasi florente, certe sine Regibus maiorem partem Respublicas administrante. NOSTRA AVTEM CIVITATE, Roma. NON ITA PRIDEM, annis ante triginta, vt nos propemodum credimus, quamuis ex Consulibus viginti duotantum numerentur. DOMINATV REGIO, Tarquinii Superbi tyrannide. LIBERATA, per L. Iunium Brutum præsertim, Philippica prima. NAM, αἰολογία αἰτιολογία. VOLSCORVM, qui populi erant vltra Circeios, vt ait Plinius. ILLVD GRAVISSIMVM, quod gestum est Accio Tullio, & Cn. Marcio Coriolano ducibus de omnium Volscorum sententia lectis, vt apud Livium leges: qui scribit illud bellum ita graue fuisse, vt, quam armis viri defendere urbem non possent, eam mulieres precibus, lachrymisque defenderent. CVI CORIOLANVS, alliterationem vocaret Pontanus. CORIOLANVS, Cn. Marcius à Coriolis oppido Volscorum ipsius opera præsertim capto Coriolanus appellatus, vt Livius libro secundo scribit. EXVL, populi ingrati pulsus iniuria, paulo post. nam quum Tribunitiæ potestatis esset hostis, & in annonæ plebi aduersaretur, die dicta à Tribunis plebis, non affuit. Quare condemnatus absens, in Volscos exulatum abiit, vt loquitur Livius. Autor libelli de Viris illustribus, Tribunum pl. qui Coriolano diem dixit, Decium vocat, INTERFVIT, dux cum Accio Tullio, vt dictum est, lectus. EODEM FERE TEMPORE, bellum Volscorum fuit, olympiade se-

ptuagesima tertia, Sp. Nautio Rutilio, Sex. Furio Philone Coss. Perficum vero olympiada septuagesima quinta: vnde quiuis colligere potest sex minimum annos inter vtrunque bellum interfuisse, quos fuisse paucos scripsit Gellius libro decimosextimo capite vigesimoprimum: quanquam Cicero in Lælio annos viginti videtur numerare, quum inquit: Themistocles fecit idem pulsus, quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus: vt videatur falsum, quod hoc loco dicat Cicero, vtrunque bellum eodem tempore fuisse: sed hic quum dixit, ferè, voluit significare, non fuisse prorsus eodem tempore, sed parum diuerso: & in Lælio annos, qui inter viriusque ducis exilium, & mortem, non qui inter vtrunque bellum interfuerunt. & sine tot anni numerantur ab exilio Coriolani, quod fuit ante bellum Volsorum, ad exilium Themistoclis, quod fuit post bellum Perficum, vt omnes historici testantur. PERSARVM, qui sunt à Perseo Iouis & Danaës filio dicti, vt libro septimo scribit Herodotus, qui multa de Persis refert, vt alios scriptores mittamus. Apud Persas, qui nomen retinent, is hodie regnat, qui Sophus appellatur. BELLVM, quod intulit Græciæ Xerxes Darii filius à Mardonio incitatus, & ab Alebadis, atque Pisistratidis inuitatus, vt libro septimo refert Herodotus. SIMILISQUE FORTVNA, vt statim docet. CLARORVM VIRORVM, Coriolani, & Themistoclis. SI QVIDEM, αἰτιολογία, quo pacto similis fortuna fuerit. VTERQUE, Coriolanus, & Themistocles. EGREGIVS, Coriolanus in capiendis præsertim Coriolis, & Themistocles in superandis Persis. POPVLI INGRATI, Romani quidem, qui Coriolano bene merenti Consulatum dare noluit, & eum, quod patricius patriciorum iura defendisset, & in senatu de potestate Tribunorum tollenda locutus fuisset, expulit: Atheniensis vero, qui Themistoclem Græciæ totius servatorem testularum suffragiis vt nimis potentem primo expulit, deinde absentem, Lacedæmoniis, & eius inimicis accusantibus, proditoris condemnauit. INIVRIA, sic iniuriam ingrata patriæ vocat in Lælio. SE AD HOSTES CONVULIT, Coriolanus quidem ad Volsos, Themistocles vero ad Persas. CONATVMQUE IRACVNDIAE SVÆ, qua motus vterque bellum patriæ suæ conatus est inferre, & Coriolanus etiam intulit. MORTE SEDAVIT, vterque enim sibi mortem conscivit, vt Cicero loquitur in Lælio. NAM ET SI, αἰτιολογία, & πρόληψις, ne forte Atticus arguat: ALITER EST, fortasse, vt postea scripsit Liuius, illum inuidia rei oppressum periisse: vel vt proditorem à Volsis, præsertim ab Accii Tullii militibus lapidibus interfectum fuisse: quod Dionysius, Plinius, & Plutarchus scribunt, quamuis Fabius Pictor scripserit, eum vsque ad senectutem vixisse: quem Atticus etiam secutus videri potest, vt antiquitatis, quod ait Nepos, amator. APVD TE, in tuo libro, quo septingentorum annorum memoriam colligasti, in Oratore. DE CORIOLANO, de morte Coriolani. HVIC GENERI MORTIS, eum sibi mortem conscivisse. QVONIAM QVIDEM, alii malunt legere, quando quidem, quod Cicero frequentius ita loquatur: quod quidem nos non negamus, sed affirmamus tamen, apud illum sæpe etiam, quoniam quidem inueniri. CONCESSVM EST, vt postulat Quintilianus libro duodecimo capite primo: concedant mihi omnes oportet, inquit, quod Stoicorum quoque asperrimi consententur, facturum aliquando bonum virum, vt mendacium dicat: & alibi, mendacium dicere etiam sapienti aliquando concessum est. nam quum orator à Catone definiatur vir bonus, dicendi peritus, dubitari poterat, quo pacto vir bonus dici possit, qui mentiatur, præsertim quum in Apologia Plato ita dicat. ἡ τὸ τοσοῦτον ἀρετὴ τὰ ληθὲν λέγειν, & in Phædro Rhetoricam sine veritate ridiculam vocet. sed concessum est oratoribus mentiri, vt

vt diximus, & Cicero libro secundo de Oratore pluribus ostendit. **RHETORIBVS**, & his, qui docent artem dicendi, & his, qui orant. Vtrunque enim significat *ῥήτορες*: & Cicero hic vtrunque voluit complecti: quod & qui docent declamationes fingant, ac mentiantur: & qui orant, historias sæpe aliter referant. **EMENTIRI**, aliter mentiri, idque mihi magis placet. mentiuntur vero tam sæpe, & ita Rhetores, vt illos Plato *γοητεύειν*, & τὰ δόξαντα μάλλον ἢ τὰ ληθῆ μνησθῆναι dicat: & artem ipsam *κολακεία* μῦθον vocet. **IN HISTORIIS**, aliter, & in historiis, quod maxime probamus, vt hoc dicat, etiam in historiis, nedum in aliis rebus, quum prima sit lex historiae, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, vt libro secundo de Oratore scribitur, sic videtur Cicero mentitus, in oratione pro Cluentio, quum gloriatus est, se iudicibus tenebras offudisse, vt ait Rufinianus: sic Aeschinem mentitum sæpe conuincit Demosthenes. **VT ALIQUID DICERE POSSINT ARGVTIVS**, imo vt vnum quodque trahant ad vtilitatem suam vincendi causa, vt in præceptis Rhetoricis traditur: vt hic Cicero facit, qui sic etiam loquitur, vt magis accommodate, quod sequitur, ponit. **VT ENIM, κενολογία**, quod oratores interdum mentiantur. **TV, tu Cicero. NVNC DE CORIOLANO**, fingis cum sibi mortem consciuisse. **CLITARCHVS**, qui res Alexandri Magni id est, vt loquitur Athenæus, *τὸς ποδὶ ἀλέξανδρον ἰσορῶν* scripsit, & libros linguarum multos: cuius ingenium, vt ait Quintilianus, probatur, fides infamatur: quem tamen vnum, nec præterea quenquam de Græcis Sisenna legisse Ciceroni videbatur, vt libro primo de Legibus scribit: vbi ostendit non fuisse probatum scriptorem, quando inquit, Sisennam, etiam si illum fuisset assecutus, à summo tamen absfuturum fuisse. Illius tam narrationem M. Cælius Ciceronis amicus ita probabat, vt existimaret illum sibi narrare, apud Issum Darium ab Alexandro fuisse superatum, libro secundo Fam. **STRATOCLES**, scriptor. **DE THEMISTOCLE FINXIT**, cum sanguinem tauri bibisse. Qui vertit Annibalis vitam ex Plutarcho, his verbis vsus videtur, quum ita vertit: Quidam dicunt Annibalem sanguinem tauri bibisse, sicut Clitarchus, Stratoclesque de Themistocle finxit. **NAM, κενολογία**, quod illi finxerunt. **QVEM, THEMISTOCLEM. THVCYDIDES**, vir tantus, vt sit *ἡμεῶν*, & quasi locus à testibus, in quibus ad faciendam fidem auctoritas quæritur, vt ait Cicero in Topicis: & auctoritatem aut natura, ait tempus affert: naturæ auctoritas in virtute inest maxime, & hic Thucydides vir summus appellatur: in tempore multa sunt, & in his fortuna, ætas: & hic summo loco natus, & ætate paulo posterior dicitur hoc loco. **ATHE- NIENSIS**, & ideo dignus, cui credatur, quum testis Atticus, & fides Attica dicantur in prouerbio. **ERAT**, aliter, fuit. **SVMMO LOCO NATVS**, quippe qui paternum genus ab Orolo Thracum Rege, maternum vero à Miltiade duceret, vt supra retulimus. **SVMMVSQVE VIR**, qui senator bonus, & bonus imperator fuerit. **PAYLO ÆTATE POSTERIOR**, annis quinquaginta, vt supra de Pericle collegimus. **MORTVVM, τελευτήσκει τὴν βίον, & quidem νοσήσαντα, vt ipse Thucydides loquitur. **SCRIPSIT**, libro primo. **IN ATTICA, ἐν τῇ ἀττικῇ**, inquit Thucydides. **CLAM**, ait Thucydides *κρύφα*. **HVMATVM, τὰ ὑπόδα φασικα μνησθῆναι αὐτῶ οἱ προσήκοντες οἵκαδε κελύσαντος ἐκείνους καὶ τὴν αὐτὴν κρύφα ἀθηναίων ἐν τῇ ἀττικῇ, vt Thucydides ipse loquitur: Pausanias vero scribit Athenienses, quum eos pœnituisse eorum, quæ in Themistoclem fecerant, concessisse, vt propinqui eius ossa ex Magnesia in Atticam ferrent. **ADDIDIT, λέγουσι δὲ ὕμνος** inquit Thucydides, καὶ ἐκείνον φαρμάκῳ ἀποθανέντι αὐτὸν ἀδύνατον νομίζοντες εἶναι ἐπιτελέσαι βασιλεῖ ἀνέπαχτο. aliter addiditque. **VENENO, φαρμάκῳ**, ait Thucydides. **SIBI MORTEM CONSCIVISSE**, ἀποθανέντι, in-****

quit Thucydides. ISTI, Clitarchus, & Stratocles. TAVRVM, ex tauris enim victima opima, & lautissima Deorum placatio, vt scribit Plinius libro octauo capite quadragesimo quarto. IMMOLAVISSET, τῇ λαύκῳ ἀρτίῳ καλλίστῳ, vt refert Aristophanis Interpres in Equitibus. EXCEPISSE, ὑποδέξασθαι, vt idem interpres ait. SANGVINEM, αἷμα ταύρου, vt ait Aristophanes in Equitibus. Taurorum vero sanguis, vt scribit Plinius, celerime coit, & durefcit: ideo pestifer potu maxime. PATERA, φιάλη, vt vocat Aristophanis Interpres. EO POTU, aliter eo potu: Vtrumque defendi potest. MORTVVM CONCIDISSE, τελευτῆσαι, vt loquitur Aristophanis Interpres. concidisse, dichoreus loco positus. HANC ENIM, αἰτιολογία, quare finxerint. RHETORICE, eleganter, copiose, electis verbis, & ornatis, qualibus Rhetores vti solent. TRAGICE, grauitur, & verbis grandibus, quibus Tragicis vtuntur: quum omne genus scripti grauitate tragœdia vincat: vnde dici solet, φαικώτερον λαλεῖν. & hic finis fuit, qualis in tragœdiis semper esse solet. ILLA MORS VULGARIS, quam obiisse Themistoclem scribit Thucydides. NULLAM PRÆBEBAT MATERIEM AD ORNATVM, quum rem tam sterilem non possent ornare. TIBI ITA QUADRAT, aliter tibi quadrat. FVISSE IN THEMISTOCLE, aliter fuisse Themistocli. PATERAM, φιάλην qua Coriolanus quoque sanguinem tauri excepisse videri possit, vt Themistocles excepit. A ME, cui suppellex est non modica, neque tamen multa, quod Cornelius Nepos in Attici vita refert. vel à me, qui de Coriolano scripsi, quod dixisti, & nunc addam etiam, si placet, pateram, & hostiam. vel à me quasi propinante, vt mos erat apud Græcos: qui, vt Cicero in Tusculanis quaestionibus testatur, in conuiujs solebant nominare, cui populum tradituri essent: praesertim quum, vt ait Athenæus, ἐν κίλῳ ἔπιον. Quod nisi iocus indignus sit, qui ab Attico in Ciceronem proficiscatur, dici possit hoc modo: pateram sumas à me licet, quo modo scribunt isti Themistoclem sumpsisse: & si nullum habes taurum, vnde sanguinem possis excipere, illum, tibi præbebo, vt tu quoque sanguinem possis haurire. PRÆBEBO ego qui greges habeo, qui in Apulia hybernant, & in Reatinis montibus æstiuant, vt ait Varro libro secundo capite secundo de Re rustica. Porro Reate, & Clitumnus, vnde victimæ accipiebantur, in Vmbria collocantur à Blondo, quamuis à Plinio paulum separentur: sunt tamen loca inter se vicina, & ex quibus victimæ petebantur: vt apud poetam, albi Clitumne greges, & maxima taurus victima: & apud Ouidium, quos aluit campis herba Phalisca suis: & apud Silium, & sedet ingentem pascens Meuania taurum dona Ioui. & dixit, præbebo, tanquam redemptor. nam redemptor hostias ad sacrificium præbebat, vt ostendit Cicero libro secundo de Inuent. HOSTIAM, taurum. SIT PLANE ALTER, si patera sanguinem tauri excepisse dicatur. nam cætera, vt tibi videtur, cum Themistocle potest comparari: etsi Cicero mihi hac in parte nimium Coriolano videtur tribuisse. neque enim cum Themistocle Græcorum omnium præstantissimo recte comparatur, sed ne cum Alcibiade quidem, quamuis comparetur à Plutarcho: qui tamen & ipse suis interdum Græcis plus tribuit, quàm fides historię postulet: quum sæpe indignos cum Romanis viris summis confert.

Sit sanè, inquam, vt lubet, de isto: & ego cautius posthac historiam attingam te audiente, quem rerum Romanarum auctorem laudare possum religiosissimum. sed tum ferè Pericles Xanthippi filius, de quo ante dixi, primus adhibuit doctrinam: quæ
quamquam

quanquam tum nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora physico eruditus exercitationem mentis à reconditis abstrusisque rebus ad causas forenses popularéque facile traduxerat. huius suauitate maxime hilaratae sunt Athenæ, huius vbertatem & copiam admiratae, eiusdem vim dicendi terrorémque timuerunt. hæc igitur ætas prima Athenis oratorem propè perfectum tulit.

SIT SANE, συγχώρησις. ISTO, Coriolano; vel ista re. AVTOREM, quamuis rerum Romanarum omnem memoriam Atticus vno libro, vt supra dictum est, sit complexus, hic ego tamen autorem non tam scriptorem, quàm vindicem, laudatorem, & defensorum interpretor, vt autorem pupillorum dicimus illum, qui pupillos defendit. fuit vero Atticus, vt Cornelius Nepos refert, moris maiorum summus imitator, antiquitatísque amator. TVM FERRE, ætate propemodum Themistoclis. annis enim post quinquaginta tantum fuit, vt supra diximus. FERE PERICLES, aliter ferè Xanthippus, Pericles: quod non displicet, quando Xanthippus & ipse Miltiadem accusauit. XANTHIPPI, qui fuit Aripbronis filius, Miltiadem accusauit, in Mycale Regis Persarum præfectos vicit, & canibus ita delectatus est, vt eum canem, qui mare illum fuerat secutus, & postea summersus, sepeliendum curarit. FILIVS, ex Agaristia, quæ fuit ex Alcmaeonidarum genere, vt refert Herodotus. PRIMVS, quando ante illum nihil scriptum fuit, quod oratoris esse videretur, vt supradictum est. DOCTRINAM, quam quidem ο περιλήψις πρὸς τὸ δύφαις εἶναι ἐκτίθετο, vt ait Plato in Phædro. NULLA ERAT DICENDI, quippe quum ex arte, & cum doctrina nihil tum diceretur, aut scriberetur, vt supra demonstratum est. ANAXAGORA, Anaxagora, Hegesibuli, vel Eubuli filio Clazomenio viro summo in maximarum rerum scientia: cuius vitam Laërtius, & Suidas scribunt: atque, vt mittam, quæ Plato, Cicero, Plutarchus, Philostratus, & Tertullianus de illo retulerunt, Aelianus eum ἀγέλαστον fuisse testatur. PHY-SICO, sic etiam vocatur in Oratore, quòd πρὸς τῆς φύσεως multa disputauit: vt quum omnium rerum descriptionem, & modum, mentis infinitæ vi, ac ratione designari, ac confici voluit, vt ait Cicero libro primo de Natura Deorum: & ita Plato in Phædro: πρὸς τῆς μετεωρολογίας, καὶ φύσεως νοῦτε καὶ ἀνοίας πολὺν λόγον ἐποιεῖτο ἀναξαγόρας. aliter Physicis, vt legi posse ostendunt, quæ paulo post sequuntur: reconditis, abstrusisque rebus. ERVDITVS, μετεωρολογίας ἐμπλησθεὶς, καὶ πρὸς φύσιν νοῦτε, καὶ ἀνοίας ἀφικόμενος. hinc Cicero libro tertio de Oratore scribit ad hunc modum: Periclem docuerat Anaxagoras Clazomenius vir summus in maximarum rerum scientia. Itaque hic doctrinā, consilio, eloquentiā excellens quadraginta annos præfuit Athenis & vrbis eodem tempore, & bellicis rebus. EXERCITATIONEM MENTIS, quæ vtebatur prius οὐ τῇ μετεωρολογίᾳ, vel οὐ τῷ ὑψηλῶν ἐνέμει. nam τὸ ὑψηλὸν hoc loco vertere Cicero videtur ex Phædro Platonis. & quum de Anaxagora loqueretur, mentis,

ut ferè semper, mentionem fecit; quoniam Anaxagoras, quum ^{τοῦ} πάντε, ut loquitur Plato, ^{διακροσμεῖν} diceret, ^{τοῦ} ipse, ut scribit Diogenes, est appellatus. **A RECONDITIS, ABSTRVSIS- QVE REBVS,** ab ea philosophandi ratione, quæ est de natura, & rebus occultis, ut in Academicis quæstionibus loquitur Cicero, qui in Partitionibus item obscuras, naturalesque quæstiones dixit: quamquam nemo nescit, quàm difficiles, quàm occultæ, quamque abstrusæ sint res naturales. **AD CAVSAS FORENSES, POPVLARES QVE,** videtur tria genera causarum complecti, iudicii, deliberationis, & laudationis, ut forenses causas ad iudicium, quod in foro potissimum fieret: populares vero ad deliberationem, & laudationem referat: quod etsi in senatu deliberare, & laudare etiam solebant, sæpe tamen apud populum hæc fiebant: & populus quodam modo senatum comprehendit. Plato tamen in Phædro hac ipsa de re loquens, ita dixerat: ^{ὡδὲ πῶς τὸ λόγον τέχνην}. **TRADVXERAT,** ^{ἐλάττωεν} inquit Plato in Phædro. **SVAVITATE,** quæ tanta fuit, ut etiam, quum contra voluntatem Atheniensium loqueretur pro salute patriæ, seuerius tamen id ipsum, quod ille contra populares homines diceret, populare omnibus, & iucundum videretur. Vnde veteres comici in eius labris leporem habitasse dixerunt, ut scribit Cicero libro tertio de Oratore. ^{ἐκάλει γὰρ}, & delectabat, ut supra diximus. **HILARITATE,** illa suauitate delinitæ, quam nunquam antea percepissent. **VBERITATEM, ET COPIAM,** Illa sunt in Oratore verba: in Phædro Platonis hoc Periclem præstitisse cæteris dicit oratoribus Socrates, quod is Anaxagoræ Physici fuerit auditor, à quo censet eum, quum alia præclara quædam, & magnifica didicisset, vberem, & fecundum fuisse. **ATHENAE,** muri, nedum homines: vel Athenienses, ut sit denominatio, **ADMIRATAE,** ita, ut ipsum Periclem quadraginta annos urbanis, & bellicis rebus præesse sint passæ, quod supra retulimus. **VIM,** ^{δύναμιν}, quæ tanta fuit, ut Plato in Alcibiade primo ita scribat: ^{ὁ περικλῆς οὐ μόνον ἐν τῇδε τῇ πόλει δυνάσκει πρῶτος ὢν, βέλτεται, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ Μελί, καὶ τῷ ἑαυτοῦ ἐν πολλοῖς, καὶ μεγάλοις γένεσι.} **TERROREM,** quem ipse aliis afferebat, quum fulgurare, tonare, & Græciam permiscere videbatur: vnde Olympius est appellatus. **TIMVERVNT,** nam, ut scribit Thucydides, quum Pericles sentiebat Athenienses ^{πρὸ κακρὸν ὕβρει θαρσύνοντας, λέγων κατ' ἐπληροσύνῃ φοβέσθαι.} **HAEC IGITVR,** est quædam conclusio superioris siue narrationis, siue probationis, qua probauit artem dicendi difficillimam esse, & ex eo cognosci, quod vel Athenis in lucem sero prodierit: atque hinc nactus occasionem, Græcos oratores nominauit. **AETAS,** ætas Periclis, qui non nascentibus Athenis, sed iam adultis fuit, ut supra dixit. **PRIMA,** quum prius nihil esset scriptum, quod oratoris esse videretur, ut supra ostendit. **ORATOREM,** ut ipsum Periclem. **PROPE PERFECTVM,** ita venit per gradus. Pericles fuit orator propè perfectus: Lysias is, quem propè audeas oratorem perfectum dicere: sed Demosthenes, quem planè perfectum, & cui nihil admodum desit, facile dixeris. supra.

Nec enim in constituentibus remp. nec in bella gerentibus,
nec

nec in impeditis ac regum dominatione deuinctis nasci cupiditas dicendi solet. pacis est comes, omniſque ſocia, & iam bene conſtitutæ ciuitatis quali alumna quædam eloquentia. itaque ait Ariſtoreles, cum ſublatis in Sicilia tyrannis res priuatæ longo interuallo iudiciis repeterentur, tum primum, quod eſſet acuta illa gens & controuerſa natura, artem & præcepta Sículos Coracem & Tiſiam conſcripſiſſe; nam antea neminem ſolitum viæ, nec arte, ſed accurate tamen, & deſcripto pleroſque dicere; ſcriptasque fuiſſe & paratas à Protagora rerum illuſtrium diſputationes, quæ nunc communes appellantur loci: quod idem feciſſe Gorgiam, cum ſingularum rerum laudes vituperationeſque conſcripſiſſet; quod iudicaret hoc oratoris eſſe maxime proprium, rem augere poſſe laudando, vituperandoque rursus aſſigere: huic Antiphontem Rhamnuſium ſimilia quædam habuiſſe conſcripta: quo neminem vnquam melius vllam orauſſe capitis cauſam, cum ſe ipſe defenderet, ſe audiente, locuples auctor ſcripſit Thucydides: nam Lyſiam primo proſiteri ſolitum artem eſſe dicendi: deinde, quod Theodorus eſſet in arte ſubtilior, in orationibus autem ieunior, orationes eum ſcribere aliis cœpiſſe, artem remouiſſe. ſimiliter Iſocratem primo artem dicendi eſſe negauſſe, ſcribere autem aliis ſolitum orationes, quibus in iudiciis vrerentur; ſed cum ex eo, quia quaſi committeret contra legem, quo quis iudicio circumueniretur, ſæpe ipſe in iudicium vocaretur, orationes aliis deſtituiſſe ſcribere, totumque ſe ad artes componendas tranſtulſiſſe.

NEC ENIM, αἰολογία, quare tum ætate Periclis, id eſt Athenis iam adultis orator propè perfectus, non autem prius fuerit. IN CONSTITVENTIBVS REMP. vt in Minoë, qui Cretenſium: in Phalea, qui Carthaginenſium: in Hippodame, qui Mileſiorum: in Lycurgo, qui Lacedæmoniorum: in Solone, qui Athenienſium: in Bruto, & reliquis, qui Romanorum Remp. conſtituerunt. In his enim, etſi interdum eloquentes etiam dicuntur, non fuit tamen in illis dicendi cupiditas. NEC IN BELLA GERENTIBVS, quamuis enim ſcribat Onoſander oportere imperatorem dicendi peritum eſſe, & nos legamus Auguſtum declamandi conſuetudinem ne bello quidem Mutinenſi omiſſiſſe, omnes tamen intelligunt, in bellis operam eloquentiæ dari non poſſe. NEC IN IMPEDITIS, AC REGVM DOMINATIONE DEVINCTIS, vt Athenienſes decem & ſeptem Regum, Romani ſeptem dominatione impediti, ac deuincti fuerunt: quibus temporibus neminem neque Athenis, neque Romæ eloquentem fuiſſe legimus: quod Reges illud ſoleant vſurpare: ſic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas, ita vt eloquentia tunc nullum habeat locum. aliter nec in impeditis, ac Regum dominatione deuinctis. NASCI CUPIDITAS DICENDI SOLET, cur enim naſcatur cupiditas rei, quæ ne vti quidem poſſis? PACIS EST COMES, αἰολογία αἰολογία κατ' ἀντίθετον verſo tamen ordine factum. Videtur

enim prius usus esse ordine naturali, quod primū Resp. constituatur, deinde
 bella gerant, postremo soleant occupari: nunc vero cōuerso prorsus ordine
 respondere. Pax enim respondet bella gerentibus: otium impeditis, ac Re-
 gum dominatione deuinctis: bene constituta ciuitas constituentibus Remp.
 & ordinem mutari posse quum Cicero docet in partitionibus, tum saepe mu-
 tat ipse, & alibi quidem ob alias fortasse causas, hic, opinor, vt oratio cre-
 scat hoc modo: primo pax, deinde otium ex pace, postremo ex vtroque ci-
 uitas bene constituitur: quod tamen ordo etiam naturalis requirit: quod
 quamuis à principio ciuitas constituatur, postea tamen per pacem bene
 constituitur. Crescit item in illis verbis oratio, comes, socia, alumna.
 nam comitem, quum minus significet, paci tribuit: sociam plus significan-
 tem, otio: alumnam vero plus etiam multo demonstrantem bene constitu-
 ta ciuitati dedit. Quod vero eloquentia pacis sit comes, imò vero pa-
 cem ipsam conciliet, veteres significarunt, quum Mercurio eloquentie au-
 tori caduceum pacis signum tribuerunt. Vnde Cornutus in libro de Diis
 ita loquitur: *δὲ τὸ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ εὐνοποιοῦ δοκεῖ τὸ κηρύκειον εἶναι.* OTIOQUE, honesti-
 ET IAM BENE CONSTITVTAE CIVITATIS, & iam legibus firmatae
 Reip. vt etiam supra sumus interpretati. Cornelius tamen Tacitus in dia-
 logo de Oratoribus ita scribit: in bene constitutis ciuitatibus eloquentia
 non oritur. Ille igitur vel aliter sensit, vel personae inductae seruiuit.
 QVASI ALUMNA, sic loquitur, ne parum verecunda videatur translatio
 sumpta ab hominibus, qui proprie alumni dicuntur. ITAQUE, aliter ita,
 vt sit, ita ait Aristoteles, vt sequitur. nam verba, quae sequuntur, videntur à
 Cicerone maiorem partem cōuersa, & quidem κατὰ λέξιν, vt Aquila Romanus
 vocat, εἰρηνικῶς, vt Aristoteles, εἰρηνικῶς, id est, vt omnes vertunt, per oratio-
 nem pendentem: de qua iidem Aquila, & Aristoteles, atque Demetrius
 Phalereus plura scribunt. AIT, in eo libro, in quo exposuit dicendi artes
 omnium superiorum, libro secundo de Oratore: ac veteres quid em scri-
 ptiores artis vsque ab principe illo, atque inuentore Tisia repetitos vnum
 in locum conduxit, libro secundo de Inuentione; qui quidem liber Aristoteli
 hodie non extat. SYBLATIS, ante Aristotelem annis circiter centum,
 tantum abest, vt hoc Aristotelis tempore acciderit, vt quidam putarunt: qui
 non videntur legisse Coracem Hieronistyranni amicum fuisse: Hieronem
 vero Syracusis olympiade septuagesima sexta regnare, & Aristotelē olympia
 de cētesima tertia Platonem audire cōepisse: qui quidem Plato Aristotelis ma-
 gister quum de Tisia in Phaedro meminit, ostendit illum seipso multo senio-
 rem fuisse, qui tamen Coracis discipulus fuit: vnde prouerbiū: κακοῦ κόποιος
 κακὸν αἶον. SICILIA, qua nulla terra tyrannorum feracior fuit, vt ait Lu-
 cianus libro quarto. nam post Aeolum Regem singulae ciuitates in tyranno-
 rum imperium concesserunt: hinc Cicero Verrina septima inquit: tulit Si-
 cilia multos, & crudeles tyrannos. TYRANNIS, Hippocrate, de quo me-
 minit Herodotus libro sexto: Gelone, de quo meminit idem libro septimo,
 vbi Denomenis filium, vt Pindari etiam Interpres, vocat: & Hierone, qui
 Gelonis ipsius fuit frater, vt iidem sunt autores, quamuis alii filium fuisse
 putēt, vt ait Hermogenis Interpres, qui rem istam pluribus verbis describit:
 vt mittam, quod Pindarus de Hierone scribit, ne quis eum putet esse, qui
 tempore belli Punici secundi Romanis studuit. LONGO INTERVALLO,
 quantum fuit sub tribus minimum tyrannis, qui ita crudeles fuerunt, vt
 populis imperarent, ne loquerentur, sed, si quid opus esset, pedibus,
 manibus, & oculis significarent, vt scribit Hermogenis Interpres.
 REPETERENTVR, prius vel à tyrannis, vel à tyrannorum
 amicis

amicis ablata. TVM PRIMVM, μετὰ θάνατον τῆς ἐργασίας, vt loquitur Hermogenis Interpres. ACVTA, ita, vt, quod Cicero Verrina sexta scribit, nunquam tantum mali sit Siculis, quin aliquid facete, & comode dicant. Siculos acutos etiam Iulius Maternus vocauit. CONTROVERSA, vt quæ insulam habitat: quum dici soleat, omneis, qui insulas habitent, esse malos, Siculos vero pessimos: nos tamen illos his annis bonos esse sumus experti, præsertim, qui se Bononiam studendi causa contulerant. ARTEM, ET PRAECEPTA, videtur esse quædam ἐπεξηγησις, artem, id est præcepta, præsertim quum Corax, & Tisias artem perfecte non scripserint, sed Corax exordium, narrationem, & perorationem tantum, vt refert Hermogenis Interpres inuenerit, Theodorus vero confirmationem, & confutationem, & alii aliud excogitarint. vel sit artis ipsius quasi definitio, vel potius descriptio: quum sic illa libro primo ad Herennium definitur: ars est præceptio, quæ dat certam viam, rationemque dicendi: præsertim quum libro secundo de Oratore sic etiam loquatur: quæcunque loquimur, mihi videntur ad artem, & ad præcepta esse reuocanda. SICVLOS, sic ait Quintilianus: artis scriptores antiquissimi Corax, & Tisias Siculi, quos insecutus est vir eiusdem insulæ Gorgias Leontinus. CORACEM, hic quum tyrannorum, & præsertim Hieronis fuisset amicus ita, vt quicquid vellet, faceret, post eius mortem sperabat, vt prius, audiri, sed quum populi cognouisset inconstantiam, eum blandis verbis cœpit appellare, & tum demum partes orationis quasdam primus, vt ait Hermogenis Interpres, excogitauit, & inde scriptor artis est appellatus, quem tamen Cicero deridet, quum vocat nescio quem, & monet oportere pati illum suos pullos excludere in nido, quod κόραξ coruus dicatur. TISIAM, Coracis discipulum: Vnde quum illis tale quid accidisset, quale refert Gellius de Protagora, & Euathlo, proverbium illud est factum: mali corui malum ouum, quod Græcum paulo ante posuimus. Cum hoc Tisia legatum Gorgiam Leontinum Athenas profectum scribit Pausanias. hic multa in orationem contulit, & persuadendi peritissimus omnium suo tempore habitus est. Mulieri cuidam Syracusanæ litem de pecuniis intulit. hunc in Phædro Platonis Socrates deridet: cuius tamen auditorem Isocratem fuisse scribit Plutarchus. CONSCRIPSISSE, vnde scriptores artis, non inuectores artis vocat Quintilianus: qui secutus Aristotelem, Empedoclem facit inuectorem: Cicero tamen libro primo de Oratore hosce vocat inuectores. NAM, αὐτολογία, quod illi primum artem conscripserint. SOLITVM, solitum dicere, & videtur esse ὑπερβατον. DE SCRIPTO, non memoriter, quod dum Rhetorica esset scripta, cuius inter partes memoria numeratur. sic Cicero suam orationem Post reditum in senatu propter magnitudinem de scripto dixit. PLEROSQVE, vt Periclem, qui primus orationem scriptam in iudicio dixit, vt supra retulimus, & sanè alios potius hic, quàm Siculos significat: siquidem Siculi neque de scripto, neque memoriter dicebant, si vera scribit Hermogenis Interpres, qui testatur, Siculos ante Coracem ne loqui quidem potuisse. SCRIPTASQVE FVISSE, ET PARATAS, & quidem in Sicilia, quod profectus est, vt diximus. PROTAGORA, de quo supra. RERVM ILLVSTRIVM, fortasse virtutum, de quibus scripsit: vel potius ἐπιχειρήσεων, de quibus ita scribit Laërtius: πρῶτος κατέδειξε τοὺς πρὸς τοὺς θεοὺς ἐπιχειρήσεις: vel τέχνης ἐπισκῶν, vt ait Laërtius. Vt enim Suidas refert, τοὺς ἐπισκῶν λόγους οὕτως καὶ ἀγῶνας λόγων ἐποίησεν. hinc à Timone ἐξηγεῖται, ut dicitur dictus est. NVNC, & semper post Protagoram. à veteribus enim sic nominati sunt. COMMVNES APPELLANTVR LOCI, CO.

quòd videntur iidem multarum esse causarum, vt in Oratore Cicero scribit: qui libro tertio de Oratore sic item docet: loci, quia de vniuersa re tractari solent, communes à veteribus nominati sunt: & libro secundo de Inuentione: hæc argumenta, quæ transferri in multas causas possunt, locos communes nominamus. locum communem sic definit Aphthonius: locus communis est exaggerans oratio eorum, quæ insunt alicui, bonorum, vel malorum. dicitur autem communis eo, quòd omnibus communiter accommodetur. mitto, quæ dicat Quintilianus, Priscianus, & Theon, qui tamen inter locum communem, & laudationem, ac vituperationem multum inter esse putat: quòd locus communis rerum sit tantum, neque demonstrationes habeat: laudatio verò, ac vituperatio certas personas, & demonstrationes habent, vt Helenæ laudatio apud Isocratem, & Eurybatæ vituperatio. **GORGIAM**, Gorgiam Leontinum, de quo supra diximus, ne decipiamur cum his qui nescio quem alium Gorgiam Rhetorem significari putant: nec animaduertunt, hic Gorgiam inter Protagoram, & Antiphonem ita collocari, vt Gorgias Leontinus, qui inter eos quasi medius tempore fuit, intelligatur. **SINGULARVM RERVM**, non igitur personarum. nam quum certæ personæ laudantur, aut vituperantur, non iam communes loci, sed laudationes, aut vituperationes, vt dictum est, appellantur. Hic vero communes locos vult significare, quum Gorgiam idem fecisse dicit, quod Protagoras fecerat. & rerum quidem, vt senectutis, paupertatis, audaciæ, & aliarum rerum, quarum laudes, & vituperationes Stobæus breuiter est complexus, Gorgiam fortasse imitatus. **LAVDES VITVPERATIONESQVE**, ἐπαῖνοι, λογούσ τε, vt vocant Græci, & præsertim Theon, & Aphthonius, qui laudationis, & vituperationis etiam præcepta tradunt. de quibus & nos aliquid hoc loco diceremus, si Cicero laudationes, & vituperationes personarum hic significasset, & non rerum: de quibus tamen illi quoque scribunt, docentque quo pacto laudari, aut vituperari debeant. **IUDICARET**, quippe quum Rhetoricam cæteris omnibus artibus præferret, vt in Philebo refert Plato, qui Gorgiam scripsit, in quo, quantum ille Rhetoricæ tribueret, facile cognoscitur. **REM AVGERE POSSE LAVDANDO**, hinc Theon putat ὁ ῥητορὸς ἔργον εἶναι τὸ αὐξήσαι τὰ ἀποδιδεχμένα. **AFFLIGERE**, deprimere. oratores enim parua extollere, & magna deprimere possunt. hinc, vt Plutarchus est autor, Isocrates interrogatus, quid esset Rhetorica, respondet: τὰ μὲν μικρὰ μεγάλαι, τὰ δὲ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν. **HVIC**, hic considerata est hæc locutio: Antiphon habuit similia quædam huic conscripta, id est talia, qualia hic scripsit: quæ locutio apud Græcos est frequens, vt ὁμοιον σοι ποιεῖν. Lucianus in dialogo, quem inscripsit πρὸς τὸ εἰπόντα προμηθεύς εἰ ἐν λόγοις: ὁμοίον τι τῷ προμηθεῖ πεποιηκός φαίνομαι: & ἐν πράξει τὸ εἶναι: ἑαυτοῦ ἢ φανήσκει, καὶ ἀπὸ τοῦ φέγγους καὶ ἀπὸ τοῦ φωτός ὁμοιωκωί. & Aristophanes in Pluto: ἴδου πληγὰς ἐμοὶ μετέχουσιν. Quin Interpres Homerii libro secundo Iliados ita scribit: ἴδου ὅτε τὸ ὁμοίον καὶ τὸ ἴσον καὶ τὸ ἰκелόν ἀοικυῖ σιωπῶσιν ὁ μόνος ἦν πρὸς ἡμῖν. rara vero est locutio apud Latinos, vt infra, Cotta sonabat contrarium Catulo: & apud Horatium illud in arte: idem facit occidenti. Quare quum tam rara sit, libenter lego, vt in meo libro scriptum est: hinc, id est post Gorgiam. Antiphon enim, vt scribit Suidas, ἦρξε τὸ δικάσκειν καὶ χαρακτηρὸς μετὰ γοργίαν, ὁ δὲ γὰρ νεώτερος αὐτῶ, vt ait Plutarchus. **ANTI-PHONTEM**, Antiphon hic Sophili filius, & discipulus fuit: quamuis multi putent, eum dicendi facultatem natura consecutum, ad Rempublici accessisse. cum Socrate habuit consuetudinem, sed ita, vt aduersaretur, vt Plato & Xenophon testes locupletes sunt. Hic omnium primus, vt autor est Quintilianus, orationem scripsit, & sanè petentibus orationes &

& quidem iudiciales potissimum scribebat, vt refert Plutarchus: qui affirmat tum morem non fuisse, vt orationes scriberentur. & quum hic esset admodum ingeniosus, primus artem Rhetoricam protulit: vnde Nestor est appellatus. Thucydides magistrum fuisse scribit Suidas, & Marcellinus in vita Thucydides, sed Cæcilius apud Plutarchum discipulum fuisse credit, & ob id illum ab eo laudari putat. peruenit vero hic vsque ad dissolutionem status popularis à quadringentis viris factam, cuius & ipse autor fuisse dicitur, quod quadringentos viros nauibus, auxiliis, & opibus iuuiisset. Soluta vero quadringentorum virorum dominatione, cum Archeptolemo vno ex illis in iudicium vocatus, condemnatus est, & pœnis, quibus proditores multari solent, multatus, insepultus est proiectus, tanquam sacer, & infamis cum filiis, & nepotibus notatus, vt scribit Plutarchus, qui etiam decretum ponit. alii tamen, vt Lysias, & Theopompus à triginta tyrannis illum sublatum fuisse scripserunt: alii iam senem Syracusas nauigasse, vbi, quum à Dionysio priore quæreretur, quod æs optimum esset, dixit, quod Diogeni quidam tribuunt, optimum esse, ex quo Harmodii, & Aristogitonis statuæ factæ fuissent. Quare Dionysius illum vel ob id tollendum curauit: vel quod eius tragœdias vituperasset: quum tamen etiam tragœdias cum eo scripisse dicatur. orationes eius sexaginta circumferebantur, quarum viginti quinque falsas Cæcilius iudicabat. In comœdiis à Platone comico tanquam nimis auarus est notatus. Hic *ἀλνπίας* id est indolentiæ artem professus est, tanquam tristes, vt medici ægrotos, posset curare. *ὑπὸ λυθείῳ ἀκροάσει* appellat Philostratus. Itaque Corinthi domum prope forum sibi quum parasset, iussit proscribi: se tristes per sermones curaturum: & postea causas tristiciæ sciscitans, eos consolabatur. Deinde arbitratus illam artem suis viribus inferiorem, ad Rhetoricam se conuertit: & tam multa postea scripsit, vt multi librum Glauci Rhægini de poëtis huic acceptum referant. Ex his omnibus, quæ retulimus, dubitat Philostratus, bonum, an improbum illum debeat appellare, quamuis illum Thucydides magnopere commendat. *Ῥαμνυσίῳ*, *τὸν δῆμον ῥαμυσίον* vt Græci dicunt, à pago Rhânunte, à qua Rhamnusia Nemesis etiam fuit appellata, quod ibi esset eius statua, vt multi putant, sed Pausanias in Atticis ita scribit: *ῥαμνῶς ἀπὲρ εἰμυρόνδ' ἄρ' θαλάσσης ἄνω, κείσθ' ὡς ἔστιν ἱερὸν*. parua Rhamnus à Pomponio Mela dicitur. *QVO NEMINEM VNQVAM MELIUS VLLAM ORAVISSE CAPITIS CAUSAM*, sic ait Thucydides libro octauo: *ἀριστὰ φαίνεται τῷ μέχρ' ἰσχυροῦ ὡς ἐνγκατέσθαι θανάτου δύναν ἀπολογισάμενος*. DEFENDERET, in causa proditiōis, quod cum quadringentis viris sensisset. SE AUDIENTE, hoc non scribit aperte Thucydides, sed est verisimile, quum eodem tempore vixerint ita, vt ipsius Antiphontis discipulus, vel magister Thucydides, vt retulimus, fuisse dicatur. SCRIPSIT, libro octauo. PROFITERI SOLITVM ARTEM ESSE DICENDI, hinc Plutarchus in vita sic ait: *εἰσὶ δ' αὖ τῶ καὶ τέχναι ῥητορικὴ καὶ πεπονημένη*. THEODORVS, Theodorus Byzantius, quem Plato in Phædro *λογισαῖς διδασκων* vocat: qui, vt est apud Suidam contra Thrasybulum, & Andocidem, aliâque multa scripsit. ARTE, Rhetorica. SVBTILIOR, acutior, in inueniendo præsertim, nam multa, quæ Plato numerat, inuenit. IEIVNIOR, fit enim sæpe, vt qui artem sciunt, scribere nesciant: quod de Varrone, Hortensio, Gaiba, Horatio, Quintiliano, Seneca, Hermogene, dicitur, vt alios mittam, quos longum esset referre. Quin fuerunt, qui neminem scriptorem artis, ne mediocriter quidem disertum fuisse dicebant, vt Cicero libro primo de Oratore refert. ORATIONES EVM SCRIBERE ALIIS COEPISSE, Lysias enim, vt ait in libello de Optimo genere oratorum, priuatas plerasque, & eas ipsas aliis, & paruarum re-

rum causulas scripsit. **REMOVISSE**, quod ipse quoque negaret esse ullam artem dicendi, ut multi alii negarunt: quod Cicero libro primo de Oratore scripsit, & nos supra repetiimus. Ita vero interpretandum docet particula, similiter, quæ sequitur, & Quintilianus, qui libro secundo capite decimo octauo scribit, eum negasse, artem esse. **SIMILITER**, similiter, atque Lysias remouerat, & negarat, nam, quod ad ordinem pertinet, primo artem fuerat professus, deinde orationes scripserat: Isocrates contra primo artem negarat, quum orationes scriberet, deinde se ad artem transtulerat. **NEGAVISSE**, ut negat Socrates apud Platonem in Phædro, & Gorgia, ut multi sæpe negarunt, ut diximus. **ORATIONES**, λόγους, ut πρὸς τὸν ἑὸν λόγον, αἰγυλιῶν, & περὶ τὸν, πρὸς τὸν ἀφικνῶν, & alios quos multos scripsit. **EX EO**, **QVIA**, ex eo, quod, dicere solet. **QVASI**, hac particula hic est usus vel quia lex illa nondum erat, ut infra, quasi lege Licinia, & Mucia: vel quia in totam legem non commiserat: quum in ea sic esset scriptum: qui coierit, conuenerit, consenserit, falsumue testimonium dixerit, ut in oratione pro Cluentio leges. Isocrates vero tantum consensisse videri poterat: quanquam vel id satis erat. **COMMITTERET**, committere in legem sæpe dixit Cicero, ut in orationibus pro Cluentio, & pro Muræna. Ipse quidem Isocrates in oratione πρὸς τὸν ἀντιδόσιον scribit, se à Lysimacho potissimum accusatum, ὡς διαφθεῖρη τὸν πρῶτον, λέγειν διδασκῶν, καὶ πρὸς τὸ δίκαιον εἰ τοῖς ἀγῶσι πλεονεκτῆν. **LEGEM**, tunc fortasse apud Græcos etiam latam, certe apud Romanos legem, ne quis iudicio circumueneretur, C. Gracchus tulit, ut Cicero refert in oratione pro Cluentio. **SÆPE**, Plutarchus tamen in vita ita scribit: διὸ καὶ ἅπαντες τῶν βίῳ συνεισέθεν αὐτῷ τῶν ἀγῶνισ, πρότερος μὲν ὑπὸ τῷ μεγακλείδῳ, δούτερος δὲ ὑπὸ τῷ λυσιστράχῳ. **ARTES**, τέχναις ῥητορικαῖς. τέχναις enim Lysia, & τέχναις Theramenis dixit Plutarchus, & Aristoteles τέχναις à se Theodectæ scriptas appellauit. Cicero igitur quum videret τέχναις pene frequētius, quàm τέχναις à Græcis dici, artes & ipse hoc loco dixit. & fortasse tam ille, quàm Græci artes potius, quàm artē, de Rhetorica loquentes, dixerunt: quod, ut supra dictum est, illa ex quinque rebus constet, quarum vnaquæque est ars ipsa magna per sese: vel quod oratori plures artes sint necessariae, ut in libris oratoris disputatur. **COMPONENDAS**, sed non edendas. Isocratis enim quam constaret esse artem, ne Cicero quidem inuenit, ut libro secundo de Inuentione testatur. vel, si edidit, ad Ciceronis tempora non peruenerunt. in libro manu scripto, hoc verbum, componendas, omissum animaduertimus. **TRANSTVLISSE**, quod vidisset artes quasdam Theramenis sibi in iudiciis, in quibus accusabatur, auxilio fuisse, ut scribit Plutarchus in vita. Cicero vero suo dichoreo de Isocrate, & de arte loquens, ut supra, apte usus est.

Et Græciæ quidem oratorū partus, atq. fontes vides, ad nostrorum annaliū rationem veteres, ad ipsorū sanè recentes. nam ante quàm delectata est Atheniensium ciuitas hac laude dicendi, multa iam memorabilia & in domesticis & in bellicis rebus effecerat. hoc autem studium non erat commune Græciæ, sed proprium Athenarum, quis enim aut Argium oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda docto homine suspicari libet. Lacedæmonium uero usque ad hoc tempus audiui fuisse neminem: Menelaum ipsum dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem.

tem. breuitas autem laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet.

GRAECIAE QUIDEM ORATORVM. ἐπίλογος, nec dixit, Græcorum oratorum, vt infra, ne Asiaticos, & Rhodios complecteretur. PARTVS, ATQVE FONTES, ortus, & principia, sed quoniam fontes rerum prius sunt, quàm res pariantur, videri Cicero potest οἰκνῶν ὅτι πρὸ τῶν πραγμάτων locutus, vt quædam sit amplificatio per incrementum, vt vocat Quintilianus, hoc modo: magnum est partus, sed maius est etiam fontes videri. sic verò mutat ordinem in hoc dialogo, quum ex arte loquatur, vt supra de Demosthene loquens, & infra, verba sententiis prapofuit, aliter fortasse facturus, si de arte loqueretur. hic vero duplex est trāslatio altera ab animalibus, altera ab aquis sumpta. VIDES, tu Attice, iam pridem enim cum solo Attico loquitur, vt ostendimus, aliter nidos. AD NOSTRORVM ANNALIVM RATIONEM VETERES, sic supra: hi oratores, vt est populi Romani ætas, senes: vt Atheniensem secula numerantur, adolescentes debent videri. AD IPSORVM, ad ipsorum Græcorum, siue Atheniensium annalium rationem: non autem ipsorum oratorum, vt multi possent putare, qui non intelligerent, per ipsos κατὰ σύνθεσιν Græcos in Græcia intellectos referri. SANE RECENTES, sanè recentes partus, sanè adolescentes oratores, vt supra dixit. NAM, αἰτιολογία, quare recentes videri debeant oratorum partus ad Atheniensium annalium rationem. ANTEQVAM DELECTATA EST, ante Periclem, vt supra dixit. ATHENIENSIVM CIVITAS, in qua primum se orator exiulit, primumq. etiam monimētis, & literis oratio est cœpta mandari, supra. HAC LAVDE DICENDI, eloquentia, quam supra etiam de Pericle loquens, laudem vocauit. IAM, iam adulta, vt supra locutus est. DOMESTICIS, in quibus continentur humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, & leges: quæ quidem omnia putantur Athenis orta, & in omnes terras distributa, vt in oratione pro Flacco leges. Quæ vero dicuntur ab Isocrate sparsim, & à Iustino libro secundo, mitto. IN BELLICIS REBVS EFFECERAT, nam filiis Herculis, Lacedæmoniis, Argiuis, & Thebanis auxilium tulerat, & bellum cum Scythiis, Amazonibus, Thracibus, Dario, & Xerxe gesserat, & alia fecerat, quæ pluribus verbis Isocrates, & historici persequuntur. STVDIVM, dicendi, & eloquentiæ. GRAECIAE, reliquæ Græciæ. nam & Athenæ certe sunt in Græcia, vt omnes sciunt. & Græciam. dicit non quo modo Plinius qui separat à Peloponneso, sed quo modo Strabo, & alii, qui vocant eam Græciam totam, quam & Pausanias describit, quum τὴν ἑλλάδα περιήγησιν facit, vt ipse vocat, quamuis paruum quendam locum Europæ teneat, semperq. tenuerit, vt ait Cicero in Oratione per Flacco. Nec insulas vicinas hic videtur complecti, quum paulo post è Piræeo euectam eloquentiam dicat: quanquam supra nonnullos, qui non erant ex vera Græcia, numerauit. PROPRIVM ATHENARVM, vbi nata, & alta sit eloquentia, QVIS ENIM, αἰτιολογία, quòd studium hoc non fuerit commune Græciæ reliquæ: quod tamen falsum videtur, quando Prodicus Cius fuit, Hippias Eleus, & Dinarchus Corinthius: sed Prodicus & ex insula fuit, & ipse, ac Hippias sophistæ potius, quàm oratores fuerunt: Dinarchus verò in agro Atheniensi natus etiam creditur: Athenis certe diutius vixit, vt supra diximus: & tam pauci sunt, vt maxime sint oratores, numerum vix vt facere videantur, si cum reliquis conferantur. ARGIVM, ab Argo Peloponnesi, quod Homerus vocat ἄχαιὸν ἱκόν, ἰαπύδατον, vt Strabo, & Interpres Homeri etiam testantur. est enim etiam Argos Pelasgicum in Thessalia, vt Plinius libro quarto capite septimo do-

cet, Argos Amphilocheicum, idem libro quarto capite primo, argos Hippium in Italia, Arpi postea dicti, idem libro tertio capite vndecimo. Argiui porro breuius loquebantur, quàm vt oratores esse aut dici etiam possent: id ostendit prouerbium Argiua oratio. CORINTHIUM, à Corintho vrbe prope Isthmum posita, à qua *κορινθία* veteres deduxerunt: quod qui faciunt, haud sanè quidem video, qui magni oratores esse possint. THEBANVM, à Thebis Bœotiae, vbi cœlum erat crassum. Itaque Thebani pingues putabantur, vt Cicero in libro de Fato scribit: & tot proueria ostendunt, Bœotica auris, Bœotica sus, Bœotici mores, Bœoticum ingenium. Qui vero tales sunt in oratorum numerum non ita facile possunt peruenire: Meneclides tamen Thebanus à Plutarcho in Pelopida Rhetor appellatur, sed non fuit magni nominis, vt apparet, quando nusquam ab aliis, quod ego sciam, nominatur. TEMPORIBVS ILLIS, quibus oratores supra dicti fuerunt, nam postea fuisse non negat. NISI QUID, *πρόληψις*, ne quis dicat, quod scribit Aemilius Probus, Epaminondam Thebanum eloquentem fuisse. EPAMINONDA, qui & Thebanus, & illis temporibus fuit: siquidem fuit aequalis, vt apud Probum legimus, Callistrati, quem Demosthenes quum semel audiisset, eius gloria cōmotus ad dicendi facultatem se dicitur contulisse. Epaminonda vitam, & res gestas quum alii multi, tum Plutarchus, Probus, & Iustinus persequitur: cuius nomē in veteribus, & nouis libris variè modo per o, modo per v scriptū videmus: cuius rei causam fuisse credimus, quòd quum graece scribatur *ἐπαμινώνας*, multi putarunt ω in v conuerti oportere quòd Dores, vt erant Thebani, ω pro ou vterentur: sed quum hoc nomen tam apud Atticos, quàm apud alios scriptores Græcos ita scriptum inueniatur, non video, cur apud nos potius per v, quàm per o scribendum videatur. DOCTO, & docto, à Lyfia Tarentino Pythagoreo, vt à Cicerone, & Probo vocatur, quamuis à Diogene in Pythagora Lysis appelletur. LACEDAEMONIVS, quum supra dixisset hoc dicendi studium non fuisse Græciæ commune, opus erat vt id probaret, & quidem omnibus Græciæ ciuitatibus enumeratis, sed putauit satis esse, illas, quæ primariè putabantur, enumerare: atque, vt oratio cresceret, Lacedæmonem, cuius spectata, ac nobilitata virtus, non solum natura corroborata, verum etiam disciplina, vt ait Cicero in oratione pro Flacco, putabatur, postremo loco ponere, præsertim quum in aliis ciuitatibus aliquem fortasse reperiri potuisse oratorem; Lacedæmone vero nullum prorsus fuisse Cicero contendit. VSQVE AD HOC TEMPVS, quo loquimur inter nos; tantum abest, vt aliquis illis temporibus fuerit. AUDIVI, tantum abest, vt legerim, aut viderim. FUISSE NEMINEM, oratorem, quando Lacedæmonii, vt scribit Isocrates in Panath. *τοὺς τὸν ἀπολελειμένοι τῇ κοινῇ παιδείᾳ καὶ φιλοφρίᾳ εἶναι, ὥστε εἰδὲ γράμματα μαθηάουσαν*. Idem propemodum Xenophon in libro de Rep. Lacedæmoniorum, & Plutarchus in Laonicis institutis scribunt. Quòd si Lacedæmonii ne literas quidem discebant, certe oratores esse non poterant, quum literis fons perfectæ eloquentiæ, quod dicitur infra, contineatur. nec *λακωνισμός* oratori conuenit, vt mittam, quod Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus scribit, eloquētiam in bene constitutis ciuitatibus, vt erat Lacedæmon, oriri non solere. MENELAVM, Plisthenis filium. Agamemnon enim, & Menelaus filii fuerunt Plisthenis, vt Interpres Homeri libro secundo Iliados, Porphyrius, & Seruius scribunt: sed quum Plisthenes iuuenis admodum decessisset, pueri ab Atreo sunt educati, & ob id postea filii eius crediti: vnde semper à poëtis Atridæ vocantur. atque hic est *πρόληψις*, ne quis arguat, falsum esse quod dixit, Lacedæmonium oratorem neminem vnquam fuisse, quum Menelaus fuerit. Cicero igitur probat

probat illum vere oratorem non posse appellari, quòd illa breuitas, qua Menelaus utebatur, in vniuersa eloquentia laudem non habeat. **DVLCEM**, λήγνι, vel, vt Homerus loquitur, λήγας ἀγορεύοντα, quamuis aliqui λήγας acute vertant, Cicero tamen hoc loco dulcem dixit, **TRADIT**, libro tertio Iliados. **HOMERVS**, qui, vt ait ipsius Interpres, in Menelao ἀνετον χρόπον: in Vlysse vero τὸν ἀνύτωνον esse voluit. **PAVCA DICENTEM**, παῦρα ἀγορεύοντα, & more Laconum, qui βραχὺ λόγοι dicuntur: vnde in prouerbo est λακωνισμός. **BREUITAS**, breuitas talis, quali Menelaus, & reliqui Lacones vsi sunt. & est quasi ἀλλολογία, quare Menelaum oratorem fuisse non censeat, quòd ea breuitate vteretur, quæ in vniuersa eloquentia laudem non habet. **LAVS EST**, locutio, qualis illa superior, honos eloquentia. **INTERDV M**, non igitur semper, quando, dum brevis esse laboro, obscurus fio, vt ait Horatius. **IN ALIQUA PARTE DICENDI**, in aliqua parte ex illis sex partibus, ex quibus dicunt Rhetores orationem constare, vt in exordio, quod vitiosum dicitur libro primo ad Herennium, si nimium sit longum: vt in narratione, quam Rhetores scribunt oportere breuem esse, quamuis Aristoteles ridiculos vocet eos, qui id ipsum præcipiunt: vt in diuisione, siue partitione, præsertim ea, quæ rerum distributam continet expositionem, quæ breuitatem, vt ait Cicero libro primo de Inuentione, debet habere: vt in conclusione, præsertim quo loco misericordia commouetur. commiserationem enim breuem esse oportet. nihil enim lachryma citius arefcit. Vel in aliqua parte dicendi in aliquo genere dicendi, interpreteris licet, & attenuatum intelligas, in quo sunt oratores subtili & pressa oratione limati, vt ait Cicero in Oratore. Nec moueat, quòd partem, non genus hoc loco dicat Cicero, quoniam sic loqui consuevit, vt libro primo de Inuentione quum partitionem in duas partes diuississet, postea genus vtrunque dixit: idque facit, vt planè ostendat. quamuis pars generi siue toti subiiciatur, in docendo tamen, & scribendo sæpe alterum pro altero poni solere. Quæ igitur in Oratore, & alibi generatim tanquam genus addat. **LA VDEM NON HABET**, atqui libro tertio de Legibus ait, breuitatem non modo senatoris, sed etiam oratoris magnam esse laudem, sed in sententia. οὐδὲ γὰρ, inquit Aristoteles libro tertio Rhetorices, ἀπὸ τῆς ἐστὶ τὸ δὴ ἢ τῷ βραχὺ ἢ τῷ σιωτώματι, ἀλλὰ τῷ μετρίῳ,

At vero extra Græciam magna dicendi studia fuerunt, maximique huic laudi habiti honores illustre oratorum nomen reddiderunt. nam vt semel è Peiræo eloquentia euecta est, omnes peragrauit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, vt se externis oblineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticæ dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui penè dedisceret. hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantes. Rhodii saniores, & Atticorum similiores. sed de Græcis hætenus: etenim hæc ipsa forsitan fuerint non necessaria.

AT VERO, quum sciret Cicero apud Græcos tria quasi genera oratorum fuisse Atticos, Asiaticos, & Rhodios: ac multa de Atticis dixisset, de reliquis etiam aliquid sibi dicendum putauit. Itaque post epilogum de Atticis factum, quam breuissime fieri potest, quædam de Asiaticis, & Rhodiis oratoribus refert, & postea tandem ad Romanos, vt à principio cogitarat, transit.

GRAECIAM, totam quidem illam, quam supra diximus, sed potissimum ta-
 men Atticam significat. **MAGNA DICENDI STUDIA**, ita magna, ut
 quod scribit Quintilianus libro duodecimo capite decimo, paulatim ser-
 mone Græco in proximas Asiæ ciuitates influente, nondum satis periti lo-
 quendi, facundiam concupierint. **EVERVNT**, in aliis quidem etiam locis
 sed in Asia tamen potissimum, & Rhodi. **HVIC LAUDI**, eloquentiæ, hoc
 est, hominibus eloquentibus, ut sit denominatio. **HABITI**, ut ab Alexan-
 dro Magno, qui Anaximenem Lampsacenum oratorem secum etiam in bel-
 lis habuit, & magni semper fecit: ut à Pyrrho Epirotarum Rege qui Cyneam
 oratorem secum & ipse duxit, & multo plures vrbes eius oratione, quam suis
 armis captas dixit: ut à Romanis, qui M. Valerium Dictatorem, quod discor-
 dias dicendo sedasset, maximis honoribus, & Maximi cognomine ornarunt.
 ut infra dicitur: ut ab aliis, quos longum esset referre. **ILLUSTRE**, ita, ut
 M. Antonius apud Ciceronem proponat, nihil esse oratore perfecto præcla-
 rius: ut mirum nemini videri debeat, quod scribit Cicero, Romæ nulla vn-
 quam vehementius, quam eloquentiæ studia viguisse. **REDDIDERVNT**,
 quum antea fuisset obscurum, & sero in lucem prodisset. & de eloquentia
 loquens, suo dichoreo uti voluit, ut præclare terminaret. **NAM**, *ut λόγος*,
 quod extra Græciam magna dicendi studia fuerunt, non quod habiti hono-
 res illustre oratorum nomen reddiderunt. nam quum peregrinata, & oblita
 moribus externis dicitur eloquentia, non laudatur. **PIRÆEO**, è portu
 Athenien. *πειραιῶς* enim, ut scribit Pausanias in Atticis, *ἡ πόλις ἔκ τε πειραιῶς*,
 & portus, ut ait Plinius: de quo dubitauit Cicero libro septimo ad Atticum,
 hodie portus Leonis appellatur. alii legunt, in Piræeo, nec vident, non dici
 Latine, eloquentia in Piræeo euecta est. **EVECTA**, aliter deuecta. & vide-
 tur translatio à mercatoribus sumpta, qui cum mercibus in regiones exter-
 nas deuehuntur. **OMNES**, *ὅπῃ*. neque enim verisimile videtur, omnes
 illam insulas peragrassè: quum, ut alias mittam, ne Britannia quidem tempo-
 re Ciceronis homines literis, & musicis eruditos haberet, nedum eloquen-
 tes. vel omnes insulas significat Græciæ vicinas, & in Aegeo mari præsertim
 positas, ex quarum nonnullis oratores agnoscuntur, ut ex Lesbo Potamon
 apud Suidam. **PEREGRINATA**, hoc videtur dictum tanquam de scemina,
 quæ male solet audire, quum apud comicos peregrina dicitur, quod Dona-
 tus etiam scribit. **ASIA**, minore, qua de supra dictum est. **SE EXTERNIS**
OBLINERET MORIBVS, ut oblini solent homines, quum peregrinantur:
 unde Lacedæmoniis peregrinari non licebat, ne moribus externis obline-
 rentur. sic facetias oblitus Latio dixit in Epistolis Fam. Atque hoc quidem
 quidam, quorum Santra fuit, putant, ut ait Quintilianus, accidisse, quod pau-
 latim sermone Græco in proximas Asiæ ciuitates influente, nondum satis pe-
 riti loquendi, facundiam concupierint: ideoque ea, quæ proprie signari pote-
 rant, circuitu coeperint enunciare, ac deinde in eo perseverarint. **Quintilia-**
no autem ea videtur causa, quod Asiana gens tumidior alioqui, & iactantior
 vaniore etiam dicendi gloria inflata fuerit. **SALVERITATEM**, translatio à
 locis, vel potius ab animalibus, quorum ex habitu, & colore tum salubritatis
 tum pestilentiae signa percipiuntur, ut loquitur Cicero libro primo de Diui-
 nat. & supra dicitur suceus, & sanguis incorruptus illo tempore in oratione
 fuisse, quod naturalis inesset, non fucatus nitor. Salubritas vero multo minus
 significat, quam salus, quæ eadem est & sanitas, ut ostendit in oratione pro
 Muræna: à iuriconsultis salubritas quædam, ab oratoribus salus ipsa petitur.
 hinc quum post salubritatem ponitur sanitas, erescit oratio: quanquam du-
 rior translatio videbatur: & ideo particula hac quasi eam molliuit. **QVASSI**,
 vel

vel mollitur translatio, vt diximus, vel est quædā *ἐπιφύγιστος*, qua salubritatē interpretatur. aliter & quasi, vt duo dicat, salubritatē, & sanitatem. **SANITATEM**, sic in libello de Opt. orat. gen. incorruptam sanitatē, & bonam valetudinem: & infra item sanitatē, & contrā insaniā orationis dixit. **LOQVI**, videtur *ὀφεισέμενον* esse, eloquētia loqui dedisceret, vt supra, eloquētia obmutuit. **PERNE**, aliter plene, male, quum plenius etiam loqueretur, vtens circuitu, vt ait Quintil. aliter plane, quod mihi satis placet. nam, qui circuitu vtuntur, satis plane loqui non possunt, vt Asiatici, qui redundantes paulo post dicuntur. **ASIATICI ORATORES**, vt Hierocles, & Menecles Alabandenses fratres, quos M. Antonius audiuit, vt lib. secundo de Orat. dicit ipse: quosque Cicero in Oratore Asiaticorū oratorum principes vocat: & infra orationes eorū, vt in Asiatico genere laudabiles appellat. alios itē in hoc dialogo, de se loquens numerat. **NON CONTEMNENDI**, sic in Oratore: Hierocles, & Menecles minime, mea sententia, contemnendi. Vnde quasi apparet hic eosdē significari. **CELERITATE**, dicendi celeritate, quam tamen in Oratore hac ipsa de re loquens, facultatē videtur appellare. & sanē qui celeriter loqui potest, is dicēdi facultatem videtur adeptus. hinc lib. primo de Orat. quum de rebus ad oratorē pertinentibus esset locutus, inquit: quibus in rebus omnis oratorū versatur facultas: & quod consuetudo, exercitatioque & intelligendi prudentiā acuit, & eloquēdi celeritatem incitat. Vel facultatē ad alterum genus Asiaticorum, celeritatē ad alterum referas, quod ipse infra verbis volucre, & incitatum vocat. **COPIA**, dixit idem in Orat. **PRESSI**, in quibus nihil redundet, vt supra diximus. **NIMIS**, aliter nimis, fortasse rectius. nam sapius, parum & nimis, quā parum & nimis inter se opponūtur: vt lib. primo de Off. medio critas est inter nimis, & parum: & quamuis nō negemus recte dici, aliquid nimis redundans, vt dicimus, aliquid nimis infinitum, nimis magnum: Cic. tamē lib. secundo de Orat. dixit, verba nimis redundantia. **REDVNDANTES**, redundantes, & abundantes etiam vocat Quint. quod inania quædam verba quasi complementa numerorum inculcarent, vt ait Cicero in Oratore. est autem translatio à fluminibus. **RHODII**, Rhodii oratores, vt Apollonius Malacus, & Molo, quem Cicero, vt infra dicitur, audiuit. Quamuis enim Alabandenses illi fuerint, quia tamen Rhodi vixerunt, Molo Rhodius infra, & hic Apollonius, & idem Molo Rhodii dicuntur: vt Dionysius Thrax & Apollonius, qui scripsit Argonautas, Alexādrini quidē fuerunt, sed Rhodii tamen, vt Sraho testatur, sunt appellati. **SANIORES**, Asiaticis, qui sani quum dici nō possint, quod salubritatem, & sanitatē in illis eloquentia perdiderat, Grammatici interpretarētur, saniores, minus insani: quum huiusce modi comparationes probare non soleant. ob id vero saniores à Cicerone dicuntur: quod, vt in Oratore scriptum est, quum Caria, & Phrygia, & Mysia, quod minime polita, minimēque elegantes essent, asciuisent aptum suis auribus opimum quoddam, & tanquam adipale dictionis genus, id Rhodii eorum vicini, non ita lato interiecto mari, nunquam probauerunt. Hinc Quintilianus libro duodecimo capite decimo ita scribit: Adiecerunt genus Rhodium, quod velut medium inter Atticum, & Asiaticum esse, atque ex utroque mistum volunt. neque enim Attice pressi sunt Rhodii, neque Asiæ abundantes. **ATTICORVM SIMILIORES**, Aeschines enim, qui, vt ait Quintilianus, hunc exilio locum delegerat, intulit eò studia Athenarum, quæ velut sata quædam coelo, terræque degenerant, saporem illum Atticum peregrino miscuerunt. **SEP**, transitio, vt vocatur libro quarto ad Herennium. **GRÆCIS**, his oratoribus, qui Græca lingua vterentur, quamuis extra Græciam essent multi, vt Asiatici, & Rhodii: qui in Græ-

cia non erant, & tamen Græci dicebantur: quòd Græcia quidem cuncta paruum quendam locum Europæ tenet, semperque tenuit: unde Græciæ oratorum partus supra dixit: sed eadem Asia maritimam oram bello superatam cinxit urbibus, vt Cic. in oratione pro Flacco, Sraho lib. octauo, & Plin. lib. sexto cap. secundo scribunt. Hinc Græcos in Asia esse sæpe legis. Cic. igitur quum supra Græciæ oratorum partus, Asiaticos, & Rhodios nominauit, de Asiaticis oratorib. Asiaticis, & Rhodiis quasi per species est locutus: nunc vero quæ si per genus omnes cõplectitur, quum inquit, de Græcis hæc tenus. *ET ENIM, αἰτιολογία*, quare plura de Græcis non dicat. *HAEC IPSA*, quæ diximus. *FORSITAN*, vtitur hac dubitatione, vt illis etiam satisfaciat, quibus hæc ipsa minus necessaria videri poterant: quum de Romanis dicturo nõ videatur necessarium tam multa de Græcis repetere. Si quis tamẽ paulo acuratus re intuetur, videat profecto, de Romanis oratorib. dicturo necessarium esse de Græcis etiã, à quib. eorum facultas est profecta, dicere. *FVERINT*, aliter fuerunt.

Tum Brutus, Ista vero, inquit, quàm necessaria fuerint; non facile dixerim: iucunda certe mihi fuerunt, neque solum non longa, sed etiam breuiora quàm vellem. Optime, inquam: sed veniamus ad nostros; de quibus difficile est plus intelligere, quàm quantum ex monumentis suspicari licet. Quis enim putet aut celeritatem ingenii L. Bruto illi nobilitatis vestræ principi defuisse? qui de matre suauianda ex oraculo Apollinis tam acute argutèq. coniecerit; qui summam prudentiam simulatione stultitiæ texerit; qui potentissimum regem clarissimi regis filium expulerit; ciuitatẽque perpetuo dominatu liberatam, magistratibus annuis, legibus, iudiciisq. deuinxerit; qui collegæ suo imperium abrogauerit, vt è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret: quod certe effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum. Videmus item paucis annis post reges exactos, cum plebes prope ripam Anienis ad tertium milliarium consedisset, eumque montem, qui Sacer appellatus est, occupauisset, M. Valerium Dictatorem dicendo sedauisse discordias eique ob eam rem honores amplissimos habitos, & eum primum ob eam ipsam causam Maximum esse appellatum. Ne L. Valerium quidem Potitum arbitror non aliquid potuisse dicendo, qui post decemviralem inuidiam plebem in patres incitatam legibus & concionibus suis mitigauerit.

NON FACILE DIXERIM, ego qui nondum, quorsum referantur, prorsus intelligo. Neque enim Brutus adhuc intelligere poterat, quò tenderet Ciceronis dispositio. *BREVIORA*, nam, quæ libenter audimus, ea quàm longissima cupimus esse. *OPTIME*, dicis Brute. *NOSTROS*, Romanos. *DIFFICILE*, non facile inquit lib. secundo de Orat. in nostris oratoribus possumus iudicare, quia scripta, ex quibus iudiciũ fieri posset non multa sanè reliquerunt. *SUSPICARI*, putare, non etiam scire. *QUIS ENIM, αἰτιολογία*, quare suspicari liceat, non autẽ scire. *PUTET*, suspicetur. *AVT*, hanc particulam fortasse semel posuit, ne meditatus dicere videretur, si poneret omnia. *CELERITATEM INGENII*, sic in Aquilio Gallo celeritatẽ ponit infra. nam, vt scribit

scribit lib. primo de Oratore, & animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent: qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumq. sint vberes: & ad memoriâ firmi, atque diuturni. Sed illud hic occurrit: quod hic tribuit ingenio, & orationi, id lib. primo de Orat. menti dat, & cōsilio ita, vt illa dicat verba: exactione mente, non lingua perfectâ L. Bruti esse cernimus: sed deinceps omnia nonne plena cōsiliiorum, inania verborū videmus? sed ibi Cic. inducit Scauolâ contra L. Crassum disputantem: & disputâtes vincendi causa multa solent mētiri, & multa secus interpretari, vt tum Scauola videri potest fecisse, qui eloquentiâ detrahebat, vt arti suæ plus tribueret. Hic vero Cic. vel putat in eo, in quo fuit prudentia, eloquentiâ etiam fuisse: vel, vt res est, loquitur, vt historicus, dignus etiâ venia, siquid eorū M. Bruto de L. Bruto loquens addat: quanquam nihil addere videtur: quando Dionysius, & Liuius L. Brutum longas etiâ orationes habuisse scribunt: quod nunquam fecissent, nisi illum eloquentē fuisse & ipsi putassent, vel apud veteres historicos legissent. L. Lucio. Lucius vero dicebatur is, qui luci natus esset, vt Varro, & Sex. Pompeius docent. BRUTVS, L. Iunio Bruto, qui Marci filius fuit. Marcus vero Iunius quum, vt autor est Dionysius, duceret originem ab vno eorum, qui cum Aenea coloniâ deduxerant in Italiam, & diues esset, dignus est iudicatus, cui Tarquinius Priscus Tarquinia filiam vxorē daret: ex qua duos filios sustulit M. Iunium, vt nos putamus, & hunc L. Iuniū qui postea Brutus est appellatus: quod quum patrē primum, deinde Marcum fratrem, quod diuites, & prudentes essent, à Tarquinio Superbo & quidē auunculo suo interfecit, & ipse interficeretur, se stultum esse simulauit. ILLI, quos intellexisset, ne & ipse interficeretur, se stultum esse simulauit. ILLI, NOBILITATIS VESTRÆ PRINCIPI, quamuis enim pater, & frater maior natus, ac alii etiâ fortasse plures fuissent in ea familia nobiles, hic tamen tantum splendoris attulit, vt iure nobilitatis illius gentis princeps debeat appellari. Quin vero M. Brutus, quicum Cicero loquitur, ab eo genus ducat, nemo dubitat, quum sit ex ea gente, & præter Suetoniū, Plutarchum reliquosque scriptores penē omnes, id Cicero sæpe, præsertim vero Philippi ca prima hisce verbis testetur: L. Brutus & ipse regio dominatu Remp. liberavit, & ad similem virtutem, & simile factum stirpem in propē quingentesimum annum propagauit. QVI, repetitio ὅς ποτ' ἔσται facta. nam prius texit prudentiam, quā coniecit, vt fortasse ordo sit mutandus: nisi fecit arte, vt oratio cresceret, quod maius fuerit tegere prudentiam eo modo, quā conicere: vel ita fecit, quia post reditum ex oraculo etiam diu stultitiam simulauit. DE MATRE SVAVIANDA, quum vox, inquit Liuius, ex infimo specu sic reddita fuisset: Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primus o iuuenes osculum matri tulerit: quumque Tarquinii de osculo matri suæ ferendo cogitarent, L. Brutus aliò ratus spectare Pythiam vocē, velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset. Ita Liuius. & sanè terra mater omnium dicitur à Cicerone in oratione pro Cluentio: Plinio, Dante, & à poetis sæpe: nec id ipsum negat Dionysius, sed affirmat Brutum Italiam, quum primum eò venisset, osculo contigisse: quod hanc putaret esse omnium hominum matrem. hinc fortasse Plinius Italiam rectricem, parentemque mundi alteram vocat, & alibi, omnium terrarum alumnam, & parentem: Cicero vero libro nono ad Atticum hanc patriam antiquissimam, & sanctissimam parentem dixit: vnde summus Poëta vel ob id ita videtur cecinisse: antiquam exquirite matrem: vbi matrem, id est Italiam terram, non terram simpliciter, vt Seruius ait, interpreteris, necesse est. EXORACVLO, ad quod Titus, & Aruns Regis filii cuiusdam anguis in regia visi causa,

ut scribit Lilius, vel morbi cuiusdam, ut ait Dionysius, missi, L. Brutum se-
 cum duxerāt, ut haberent, quem ridere possent: ut tum potissimum riserūt,
 quum Apollini baculum obtulit: quod existimarent, baculum prorsus esse: at
 ille baculum aureū inclusum sambuceo, ut est apud auctore libelli de Viris il-
 lustribus, vel corneo, ut scribit Lilius, cauato ad id baculo donū Apollini tra-
 lerat, per ambages tegens effigiem ingenii sui. **APOLLINIS**, Apollinis Del-
 phici, Delphos enim ad maxime inclytum in terris oraculū mittere Tarqui-
 nius statuit, ut scribit Lilius. **QVI SYMMAM PRUDENTIAM SIMULA-
 TIONE STULTITIAE TEXIT**, iuuenis, inquit Lilius, longe alius ingenio
 quā cuius simulationem induerat, factus est enim ex industria ad similitu-
 dinem stultitiae, & quoniam stultitiam simulare loco, prudentia summa est,
 eandem Vlysses, Solon, & Meson Astrologus, sed diuersis temporibus simu-
 larunt. **TEXERIT**, usque ad Lucretiae mortem. Tunc enim pulcherrimum
 iusiurandum, quod est apud Lilium, iurauit, **POTENTISSIMUM**, post La-
 tinos, Sabinosque domitos, Sueciam Pometiam Hetruscis ereptam, Gabios
 captos, & multa opera Romae publice facta. **REGEM**, L. Tarquinium Super-
 bum, **CLARISSIMI**, quod peregrinus quum esset, sua industria Rex factus
 centum patres in curiam legit, equitum centurias numero duplicauit, La-
 tinos bello domuit, Circum maximū aedificauit, ludos magnos instituit, de
 Sabinis & priscis Latinis triumphauit, & murū lapideum urbi circūdedit,
 ut scribit auctor libelli de Viris illustribus. **REGIS**, L. Tarquinii Prisci Luci
 monis. **FILIVM**, filium fuisse plurimis auctoribus credit Lilius: nepotem
 scribit Dionysius, L. Pisoni assentiens: neque filium, neque nepotem putat
 Laurentius Vallenis, idque longa satis epikola demonstrat, nos, ne tam lon-
 gam disputationem ingrediamur, Ciceronem, qui filium vel hoc ipso loco
 fuisse scribit, sequimur. **EXPULERIT**, incensam multitudinem, ut inquit
 Lilius, perpulerit, ut imperium Regi abrogaret, exulesque esse iuberet
 L. Tarquinium cum coniuge, ac liberis. **PERPETVO**, non inter-
 misso, & interrupto, sed continenti, & continuato, quali Reges uti solent,
 qui dum viuunt, regnant, nisi expellantur. hinc supra regium dominatum vo-
 cauit, at dominatus, qui fuit à Bruto constitutus, non erat perpetuus, sed in-
 termissus, & annuus: & ideo dixit ciuitatem liberatam perpetuo domi-
 natu, sed non omni dominatu. nam Consules, cetera regiam, propemodum
 potestatem obtinebant. Vnde Cicero in Legibus inquit: Regio imperio duo
 sunt. Libertatis enim, ut ait Lilius, originem inde magis, quia annum
 imperium consulare factum est, quā quod diminutum quicquam sit ex re-
 gia potestate, numeres. **MAGISTRATIBVS**, omnibus quidem etiam futu-
 ris, sed tum potissimum consulatu. **ANNUIS**, ἀννιων, hac de re sic loquitur
 Brutus apud Dionysium: Ego, quod omnium utilissimum fore puto,
 ne multum peccent, qui hunc magistratum suscipient, censeo, non oportere
 re per omnem vitam eos in magistratu esse: Grauis enim est res omnibus
 infinitum imperium, neque ullam rationem exhibens gestorū: ex quo
 tyrannis gignitur: sed in tempus annum, ut sit apud Athenienses, ma-
 gistratus potestatem contrahere. Imperare enim aliquem quandoque, &
 eundem parere, ac prius, quā vitentur sensus, potestate abstinere, arro-
 gantia ingenia comprimit, nec finit inebriari mores licentia. **LEGIBVS**, ut
 de Rege sacrificulo, de fascibus, ut eos Consules alternis mensibus haberent:
 de reuocandis legibus de contractibus, quas prius à Tullio latas Tarquinus
 sustulerat: ut de victimis immolandis, & concione populo restituenda, &
 potestate suffragii, quam prius habuerat. haec Dionysius libro quinto.
IVDICIIIS QVE, quamuis enim his temporibus, ut ait Lilius, nondum
 Consulem

Consulem iudicem, sed Prætozem appellari mos fuerit, nos tamen ob id Prætozem appellatū fuisse credimus, quod iudicaret, quod postea proprium fuit Prætoris, præsertim quā Cicero in Legibus ita dicat: Regio imperio duo sunt, iique præeundo, iudicando, consulendo, Prætores, Iudices, Consules appellantur: & Quintil. ad hunc modum: sitne consul à consulendo, an à iudicando. nam & hoc cōsulere veteres vocarunt. Vnde adhuc remanet illud: rogar, boni consulas, id est bonum iudices. COLLEGAE SVO, L. Tarquinio Collatino, qui Lucretiæ maritus fuerat, vt omnes historici scribunt. IMPERIVM, consulare. ABROGARIT, & eodem anno perierit, quod de omnibus, qui suis collegis magistratum abrogarint, obseruatum Dion, & Iulius Obsequens testantur. REGALIS NOMINIS, nam L. & ipse Tarquinius dicebatur: & Tarquiniorum, qui Reges fuerant, erat propinquus, vt in historiis legimus. PERSVASVM, ipsi L. Tarquinio Collatino, vt propemodum factum Liuius ostendit: vel potius populo, vt Dionysius refert. Quod si Brutus oratione persuasit, fuit orator, cuius finis est persuadere dictione, vt lib. primo de Inuentione scribitur. VIDEMVS, in historia. sic loquitur in Lælio: videmus Papum Aemilium C. Luscinio familiarem fuisse. PAUCIS ANNIS, sexdecim, vt nos collegimus, & Cicero in oratione pro Cornelio, Asconius, & Eutropius docent, quamuis Pomponius lib. primo Digestorum septemdecim scribat. REGES, L. Tarquinium Superbum, vxorem, & filios: vel Reges, hoc est, nomen regium, & potestatem regiam. EXACTOS, à L. Iunio Bruto expulsos. &, quum de hac re loquitur Cicero, ferè semper hoc verbo vtitur: vt lib. primo de Orat. quid exactis Regibus? tametsi ipsam exactionem mente, non lingua perfectam L. Bruti esse cernimus: & lib. secundo de Oratore, Reges ex hac ciuitate exigi: & in oratione pro Cornelio, post Reges exactos: vbi Asconius etiam non semel exactos Reges dixit. Vnde credimus veteres eo verbo in ea re sic frequenter vsos fuisse, vt notam, quam ponit Probus, fecerint: EX. R. id est, exactis Regibus. PLEBS, aliter plebs, rectius, vt opinor. Quamuis enim vtroque modo dicatur, frequentius tamen plebs à Cicerone vsurpatur, nisi de vetustissimis rebus loquatur: vt quum leges scribit, & in his illam: Plebes quos pro se contra vim auxilii ergo decem creassit, Tribuni eius sunt: vt plebes verbū vetus, plebs magis vsitatum esse videatur. PROPE RIPAM, iuxta ripam, dixit Valerius Maximus lib. octauo cap. nono, quo modo Cicero non sape, & fortasse nunquam est locutus, quāuis Cornelius Nepos in Attici vita, & alii æquales ita sint locuti. & ripam vltiorem, interpreteris, necesse est: quando Liuius scribit plebem trans Anienem amnē secessisse. ANIENIS, fluminis Anienis, vt est in Valerio, vel anienis amnis, vt est in Liuiio. Est vero fluuius, qui, vt scribit Plinius, in monte Trebanorum ortus, tres lacus in Tiberim defert, quem hodie Teueronem scriptores appellant. AD TERTIVM MILLIARIVM, tria ab vrbe millia passuum, inquit Liuius. CONSEDISSET, aliter conscendisset, quod, quum de monte loquatur, proprium videri potest: Valerius tamen Maximus videtur legisse, consedisset. MONTEM, collem vocat Val. Maximus. SACER APPELLATVS EST, ex eo, quod illū plebs occupasset, vt Dionysius & Appianus scribūt, nec causam satis explicat: quam nos esse credimus quod in eo leges sacratæ sint latæ, & magistratus sacrosancti sint creati: vel quod plebs ipsa montē illum Ioui cōsecrauit, vt Sex. Pom. scribit, & Cic. in oratione pro Cor. testatur. & appellatus est postea, quā fuerat occupatus, ne sit proinde quā Diomedes in Sall. notauit. M. VALERIVM, M. Valerium Volesium, & P. Valerium Publicolæ fratres, vt Liuius & Dionysius sunt auctores. VALERIVM, Valerii primū Valesii sunt dicti, vt Quint. lib. primo cap. sexto, &

Sex. Pompeius affirmant : & patricii fuerunt, vt in Epistola sextadecima libri quarti ad Atticum cognosces, & apud Liuium sæpe leges. **DICTATOREM**, idem sensit Orosius hisce verbis : M. Valerio Dictatore delectum militum agente, variis populis stimulatus iniurijs, Sacrum montem infedit armatus. Cæterum Liuius, & Dionysius scribunt, M. Valerium prius Dictatorem deposuisse, quam secessio facta fuisset: quod si verum est, dictator sedandis discordiis non potuit. Quare dicere possumus, hoc loco loquendum esse, dictatorium, quod veteres ita notis scriberent: **DICT.** hoc est, Dictator, vel Dictatorius: quod librarii quum legissent, Dictatorem fortasse descriperunt: etsi Liuius & Dionysius non in hoc modo dissentiunt, sed in eo etiam, quod sequitur, de sedandis discordiis, quas non à Valerio, sed à Menenio Agrippa sedatas volunt: quamvis orationem M. Valerii Dionysius etiam ponat. Valerius Maximus cum Cicerone sentit, sed illi concedi potest, gloriam talem suæ genti tribuenti: Ciceronis vero tanta est autoritas, vt illi malim ego, quàm Liuius, & Dionysius credere, præsertim quum fatale videatur fuisse, vt M. Valerius hanc seditionem sedarit, & non ita multo post L. Valerius plebem mitigarit, vt hic paulo post ait. **DICENDO**, videtur quasi ocarari, quod Dictator à dicendo sit appellatus. Dictator enim, vt docet Varro, dictus, quod à Consule dicebatur, cuius dicto audientes omnes essent. **SEDAVISSE**, nexis remissis, & plebeiis magistratibus creatis, vt Dionysius, & Liuius referunt. **DISCORDIAS**, inter patres, & plebem propter nexum ob æs alienum prius, vt scribit Liuius, excitatas. **OB EAM REM**, quod dicendo discordias sedasset. **HONORES AMPLISSIMOS**, qui fuerint isti honores amplissimi, inuenire non potuimus. Illud quidem satis constat, illum nunquam postea neque Consulem, neque Dictatorem fuisse, qui solent honores amplissimi ferè semper appellari. possumus existimare, illum postea vel senatus principem fuisse, vel primum sententiam rogari solitum, vel aliquid honoris huiusmodi adeptum: nisi, quod sequitur, sit **PRIMUM**, nam Q. Fabius Rutilianus annis post minimum centum nonaginta Maximus, quod omnem forenses turbam, vt libro nono refert Liuius, excretam in quatuor tribus coniecisset, est appellatus, & quidem primus ex ea familia ita, vt postea Fabii omnes deinceps Maximi sint dicti, quod ex Consulibus apparet potissimum: vt mirer, cur Polybius libro tertio scribat, Q. Fabium, qui pugnauit cum Annibale, ob res egregie gestas, Maximum vocatum fuisse, & id cognominis in Fabiorum familia vsque ad suam ætatem durasse, quum multo ante Fabii Maximi dicerentur, idque res ipsa, & scriptores omnes testentur. sed de Fabiis aliàs: nunc ad Maximum cognomen reuertamur. Plutarchus igitur Romanos laudat, qui non eos solum, qui foris Remp. manu, sed qui domi etiam consilio iuuissent, huiusmodi cognominibus decorabant, vt hunc M. Valerium, & Q. Fabium Rutilianum quamuis apud illum **ἐὐλαοὺς** legamus. atq. ii quidem Maximi, Pompeius vero Magnus est appellatus. **NE L. VALERIUM QUIDEM POTITUM**, ne L. Valerium quidem Potitum P. Valerii, qui Consul iterum Ap. Herdonium Capitolium tenentem obsedit, & interfectus fuit, filium: & P. Valerii Publicolæ, qui Reges eiecit, nepotem, vt docet Dionysius libro vndecimo: vbi scribit ille quidem hunc cognomine Potitum dictum fuisse, sed eam fam nec ipse, nec alius, quem nos viderimus, refert. Fuit igitur, quum putamus illum ex Potitiis fuisse, & ob id Potitum dictum, nunc vero nihil affirmamus. **DECENVIRALEM**, excitatam in Decemuiros, qui, vt loquitur Liuius legum ferendarum causa creati, nihil iuris in ciuitate reliquerant, & tyrannidem prorsus occuparant. Decemviralem inuidiam vocat etiam Liuius,

Liuius, ubi scribit, Siccium secessionis mentionem fecisse. **INVIDIAM**,
odiu quo Decemuii flagrabant quum propter multas res, tum potissi-
mum propter Siccii, & Virginie mortem: quorum alter iussu Decemui-
rorum interfectus est: altera vero à patre occisa, ne ad libidinem Appii in-
seruitutem traheretur. **PATRES**, in omnes quidem Patres, sed in
Decemuiros tamen potissimum, qui penè omnes erant Patres. **IN CI-
TATAM**, ita, vt in Auentinum primo, deinde in montem Sacrum se-
cesserit, quod Liuius, & Dionysius scribunt. **LEGIBVS**, prima, vt quod
Tribuni plebis iussissent, populus teneret: secunda, ne quis vllum magistra-
tum sine prouocatione crearet, qui creasset, eum ius, fasque esset occidi, ne-
ue ea cades capitalis noxæ haberetur: tertia, vt Tribuni plebis sacrosancti
viderentur ita, vt, qui Tribunis plebis nocuisset, eius caput Ioui sacrum es-
set, familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum irent: quæ Liuius li-
bro tertio refert. **CONCIONIBVS**, quarum nonnullæ apud Liuium, &
Dionysium leguntur. sed Cicero hoc loco scripsit *ὁ δὲ πρῶτος τῶν τε γοῶν*. nam prius
habitæ sunt conciones, quàm leges latæ: quando Valerius ipse & Horatius
primum priuati sunt concionati, deinde Consules facti leges tulerunt: quam
uis Horatium Cicero non ponat, Horatiæ tamen leges sunt appellatæ, vt
apud Liuium libro tertio videbis. Non negarim tamen fieri potuisse, vt
consules etiam sæpe conciones habuerint, sed quibus tamen plebem potius
in patres irritarent, quàm mitigarēt, quando senatus illis triumphum nega-
uit. **MITIGAVERIT**, ita, vt cuncti ipsi Valerio, & Horatio permiserint,
vt facerent, vt vellent, quemadmodum loquitur Liuius. Sed quoniam dixi-
mus, quot anni à Bruto primo Consule ad M. Valerium Dictatorem nume-
rentur, dicendum est etiam, à M. Valerio dictatore ad hunc L. Valerium
Consulem annos minimum quadraginta quinque numerari.

Possumus Appium Claudium suspicari disertum, quia senatum
iam iam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauerit. Possumus C. Fa-
bricium, quia sit ad Pyrrhum de captiuis recuperandis missus
orator: T. Coruncanium, quod ex Pontificum commenta-
riis longe plurimum ingenio valuisse videatur: Mar. Curium,
quod is Tribunus pl. inter rege Appio Cæco diserto homine
comitia contra leges habente, cum de plebe Consulem non ac-
cipiebat, patres ante auctores fieri coegerit: quod fuerit perma-
gnum nondum lege Menia lata.

POSSVMVS, præterit hic Cicero annos circiter centum & triginta sex,
quot à L. Valerii Consulatu ad Appii Cæci Censuram colliguntur, vt nihil
de consulatu, qui post fuit, dicam. Quod si ad bellum, quod populus Roma-
nus cum Pyrrho Rege, vel Appio ipso autore, gessit, numerum, vt facien-
dum est, extendas, iam centum sexaginta quinque annos omnino inuenies.
APPIVM AP. VEL APP. scribimus, vt in Consulibus, in libris veteribus, &
apud Probum legimus. Est enim prænomen, quo Claudia gens est frequen-
ter vsa, quod autor ipsius gentis Ap. prænomine sit dictus ab Acteo Sabino-
rum prænomine, vt quidam volunt: alii ab apii corona, quam L. Appius in
ludis Nemeis meruisset: quod falsum esse tempus ostendit. Videtur tamen
interdum esse nomen, vt Philippica tertia, P. Appius: & T. Appius apud Cæ-
sarem libro tertio de Bello ciuili. Quod si quis clamet, libros omnes esse
male scriptos, hic epigramma, quod adhuc Roma legitur, apponam: **OMNI-**

BVS OFFICIIS IN CALLIGA FVNCTO CENTVRIONES LEG. TRA-
IAN. FORTIS OPTIMO ET DILIGENTISSIMO IN CVIVS DED.
COL. DEDIT. L.D.D.D.M. APPIO CAPIONI. nemo certe potest nega-
re hic nomen esse: & si nomen est interdum, cur libro primo Familiarium
T. Appius non retineatur, præsertim quum P. Clodius in oratione pro Do-
mo dicatur Ciliciam ad Prætorem nescio quem transtulisse, quem credimus
ibi significari. Non dicam cognomen etiam in oratione pro Cornelio Bal-
bo inueniri, quoniam ea de re semper dubitavi. APPIVM CLAVDIVM,
Ap. Claudium Crassum, cui Cæco cognomen fuit, vt ait Frontinus. Censor
enim cum C. Plautio, vt est apud Liuium, vel cum C. Fabio, vt in Frontino
legimus, factus, quum se collega magistratu abdicasset, & ipse solus Censu-
ram obtinens M. Valerio Maximo, & P. Decio Mure Coss. aquam in Vrbem
duxisset, & viam à porta Capena vsque ad urbem Capuam, vt scribit Fron-
tinus, munisset, vel, vt docet Autor libelli de viris illustribus, vsque Brundu-
sium strauisset lapidibus, tandem autor fuit, vt Potitia gens, cuius ad aram
maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, seruos publicos ministeri-
delegandi causa solennia eius sacri doceret. Vnde traditur dictu mirabile,
quum duodecim familiæ ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad tri-
ginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos, nec nomen tantum Potitio-
rum interiisse, sed Censorem etiam Appium memori Deum ira post aliquot
annos luminibus captum: hæc Liuius libro nono scribit. hinc ingeniosus
poëta sic cecinit: Appius est autor, Pyrrho qui pace negata, multum animo
vidit, lumine captus erat: & Cicero in Catone scripsit: ad Appii Claudii se-
nectutem accedebat etiam, vt cæcus esset, tamen is, quum senatus inclina-
ret ad pacem, & foedus faciendum cum Pyrrho, non dubitauit dicere illa, quæ
versibus persecutus est Ennius: Quò vobis mentes, rectæ quæ stare solebant
antehac, dementi sese flexere ruina? & in Tusculanis quæstionibus: Appium
quidem veterem illum, qui cæcus annos multos fuit, & ex magistratibus, &
ex rebus gestis intelligimus in illo suo casu, nec priuato, nec publico muneri
defuisse. Quòd autem priuato muneri non defuerit, ostendunt illa verba
in Catone: quatuor rebultos filios, & filias quinque, tantam domum, tantas
clientelas Appius regebat & senex, & cæcus. Quòd vero non defuerit publi-
co, ex magistratibus, & rebus gestis, vt hic ait Cicero, intelligimus. Vt enim
scribitur in Catone, egit hanc orationem septimodecimo anno post alterum
Consulatum: quum inter duos Consulatus anni decem interfuissent, Cen-
sorque ante Consulatum superiorem fuisset, ex quo intelligitur Pyrrhi bel-
lo grandem sanè fuisse. Quòd si nulli muneri publico defuit, vt docet Cice-
ro, mirari possumus, cur Plutarchus, & Liuius scribant, eum propter oculo-
rum inualetudinem iandiu à publicis consiliis abstinuisse: præsertim quum
Valerius etiam Maximus testetur, eum illo casu grauatum Remp. fortissime
rexisse: quanquam Valerius potuit errare, arbitratus Ciceronem ita prorsus
sensisse, quum tamen in Philippica prima ita scribat: Annibal, credo, erat ad
portas: aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum
& cæcum, & senem delatum esse memoriæ proditum est. hæc verba osten-
dunt, verum esse, quòd Plutarchus, Liuius, & alii referunt: Appium, quum
multos annos propter oculorum inualetudinem à publicis cōsiliis abstinuisset,
ac postea intellexisset de pace Pyrrhi facienda, iussisse se in curiam lectica
deferri, ac ea, quæ sunt apud Plutarchum, dixisse. Cicero vero in Tuscula-
nis quæstionibus, & in Senectute paulo aliter videtur dixisse, vt materia,
quam scribebat, seruiret, & senectutem præsertim laudaret. quòd ipsum ta-
men ita facit, vt cum nemo possit reprehendere. Vt ex rebus gestis, inquit,
intelligi

intelligimus: id est, vt ego interpretor, ex ea re, quam gessit præsertim, quum pacem diremit: tanta fuit viri autoritas, & grauitas: cuius personam Cicero vt grauissimam in oratione pro M. Cælio induxit. **CLAVDIVM**, de gente Claudia copiose satis scribit Suetonius in vita Tiberii Cæsaris. **DISERTVM**, Appii eloquentiam vt eximiam commendat Liuius libro decimo, eumque consultum iuris, & eloquentiæ vocat. **SENATVM** IAM IAM INCLINATVM, quum sententia senatus inclinaret ad pacem, & foedus faciendum cum Pyrrho, vt loquitur in Catone. **PYRRHI**, Regis Epirotarum, qui, vt auxilium ferret Tarentinis, in Italiam venerat, ac primo prælio Romanos vicerat, & tamen Cyneam legatum ad pacem petendam Romam miserat, vt Liuius, Plutarchus, Florus, & alii sunt autores. **PACE**, quam Cyneas Pyrrhi legatus precibus, & muneribus petebat ita, vt auxilium Romanis ad subigendam Italiam offerret, & nihil Regi nisi populi Romani amicitiam, & Tarentinis securitatem postularet, vt scribit Plutarchus, & Liuius, qui illud addit, vt componendæ pacis causa Rex in urbem reciperetur. **REVOCaverit**, oratione, de qua dicitur infra. Pacem Pyrrhi diremi, inquit ipse apud Ciceronem in oratione pro M. Cælio. **POSSVMVS**, suspicari disertum, repetitio. **C.** hæc nota, comitiales, in veterum fastis significat, vt nos obseruauimus: vt vero Probus interpretatur, cum, & Caium: inuersa vero **O.** Caiam: quia vt ait Quintil. tam Caias esse vocitatas, quam Caios etiam ex nuptialibus sacris apparet. Illud addit idem Quintilianus aliter scribi, quam enunciar, nam Caium scribimus, & Gaium enunciamus: vnde γαῖος à Græcis scribitur: & Caius à gaudio parentum dictus, vel αἶψα γαῖος, vt quidam volunt. Hic igitur, vt infra, Caium, interpretare. **FABRITIUM**, Fabricium semper apud Plutarchum scriptum inuenies. Hic vero est C. Fabricius Lucinus, qui, vt in Quæstura retulimus, cum Q. Aemilio Papo bis consul, & Censor fuit: cui paupertas, quam negant alii se ferre posse, vt ait Cicero, tolerabilis fuit, & quidem ita, vt quum Samnites, quos vniuersos in clientelam habebat, ad eum decem æris, & quinque pondo argenti, totidemque seruos misissent, ipse in Samnium, vt scribit Valerius, remiserit, illud, quod refert Gellius, præfatus: sibi, dum membris, quæ cupiditate mouentur, obistere, atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum. Hinc missus ad Pyrrhum Regem, vt de redimendis captiuis ageret, frustra, vt patriam desereret, ab eo tentatus est. Eius enim amicitiam, & aurum, atque adeo quartam regni partem, vt scribit Eutropius, spreuit: vnde quum postridie Rex à tergo eius elephantum admouisset, inquit ille, nec heri aurum, nec hodie bestia me mouit. & quum ibi audisset à Cynea, quendam Athenis esse, qui se sapientem profiteretur, & diceret, omnia, quæ faceremus, ad voluptatem esse referenda, vt id Samnitibus, ipsique Pyrrho persuaderetur, optauit, atque id ipsum coram Rege, vt Plutarchus, & Valerius putant: quod mihi verisimile non videtur, præsertim quum Cicero dicat in Catone, M. Curium, & T. Coruncanum ex eo audientes, id optare solitos fuisse. Illud etiam Fabricii factum laudatur, de quo Cicero libro tertio de Officiis ita scribit. Perfuga à Pyrrho venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si præmiū sibi proposuisset, se vt clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum, & eum veneno necaturum. hunc Fabricius reducendum curauit ad Pyrrhum, idque eius factum à senatu laudatum est. Cum Cicerone Liuius, Eutropius, & Frontinus sentiunt, Quadrigarium, vt arbitror, secuti: sed alii scriptores penè omnes dissentiunt. Nam Valerius Maximus, & A. Gellius Valerium Antiatem secuti, dicunt Timocharem Medicum Ambraciensem id Fabricio pollicitum, quod ipse filij vinum Regi miscerent: Fabricium id senatui

scripsisse, & senatum legatos ad Regem misisse, eisque mandasse, ut Regem monerent, ab insidiis cauendum esse: neque de Timochare quicquam prodicerent, ne ei, qui bene mereri voluerat, nocerent. Plutarchus vero scribit, Medicum ea de re literas ad Fabricium dedisse, & Fabricium eas literas ad Pyrrhum remisisse. sed Aelianus in varia historia refert, Medicum Cyneam id ad senatum scripsisse. Quid quod Florus hanc totam laudem M. Curio tribuit? sed nos Ciceronem sequimur: scripsit etiam Fabricium Romam talem fuisse, qualis Athenis fuit Aristides: & refert item, eum P. Cornelio Rufino gratias agenti, quod se consulem homo inimicus fecisset, dixisse: nihil est quod mihi gratias agas, si malui compilari, quam venire: quamvis aliter dicat Gellius, quo loco scribit, eundem Rufinum postea bis Consulatu, & Dictatura functum, ab eodem Fabricio Censore senatu motum fuisse, quod decem pondo argenti facti haberet: sic enim putamus legendum ex Livio libro quartodecimo, & ex ipsius Gellii libro decimo septimo capite vigesimo primo, non autem, ut nunc legitur, quod decem pondo argenti factitaret. & sane Fabricius bellicosos Imperatores plusquam pateram, & salinum ex argento habere vetabat, ut ait Plinius. Illud etiam de Fabricio dicitur: quod quum audisset Pyrrhum victoria potitum, dixit, non Epirotæ Romanos, sed Pyrrhus Albinum vicit: quasi significaret, Pyrrhum summi Imperatoris officio, sed non item Albinum functum fuisse. hoc scribit Plutarchus in Pyrrho & Albinum vocat, quem cæteri scriptores Leuinum appellant. CAPTIVIS, militibus Romanis in eo prælio captis, in quo Valerius Leuinus Consul parum prospere aduersus Pyrrhum pugnavit, Livius libro decimotertio. RECVPERANDIS, redimendis, ut est in Livio libro decimotertio, ubi sunt illa verba: captiui sine precio remissi. hinc Pyrrhi de captivis reddendis illa præclara sententia est libro primo de Officiis: Nec mi aurum posco, nec mi precium dederitis, & cætera, quæ scripsit Ennius, & Cicero repetiuit. Idem Eutropius, & reliqui penè omnes scribunt, præter Plutarchum, qui, quod libenter ab aliis dissentiat, affirmat captiuos vni Fabricio ea lege sine precio dados, ut, nisi pax fieret, postquam cum parentibus saturnalia celebrassent, remitterentur: idque factum esse scribit, quoniam pax, prohibente Appio Cæco, non sit consecuta: quæ, quod refert Iustinus, a Fabricio fuerat composita. MISSVS ORATOR, alii etiam sunt missi, sed Fabricius inter eos principem tenuit locum, ut Plutarchus docet, quod indicat eum disertum fuisse ut hoc loco Cicero suspicatur. De tempore nihil dico, quoniam Appio Cæco sene C. Fabricius, T. Coruncanius, M. Curius floruisse cognoscuntur. T. Titum. hæc enim nota Titum, vel Titium significat, ut docet Probus, vel Tullium, ut scribit Petrus Diaconus: quod falsum esse credimus, nisi antecedit M. ut M. T. C. Marcus Tullius Cicero. Quidam etiam Tiberium sæpe describunt: vnde legas sæpe Tiberium Coruncanium pro Tito Coruncanio, sed male, bene vero Tiberium Gracchum, ut infra dicemus. Titos igitur à Tito Sabino dictos quidam volunt, alii à tuendo, quasi tuendæ patriæ omen assequerentur. hinc Sex. Pompeius ita scribit: Tituli milites appellantur quasi tutuli, quod patriam tuerentur: vnde & Titi prænomen ortum est. hinc etiam Persius Romanos omnes Titos appellauit, quod Romani, ut qui maxime, patriam tuerentur. CORUNCANIVM, possumus suspicari disertum. & Coruncanium, non Coruncanum legimus, quoniam sic apud Plinium, & Cassiodorum Latine, apud Polybium vero libro secundo Græce κορυκάνιον scriptum vidimus, & familiarum nomina sic desinunt, ut Bartholomæus Riccius, quem honoris causa nominamus, eleganter ostendit. Coruncanios vero Camerino, ut Iulios Alba, & Porcios Tusculo multi oriundos

dos arbitrantur, quum Cicero in oratione pro Cn. Plancio Tusculanos fuisse videatur significare. Et T. qui Coruncanius hic anno ab Vrbe condita quadringentesimo septuagesimotertio Consul cum P. Valerio Leuino fuit: & primus ex plebe Pontifex maximus creatus est, vt libro decimo octauo refert Liuius, qui tamen libro decimo scripserat, legem latam fuisse multo ante, vt quatuor Pontifices de plebe adlegerentur: sed illi Pontifices erant minores, hic Pontifex maximus appellabatur. hinc sunt illa Ciceronis verba in oratione pro Domo: Omnia ex Coruncanii scientia, qui peritissimus Pontifex fuisse dicitur, acta esse constaret. Hunc sapientem veteres iudicabant, vt in Lælio Cicero testatur: vbi illum cum Fabricio, & Curio etiam coniungit. Dubitamus, an hic sit, quem Plinius libro trigesimo quarto capite sexto, Appianus in Illyrio scribunt, Florus libro secundo capite quinto, & Orosius libro quarto capite decimotertio significant ab Illyricis interfectum fuisse, quum esset legatus. nam si is est, annum octuagesimum octauum agebat, sed Polybius eum qui legatus est interfectus *νεώτερον*, & alio prænomine appellat. PONTIFICVM, quum Cicero simpliciter hoc loco de Pontificibus meminerit, non video causam, cur ea, quæ de Pontificibus collegimus, huc congeramus. COMMENTARIIS, sic Liuius libro primo: Ancus longe antiquissimum ratus, sacra publica, vt ab Numa instituta erant, facere, omnia ea ex commentariis Regis Pontificem maximum in album relata proponere in publico iubet. Cicero tamen in oratione pro Domo & in libris oratoriis liberos vocat, in quibus sacra, cerimonix, & vt vno verbo dicam, ius Pontificium, quod hodie ius canonicum vocamus, continebatur. VIDEATVR, quod in his commentariis aliquid diceretur, vnde cognosci posset eum ingenio valuisse, quamuis Pomponius illum nihil scripsisse testetur. M. Marcum Probus interpretatur. Marcum vero dictum volunt quasi Mascum, quod prius, qui fuit eo prænomine, planè masculus esset: alii à marra quasi Marrium deducunt, quod à rebus rusticis Romani sæpe nomina capiebant: alii Marcum putant eum esse dictum, qui Martio mense natus esset: nec eos mouet, quod Marcus non Martius scribatur: quando Frontinus contra Martiâ quam à Marco deducit. Nos hac de re nihil affirmamus: nisi illud, quod scribunt Latini autores, propter M. Manlii scelus, decreto gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium vocari licuisse. Hoc tamen loco legas etiam Man. Vnde nos putamus legendum Man. vel M'. id est, Manium, vt scriptum in multis libris veteribus inuenies: & Nonius Marcellus Manium Curium vocat. Quare quum libri penè omnes veteres Manium retineant, dubitandum non est, quin Manius Curius sit dictus, præsertim quum *μάνιος ὁ κούριος* ab Athenæo, & Plutarcho ferè semper appelletur. Manios vero Sex. Pompeius dictos putat, quod mane sint nati, vt Lucii qui luce. alii ominis causa, quasi bonos, dictos volunt: quod antiqui manum bonum dicebant. hinc Manius, Maximus & Manius Martius à Plinio vocatur. CVRIVM, possumus suspicari disertum. Hic est Manius Curius Dentatus appellatus, quod, vt ait Plinius, cum detibus sit natus, vir ab omnibus scriptoribus magnopere cõmendatus: qui Consul cum P. Cornelio Rufino, Samnitibus cæsis, & Sabinis, qui rebellant, victis, atque, vt Liuius libro vndecimo refert, in deditiõnem acceptis, bis in eodem magistratu triumphauit: ac Consul iterum factus cum L. Cornelio Lentulo, quum delectum, vt Liuius & Valerius scribunt, haberet, eius qui citatus non responderat, bona vendidit: Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reuersum vicit, & Italia expulit: atque de illo triumphauit, primus etiam, vt autor est Eutropius, Romam quatuor elephantes duxit, Lucas boves tunc appellatos, quod in Lucanis tum primum visi fuissent. Extremum

verotempus ætatis in vita rustica consumpsit ita quidem, vt agrum, quod ait Plutarchus in Catone, foderet: cui ad focum sedenti magnum auri pondus quum Samnites attulissent, repudiati sunt. Non enim aurum habere præclarum sibi videri dixit, sed iis, qui haberent aurum, imperare. addit Plinius rapum torrentem in foco inuentum fuisse: & Athenæus scribit ad hunc prope modum: Manius Curius Romanorum Imperator in rapis omne tempus extremum vixit: & Sabinis ipsi multum aurum mittentibus dixit, non esse opus auro, donec huiusmodi rebus vesci posset. Quum vero interuersæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo vti ad sacrificia consueuerat, in medium protulit, iurauitque vt Plin. refert, se nihil amplius de præda hostili in domum suam conuertisse. Censor cum L. Papirio Cursore Anienis aquam perducendam in Urbem ex manubiis de Pyrrho captis curauit Sp. Garbilio, L. Papirio Coss. hoc scribit Frontinus in libro de Aquæductibus: ex quo corrigi potest autor libelli de Viris illustribus, vbi scribit, illam aquam manibus hostium in Urbem inductam: quum, manubiis hostium, nemo non videat legendum esse. sed vt ex Frontino hoc modo corrigitur ille, sic ex illo, & aliis Frontinus ipse libro quarto Strategematum corrigendus est, vbi C. Curium vocat, scribens eum, quum victis Sabinis ex S. C. ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentum fuisse, quod diceret, manulum ciuem esse, cui non esset id, quod cæteris, satis. Nam scribit autor ille libelli de Viris illustribus, domum illi apud Tiphatham, & agri iugera quingenta publice data fuisse: Valerius vero Maximus, decretis à senatu septenis iugibus agri populo, illi autem quinquaginta, popularis assignationis modum non excessisse: qua in re vt dissentiant inter se de numero, in eo certe non Valerius modo, & autor ille, sed omnes etiam consentiunt, eum Marcum, vel potius Manium, vt diximus, non C. Curium vocatum fuisse: quem plebeium Tribunatus ostendit, quem, vt paulo post dicitur, gessit. Quin eum municipem, & nouum hominem fuisse docet Cicero, quum in oratione pro Muræna scribit: Curios, Catones, Pompeios viros fortissimos, sed novos tamen fuisse: quod idem in oratione pro P. Sylla, nisi fallor, hisce verbis significauit nemo istuc M. illi Catoni, nemo T. Corruccanio, nemo Curio vnquam obiecit: & si male quidam legunt, Curioni. Vir vero vsq. adeo bonus fuit, vt quasi in prouerbio Iuuenalis illud dicatur: Qui Curios simulant, & bacchanalia viuunt. TRIBVNVS PL. T. Manlio Torquato, M. Fulvio Pæto Coss. vt ex Liuiio libro decimo colligi potest. Tunc enim fuit interregnum, nec causa traditur, vt ait Liuius. Eo tempore fuit Curius cum P. Decio, qui, quod ait Cicero, quinquennio ante eum Consulem se pro Rep. quarto Consulatu postea deuouit. Videntur autem inter se familiariter vixisse, quod vterque pro plebe cum Appio Cæco gessit inimicitias. INTERREGE, quem patricii, vt libro quinto scribit Liuius, sine suffragio populi auspiciato prodebant. hinc Cicero in oratione pro Domo scripsit: Interregem & ipsum patricium esse, & à patricio prodi necesse esse. Prodebatur autem, vt comitia haberet, quum Reip. causa Consules abessent, vel vitio creati fuissent, nec Dictator comitiorum causa dici potuisset. Interrex vero cum insignibus imperii, & lictoribus erat: & quinque dierum finiebatur imperium: dictus Interrex, quod esset quasi Rex inter mortuum & successorem, atque id ipsum à principio, quum Reges essent: nam postea Interrex etiam dictus, qui esset quasi Consul inter Consules superiores, & futuros: quem prodere ad III. Calend. Febr. morem fuisse scribit Asconius: quod an verum sit, dubitari potest, quum veteres comitia sæpe diuersis temporibus haberent: illud fortasse verius, quod idem scribit: non fuisse moris ab eo, qui primus Interrex proditus erat, comitia haberis

haberi: quum plures Interreges ferè semper Liuius numeret, nisi forte semel atque iterum vnum tantum nominet. Scriptores vero, qui propriè sunt locuti, dicere Dictatorè, creare Consulem, prodere Interregem ferè semper dixerunt. **APPIO CAECO**, de quo diximus. **DISERTO**, supra. **COMITIA**, consularia. **CONTRA LEGES**, à C. Licinio, & L. Sestio Tribunis plebis latus, quibus cauebatur, vt Consulum vtique alter ex plebe crearetur, vt autor est Liuius lib. sexto. **HABENTE**, habere volente, si Liuium lib. decimo sequimur, qui scribit ita: Interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpicius. is comitia consularia habuit. vel aliud interregnum Cic. significat, quod nos inuenire non potuimus. **NON ACCIPIEBAT**, vt qui more maiorum suorum semper plebeiis aduersaretur. Vnde, quod ait Liuius lib. decimo, inter eum, & P. Decium Murem suadenda, dissuadendaque lege de sacerdotiis certatum est. **PATRES**, patricios. sic enim Liuius ad finem libri sexti de L. Sestio loquès, quasi interpretatur: Patricii se autores futuros negabāt. Tunc enim non gerebat is, qui ceperat, si patres non erant facti autores, vt ait Cicero in oratione pro Cn. Plancio: quibus ex verbis, & Liuii superioribus apparet, patres post comitia solitos fuisse autores fieri. Idem tamen Liuius libro primo scribit & olim, & suo etiam tempore seruatum fuisse, vt in legibus, magistratibusque rogandis, prius, quàm populus suffragium iniret, in incertum comitiorum euentum patres autores fierent: quod ego soleo sic interpretari: in incertum comitiorum euentum patres fiebant autores in re, de qua nulla esset dissensio: post comitia, si quid dissensionis fuisset, sed postea conuenisset, vt de L. Sestio, quem patres consulem factum dolebant, & ideo ne post comitia quidem fieri autores volebant. erant vero patres autores centuriatorum, & curiatorum comitiorum, vt Cicero in oratione pro Domo docet. **ANTE**, ante comitia, prius, quàm populus suffragium iniret: atq. hoc ipsum fecit Curius, ne, si Appius vtrunque Consulem patricium renunciasset, patres probarent, & ita plebeius excluderetur. **AUTORES**, duces, comprobatores: id est, vt ait Laurentius Vallenfis, qui auctoritatem, vt aiunt, suam, & decretum interponerent: ratum haberent, atque ratificarent, siue comprobarent. **FIERI COEGERIT**, sic autor libelli de Viris illustribus: Curius Tribunus plebis patres autores fieri coëgit comitiis, quibus plebeius magistratus creabatur. coëgit vero, quia patres non libenter magistratus plebeios accipiebant. **PERMAGNUM**, ita, vt, nisi fuisset disertus obtinere non potuerit. **LEGE MENIA LATA**, in lege Menia scriptum fuit, quod Varro, & Nonius obseruarunt: ne filii parentibus luci claro oculos sugillanto: sed quid illud ad hanc rem pertineat, non video: nec aliud quicquam de hac lege memini me legere: vt, quod hoc loco dicam, nihil prorsus habeam, nisi forte placeat legere: lege Gabinia lata: quæ fuit de magistratibus mandandis vna de quatuor tabellariis: in qua magnam labem factam Lælius apud Ciceronem queritur, & Cicero ipse lib. tertio de Legibus affirmat, omnem auctoritatem optimatum tabellariam legem abstulisse: vt facile fuerit post illam legem patribus persuadere, vt autores fierent: quando populus tabellam vindicem tacitæ libertatis habebat, vt ait Cicero in oratione secunda contra Rullum: quam legem, & ferendi suffragii rationem, etiam sæpe latebram vocat. aliter lege Menia data.

Licet aliquid etiam de M. Popilii ingenio suspicari: qui cum Consul esset, eodémque tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione & seditione nunciata, vt erat læna amictus, ita venit

in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedauit. sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum vllum eloquentiæ præmium fuisse, nihil sanè mihi legisse videor, tantummodo coniectura ducor ad suspicandum. Dicitur etiam C. Flaminius, is, qui Tribunus pl. legem de agro Gallico & Piceno viritim diuidendo tulerit, qui consul apud Trasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo. Quintus etiam Maximus Verucosus orator habitus est temporibus illis; & Q. Metellus is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone Consul fuit.

LICET, hic mutat dicendi modum, vt delectet. Dixit enim supra: possumus Appium disertum suspicari: nunc vero inquit: licet aliquid de Popilio ingenio suspicari. & quum Cic. ferè semper rebus referendis ordinem temporum sequi soleat, nunc tamen inuertit, quum à Curio ad M. Popilium reuertatur, inter quorum primos Consulatus anni minimum sex & sexaginta numerantur: nec dici potest, alium M. Popilium significari: quum inter Curium & Flaminium, quem statim subiungit, nullus Popilius Consul agnoscat: & res ipsa quasi loquatur, illum demonstrari: quando Liuius libro septimo scribit, in eius Consulatu orientem seditionem inter patres, & plebem compressam fuisse. M. POPILII, qui quater Consul fuit: & in primo quidem, & secundo Consulatu Tyburtes vicit: in tertio vero cum Gallis bellum gessit, in quo etiam vulnus accepit, sed eos tandem quum vicisset, triumphauit: in quarto, quum foris pax, & domi concordia esset, nihil, quod magni fuerit momenti, gessit. Popilii autem erant plebei, vt Liuius ostendit, vel de hoc M. Popilio illa verba scribens, M. Popilius Lænas à plebe Consul, à patribus L. Cornelius Scipio datus, & Paterculus P. Lænatem Tribunum plebis vocat. Illud etiam dicam, apud Græcos, vt apud Plutarchum in Gracchis, *ποπιλίου* scribi. INGENIO, quod sæpe, etiamsi industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus: vt ait Cicero in oratione pro Cælio, supra in Bruto naturam admirabilem appellauit. QUVM CONSVL ESSET, cum Cn. Manlio Capitolino Imperioso. Cum eo enim Consul erat, quando seditio fuit compressa. De hac vero compositione, quum Consul, supra diximus. SACRIFICIVM, id credimus esse, quod Ouidius libro primo Fastorum vocat, Arcadiæ sacrum pontificale Deæ. PVBLICVM, nam sacra erant & publica, & priuata: vnde scribit Liuius Numam sacra omnia publica, priuatæque Pontificis scitis subiecisse. LÆNA, vestimento, vt docet Nonius, militari, quod supra omnia vestimenta sumebatur: *χλαῖναν* credimus à Græcis vocari: atque adeo cum Sex. Pompeio putamus, Lænam inde literæ vnus abiectione dici, quamuis à lana Varro deducat, & alii verbum Tuscum existiment: sed quoquo modo sit dicta, Sex. Pompeius, & Seruius scribunt lænam etiam vestem auguralem fuisse, vt minus mirum videri debeat, si Popilius ea in sacrificiis vteretur: quod & sacrificiis esset apta, & illi in primis placeret: vnde credunt eruditi illum primo, deinde reliquos eiusdem familiæ etiam Popilios Lænates appellatos fuisse: quanquam M. Popilius à Liuiio Lænas ante sedatam seditionem dicitur, quod historici quandoque in hisce rebus *προλήψιν* vtantur, vt infra Cicero in Liuiio Salinatore. *χλαῖναν* etiā quidam vertunt penulam, & prouerbum illud faciunt, penulam æstate dete-
 teris. FACERET, hoc verbum & iunctum, & separatum sæpe ad res sacras pertinet: iunctum, vt rem sacram facere, & hoc loco sacrificium facere: separatum,

separatum, vt in oratione pro Muræna, Iuno Sospita, cui omneis Consules facere necesse est: & ad Atticum libro primo quum pro populo fieret. Græci dicunt modo *ἀρχὴν*, modo *ἐκείνην*. FLAMEN, in Legibus Ciceronis ita scriptum est: Diuis aliis alii sacerdotes, omnibus Pontifices, singulis flamines sunt. hinc flamen Dialis, de quo tam multa Gellius: flamen Martialis, de quo meminuit Cicero in orationibus de Responſis, & in Vatinius: Quirinalis, de quo idem in oratione de Responſis. Vnde postea scripsit in Philippica secunda illa verba: Est ergo flamen, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, sic Diuo Iulio M. Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurare? quibus quidem ex verbis apparet, morem fuisse, vt flamines etiam inaugurarentur. Varro præterea Vulcanalem, Furinalem, Volturnalem, Palatualet, Florealem, Falacrem, Pomonalem flamines nominat, & flamines à Pompilio institutos affirmat: quicum sentit etiam Liuius qui scribit, Numā flaminem Ioui assiduū sacerdotem creasse, & huic duos flamines, Marti vnum, alterum Quirino adiecisse. Quæ verba Liuii quum legisset quidā, existimauit, Romanos treis tantum flamines habuisse, nec recordatus est, plures à Varrone scriptos fuisse, & hic Carmentalem poni. Liuius vero maiores tantū nominauit. Sex enim Pompeius ita scribit: Maiores flamines patricii generis, minores plebei. & sanè plebeios etiā flamines solitos fieri, hic Popilius Lænas, qui plebeius erat, & M. Antonius, qui plebeius & ipse fuit, & Cæsaris flamen esse volebat, ostēdunt: & contra Cic. in oratione pro Domo docet, flamines patricios fuisse, vbi flamines maiores interpreteris necesse est. Non dicam, quā secum pugnet ne scio quis Fenestella, qui flamines quatuor solum fuisse scribit, & postea quicquid à Varrone de pluribus flaminibus est dictū, congerit. Flamines idē Varro, & Seruius docent, à filo dictos, quo caput cinctū habebant: quamuis Dionysius videatur affirmare, à pileo dictos, & ob id à Græcis *σφαμφόροισι* appellatos CARMENTALIS, à Carmente, quæ nymp̄ha fuit Arcadiæ, vt Dionysius, & Strabo testantur. Quare miror Seruium, quum vtrunque horum legere potuisset, existimasse nymp̄ham non fuisse, quum carmen illud Summi poætæ interpretaretur: Carmentis nymp̄hæ monita, & Deus autor Apollo. Illa vero nymp̄ha fuit, & primo Nicostata Strabone, & Plutarcho authoribus, deinde Carmentis dicta, quasi mente careret, quum diuino spiritu esset afflata: quamuis Ingeniosus poëta putet à carmine dictam, quum lib. primo Fastorum ita scribit: Ipsa mone, quæ nomen habes à carmine ductum: quam non ita multo post Carmentem vocat, dicens: Iamque ratem monitu Carmentis in amne egerat. Dicitur & à Summo poëta Carmentis, Carmenta tamen à Liuiō vocatur: quæ quum multa de filio Euandro, multa de Hercule, multa de Aeneæ aduētū, ac alia prædixisset, à Romanis postea tanquam Dea culta est: & illi flamē, & sacra instituta, quæ Carmentalia dicebātur, & m. Id. Ianuar. celebrabantur, vt apud Ouid. lib. primo Fastorum legimus. Ab hac multi putant literas in Italiā allatas: quod si verū est, nā illi Romani diuinos honores habēdos merito censuerunt. Illā vero fœminæ sanctissime colebant quod ei templū ipse fecissent, quo tēpore vehiculis receptis, multos filios procrearunt, vt autor est Plutarchus in Problematis, qui tamē in vita Romuli videtur à seipso paulū dissentire. PLEBIS, aliter plebei. SEDITIONE, quare seditione ista fuerit concitata, ne Liuius quidem, quantum videre potui, scribit, sed eam tantum orientem metu belli propinqui compressam fuisse testatur. Videtur tamē commota, quod plebs & patres eo tempore de Consulatu contendebant. QVVM AVTORITATE, TVM ORATIONE, est quædam quasi *μεγίστην* oratoris, qui à M. Catone definiebatur, vir bonus dicendi peritus. autoritas enim potissimū ex bonitate, oratio ex vsu dicēdi, & scientia compa

ratur. Et autoritate audientiam, oratione vero, quod petimus, assequimur. Talem nobis summus poeta descripsit: Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem Conspectere, silent, arrectisq. auribus astant: hæc enim ad auctoritatem pertinent, sed quæ sequuntur ad orationem: ille regit dictis animos, et pectora mulcet. sic Cicero seditionem propter legem Rosciam commotam sedauit. eos, quos supra nominaui. est vero quasi epilogus. **AVT OMNINO TVM VLLVM ELOQVENTIAE PRAEMIUM FVISSE**, videtur contrarium quod lib. primo de Orat. scribit ad hunc modum: Ac ne illud quidem vere dici potest, aut plures cæteris artibus inferuire, aut maiore delectatione, aut spe vberiore, aut præmiis ad perdiscendum amplioribus commoueri. Pugnant enim inter se, nulla præmia eloquentiæ erant proposita: & amplissima præmia erant proposita: quod ita est explicandum: Temporibus Ciceronis hæc amplissima præmia erant proposita, maiorum vero temporibus nulla: siquidem satis constat ut ait Suetonius, Rhetoricam nonnunquam etiã prohibitam exerceri & quidem Censorio edicto, quod factum sit C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Consulibus, quo anno Terentii Eunuchus acta dicatur. Quin Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus, qui tamen orator fuit, Censores idem propemodum edixerunt. recte igitur Cic. hoc loco scribit, se nihil legisse, tum vllum eloquentiæ præmium fuisse. **CONIECTVRA**, qualis illa, exempli causa, Appium Cæcum disertum fuisse, quia senatui iam iam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauit. **AD SVSPICANDVM**, eos, quos supra dixi, disertos fuisse. **DICITVR**, à Manii Curii Consulatu tertio ad C. Flamini secundum Consulatum anni quinquaginta octo numerantur. C. Caius, supra. **FLAMINIUS**, C. Quintius Flaminius. Fuit enim ex Quintiis, quos scribit Livius à Tullo Rege in patres lectos, quum inter Albanorum principes essent: unde postea semper ea gens patricia fuit: in qua, quod refert Plinius, aurum ne foeminas quidem habere mos fuit: tantum aberat, ut viri haberent. Quintia gens, inquam, fuit patricia, sed quum Flaminius hic dicatur Tribunus plebis, apparet vel eam duplicem patriciam, & plebeiam, vel eum ex alia gente potius fuisse. Flaminius à multis scribitur, quasi à flamma deducatur, ut verum videatur esse, quod nonnulli dicunt: Flaminiis proprium fuisse, ne flammâ, id est ignem e domo sua, nisi sacrorum causa, efferri paterentur. Quia tamen sæpius in veteribus libris Flaminius simpliciter, & à Græcis semper *φλαμίνιος* scribitur, à flamine potius deduci videretur: quod Flaminius Camillus puer, autore Sex. Pompeio, dicebatur, qui flamine Diali ad sacrificia præministrabat: & flaminus licitor, qui flamine Diali sacrorum causa præsto erat. atque ita scribi oportere, ostendit illud etiam, quod Flaminius circus, & Flaminia via semper ita scribuntur, quum tamen ab hoc Flaminio, ut Sex. Pompeius putat, dicantur: de quo cætera deinceps dicemus. **TRIBVNVS PLEBIS**, *μάρτυς πολιτῶν συμβουλεύων* ut ait Polybius lib. secundo: vel potius Q. Fabio Maximo Verrucoso, Sp. Caruilio Cōsulibus, id est annis decem ante bellum Punicum secundum, ut cognoscas ex libro secundo Academicarum quaestionum, & ex lib. de Senectute, ubi Cic. Consules ipsos nominat, & ob id ipsum Flaminium lib. tertio de Legibus inter præcos numerat: ubi tu C. Flaminium non autem Cn. Flaminium, meo periculo leges. **LEGEM**, Legem agrariam libro secundo de Inuentione, & libro secundo Academicarum quaestionum vocat, Polybius vero libro secundo *δημαγωγίαν καὶ πολιτείαν* videtur appellare. **GALLICO, ET PICENO**, in libro de Senectute Picenum Gallico præponit, ordinem fortasse rei secutus: quando Roma venienti Picenus prior occurrit: Valerius Maximus Picenum omittit: Polybius vero ita coniungit, *κατεκληρόχρησεν οὐ γαλὰν ἐνυμνοῖσι τῶν περικλυτῶν προεγεγενημένων Χάρεν*: & Columella

lumella lib. tertio sic ait: in agro Gallico, qui nunc Piceno cōtribuitur. I taq. videtur hic esse quādam ἐπεὶ ἔργον, Gallico, id est Piceno. VIRITIM, posuit hoc aduerbium etiam in Catone, & Valerius illum imitatus. TVLERIT, inuito senatu, inquit lib. secundo Academicarum quæstionum: contra senatus auctoritatem, in Catone: inuito senatu, & omnino contra voluntatem omnium optimatum lib. secundo de Inuent. inuito, & repugnante senatu, ut ait Valerius. & tulerit, dixit, etiam Cicero lib. secundo Academicarum quæstionū, alibi non prorsus affirmat tulisse. ferebat, inquit, lib. secundo de Inuent.: & in Catone, Flaminio diuidenti Fabius, quoad potuit, restitit. Valerius itē scribit eum legem tantum promulgasse. Et sanē non videtur tulisse, si verum est, quod ipse Cicero, & Valerius referunt, eum concilium plebis habentem à patre de templo deductum fuisse, ut inter pios erga parētes meruerit à Valerio numerari: quod ut ait idē Valerius, ne exercitu quidē aduersus se cōscripto, si in eadem sententia perseueraret, absteritus, postquā pro rostris ei legē iam referenti pater manum iniecit, priuato fractus imperio ē rostris descenderit. Nos tamē eam tulisse credimus, quod in Catone Cicero scribat, illi Fabium, quoad potuit, restitisse, perinde ac si dicat, quum amplius nō posset cessisse. & Polybius lib. secundo testatur, eam tulisse, & ob id bellum Gallicū ortum fuisse. CONSVL, iterum. Nam Cic. lib. secundo Academicarū quæstionum bis illum Consulē factum scribit, & res ipsa docet. Fuit enim priuū consul anno ab Vrbe cōdita quingētesimo trigesimo cum P. Furio Philo, ut leges apud Polybiū lib. secundo, nō autem Fuluius, ut ex Plutarcho male vertunt interpretes: quo quidē tempore quum literas, quibus à bello Gallico tanquam vitio creatus reuocabatur, accepisset, non prius eas resignauit, quā, contemptis auspiciis, aduersus Gallos, ut loquitur Orosius, confligit, & vicit. in quo bello nouē millia Gallorum cæsa, decē & septem millia capta sunt. Romā igitur quū reuerteretur populus, ut autor est Plutarchus obuiā nō processit: & iussus ille se magistratu abdicare, triumphū vix tandem obtinuit, quem priuatus egisse dicitur. Consul iterū cum Cn. Seruilio designatus ne auspiciis, Latinarumq. feriarum mora, & consularib. aliis impedimētis in Vrbe retineretur, simulato itinere, priuatus clām in Prouinciā abiit: ne creuocātibus vniuersis, missis etiā legatis, parere voluit, sed Arimini magistratū iniit: nec ita multo post consul, ut ait Cic. lib. secundo de Inuent. Remp. male gessit. Nec consul iterū inauspicato creatus fuit, ut lib. primo cap. sexto putauit Valerius Maximus, qui verba Liuii ex lib. vigesimoprīmo non satis accurate considerauit: quum Liuius de primo Consulatu, non de secundo loquatur. Cætera vero cōsentiunt scriptores, quod ipse, & equus eius sine causa repente conciderit: & signū moueri non potuerit. Addit illa Cic. ante signum Iouis Statoris concidisse, signiferum primi hastati signum mouere nō potuisse: & quum Flaminius tripudio auspicaretur, pullarium diem prælii committendi differre voluisse: tum Flaminium ex eo quæsiuisse: si ne postea quidem pulli pascerentur, quid faciēdum censeret: & quum ille quiescendum respondisset, Flaminium dixisse: præclara vero auspicia, si esurientibus pullis res geri poterit, saturis nihil geretur: itaque signa conuelli, & sequi iussisse. Hanc vero temeritatē in sitam ingenio eius fortuna prospero ciuilibus, bellicisq. rebus successu aluerat, ut ait Liuius. nam quia primo consulatu neglectis auspiciis rem feliciter gesserat, idē secundo se facturū sperabat. mitto, quod magister equitum, & Censor post primū Consulātū fuisse dicatur: quod obscure apud Liuium lib. vigesimo significatur. APVD TRASIMENVM, vbi maxime montes Cortonenfes, ut ait Liuius, Trasimenus ipse subit: quem Perusinum lacum scriptores hodie vocant. INTERFECTVS, ab Insubre quodam, cui

nomē erat Ducario, ut autor est Liuius, à Gallis quibusdam, ut legitur apud Polybium. Interfectus vero fuit ix. Cal. Quintil. quem diem vitandum docet Ouidius libro sexto Fastorum. POPVLVM, cui semper studuit Flaminius ita, ut scribat Polybius in eo magnam cupiditatem fuisse populi sibi conciliandi. & Cicero libro secundo Academicarum quaestionum illum inter populares ponat: quæ res ei, quod ait Liuius, alterum Consulatum peperit. VALVISSE, quum præter alia & legem tulit ipse, ut diximus, & eam suavit, quam Q. Claudius Tribunus plebis, ut Liuius libro vigesimo primo refert, aduersus senatum tulit, ne quis senator, quiue senatoris pater fuisset, maritimam nauem, quæ plus, quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Atque ex his omnibus, quæ de Flaminio retulimus, quibus facile intelliget, quare Liuius libro vigesimo primo dicat, Flaminium certamina cum patribus habuisse, & ea, quæ Tribunus plebis, & quæ postea Consul prius de Consulatu, qui abrogabatur: deinde de triumpho habuit. cur itē scribat, eum Consulem ante inauspicato factum. cur etiam libro vigesimo secundo illa verba ponat: Conuersus Flaminius ad nuncium, num literas, inquit, ab senatu affers quoque, quæ me rem gerere vetent? QVINTVS, iisdem temporibus fuerunt Q. Fabius Maximus hic, & C. Flaminius. Quippe quum Flaminius tribunus plebis Q. ipso Fabio iterum Consule, & postea eiusdem Fabii Dictatoris etiam magister equitum fuisse dicatur, & Q. per notam de more scribi debet. Quintus vero à principio is dictus videtur, qui loco natus esset quinto, quod postea in sceminis est seruatum, ut Claudia Quinta: postea tamen Quintus coepit esse prænomen eius etiam quandoque, qui secundo, vel tertio, atque adeo primo loco natus esset, ut in Metellis, Catulis, & aliis licet reperire. MAXIMVS, Q. Fabius Maximus Verrucosus, Ouicula, Cunctator. is enim, quem Cicero significat hoc loco, his modis appellatus est: & Quintus quidem, ut dictum est: Fabius, quod esset ex gente Fabiorum: qui sunt dicti Fabii, quasi Fouii, ut Sex. Pompeius, & Plutarchus scribunt: quod princeps eius gentis ex ea sit natus, cum qua Hercules in fouea concubuit: alii putant eum primum ostendisse, quemadmodum vrsi, & lupi foueis caperentur: Plinius tamen tam Fabios à fabis serendis, quam Lentulos à lente, & Cicerones à cicere dictos existimat. Fabios vero patricios fuisse quum veterum monumenta penè omnia, tum Liuius libro secundo sæpe testatur. Muncipes etiam videtur ostendere Cicero in oratione pro Cn. Plancio hisce verbis: Num aliquando vides Tusculanum aliquem de M. Catone illo in omni virtute principem, num de T. Corruccano municipe suo, num de tot Fabiis gloriari: de Maximo cognomine supra diximus. Verrucosus autem à verruca in labris, ut ait autor libelli de Viris illustribus: à Plutarcho vero scribitur *βεγέκωστος*, quod in superiore labro carunculam haberet. Ouicula dictus à clemetia, inquit idem autor libelli de Viris illustribus, & Plutarchus ita: *ὁ δὲ οὐν κέλευστος σημαίνει τὸ πρόσθιον: ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν προῶντα καὶ βαρύνει τὴν ἡσυχίαν τοῦ πονηροῦ ὄντος*. Cunctator etiam, quod, ut inquit Ennius, vnus homo nobis cunctando restituit rem: cuius vitam quoniam autor libelli de Viris illustribus paucis, & Plutarchus pluribus est persecutus, nihil addam, præsertim quum Plinius, Cicero, Liuius, & reliqui scriptores multa dicant. ORATOR, hinc Liuius libro vigesimo octauo illum orantem induxit, id fortasse non facturus, nisi & ipse putasset oratorem fuisse. HABITVS EST, quamuis fortasse re vera non fuerit. TEMPORIBVS ILLIS, quibus etiam fuit Flaminius, de quo dictum est. Q. METELLVS, Quintus Cæcilius Metellus. Cæcilius enim Præneste condidit: vnde putant Cæcilius ortos: quorum erat nobilis apud Romanos familia, alii appellatos eos dicunt à Cæcade Troiano Aeneæ

neæ comite. hæc Sex. Pompeius libro tertio: qui tamen libro vndecimo à Caculis militum seruis deducit: atque adeo Metellos etiam à Metellis, qui lege militari mercenarii appellabantur, dictos putat. Quòd si à Caculis deducuntur Cecilii sine diphthongo scribendi sunt, vt Cecilium scriptorem ferè semper scribit Plutarchus. ea vero gens fuit plebeia, vt Tribunatus ostendunt. Hic autem Q. Cæcilius Metellus Aedilis cum C. Seruilio, legatus cum L. Veturio M. Liuii, & C. Claudii Consul, Magister equitum eiusdem M. Liuii Dictatoris, Consul cum eodem L. Veturio, Dictator comitiorum causa, ac tandem Decemuir apud Liuium cognoscitur. Plura inuenire non potuimus, quamuis etiam diligenter quæsiuerimus. Itaque ne scire quidem potuimus, quare orator sit habitus. BELLO, anno tertiodecimo eius belli, vt Liuius ostendit libro vigesimo octauo. PUNICO, Carthaginensi. Carthaginenses enim Phœnicum colonia fuerunt: vnde postea Romani Iones, qui ϕ in π , & Atticos, qui α in σ mutant, imitati, Pœnum, & Punicum dixerunt: quod in aliis etiam verbis seruauerunt, & contrà sæpe proposuerunt α , vt mœri pro muri apud poëtam. Et Punicum quidem bellum dixerunt Romani, quoniam à victis ferè semper bella nominabant, vt bellum Tarentinum, bellum Samniticum, bellum Gallicum, & reliqua. SECVNDO, nam & primum fuit, cui finem Lutatius Consul imposuit: & tertium, quod Africanus Minor, vt secundum Maior finiuit. VETVRIO, Veturii patricii fuisse vel ex eo cognoscuntur, quòd ex iis multi Consules fuerunt ante, quàm plebei consules crearentur. Sunt etiam, qui Veturiam tribum Romæ fuisse velint, cuius esset prærogatiua suffragiorum. nos ea de re nihil affirmamus. PHILONE, hoc cognomen inuenitur in Curiatis, Furiis, & Veturis: quanquam in Curiatis raro, & in Furiis dubitatur, an Philus potius, quàm Philo legi debeat, præsertim quum Cicero L. Furium Philum tam sæpe nominet, vt infra dicetur. De L. vero Veturio Philone eadem penè omnia, quæ de Q. Cæcilio Metello diximus, leguntur: nisi quòd Dictator, quod ego sciam, non fuit. Illud addit Liuius, eum Scipionis victoriam nunciasse. CONSVL FVIT, an. ab v. c. D XLVII.

Quem vero extet, & de quo sit memoriæ proditum eloquentem fuisse & ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus: cuius eloquentiæ est auctor, & idoneus quidem mea sententia, Q. Ennius, præsertim cum & ipse eum audiuerit, & scribat de mortuo: ex quo nulla suspicio est, amicitiae causa esse mentitum. est igitur sic apud illum in nono, vt opinor, annali:

Additur orator Cornelius suauiloquenti

Ore Cethegus Marcus, Tuditano, collega

Marci filius, - & oratorem appellat, & suauiloquentiam tribuit: quæ nunc quidem non tam est in plerisque: latrant enim iam quidam oratores, non loquuntur: sed est ea laus eloquentiæ certe maxima,

- dictus ollis popularibus olim,

Qui tum viuebant homines, atque æuum agitabant,

Flos delibutus populi, -

Probe vero: vt enim hominis decus ingenium, sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, qua virum excellentem præclare

tum illi homines florem populi esse dixerunt :

- Suadaque medulla.

rethor quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius. eius autem Cethegum medullam fuisse vult, vt, quam deam in Periclis labris scripsit Eupolis fessitauisse huius hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit. At hic Cethegus Consul cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, Quæstorque his Consulibus M. Cato, modo planè, annis CXL. ante me Consulem : & id ipsum nisi vnus esset Ennii testimonio cognitum, hunc vetustas, vt alios fortasse multos, obliuione obruisset. illius autem ætatis qui sermo fuerit, ex Nærianis scriptis intelligi potest. his enim Consulibus, vt in veteribus commentariis scriptum est, Næuius est mortuus. quanquam Varro noster diligentissimus inuestigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Næuii producit longius. nam Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos, quos ante dixi, Consulibus mortuus est, Catone Censore.

EXTET, dictum vt illud libro primo de Oratore : apparet, atque extat, vt trum finis earum rerum rudes, an didicerimus. ELOQVENTEM FVISE, ET ITA ESSE HABITVM, nam multi sæpe sunt, & non habentur, & contra, vt in hoc dialogo videre poterimus. CORNELIVS, Cornelios patricos fuisse, nemo in historiis Romanis mediocriter versatus, ignorat, præsertim quum Plutarchus in Scipione, & Sylla testetur, & Liuius libro septimo ita scribat : M. Popilius à plebe Consul, à patribus L. Cornelius Scipio datus. Et Cornelii appellati sunt Scipiones, Lentuli, Syllæ, Cinna, La-beones, Celsi, Taciti, Rufini, Nepotes, Cossi, Alina, Nasica, Cethegi, & alii, de quibus suo loco dicitur. CETHGVS, is est M. Cornelius Cethegus, qui Censor ante Consulatum fuit, deinde Consul Ethruriam provinciam sortitus est, postremo Proconsul in Gallia cum Magone collatis signis feliciter pugnavit : quæ quidem omnia tu apud Liuium libro vigesimo septimo, vigesimo nono, & trigésimo inuenies. Horatius poëta Cethegos cinctos appellat, quod is mos esset Cethegis, vt cincti, & penè nudi in bellum proficiscerentur : vnde Lucanus, & Silius eos nudos, & exertos vocarunt. AVTOR, quasi testis hoc loco, vt supra Thucydides locuples autor. IDONEVS QVIDEM MEA SENTENTIA, aliter idoneus mea quidem sententia. Q. ENNIVS, Quintus Ennius, quem Cicero summum poëtam solet appellare, & infra Quintum etiam vocat, vbi de Q. Nobiliore loquitur. PRÆSERTIM, *ἀλλοτρίως*, quod sit idoneus autor. EVM, M. Cornelium Cethegum orantem fortasse in contentione, quam cum Tuditano collega delectione senatus habuit, vt Liuius libro vigesimo septimo scribit. AVDIVERIT, audire potuerit, vt penè æqualis, & ita de eo testari. SCRIBAT, scripsit, quum annos sexaginta septē ageret. MORTVO, M. Cornelio Cethego, qui si de more, quum esset annorū quadraginta trium, Consul est creatus, annis minimū sex Ennio maior natus fuit, vt verisimile sit, eum prius obiisse, præsertim quum legamus Ennium, vt infra dicitur, ad summam senectutem peruenisse. ESSE MENTITVM, vt sæpe multi mentiuntur, vt viuis assententur, præsertim poëta. EST IGITVR, scriptum. APVD ILLVM, Ennium

Ennium. NONO, nam duodecimum annalem addidit, quum septimum & sexagesimum annum ageret: quod Varro postea retulit. VT OPINOR, usus est hac *παρρησία*, vt in dialogo, ne meditatus venisse, sed eos versus memoria tenere videretur. ANNALI, sic enim inscripsit libros, vt librum primum, annalem primum, librum secundum, annalem secundum, & sic deinceps appellaret: vnde nonum hic annalem dixit Cicero, & olim rogatus, vt diceret, si quid posset, de Sexto Annali, ex Ennii sexto annali cœpit versus recitare: Qui potes ingentis causas euoluere belli. Scriptores tamen annales, quasi libros omnes complectentes, dicunt, vt Suetonius in Grammaticis: Q. Vargunteius annales Ennii certis diebus in magna frequentia pronunciabat. ADDITVR, versus Ennii de M. Cornelio Cethego. & additur, verbum est, quo frequenter veteres in huiusmodi rebus utebantur. vt Liuius libro vigesimo septimo, Marcellum Consulem centuriæ creant: additur collega T. Quintius Crispinus: & libro vigesimo octauo, centuriæ ingenti fauore P. Scipionem Consulem dixerunt: collega additur ei P. Licinius Crassus Pontifex Max. CORNELIVS, abiicitur veteri more. SVAVILOQVENTI, suaui loquente, legit Ianus Parrhasius. Vtrunque recte, vt Grammatici dicunt, & docent. huiuscemodi vero voces, suaui loquenti, Hippocoontis, & Thermo doontis, versus tenorem sustentant, vt in Actio Pontanus ait. ORE, oratione, sermone. denominatio. MARCVS, sibi iicitur, vt paulo ante. TVDITANO, P. Sempronio Tuditano, quicum Cethegus Censor, & Consul fuit, vt Liuius libro vigesimo septimo, & vigesimo nono refert. Quare Ianus Parrhasius male legit hoc loco, Veturio collega Philoni, quum Cethegus nusquam legatur collega Veturii Philonis fuisse. atque P. Sempronius Tuditanus hic semper appellatur: vnde nos animaduertimus apud Liuium libro trigesimo sexto male scriptum esse, T. Tuditano, quum legendum sit: M. Cornelio, P. Sempronio Tuditano Cofs. Tudites, inquit Sex. Pompeius, mallei à tundendo dicti: inde & cuidam cognomen Tuditano fuit, quod caput malleo simile habuerit. COLLEGA, in Consulatu, quamuis etiam in Censura fuerit. MARCI FILIVS, integer est versus hoc modo: Marci filius dictus ollis popularibus olim: qui tamen versus non constat, nisi M. vt est in veteribus libris, scribas, & literam tantum, non etiam syllabam pronuncies, atque ita legas: M. filius is dictus ollis popularibus olim: quod nescio, an inueniri possit: vel potius syllabam vs abiicias in verbo, dictus: quod fieri posse Seruius, & alii Grammatici docent, vt in illo versu, qui legitur apud Gellium libro duodecimo capite quarto: Contentus, scitus, atque beatus, secunda loquens in: & apud summum poëtam, vt aliqui putant: Inter fecisse viros, & decernere ferro. Ex monimentis autem veterum licet cognoscere, morem fuisse, vt patris prænomen ferè semper poneretur: quem quidem morem vel in versu Ennius omnino voluit seruare. SVAVILOQVENTIAM, neque suaui loquens, neque suaui loquentiam Cicero, vt opinor, dixisset, nisi nunc Ennium imitari, & quasi exprimere voluisset. NVNC, his temporibus. nam Ciceronis temporibus fuerunt P. Antronius, Octavius Reatinus, C. Stalenus, Cæpasi, Cosconius, & Arrius, quos infra vocales oratores vocat. LATRANT, vt proclamatores, & rabulæ, vt in libris oratoriis appellat: vel potius vt canes, vt in oratione pro Sex. Roscio Amerino vocat. clamant autem, & quasi latrant more canum, vt se aliquid esse ostendant clamore, præsertim quum eloquentiam in clamore, & in verborum cursu positam putent, vt libro tertio de Oratore L. Crassus queritur. Hosce oratores Cicero claudis similes esse dicebat, quod ad clamorem, vt claudi ad equos confugiant. Sic olim latrare Catulum Philippus dixit, quum illum interro-

gavit, ad eius cognomen respiciens, quid latraret? & ille furem se videre respondit. & est αἰτιολογία, quare in plerisque non fit suauiloquentia: quia latrant potius, quam loquuntur, quod est hominis proprium. **E A**, suauiloquentia. **LAVS**, ut fuit in Catulis, in quibus suauitas infra commendatur: ut in Demetrio Phalereo, qui suavis videri maluit, quam grauis, ut supra dictum est, & ceteris in eo genere praestitit, ut in Oratore scribitur. **MAXIMA**, non ita magna tamen, ut non possit esse maior, quando graues oratores, ut Pericles, & Demosthenes magis laudantur: nec Ennius quum Cethego suauiloquentiam tribuit, eum perfectum oratorem iudicauit, sed tum, quum Suadae medullam addidit: quod tum demum efficeret, quod de Pericle supra dictum est, ut cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, à quibus esset auditus. Potes etiam sic interpretari: ea laus, quae sequitur, flos delibatus populi, est maxima. **OLLIS**, illis. nam veteres ollum pro illo dicebant, ut Varro, & Donatus docent. Hinc Cicero quum scriberet leges, quasi res veteres referret, ita saepe locutus est, & Summus poeta eo modo vnice est usus, ut scribit Quintilianus: ut olli subridens: & alibi saepe. In ollis vero & olim Pontanus alliterationem, autor libri ad Herennium annominationem esse diceret. **POPVLARIBVS**, ciuibus, ut docet etiam Donatus: vel, ut interpretatur Nonius, de populo amicis, ut amicus summus meus, & popularis Geta, apud Terentium. **TVM**, apud Gellium libro duodecimo capite secundo tam in manu scriptis, quam aliis libris legimus semper, cum, sed mihi non placet. **FLOS**, ut flos equitum in oratione pro Plancio, flos legatorum in oratione pro Flacco. **DELIBVTVS**, aliter delibatus: & sanè delibare flosculos, dixit etiam Cicero in oratione pro Sestio. Quare credimus male legi hic, & apud Gellium, delibutus. **POPVLII**, male legitur in Gellio, populis, quum paulo post, florem populi, Cicero dicat. **PROBE VERO**, dictus est flos delibatus populi. **VT ENIM**, κατὰ γὰρ τὸν νόμον, καὶ ὁμοίᾳ αἰτιολογία, quare probe sit ille flos delibatus appellatus. **HOMINIS DECVS INGENIUM**, hinc Zeno summum bonum ponebat in ingenii praestantia, quam virtutem vocamus, ut ait Cicero libro quarto de Finibus: & libro quinto scribit idem docilitatem, & memoriam vno ingenii nomine appellari. **LVMEN EST ELOQVENTIA**, ostendimus enim eloquentia potissimum, quantum ingenio valeamus. hinc Socrates dixit, loquere, ut te videam. **QVA**, qua, & in qua dici sciunt, qui locutionum Ciceronis sunt studiosi. **VIRVM**, M. Cornelium Cethegum. **ILLI HOMINES**, populares. **FLOREM POPVLII**, & quidem delibatum. **SVADAEQVE MEDVLLA**, ex his verbis, & Ciceronis quasi interpretatione, quae sequitur, nemo non videt, in quibusdam libris apud Gellium male legi, & suada medulla, quum versus hic, & ibi sic integer legi debeat: flos delibatus populi, Suadaeque medulla, apud Quintilianum libro secundo capite decimosexto legitur, suadae medulla. **ΠΕΙΘΩ**, quartus est apud Graecos casus. Et πεῖθω Ennius Suadam, ut hic ostendit Cicero, appellauit: Horatius vero Suadelam videtur vertisse: Quintilianus certe Deam persuadendi, & Cicero ipse leporem verterunt. πεῖθω vero, ut inquit Suidas, πείσμονη, cui nihil aliud sacrum, quam oratio: quam Graeci etiam ψυχὰν ἀγωγὴν vocant, quod animum, quod velit, ducat: hinc Galli credebant, ut scribit Lucianus, Herculem ea cuncta perficere. **CVIVS**, πεῖθοῦς, vel Suadae. **CVIVS EFFECTOR EST ORATOR**, videtur quasi describere officium, vel finem Rhetoricae, de quibus ita libro primo de Inuentione scribit: officium eius facultatis videtur esse, dicere apposite ad persuasionem: finis persuadere dictione: & Graeci, ut docet Victorinus, officium, & finem oratoris definiunt, πειθὰς περὶ πείσιν λέγειν. & hic orator dicitur effector persuasionis, id est

πῶς. EIVS, Suadæ, quæ reddit πῶς. MEDVLLAM, μέλλον, vt μέλιτος μέλος
 mellis medulla, quod dici solet de re admodum suavi: quod natura, quod
 optimum sit, interius soleat recondere. Hinc eruditi recte Theodorum Ga-
 zam reprehendunt, qui Suadæ medullam apud Ciceronem in libello de Sene-
 ctute vnum verbum esse arbitratus, μέλιτιν vertit, quum duo sint verba.
 DEAM, πῶς, quam Græci vt Deam colebant, vt Pausanias, & Lilius meus
 ostendunt. PERICLIS, aliter Pericli, ytrunque recte, vt supra diximus.
 LABRIS, χεῖλεσιν. SCRIPSIT, οὐ τοῖς δῆμοις, vt ait Aristophanis Interpres
 in Acharn. EUPOLIS, poëta, de quo diximus. SESSIT AVISSE, ἐπικαθίστα.
 Vertit enim verbum Eupolidis, ἐπικαθίστα, quod supra in versibus est posi-
 tum. Vnde videntur decepti, qui hoc loco legunt, sitam esse, vt is, qui Cor-
 nucopiæ scripsit. HVIVS, Deæ πῶς, vel Suadæ. NOSTRVM, Roma-
 num, vt Pericles Atheniensis orator fuit. ORATOREM, M. Cornelium
 Cethegum. HIC CETHEGVS CONSVL CVM P. TUDITANO FVIT, id
 supra diximus. BELLO PVNICO SECVNDQ, anno belli Punici secundi
 quintodecimo, vt scribit Liuius, an. ab V. C. DXLIX. QVÆSTORQVE, M.
 Catonem M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Consulibus Que-
 storum fuisse, Cicero hic, & Liuius libro vigesimo nono testantur, nec ab iis
 Plutarchus dissentit: sed Cicero ipse à se ipso videtur dissentire, qui in Cato-
 ne ita scribit: Cum Fabio quartum Consule adolescentulus miles ad Capuā
 profectus sum: quintoque anno post ad Tarentum Quæstor: deinde Aedi-
 lis, quadriennio post factus sum Prætor, quem magistratum gessi Consuli-
 bus Tuditano, & Cethego. Nam duo sunt, quæ maxime pugnent: quod
 Quæstor ad Tarentum fuerit cum Fabio, & Quæstor fuerit Cethego, &
 Tuditano Coss. & cum Scipione, quod etiā scribit Liuius, Quæstor in Afri-
 cam sit profectus: item quod Quæstor Cethego, & Tuditano Coss. fuerit, &
 Præturam gesserit, quum tamen semel tantum Consules fuerint. Quare
 nos illa verba sic legenda censemus: Cum Fabio quartum Consule adole-
 scentulus miles ad Capuam profectus sum: quintoque anno post ad Taren-
 tum: Quæstor deinde (deinde Aedilis, quadriennio post factus sum Præ-
 tor) quem magistratum gessi &c. vt quem magistratum Quæsturam, non
 Præturam interpreteris. Ego libenter etiam cum eo sentiam, quæ verba
 quædam inserta esse putet, & ita legat: Cum Fabio quartum Consule adole-
 scentulus miles ad Capuam profectus sum: quintoque anno post ad Taren-
 tum: Quæstor deinde factus sum, quem magistratum gessi &c. & eo liben-
 tius sentiam, quod Cato tum Fabium viuum, licet senem, fuisse ostendit,
 quum post mortem Fabii annis quatuor minimum Prætor Cato sit factus.
 Fabius enim Cn. Seruilio Capione, C. Seruilio Coss. an. ab V. C. D L. de-
 cessit: Cato vero T. Quintio Flaminio, Sex. Aelio Pato Coss. an. ab V. C.
 D L V. Prætor fuit, quæ tu quidem omnia poteris apud Liuium libro tri-
 gesimo, & trigesimo secundo inuenire. HIS CONSVLIBVS, M. Cornelio
 Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. an. ab V. C. DXLIX. M. CATO
 MODO PLANE, hunc locum corruptum esse multi putant, & nos eo magis
 arbitramur, quod in veteri libro ita scriptum inuenimus: is M. Catone no-
 stro planè: ex quibus verbis nullum sensum elici posse credimus: nisi forte
 legas: M. Cato maior, plane. Is enim est Cato, qui Censorius, & maior appel-
 latur: vel, modo, sic interpreteris, vt ad ornatum potius, quàm ad sententiam
 exprimendam positum esse videatur, vt supra, modo primum, Græci, vt opi-
 nor dicunt, ἄρτι, vt apud Diuum Lucam: δυνάμει ἄρτι πᾶσα κατέσχευε τὸν πατέρα μου.
 Vnde ἄρτι quidam vertunt amodo. Possemus etiam fortasse legere M. Ca-
 to, more nostro planè. C X L. centum quadraginta. tot enim inter Catonis

Quæsturam, & Ciceronis Consulatum numerantur. ME CONSVLEM, cum C. Antonio an. ab V. C. DCXC. ID IPSVM, M. Cornelium Cethegum oratorem fuisse. FORTASSE, ita locutus est cum dubitatione, ne, quod certo nesciebat, in historia pro certo affirmaret. OBRVISSET, dicto reus loco positus. nam quod primo loco quasi obruit, id inde sustinet, & quasi è fluctibus educit. ILLIVS AVTEM AETATIS, qua vixit M. Cornelius Cethegus, qui fuit antiquus: vnde dixit Horatius: Fingere cinctutis nō exaudita Cethegis. SCRIPTIS, vt bello Punico, quo Næuius ipse delectabatur, vt ait in Catone Cicero: vt tragœdiis, & comœdiis, quarum multas Varro, Gellius, Nonius, Sex. Pompeius, & alii nominarunt. INTELLIGI POTEST, quod ita scriberent, vt loquebantur. Hinc L. Crassus quum audiebat socrum suam Læliam, Plautum sibi, aut Næuium videbatur audire, vt ipse libro tertio de Oratore testatur. HIS ENIM CONSVLIBVS, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. id est olympiade centesima quadragesima quarta, vt etiam scribit Eusebius. NAEVIVS, Cn. Næuius poëta, cuius vitam Petrus Crinitus, & Gregorius Lilius, quàm diligentissime fieri potuit in tantis tenebris, sunt persecuti. Illud quod ad vitæ institutionem pertineat, refert Gellius, eum, quod multos principes ciuitatis suis carminibus more poetarum Græcorū læsisset, à Triumviris in carcerem coniectum fuisse: vbi quāduas fabulas scripsisset, quibus *πολιτικούς* canebat, à Tribunis plebis fuit liberatus. EST MORTVVS, Vtica, Roma, quod ait Eusebius pulsus factione nobilium, ac præcipue Metelli. QVANTVAM, *ἐκ τῆς ἀνάγκης* & *πρόληψιν*. VARRO, M. Terentius Varro. NOSTER, sic infra. Quàm vero Ciceronis, & Attici Varro esset amicus, quum ex aliis scriptis, tum ex libro tertiodecimo Epistolarum ad Atticum, & primo Academicarum quaestionum cognosci potest. Qui vero vtriusque illorum erat amicus, non poterat non & Bruti esse, qui vtrique tam charus erat. DILIGENTISSIMVS INVESTIGATOR ANTIQVITATIS, L. Aelium imitatus, vt infra dicitur. PVSTAT, in libris antiquitatum, quos, vt autor est Diuus Augustinus, quadraginta, & vnum scripsit: vel in libris de poëtis. De poëtis enim illum scripsisse quum Grammatici, tum Cicero testatur: & libro de poëtis primo, stipendia fecisse Næuium bello punico primo, ipse Varro scripsit, vt Gellius refert. IN HOC, quod in veteribus commentariis scriptum est, Næuium M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. mortuum esse. VITAMQVE NAEVII PRODVCIT LONGIVS, Næuium diutius vixisse scribit. NAM, *αἰτιολογία*, quæ probaret, Næuii vitam longius producendam, si haberet hoc modo: Næuius mortuus est post mortem Plauti, & Plautus annis viginti post illos Consules, quos dixi, mortuus est: ergo Næuii vita longius est producenda: sed quum satis constet, Næuium multo maiorem natu Plauto fuisse, & ante Plautum etiam mortuum, dubitari potest, an hæc ratio probet, quod Cicero vult probare: nisi rem ita interpreteris: Plautus annis viginti post illos Consules, quos diximus, est mortuus, & inter mortem Næuii, & mortem Plauti anni summum quatuor, vt Eusebius etiam docet, interfunt: ergo Næuii vita longius id est circiter annos sexdecim est producenda, quando vita Plauti multo longius etiam producit. PLAVTVS, M. Accius Plautus poëta, de cuius vita nisi Petrus Crinitus, & Gregorius Lilius omnia penè, quæ possunt inueniri, collegissent, nos aliquid diceremus, & fortasse probaremus ex autoritate Horatii cōtrā, quàm sentiant alii, cæteris poëtis comicis illum esse præferendum. P. CLAVDIO, L. PORCIO, P. Claudius Pulcher, & L. Portius Licinus Consules fuerunt an. ab V. C. DCLXIX. nec domi, nec militiæ memorabile quicquam egerunt, vt ait Liuius libro trigesimonono.

VIGINTI ANNIS, tot enim post illos Consules, quos diximus, numerantur. ILLOS, M. Cornelium Cethegum, & P. Sempronium Tuditanum. CONSVLIBVS, an. ab V. C. DLXIX. vt diximus. aliter consules. MORTVVS EST, anno tertio olympiadis centesimæ quadragesimæ nonæ, quam nis Eusebius olympiadis centesimæ quadragesimæ quintæ anno primo mortuum scribat. CATONE, M. Porcio Catone, de quo dictum est, & dicitur. CENSORE, vnde Censorius est appellatus. Fuit vero Censor cum L. Valerio Flacco, quicum fuerat etiam Consul. sed de Censura plura sunt à Liuiio, & à Plutarcho scripta.

Hunc igitur Cethegum consecutus est ætate Cato, qui annis IX. post eum fuit Consul. eum nos vt perueterem habemus, qui L. Marcio, M. Manilio Coss. mortuus est, annis. LXXXVI. ipsis ante me Consul. Nec vero habeo quenquā antiquiorem, cuius quidem scripta proferenda putem. nisi si quem Appii Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes forte delectant. & hercules hæc quidem extant. ipsæ enim familiæ suæ quasi ornamenta ac monimenta seruabant, & ad vsum si quis eiusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobilitatem suam. quanquam his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendosior. multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt; falsi triumphi, plures Consulatus, genera etiam falsa, & à plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus; vt, si ego me à M. Tullio esse dicerem, qui patritius cum Ser. Sulpicio Consul anno. X. post exactos reges fuit.

HUNC IGITUR, quasi paulum vagatus, ad rem nunc reuertitur. CETHEGVM, de quo tam multa diximus. CONSECVTVS EST ÆTATE CATO, nam Cato M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Consulibus annū trigessimū agebat, vt ex lib. de Senectute collegimus, vbi Cato ipse ita loquitur: Vidi etiā senem Liuium, qui quum septem annis ante, quā natus sum, fabulam docuisset Centone, & Tuditano Consulibus, vsq. ad adolescētiam meam processit ætate. Item, M. Cethegum, quem recte Suade medullā dixit Ennius, quanto studio exerceri in dicendo videbamus etiam senem? Quāquam grandior tū videtur fuisse, si postea suo anno Consul est factus. ANNIS IX. an. vero ab V. C. DLVIII. POST EVM, post ipsum M. Corneliū Cethegum. FUIT CONSVL, cum L. Valerio Flacco, vt apud Liui. lib. trigesimo tertio videre poteris. EVM, M. Porcium Catonem. PERVETEREM, oratorem. L. MARCIO, L. Marcio Censorino. nam sic eum vocant Cicero, Orosius, Appianus, & Eutropius, apud quem tamen leges L. Marcio Censorino, non autem, vt nunc legitur, L. Manlio Censorino. Ad hunc L. Marcium Censorinum Clitomachus scripsit librum, quem Cicero libro secundo Academicarum quaestionum nominat. Marcii patricii fuerunt, vt Liuius, Dionysius, Valerius Maximus, & Plutarchus de Coriolano loquentes, ostendunt: sed & idem Liuius lib. primo ita scribit: Pontificē deinde Numa Marcium M. filium ex patribus legit. Duplex tamē videtur fuisse familia, quādo plebei aliqui etiā inueniuntur, vt infra de L. Marcio Philippo dicemus. Marcium vero scribi oportere docent veterū monimenta, & Plutarchus, qui græce μάγιστρον semper

in Coriolano scribit. M. Marco, Titum tamen vocat autor libelli de Viris illustribus vel suo, vel librariorum errore. nam ceteri omnes Marcum vocant. sed hinc nascitur dubitatio ex eo, quod historici penè omnes, & Cicero Philippica prima scribit ad hunc modum: propter vnus M. Manlii scelerus, decreto gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium vocari licet: quo pacto M. Manlius hic postea sit vocatus: vt fortasse quidam malint autorem libelli de Viris illustribus sequi, & T. hic, & alibi legere, nisi sciant Romanæ duas familias Manlias, siue Manlias, alteram patriciam, alteram plebeiam fuisse. Et sanè de patricia nemo potest dubitare, quum res ipsa de se quasi loquatur, & Cicero in oratione pro Sylla id ipsum testetur. Plebeiam etiam fuisse ostendunt Tribuni plebis, qui ex ea fuerunt, vt C. Manlius, qui legem tulit illam pro qua extat Ciceronis oratio: vt Q. Manlius, quem Cicero Verrina secunda Tribunum plebis vocat: vt Manlius quidam, quem Tribunum plebis Asconius in oratione pro Cornelio agnoscit: vnde posset aliquis etiam suspicari, Manlios plebeios, Manlios vero patricos fuisse, vt vna tantum litera differrent, nisi confundi videremus. nam quem Manlium hic dici videmus, is libro duodecimo epistolarum ad Atticum Manlius scribitur: vt item alibi sæpe variatum videbis. si quis tamen M. Manium velit interpretari, non repugnem: nec si quis velit omnino credere Manlios fuisse plebeios, Manlios vero patricos, quum lex Manilia certe à Manlio Tribuno plebis dicatur: & is, qui fuit Cos. biennio ante Cicero nem, qui certe Patricius in oratione pro Sylla dicitur, ab Horatio libro tertio ode vigesima prima Manlius appelletur. MANILIO, Manilia familia, inquit Sex. Pompeius lib. vndecimo, progenita fuit à Manilia filia Telegoni, quam Tusculi procreauit, quum id oppidum ipse condidisset. Hic vero Manlius is est, quo consule in Africam se venisse Scipio apud Ciceronem lib. sexto de Rep. testatur: vbi nunc ita legitur: Quum in Africam venissem à Manlio Consule ductus: quàm bene, viderint alii: quàmquam locutio est, qualis illa P. Ouidii Missus in hanc urbem venio: libri tamen veteres penè omnes ita habent: Quum in Africam venissem Antio Manilio Cos. vbi verbum illud ductus prorsus omittitur, vnde legi fortasse possit: Quum in Africam venissem Marcio, Manilio Cos. quamuis ego libentius ita legam: Quum in Africam venissem M. Manilio Cos. quod autor libelli de Viris illustrib. ita scribat: Scipio Tribunus in Africa sub T. Manlio Imperatore cohortes octo seruauit: quod idem Plin. lib. vigesimo secundo cap. sexto dicat: & Orosius referat Censorinum Romam rediisse, & Maniliū in Africa remansisse. Hic Manilius infra suo loco ponitur. COS. Consulis an. ab V. C. DCIII. MORTVVS EST, quum annos quinq. & octuaginta minimū vixisset, vt infra dicitur, & ex Consulibus colligitur. Natus est enim M. Aemilio Lepido, M. Poblacio Malleolo Cos. an. ab V. C. DXXI. & post annos octuaginta filium genuit, vt autor libelli de Viris illustribus scribit. ANNIS LXXXVI. annis octuaginta sex. Tot enim numeratur, si Ciceronis Consulatum comprehendas: sed quum addit, ipse, videtur excludere suum Consulatum, vt, quod in veteribus libris legitur, LXXXIII. possis retinere, vel LXXXV. reponere. IPSIS, quasi integris, vt libro tertio epistolarum ad Atticum: Triginta dies erant ipsi: & lib. quinto ad eundem: Athenis decem dies ipsos fui: quod & libro secundo Familiarium dixit: sic Lucianus in Hermotimo: ἐκοσιν ἐτι ταῦτα ἔσσι. ANTIQVIOREM, M. Porcio Catone, quem paulo antè peruerterem vocauit. PROFERENDA PVTEM, digna putem, quæ nunc à me, vel ab aliis vnquam proferantur. NISI, πρόληψις, APPII CAECI, de quo supra dictum est: quique Catone ipso fuit antiquior annis minimum quadraginta quinque, id est quadragintaquinque annis ante decessit, quàm Cato nasceretur. HAEC IPSA,

IPSA, quam nunc in manibus habeo: vel potius, quā paulo ante dixi senatum à Pyrrhi pace reuocatum: quamque versibus Ennius descripsit, vt in Catone legimus. hanc, vt opinor Plutarchus in Græcam linguam postea vertit, vt apud illum in Pyrrhi vita cognosci potest: Scripsit Appius etiam carmen, quod Panætius valde laudabat, vt Cicero in Tusculanis quæstionibus refert. DE PYRRHO, de pace cum Pyrrho non faciendâ. MORTUORVM LAUDATIONES, hac de re Cicero sic libro secundo de Legibus scribit: Honoratorum virorum laudes in concione memorant, easque etiam ad cantus, ad tibicinem prosequantur: cui nomen naniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant. Hæc vero lex, vel consuetudo laudandi mortuos ex eo nata est, quod P. Valerius Publicola Brutum collegam in concione laudauit: quæ laudatio fuit omnium prima, nisi, inquit Plutarchus, hoc ipsum Solon primus instituit: sed Dionysius negat, id quenquam prius instituisse. Quamuis enim poetæ certamina quædam, & ludos in magnorum virorum funere factos dicant, vt ab Achille in funere Patrocli, ab Hercule in funere Pelopis, ab Aenea ad patris tumultum, laudationes tamen dictas non scribunt. Quin Græci postea, quum & ipsi laudationes, quas ἐπιτάφιος vocant, instituisent, nunquam tamen eas nisi de viris, qui bello periissent, habebant, vt apud Platonem, Thucydidem, & Demosthenem videre possumus. Romani autem omnes, qui viri fuissent clari quocunque genere virtutis, laudabant: atque adeo, quod scribit Quintilianus, sæpe S. C. id ipsum magistratibus mandabatur. Quin ea res etiam postea ad foeminas est translata: & prima omnium Popilia mater à Catulo, vt in libris oratoriis dicitur, est laudata. Quamuis enim tempore Furii Camilli institutum fuisset, vt foeminæ laudarentur, atque id ipsum propter aurum collatum, videtur tamen id vsque ad Popiliam non fuisse seruatum, quod postea frequenter est vsurpatum, & quidem ita, vt propinqui sæpius orationes haberent, quod in Fabio Plutarchus testatur. hinc apud Suetonium Cæsar Quæstor Iuliam amitam, vxoremque Corneliam defunctas è more pro rostris laudasse dicitur. eas, inquam, propinqui habebant, quamuis alii scripissint, vt Cicero laudationem Porciæ se scripissint in epistolis ad Atticum non semel affirmat. FORTE, hoc dixit, quia sciebat multos esse, qui glandibus etiam post inuentas fruges delectentur, vt hodie licet videre. DELECTANT, vt Popiliæ laudatio M. Antonium oratorem delectauit, vt in libris oratoriis legimus. Quod si laudationes huiusmodi delectabant, arbitrari possumus, eas neque flebiles, neque lugubres fuisse, quales multas nostris temporibus audiuius: quanquam dicitur Cæsar à M. Antonio miserabiliter esse laudatus. vel delectabant vt bene dictæ, vel docte scriptæ. HERCVLES, libentius, inquit in Oratore Cicero, dixerim mehercule, quàm mehercules: hic tamen hercules fortasse propter vocalium similitum concursum, hercule hæc, & alibi sæpe dixit. quam de hoc verbo hic ego dubito, quod nesciam, an alibi Cicero, hercules quidem, vt hoc loco, coniunxerit: & nescio quid videtur deesse, vt, hæc quidem extant, hæredes, monumenta, vel tale quid. HÆC, laudationes. IPSAE ENIM, αἱ ἐπιτάφια, quare laudationes extent potissimum. FAMILIAE, Romanæ. QVASI, particula, quæ molli translationem, quæ quibusdam duriuscula videri poterat, quum laudationes ornamenta familiarū dicebat, quod à corporis cultu ad animi virtutes fiat translatio: & si videri potest particula, quasi, cum superiori verbo coniungi debere, sua quasi, quum verum sit illud Ouidii: & genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra puto: multi tamen sua putant. MONIMENTA, sic enim in laudationibus

bus suum genus, ut Caesar apud Suetonium, commemorabant, ut ex illis tan-
 quam monumentis familias cognoscere possent: ut Gellius libro decimo
 tertio capite decimonono Catonum familiam cognouit. *AD VSVM, SED*
QVIS EIVSDEM GENERIS OCCIDISSET, ut iis laudationibus, si quis
 forte periisset, ad eum laudandum uti possent. Solemus enim ex arte lau-
 dare homines ex attributis personarum: inter quae Cicero libro primo de In-
 uentione cognationem numerat: quum consideratur, quibus maioribus,
 quibus consanguineis sit natus aliquis: quod ex iis laudationibus facile pe-
 ti poterat. *AD MEMORIAM LAUDVM DOMESTICARVM,* quod ob eam
 causam etiam maiorum imagines domi habebant, ut ex Cicerone, Plinio,
 & aliis cognoscimus. *AD ILLUSTRANDAM NOBILITATEM SVAM,*
 si ex his possent ostendere maiores suos nobiles rebus gestis olim fuisse
NOSTRARVM, Romanarum. *MULTA ENIM,* *αὐτοδοξία,* quare hi-
 storia sit facta his laudationibus mendosior: qua de re libro octavo Liuius
 ita scribit: vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imagi-
 num titulis: dum familia ad se quaeque famam rerum gestarum, honorum
 que fallente mendacio trahunt. inde certe & singulorum gesta, & publica
 monumenta rerum confusa: nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor
 extat, quo satis certo autore stetur. *EIS,* laudationibus. *PLEBEI*
TRANSITIONES, ita legendum esse cognoscimus ex his, quae se-
 quantur: in quibus ostenditur, plebeios homines, & humiliores malici-
 um genus transiisse, ut nobiliores viderentur. & sanè verisimile est, hu-
 miles hoc modo voluisse nobilitari, non autem nobiles voluisse ad plebem
 transire praesertim à principio ante, quam patricii Tribuni plebis, ut po-
 stea Clodius, fieri cuperent. Prius tamen hic ad plebem transitiones, fori-
 ptum videbamus. *EIVSDEM NOMINIS,* nam Romae saepe erant
 duae familiae eiusdem nominis, quarum altera patricia, altera plebeia erat,
 ut Claudiae, ut Maniliae, de quibus supra diximus. *IN EVNDERE*
TVR, translatio. *EGO,* ego M. Tullius Cicero, qui loco eque-
 stri sum ortus: cuique de maioribus dicenda facultas non datur. Sic enim
 loquitur ipse in orationibus contra Rullum: quamuis Eusebius, & Silius
 scribant, nec Plutarchus neget, eum à Tullio Volscorum Rege originem
 duxisse: quod si verum fuisset, ut fuit gloriae cupidus, nunquam nec in
 Epistolis ad Atticum suam *πατριγενεῖαν* appellasset, nec quum scriberet
 contra Sallustium, si modo unquam scripsit, hoc ipsum tacuisset: nisi
 forte tacuit, ut videretur suis praeluxisse, & sibi sua virtute, non maiorum
 gloria nobilitatem comparasse: vel ne Romanos, quibus regium nomen in-
 uisum esse sciebat, offenderet. Torquatus certe, & Clodius ob id illum
 Regem videntur appellasse. quin ipse libro secundo de Legibus, se, &
 Quintum fratrem Arpini stirpe antiquissima ortos esse testatur.
M. TULLIO, M. Manlio Tullio Longo. sic enim vocatur etiam
 à Dionysio libro quinto, ubi scribit, coniurationem quandam Catilina-
 riae per similem factam fuisse: ut quasi fatale videatur, duobus Marcis Tullius
 Cols. tam diuersis temporibus coniurationes factas, & extinctas fuisse. De
 illa tamen coniuratione Liuius nihil scribit: sed illo Consule nihil memoria
 dignum actum dicit. Dionysius vero illud etiam addit, hunc M. Tullium ex
 sacro curru decidisse, & ante finitum Consulatum obiisse. Apud Liuium Tul-
 lum, non Tullius legitur. Vnde viri etiam docti dubitant, utro modo sit legen-
 dum, quasi vero non possint intelligere vel ex hoc ipso loco, & ex Dionysio,
 Tullium scribi oportere. Tullios porro Tullus Rex ex Albanis principibus
 in patres legit, ut scribit Liuius lib. primo, quamuis, Iulios, ibi libentius le-
 gamus.

gamus. Tullios, vt ait Sex. Pompeius, alii dixere esse filanos, alii riuos, alii vehementes projectiones sanguinis artuatim fluentis: à quibus Tullii dicti posunt videri. alii tamen Tullios ominis causa dictos volunt, quasi tollendos. ESSE, oriundum esse, vt in oratione pro P. Sestio, ex qua hic est puer: quamuis paulo aliter loquatur. PATRICIVS, patricius quum esset. aliter enim Consul eo tempore fieri non potuisset. SER. Seruius, Seruilius, Sergius, & seruus à Probo interpretatur: quæ res apud scriptores multos errores perit præsertim in Seruio, & Sergio, quòd alterum pro altero sæpe describitur: quod ne amplius accidat, sciendum est, Seruium esse prænomen, & Sergium familiæ nomen & quidem patriciæ, vt ostendit Liuius libro quarto ita scribens: Tribuni militum Consulari potestate omnes patricii creati sunt, M. Fabius Vibulanus, M. Folius, L. Sergius Fidenas. ex ea familia videtur natus Catilina, quem Sallustius nobili genere natum scribat, & Alconius L. Sergium Catilinam patricium vocet. Seruius vero prænomen est & quidem quasi proprium Sulpiciorum, vt Ser. Sulpicius Galba: vt, quoties aliter scriptum inuenio, erratum putem. non negamus tamen alias etiam familias hoc prænomen interdum habuisse. In consulibus enim inuenimus, Ser. Cornelium Maluginensem, Ser. Cornelium Rufum, Ser. Fulvium Nobiliorem, Ser. Fulvium Flaccum: quamuis in Liuiο legamus, Serg. Cornelium Maluginensem, sed Dionysius ostendit, Ser. id est Seruium scribendum esse. ex hac diuisione libri omnes, in quibus male scriptum fuerit, corrigi poterunt. SULPICIO, Ser. Sulpicio Camerino, vt Dionysius vocat. ex hoc porro loco cognoscimus Sulpicios patricos fuisse, quòd eo tempore nondum plebei Consules fiebant: sed & Liuius inter Tribunos militum Consulari potestate, qui patricii essent, Sulpicios ponit: idem Cicero in oratione pro Muræna testatur, qui tamen Ser. Sulpicium Iuriconsultum equitis Romani filium vocat. & sanè vel ea familia degenerauit, vel duæ fuere altera patricia, altera plebeia, quando Tribunos plebis multos ex Sulpiciis legimus, & in his P. Sulpicium apud Liuium libro septuagesimo septimo. ANNO X. anno decimo. in libro tamen manu scripto vidimus, annos X. hoc est, annos decem, fortasse rectius, quòd veteres ita frequentius scriberent. EXACTOS, à L. Bruto præsertim, vt supra dictum est. REGES, Romanos, præsertim Tarquinium Superbum, vt supra diximus. FVIT, an. ab V. C. ducentesimo quinquagesimo quarto.

Catonis autem orationes non minus multæ ferè sunt, quàm Attici Lysia, cuius arbitror plurimas esse: est enim Atticus, quoniam certe Athenis est & natus, & mortuus, & functus omni ciuium munere: quanquam Timæus eum quasi Licinia & Mutia lege repetit Syracusas: & quodam modo est nō nulla in iis etiam inter ipsos similitudo. acuti sunt, elegantes, faceti, breues: sed ille Græcus ab omni laude felicior: habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quàm gracilitates consecretur: quos valetudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat. quanquam in Lysia sunt sæpe etiam lacerti, sic vt eo fieri nihil possit valentius, verum est certe genere toto strigosior: sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa eius subtilitate admo-

dum gaudeant. Catonem vero quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit? aut quis nouit omnino? at quem virum dii boni. mitto ciuem, aut senatorem, aut imperatorem: oratorem enim hoc loco quaerimus. quis illo grauior in laudando? acerbior in vituperando? in sententiis argutior? in docendo edisserendoque subtilior? refertae sunt orationes amplius centum quinquaginta, quas quidem adhuc inuenerim & legerim, & verbis, & rebus illustribus. licet ex iis eligant ea, quae notatione & laude digna sint: omnes oratoriae virtutes in eis reperientur. iam vero Origines eius quem florem, aut quod lumen eloquentiae non habent? amatores huic defunt, sicuti multis iam ante seculis & Philisto Syracusio & ipsi Thucydidi. nam ut horum concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis cum breuitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione atque altitudine orationis suae, quod idem Lysiae Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit haec posteriorum quasi exaggerata altius oratio. sed & in nostris inscitia est, quod ii ipsi, qui in Graecis antiquitate delectantur, eaque subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non nouerant quidem. Hyperidae volunt esse, & Lysiae. laudo: sed cur nolunt Catonis? Attico genere dicendi se gaudere dicunt. sapienter id quidem: atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem: gratum est tamen, quod volunt. cur igitur Lysias, & Hyperides amatur, cum penitus ignoretur Cato? antiquior est huius sermo, & quaedam horridiora verba. ita enim tum loquebantur. id muta: quod tum ille non potuit: & adde numeros, & aptior sit oratio: ipsa verba compone, & quasi coagmenta, quod ne Graeci quidem veteres fecerunt: iam neminem antepones Catoni. ornari orationem Graeci putant, si verborum immutationibus utantur, quos appellant *πρόσωπος*, & sententiarum orationisque formis, quae vocant *ῥήματα*: non verisimile est, quam sit in utroque genere & creber, & distinctus Cato. nec vero ignoro, nondum esse satis politum hunc oratorem, & quaerendum esse aliquid perfectius: quippe cum ita sit ad nostrorum temporum rationem vetus, ut nullius scriptum extet dignum quidem lectione, quod sit antiquius: sed maiore honore in omnibus artibus, quam in hac una dicendi, versatur antiquitas.

CATONIS, de quo dicere coeperamus. ORATIONES, orationes & pro se multa, & pro aliis, & in alios, inquit Liuius libro trigesimo nono. NON MINVS MULTAE, quater quidem, & quadragies causam dixisse scribit Plinius, sed quot orationes scripserit, nemo, quantum videre potui, dicit, praeterquam Cicero ipse, qui paulo post amplius centum quinquaginta se legisse testatur.

testatur. ATTICI LYSIAE, de quo diximus. PLVRIMAS ESSE, trecentas viginti quinque, vt ait Plutarchus, vltra trecetas, vt scribit Suidas, quod nos supra retulimus. EST ENIM, αἰολογία, quare Lysiam Atticum vocarit: & πρόσμῖς, ne quis, Syracusanum esse, possit dicere. ATHENIS EST NATVS, Pratore Philocle, vt refert Plutarchus, quum pater eò multo prius immigrasset, vt ante diximus. ciues vero alii nascuntur, alii fiunt, vt ait Cicero in oratione secunda in Catilinam. MORTVVS, ἐτελεύτησεν αὐτόθι, vt inquit Plutarchus, & quidem quum annum octuagesimum tertium, vel, vt alii volunt, septuagesimum sextum, vel octuagesimum ageret, & Demosthenem tunc adolescentulum vidisset. Sed quoniam sequitur, & functus omnimunere, ita, vt Cicero non videatur ordinem seruare, sed ὑπεροὺς πρότερον loqui, quod raro facit, quamuis libro secundo de Oratore dicat, dicendum, & cogitandum: & in libro manu scripto legitur, altus, non mortuus, eum librum libentius sequor, praesertim quum Cicero ita loqui soleat, vt supra: eloquentia nata, & alta. & sanè quidem Lysias Athenis altus est vsque ad annum decimum quintum. nam postea in coloniam fuit missus, vt supra retulimus. Si tamen hoc loco tollatur ita coniunctio mortuus, functus omni ciuium munere: tollatur etiam simul haec nostra dubitatio. FUNCTVS OMNI CIVIVM MVNERE, annis summum tredecim fungi potuit. nam colonus ad annum aetatis sexagesimum tertium abfuit, & tempore triginta tyrannorum septem annos exulauit. quin multum temporis ἰστέλησ, quasi nec prorsus ciuis, nec peregrinus Athenis à Plutarcho dicitur habitasse, vix vt verum videatur, quod hoc loco scribit Cicero, eum omni ciuium munere functum fuisse: nisi forte scriptores alii, quos Cicero vidit, aliter hac de re scripserunt. TIMAEVS, Timæus Andromachi filius Taurominitanus, non autem Locrensis, vt quidam volunt, Philisci Milesii discipulus, qui pulsus ab Agathocle ex Sicilia, venit Athenas, vbi res Italicas, & Siculas libris viginti complexus, res item Graecas, & Siculas, ac argumenta Rhetorica libris sexaginta octo collegit: olympionicas, & rerum annales scripsit. & in scriptis quidem suis Agathoclem vt hostem semper est infectatus, & iccirco de illo etiam multa mentitus: vbi vero superiores coarguit scriptores, veritatem quidem visus est esse secutus, sed tamen ob id ab Iliro Callimachio, vel ab Atheniensibus ἐπιμαχίος, vt est apud Strabonem, vel potius, ἐπιλιμαχίος, vt Suidas, & Athenæus scribunt, est appellatus. Videntur enim Athenienses, vt erant faceti, in nomine iocari voluisse. Hinc Aemilius Probus illum scriptorem maledicentissimum vocat: & Plutarchus eius historiā nunquam penè probat: Dionysius vero non tam probat, quàm docet, eum Pyrrhi bellum, vt Cicero scribens ad Luceium refert, separatim scripsisse. Vnde apparet illum illis temporibus vixisse. Siquidem ipse fuit ab Agathocle pulsus, & post Agathoclis mortem Pyrrhus in Italiam, deinde in Siciliam venit, vt Trogus scripsit: vt vere Cicero libro secundo de Oratore dixerit eum Herodoti, Thucydidis, Philisti, Theopompi, Ephori, Xenophontis, & Callisthenis minimum natum fuisse: quo loco illum longe eruditissimum, & rerum copia, & sententiarum varietate abundantissimum, & ipsa compositione non impositum vocat: infra vero talem, quales erant Asiatici: quin affirmat eum sententias non tam graues, & seueras, quàm concinnas, & venustas habuisse: quamuis à Plutarcho ἐπιμαχίος, & μετὰ κριώδησ in Nicia dicatur. EVM, Lysiam. QVASI, dixit quasi, vt supra de Isocrate loquens, quasi contra legem committere: quia id esse non poterat: quum Timæus esset Siculus, nec Romana lege, qualis erat Licinia, & Mucia, Siculi tunc vterentur. quin lex Licinia, & Mucia multis post annis est lata, tantum abfuit, vt ea Timæus vti vnquam potuerit. LL

LICINIA, ET MUCIA LEGE, de ciuibus regundis : quam, vt ait Cicero in libris de Officiis, & in oratione pro Cornelio, duo Consules omnium sapientissimi tulerunt. Quæ quidem verba sic Asconius interpretatur : L. Licinium Crassum oratorem, & Q. Mucium Scauolam Pontificem Maximum significat. hi enim legem eam, de qua loquitur, de regendis in sua ciuitate sociis, in suo Consulatu tulerunt. hanc legem Cicero libro secundo de Oratore in illis verbis significauit: ex quo sunt nonnulli, qui tuam legem de ciuitate natam Crasse dicant. Quum lex igitur ea esset de ciuibus regendis in sua ciuitate, ea quasi lege Timæus videri poterat contendere, Lyfiam Syracusanum esse. **LEGE**, quamuis duo nomina ponat, Liciniam & Muciam, semper tamē Cic. hic, & in orationibus pro Cornelio, & pro Cornelio Balbo legem, non leges dixit, vel quia sic eam tulerunt, vt vna esset : vel quia in ea ferenda ita concordēs fuerunt, vt vna debeat videri. sic lex Aelia & Fufia sæpe solet appellari. **REPETIT**, in historiis suis quasi vendicat. & repetit ab Atheniensibus, quasi qui abstulerint. Est autem verbum, quo frequenter historici in hisce rebus vtuntur. Liuius vero libro primo repetendi formulam describit. **SYRACVSAS**, vnde Lyfias ipse fuerat oriundus. & Syracusas Timæus ipse vt Siculus magnopere laudabat, vt in eius vita scribit Suidas. **ET QVODAM MODO**, sic verborum ordo consequi debuit: Catonis autem orationes non minus multæ ferè sunt, quàm Attici Lyfiae, cuius arbitror plurimas esse : & quodam modo, &c. reliqua, quæ sunt interposita, videntur dicta κατὰ τὴν οἰκονομίαν. **IN IIS**, Lyfia, & M. Catone. **SIMILITVDO**, hic εἰσωνμία esse putauit Atticus, vt infra videbitur, vbi non existimat ille Catonem Lyfiam prorsus esse similem. **ACVTI**, subtiles paulo post vocat. & sanè Cicero parum seiungit acutum à subtili, quum libro secundo de Oratore dicendi genus acutissimum, & subtilissimum vocet, & infra Stoicorum genus dicendi peracutum, quod libro tertio de Finibus subtile dicat. **ELEGANTES**, Lyfias etiam supra elegans est appellatus, & Cato quàm fuerit elegans, paulo post dicitur. **FACETI**, Lyfiam facetum satis in Oratore vocat, & Catonē facetum item fuisse, dicta, quæ sunt à Cicerone, Plinio, Plutarcho, Macrobio, & aliis collecta demonstrant. **BREVES**, ex scriptis vtriusque, quæ pauca extant, eos breues fuisse, cognosci potest. **ILLE GRAECVS**, Lyfias. **AB OMNI LAUDE FELICIOR**, in eo felicior, vt laudaretur. **HABET ENIM**, αἰσχρολογία, quòd ab omni laude fuerit felicior. **CERTOS**, vt olim Charisium, qui Lyfiam ipsum videbatur imitari, quod infra dicitur : vt Hegesiam, qui volebat illum item imitari, quod in Oratore scriptum videbis. **HABITVS CORPORIS**, εἶδος τῆς σώματος, id est neruos quosdam orationis μετὰ φορμῶς. **OPIMOS**, qui legunt apud Ciceronem in oratione pro Cælio optimum habitum, & à Græcis ἀνέστην bonum habitum, & contrὰ καχεξίαν malum habitum dici, possunt illi dubitare, an hic quoque optimos legere debeamus: nisi ἀνέστην cognoscant opimos legi oportere. nam gracilem hic opposuit opimo : quamuis Cornelius Celsus obeso potius opponat. sed obesus fortasse non significasset, quod Cicero volebat, qui orationem plenam roboris, & neruorum, aut certe tale quid cupiebat significare. nec locutio hæc ipsa est insolens, quando in Verriinis hominem præda opimum dixit. **GRACILITATES**, aliter gracilitatem. **VALETVDO MODO BONA SIT**, modo sit quædam orationis sanitas, vt infra, & in libello de Optimo genere oratorum loquitur μετὰ φορμῶς, vt hic item, vbi verbis ad translationem accommodatis vtitur: quam quidem translationem in libello de Optimo genere oratorum sic explicat : qui carent omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærent, quandam etiam suauitatem coloris. **TENVITAS**, quæ fuit

fuit in Lyſia, vt in libello de Optimo genere oratorum Cicero teſtatur. **QVANTVAM**, correctio, ne Lyſiam nimis quaſi deprimere videatur. **LACERTI**, oratio fortis, robuſta, vires, lacertos, & nervos habens, ſic enim ſapeloquitur Cicero, vt ſupra oſtendimus. **SIC VT EO FIERI NIHIL POS** **SIT VALENTIVS**, in libro manu ſcripto ſic legimus: ſic vt fieri valentius nihil poſſit. **GENERE TOTO**, dicendi. **STRIGOSIOR**, tenuior, ſubtilior, vt ipſe quaſi interpretatur, hac ſubtilitate. & translatio eſt ab equis potiſſimum, qui ſtrigofi dicuntur, quum morbus eos ita ſtringit, vt, quod ait poëta, vix oſſibus hareant. lege Nonium Marcellum. **HABET**, ipſe Lyſias. **SVOS LAVDATORES**, certos ſui ſtudioſos: paulo ante. **SVBTILITATE**, hinc ſupra egregie ſubtilis ſcriptor eſt appellatus. **NOSTRORVM**, Romanorū. **QVI QVIDEM NŪNC SVNT**, nam maiores legebant. **AVT QVIS NOVIT OMNINO?** tantum abeſt, vt eum legat. **CIIVEM**, ciuem Romanum, & quidem ciuium ita ſtudioſum, vt ipſe, niſi fallor, legem Porciam tulerit: qua, vt ſcribit Liuius, graui poëna, ſi quis verberaſſet, necaſſetue ciuem Romanum, ſanxit. hinc vox illa Ciceronis in Verrinis: ò lex Porcia: de qua alibi quoque meminit. **SENATOREM**, nemo enim Catone melior ſenator fuit, vt ait libro tertio de Oratore. **IMPERATOREM**, idem facile optimus imperator dicitur libro tertio de Oratore: de quo Plinius ita libro ſeptimo ſcribit: Cato fuit optimus orator, optimus imperator, optimus ſenator. **ORATOREM**, non ciuem, non ſenatorem, non imperatorem. **ENIM**, αἰτιολογία, quare ciuem, ſenatorem, & imperatorem nunc mittat. **GRAVIOR IN LAVDANDO?** grauitas enim in laudatione requiritur vt credatur. hinc grauiſſima laudatio dicitur in oratione pro Calio. Cato vero non poterat non grauiſter laudare, qui grauiſſimus orator etiam præſens a L. Valerio apud Liuium dicatur. **ACERBIOR IN VITVPERANDO?** accuſationes enim, & vituperationes acerbicatem quandam videntur poſtulare, ne, ſi ſecus fiat, dici poſſit, quod Cicero Callidio dixit: Tu iſtuc M. Callidi, niſi fingeres, ſic ageres? Cato vero id potuit præſtare, quem Liuius virum linguæ acerbæ, & oratorem non ſolum grauem, ſed interdum etiam truem vocat. **SENTENTIIS**, γνώμῃς vt vocant Græci, & quidem tam morum, quàm orationis. In vtriſque enim præſtitit Cato: & de ſententiis quidem orationis dubitari non poteſt, quum tantopere à Cicerone, Liuius, Plinio, & Gellio vt optimus orator commendetur. ſententias vero, quæ ad vitæ institutionem pertinerent, eas dixit, quæ non ſolum viri ſapientis, qualis & ipſe fuit, ſed Apollinis etiam eſſe viderentur: quarum multæ ſunt à Plutarcho, & ab aliis, vtcunque collectæ. **ARGVTIOR?** in ſententiis enim, & dictis ſpectatur argutia: vnde ſententiæ argutæ, & dicta argutiſſima dicuntur à Cicerone. Porro paulo ante Cato facetus eſt dictus, vt non poſſet non argutus eſſe. **SVBTILIOR?** acutus enim paulo ante dictus eſt. & qui bene vult docere, & diſſerere, debet ille ſubtiliter, & acute docere, & diſſerere. atque hoc quidem loco Cicero treis dicendi figuras, ſublimem, mediam, & attenuatam complectitur. nam grauior, & acerbior ad ſublimem, argutior ad mediam, ſubtilior ad attenuatam refertur. eſt enim ſublimis in ſelectendo, media in delectando, ſubtilis in probando, vt ait in Oratore: in libello vero de Optimo genere oratorum ſcribit ad hunc modum: ſunt ſententiæ, commouendi graues: delectandi quaſi argutæ: docendi acutæ. **ORATIONES**, quas pro ſe, & pro aliis, & in alios dixit, vt ſupra retulimus. **VERBIS, ET REBVS**, nam, vt ait Quintilianus libro decimo, capite primo, non eſt dubium, quin oratori velut opes ſint quædam parandæ, quibus vti, vbicunque deſiderandum erit, poſſit: eæ conſtant copia rerum, ac verborum: & Cicero

libro tertio de Oratore, rerum copia verborum copiam gignit, & sanè res prius inuentæ sunt, quàm verba. neque verò quicquam, vt scribit Cicero in oratione pro Cecinna, opus sit verbis, quum ea res, cuius causa verba quaesita sint, intelligatur. Quare mirari quispiam possit, cur hoc loco Cicero verba rebus proponat, nisi sciat, in coniunctis verbis ex præcepto ipsius Cicero nis in Partitionibus, ordinem posse mutari: & à Quintiliano scribi, illud esse nimiae superstitionis, vt quæque sint tempore, ea etiam facere semper ordine priora. Accedit, quod oratio crescit, quum verba res ipsæ, quæ plus significant, sequuntur. sic supra partus & fontes, & infra non semel verba & sententias dixit, quamuis libro primo de Oratore docens potius quàm scribens sententias, & verba dixerit. **ILLVSTRIBVS**, per res illustres significat causas, de quibus in libello de Senectute sic ipse loquitur: causarum illustrium, quascunque defendi, nunc quàm maxime conficio orationes. Verba illustria dicuntur à Cicerone libro tertio de Oratore, in quibus plenum quiddam, & sonans inesse videatur. Quin, vt eodem libro scribit, si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis. Quin verò hæc omnia fuerint in Catone, nemo dubitat, quum de causis & rebus constet: & verba ipsius illustria fuisse hoc loco Cicero testetur, ac pauca quædam, quæ extant, scripta demonstrent, præsertim quod Gellius libro decimo, capite tertio repetit. **EX IIS**, orationibus. **NOTATIONE**, non ea notatione, qua vertit ἐτυμολογίαν in Topicis, sed animaduersione quadam, & consideratione. **OMNES**, nedum paucae. **VIRTUTES**, *ἀρεταί*, bonitates, facultates, ornamenta, vires, vt virtus mercis, & virtus formæ apud Plautum, virtus ordinis apud Horatium, virtus equi apud alios, quamuis non proprie. sic *ἀρετὴ γῆς* apud Platonem in Alcibiade primo, & *ἀρετὴ σώματος* in Gorgia. sic virtutes dicendi Ciceronis infra dixit: & hac ipsa de re loquens item infra laudes vocauit. **ORIGINES**, Originum libri, de quibus in libello de Senectute sic ipse Cato loquitur: septimus mihi Originum liber est in manibus: omnia antiquitatis monimenta colligo. origines vero, quæ nunc circumferuntur, non videntur Catonem referre. **FLOREM**, sic in Paradoxo florem orationis dixit. sed videtur Cicero sibi aduersari, quum scribat hic, in Originibus Catonis nullum florem desiderari, infra vero illa verba dicat: intelliges nihil Catonis lineamentis, nisi eorum pigmentorum, quæ inuenta nondum erant, florem, & colorem defuisse. pugnant inter se, flos est, flos non est. Defendetur fortasse hoc modo: priore loco affirmat, florem esse in Catonis scriptis, secundo, quasi reprehensus ab Attico, negat: vel hoc modo: priore loco de Originibus tantum, secundo de cæteris etiam libris loquitur: vel ita, flos est quidem, sed non est flos pigmentorum: quasi dicat, elegas est Cato, vt dictum est, ita, vt nihil illi desit præter politissimam doctrinam transmarinam, vt ait libro tertio de Oratore. negat item libro secundo de Oratore, Catonem tenere, quibus rebus ornetur oratio: quòd nondum ista Romam essent importata. Itaque Cato habebat florem eloquentiæ, vt hic ait, sed non habebat florem pigmentorum, vt infra loquitur. **LUMEN**, ornamentum, orationis forma, *ἔνμα*. vt enim ingenii lumen est eloquentia, sic eloquentiæ lumina sunt *ἔνματα*, quæ lumina vertit etiam ipse Cicero in Oratore. **HVIC**, Catoni. **SICVTI**, defuerunt. **MVLTI** IAM ANTE SECVLIS, tribus seculis, & annis triginta, vel annis trecentis triginta. tot enim numerantur anni à Platone, cuius æqualis fuit Philistus, ad id tempus, quo Cicero hoc scripsit. **PHILISTO**, Philistus Archonidæ filius, & Eueni poetæ elegiaci discipulus fuit: qui primus historiam rhetorice composuit: artem porro Rhetoricam, de rebus Aegyptiacis libros duodecim, de

de rebus Siculis libros vndecim, ad Tricarantum orationem de Naucratre, de Dionysio tyranno libros sex, de Aegyptiorum theologia libros tres, conciones, & alia quædam de Libya, & Syria scripsit. hæc propemodum Suidas. Hic Philistus, vt in Nicia refert Plutarchus, se præclare gessit in eo bello, quod Athenienses cum Syracusanis gesserunt: deinde Dionysio seniori in constituendo principatu fauit, & ab eo arci præfectus fuit, cum matre, cuius, ipso etiam sciente, consuetudinem dicitur habuisse. postea tamen quum Leptina, qui frater erat Dionysii, filiam vxorem, ipso Dionysio inscio, duxisset, ab eo pulsus est ex Sicilia: qui quum Adriam ad hospites quosdam suos venisset, otium nactus, maiorem historiæ suæ partem conscripsit. Nec postea, nisi post Dionysii senioris mortem, reuocatus est. Tunc enim, qui Dioni aduersabantur, quum scirent Philistum semper tyrannorum fuisse studiosum, vt is Platoni opponeretur, monuerunt Dionysium iuniorem, vt eum reuocaret. Reuocatus igitur, & Platoni semper est aduersatus, & Dionem eiiciendum curauit. Dion vero non ita multo post Dionysio bellum intulit, & victum in arce obsedit: cui quum Philistus tum classis præfectus opem ferre vellet, superatus, mortem sibi consciuit, vt Diodorus Siculus, & Gemistus Ephorum secuti, referunt, quamuis alii, vt Thimonides, & Timæus, eum viuum in manus hostium venisse, & ab iis crudeliter interfectum scripserint. Diodorus etiam insepultum proiectum testatur. Ex his apparet, quare Cicero libro primo de Diuinatione dicat, apud Philistum de somnio matris Dionysii scriptum esse, & eum æqualem temporum illorum: & cur item libro secundo de Oratore Dionysii familiarissimum vocet: & cur Marcellinus in vita Thucydidis illa verba scribat: *φίλιστος τῶν γὰρ διονυσίου τοῖς λόγοις πολυμῆς*. quem Cicero doctum, & diligentem appellat, putatq. illum voluisse Thucydidem imitari, vt libro secundo de Oratore refert: hinc Quintilianus ait: Philistus imitator Thucydidis, & vt multo infirmior, ita aliquatenus lucidior. *SYRACUSIO*, græce nam Syracusanus Latine dicitur, vt ait Seruius. Cicero igitur hic, & libro secundo de Oratore Philistum Syracusium vocat, & ceteri scriptores consentiunt, vt ego mirer, cur Suidas ita scribat: *φίλιστος ναυκρατίτης ἡσυρκοκόσιος*. *IPSI*, ἑμφασίς, perinde, ac si dicat, ipsi, qui omnes, vt libro secundo de Oratore scriptum est, artificio dicendi facile vicit: quenque tunc ipse Philistus imitatus est, & tam multi nunc imitantur, vt infra dicetur. *THUCYDIDI*, de quo diximus. *NAM*, αἰτιολογία, cur amatores illi defuerint. *HOQUE*, Philisti, & Thucydidis. *CONCISIS SENTENTIIS*, ex quibus aliqua sint omissa, & quasi amputata: qua de re Dionysius Halicarnassæus de Thucydide loquens, ita scribit: *ἐκδηλότατα δὲ αὐτῷ καὶ χαρακτηριστικώτατα ὅτι πεπεραμένοι οἱ ἐλαχίστων ὀνομάτων, πλείστα σημαίνειν πράγματα, εἰς ἃ καὶ ἔτι προσδεχόμενοι τὸν ἀκροατὴν ἀκούσασθαι, κατελείπειν ὅν ἂν ἀφ' οὗ γίγνεται τὸ βραχὺ*. Hinc Thucydides ἀφ' οὗ τὴν διάνοιαν est à Græcis appellatus, vt supra etiam diximus. Idem de Philisto, qui illum est imitatus, dici potest. *NON SATIS APERTIS*, obscuris, λιτότης. Thucydidis enim conciones ita multas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur, vt supra etiam ex Oratore retulimus. *BREVITATE*, brevis enim Thucydides à Quintiliano vocatur, vt est etiam supra dictum, vt mittam, quod Cicero ad Q. fratrem scribit. *ACVMINE*, hinc Thucydides acutus à Cicerone in epistola quadam ad Q. fratrem vocatur. sunt tamen, qui censent hæc verba esse tollenda: quum breuitate, tum nimio acumine. *OFFICIT*, quod ipse clarius scribat: & ob id multimalint illum, quàm Thucydidem, & Philistum, qui sunt obscuri, legere. *THEOPOMPV*, Theopompus Chius Damasistrati filius, & Isocratis discipulus fuit: natus circiter olympiada nonagesimam tertiam: qui epitomen

historiarum Herodoti duobus libris est complexus: res Philippi Regis gestas libris quinquaginta octo, ut Diodorus Siculus refert, vel ut alii volunt, septuaginta duobus: res Græcas libris undecim: *συμβουλάς* ad Alexandrum, orationem *κατὰ τὸ πλῆθος διακρίβειν*: epistolam Chiam: orationem de pecuniis ex Delphis ablatis: ea, quæ omisit Thucydides, quæque post illum sunt gesta, ac alia plurima scripsit. Hæc nos ex Suida, Athenæo, Marcellino, & aliis collegimus, & vidimus, male legi apud Suidam, *φιλικὰ*, quum *φιλοπικὰ* scribere oporteat: intelleximus item, cur Cicero libro duodecimo ad Atticum illa scribat verba: *mecum habeo & ἀριστοτέλους, & θεοπόμπου πρὸς ἀλέξανδρον*. pulsus enim è patria quum supplex in Dianæ Ephesiæ templum confugisset, multa contra Chios scripsit ad Alexandrum, in quibus illum laudauit: sed postea *παλινοῤῃσεν* cecinit. nam dicitur in eundem postea scripsisse: quamuis, quod scripsit, in manus hominum non videatur venisse. Eum maledicum scriptorem fuisse Lucianus, Aemilius Probus, & Dionysius Halicarnassensis testantur. à Suida dicitur difficilis, & morosus fuisse, sed in dicendo multus, spissus, & abundans, & ob id frenis indiguissè, ut dixit Isocrates, præsertim quòd impetu quodam, quam *φορὰν* Suidas vocat, ferebatur. Hinc infra Cicero acerrimum ingenium Theopompi vocat, & libro tertio de Oratore scribit, eum exultantem verborum audacia ab Isocrate repressum fuisse. Fuit vero Theopompus veritatis studiosus vsque adeo, ut à Suida *φιλαλήθης* vocetur, & ab Athenæo, qui addit, eum multas pecunias veritatis inuestigandæ causa consumpsisse. In eius tamen scriptis innumerabiles erant fabulæ, ut autor est Cicero libro primo de Legibus. Quare nonnulli dicunt, eum diuinitus esse multatum, quòd suis scriptis, & illis fabulis sacras Mosis historias miscuisset. Illud ultimo loco addimus, quod Gellius & Suidas referunt, illum in certamine, quod Artemisia de laudibus Mausoli constituit, vicisse. ELATIONE, ATQUE ALTITUDINE ORATIONIS SVÆ, graui, & grandi genere dicendi, in quo versatus est. & commode Cicero sic locutus est, quum quia dixit alibi, elata verba, elate dicere, altamq. orationem, tum quia verba videtur accommodare ad translationem, quæ sequitur, luminibus obstruxit, quod in primis res sublimes, & altæ faciunt. Theopompus vero in primis elegantiae studuit ita quidem, ut eum quidam, quod in Oratore scribit Cicero, reprehenderint, quòd literas quasdam tantopere fugerit. ob id fortasse *ῥήτωρ* à Suida dicitur: à Quintiliano certe oratori similis appellatur, ut qui ante, quam est ad historiam sollicitatus, diu fuerit orator. Cicero certe quidem libro secundo de Oratore scribit, eum ab Isocrate impulsus se ad historiam contulisse, sed causas omnino nunquam attigisse. QVONIAM IDEM, facit, id est officit elatione, atque altitudine orationis, & verborum granditate. LYSIAE, quem iam propè audias oratorem perfectum dicere DEMOSTHENES, orator perfectus, & cui nihil admodum desit ita, ut Demosthenes elate, & summis se possit dicere, Lysias elate non possit. hæc supra, & in libello de Optimo genere oratorum dicuntur. CATONIS LUMINIBVS OBSTRUXIT, impedimento fuit, ne Catonianæ orationis lumina videri possent. & loco posita est translatio. nam & orationis lumina dicimus: & quum hic de altitudine loqueretur, ad fenestrarum lumina, quæ ex alto recipi solent, accommodauit: quibus obstruere solent vicini, id est murum, parietem, tectum, vel tale quid contra struere, & ita lumen impedire. quod Græci dicunt, *ἐμποδίζειν τῇ ἀπόψει*. Iurisconsulti, officere luminibus, dicunt, sed Cicero hic vtrunque videtur dicere: Theopompus officit, & oratio obstruit. sic etiā in oratione pro Domo dixit, ut cætera, quæ referri possent, nunc mittamus. HÆC POSTERIORVM, hæc oratio, qua nos posteri vtimur, qui

qui nuper agnouimus, quàm apte verbis debeat esse comprehensa sententia, quum apud Græcos iam anni propè quadringenti sint, quum hoc probatur ut in Oratore scribit: & infra refert hæc pigmenta modo importata esse. QVASI, hac particula mollit translationem, quæ durior esse videbatur, exaggerata altius oratio pro eo, quod est graui genere dicendi, & verbis grandibus confecta. IN NOSTRIS, ut in Caluo, de quo dicitur infra. QVOD, αἰολογία. IN GRÆCIS, quod ad Græcos oratores pertineat. ANTIQVITATE, quia Græcorum sunt antiquissima quæque scripta vel optima, ut inquit Horatius ad Augustum scribens. & antiquus fuit Lysias, quem magnopere sequebantur. EAQVE SVBTLITATE, qualis in Lysia fuit, quem suprâ subtilem Cicero vocauit. QVAM ATTICAM APPELLANT, isti, qui volunt Attici videri, quos infra Cicero confutat, ubi concedit minutæ subtilitati locum esse posse. HANC, antiquitatem, vel potius subtilitatem. IN CATONE, qui antiquus, & subtilis fuit, ut paulo ante dictum est. NON NOVERVNT QVIDEM, quod nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, nemo illum legat, ut supra dixit. sed quoniam hæc locutio, non nouerunt quidem, est admodum rara, libenter legem, non nouerunt quidam: vel, ut in manu scripto vidimus, ne nouerunt quidē. alij legunt, nouerunt. quid enim? HYPERIDAE VOLVNT ESSE, ET LYSIAE, videtur dictum, ut illud, me totum Pompeii esse scis: & illud item, Cæsar me suum numerat: vel illud, sum χήσει μὲν tuus: κτήσει δὲ Attici nostri: sed quoniam hic nullam neque factionem, neque possessionem, sed similitudinem significat, vereor, ne legere oporteat, Hyperidæ volunt esse similes, & Lysia, præsertim quum infra ita dicat: Atticorum similes esse volumus idque dicat sub persona illorum, qui volebant Attici videri. Vel Hyperidæ, & Lysia numero multitudinis censeantur, & paulo post, Catones, legatur, ut sit locutio, & modus, qualis ille in Lelio: numeremus Paulos, Catones, Carios, Scipiones, Philos, id est tales, quales illi fuerunt. LAUDO, laudo consiliu eorum, qui volunt esse tales, quales Hyperides, & Lysias fuerunt. sic infra: Atticorum similes esse volumus: optime. CVR NOLVNT ESSE CATONIS? quum tanta similitudo sit inter Lysiam, & Catonem, quanta supra dicta est? ATTICO GENERE DICENDI, genere dicendi, quod ipsi vocant Atticum, ut infra dicitur. SAPIENTER ID QVIDEM, dicunt illi. ATQVE VTINAM, ὅχι, qua Cicero solet uti hoc modo: atque vtinam quidem. OSSA, tenuitatem, subtilitatem, & exilitatem. sic enim, de his hominibus loquens, sæpe vocat. & est translatio ab animantibus macris, & quæ vix ossibus hæreant, ut ait Poëta. hinc Plautus in Captiuis dixit: ossa, atque pellis sum, misera macritudine. atque hoc quidem loco, ossa solum, Pontanus aliterationem esse dixisset. SANGVINEM, orationem fortem, robustam, vires, lacertos, & neruos habentem, ut etiam supra sumus interpretati. GRATVM EST TAMEN, QVOD VOLVNT, quod Hyperidæ, & Lysia volunt esse, id est Attici laudo: quando in magnis & voluisse satis est. CVR IGITVR, quum tam Cato, quàm Lysias, & Hyperides in eo genere dicendi, quo delectantur isti, sit versatus. AMATVR, vterque sui studiosos, & suos laudatores habet, ut supra de Lysia dixit. aliter amantur, rectius. IGNORETVR CATO? ita, ut illum nunc nemo legat? ANTIQVIOR, ἀντιπορορά, qua proponit, quod ab aduersariis dici poterat. HVIVS, Catonis. HORRIDIORA, quod priora illa incompta, & breuia, & nō operosa essent, ut ait Gellius lib. decimo cap. tertio. ITA ENIM, ἀντιπορορά cum ratione respondet. sunt illa horridiora. tunc enim ita loquebatur. ID, quod ad verba horridiora pertinet. ILLE, Cato. NON POTVIT, quāuis

tentarit. nam, qui confideret, inquit Gellius, Catonis orationem, intelliget, illum contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse, & id iam tum facere voluisse, quod Cicero postea perfecit. NUMEROS, qui tunc apud Latinos nulli seruabantur, licet oratio sæpe casu, aut natura numerose caderet: & numeri apud Græcos quadringentis ante annis inuenti fuissent, vt ait in Oratore. ET APTIOR, vt aptior, legitur in vetere libro, idque rectius. QVASI COAGMENTA, mollit translationem, vt etiam in Oratore: verba etiam verbis quasi coagmentare negligat. QVOD, addere numeros, verba componere, & quasi coagmentare. NE GRAECI QUIDEM, quamuis Græcia semper eloquentiæ princeps esse voluerit, vt lib. primo de Orat. scribitur. VETERES, qui fuerunt ante Isocratem, qui primus, vt supra dictum est, intellexit, etiam in soluta oratione, dum versum effugeres, modum tamē, & numerum quendam oportere seruari. FACTITAUERVNT, nam ante Isocratē verborum quasi structura, & quædā ad numerum conclusio nulla erat. ORNARI ORATIONEM, vsque adeo, vt autor Rhetoricæ ad Herennium, verborum, & sententiarum exornationes soleat vocare, GRAECI, vt Hermagoras, & alii qui de Rhetorica scripserunt. PVTANT, vt qui exornationes hasce dicantur inuenisse. Nam Gorgias, vt scribit Suidas, ῥοπαῖος τε, καὶ μετὰ φορὰς, καὶ ἀλλογορίας καὶ ὑπὸ πολλὰ γὰρ, καὶ κατὰ χεῖρας, καὶ ὑπερβασι, καὶ ἀνακλιπλάσεις, καὶ παναλυσίαι καὶ ἀποστροφῆς, καὶ πρὸς αἰσιν ἔχοντο: quem Thucydides in multis est imitatus, vt in eius vita legimus. VERBORVM IMMYTATIONIBVS, verba, inquit Cicero in Orat. dico, mutata, in quibus pro verbo proprio subiicitur aliud, quod idem significet, sumptum re aliqua consequenti: vt quum Ennius pro Afris immutat Africam. Idem penè Cicero in Partitionibus, & lib. tertio de Orat. docet: vt illa definitio ῥόπων, quæ est apud Quintilianum lib. nono capite primo cum his verbis conueniat: ῥόπος est dictio ab eo loco, in quo propria est, translata in eum, in quo propria nō est. QVOS, aliter quas. ῥόπων, mores Aquila Romanus vertere videtur, Cicero modos, autor Rhetoricæ ad Herennium exornationes: Quint. verbum Græcum retinet: Aquila Romanus pro tropis ἁπλῶς λέξω, opinor, dixit. ad verba certe pertinet, vt hic Cicero verborum exornationes sententiarum exornationibus præponat, vt item in Oratore facit, quum libro tertio de Oratore contrā sententias verbis præposuerit. sed tunc docebat: & qui docet, vt melius præcepta tradat, naturæ ordinem, quoad potest, imitari debet: quod intellexit etiam Aquila Romanus, quum dixit: percurramus igitur sententiarum figuras. naturæ enim prius sentire, quàm eloqui. Idem dicit Quintilianus. Hic vero Cicero, & in Oratore vt orator scribit, non docet vt Rhetor: & ideo hunc ordinem sequitur, vt oratio crescat, vt etiam supra de verbis & rebus diximus. Hæc autor Rhetoricæ ad Herennium videtur ignorasse, qui quum doceret, non scriberet, verba tamen sententiis præposuit. SENTENTIARVM, συνοχὴς ἁπλῶς dixit Aquila Romanus, dixit & Quintilianus, qui postea vertit: mentis, vel sensus, vel sententiarum figuras: autor Rhetoricæ ad Herennium sententiarum exornationes appellauit: Cicero sententiarum formas hoc loco, alibi vero sententiarum ornamenta, & lumina, & conformationes vocauit. ORATIONIS QVE, si hoc loco est ἐπεὶ γνωστόν, sententiarum, id est orationis, quod sententiæ, vt ait Quintilianus, adeo sint virtutes orationis, vt sine iis nulla intelligi vere possit oratio: videtur Cicero verba excludere, ex quibus tamen ita constat oratio, vt orationem pro verbis sæpe dicamus, & Quintilianus orationis & sententiarum figuras vocet. Sin pro orationem verba, & sententias vocuit complecti, cur eam potius cum sententiarum formis, quàm cum verborum

verborum tropis coniunxit? fortasse ita posuit, vt orationem à verbis, & sententiis quodam modo seiungeret tanquam genus à formis, quòd eam sciret formas quasdam proprias habere, quæ Græci quasi aliquos gestus orationis *ἁμαξ* appellant, vt ait in Oratore: de quibus Hermogenes libro quarto *ἁμαξ* ita scribit: ἀναγκαῖον εἶπεν καὶ πρὸς τὴν τῶ λόγου ἁμαξ. deinde præcepta ea de re tradit, quæ inde sunt petenda. & nisi Cicero hic dixisset, quæ vocant *ἁμαξ*, potuisset aliquis existimare, hic orationis formas eas septem significari, quas Hermogenes τὰς ἰδέας τῶ λόγου vocat. FORMIS, quamuis formam, & figuram Cicero ita sæpe confundat, vt altera pro altera recte poni posse videatur: existimauit tamen hoc loco formam magis accommodatam: quod et si figuras sententiarum dicimus, frequentius tamen, & melius formas orationis, quàm figuras dicere solemus: & orationi vt verbo viciniore, quàm sententiis maluit accommodare. ΣΧΗΜΑΤΑ, figuras omnes vertunt, præsertim quum de rebus hisce loquuntur. NON VERISIMILE EST, sic, non credibile est. IN VTROQUE GENERE, in verborum immutationibus, & sententiarum, orationisque formis. quamuis enim orationem à verbis, & sententiis quodam modo, vt diximus, seiungat, duobus tamen nominibus tantum immutationibus, & formis ita complectitur, vt recte in vtroque genere dicat. CREBER, ad verborum immutationes refertur. Vt enim supra Thucydides, & eius æquales crebri sententiis dicantur, in Oratore tamen Cicero Phalereum laudat, quòd verborum exornationes ita frequentet, vt immutationes ipsæ nusquam sint crebriores: & libro tertio de Oratore hisce de rebus loquens, orationem luminibus verborum frequentandam docet. DISTINCTVS, ad sententiarum, & orationis formas refertur. Vnde Cicero libro de Oratore de sententiis ita scribit: omnis oratio quasi luminibus sententiarum est distinguenda. nec ita multo ante dixerat, orationem formandam, & membris distinguendam: Hermogenes vero de formis orationis, quæ *ἁμαξ* vocat, loquens, eam periodis potissimum efferendam præcipit. NEC VERO, *πρόληψις*. NEC VERO IGNORO, *ἀπότρεξις*. NONDVM, nondum à Romanis cognito numero, quæ nuper agnouimus, vt ait in Oratore. ALIQVID PERFECTVS, quale fuit, quod ipse Cicero præstitit. nam Cato voluit, quod Cicero postea perfecit, vt scribit Gellius libro decimo capite tertio. QVIPPÉ QVVM, *αἰτιολογία*, quare nondum sit satis politus, quòd sit nimis vetus. NOSTRORVM TEMPORVM, quibus viuimus ipsi. VETVS, quippe qui mortuus sit annis octuaginta sex ipsis ante me Consulem, vt supra dictum est. NVLLIVS, nisi quem Appii Cæci oratio, & nonnullæ laudationes delectant, quod supra dixit. ANTIQVIVS, nam supra dixit: nec vero habeo quenquam antiquiorem, cuius quidē scripta proferenda putem. SED MAIORE, est quædam quasi *αἰτιολογία αἰτιολογίας κατὰ πρόληψιν* ne quis priorem *αἰτιολογίαν* ita posset confutare: quid dicis Cic. Catonem nondum satis esse politum, quòd vetus sit, quum quæ sunt vetera, & antiqua ita soleant laudari, vt antiquum pro bono sæpe ponamus? verum illud quidem est, inquit Cicero, in cæteris artibus, sed in arte dicendi non itē in qua loquendum sit verbis præsentibus, vt apud Gellium Phauorinus ostēdit. & quum Cicero dicit, sed maiore honore in omnibus artibus, quàm in hac vna dicendi versatur antiquitas, ita videtur quasi κατ' ὑπαλλογὴν interpretandum: antiquitas in omnibus artibus minus, quàm in arte dicendi contemnitur. sic vero interpretandum esse, ratio ipsa, & ea, quæ sequuntur, docent. Quis enim non intelligit, ne in reliquis quidem artibus ea, quæ sunt prius facta rudia, his, quæ postea sint perfecta, præferri solere? exempla, quæ ponit Cicero, id demonstrant. In reliquis tamen artibus antiqua plus

habent laudis, quàm in arte dicendi. OMNIBVS ARTIBVS, non solum ingenuis, sed his etiam, quæ sordidæ vocantur. Quin Cicero de ingenuis nulla ponit exempla, tanquam res ipsa loquatur: de statuaria vero, pictura, & poetica ponit, quæ inter liberales non solent numerari, quamuis de pictura, & poetica possit dubitari. IN HAC VNA DICENDI, in hac vna arte dicendi, atque hic artem vocat, quum à principio, vt ibi diximus, dubitarit.

Quis enim eorum, qui hæc minora animaduertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quàm vt imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quàm Canachi. nondum Myronis satis ad veritatem adducta, iam tamen quæ non dubites pulchra dicere. pulchriora etiam Polycleti, & iam planè perfecta, vt mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timantem, & eorum, qui non sunt vsi plus quàm quatuor coloribus, formas, & lineamenta laudamus. at in Aëtione, Nicomacho, Protogene, Apelle iam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eueniat. nihil est enim simul & inuentum & perfectum.

QUIS ENIM, αἰολογία, quod antiquitas minus in reliquis artibus, quàm in arte dicendi contemnatur. HAEC MINORA, nam si conferantur cum rebus, quæ in Rhetorica, & reliquis artibus ingenuis tractantur, minima debent iudicari. ANIMADVERTUNT, ita vt sciant iudicare, quanti vna quæque statua, & vnum quodque signum sit æstimandum: quod oculos habeant eruditos: quod dictum Cælius Rhodiginus libro decimosexto capite vigesimo tertio pluribus explicat. Tunc vero multi erant harum rerum studiosi, vt apud Ciceronem in Verrinis, & Paradoxis, & apud Plinium multis in locis cognoscitur: nec hodie desunt, qui rebus huiuscemodi vsque ad insaniam delectentur. CANACHI, de quo quidem nos nihil præter ea, quæ scribit Plinius, inuenire potuimus. Est autem digressio quædam, qua Cicero non aberret à proposito, sed ea confirmet, quæ dixit: & auditores, atque lectores perpetua illa relatione defessos quasi recreet, ac delectet: id quod non oratores modo, sed poetæ etiam faciunt: imo vero poetæ frequenter, & interdum oratores facere solent. Cicero certe in hoc dialogo sæpe facit. SIGNA, simulachra ex ære, & marmore facta, vt ex Plinio libro trigesimo quarto capite octauo, & libro trigesimo sexto capite quinto cognoscimus. RIGIDIORA, asperiora, duriora, quibus paulo post opponit molliora. QUAM VT IMITENTVR VERITATEM, nam quum ita sint rigida, non videntur vere homines, qui natura sunt molles, referre: quum statuæ commendari tum maxime soleant, quum ad veritatem proxime accedunt, vt Praxitelis Venus: cuius amore captum quendam ferunt, quum delituisse noctu, simulachro cohaesisse, eiusque cupiditatis fuisse indicem maculam. lege Valerium Maximum libro octauo capite vndecimo, vt nunc res alias & alios scriptores mittamus. CALAMIDIS, de quo Plinius, Lucianus, & Quintilianus scribunt. DURA ILLA QUIDEM, minus rigida vt ait Quintilianus libro duodecimo capite decimo. MOLLIORA, minus rigida, dicerent Grammatici. CANACHI, signa. MYRONIS, vide Plinium, & Quintilianum. PULCHRA, nam molliora, quàm superiores

superiores fecit, vt ait Quintilianus. PVLCHRIORA, signa. POLYCLETI, inuenies apud Plinium, & Quintilianum. IAM PLANE PERFECTA, sic ait Quintilianus: diligentia, ac decor in Polycleto supra ceteros, cui quam à plerisque tribuitur palma, tamen ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. hic consumasse hanc scientiam iudicatur, vt ait Plinius lib. trigésimo quarto capite octauo: Strabo quoque illum in arte valde commendat. MIHI, quem Verres olim inter alios, vt harum rerum rudem, idiotam vocabat. hoc ait Cicero Verrina sexta, in epistolis item quæ Familiares vocantur, scribit, se omne genus signorum non magni æstimare: idem Paradoxo quinto testatur. Illa tamen sunt in epistolis ad Atticum verba: in hoc genere sic studio effrimur, vt abs te adiuuandi, ab alijs propè reprehendendi simus. sed ibi vel iocatur, vel potius Attico vt amicissimo vere ostendit, se quoque harum rerum studiosum esse, quum alibi id neget, vt, qui in alios dixerat, vitio carere videretur. SIMILIS, quod ad antiquitatem pertineat. PICTVRA, quam Plinius, & Philostratus magnopere commendant: nec desunt, qui dicant, olim inter artes liberales habitam fuisse. Plutarchus certe in L. Aemilio Paulo scribit, Romæ morem fuisse, vt eam nobiles etiam discerent: hinc, vt refert Plinius, Fabii Pictoris cognomen natum. ZEUXIN, Zeuxis fuit Heracleotes, qui suis temporibus longe ceteris excellere pictoribus, vt scribit Cicero, existimatus est. Hic floruit olympiade septuagesima octaua, vt apud Eusebium legimus: Plinius vero scribit, eum ab Apollodoro artis fores apertas intrasse olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto: at Suidas ex Aristotele refert, eum κατὰ τὸν Ἰβηρῶν χρόνον vixisse. eum certe Plato in Gorgia nominat. Vnde facile apparet, illum etiam Socrate, qui fuit natu multo maior Isocrate, seniore fuisse. Hunc olim Agrigentini, vt putat Plinius, vel potius Crotoniæ, vt Cicero docet, magno pretio conductum adhibuerunt, vt templum Iunonis egregijs picturis ornaret: quod vt melius posset efficere, Helenæ se pingere simulachrum velle dixit: quod Crotoniæ, qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum alijs præstare sæpe accepissent, libenter audierunt. Illis igitur permittentibus, quinque virgines formosissimas delegit, vt mutum in simulachrum ex animali exemplo veritas transferretur. Ambigitur, inquit Plinius, Demophilí ne Himerei an Neseæ Thasii discipulus fuerit: de quibus Apollodorus versos fecit, arte ipsis ablatam Zeuxin ferre secum. Hic opes tantas, vt idem Plinius scribit, acquisiuit, vt in ostentatione earum, olympiæ aureis literis in palliorum tessellis intextum nomen suum ostentarit. postea vero donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videbatur: quamuis Aristoteles neget, eum mores expressisse. fecit & athletam, adeoque sibi in illo placuit, vt versum subscriberet, celebrem ex eo: inuisurum aliquem facilius, quàm imitaturum. Magnificus fuit Iupiter eius in throno astantibus Diis: & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coràm pauente, & Amphitryone. Deprehensus est tamen Zeuxis grandior in capitibus, articulisque. Descendisse Parrhasius cum Zeuxide in certamen traditur: & quum ille detulisset vuas tanto successu pictas, vt in scenam aues aduolarent: ipse detulisset lintheum pictum traditur, ita veritate representata, vt Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem remoto lintheo ostendi picturam: atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore: quoniam ipse aues fefellisset, Parrhasius autem se artificem. Fertur etiam postea Zeuxis pinxisse puerum vuas ferentem, ad quas quum aduolarent aues, eadem ingenuitate processit iratus operi,

& dixit: vuas melius pinxi, quàm puerum. nam si & hoc consumassem, aues timere debuerant. Pinxit & Marsyam religatum, & fecit opera figlina. Hæc Plinius. Hic Athenis in templo Veneris Amorem admodum puerum rosis coronatum pinxit, quod Suidas, & Aristophanis Interpres testantur. Quum Agatharcus gloriaretur, quod celeriter, & facile pingeret, ego vero, inquit Zeuxis, tarde. quin quibusdam quærentibus, cur tarde pingeret, ὁμολογῶ εἶπεν εἰ πολλῶ χρόνῳ γράφειν. Hoc scribit Plutarchus, sed plura Lucianus, quibus quantum sit credendum, eruditi iudicabunt. Quintilianus hoc modo: Zeuxis plus membris corporis dedit id amplius, atque augustius atque, vt existimant, Homerum secutus, cui validissima quæque forma etiā in fœminis placet. Ille vero ita circumscripsit omnia, vt eum legum latorem vocent, quia Deorum, atque heroum effigies, quales ab eo sunt, cæteri, tanquam ita sit necesse, sequuntur. Hinc, vt scribit Valerius Maximus, Zeuxis quum Helenam pinxisset, quid de eo opere homines sensuri essent, expectandum non putauit, sed protinus hos versus Græcos adiecit: οὐ νέμειο φῶάσε καὶ δυνήμειο ἀχάεος τοίηδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολλὴν χρόνον ἄλγεα πάσχει, αἰνῶσ' ἀθανάτωνσι θῆσα εἰς ὥπασκεν. De Zeuxide item ita scribit Aelianus: Quum Megabyzus olim picturas viles, nec artificiose factas laudaret: alias vero studiose elaboratas vituperaret, Zeuxidis pueri colores terentes, eum deridebant: quare Zeuxis dixit: quando taces o Megabyze, isti pueri te admirantur, tuam vestem, & seruos, qui te sequuntur, videntes: quando vero aliquid de arte vis dicere, te contemnunt. custodi igitur te ipse, vt lauderis, linguæ parcens, & nihil ex his, quæ tibi minus cōueniunt, studiose loquens. hæc Plinius de Apelle, & Alexandro refert. Idem Zeuxis, vt idem Aelianus ait, quum Helenam pinxisset, ex ea magnum lucrum fecit. non enim temere, & vtcunque volentes, ad eam spectandam admittebat: sed oportebat argentum constitutum deferre, & postea spectare. Ut igitur illo mercedem pro pictura capiente, Græci illam Helenam meretricem vocabant. Politianus olim, quum librum Aeliani nondum, vt videtur, haberet, vertit. Nuper vero liber Aeliani est emissus, in quo illud etiam scribitur: Socrates dixit, Archelaum in domum quadraginta minas erogasse, quibus Zeuxin Heracleoten conduxerat, vt eam pingeret: in seipsum vero nihil: & iccirco procul summo studio profectos, vt eam spectarent: propter ipsum vero Archelaum ad Macedonas neminem venisse, nisi si quem ipse pecuniis induxisset. Zeuxidis Helenam Nicostratus pictor quum olim admiraretur, ac palam quasi obstupesceret: eum quidā interrogauit: quid passus, sic afficeretur; non interrogasses, inquit, si meos oculos habuisses. & merito sane. is enim fuit Zeuxis, qui, vt autor est Philostratus, vmbra etiam, atque anhelitus quum emissos, tum etiam attractos arte sua expresserit: qui mortuus est ridendo, dum sine fine anum à se pictam ridet. POLYGNOTVM, is Thasius fuit, Aglaophontis filius, & discipulus: qui ciuis Atheniensis est factus, quum gratis porticum, quæ ποικίλη dicebatur, vel, vt alii volunt, quum in ærario, & templo Castoris ac Pollucis res quasdam, & in his nuptias filiarum Leucippi depinxisset: vt Plato, Pausanias & Suidas testantur. hinc poëta Melanthius ita de Polygnoto scripsit: αὐτῷ γὰρ διαπάνεσι θεῶν νεκρὸν ἀγορεύετε κεκροπῖαν κόσμον, ἡμῶν δὲ ἀγορεύει. Ferunt eum, quum porticu in ipsa Troianas pingeret, Laodices personam effinxisse ex imagine Elpenicæ: quæ et si soror erat Cimonis, cum Polygnoto tamen consuetudinem habere dicebatur. Hic vt ait Plinius, primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimūque picturæ primus contulit: siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultū ab antiquo rigore variare: & optime mores, quod est apud Aristotelem, expressit

presit? Hic Delphis ædem pinxit, & in ea bellum, vt opinor, Troianum. Philostratus certe in Apollonii vita id videtur significare, & Lucianus auctor est eum Cassandram ibi pinxisse: cui Amphictyones, quod erat publicum Græciæ concilium, hospitia gratuita decreuerunt. Hunc Plinius non modo inter nobilissimos pictores, sed etiam inter argenti cælatores numerat: scribitque illum, & Myconem primo file pingere instituisse, atramentumque ex vinaceis fecisse. Quin ceris illum pinxisse, ac picturam inuisisse testatur. Quantum in pictura valuerit, ostendit Pamphilus, qui vocatus, vt parietes Thebis, qui reficerentur, quondam ab ipso Polygnoto picti, pingeret, multum comparatione superatus existimatur: vt ait Plinius. & sanè scribit etiam Aelianus, illum magna pinxisse, & præmia maxima consecutum. Fuit vero ante olympiada nonagesimam: quod vt verum videatur, facit etiam Quintilianus, qui Zeuxide illum multo seniore facit. Quare Cicero hic ordinem non seruauit. De vmbris, & anhelitu idem præstitisse, quod postea Zeuxis, scribit Philostratus. In pingendo superciliorum interuallo, malarum rubore, amictu, qui sit tenuis ita, vt pars corpori quàm decen tissime accommodetur, pars ventis mouenda relinquatur, eum plurimum valuisse significat Lucianus, vbi scribit, Cassandram Delphis ita pictam fuisse. **TIMANTEM**, Timanthes (sic enim scribendum Plutarchus, & Suidas ostendunt) pictor fuit, de quo sic ait Quintilianus: in oratione operienda sunt quædam, siue ostendi non debent: siue exprimi pro dignitate non possunt: vt fecit Timanthes, vt opinor, Cithnius in ea tabula, qua Colotem Teium vicit. Nam quum in Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem Calchantem, tristiores Vlyssæ, addidisset Menelao quem summum poterat ars efficere, mœrorem, consumptis affectibus, non reperiens, quo digne modo patris vultum posset exprimere, velauit eius caput, & suo cuiusque animo dedit æstimandum. Idem propemodum scribit Valerius Maximus, & Plinius, qui illa etiam addit: Parrhasius magnis suffragiis superatus à Timanthe Sami in Aiace, armorumque iudicio, herois nomine id se moleste ferre dicebat: quòd iterum ab indigno victus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens. Erant & alia ingenii eius exemplaria præter Iphigeniam, veluti Cyclops dormiens in paruula tabula: cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros, thyrsos pollicem eius metientes: atque in omnibus eius operibus intelligebatur plus semper, quàm pingebatur: & quum ars summa esset, ingenium tamen ultra artem erat. Pinxit & heros absolutissimi operis, artem ipsam complexus, viros pingendi. Eam quoque pugnam, quæ inter Agidem & Aratum in capienda Pellena facta est, *ἡμπαλκὸς τῆς Διαιτοῦς ἔχουσας*, vt ait Plutarchus, pinxit: quanquam nos credimus vel alterum Timanthen fuisse, vel Plutarchum errasse: quando Plinius scribit, Timanthem Zeuxidis æqualem, & æmulum fuisse, & Zeuxin olympiade nonagesima quinta floruisse. atqui Plutarchus idem est auctor, Aratum quamuis senem vixisse iuvene adhuc Philippo, qui postea fuit à Romanis victus: ad quod tempus à Zeuxide anni minimum ducenti & viginti numerantur: tantum abest, vt eodem tempore Timanthes ille, & Aratus fuerint. **EORVM**, vt Apellis, Echionis, Melanthii, & Nicomachi, vt ostendit Plinius libro trigesimo quinto capite septimo: quos etiã posteriores vocat Philostratus in Apollonio, vbi scribit, veteribus vnum colorem satis fuisse. **QUATVOR**, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento, vt docet Plinius libro trigesimo quinto capite septimo. hinc Philostratus in Apollonio ita Latine scribit: posteriores quatuor colores adhibuere: inde paulatim pluribus, ac pluribus sunt

vñ, vt res ipsa docet, & Plinius etiam testatur. Cicero igitur in Oratore pi-
 cturam illam paucorum colorum vocat. FORMAS, ET LINEAMENTA,
 membrorum compositiones, & conformationes lineamentorum libro pri-
 mo de Natura Deorum dixit: Græci $\chi\eta\mu\alpha\tau\alpha$, & $\pi\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\alpha$, nisi fallor, appellant.
 Plutarchus certelibro primo de Placitis Philosophorum ita scribit: $\chi\eta\mu\alpha\tau\alpha$
 $\epsilon\pi\acute{\alpha}\nu\epsilon\iota\alpha$, καὶ περιγραφή, καὶ πέρασ σώματος. LAUDAMVS, hinc apparet verum
 esse, quod scribit Quintilianus: Veterum pictorum simplex color tam sui stu-
 diosos adhuc habet, vt illa propè rudia, ac velut futurae mox artis primordia,
 maximis, qui post eos extiterunt autoribus, præferantur proprio quodam
 intelligendi, vt mea opinio fert, ambitu. ΑΤ, hac particula, quæ aduerfa-
 tiua solet à Grammaticis appellari, ostendit, eos, quos statim nominat, plus-
 quam quatuor coloribus vsos fuisse, quum tamen Plinius, vt diximus, Apel-
 lem, & Nicomachum inter eos ponat, qui tantum quatuor vsi dicuntur, sed
 forte à principio quatuor, deinde pluribus vsi dici possunt. ΑΕΤΙΟΝΕ, Aë-
 tion pictor fuit, qui quum Rhoxanes, & Alexandri nuptias in tabula pictas
 in Olympiam spectandas detulisset, eius artis præstantia Proxenes, quem
 certaminum iudicem Græci tunc constituerant delectatus, illum sibi quam-
 uis peregrinum generum asciuit. hæc Lucianus in Herodoto, vel Aëtione,
 vbi totam imaginem pluribus verbis describit. Dubitant eruditi, an apud
 Ciceronem paradoxo quinto, Aetionis, an Echionis, legi debeat, quum sa-
 tis constet, vtrunque pictorem fuisse: & Aëtæonis, vt quidam legunt, vt pi-
 ctoris mentio nulla reperitur, quantum nos legere potuimus. ΝΙΚΟΜΑ-
 ΧΟ, vide Plinium. ΠΡΟΤΟΓΕΝΕ, Protogenes pictor fuit Xanthius ex
 Lycia, vt ait Suidas: sed eum falli Plinius, Plutarchus, & Pausanias ostendunt
 qui Caunium ex gente Rhodiis subiecta fuisse testantur. Nec defendi po-
 test, vel quod duo fuerint: vel quod Xanthus, & Caunus eadem sit ciuitas:
 quando de eodem scribunt omnes: & Xanthus in Lycia, Caunus vero in Ca-
 ria non solum à Pomponio Mela, sed à reliquis etiam scriptoribus colloca-
 tur. Hic cura præstantissimus à Quintiliano vocatur. hinc ita scribit Pli-
 nius: Apelles quum Protogenis opus immensi laboris, ac curæ supra modum
 anxie miraretur, dixit, omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora, sed
 vno se præstare, quod manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præ-
 cepto, nocere sæpe nimiam diligentiam. Ea vero tanta in illo fuit, vt, quum
 Ialysum (Ialysum Suidas Dionysium vocat, alii Liberi patris imaginem inter-
 pretantur, Pindarus Apollinis nepotem fuisse putat) quum Ialysum igitur
 pingeret, tradatur, vt ait Plinius, madidis lupinis vixisse: quoniam simul fa-
 mem sustineret, & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. huic picturæ
 quater colorem induxit subsidio iniuriæ, & vetustatis, vt decedente superio-
 re, inferior succederet. Erat in ea canis mire factus, vt quem pariter casus,
 & ars pinxerit. Non iudicabat, se exprimere in eo spumam anhelantis pos-
 se, quum in reliqua omni parte, quod difficillimum erat, sibi ipse satisfecisset.
 Displicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac lon-
 gius à veritate discedere, spumæque illa pingi, non ex ore nasci, anxio animi
 cruciatu, quum in pictura verum esse, non verisimile vellet: absterferat sæ-
 pius, mutaueratque penicillum, nullo modo approbans. postremo iratus arti
 quod intelligeretur, spongiam eam impegit inuiso loco tabulæ, ex illaque re-
 posuit ablatos colores, qualiter cura optauerat, fecitque in pictura fortuna
 naturam. Eam vero picturam septem annis, vt Plutarchus, & Aelianus scri-
 bunt, absoluit: quam quidē quum Apelles vidisset, dicitur obstupuisse, dein-
 de conuersus, dixisse: magnus labor, & artifex: sed gratia deest, quam si vir
 assequatur, labor eius cælum tangat. propter hunc Ialysum, ne cremaret ta-
 bulas

bulas Demetrius Rex, quum ab ea parte sola posset Rhodum capere, non incendit: parcentemque picturæ fugit occasio victoriæ: quanquam Plutarchus & Gellius scribunt, Demetrium à Rhodiis rogatum Ialysso pepercisse. Sed dum Demetrius Rhodum obsidebat, Protogenes, quamuis eum iam tum mortuum fuisse dicat Gellius, erat in suburbano hortulo suo, hoc est, Demetrii castris: neque interpellatus præliis, inchoata opera intermisit omnino, sed accitus à Rege, interrogatusque, qua fiducia extra muros ageret, respondit, scire, se, illi cum Rhodiis bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo Rex in tutelam eius stationes, gaudens, quod posset manus feruare, quibus iam pepercit: & ne sapius auocaret, ultro ad eum venit hostis, relictisque victoriæ suæ votis inter arma, & murorum ictus spectauit artificem: sequiturque tabulam eius temporis hæc fama, quod eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est, quem ἀναπαιδευτων vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tibus tenens. Hic est Satyrus nisi fallor, qui, vt scribit Strabo, stabat prope columnam, super qua Protogenes pinxerat perdicem, ad quam ita homines hiantes aspiciabant, quum tabula paulo ante fuisset posita, vt illam solam admirarentur, Satyrum vero contemnerent, quamuis opus esset perfectissimum. Augebant admirationem perdicæ mansuetæ, quæ à nutritoribus allata, & contra pictam posita, caneant ad picturam, & ingredi gestiebant. Protogenes videns, rem præter opinionem euenisse, ædituos rogauit, vt se delere permitterent: quod & ita factum est. Fecit & Cydippen, Tlepolemum, Cyliscum tragoediarum scriptorem meditantem, & athletam, & Antigonom Regem, & imaginem matris Aristotelis Philosophi, qui ei etiam suadebat, vt Alexandri Magni opera pingeret propter æternitatem rerum. Nouissime pinxit Alexandrum, & Pana: fecit & signa ex ære, fuit enim in arte cælandi etiam clarissimus. Summa eius paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. Quidam credunt & naues pinxisse vsque ad annum quinquagesimum: argumentum esse, quod quum Athenis celeberrimo loco Minervæ delubro propyleon pingeret, vbi fecit nobilem paralum, & Hemionida, quam quidam Nausicam vocant, adiecerit paruulas naues longas in his, quæ pictores parerga appellant, vt appareret, à quibus initiis ad arcem ostentationis opera suaperuenissent. Pinxit & eos qui θεομοίεται dicebantur, vt auctor est Pausanias. De congressu Protogenis, & Apellis, atque vt Apelles Protogenis famam auxerit, paulo post dicetur, vbi de Apelle loquimur. Scribit Porphyrio Grammaticus illum decem annis lutum finxisse, sed quid velit dicere, vix intelligi potest. Nam si Ialysum significat, de septē annis, vt diximus, constat: sin totum tempus, ad annos quinquaginta & ultra, vt dictum est, pinxit. APELLE, Apelles, inquit Suidas, Colophonius, sed adoptione Ephesus, pictor fuit, discipulus Pamphili Amphipolitani, & prius Ephoris Ephesii, Pythii filius, & Ctesiochi, qui pictor & ipse fuit, frater. Cum Suida sentiunt etiam alii scriptores, & in iis Lucianus, Ouidius tamen eum Coum vocat. Hic igitur à Pamphilo didicit Sicyone talento, vt in Arato Plutarchus est auctor, & quidem annis decem, vt nos apud Plinium legendum putamus, quicquid alii dicant. Omneis igitur, vt ait Plinius, prius genitos, futurosque postea superauit Apelles, eousque olympiade centesima duodecima in pictura prouectus, vt plura solus propè, quam ceteri omnes, contulerit, voluminibus editis, quæ doctrinam eam continerent. Præcipua eius in arte venustas fuit: quum eadem ætate maximi pictores essent: quorum opera quum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis vnâ illam Venerem dicebat, quam Græci χάρειν vocant: cætera omnia cōtigisse:

sed hac soli sibi neminem parem. Quum Protogenem, vt diximus, quasi præferret sibi, dicebat tamen, illum nescire manum de tabula tollere. Fuit vero non minoris simplicitatis, quàm artis. nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem, & eum quod accidit. Protogenes, vt dictum est, Rhodi vivebat: quò quum Apelles adnauigasset, audius cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti, continuo officinam petiit. aberat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ anus vna custodiebat. hæc Protogenem foris esse respondit, interrogauitque, à quo quæsitum diceret: ab hoc, inquit Apelles: arreptoque peniculo, lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicauit. Ferunt artificem protinus, contemplatum subtilitatem, dixisse, Apellem venisse: non enim cadere in alium tam absolutum opus: ipsum tunc alio colore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse, præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adiiceretque, hunc esse quem quæreretur. atque ita euenit. Reuertitur enim Apelles, sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protegenes victum se confessus, in portum deuolauit, hospitem quærens: cui postea dignationem primus Apelles constituit. sordebat ille suis, vt plerunque domestica: percontantique, quanti licitaretur opera effecta, parum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit, famamque disperfit, se emere, vt pro suis venderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi augmentibus pretium cessit. Apelli fuit perpetua consuetudo, nunquam tam occupatam diem agendi, vt non lineam ducendo exerceret artem, quod ab eo in prouerbum venit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentiorum iudicem, quàm se, præferens: feruntque à futore reprehensum, quòd in crepidis vna intus pauciores fecisset ansas: eodem postero die emendatione pristina admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse, denunciantem, ne supra crepidam futor iudicaret: quod & ipsum in prouerbum venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat frequenter in officinam ventitanti: qui ab alio se pingi vetuit edicto. sed in officina illi imperite multa differenti silentium comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris, qui colores tererent: tantum erat autoritati iuris in Regem alioqui iracundum. Hoc Aelianus de Zeuxide, & Megabyzo, vt supra diximus, refert. Plutarchus vero pictorem quidem Apellem, sed Megabyzum & ipse regem vocat. Alexander porro Apelli honorem clarissimo præbuit exemplo. nam quum dilectam sibi amicam nomine Campaspen nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iussisset, eumque tum pari captum amore sensisset, dono dedit eam. Pancaeste dicitur ab Aeliano: quæ fuit Larissæa, qua cum prima fertur Alexander consuetudinem habuisse. sunt, qui Venerem Anadyomenen illo pictam exemplari putent: quamuis Athenæus exemplo Phrynes pictam scribat. Apelles imagines adeo similitudinis indiscretæ pinxit, vt incredibile dictum Appion Grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum adiuvantem, quos metoposcopos vocant, ex iis dixisse, aut futura mortis annos, aut præterita. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo: quo postea regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus Apelles, subornato, fraude æmulorum, plano regio, inuitatus, ad Regis cœnam venit: indignantique Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, vt diceret, à quo eorum inuitatus esset, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete delineauit,

delineauit, agnoscente vultum plani Rege ex inchoato protinus. hinc fortasse Lucianus nactus occasionem, dia logum finxit, in quo docet, non esse temere calumniæ credendum. Pinxit Apelles & Antigoni Regis imaginem altero lumine, & primus excogitauit rationem vitia condendi. obliquam nanque fecit, vt quod corpori dcerat, picturæ potius deesse videretur: tantumque ea in parte è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Inter opera eius expirantium erant imagines. Inchoauerat aliam Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inuentus est. hinc Cicero ad Lentulum ita scripsit: Apelles Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit. Pinxit & Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ viginti talentis. Digni eminere videbantur, & fulmen extra tabulam esse. sic enim, vt Plutarchus ait, exprefsit, vt vulgo dicerent, duos Alexandros esse, Philippi, quem nemo vincere, Apellis, quem nemo posset imitari. Immane pretium tabulæ accepit aureos mensura, non numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam: Clytium equum ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum, & Philippum quoties pinxerit, enumerare superuacuum est. Mirabantur eius Abronem Samii, & Menandrum Cariæ Regem Rhodii: item Ancaum: Alexandria Gorgosthenem tragœdum, Romæ Castorem, & Pollucem cum victoria, & Alexandro Magno: item belli imaginem, restrictis à tergo manibus, Alexandro in curru triumphante. Pinxit Herculem ita auersum, vt, quod est difficilimum, faciem eius ostendat verius pictura, quàm promittat. Pinxit & heroa nudum eaque pictura naturam ipsam prouocauit. Fuit & equus eius sine fine dictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Namque ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Appellis tantum equo adhinniuere, idque postea semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Archelaum cum vxore, & filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferebant omnibus eius operibus eundem Regem sedentem in equo: Dianam sacrificantium virginum choro mixtam, quibus vicisse Homeri versus videtur id ipsum scribentis. pinxit & quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguræque: bronten, astrapen, cerauno bolon appellant. Inuenta eius & cæteris profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit, quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui, vt id ipsum percussu claritates oculorum excitaret, custodiretq; à puluere, & sordibus, ad manum intuenti demum appareret: sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret. Hæc omnia penè Plinius, qui scribit item illum atramentum ex ebore combusto facere commentum, & quatuor coloribus tantum vsum fuisse, nec vllam in tectoriis picturam habuisse: ac solitum vt titulo pendenti hoc modo: Apelles faciebat: ne quis iure posset reprehenderet: tanquàm nondum opera essent absoluta: tria tantum inscripsisse, ille fecit. Pictor quidam, vt refert Plutarchus, quum Apelli imaginem ostenderet, hæc modo pinxi, dixit: cui Apelles, & si taceas, inquit, istam subito pictam intellico, miror autē, cur non plures huiusmodi depinxeris. Apelles quum Laidem adhuc virginem vidisset aquam ferentem, admiratus insignem formam, duxit illam in conuiuium sodalium. sed irrisus ab illis, quod pro meretrice virginem adduxisset in conuiuium, ne miremini, inquit, ego eam alo, vt ali-

quando fruar, nam prius, quàm totum excesserit triennium, eam formosam ostendam. hoc scribit Athenæus. Apellem Quintilianus ingenio, & gratia, quam in se iactauit, præstantissimum fuisse testatur. Apelles alios fuisse Diogenes, Strabo, & Plutarchus docent, sed Philosophos, non pictores. PERFECTA SUNT OMNIA, videmus tamen post Apellem plures colores, & aliqua quædam fuisse inuenta, vt Plinius docet: qui tamen scribit, vt supra retulimus, Apellem omnes, qui fuerant, & futuri erant, longe superasse. IN REBUS OMNIBUS, nedum in artibus, quas diximus. & sic à formis ad genus crescit oratio. IDEM EVENIAT, vt à principio sint rudes, deinde paulatim perficiantur. NIHIL ENIM, *ἡρώδης*, & *αἰολογία*, quæ per se vera esse cognoscitur.

Nec dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poëta: quod ex eis carminibus intelligi potest, quæ apud illum & in Phæacum, & in procorum epulis canuntur. quid, nostri veteres versus vbi sunt?

Quos olim Fauni, vatésque canebant,
Cum neque musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti studiosus erat.
Ante hunc.

Ait ipse de se, nec mentitur in gloriando. sic enim sese res habet: nam & *Odyssæa* Latina est, sic, tanquam opus aliquod *Dædali*, & *Liuianæ* fabulæ, non satis dignæ, quæ iterum legantur. atque hic *Liuius* qui primus fabulam *C. Clodio Cæci* filio & *M. Tuditano Coss.* docuit anno ipso ante quàm natus est *Ennius*, post *Romam* conditam autem quartodecimo & quingentesimo, vt hic ait, quem nos sequimur: est enim inter scriptores de numero annorum controuersia. *Accius* autem à *Q. Maximo* quintum *Consule* captum *Tarento* scripsit *Liuium*, annis *XXX.* post, quàm eum fabulam docuisse & *Atticus* scribit, & nos in antiquis commentariis inuenimus: docuisse autem fabulam annis post *XI. Cn. Cornelio*, *Q. Minutio Coss.* ludis *Iuuentatis* quos *Salinator Senensi* prælio vouerat. in quo tantus error *Accii* fuit, vt his *Consulibus XL.* annos natus *Ennius* fuerit: cui si æqualis fuerit *Liuius*, minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit, quàm ii qui multas docuerant ante hos *Consules*, & *Plautus*, & *Næuius*. Hæc si minus apta videntur huic sermoni *Brute*, *Attico* assigna, qui me inflammavit studio illustrium hominum ætates & tempora persequendi.

NEC DVBITARI DEBET, postquam à rebus non admodum similibus, quod volebat, probauit, à simili tandem probat, id est à poëtica, quæ multis in rebus *Rhetoricæ* similis esse dicitur. hinc à *Cicerone* in libris *Oratoriis* oratori poëta finitimus appellatur. FVERVNT, sed nondum perfecti. hoc enim agit *Cicero*. HOMERVM, poëtam perfectum. POETAE, vt *Linus Asbolus*, *Eueclus*, *Orpheus*, *Musæus*, *Epimenides*, & alii, quos *Lilius* diligenter

genter collegit. QVOD, αἰτιολογία. EX EIS, aliter ex his. ILLVM, Ho-
 merum. PHAECVM, de quibus, & Rege ipsorum plura scribit Homerus
 libro sexto Odys. PROCORVM, de quibus præter ea, quæ scribit Home-
 rus, sic apud Quidiũ loquitur Penelope: Turba ruunt in me luxuriosa proci.
 EPVLIS, αἰτίας μετὰ δαίτας, inquit Homerus libro vigesimo secundo Odys.
 & libro primo ita: πολλή τε ὄρχησεν τε τὰ ῥῆτ' ἀναθήματα δαίτας. CANVNTVR, à
 Demodoco in Phæacum, & à Phemio in procorum epulis. QVID, post-
 quam exemplo Græcorum probauit, nũc probat exemplo Latinorum. NO-
 STRI, Latini. VETERES, ita, vt Ennius contemneret, vt dicitur in Ora-
 tore. VBI SVNT? quasi dicat: nõdne inueniuntur versus veteres, ex qui-
 bus intelligimus, poetas quidem, sed nondũ perfectos fuisse? QVOS, versus
 integer in Oratore, & libro primo de Diuinatione ita legitur: versibus, quos
 olim Fauni, vatesq. canebant: vel, vt legitur apud M. Varronem: versus, quos
 olim Fauni, vatesq. canebant. Quin & Cicero hoc loco videtur ostendere ita
 scriptũ fuisse, quũ paulo ante dixerit, versus: quãquam alibi, versibus, scribat,
 locutione ita postulãte. FAUNI, Fauni, inquit Varro, Dei Latinorum ita, vt
 Faunus, & Fauna sint in his versibus, quos vocant Saturnios. in syluestribus
 locis traditũ est solitos fari: quo fando Faunos dictos: quãuis Seruius ἀπὸ φων-
 ῆς dictos scribat, quòd voce, nõ signis futura ostenderat. hinc summus poëta
 fingit Faunũ Latino versibus esse vaticinatũ. VATES, antiquos poetas, in-
 quit Varro, vates appellabãt à versibus viēdis: quo in genere Martios quosdã
 fratres nobili loco natos, apud maiores nostros fuisse, scriptũ videmus: hoc
 ait Cicero libro primo de Diuinatione: & Liuius libro vigesimo quinto. ostē-
 dit Martiũ ita obscure vaticinatum fuisse, vt carmẽ intelligi non posset. hinc
 Horatius dixit: annosa volumina vatũ. CANEBANT, canunt, qui vatici-
 nantur, & qui versibus vtuntur: illi igitur vtunque faciebant. QVVM NE-
 QUE MYSARVM SCOPVLOS QVISQVAM SVPERARAT, quo tempo-
 re nondum homines montes illos, quos musæ incolebant, vt poëtæ dicunt,
 ascendebant, vt poëtæ fierent: vt apud Catullum: Mentula conatur Pimpleũ
 scandere montem, musæ furcillis præcipitẽ eiiciunt: & apud Virgilium: Ao-
 nas in montes vt duxerit vna sororũ. DICTI, dictionis, & elegantia poëti-
 cæ, nec dicti studiosus erat, est versus imperfectus. HVNC, Enniũ, vt in Ora-
 tore intelliges. IPSE, Ennius, qui versus hosce scripsit. NEC MENTITVR,
 vt ratio, quæ sequitur, ostendit GLORIANDO, & vetera cõtemnendo, vt
 ait in Oratore, vbi Cicero illud addit: nos ausi referare. SIC, vt Ennius di-
 xit. ENIM, αἰτιολογία. NAM, αἰτιολογία αἰτιολογία. ODYSSEA, quam de
 Vlyssæ Græce scripsit Homerus. LATINA EST, à Liuiõ Andronico, vt ve-
 teres Grammatici testantur, facta. OPVS ALIQVOD DÆDALI, opus ali-
 quod antiquũ nimis, & obsoletũ, qualia videbantur opera Dædali etiã tẽpore
 Platonis, qui scripsit in Hippia maiore, fore, vt, si Dædalus viueret, & ea face-
 ret, ex quibus olim sibi nomẽ pararat, qui statuas tũc faciebãt, eum derideret.
 aliter tamẽ etiã dicitur opus Dædali, vt prouerbiũ docet. LIVIANAE, ab eo-
 dem Liuiõ Andronico scriptæ. Odyssea enim versa est potius, quàm scripta.
 FABVLAE, comœdiæ, & tragœdiæ. nã Latinæ fabulæ primo à Liuiõ Androni-
 co scriptæ sunt ad cũctas res, vt ait Donatus, cuius illa sunt etiã verba: comœ-
 diã, & tragœdiã togatã primo Liuius Andronicus reperit. NON SATIS DI-
 GNAE, vt nimis antiquæ. ATQVE HIC, est. LIVIVS, Liuius Andronicus
 poëta, cuius vitã Crinitus, & Lilius scripserũt. PRIMVS, sic Gellius libro de
 cimo septimo capite vigesimo primo, primus omniũ L. Liuius poëta fabulas
 docere Romæ cœpit. FABVLAM, sic infra semper, apud Gelliũ tñ fabulas, nõ
 fabulã legimus. C. CLODIO CAECI FILIO, C. Claudio Cætone Appii Cæci fi-
 lio, vt est apud Gelliũ lib. decimo septimo capite vigesimo primo: vnde quiuis

videre potest in Catone Ciceronis ita legendum esse: Vidi etiam senem Liuium, qui quum septem annis ante, quàm natus sum, fabulam docuisset Catone & Tuditano Coss. vsq. ad adolescentiam meam processit aetate. sic etià in veteri libro legitur. CAECI FILIO, sic dixit, quia notius erat hoc cognomen, quàm pronome. nam dicere debuit, Ap. F. Appii filio. M. TUDITANO, M. Sempronio Tuditano. Vide Gellium lib. decimo septimo capite vigesimo primo. COSS. Consulibus an. ab V. C. quingentesimo decimo tertio. DOCVIT, *ἐδίδωκε*, vt Græci scriptores loquuntur, quos hic, in Catone, atque alibi in hac re voluit imitari: paulo post tamen, & Tusculana prima dixit, Liuius fabulam dedit. Dedit vero ludis Romanis, vt in Consulibus refert Celsiodorus. ANNO IPSO ANTE, QVAM NATVS EST ENNIVS, anno ante natum Ennium, ut ait Tusculana prima. POST ROMAM CONDITAM AVTEM, aliter post Romam autem conditam. QVARTODECIMO, ET QVINGENTESIMO, aliter quadringentesimo decimo, vt etiam Tusculana prima in libro manu scripto legitur: quamuis per notas ccccx. descriptum sit: vnde quidam ita legunt: ccccx. id est quingentesimo decimo. HIC, Atticus, paulo post. AIT, in libro, de quo supra dictum est. EST ENIM, *ἐστὶν*, quare Cicero hac ipsa de re dubitet. ACCIVS, poeta, & historicus, vt infra dicitur. Q. MAXIMO, Q. Fabio Maximo, qui vnus nobis cum Etando restituit rem: de quo supra diximus. QVINTVM CONSULE, quintum Consulatum gerente cum Q. Fulvio Flacco. CAPTVM, Liuium ipsum Andronicum. TARENTO, vt illud Terentii: mercator hoc addebat, captum è Sunio. Sic enim legit Cicero in epistolis ad Atticum. hic tamen alii, Tarenti, alii, Tarentum reponunt. SCRIPSIT, in suis historiis. LIVIVM, Liuium ipsum Andronicum. ANNIS XXX. annis triginta. anni tamen vnus & triginta numerantur. EVM, Liuium Andronicum. DOCVISSE, *ἐδίδωκε*. ATTICVS, T. Pomponius Atticus, qui hic adest. SCRIBIT, in suo libro, de quo dictum est. DOCVISSE AVTEM, scripsit Accius. ANNIS POST XI. annis post vndecim. tot enim numerantur à quinto Consulatu Fabii Maximi ad COSS. qui sequuntur. CN. CORNELIO, Q. MINVTIO, Cn. Cornelio Cethego, Q. Minutio Rufo, vt apud Liuium libro trigesimo secundo videbis. COSS. an. ab V. C. quingentesimo quinquagesimo septimo. IUVENTATIS, iuventutis Deæ, de qua Liuius libro quinto ita scribit: Iuventas, terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moueri se non sunt passi. Iuventutis hic restituit Petrus Victorius V. C. quum, Luctatiis, ante male legeretur. Iuventutis ædem, vt libro trigesimo sexto scribit Liuius, C. Licinius Lucullus Duumuir dedicauit P. Cornelio Scipione Nafica, & M. Acilio Glabrione COSS. quam vouerat sexdecim annis ante M. Liuius COS. quo die Asdrubalem, exercitumque eius cecidit: quamque cenfor ipse M. Cornelio Cethego, & P. Sempronio Tuditano COSS. faciendam locarat, & Liuius quidem addit, huius ædis dedicandæ causa ludos factos fuisse, sed de tempore, id est de Consulibus à Cicerone dissentit: nisi diuersos ludos significat: quanquam videtur eosdem significare, quum ædes tum demum dicatur dedicata. Non enim videtur verisimile, æde nondum affirmata, ludos factos fuisse. sed in re tam veteri, & obscura nihil possumus affirmare. SALINATOR, M. Liuius Salinator & est *πρόληψις*. nam quum ludos vouit, nondum Salinator dicebatur, si credimus Liuiio, qui scribit eum, quum cenfor esset, id est annis tribus post, quàm COS. ludos vouerat, Salinatorè appellatum fuisse: cuius hæc sunt verba: vectigal salis commentum alterum ex cenforibus satis credebant, populo iratum, quod iniquo iudicio quondam damnatus esset: & in pretio salis maxime oneratas tribus, quorum opera dam-

natus erat, credebant: inde Salinatori inditum cognomen. sic Tarquinium
 libro primo de Legibus dicitur, qui nondum Tarquinius appellabatur. **SE-**
NENSI, ad Senam oppidum gesto, vt Liuius libro vigesimo septimo, & au-
 tor libri de Viris illustribus testantur: quibus & Silius Italicus assentitur,
 apud quem Latiae telluris imago sic loquitur: fulgentibus armis Poenus inun-
 dauit campos, qua Sena relictum Gallorum à populis seruat per secula no-
 men. Deinde Neronem hortatur, vt eò properet. De Sena ita Lucanus li-
 bro secundo meminit: Senaque, & Adriacas qui verberat Aufidus undas.
 Hæc vrbis à Senonibus Gallis est dicta, vt libro secundo autor est Polybius,
 qui scribit, eam in littore maris Adriatici sitam esse, vt hodie Senogalliam vi-
 demus, quam nos eandem esse credimus, & Blondus, ceterique docti affir-
 mant. Hæc quum legisset Petrus Victorius, vt est Vir multæ lectionis, &
 summæ eruditionis, non est tamen, vt homo, recordatus, & iccirco, Senonē si
 hoc loco legendum putauit. **PRAELIO**, in quo Asdrubal cecidit, & quin-
 quaginta sex milia hostium occisa, capta quinq. milia, & quadringenti dicun-
 tur: quod scribit Liuius lib. vigesimo septimo. **VOVERAT**, tunc Coss. **IN**
QVO, in qua re. **ERROR**, in quem postea incidit etiam Eusebius, qui post
 Plauti mortē Liuium Andronicum agnouit. **ACCII**, historici, & poetæ. **HIS**
 Coss. Cn. Cornelio, & Q. Minutio. **XL**. quadraginta minimū. nam si quis ac-
 curate numeret, plures etiā inueniat annos inter C. Manliū, Q. Valeriū Flac-
 cum Coss. quibus natus est Ennius, & hos, quos hic Cic. ponit, interfuisse.
NATVS ENNIVS FVERIT, & vere fuerit. **CVI**, Ennio. **AEQUALIS FVE-**
RIT LIVIVS, vt ex Accii historia hoc modo colligitur. Ennius Cn. Corne-
 lio, Q. Minutio Coss. natus erat annos quadraginta: iisdem Coss. Liuius fabu-
 lam docuit, & id facere nō potuit, nisi iam grādis, igitur Ennio fuit æqualis.
 at id falsum est, vt docet Cic. ita colligēs: si fuisset Liuius æqualis Ennio, fuisset
 etiā minor Plauto, & Næuio, vt Ennius, quod paulo post ostēditur: ita-
 men ante Coss. istos fabulas docuerunt. Liuius igitur ante Coss. istos fabulā
 docuit: quando constat eum primū fabulam docuisse, vt dictum est. **MINOR**
FVIT, vt minor etiā fuit Ennius, quod paulo post ostēditur. **IS**, Liuius An-
 dronicus. **PRIMVS**, vt Accius quoque scribebat, nec suum errorem cogno-
 scebat. **DEDIT**, sic Teren. saepe, & in Hecyræ prologo: hæc quum data est
 noua: vbi Donatus hoc modo scribit: ita dicitur, data est fabula, vt data est
 cœna, datum est prandium. & dari dicitur fabula, quum agitur: stare quum
 placet. **Tragœdia**, & **comœdia**, à L. Liuiο ad scenam data, inquit Cassio-
 dorus in Coss. hac de re loquens. Cicero tamen docere verbum frequentius
 vsurpat. **MVLTA**, fabulas. **DOVERANT**, Næuius enim an. ab V. C.
 quingentesimo decimonono fabulas dedit, vt Gellius lib. decimo septimo ca-
 pite vigesimo primo docet: & ante Coss. istos decessit, vt supra demonstratum
 est. **Plautus** vero post eosdē Coss. non amplius annis duodecim vixit. **HOS**
CONSVLES, Cn. Corneliū, & Q. Minutium. **HÆC**, quæ nos à re proposita
 digressi diximus. excusat enim, & culpā in Att. transfert, sed iocās, vel potius
 Att. laudans, qui possit homines inflammare. **MINVS APTA**, quum diuersa
 videātur. **ILLVSTRIVM HOMINVM**, clarorū Virorum, vt à principio dixi-
 mus. **Att. vero**, vt ait Nepos, sic familiarū originē subtexuit, vt ex eo clarorū
 virorū propagines possimus cognoscere. **AETATES, ET TEMPORA**, cre-
 scit oratio. nam tempus plus, quàm ætas significat: id ostendit Cicero in Ora-
 tore, vbi sic loquitur, vt dicat ætatem in tempora, quasi speciem in genus,
 incidisse. **PERSEQVENDI**, vt persecutus est Atticus, qui conseruatis, no-
 tatisque temporibus, nihil quum illustre prætermitteret, annorum septingen-
 torum memoriam vno lib. colligauit, vt supra retulimus.

Ego vero, inquit Brutus, & delector ista quasi notatione temporum, & ad id, quod instituisti, oratorum genera distinguere ætatibus, istam diligentiam esse accommodatam puto. Recte, inquam, Brute intelligis. atque utinam extarent illa carmina, quæ multis seclis ante suam ætatem in epulis esse cantitata à singulis conuiuis de clarorum virorum laudibus in Originibus scriptum reliquit Cato. tamen illius, quem in vatibus, & Faunis enumerat Ennius, bellum Punicum quasi Myronis opus delectat. Sit Ennius sanè, ut est certe, perfectior: qui si illum, ut simulat, cõtemneret, non, omnia bella persequens, primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset. sed ipse dicit, cur id faciat: - Scribere, inquit, alii rem Versibu': - & luculente quidem scripserunt etiam si minus, quàm tu, polite. nec vero tibi aliter videri debet: qui à Næuio vel sumpsisisti multa, si fateris; vel si negas, surripuisti.

ET DELECTOR, & delector, inquit Brutus, ista notatione, & istam diligentiam ad rem esse accommodatam puto, tantũ abest, ut existimem ea quæ nunc refers, huic sermoni minus apta esse. QVASI NOTATIONE, molit hac particula, quasi, ne, notatio temporum, non satis prorie posita videatur, quum in Topicis aliter explicetur. notare tamẽ temporã, & ipse Cic. in Orat. & Nepos in Att. vita, hac de re loquẽtes, dixerunt. INSTITVISTI, in Tusculano primũ, deinde hic à nobis rogatus, ut supra dictum est: vel potius in orationis cursu, quasi à re ipsa admonitus. à principio enim Cic. tria proposuit, quãdo esse cõpissent oratores, qui etiam, & quales fuissent. nunc vero videtur hoc ipsum addere: instituisti oratorũ genera distinguere ætatibus: quamuis videatur sub prima propositionis parte posse contineri: nec Brutus certo scire poterat, quid Cic. instituisset, nisi ex eo, quod faciebat. ORATORVM GENERA, lib. secundo de Oratore ita scribit: ætates extulerunt singulã singula propè genera dicendi: & lib. primo ita multa sunt, & varia genera dicendi: & lib. tertio hoc modo: quot oratores, totidem penè reperiuntur genera dicendi. Ego vero haud equidẽ scio, an ita cõuertere possit: quot genera dicendi reperiuntur, tot oratorũ genera esse dicuntur. Hic certe Cic. plura oratorũ genera facit, qui tamẽ infra duo tantum, & in libello de Opt. orat. gen. vnum genus esse cõtendit, idque ita docet, ut facile probet: sed dum probat, secũ videtur pugnare, nisi sic interpretemur: Optimorũ genus est vnum, bonorum duo, aliorũ plura. In illo enim lib. genus optimũ quærit: infra manifeste patet, bonorũ duo genera poni, & in hoc toto dialogo tam bonorũ, quàm malorum genera describi. Vel dicamus verũ esse quod Victorinus lib. primo de Inuen. scribit: genus sepe qualitate multiplex fieri, ut vnũ quidẽ sit genus oratorũ quasi γενικὸν ἔτος, id est vltimum, ut vertit Cic. quod vel temporũ, vel aliarum rerũ qualitate quasi multiplex fiat: ut singulis ætatibus singula oratorum genera ob eam rem fuisse dicantur. Vel genera species interpreteris, præsertim quum Cicero pro parte, & specie, ut supra diximus, sæpe ponat. AETATIBVS, per ætates. ISTAM DILIGENTIAM, qua in notandis temporibus vteris. ATQUE VTINAM, recte intelligis Brute, quum putas hanc diligentiam esse accommodatam ad distinguenda oratorum genera ætatibus: sed multo melius intelligeres, si extarent versus illi veteres, de quibus supra dicebam, & præsertim illa carmina, quib. in epulis utebantur. Ex his enim melius possemus

possemus iudicare, quo modo tum scriberent. & iccirco dixit, utinam extarent. **CARMINA**, perspicuū est enim iam tum & cantus fuisse rescriptos vocum sonis, & carmina: quanquam id quidē etiam XII. tabulę declarant, conditam tunc solitū esse carmen, quod ne liceret fieri ad alterius iniuriā, leges sanxerunt, ut dicitur Tusculana quarta. **SECLIS**, *συγκρισις*, quę vsque adeo est rara in hoc verbo apud Ciceronem, ut penē putē, vel esse verbum de Catonis ipsius Originibus sumptū: vel, seculis, legendum: quanquam lib. primo de Legibus etiā, seclis, & Tusculana secūda, vinclis, scriptū vidimus. **ANTE SVAM AETATEM**, apud maiores, ut ait Tusculana quarta. **CANTITATA**, credimus itē hoc verbum Catonis esse. nam canere, dicere Cic. solet. Canebant vero ad Tibicinē, vel ad tibiā. Vtrunq. enim legitur in Tusculanis quęstionibus. **A SINGVLIS CONVIVIS**, scripsit enim Cato, morem apud maiores hunc epularū fuisse, ut deinceps qui accumberēt, canerent ad Tibiā clarorum virorū laudes, atq. virtutes: quod Tusculana prima, & quarta refertur. Videtur & hic mos, vel nō admodū dissimilis apud Gręcos fuisse: quando Themistocles, quum in epulis, ut ait Cic. lyrā recusaret, est habitus indoctior. apud summum quoq. Poētā cythera crinitus Ioppas personat aurata, docuit quę maximus Atlas. **ORIGINIBVS**, de quibus supra diximus. **SCRIPTVM RELIQUIT**, dixit, ut ait Cicero Tusculana quarta. **CATO**, supra. **TAMEN**, quamuis non extent illa carmina, extat tamen bellum Punicum versibus a Næuio scriptum, ex quo cognosci potest, quod tum genus esset dicendi. **ILLVS**, Næuii, qui bellum Punicum scripsit, ut paulo post, in Catone, in Suetonii Grammaticis, & in Gellio lib. decimosextimo cap. vigesimoprimum legimus. **VATIBVS**, ET **FAVNIS**, supra. **ENVMERAT ENNIVS**, scribēs illa carmina superiora, in quibus cōplectitur omnes, qui ante se scripserāt, & in his Næuium, qui bellū Punicum scripserat. hinc paulo post, scripsere, inquit, alii rem versibus: & significat Næuium: a quo concludit Cicero Ennium multa vel sumpsisse, vel surripuisse: ex quibus apparet, Ennium Næuium minorem natu fuisse, & quidem ita clare, ut suspicari liceat, mendum esse in prima Tusculana, vbi dicitur Ennius maior natu, quā Plautus, & Næuius, præsertim quum ibi in libris manu scriptis varie legatur: nisi libet interpretari, Næuium quidem Ennio iuniorem fuisse sed prius scripsisse: vel dicere, Ciceronem diuersos autores esse secutum: quum paulo ante ipsemet dixerit, de Næuio aliter in veteribus commentariis esse scriptum, aliter a Varrone, qui vitam illius longius produxit. Gellius certe libro decimosextimo capite vigesimoprimum Næuium Ennio seniore demonstrat. ob id Terentius, opinor, Næuium, Plautum, Ennium deinceps collocauit. **BELLVM PUNICVM**, bellum Punicum primum, ut paulo post ait: quod scripsit Næuius, & eo, ut in Catone legimus, gaudebat: quod vnico volumine, & continenti scriptura expositam C. Octavius Lampadio Grammaticus in septem libros postea diuisit, ut Suetonius in Grammaticis refert. **MYRONIS OPVS**, opus nondum satis ad veritatem adductum, qualia erant Myronis opera, ut supra dictum est. sic supra Dædali opus. **SIT**, *συγγωγιον*. **VT EST CERTE**, quippe qui sit optimus epicus poēta, ut in libello de Opt. genere oratorum, ait Cicero, qui illum summam etiam poētā vocat. **PERFECTIOR**, Næuio potissimum. **ILLVM**, Næuium. **VT SIMVLAT**, quum ante se neminem dicti studiosum fuisse scribit. **CONTEMNERET**, ut vetera contemnebat, quod est in Oratore scriptum. **OMNIA BELLA**, quę Romani gesserāt. **PERSEQVENS**, in suis Annalibus. **ACERRIMVM**, acerrime per viginti duos annos terra, mariq. gestū. & sic appellauit, ut quasi ita diceret: Ennius omnia bella etiā non magna persecutus est: quanto magis bellum Punicum primum.

acerrimum esset persecutus, si Nævium contempnisset, & indignum putasset, cuius bellum Punicum legeretur? Reliquit igitur Ennius illud ut à Nævio satis bene, & satis diligenter scriptum. **ID FACIAT**, id bellum relinquat. **SCRIPERE**, alii rem versibus, verba sunt Ennii, ut in Oratore poteris videre. **INQVIT**, Ennius fortasse in Annalibus. **ALII**, Nævius. **ILLUM** enim voluit significare. **REM**, bellum Punicum primum. &, rem, etiam in Oratore legas oportet, ubi nunc in multis libris scriptum est item. **VERSIBV**, aliter versibus: sed, nisi verbum, quod sequebatur, inuenias, nescias, utro modo sit legendum: nisi forte ille sit versus finis, scripsere alii rem: deinde sequatur integer versus ille: Versibus, quos olim Fauni, vatesque canebant. **ET**, nunc loquitur Cicero, qui affirmat Nævium luculente eam rem scripsisse. **LUCULENTE**, plane, ut ait libro tertio de Oratore. **SCRIPSERUNT**, in Oratore sic ait: nec vero reprehenderim, scripsere alii rem, & scripserunt esse verius sentio, sed consuetudini auribus indulgenti libenter obsequor. sic poëte sæpe loquuntur: conticuere omnes: deuenere locos: confedere duces. Vnde quidam *ἀνικόν* esse crediderunt, quos Quintilianus libro primo capite decimo confutavit. **QVAM TV**, Quam tu Ennius, qui à communi more verborum non discedis, ut in Oratore dicitur, Ennius tamen ab Ouidio lib. secundo de Tristibus dicitur ingenio maximus, arte rudis. **POLITE**, ornate, libro tertio de Oratore. **TIBI**, tibi Ennius **SUMPSTISTI**, sumimus, quæ posita sunt, inquit Cornelius Fronto. **ALIMUS** est. **FATERIS**, quod benignum sit, ut ait Plinius, & plenum ingenui pudoris, fateri, per quos profeceris. **NEGAS**, ut negare solent, qui furripiunt, & furantur. **SURRIPVISTI**, clam abstulisti. furripere enim clam, id est furtive, auferre, ut ait Fronto.

Cum hoc Catone grandiores natu fuerunt C. Flaminius, C. Varro, Q. Maximus, Q. Metellus, P. Lentulus, P. Crassus, qui cum superiore Africano Consul fuit. Ipsum Scipionem accepimus non infantem fuisse. filius quidem eius, is qui hunc minorem Scipionem à Paulo adoptavit, si corpore valuisset, in primis habitus esset disertus, indicant cum oratiuncula, tum historia quædam Græca scripta dulcissimè. Numeroque eodem fuit Sex. Aelius, iuris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus. De minoribus autem C. Sulpitius Gallus, qui maxime omnium nobilium Græcis literis studuit, isque & oratorum in numero est habitus, & fuit reliquis rebus ornatus, atque elegans. iam enim erat vnctior quædam splendidiôrque consuetudo loquendi. nam hoc Prætor ludos Apollini faciente, cum Thyestem fabulam docuisset, Q. Marcio, Cn. Seruilio Coss. mortem obiit Ennius.

CVM HOC CATONE, de quo tam multa diximus, & ad rem reuertitur: atque adeo ad eos regreditur, qui Catone maiores natu fuerunt, quorum nonnullos supra omiserat. **GRANDIORES**, maiores, quibus paulo post quasi *κατ' ἀντίθετον* opponit minores ita, ut Catonem medium collocet. **C. FLAMINIVS**, de quo supra quidem dixit, sed nunc quasi *κατ' ἐπιλογον* illum, Q. Maximum, & Q. Metellum repetit, & duos addit, ut ætates, & tempora melius

lius coniungat. C. VARRO, C. Terentius Varro, qui, vt ait Liuius, loco non humili solum, sed etiam sordido ortus est: patrem lanium fuisse ferunt, ipsum institorē mercis, filioque hoc ipso in seruili eius artis ministerio vsum. Is iuuenis vbi ex eo genere quæstus pecunia à patre relicta, animum ad spem liberalioris fortunæ adiecit: togæque, & forum placuere, proclamando pro sordidis hominibus causisque aduersus rem, & famam bonorum, primum in notitiam populi, deinde ad honorem peruenit. Quæstura quoque, & duabus Aedilitatibus plebeia, & Curuli, postremo & Prætura perfunctus, iam ad Consulatus spem quum attolleret animos, legem de æquando magistri equitum, & Dictatoris iure suavit: nec ita multo post Consul cum L. Aemilio Paulo factus, apud Cannas culpa sua vires populi Romani, vt ait Valerius Maximus, exhaustit: cui tamen postea Romam redeunti obuiam itum frequenter ab omnibus ordinibus est, & gratiæ actæ, quod de Rep. non desperasset. Quin addit idem Valerius ei Dictaturam esse delatam: sed eum præ pudore illam recipere non sustinuisse. Creditum est, inquit idem Valerius, eum apud Cannas cum Carthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quod quum ludos circenses Aedilis faceret, in Iouis optimi Maximi templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset. Missus est postea in Africam legatus: nec ita multo post Triumuir deducenda coloniæ causa creatus est, vt autor est Liuius. Q. MAXIMVS, de quo diximus: qui M. Catone multo maior natu fuit, hinc Cato in Senectute apud Ciceronem se cum eo quartū consule adolescentulum militem ad Capuam profectum testatur. Q. METELLVS, qui cum Philone Consul fuit, vt diximus. P. LENTVLVS, P. Cornelius Lentulus Caudinus, qui cum C. Licinio Varo an. ab V. C. quingentesimo decimo septimo Consul fuit. Nul- lus enim præter eum fuit his temporibus, qui Consul, maior natu Catone fuerit, & P. Lentulus sit dictus. Duos quidem Publios Lentulos, apud Liuium, sed Prætores agnoscimus. an vero Cicero inter tot cōsulares hic prætorium nominarit, dubitari vt potest, ita verisimile non videtur. P. CRASSVS, P. Licinius Crassus, Diues, Pontifex Maximus: qui quum ante nec Prætor, nec Consul fuisset, Magister tamen equitum, & Censor est factus. Ex Aedilitate enim gradum ad Censuram fecit: sed quum L. Veturius collega decessisset, Censura se abdicauit: cui postea Prætori facto prouincia peregrina euenit, & quæ senatus censuisset, vt ait Liuius. Deinde Consul creatus Siciliam extra sortem Scipioni collegæ concessit, & ipse Brutios obtinuit, quia sacrorum cura illum vt Pontificem Maximum in Italia retinebat. hunc Cicero in Catone Pontificii, & ciuilis iuris peritissimum fuisse ostendit. Quin vero Diues hic etiam sit appellatus, qui veterum monumenta viderit, dubitare non poterit. SUPERIORE AFRICANO, nam postea fuit inferior, de quo dicitur. CONSVL FVIT, an. ab V. C. quingentesimo quadragésimo nono: qua de re sic in veterum monumentis est scriptum. P. CORNELIVS P. P. N. SCIPIO, QVI POSTEA AFRICAN. APPELL. EST. P. LICINIVS P. P. N. CRASS. DIVES. IPSVM, quem Africanum dixi. SCIPIONEM, P. Cornelium Scipionem, qui Africanus primus est appellatus: cuius res gestas, & totam denique vitam, præter alios, Liuius, & Plutarchus scripserunt, si modo Plutarchus vnquam scripsit eam, quæ circumfertur. A CÆPIMVS, à maioribus, & historia. NON INFANTEM, satis disertum, ΛΥΟΤΗΡ. Disertum voluit illum Liuius significare, quum tot orationes tanquam ab eo habitas scripsit. Quin idem Liuius libro trigesimo octauo, & Gellius libro quarto capite decimo octauo Scipionis orationes nominant, easque se vidisse testantur. Scipionem vero ipsum Catone anno maiorem

fuisse ex Liuiio libro vigesimo sexto collegimus: vbi scribit illum quatuor & viginti annorum fuisse P. Sulpicio Galba, & Cn. Fulvio Cofs. Quod si ita est, eius filius multo minor Catone fuit: quem tamen hoc loco Cicero inter maiores Catone ponit, quasi à patre inuitatus. tale quid etiam infra de Libone facit, vt dicemus. **FILIVS**, qui Cn. Scipio à Valerio Maximo vocatur & inter eos etiam numeratur, qui à parentibus degenerarunt: atque in eopotissimum accusatur, quòd in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum Regis Antiochi præsidio capi sustinuit. & captum quidem Liuius, Iustinus, Plutarchus, & alii consentiunt, sed de tempore, & causa dissentiunt. alii iam inde ab initio belli à Chalcide Coricum petentem: alii paruo nauigio traicientem: quidam proficiscentem exploratum consilia hostium captum fuisse tradunt, & postea patri Eleæ ægrotanti remissum. Ab omnibus dissentit Appianus, qui scribit, hunc fuisse illum, qui postea Scipio Africanus inferior est appellatus. Hic filius, vt ait idem Valerius, Præturæ petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, vt, nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem à populo impetraturus non videretur: quanquam quid interfuit, vtrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? Eam quum propinqui ab eo pollui animaduerneret, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet: insuperque è manu eius annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Cicero tamen hoc loco, libro primo de Officiis, & in Catone ita laudat, vt dicat, eum alterum ciuitatis lumen futurum fuisse, nisi tenui, aut nulla potius valetudine fuisset. hæc ego quum video sic inter se discrepare, in eam venio sententiam, vt putem, non vnum tantum, sed duos, aut plures etiam filios Africano fuisse. nam & mos erat, vt primus filius patris prænomen sequeretur, & hic, qui degenerauit, Cneus à Valerio vocatur, quum pater Publius diceretur. proferrem, quæ Plutarchi nomine dicuntur, si putarem illis esse credendum. sed Cicero ipse verbis, quæ sequuntur, hoc ipsum, quod dicimus, ostendit, vt interpretabimur. **IS**, sic in Catone: P. Africani filius, **IS**, qui te adoptauit, perinde, ac si dicat, **IS**, qui laudatus est, non ille, qui male audiuit: hoc est, P. Cornelius P. F. Scipio: non autem, Cn. Cornelius P. F. Scipio. & ita, quod contrarium videtur, prorsus tollitur, & error Appiani, atque adeo auctoris libelli de Viris illustribus apparebit, qui scribunt eum, qui postea P. Cornelius Scipio Aemilianus, & Africanus minor est dictus, à Scipione Africano adoptatum fuisse: quum satis constet, à filio, non à patre adoptatum fuisse, & ita Publium patris adoptatis habuisse, quod magis etiam, quæ paulo ante de filiis pluribus diximus, confirmat. Si quis tamen velit Appianum, & autorem libelli de Viris illustribus defendere dicere possit, illum filium, qui adoptauit, ipsum quoque iure quasi hæreditario P. Cornelium Scipionem Africanum dictum fuisse, vt Scauolæ, vt Torquati, vt alii sunt patrum, & maiorum cognomina consecuti: vt Scipio ipse Aemilianus adoptatus hoc cognomen habuit hæreditarium, & in Somnio Cicero docet. Itaque in veterum Consulibus, & apud Liuium libro quadragésimo octauo prius etiam, quàm in Africam iret, Africanus appellatur. hinc ex comparatione maiorum potest argumentari, multo magis filium, quàm nepotem id iuris hæreditarii creuisse: & ita recte scripsisse, qui dixerunt, Aemilianum à Scipione Africano adoptatum fuisse. Nec Plutarchus ea ratione reprehendi posset, si, vt interpretes verterunt, scripsisset: sed ille græce hoc modo scripsit: τὸν νεώτερον, ἀφρικανῶν σκηπτίανος υἱὸς ἀνελὼν ὄντα θέμενος, σκηπτίανον προσήγορεύσει. **HUNC MINOREM SCIPIONEM**, hunc P. Cornelium Scipionem Africanum Aemilianum, qui dicitur minor, maiori, vel superiori comparatus:

comparatus: de quo suo loco dicetur. PAVLO, L. Aemilio Paulo, cuius illa sunt apud Liuium verba: neque ex tanta stirpe liberum superet, qui L. Aemilii Pauli nomen ferat. Duos enim tanquam ex magna progenie liberorum in adoptionem datos Cornelia, & Fabia gens habent. ADOPTAVIT, idem libro primo de Officiis, & in Catone scribit. SI CORPORE VALVISSET, nisi imbecillis, & tenui, aut nulla potius valetudine fuisset, ut ait in Catone. Vnde apparet illum animo satis valuisse. HABITVS ESSET DISERTVS. alterum enim ille extitisset lumen ciuitatis, ut ait in Catone. INDICANT, *αἰσχρογῆρα*, quod habitus esset disertus. QVVM ORATIVNCVLAE, TVM HISTORIAE, quæ ad nos non peruenerunt. EODEM, quo fuerunt superiores, hoc est supra nominati, non autem Scipio filius. Aelius enim cum maioribus numeratur: quo quidem Consule Cato Prætor fuit an. ab V. C. quingentesimo quinquagesimo sexto, ut ex Liuiio libro trigesimo, & ex Coss. cognosces. SEX. Sextus. Sextus vero dicebatur, qui sexto loco natus esset. SEX. AELIVS, Sextus Aelius Pætus, Catus. nam gentis cognomine Pætus à Liuiio, & suo Catus ab Ennio illo carmine fuit appellatus: egregie cordatus homo, Catus Aeliu' Sextus: quod apud Ciceronem Tusculana prima, & libro primo de Oratore inuenies. Hic Consul cum T. Quintio Flaminio, Galliam prouinciam sortitus est, sed nihil memorabilis rei gessit, ut Liuius loquitur. Censuram vero cum C. Cornelio Cethego præclarè administravit, quod Liuius libro trigesimo quarto refert. Aeliu' plebei fuerunt, quod quum multa ostendunt, tum P. Aelius, qui fuit Aedilis plebis, & Q. Aelius Tubero, qui fuit Tribunus plebis, ut Liuius libro trigesimo, & trigesimo quarto scribit. Scriptores eos laudant, quod nobiles, & pauperes fuerint. IURIS QVIDEM CIVILIS OMNIUM PERITISSIMVS, nam propter iuris ciuilibus scientiam sic appellatus à summo poëta est: egregie cordatus homo Catus Aeliu' Sextus, ut paulo ante retulimus. hinc Pomponius Iurisco nstitutus ita scripsit: Sex. Aelium etiam Ennius laudauit: & extat illius liber, qui inscribitur tripartita: qui liber veluti iuris cunabula continet. Tripartita autem dicitur, quod lege duodecim tabularum præposita, iungitur interpretatio, deinde subtexitur legis actio. Eiusdem esse tres alii libri referuntur: quos tamen quidam negant eiusdem esse. Ex his cognoscitur, quare Cicero libro secundo de Legibus, Sex. Aelium veterem iuris interpretem vocet. PARATVS, nos adhuc nihil inuenimus, quod hoc ostendat. DE MINORIBVS, de his, qui M. Catone nati minores fuerunt, ut ii, quos dixit, erant maiores. vel de his, qui superioribus erant minores. C. SVPICIVS GALLVS, hunc, & L. Aemilium Paulum patronos populi vltioris Hispaniæ olim sumplerunt, ut Liuius libro quadragesimo tertio scribit: qui testatur etiam illum non ita multo post Prætorem factum fuisse: quamuis ibi M. Sulpicius male legatur. Ab eo tum quatuor legiones sunt scriptæ, intrâque vnde cum dies delectus est perfectus: cui iurisdictio urbana obtigit. Post vero Præturam quum esset in Macedonia Tribunus militum secundæ legionis, vel, ut ait Valerius Maximus, legatus, L. Pauli Consulis permisso ad concionem militibus vocatis, pronunciauit: nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda vsque ad quartam horam noctis Lunam defecturam esse. Id quum accidisset, ipsius sapientia militibus propè diuina cœpit videri. Hæc Liuius, illa vero Plinius: rationem quidem defectus Solis, & Lunæ primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus qui Consul cum Marcello fuit, sed tum Tribunus militum, solitudine exercitu liberato, prædicie, quàm Perses Rex superatus à Paulo est, in concionem ab imperatore productus ad prædicendam eclipsin, mox & composito volumine. Idem

propemodum scribit Frontinus, nisi quòd L. Sulpicium Gallum pro C. Sulpicio Gallo male vocat. Ex his apparet, quare Cato sic apud Ciceronem loquatur: Videbamus in studio dimetiendi cœli, atque terræ moripenè C. Gallum familiarem patris tui Scipio. Quoties illum lux noctu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit, quum mane cœpisset? quàm delectabatur, quum defectiones Solis, & Lunæ multo ante nobis prædiceret? eundem Cicero libro primo de Officiis, ea de re commendat. is igitur Consul cum M. Claudio Marcello anno ab Urbe condita quingentesimo octuagesimo octauo fuit, & Ligures subegit, vt Liuius libro quadragesimo sexto scripsit. eo anno Terentii Andria dicitur acta. Quin ipsius Galli opera in scribendo vsus Terentium quidam sunt suspicati, quod Donatus retulit. Hic est Sulpicius Gallus, cuius Q. Pupillum filium Sulpicius Galba, vt libro primo de Oratore scribitur, ipse penè in humeros extulit: qui clarissimi patris recordatione, & memoria fletum populo moueret. Hunc C. Sulpicium Gallum in Lælio Cicero significauit his verbis: memineram Paulum, videram Caium: & paulo post: numeremus Paulos, Catones, Caios, Scipiones, Philos. Per Caium, & Caios, C. Sulpicium Gallum significari, olim nos in Quæstura retulimus, nec rationem illam, aut sententiam nunc mutamus, quamuis quidam malint legere, Gallum, & Gallos, quòd putent dubitari posse ex solo prænominè, quis potissimum significetur. Nos, vt paucis respondeamus, dicimus, in omnibus libris manu scriptis, quotquot videre potuimus, vidimus autem plurimos, in his Caium, & Caios legi: deinde contendimus veteres aliquando, & Ciceronem frequenter prænominibus quibus auriculæ molles, vt ait Iuuenalis, gauderent, pro nominibus posuisse nec timuisse tum, ne res ea dubitationem, quæ nunc quidem nasci potest, pareret. Id exemplis multis possemus probare, sed paucis contenti erimus, & his quidem literarum ordine repetitis. Auli filius igitur dicitur à Cicerone libro primo ad Atticum pro Afranio: & lib. sexto, Auli lex, pro lege ab Aulo Gabinio lata. vtrobique prænomen simpliciter ponit Cicero: qui libro primo Familiarium ita loquitur: Appius in sermonibus dictitabat: Appius, id est Ap. Claudius Pulcher, vt constat: & tamen Appius est prænomen, quo frequenter alibi Cicero simpliciter vtitur. Caium quum dicit Plinius, ferè semper C. Caligulam significat. Cneum penè frequentius, quàm Pompeium Cicero dicit: & in oratione pro Domo quum Decimos dicit, notat Decimum nescio quem designatorem, vt appellat libro quarto ad Atticū: quamuis proprium nomen nulquàm ponat: constat tamen Decimum prænomen esse. Nam Decimum in epistolis ad Atticum pro D. Bruto ponit. Iam in Verrinis, & in epistolis ad Atticum Lucium fratrem quum dicit, L. Tullium Ciceronem significat: & libro decimotertio ad Atticum per Lucium, L. Mummiū: in libris de Legibus per Marcum, seipsum: in epistolis ad Atticum per Publium, sæpe Clodium: in libris de Legibus per Quintum, Q. Tullium Ciceronem fratrem. in epistolis ad Atticum per Sextum, non semel Sex. Pompeium Magni F. per Seruium, Ser. Sulpiciū: & per Titum, T. Pomponium Atticū, vt in libris item de Legibus, & in Catone, vocat. mitto, quum Titum dicimus, T. Vespasianum etiam significari, & alia, quæ longum esset referre, & ad rem reuertor: ac illud affirmo, hunc C. Sulpiciū Gallum significari lib. quarto Familiarium, vbi scribitur: Vester Gallus. scribit enim ad Ser. Sulpiciū, qui fuit ex eadem gente Sulpicia, quæ duplex videtur fuisse, vt supra diximus. Accedit, quòd Gallus filium amiserat, vt ibi & in Lælio Cicero significat, & nos ex eo cognoscimus, quòd eius filium Q. Pupillum videmus libro primo de Oratore nominari: quod ostendit eum primum

primum non fuisse. Nam primus de more debuit C. Sulpicius Gallus appella-
 ri: vt nos eum credimus appellatum fuisse, sed obiisse. NOBILIVM, nobili-
 bus opponit nouos in oratione pro. P. Sestio, vbi sunt illa verba: vos adole-
 scentes, & qui nobiles estis, ad maiorum vestrorum imitationem excitabo:
 & qui ingenio, & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in
 qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. Vnde
 apparet, eundem penè morem, qui nunc est, fuisse, vt pauci nobiles literis stu-
 derent: & iccirco dixit: maxime omnium nobilium Gallus studuit. GRÆCIS
 LITERIS STVDVIT, nam doctrina Græcia Romanos, & omni lite-
 rarum genere superabat, vt dicitur Tusculana prima: & oratio Græca infra
 dicitur plura ornamenta suppeditare. ORATORVM IN NVMERO EST
 HABITVS, hinc ait Quintilianus libro primo capite decimo octauo: an, quū
 Sulpicius ille Gallus in exercitu L. Pauli de Lunæ defectione differuit, non vi-
 detur esse vsus oratoris officio? sed & Liuius, vt supra retulimus, inter pa-
 tronos nominauit. RELIQVIS REBVS, vt arte militari, qua Ligures, vt di-
 ctum est, subegit: quamuis in ea illum prius à L. Paulo reprehensum constet,
 quum castris eum præposuisset, quod ille Persea procul à se vagari per pro-
 uinciam passus esset: & milites nudare tegulis muros vrbs ad hibernacula
 tegenda: quæ Liuius libro quadragesimo quinto scribit. In Astrologia Cice-
 ro libro primo de Officiis commendatum fuisse testatur. IAM ENIM, αἴτιον
 λόγῳ, quare reliquis rebus ornatus fuerit & præsertim elegans, quoniam il-
 lo viuente, & florente, consuetudo loquēdi erat splendidior. VNCTIOR
 QVÆDAM, SPLENDIDIORQVE, ἐπεξηγησις, id est nitidior, hinc libro pri-
 mo de Oratore ita scribit: nitidum quoddam genus est verborum, & latum,
 sed palæstræ magis, & olei, quàm huius civilis turbæ, ac fori: & est translatio
 à palæstris, quas supra diximus, vnctas à poetis appellari. LOQVENDI, aliter
 dicendi. NAM, αἰτιολογία αἰτιολογίας. HOC, C. Sulpicio Gallo. PRÆTORE,
 Prætor urbano, vt diximus. LVDS APOLLINI, hæc sunt verba ex car-
 minibus Martii vatis à Liuiio libro vigesimo quinto relata: Apollini vouen-
 dos censeo ludos, qui quotannis comiter Apollini fiant, quum populus dede-
 rit ex publico partem: priuati vti conferant pro se, suisque iis ludis faciendis
 prærit prætoris, qui ius populo, plebique dabit summum. Q. igitur Fulvio
 Flacco, & Ap. Claudio Pulchro. COSS. id est an. ab V. C. quingentesimo qua-
 dragesimo secundo ludi Apollinares à P. Cornelio Sulla prætoris vrbs primū
 facti sunt: inde omnes deinceps prætores urbani fecerunt: sed in vnum annū
 vouebant, diēque incerto faciebant. Consulibus vero M. Claudio Marcello,
 & T. Quintio Crispino, id est an. ab V. C. quingētesimo quadragesimo sexto
 P. Licinius Varus prætor vrbs legem ferre ad populum iussus est, vt hi ludi
 in perpetuum in statum diem vouerentur. Itaque ipse primus ita vouit, fe-
 citque ante diem tertium Non. Quintil. is dies deinde solennis seruatus est:
 quamuis in epistolis ad Atticum admonuimus, dies paulo aliter scribi. Et Li-
 uius quidem à principio dixit, facere ludos Apollini, deinde vero ferè sem-
 per, ludos Apollinares, vt Cicero quoque ferè semper loquitur: & Probus in
 notis. LVDS AP. ludos Apollinares interpretatur: vt suspicari liceat, hic
 quoque ita scriptum fuisse. FACIENTE, vt Prætor urbano. Prætor enim
 urbanus, vt retulimus, his ludis faciendis præerat. hinc Cicero in epistolis ad
 Atticum scribit, nihil fœdius esse, quàm Brutum, & Cassium, qui Prætores
 erant, ludos non facere, & Apollinares significat, vt ibi nos ostendimus.
 THYESTEM FABVLAM, quam scripsit ipse Ennius de Thyeste, fortasse
 Chæremontem Græcum poetam, qui fabulam illam edidit, vt Athenæus, &
 Suidas testantur, imitatus, vt postea Varius, & Seneca vtrunq. videntur imi-

tati. Hanc Ennii fabulam Cicero significat in oratione in Pis. & in Oratore his verbis: velut ille in Thyeste: cuius etiam versus quosdam ponit Tusculana prima. Q. MARCIO, CN. SERVILIO, Q. Marcium Philippum, & Q. Seruiliu Cæpionem Liuius libro quadragesimo tertio vocat. Calsiodorus vero in Consulibus L. Marcium Philippum, & Q. Seruiliu nominat: sed hic Cicero Cn. Seruiliu, cui postea Liuius libro quadragesimo quarto assentitur. Verum quum hic Seruilius Cæpio diceretur, recte viri docti putant in Catone legendum esse: Cæpione, Philippo iterum Coss. non autem. Scipione, Philippo iterum Coss. vt in libris etiam manu scriptis legitur. COSS. AN. ab V.C. quingentesimo octuagesimo quinto. OBIT, annos septuaginta natus, vt in Catone legimus. ENNIUS, Ennius poeta, qui scripserat, ante se neminem dicti studiosum fuisse, vt ipse videatur primus dicendi elegantiam secutus: & ita probetur, quod Cicero dixit, eo tempore splendidiorem fuisse dicendi consuetudinem.

Erat iisdem temporibus T. Gracchus P. F. qui bis Consul, & Censor fuit: cuius est oratio Græca apud Rhodios: quem ciuem cum grauem, tum etiam eloquentem constat fuisse. P. etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui item bis Consul, & Censor fuit, habitum eloquentem aiunt, illius, qui sacra acceperit, filium. dicunt etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo Consul fuit; Q. Nobiliorem M. filium iam patrio instituto deditum studio literarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre eius in Aetolia militauerat, ciuitate donauit, cum Triumuir coloniam deduxisset. & T. Annium Luscum, huius Q. Fuluii collegam, non indifertum dicunt fuisse.

IISDEM, sic iisdem temporibus hic Gracchus fuit, vt iisdem Coss. quos paulo ante diximus, Censor fuerit, vt Liuius libro quadragesimo tertio docet. T. alibi Titus interpretatur, vt supra diximus: hic Tiberius, quod fuit prænomen frequens in gente Sempronia, & Claudia: & interdum scribitur, TI. vel TIB. vt vero scriptum est in quodam libro, qui Valerio Maximo ascribitur, Tiberii vocitari cœperunt, qui ad flumen Tiberim nascebantur. Gens porro Sempronia plebeia fuit: quod hic ipse Sempronius Gracchus, & eius filii ostendunt, qui Tribuni plebis fuerunt. GRACCHVS, mater, vt ex Varrone refert præceptor meus Egnatius, illius, qui primus dictus est Gracchus, duodecim menses ipsum filium gestauit: quare à gestando Gracchum nominarunt. & ob id putat, Graccum, non Gracchum scribi oportere: qua de re Quintilianus ita loquitur: Diu reseruatum, ne consonantibus aspi-raretur, vt in Graccis, & triumphis: quod è Ciceronis Oratore sumptum videtur. Videmus tamen in omnibus penè libris veteribus semper Gracchum, & triumphum scribi & sanè *παρυχορ* à Plutarcho scribitur. Hic est igitur Tiberius Sempronius Gracchus, qui magnâ laudem est adeptus, quod Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni fuit auxilio, inimicissimus & ipsius, & fratris eius Africani: iurauitque in concione, se in gratiam nō rediisse, sed alienum sibi videri dignitate imperii, quod duces essent hostium, Scipione triumphante, ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset. sic ait Cicero in oratione de Prouinciis Consularibus. hinc, inquit Liuius, Graccho minorem ex duabus Africani filiabus (nam maior P. Cornelio Nasica haud dubie à patre

patre collocata erat) nuptam fuisse conuenit. Illud parum cōstat, utrum post mortem patris & desponsa sit, & nupserit, an uiuo adhuc patre. Post mortem patris nupsisse scribit Plutarchus, fortasse Valerium Antiatem secutus: qui, ut refert Gellius, post Africani mortem, intercessionem illam pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho scripsit. Liuius tamen illam refert opinionem: senatum eo die, quo facta est intercessio, forte cōnantem in Capitolio consurrexisse, & petiisse, ut inter epulas Graccho filiam Africanus desponderet, quibus ita in publicum solenne sponsalibus rite factis, quum se domum recepisset, Scipionē Aemiliæ vxori dixisse, filiam se minorē despondisse: quum illa muliebriter indignabunda, nihil de cōmuni filia secū consulatum: adiecisset: non, si Tiberio Graccho daret, expertem consilii debuisse matrem esse: latum Scipionē tam concordī iudicio, & ipsi desponsam, respōdisse. Hæc fuit Cornelia, ex qua postea Gracchus duodecim filios sustulit, & moriēs, ut scribit Plutarchus, viuos omnes reliquit. Duobus enim anguibz domi cōprehensis, aruspices conuocauit: qui quū respondissent, si marē emisisset, vxori breui tempore esse moriendum: si fœminam, ipsi, æquius esse cēnauit, se maturā oppetere mortē, quā P. Africani filiam adolescentē: fœminā emisit, ipse paucis post diebus est mortuus. Hæc Cicero in libris de Diuinatione ex scriptis C. Gracchi filii refert: quem Valerius Maximus, Plinius, & Plutarchus sunt imitati. Quod si Tiberius Gracchus tot filios superstites reliquit, illi non sunt audiendi, qui pro Caio Gracchum in Lælio reponunt, & Gracchum inter eos numerāt, qui filiorū mortes fortiter tulerūt: quod nos etiam in Quæstura cōfutamur. P. Publii, quo de nos nihil adhuc videmur legisse, nisi quod idem Cicero in libris de Officiis, & de Diuinatione Tiberium Gracchum P. filium item vocat: & illud scimus, si modo scribentibus est credendum, Publios esse dictos, qui prius pupilli facti erant, quā prænomina haberent: vel ex pube, vel ex eo, quod populo grati essent, appellatos fuisse. F. Filium: nota, quam Romani frequenter apponebant, ne confunderentur nomina: neq. hanc solum, sed illam etiam N. id est nepotem: ut P. Cornelius P. F. L. N. Scipio. Græci sic loquebantur: Δημοσθένος Δημοσθένους, Demosthenes Demosthenis, ut hodie Veneti, & Florentini potissimum loquuntur, bis, semel cum C. Claudio Pulchro, iterū cum M. Iuuentio Helua. bis Consul Cicero vocat item lib. secūdo de Natura Deorum, & libro primo de Diuinatione. & in primo quidem Consulatu Sardiniam prouinciā obtinuit: quam quum perdomuisset, & supplicationē obtinuisset, iussus est Proconsul in Sardinia manere, de qua tandem triumphauit, ut Liuius libro quadagesimo primo his verbis ostendit: eodem anno tabula in æde matris Martæ cum indice hoc posita est. T. Sempronii Gracchi Consulis imperio, auspiciōque legio, exercitus P. R. Sardiniam subegit, in ea prouincia hostium caesa, aut capta supra LXXX. millia. Rep. felicissime gesta, atq. liberatis vectigalibus, restitutis, exercitum saluom, atque incolumem, plenissimum prædā reportauit: iterum triumphans in Urbē rediit: cuius rei ergo hanc tabulam dono Ioui dedit. hosce triumphos Cicero in oratione pro Plancio nominat. Ex his apparet error autoris libelli de Viris illustribus: qui scribit Hispaniam ab eo Consule domitam: quum satis constet, ei Prætori Hispaniam citeriorem obtigisse, deinde prorogatum imperium ita, ut postea Proprator de ea triumpharit. & sanè Liuius, & Orosius eum primum Prætorē, deinde Liuius etiam Propratorē vocat: ut mirari quis possit, quare, qui scripsit epitomas in Liuium, ab eo dissentiat, quū Proconsulem appellet, nisi sciat, eundem Prætozem, & Proconsulem à scriptoribus dici, ut alibi ex autoritate Asconii potissimū ostendimus. Quin vero idem sit T. Sempronius Gracchus, nemo po-

test dubitare, qui seriem historiarum apud Liuium legerit, & viderit, eundem Gracchorum patrem à Cicerone, & Floro vocari. Ex eo enim, & Cornelia Scipionis filia nati sunt Gracchi, qui postea Remp. vt dicetur, vexauerunt: quos Cicero libro primo de Inuentione Africani nepotes appellat. Quæ vero Gracchus hic in altero Consulatu gesserit, nõ ita facile sciri possunt, quod historia Liuii desideretur. Autor quidem libelli de Viris illustribus ita scribit: T. Sempronius Gracchus in altero Consulatu Sardiniam domuit, tantumq. captiuorum adduxit, vt longa venditione res in prouerbium veniret, Sardi venales. Id vt verum esse credam, facit ipse Cicero, qui scribens ad Q. fratrem, qui tunc erat in Sardinia, sic ait: habet profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem præterite memorie. nam, vt ille Gracchus augur, postea, quam in istam prouinciam venit, recordatus est, quid sibi in campo Martio accidisset, sic tu mihi videris in Sardinia recogitasse. eam rem Cicero libro secundo de Natura Deorum, & libro primo de Diuinatione, Valerius Maximus libro primo capite primo, & Plutarchus in Marcello pluribus verbis explicarunt. *ἐκ τῶν ὑποποσ-
900* Terentii tunc tertia acta dicitur. **CONSUL**, an. ab V. C. quingentesimo septuagesimo septimo, & quingentesimo nonagesimo primo. **CENSOR**, cum C. Claudio Pulchro, cum quo Censuram summa concordia administravit. nam, quum iuniores in delectu nõ responderent, ipsi delectum adiuuarunt, senatum legerunt: sed, quum in adimendis equis equestrem ordinem offendissent, à Rutilio, vel, vt ait Valerius Maximus, à M. Pompilio Tribuno pl. sunt accusati: quumq. C. Claudius condemnaretur, Gracchus conceptis verbis iurauit, si collega damnatus esset, nõ expectato de se iudicio, comitem exilii eius futurum. sed eo absoluto Tribunus ple. negauit, se Gracchum morari. Postea vero quum cõtrouersia nescioquid inter ipsos Censores de tribubus esset natum, tandem Gracchus, vt Cicero libro primo de Oratore scribit, libertinos in urbanas tribus transtulit: quæ res Reip. saluti fuit. Quare, inquit Liuius, gratia acta & Sempronio, qui in bene coepto perseuerasset, & Claudio, qui nõ impedisset. ab iis nõ valde dissentit Valerius Maximus: sed autor libelli de Viris illustribus, rem multo aliter narrat: Claudium reum factum, quod Gracchus libertinos, qui rusticas tribus occuparent, in quatuor urbanas diuisisset: & Claudium quidem reum factum, quoniam Gracchum autoritas tuebatur. Id quàm verum, vel potius quàm verisimile sit, ipse viderit. **FUIT**, his, quos supra diximus, Q. Marcio Philippo, Cn. Seruilio Cypione Coss. id est an. ab V. C. quingentesimo octuagesimo quinto inter duos Consulatus. Fuit vero præterea Gracchus hic etiã summus augur, vt Cicero libro secundo ad Q. fratrem, libro secundo de Natura Deorum, & lib. primo de Diuinatione scribit. **ORATIO**, de qua nos nihil legimus. **CIVEM QVVM GRAVEM**, sic libro primo de Diuinatione, vir sapiens, cuiusq. præstans: libro secundo de Natura Deorum, vir sapientissimus, atq. omnium præstantissimus: & libro primo de Oratore, homo prudens, & grauis appellatur. **ELOQUENTEM**, libro primo de Oratore inquit: haudquaquam eloquens: hic tamen eloquentem vocat, vt rem suam agat, id est vt, quos hic numerat, ostendat eloquentes utcumq. fuisse, vt Catonem hic summum facit oratorem, quem tamẽ alibi in eloquentia tantopere nõ commendat. Accedit, quod in libris oratoriis oratorem perfectiorem quærebat, hic quemlibet oratorem nominat. Atq. hic quidem Gracchum Nasica, in Lælio vero Nasica Graccho præponit: sed ibi Cicero vel generis nobilitatem, vel vxorum ætates secutus videri potest. Nasica enim patricius, Gracchus vero plebeius fuit: et Nasica Corneliam maiorem, Gracchus vero minorem vxorem duxit, vt Liuius libro trigesimo nono est autor. Hoc vero loco Cicero, vbi ætates oratorum, & tempora, vt supra dixit, persequitur, eo ponit ordine, quo Consules fuerunt: vnde

vnde cognosci etiā potest, Nasicā Graccho minorē natu fuisse: qui post secū-
dum Gracchi Cōsulatū Cōsul ipse primū fuerit. Quod si suo anno id est qua-
dragesimo tertio atatis vterq. primū Consulatū est adeptus, Nascica, quando
duxit vxorem, annos circiter viginti natus erat, Gracchus triginta tres mini-
mum. Hinc apud Liuiū Nascica hic, nisi fallor, L. Aemilio Paulo iterū, C. Lici-
nio Crasso Cōsulibus, adolescēs appellatur: quāuis eo tempore annū trigesi-
mum sextū egisse videatur. *P. ETIAM SCIPIONEM NASICAM, P. Corne-*
lium Scipionē Nasicā, de quo deinceps dicemus. Hic est P. Cornelius Scipio
Nascica, qui, vt refert Liuius, L. Paulum, quū de pugnādo consiliū mutasset,
vnus ex omnibus ausus est monere, ne hostē Persea ē manibus emitteret: cui
Cōsul, nihil offensus libera admonitione tā clari adolescētis, respōdit: & ego
animū istū habui Nascica, quem tu nūc habes: & quem ego nūc habeo, tu habe-
bis. multis belli casibus didici, quādo pugnandū, quādo abstinendū pugna sit.
Non operæ sit stanti nūc in acie docere, quibus de causis hodie quiesse me-
lius sit: rationes aliās reposcito: nūc autoritate veteris imperatoris cōtentus
eris. Cōtuit adolescens, haud dubie credens, videre aliqua impedimēta pu-
gnæ Consulē, quæ sibi nō apparerent. Itaq. postero die egregius adolescēs à
L. Paulo fuit appellatus: de cuius Prætura nihil memini me legere. Hic est, cu-
ius iocū de ancilla cū Ennio refert Cicero lib. secundo de Oratore. nec enim
alius videtur esse posse. nam pater eo tempore vir erat grauior, quā qui ad
Enniū, opinor, veniret. Hic vero viuo Ennio annū trigessimū tertiu, vel circi-
ter, agebat: vt verisimile sit, eū solitū fuisse ad Enniū itare. *NASICAM, Na-*
scicas ab adunco naso, siue à maioribus naribus appellatos volunt. *QVI EST*
CORCVLVM APPELLATVS, sic infra: qui est corculum dictus: & Tuscu-
lana prima, aliis cor ipsum animus videtur, ex quo excordes, vecordes, cōcor-
dēsq. dicuntur, & Nascica ille prudens bis Consul corculū appellatus. *ITEM,*
vt T. Sempronius Gracchus. BIS, primum cum C. Marcio Figulo, iterum
cū M. Claudio Marcello. & in primo quidem Cōsulatu nihil memoria, quā
ego sciam, dignū gessit, nec ipse, nec collega: quod T. Sempronius Gracchus
scripsisset, eos vitio creatos esse. Augures igitur, vt ait Cicero, rē ad senatū,
senatus, vt abdicarent Cōs. abdicarūntq., & quidem Figulus ē Gallia, Nasi-
ca vero ē Corsica reuocati, vt Valerius Maximus scribit. In secūdo vero Cō-
sulatu Nascica Dalmatas domuit, vt Liuius libro quadragesimo septimo scri-
psit. Cōs. an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo secundo, & quingētesimo
nonagesimo nono. *CENSOR,* cum M. Popilio Læate, vt Plinius ostendit.
FUIT, quinquennium, vt arbitror, de more: sed agnoscitur potissimū an. ab
V. C. quingentesimo nonagesimo M. Aemilio Lepido, C. Popilio Læate
Cōs. sic enim Plinius libro trigesimo quarto capite sexto scribit. L. Piso pro-
didit M. Aemilio, C. Popilio Læate Cōs. à Censoribus P. Cornelio Scipio-
ne, & M. Popilio statuas circa forū eorū, qui magistratus gesserant, sublatas
omnes, præter eas, quæ populi, aut senatus sententia statutæ essent: eam vero,
quā apud ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius, qui regnum affectauerat,
etiam conflātā à Censoribus. Libro vero septimo capite sexagesimo sic idem
ait: Tunc Scipio Nascica, collega Læati, primus aqua diuisit horas æque no-
ctium, ac dierū: idq. horologium sub tecto dicauit anno vrbis quingentesimo
nonagesimo quinto. Fuit etiā hic Nascica Pontifex Maximus, quod hic omit-
tit Cicero, sed ita in Catone testatur: quid de P. Crassi & Pōtificii, & civilis
iuris studio loquar? aut de huius Scipionis, qui his paucis diebus Pōtifex Ma-
ximus factus est? hūc vero significari, quū tēpora ostēdūt, tū Crassus lib. tertio
de Oratore his verbis: hæc fuit P. Crassi illius veteris, hæc T. Corūcanii, hæc
proavi generi mei Scipionis prudētissimi hominis sapiētia: qui omnes Ponti-

fices Maximi fuerūt. hic vero, quē Crassus proauū sui generi vocat, fuit Nafica, de quo loquimur, vt infra in hoc dialogo ibi cognoscitur: iam duorum abauorum quā est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis Consul fuit, qui est Corculum dictus: alterius omnium sapientissimi C. Laelii? Fuit igitur etiam Iurifconsultus ita quidem, vt, quod scriptum inuenies, huius publice domus in via sacra data sit, quo facilius cōsuli posset. ab autore certe libelli de Viris illustribus dicitur iuris scientia cōsultissimus. Quum locatum à Censoribus theatrum extrueretur, hoc autore & quidem, vt credimus, priuato, tāquam inutile, & nociturum publicis moribus ex S. C. destructum est, populūsq. aliquandiu stans ludos spectauit. hoc Liuius libro quadragesimo octauo, Valerius Maximus secundo, & Orosius quarto scribūt, & ob id ipsum Nasicā magnopere commendant. **ELOQVENTEM**, ita quidem, vt, quod Liuius libro quadragesimo octauo scripsit, iter, etiā M. Catone aduersante, peruicerit, nō esse bellum Carthagenensibus inferendum: quamuis ad extremum victus, cesserit, testatus, Carthaginem seruandam fuisse: ne metu, vt ait Florus, ablatō æmulæ Urbis, luxuriari felicitas Urbis inciperet. hoc tamē totum Cicero Tusculana tertia L. Lentulo tribuere videtur: nisi forte vterq. Nafica & Lentulus in ea re Catoni sunt aduersati, sed Cicero Lētulum solum nominauit. **AIUNT**, aliter M. Alium, aliter M. Aulium: quæ verba quid significant, credimus neminē posse diuinare. Quāuis enim Cassiodorus in Consulibus Nasicā, qui pater huius fuit, M. vocet ita, vt aliquis possit suspicari hic legēdum esse: M. illius, vel Marci illius: ipse tamē Cicero in oratione de Responis aruspium, Liuius, & alii P. nō M. scribūt. Quare vel, aiunt, vt nūc descriptum est, retinendum putamus: vel, illa verba, M. alium, siue M. Aulium, delenda censemus. **QVI SACRA ACCEPERIT**, sic in oratione de Responis aruspium: hac igitur vate suadente quondam, defessa Italia Punico bello, atq. Annibale vexata, sacra ista maiores nostri ascita ex Phrygia Romæ collocauerūt: quæ viris accepit, qui est optimus à populo Romano iudicatus, P. Scipio. Vt vero illa ipsa matris Idææ sacra sint ab eo accepta, Liuius libro vigesimo nono pluribus verbis scribit, & quidem P. Sempronio, M. Cornelio Cōs. hoc est an. ab V. C. quingentesimo quinquagesimo: ex quo tēpore ad Consulātū P. Scipionis Nasicæ, qui Iugurthæ bellum indixit, anni minimū nonaginta duo numerantur. vnde facile apparet error Valerii Maximi, qui libro septimo capite quinto Nasicā eundem fuisse credidit, & qui sacra accepit, & bellū Iugurthæ indixit, & repulsam passus est, quod in manū rustici iocatus esset: quē tamen errorē ne Plinius quidem diligēs scriptor vitauit, Valerium Maximū fortasse imitatus. Is vero, qui epitomas in Liuium scripsit libro quadragesimo nono, autōrque libelli de Viris illustribus, & ipsi putarunt, Nasicā & qui vir optimus, & qui Corculum est appellatus, eundem fuisse. Vnus Paterculus, quod apud Valerium Maximū etiam indicauimus, recte distinxit, vt nos deinceps in hoc dialogo suis locis faciemus. **L. LENTULVM**, L. Cornelium Lentulum Lupum Cn. F. L. N. vt in veteribus Cōs. scriptum vidimus. is mihi videtur esse, qui M. Catoni, vt Cicero Tusculana tertia refert, de bello Punico est aduersatus: de quo quidem præterea nihil dicere possumus: nisi, quod omnes sciunt, Lentulos à ferendis lentibus appellatos fuisse. **C. FIGVLO**, C. Marcio Figulo, qui bis Consul fuit, & aduersus Dalmatas parum prospere primū, deinde feliciter pugnauit, vt Liuius libro quadragesimo septimo, & Appianus in libro Illyrico scribunt. **CONSUL FUIT**, an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo octauo, **Q. NOBILIOREM**, Q. Fuluium Nobiliorem, quicū T. Annio Consul, vt paulo post dicitur, fuit an. ab V. C. sexcentesimo primo: qui bellū in Hispania nō satis feliciter gessit: quod Appianus in libro de rebus

rebus Hispaniæ scribit. M. Fuluii Nobilioris, qui Consul cum Cn. Manlio Volsone fuit an. ab V. C. quingentesimo sexagesimo quinto, & de Aetolis triumphauit, vt Cicero in oratione pro Muræna, & Liuius libro trigesimo nono testantur: quæ autor libelli de Viris illustribus male Quintum vocat. PATRIO, aliter patris. DEDITVM, ita quidem, vt Catoni pro Galbaræspoderit, quod Liuius libro quadragesimo nono scripsit. Q. ENNIUM, etiam supra Q. Ennium vocauit, autor tamen ille libelli de Viris illustribus, M. Ennium male vocat. IN AETOLIA MILITAUERAT, sic in oratione pro Archia: iam vero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit Fuluius, non dubitauit Martis manubias Musis consecrare: & Tusculana prima, honorem tamen huic generi non fuisse, declarat oratio Catonis, in qua obiecit vt probum M. Nobiliori, quod is in provinciam potestas duxisset, duxerat autem Consul ille in Aetoliam, vt scimus, Ennium, autor autem libelli de Viris illustribus ad hunc modum: quam victoriam per se magnificam Marcus Ennius amicus eius in signi laude celebrauit. sed autor ille, vt admonuimus, præ nomina permutauit. CIVITATE DONAVIT, QVVM TRIVMVIRO COLONIAM DEDVXISSET, hanc historiam quærimus. T. ANNIUM, LVSCVM, ita Liuius etiam libro quadragesimo secundo vocat, quum inter legatos, qui in Macedoniam ad res repetendas missi sunt, numerat, & quidem annis duo deinginti ante Consulatum, viderint igitur, qui in Consulibus T. Annium Fulvium scribunt, an recte faciant. Anniorum gentem plebeiam fuisse cognoscimus ex eo potissimum, quod T. Annius Milo apud Ciceronem, & L. Annius apud Sallustium Tribuni plebis, leguntur. HVIVS Q. FVLVII, huius Q. Fuluii Nobilioris, quem paulo ante nominaui, aliter huius Q. Filii, fortasse non male, vt sit: huius Nobilioris filii, non patris, & hoc prænomine melius refertur, quod ante positum fuit, quam quod intelligitur, nam supra de his loquens, nusquam Fulvium posuit ita, vt nunc dicere recte possit, huius Fulvii, quamvis significarit, vt semper familiæ nomen significatur. COLLEGAM, in Consulatu an. ab V. C. sexcentesimo primo. NON INDISERTVM, quippe qui inter legatos in Macedoniam sit missus, vt paulo ante ex libro quadragesimo secundo Liuii retulimus. ΛΙΓΟΤΗΡ.

Atque etiam L. Paulus, Africani pater, personam principis civis facile dicendo tuebatur. At vero etiam tum Catone viuo, qui annos quinq. & LXXX. natus excessit è vita, cū quidem eo ipso anno cōtra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset, quam etiam orationē scriptā reliquit; sed viuo Catone minores natu multi vno tempore oratores floruerunt. nam & A. Albinus, is qui Græce scripsit historiam, qui Consul cū L. Lucullo fuit, & literatus, & disertus fuit: & tenuit cum hoc locum quēdam etiam Ser. Fulvius, & vnā Ser. Fabius Pictor, & iuris, & literarū, & antiquitatis bene peritus. Quintusque Fabius Labeo fuit ornatus iisdem ferè laudibus.

L. PAVLVS, L. Aemilius Paulus, cuius res gestæ notiores sunt, quam vt sit necesse nunc quicquam de illis dicere, præsertim quum Liuius, Plutarchus, Florus, & alii res illas diligentissime sint persecuti. Quare illud tantum, quod hodie quoque Romæ in tabula ærea

legitur, huc transferemus: Paulus Aemilius imp. Macedoniam terrarum imperio positam cepit, cuius vno die LXXII. vrbes vendidit, etiam India victor per vestigia Liberi patris, atque Herculis Romana signa circumtulit. **AFRICANI**, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani, de quo dictum est, & dicitur. **PATER**, pater naturalis, vt Cicero Philippica tertia loquitur. ab hoc enim L. Paulo Scipionis filius illum adoptauit, vt paulo ante dictum est. **PRINCIPIS CIVIS**, sic principem dixit libro secundo de Natura Deorum, & in epistolis ad Lentulum, esse in principibus. Principes enim Cicero Consulares videtur appellare, vel potius optimates, quos in oratione pro Sestio sic describit: optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. horum qui voluntati, commotis, opinioni in gubernanda Repub. seruiunt, defensores optimatum, ipsique optimates grauissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. Erat is etiam, qui princeps senatus dicebatur: qui, meo quidem iudicio, hoc loco significari non potest: siquidem illis temporibus semper fere princeps senatus fuit M. Aemilius Lepidus vsque adeo, vt à sextis Censoribus princeps senatus sit lectus, vt Liuius libro quadragesimo octauo scripsit. **DICENDO**, nam & græce sciuit, vt qui dicatur à Liuiio libro quadragesimo quinto græce cum Perseo locutus: & à Plutarcho filios Græcas artes ipse docuisse: & ad causas latine orandas aptus fuisse, si orare voluisset: Valerius vero Maximus libro quinto capite decimo testis est, eius orationem suis temporibus extitisse: vt mittam Liuium, qui non semel eum vt oratorem loquentem inducit. Cicero tamen libro primo de Officiis ita scribit: quidam ad eas laudes, quas à patribus acceperunt, etiam suam addunt, vt Africanus eloquentia cumulauit bellicam gloriam. ex quibus verbis colligimus, L. Paulum patrem minus eloquentem, quando Africanus ad eas laudes, quas ab eo acceperat, eloquentiam addidit: quod ego tamen intepretarer, addidit maiorem eloquentiam, ne Paulum prorsus ea priuet, quam dicat hoc loco, personam principis dicendo tueri potuisse. **TVEBATVR**, quod magnum est, vt ait Cicero Philippica octaua. **ETIAM TVM CATONE VIVO**, quum adhuc etiam M. Porcius Cato viueret, quamuis admodum senex. nam Cicero sic notat tempora per Catonem: cum Catone primum fuerunt grandiores natu, deinde minores, postremo illis etiam minores: vel sic, grandiores primum, deinde illis minores, & quasi Catonis æquales, postremo minores ipso Catone. **QVI ANNOS QVINQVE, ET LXXX. NATVS EXCESSIT E VITA**, natus est enim M. Aemilio Lepido, & M. Poblilio Malleollo Coss. an. ab V. C. quingentesimo vigesimo primo, vt ex libro de Senectute cognoscitur: & L. Marcio, M. Manilio Coss. an. ab V. C. sexcentesimo quinto mortuus est, vt supra dictum est. Itaque vixit annos octuoginta quinque, quamuis Plutarchus scribat *ὀκτώκοντα*, morte suo dissentiens. nam quod alii etiam dicant, credimus eos à principio recte scripsisse, sed postea vel librariorum negligentia, vel imperitorum arrogantia factum esse, vt nunc in eorum libris aliter scriptum legamus. **EO IPSO ANNO**, quo excessit e vita: paucis ante, quam mortuus est, an diebus, an mensibus: vt infra loquitur. **SER. GALBAM**, Seruium Sulpicium Galbā, de quo suo loco dicitur. **AD POPVLVM**, quem Libo Tribunus plebis, rogatione in Galbam priuilegii similem ferens, incitabat, vt infra dicitur. **DIXISSET**, in legem suadens in Galba, multa dixisset. infra. **SCRIPTAM RELIQVIT**, in Origines suas retulit: infra: in Originibus suis exposuit, libro primo de Oratore: in annalibus suis inclusit: Liuius ait libro quadragesimo nono. **SED VIVO CATONE**, hic est *ὁ παλαιός*. **MINORES**, Catone, & his, quos diximus. **FLORVERVNT**, dichoreus est. A. Aulus. Auli vero dicti, qui Diis alētibz nascē

nascerentur, vt in libello, qui Valerio Maximo attribuitur, inuenies. **ALBINVS**, A. Posthumius Albinus, qui P. Scipione, & M. Marcello Coss. Prator fuit, vt legimus apud Ciceronem libro secundo Academicarum quaestionum. Posthumii vero patricii fuerunt, quum à principio multi ex his Consules fuerint. & Posthumos scribi semper in veterum monumentis, & Græcis autoribus videbis. **IS**, nam plures fuerunt. **GRÆCE** SCRIPSIT HISTORIAM, in cuius principio veniam petit, si Romanus homo minus eleganter græce scripsisset: quam quum legisset M. Cato, ne tu, inquit, Aule nimium nugator es, qui maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. hoc apud Gellium libro vndecimo capite octauo, & apud Macrobiū libro primo Saturnalium leges: Plutarchus vero, præterquam quod Posthumium Labienum vocat, sic etiam rem scribit: *ποσειδῶν λαβὼν τὸν γράψαντος ἰσορίαν ἑλληνιστὶ καὶ συγγνώμην πρὸς τὸ ἀκρωμένον αὐτῶντος, εἰρηνόμομος ὁ κατὰν, ἐφ' ᾧ, δοτιὸν εἶναι συγγνώμην, εἰ τὸς ἀμφικτυόντων ἀμφιθεμένων ἀναγκασθεὶς ἔγραφε.* **L. LVCVLLO**, qui fuit auus L. Luculli eius, qui Ciceronis amicus fuit, vt libro secundo Academicarum quaestionum scribitur. **FVIT**, an. ab V. C. sexcentesimo, vt est apud Orosium, vel sexcentesimo tertio, vt est in Consulibus. quo quidem tempore quum ipse A. Postumius Albinus, & L. Lucullus collega delectum seuerè agerent, nec quenquā gratia dimitterent, à Tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt, vt Liuius libro quadragesimo octauo scripsit. Hic est Albinus, quem Cicero libro decimo tertio ad Atticum Consulare vocat, & inter decem legatos Mummio numerat. **ET LITERATVS**, **ET DISERTVS FVIT**, nisi enim fuisset, scribere non potuisset historiam, quæ doctum illum sanè hominem indicabat, quod libro secundo Academicarum quaestionum legitur. **HOC**, A. Postumio Albino, **SER. SERVIUS**. Seruius vero is dicebatur, qui, mortua matre, in vtero seruatus esset: quod prænomen postea frequens in gente Sulpicia fuit. **FVLVIVS**, Ser. Fuluius Flaccus. is enim mihi videtur esse, qui cum Calphurnio Pisone an. ab V. C. sexcentesimo decimo nono Consul fuit, & de Vardæis triumphasse dicitur. is etiam fortasse fuit, quem C. Curio defendit: qua de re tempore Ciceronis extabat oratio, vt infra dicitur. aliter S. Seruilius, male, nisi fallor. nam Ser. Fuluius Flaccus etiam ab Orosio libro quinto capite quinto is vocatur. **VNA SER. FABIVS PICTOR**, aliter, vnà Fabricius Pictor: quæ res facit, vt dubitem, an, Ser. deleri debeat: quando in Fabiorum gente prænomen hoc raro, aut fortasse nunquā, quod nos sciamus, inuenitur. Si tamen libet hanc notam retinere, fortasse, quamuis præponatur, interpretandum sit. Seruilianus, vt sit hic Q. Fabius Maximus Seruilianus, qui Consul cum L. Metello Caluo fuit an. ab V. C. sexcentesimo & duodecimo: qui forte Pictor est dictus, quod esset de gente illius Fabii, qui primus Pictor est appellatus: quod, vt ait Plinius, ædem Salutis pinxisset anno Urbis cōditæ ccccl. annis ante tempus, quod hic Cicero describit, & notat, minimum centum sexaginta. Nec Cicero potest hic illum significare Pictorem, qui scripsit annales, quem Liuius scriptorum antiquissimum, & temporibus belli Punici secundi æqualem vocet. Hic igitur Q. Fabius Maximus Seruilianus Proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit, pace cum Viriato æquis conditionibus facta: quod Liuius, Orosius, Florus, & Appianus scribunt: quanquā Appianus Aemilianum pro Seruiliano ponere videatur. Nos qui dem putamus, sed affirmare nō audemus, eum esse, quem Valerius Maximus libro sexto capite primo scribit, pœnas à filio dubiæ castitatis exegisse. **PERITVS**, vt maiorum suorum, & præsertim Fabii Pictoris, qui scripsit Annales, imitator. quin de rebus hisce videtur scripsisse. certe apud Macrobiū libro

primo Saturnaliū ita scriptum videbis: Fabius Maximus Seruiliānus Pontifex in libro vndecimo negat, oportere atro die parentare. **QVINTVS QVINTVS** **FABIVS LABEO**, dubitamus, an is sit, quem Cicero libro primo de Officiis, & Valerius Maximus scribunt, à senatu Nolanis, & Neapolitanis arbitrum de finibus datum, ita terminasse, vt multum agri, quod in medio esset relictum, populo Romano adiudicaret. ceteras res eius desideramus: nisi forte Cicero regreditur ad eum, qui Consul cum M. Claudio Marcello an. ab V. C. quingentesimo septuagesimo primo fuit: quem Donatus etiam poëtam vocat. **LABEO**, à labris Brōnci, & Labeones dicti, inquit Plinius. **II SDEM FERE LAVDIBVS**, quod & ipse iuris, & literarum & antiquitatis bene peritus esset, vt Fabius Pictor. **NAM**, nam incipiendi vim habet, vt ait Donatus, & hic, & libro primo de Legibus cognoscitur.

Nam **Q. Metellus**, is, cuius quatuor filii consulares fuerunt, in primis est habitus eloquens: qui pro L. Cotta dixit, accusante Africano; cuius & aliæ sunt orationes, & contra Ti. Gracchum exposita est in C. Fannii annalibus. Tum ipse L. Cotta veterator habitus, sed C. Lælius & P. Africanus in primis eloquentes, quorum extant orationes, ex quibus existimari de ingeniis oratorum potest. sed inter hos ætate paulum his antecedens sine controuersia Ser. Galba eloquentia præstitit: & nimirum is princeps ex Latinis illa oratorum propria, & quasi legitima opera tractauit, vt egrederetur à proposito ornandi causa, vt delectaret animos, vt permoueret, vt augeret rem, vt miserationibus, vt communibus locis vteretur: sed nescio quo modo huius, quem constat eloquentia præstitisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quàm aut Lælii, aut Scipionis, aut etiam ipsius Caronis: itaque exaruerunt, vix iam vt appareant. De ipsius Lælii & Scipionis ingenio, quanquam ea est iam, vt plurimum tribuatur ambobus, dicendi tamen laus est in Lælio illustrior. at oratio Lælii de collegiis non melior, quàm de multis quam voles Scipionis non quo illa Lælii quidquam sit dulcius, aut quodd de religione dici possit augustius: sed multo tamen vetustior, & horridior ille, quàm Scipio: & cum sint in dicendo variæ voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur, & lubenter verbis etiam uti paulo magis priscis Lælius. sed est mos hominum, vt nolint eundem pluribus rebus excellere. nam vt ex bellica laude aspirare ad Africanum nemo potest, in qua ipsa egregium Viriati bello reperimus fuisse Lælium: sic ingenii, literarum, eloquentiæ, sapientiæ denique, etsi utrique primas, priores tamen libenter deferunt Lælio. nec mihi cæterorum iudicio solum videtur, sed etiam ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse. erat omnino tum mos, vt in reliquis rebus melior, sic in hoc ipso humanior, vt faciles essent in suum cuique tribuendo.

Q. METELLVS, Q. Cæcilius Metellus, qui Andrisum Pseudophilippum vocatum vicit, Macedoniam domuit, Achæos pralio fudit, & de Andrisco, siue Macedonia triumphauit, vt ostendit Cicero in oratione in Pisonem: atque hæc quidem omnia fecit, quum Prætor esset, vt Liuius, Paterculus, & autor libelli de Viris illustribus scribunt: vnde cognoscitur error Flori, & aliorum, qui credunt, Metellum tunc Consulem fuisse, quum Macedoniam domuit, à qua Macedonicus est appellatus. Quod si nullus scriptor nominatim dicat, eum tunc Prætorem fuisse, ex ordine tamen historiæ, & temporum id ipsum cognoscimus. Vicit enim certe Andrisum ante Scipionem Aemilianum Consulem, vt libro quinquagesimo, & quinquagesimo primo Liuius ostendit, at post Scipionem Aemilianum Consulem anno tertio Cōsul ipse fuit, & quidem, vt refert autor libelli de Viris illustribus, propter nimiam seueritatem in ius plebi factus cum Ap. Claudio Pulchro an. ab V. C. sexcentesimo vndecimo. Post Consulatum vero Proconsul Celtiberos cecidit: vnde Celtibericus, vt ait Florus, est appellatus. Eius consilium, & consilii dissimulatio, quibus in vincendis Celtiberis est usus, atque humanitas eius erga filios Rethogenis à Valerio Maximo lib. septimo capite quarto, & lib. quinto capite primo laudantur. Quantopere vero disciplinam militarem seruauit, idem Valerius Maximus libro secundo capite secundo docet. Hic Metellus, & Q. Pompeius primum vterque ex plebe Censores facti, vt autor est Liuius libro quinquagesimo nono, Ap. Claudio Pulchro, M. Perpenna Cōs. anno post Consulatum ipsius Metelli vndecimo, ab V. C. Sexcentesimo vigesimo quarto, quo tempore censuit Metellus, vt ducere uxores omnes omnino cogerentur liberorum creandorum causa: qua de re Liuii ætate extabat oratio: quam Cæsar Augustus, quum de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore scriptam, in senatu recitauit, vt testatur etiam Suetonius in Augusto: quo tamen loco interpretes putant orationem Metelli Numidici, non Macedonici, significari, Gellium secuti: qui libro primo capite sexto multa tanquam ex oratione Metelli Numidici recitat. Sed vel Gellius errauit: vel male descriptus est liber, & oratio Metelli Macedonici legi debet: vel dicendum, Metellum quoque Numidicum ea de re orationem reliquisse: præsertim quum satis cōstet, eum quoque Censorem fuisse, sed annis ferè triginta post hoc tēpus: à quo ad eius Consulatum, in quo Numidicus ille vocatus est, vnus & viginti anni numerantur. Hunc Metellum Macedonicum C. Attilius Labeo Tribunus plebis adhuc Censorem, à quo in senatu legendo præteritus erat, de saxo deiici iussit: quod ne fieret, ceteri Tribuni plebis auxilio quam maxime fuerunt, vt ait Liuius libro quinquagesimo nono: Plinius vero libro septimo capite quadragésimo quarto Tribunum Catinium Labeonem Macerionem vocat: vbi tamen facile, vel C. Attilium ex Liuiō, vel potius, C. Atinium, ex oratione Ciceronis pro Domo, possis reponere: sed & alia quadam diuersa scribit: vt ipsum prius è senatu eiectum, & ob id ab eo Metellum reuertentem è campo meridiano tempore, vacuo foro, & capitolio, ad Tarpeium raptum, vt præcipitaretur: conuolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed parum proficiente, quum resistendi sacrosanctæ potestati ius non haberet, agere Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipso mortis reuocatum fuisse, quum tamen illi fauces intortæ, & sanguis per aures expressus fuisset. Illud etiam refert Cicero in oratione pro Domo, hunc Tribunum plebis eius bona consecrasse. Fuit etiam Metellus hic Augur, vt illud Ciceronis elogium libro quinto de Finibus docet: Quum ipse Consul, Censor fuisset, Augur esset, triumphasset, vt vir sapiens, & beatus decessit. nam Valerius Maximus inter felices ponit ob eas res, quas longum esset referre: quarumque

non nullæ tamen infra dicuntur: sed à Valerio Maximo Plinius dissentit: qui putat infelicem vel ob id fuisse, quòd ad arbitrium sui inimici sit raptus, & cum Africano inimicitias gesserit, vt gessit: quod indicant illa Ciceronis in Lælio verba: Scipio propter dissensionem, quæ erat in Rep. alienatus est à collega nostro Metello: vbi Lælius collegam vocat, quod ipse quoque augur erat. Valerii vero Maximi hæc sunt verba libro quarto capite primo: acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio, ad graues, testatæque inimicitias progressa fuerat: sed tamen, quum interemptum Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstusque vultu, & voce confusa, concurrere, concurrere, inquit, ciues: mœnia nostræ vrbs euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti nefaria vis allata est. Idem filios suos monuit, vt funebri eius lecto humeros subiicerent: atque huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit: non fore, vt postea id officium ab illis maiori viro præstari posset. hoc idem propemodum Plinius scribit. Hinc M. Antonius libro primo de Oratore, quum Reip. rectorem definit, hunc Metellum, & Africanum potissimum nominat, & coniungit. Mitto, quæ pluribus verbis à Paterculo de hoc Metello dicuntur. is, nam multi Metelli fuerunt. **QUARTOR,** Quintus, Lucius, Marcus, & Caius Metelli, vt ex Consulibus discas. **CONSULARES,** Quintus enim cum T. Quintio Flaminio Consul an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo primo fuit, & Baleares vicit: vnde Balearicus est appellatus, vt Liuius libro sexagesimo, & Florus libro tertio capite octauo docent. Balearici filiam Cæciliam Cicero libro primo, & secundo de Diuinatione nominat: quamuis libro primo, Balearici, male legatur. In oratione vero pro Sex. Roscio Amerino modo Nepotis filiam, modo Balearis filiam, & Nepotis sororem vocat, vt error videri possit, nisi forte pater, & frater Nepotes dicebantur. Lucius, qui, quòd frontem vlceris causa fascia colligasset, Diadema, vel, vt quidam volunt, Diadematus est dictus, an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo septimo cum Q. Mucio Scauola Consul fuit, & Dalmatas domuit, ob idque Dalmaticus est dictus, & à Cicerone in oratione Post reditum ad Quirites L. Dalmaticus Consularis appellatus. lege Asconium, & Liuium libro sexagesimo secundo, vbi scribit etiam illum cum Cn. Domitio Aenobarbo Censorem fuisse: sed nos modo non iudicamus, ibi legi oportere, Q. non L. Quum quòd verisimile non sit, illum eodem penè tempore, certe parum diuerso, fuisse Consulem, & Censorem, vt ibi videtur: tum quòd Cicero in oratione Post reditum ad Quirites, Quintum Censorium vocat. at vnus tantum ex filiis Macedonici Censor fuisse dicitur à Cicerone libro quinto de Finibus, & à Paterculo, qui videtur indicare, primum filium Censorem fuisse. Hinc in oratione Post reditum in senatu ita legendum putamus: L. & Q. Metelli Consulares, non autem, vt nunc legitur, L. & C. Metelli Consulares. cur enim vocet Caium, quem in oratione Post reditum ad Quirites Quintum vocat? Hæc miror non animaduersa fuisse ab his, qui familiarum tabulas scripserunt. Marcus an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo nono cum M. Aemilio Scauro Consul fuit: qui videtur is esse, quem Plinius Creticum vocat: quamquam dubito, quàm bene, quum videre nesciam, qua ratione hunc Creticum possit vocare. quum scriptores penè omnes, & potissimum Liuius libro centesimo scribat, Q. Metellum domitis Cretensibus, liberæ in id tempus insule, legem tulisse. Id vero factum est ab eo Metello, qui tunc erat Proconsul, certe qui fuit Consul an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo quinto, vel sequenti, annis post hunc M. Metellum Consulem minimum quadraginta quinque. at multo ante omnes filii Macedonici decesserant, tantum abest, vt aliquis

ut aliquis ipsorum à Creta domita sit Creticus appellatus, quæ tãto post fuerit deuicta. Quare credere quis potest, Plinium errasse, vel male descriptum esse, nisi libeat dicere, Creticum à Creta Sardinia appellatum, quum satis constet, autore Eutropio, duos fratres Metellos eodem die alterum ex Thracia, alterum ex Sardinia triumphum egisse. hinc Paterculus ita scribit: circa ea tempora M. Metelli fratres vno die triumphauerunt: vbi legas, licet vel, ita Metelli fratres, hoc est, duo Metelli fratres: vel, M. C. Metelli fratres, Marcus, Caius Metelli fratres. Caius enim Metellus Caprarius minimus filiorum Macedonici Consul cum C. Papirio Carbone an. ab V. C. sexcentesimo quadragésimo primo fuit: cuius collega cum toto exercitu fusus à Cimbris fuisse dicitur à Liuiio libro sexagesimo tertio. De hoc Metello nihil memoria dignum inuenimus, nisi, quod Cicero libro secundo de Oratore ita scribit: Scipio apud Numantiam quum stomacharetur cum C. Metello, dixisse dicitur, si quintum pareret mater eius, asinum fuisse parituram. **FVERVNT**, fuerunt illi quidem Consulares, ut ait Philippica octaua, & nos ostendimus, sed non omnes ante patris mortem: siquidem Cicero libro quinto de Finibus ita scribit: Q. Metellus tres filios Consules vidit, è quibus vnū etiam & Censorem, & triumphantem, quartum autem Prætorem. quæ verba Valerius Maximus libro septimo capite primo videtur ita male descripsisse: fecit, ut eodem tempore tres filios Consulares, vnum etiam Censorium, duos triumphales, & quartum Prætorium videret. Reliquit etiam tres filias nuptas: hinc Cicero Tusculana prima sic ait: Metellum multi filii, filia, nepotes, neptes in rogum imposuerunt. Idem propemodum Valerius Maximus, & Plinius testantur. **EST HABITVS**, aliter est habendus. **QVI**, αἰὶνολογία. **L. CORTA**, L. Aurelio Cotta, qui cum Ser. Sulpicio Galba Consul an. ab V. C. sexcentesimo decimo fuit: qui quum in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur, Scipio dicto, ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit, ut Valerius Maximus libro sexto capite quarto refert. **DIXIT**, illum defendens, orationem habuit. & oratores in fine orationis hoc verbum, dixi, vsurpabant, ut docet Asconius. **ACCYSANTE**, post secundum Consulatum, & Censuram, ut ait Verrina prima: quæ res L. Cotta plurimum profuit. Noluerunt enim Romani ita quenquam in iudicio cadere, ut nimis aduersarii viribus abiectus videretur: quod in oratione pro Muræna scribitur. septies ampliata causa, & ad vltimum octauo iudicio est absolutus, ut apud Valerium Maximum libro octauo capite primo scriptum videbis. **AFRICANO**, P. Cornelio Scipione Africano Aemiliano. **CVIVS**, Q. Metelli. **ALIAE**, ut oratio de Prole augenda, de qua Liuius libro quinquagesimo nono, & Suetonius in Augusto, meminerunt. **TI. GRACCHVM**, Tiberium Sempronium Gracchum, de quo dicitur infra suo loco. **EXPOSITA EST**, ut exposita est oratio M. Catonis apud Sallustium. **C. FANNI**, de quo dicitur infra. aliter C. Fabii, male. **ANNALIBVS**, historiam vocat infra, ut ibi dicemus. **IPSE**, pro quo dixit Q. Metellus. **VETERATOR**, veteratores, inquit Sex. Pompeius, callidi, dicti à multa rerum agendarum vetustate. ob id hunc eum esse credimus, qui nihil habebat, ut Africanus ait apud Valerium Maximum libro sexto capite quarto: quumque Tribunus plebis esset, fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis satisfacere volebat, nisi à collegis fuisset coactus, ut Valerius Maximus libro sexto capite quinto scribit. Vnde cognoscimus Aureliam gentem plebeiam fuisse: in qua fuit cognomen Cotta, ductum, ut quidam volunt, ἀπὸ τοῦ κότον, quod iracundus, & oris torui fuerit is, qui primus Cotta fuit appellatus: quaquàm κότος simplici t, & Cotta duplici scribatur: apud Athenæum tamen κότος etiam

scribitur. C. LAELIVS, hic, vt Cicero Philippica vndecima refert, fuit filius illius C. Laëlii, qui maioris Africani in Hispania, & in Africa semper comes fuit ita, vt à multis Africanus ipse quoque sit appellatus. certe cum Africano maiore arctissima familiaritate iunctus fuit, vt Liuius saepe, & Valerius Maximus libro quinto capite quinto testantur: vt Laëlius hic, & Africanus amicitiam, tanquam hereditatem quandam creuisse, & postea sic auxisse videantur, vt ea maxime illustris habeatur, quod Laëlius Ciceronis ostendit. Fuit igitur hic Laëlius Prætor: fuit Consul cum Q. Seruilio Cæpione an. ab V.C. sexcentesimo decimo quarto: fuit augur, & sapiens est appellatus, vt deinceps ostendemus. hic ante Scipionem ponitur, quia maior natus fuit, vt paulo post dicetur. P. AFRICANVS, P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus, de quo præstat silere, quam pauca dicere. Diximus tamen supra quædam, & infra dicemus ea, quæ res ipsa postulabit. ELOQVENTES, vt oratores, paulo post. EXTANT, at hodie non extant. ORATIONES, vt oratio Laëlii de Collegiis, vt Africani laudatio, quam Tiberoni Laëlius scripsit, vt est in libro secundo de Oratore, vt alia, quæ tunc extabant. EX QVIBVS EXISTIMARI DE INGENIIS ORATORVM POTEST, sic infra de Curione. ORATORVM, Laëlii, & Scipionis vt oratorum: qui omnia sermone conficerent paulo intentiore, nunquam, vt Ser. Galba, lateribus, aut clamore contenderent, quod libro primo de Oratore scribitur. HOS, Metellum, Cottam, Laëlium, & Africanum. HIS iisdem, quos modo diximus. ANTECEDENS, quamuis difficile sit, & penè ἀνύστατον diuinare, quantum antecederet, ex Consulibus tamen ita licet colligere. Africanus vixit annos quinquaginta sex, vt ex Ciceronis libro sexto de Rep. & ex Patereuli historia didicimus, quamuis Plutarchus ἔτι πεντήκοντα καὶ τέσσαρα vixisse dicat, is quum esset annorum triginta sex, vt autor est Patereulus, primum Cōsul est factus tribus annis ante Galbam Consulem. Itaque Galba Consule annum trigessimum nonum agebat: quum Galba natus esset annos quadraginta tres minimum, quod ea esset ætas Consularis, vt in Philippicis Cicero docet. Galba igitur Africano quatuor annis natus maior erat, Metello anno, Cotta æqualis, vel paulo maior, cuius esset collega: Laëlio annis quatuor item maior, si Laëlii Consulatum sequimur: sin Præturam, summum duobus annis. & sanè Præturam potius sequi debemus, quæ fuit quinquennio ante, quam Consul est factus: & tamen inter Præturam, & Consulatum biennium tantum solebat interesse, vt de Ciceronis honoribus constat ex orationibus, quas aduersus Rullum scripsit. hinc apparet Laëlii Consulatum ultra suum annum dilatum fuisse. Ita cognoscitur Laëlius tribus, vel certe duobus annis Africano maior: vt ipse vere dicat apud Ciceronem, se prius in vitam introiisse. Quod si Consulatum, vel etiam quosdam sequaris, æqualem prorsus putes. SER. GALBA, Seruius Sulpicius Galba, qui Prætor male aduersus Lusitanos pugnavit, vt Liuius libro quadagesimo octauo scripsit: deinde cum L. Aurelio Cotta an. ab V.C. sexcentesimo decimo fuit: de quo deinceps dicemus: nunc sciendum est, quod etiam ante diximus: prænomen Seruium frequenter in gente Sulpicia inueniri, vt Ser. Sulpicius Galba, Ser. Sulpicius, qui fuit Iurisconsultus Ciceronis æqualis, vt postea dicetur. Itaq. nunc Paulus Manutius libro primo de Oratore recte sic describendum curauit: idemque Ser. Galbā: quum prius omnes legerent: idem Quintum Seruium Galbam. Male igitur faciunt, qui describunt, vel legunt vsquā, Sergium Galbam: quum Sergius sit nomen gentis, non autem prænomen, vt satis cōstat. animaduertendum est igitur, quoties sit Sulpiciorum mentio, aut alterius gentis, & præponitur Ser. vel Sergius, semper describendum esse, Seruium. Ser. enim nota peperit errorem. Quare non

non dubitamus affirmare legendum esse Seruium Galbam apud Suetonium in Galbæ vita, vbi docet, quare Sulpicii Galbæ sint appellati. Male igitur Plutarchus in Catone hunc *σερυνήλιον γάλβαν* vocat. **ELOQVENTIA** **PRÆSTI**
TIT, dicendi gloria præstitit, vt ait libro primo de Oratore, vbi diuinum ho-
 minem in dicendo vocat: in hoc vero dialogo summum oratorē, virum elo-
 quentissimum, & inter tot suos æquales vnum excellentem vocari videbis.
ET NIMIRVM, *αὐτολογία*. **PRINCEPS**, primus: quamuis infra princeps il-
 lius ætatis dicatur. **QVASI LEGITIMA**, quum videret, se non satis proprie
 loqui, si diceret, legitima opera oratorum, quæ nullis legibus omnino præci-
 piantur, cum venia locutus est. **OPERA**, *ἔργα*. nam & Aristoteles libro pri-
 mo Rhetoricæ *τέχνης ἔργον* dixit. **TRACTAVIT**, in suis orationibus. **VT**,
 repetitio. **EGREDERETVR**, hinc egressio dicitur à Quintiliano lib. quar-
 to capite tertio: digredi verbo Cicero libro secundo de Oratore, & alibi fre-
 quenter vtitur: vnde libro primo de Inuentione digressionem vocat: quæ
ἡ ἀνακλισίη à Græcis appellatur. quæ sit, vt ait Quintilianus, alienæ rei, sed ad vti-
 litatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio: cui Hermago-
 ras locum ante perorationem dabat, vt Cicero lib. primo de Inuentione do-
 cet, & Antonius libro secundo de Oratore significat: Quintilianus vero scri-
 bit, quosdam putasse, post narrationem collocari oportere: quod ille negat,
 quum certum locum non videatur habere: quod ex Verrinis licet cognosce-
 re, vbi est Sicilia laus, Proserpinæ raptus, & alia quædam per egressionem,
 nec semper eodem loco dicta. Trapezuntius autē in omnibus orationis parti-
 bus præterquàm in exordio, & peroratione fieri posse cōtendit. **A' PROPO-**
AITO, à causa, vt dixit libro secundo de Oratore: & libro primo de Inuen-
 tione vocat orationem à causa, atq. à iudicatione remotam. nec propositum
 hic *ἡ πρόθεσις* significat, vt ipse in Partitionibus interpretatur, sed potius *ὑπόθεσις*,
 quam dixit ipse causam. **ORNANDI CAUSA**, sic lib. secundo de Oratore,
 ornandi, aut augendi causa. hac de re plura refert lib. primo de Inuentione,
 & Quintilianus lib. quarto capite tertio, vbi sic etiam scribit: quicquid dicitur
 præter illas quinq. partes, egressio est, indignatio, miseratio, inuidia, con-
 uitium, excusatio, cōciliatio, maledictorū refutatio, similia iis, quæ non sunt
 in quæstione, omnis amplificatio, minutio, omne affectus genus, atq. ea ma-
 xime iucundam, & ornata faciunt orationē, de Luxuria, de Auaritia, de Reli-
 gione, de Officiis, quæ quum sint argumentis subiecta similium rerum, quia
 coherent, egredi non videntur. Sed plurima sunt, quæ rebus nihil secum co-
 hærentibus inseruntur, quibus iudex reficitur, admonetur, placatur, rogatur,
 laudatur. Ex his patet Ciceronē, quū dixit, egredere, genere quodā vsū
 fuisse, quum illa, quæ sequuntur, formis, quæ species appellantur: sed omisit,
 docere, quod orator debet efficere, & in egressionē Quintilianus ponit, quū
 ait, iudex admonetur. Cicero igitur hic omisit, quod, vt orator in tota oratio-
 ne docere debeat, nō cogitur tamen id in egressionē, si nolit, facere: vel Cice-
 ro, quum dixit, egredere, quasi in ipso genere cōplexus est: vel potius ta-
 cuit, quia Seruius Galba laude subtiliter disputandi ad docendum caruit, vt
 infra dicitur. **DELECTARET**, vt Demetrius Phalereus, de quo diximus,
 qui delectabat, quod est suauitatis, vt ait in Oratore: qua de re infra etiam lo-
 quetur. **ANIMOS**, auditorum. **PERMOVERET**, flecteret, quod est
 victoriæ, vt ait in Oratore: qua de re infra item loquetur. **AVGERET**
REM, per amplificationem quandam, vt loquitur libro primo de In-
 uentione, vbi de Digressionē disputat, ad quam pertinet augere, quum
 fiat ea, vt dictum est, ornandi, aut augendi causa. Amplificatio ve-
 ro quanquàm, vt in Partitionibus ostendit, habet proprium locum sæpe

etiam primum, postremum quidem ferè semper, tamen reliquo in cursu orationis adhibenda est, maximèque quum aliquid aut confirmatum est, aut reprehensum. MISERATIONIBVS, commiserationibus. misericordia vero quo loco mouenda sit, & vnde nascatur, autor Rhetoricæ ad Herennium libro secundo, Cicero autem in Partitionibus, & libro secundo de Oratore docent. COMMVNIBVS LOCIS, de quibus supra diximus: & hic eos significat, qui habet deprecationem, vt libro tertio de Oratore docet. NESCIO QVO MODO, sic loquitur quasi nunc ignoret rationem, quâ tamen postea reddet. QVEM CONSTAT ELOQVENTIA PRAESTITISSE, quem constat dicendi gloria præstitisse, vt ait libro primo de Oratore. EXILIORES, Ser. enim Galba melius dicebat, quàm scribebat, quòd eius flaccesceret oratio, vt infra dicitur. Hinc Atticus eius orationes non probat, vt videbimus. ORATIONES, tres enim, vt ostendit Liuius libro quadragesimo nono, exstabant eius orationes. ANTIQVITATEM, quæ maiore honore in omnibus artibus, quàm in hac vna dicendi, versatur, vt supra dixit. IPSIVS CATIONIS, de quo tam multa diximus. EXARVERVNT, vt exiliores. nam quod est exile, citius, & facilius exarescit. loquitur autem *μετὰ φόρον*. VIX IAM VT APPAREANT, hinc Atticus de his orationibus loquens, ait: sunt enim: quod aliquis ea de re potuisset dubitare. EA EST IAM, ea est iam laus. sic enim particula, tamen, quæ sequitur, videtur postulare: in aliis tamen libris ita legitur: ea est iam opinio. PLVRIMUM TRIBVATVR, in omnium penè rerum cognitione: quum vterq. Reip. administranda peritus esset: vterq. doctus: vterq. in re militari excellens: atq. Lælius sapiens, & Scipio præstantissimus imperator esset. DICENDI TAMEN LAVS, eloquentia, quam laudem, vt supra diximus, saepe vocat. LAELIO, quem cum Galba constat dicendi gloria præstitisse, vt libro primo de Oratore testatur. ILLVSTRIOR, opinione præsertim. AT, *πρόληψις*. ORATIO, quæ nobilis, & aureola oratiuncula libro tertio de Natura Deorum dicitur, vt opinor. COLLEGIIIS, in Lælio sic est scriptum: meministis Q. Maximo, & L. Mancino Coss. quàm popularis lex de Sacerdotiis C. Licinii Crassi videbatur. Cooptatio enim collegiorum ad populi beneficium transferebatur: tamen illius vendibilem orationem religio Deorum immortalium, nobis defendentibus, vincebat. atq. id actum est, Prætor me, quinquennio ante, quàm Consul sim factus. QVAM DE MVLTIS QVAM VOLES SCIPIONIS, quàm quælibet ex multis, quas Scipio fecit: vt ea, quæ legem Papiriam dissuasit, vt Cicero in Lælio, & Liuius libro quinquagesimo nono meminerunt. DVLCIVS, habuit enim Lælius lenitatem, vt Africanus grauitatē, quod libro tertio de Oratore scriptum videbis. RELIGIONE, quæ, defendente Lælio, vendibilem C. Licinii Crassi orationem vincebat, vt paulo antè nos ex Lælio Ciceronis retulimus. Hinc lib. tertio de Natura Deorum ita scribitur: Docebo meliora me didicisse de colendis Diis immortalibus iure pōtificio, & more maiorum, capedunculis, quas Numa nobis reliquit, de quibus in illa aureola oratiuncula dicit Lælius, quàm rationibus Stoicorum. VETVSTIOR, vetustior est, verbis vetustioribus, & magis priscis vtitur, vt ait paulo post, quum præceptum sit Rhetoricum libro tertio de Oratore, ne verbis inusitatis vtamur. Inusitata vero sunt prisca ferè, ac vetusta, & ab vsu quotidiani sermonis iandiu intermissa: vide præterea, quod Gellius libro primo capite decimo hac ipsa de re scribat. HORRIDIOR, verbis horridioribus vtens. Sic supra de Catone: antiquior est huius sermo, & quædam horridiora verba. ILLE, Lælius. IN DICENDO VARIAE VOLVNTATES, & naturæ variae, & voluntates multum inter se distantia effecerunt genera dicendi, vt libro

libro primo de Oratore, & in Oratore scribit. MIHI, non aliis fortasse, qui priores illi deferunt. SED, aduersatur hæc particula hoc modo: oratio Lælii non est melior, quam Scipionis oratio: quin mihi Lælii oratio vetustior, & horridior, quam Scipionis oratio videtur: sed alii aliter sentiunt de Scipione: quoniam mos est hominum, vt nolint eundem pluribus rebus excellere, vt excelleret Scipio, si Lælio eloquentia etiam præstare diceretur. NOLINT, vel quod sint maleuoli, & inuidi: vel quod credant, quod libro secundo de Inuentione scribit Cicero, naturam non habituram, quod ceteris largiatur, si vni cuncta concesserit. & nolint, interpretor, non ferant, non patiantur, non concedant. quamuis enim nolint, potest tamen aliquis excellere. NAM, *ἀνδραγαγία* BELLICA LAUDE, re militari, quam bellicam laudem vocat, vt eloquentiam dicendi laudem vocare solet. hanc artem vero Scipio, maximam ætatis partem in bellis versatus, didicit, & ex libris item, præsertim ex Cyro Xenophontis, quem de manibus ille ponere non solebat: quod Cicero epistola prima ad Q. fratrem, & Tusculana secunda testatur. AFRICANVM, quem Metellus etiam inimicus ita laudauit, vt, quod scribit Valerius Maximus, dixerit filiis, non fore, vt officium maiori viro possent præstare: vel, quod Plutarchus refert, Diis gratias egerit, quod ille apud alios non fuisset natus: quod tamen Cicero in oratione pro Muræna Q. Maximus hæc verbis tribuit: Africanum quum supremo eius die Q. Maximus laudaret, gratias egit Diis immortalibus, quod ille vir in hac Rep. potissimum natus esset. necesse enim fuisse, ibi esse terrarum imperium, vbi ille esset. certe, inquit Paterculus, vitam dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis, præterquam auito fulgore vinceretur. Talis enim fuit, qualis nemo vnquam, vt Lælius ait apud Ciceronem, erit: nemo certe fuit. sic etiam scribit Cicero lib. secundo de Oratore: non tulit vllum hæc ciuitas Africano clariorem. NEMO POTEST, aspirauit tamē Cæsar ita, vt illum etiam vicisse credatur: aspirauit & Pompeius ita, vt ab ipso Cicerone in epistolis olim multo maior Africano sit appellatus. Sed hic Cicero fortasse de Cæsare maligne sentiebat, & Pompeio tunc assentabatur. QVA IPSA, bellica laude. VIRIATI, Viriatus ex pastore venator, ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, vniuersam Lusitaniam occupauit, & bellum cum Romanis per quatuordecim annos, vt Florus, & Orosius scribunt, vel octo continuos, vt placet Appiano, gessit, multosq. Romanos duces vicit: ac tandem à suis, quos Seruilius Cæpio corruerat, est interfectus. historia est apud Liuium lib. quinquagesimo secundo, & quinquagesimo quarto, apud Valerium Maximum, Orosium, Eutropium, & Appianum in libro, quem de Rebus in Hispania gestis scripsit. aliter Viriatico, fortasse recte, vt bellum Viriaticum dicatur, vt bellum Mithridaticum: quanquam Suetonius bellum Viriatinum vocat. REPERIMVS, nos vero nihil, nisi hoc ipsum, & quod idem Cicero lib. secundo de Officiis scribit, reperire potuimus: Viriatum magnas opes habuisse: quæ C. Lælius Prætor fregit, & cominuit, ferocitatemq. eius ita repræsentat, vt facile bellum reliquis traderet. INGENIUM, quod summum in vtroq. fuit. nam Cicero Africanum hominem diuinum, & auctor Rhetoricæ ad Herennium lib. quarto Lælium ingeniosum vocat. nos enim credimus eum esse. LITERARVM, vterq. enim fuit doctus, & doctos homines secum semper habuit: nam Panætius vixit cum Africano, vt Cicero lib. nono ad Atticum, & Tusculana prima refert: in oratione vero pro Muræna ita scribit: Huiusmodi Scipio ille fuit, quæ non prænitebat facere idem, quod tu, habere eruditissimum hominem, & penè diuinum domi. hinc lib. tertio de Oratore dicitur operam Philosopho dedisse, sed ita, vt vix intelligeretur id agere, quum ageret. Plutarchus quoq., & Paterculus Polybiu eius comitem, ac

planè præceptorē fuisse testantur. Lælius vero doctus ab autore Rhetoricæ ad Herennium vocatur: qui Diogenem Stoicū adolescens, post autem Panætium audierat, vt lib. secundo de Finibus ostenditur. Illud est vtriq. cōmune, quod lib. primo de Oratore ita scriptū est: non tulit vllos hæc ciuitas aut gloria clariores, aut autoritate grauiore, aut humanitate politiores P. Africanus, & C. Lælio, qui secū eruditissimos homines ex Græcia palàm semper habuerunt. **ELOQVENTIAE**, qua Scipio bellicā gloriam cumulauit, vt lib. primo de Officiis scribitur: Lælius vero præstitit, vt supra retulimus. **SAPIENTIAE**, Scipio quāuis sapiens non vsurparetur, vt Lælius, quia tamē eloquentiam, quæ nihil aliud est, nisi copiose loquēs sapientia, vt ait Cicero, & Philosophiam, quæ certe studium sapientiæ interpretatur, esset assecutus, nō poterat nō sapiens esse. Lælium vero sapientem vocatū Cicero lib. secundo de Finibus, Tusculana quinta, lib. tertio de Natura Deorum, lib. secundo de Officiis, & in ipso Lælio potissimū testatur, & quidem non solum natura, & moribus, verumetiam studio, & doctrina fuisse sapientē, vel ob id potissimum, quod omnia sua in se posita esse duceret, humanosq. casus virtute inferiores putaret: quamuis Plutarchus in Gracchis dicat, sapientē vocatū fuisse: quod quum eandem rem, quā postea Tib. Gracchus de agris tentauit, esset aggressus, veritus, ne seditio excitaretur, sapienter ab incœpto destitit. ob id vero, quod sapiens esset, omnia æquo ferebat animo. hinc in eo multa hilaritas à Cicerone lib. primo de Officiis celebratur: hinc ab eodem sic in oratione pro Muræna scribitur: quis C. Lælio comior? quis iucūdior? quis grauior, sapientior? **PRIMAS**, inter omneis æquales. **PRIORES**, inter ipsos duos. **DEFERUNT**, Romani, qui Lælium potissimū sapientem appellant, & existimant, vt in Lælio dicitur. & deferunt alii, quāuis ego supra dixerim, Galbam præstitisse: vel deferunt primas harū rerū, quas modo dixi, quas in Galba fortasse nō inuenias omnes. **IPSORVM**, Scipionis, & Lælii. **CONCESSV**, nam Scipio quāuis esset omnium maximus, nunquā tamen, vt in Lælio legimus, se ille Philo, nunquā Rutilio, nunquā Mummio anteposuit, nunquā inferioris ordinis amicis, nedū Lælio, quē vt maiorem natu, opinor, coluit ita, vt illi, quæ ad literas pertinerēt, facile cōcederet, quod ab eo fortasse multa didicisset, quod ostendit etiā Cicero, qui lib. primo de Inuētione Africanū Lælii discipulū vocat. Lælius vero tantū Scipioni tribuebat, vt crederet, neminem vnquā talē futurū, certe neminē talem fuisse, vt paulo ante ex Lælio retulimus. **ITA**, vt diximus. **TRIBVTVM**, datū, & quasi diuisum, quemadmodū homines putabāt, qui existimabāt, neminē in bellica laude ad Africanū asperare posse in reliquis rebus, quas diximus, primas vtrique, sed priores tamen Lælio deferendas. **ERAT OMNINO**, quædā *αἰολογία*. **TVM**, quū viri ita boni erāt, vt ne inimicus quidem Metellus Scipioni detraxerit, vt supra retulimus. **RELIQVIS REBVS**, præter bellicā laudē, & literas. **MELIOR**, quā nunc. & melior à Cicerone dicitur, quum refertur ad reliquas res, in quibus etiam melius iustitia spectatur: ex qua viri boni nominātur, vt ait lib. primo de Officiis: bonus vero, & iustus, vt disputant docti, cōuertuntur. humanior autē appellatur, quū ad literas refertur, quæ humanos reddant homines illæ quidem, sed tamen illarum officiis officia iustitiæ à Cicerone præponuntur. **HOC IPSO**, quod ad literas præsertim pertinet. **IN SVVM CVIQVE TRIBVENDO**, est quædam iustitiæ definitio. nam iustitia suum cuique distribuit, vt ait Cicero libro secundo de Natura Deorum: & libro quinto de Finibus: iustitia in suo cuique tribuendo cernitur: & libro secundo de Inuentione: iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam cuique tribuēs dignitatem. Vlpianus vero libro primo Digestorum sic eam definit.

definit: iustitia est constans, & perpetua voluntas, ius suum cuique tribuendi: mitto multa, quæ possent huc afferri, sed ad rem mihi nunc non videntur pertinere. Huiusmodi locutionem, faciles erant in suum cuique tribuendo quidam reiiciunt, & malunt dicere, vt alibi Cicero dixit: faciles erant in suo cuiq. tribuendo: quasi Cicero nō soleat Græcos imitari, qui sæpe sic loquuntur, & hoc loco fortasse diceret: *ὁ τῷ ὧν ἐκείνῳ δαίκεται*: aut quasi ipse non ita sæpe sit locutus, vt hic, & Tusculana tertia: hoc verbum ductū à nimis intuendo fortunam alterius: & in Oratore, in narrando aliquid: & infra, in capiendo aduersarios: & libro primo de Legibus, à suum cuiq. tribuendo: quamuis aliter ibi legatur: sed & alii sic loquebantur, vt Hircius de bello Africo, Cæsar in circumueundo exercitum animaduertit: & Liuius libro trigesimo, hæc Syphacium dederunt in alloquendo victorem.

Memoria teneo, Smyrnæ me ex P. Rutilio Rufo audisse, cum diceret adolescentulo se accidisse, vt ex S. C. P. Scipio & D. Brutus, vt opinor, Coss. de re atroci magnæque quærerent. nam cum in silua Scantia facta cædes esset, notique homines interfecti; insimulareturque familia, partim etiam liberi societatis eius, quæ picarias de P. Cornelio, L. Mummio Cess. redemisset; decreuisse senatum, vt de ea re cognoscerent & statueret Consules: causam pro publicanis accurate, vt semper solitus esset, elegantèrque dixisse Lælium: cum Consules re audita, Amplius, de consilii sententia pronunciauissent, paucis interpositis diebus iterum Lælium multo diligentius meliusque dixisse; iterumque eodem modo à Consulibus rem esse prolatam: tum Lælium, cum eum socii domum reduxissent, egissentque gratias, & ne defatigaretur, orauissent, locutum esse ita, se, quæ fecisset honoris eorum causa, studiose accuratèque fecisse, sed se arbitrari causam illam à Ser. Galba, quod is in dicendo fortior, acriorque esset, grauius, & vehementius posse defendi: itaq. auctoritate C. Lælii publicanos causam detulisse ad Galbam: illum autem, quod ei viro succedendū esset, verecunde, & dubitanter recepisse: vnum, quasi comperdī natus, medium diem fuisse, quem totum Galbam in consideranda causa cōponendaq. posuisse: & cum cognitionis dies esset, & ipse Rutilius rogatu sociorum domum ad Galbam mane venisset, vt eum admoneret, & ad dicendi tempus adduceret, vsque illum, quoad ei nunciatum esset Consules descendisse, omnibus exclusis commentatum in quadam testudine cum seruis literatis fuisse, quorum aliud alii dictare eodem tempore solitus esset: interim cum esset ei nunciatum tempus esse, exisse in ædes eo colore, & iis oculis, vt egisse causam, non commentatum putares. addebat etiam, idque ad rem pertinere putabat, scriptores illos male multatos exisse cum Galba. ex quo significabat illum nō in agendo solum, sed etiam in meditando vehementem atque incensum

fuisse. quid multa? magna expectatione, plurimis audientibus, coram ipso Lælio sic illam causam, tanta vi, tantâque gravitate dixisse Galbam, ut nulla ferè pars orationis silentio præteriretur: itaque multis querelis, multaque miseratione adhibita, socios, omnibus approbantibus, illa die quæstione liberatos esse.

MEMORIA TENEO, αἰτιολογία αἰτιολογία. nam probat illum morem fuisse, idque digressionem. SMYRNAE, ubi quum exularet Rutilius, eius ciuitatis ciuis est factus, ut in oratione pro Cornelio Balbo scribitur. Smyrna vero urbs est Asiae, Homeri, ut multi volunt, patria, quam alii inter Aeolicas vrbes, alii inter Ionias referunt. ME, qui, ut consuetudinem dicendi mutare, in Asiam fueram profectus, ut infra dicitur. P. RUTILIO RVFO, de quo suo loco infra dicitur. ADOLESCENTVLO SE, sic in Lælio, & libro quarto ad Atticum, adolescentem vocat, quod Scipione, & Lælio multo esset adolescentior. nam quum Scipio decessisset, videtur annorum vnde viginti fuisse, ut ex Consulibus colligi potest. EX S. C. ex Senatusconsulto. P. SCIPIO, P. Cornelius Scipio Nasica Serapion, de quo infra. D. BRVTVS, D. Iunius Brutus, de quo infra dicitur. VT OPINOR, non obstringit fidem, de re audita loquens. COS S. an. ab V. C. sexcentesimo decimo sexto, ut Liuius lib. quinquagesimo quinto scripsit. DE RE, quæ sequitur. ATROCI, MAGNA QVE, potest enim res etiam parua atrox esse. QVAERERENT, iudiciū, siue quæstionem exercerent. SYLVAScantia, quā Rullus Cicerone Cōsule vendere volebat, ut in oratione prima, & tertia contra Rullum dicitur. Scantiana poma, & vuas Scantianas Cato, Varro, & Plinius celebrant. aliter sylua sua ita. aliter æstiuus ita, ut forte legi sic debeat: quum in æstiuus facta cades esset: quod paulo post explicabimus. FAMILIA, serui. nam familia ex pluribus seruis constat, ut Cicero in orationibus pro Cæcinnâ, & pro lege Manilia docet. familiæ autem appellatione hic seruilem familiam contineri sciendum est, ut ait Vlpianus libro trigesimo nono Digestorum. LIBERI, liberti, nos legimus. per seruos enim, & libertos negotia sua publicani, & alii negotiatores administrabant. Hinc in epistolis Cicero sæpe familias, & libertos amicorum magistratibus prouincialibus præsertim commendat. SOCIETATIS, nam publicanorum erant societates, quæ vectigalia redimebant, ut sæpe apud Ciceronem leges. PICARIAS, fortasse loca, ubi pix fieret: cuius apud veteres magnus fuit vsus quum ad alias res, tum ad vina condienda. Ita liæ enim, ut ait Plinius, in parte aliqua Rabulana pice, ac resina condere multa vulgare fuit ei, prouinciisq; finitimis. & fortasse tum Censores huiusce modi picarias locabant: quod nos tamen adhuc non legimus: illud legimus, quod scribit Plinius, in tabulis censoriis pascua dicta fuisse omnia, ex quibus populus reditus haberet: quia diu hoc solum vectigal fuerat: hoc significat Cicero, quum in oratione prima contra Rullum ita scribit: veniat, inquit, sylua Scantia: utrum tandem hanc syluam in relictis possessionibus, an in Censorum pascuis inuenisti? ex his existimamus legi oportere, vel, pecuaria, ut hic etiam scriptum vidimus: vel, pecuarias, præsertim quum in aliis libris picarias, in aliis piarias hoc loco legamus. & pecuaria, loca, ubi pecora nutriantur, id est pascua interpretamur: pecuarias vero eodem penè modo, quod Varro libro secundo de Re rustica ita scribat: facilius faciam, quod & ipse pecuarias habui grandes, in Apulia ouiaras, & Reatino equarias. Itaq. rem sic explicare possumus: sylua Scantia erat in pascuis Censorum: pecuaria item, siue pecuariae erant in iisdem pascuis. quum igitur publicani redemissent has pecuarias,

pecuarias, siue pecuaria, in sylua Scâtia, quæ in his erat, facta est cædes. Quod si paulo ante legas, æstiuus, idem erit, nam Varro libro primo de Re rustica sic ait: æstiuua montanis locis commodiora, quod ibi tum & pabulum multum, quod in campis aret, & cultura arborum aptior, quod tum illic frigidior aër. item libro secundo: greges ouium longe abiguntur ex Apulia in Samnium æstiuatum, atque ad publicanum profitentur: ne, si inscriptum pecus paue- rint, lege Censoria committant. in æstiuus igitur interpretari poteris, in pa- scuis, in quibus æstate pecora pascuntur. P. CORNELIO, L. MUMMIO, P. Cornelio Scipione Africano Æmiliano, L. Mummio Achaico, qui simul Censores fuerunt, vt Valerius Maximus, autor libelli de Viris illustribus, & Cicero ipse libro decimo sexto ad Atticum, & libro secundo de Officiis te- stantur. CESS. Censoribus: à Censoribus vero publicani vectigalia condu- cebant, vt inuenies epistola decima quarta libri primi ad Atticum: his tamen locare, nisi in conspectu populi Romani non licebat, quod in oratione prima contra Rullum dicitur. REDEMISSET, conduxisset. DECREVISSE, se- natusconsultum, quod dictum est, fecisse. EA RE, ea cæde. COGNOSCE- RENT, quærentes, vt paulo ante dictum est. STATVERENT, sententiam ferrent. PVBLCANIS, quorum familia, & liberti in simulabantur. SOLI- TVS ESSET, videtur mos hic Lælii fuisse, vt omnia diligenter, & accurate faceret. sic in Lælio: diligentissime semper illum diem, & illud munus solitus esse obire: & ibidem paulo post: pergratum mihi feceris, spero item Scæuo- læ, si, quemadmodum soles de cæteris rebus, sic de amicitia disputaris. ELE- GANTER QVE, eleganter enim dicebat Lælius. hinc paulo post in Lælio ele- gantiam agnoscit, & libro septimo ad Atticum sic ait: secutus sum Teren- tium, cuius fabellæ propter elegantiam sermonis putabantur à C. Lælio scri- bi. hinc infra Læliam patris elegantia tinctam vocat. QVVM CONSVLES, de hac compositione supra diximus. AMPLIVS, amplius pronunciaissent, id est ampliassent, ampliandi signum N. L. dedissent, quo significabant, non liquere: vnde ampliatio nascebatur: qua de re plura scribit Asconius. CON- SILII, senatus. senatus enim consilium erat Consulum: vnde L. Philippus Consul olim dixit, videndum sibi aliud esse cõsiliū, illo senatu se Remp. ge- rere non posse, quod libro tertio de Oratore scriptum inuenies. Quin Cice- ro Senatum non modo Consulum, sed orbis etiam terrarum consilium voca- re solet: hic ego tamen ita malo interpretari, consilii, id est hominum, quibus tanquàm consiliariis vterentur Consules. nam senatus decreuerat, vt Consu- les quærent, & ita se iam illa cura liberauerat, atque Consulibus ipsis onus illud imposuerat. Itaque necesse non erat, vt Consules amplius ea de re sena- tum consularent, quæ ipsis esset delegata. Consules igitur homines peritos aduocabant, de quorum sententia pronunciabant, sic Philippi cæcunda: pla- cuerat, vt ex Cal. Iun. de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem vnquàm aduocasti? & libro decimo sexto ad Atticum. sena- tus Consulibus cognitionem dedit. Consules igitur de Consilii sententia de- creuerunt secundum Buthrotios. Sic Lælii consilio Consules vsi dicuntur apud Valerium Maximum libro quarto capite septimo. Nec mirū sanè Con- sules huiuscemodi consilium habuisse, quū iudices etiam dicerentur, & cau- sas multas cognoscerent, vt Prætores, qui & ipsi consilium habebant. hinc sæpe dicuntur à scriptoribus in consilium mittere. neque Romæ modo, sed in prouinciis etiam consilium habebant: vt Verrina septima Verres cū Con- silio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilii sententia, Mamertinis se frumentum non imperare, pronunciat. sic epistola decima sexta libri secun- di ad Atticum, Q. Frater Prætor Asiæ ait se de consilii sententia rem ad sena-

tum reieccisse. PRONVNCIAVissent, iudices, & magistratus sæpe dicuntur pronunciare. DILIGENTIVS, MELIVS QVE, aliter melius, elegantiusque. PROLATAM, ampliata. SOCII, publicani eius societatis. SE ARBITRARI, hinc potissimum apparet, quod vult probare, tum morem fuisse, ut faciles essent in suum cuique tribuendo: quando Lælius orator & ipse tam facile tamen Ser. Galbæ concedebat. SER. GALBA, de quo adolescentem nescio quid apud Liuium libro quadragesimo quinto scriptum videbis. 15, Ser. Galba. FORTIOR, sic L. Lentulus infra fortis orator appellatur, & oratio fortis à Cicerone sæpe dicitur. aliter ornatio. aliter ardentior, rectius. Ut enim oratio fortis, & ornata sæpe dicatur, non dicitur tamen ita sæpe fortis orator, aut ornatus: ardens vero sæpe, ut Antonius affirmat libro secundo de Oratore, Crassum videri sibi ardere. Talis erat item Ser. Galba, qui, ut libro primo de Oratore scribitur, lateribus, aut clamore contendebat: unde paulo post vehemens, & incensus merito vocatur. GRAVIVS, ET VEHEMENTIVS, hinc paulo post ait, tantā vi, tantāque gravitate Galbam dixisse. ILLVM, Ser. Galbam. EI, tali, Lælio. RECEPISSE, causam. VNVM, QVASI COMPERENDINATVS, MEDIVM DIEM FVISSE, vñū trium dierum medium fuisse, nam, ut inter alia scribit Asconius, comperendinatio est ab vtrisque litigatoribus inuicem sibi denuntiatio in perendinum diem. Itaque sequor eorum sententiam, qui scribunt ampliationem non habuisse certum numerum actionum, aut dierum: comperendinationem vero iteratam actionem in tertium diem, id est perendinū significare. Quare paulo ante Cicero dixit de Ampliatione, paucis interpositis diebus: nunc eam quasi comperendinatum vocat, quod fortasse tum breuior fuerit: certe ex quo causa delata est ad Galbam, tres tantum dies numerantur, primus, quo defertur causa: secundus, quo Galba causam componit: tertius, quo causam dicit. Diem igitur medium inter duos dies, quasi medium comperendinatus, totum posuit in consideranda, componendāque causa. aliter vnum quasi comperendinatum medium diem fuisse. CONSIDERANDA CAUSA, sic M. Antonius orator causas considerabat, idque faciendum præcipit libro secundo de Oratore. nam, inquit, ita assequor, ut alio tempore cogitem, alio dicam. COMPONENDA QVE, ita, ut vnum quodque argumentum potissimum suo loco disponderetur: quod etiam faciebat Antonius, ut infra dicitur. COGNITIONIS, Consulibus à senatu datæ. DIES, dies quidem cognitionis, sed per ampliationem constitutus. IPSE RVTILIVS, qui hæc ipsa narravit. SOCIORVM, publicanorum. EVM, Galbam. ILLVM, Galbam. DESCENDISSE, in forum ad rem illam cognoscendam. SERVIS LITERATIS, & seruos multos literatos fuisse scribit Macrobius, & iis veteres in erudiendis mœdiis, & epistolis Ciceronis apparet, vfos fuisse. QVORVM ALIVD ALII DICTARE EODEM TEMPORE SOLITVS ESSET, in hac re Cæsar ab omnibus commendatur. TEMPVS ESSE, exeundi. EXISSE IN AEDES, ex illa testudine, quæ forte fuit ab ædibus aliquo modo separata, in ædes ipsas venisse. aliter exisse ædes, hoc est, exisse ex ædibus. sic enim locutos veteres & Grammatici docent, & Ovidius ostendit libro nono Metamorphoseos, quum dixit, exire limen, & exire modum. Nescio vero, an respiciat ad illud dictum, quod est libro secundo de Oratore: quando tandem Galba de triclinio tuo exhibis? EO COLORE, ET IIS OCVLIS, facie, & oculis rubentibus, ut ego interpretor. Irascentibus enim, ut docet Alexander in Questionibus, oculi fiunt ignei, & facies rubens apparet: quod etiam scripsit Aristoteles: & poetæ sæpe ostendunt, quum ardentia lumina, & oculos ardentes in iratis

in iratis appellant. Galba vero ita vehemens, & incensus erat in meditando ut domo egrediens, causam videretur egisse. nam qui i causas agunt, debent ut Crassus, ardere, tanquam sint irati, quibus, ut diximus, ardent oculi. hinc Cicero Verrina sexta sic ait: spumas agebat ore: ardebant oculi. quin idem ostendit in oratione pro Cluentio, crebram fieri coloris mutationem. ADDEBAT, Rutilius. AD REM, quam dicebat de Galba, quem tum videtur voluisse laudare, quod ad vim ipsam saltem pertinebat: ceterum pergrauiter illum reprehendere solebat, quod olim populi misericordiam concitasset, ut scriptum est libro primo de Oratore. SCRIPTORES ILLOS, seruos literatos. MALE MVLTATOS, male affectos, vexatos, defatigatos. AGENDO, agendis causis. MEDITANDO, commentando. IPSO LAELIO, cuius autoritate publicani causam ad Galbam detulerant. SILENTIO PRAETERIRETVR, sine clamore, & laude audientium praetermitteretur. MISERATIONE, qua uti solebat, ut supra dictum est. SOCIOS, publicanos. OMNIBVS, qui aderant. QVAESTIONE, iudicio.

Ex hac Rutiliana narratione suspicari licet, cum duae summae sint in oratore laudes, vna subtiliter disputandi ad docendum, altera grauitate agendi ad animos audientium permouendos; multoque plus proficiat is, qui inflammet iudicem, quam ille, qui doceat; elegantiam in Laelio, vim in Galba fuisse. quae quidem vis tum maxime cognita est, cum, Lusitanis à Ser. Galba Praetore contra interpositam, ut existimabatur, fidem, interfectis, L. Libone Tribuno plebis populum incitante, & rogationem in Galbam privilegii similem ferente, summa senectute, ut ante dixi, M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines suas retulit, paucis ante quam mortuus est an diebus, an mensibus? tum igitur recusans Galba pro sese, & populi R. fidem implorans, cum suos pueros, tum C. Galli etiam filium flens commendabat: cuius orbitas & fletus mire miserabilis fuit propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit flamma, propter pueros misericordia populi commota, sicut idem scriptum reliquit Cato. Atque etiam ipsum Libonem non infantem video fuisse, ut ex orationibus eius intelligi potest.

RUTILIANA, aliter Rutilia, quod fortasse probari possit, ut Rutilia narratio dicatur, ut lex Tullia, aqua Claudia, via Flaminia, & reliqua id genus. Rutiliana tamen narratio recte dicitur, ut Papiriana domus, & Tadiana res libro primo ad Atticum: ut verbum Terentianum in Laelio: ut duobus modis haec nomina deducantur à familiis, ut ab eadem familia, Pópeia via, Pompeia porticus: Pompeianus miles, Pópeiana castra. DVAE SUMMAE SINT IN ORATORE LAUDES, quod supra paucis diximus, hic placet pluribus explicare. sic igitur infra: oratorum bonorum duo genera sunt, vnum attenuate, praeséque: alterum sublate, ampléque dicentium. quibus quidem verbis idem propemodum, quod hoc loco, dicit: infra tamé item, & in Oratore scribit, tria esse, quae efficere debet orator, ut doceat, ut delectet, ut flectat. Itaque quum postea diceret, M. Callidium duo ex his summe tenuisse, ut &

rem illustraret differendo, & animos eorum, qui audirent, deuinciret voluntate: addidit, abfuisse tertiam laudem illam, qua permoueret, atque incitaret animos. In libello quoque de Optimo oratorum genere tres esse laudes ostendit. Quod si tres sunt laudes, quo pacto duæ nunc esse dicuntur? Quia si duo sunt oratorum genera, vnum attenuate, alterum sublato dicentium, erit & tertium modice dicentium: & ita erunt oratorum tot genera, quot sunt dicendi figuræ, quæ tres describuntur. atqui Cicero in libello de Optimo oratorum genere, vnum tantum genus esse contendit: vt iam ex scriptis Ciceronis appareat, vnum, duo, & tria oratorum genera numerari, vel potius plura, atque adeo tot, quot sunt orationum genera: quando ipse in Oratore sic inquit: quot orationum genera diximus, totidem oratorum reperiuntur. Dixerat autem ibi paulo ante, orationum genera plura esse, eaque diuersa. Fortasse Dialectici sic interpretarentur: vnum genus est vltimum, quod Græci vocant *κακὸν ἄριστον*: reliqua sunt media, quæ illi *μέσση*, καὶ ὑπὸ μέσση solent appellare. concedo de genere vltimo, sed de reliquis dubito, quum genera illa tum dicantur esse, quum formam, siue speciem inferiorem respiciant. at hic ne speciem quidem facile videas, quæ vocant illi *ἐλάσσονα καὶ ὑπερβαλλόντα*. Quare videtur dicendum, quod etiam diximus, genera pro formis à Cicerone poni: vel potius id, quod ipse scribit in libello de Optimo genere oratorum ad hunc modum: oratorum genera si quis ita numerat, plura genera, vt alios grandes, aut graues, aut copiosos: alios tenues, aut subtiles, aut breues: alios eis interiectos, & tanquam medios putet, de hominibus dicet aliquid, de re parum. In re enim, quod optimum sit, queritur: in homine dicitur, quod est. Vnum est igitur genus perfecti. Optimus est enim orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Itaque si rem ipsam consideres, genus est vnum: si homines, plura videntur: quod, vt diximus, in dicendo variæ sint hominum voluntates. Tria tamen siue genera, siue species laudantur, attenuate, mediocriter, & sublato dicentium. hæc igitur Cicero sæpe nominat, ita quidem, vt oratori vehementi semper primas, mediocri aliquando, sed sæpius attenuato secundas, & mediocri tertias tribuat. Vehemens enim permouet, attenuatus docet, mediocri tantum delectat: at, vt ait in libello de Optimo genere oratorum, permouere necessarium, docere delectatum, delectare honorarium. Quare quum duo genera bonorum dicat, non excludit vel tertium genus, vel reliqua, si qua sunt, sed duo bonorum genera separat. atque hoc loco quum duas summas laudes dicit, non excludit tertiam, sed has summas esse contendit: quæ tamen omnia sub illo vltimo genere comprehenduntur. Fortasse etiam Cicero, vt fuit acutissimus, iam tum videbat, quod non nulli postea dixerunt, delectationem in motu contineri, & ob id duas summas laudes ponebat, docere, & mouere, quamuis postea separat delectationem, quam nunc tacet, quia Ser. Galba ea laude caruit, quamuis egrederetur, vt delectaret, supra. VNA SVBTLITER DISPUTANDI AD DOCENDVM, hoc pertinet ad dicendi genus attenuatum, quod in oratore subtile vocat, & in probando esse docet: de quo verba illa scribuntur: oratores tenues acuti sunt, omnia docentes, & dilucidiora, nō ampliora facientes, subtili quadam, & pressa oratione limati: in quo genere quum versaretur ite M. Callidius, vt infra dicitur, rem illustrabat differendo. ALTERA, quæ sit generis vehementis, quod est in flectendo, vt ait in Oratore, vbi genus hoc ipsum ita describit: grandiloqui, vt ita dicam, fuerunt cum ampla & sententiarum grauitate, & maiestate verborum: vehementes, varii, copiosi, graues, ad permouendos, & conuertendos animos instructi, & parati. PERMOVEN-
POS, aliter commouendos, vtrunque recte. nam Cicero in hac re vtroque verbo

verbo saepe vtitur: vtque id fiat, M. Antonius libro secundo de Oratore docet. **MVLTOQVE** PLVS PROFICIAT, in flectendo enim, vt ait in Oratore, & permouendo vis omnis oratoris est: in quo Pericles, & Demosthenes excelluerunt. **INFLAMMET**, permoueat, flectat, quod est victoriae, vt in Oratore docet. **DOCEAT**, probet, quod necessitatis est, vt ait in Oratore, vel quod debitum est, vt in libello de Optimo genere oratorum loquitur. **ELEGANTIAM**, quae facit, vt vnumquodque pure, & aperte dici videatur, vt autor Rhetoricae ad Herennium docet. **LAELIO**, in Laelio fuit elegantia, vt diximus. **VIM**, *δύναμιν*, quae tanta fuit in eo, vt falsa pro veris etiam P. Crasso probaret, vt lib. primo de Oratore scribitur. **LVSITANIS**, quos hodie Portugallenses vocant. **PRAETORE**, Praetor enim male aduersus Lusitanos pugnavit, vt Liuius libro quadragesimo octauo scripsit, & Appianus in libro de Rebus in Hispania gestis. Deinde Consul, vt aduersus Viriatum mitteretur, obtinere non potuit, L. Aurelio Cotta collega idem petente, & Africano dicente, alterum nihil habere, alteri nihil satis esse, vt Valerius Maximus lib. sexto capite quarto refert. **INTERPOSITAM**, Ser. Galba est accusatus à Libone, quod Lusitanorum magnam manum, interposita fide, Praetor in Hispania interemisset, vt Valerius Maximus libro octauo capite primo refert: qui libro nono capite sexto scribit ad hunc modum: Ser. quoque Galba summæ perfidiae: trium enim Lusitaniae ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim vendidit: quo facinore maximam cladem barbarorum magnitudine criminis anteceffit. Triginta millia Lusitanorum trucidata fuisse Suetonius in Galba testatur: Appianus vero in libro de Rebus in Hispania gestis re pluribus verbis describit. **INTERFECTIS**, praeter paucos, qui, vt refert Appianus, auferunt: quorum vnus fuit Viriatus: qui postea vel ob id crudelius bellum cum Romanis gessit. Hinc Suetonius in Galba scripsit, hunc Galbam Hispaniam ex Praetura obtinentem, triginta Lusitanorum millibus perfidia trucidatis Viriati belli causam extitisse. **L. LIBONE**, aliter L. Scribonio: utrumque recte. is enim dicebatur L. Scribonius Libo, vt inuenies libro primo, & secundo de Oratore, epistola quinta libri duodecimi ad Atticum, apud Valerium Maximum libro octauo capite primo, & apud Liuium libro quadragesimo nono. Scribonii plebei fuerunt, vt vel ex huius Scribonii Libonis Tribunatu constat. Libo vero cognomen etiam in aliis gentibus, vt Petilius, & Octauius inuenitur. **TRIBVNO PL.** L. Marcio Censorino, M. Manilio Coss. vt ex Liuii libro quadragesimo nono cognosci potest: quanquam Cicero epistola quinta libri duodecimi ad Atticum dubitat, iis ne Coss. an superioribus, hoc est L. Quintio Flaminio, M. Acilio Balbo Coss. Tribunus plebis fuerit. **INCITANTE**, contra Galbam. **ROGATIONEM**, vt Lusitani, qui ex foedere populo Romano dediti, à Ser. Galba in Gallia venissent, in libertatem restituerentur. sic enim nos apud Liuium libro quadragesimo nono legimus: quaestionem Cicero libro primo de Oratore vocat. **PRIVILEGII**, quae lex est, quae priuatis hominibus irrogatur: quod sacrae leges, & duodecim tabulae vetabant, vt Cicero in oratione pro Domo, in oratione pro Sestio, & in libris de Legibus ostendit. **SIMILEM**, neque enim prorsus erat priuilegium, quod ferri, & irrogari non poterat: sed erat similis priuilegii: quoniam ferebatur quidem de Lusitanis in libertatem restituendis, sed ita tamen, vt in Galbam, qui contra fidem eos vendiderat, ferri videretur, & ita priuilegii similis appellari posset. **SVMMA SENECTVTE**, annos quinque, & octuaginta natus. **LEGEM**, L. Libonis Tribuni ple. rogationem. **SVA-**

DENS, & quidē acerrime, vt Liuius lib. quadragesimo nono scripsit. hinc Va-
 lerius Max. lib. octauo capite primo inquit, Cato actioni Tribunitiæ subscri-
 psit. IN GALBAM, ad cuius perniciē M. Cato vehemēter incumbēbat, vt in
 oratione pro Muræna legimus. MULTA DIXIT, vt Galbæ inimicus, quod apud
 libro primo de Oratore scriptum est: & Hispanorum patronus, quod apud
 Liuium libro quadragesimo tertio videbis: hinc Cicero Verrina prima scri-
 bit, Catonem cum multis graues inimicitias gessisse propter Hispanorum,
 apud quos Consul fuerat, iniurias. IN ORIGINES, de quibus diximus.
 apud Valerium Maximum libro octauo capite primo scriptum est, in Origi-
 nibus: nos vero ex ipsa locutione, & ex lib. manu scripto, in Origines, repo-
 nendum putamus. RETVLIT, scriptam reliquit, dixit supra: Liuius vero
 libro quadragesimo nono, suis annalibus inclusit. AN DIEBUS, AN MEN-
 SIBUS? eodem certo anno, quo mortuus est, vt supra dictum est: sed quum
 diem, aut mensem scire non posset, ita locutus est. TUM IGITUR RECUSANS
 GALBA PRO SESE, miserabiliter Galba pro se locutus, inquit Li-
 uius libro quadragesimo nono: quanquā vereor ego, ne legendum sit hoc
 loco: tum nihil recusans Galba pro sese. nam recusare verbo sic vti non solet
 Cicero: & Valerius Maximus, qui non res modo, sed verba etiam solet mu-
 tuari, hanc rem sic in suum librum octauū transtulit: Reus Galba pro se iam
 nihil recusans, paruulos liberos suos, & Galli sanguine coniunctum sibi filiū,
 flens commendare cœpit. Quæ vero libro primo de Oratore de Galba refe-
 runtur, ostendunt, eum de se prorsus desperasse, vt merito dici possit hoc lo-
 co, nihil pro se recusans. POPULI ROMANI, quem tutorem instituere di-
 xit puerorum orbitati, vt libro primo de Oratore scribitur. IMPLORANS,
 auxilium petens, & misericordiam concitans, vt ait libro primo de Oratore:
 vbi dixit, misericordiam concitare, hic fidem implorare. SVOS PVEROS,
 suos liberos paruulos, vt ait Quintilianus libro secūdo capite decimo sexto:
 duos filios paruulos, libro primo de Oratore: duos filios prættextatos, vt ait Li-
 uius libro quadragesimo nono: & quidem, vt ego arbitror, Ser. C. Sulpicios.
 nam prior debuit patris prænomen referre: alter infra Caius appellatur. hūc
 morem Græcis fuisse Plato in Apologia docet, vbi Socratem inducit affir-
 mantem, se non facturum, quod alii, vt filios in iudicium misericordiae con-
 citandæ causa producat: Aristophanes idem in Vespis quidem, sed in Pluto ta-
 men potissimum his verbis ostendit: ὁρᾷ γὰρ τὸν τῷ ἑμῷ καὶ ἀσπόμενον, ἵκετ' ἵκετ'
 ἔχοντα μετὰ τῷ παιδίῳ, καὶ τῷ γυναικὶ. Cicero quoque id se fecisse sic in Orato-
 re scribit: miseratione nos ita dolenter vti solemus, vt puerum infantem in
 manibus perorantes tenuerimus: vt alia in causa excitato reo nobili, sublato
 etiam filio paruo, plangore, & lamentatione compleremus forum. C. GAL-
 LI, C. Sulpicii Galli: de quo diximus, propinqui sui, libro primo de Orato-
 re. erat enim vterque Sulpicius. FILIVM, Q. Pupillum vocat libro primo
 de Oratore: cuius erat tutor, vt Liuius libro quadragesimo nono dixit.
 FLENS, Valerius Maximus idem libro octauo capite primo scribit. flebat igitur
 ipse, & puer populo fletum mouebat, vt libro primo de Oratore leges.
 COMMENDABAT, tutelæ populi, vt ait libro primo de Oratore. CVIVS,
 cuius filii Q. Pupilli. ORBITAS, C. enim Sulpicius Gallus iam pridem mor-
 tuus fuerat ita, vt puer ille tum orbis esset. FLETVS, verisimile est, quum
 fleret Galba, qui puerum penè in humeros suos extulerat, illum etiam fleuif-
 se. Id fieri solere ostendit etiam Aristophanes in Vespis, cuius verba dum ex-
 plicat Interpres, ita scribit: παιδίᾳ κλαίει ἐν τοῖς δικαστηρίοις τὸς κατηγορούμενον. RE-
 CENTEM, non poterat enim non esse recens, quum filius ita puer esset. &
 sanè C. Sulpicius Gallus annis sexdecim antè Consul fuerat: & credendum
 est, eum

est, eū post Consulatū aliquot annos vixisse. CLARISSIMI PATRIS, C. Sulpicii Galli, qui vir clarissimus fuit, vt supra demonstrauimus. ISQVE, Ser. Sulpicius Galba. SE TVM ERIPVIT, ita miserabiliter pro se locutus est, vt rogatio antiquaretur, quod Liuius lib. quadagesimo nono posuit. His cum tragœdiis liberatū Rutilius ferebat, lib. primo de Oratore. idem dicit hoc loco Cicero, cui Valerius Max. lib. octauo capite primo assentitur: in oratione pro Muræna Cicero scribit, eum Catoni incumbenti ad eius perniciem à populo ereptū fuisse, ne nimis aduersarii viribus abiectus videretur: Appianus vero in lib. de Rebus in Hispania gestis, credit eum, quum esset Romanorum ditissimus, quoties accusatus est, toties suis diuitiis absolutū fuisse: iuuit illū etiam Q. Fuluius Nobilior, vt Liuius ostendit. Nos his omnibus de causis simul absolutum credimus. FLAMMA, eripuit flamma, vt apud poëtam, vagināq. eripe ferrum. aliter flammæ: quod est frequentius, vt in oratione pro Muræna eadem de re loquens, dixit: Galbā Catoni populus eripuit. Flammæ igitur, inuidiæ, & odio populi, quo tum Galba premebatur, vt lib. primo de Oratore demonstratur. PROPTER PVEROS, respectu puerorum, inquit Valerius Max. COMMOTA, cōcitata, lib. primo de Oratore. IDEM, idem Cato, qui legem suā sit. SCRIPTVM RELIQUIT CATO, sic lib. primo de Oratore: apud Catonē scriptū esse video, nisi pueris, & lachrymis vsus esset, pœnas eū daturū fuisse. IPSVM, qui rogationē in Galbā ferebat. LIBONEM, L. Scribonium Libonē: qui quū dixisset, quādo tādē Galba de triclinio tuo exhibis? quū tu, inquit, de cubiculo alieno. lib. secūdo de Oratore. atque hic Libonē inserit, vt supra Scipionis filium, & infra Fusidium. NON INFANTEM, satis disertum. ΑΥΤΟΤΩ. ORATIONIBVS, quæ tunc extabant.

Cū hæc dixissem, & paulū interquieuissem, Quid igitur, inquit, est causā, Brutus, si tanta virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orationibus eius apparet? quod mirari nō possum in eis, qui nihil omnino scripti reliquerunt. Nec enim est eadē, inquam, Brute causā nō scribendi, & nō tā bene scribēdi quā dixerint. nā videmus alios oratores inertia nihil scripsisse, ne domesticus etiam labor accederet ad forensem; pleræque enim scribuntur orationes habitæ iam, nō vt habeantur: alios non laborare, vt meliores fiant; nulla enim res tantū ad dicendum proficit, quantū scriptio; memoriam autē in posterū ingenii sui non desiderant, cum se putant satis magnā adeptos esse dicendi gloriam, eāmq. etiam maiorem visum iri, si in existimantium arbitrium sua scripta non vernerint: alios, quod melius putent dicere se posse, quā scribere: quod per ingeniosos hominibus, neq. satis doctis, plerunq. contingit, vt ipsi Galbæ: quē fortasse vis non ingenii solum, sed etiā animi, & naturalis quidam dolor dicentē incendebat, efficiebātq. vt & incitata, & grauis, & vehemens esset oratio: dein cum otiosus stylum prehenderat, motūsq. omnis animi tāquam ventus hominem defecerat, flaccescebat oratio: quod iis, qui limatius dicēdi consecretantur genus, accidere non solet: propterea quod prudentia nunquam deficit oratorem; qua ille vtens, eodem modo

possit & dicere, & scribere. ardor animi non semper adest: isque cum confedit, omnis illa vis, & quasi flamma oratoris extinguatur. hanc igitur ob causam videtur Lælii mens spirare etiam in scriptis, Galbæ autem vis occidisse.

QUVM HAEC DIXISSEM, vsus digressionem, vt ostendimus, cui nūc alteram addit. QUID IGITUR, est quoddā πρόβλημα, quod Cicero paulo post explicat. TANTA, quanta supra est exposita. VIRTUS, vis, δύναμις, & ἰσχύς, sic supra, omnes oratoriae virtutes in orationibus Catonis reperiuntur. CUR, quærit quidem Brutus, sed nō tam, vt sciat, quā vt modeste, quæ dicta sunt à Cicerone de oratoribus, vt Atticus infra, sic ipse quoq. quasi confutet, & quidem hoc penè modo: neq. Galba, neq. alii, quos dixisti Cicero, videntur tales fuisse, quales descripsisti. nam Galba male scripsit, & alii nihil scripserunt: quum tamen à te stylus lib. primo de Oratore optimus, & præstantissimus dicendi effector, ac magister appelletur. Quare quum illi vel male, vel nihil scripserint, boni oratores non videntur fuisse: quia, quod oratorē maxime facit, scribere nesciuerunt. atq. hoc Brutum voluisse dicere, ostendit, quod Cicero respondet. MIRARI NON POSSVM, videtur dictum cum ioco. quis enim nescit, neminem posse mirari, quod nunquā sit factū? NIHIL OMNINO SCRIPTI RELIQUERVNT, oratores Romani scripta, ex quibus iudicium fieri posset, non multa sanè reliquerunt, quod ait lib. primo de Oratore. NEC ENIM, αὐτολογία illius rei, quam relinquit intelligendam, ita propemodum: noli Brute ita concludere: oratores isti aut male scripserunt, aut nihil scripserunt, ergo scribere nesciuerunt, & ideo boni oratores non fuerunt. nec enim eadem est causa non scribendi, & non tam bene scribendi, quā dixerint. NAM, αὐτολογία αὐτολογία. ALIOS, ex his potissimū, quos diximus, & dicemus, vt P. Sulpicium, de quo dicitur infra. INERTIA NIHIL SCRIPSISSE, est enim magni laboris, quem pleriq. fugimus, vt ait lib. primo de Oratore. DOMESTICVS, quem domi ferre necesse fuisset, si orationes iam habitas postea scribere voluissent. FORENSEM, quem oratores in foro dicendo sustinent. PLERAEQVE ENIM, αὐτολογία, quare dixerit, accederet, quum multi prius scribant domi, quā dicant in foro. pleræque, inquit ipse, scribuntur habitæ iam. & tunc labor domesticus ad forensem accedit. ALIOS, videmus. MELIORES FIANT, scribendo. NULLA ENIM, αὐτολογία quod oratores scribendo meliores fiant. TANTVM AD DICENDVM PROFICIT, QVANTVM SCRIPTIO, est enim caput quam plurimum scribere, vt lib. primo de Oratore dicitur, vbi Crassus docet, quantum ipsa scriptio proficiat. MEMORIAM AVTEM IN POSTERVVM INGENII SVI NON DESIDERANT, non curant, atque adeo nolunt sua scripta extare, quæ sui ingenii memoriam apud posteros seruent. & quāvis ad inueniendum in dicēdo ingenio sit opus, vt lib. secundo de Oratore M. Antonius disputat, & ita sit opus, vt, qui se putāt satis magnā adeptos esse dicendi gloriam, eāmq. etiam maiorem visum iri, si in existimantium arbitrium sua scripta non venerint, non possint eam gloriam habere, nisi memoria ingenii appareat: in scriptis tamen vis ipsius ingenii maxime solet extare. sic Hortensium, cuius nullum scriptum vidimus, magnum quidem oratorem fuisse credimus, sed Ciceronem tamen ex scriptis multo maiorem iudicamus. Itaque qui non scribunt, non videntur desiderare memoriam sui ingenii, quum ea potissimum literis seruetur vsque adeo, vt saepe legas, mandare literis, & tradere memoriæ pro eodem poni. QVVM SE PVTANT, αὐτολογία nisi enim putarent, se satis magnam gloriam adeptos, fortasse desiderarent memoriam sui

fuingenii in posterū. MAIOREM VISVM IRI, fit enim ferè semper, vt ea,
 quæ audimus, maiora, quàm quæ videmus, esse videatur. EXISTIMANTIVM,
 libenter legerè, æstimatium. ALIOS, alios videmus nihil scribere: quæ verba
 nisi addas, aut repetas, *βλῆμισμός* sit necesse est. MELIVS PVIENT DICERE,
 vt Hortensius, qui melius dicebat, quàm scripsit, vt in Oratore Cic. testis est.
 Idem, vt nūc alios mittā, de Carolo Ruino Regienfi Iurifconsulto, & de Ioan
 ne Baptista Egnatio præceptore nostro iudicatur. quod ipsum nos affirmare
 possumus, qui vtrunq. audiuius, & vtriusq. scripta legimus. Sed hac ipsa de
 re Quintil. lib. duodecimo cap. decimo plura disputat. PLERVNQVE, non
 semper. CONTIGIT, & hodie, vt quum maxime contingit. Videmus enim
 quandoq. homines prorsus indoctos, bene dicere, qui ne literam quidem, vt
ὑπερβολικῶς loquar, scirent scribere. IPSI GALBAE, de quo tu potissi-
 mum Brute quæris. FORTASSE, sic loquitur vt de re, quam pro certo
 affirmare non possit. VIS NON INGENII SOLVM, nam ea quoq. in per-
 mouendo requiritur: quamuis, ea de re loquens Cicero in Oratore, sibi eam
 non tribuat, ne arroganter de se loqui videatur. ANIMI, vis animi, de qua
 sic in Oratore scribit: sed, vt supra dixi, nulla me ingenii, sed magna vis ani-
 mi inflammat, vt me ipse nō teneam. eadem in Crasso fuisse dicitur libro se-
 cundo de Oratore, vbi plura hac ipsa de re scribuntur. NATVRALIS QVI-
 DAM DOLOR, qualem in se fuisse M. Antonius libro secundo de Oratore
 testatur, & docet in omnibus bonis oratoribus esse oportere. nam, vt ait
 Horatius, si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. DICENTEM, agen-
 tem. Tunc enim res maiores videri solent. hinc in Oratore sic de se scribit Ci-
 cero: carēt libri spiritu illo, propter quæ maiora eadē illa, quū aguntur, quàm
 quum leguntur, videri solent: & lib. primo ad Atticum: ex altercatione licet
 pauca degustes. nam cætera non possunt habere eandem neq. vim, neq. venu-
 statem, remoto illo studio contentionis, quem *ἀγων* vos appellatis. hoc Ae-
 schines videtur significasse, quum dixit: quid si ipsum audiuissetis? INCEN-
 DEBAT, ita, vt, quod de Crasso lib. secundo de Oratore dicitur, ardere ipse
 videretur. ESSET ORATIO, qualis esse debet in eo genere, quod in Ora-
 tore *παρρηλικόν* vocat, de quo plura lib. secundo de Oratore dicuntur. OTIO
 SVS, Ser. Galba otium dominatus. PREHENDERAT, vt scriberet aliquā
 orationem iam habitam. MOTVSQVE OMNIS ANIMI, quo dicens incen-
 debatur. TANQVAM VENTVS, solet nautas deficere. HOMINEM, Ser.
 Galbam. FLACCESCEBAT, languescebat, & quasi decidebat, ac vires
 amittebat. LIMATIVS, subtilius. nam subtile dicendi, quod attenuatū vo-
 cabat, in probando est, vt in Oratore docet: in quo versantur tenues, acuti,
 omnia docētes, & dilucidiora, nō ampliora facientes, subtili quadā, & pressā
 oratione limati, vt etiā supra retulimus. ACCIDERE NON SOLET, vt me-
 lius dicāt, quàm scribāt. PROPTEREA QVOD, *αἰτιολογία* quare nō accidat
 iis, qui limati dicendi genus cōsectantur, vt melius dicāt, quàm scribāt: sed
 æque bene scribāt, ac dicāt: quia in oratore semper est eadē prudētia, nō sem-
 per idē ardor. in oratore subtili nō est ardor, sed eadē semper prudentia: ergo
 semper eodē modo dicit, & scribit: contra in sublimi oratore quāuis eadē sit
 prudētia, nō est tamē semper idē ardor: & ob id nō semper eodem modo scri-
 bit, quo dicit. NVNQVAM DEFICIT, nam qui eloquentiæ verè dat ope-
 ram, dat prudentiæ, vt supra dixit: & libro tertio de Oratore docet, eloquen-
 tiam sine prudentia esse non posse. ARDOR ANIMI, qui facit, vt orato-
 res sæpe melius dicant, quàm scribant. NON SEMPER ADEST, vt quū do-
 mi sunt otiosi oratores. CONSEDIT, cōquieuit. ILLA VIS, quæ dicentem
 prius incendebat. EXTINGVITVR, verbum translationi accōmodatum,

flamma extinguitur. *CAVSAM*, & quidem quasi duplicem. Lælius scripsit, ut dixit, quia versabatur in subtili genere dicendi, nec vi illa permouēdi incēdebatur: Galba melius dixit, quā scripsit, quia postea otiosus ab illo ardore, & vi dicēdi deserebatur. *MENS*, qua Lælius utebatur in dicēdo. *vis*, *δύναμις*. *OCCIDISSE*, in scriptis. spirare occidisse, *ἀνύκετον*. occidisse vero dicto reus, quo partē hāc, in qua de Galba vehemēti oratore locutus est, absoluit.

Fuerunt etiā in oratorū numero mediocriū L. & Sp. Mummi fratres, quorum extant amborum orationes: simplex quidem Lucius & antiquus, Spurius autē nihilo ille quidē ornatior, sed tamen astrictor: fuit enim doctus ex disciplina Stoicorum. Multæ sunt Sp. Albini orationes. sunt etiā L. & C. Aureliorum Orestarum, quos aliquo video in numero oratorum fuisse. P. etiā Popilius cum ciuis egregius, tum nō indifertus fuit: C. vero filius eius disertus. Caiusque Tuditanus cum omnia vita atque victu excultus, atque expolitus, tum eius elegans est habitum etiā orationis genus. Eodemque in genere est habitus is, qui iniuria accepta fregit Ti. Gracchum patientia, ciuis in rebus optimis constantissimus M. Octavius. At vero M. Aemilius Lepidus, qui est Porcina dictus, iisdem temporibus ferē, quibus Galba, sed paulo minor natu, & summus orator est habitus, & fuit, ut apparet ex orationibus, scriptor sanē bonus. Hoc in oratore Latino primū mihi videtur & lenitas apparuisse illa Græcorum, & verborum comprehensio, etiā artifex, ut ita dicam, stylus. hunc studiose duo adolescentes ingeniosissimi & propē æquales C. Carbo & Ti. Gracchus audire soliti sunt: de quibus iam dicendi locus erit cum de senioribus pauca dixerō.

FVERUNT, ad rē reuertitur. *MEDIOCRIVM*, nō summorū. L. L. Mummius, qui nouus, ut ait Paterculus, & penē ignobilis à principio fuit, quando *ἀπτόν οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν ὄνομα*, ut Plutarchus in Mario scribit: quū Romani nobiles nomina minimū tria haberēt: vnde illud, tanquā habeas tria nomina: ut M. Iunius Brutus, C. Iulius Cæsar, M. Tullius Cicero: sed tres, ut ait Plutarchus, inueniuntur, qui duo tantū nomina habuerūt, L. Mūmius, C. Marius, Q. Sertorius. nā quod L. Mūmius Achaicus postea est dictus, quartū potius, quā tertium nomē est, & à quibusdam agnomen appellatur, ut P. Cornelius Scipio Africanus: quamvis Paterculus ita dicat: vterq. imperator deuicta à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus: nec quisquam ex nouis hominibus prior Mummiō cognomen virtute partum vindicauit. Hic L. Mummius cum Cn. Cornelio Lentulo Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo octauo, quāuis alii collegā Lucium, nō Cneū vocēt. L. igitur Mūmius Cōsul Achæos vicit, vnde Achaicus est appellatus, & Corinthū deleuit, ac triūphauit: quare summus poëta sic cecinit: Ille triūphata capitūlia ad alta Corintho Victor aget currū, cæsis insignis Achæis. Hoc bellū scripserūt Liuius lib. quinquagesimo primo, quinquagesimo secundo, Iustinus lib. trigesimo quarto, autor libelli de Viris illust. capite sexagesimo, Orofius lib. quinto cap. secūdo, Eutrop. lib. quarto cap. tertio, Florus lib. secūdo cap. decimo sexto, & Patercul. lib. primo: hoc significat Cicero in oratione pro lege Manilia

ge Manilia, quū inquit: legati quōd erant appellati superbius, Corinthū patres vestri totius Graciæ lumen extinctum esse voluerunt. & in oratione secundā cōtra Rullum: Corinthi vestigium vix relictū est: & lib. primo de Officiis: Romani Carthaginē, & Numantiam funditus sustulerunt: nollem Corinthū, sed credo illos secutos opportunitatē loci, maxime, ne posset aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhortari: & Verrina tertia: quid de L. Mummiō loquar, qui urbē pulcherrimā, atq. ornatissimā Corinthum plenissimā rerum omnium sustulit, urbēsq. Achaia, Bœotiaq. multas sub imperiū populi Romani, ditionēmq. subiunxit? & Verrina quinta: Verres est, qui cū L. Mummiō certet, vt plures hic sociorū vrbes, quā ille hostium spoliassē videatur: & Verrina sexta: ille L. Mummius quū Thespiades, quæ ad adēm Felicitatis sunt, ceteraq. profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreū Cupidinē, quōd erat consecratus, nō attigit. Eundem L. Mummiū significat in Lælio his verbis: nunquā Scipio se Mummiō anteposuit: quāuis alii Sp. Mummiū significari putēt. Libro vero decimo tertio ad Atticū sepe nominat, vt in scholiis ostendimus: & lib. secundo de Officiis hoc modo: imitatus patrem Africanus, nihilo locupletior Carthagine euerfa, quid, qui eius collega fuit in Censura, L. Mummius? nunquid copiosior, quū copiosissimam urbē funditus sustulisset? Italiam ornare, quā domū suā maluit: signa enim aërea, vt Liuius lib. quinquagesimo secūdo scripsit, marmoreaq. & tabulas pictas in triūpho tulit. hinc Plin. ita scribit: Mummius deuicta Achaia signis urbem repleuit: & tabulis externis auctoritatem Romæ publice primus omnium fecit. nā quū in prædā vèdenda Rex Attalus V. I. M. Sesteriū emisset Aristidis tabulā Liberū patrē continentē, ille pretium miratus, suspicatusq. aliquid in ea virtutis esse, quod ipse nesciret, reuocauit tabulā, Attalo multū querēte: & in Cereris delubro posuit: & excessit ē vitis, nō relinquēs filiæ dotem, vsq. adeo cōtinens fuit: Censor, vt supra diximus, cum Africano fuit: in quo munere quū segnior, vt autor libelli de Viris illustribus, & Valerius Maximus scribūt, esset, dixit Africanus: vtinā mihi collegā aut dedissetis, aut nō dedissetis. momordit illum quoq. illo dicto, quod est lib. secūdo de Oratore: Afello Africanus obliuiscētī lustrū illud infelix, noli, inquit, mirari. is enim, qui te ex arariis exemit, lustrū cōdidit, & taurū immolauit. quod ego dictum sic interpretor: tāta suspicio est, vt religione ciuitatē obstrinxisse videatur Mummius, qui Afellū ignominia leuauit. s. p. Spurius. sic enim Probus interpretatur. Spuriū vero, vt scriptū est in libello, qui Valerio Max. adscribitur, dicūtur patre incerto geniti, quasi epoptæ dicti, vt quidā volūt, *ἐκ τοῦ ἀεὶ ποιοῦ* à semine, quod nihil à patre, nisi semē habeāt. alii hoc modo scribunt: Spurius dicitur, qui ex muliere nō nota ortus est. Sabini nāq. pudēda mulieris, sporios dicunt, sed hanc rationē Plutarchus in quæstionibus absurdā vocat: illam vero meliorē, quōd Spurius sit inter illa prænomena, quæ duabus literis notātur, S. & P. quibus etiā orbos parētibus scribūt, quum, sine patre, esse dicūt, per S. sine, per P. patrē significātes. Hoc igitur errorē fecit, quōd, sine patre, & Spurius iisdē literis Sp. notatur. Sp. igitur Mūmius bellū in Hispania gessit, & de Lusitanis triūphauit, vt Appianus in lib. de Rebus in Hispania gestis scribit, & fuit in decē legatis L. Mūmio fratri, vt lib. decimo tertio ad Atticū Cicero docet, quē significat itē in Lælio his verbis: hæc etiā magis elucet inter æquales, vt inter me, & Scipionē, L. Furiū, P. Rutiliū, Sp. Mummiū: quāuis L. Mūmius etiā fuerit æqualis ita, vt possint videri recte facere, qui legūt ibi, L. Mūmiū: quia tamē omnes illi, quos ibi nominat, docti cognoscūtur, verisimilius videtur, Sp. Mummiū, qui doctus erat, vt hic etiā dicitur, quā L. Mummiū, qui non dicitur doctus, cum doctis numerari. Quin vel ob id, quōd doctus

erat, libro secundo de Oratore hisce verbis illum significari credimus: dicebat P. Mummius cuius temporis hominem esse: sed legi oportere Sp. nō P. quod saepe hae notae soleant mutari, ut olim in Lælio erant mutatae, P. Crafsum, quū quiuis videre possit, Sp. Cassium, legendum esse. Fuit hic Sp. Mummius etiam legatus in Aegypto cum Africano, quod Iustinus libro trigesimo octauo refert. *MUMMI*, quare Mummiū sint dicti, nos adhuc inuenire non potuimus: illud quidem satis, autore Paterculo, constat, eos homines nō uos fuisse, & plebeios, quando L. quidam Mummius apud Ciceronem in orationibus Post reditum Tribunus plebis agnoscitur: quem tamen Dion libro trigesimo octauo *Λούκιον νῦνιον Κουαδέρτον*, opinor, appellat. Videmus saepe Mumios in simplici scribi, sed in veterū monumentis ferē semper duplici, ut Graeci etiā scribunt, & in his Plutarchus, qui in Mario *Μόμμιον* scribit. *FRATRES*, fratres etiā in epistolis ad Atticum vocantur. *EXTANT*, hodie uero non extant. *SIMPLEX*, & quod ait Paterculus, tam rudis, ut capta Corintho quū maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac statuas in Italiā portandas locaret, iuberet, praedici conducentibus, si eas perdidissent, nouas eos reddituros. simplex tamen hoc loco ad orationem, non ad ingenium refertur, quanquā oratio index animi dicitur. *ANTIQUVS*, quod uerbis antiquis uteretur, ut supra Lælius antiquior est appellatus. *ORNATIOR*, quā L. Mummius. Sp. uero Mummius non fuit ornatus in dicendo, ut Stoicus. nam Stoici dicendi genus exile sunt secuti, ut infra de Rutilio dicitur. *ASTRICTIOR*, ut Stoicus itē. Stoici enim Dialecticē diligenter sunt persequuti, ut Cicero in Topicis ostendit: Dialectica porro, ut infra dicitur, quasi contracta, & astricta eloquentiā putanda est. *EVIT ENIM*, *ἀποδογία*, quare Sp. Mummius neque ornatus, & astrictus fuerit: quoniam Stoicus fuit, ut diximus. *STOICORVM*, de quibus aliquid infra dicitur. *SP. ALBINI*, Sp. Posthumii Albini, qui cum M. vel, ut est in Sallustio, Q. Minutio Rufo Consul an. ab V. C. sexcentesimo quadagesimo quarto fuit: unde Consulare infra Cicero vocat. Hic est enim Sp. Albinus, qui, quod scribit Sallustius, Massinae persuasit, ut Numidia regnum ab senatu peteret. qui Iugurthae bellum intulit, & paulo post comitiorum causa Romam rediit, Aulo fratre, qui legatus erat, in castris Propratore relicto: qui non ita multo post fratris discessum infelicitate praelio aduersus Iugurtham gesto conflixit, ut Liuius lib. sexagesimo quarto scripsit. Nec me mouet, quod is Sp. Posthumius Albinus Consul fuerit post aliquot ex his, qui ponuntur infra: quoniam Cicero semper ordinem Consulū nō sequitur: & fieri potuit, ut, quamuis tardius, quā illi, Consul sit factus, tamen illis maior esset natu. Vel reuertitur ad eū, qui Consul cum L. Pisone an. ab V. C. sexcentesimo sexto fuit. *ORATIONES*, fortasse habitae contra P. Lucillum, & L. Annium Tribunos plebis, quorum dissensio comitia, quod ait Sallustius, impediēbat. *SUNT ETIAM*, orationes. L. L. Aurelii Orestae, qui cum M. Aemilio Lepido Consul an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo octauo fuit, & Sardos subegit, quod Liuius lib. sexagesimo scripsit: cuius Quaestor fuit C. Gracchus, ut infra dicitur. Huic imperium prorogatum fuisse Plutarchus in Gracchis refert. Alicui tamen possit ille uideri, qui Consul cum Sex. Iulio Caesare an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo septimo fuit. c. C. Aurelii Orestae: de quo quidem nos adhuc nihil scriptum uidere potuimus: sed tantum coniecimus hunc Lucii fratrem fuisse, ut hic L. & C. Aurelios fratres coniungat, ut paulo ante L. & Sp. Mummius coniunxit. aliter T. *AURELIORVM*, Aurelia familiam, inquit Sex. Pompeius, ex Sabinis oriundam à Sole dictam putant, quod ei publice à Populo Romano datus sit locus, in quo sacra faceret Soli, qui ex hoc Auselii dicebant

dicebantur, vt Valesii, Papirii. & plebei fuisse videntur, quando C. Aurelius Cotta Tribunatu depulsus libro tertio de Oratore dicitur. nam Cotta, & Orestes Aureliorum cognomina frequenter leguntur. Sic Cn. Orestes Tribunatum petiisse in oratione pro Plancio dicitur. *ORESTARVM*, vti sepe legimus Aurelios Orestas dictos, sic quare ita sint dicti prorsus ignoramus. sic libro secundo de Officiis, in orationibus pro Domo, & pro Plancio nominantur. *P. ETIAM POPILIVS*, P. etiam Popilius Lanas, qui cum C. Sulpicio Galba Consul an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo secundo fuit. Sic enim nunc in Consulibus scriptum videmus: verum nos credimus scribi oportere: P. Rutilius, quum in Cassiodoro legatur, P. Sulpicius, & ita iam prænomen mutetur: in Lælio vero Ciceronis, Lænate, & Rutilio Coss. nec dubium sit, quin hunc annum significet: vt Verrina sexta, P. Popilio, P. Rutilio Coss. Rutilio enim, non Rupilio legendum iudicamus: quum in Lælio illa sint verba: Scipio P. Rutilium potuit Consulem efficere: & apud Valerium Maximum libro secundo capite secundo, illa: P. Rutilius Consul bellum in Sicilia cum fugitiuis gessit: & libro quarto capite septimo illa: Senatus Rutilio, & Lænati Consulibus mandauit. Rutilium vocat item Paulus Orosius libro quinto capite nono, & Eutropius libro quarto. in Consulibus tamen illorum temporum nullum Rutilium inuenio, sed in veteribus inuenio Rupilium. Quare putamus vel Rutilium reponendum, vel Rupilium vbique legendum esse: vel certe vtrunque retinendum, vt alter alteri sit suffectus: quod de Sulpicio etiā dici potest, nam res ea sæpe nomina confundebat. hic igitur P. Popilius, qui Lucius epistola trigesima secunda libri decimi tertii ad Atticū dicitur, Consul fuit, quo anno in iudicium vocati sunt, qui cum Tib. Graccho senserant, vt C. Blossius, de quo Cicero in Lælio, & Valerius Maximus libro quarto capite septimo scribunt. *σπρτηγών* tum fuisse Popilius dicitur à Plutarcho in Gracchis, & ab interprete Prætor vertitur, quasi vero *σπρτηγών* Consul non possit, & ibi debeat verti. Consul ergo quum quosdam Tib. Gracchi amicos, vt refert Plutarchus, vrbe eiecisset, postea cognouit latam esse legem à C. Graccho similem priuilegii, vt in iudicium vocaretur, quicumque in magistratu constitutus, indicta causa quempiam eiecisset. Quare ipse ex vrbe discessit, nec ita multo post fuit restitutus. hinc ait infra: L. Bestia bonis initiis orsus Tribunatus. nam P. Popilium vi C. Gracchi expulsum sua rogatione restituit: & in oratione pro Domo: fortis & constans in optima ratione ciuis Popilius semper fuit: tamen eius in omni vita nihil est ad laudē illastrius, quam calamitas ipsa: & ibidem paulo ante: vbi tuleras, vt mihi aqua, & ignis interdiceretur, quod Gracchus de Popilio? Eundem significat in oratione Post redit. ad Quirites: non enim pro meo reditu, vt P. Popilii nobilissimi hominis adolescentes filii, & multi præterea cognati, atque affines deprecati sunt: & ibidem paulo post bis: & in oratione Post reditum in senatu: nihil vnquam senatus de P. Popilio decreuit: & libro tertio de Legibus: populum Gracchus iu Lænatem incitauit. Hæc collegimus, vt intelligatur, in oratione pro Cluentio sic legendum esse: nec P. Popilius, nec Q. Metellus clarissimi, atque amplissimi viri vim Tribunitiam sustinere potuerunt: & epistola trigesima secunda libri decimi tertii ad Atticum P. Popilium pro L. Popilio reponendum, & fortasse in oratione pro Cornelio Balbo, Q. Maximo, P. Lænati, & apud Gellium libro primo capite septimo, P. Popilio, legendum, quamuis sciamus alios etiam Popilios condemnatos fuisse. *CIVIS EGREGIVS*, fortis, & constans in optima ratione ciuis in oratione pro Domo dicitur. *NON INDISERTVS*, satis disertus, satis eloquens: *ΛΙΤΟΤΗΣ* C. C. Popilius Lænas, cuius nullam memoriam retinemus. *EIVS*, P. Popilii Læna-

tis: CAIVS QVE TVDITANVS, C. Sempronius Tuditanus, qui cum M.
 Aquilio, quem Paulus Orosius M. Acilium Capitonem vocat, Consul fuit
 an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo quinto. His Consulibus nouendialibus
 feris sermo de Rep. fuit à Cicerone institutus paulo ante mortem Africani,
 vt libro tertio ad Q. fratrem refert. Hunc Tuditanum Prætorum P. Popilio,
 & P. Rutilio Coss. fuisse scripsit Libo, vt testatur Cicero libro decimo ter-
 tio ad Atticum, vbi dubitat, an hic in decem legatis Mummio fuerit. OMNI
 VITA, ATQVE VICTV EXCVLTVS, sic Cicero saepe vitam, & victu con-
 iungit: hic tamen etiam legitur, omni vita excultus: ORATIONIS GENVS,
 quo Tuditanus ipse commentarios scripsit: nam C. Tuditanus cōmentarium
 decimum tertium Plinius, & Gellius legerunt, vt apud ipsos inuenies, vt
 Asconium mittam, qui & ipse Tuditanū laudat autorem. IS, M. Octavius.
 Tunc enim alii quoque Octauii fuerunt. INIURIA, potestatis obrogata,
 vt, præter alios, Liuius libro quinquagesimo octauo scripsit. ACCEPTA, à
 Tib. Graccho, qui, vt ait Paterculus, illi pro bono publico stanti imperium
 abrogauit. FREGIT, rogatus à nobilibus multos dies intercedendo impe-
 diuit, ac repressit, vt Plutarchus in Gracchis scribit: vel potius fregit Post
 depositum Tribunatum, vt ex verbis hisce apparet, iniuria accepta fregit.
 TI. GRACCHVM, Tiberium Sempronium Gracchum tunc Tribunum ple-
 bis, & leges agrarias ferentē, vt scribit Paterculus. PATIENTIA, qua vsus
 est in certaminibus, quæ illi in concione saepe cum Tib. Graccho fuerunt, vt
 est apud Plutarchum, vel qua vsus est, etiam accepta iniuria. IN REBV
 OPTIMIS, in rebus optimis, & in rebus optimatum. CONSTANTISSI-
 MVS, quippe qui nunquam nec precibus, nec minis à proposito moueri à
 Tib. Graccho potuerit. M. Marcus, & Marcum vocant omnes, præter Florū,
 apud quem Cneum scriptum inuenies. OCTAVIVS, M. Octavius Cecinna
 vocatur à Iulio Obsequente. De Familia vero Octauiorum nihil ad ea, quæ
 Suetonius in Augusto scribit, videtur addendum. AT VERO, quum illi,
 quos supra diximus, tantum essent diserti, vel certe nō indiserti. M. Marcus,
 vt ab omnibus dicitur. AEMILIVS, ex Aemilia gente, quam scribit Sex.
 Pompeius appellatam à Mamercio Pythagoræ Philosophi filio, cui propter
 vnicam humanitatem cognomen fuerit Aemilos: alii, quod ab Ascanio de-
 scendat, qui duos habuit filios Iulium, & Aemilium. Plutarchus in Paulo scri-
 bit eam ἡ δὲ συγγένεια γεγονέναι καὶ παλαιῶν. addit & illud: ὁ πρῶτος ἦν αἰμιλίον, καὶ
 τῷ γένει τὴν ἐπωνυμίαν ἀπολεπόντων, μέγας δ' ἦν πυθαγόρου παῖς ὃν ὁ πατὴρ αἰμιλίον λόγον καὶ χα-
 ρακτὴρ αἰμιλίου προεγόρευετο. quod si verum esset, Aemylus scribi deberet, ipse ta-
 men Plutarchus semper αἰμιλίον & Latini Aemilium scribunt, & in veterum
 monimētis Aemilius inuenitur. LEPIDVS, idem penè significat Aemilius,
 vnde credimus veteres Aemilium interpretatos fuisse per Lepidum, & sic
 deinceps Lepidum cognomē Aemiliorum fuisse, vt hodie sunt apud nos re-
 ligiosi homines, qui Canonici Regulares vocantur, græce, & latine vtcunq.
 appellati. Hic M. Aemilius Lepidus Porcina cum C. Hostilio Mancino Con-
 sul fuit an. ab V. C. sexcētesimo decimo septimo, nec in eodem bello felicior:
 nam Proconsul aduersus Vacceos pugnavit, cladēque similem Numanti-
 næ passus, vt apud Liuium libro quinquagesimo sexto videre poteris, vel
 apud Appianum in libro de Rebus in Hispania gestis, vbi rem pluribus expli-
 cat, & addit ob id hunc M. Aemilium Lepidum postea condemnatum fuisse:
 sed Valerius Maximus libro octauo capite primo scribit, à L. Calsio accu-
 satum crimine nimis sublimē extractæ villæ in Alsiensi agro, graui multa af-
 fectū fuisse. PORCINA DICTVS, id quare nos adhuc quærimus. GALBA,
 Ser. Sulpicius Galba, de quo supra diximus. MINOR, ipso Galba. nam sex
 annis

annis post Galbā Consulem Consul hic fuit. **SVMMS ORATOR**, vt sum-
 mum oratorem lib. primo de Oratore cum Galba item coniungit. **EX ORA-
 TIONIBVS**, aliter in orationibus: de quibus Atticus infra sic loquitur: pro-
 bas Lepidi orationes, paulum hic tibi assentior, modo ita laudes, vt antiquas.
LENITAS, γλυκύτης ab Hermogene, nisi fallor, appellatur. Cicero certe in
 Oratore duo quādam orationis genera ponit ἡθικὸν καὶ παθητικὸν quorum alte-
 ri vehemētem, incensam, incitatum, fortem, asperam, grauē, & copiosam
 orationem: alteri placidam, summissam, lenem, suauem, æqualem, comem, &
 iucundam subiicit: vt mittam, quæ libro secundo de Oratore hac de re dispu-
 tantur. **ILLA**, ἔμφασις. **GRÆCORVM**, vt Demetrii Phalerei præsertim:
 supra. **VERBORVM COMPREHENSIO**, verborum quasi structuram, &
 quādam ad numerum conclusionem supra, de Isocrate loquens, vocauit: &
 in Oratore verbis apte comprehensam sententiam: quam veteres plerunque
 casu, sæpe natura faciebant, sed hic Lepidus Ciceroni videtur primus apud
 Latinos adhibuisse. **ETIAM**, & iam, separatim libenter legam. **ARTIFEX**,
 præstantissimus dicendi effectus, ac magister, vt libro primo de Oratore di-
 citur. **VT ITA DICAM**, dubitauit, ne dura nimis hæc translatio videretur,
 artifex stylus. **HUNC**, M. Aemiliū Porcinā. **INGENIOSISSIMI**, hinc
 ait infra: vt in Tib. Graccho, Caiōque Carbone talis mens ad Rempub.
 bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicēdum fuit. **ÆQVALES**,
 inter se. Tib. enim Gracchus ante trigessimū annū interfectus fuit, vt apud
 Plutarchum leges, P. Mucio Scæuola, L. Calphurnio Coss. vt autor est Pa-
 terculus: C. vero Carbo Tribunus plebis, vt ostendit Lilius libro quinquā-
 gesimo nono, Claudio, & Perpenna Coss. id est triennio post fuit. **IAM**,
 paulo post. **DE SENIORIBVS**, de his, qui C. Carbone, & Tib. Graccho
 seniores fuerunt.

Quoniam Pompeius non contemptus orator temporibus illis
 fuit; qui summos honores, homo per se cognitus, sine vlla com-
 mendatione maiorum est adeptus. Tum L. Cassius multum po-
 tuit, non eloquentia, sed dicendo tamen; homo non liberalitate,
 vt alii, sed ipsa tristitia & seueritate popularis: cuius quidem legi-
 tabellariæ M. Antius Briso Tribunus ple. diu restitit, M. Lepido
 Consule adiuvante. eaq. res P. Africano vituperationi fuit, quod
 eius auctoritate de sententia deductus Briso putabatur.

QUONIAM POMPEIUS, is, quem Valerius Maximus libro octauo capite
 quinto Q. Pompeium Aufidium vocat, qui Consul quum esset cum Cn. Ser-
 uilio Capione an. ab V.C. sexcentesimo decimo tertio, in Hispaniam profe-
 ctus, Thermestinos, vt Lilius libro quinquagesimo quarto videtur scripsit-
 se, quum Termantini ab Appiano vocētur, subegit: deinde, non semel à Nu-
 mantinis quum fuisset victus, veritus, ne postea Romæ accusaretur, clam cū
 illis de pace cœpit agere. Illi vero legatos ad eum de pace miserunt: quibus il-
 le palam dicebat, pacem aliter fieri non posse, nisi populi Romani fidei se ipsi
 committerent, quod aliter populi Romani dignitas minueretur: clam tamē
 fœdus fecit, vt illi obsides, & fugitiuos darent, ac argenti triginta talenta
 soluerent: quæ omnia quum fecissent illi, ac iam M. Popilius Lænas succes-
 sor venisset, ille iam metu belli præsentia successoris liberatus, inficiatus est,
 quicquid fecerat. Quare ipse, & Numantini à Popilio Romam ad senatum
 sunt reiecti: vt Appianus in libro de Rebus in Hispania gestis ostendit: Romæ

vero, quod refert Paterculus, Pompeium gratia impunitū habuit. Illo enim deprecante, accepta lex non est, vt libro tertio de Officiis est autor Cicero, qui libro secundo de Finibus illum callide improbū vocat, quod fœdus Numantinum sit inficiatus. Credimus illum nos etiam tum repetundarum accusatum, & absolutum, quum iudices, vt Cicero in oratione pro Fonteio, & Valerius Maximus libro octauo capite quinto referunt, Cn. & Q. Capionibus, L. & Q. Metellis testibus in eum non crediderunt. hunc etiam Cicero libro secundo Academicarum quæstionum inter populares ponit. **NON CONTEMPTVS ORATOR**, *αὐτότης*, satis bonus orator: quippe qui, vt diximus, ita sit deprecatus, vt lex accepta nō sit, & ipse sit absolutus. **TEMPORIBVS ILLIS**, quibus Ser. Galba, & M. Aemilius Lepidus fuerunt. Consul enim inter ipsos Consules fuit. **SVMMOS**, amplissimos Verrina septima vocat. **HONORES**, Præturam, Consulatū, Censuram. Vt enim alios honores mitamus, Q. Pompeius, & Q. Metellus vterque ex plebe Censores primum facti sunt, vt Liuius lib. quinquagesimo nono scripsit. **PER SE COGNITVS**, sua, non maiorum virtute nobilitatus. Q. enim Pompeius humili, atque obscuro loco natus est: vt ait Verrina septima. *ἐδόκει γὰρ ὁ πομπήιος ὡς αὐτὸς γεγενῆσθαι*, vt scribit Plutarchus in apophthegmatis, vbi iocus est Scipionis. hinc à Cicerone in oratione pro Fonteio, & in oratione pro Muræna Q. hic Pompeius homo nouus appellatur. **EST ADEPTVS**, plurimis inimiciis, maximisq. suis periculis, ac doloribus, vt Verrina septima scribitur. Inimicitias enim cū Capionibus, & Metellis gessit, vt in oratione pro Fonteio, & apud Valerium Maximum videbis. Ab eius etiam amicitia Lælii nomine Scipio se remouit, vt Lælius apud Ciceronem testatur: ob eam fortasse causam, quam Plutarchus in apophthegmatis scribit: quod, quum, Lælio Consulatum petente, pollicitus Scipioni fuisset, se non petiturum, postea tamen petierat. **TVM**, quum Q. Pompeius viueret: quo tamen L. Cassius annis tredecim minor fuit, vt ex Cos. apparet, si modo Cassius is Consul, vt nos putamus, fuit. **L. CASSIVS**, L. Cassius Longinus à quibusdam Rania dictus, qui fuit Consul cum L. Cornelio Cinna an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo septimo: & Censor cum Cn. Seruilio Capione, M. Plautio Hyspatione, Fulvio Flaccō Cos. vt Frontinus in libris de Aquæductibus refert. Gens vero Cassia duplex videtur fuisse patricia, & plebeia. nam multi Cassii inter primos Consules, & multi item Tribuni plebis in veterū scriptis inueniuntur. **MVLTVM POTVIT**, quippe qui M. Antio Brisone Tribuno plebis aduersante, M. Lepido Consule, & bonis omnibus repugnantibus legem tabulariam tulerit, quod Cicero libro tertio de Legibus affirmat. **NON ELOQVENTIA, SED DICENDO TAMEN**, quod non eloquens, sed disertus esset. **LIBERALITATE**, largitione, qua multitudo deliniri solet, vt libro secundo de Officiis disputatur. **VT ALII**, vt Sp. Cassius, Sp. Melius, C. Flaminius, & alii. **TRISTITIA, ET SEVERITATE**, idem penè his videtur dicere *καὶ ἐν τῇ γῆνι*. nam tristis, & seuerus sæpe conuertuntur, vt ostendit etiam Seruius, illud Virgilii interpretans: amnēque seuerum: & Donatus apud Terentiū ita scribit: tristis ad laudem interdum sumitur, non ad amaritudinem: Cicero iudex tristis, & integer. L. igitur Cassius ita tristis, & seuerus fuit, vt, quod Valerius Maximus libro tertio capite septimo scribit, olim quum Prætor esset, eius tribunal propter nimiam seueritatem scopulus reorum diceretur: de quo sic etiam scribit Asconius: L. Cassius summæ vir seueritatis, quoties quæstor iudicii alicuius esset, in quo quæreretur de homine occiso, suadebat, atque etiam præibat iudicibus, vt quæreretur, cui bono fuisset perire eum, de cuius morte quærebatur: ob quam seueritatem quo tempore

Sex. Peduceus Tribunus plebis criminatus est L. Metellum Pontificem Maximum, totumque collegium Pontificum male iudicasse de incesto virginum Vestalium, quod vnam modo Aemiliam damnauerat, absoluerat autem duas Marciam, & Liciniam, populus hunc Cassium creauit, qui de eisdem virginibus quæreretur:isque & vtrasque eas, & præterea complures alias nimia, vt existimatio est, asperitate vsus, damnauit. Hinc Cicero Verrina quinta ita scribit: non quæro iudices Cassianos, veterem iudiciorum seueritatem non requiro: nec ita multo ante ibidem, Potamonem iudicem Cassianum, & hominem seuerum *εἰρωνικῶς* appellarat. ob id item Verrina secunda Cassiam familiam ad iudicandum vocauit seuerissimam: vnde nos in oratione pro Sex. Roscio Amerino sic legendum putamus: L. Cassius ille, quem populus Romanus seuerissimum, & sapientissimum iudicem putabat, identidem in causis quærere solebat, cui bono fuisset, quod Cicero in oratione pro Milone, & Philippica secunda repetit. non negamus tamen, verissimum, vt nunc legitur, etiam retineri posse. POPVLARIS, hinc libro tertio de Legibus ita loquitur: lex Cassia à nobili homine lata est L. Cassio, sed (pace familiæ dixerim) dissidente à bonis, atque omneis rumusculos populari ratione aucupante. Inter populares etiam libro secundo Academicarum quaestionum ponit. LEGI TABELLARIAE, tabella data, inquit infra, quam legem L. Cassius Lepido, & Mancino Coss. id est an. ab V. C. sexcentesimo decimo septimo tulit: tantum abest, vt verum sit, quod Asconius hoc modo scribit: inde sunt leges Cassiæ tabellariæ de suffragiis libere ferendis, non voce, sed tabula. ille Cassius, qui cognoscendis criminalibus causis in primis quærendum esse dicebat, cui bono. Asconius enim videtur credere, eundem Cassium eum, qui legem tabellariam tulit, & eum, quem Cicero Verrina secunda Q. Hortensio Cos. Des. Tribunum militarem designatum fuisse scribit: quum ab eo tempore ad hoc anni minimum septem & sexaginta numerentur: quanquam licet suspicari, Asconii locum esse corruptum, quum idem in interpretatione orationis pro Cornelio planius idem demonstrat: Quæ sit ista lex Cassia, qua suffragiorum potestas cōualuit, manifestum est. nam Cicero ipse quoque paulo ante dixit, legem Cassium tulisse, vt populus per tabellam suffragium ferret. Altera Cassia lex, quæ populi iudicia firmauit, quæ sit, potest quæri: est autem hæc: L. Cassius L. F. Longinus Tribunus plebis C. Mario, C. Flacco Coss. plures leges ad minuendam nobilitatis potentiam tulit, in quibus hanc etiam, vt, quem populus damnaasset, cuiue imperium abrogasset, in senatu non esset. Ego tamen puto eundem Cassium tabellariam, & iudiciariam leges tulisse, quum Cicero ita dicat infra: iudicia populi iam magis patronum desiderant, data tabella: quam legem L. Cassius Lepido, & Mancino Coss. tulit: & libro tertio de Legibus: lex Cassia de populi iudicio: nisi forte lex eadem fuit: quamuis Cicero in oratione pro Cornelio ita sit locutus: ponam Cassiam, qua lege suffragiorum ius, potestasque conualuit: alteram Cassiam, quæ populi iudicia firmauit: nam lege illa tam in iudiciis, quam in comitiis, vel potius in iudiciis publicis tantum suffragia per tabellam ferebantur: quod vt declaremus, necesse est, vt rem paulo altius repetamus. Populus igitur Romanus semper à principio de tribus rebus, de Magistratibus, de Legibus, & de bello constituit, atque id ipsum suffragiis per curias latis: vnde curiata comitia sunt appellata: in quibus ex generibus omnium, sicut scribit Gellius, suffragium ferebatur, & quidem *ἀνδρεῖων* vt Dionysius libro septimo dixit, sed libro quarto pluribus explicauit: quum docuit, pauperes diuitibus in his comitiis non modo pares, sed superiores etiam fuisse: quod

multo plures essent pauperes, quàm diuites. Quicunque igitur erant in triginta curias distributi, viritim suffragium ferebant: & quum quid hoc modo decretum fuerat, id Curia dicebantur iussisse: vt in oratione pro Domo Cicero demonstrat: si triginta curia id iussissent, id esset ratum? In centuriis autem comitiis ex descriptione Seruii Tullii non omnes, sed singuli per suas centurias, vt libro septimo scribit Dionysius, suffragium ferebant, quia à magistratibus vocabantur. nam centuria centum nonaginta tres ex vniuerso populo Romano confecta fuerant ab illo Rege: ex quibus erant decem & octo equitum, peditum octuaginta primæ classis, viginti secundæ, viginti quartæ, triginta quintæ, vna sextæ. Vocabantur igitur centuriæ equitum, & peditum primæ classis: quæ si omnes decernebant, res decreta putabatur. nam plures erant, quàm reliquæ omnes, & equitum centuriæ plurimum in comitiis poterant, & ob id Cicero in epistolis à D. Bruto petit, vt sibi equitum centurias conficiat. Sin in his fuisset variatum, tunc ceteræ deinceps vocabantur, donec nonaginta septem minimum idem decernerent. Tunc enim absoluebantur comitia centuriata: in quibus ex censu, & ætate, vt ait Gellius, suffragium ferebatur. hinc Cicero libro tertio de Legibus scribit, in his comitiis populum censu, ordinibus, ætatibus descriptum fuisse. In tributis vero comitiis, quæ fiebant, quum ex regionibus, & locis suffragium, vt ait Gellius, ferebatur, populus ipse ferebat, & quidem, quod Cicero libro tertio de Legibus affirmat, fuisse in tribus conuocatus. His primum Tribuni plebis Ap. Claudio, T. Quintio Coss. an. ab V. C. ducentesimo octuagesimo secundo sunt creati. Itaque primum curiata, deinde centuriata, postremo tributa comitia videntur instituta. In his omnibus, qui cum populo agebat, illum rogabat: Velitis, iubeatisne hoc fieri? Populus vero, si res placebat, hoc modo iubebat, vti rogas: nam singuli sic vocis suffragium ferebant, vt rogatori dicerent, vti rogas, perinde, ac si dicerent, iubeo meo suffragio fieri, vti rogas. Nec dubitari potest, quin ita suffragium ferrent, quando ex libro tertio Ciceronis de Legibus apparet, legem primam tabellariam, qua suffragium occultaretur, an. ab V. C. fere sexcentesimo decimo quarto latam fuisse, quàm prius sine tabula suffragium inirent, & vti rogas, dicerent: quod Liuius quidam sæpe, sed libro tamen potissimum sexto verbis hisce demonstrat: vti rogassent, primæ tribus dixerunt. pro verbo, dicere, Cicero lib. secundo de Legibus verbū, edicere, ita videtur vsurpare: suade igitur, si placet, istam ipsam legem, vt ego, vti rogas, possim edicere: nisi alterum ex altero corrigendum putamus. Ibi loquitur Cicero cum Attico, & cum Q. fratre, qui vocis suffragium magis, quàm tabellæ probabant, ob id ad eundem Atticum libro primo sic olim scripsit: operæ Clodianæ pontes occupant: tabellæ ministrabantur ita, vt nulli daretur, vti rogas: id est ita instabant Clodiani, vt iudices suffragium tabella ferrent, vt nulli concederetur, vt suffragium voce ferre posset. nam quum multi essent corrupti, volebant occulte suffragia ferri, ne posset notari: nec ea res aliter intelligi, meo iudicio, potest: quàm in scholis prioribus eam nos paulo aliter explicamus, & qui post nos scripserunt, multo secus etiam sint interpretati. Atque voce quidem Romani suffragium tulerunt vsque ad annum fere sexcentessimum decimum quartum. Tunc enim Gabinia lex de suffragiis per tabellam ferendis est lata: secuta biennio post Cassia est: tertia Papiria: quarta Cælia: quæ tabellariæ sunt appellatæ: quibus latebra populo data est, in qua, bonis ignorantibus, quid quisque sentiret, tabella vitiosum occultaret suffragium, vt Cicero libro tertio de Legibus scribit. Sic enim quisque suam tabellam in cistam coniiciebat, vt occulte posset aduersari. Nam iudicibus ternæ singulis tabellæ dabantur, quarum vna A. altera C.

tera C. tertia N. L. literas inscriptas habebat: quæ notæ erant absolutionis, condemnationis, ampliacionis: ex quibus iudex quisq. quā volebat, in cistam poterat cōiicere, atq. id ipsum ita occulte, vt, quē vellet, posset absoluere, vel condemnare, vel ampliare sua tabella, sine vlla suspitione beneuolentiæ, vel odii: quod nemo postea posset cognoscere, quis iudex vel absoluisset, vel condemnasset, vel ampliasset: nisi omnes vel absoluissent, vel cōdemnassent, vel ampliassent. Vnde Cic. quū audisset, Ap. Claudiū omnibus suffragiis absolutum fuisse, miratus est, nullā ne in tabellā quidē latebra fuisse absconditā maleuolentiæ. lege tamē Cornelia videtur olim reo licuisse optare, clām, an palām de se sententiā ferri vellet: id Cic. in oratione pro Cluētio docet. In reliquis vero suffragiis, in quibus magistratus, vel leges, vel tale quid rogabatur, binæ, nisi fallor, tabellæ singulis suffragiū laturis dabātur: quarū altera punctū sine dubitatione, altera nihil, vt ego puto, scriptum habebat. Itaque, qui fauebāt, tabellā puncto inscriptā: qui aduersabātur, alterā in cistam cōiiciebant. Hinc Cic. in oratione pro Plancio dixit: tribus nōnullas punctis totidē tulit: & ibi dem paulo post: questus es, plures te testes habere de Voletinia, quā quot in ea tribu puncta tuleris. huc & illud Horatii est referendū: omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci. Hanc ferēdi suffragii rationē Cic. non reprehendit, Demosthenē secutus, qui suffragia occulta magis probabat: quāuis Plato lib. nono de Legibus illa scribat verba: *ἔστω φανερόν ἢ ἄφροσ* sed Cic. id populo Romano cōcedebat: vnde tabellā vindicē libertatis in orationibus cōtra Rulūm, & lib. tertio de Legibus appellauit. Quod vero nos diximus de ternis iudicū tabellis, & cista, obscure quidem, sed tamē id scribit Asconius: de cista vero, quæ in comitia deferretur, autor Rhetoricæ ad Herenniū libro primo ita scribit: Saturninus legem ferre cœpit, collegæ eius intercedere: ille nihilo minus cistellā detulit: Cæpio, vt cōtra S. C. intercedentibus collegis, aduersus Remp. videt ferre, cū viris bonis impetū facit, pōtes disturbat, cistas deicit. quo quidē loco quū cistas dicat, ostendit plures fuisse, vt forte vna quæq. curia, centuria, & tribus sua cista vteretur. M. ANTIVS BRISO, Antiorū familia Romę fuit plebeia, vt Tribunatus pleb. ostēdit. M. LEPIDO, M. Aemilio Lepido Porcina, de quo paulo ante dictū est. CONSULE, cū C. Hostilio Mācino. ADIVVANTE, M. Antium Brisone. EAQVE RES, lex illa tabellaria. P. AFRICANO, P. Cornelio Scipioni Africano Aemiliano. VI TYPERATIONI FUIT, apud illos, qui legē tabellariā nō probabant, qualis postea fuit Q. Cic. qui lib. tertio de Legibus cum Marco fratre sic loquitur: Cæsiæ legis culpā Scipio tuus sustinet, quo autore lata esse dicitur. ob id opinor, Scipio popularis à quibusdā putabatur, vt lib. secūdo Academicarū questionū videre potes: sed pro se dixit ipse in libris de Rep. vt Cic. lib. tertio de Legibus testatur. SENTENTIA, legi tabellariæ resistēdi. PVTABATUR, sic lib. tertio de Legibus nihil affirmat, sed inquit: quo autore lata esse dicitur.

Tum duo Cæpiones multum clientes consilio & lingua, plus autoritate tamen & gratia subleuabant. sed Pompeii sunt scripta nec nimis extenuata, (quanquam veterum est similis) & plena prudentiæ. P. Crassum valde probatum oratorem, iisdem ferē temporibus accepimus; qui & ingenio valuit, & studio, & habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. nam & cum summo illo oratore Ser. Galba, cuius Caio filio filiam suam collocauerat, affinitate sese deuinxerat: & cum esset P. Mutii filius, fratrēmque haberet P. Scæuolam, domi ius ciuile cognouerat. in eo indu-

striam constat summā fuisse, maximāque gratiam, cum & consulere plurimum, & diceret. Horum aetatibus adiuncti duo C. Fannii, Caii Marci filii, fuerunt: quorum Caii filius, qui Consul cū Domitio fuit, vnam orationem de sociis & nomine Latino contra Gracchum reliquit. sanē & bonam, & nobilem.

De v o, Cn. & Q. ut ipse Cicero in oratione pro Fonteio, & Valerius Max. lib. octauo cap. quinto vocant: quum scribunt illis testibus in Q. Pompeium non esse creditum, quod cum illo inimicitias gerere diceretur. Illud addit Valerius Max. iisdem parentibus illos natos fuisse, & per omnes honorem gradus ad summam amplitudinem peruenisse. Cn. enim cum Q. Pompeio Consul an. ab V. C. sexcentesimo decimo tertio fuit: Q. vero cū C. Lelio anno sequenti fuit Consul: qui Viriatum dolis interficiendum curauit, ut Liuius libro quinquagesimo quarto, Eutrop. lib. quarto, & Appianus in lib. de Rebus in Hispania gestis, scribunt: Vnde Valerius Max. lib. nono cap. sexto illū inter perfidos numerauit. CAEPIONES, Seruili Capiones. Seruilius vero, quū fuissent inter principes Albanorū, Tullus Rex in patres legit, ut Liuius lib. primo scribit: vnde tā multi Seruili Consules ante, quā plebei Consules fieret, fuisse leguntur: quidam tamē Seruili etiam Tribuni ple. inueniuntur, ut M. Seruilius apud Ciceronē, & P. Seruilius apud Asconium. Quare dicendum videtur, duas familias fuisse. In veterū monimētis Capio, apud Plutarchum ^{uocatur} græce scribitur. CONSILIO, ET LINGVA, videtur quædam ^{regia} eloquentia, quæ nihil aliud esse dicitur, nisi copiose loquens sapientia, ut in Partitionibus, & lib. tertio de Orat. disputatur. AVTORITATE, his Capionibus Cic. in oratione pro Fonteio virtutē, genus, res gestas, fidē, & autoritatē tribuit. SVELEVABANT, ut patroni. SED POMPEII SVNT SCRIPTA, erit hic sensus: reliqui seniores, de quibus ante Tib. Gracchū nos dictatos sumus polliciti, nihil scripti reliquerūt, sed Q. Pompeii sunt scripta. L. igitur Calpurnius, & duo Capiones nihil scripserūt, quod extet, sed Q. Pompeius scripta quædam reliquit. Alii tamē hoc loco legūt, sed Publii sunt scripta: nos quem Publiū velint significare, prorsus ignoramus. Quod si quid mutādū sit, malimus legere, Q. ut Q. Capionē significet, ac ita quasi dicat: erāt quidē duo Capiones Oratores Cn. & Q. sed Q. sunt scripta. NEC NIMIS EXTENUATA, qualia erāt veterū scripta. VETERVM EST SIMILIS, in scribēdo, sed nō ita tamē, ut eius scripta sint extenuata. P. CRASSVM, P. Liciniū Crassum Mutianum Diuitē. nā quū P. Mucij Scæpolæ filius, ut paulo post dicitur, fuisset, à P. Licinio Crasso adoptatus, ita de more fuit appellatus. Ut. n. diximus in scholiis in epistolas ad Atticū, prænomen, nomē, & cognomen adoptatis adoptati & quidē deinceps sumebāt: nomē vero suæ gētis, sed ^{ex quibus} retinebāt, ut P. Cornelius Scipio Aemil. post hæc autē adoptatis, ut vocāt, agnomē, si modo erat, interdū addebāt: quo modo hūc Diuitē credimus appellatū: quod is, qui adoptauit, Diues diceretur, ut in veterū Consulibus appellatur, & à Plin. lib. vigesimo primo cap. tertio, ut opinor. Hic certe, de quo loquimur, cognomine Diues est dictus, ut Cic. lib. primo de Orat. & lib. secūdo de Officiis affirmat. hic enim ille est, de quo Gellius libro primo capite decimo tertio scribit hoc modo: is Crassus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua: quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod Iurisconsultissimus, quod Pontifex Max. Hic, ut ait Plin. lib. vigesimo primo cap. tertio, quum demptam Marfyæ coronam è floribus capiti suo imposuisset, atq. ob id eū duci in vincula Triumviri iussissent, appellauit Tribunos pleb. nec illi intercessere. nos enim credimus eundem esse, quum Plinius Mutianum

Mutianum vocet, nisi forte significet illum, quem alibi ter Consulem fuisse scribit. Hunc, vt Cicero lib. secundo Academicarum quaestionum, & Plutarchus sunt testes, Tib. Gracchus, quum legem agrariam ferre vellet, dicitur adhibuisse, quod C. Gracchus frater eius filiam uxorem haberet: vnde post Tib. Gracchi mortem electus est ipse, qui agrum diuideret. Hic an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo tertio cum L. Valerio Flacco Consul fuit: quo tempore Claudius Cos. Des. de C. Carbonis seditione retulit, & senatus id decreuit, quod & Cic. lib. tertio de Legibus scribit, & nos infra de C. Carbone referemus. Eodem tempore cum Aristonico, vt autor est Cicero Philippica vndecima, bellum gerendum fuit. Rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Cōsul, Pontifex Max. Flacco collegæ Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Itaq. populus Crasso bellū gerendum dedit. Hinc Liuius lib. quinquagesimo nono ita scripsit: aduersus Aristonicū P. Licinius Crassus Consul, quū idem Pontifex Max. esset, quod nunquam antea factū erat, extra Italiam profectus, praelio victus, & interēptus est. in praelio interfectū Strabo quoq. lib. decimo quarto, & Eutrop. lib. quarto dicunt, & Eutrop. illud addit, eius caput Aristonico oblatū, & corpus Smyrnæ sepultū fuisse. Paterculus tamē eum decedentē ex Asia Procōsulem, ab eodē Aristonico interemptū fuisse refert: sed Valerius Max. lib. tertio cap. secundo, Orosius lib. quinto cap. decimo, & Florus lib. secūdo cap. vigesimo sunt autores, eum à Thracibus, quorū Aristonicus magnū numerum in praesidio habebat, inter Eleā & Smyrnā exceptū, ne in ditionē hostis perueniret, dedecus, accersita ratione mortis, effugisse. Virgā enim, qua ad regendum equū vsus fuerat, in vnus barbari oculum direxit, qui vi doloris accensus, latus Crassi sica cōfodit. **PROBATVM ORATOREM**, hinc L. Crassus lib. primo de Oratore illum laudandum putat: quod, quū Scauolę frater esset, solitus esset ei persepe dicere, neq. illum in iure ciuili satis illi arti facere posse, nisi dicendi copiā assumpisset: neq. se ante causas amicorū tractare, atq. agere cōepisse, quā ius ciuile didicisset. nec ita multo post in eodē lib. idem eloquēs, & iuris peritus ab Antonio vocatur, ne repetā, quod ex Gell. supra relatū est. **II SDEM FERE TEMPORIBVS**, nā inter Q. Pōpeii, vt alios mittā, & huius Crassi Cōsulatus nouē anni summū numerātur. **INGENIO VALVIT, ET STVDIO**, tantū valuit, vt ita Valerius Max. lib. octauo cap. septimo scribat: P. Crassus, quū in Asiam ad Aristonicū Regē debellandum Cōsul venisset, tāta cura Græcæ linguae notitiam animo cōprehēdit, vt eā in quinq. diuisam genera, per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret: quæ res ei maximū sociorum amorē conciliauit, qua quis eorū lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti. **DISCIPLINAS**, ex quibus erudiri potuit, vt eruditus fuit. **NAM**, αἰολογία, in qua ordine artificioso vti maluit, quā naturali, vt oratio cresceret. **SVMMO**, ita, vt, quod supra dictum est, omnibus æqualibus eloquētia præsiterit. **ILLO**, ἑμφασιν. **SER. GALBA**, de quo diximus. **CVIVS CAIO FILIO**, aliter, cuius filio: de quo sic infra: huic successit ætati C. Galba Seruii illius eloquētissimi viri filius, P. Crassi eloquētis, & iuris periti gener. Quare prænomen illud, Caio, hoc loco potes retinere. **FILIO FILIAM**, προσωποποιία: & filiā Liciniā de more credimus appellatā fuisse. **AFFINITATE**, quę proprie sit inter eos, qui per nuptias coniunguntur. **DEVINXERAT**, ita, vt ipse Ser. Galba illum, quum Aedilitatem peteret, maiornatu, & Consularis affectaretur, vt libro primo de Oratore dicitur. **ESSET**, hic P. Crassus. **P. MUCII**, P. Mucii Scauolæ eius, nisi me coniectura fallit, qui fuit Consul cum Sp. Posthumio an. ab V. C. quingētesimo octuagesimo. **FRATREM QVE HABERET**, hinc Cicero lib. secundo Academicarum quæ-

stionum ita scribit: duos sapientissimos, & clarissimos fratres P. Crassum, & P. Scæuolam aiunt Tib. Graccho autores legum fuisse: alterum quidem, ut videmus, palam: alterum, ut suspicamur, obscure. P. SCAEVOLAM, P. Mucium Scæuolam, de quo Cicero libro duodecimo ad Atticum sic ait: Nunc velim, P. Scæuola Pontifex Maximus quibus Consulibus Tribunus plebis: equidem puto, Cæpione, & Pompeio. Prætor enim P. Furio, Sex. Atilio. Dabibus igitur Tribunatū. Hic igitur P. Mucius Scæuola Pontifex Maximus fuit, ut in oratione pro Domo his verbis etiam manifestius ostendit: P. Scæuola Pontifex Maximus pro collegio respondit, idque T. Flaminio, Q. Metello Coss. id est an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo primo, ne quis putet alium significari. Fuerat enim Consul ipse cum L. Calphurnio Pisone an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo primo. Qui fieri igitur poterat, ut iisdem temporibus duo, & duo fratres essent Pontifices Maximi, ipse P. Scæuola, & P. Crassus, ut diximus, quum vnus tantum Pontifex Maximus fieret, nec in collegium duo propinqui, ut scribit Dion, nedum duo fratres reciperentur? Credimus igitur nos P. Scæuolam in locum P. Crassi fratris, qui Consul, ut dictum est, perierat, lectum Pontificem Maximum fuisse: & ob id etiam, quod fratri superstes fuit, à Cicerone non hic, sed infra positum fuisse: quamuis P. Crasso maior natu fuisse videatur: quod patris prænomen habuerit, & ante Consul, quàm P. Crassus sit factus: qui tamen in gerenda Repub. putabatur, ut ait Cicero in oratione pro Domo, seignior: quod ipse, & frater, ut est dictum, Tib. Graccho autores legum fuisse dicebantur. Hic Iurisconsultus fuit, & libros de iure, viuo adhuc fratre, imò Aedilitatem petente, scripserat, ut legimus libro primo de Oratore: in quo quidem libro Cicero illum pila bene, & duodecim scrupis ludere solitum fuisse testatur. P. Publium, ut Cicero libro primo ad Atticum, libro primo de Oratore, Verrina sexta, oratione pro Domo, & alibi vocat, quem Paterculus, & optimi quique scriptores sequuntur: quare Cassiodorus, & alii, qui C. scribunt, prorsus errant. MUCIVM, Mucii, si Dionysio, & Plutarcho credimus, patricii fuerunt, sed aliquos ex his plebeios fuisse tot Tribunatus ostendunt. SCAEVOLAM, Muciorum cognomen, quod primum Mucio, qui Porſenam voluit interficere, à clade dextræ manus, ut Liuius loquitur, inditum fuit. DOMI, respicit ad prouerbium, domi habet, habebat autem P. Crassus domi, vnde disceret ius civile, fratrem, & alios. nam multi Scæuolæ iurisperiti fuerunt. hinc Scæuola libro primo de Oratore inquit: iura ciuilia iam pridem in nostra familia versantur. COGNOVERAT, ita, ut à Gellio iurisconsultissimus appelletur. EO, P. Crasso. INDVSTRIAM, lege Valerium Maximum libro octauo capite septimo. GRATIAM, qua tantum valuit, ut quod nunquam antea factum fuerat, impetrarit, ut ipse Pontifex Maximus bellum extra Italiam gereret, ut supra retulimus. CONSULERETUR, ut Iurisconsultus de iure consuleretur, ut olim à rusticano consultus est, quum Aedilitatem peteret, ut libro primo de Oratore Cicero refert. DICERET, ut orator probatus, paulo ante. HORVM, Q. Pompeii, L. Cassii, duorum Cæpionum, & P. Crassi. PVO, C. aliter duo Caii, ut vel legere, vel interpretari oportet. FANNII, Fannii plebei fuerunt, ut ostendit Tribunatus plebis, quem paulo post nominat. CAII, C. Fannii Strabonis, qui cum M. Valerio Messala Consul an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo tertio fuit, & legem sumptuariam tulit, ut autor est Plinius lib. decimo cap. quinquagesimo, quicquid Macrobius ea de re dicat. MARCI, C. Fannii Lelingeri semper Cic. hic, in Lelio, & in epistolis ad Atticum Marci filium vocat. CAII FILIVS, C. Fannius C. F. C. N. Strabo. sic enim in veterum monimentis legitur. DOMITIO, Cn. Domitio

Cn. Domitio Cn. F. L. N. Ahenobarbo, vt in veterum monumentis scribitur. *EVIT*, an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo secundo: quo tempore scribit Iulius Obsequens, in foro Vessano Androgynum natum, in mare delatū esse: in Gallia tres soles, & tres lunas esse visas. Quare sic apud Plinium libro secundo capite trigesimo secundo legendum est: lunæ quoque trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio Cōs. apparuere. *DE*, ne interpreteris hic, de, id est pro, quoniam Fannius aduersatus est. *SOCIIS*, *συμμάχοις*, vt ait Plutarchus in Gracchis. Quo vero pacto socii fierent, scribitur libro primo capite octauo Machabeorum à sociis sociale bellum dictum est ab omnibus historicis, quasi à sociis illatum, quod tamen Cicero Italicum vocat. His omnibus, vel potius toti Italiæ, vt ait Paterculus, ciuitatē Tib. Gracchus est pollicitus, & postea C. Gracchus dabat, cui Fannius Cōsul est aduersatus. *NOMINE LATINO*, C. enim Gracchus in secundo Tribunatu de coloniis mittendis tulit, *καλῶν*, vt ait Plutarchus, *ὡς κοινῶς πολιτείας ὅς λαίνοις καὶ αὐτοῖς ἱσχυρίαν διδόνει*. nec ab eo multū dissentit Appianus. sic infra socios, & Latinos seiungit. *GRACCHVM*, C. Gracchum. sic enim Cicero sæpe propter excellentiam vocat, vt infra, & libro tertio de Oratore videre licet. Hic vero illum significari res ipsa etiam docet: quod quū ipse C. Gracchus C. Fannium Consulem faciendum curasset, ille tamen à patribus stetit. nam quum C. Gracchus leges quādam promulgasset, & quotidie magna sociorum multitudo ad eum conueneret, senatus Fannio Consuli persuasit, vt iuberet omnes, præter Romanos, vrbe exire: id quod fecit. Gracchus vero contrā edictum fecit: in quo Consulem reprehendebat, & sociis, si manerent, opem contra Consulem pollicebatur. hinc nata similtas.

Tum Atticus, quid ergo? est ne ista Fannii? nam varia opinio pueris nobis erat. alii à C. Persio literato homine scriptam esse aiebant, illo, quem significat valde doctum esse Lucilius: alii multos nobiles, quod quisque potuisset, in illam orationem contulisse. Tum ego, Audiui equidem ista, inquam, de maioribus natu, sed nunquam sum adductus vt crederem: eamque suspensionem propter hanc causam credo fuisse, quod Fannius in mediocribus oratoribus habitus esset, oratio autem vel optima esset illo quidem tempore orationum omnium. sed nec eiusmodi est, vt à pluribus confusa videatur; vnus enim sonus est totius orationis, & idem stylus: nec de Persio reticisset Gracchus, cū & Fannius de Menelao Maratheno, & de cæteris obiecisset, præsertim cum Fannius nunquam sit habitus elinguis: nam & causas defensitauit; & Tribunatus eius, arbitrio & auctoritate P. Africani gestus, non obscurus fuit. Alter autem C. Fannius M. F. C. Lælii gener, & moribus, & ipso genere dicendi durior. is soceri instituto; quem, quia cooptatus in Augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille Q. Scæuolam sibi minorem natu generum prætulisset: cui tamen Lælius se excusans, non genero minori dixit se illud, sed maiori filiæ detulisse: is tamen instituto Lælii Panætium audiuerat. eius omnis in dicendo facul-

tas ex historia ipsius non ineleganter scripta perspicui potest: quæ neque nimis est infans, neque perfecte diserta. Mutius autem Augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, ut de pecuniis repetundis contra T. Albutium. is oratorum in numero non fuit: iuris civilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit. L. Cælius Antipater, scriptor, quemadmodum videtis, fuit ut temporibus illis luculentus, iuris valde peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister.

ATTICVS, ut antiquitatis ita peritus, ut illum Cicero sæpe hisce de rebus confuleret, ut in Epistolis apparet. ISTA, oratio. FANNIUS, C. Fannius tunc Consul, ut dictum. C. PERSIO, lege librum primum de Oratore scriptam, & C. Fannio datam: quod alios etiam fecisse infra videbimus. SIGNIFICAT, quum scribit hoc modo: hæc Persium non curo legere, Lælium Decimum volo, quod libro primo de Oratore scribitur: non autem, ut in prologo repetit Plinius: hæc doctissimum Persium legere nolo, Lælium decimum volo. nam si Lucilius doctissimum dixisset, Cicero hoc loco non diceret, significat. significauit vero, quum sua scripta eum legere noluit, illius iudicium reformidans: ut libro primo de Finibus scribit Cicero: qui quum in libris de Rep. hanc sententiam mutuaretur, doctissimum addens, interpretatus est: quod Plinius non videtur animaduertisse. VALDE DOCTVM, omnium Romanorum doctissimum Crassus libro primo de Oratore vocat. LVCILIVS, C. Lucilius poëta, cuius vitam Crinitus, & Lilius scribunt. NOBILES, qui Graccho aduersabantur. CONTVLISSE, de nobili oratione loquens Cicero, suo dichoreo utitur. ISTA, quæ tu dicis Attice. SVSPICIONEM, hanc orationem à Persio scriptam fuisse. OPTIMA ESSET, ita bona, & nobilis, quod dictum est, ut à C. Fannio mediocri oratore non videretur scripta. ILLO QVIDEM TEMPORE, quo pigmenta nondum erant inuenta, ut infra dicitur: nec numerus, qui postea fuit agnitus, ut refertur in Oratore. SED NEC, hic confutat illas duas opiniones ordine conuerso. PLVRIBVS, nobilibus ut dictum est. VNVS ENIM, αἰολογία SONVS, videtur translatio à lyra sumpta, quæ semper eundem seruat sonum. hinc Aegyptii, ut Orus scribit, hominem eundem tenorem vitæ seruantem significare volentes lyram pingebant. ab aliis tamen hic tonus, quæ vox Ciceronia non est, vel tenor reponitur. IDEM STYLVS, quod fieri non potuisset, si plures eam scripsissent: quum vix vni idem stylus esse possit, nedum pluribus. hinc viri docti coniiciunt autorem priapei carminis vnum, non plures, ut alii volunt, fuisse, quod idem stylus esse videatur. DE PERSIO, orationem illam à Persio scriptam fuisse. RETICVISSET, ἀνέκτιστο nec reticuisset, sed dixisset, respondens Fannio, illam à Persio scriptam fuisse: quanquam hæc ipsa ratio non multum mihi videtur valere. nam fieri potuit, ut tum Gracchus id ignorarit, quod postea sit cognitum. GRACCHVS, C. Gracchus. DE MENELAO MARATHENO, de Menelao Maratheno Rhetore Græco. CAETERIS, Rhetoribus. OBIECISSET, tanquam illorum opera in scribendis orationibus uti solitus esset. PRÆSERTIM, sic collige sensum. non credo à Persio, neque à pluribus, sed ab ipso C. Fannio orationem illam scriptam fuisse, præsertim quum Fannius ipse nunquam sit habitus elinguis, quamuis in mediocribus oratoribus fuerit. NAM, αἰολογία quod nunquam sit habitus elinguis. DEFENSITAVIT, ut patronus: quod facere non potuisset, nisi fuisset disertus. P. AFRICANI, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani, GESTVS,

CESTVS, forte P. Scipione, D. Bruto Coss. quo tempore Africanus, & Mú-
 mius Censores fuerunt, vt supra diximus. Videbatur enim Cicero audiuisse,
 tunc Fannium Tribunum plebis fuisse: quanquàm libro decimo sexto ad At-
 ticum de C. Fannio M. F. hoc ipsum scribit: sed quum postea nihil infra suo
 loco ea de re dicat, videtur errorem suum, Attico fortasse monente, cogno-
 uisse, & hunc pro illo reposuisse. **NON OBSCVRVS FVIT**, quòd multas
 cõciones habuerit. **ALTER**, ex duobus Fanniis, quos proposuimus. **C. LÆ**
LII, de quo supra diximus. **GENER**, hunc enim Fannium, inquit in episto-
 lis ad Atticum, generum esse scripseram Lælii: sed tu me χαρισμακῶς refelle-
 ras: te autem nunc Brutus, & Fannius: ego tamen de bono autore Horten-
 sio sic acceperam, vt apud Brutum est. in Lælio etiam sæpe Lælii generum
 vocat. **DVRIOR**, vt Stoicus, qui Panætium audiuit, vt sequitur. exilis etiã
 libro primo de Legibus appellatur. **IS**, C. Fannius. **SOCERI**, Lælii. **IN-**
STITVTO, quo vsus ipse quoque Lælius Panætium audiuit, vt supra ex li-
 bro secundo de Finibus ostendimus. **QVEM**, Lælium socerum. **COOPTA-**
TVS, ab ipso Lælio Augure, vt Cicero cooptatus fuit ab Hortensio, quod
 supra diximus. **NON ERAT**, in Augurum collegium non erat cooptatus.
 atqui in Lælio sic ipse Fannius loquitur: proximis Nonis quum in hortos D.
 Bruti Auguris commentandi causâ, vt assolet, venissemus, tu Læli non affui-
 sti: qui diligentissime semper illum diem, & illud munus solitus esses obire:
 ex quibus quidem verbis apparet, Fannium hunc ipsum Augurem fuisse, qui
 cum Auguribus cõmentandi causâ conuenerit. nam morem fuisse, vt Augu-
 res Nonis commentandi, & colloquendi causâ congregarentur, ostendunt
 Scauolæ verba, quæ paulo post in Lælio sequuntur: quòd his Nonis in no-
 stro collegio non affuisses, valetudinem respondeo causam, non mœstitiam
 fuisse: & illa, quæ sunt libro primo de Diuinatione: in Persis augurantur, &
 diuinant Magi, qui congregantur in fano commentandi causâ, atque inter
 se colloquendi: quod etiam idem Augures quondam facere Nonis solebant.
 Veligitur dicendum, alios etiam, præter Augures, potuisse conuenire ad id
 munus, vel Fannium postea cooptatum fuisse: vel Ciceronem alios alibi scri-
 ptos esse secutû: vel certe deceptum, præsertim quum de hoc ipso Fannio
 videatur sæpe dubitasse: vt quum in epistolis ad Atticum de illo quærit: & ex
 libris de Rep. illû sustulisse in Lælio demonstrat, vt nos in scholiis libri quar-
 ti ad Atticum diximus. **ILLE**, C. Lælius. **Q. SCAEVLAM**, de quo paulo
 post dicitur. **SIBI**, Fannio. ἀμφιβολογία est. vt enim Quintilianus ait, id sibi,
 & ad socerum referri, & ad Fannium potest. at, inquit Laurentius Vallen-
 sis, si dixisset, ei, de Fannio vtique locutus intelligeretur, aut si, ipsi, aut si, illi:
 quasi vero male sit locutus, quum, sibi, dixit: qui semper optime locutus est.
MINOREM NATV, recte igitur faciunt, qui sic in Lælio personas mutant,
 vt Fannius illa verba dicat: Tu vero perge Læli. Pro hoc enim, qui minor
 est natu, meo iure respondeo: & Scauola respõdeat: recte tu quidem: quam-
 obrem audiamus. **NON GENERO**, non ipsi Scauolæ tanquàm genero. **IL-**
LVD, illam ipsam cooptationem. **MAIORI FILIAE**, Læliæ, quæ Scauolæ
 nupserrat: de qua infra dicitur. **IS TAMEN**, istamen Fannius. est autem ἐπὶ
 νῆλκω. **PANÆTIVM**, Panætium Nicagoræ filium, Rhodium, Philosophû
 Stoicum, qui Scipionis Africani minoris magister, & comes fuit: de quo vt
 plura dicamus, nõ videtur locus postulare. **EIVS**, C. Fannii. **HISTORIA**,
 modo annales, modo historiam vocat. & sanè libro secundo de Oratore, li-
 bro duodecimo ad Atticum, & libro primo de Legibus historiam Fannium
 scripsisse testatur. Vt vero Plutarchus in Gracchis est autor, inter alia scri-
 psit Fannius, Tib. Gracchum primum fuisse, qui in hostium murum conscen-

derit, & se in ea re illi comitem fuisse, quum in Africa sub Scipione militarent. NEQUE NIMIS EST INFANS, exiguum enim eloquentiam in Fannio video fuisse, ut ait infra. NEQUE PERFECTE DISERTA, quod ipse Fannius est durior, ut dictum est, & exilis, ut libro primo de Legibus appellatur. MUCIVS, Q. Mucius Scauola, qui fuit alter Lælii gener, ut in Lælio scribitur: & L. Licinii Crassi oratoris socer, ut libro primo de Oratore cognoscitur: ubi testatur ipse se Panætium audiuisse, & quædam, quæ ab eo acceperat, ea, quum Prætor Rhodum venisset, cum Apollonio contulisse. Fuit hic Consul cum L. Cæcilio Metello an. ab V.C. sexcentesimo trigesimo septimo: unde Cicero in oratione pro Rabirio inter Consulares illum ponit, quum scribit, illum confectum senectute, prædeditum morbo, mancum, & membris omnibus captum, ac debilem, hastili nixum, & animi vim, & infirmitatem corporis ostendisse: quod idem propemodum Philippica octaua refert: ut facile intelligi possit, quare libro primo de Oratore ita dicat ipse: id meis pedibus certe concedi est æquius: & in eodem libro Crassus eius valetudinem infirmisimam vocet. Huic, ut in eodem libro dicitur, Lucilius poeta subitatus fuit usque adeo, ut eum in satyris sit insectatus: quare Persius illud dixit: secuit Lucilius urbem, te Lupe, te Muci, & genuinum fregit in illis. Sunt, qui putent hunc in oratione pro Roscio Amerino significari, ubi Q. Scauola dicitur esse vulneratus. Verum enimvero Pontificem nos eum credimus fuisse, qui multo fuit iunior, & in funere Marii potuit vulnerari, & postea sic etiam sanari, ut Fimbriæ ipsi, qui Scauolam vulnerandum curarat, superuixerit. Hic vero sic erat senex illis temporibus, & ita debilis, ut credendum non sit, eum funeri interfuisse, quem Cicero ne sermoni quidem de arte Rhetorica multo prius instituto secundo die interesse voluerit, ut ipse libro quarto ad Atticum scribit. Tunc igitur ille, ut par est credere, se domi continebat: vel si domo exibat, vel leuissimo vulnere concidisset, quum ita senex, & ita affectus esset. Quin ante, quam Marius efferretur, videtur obiisse: quod ita colliges: Cicero mortuo Augure, se ad Pontificem contulit, ut ait in Lælio, atque id ipsum ante L. Syllam primum Consulem, ut infra dicitur. Scauola igitur Augur ante primum Syllæ Consulatum est mortuus: at Marius post id tempus septies Consul fuit. Quid quod Plutarchus hunc Marii socerum sic appellat, ὁ μάλιστα τὸν μὲν ὑπὸς ἑπεμψέ ἐν τῇ μουκίῳ τῷ πενθέρῳ χολίῳ; Hic certe Marii fuit ita studiosus, ut, quod Valerius Maximus libro tertio capite octauo scribit, nunquam à Sylla induci potuerit, ut illum hostem iudicaret. Itaque verisimile non est hominem Marianæ factionis à Fimbria Mariano fuisse vulneratum: quod credi de Scauola Pontifice potest, qui postea etiam ut Syllanus, & optimatum studiosus est interfectus, ut libro octuagesimo sexto Liuius ostendit, & nos infra dicemus. Illud accedit, quod quum dubium esse potest, utrum ex his duobus Scauolis significet, Cicero fere semper ita distinguit, ut hunc Augurem, illum Pontificem, vel Publii filium, ut infra dicemus, appellet: quod & in illa oratione fecisset, si quid modo ea de re dubitari posse credidisset, præsertim quum illa verba adderet: hoc populus Romanus nihil vidit indignius, nisi eiusdem viri mortem, quæ tantum potuit, ut omnes ciues suos perdiderit, & affligerit: quos quia seruare per compositionem volebat, ipse ab his interemptus est. AVGV R, in Augurum collectionem à C. Lælio, ut dictum est cooptatus: unde quasi cognomento solet Augur à Cicerone frequenter appellari, ut in oratione pro Cornelio Balbo, & in Lælio, Q. Mucius Augur Scauola, vel, ut alii volunt, Q. Mucius Scauola Augur, quanquam à multis Augur, vel Scauola tollitur: Ad eum certe Cicero sic à patre deductus erat, ut quoad posset, & liceret, à senis latere nunquam discederet,

discederet, quod in Lælio dicit ipse, & nos infra repetemus. **QVOD PRO SE OPVS ERAT, IPSE DICEBAT,** sic viri eruditi emendarunt: qui videbunt, an latine dicatur, quod opus erat pro se: quod si, cognoscentes id non recte dici, velint, pro se, ad verbum, dicebat, referre, vt sit, dicebat pro se, videant, ne sit *ὁ κέραιος* ac rem aliter intelligant, atque Cicero videtur scripsisse. non enim Cicero voluit, vt apparet, significare, Scæuolam sciuisse, & potuisse tantum pro se dicere, præsertim quum qui pro se dicit, possit etiam pro aliis, opinor, dicere: ac ne tum quidem Scæuola, quum de pecuniis repetundis dicebat, pro se, sed contra T. Albutium dicebat. accusabat enim potius, quam defendebat, vt ostendemus: quamuis etiam pro se, accusans, dicere potuerit. Nos igitur libenter ita legeremus, ordine verborum tantum mutato, & verbis ipsis, vt prius erant, conseruatis: quod opus erat, per se ipse dicebat: hoc est, dicebat, quod opus erat, & dicebat per se, non vt alii, quibus orationes scribebantur, vt supra de Fannio dubitauit, & infra de Cæpione confirmabit, **DE PECVNIIS REPETVNDIS**, de quibus T. Albutius, vt opinor, à Scæuola fuerat accusatus, vt Apuleius etiam in secunda Apologia videtur ostendere: quamuis ibi C. Mucius, & A. Albutius legatur. T. enim Albutius in Sardinia rem cum mastrucatis latrunculis vna cohorte auxiliaria gessit, ac in ipsa prouincia quasi triumphauit. Quare postea quum à senatu supplicationem petiisset, non impetrauit, vt in oratione de Prouinciis Consularibus scribitur. Quin quum Romam venisset, condemnatus est. hinc Cicero in oratione in Pisonem ita dixit: Albutius quum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est. C. enim Iulius Cæsar à Sardis rogatus eum accusauit, quamuis Cn. Pompeius Strabo, qui fuerat Albutii Quæstor, accusare voluisset, vt Cicero Verrina prima scribit. Vnde nos libro secundo de Officiis ita legendum putamus: Pro Sardis in Albutium Iulius Cæsar. Ipsi Cæsari credimus Q. Mucium Augurē subscripsisse, præsertim quum inimicitias cū T. Albutio gereret, ex quo tempore Athenis illū Scæuola græce salutauit: quā rē Lucilius cōplexus est carminib. quæ lib. primo de Finibus leguntur: quo tamē loco nos illa verba sic legimus: à Scæuola est Prætor salutatus Athenis Albutius: vt Prætor sit Scæuola, nō Albutius: qui fuit Athenis adolescēs, vt infra dicitur: & post Sardinia Prætor exul, vt Tusculana quinta legitur: ita, vt ipse Prætor Athenis esse vix potuerit. accedit, quod in versibus Lucilii sic scribitur: te, quum ad me accedis, saluto. nam, si Prætor ipse fuisset, ad Scæuolam non accessisset. Credibile est igitur, eum, quum studeret Athenis, & eō venisset Prætor Scæuola, Rhodum, vt est scriptum libro primo de Oratore, proficiscēs, ad ipsum Scæuolam accessisse, & ab eo Græce salutatum fuisse: idque factū, quod idem Lucilius scribit: hinc hostis Muci Albutius, hinc inimicus, & quidem ita, vt sæpe inter se dissentirent, & contenderent: vt quum Albutius Granium oppugnabat, & Mucius eum defendebat, certe illo absoluto gaudebat, vt libro secundo de Oratore scriptum videbis: quamuis aliter alii verba illa sint interpretati, & putarint, ipsum Scæuolam ab Albutio de pecuniis repetundis accusatum fuisse: quod vt nos de viro tali credamus, adduci non possumus. Albutium Scæuola versibus illis exagitauit, quos Cicero libro tertio de Oratore, & in Oratore ex Lucilio recitauit. **T. ALBVTIVM**, de quo dicitur infra. **IS, Q. MUCIVS SCÆVOLA AUGUR.** **NON FVIT, Q. MUCIVS SCÆVOLA** Augur in oratorum numero non fuit: ob id M. Antonius lib. primo de Oratore cum illo sic loquitur: Crassus ciuitatum regendarum oratori gubernacula sua sententia tradidit: in quo per mihi mirum visum est Scæuola, te hoc illi concedere, quum sapissime tibi senatus breuiter, impolitēque dicenti maximis sit de rebus assensus. & ipsemet in eodem libro testatur, iura ciuilia in

sua familia iampridem sine vlla eloquentiæ laude versari: vt ego mittam illū vt Panætii auditorem Stoicum fuisse: & Stoicos eloquentiam penè contempnissse. **IURIS CIVILIS INTELLIGENTIA**, hinc Cicero in oratione pro Cornelio Balbo ita scribit: Q. Scauola ille Augur, quum de iure prædicatorio cōsuleretur, homo iuris peritissimus, cōsultores suos nūquā ad Furiū & Cællii prædicatores reuiciebat. Et quia iuris erat peritissimus, ob id ianua eius, & vestibulū maxima quotidie frequētia ciuiū, ac summorū hominū splendore celebrabatur, vt lib. primo de Orat. scriptum est: vbi dicitur L. Crassus ab eius ius ciuile didicisse: & ob id item Cicero ab eius latere non discedebat, vt supra retulimus. **PRUDENTIAE**, hinc Cicero sic ait in Lælio: fieri studebam eius prudentia doctior. **L. CAELIVS ANTIPATER**, de quo libro primo de Legibus ita scriptum leges: Fannii ætate coniunctus Antipater paulo inflauit vehementius, habuitque vires agrestes ille quidem, atque horridas sine nitore, ac palæstra, sed tamen admonere reliquos potuit, vt accuratius scriberent. nam, vt libro secundo de Oratore dicitur, paululum se erexit, & addidit historiæ maiorem sonum vocis, sed neque distinxit historiam varietate locorum, neque verborum collocatione, & tractu orationis leni, & æquabili perpoliuit illud opus, sed vt homo neque doctus, neque maxime aptus ad dicendū, sicut potuit, dolauit: vicit tamen superiores. Hic in Oratore simplex, & rudis appellatur, quod in proœmio belli Punici negasset se, nisi necessario, facturum, vt orationis numerum seruaret: hunc tamen Adrianus Sallustio prætulit: quamuis apud Spartianum in Adriani vita Cæcilium, non Cælium, descriptum videamus. Cælia porro familia plebeia fuit, vt C. Cælius Calvus, qui nouus homo solet à Cicerone dici, vt infra suo loco referemus: & M. Cælii, de quo dicitur infra, Tribunatus plebis ostendit. **VIDETIS**, in eius historia. **TEMPORIBVS ILLIS**, quibus Fannius, & Scauola generi C. Lælii vixerunt. Vetusior, inquit Paterculus, Sisenna fuit Cælius, id quod Cicero quoque in hoc dialogo, & libro primo de Legibus ostendit. vt temporibus illis, sic infra de L. Philippo. **LVCULENTVS**, italuculentus, vt superiores vicerit. **L. CRASSI**, L. Licinii Crassi oratoris, de quo dicitur: qui tamen libro primo de Oratore dicitur à Scauola socero ius ciuile didicisse. sed fieri potuit, vt duos magistros habuerit. **MAGISTER**, hinc libro secundo de Oratore L. Cælius Antipater vir optimus Crassi familiaris appellatur.

Vtinam in Ti. Graccho, Caióque Carbone talis mens ad rem pub. bene gerendum fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit: profecto nemo his viris gloria præstitisset. sed eorum alter propter turbulentissimum Tribunatum, ad quem ex inuidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa repub. est interfectus: alter propter perpetuam in populari ratione leuitatem morte voluntaria se à seueritate iudicum vindicauit. sed fuit uterq. summus orator: atq. hoc memoria patrū teste dicimus. nā & Carbonis & Gracchi habemus orationes, nondū satis splendidas verbis, sed acutas, prudētiæq. plenissimas. Fuit Gracchus diligētia Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus. nā semper habuit exquisitos è Græcia magistros, in eis iā adulescens Diophanē Mitylenæū, Græciæ temporibus illis disertissimum: sed & breue tempus ingenii augendi, & declarandi fuit.

VTINAM

VTINAM, οὐχί, qua sequentia cum superioribus coniungit, & facere incipit, quod supra fuerat ita pollicitus: de Tib. Graccho, & C. Carbone iam dicendi locus erit, quum de senioribus pauca dixerō. de Senioribus dixit. restat igitur, vt iam de Tib. Graccho, & C. Carbone dicat, quod facit. TI. GRACCHO, Tiberio Sempronio Graccho, cuius vitam quoniam Plutarchus diligenter persequitur, nos ea tantum, quæ pertinent ad interpretationem, dicemus. CAIOQVE CARBONE, Caioque Papirio Carbone, de quo dicendū est. TALIS MENS, bona mens. REMP. quam Gracchi tamen præsertim dissipauerunt, vt libro primo de Oratore loquitur Cicero. BENE GERENDAM, gesserunt enim, sed non bene gesserunt. & κατ' ἀντίθετον bene gerere, & bene dicere hic quasi opponit. INGENIVM, quod in eis summum fuit: vnde supra ingeniosissimos appellauit. AD BENE DICENDVM, ad eloquentiam. HIS VIRIS, Tib. Graccho, & C. Carboni. GLORIA, quæ solet ex administratione Reipub. & ex eloquentia comparari. PRÆSTITISSET, dichoreus loco positus, vbi de gloria eloquentiæ potissimū loquitur. SED, aduersatur particula, quod ostendit in eis eam mentem, quam dixit, nō fuisse. ALTER, Tib. Sempronius Gracchus. TVRBVLENTISSIMVM TRIBVNATVM, in quo leges agrarias promulgauit, M. Octauio collegæ magistratum, vt diximus, abrogauit, leges tulit, & Triumuiros ad diuidendum agrum creauit, ac iterum Tribunus plebis fieri voluit, vt Liuius libro quinquagesimo octauo, Plutarchus, & alii scripserunt. AD QVEM EX INVIDIA FœDERIS NUMANTINI BONIS IRATYS ACCESSERAT, hæc verba Paterculus ita penè interpretatur: immanem deditio Mancini ciuitatis mouit dissensionem: quippe Tib. Gracchus Tib. Gracchi clarissimi, atq. eminentissimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo Quæstore, & autōre id fœdus ictum erat, nunc grauiter ferens aliquid à se factum infirmari, nunc similis vel iudicii, vel pœnæ metuens discrimen, Tribunus plebis P. Mucio, L. Calphurnio Coss. à bonis desciiuit. sed & ipse Cicero in oratione pro Domo ita scribit: Tib. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo Quæstor Mancini Consulis quum esset, interfuerat, & in eo fœdere improbando senatus seueritas dolori, & timori fuit: istaque res illum fortem, & clarum virū à gravitate patrū desciscere coëgit. plura Plutarchus, & alii historici scribunt. AB IPSA REP. EST INTERFECTVS, autōre P. Cornelio Nasica in Capitolio à primatibus occisus est, ictus primum fragmentis subselliorū, id quod à Liuiō lib. quinquagesimo octauo, Plutarcho, & aliis scriptū est. ALTER, C. Papirius Carbo: qui, quum Tib. Gracchum fuisset secutus, vt in Lælio scribitur, postea Tribunus plebis fuit Claudio, & Perpenna Coss. an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo quarto, vel anno superiore ipso Claudio Cos. Des. vt libro tertio de Legibus apud Ciceronem legimus: quanquā verba illa mihi sunt suspecta: id totum dixi ex Crassi sapientissimi hominis sententia, quam senatus est secutus, quum decreuisset, C. Claudio Consule designato Carbonis seditionem referente, eo inuito, qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri. Vt enim illa paulo accuratius consideremus, L. Crassum oratōrē, vt quidam putant, significare non potest, ne senatus dicatur sententiam secutus eius, qui tunc annum decimum agebat. Possit fortasse cuipiam videri is esse C. Licinius Crassus, cuius in Lælio fit mentio, nisi videat ibi popularem significari, nec dignum, quem Cicero in suis legibus sapientissimum vocet. Quod si P. Crassum, de quo supra diximus, significat, vt profectō significat, quærimus, vtrum P. Crassus illam sententiam Consul, an priuatus dixerit: si priuatus, quo pacto Romæ tunc priuatus esse poterat, qui, vt nos ex Liuiō retulimus, Consul contra Aristonicum profectus est, & interfectus: sin Con

ful, qui fieri potuit, ut illo Consule praesente Claudius Cos. Des. quicquam ad senatum retulerit? Consul enim designatus, ne absente quidem Consule, siue Consulibus, referebat. P. Lentulus Consul designatus de salute Cicero-
 nis sententiam dixit, nunquam retulit: nunquam Hircius, nunquam Pansa, quamvis res ipsa postulare. Illud etiam mouet, quod Cicero C. Claudium vocat, quem caeteri ferè omnes Ap. Claudium appellant. Quare verba illa quum ex veteribus libris, tum ex coniectura sic libenter legerem: id totum dixi ex Crassi sapientissimi hominis sententia, quam senatus est secutus, quum decreuisset, Claudio Consule de Carbonis seditione referente, eo inuito, qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri. nam & Latina locutio magis apparet & ex Cos. Des. facile fit, Consule de. sic vero interpretaberis: Claudius Consul retulit, & P. Crassus sententiam dixit: qui proxime Consul fuerat, & quum esset Consul, lectus fuerat, ut cum Aristonico bellum gereret: sed quum sententiam illam dixit, non erat profectus: ut apud Liuium interpreteris, profectus Consul, quum esset Consul, lectus, ut proficisceretur. Paterculus certe Proconsulem interfectum scribit. Ego tamen non profusus negarim, aliquos interdum praesentibus Consulibus retulisse: quando libro tertio de Oratore M. Liuius Drusus praesente L. Philippo Consule non modo retulisse, sed senatum etiam vocasse dicitur. Quod si fieri poterat: Consul designatus retulerit, & Consul sententiam dixerit: & sententiam dixerit de seditione, quam C. Papirius Carbo Tribunus plebis tunc excitauerat, quum rogationem ferret, ut, quod Liuius libro quinquagesimo nono refert, eundem Tribunum plebis, quoties quidem vellet, creari liceret: de qua Cicero in Laelio ita scribit: quibus blanditiis C. Papirius nuper influebat in aures cō-
 cionis, quum ferret legem de Tribunis plebis reficiendis? sic enim legendum esse nos in Quaestura docuimus. Hanc legem P. Africanus, & Laelius dissua-
 serunt, ut Liuius, & Cicero testantur. Lex igitur popularis, ut ait Cicero, suffragiis populi est repudiata. & seditionem quidem nos à Carbone Tribu-
 no plebis excitatam credimus, quod Cicero in eodem libro tertio de Legi-
 bus ita subiungat: quippe cui liceat cōcilium, simulatque intercessum, turba-
 ri que, coeptum sit, dimittere. haec enim verba Tribuno plebis conueniunt: quamvis Liuius etiam libro quinquagesimo nono scribat, ab eodem Carbone, Fulvio Flacco, & C. Graccho Triumuiris de agro diuidendo creatis, sedi-
 tiones excitatas: quibus quum P. Africanus aduersaretur, fortisque, ac vali-
 dus pridie domum se recepisset, mortuus in cubiculo inuentus est: cui, vel quod respondisset, Tib. Gracchum iure caesum videri, C. hic Carbo vim attu-
 lisse existimatus est, ut in epistolis ad Papirium Pætum, & ad Q. fratrem, & libro secundo de Oratore Cicero ipse testatur: qui refert item libro tertio de Legibus, eundem Carbonem legem tabellariam de iubendis legibus, ac ve-
 tandis pertulisse. Atque in hisce quidem rebus ita popularis fuit, ut hic à Ci-
 cerone leuis in populari ratione, & libro tertio de Oratore seditiosus, & im-
 probus ciuis iure sit appellatus. Rediit postea tamen ad bonos, & an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo quarto, Consul cum P. Manilio factus, L. Opimii causam defendit apud populum: in qua nihil de C. Gracchi nece negabat, sed id iure pro salute patriae factum esse dicebat, ut lib. secundo de Oratore scribitur. sic Opimius fuit liberatus, ut infra dicemus. Carboni tamen ne redi-
 tus quidem ad bonos, ut ait Cicero libro tertio de Legibus, salutem à bonis potuit asferre. nam post Consulatum L. Crassus orator tum natus annos vñ & viginti, quod libro tertio de Oratore scribitur, eum accusauit: cuius qui-
 dem accusationis capita quaedam libro secundo de Oratore sic repetuntur: non, si Opimium defendisti Carbo, iccirco te isti bonum ciuem putabunt: si-
 mulasse

mulasse te, & aliud quid quæsisse perspicuū est, quod Tib. Gracchi mortem
 sæpe in cōcionibus deplorasti: quod P. Africani necis socius fuisti: quod eam
 legem in Tribunatu tulisti: quod semper à bonis dissensisti. Carbo igitur, vt
 ad Papium Cic. scribit, accusante L. Crasso cātharidas sumpsisse dicitur, vt,
 quod hic dicitur, se à seueritate iudiciū vindicaret: quāuis Valerius Max. lib.
 tertio cap. septimo dicat in exilium missum fuisse: quod alios fortasse scripto
 res sit secutus. **PERPETVAM**, quo pacto perpetuam leuitatem vocat, si ad
 bonos, vt diximus, rediit? Rediit ille quidem, sed simulans, quū re vera sem-
 per à bonis dissenserit, vt paulo ante ex lib. secūdo de Orat. retulimus. vel ob
 id perpetuā dixit leuitatem, quod modo hos, modo illos sequebatur. **IVDI-
 CVM**, apud quos illum Crassus accusauit. **VINDICAVIT**, quū cātharidas
 ipse sumpsit. **SED FVIT**, quāuis alterius turbulentissimū Tribunatū, alter-
 rius perpetuā leuitatem appellarim. **VTERQVE**, Tib. Gracchus, & C. Car-
 bo. **SVMVVS ORATOR**, id infra Cic. & in libris oratoriis sæpe testatur.
ATQVE, libenter legerē, neque, hoc sensu: vterq. fuit summus orator: neq.
 hoc accepimus à maioribus, sed ex orationibus eorū cognouimus: nō reiici-
 mus tamen illam particulam, atque, vt sit sensus: vterq. fuit summus orator:
 atq. hoc quidem audiuius, nō ex orationibus intelleximus. orationes enim
 nō satis splēdide verbis sunt. **DICIMVS**, aliter didicimus. **NAM**, αἰτιολογία.
CARBONIS, C. Papii Carbonis, de quo loquimur. **GRACCHI**, Tib. Sem-
 pronii Gracchi. **HABEMVS**, habebāt illi, nos vero nō habemus. **NONDVM**,
 quū pigmenta nondum essent inuenta, vt ait infra, quāuis de Catonis ætate
 loquatur. **SPLENDIDAS VERBIS**, nā Plutarchus Tib. Gracchū τῆ λέξεως
 πρπονημένον, & Cornelius Tacitus Carbonē horridū, impolitū, rudem, & infor-
 mem vocat. **ACVTAS**, **PRVDENTIAEQVE PLENISSIMAS**, quū ipsi es-
 sent ingeniosissimi. supra. **GRACCHVS**, Tib. Gracchus. **DILIGENTIA**,
 quæ tāta fuit, vt ita scribat Plutarchus in Gracchis: κορηλὴ δὲ ἀναλαβούσα τῆς
 πατρὸς οἰκονομίας, οὐτὶς σάφροντα καὶ φιλότεκνον καὶ μεγαλόφρονον αὐτῷ παρέχετο, ὥστε μὴ κα-
 κῶς ἀλλ' εὖ βουλευσάσθαι τὸν ἡμέτερον, ἀντὶ τοιούτης γυναικὸς, ἀποθανεῖν ἐλπίμενον. Quintil.
 quoq. lib. primo cap. primo sic ait: Gracchorū eloquentiæ multū cōtulisse ac-
 cepimus Corneliā matrē, cuius doctissimus sermo in posteros quoq. est epi-
 stolis traditus: & Cic. infra: legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorū ap-
 paret filios nō tā in gremio educatos, quā in sermone matris. Hinc Corne-
 lius Tacitus in dialogo de Oratorib. hoc modo scribit: sic Corneliā Graccho-
 rū, sic Aureliā Cæsaris, sic Acciā Augusti matrē præfuisse educationibus, ac
 produxisse principes liberos accepimus. Cornelia porrò filios ornāmēta sua
 putabat, vt Val. Max. lib. quarto cap. quarto refert. **CORNELIAE**, quæ Sci-
 pionis Africani maioris filia fuit, & Tib. Sempronio Graccho, vt supra dixi-
 mus, nupsit: cui duodecim filios, vt Plutar. refert, genuit: quos tanti fecit, vt
 eorū causā Ptolemæi Regis nuptias spreuerit. Itaq. cōtrā semper illa postea
 fuit à filiis culta ita, vt C. Gracchus ei M. Octaviū cōdonarit: & eū, qui Cor-
 nelia ipsam vituperabat, acriter sit insectatus. Quin illa à populo Rom. nō mi-
 nus ob virtutē filiorū, quā ob patris memoriā colebatur. Vnde statuā illi po-
 sitā Plin. & Plutar. testatur. & sanè mulier illa digna fuit immortalitate: quæ
 nō solum in cæteris rebus prudentissimæ fœminæ officio est functa, sed ca-
 sus etiam filiorum ita fortiter tulit, vt viri etiam fortissimi mirarentur: & ob
 id, quum ad Misenum secessisset, amici, & doctissimi quiq. homines ex Græ-
 cia domū eius frequentarent. **ERVDITVS**, dichoreus loco positus. **NAM**,
 αἰτιολογία, quod Græcis literis eruditus fuerit: quæ tamen necessario non
 probat: nam multi magistros habēt exquisitos, nec tamen erudiuntur. **DIO-
 PHANEM MITYLENÆVM**, Diophanem Mitylenæum Rhetorem tunc in
 Italia exulantem, vt scribit Plutarchus, qui refert item, illum, & Blossium

Cumanum Antipatri Tharsensis philosophi discipulū, autores fuisse, vt Tib. Gracchus actionē illam susciperet. quare paulo post ipsius Tib. Gracchi mortem Diophanes necatus est, & Blossius aufugit. BREVE TEMPVS, nā constat ipsum Tib. Gracchum ante trigessimū annū ætatis interfectum fuisse. AVGENDI, exercendo. DECLARANDI, sæpius dicendo.

Carbo, quoad vita suppeditaui, est in multis iudiciis causisque cognitus. Hunc qui audierāt prudentes homines, in quib. familiaris noster L. Gellius qui se illi cōtubernalem in cōsulatu fuisse narrabat, canorū oratorē & volubilem & satis acrē atq. eūdem & vehementē, & valde dulcē, & perfacetū fuisse dicebat: addebat industriū etiam, & diligentem, & in exercitationibus cōmentationibusq. multū operæ solitū esse ponere. Hic optimus illis tēporibus est patronus habitus, eoq. forū tenente plura fieri iudicia cœperūt. Nam & quæstiones perpetuæ hoc adolescēte cōstitutæ sunt, quæ antea nullæ fuerunt. L. enim Piso Trib. pl. legē primus de Pecuniis repetūdis Cēsorino & Manilio Cōs. tulit. Ipse etiā Piso, & causas egit, & multarū legū aut autor aut dissuasor fuit: isq. & orationes reliquit, quæ iā euauerūt, & annales sanē exiliter scriptos: & iudicia populi quibus adderat Carbo, iā magis patronū desiderabāt, tabella data, quā legē L. Cās. Lepido & Mācino Cōs. tulit.

IVDICIIS, vt iudicio L. Opimii, quē ipse Carbo, vt dictū est, defendit. HUNC C. Carbonem. PRUDENTES, ita, vt ea de re possent iudicare: & ob id digni, quibus credatur: & est quasi locus à testibus. FAMILIARIS, hinc dixit olim: si Cic. Cōsul quū fuit, nō fuisset, Remp. funditus interiturū fuisse, vt in oratione Post reditū ad Quirites scribitur. & ante dixerat, Cic. ciuicam coronā deberi à Rep. quod Cic. in oratione in Pisonē repetit: familiarem suū etiā lib. primo de Legibus appellat. L. GELLIVS, de quo suo loco dicitur. ILLI, C. Carboni. CONTUBERNALEM, quid sit in re militari contuberniū, & qui dicātur cōtubernales, Vegetius lib. secundo cap. decimo tertio docet: Cic. vero cōtubernium nō tam militū, quā ducis & familiariū, nec tam militiæ, quā domi, & eos, qui simul habitāt, cōtubernales vocat, & quidē eos potissimū, qui Cōsules tā domi, quā foris, vel πολιτείᾳ cognoscēdæ, vel militiæ discēdæ causā sequebātur. Hinc Pisonē accusat, quē nulla res cōmendaret, nō Cōsulis studiū, nō cognoscendū initia rei militaris, nō cognoscendorū hominū, nō liberalitas. Cōtra Cn. Planciū sic laudat: Hic est, qui adolescentulus cū A. Torquato profectus in Africā, sic ab illo grauissimo, & sanctissimo, atq. omni laude, & honore dignissimo viro dilectus est, vt & cōtubernii necessitudo, & adolescentuli modestissimi pudor postulabat: sic etiā M. Cæliū laudat: Quū paulū iam roboris accessisset ætati, in Africā profectus est, Q. Pompeio Procōsuli cōtubernalis castissimo viro, atq. omnis officii diligētissimo: in qua prouincia quū res erāt, & possessiones, tū etiā vsus quidam prouincialis nō sine causā à maioribus huic ætati tributus. ob eā causā Liuius lib. quadragesimo secūdo scribit, tres illustres iuuenes P. Lentulū, & duos Manlios Acidinos cū P. Licinio Crasso Cōsule in Macedoniā missos fuisse. hoc institutū Veneti in rebus maritimis hodie seruāt. atq. hæc quidem foris: domi vero Cicero in oratione pro Sylla L. Torquatū suū cōtubernalem in Cōsulatu vocat. sic igitur L. Gell. se C. Carboni in Cōsulatu cōtubernalē fuisse narrabat.

CANORVM ORATOREM, ET VOLVBILEM, refert propemodum, quod L. Crassus lib. tertio de Orat. hoc modo dicit: profluēs quiddam habuit Carbo, & canorū. Atq. vt probet Cic. verū esse, quod paulo ante dixit, Carbonē summū oratorē fuisse, ex testimonio L. Gellii docet, in eo treis dicēdi figuras fuisse: quas καὶ περίφρασι exprimit. nā canorū oratorē, & volubilem nos ad dicēdi figurā attenuatā: acré, & vehementē ad grādem: dulcē, & perfacetū ad mediā referendū putamus. sic infra volubilis Ap. Claudii oratio, & volubilis Rusticellus appellatur. ACRÉM, ET VEHEMENTEM, ATQVE EVNDEM ET VALDE DVLCEM, aliter acré, atq. eundem & vehementē, & valde dulcē: aliter acré, atq. eundem & clementē, & valde dulcem. DICEBAT, ne videatur ὁλονισμός, sic dicere oportet, homines dicebant, in quibus Gell. dicebat. ADDEBAT, L. Gell. INDVSTRIVM ETIAM, fuisse Carbonem. SOLITVM ESSE PONERE, vt aut versibus propositis quā maxime grāuib, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria posset cōprehendere, eam rem ipsā, quā legisset, verbis aliis quā maxime posset lectis, pronunciaret, vt lib. primo de Oratore dicitur. HIC, C. Carbo. OPTIMVS ILLIS TEMPORIBVS EST PATRONVS HABITVS, sic Atticus infra: Carbonē in summis oratoribus habitū scio: & L. Crassus lib. tertio de Orat. quis horū oratorum Africani, Lælii, Galbæ, Carbonis, nō princeps temporibus illis fuit? & suo tamen quisq. in genere princeps. PLVRA, quū iam plures essent improbi ciues: sic infra: neq. tam multa, quā nostra ætate iudicia fiebāt: & in oratione pro Fonteio, illis temporibus, inquit, inuenire nequam neminem posses: quod lib. secūdo de Officiis pluribus etiam verbis ostendit. IVDICIA, iudicia populi, vt paulo post repetit. erāt enim iudicia priuata, vt fiducia, tutela, societatis, vt ait in oratione pro Roscio Comædo: & publica, vt repetundarū, ambitus, maiestatis, vt Asconius in interpretatione Verrinæ primæ docet. QVÆSTIONES, iudicia publica, quibus iudex Quæstionis solebat præesse. PERPETVÆ, quibus Romani perpetuo vterentur: vnde queritur Cic. in oratione pro Milone, nouā quæstionem latā fuisse, quū veteres essent quæstiones. sic, opinor Iuriscōsulti perpetuū edictū vocant. Videor mihi tamen audiuisse, esse, qui perpetuas Quæstiones interpretētur, in quibus patroni perpetuis orationibus vterentur. nos, vt nunc est, librū veterem libenter sequeremur, in quo scriptum est, P. vt interpretetur, publicæ: quod Quæstiones essent publicæ. HOC, C. Carbone. ADOLESCENTE, quartū decimū annū agente, si modo postea suo anno factus est Consul. L. ENIM, καὶ ὁλοκλήρως satis longa, & αἰτιολογία. PISO, L. Calphurnius Piso. Calphurnii, autore Sex. Pōpeio, à Calpo Numæ Regis filio sunt oriundi. Vnde dixit Horatius: vos ò Pōpilius sanguis. sed quū Calphurnius à Calpo deducatur, Calpurnius scribi deberet, vt apud Sex. Pōpeium, Plutarchum, aliōsq. scriptores Græcos, & in veterū monumentis scribitur: hodie tamen plures scribūt Calphurnios, quā Calpurnios. Hanc gentē multi putant patriciā fuisse, sed plebeiam vel huius Pisonis Tribunatus pleb. fuisse demonstrat: nisi forte à principio patricia fuit, sed postea paulatim, vt fieri solet, defecit. Certe cōstat eam iacuisse, donec eā L. hic Piso primus excitauit: quare post illū multi Calpurnii Pisones celebrātur. Pisones vero vel à pisis, vel à pinsendo dictos volūt eruditi. LEGEM, Calphurniā. leges enim, vt fœminę, gētis nomē retinebāt. PRIMVS, sic Verrina quinta: L. Piso ille frugi legē de Pecuniis repetūdis primus tulit: idē Verrina sexta scribit. hinc lib. secūdo de Officiis ait: nondū centū, & decē anni sunt, quū de Pecuniis repetūdis à L. Pifone lata lex est, nulla antea quū fuisset. DE PECVNIIS REPETVNDIS, lex, inquit Verrina prima, de Pecuniis repetūdis sociorū causa cōstitutā est. nā ciuib. quū sunt ereptę pecunię,

ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est. idem pene
 sæpe in iisdem Verrinis scribit. CENSORINO, ET MANILIO, de quibus
 supra diximus. COSS. Consulibus an. ab V.C. sexcentesimo quinto. IPSE
 ETIAM, vt C. Carbo, & alii. PISO, hic L. Calphurnius Piso, qui cum P.
 Mucio Scauola Consul fuit an. ab V.C. sexcentesimo vigesimo primo: quo
 quidem anno Tib. Gracchus est occisus, vt Cicero Verrina sexta his verbis
 ostendit: Quum Tib. Graccho occiso magnorū periculorū metus ex ostentis
 portēderetur P. Mucio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos.
 Meminit etiam in epistolis ad Atticum, & Paterculus hosce Consules simul
 agnoscit. CAUSAS EGIT, ita, vt ipse quoq. inter oratores possit numera-
 ri. AVTOR, lator, & suator. fuit enim lator legis de pecuniis repetundis, &
 aliarū suator: quod aliis hominibus autor fuerit, vt alias leges ferrent, easque
 etiam suaserit: quæ quidem omnia nunc vno verbo videtur esse complexus.
 DISSVASOR, dissuasor legū, vt legis frumentariæ C. Gracchi, de qua re Tu-
 sculana tertia sic scriptū videbis: Piso ille frugi semper contra legē frumenta-
 riam dixerat. is lege lata Consularis ad frumentū accipiendum venerat. ani-
 maduertit Gracchus in cōcione Pisonē stantē: quærit, audiente Romano po-
 pulo, quī sibi constet, quū ea lege frumentū petat, quā dissuasorat. nolim, in-
 quit, mea bona Gracche tibi viritim diuidere liceat, sed, si facias, partē petā.
 Gracchus ob id fortasse, quod aduersatus fuerat, in oratione permulta in il-
 lum turpia, ac flagitiosa dixit: at in quē virum? qui tanta virtute, atq. integri-
 tate fuit, vt etiam illis optimis temporibus, quū hominem inuenire nequam
 neminem posses, solus tamen frugi nominaretur: quem quū in concionem
 Gracchus vocari iuberet, & viator quæreret, quem Pisonem, quod erant plu-
 res, cogis me, inquit, dicere inimicum meum frugi: lege orationem pro Fon-
 teio. Censorium etiam Dionysius lib. secūdo videtur vocare: sed quicū Cen-
 sor fuerit, nos inuenire non potuimus. ANNALES, hinc ad Papirium Pa-
 tum ita Cicero scribit: Piso ille frugi in annalibus suis quæritur, adolescen-
 teis peni deditos esse: & Dionysius lib. quarto hoc modo: nepotes fuisse scri-
 bo, L. Pisoni frugi assentiens. ille enim in Annalibus solus hoc scripsit: & lib.
 primo: ceterum de natis ex Ilia Q. Fabius Pictor dictus, quem L. Cincius, &
 Porcius Cato, & Calphurnius Piso, aliique plurimi secuti sunt, sic ait. Gel-
 lius autem libro vndecimo capite decimo quarto ex annali primo Pisonis di-
 ctum Romuli refert. Liuius quoque, & alii Pisonem sæpe nominant. EXILI-
 TER, sic libro primo de Legibus: quid tam exile, quā isti omnes Fabius,
 Cato, Piso, Fannius, & Venonius? & libro secundo de Oratore: qualis apud
 Græcos Pherecydes, Hellanicus, Accusilas fuit, aliq. permulti, talis noster
 Cato, & Pictor, & Piso: qui neque tenent, quibus rebus ornetur oratio, &
 dum intelligatur, quid dicant, vnam dicendi laudem putant esse breuitatem.
 ET, sic cum superioribus coniunge: nam & Quæstiones perpetuæ constitu-
 tæ sunt, & iudicia populi patronum desiderabant. IUDICIA POPULI, er-
 go publica & quidē dupliciter. Populus enim de magnis rebus iudicabat vel
 statim factus iudex, vel postea appellatus: cuius iudicia moderata in oratione
 pro Domo Cicero vocat. CARBO, de quo loquimur. IAM MAGIS, quā
 prius, quum populus voce, non tabella, suffragium ferebat ita, vt nulla posset
 esse maleuolentiæ latebra. PATRONVM, qui potissimum moueret. DESI-
 DERABANT, vt nunc desiderant. nisi enim patronus adsit, qui doceat, dele-
 ctet, & moueat populum, sæpe multi vel odio, vel alio affectu male iudicant,
 præsertim quū tabellæ beneficio id tuto facere possint. TABELLA DATA, vt
 supra diximus. QVAM LEGEM, tabellariam, quam diximus Cassiā appellatā
 fuisse. CASSIVS, qui legem tabellariam tulit, vt dictum est. LEPIDO, ET
 MANCINO

MANCINO COSS. AN. AB V. C. SEXCENTESIMO DECIMO SEPTIMO. TVLIT, DIS-
dens à bonis, vt ex libro tertio de Legibus supra retulimus.

Vester etiam D. Brutus M. filius, vt ex familiari eius L. Accio
poëta sum audire solitus, & dicere non inculte solebat, & erat
cum literis Latinis, tum etiam Græcis, vt temporibus illis, satis
eruditus. Quæ tribuerat idem Accius etiam Q. Maximo L. Pau-
li nepoti. Et vero ante Maximum illum Scipionem, quo du-
ce priuato T. Gracchus occisus esset, Lentulus ille princeps,
ad Rempublicam duntaxat quod opus esset, satis habuisse elo-
quentiæ dicitur.

VESTER, ex vestra gente Iunia Brute. D. Decimus, vt nunc omnes in-
terpretantur, quæ Decius in veteribus libris penè omnibus inueniatur: quæ
res facit, vt dubitem, Decimus, an Decius semper interpretari debeat. Scio
equidem Decimum prænomen esse, & Decium gentis nomen, vt infra dice-
tur, sed tot librorum quasi consensus me magis mouet, quàm quorundam opi-
nio, præsertim quæ Probus, & Petrus Diaconus D. Decium, non Decimum
sint interpretati. Quod si clament isti, libros omnes Latinos esse corruptos,
appellabo ad Græcos, præsertim ad Plutarchum, qui δέκιον, nō δέκιον in Cæsare,
sed in Quæstionibus δέκιον, scribit, cui Dion lib. quadragesimo quarto ita sub-
scribit, vt iam possimus credere, Decium à principio prænomen fuisse, deinde
nomen etiam factum: vel prænomen in aliis, in Deciiis nomen, vel cognomē
fuisse, vt in veterum monumentis apparet. Hunc Aulum, non Decium, neq.
Decimum Paternulus vocat. BRVTVS, D. Iunius Brutus, qui, vt supra di-
ximus, cum P. Cornelio Scipione Nasica Serapione an. ab V. C. sexcentesimo
decimo sexto Consul fuit: quo tempore quæ ipsi Consules delectum haberent,
Tribuni pleb. quia non impetrarunt, vt sibi denos, quos vellent, milites exi-
mere liceret, Consules ipsos, vt Liuius lib. quinquagesimo quinto scribit, in
carcerem mitti iusserunt: quod Cic. lib. tertio de Legibus his verbis significa-
uit. D. Brutum, & P. Scipionem Consules, quos, & quantos viros homo omniū
infimus, & sordidissimus Tribunus plebis C. Curiatius in vincula coniecit,
quod ante factum non erat. Paulo post tamen ipse D. Brutus Consul in Hispa-
niam profectus, iis, qui sub Viriato militauerant, agros, oppidumque dedit,
quod Valentia vocatum est: & aduersus Gallecios feliciter pugnavit. Dicitur
enim, vt refert Orosius, sexaginta Galleciolorum millia, qui Lusitanis auxilio
venerant, oppressisse. Quare de Galleciis, & Lusitanis, vt autor est Eutrop.
cum magna gloria triumphauit: vnde Gallecius, vt ait Paternulus, est appella-
tus, quamuis apud Strabonem lib. tertio Callaicus legatur. Valerius Max. lib.
sexto cap. quarto refert, eum tanquam avarum à populo Cinanienfi appella-
tum: qui cætera laudatur, præsertim vero quod literatis fauit, vt Accio, cuius
carminibus templorum, ac monumentorum suorum aditus voluit exornari,
vt Cicero in oratione pro Archia, & Valerius Max. libro octauo capite de-
cimo quinto scripserunt. Augurem fuisse ex Lælio Ciceronis intelligimus:
& apud Plutarchum est huiusmodi quæstio: Quid est, quod quum cæteri Ro-
mani Februario mortuis inferias mittere, & parentare consueissent, D. Bru-
tus, vt Cic. scribit id Decembri faciebat? vel, si quis græce malit legere: διὰ τὴν
τῶν ἄλλων ῥωμαίων ἐν τῷ φεβρουαρίῳ μὴ ποιούμενον χάρις, καὶ ἐναγισμοῦ τοῖς τιθνηκόσι,
ἀνέμοιο βροῦτος ὥς κινέειν ἰσόρηνον ἐν τῷ δεκμβρίῳ τὰς ἐπεαπείων. Id Cicero libro
secundo de Legibus scripsit, sed nunc ea res penè tota desideratur ita,
vix vt intelligi possit. nec intelligeretur omnino, nisi Accium ibi quoque

nominaret. M. FILIVS, M. F. M. N. hoc est M. filius, Marci nepos. **FAMILIARI**, per familiarem libro secundo de Legibus, & amicissimum in oratione pro Archia vocat. **L. ACCIO POETA**, cuius vitā Crinitus, & Lilius scribunt. **SVM AUDIRE SOLITVS**, hæc verba Lilius Gregorium, quem parentis loco nos colimus, mouerunt vsque adeo, vt duos Accios fuisse crediderit, præsertim quum Valerius Maximus libro tertio capite septimo dicat, Accium Cæsari in collegium poetarum venienti non assurrexisse: quod si rationē temporum subducas, animaduertes, tempora nō pati, vt L. Accius D. Bruti familiaris fuerit, & ad Cæsaris Dictaturam peruenerit. at nos arbitramur, Sex. Iulium Cæsarem à Valerio Maximo significari, vt iam pridem apud ipsum Valerium Maximum indicauimus: & Ciceronem à L. Accio audire potuisse, quod hic scribit. nam fac Accium Consule D. Bruto viginti annorum fuisse, & ad annos septuaginta vixisse, tunc Cicero natus annos viginti potuit audire. Quin Accius libro primo de Legibus Sisennæ familiaris appellatur: Atticus vero infra Sisennam familiarem suam vocat. Vnde apparet Accium ad id tempus peruenerisse, vt eum Cicero potuerit audire. Fuit vero Accius idem historicus, & poeta: & poetam quidem fuisse constat: nec dubitatur, an historicus fuerit, quum libro primo de Legibus inter historicos à Cicerone numeretur: sed multi putant duos, alterum poetam, alterum historicum, fuisse: nec vident à Sex. Pompeio nominari, vt idem propemodum cognoscatur: & infra sic à Cicerone dici: Accius iisdem Aedilibus ait se, & Paucium docuisse fabulam. Docuit igitur fabulā vt poeta: sed se docuisse scripsit vt historicus. In fabulis enim nusquam dicere possit, se docuisse: quum poetæ nusquam in fabulis loquantur. etiam supra ostendit Cicero, Accium hisce de rebus scripsisse. **NON INCVLTE**, satis ornate, **ΝΟΤΩΣ**. **VT TEMERVDITVS**, dichoreus, vbi D. Brutū tantopere commendat. **QVAE**, quas res. **TRIBVERAT**, tribuerat vel in scriptis, vel in eodem sermone, sed ante, quā de D. Bruto ea mihi referret. vel tu lege, tribuebat. nam Q. hic Maximus D. Bruto minor natu fuit, quū multo post illum Consul fuerit. **Q. MAXIMO**, Q. Fabio Maximo Q. F. eius, qui quum L. Aemilii Pauli filius esset, adoptatus à nescio quo Fabio, Q. Fabius Maximus Aemilianus est appellatus, & cum L. Hostilio Mancino an. ab V. C. sexcentesimo nono Consul fuit. Hic vero filius cum L. Opimio an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo tertio Consul fuit, & aduersus Allobroges, & Bituitum Regem Aruernorum, feliciter pugnavit. ex Bituiti exercitu cæsa millia hominum centum viginti, vt Liuius libro sexagesimo primo scripsit: quanquam Paulus Orosius millia centum quinquaginta, vel, vt in aliis libris legitur, centum sexaginta fuisse scribat: sed cum Liuius sentit etiam Appianus in Celtico ita scribens: Fabius Maximus modicum fermè deducens exercitum, cētum & viginti Celtarum millia vnica prostravit acie, quum quinq. supra decem ex suis duntaxat amississet: & hæc, quanquam ex vulnere, quod in genam acceperat, grauiter sauci, peragere non dubitauit, acies discurrens, suosque ad bellum incitans, & quemadmodum aduersus barbaros esset pugnandum, verbis instruens, partim curru vectus, partim manu ductus inambulans. Adeo vero paruum duxit exercitum, vt, quod scribit Orosius, Bituitus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret. Plin. autem sic addit: Q. Fabius Maximus Consul apud flumen Isaram prælio commisso aduersus Allobrogū, Aruernorūq. gentes ad VI. Id. Aug. CXXX. M. perduellium cæsis, febri quartana liberatus est in acie. Ex hac victoria cognomen Allobrogico illi est inditum, quod Paternulus refert. **L. AEMILII NEPOTI**,

NEPOTI, L. Aemilii Pauli nepoti ex filio, quem, vt ipse L. Paulus apud Liuium libro quadragesimo quinto loquitur, in adoptionem datum Fabia gēs habuit. Quòd si fuisset in Aemiliorum familia, hoc loco Cicero dixisset, Lucii nepoti, vel per notas è more, L. N. Veteres enim Romani, ne nomina confunderentur, prænominibus patris, & aui distinguebant, L. Aemilius L. F. M. N. Paulus: vt P. Cornelius P. F. L. N. Scipio, vt alii innumerabiles, quorum nomina vel hodie in veterum monumentis inueniuntur. Hunc verò Fabium Liuius & Paterculus etiam Pauli nepotem vocant. is dicitur à Cicero ne in oratione pro Muræna epulum Africani patruui sui nomine populo Romano dedisse, & laudationem dixisse: de quo Valerius Maximus illud libro sexto capite nono scripsit: nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogi sibi met, ac posteris peperit, adolescente magis infame, nihil eodē sene ornatiùs, aut speciosiùs illo seculo nostra ciuitas habuit: sed filius, vt idem refert, adolescentiæ, nō senectutis mores est imitatus. ET VERO, sic infra loquitur item: & vero fuit in hoc & popularis dictio excellens. ANTE MAXIMUM, ante Q. Fabium Maximum, de quo dicebamus. Dicebat, inquam, L. Accius Scipionem illum, quo duce Tib. Gracchus est occisus, vehementem fuisse ante Q. Maximum: quòd eo multo maior natu fuerit: siquidem hic Scipio Consul ante Q. Maximum annis minimum sexdecim fuit. nec audias illos, qui credunt hic à Cicerone Scipionem hunc maximum vocari, quòd Pontifex Maximus fuerit: aut illos, qui putant Africanum significari. ILLVM, ἡμφασις. SCIPIONEM, P. Cornelium Scipionem Nasicam Serapionem, eius, qui Corculum est appellatus, & de quo supra diximus, filium: eius, qui sacra accepit, quique vir optimus est iudicatus, nepotem: qui fuit Consul cum D. Iunio Bruto an. ab V. C. sexcentesimo decimo sexto: quos, vt diximus, in vincula coniecit C. Curatius Tribunus plebis, à quo irridente cognomen Serapion ipsi Scipioni fuit impositum, vt Liuius libro quinquagesimo quinto, & Quintilianus libro sexto capite quarto referunt. Hunc Scipionem nos arbitramur in oratione pro Plancio hisce verbis significari: auus tuus P. Nasica tibi ædilitiam prædicaret repulsam: quo ciue neminem ego statuo in hac Repub. fortiozem, hunc enim auus M. Iuuentii Laterensis videre potuit, & eum nos videmus à Valerio Maximo inter fortes numerari: qui libro septimo capite quinto dum scribit eum repulsam ædilitiam, quòd in manum cuiusdam opere rustico duratam iocatus esset, tulisse, recte sentit: sed dum putat eundem esse, qui Iugurthæ bellum intulit, & sacra accepit, errat, & Plinium cogit errare, vt supra diximus. QVO DVCE, quo autore: tu Liuium libro quinquagesimo octauo, & Orosium libro quinto capite nono lege. & quia fuit dux, & autor Tib. Gracchi interficiendi, cū saepe dicitur interfecisse, vt in oratione prima in Catilinam, P. Scipio Pontifex Maximus Tib. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipub. priuatus interfecit: & libro secundo de Oratore, P. Scipio Tib. Gracchum perculit: & libro primo de Officiis, P. Scipio Tib. Gracchi conatus perditos vindicauit. quod Valerius Maximus libro tertio ita scribit: Quum Scæuola negaret, se quicquam vi esse acturum, tunc Scipio Nasica, quoniam, inquit, Consul, dum iuris ordinem sequitur, id agit, vt cum omnibus legibus imperium Romanum corruat, egomet priuatus voluntati vestræ me offero ducē: ac deinde læuam manum aperte togæ circumdedit, sublatâque dextra, proclamauit: qui Rempub. saluam esse volunt, me sequantur: eâque voce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cū scelerata factione, quas merebatur, pœnas persolvere coëgit. Nec ita multo post, vt idem Valerius Maximus libro quinto capite tertio scribit, propter iniquissimam virtutum suarū

apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Pergamum secessit, & quod vitæ superfuit, ibi sine ullo ingrata patriæ desiderio peregit. Idem Plutarchus, & autor libelli de Viris illustribus testantur: hinc in Lælio sic scriptum videbis: quid in P. Scipionem Nasicam effecerint, sine lachrymis non queo dicere. **PRIVATO**, priuatus à Cicerone in oratione prima in Catilinam, & in oratione pro Domo: à Valerio Max. & Paterculo vocatur. **T. GRACCHVS**, Tib. Sempronius Gracchus, de quo dictum est. **OCCEISVS ESSET**, in cliuo Capitolino fragmine subsellii ictus, vt ait Paterculus: super Calpurnium fornicem, detracto amiculo fugiens, ictus fragm. éto subsellii, vt inquit Orosius: de loco nec Appianus, nec alii dissentiunt, sed illud addit Plutarchus: ἀντιστάμενον αὐτὸν ὁ μὲν ἐμφανέως καὶ πρῶτος εἰς πλὴν κεφαλῇ παύσας ποδὶ δάφνης, πύπλιος ἦν (αἰτουρήσις εἶς τῆς συναρχόντων: ἣ δὲ δευτέρως ἀντεποιεῖτο πληγὴν λούκος ῥοῦφος ὡς ἐστὶ καλὰ ὑπὸ σιμνιόμηνος: atque id ipsum claua, vt refert Orosius. **VEHEMENTEM**, vt in Tib. Graccho etiā cōsobrino occidendo fuit. **ACREM**, ita, vt nullam comitatem sermonis haberet, vt libro primo de Officiis scriptum est, quamuis libro secundo iocus ille referatur: Quum Nasicæ M. Flaccus multis probris obiectis P. Mucium iudicē tulisset: eiero, inquit, iniquus est: quum esset admurmuratum: ah, inquit, patres conscripti, non ego mihi illum iniquū eiero, verum omnibus. **AIEBAT**, idem L. Accius. **TVM**, illis temporibus. **P. LENTVLVS**, P. Cornelius Lentulus, de quo Valerius Maximus libro quinto capite tertio ita scribit: P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reipub. ciuis, quum in Auentino C. Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis vulneribus exceptis, fugasset: prælii illius, quo leges, pacem, libertatēque in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, vt ne in nostra quidem vrbe moreretur: siquidem inuidia, & obrectatio ne compulsus, legatione à senatu libera impetrata, habitaque concione, qua à Diis immortalibus petiit, ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus est, ibique perseueranter morando compotem se voti fecit. Hunc Cicero in oratione quarta in Catilinam his verbis significat: illo tempore huius auus Lentuli clarissimus vir, armatus Gracchum est persecutus: ille graue tum vulnus accepit, ne quid de summa dignitate Reipub. minueretur. quod Philippica octaua item repetit. Hic M. Aquilium C. Rutilio Rufo subscriptore accusauit, vt Verrina prima dicitur: vbi tamen Asconius putat, Lentuli Suræ patrē fuisse: & Aquilium non illum, quem Fufius, vt dicitur, accusauit. Hic P. Lentulus olim missus est, vt priuatos agros, qui in publicum Campanum incurrebant, cōemeret, vt in oratione secunda contra Rullum scribitur. **ILLE**, ἐμφασίς, qua libro item primo de Oratore hac ipsa de re loquens, vtitur. **PRINCEPS**, princeps senatus, vt Verrina prima, & in oratione secunda contra Rullum: atque ita putant eruditi Philippica octaua legendum esse, quamuis librarii multi, principem senatorem, descripserint: quod tamen dici posse ostendunt frequentes illæ locutiones, princeps locus, princeps ciuis. Illud me magis mouet, quod hic Lentulus tam sepe princeps senatus à Cicerone dicitur, & in Consulibus illius temporis, quantum ego legere potui, non inuenitur: quū tamen is esset mos, vt qui primus Censor ex iis, qui viuerent, fuisset, is princeps legeretur: & raro fiebat Censor, qui Consul ante non fuisset. Suspiciari possumus igitur hunc Consulem fuisse, sed vel eius annum desiderari, vel eum C. Claudio, qui cum M. Perpenna Consul fuit, suffectum fuisse, & ob id cognomē eius in Consulibus ad Claudium esse translatum: quod in aliis etiam factum animaduertimus, vt in Consulibus an. ab V. C. quingentisimi septuagesimi octauis quibus facile videre poterit. **REMPVB.** cuius administrandę peritissimus videtur fuisse: siquidē

M. Antonius

M. Antonius libro primo de Oratore quum Reip. rectorem describit, hunc in primis nominat.

Isdemque temporibus L. Furius Philus perbene Latine loqui putabatur, literatiusque quàm cæteri. P. Scauola valde prudenter & acute, paulo etiam copiosius. Nec multo minus prudenter M. Manilius. Appii Claudii volubilis, sed paulo feruidior erat oratio. In aliquo numero etiam M. Fuluius Flaccus, & C. Cato Africani sororis filius, mediocres oratores: etsi Flacci scripta sunt, sed vt studiosi literarum. Flacci autem æmulus P. Decius fuit, non infans ille quidem: sed vt vita, sic oratione etiam turbulentus.

1. Lucius: & Lucius à Cicerone, & Iulio Obsequente, sed Publius à Valerio Maximo libro tertio capite septimo, à Cassiodoro, & ab iis, qui Consules collegerunt, appellatur: nisi forte Publius Consul fuit, Lucius non fuit: quum Cicero Lucium vocet, quando de Consulatu non meminit: Publium vero libro duodecimo ad Atticum, vbi Consulem significat. FURIUS, Furii, qui olim Fusii, vt autor est Quintilianus, dicebantur, quin patricii fuerint, nemo dubitabit, qui tot Consules, tot Tribunos militum Consulari potestate fuisse ex his leget, quum plebei nondum Consules fiebant. PHILVS, Philus est Furiae gentis cognomen, vt Philo Veturiæ, quod supra diximus. Quare, qui Furium Philonem scribunt in Consulibus, errant: quum Furii semper à Liuiio Philo vocentur: hic tamen etiam Pilus legitur, vt in scholiis libri quarti ad Atticum monuimus, & nunc eo magis monemus, quòd in veteribus Consulibus an. ab V. C. quingentesimi trigesimi primi, sic legitur: P. Furius Sp. F. M. N. Philus Hic vero Consul fuit, si modo Consul fuit, an. ab V. C. sexcentesimo decimo octauo cum Sex. Atilio Serrano. hic est certe is, qui in libris de Repub. contra iustitiam disputauit, vt in scholiis libri quarti ad Atticum retulimus. LATINE LOQVI, infra. LITERATIVS QVE, quippe quum secum eruditissimos homines ex Græcia palam semper habuerit, vt libro secundo de Oratore dicitur: ob id in oratione pro Archia Cicero scribit, eum fuisse hominem modestissimum, & còtinentissimum. P. SCAEVOLO, quem supra P. Crassi fratrem vocauit, vbi nos eadiximus, quæ fuerunt dicenda. PRVDENTER, ET ACUTE, P. Scauola valde prudenter, & acute loqui putabatur, vt Iurisconsultus, & orator. PAULO ETIAM, sic etiam lib. primo de Oratore, & in oratione pro Cæcina P. Mucium Scauolam hunc ipsum, & M. Manilium coniungit: quòd iisdem temporibus yterque, & yterque Iurisconsultus fuerit, vt de Scauola dictum est: & de M. Manilio ipse Cicero testatur in oratione pro Cæcina, & libro primo de Oratore, vbi illum inter Iurisconsultos numerat, & eius leges venalium vendendorum agnoscit: & libro tertio de Oratore Crassus ita loquitur: meminerant illi Sex. Aelium, M. vero Manilium nos etiam vidimus transuerso ambulanti foro: quod erat insigne, eum, qui id faceret, facere ciuibz omnibus consilii sui copiam: ad quos olim & ita ambulantes, & in solo sedentes domi sic adibatur, non solum, vt de iure ciuili ad eos, verum etiã de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique aut officio, aut negotio referretur. Hic tamen pauper fuisse dicitur Paradoxo ultimo: qui habuerit ædículas in Carinis, & fundum in Labicano. hic in libris Ciceronis de Repub. loquebatur, vt in Lælio, & in epistolis ad Atticum

legimus. Plura Rutilius in vitis Iurifconsultorum scribit. M. Marcus, quem tamen Valerius Maximus libro quinto capite octauo videtur Titum vocare, vel plures more suo miscere. MANILIUS, qui cum L. Marcio Censorino Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo quinto, vt supra pluribus ostendimus. atque hic Cicero regreditur. APPII CLAUDII, hic Ap. Claudius Pulcher cum Q. Cæcilio Metello Macedonico an. ab V. C. sexcentesimo vndecimo Consul fuit, & Salassos, gentem Alpinam, vt libro quinquagesimo tertio Liuius ait, domuit: qua de re Paulus Orosius ita scribit: Ap. Claudio, Q. Cæcilio Metello Coss. Ap. Claudius aduersus Salassos Gallos congressus, & victus, decem millia militum perdidit. reparata pugna, quinque millia hostium occidit. sed quum iuxta legem, qua constitutum erat, vt quisquis quinque millia hostium peremisset, triumphandi haberet potestatem, iste quoque quum triumphum expetisset, propter damna vero superiora non impetrasset, infami impudentia, atque ambitione vsus, priuatis sumptibus triumphauit. Hunc Plutarchus in Gracchis scribit fuisse non modo ὑπαρχόν, sed ὑπερχόν etiam, & προερχόμενος κατὰ ἀξίαν τῆς ῥωμαίων βουλῆς: qui Tib. Graccho Claudiam filiam vltro despondit: a quo postea Triumuir ipse creatus est. VOLUBILIS, sic Carbonem supra, & infra Rusticellum volubilem vocat. FERVIDIOR ERAT ORATIO, sic infra feruidum dicendi genus dicet. IN ALIQUO NUMERO, in aliquo numero oratorum. sic Cicero sæpe loquitur. M. FULVIUS FLACCUS, qui cum M. Plautio Hypsæo an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo nono Consul fuit, & quod Liuius libro sexagesimo scripsit, primus omnium transalpinos Ligures bello domuit, missus auxilio Malsiliensibus aduersus Falanios Gallos, qui populabantur fines Malsiliensium. & de his, vt apud Plutarchum cognoscas, triumphauit: vnde Paterculus illum triumphalem vocat. Hic vt superbus à Valerio Maximo libro nono capite quinto notatur: quod Consul quum perniciosissimas Reipub. leges introduceret de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum eorum, qui ciuitatem mutare voluissent, ægre compulsus est, vt in curiam veniret. deinde partim morientibus, partim oranti senatui, vt incepto desisteret, responsum non dedit. Erat igitur senatui inuisus, nec plebi charus propter suspicionem, quæ fuerat, eum socios ad defectionem sollicitasse, vt Plutarchus refert. Hic C. Gracchi familiaris fuit, & ob id Triumuir diuidendis agris creatus. nec mihi videtur verisimile, quod scribit Appianus, eum post Consulatum Tribunum plebis fieri, hoc est, ab equis ad alinos, quod aiunt, transire voluisse: aut cum C. Graccho in Africam esse profectum, quum Plutarchus ostendat Romæ mansisse, & tunc eius calumniis Drusi potentiam creuisse. Reuersum certe C. Gracchum semper incitauit, donec ipse quoque cum reliquis poenas dedit. Armatus enim in Auentino, vt Paterculus ait, ad pugnam ciens, cum filio maiore iugulatus est. nec ita multo post alter filius, quem pater legatum de conditionibus miserat, ab Opimio interemptus est. ob id Cicero in oratione prima in Catilinam ita scribit: occisus est cum liberis M. Fuluius Consularis: & Philippica octaua: interfectus est Gracchus, & M. Fuluius Consularis, eisque duo adolefcentuli filii. Quin eius penates, vt Valerius Maximus ait lib. sexto capite tertio, ab imis fundamentis eruti sunt: & quum area diu penatibus vacua mansisset, à Q. Catulo Cimbricis spoliis adornata est. hinc in oratione pro Domo sic ait Cicero: M. Flaccus, quia cum C. Graccho contra salutem Reipub. fecerat, & senatus sententia est interfectus, & eius domus euerfa, & publicata est, in qua porticum post aliquanto Q. Catulus de Manubiis Cimbricis fecit. & ibidem paulo post: Tu Q. Catule M. Fuluii domum, quum is fratris tui socer fuisset, monumentum tuarum manubiarum esse voluisti. Porro

Porro Q. Catuli frater fuit C. Iulius Cæsar, vt in libris oratoriis legimus: qui
 rursus L. Iulium Cæsarem fratrem germanum habuit, vt libro tertio de Ora-
 tore cognoscitur: ex quo quidem natus est L. Iulius Cæsar, qui cum C. Mar-
 cio Figulo an. ab V. C. sexcentesimo nonagesimo Consul fuit: quique Cice-
 rone Consule dixit, quod sic in oratione quarta in Catilinam refertur: nisi
 vero cupiam L. Cæsar vir fortissimus, & amantissimus Reipub. crudelior nu-
 dius tertius est visus, quum sororis suæ scæminæ lectissimæ virum præsentem,
 & audientem vita priuandum esse dixit: quum auum iussu Consulis interfe-
 ctum, filiumque eius impuberem, legatum à patre missum, in carcere neca-
 tum esse dixit; sic enim legendum putabit, quicumque historiam sciet, & no-
 rit M. Fuluium Flaccum L. Cæsaris illius auum fuisse, vt Fuluiæ patrè. c. Ca-
 ius. atque Caius hic Cato hoc loco, infra, Verrina quinta, & sexta, & in ora-
 tione pro Cornelio Balbo dicitur: à Paterculo tamen Marcus appellatur, ma-
 le, vt opinor, id quod vel ipsius verbis hisce colligi potest: M. Cato Consula-
 ris repetundarum ex Macedonia damnatus est. atqui M. Cato Consul fuit cū
 Q. Marcio Rege an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo sexto: qui vero Consul
 in Thracia male aduersus Scordiscos pugnavit, quinquennio post illos Con-
 sules à Livio libro sexagesimo tertio agnoscitur. Illud accedit, quod Gellius
 libro decimo tertio capite decimo nono scribit, Marcum in Consulatu in
 Africam profectum, in ea prouincia diem obiisse: hic vero Consularis est da-
 mnatus, & exulauit: & tamen tam hic, quàm ille M. Catonis, & L. Pauli ne-
 pos appellatur. nam Gellius, & Paterculus id ostendunt: quorū alter ita scri-
 bit: M. Cato Consularis M. Catonis nepos, Africani sororis filius: alter ita: ex
 maiore Catonis filio nascitur hic M. Cato M. F. M. N. & sanè quum pater
 Marcus diceretur, mos postulabat, vt filius etiam Marcus diceretur, si pri-
 mus erat. Cur igitur Cicero Caium vocat? alterum, non illum vocat, & M.
 Catonis, ac L. Pauli nepotem vocat, ne quis suspicari possit, M. Catonis ne-
 potem fuisse ex filio, quem ex Solonii filia sustulit. Hinc cognoscimus Plu-
 tarchum errasse, qui scripsisse cognoscitur, vnum tantum filium ex maiore
 Catonis filio relictum, quum satis appareat, duos minimum M. & C. relictos
 fuisse: id quod etiam ex Consulibus colligi potest. nam si Cato tum, quum
 secundam duxit vxorem, octuagesimum, vt quidam scribunt, agebat annum,
 neque Marcus, neque Caius ex eo matrimonio nati, tunc Consules per æta-
 tem esse potuissent. Marcus enim annorum triginta quinque, Caius vero tri-
 ginta nouem summum Consules fuissent: quum ætas Consularis annorum
 quadraginta trium esset. Sunt, qui putent tres fratres, Marcum, & duos Caios
 fuisse, quod Ciceronis in Lælio verba illa sic legant: C. Cato, & minime tunc
 quidem C. fratri, nunc idem acerrimus inimicus: & interpretentur: C. fratri,
 C. Porcio Catoni, vt C. Cato C. Catoni fratri fuerit inimicus: quod alter tur-
 bulentus fuerit, & Gracchum sit secutus: alter vero sic Gracchis sit aduersa-
 tus, vt illum postea, quod infra legitur, iudices Gracchani sustulerint: quasi
 vero sic interpretari non possimus: C. Cato Tib. Gracchum sequebatur, &
 minime tum quidem C. Graccho fratri inimicus, nunc idem acerrimus ini-
 micus: vt à principio quidem Tib. Gracchum sit secutus, deinde C. Graccho
 sit aduersatus, & ob id à iudicibus Gracchanis postea sublatus. In hanc sen-
 tentiam eo libentius venio, quod in aliquibus libris ita legimus: C. Cato, &
 minime tunc quidem C. fratri charissimus, nunc idem acerrimus inimicus:
 vt iam tum, viuente Tib. Graccho, C. Cato cœperit C. Graccho nō esse cha-
 rus, deinde, mortuo Tiberio, sit factus inimicus. Nec mihi displicet libros se-
 qui, in quibus ita legitur: C. Cato, & minime tunc quidem C. frater, nunc
 idem acerrimus: vt particula, &, videtur postulare, nec res ipsa repugnati

siquidem C. Gracchus tunc erat admodum iuuenis, & otium spectabat, sed postea, quàm Vectium quendam defendit, coepit se quasi extollere ita, ut eum nobiles timerent, atque id ipsum ante Quæsturam, quam videtur petiisse L. Cassio, L. Cornelio Coss. ut, quum multo ante coepisset in foro versari, acerrimus merito possit à Lælio dici, qui circiter annos duos ante C. Gracchi Quæsturam fingitur de amicitia locutus. nihil dico, quòd raro fratres duo eodem prænominè utebantur, ut duo Caii Catones vti viderentur, si tot fratres fuissent. Ut vero hic C. Cato fuerit damnatus, infra dicitur. CATO, C. Porcius Cato, qui cum M. Acilio Balbo an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo Consul fuit. AFRICANI, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani. sic etiam Verrina sexta hac de re dixit. SORORIS, Tertiæ, ut Plutarchus in Catone vocat: quæ L. Aemilii Pauli filia, & ob id Africani, ut hic ait, soror fuit. FILIVS, ex M. Catone M. F. ORATORES, C. Catonem inter oratores Cic. reponit, & M. Catonis Nepotis nullam prorsus mentionem facit. Quare putat aliqui Gell. errasse, qui scripsit, orationes M. Catonis Nepotis extitisse, quum C. Catonis, quæ Cic. facit oratoris, scribere debuisset: quali vero Cic. nullum prorsus oratorem in hoc dialogo prætermiserit: & Gell. ut hic scriptum esset, videre non potuerit: & non appareat hic, hunc C. Catonem nihil scripsisse, quando scripta Flacci, non autem Catonis agnoscit. ET SI, correctio quædam κατὰ πρόκλησιν ne quis diceret: cur tu Flaccum mediocre oratorem vocas, quum scripta eius reperiantur? extant quidem, inquit, eius scripta, sed quæ studiosi literarum, non oratoris esse videantur. AEMVLVS, non in dicendo magis, quàm in faciendo. Videtur enim & ipse Gracchanas partes secutus: quippe qui L. Opimium C. Gracchi interfectorem accusauit, ut infra dicitur. P. Publius: & Publius à Cicerone dicitur semper, & Publius est prænomen frequens Deciorum. Quare pro Q. P. apud Liuium libro sexagesimo primo reponendum putamus. DECIVS, à Deciiis videtur oriundus, qui Mures cognomine sunt dicti, & plebei fuerunt, ut libro nono, & decimo Liuii cognoscitur, ubi Decios plebeios vocat: in quibus fuerant illi, qui se pro patria deuouerunt. In veterum monumentis C. Plautius Decius Mus inuenitur. Hic autem P. Decius, Tribunus plebis quum esset L. Opimium, ut Liuius libro sexagesimo primo scripsit, accusauit. hinc Cicero in Partitionibus ait: esse factum defenditur, quum est facti subiecta ratio, sicut ab Opimio: iure feci salutis omnium, & conseruandæ Reipub. causa: relatumq. est ab Decio: ne sceleratissimum quidem ciuem sine iudicio iure vllò necare potuisti. Videtur etiam pecunias accepisse, quum Cicero ibidem ita dicat: coniectura, ceperintne pecunias Decius: & libro secundo de Oratore: ceperintne contra leges pecunias P. Decius. Prætor fuit M. Aemilio Scauro, & M. Cæcilio Metel- lo Coss. ut autor libelli de Viris illustribus in Scauro docet. NON INFANS, satis disertus, λιτότης. & sanè videtur dicendo valuisse, quando virum etiam Consularem L. Opimium C. Carbone viro eloquentissimo defendente, accusare non dubitauit. TURBULENTVS, qui L. Opimium virum tam bonum accusarit, & pecunias cepit.

M. Drusus C. filius, qui in Tribunatu C. Gracchum collegam iterum Tribunum fecit, vir & oratione grauis, & autoritate: æq. proxime adiunctus C. Drusus frater fuit. Tuus etiam gentilis Brute M. Pennus facile agitauit in Tribunatu, C. Gracchum paulum ætate antecedens: fuit enim M. Lepido & L. Oreste Coss. Quæstor Gracchus, Tribunus Pennus, illius M. filius, qui cum Q. Aelio

Q. Aelio Consul fuit: sed is omnia summa sperans, Aedilitius est mortuus. Nam de T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi Latine diligenter locutum.

M. DRVSVS, Marcus Liuius Drusus, qui ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus senatus est dictus, vt ait in Tiberio Suetonius. Tribunus enim plebis, vt refert Plutarchus, partes senatus est secutus, & C. Graccho collegæ semper est aduersatus. hinc Cicero libro quarto de Finibus ita loquitur: conferam autem auum tuum Drusum cum C. Graccho eius ferè æquali. Quæ hic Reipublicæ vulnera imponebat, eadem ille sanabat. Prætor Urbanus hic fuit, vt autor Rhetoricæ ad Herennium his verbis ostendit: quod genus Marcus Drusus Prætor Urbanus, quod cum hærede mandati ageretur, iudicium reddidit, Sextus Iulius non reddidit: & Cicero libro septimo ad Atticum: itaque usurpauit vetus illud Drusi, vt ferunt, Prætoris in eo, qui eadem liber non iuraret, me istos liberos non addixisse. Consul anno ab Vrbe Condita sexcentesimo quadragesimo secundo cum L. Pisone fuit, & aduersus Scordiscos gentem à Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnavit, magnūque honorem tulit, quod Liuius libro sexagesimo tertio scripsit. C. Caii. C. porrò Liuius Drusus is est, qui cum P. Africano Consul anno ab Vrbe Condita sexcentesimo septimo fuit. C. GRACCHVM, infra. ITERVM TRIBVNVM, C. enim Gracchus alterum Tribunatum continuauit, vt ait Paterculus, & Plutarchus pluribus verbis scribit. FECIT, quamuis postea sit illi aduersatus, à patribus persuasus, vt refert Plutarchus: quanquam nos putamus legendum, fregit, vt supra, Octavius Tib. Gracchum fregit. nam si partes senatus Drusus ipse sequebatur, quo pacto voluisset, eum iterum fieri Tribunum plebis, quem semel expertus fuisset patribus inimicum? VIR ET ORATIONE GRAVIS, ET AVTORITYTE, ἀνὴρ οὐ τε γένος ἡγρὸς ῥωμαίων, οὐ τε περιχρήμενος χεῖρον. ἦσαν δὲ καὶ λόγῳ καὶ πλούτῳ, οὐ τοῖς μάλιστα ὑπερχήμενος, καὶ σωχήμενος ἀπὸ τούτων ἐνέχυλλος: inquit Plutarchus in Gracchis, vbi plura de Marco Liuiio Druso hoc ipso scribit. PROXIME, quod ad eloquentiam, & auctoritatem pertinet: nam, quod ad ætatem spectat, maior natus videtur fuisse, qui patris prænomine vteretur, vt filii penè omnes, qui primi fuissent nati. C. DRVSVS, C. Liuius Drusus, cuius historiam quærimus. GENTILIS, quod Marcus Iunius Brutus ipse quoque, vt tu, sit appellatus: & ex eadem gente Iunia, ex qua tu quoque, sit natus. Ita nos sentimus. Si quis tamen nostram sententiam minus probat, videat ille, quid viri eruditi hac ipsa de re scripserunt, & in primis, quid dicat Bartholomæus Riccius in libello, quem hac de re scripsit, vir, quem nos multis nominibus obseruamus. M. PENNVVS, Marcus Iunius Brutus Pennus, qui tamen Pœnus à quibusdam scribitur: sed quum Pœnus cognomen Quintiorum fuerit, vt libro quarto Liuius ostendit: & hic Pennus semper scribatur, & pater huius eodem modo in veteribus Consulibus legatur, nos nihil mutandum censemus. AGITAVIT, quod ostendit, eum aliquid dicendo valuisse. TRIBVNATV, suo, non C. Gracchi. paulo post. C. GRACCHVM, volentem Tribunum plebis fieri: vel tanquam ex Sardinia reuersum contra senatus voluntatem: vel tanquam Fregellanæ coniurationis participem. Hæc enim ex Plutarchi scriptis coniciere possumus. FVIT ENIM, αἰτιολογία, quod illum potuerit agitare. M. LEPIDO, ET L. ORESTE COSS. anno ab Vrbe Condita sexcentesimo vigesi-

mo octauo. *QVAESTOR*, & Quæstor cum ipso L. Oreste Consule in Sardiniam profectus est, vt apud Plutarchum leges. *TRIBVNVS PENNVS*, Quamuis Lucius Iunius Brutus, vt supra dictum est, primus Consul fuerit: vnde appareat, Iuniam gentem patriciam fuisse, eam tamen videmus ita postea iacuisse, vt nullus Consul in ea per annos centum octuaginta quatuor agnoscat. Quare credimus plebeiam esse factam: certe hic Tribunatus, & alii, quos leges id ostendunt. *LIVS M.* illius Marci Iunii Penni. Sic enim in veteribus Consulibus legitur: M. Iunius M. F. M. N. Pennus. *Q. AELIO*, *Q. Aelio* P. F. Q. N. Pæto, Cato: quem Valerius Maximus libro quarto capite tertio Tiberonem etiam vocat, quod Tiberio cognomen esset Aeliorum, vt infra suo loco dicemus. *CONSUL FUIT*, anno ab Vrbe Condita quingentesimo octuagesimo septimo. *IS*, Marcus Iunius Pennus, de quo nunc loquimur. *AEDILITIVS*, Aedilitate functus. *T. FLAMINIO*, T. Quintio Flaminio, qui cum Q. Metello Consul fuit, vt dicitur. *VIDI*, sic infra, pueri vidimus. *NIHIL ACCEPI*, nihil ego quoque accepi. *NISI LATINE DILIGENTER LOCVTVM*, existimabatur, inquit infra, bene latine loqui, sed literas nesciebat.

Iis adiuncti sunt C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. de Scauro, & Rutilio breuiter licet dicere: quorum neuter summi oratoris habuit laudem, & vterque in multis causis versatus, erat in quibusdam laudandis viris, etiam si maximi ingenii non essent, probabilis tamen industria: quanquam iis quidem non omnino ingenium, sed oratorium ingenium defuit: neque enim refert videre, quid dicendum sit, nisi id queas solute & suauiter dicere: ne id quidem satis est, nisi id, quod dicitur, sit voce, vultu, motuque conditius. quid dicam opus esse doctrina? sine qua, etiam si quid bene dicitur adiuuante natura, tamen id, quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. in Scauri oratione, sapientis hominis & recti, grauitas summa, & naturalis quædam inerat autoritas, non vt causam, sed vt testimonium dicere putares, cum pro reo diceret. hoc dicendi genus ad patrocina mediocriter aptum videbatur, ad senatoriam vero sententiam, cuius erat ille princeps, vel maxime: significabat enim non prudentiam solum, sed, quod maxime rem continebat, fidem. habebat hoc à natura ipsa, quod à doctrina non facile posset. quanquam huius quoque ipsius rei, quemadmodum scis, præcepta sunt. huius & orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri scripti de vita ipsius acta: sanè vtilis, quos nemo legit. at Cyri vitam & disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tam rebus nostris aptam, nec tamen Scauri laudibus anteponendam.

113, quos supra dixi. C. CVRIO, de quo paulo post, sed ordine conuerso dicet. hic enim præponit eum Scauro, & Rutilio, & postea post illos collocabit. M. SCAVRVS, M. Aemilius Scaurus, qui cum M. Cæcilio Metello anno ab V. C. sexcentesimo trigesimo nono Consul fuit: etsi bis Consul videtur fuisse, vt paulo post dicemus. huius vitam autor libelli de Viris illustribus breuiter est complexus: & nos ea, quæ pertinebunt ad rem, deinceps referemus. AEMILIVS, Aemilia gens patricia fuit, vt supra diximus: vt iure quærat Asconius, cur Cicero in oratione pro M. Scauro de patre hoc est de hoc ipso M. Scauro sic dicat: Primus enim me flagrantem studio laudis in spem impulit, post se virtutem sine præsidio fortunæ, quod contendisset, labore, & constantia peruenire: sed ita respondet: Scaurus ita patricius fuit, vt tribus supra eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna: & Cicero ipse in oratione pro Muræna hoc modo: Scaurus memoriam propè intermortuam generis sui virtute renouauit: & autor libelli de Viris illustribus: M. Aemilius nobilis pauper. nam pater eius, quamuis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Sed nos rursus quærimus, quò pacto dici possit vel memoria intermortua eius generis, vel domus fortuna iacuisse, quum gens Aemilia tam multos semper habuerit Coss. respondemus etiam Ciceronem recte memoriam sui generis, & Asconium domum, non gentem dixisse: quòd quamuis genus ipsius Scauri, & domus à reliquis Aemiliis, vt fieri solet, diuisa iacuerit, gens tamen Aemilia semper floruit. Hunc Aemilium Scaurum Augurem fuisse ostendunt illa Asconii verba: Cn. Domitius, qui Consul fuit cum Cassio, quum Tribunus plebis esset, iratus Scauro, quòd eum in Augurum collegium non cooptauerat, diem ei dixit apud populum, & multam irrogauit. SCAVRVS, Scauri, qui talos pedum tumentes, ac porrectos habent, dicuntur. P. RUTILIVS, P. Rutilius Rufus, qui cum C. Manlio an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo nono Consul fuit: de quo deinceps dicemus. Rutilium, inquit Sextus Pompeius, rufum significat: hinc Rutilii Rufi videntur appellati: qui plebei fuerunt, vt ostendit vel hic P. Rutilius, quem Cicero in oratione pro Plancio, & libro primo de Oratore Tribunum plebis fuisse demonstrat. C. GRACCHVS, paulo post. DE SCAURO, non narrat, vt proposuit, vt ex tempore loqui videatur. NEVTER SVMMI ORATORIS HABVIT LAVDEM, Scaurus tamen in dicendo minime fuit contemnendus, vt libro primo de Oratore apparet: quin Paterculus Scaurum oratorem, & autor libelli de Viris illustribus eloquentiæ consultum vocauit. CAVSIS, suis, & alienis. nam Scaurus, vt paulo post, & apud Asconium scribitur, accusatus sæpe, vt à Cæpione, & Rutilio, se ipse defendit, vt par fuit, & vtrunque accusatorem detulit. Sic etiam Rutilius Scaurum ambitus accusauit, & ipse vocatus in iudicium pro se pauca dixit, vt paulo post dicitur. VERSATIVS, ERAT IN QVIBVS DAM, aliter versatus erat. in quibusdam. aliter versatus erat, vt in quibusdam. placet tamen retinere, vt nunc descriptum est: versatus. erat in quibusdam: vt ibi finiatur periodus, versatus: deinde sequatur quædam αἰτιολογία, quare in causis essent versati, quum summi oratoris laudem neuter haberet: quia probabilis industria erat in quibusdam viris laudandis, etiam si maximi ingenii non essent: & non essent viri illi laudandi, quales erant Scaurus, & Rutilius. PROBABILIS, aliter probabiles. INDUSTRIA,

diligentia, ut supra sumus interpretati, quo loco M. Bruto admirabilem naturam, exquisitam doctrinam, & singularem industriam tribuebat: ex quibus industriam in his satis, reliqua duo mediocriter commendat. **QV AN QV AM**, correctio, quia videbatur dicere, Scaurum, & Rutilium maximi ingenii non fuisse. **IIS**, Scauro, & Rutilio. **NON OMNINO**, defuit, non defuit iis ingenium ad res gerendas: sed defuit ingenium oratorium. **ORATORIUM INGENIUM**, quod libro primo de Oratore ita quasi describit: animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque sint vberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni. **DEFUIT**, ita, ut neuter summi oratoris laudem habuerit. **NEQVE ENIM**, *αἰολογία*, & digressio. **VIDERE**, quasi parare, & inuenire, quod pertinet ad acumen. **SOLVTE**, solute dicere pertinet ad explicandum. quis enim rem possit explicare, nisi linguam habeat solutam? solutio vero linguæ cum ipso homine nascitur, ut libro primo de Oratore Crassus disputat. Hinc M. Antonius libro secundo de Oratore ait: tentabo, quid lingua efficere possit, ob id infra scribit Cicero, Curionem facile, solutæque verbis sententias voluisse: quod qui lingua sunt hæsitantes, efficere non possunt, nec in oratorum numerum peruenire: quod libro primo de Oratore Cicero scriptum reliquit. **SVAVITER DICERE**, ut suauiter dicebat Catulus, cuius sonus, & suauitas Crassum delectabat, ut ipsemet libro tertio de Oratore fatetur, & in genere quidem dicendi mediocri plurimum inest suauitatis, ut ait in Oratore: ut fuit in Isocrate, Demetrio Phalereo, & Callidio: qui vero sunt voce absoni, nihil huiusmodi possunt præstare, ut libro primo de Oratore Crassus docet. **SIT**, aliter sit. **VOCE, VULTU, MOTUQVE**, nam quidam sunt ita voce absoni, aut ita vultu, motuque corporis vitiati, atque agrestes, ut in oratorum numerum venire non possint, quod libro primo de Oratore Crassus ostendit, atque hæc pertinent ad actionem, quæ qualis esse debeat, libro tertio de Oratore scribitur. **CONDITIVS**, nam, ut ait libro tertio de Oratore, omni in re posse, quod deceat, facere, artis, & naturæ est: scire, quid quandoque deceat, prudentiæ, sed hæc ipsa omnia perinde sunt, ut aguntur, actio, inquam, in dicendo vna dominatur. est autem hic translatio à rebus, quæ coniunguntur. **DOCTRINA**? & quidem talis, & tanta, qualem, & quantam ipse M. Bruto supra tribuit, & Crassus libro primo, & tertio de Oratore quærit. **NATURA**, quæ tantum valet in facultate dicendi, ut multi, quod supra diximus, nullam esse artem dicendi putarint. **ID**, ut aliquid bene dicatur. **FORTUITO FIT**, sic supra: ante Isocratem verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio nulla erat: aut si quando erat, non apparebat, eam dedita opera esse quæsitam: Veruntamen natura magis, tum casu nonnunquam, quam aut ratione aliqua, aut observatione fiebat. **PARATVM ESSE NON POTEST**, quod enim fit fortuito, & casu, id semper paratum esse non potest. **IN SCAVRI**, ad rem reductus. **SAPIENTIS**, igitur eloquentis, & iccirco summi, quod paulo ante negavit, oratoris: siquidem hanc cogitandi, pronuntiandique rationem, vimque dicendi veteres Græci sapientiam nominabant, ut libro tertio de Oratore disputatur: nec aliud est eloquentia, nisi copiose loquens sapientia, ut in Partitionibus ait: sed interpretandum est, vel quod qui eloquens est, is est etiam sapiens, sed non cōtrā quicūq. sapiens est, eloquens etiā est habendus: quādo Socrates, qui sapientissimus

sapientissimus fuit, inter eloquentes tamen non solet numerari. vel quòd sapiens hic dicatur, vt Acilius olim dicebatur, quia prudens esse in iure ciuili putabatur: vt Cato, quia multarum rerum vsum haberet, multaque eius & in senatu, & in foro vel prouisa prudenter, vel acta constanter, vel responsa acute ferebantur. non sapiens igitur erat Scaurus, vt Socrates, vt Lælius, sed vt Cato, vt Acilius fuit. Hinc in oratione pro Fonteio sic ait: eum quem vere commemorare possumus parem consilio, grauitate, constantia, ceteris virtutibus, honoris, ingenii, rerum gestarum ornamentis M. Acilii Scauro fuisse? Quanta porro fuerit in eo seueritas etiam in filium, Valerius Maximus libro quinto capite octauo, Frontinus libro quarto capite primo, & autor libelli de Viris illustribus ostendunt, quamuis Titum Scaurum vocet Frontinus, qui eodem libro capite tertio continentiam eius commendat. **TECTI**, qui quasi tectus, & tutus loqueretur, nec quicquam diceret, quod causa posset obesse, quo modo libro secundo de Oratore M. Antonium tectissimum vocat: vel tecti, qui sua consilia tegetet, vt libro decimo quarto ad Atticum Balbum hominem tectum dixit. aliter recti, id est, constantis: Talis enim fuit Scaurus, quem libro primo Familiarium virum singularem constantia, & grauitate vocat. vel recti, sancti, incorrupti: cuius iniurati nutu propè terrarum orbis regebatur, vt ait in oratione pro Fonteio, quamuis à Iugurtha corruptum Sallustius probet. **GRAVITAS**, qua neminem Scauro ipsi parem fuisse putat in oratione pro Fonteio. **SVMMA**, singularis, vt singularis seueritas in eo fuisse dicitur libro primo de Officiis: & libro primo Familiarium vir grauitate singularis idem vocatur. **NATURALIS**, idem libro primo de Officiis dicit: **AUTORITAS**, sic libro primo de Oratore auctoritatem grauitatis, & consilii Scauro tribuit. Hac auctoritate, & fortasse conscientia fretus Varius Suetonensem fregit, vt Valerius Maximus libro tertio capite septimo, Quintilianus libro quinto capite duodecimo, Asconius, & autor libelli de Viris illustribus affirmant. **NON VT CAUSAM**, quæ eloquentiam desiderat, vt ait libro secundo de Officiis. **TESTIMONIUM**, quod religionem requirit: vnde sic ait infra: vide ne religio nobis tam adhibenda sit, quàm si testimonium diceremus. De Scauri vero religione nemo dubitabat, inquit Valerius Maximus libro octauo capite quinto: quamuis eius iurati testimonio neque in C. Flauium Fimbriam, neque in C. Memmiam, vt in oratione pro Fonteio ait Cicero, sit creditum: neque ille C. Norbanum, quod scribit Valerius Maximus, potuerit affligere: à quo tamen illum lapide percussus, vt libro secundo de Oratore scribitur, constabat. **HOC**, quo Scaurus utebatur. **PATROCINIA**, in quibus seueritas interdum dimittitur. **CVIVS ERAT ILLE PRINCEPS**, primus ille sententiam in senatu rogabatur: nam, vt Gellius libro quarto capite decimo scribit, primus rogabatur: qui à Censoribus princeps in senatu lectus erat. Scaurum vero Valerius Maximus senatus principem, & Cicero non solum senatus, sed ciuitatis etiam principem libro secundo de Oratore vocat: cuius nutu propè terrarum orbis, vt ait in oratione pro Fonteio regebatur. **VEL MAXIME**, aptum videbatur. **SIGNIFICABAT ENIM**, hoc genus dicendi. & est *αιτιολογια*. Vt enim stultus, quod est in prouerbio, stulte, sic prudens prudenter loquitur. **PRVDENTIAM**, quæ tanta fuit in illo, vt ita libro secundo de Oratore scribatur: Scaurus prudentia rerum magnarum magis, quàm dicendi arte nititur: eam significabat illa ratio cum grauitate agendi: quoniam, vt libro primo de Officiis dicitur,

cognitionem, prudentiamque sequitur considerata actio. REM, rem quancunque agebat, vel defendebat: vel Rempub. CONTINEBAT, ita, ut ille quicquid volebat, efficeret. FIDEM, quis enim viro tali non credat? HOC, hoc dicendi genus, hanc gravitatem, & auctoritatem, quæ fuit naturalis. DOCTRINA, quæ tamen in eo videtur aliqua fuisse, siquidem in oratione pro Archia dicitur Archiam ipsum audiuisse. NON FACILE POSSET, quædo nihil attinet repugnare naturæ, ut Cicero lib. primo de Officiis docet: quia nihil decet inuita, ut aiunt, Minerua: & virtus, ut quidam putarunt non est *ἀνθρώπων*. QVANQVAM, correctio. IPSIUS REI, ut quisque in his, quæ naturalia sunt, decorum seruet. SCIS, scis tu Brute. loquitur enim cum Bruto ex illo loco, tuus enim gentilis. PRAECEPTA SVNT, quorum multa libro primo de Officiis colliguntur. HVIVS, M. Aemilii Scauri. TRES, hinc Valerius Maximus libro quarto capite quarto ita scribit: M. Scaurus, quantum à patre hæreditatem accepit, in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit, refert. FUFIDIUM, forte patrem illius Fufidii equitis Romani, quem L. Piso suis debitoribus addixit, ut in oratione in Pisonem scriptum est: aliter Fufidium, ut Plinius libro trigesimo tertio capite primo vocat. IPSIUS, sua ipsius. & de se scripsit Scaurus, ut Xenophon, ut Aratus, ut Catulus, ut alii, quorum exemplo se usurum ad Luceium Cicero scripsit: quo postea Iulius Cæsar, & Adrianus Imperator vsi sunt. QVOS, ut rudes. CYRIVS, TAM, ET DISCIPLINAM, *ἡ δὲ παιδεία* à Xenophonte libris octo scripta: quam Plato in suis legibus, ut etiam Diogenes refert, fictam putavit: Vnde Cicero ad Q. fratrem ita scripsit: Cyrus ille à Xenophonte non ad historiam fidem scriptus est, sed ad effigiem iusti imperii. LEGVNT, ut olim Scipio Africanus, qui libros illos de manibus ponere non solebat: ut Cicero ipse, qui *παιδείαν ὡς ποῦ*, quam contriuerat legendo, totam in imperio Ciliciæ explicavit. PRAECLARAM ILLAM QVIDEM, nullum enim prætermisum est in ea officium diligentis, & moderati imperii, ut ait Cicero libro primo ad Q. fratrem. REBVS NOSTRIS, qui Rempub. habemus, quum potestas ibi regia describatur: cuius nomen nos ferre non possumus: vel quia Græce scripta sit: vel quia mores diuersos contineat.

Ipse etiam Fufidius in aliquo patronorum numero fuit. Rutilius autem in quodam tristi & seверо genere dicendi versatus est, & vterque natura vehemens & acer. itaque cum vnà consulatum petiuisent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusauit ambitus designatum competitorem, sed Scaurus etiam absolutus. Rutilium in iudicium vocauit: multaue opera, multaue industria Rutilius fuit: quæ erat propterea gratior, quod idem magnum munus de iure respondendi sustinebat. sunt eius orationes ieiunæ: multa præclara de iure: doctus vir, & Græcis literis eruditus, Panætii auditor, propè perfectus in Stoicis, quorum peracutum & artis plenum orationis genus, sed tamen & exile, nec satis populari assensionis accommodatum: itaque illa, quæ propria est huius disciplinæ, philosophorum de se ipsorum opinio, firma in hoc viro & stabilis inuenta est: qui cum innocentissimus in iudicium vocatus esset, quo iudicio conuulsam penitus scimus esse remp. cum essent eo tempore eloquentissimi viri L. Crassus & M. Anto

M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit, dixit ipse pro sese, & pauca C. Cotta, quod sororis erat filius, & is quidem tamen vt orator, quanquam erat admodum adolescens: sed Q. Mutius enucleate ille quidem, & polite, vt solebat, nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud iudicii & magnitudo causæ postulabat. habemus igitur in Stoicis oratoribus Rutilium Scaurum in antiquis: vtrunque tamen laudemus, quoniam per illos ne hæc quidem in ciuitate genera hac oratoria laude caruerunt: volo enim vt in scena, sic etiam in foro, non eos modo laudari, qui celeri motu & difficili vtantur, sed eos etiam, quos statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas non molesta.

IPSE, hic Cicero *Πισοπέ*, vt in epistolis ad Atticū loquitur. Neque enim proposuit, se de Fufidio dicturum, sed ipso nomine admonitus, noluit prætermittere. atque hoc sæpe facit, vt supra de Libone, & de Pisone. RUTILIVS, quem cum Scauro iunxerat, & se de his breuiter dicturum fuerat pollicitus. TRISTI, ET SEVERO, id est cum Stoica disciplina congruenti, vt infra dicitur. Triste vero, & seuerum Cicero sæpe coniungit, vt supra de L. Cassio etiam ostendimus. VTERQUE, Scaurus, & Rutilius. PETITIUISSENT, Rutilius primum, & Scaurus, vt puto, secundū. In Consulibus enim, quos recentiores scriptores collegerunt, inuenitur Consul cum Ser. Sulpicio Galba an. ab V. C. sexcentesimo quadagesimo sexto M. Aemilius Scaurus Hortensius: quem nos hunc eundem esse credimus: quum filius esse nō possit, qui multis post annis repulsam tulit. Quod si quis fratrem esse dicat, credam, nisi me prænomen, quod idem sit, moueat. Nec Rutilius annos decem iacuisset vir tantus, si cum eo primum Consulatū petiisset. Forte aliquis dicet, hunc esse illum secundum, non primum. Quis igitur primus, si primus hic suum genus instaurasse dicitur? Mecum facit autor libelli de Viris illustribus, qui videtur quasi significare hunc bis Consulem fuisse: quamuis multa de hoc falsa dicat, vt viam Aemiliam ab hoc stratam fuisse, quam M. Aemilius Lepidus annis septuaginta & amplius ante strauerat, vt Liuius, Strabo, & alii testantur: vt alia mittam, quæ non est loci huius confutare. Illud potius dicamus, videri nobis, M. Aemilii Scauri, & M. Aurelii Scauri, prænominum nomina, & cognomina in Consulibus esse perturbata. Calsiodorus enim cum Ser. Galba M. Scaurum Consulem nominat ita, vt diuinare non possis Marcūne Aemilium Scaurum, an M. Aurelium Scaurum significet. Quod nisi Paterculus M. Aurelium vocaret etiam Scaurum, putarem hoc cognomen Scaurum, quod est Aemiliorum, ad Aurelium esse translātū, quod forte alter alteri fuerit suffectus, & ita perturbatio nominū sit consecuta. Vnde Paulus Orosius libro quinto capite decimo sexto M. Aemilium Scaurū Consulem à Cimbris captum, & interfectum scribit, quem Liuius libro sexagesimo septimo, & Paterculus M. Aurelium Scaurum vocant: de quo infra dicemus. ILLE, Rutilius. DESIGNATVM, Cos. Des. COMPETITOREM, M. Aemilium Scaurum. ABSOLVTVS, ambitus. RUTILIVM, P. Rutiliū Rufum, quem Lælius adolescentem vocat in Amicitia, quum P. Rutilium, qui, vt supra diximus, cum P. Popilio Consul fuit, inter equales ponat. hinc Cicero libro quarto ad Atticum inquit: adiunxi adolescentes Q. Tuberonē, P. Rutilium. Sed Rutilii vitam Rutilius scribit. IN IVDICIVM VOCAVIT,

ambitus accusauit, quum ipse Consul esset factus, & Rutilius repulsam tulisset: in cuius tabulis quum Scaurus ostenderet literas A. F. P. R. idque diceret esse, actum fide P. Rutilii: Rutilius autem, ante factum, post relatum: C. Cannius exclamauit, neutrum illis literis declarari: quid ergo? inquit Scaurus: Aemilius fecit, plectitur Rutilius: hoc libro secundo de Oratore leges. **ERUIT**, in dicendo. **GRATIOR**, iudicibus, & omnibus, qui audiebant. **SUSTINEBAT**, ut Iurisconsultus: cuius adolescentiam ad opinionem & innocentiam, & iuris scientiam P. Mucii commendauit domus, ut libro secundo de Officiis legimus. **ORATIONES**, de modo ædificiorum, ut ex Suetonio in Augusto suspicamur. **DOCTVS VIR**, ET **GRÆCIS LITERIS ERUDITVS**; sic libro primo de Oratore: Rutilius homo doctus, & Philosophiæ deditus. Fuit igitur Rutilius orator, iurisconsultus, & Philosophus: sed & historicus à Paterculo nominatur. **PANAETII**, philosophi Stoici, de quo alibi fortasse commodius dicemus, **AUDITOR**, hoc libro tertio de Officiis etiam dicitur. **PERFECTVS IN STOICIS**, ut Panætii, qui fuit Stoicus, auditor. ob id Cicero libro primo de Oratore ita scripsit: pedem nemo in illo iudicio supposit: credo, ne Stoicis renunciaretur. **QUORVM**, Stoicorum. **PERACVTVM**, subtile, ut supra de Catone, & Lyfia sumus interpretati: & ipse Cicero libro tertio de Finibus ita scribit: Stoicorum non ignoras quam sit subtile, vel spinosum potius differendi genus: & libro quinto item de Finibus differendi spinas appellat: quas tamen Panætius, quamuis Stoicus, non probauit. **ARTIS**, artis definiendi, & partiendi, in qua Stoici versati sunt acutissime, ut Tusculana quarta refert: hinc ait paulo post: Stoici prudentissimi in differendo, & id arte faciunt. nam quod pertineat ad artem dicendi, totum genus hoc, ut scribit libro quarto de Finibus, & Zeno, & ab eo qui sunt, aut non potuerunt, aut noluerunt, certe reliquerunt, quamquam scripsit artem Rhetoricam Cleanthes, atque etiam Chrysippus. **SED TAMEN ET**, aliter scis tamen esse. **EXILE**, sic exilis oratio Mnesarchi Stoici libro primo de Oratore dicitur. **POPULARI ASSENSIONI**, quis enim ex populo assentiatur oratori loquenti, & more Stoicorum disputanti? nullus certe ferre posset, ut in oratione pro Muræna, & libro quarto de Finibus Cicero docet. **ITAQUE**, quum propè perfectus esset in Stoicis. **PROPRIA EST**, nam, ut ait in Tusculana quinta, Philosophi penè omnes profitentur, se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terri, omniaque sibi in sese esse posita, neque esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis: hæc tamen Stoici potissimum putabant, ut hic vere dicatur propria illorum opinio: orationem pro Muræna, & librum quartum de Finibus lege. **HVIUS DISCIPLINÆ**, disciplinæ Stoicæ. sic vero Cicero disciplinas sæpe vocat. **IN HOC VIRO**, P. Rutilio. aliter in hoc viro. **QUI QVVM**, αἰολογία, quod opinio inuenta sit in eo firma, & stabilis. aliter qui quamquam. **INNOCENTISSIMVS**, sic libro tertio de Natura Deorum, & in oratione pro Fonteio: exemplum innocentiae libro primo de Oratore: specimen innocentiae in oratione in Pisonem: vir summæ innocentiae à Liuiio libro septuagesimo: vir non seculi sui modo, sed omnis æui optimus à Paterculo: vir integerrimus ab Orosio libro quinto capite decimo septimo vocatur, ut eamittam, quæ Valerius Maximus libro sexto capite quarto scribit. **IN IUDICIUM VOCATVS ESSET**, lege repetundarum interrogatus esset, ut ait Paterculus: conspiratione publicanorum perculsus, ut Valerius Maximus libro secundo capite quinto refert: ab equitibus, qui tum iudicabant, damnatus, ut est apud Asconium in Diuinatione, ubi scribit, ob id illum Quæstorem damnatum, quod cum Q. Mucio Scauola Prætoris suo consensisset,

consensisset, ne publicani aliquid agerent in Asia prouincia sua: Liuius vero libro septuagesimo ita scripsit: P. Rutilius vir summæ innocentiae, qui legatus C. Marii Proconsulis à publicanorum iniuriis Asiam defenderat, inuius equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exilium missus est. Videtur vterque scriptor Asconius, & Liuius, vel potius Florus errare. nam neque ille Quæstor damnatus est, sed Consularis, vt libro primo de Oratore scribitur: neque legatus C. Marii Asiam defendit, quum C. Marius in eam prouinciam nunquam, quod ego sciam, sit Proconsul profectus: quamuis postea, sed post Rutilii damnationem, P. Sulpicius legem tulerit, vt ille aduersus Mithridatem mitteretur. Quare sic interpretandum arbitror: P. Rutilius quum Asiam Quæstor defendisset, postea legatus quum esset C. Marii tunc nescio vbi Proconsulis, damnatus est, è legatione reuocatus: quod fieri potuisse cognoscimus epistola decima quarta libri quarti ad Atticum: nisi forte apud Liuium ita legere placeat: P. Rutilius, vir summæ innocentiae, qui legatus Q. Mucii Proconsulis à publicanorum iniuriis Asiam defenderat, & quæ sequuntur, nam ex Q. C. & ex Mucio Marius fieri facile potest. Apud Sallustium legimus, illum Metelli Numidici etiam legatū fuisse. Fuit igitur fortasse Quæstor, deinde etiam legatus Q. Mucii Prætoris, vel Proconsulis. id enim nihil refert, vt alibi pluribus ostendimus. **CONVLSAM**, ordinum dissensione, qua magis, quàm vlla culpa sua reus factus est Rutilius, vt Valerius Maximus lib. sexto capite quarto testatur. **ELOQVENTISSIMI**, vt infra, & in libris oratoriis ostenditur. **L. CRASSVS**, ET **M. ANTONIVS**, de quibus infra dicemus. **CONSVLARES**, quibuscum vero Consules fuerint, infra dicitur. Consularis autem L. Crassus treis annos integros fuit, vt ex Consulibus cognoscitur. Vnde apparet, quibus temporibus Rutilius sit condemnatus. Condemnatus est enim certe L. Crasso viuo, & Consulari, vt libro primo de Oratore, & hic cognoscimus. at Consularis ille fuit à suo Consulatu ad L. Philippi Consulatum. tunc enim decessit, vt libro tertio de Oratore scribitur. Inter hos vero Consulatus tres anni tantum integri numerantur. **ADHIBERE**, patronum: sic perhibere in epistolis ad Atticum. **NEVTRVM VOLVIT**, propterea quòd non modo supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatus quidem, aut liberius causam dici suā, quàm simplex ratio veritatis ferebat: quod libro primo de Oratore videre poteris. **DIXIT**, & illo penè Socratico genere defensionis est vsus, vt ait Quintilianus libro vndecimo capite primo. Imitatus est enim homo Romanus, & Consularis veterem illum Socratem, qui quum omnium sapientissimus esset, sanctissimèque vixisset, ita in iudicio pro se ipse dixit, vt non supplex, aut reus, sed vt magister, aut dominus videretur esse iudicum, vt libro primo de Oratore scriptum videbis: sed Valerius Maximus libro sexto capite quarto rem pluribus explicauit. **PAVCA**, Rutilius enim paulum Cottæ tribuit partiū disertissimo adolescenti sororis suæ filio, quod libro primo de Oratore dicitur. **C. COTTA**, de quo suo loco dicitur. **SORORIS**, Rutiliæ, de qua Seneca in cōsolatione ad Albinam ita scribit: Rutilia Cottam filium secuta est in exilium, & vsque eo fuit indulgentia constricta, vt mallet exilium pati, quàm desiderium: nec ante in patriam, quàm cum filio rediit: eundem iam reductum, & in Repub. florentem tam fortiter amisit, quàm secuta est: nec quisquam lachrymas eius post elatum filium notauit. In expulso virtutem ostendit, in amisso prudentiam. nam & nihil illam à pietate deterruit, & nihil in tristitia superuacua, stultaque detinuit. Hanc historiam Cicero libro duodecimo ad Atticum quæsiuit, & Atticus ipse dubitauit. Videtur tamen Cicero illam postea alicunde in suum librum de luctu minuendo transtulisse:

unde Seneca sit mutuatus. IS, C. Cotta. VT ORATOR, vt erat, & quidem inter probatos, vt infra dicitur. ADOLESCENS, quippe qui nondum Tribunus plebis fuisset. nam viuo L. Crasso adolescens se dicarat, & paucis diebus post mortem Crassi depulsus est per inuidiam Tribunatu, vt Cicero libro tertio de Oratore testatur. SED, hæc particula ostendit, Q. Mucium non dixisse vt oratorē, hoc modo: Cotta quidem dixit vt orator, sed Q. Mucius vt iuriconsultus. Id enim Cicero significat, quamuis prorsus non exprimat. Q. MUCIUS, Q. Mucius Scauola Pontifex, qui Asiam sanctissime administravit, vt Valerius Maximus libro octauo capite ultimo scribit: quam nos Augurem potius significari credimus. Id enim verba demonstrat, quibus hic, & libro primo de Oratore testatur, Rutilium à Q. Mucio nullo apparatu defensum fuisse: quod Auguri conuenit, quem supra dixit, in oratorum numero non fuisse, vt hic etiam separat ab oratoribus, quum ostendit non vt oratorem dixisse: at Scauolam Pontificem infra describit, & libro primo de Oratore vocat eloquentissimum. Verisimile item est, ab eo defensum fuisse, cuius ipse Quæstor fuisset: quod Quæsturæ coniunctio liberorum necessitudini esset proxima, vt Cicero quum alibi, tum epistola vndecima libri tertii decimi Fam. docet: atque eo magis, quod Rutilius accusabatur, quod cum suo Prætorē consensisset, ne Publicani, vt ait Asconius, aliquid agerent in prouincia sua. at is Prætor per tempora Q. Mucius Scauola Pontifex esse non potuit. Rutilius enim Scauola Pontifice senior fuit, vt hæc temporum series à Cicerone instituta demonstrat, quum multo post Scauola Pontifex agnoscat. Accedit, quod Scauola Pontifex Consul post Rutilium nouem annis fuit. Relinquitur igitur, vt Rutilius Scauolæ Auguris Quæstor fuerit: sed dubitari potest, an Scauola Augur Asiæ præfuerit, nisi ipse libro primo de Oratore dicat, se Prætorē Rhodum venisse, & ita scribat Asconius: Hic est Mucius (loquitur enim de Mucio, qui Prætor Rutilii fuit) in honorem cuius Asiani diem festum Mucia nominabant: item, Q. Mucius Asiam singulariter rexerat adeo, vt dies festus à Græcis in honorem eius constitueretur, qui diceretur Mucia. & Prætor, non Consul Asiam rexit: siquidem Prætorē vocat Asconius, & constat Asiam Prætoriam prouinciam fuisse: & nouem tantum menses rexit, ob id fortasse, quod publicanorum improbitatem diutius ferre nō potuit. Cicero certe sic epistola decima septima libri quinti ad Atticum scribit: hanc gloriam iustitiæ, & abstinentiæ fore illustriorem spero, si cito decesserimus: id quod Scauolæ contigit, qui solos nouem menses Asiæ præfuit: quod tamen ad Scauolam Pontificem referri posse in scholiis olim iccirco putauimus, quod Valerius Maximus libro octauo capite ultimo scribat, illum Asiæ præfuisse: nunc veremur, ne Valerius Maximus alterum pro altero more suo posuerit. nam aut Prætor, aut Consul Asiæ præfuit: de Prætorē nullum habeo autorem, quem possim laudare: de Consule non videtur dicendum, quum Prætores, vt diximus, non Consules Asiam sortirentur: & Asconius dicat, eum tum prouinciam deposuisse, ne sumptui esset ærario: quin apparet in oratione in Pisonem, eum, quum L. Crassus collega prouinciam regeret, Romæ fuisse. Cicero tamen epistola prima libri sexti ad Atticum Q. Mucii P. F. edictum Asiaticum nominat. Publicani igitur Rutilium condemnarunt, & grauiter inimici illi ipsi Q. Scauolæ fuerunt, vt libro primo Familiarium dicitur: hinc in oratione pro Plancio ita scriptum est: publicanorum in Q. Scauolam virum omnibus ingenio, iustitia, integritate præstantem asperere, & ferociter, & libere dicta commemorare? Possit aliquis etiam dicere, alterum Rutilium iisdem ferè temporibus fuisse, qui Scauolæ Pontificis Quæstor esse potuerit: quando post illum quatuor annis Consul

Consul fuit. at hic, de quo loquimur, P. Rutilius Rufus, ille P. Rutilius Lu-
 pus dicebatur, qui vixit multis annis post M. Scaurum, quicum Rutilius Ru-
 fus à Cicerone in temporum serie coniungitur. Hic igitur P. Rutilius Rufus
 repetundarum damnatus, in exilium profectus est: cui, ut ait Valerius Maxi-
 mus libro secundo capite quinto, Asiam petenti omnes prouinciæ illius ci-
 uitates legatos secessum eius opperientes obuiam miserunt. exulare aliquis
 hoc loco, an triumphare iustius dixerit? Itaque Seneca in epistolis ita vere
 scripsit: Rutilii innocentia lateret, nisi accepisset iniuriam: dum violatur,
 effulsit. Ita vero tulit exilium, ut, quod idem Seneca refert, à Sylla postea re-
 uocatus, non tantum retro cesserit, sed longius etiam cesserit. hinc Valerius
 Maximus libro sexto capite quarto ait: quum Rutilio reditum in patriam Syl-
 lana victoria præstaret, in exilio, ne quid contra leges faceret, remansit: idem
 propemodum testatur Quintilianus libro vndecimo capite primo, & Oro-
 lius lib. quinto capite decimo septimo, vbi scribit, eum in exilio consensu-
 isse: qui quum à Mithridate Mitylenis oppressus esset, crudelitatem Regis in
 togatos, vestitus mutatione vitauit: quod in oratione pro Rabirio scriptum
 vidimus. **ENVCLATE ILLE QUIDEM, ET POLITE, VT SOLEBAT,**
 idem dixit aliis verbis libro primo de Oratore: more suo, nullo apparatu, pu-
 re, & dilucide: quod totum ad dicendi genus attenuatum pertinet. tenues
 enim, ut in Oratore docet, acuti sunt, omnia docentes, & dilucidiora, non
 ampliora faciētes, subtili quadā, & pressa oratione limati. **EA VI, ATQVE**
COPIA, quæ solent esse in vehementi, & sublimi dicendi genere, ut in Ora-
 tore docet. **GENVS ILLVD IVDICII,** repetundarum. causæ vero repe-
 tundarum, ambitus, maiestatis Reip. causa constitutæ sunt, ut ait Asconius
 in Diuina. ob id Cicero in ea oratione dixit: in causis, iudiciisque publicis.
MAGNITVDO CAUSAE, in quade fama, & capite Rutilii viri tanti age-
 retur. Quam possumus enim reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam,
 contentiōemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate, de
 capite hominis Consularis? hoc ait libro primo de Oratore. atque de his
 penè omnibus in eo iudicio agebatur, & ideo maiorem vim causa postula-
 bat. **POSTVLABAT,** dichoreus, ut penè effingat, qualis oratio in magnis
 causis esse debeat. **HABEMVS IGITVR,** conclusio per epilogum. **STOI-**
CIS ORATORIBVS, inter oratores, qui Stoicos Philosophos sunt imitati.
RUTILIVM, de quo diximus vltimo loco, & ob id nunc primo ponimus, ut
 quem nunc etiam quasi in manibus habeamus: quamuis in epilogis ordo ser-
 uandus esse dicatur. **SCAVRVM,** de quo dictum est. **ANTIQVIS,** anti-
 quis oratoribus, quales Cato, & Galba fuerunt, ut supra demonstratum est.
VTRVQVE, Rutilium, & Scaurum. **LAVDEMVS,** ut oratorem, quam-
 uis neuter summi oratoris habuerit laudem, ut supra dixit. **ILLOS,** Ruti-
 lium, & Scaurum, qui generibus hisce sunt vsi. **NE HAEC QUIDEM,** Stoi-
 ca, & antiqua, quibus Rutilius & Scaurus vsi sunt, quum alia penè omnia flo-
 ruerint, quamuis plura sint dicendi genera, ut supra diximus. **CIVITATE,**
 in qua Ciceronis iudicium fuit, Romanos omnia aut inuenisse per se sapien-
 tius, quam Græcos, aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna sta-
 tuissent, in quibus elaborarent: hoc Tusculana prima scriptum est. **GENE-**
RA, quibus Scaurus, & Rutilius vsi sunt, nam Scauri genus ad patrocinia
 mediocriter aptum videbatur: Rutilii exile, nec satis populari assensionis ac-
 commodatum, ut supra descripsit. **HAC,** de qua nunc disputatione. **ORATO-**
RIA LAVDE, eloquentia, quam supra non semel etiam dicendi laudem no-
 minauit. **VOLO ENIM,** *αἰτιολογία*, cur laudet eos, quorum neuter summi
 oratoris habuit laudem. **SCENA,** in qua solent agi fabulæ, ut notius est,

quàm ut plura sint dicenda. *σις*, *ἐκείν*, & sanè inter scenam, & forum est quædam similitudo, unde actores tam in scena, quàm in foro dicuntur: & scenam seruire, & uti foro dici solet. *εὐς*, quos motorios vocant Grammatici, nam Donatus in Adelphis ita scribit: Duo agendi sunt principales modi, motorius, & statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur *μυτῶς*. Quin comœdiæ ipsæ, ut idem est autor, aut motoria sunt, aut stataria, aut mixta: motoria, turbulentæ: stataria, quietiores. mixta, ex utroque actu consistentes: motoria est Phormio in affectibus constituta penè maioribus, quàm stylus comicus posceret: stataria *ἐστὶν ὑπακούειν*, ut ipse Terentius in prologo vocat: reliquæ Terentianæ fabulæ penè omnes mixta, ut idem Donatus in Adelphis testatur. & motorias ipse Terentius in prologo *ἐκείν* *ὑπακούειν* modo non describit: in quibus seruus currens, iratus senex, edax parasitus, scophanta impudens, avarus leno, agendi sunt clamore summo, cum labore maximo. *CELERI MOTU, ET DIFFICILI*, quo utrique actores, sed in scena, illi in foro utuntur. Actores enim fabularum sæpe clamore summo, ut ait Terentius, cum labore maximo agunt, dum referunt, & quasi representant vel seruum currentem, vel tale quid agentem: actores vero causarum ingemunt sæpe, inclamant, dolent, quærentur, Rempub. implorant, supplicunt, & pedem supplodunt, ut ait Cicero libro primo de Oratore. Itaque vere utrique motorii possunt appellari. *STATARIOS*, qui statarias, ut diximus, fabulas agunt ita, ut nihil penè moueantur, sed simpliciter agant, qualem Cicero epistola decima quarta videtur Antiphontem describere: nihil, inquit, tam pusillum, nihil tam sine voce, nihil tam verum: statarios vero patronos tales, qualis fuit Rutilius, qui non modo supplex iudicibus, ut supra retulimus, esse noluit, sed ne ornatius quidem, aut liberius causam dici suam, quàm simplex ratio veritatis ferebat. sic infra C. Pisonem oratorem statarium vocat. Erant etiam milites statarii, à quibus statarii oratores videri possunt appellati. *SIMPLEX*, sincera, sine fūco, atque adeo sine tenebris, quas summi oratores, ut Cicero, sæpe iudicibus offundunt: quum dici soleat, veritatis simplex oratio. *AGENDO*, in scena, & foro. *NON MOLESTA*, *ἀνόητος*: igitur grata, & iucunda. Tam enim actor in imitanda, quàm orator in suscipienda veritate iucundus, ut libro secundo de Oratore dicitur.

Et quoniam Stoicorum est facta mentio, *Q. Aelius Tubero* fuit illo tempore, *L. Pauli* nepos, nullo in oratorum numero, sed vita seuerus, & congruens cum ea disciplina, quam colebat, paulo etiam durior, qui quidem in Triumviratu iudicauerit contra *P. Africani* auunculi sui testimonium, vacationem Augures, quo minus iudiciis operam darent, non habere: sed ut vita, sic oratione durus, incultus, horridus: itaque honoribus maiorum respondere non potuit: fuit autem constans ciuis, & fortis, & in primis *Graccho* molestus: quod indicat *Gracchi* in eum oratio. sunt etiam in *Gracchum Tuberonis*, is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando.

ET QUONIAM, transitio, & *ὑπόμνησις* quædam. nam quum paulo ante Stoicorum mentionem fecisset, ea re quasi admonitus, *Q. Aelium Tuberonem* Stoicum ponit, ut prorsus appareat, hunc sermonem ex tempore factum fuisse. & veniam accipit, quod *Tuberonem* inserat inter eos, quos proposuerat.

rat. nam Curio, vel Gracchus sequi debuit. **STOICORVM**, in quibus Rutilium perfectum fuisse diximus. **Q. AELIVS TUBERO**, de quo quidem nos hic deinceps dicemus. **ILLO TEMPORE**, quo Scaurus, & Rutilius fuerunt. hinc epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, Tuberone, & Rutilium æquales fuisse ostendit. **L. PAULI NEPOS**, nam quum L. Aemilius Paulus duas haberet filias, alteram M. Catoni Censorii filio, alteram **Q. Tuberoni**, vt Plutarchus in Aemilio Paulo refert, collocavit: vnde natus est hic **Q. Aelius Tuber**, qui propterea L. Pauli nepos hic, & in oratione pro Muræna vocatur. **NVLLO IN ORATORVM NVMERO**, hinc quum vellet Africanum auunculum suum laudare, ei C. Lælius orationem scripsit, vt refertur libro secundo de Oratore: vbi tamen male legitur, P. Tuber, quum scribere oporteat, **Q. Tuberoni**. **VITA SEVERVS**, qualis in oratione pro Muræna describitur. **CONGRVENS**, tristis igitur, vt in P. Rutilio supra. **EA DISCIPLINA**, Stoicorum, quorum sententiæ sunt, & præcepta eiusmodi: sapientem gratia nunquam moueri, nunquam cuiusquam delicto ignoscere, neminem misericordem esse, nisi stultum, & leuem: viri non esse, neque exorari, neque placari: & reliqua, quæ in oratione pro Muræna scribuntur. **COLEBAT**, vt homo eruditissimus, ac Stoicus, vt in oratione pro Muræna dicitur: ad quem Panætius vt auditorem suum de dolore patiendo scripsit, vt Cicero libro quarto de Finibus ostendit. **DVRIOR**, etiam durior, quàm Stoica disciplina postulabat. **QVI QVIDEM**, quare durior appelletur. **TRIVMVRATV**, nos adhuc quærimus historiam, in qua scriptum sit, **Q. Tuberone** Triumvrum fuisse, & contra P. Africani testimonium iudicasse. Scimus quidem nos illis temporibus Tib. Gracchum, Ap. Claudium, & C. Gracchum primum, deinde Fulvium Flaccum, C. Gracchum, & C. Carbonem Triumviros diuidendis agris creatos fuisse, quod Liuius libro quinquagesimo octauo, & sequenti scripsit: sed non videtur verisimile postea etiam creatum fuisse, qui Graccho ipsi molestus esset futurus, aut certe illum molestum ei fuisse, quo autore creatus fuisset, ne ingratus dici merito posset. Verum quoniam Romæ erant alii Triumviri, vt Capitales, & Monetales, & alii, quos etiam iudicasse legimus, fortasse **Q. Tuber** ex his vnus fuit. **P. AFRICANI**, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani, de quo supra diximus. **AVVNCVLI SVI**, nam Scipio, vt supra dictum est, L. Pauli filius fuit, & frater Aemiliæ, quæ mater ipsius Tuberonis fuit. hinc auunculum quoq. lib. secundo, & tertio de Orat. vocat. **TESTIMONIUM**, quod ea de re P. Africanus ipse dixerat. **VACATIONEM**, **Q. Tuber** iudicavit Augures vacationem non habere, quo minus iudiciis operam darent. Tempore certe Ciceronis non videntur habuisse. nam Cicero ipse quum esset Augur, verebatur tamen, ne fors de iudicatu sua educeretur, vt libro duodecimo ad Atticum videre poteris. hinc libro decimo tertio rogat Atticum ipsum, videat, vt iudiciali molestia careat. **Q. igitur Tuber** contra P. Africani testimoniū iudicavit, Augures cogi posse, vt iudices fierent, & sic iudiciis operam darent: quod huius rei nullam vacationem haberent. aliter vacationem, vt sit hic sensus: Tuber iudicavit, Augures non habere vacationem, vt in iudiciis minus versarentur. nam si vacationem haberent, & in ius vocare possent, esset necesse, iudiciis operam dare, & sic à munere suo sæpius auocari: quod ne fieret, Romani videntur sanxisse, ne Augures vacationem haberent, vt habebant Consules, & alii magistratus, qui habebant imperium, vt Gellius libro decimo tertio capite

duodecimo scribit. **VT VITA**, durus, paulo ante. **ORATIO-**
NE DURVS, **INCULTVS**, **HORRIDVS**, vt Stoicus, & stu-
 diosus Stoicorum, quorum oratio à Cicerone spinosa solet appellari.
ITAQVE, quum vita durus, & oratione fuerit. **HONORIBVS**,
 vt Prætura, & Consulatu. **MAIORVM**, Acliorum, quorum multi
 Consules leguntur: &, nisi fallor, huius pater anno ab Vrbe Condita
 quingentesimo octuagesimo septimo cum M. Iunio Penno Consul fuit.
NON POTVIT, quòd vita durus esset, & oratione. & sanè deie-
 ctus est Prætura, quòd in celebranda morte Africani pellibus hœdinis le-
 ctulos Punicanos strauisset, & vasa Samia exposuisset. Populus enim,
 qui dabat honores, grauius tulit hanc Tiberonis peruersam sapientiam,
 vt ait Cicero in oratione pro Muræna. **EVIT**, Q. Tuberò. **CÓN-**
STANS CIVIS, **ET FORTIS**, sic in oratione pro Muræna,
 homo integerrimus, & ciuis optimus appellatur. **GRACCHO**, Ti-
 beriumne, an Caium significet, vix sciri potest: nisi quis putet Tiberium
 significari, quòd eius mentio supra sit facta suo loco, & ea dicta, quæ
 fuerunt dicenda: Caius vero in suum locum dilatus. Nec ego conten-
 dam, si quis hunc esse dicat Caium, vel ob id, quòd Cicero sæpe Grac-
 chum quum sine prænominè dicit, Caium, vt libro tertio de Oratore,
 significat. Illud accedit, quòd Cicero quum de Tuberone loqui cœpit,
 recordabatur, se, vt proposuerat, post P. Rutilium debere dicere de C.
 Graccho, vt ille tum quasi obuersaretur dicenti. Vnde par videtur, cre-
 dere, hic illum significari, præsertim quum ætas etiam magis conueniat.
MOLESTVS, quo tempore Gracchus ipse suis legibus Rempublicam
 perturbabat, vt Plutarchus, & alii scribunt. **EVIM**, Q. Tuberonem.
ORATIO, quæ tunc extabat, vt orationes vtriusque tunc extabant:
 quod supra de Tiberii, & infra de Caii orationibus testatur. **SUNT**,
 orationes, quæ non sunt hodie. **IS**, Q. Tuberò. **MEDIOCRIS**
IN DICENDO, fuit igitur in aliquo oratorum numero, quum
 Fannius supra, & infra L. Cotta in mediocribus oratoribus numeren-
 tur; & dicere sit oratorum, sic enim Cicero ipse in Oratore scribit: di-
 sputandi ratio, & loquendi dialecticorum est, oratorum autem dicen-
 di, & ornandi. Quo pacto igitur paulo ante dixit, illum nullo in ora-
 torum numero fuisse, & paulo post in eo nullam eloquentiam fuisse?
 Videntur hæc ipsa profectò inter se pugnare sic, vt interdum dubitem,
 ne Cicero, si fas est dicere, parum diligens hac in parte fuerit: nisi sic
 interpretemur: Q. Tuberò fuit mediocris in dicendo natura, sed ipse
 voluit esse durus, incultus, & horridus ita, vt in nullo oratorum nu-
 mero sit ponendus: vel in dicendo fuit mediocris, sed in scribendo non
 valuit: vnde Lælius ei P. Africanum laudanti orationem scripsit: quod
 argumento sit, eum scribere nescisse, quamuis in Gracchum utcunque
 scripserit. Quum vero res nulla tantum ad dicendum proficiat, quan-
 tum scriptio, vt supra dixit, & Q. Tuberò neque bene scriberet, & ef-
 fet in dicendo mediocris, dici potest, in nullo oratorum numero fuisse,
 quod de Galba dici non potest: qui quamuis male scripserit, in dicendo
 tamen summus fuit ita, vt orator appelletur. **DOCTISSIMVS**, eru-
 ditissimus dicitur in oratione pro Muræna: quippe qui Philosopho dies
 & noctes operam dedisset, vt libro tertio de Oratore scribitur: vt Stoi-
 cus. omnes enim ferè Stoici prudentissimi in differendo paulo post dicun-
 tur. **DISPUTANDO**, dichoreus.

Tum

Tum Brutus, Quàm hoc idem in nostris cōtingere intelligo, quod in Græcis, vt omnes ferè Stoici prudentissimi in disserēdo sint, & id arte faciant, sintq. architecti penè verborū; iidem traducti à disputādo ad dicendū, inopes reperiantur. vnū excipio Catonē, in quo perfectissimo Stoico summā eloquentiam nō desiderē: quam exiguā in Fannio, ne in Rutilio quidem magnā, in Tuberone nullam video fuisse. Et ego, Non, inquam, Brute sine causa: propterea quòd istorum in dialecticis omnis cura cōsumitur, vagū illud orationis & fusum & multiplex non adhibetur genus: tuus autē auunculus, quēadmodum scis, habet à Stoicis id, quod ab illis petendum fuit; sed dicere didicit à dicendi magistris, eorūq. more se exercuit. quòd si omnia à philosophis essent petenda, Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio. quo magis tuum Brute iudicium probo, qui eorum, id est ex veteri Academia, philosophorum, sectam secutus es, quorū in doctrina atque præceptis disserendi ratio coniungitur cum suauitate dicendi & copia. quanquam ea ipsa Peripateticorum Academicorūque consuetudo in ratione dicendi talis est, vt nec perficere oratorē possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. nam vt Stoicorum astrictior est oratio, aliquantōque contradi- tor, quàm aures populi requirunt: sic illorum liberior & latior, quàm patitur consuetudo iudiciorum & fori.

TVM BRVTVS, digressio. NOSTRIS, Latinis hominibus. PRUDENTISSIMI IN DISSERENDO SINT, propterea quòd Stoicorū in dialecticis omnis cura cōsumitur, vt paulo post ait: disputādi vero ratio, & loquēdi dialecticorū est, vt ex Oratore paulo ante retulimus. Itaq. Stoici disputationū suarū, atq. interrogationū laqueis homines irretitos solent tenere, vt ait lib. primo de Orat. ARTE, dialectica, quā Stoici diligēter persecuti sunt, vt ait in Topicis: quāquam multi dubitant, an ars sit Dialectica, vt supra de Rhetorica diximus: Cic. tamē infra, de Ser. Sulpicio loquēs, artē maximā vocat. ARCHITECTI PENE VERBORVM, ex omnibus enim philosophis Stoici plurima nominarunt. Zeno vero Stoicorū princeps nō tam rerū inuentor fuit, quàm nouorū verborum, vt lib. tertio de Finibus ostenditur. & penè, dixit, quòd trāslatio paulo durior videbatur, architectos verborū ita dicere. A DISPUTANDO AD DICENDVM, à Dialectica ad Rhetoricam. INOPES REPERIANTVR, quippe quòd totū genus hoc & Zeno, & ab eo qui sunt, aut non potuerūt, aut noluerunt, certe reliquerunt, vt supra retulimus. VNVM EXCIPIO, ex tot Stoicis, qui traducti à disputando ad dicendum, inopes reperiūtur. CATONEM, M. Porcium Catonē, qui se tēporibus hisce Vticæ interfecit, & Vticēsis est appellatus. IN QVO, in cuius scripto, vt quū dico, in Cicerone nihil desidero: vel in hoc verbo, in quo, & paulo post in verbo, habet, loquitur de Catone tanquam adhuc viuo. & sanè quū Cicero hunc dialogum est exorsus, forte Cato adhuc viuebat: & illum vel ob id suo loco postea non posuit, vel ne Cæsarem offenderet. PERFECTISSIMO STOICO, qualis in oratione pro Muræna, & lib. tertio de Finibus describitur,

NON DESIDEREM, quòd in eo sit, vt tribuit Sallustius, & Cicero ipse, qui libro quarto de Finibus affirmat, illum solitum fuisse, apte, & rotunde dicere, quod à rhetoribus habuisset: & ostendit epistola, quæ nunc quoque libro decimo quinto Familiariū Ciceronis inuenitur. EXIGVAM, eius enim omnis in dicendo facultas neque nimis fuit infans, neque perfecte diserta, vt supra dictum est. FANNIO, C. Fannio Lælii genero, qui & ipse Stoicus fuit: quippe qui Panætium Stoicum audiuit, vt supra vidimus. RVTILIO, qui in quodam tristi, & severo genere dicendi versatus est, vt apparuit supra. NVLLAM, ita, vt, quod supra dictum est, nullo in oratorum numero fuerit. VIDEO, ex his, quæ tu Cicero nobis retulisti. SINE CAVSA, non sine causa fiunt ea, quæ tu dicis: vt Stoici traducti à disputando ad dicendum, inopes reperiantur: & sit eloquens Cato, quamuis Stoicus sit etiam perfectissimus. PROPTEREA QVOD, αἰτιολογία. ISTORVM, Stoicorum, de quibus nunc loquimur. IN DIALECTICIS, nam quum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi, Stoici iudicandi vias diligenter persecuti sunt, eam scientiam, quam dialecticam appellant: vt ait in Topicis, & libro quarto de Finibus: quæ ratio loquendi est contractior, quum dicendi sit latior, vt ait in Oratore. VAGVM ILLVD ORATIONIS, ET FVSVM, ET MVLTI-
 PLEX, est quædam περιφρασις eloquentiæ, quam Cicero variis modis solet describere sic tamen, vt eam ferè semper copiosam vocet, vt dialecticæ quasi opponat. NON ADHIBETVR, à Stoicis, qui totum hoc genus, vt ante retulimus, aut non potuerunt, aut noluerunt, certe reliquerunt: quòd eorum hæresis nullum sequatur florem orationis, neque dilaret argumentum, sed minutis interrogationibus, quasi punctis, quod proposuit, efficiat, vt est in Paradoxis. orationis enim genus habent fortasse subtile, & certe acutum, sed vt in Oratore exile, inusitatum, abhorrens ab auribus vulgi, obscurum, inane, ieiunum, vt libro tertio de Oratore scribitur, vbi Crassus eos reiecit. TVVS AVTEM AVNCVLVS, M. ipse Cato Seruiliæ matris tuæ frater, vt Cicero libro tertio de Finibus, & Plutarchus in Bruto scribunt. SCIS, vt sororis filius, ipsius in Cyprocomes, & tandem gener, vt Plutarchus ostendit: sic libro tertio de Finibus: erat, vt scis, in Catone inexhausta auiditas legendi. HABET ASTOICIS, sic, loquens cum illo libro quarto de Finibus, dixit, habes à rhetoribus. ASTOICIS, ab Antipatro Tyrio præceptore, vt apud Plutarchum potes legere. ID, vt possit, & sciat de magnitudine animi, de continentia, de morte, de omni laude virtutis, de Diis immortalibus, de charitate patriæ Stoice dicere, quod in Paradoxis, & in oratione pro Muræna refertur. DICERE DIDICIT A DICENDO, προσωμασία, quam Pontanus vocat alliterationem. A DICENDI MAGISTRIS, à rhetoribus, libro quarto de Finibus. EORVMQVE, dicendi magistrorum. MORE, quo magistri pueros exercent. SE EXERCVIT, ἡσκει τὸν λόγον, vt ait Plutarchus, quòd eam rem sibi apud vulgus profuturam putaret: οὐ μὲντοι μετ' ἑτέρων ἐποιεῖτο τὰς μελέτας οὐδ' ἡκρόατο λέγοντας οὐδέας. Quare sic est dicendum: exercuit se ipse, vt magistri pueros exercere solent, sed à nemine voluit audiri. Itaq. utebatur ille quidem exercitationibus, de quibus Cic. sæpe, Quintilianus lib. secundo cap. quarto, Theon, & Aphthonius scribunt, sed intra priuatos parietes, ne à quoquam posset audiri. ESSENT PETENDA, vt olim, quum iidem erant viuendi præceptores, atq. dicendi: sed Socrates res istas ita separauit, vt alii nos sapere, alii dicere doceant, vt libro tertio de Oratore Crassus ait. PERIPATETICORVM, Peripa

Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lycio, vt libro primo Academicarum quæstionū dicitur. nam περιπατέω inambulare significat. INSTITVTIS, scriptis, & institutis, vt libro quinto de Finibus ait. COMMODIVS FINGERETVR ORATIO, quod Peripatetici sibi cum oratoribus cognationem esse dicant, vt libro secundo Academicarum quæstionum videre licet: quin ex eorum scriptis, & institutis omnis sermo elegans sumi potest, vt Cicero libro quinto de Finibus ostendit, & Crassus libro tertio de Oratore pluribus verbis disputauit. QVO MAGIS, si Brutus Peripateticus fuisset, sequeretur hoc modo conclusio: Peripateticorū institutis comodius oratio fingitur, iccirco Brute tuū iudicium probo, qui Peripateticorū sectā secutus es. nunc Brutus Peripateticus non est, id quod ostendunt verba, quæ statim subiungit, id est ex vetere Academia: vt hæc conclusio vix sequi posse videatur, nisi viris etiā doctis assentiamur, qui verba illa, id est ex vetere Academia, tollunt, arbitantes interpretationē quandam esse insertā. sed sit inserta, vt mihi etiam videtur, Brutus certe Academicus, nō Peripateticus fuit: & quod ait Plutarchus, ἐξήρτητο τῇ παλαιᾷ ἀκαδημαίᾳ, καὶ μετέβη θαιμάζων μὲν ἀνὸν ἀσκαλωνίτῳ: φίλον δὲ καὶ συμβιώτῳ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ πεποιημένον ἀρίστωνα. Idem propemodum Cicero infra, in fine huius dialogi, & libro quinto de Finibus scribit, nisi quod Aristum, non Aristonem Antiochi fratrem vocat. Quin idem Cicero in Paradoxis testatur se, & Brutum eandem Philosophiam secutos: nec est dubium, quin Cicero Academicus fuerit: qui libro decimo tertio Brutum item Antiochium vocat: Antiochus vero, quod satis constat, veteris Academiae nobilissimus, & prudentissimus Philosophus fuit: vt iam videre omnes possint, Brutum Academicum fuisse: Cicero tamen in epistolis, ad eum scribens, ait: cedebas Brute, quoniam Stoici vestri negant fugere sapientis: quæ res facit, vt penē audeam dicere, tam hic Peripateticum, quàm alibi Stoicum, & Academicum, posse appellari, præsertim quum Cicero se ipse quoq. interdum faciat Stoicum, qui semper Academiam fuerat professus: & faciat eo potissimum tempore, quo Brutum quoque Stoicum vocat, id est post Cæsaris mortem, quum libros de Officiis scriberet: quid ita? quia Cicero, & Brutus ea sentiebant tunc quasi Stoici, quæ sanè non probarentur in vulgus: quod nihil præter virtutē in bonis ducerent, nec ea ferre possent, quæ multitudini placebant. Itaq. neuter tum Romæ tuto esse poterat, vt in epistolis ad Atticum legimus. Ante vero Cæsaris mortem vterque plus ea philosophia utebatur, in qua dicuntur ea, quæ non multum discrepant ab opinione populari, vt in paradoxis ostēdit. Hunc vero dialogum scripsit ante Cæsaris mortem, vt hic Brutus Academicus omnino sit dicendus. sed rursus illud occurrit: cur non Peripateticus potius, vt conclusio consequatur? quia nihil refert, siue Peripateticus, siue Academicus appelletur, quod veteres Academici, & Peripatetici iidem esse censebantur, vt libro secundo de Officiis, & alibi Cic. demonstrat. Quin Antiocho Stoici cum Peripateticis re cōuenire, verbis discrepare videbantur, vt libro primo de Natura Deorum ait: id quod lib. secundo Academicarum quæstionum, lib. tertio, & quinto de Finibus, & lib. tertio de Oratore pluribus disputatur: vt iam parū referat, quo nomine Brutum Cic. vocet alibi, dum hoc loco suo argumento seruiat. ID EST EX VETERE ACADEMIA, quamuis hæc interpretatio, vt diximus, inserta videatur, nos tamen eam vel vt alterius interpretationem, vel vt Cicero nis scriptionem interpretemur. VETERE, fuit enim Academia παλαιά, μίση, καὶ, vt in Bruto, & Lucullo scribit Plutarchus: & veteris quidem Academiae princeps, vt ait Laërtius, fuit Plato, mediæ Arcefilaus, nouæ Lacydes: nec Cicero dissentit, nisi quod in fine libri primi Academi-

carum quaestionum & libro tertio de Oratore veterem tantū, & nouam videtur agnoscere. **ACADEMIA**, ἀκαδημία vt scribunt Græci, & præsertim Hesychius, λουζόν dicitur: & quoniam gymnasium Platonis prope λουζόν erat, Academia fuit appellata. Laërtius tamen ab Academo, vel Hecademo heroë dictam fuisse scribit: quicum sentiunt Suidas, & Aristophanis Interpretæ, qui addunt, illum quædam reliquissè, vt locus instauraretur, & ornaretur, vt nunc mittam, quæ Plutarchus in Theseo refert. Hic locus sex stadiis à Dipylo porta urbis Atheniensium, vt Cicero libro quinto de Finibus est testis, distabat: quanquam Liuius libro trigesimo primo mille passus dicere videatur. Hanc ipsam Academiam Mineruæ sacram fuisse docet Athenæus libro decimo tertio: vnde, quod Suidas, & Aristophanis Interpretæ referunt, circum eum locum erant oliuæ sacræ Mineruæ, αἰκαλοῦν μοῖραι: de quo quidem loco Plutarchus in libello de Exilio scribit in hanc sententiam: Academia ter mille drachmis emptus agellus Platonis, Xenocratis, atque Polemonis domicilium fuit. & à Platone quidem, vt ait Crassus libro tertio de Oratore, Aristoteles, & Xenocrates: quorum alter Peripateticorum, alter Academicæ nomen obtinuit: vnde Academici Philosophi sunt appellati: qui in ytranque partem solebant disputare, & nihil tamen affirmare, vt Cicero, & Lucianus ostendunt: quod institutum nostrates homines vel hodie sequi videntur: qui nouas quotidie instituunt quasi societates, quas Academies vocant, ob id etiam fortasse, quod, vt autor est Suidas, λέγεται ἀκαδημία ὡς φιλομαθῆσαι. **SECTAM**, τὴν αἵρεσιν. **SECUTVS EST**, videtur locus ἀπὸ τῆς συζήτησεως, si secta est, sequi oportet: vt, si compascuus ager est, ius est compascere: lege Topica. **DOCTRINA**, ratione, & modo docendi, vt libro primo de Oratore ius ciuile sine doctrina percipi potest: & libro secundo de Oratore: eorum, qui docent Rhetoricam, doctrina est perridicula. **PRAECEPTIS**, quæ tradunt. **DISSERENDI RATIO**, διαλεκτικὴ, libro secundo de Oratore. **CONIUNGITVR**, in principio libri quarti de Finibus ita scribit Cicero: Hoc loco tantum dico, à veteribus Peripateticis, Academicisque, qui in re consentientes, vocabulis differebant, eum locum, quem ciuilem recte appellare videmur, Græci πολιτικόν, grauiter, & copiose tractatum, quàm multa illi de Repub. scripserunt? quàm multa de legibus? quàm multa non solum præcepta in artibus, sed etiam exempla in orationibus bene dicendi reliquerunt? Primum enim illa ipsa, quæ subtiliter differenda erant, politè, aptèque dixerunt, quum definientes, tum partientes. deinde ea, quæ requirebant orationem ornatam, & grauem, quàm magnifice sunt dicta ab illis, quàm splendide? **CVM SVAVITATE DICENDI**, ET **COPIA**, cum eloquentia. Est enim περίφρασις eloquentiæ quædam, qua duo tantum dicendi genera complectitur, medium, in quo plurimum est suauitatis: & vehemens, quod copiosum etiam solètur appellari. **QUANQUAM**, correctio, ne quis putet, se ex doctrina, & præceptis eorum tantum posse dicendi facultatem consequi, **EA IPSA**, quæ de loquor: & sic ostendit, se de Peripateticorum, Academicorumque consuetudine locutum, quos coniungit, quod eosdem putaret esse, vt diximus. **PERIPATETICORVM**, **ACADEMICORVMQUE**, quum prius Academici fuerint, ordinè mutat, vt oratio crescat apud ipsum, & Brutum, qui, vt diximus, erant Academici. **RATIONE DICENDI**, eloquentia, περίφρασις. **NEC PERFICERE ORATOREM POSSIT IPSA PER SE SE**, quod illorum oratio sit liberior, & latior, quàm patitur consuetudo iudiciorum, & fori, paulo post. potest & illa ratio afferri, quam Crassus libro primo de Oratore proponit: orator quum Philosophis cognitionem rerum concesserit, quod in ea solum illi voluerint elaborare, tractatione orationis sibi

sibi assumet: sic etiā in Oratore scribitur: non in Philosophia sunt omnia, sed sic adiuuat, vt palæstra histrionē. NEC SINE EA ORATOR ESSE PERFECTVS, positum sit, inquit in Oratore, sine Philosophia non posse effici, quem quærimus, eloquentem. & vt mittam, quæ libro primo de Oratore hac de re disputantur, sic L. Crassus libro tertio de Oratore concludit: si illam præclaram, & eximiam speciem oratoris perfecti, & pulchritudinem adamat, aut nobis hæc Carneadia, aut illa Aristotelia vis est comprehendenda. Carneades autem fuit Academicus, & Aristoteles Peripateticorum princeps, vt omnes norunt, NAM, αἰνολογία. ASTRINGIOR EST, quod minutis interrogatiunculis, quasi punctis, quod proposuit, efficiat, vt supra retulimus. CONTRACTIOR, qualis est Dialecticorū, in quibus omnis Stoicorum cura consumitur, vt supra dictum est. QVAM AVRES POPVLI REQVI RYNT, nam Stoicorum genus orationis abhorret ab auribus vulgi, vt libro tertio de Oratore Crassus ostendit. nam quæ dicuntur à Stoicis, non sanè probantur in vulgus, vt ait in Paradoxis: vt ea Philosophia omnino aditum habere nullum possit in urbem, in forum, in curiam, quod libro quarto de Finibus ostendit. SIC, ἀντιπόθεσιον. ILLORVM, Peripateticorum, & Academicorum. LIBERIOR, videtur quidem exponi posse, vel potius interpretari, quæ libertate quadam vtatur, vt os Academiæ in epistolis ad M. Varronem, sed tamen hic interpretandum est, liberior, laxior, solutior, vt sit ἀντὶ βέβαιον, in quo astringior, & liberior, vt contractior, & latior, opponantur: præsertim quum Academicis, & Peripateticis hic, & Tusculana quarta nihil vberius esse testetur. IVDICIORVM ET FORI, vbi lites, & causæ tractantur ita, vt non sit opus tot inductionibus, & argumentis, quibus Academicis, & Peripatetici solent abuti, & sic latius loqui, quàm foro conueniat. hinc in Oratore ita scribit: Platonis, & aliorum Philosophorum disputationibus & exagitatus maxime orator est, & adiutus. Omnis enim vbertas, & quasi sylua dicendi ducta ab illis est, nec satis tamen instructa ad forenses causas: quas, vt illi ipsi dicere solebant, agrestioribus musis reliquerunt. & paulo post ait: illorū oratio neq. neruos, neq. aculeos oratorios, ac forenses habet.

Quis enim vberior in dicendo Platone? Iouem sic, vt aiunt Philosophi, si Græce loquatur, loqui. quis Aristotele neruosior? Theophrasto dulcior? lætitauisse Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenes dicitur: idque apparet ex genere & granditate verborum. dicit etiam in quadam epistola hoc ipse de sese. sed & huius oratio in philosophiam translata pugnacior, vt ita dicam, videtur, & illorum in iudicia pacatior. nunc reliquorum oratorum ætates, si placet, & gradus persequamur. Nobis vero, inquit Atticus, & vehementer quidem; vt pro Bruto etiam respondeam.

QVIS ENIM, αἰνολογία per interrogationem, quod Academicorum, & Peripateticorum oratio sit liberior, & latior, & quidem per exemplum Platonis vt Academicorum principis, & Aristotelis atque Theophrasti, qui Peripatetici fuerunt. VBERIOR, nam Plato varius, & multiplex, & copiosus fuit, vt ait libro primo Academicarum quæstionum. DICENDO, fuit enim Plato non intelligendi solum, sed etiam dicendi grauissimus autor, & magister, vt in Oratore dicitur: & si voluisset genus dicendi forense tractare, potuisset facere, vt est scriptum lib. primo de Officiis: qui libro primo de Ora-

tore L. Crasso in irridēdis oratoribus orator summus videtur: de quo Quintilianus libro decimo capite primo scribit ita Quis dubitet Platonē esse præcipuum? siue acumine differendi, siue eloquendi facultate quadam diuina, & Homérica: multum enim supra proſam orationem, & quam pedestrem Græci vocant, surgit, vt mihi non hominis ingenio, sed quodam Delphico videatur oraculo instinctus. PLATONE? quasi quodam Deo Philosophorum, vt Cicero libro secundo de Natura Deorum vocat. IOVEM sic, vt AIUNT PHILOSOPHI, SI GRÆCE LOQVATVR, LOQVI, aliter, Iouē sicut aiunt Philosophi, si græce loquatur, sic loqui: sed neutra mihi lectio satis probatur, quando in vtraque verbum desideres necesse est, quod nec satis commode apponi potest. Quare nos ita legendum putamus: Iouem sic aiunt Philosophi, si græce loquatur, loqui: Dicunt Philosophi Iouem sic loqui, si græce loquatur, sic, inquam, loqui, vt Plato loquitur. tollatur igitur particula, vt, quæ nata videtur ex primis literis verbi sequentis, aiunt. Hac de re Plutarchus ita scribit in Cicerone: *πρὸς τὴν πλάτωνα διαλόγων ὡς τὸ αὐτὸ εἰ λόγῳ χρῆσθαι πέφυκεν, οὕτω διαλεγόμενον.* ARISTOTELE, Peripateticorum principe, quem, excepto Platone, haud scio, an recte dixerim principem Oratorum, vt libro quinto de Finibus ait. NERVOSIOR? atqui sic in Oratore scribit: Theophrasti, Xenophontis, Aristotelis, & Platonis oratio neque nervos, neque aculeos oratorios, ac forenses habet. vt hic videatur interpretandum, nervosior, inter Philosophos, præsertim quum ibi non neget illam orationem nervos, & aculeos prorsus habere, sed neget habere nervos, & aculeos oratorios, ac forenses. Aristotelis igitur oratio, vt Philosophica, videtur nervos habere ita, vt proxime accedat ad oratoriam. Vnde flumen orationis aureum fundere Aristoteles libro secundo Academicarum questionum dicitur à Cicerone, qui sic in Oratore etiam scribit: Quis omnium doctior? quis acutior? quis in rebus vel inveniendis, vel iudicandis acrior Aristotele? & libro secundo Academicarum questionum: Aristotele profectò nihil est acutius, nihil politius: & Quintilianus libro decimo capite primo: Quid Aristotelem? quem dubito, an scientia rerum, an scriptorum copia, an eloquendi suavitate, an inuentionum acumine, an varietate operum clariorem putem. Mitto nunc, quæ ceteri de Platone, & Aristotele dicant. THEOPHRASTO, de quo diximus. DULCIOR? Theophrastus enim diuinitate loquendi nomen inuenit: & dulcis ipse fuit, & eius discipuli, vt Demetrius Phalereus: qui fuit orator parum vehemens, dulcis tamen, vt, quod libro primo de Officiis dicitur, Theophrasti discipulum possis agnoscere. PLATONEM, Platonis librum, & Platonem ipsum, hic interpreteris, propemodum necesse est, vt Platonis postea librum ad verbum, lectitauisse, & Platonem ad verbum, audiuisse, referas. STUDIOSE, nescias cum lectitauissē, an cum audiuisse verbo hanc vocem iungas. nam, si cum sequenti iunxeris, verborum compositio non satis apta, sin cum superiori, non satis Ciceroniana videatur. Solet enim Cicero frequenter dicere: studiose audire, diligenter legere. Quin libro primo de Oratore Demosthenes dicitur Platonis studiose audiendi fuisse, vt fortasse commodius hæc vox studiose cum verbo, audiuisse, iungi possit. AVDIVISSE, frequens enim fuit Platonis auditor, vt ait in Oratore, & libro primo de Oratore, & libro primo de Officiis: & Ciceronem quidem Quintilianus, Lucianus, & Laërtius videntur imitati, quum idem propemodum hac ipsa de re scripserunt. DEMOSTHENES, orator, de quo supra diximus. IDQVE, Demosthenem Platonis auditorem fuisse. APPARET, locus à similitudine, de qua Cicero in Topicis: & si videtur vnū ex attributis personæ, quod Cicero libro primo de Inuentione victum vocat.

cat. oratio igitur vtriusque est admodum similis. nam Platonis oratio media inter carmen, & orationē solutam ab Aristotele collocatur ita, vt ob id fortasse etiam Panætius Platonem Homerum Philosophorum vocarit. Demosthenes vero ipse quoque sic est grandis, vt Cicero Demosthenis fulmina dicere non dubitarit. **GENERE**, quo Demosthenes vtitur in orationibus. **GRANDITATE**, *σεμνότητι. σέμνος* enim grandis à Cicerone verti solet: & Demosthenes ab eodem lib. secundo ad Atticum *σεμνότερόν τις* appellatur: Theon vero ita scribit: *ὅτι ἢ μείζον ἢ σεμνότερον Δημοσθένους*: & Hermogenes *σεμνότητι τῶ μύθου* tanquā speciem generi subiicit. **EPISTOLA**, epistolis, ex oratore. sed illæ epistolæ vel non extant, vel, si extant, Cicero rem male percepit. non enim Demosthenes in illis epistolis de se, sed de Heracleodoro loquitur. Non audeo tamen affirmare hoc ipsum de Cicerone, qui tantum industria, & studii in scribendo poneret: sed verisimile videtur, quum Plutarchus in Demosthenis vita verbum nullum, quantum videre potui, faciat, facturus, si legisset: & Laërtius in hac re testimonio Polemonis vtitur, ipsius Demosthenis potius vsurus, si fuisset: quod idem de Gellio dicas, licet. **HVIVS**, Demosthenis. **PHILOSOPHIAM**, cuius orationis genus est æquabile, & temperatum, vt ait libro primo de Officiis: vt est dialogus, qui, vt scribit Lucianus, *σεμνότητι ἐποίητο τῶν σωκράτους φιλοσόφων, καὶ ἀρετῆς*. **PUGNACIOR**, qualis eorum solet esse oratio, qui dicunt in iudiciis, & foro, vbi ferè semper est studium contentionis, quem *ἀγῶνα* Græci vocant, vt libro primo ad Atticum legimus: vnde prælia Cicero huiuscemodi contentiones, & illud dici genus, concertatoriū genus appellare non dubitauit. **VT ITA DICAM**, accipit veniam, ne translatio durior esse videatur. **ILLORVM**, Philosophorum, præsertim Platonis, Aristotelis, & Theophrasti, quos paulo ante nominauit. **IN IUDICIA**, translata. aliter in iudicio, id est *ἐν τῷ δικαστηρίῳ*. *ὅτι ἐν τούτῳ φιλοσοφία πολλὴν χρόνον διακρίναντες εἰς τὰ δικαστήρια ἵοντες ἡλώσῃ φαίνοντα ἔργα*, vt ait Plato in Theæteto, vbi causas etiam ponit. **PACATIOR**, nā quietum est Philosophorum disputandi genus, libro primo de Officiis. Iphis enim *πάσι ὁλῇ καὶ ὅς λόγους ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ ὁλῇ ποιῶνται*, vt scribit Plato in Theæteto. **Pugnacior**, & pacatior est *ἀντίθετον*. **NUNC**, ad ordinē supra propositum, & postea intermissum reuertitur. **AETATES**, quibus institui oratorum genera distinguere, supra. **PLACET**, nobis. **GRADVS**, gradus: temporum, sicut alibi dixit, vt repetat, quod ita supra dixit: Atticus me inflammavit studio illustrium hominū ætates, & tempora persequendi. & sanè Cicero hoc ipsum, vt videmus, agit. **PERSEQVAMVR**, dichoreus post longā digressionem. **NOBIS VERO**, placet.

Curio fuit igitur eiusdem ferè ætatis, sanè illustris orator, cuius de ingenio ex orationibus eius existimari potest: sunt enim & aliæ, & pro Ser. Fulvio de incestu nobilis oratio, nobis quidem pueris hæc omnium optima putabatur: quæ vix iam comparet in hac turba nouorum voluminum. Præclare, inquit Brutus, teneo, qui istam turbam voluminum effecerit. Et ego, inquam, intelligo Brute, quem dicas. certe enim & boni aliquid attulimus iuuentuti, magnificenter, quàm fuerat genus dicendi, & ornatus: & nouimus fortasse, quod veteres orationes post nostras, non à me quidem, (meis enim illas antepono) sed à plerisque legi sunt desitæ. Enumera, inquit, me in plerisque. quanquam video mihi

multa legenda iam te autore, quæ antea contemnebam. Atqui hæc, inquam, de incestu laudata oratio, puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore, loci sanè inanes, verūtamen, nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita ciuitate, tolerabiles. scripsit etiam alia nonnulla; & multa dixit, & illustria, & in numero patronorum fuit: ut eum mirer, cum & victa suppeditauisset, & splendor ei non defuisset, Consulem non fuisse.

CURIO, C. Scribonius Curio, quem supra in ordine M. Scauro, P. Rutilio, & C. Graccho præposuerat. Curiones autem, ut ait Varro, dicti à curiis, qui sunt, ut in his sacra faciant: & sacra, quæ in curiis fiebant, curionia dicebatur, ut Sex. Pompeius scribit, & æs Curionum, quod dabatur Curioni ob sacerdotium Curionatus: hinc apud Liuium maximos Curiones leges: hinc Scribonii videntur hoc cognomen sortiti, quod olim, ut Liuius libro quadragésimo primo refert, C. Scribonius Curio factus fuit, vel plures ex iis fortasse in curiis sacra fecerunt: nisi forte quis putet Curiones ob id dictos, quod essent macilenti, ut Plautus agnum curionem vocat. sed quacunque ratione, & causa Curiones sint appellati, Scribonii certe plebei fuerunt, ut supra diximus, & Tribunatus ostendunt. atque hic quidem, de quo loquitur Cicero, fuit pater eius, qui postea cum Cn. Octauio Consul fuit: quus eius, qui postea Tribunus plebis, & Tribunitius Remp. Cæsaris causa perturbauit: de quibus suo loco dicetur, præsertim quum pater, filius, & nepos oratores fuerint, ut auctor est Plinius libro septimo capite quadragésimo primo: & in hoc dialogo declarabitur. & pater hic quidem libro secundo de Oratore dicitur ab Antonio vel eloquentissimus illis temporibus fuisse. Igitur, ut ad propositum reuertamur. EIVSDEM FERE AETATIS, cuius fuerunt M. Scaurus, P. Rutilius, & Q. Tubero, de quibus paulo ante diximus. ILLUSTRIS, ut eloquentissimus, ut libro secundo de Oratore dicitur. EX ORATIONIBUS EXISTIMARI POTEST, sic supra de Libone loquens, dixit: ex orationibus eius intelligi potest: idem de Lælio, & Scipione supra, & infra de Q. Catulo dixit. arbor enim ex fructibus cognoscitur. SUNT ENIM, ^{αἱ λόγοι} ^{αἱ λόγοι} aliae, orationes. SER. FVLVIO, Ser. Fulvio Flacco, de quo diximus. INCESTV, credimus incestum significari, cuius damnatam legimus Aemiliam, absolutas Marciam, & Liciniam, ut infra, ubi L. Crassus describitur, dicemus. tempora certe patiuntur. Liuius enim libro sexagesimo tertio scribit eas damnatas C. Porcio Catone, & M. Acilio Balbo Cos. quo tempore Ser. Fulvius annos sexaginta quatuor erat natus, si Consularem ætatem sequimur. NOBILIS, nota, non obscura: sic orationes Aeschinis, & Demosthenis nobilissimas in libello de Optimo genere oratorum vocat. NOBIS, me: vel me, & Attico, non te Brute, qui sis adolescens ita, ut tibi ætas nostra cedat, ut supra dixit. OMNIVM, orationum. PVTABATVR, quamuis multis locis esset puerilis, paulo post: sed inter cæcos regnat luscus, & inter indotos etiam Corydus sonat, ut dicitur. VIX IAM COMPARET, quod plures Solem orientem, quàm occidentem adorent: quod nouitas semper fit grata: quod lumen maius, ut dici solet, minus obscurat, ut obscuratur, & offunditur luce Solis lumen lucernæ, quod Cicero lib. tertio de Finibus ait. TVRBA, multitudo. NOVORVM VOLVMINVM, orationū. TENEŌ, percipio, intelligo. QVI, Ciceronem significat: & hoc loco posset dici etiam, quis, & fortasse alius ita dixisset, præsertim quum vocalium concursus ita posset

posset vitari: sed Cicero maluit vitare sibilum, quàm concursum. sibilus est enim molestus ille, quis is: nisi forte Cicero dedita opera facit, vt, loquente Bruto, hiulcam conficiat orationem, & Bruto accommodatam, vt à principio diximus. *QVEM DICAS*, nam me Brute dicis. *ALIQUID*, imò multum, sed diminutione vititur, ne arroganter de se loqui videatur. *IVVENTVTI*, cui meas orationes, vt illam pro domo, debere non potui, quod ait epistola secunda libri quarti ad Atticum. *MAGNIFICENTIVS*, quamuis in Crasso etiam magnificum fuisset, vt lib. primo de Orat. dicitur. significat vero genus dicendi vehemens, incensum, & incitatum, quo se mediocre fuisse in Oratore testatur. *FVERAT*, prius, quum erat nemo, qui videretur exquisitius, quàm vulgus hominum, studuisse literis, quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur: vt infra, de se loquens, ait. *ORNATIVS*, exquisitius, vt infra. atque hoc quidem loco duo dicendi genera summum, & medium complectitur, sed vltimum relinquit, vt indignum, in quo se valde iactaret. *NO CYIMVS*, iuventuti. *FORTASSE*, scit Cicero se profuisse, sed ita loquitur, vt vitet arrogantiam. *QVOD*, *αἰὲς ὁλοκλή*. *VETERES ORATIONES*, veterum oratorum orationes. *POST NOSTRAS*, postquam nostræ orationes sunt editæ. *MEIS ENIM ILLAS ANTEPONO*, *πρὸ ὁδοῦ*, & *αἰὲς ὁλοκλή*, quare dixerit: non à me quidem. *INQVIT*, inquit Brutus, quicum Cicero loquebatur. *IN PLERISQVE*, in his plerisque, quos dixisti desuisse veteres orationes legere. nam ego quoque illas legere desui. *QVANTAM*, ego, inquit Brutus, cæteris orationibus missis, tuas tantum lego, quamquam nunc mihi multa legēda video, quæ prius, quàm te audirem hæc disputantem, prorsus contemnebam. *TE AVTORE*, qui Catonis, & aliorum scripta nobis tā opere laudasti. *ATQVE I*, quamuis multa laudauerim. *LAVDATA*, ita, vt omnium optima putaretur. *ORATIO*, C. Curionis, de quo loquimur. *PVERILIS*, pueriliter scripta. *DE AMORE*, locus communis de amore: in quo tamen ille, vt credimus, pro amore dixit: quum de incestu defenderet Fulvium. quo loco vsus est Cicero in oratione pro Cælio, vbi iuventuti quædam, quæ ad amorem pertinent, concessa esse disputavit. *DE TORMENTIS*, de quæstionibus. est enim locus communis, quæstionibus credi oportere, & non oportere, libro secundo ad Herennium, & libro secundo de Inventione. erat vero de servis quæstio in dominos de incestu, vt in oratione pro Milone legimus. *DE RVMORE*, locus est etiam communis, rumoribus credi oportere, & non oportere. *LOCI*, loci communes. *INANES*, vt ab eo minus bene tractati. nam nisi ab iis, qui multa exercitatione magnam sibi & verborum, & sententiarum copiam comparauerint, tractari non poterunt ornate, & grauitè, vt ait libro secundo de Inventione: vel in parte orationis minus apta positi. Sunt enim loci communes, quibus vti confirmatis criminibus oportet, vt libro tertio de Oratore docet. *NONDVM*, nondum pigmentis, vt infra, de Catone item loquens, ait, inuentis: quæ postea sunt importata, vt libro secundo de Oratore demonstrat. *TRITIS*, literis, Philosophia, iure ciuili, cæterisq. rebus cognoscendis, quas infra Cicero se testatur ad eloquentiam contulisse. *NOSTRORVM HOMINVM*, Latinorum, & Romanorum, quos doctrina Græci, & omni genere literarum semper antea superauerunt, vt Tusculana prima refert. *VRIBVS*, quibus audimus, & recipimus omnia, vel eorum maiorem partem, quæ discimus. *NEC ERVDITA*, quum adhuc Philosophia iaceret, nec orator esset eruditus, vt ait Tusculana prima: nunc vero erudita est ciuitas, & tempora, vt libro duodecimo ad Atticum loquitur. *SCRIPSIT*, idem C. Curio. *VITA SVRPEDITAVISSET*, ita, vt ad ætatem Consularem, quæ

quæ fuit annorū quadaginta trium, & vltra etiam peruenerit. *SPLENDOR;*
dignus Consulatu. *CONSVLEM NON FVISSE,* vt postea fuit filius.

Sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus à puero C. Gracchus. noli enim putare quenquam Brute pleniorē & vberiorē ad dicendum fuisse. Et ille, Sic prorsus, inquit, existimo: atque istum de superioribus penè solum lego. Imo planè, inquam, Brute legas censeo. damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ Latinæque literæ fecerunt. vtinam non tam fratri pietatem, quàm patriæ præstare voluisset: quàm ille facile tali ingenio, diutius si vixisset, vel paternam esset, vel auitam gloriam consecutus; eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem. grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis. manus extrema non accessit operibus eius: præclare inchoata multa, perfecta non planè. legendus inquam est hic orator Brute, si quisquam alius, iuuentuti: non enim solum acuire, sed etiam alere ingenium potest.

ECCE, *id est*, vt Cicero librum Gracchi demonstrat, quem in manibus haberet, vt verba, quæ sequitur, penè ostendunt: vel ecce idem significet, quod ecce autem: quod proprium esse Ciceronis in rebus improvisis scribit Asconius: quicum sentit etiam Donatus, qui & illud addit: ecce dicitur, quum repente triste aliquid rebus interuenit lætis: aut certe quum aliud agitur, aliud emergit nouum: vt Virgilius: ecce autem gemini à Tenedo. Id certe recte de C. Graccho dici potest: qui quum se post fratris mortem in otium contulisset, repente, & præter omnium opinionem ad Rempub. rediit, & eam, quæ tunc satis erat tranquilla, perturbauit: & repente sublatus est ipse, quum floreret: vnde immaturum eius interitum paulo post vocat. *MANIBVS,* nostris nunc, vel nostris, & omnium semper. *VIR,* est, id est eius scripta, vt supra Platonem lectitare. *PRAESTANTISSIMO INGENIO,* in oratione pro Fonteio illum vocat nostrorum hominum longe ingeniosissimum: & Paterculus fratre ingenio longe præstantiorem: & tamen supra fratrem etiam ingeniosissimum vidimus appellari. atque hic omnia, quæ Hortensio in fine libri tertii de Oratore, & Bruto supra, C. Graccho tribuit: naturam admirabilem, exquisitam doctrinam, & singularem industriam: sed mutat ordinem, fortasse, quod Brutum nunquam vt oratorem, quemadmodum Gracchum probauit: quem eloquentissimum sæpe vocat. Eloquentia porro ingenio, studio, & doctrina, & quidem hoc ordine, quem ponimus, comparatur. *FLAGRANTI STUDIO,* sic de Hortensio in fine libri tertii de Oratore, vbi Catulus Gracchi diligentiam admiratur. Nos autem diligentiam, studium, & exercitationem sub industria comprehendere posse credimus, vt etiam supra diximus. atque non hic modo Gracchus, sed alii etiam Romani dicendi studio flagrauerunt, vt in procemio libri primi de Oratore videre licet. aliter flagrantissimo, vt ad ingenium referas. & sanè Valerius Maximus libro octauo capite decimo C. Gracchum flagrantissimo ingenio fuisse scribit: & Plutarchus illum *ἄριστον καὶ σφοδρὸν* vocat: Cornelius vero Tacitus in dialogo de Oratoribus impetum in eo fuisse docet: nec ipse Gracchus fortasse hoc ipsum ignorauit, quum tibicinem adhibuit, qui, vt libro tertio de Oratore scribitur, ipsum

ipsum à contentione reuocaret. DOCTVS, diligentia Corneliæ matris, vt etiam supra de Tiberio fratre dixit. hinc libro tertio de Oratore huius C. Gracchi doctrinam, & scientiam Q. Catulus admiratur. A PVERO, sic etiam supra de Tiberio fratre dixit. C. GRACCHVS, C. Sempronius Gracchus, cuius vitam Plutarchus scribit, vt scriptores alios nunc mittamus. NOLI ENIM, αἰτιολογία clara. QVENVAM, oratorem. PLENIOREM, ET VBERIOREM, hoc idem Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus tribuit. FVISSE, illis temporibus, atque adeo ante nos. Vtenim Cicero taceat, id tamen videtur significare. ILLE, Brutus. SIC, nullum Graccho plenior, & vberior ad dicendum fuisse. EXISTIMO, aliter sic existimo, vt sit quædam παλιλογία, vel συλλογία. ATQVE, ob id, quod sic existimo. ISTVM, C. Gracchum, id est istius scripta. SUPERIORIBVS, oratoribus. LEGO, vt L. Crassus libro primo de Oratore, vel Cicero sub Crassi persona videtur eum frequenter legisse. DAMNUM ENIM, αἰτιολογία, sed quæ male consequi videatur hoc modo: nam cur Brutus eum legat, cuius interitu Latinæ literæ damnum fecerunt? Erat potius causa, quam ob rem legeret aliquem, cuius interitu Latinæ literæ nihil damni fecissent. sed ita interpretari oportet: Censeo Brute legas orationes C. Gracchi. Fuit enim ita doctus, & eloquens, & ita docte scripsit, vt appareat eius interitu Latinas literas magnum damnum fecisse. Quod si vixisset, plura scripsisset, quæ multum utilitatis Latinis literis attulissent. ILLIVS, C. Gracchi. IMMATVRO, vt illi illato, quum vix dum annum trigefimum secundum ageret: quod ita colliges: Tiberius decessit nondum annos triginta natus, & hic minor erat annis nouem, vt tunc annos summum viginti ageret, quum Tiberius est interfectus: à quo tempore ad ipsius C. Gracchi interitum anni duodecim numerantur. Hæc ex Plutarcho, & Consulibus collegimus. INTERITV, à L. Opimio Consule allato, vt Liuius libro sexagesimo primo, & reliqui historici referunt. RES ROMANAE, LATINAEQVE LITERAE, videtur esse quædam ἱππεύσις, res Romanæ, id est Latinæ literæ, ne quis querat, quo pacto res Romanæ eius interitu damnum fecerint, cuius viuientis seditionibus multo maius faciebant. VTINAM, ὅχι. precatur Cicero, vel potius dolet, vt omnes dolebant, non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, voluntatemque esse conuersa, vt in oratione de Responsis ait. FRATRI, Tib. Graccho, qui ipsi C. Graccho Quæsturam petenti in somniis visus est dicere, quàm vellet, cunctaretur, tamen eodem leto, quo ipse interiisset, illi esse pereundum: quod libro primo de Diuinatione, apud Valerium Maximum libro primo capite septimo, & Plutarchum in vita leges. PIETATEM, pietas etiam erga fratres dicitur: qua de re Valerius Maximus caput vnum scripsit. Quin Cicero libro sexto de Repub. pietatem esse in propinquis: & libro secundo de Inuentione erga parentes, & alios sanguine coniunctos esse testatur. PATRIAE, cui maxima pietas debetur, vt libro sexto de Republica hoc modo scribitur: iustitiam cole, & pietatem, quæ quum sit magna in parentibus, & propinquis, tum in patria maxima est. nam patria, vt alibi Cicero idem scribit, omnes omnium charitates est complexa. VOLVISSET, vt voluit, & dum vult potius fratri, quàm patriæ pietatem præstare: dumque illum potius vlciſci, quàm patriæ consulere vult, & omnem Reipub. statum permutauit, vt libro tertio de Legibus ait, & ipse tandem, vt diximus, est interfectus. & sanè illum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domesticæ sanguinis pœnas excitauit, vt in oratione de Responsis est scriptum.

QVAM, hæc particula ostendit, hic cum interrogatione legendum esse. **TALI**, præstantissimo. **DIVTIVS**, quam vixit. **PATERNAM**, talem, qualem Tib. Sempronius Gracchus pater est consecutus: qui bis Consul, & Cenfor fuit, & ea, quæ nos supra breuiter diximus, gessit. **AVITAM**, qualem maiores erant adepti, præsertim Tib. Sempronius Gracchus, qui bis Consul & ipse fuit, & bello Punico secundo se præclare gessit: atque huius C. Gracchi proauus fuit: siquidem pater fuit P. Gracchi, cuius filius fuit Tib. Gracchus Gracchorum pater, vt nos ex veteribus Consulibus intelleximus. De P. tamen Graccho, qui fuit Gracchorum auus, nihil reperire potuimus, quam ob rem hic auitam gloriam ab eo dictam credamus: nisi quod Cicero in oratione prima in Catilinam ita scribit: C. Gracchus clarissimo patre natus, auis, maioribus interfectus est. Quod si quis ad P. Africanum auum maternum referat, huic ego facile assentiar, præsertim quum libro primo de Inventione Gracchos Africani nepotes vocet: & in oratione de Responsis ita dicat: Tib. Gracchus conuellit statum ciuitatis, qua grauitate vir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil vt à patris, auique Africani præstabili, insignique virtute, præterquam quod à senatu descuerat, deflexisset: quo loco patrem, & auum, vt hic paternam, & auitam gloriam videtur coniunxisse. sic auitis armis florentissimam Rempublicam libro primo de oratore dixit. **CONSECVTVS**, de viro eloquentissimo loquens suo dichoreo vti voluit: quo loco nos ὑπερβολῶν agnoscimus: paternam esset, vel auitam gloriam consecutus: vt in principio libri primi de Oratore: in studiis liberalissimis sunt, doctrinisque versati. **ELOQVENTIA**, in qua vel iuuenis sic excelluit, vt Cicero in oratione pro Fonteio illum longe nostrorum hominum eloquentissimum vocet: & Scæuola libro primo de Oratore omnium sibi videatur, exceptis Crasso, & Antonio, eloquentissimos Tib. & C. Sempronios auduisse. **HABVISSET PAREM NEMINEM**, habuisset parem neminem, sed omnes superasset. **GRANDIS**, μεγάλος, vt Demosthenes paulo ante. **VERBIS**, verba præponit sententiis, vt supra diximus. **SAPIENS**, σοφός. granditas enim in verbis, sapientia vero potius in sententiis spectatur. **SENTENTIIS**, quæ in Oratore debent esse, docendi acutæ, delectandi quasi argutæ, commouendi graues: vt ait in libello de Optimo genere oratorum. **GENERE TOTO**, dicendi. **GRAVIS**, quales sunt, qui in genere vehementi versantur, vt versatus est Gracchus, quem Cicero hic grandem, grauem, plenum, & vberem, Gellius vero libro decimo capite tertio fortem, & vehementem vocat. **MANVS EXTREMA**, prouerbium. **ACCESSIT**, imposita est, addita est. **EIVS**, C. Gracchi. **INCHOATA**, sic in principio libri primi de Oratore, quædam inchoata, atque rudia exciderunt. **LEGENDVS INQVAM EST**, est quædam ἐπικρίσις: quia paulo ante dixerat: imò planè inquam Brute legas cenfeo: quanquam ibi Bruto, hic omnibus legendum censet. **HIC**, C. Gracchus. **SI QVISQVAM ALIVS**, argumentum penè tale, quale illud in Topicis: si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. est autem pecunia signata argentum, legata igitur: sic hoc loco: si quisquam alius legendus est iuuentuti, hic est legendus. est autem alius iuuentuti legendus, hic igitur legendus. **IVVENTVTI**, quæ soleat eloquentiæ esse studiosa. **NON ENIM**, ἀντιλογία, quare sit legendus. **ACVERE**, vt ipse fuit ingeniosus, & acute multa excogitauit, & scripsit: sic legentes potest acueri: quod legentes soleamus scriptoris, si modo sit bonus, ingenium admirari, & ad imitandum accendi. **ALERE**, vberius reddere. Ingenii enim celeres quidam motus esse debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornari

ornandūque sint vberēs, vt libro primo de Oratore scribit. *INGENIVM*, studiosæ iuuentutis.

Huic successit ætati C. Galba, Seruii illius eloquentissimi viri filius, P. Crassi eloquentis & iuris periti gener. laudabāt hunc patres nostri, fauebant etiam propter patris memoriam, sed cecidit in cursu. nam rogatione Manilia, Iugurthinæ coniurationis inuidia, cum pro sese ipse dixisset, oppressus est. extat eius peroratio, qui epilogus dicitur: qui tāto in honore pueris nobis erat, vt eum etiam edisceremus. hic, qui in collegio sacerdotum esset, primus post Romam conditam iudicio publico est condemnatus. P. Scipio, qui est in Consulatu mortuus, non multum ille quidem, nec saepe dicebat, sed & Latine loquendo cuius erat par, & omnes saepe facetiisque superabat. eius collega L. Bestia bonis initiis orsus Tribunatus (nam P. Popilium vi C. Gracchi expulsū sua rogatione restituit) vir & acer & non indifertus, tristes exitus habuit Consulatus; nam inuidiosa lege Manilia quæstione C. Galbam sacerdotem, & quatuor consulares, L. Bestiam, C. Catonem, Sp. Albinum, ciuēque præstantissimū L. Opimium Gracchi interfectorem, à populo absolutum, cum is contra populi studium sterisset, Gracchani iudices sustulerunt. Huius dissimilis in Tribunatu, reliquaque omni vita, ciuis improbus C. Licinius Nerua non indifertus fuit.

HVIC, qua vixit C. Gracchus, & alii, quos supra nominauit. *C. GALBA*, C. Sulpicius Galba, de quo nihil scriptum inuenio, præter hoc ipsum, quod hoc loco scribit Cicero. aliter P. Galba, male. nam supra quoq. Caius appellatur. hic habuit fratrem vnum, vt supra diximus, quum de Ser. Galba loqueremur. *SERVII*, Ser. Sulpicii Galbæ, de quo diximus. *ILLIVS*, *ἐμφανος*. *ELOQVENTISSIMI*, qui eloquentia præstitit, supra. *P. CRASSI*, de quo supra diximus. *ELOQVENTIS*, oratoris valde probati, vt ostendimus. *IURIS PERITI*, vt qui domitius ciuile cognouisset, supra. *GENER*, supra. *LAUDABANT*, vt oratorem. *HVNC*, C. Galbam. *PATRIS*, Ser. Sulpicii Galbæ, qui, quod Cicero de se postea dixit, satis amplum patrimonium reliquerat memoriam nominis sui. *ROGATIONE*, vt quæreretur in eos, quorum consilio Iugurtha senatus decreta neglexisset, quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias acceperant, qui elephantos, quique perfugas tradidissent, itēque qui de pace, aut bello cum hostibus pactiones fecissent, vt scribit Sallustius. *MANILIA*, vel hic, Mamilia: vel apud Sallustium, Manilius, legatur: sed quum plures extent libri Sallustii manu scripti, in quibus omnibus, Mamilius, scribitur, & hic, Mamilia, legatur, vt à C. Mamilio lata, quamuis in vulgatis libris, Bracchus Mamillus Lemitanus scribatur. Mamiliorū vero familia Romæ fuit, ex qua Q. Mamiliū Vitulū Consulē fuisse legimus. *IUGURTHINÆ CONIURATIONIS*, cōspirationis, & cōsensionis quorundā nobiliū, qui pecuniis corrupti, sic Iugurthæ fauebant, vt cū eo cōiurasse planè videretur. *INVIDIA*, & odio nobilitatis: quod tantū fuit, vt incredibile sit memoratu, quā intēta plebs fuerit, quātāq. vi rogationē Mamiliā iusserit, decreuerit, voluerit. Quin quæstio illa aspere, violētēq. ex

rumore, & libidine plebis fuit exercitata, ut ait Sallustius. IPSE, C. Galba. DIXISSET, se defendens. EIVS, C. Galba. PERORATIO, conclusio, quæ pars est orationis vltima. QVI EPILOGVS DICITVR, sic libro secundo ad Herennium scriptum inuenies: conclusiones, quæ apud Græcos ἐπίλογος nominantur. NOBIS, me: vel me, & Attico, ut supra. EVM, epilogum. HIC, C. Galba. SACERDOTVM, Augurum, an Pontificum? dubitari sanè potest, quum vtrique sacerdotes appellentur: sed Pontifices tamen hic significari putamus: quod apud Liuium libro quadragesimo primo C. Sulpicium Galbam huius, ut arbitror, auum Pontificem an. ab V. C. quingentesimo septuagesimo nono factum legamus: & sæpe videamus huiusmodi dignitates ad filios, vel nepotes peruenisse. PRIMVS, nam Scipio Nasica Pontifex & ipse nō fuit condemnatus, sed, ut inuidiam vitaret, Pergamum, quod supra diximus, secessit. IUDICIO PVBLICO, quæstione publica ex lege Mamilia constituta, paulo ante. CONDEMNATVS, quod cum cæteris, qui Iugurthæ fauebant, quasi coniurasset. P. SCIPIO, P. Cornelius Scipio Nasica P. illius, qui Tib. Gracchi conatus perditos vindicauit, filius, ut libro primo de Officiis dicitur: qui cum L. Calphurnio Bestia Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo tertio, quamuis Orosius sexcentesium trigesium quintū fuisse dicat. Huic Italia, & Calphurnio Numidia obuenit, ut ait Sallustius. EST IN CONSVLATV MORTVVS, veteres per notas ita scribebant: in mag. mort. e. hoc est, in magistratu mortuus est. sic inuenies in veteribus Cōsulibus. Huic Consuli præco Granius in medio foro, quū ille edicto iustitio domum descendens, rogasset Granium, quid tristis esset, an quod auctiones essent, imò vero, inquit, quod legiones: hoc Cic. in oratione pro Plancio refert. NON MVLTVM ILLE QVIDEM, NEC SÆPE DICEBAT, neque lōgas, neq. multas orationes habebat. Idem propemodū de M. Aurilio Scauro paulo post scribit. SUPERABAT, & efficiebat, ut vnus de multis esse videretur, lib. primo de Officiis. EIVS, P. Scipionis Nasicæ. COLLEGA, in Cōsulatu. L. BESTIA, L. Calphurnius Bestia, qui Consul bellū cum Iugurtha gerere iussus, pacē cum eo iniussu populi, & senatus fecit, ut Liuius libro sexagesimo quarto scripsit, quod ipse quoque, ut Sallustius ostēdit, pecunia fuisset à Rege corruptus: qui postea, ut lib. secūdo de Orat. cognoscitur, à C. Mēmio fuit accusatus. BONIS INITIIS, quibus paulo post tristes exitus κατ' ἀντίθετον opponit. ORSVS, ipse orsus, habuit exitus. NAM, αἰτιολογία κατὰ πρὶνθεσιν. P. POPILIVM, P. Popilium Lænatē, de quo supra suo loco diximus. VI, nō iure. C. enim Gracchus legē tulit priuilegii similem, qua cōplectebatur quidem omnes, qui indicta causa ciues vrbe eiecissent, sed P. Popilium tamen potissimū, ut supra diximus, comprehendebat. C. GRACCHI, de quo paulo ante dictū est. EXPVLSVM, sic territū, ut, tanquam expulsus ex vrbe discederet. nā quū videret, fore, ut expelleretur, ipse discessit, ut Plutarchus affirmet. RESTITVIT, in vrbe reuocauit. VIR ET ACER, ET NON INDISERTVS, sic Sallustius: in L. Bestia multæ, bonæq. artes animi, & corporis erant, quas omnes auaritia præpediebat: patiens laborū, acri ingenio, satis providens, belli haud ignarus, firmissimus contra pericula, & insidias. TRISTEIS EXITVS HABVIT, quod finito Cōsulatu sit cōdemnatus, paulo post. CONSVLATVS, dichoreus. NAM, αἰτιολογία. INVIDIOSA, quā multi nobiles oderāt: vel quæ multis nobilibus inuidiā afferebat: certe inuidiæ, & odii plena: ut paulo ante, Iugurthinæ cōiurationis inuidia. LEGE, rogationē paulo ante vocauit: quod ostēdit legē à rogatione nihil differre: nisi prius sit rogatio, & postea lex, quo nūc ordine ponuntur. MANILIA, Mamilia, ut paulo ante.

antè. **QVÆSTIONE**, iudicio publico, paulo ante. **C. GALBAM**, C. Sulpicium Galbam, vt diximus. **SACERDOTE**M, Pontificem, vt diximus. **QVATVOR CONSVLARES**, qui deinceps ponuntur. **L. BESTIAM**, de quo paulo ante diximus, & diximus cum P. Scipione Nasica Consulem fuisse, vt Consularis hic recte dicatur, & quidem separatim à C. Galba, qui Consul non fuit. **C. CATONE**M, qui cum M. Acilio Balbo anno ab Vrbe Condita sexcentesimo quadragésimo Consul fuit: de quo suo loco diximus. **SP. ALBINVM**, Sp. Posthumium Albinum, qui cum Minucio Rufo anno ab Vrbe Condita sexcentesimo quadragésimo quarto Consul fuit, & in Africam profectus aduersus Iugurtham, nihil memoria dignum gessit: sed ad comitia rediens Aulum fratrem exercitui præfecit: qui cum Iugurtha infelicitè pugnavit, & postea turpiter foedus fecit, vt Liuius libro sexagesimo quarto, & Sallustius ostendunt. Sp. vero Albinus postea Consularis fuit condemnatus. **CRIME**QVE **PRAESTANTISSIMVM**, virum præclare de Rep. meritum, in oratione pro Sestio: seruatore Rem. in oratione pro Plancio: virum alioqui sanctum, & grauem, in libris Paterculi leges. **L. OPIMIVM**, qui Prætor, & Consul maximis Rem. periculis liberauit, vt in oratione in Pisonem dicitur. nam Prætor Fregellanos, qui defecerant, in deditiōem accepit: Fregellas diruit, vt scripserunt Liuius libro sexagesimo, & Asconius in oratione in Pisonem: quæ quidem historia significatur libro quarto ad Herennium: ò perfidiosa Fregellæ: & eodem libro non ita multo post Numitorem obsoletum. Is enim fuit proditor, vt libro secundo de Inuentione verbis hisce cognoscitur: de Q. Numitorio Pullo apud L. Opimium, & eius consilium diu dictum est: & Philippica tertia: Pater Numitoriam Fregellanā proditoris filiam habuit vxorē. Negatus est tamen Opimio triumphus, quū tam præclare Rem. gessisset: quod Amianus Marcellinus libro vigesimo quinto, & Valerius Maximus lib. secundo cap. tertio scribunt. Consul vero L. Opimius cum Q. Fabio Maximo an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo tertio C. Gracchum interfecit. Senatus enim decreuit, vt ipse L. Opimius Consul videret, ne quid Resp. detrimenti caperet. nox nulla intercessit. mox interfectus est C. Gracchus, oratione prima in Catilinam: & M. Fuluius Consularis, eiusque duo adolescentuli filii, Philippica octaua, & apud Liuium libro sexagesimo primo. Hic est Opimius, à quo Consule celeberrimum opimiani vini nomen est: de quo Cicero infra meminit, Paterculus libro secundo: & Plinius libro decimo quarto capite decimo quarto. Credimus Opimiorum cognomen Panfam fuisse, quod Liuius libro decimo L. Opimium Panfam Quæstorem agnoscat. **GRACCHI**, C. Gracchi. **A POPVLO**, apud quem fuerat à P. Decio Tribuno plebis accusatus: quod indemnatos ciues in carcerem coniecisset, vt Liuius libro sexagesimo primo dixit. & sanè L. Opimium quamuis Cicero semper, rem agens suam, vt optimatum studiosus, laudet, Paterculus tamen, Plutarchus, Appianus, & alii in ea re illum crudelissimum fuisse testantur: Orosius vero libro quinto capite duodecimo ita scribit: Opimius Consul, sicut in bello fuit fortis, ita in quæstione crudelis. nam amplius, quàm tria millia hominum suppliciiis necauit: ex quibus plurimi, ne dicta quidem causa, innocentes interfecti sunt. Ob id igitur illum P. Decius accusauit, de quo supra diximus. **ABSOLVTVM**, liberatum, vt ait Liuius libro sexagesimo primo. hinc Cic. in oratione pro Sestio ita dixit: Opimium flagrantē inuidia propter interitū C. Gracchi semper ipse populus Romanus periculo liberauit: & quidem C. Papirio Carbone Consule defendente, vt supra ex libro secundo de Oratore

retulimus. is, L. Opimius. STETISSET, quum C. Gracchum Tribu-
num plebis, & populi partes defendentem interfecisset: & tamen tunc eum
populus liberauit: vel stetit tum, quum corruptus & ipse, quod Sallu-
stius ostendit, bellum Iugurthinum proferebat, quod populus finire cupie-
bat. GRACCHANI, qui Gracchorum partibus fauerent, quique ostende-
rent, quantum desiderium Gracchorum, vt scribit Plutarchus, haberent:
qualem penè C. Memmii describit Sallustius, vbi inducit illum propè do-
lentem, Gracchos interfectos fuisse: vel Gracchani, qui lege Sempronia à
C. Graccho, vt ait Plutarchus, lata legerentur ex ordine equestri. IVDI-
CES, lege Manilia constituti, sed lege Sempronia lecti. hinc Paterculus
Opimium iudicio publico damnatum scribit. SVSTULERUNT, conde-
mnauerunt: Opimium quidem, quod *πεμφθεῖς*, vt ait Plutarchus in Grac-
chis, *ὡς ἰουγούρθου τὸν νομὰ διαπεσόντος διεφθάρη χθρῆμασιν ὑπὲρ αὐτῶν*. & sanè Sallustius
etiam scribit, decem legatos missos in Africam fuisse, vt regnum inter Iu-
gurtham, & Adherbalem diuiderent: cuius legationis princeps fuit L. Opi-
mius: quem Iugurtha accuratissime recepit: ac dando, & pollicendo mul-
ta, perfecit, vt famæ, fidei, postremo omnibus suis rebus commodum Re-
gis anteferebat. Itaque *δίκην*, vt Plutarchus loquitur, *ὅφλανε αὐτῶν ἰσὺν διαπολο-
κίας οὗ ἀντιμαχόμενοι*. nam damnatum iudicio publico, memoria ipsius fa-
uitiæ, nulla civilis persecuta est misericordia, vt ait Paterculus. Quaidē
de re Cicero in oratione pro Sestio ita scribit: præclare vir de Repub. meri-
tus L. Opimius indignissime concidit: cuius monumentum celeberrimum
in foro, sepulchrum desertissimum in litore Dyrrhachino relictum est: & in
oratione in Pisonem: L. Opimius eiectus est à patria is, qui Prætor, & Con-
sul maximis Rempub. periculis liberarat. non in eo, cui facta est iniuria, sed
in iis, qui fecerunt, sceleris, ac conscientie poena remansit. quæ verba sic
Asconius interpretatur: notum est Opimium in Prætura Fregellas cepisse:
quo facto (sic enim nos legimus) visus est cæteros quoque nominis Latini
socios male animatos repressisse: eundemque in Consulatu Fuluium Flac-
cum Consularem, & C. Gracchum Tribunitium oppressisse: ob quam in-
uidiam postea iudicio circumuentus est, & in exilium actus. SVSTULE-
RUNT, dichoreus. HVIVS, L. Opimii, qui ciuis, vt diximus, fuit præ-
stantissimus: hic vero C. Licinius Nerua improbus, vt nihil tam dissimile
possit esse. & Opimius in Consulatu ciuis præstantissimus, hic vero in Tri-
bunatu improbus: quanquam potes etiam fortasse commodius interpretari,
huius, L. Bestiæ, vt cætera *κατὰ πρῶτον* sint dicta: conuenit autem dissimi-
litudo, quod L. Bestia bonis initiis Tribunatus est orsus, Nerua vero in to-
to Tribunatu fuit improbus. LICINIVS, hinc cognoscimus Licinios ple-
beios fuisse, quando Tribunus plebis hic fuit: sed & Liuius aperte lib. quin-
to verbis hisce testatur: non ultra processum est, quàm vt ex plebe, vsurpan-
di iuris causa, P. Licinius Caluus Tribunus militum Consulari potestate crea-
retur. NERVA, credimus hunc esse C. Licinium Neruam, quem Varro li-
bro secundo cap. quarto de Re rustica scribit in Macedonia Prætorem fuisse.
Nerua porro fuit cognomen Liciniorum, Cocceiorum, & Sylliorum, du-
ctum à neruis, id est à robore, vt quidam scribunt. cætera querenda sunt.
NON INDISERTVS, *ἀνόητος*.

C. Fimbria temporibus iisdem ferè, sed longius ætate pro-
uectus, habitus est sanè, vt ita dicam, luculentus patronus, asper,
maledicus, genere toto paulo feruidior atque commotior, dili-
gentia tamen, & virtute animi atque vita bonus auctor in senatu.
idem

idem tolerabilis patronus, nec rudis in iure ciuili, & cum virtute, tum etiam ipso orationis genere liber: cuius orationes pueri legebamur, quas iam reperire vix possumus. Atque etiam ingenio, & sermone eleganti, valetudine incommoda, C. Sestius Caluinus fuit: qui etsi, cum remiserant dolores pedum, non deerat in causis, tamen id nō sæpe faciebat, itaque consilio eius, cum volebant, homines utebantur; patrociniū, cum licebat. Iisdem temporibus M. Brutus: in quo magnum fuit Brute dedecus generi vestro; qui cum tanto nomine esset, patrēque optimū virum habuisset, & iuris peritissimum, accusationem fabricauerit, vt Athenis Lycurgus. is magistratus non petiuit, sed fuit accusator vehemens & molestus, vt facile cerneretis naturale quoddam stirpis bonum degenerauisse vitio deprauatæ voluntatis. Atque eodem tempore accusator de plebe L. Cæsidenus fuit. quem ego audiui iam senem, cum ab L. Sabelio multam lege Aquilia de iustitia petiuisset. non fecissem hominis penē infimi mentionem, nisi iudicarem, qui suspiciosius aut criminosis diceret, audiuisse me neminem. Doctus etiam Græcis T. Albutius, vel potius penē Græcus. loquor vt opinor, sed licet ex orationibus iudicare. fuit autem Athenis adolescēs: perfectus Epicureus euaserat, minime aptum ad dicendum genus.

C. FIMBRIA, C. Flavius Fimbria. In Consulibus enim, apud Paterculum, Frontinum, & alios ita legitur. & Flauii quidem plebei fuerunt, vt vel hic C. Flavius Fimbria ostendit, qui Tribunatum plebis petiit, & repulsam tulit, sed postea Consul, vt ait in oratione pro Plancio, factus est, & quidem anno ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo. Quin Cicero in oratione pro Cluentio. C. Flauium Pusionem inter robora populi Romani tempore M. Drusi fuisse scribit. Quod si Flauii quamuis plebei, nobiles tamen fuerunt ita, vt multis annis ante Ciceronis ætatem Consulem, & alios viros claros habuerint: mirari quis possit, cur Suetonius in Vespasiano scribat, Flauiam gentem ante bellum ciuile, quod fuit inter Cæsarem, & Pompeium, obscuram fuisse: nisi putet, vt putandum est, aliam gentē cenferi oportere. Quod vero legimus, Largios etiam Flauios appellari, non est dubitandum, quin Flauius (si modo Flavius legatur) in Lorgia, & Trebonia gentibus sit cognomen. Verum fortasse legi debet, Flauus, præsertim quū Flauus frequens sit cognomen, vt L. Lucretius Flauus, apud Liuium libro quinto, C. Decimius Flauus, libro trigesimo nono: Alsius Flauus, in autoribus apud Pliniū libro nono. TEMPORIBVS IISDEM FERE, nam inter Consulatus ipsius Fimbriæ, & Bestiæ sex anni tantummodo numerantur. LONGIVS, quā C. Licinius Nerua, L. Bestia, & reliqui paulo ante nominati. PROVECTVS, vsque ad Consules Cn. Octauium, & L. Cornelium Cinnam: quo tempore Cæsar, & Fimbria in penatibus domorum suarum trucidantur, vt Florus libro tertio capite vigesimo primo scribit: quamuis Liuius libro octuagesimo dicat, eodem tempore Crassum filium ab equitibus Fimbriæ interemptum fuisse. nam fuit ille alter Fimbria, de quo dicetur infra, qui Marii partes est

secutus, ut Plutarchus, Orosius, Appianus, & alii cum Livio testantur. Hic vero, ut ait hoc loco Cicero, fuit bonus autor in senatu, & ideo Marianæ factionis inimicus. quare Floro credimus, à Marianis illum interfectum fuisse. **UT ITA DICAM**, quod non satis proprie dici videbat, luculentum patrum, veniam accepit: quanquam in epistolis ad Atticū, luculentum scriptorem, luculentum autorem, luculentum hominem, & luculentum navigium sine venia dicat. **LUCULENTVS PATRONVS**, de quo libro secundo de Oratore ita scriptum videmus: Fufius nervos in dicēdo C. Fimbriæ, quos tamen habuit ille, non assequitur, oris prauitatem, & verborum latitudinē imitatur: quo loco verbum illud, habuit, sic interpretor, habuit, dum iuuenis esset: nam tunc, ut opinor, vivebat. **GENERE TOTO**, genere toto dicendi. **FERVIDIOR**, sic infra feruidum dicendi genus. **VIRTUTE ANIMI**, atqui omnes rectæ animi affectiones virtutes appellatur: & plures sunt rectæ animi affectiones, plures igitur animi virtutes. quo pacto igitur dixit, virtute animi? an virtutem dixit, quod Stoici disputarent, cum, qui vnam virtutem haberet, omnes habere? an virtutem posuit quasi genus, quod formas sub se contineat? an virtutem dixit pro bonitate, ut Plautus, qui virtutem formæ, & virtutem mercis appellavit? hoc si placet, quod sequitur, erit quædam ἐπεὶ ἡγήσασθαι, atque vita bonus. Quod si virtus ponatur pro fortitudine, erit itidem ἐπεὶ ἡγήσασθαι hoc modo: Fimbria fuit virtute animi, id est vita bonus: quia constanter, & fortiter optimatiū, & senatus partes defendit: vnde postea fuit à Marianis ut popularibus interfectus. & sanè Cicero Tusculana secunda de hac virtute ita scribit: Vide, ne, quum omnes rectæ animi affectiones, virtutes appellentur, non sit hoc proprium nomen omnium, sed ab ea vna, quæ cæteris excellat, omnes nominate sint. appellata est enim ex viro virtus. Viri autem propria maxime est fortitudo. Idem propemodum Plutarchus in Coriolano scribit, & ait ἀνδρείαν græce vocari. Hinc Cicero sæpe Milonis, & aliorum virtutem pro fortitudine dixit. **VITA BONVS**, & si diximus videri posse ἐπεὶ ἡγήσασθαι fortitudinis, censemus tamen, potius ad bonitatem, ut verba docent, referendum, præsertim quum libro tertio de Officiis, illum virum bonum fuisse demonstrat, quū illa scribit: Fimbriam Consularem audiebam de patre nostro puer iudicem M. Luctatio Pythiæ fuisse equiti Romano sanè honesto, quum is sponsonē fecisset, ni vir bonus esset. Itaque ei dixisse Fimbriam, se illam rem nunquam iudicaturum, ne aut spoliaret fama probatum hominem, si contra iudicauisset: aut statuisse videre, virum bonum esse aliquem, quum ea res innumerabilibus officiis, & laudibus contineretur. Hoc exemplum Valerius Maximus, quum in suum septimum librum trāsferret, hunc Licinium Fimbriam appellavit, deceptus, nisi decipior ego, quod hic C. Licinium Neruam, & C. Fimbriam ita cōiunctos legerat, ut putarit, C. Licinium Fimbriam vocatum fuisse, qui C. Flavius Fimbria, ut dictum est, ab omnibus appelletur. **AUTOR**, in decernendis rebus ad Rempub. pertinentibus: vnde autoritates perscriptæ tam sæpe dicuntur. erat enim potestas in populo, autoritas in senatu, ut libro tertio de Legibus ostendit. **IDEM**, est quædam ἐπὶ ἀνάληψις. **TOLERABILIS**, quia luculentus erat patronus, paulo ante. **NEC RVDIS**, λυτότης. **IURE CIVILI**, oratori enim perdiscendum ius civile, cognoscendæ leges, ut libro primo de Oratore dicitur. **VIRTUTE ANIMI**, paulo ante. **ORATIONIS** **GENERE**, paulo feruidiore, atque commotiore, paulo ante. **LIBER**, ut asper, & maledicus, paulo ante. **PVERI**, ego, ve ego & Atticus. **LEGEBAMVS**, ut eloquentiæ studiosi. **VIX POSSVMVS**, in tanta turba voluminum, ut supra dixit. **INGENIO**, **ET SERMONE ELEGANTI**, alterum adiuven

ad inuentionem, alterum ad elocutionem pertinet. **INCOMMODA**, quod pedum doloribus laboraret. **SESTIVS**, Sestii plebei fuerunt: quod quum multa docent, tum, quod Liuius libro sexto scribit, L. Sestium de plebe primum Consulem factum fuisse. In veterum monumentis Sextium scriptum esse ferè semper videbis. De hoc vero Sestio nos adhuc nihil reperire potuimus, nisi forte putet aliquis, eum esse, quem Cicero libro secundo de Oratore Iulscum fuisse refert. **CALVINVS**, in Domitiis, Veturiis, & Sestiis hoc cognomen inuenimus; **DOLORES PEDVM**, dolores podagræ vocat etiam Tusculana secunda. **NON DEERAT**, clientibus. **ID**, vt causas defenderet. **ITAQVE**, quum defendere causas non posset. **VTEBANTVR**, illum domi conuenientes: quod de C. Druso Tusculana quinta etiam legimus. **LICEBAT**, per pedum dolores. **IISDEM TEMPORIBVS**, quibus fuerunt paulo ante nominati. **M. BRVTVS**, M. Iunius Brutus, de quo in verbis interpretandis deinceps dicemus. **DEDECVS**, quod sordidum sit ad famam, committere, vt accusator nominere, quod ipsi M. Bruto contigit, vt libro secundo de Officiis ait. accedit, quod illum L. Crassus libro secundo de Oratore gurgitem vocat. & illa verba addit: tu imagines ipsas non perhorrescis? quibus non modo imitandis, sed ne collocandis quidem tibi vllum locum reliquisti? nam libidines totum patrimonium dissipant. **GENERI**, Iunio, & quidem summo, vt libro secundo de Officiis appellat. **VESTRO**, ex quo tu quoq. Brute natus es, vt Plutarchus ostēdit. **TANTO NOMINE**, Iunio quidem, sed tamen etiam Bruto, quod fuit cognomen illius, qui Reges eiegit, vt supra dictum est. per nomen igitur vtrunque complecti videtur. **PATREMQUE**, M. Iunium Brutum, vt in oratione pro Cluentio leges. **OPTIMUM VIRVM**, vt sapientem, quemadmodum in oratione pro Cluentio, & libro secundo de Oratore vocat. **IURIS PERITISSIMVM**, iuris ciuili in primis peritum, libro secundo de Officiis: qui tres de iure ciuili libros reliquit, libro secundo de Oratore, & in oratione pro Cluentio. **ACCVSATIONEM**, quam turpissimum calumniæ quæstum libro secundo de Oratore vocat. **FACTITAUERIT**, ita, vt accusator diceretur. **LYCVRGVS**, de quo supra diximus. **IS**, is M. Iunius Brutus, de quo loquimur. **MAGISTRATVS**, vt Quæsturam, Aedilitatem, Præturam, & Consulatum. **NON PETITIVIT**, quod se illos adipisci fortasse non speraret, vt qui male audiret, vt libro secundo de Oratore, & secundo de Officiis cognoscitur. **FUIT ACCVSATOR**, ita, vt accusator cognomēto vocaretur: orationem pro Cluentio, librum secundum de Oratore, & secundum de Officiis lege. **VEHEMENS**, & caillidus, in oratione pro Cluentio. **MOLESTVS**, vt fuit molestus L. Crasso, quum L. Plancium accusaret, & eum Crassus defenderet. Fuit enim molestus ita, vt eum Crassus vlcisci sit coactus: quæ libro secundo de Oratore, in oratione pro Cluentio, & apud Quintilianum libro sexto capite quarto pluribus verbis explicantur. **STIRPIS**, Iuniæ. **DEGENERAVISSE**, in hoc M. Iunio Bruto. **DEPRAVATAE**, præsertim hoc accusandi studio. **EODEM TEMPORE**, quo M. Iunius Brutus accusator fuit. **CAESIDENVS**, aliter Cæsulenus: de quo dici nihil à nobis potest, qui nō sanè multum operæ in quærendo ponendum putauimus: quod ille indignus videatur, de quo multum laboremus: quum vel ipse Cicero dicat, hominem infimum fuisse. **EGO**, ego Cicero penè puer. nam, si Cæsulenus hic Fimbriæ, de quo paulo ante dictum est, fuit æqualis, vt eodem tempore natus, & Cicero duobus annis ante Fimbriam Consulem, vt in Consulibus videre licet, est natus, potuit illum iam sexagenarium audire, quum ipse vigesimum annum ageret. **SABELIO**, aliter Sauelio, de quo nos item nihil inuenimus. **MVLTA**,

poenam lege constitutam. **LEGE AQUILIA**, lege, quam Aquilius Tribunus plebis à plebe rogauit, ut ait Vlpianus libro nono titulo secundo Digestorum, ubi sunt illa verba: lex Aquilia omnibus legibus, quæ ante se de damno, iniuria locutæ sunt, derogauit. Sed dubitari potest, quis ille fuerit Aquilius C. certe Aquilius Gallus Cic. collega, & familiaris nō videtur fuisse. nā, si Cic. collega fuit in Prætura, ut colligi posse videtur ex oratione pro Clientio, Topicis, & epistola prima libri primi ad Atticum, ubi putabatur Consulatum petiturus, fuit etiam Ciceronis ipsius æqualis ita, ut non potuerit eam ferre legem, qua multam peteret. Cæsulenus, quem Cicero senem audiuit: nisi C. Aquilius Tribunus plebis iuuenis admodum fuit, & Cæsulenus ea lege annos amplius sexaginta natus, est vsus. Quod si Brutus, ut refert Vlpianus, ex lege Aquilia nescio quid est interpretatus, & is Brutus est iurisconsultus ille M. Bruti Accusatoris pater, manifeste apparet, eam legem à C. Aquilio Ciceronis collega latam non fuisse: ut iam par sit credere, alium Aquilium illam tulisse. Sed de Aquiliis infra dicemus. **IUSTITIA**, aliter industria: sed assentior Paulo Manutio, qui legendum putat, iniuria: quoniam lex Aquilia de iniuria potissimum loquebatur, ut docet Vlpianus: qui libro nono titulo secundo Digestorum sic interpretatur: iniuriam hic damnum accipiemus culpa datum. **PETIVISSET**, petere multam ab aliquo Cicero sepe dicit. **HOMINIS**, L. Cæsuleni, de quo loquimur. **INFIMI**, de plebe, & indigni fortasse, qui in hunc oratorum numerum referatur. **QUI SUSPICIOSIVS, AUT CRIMINOSIVS DICERET**, qui dicendo plures suspiciones moueret, aut plura crimina proferret, vel potius, crimina ipsa magis auferret. **NEMINEM**, nullum oratorem. **DOCTVS**, ita, ut, quod libro primo de Finibus apparet, se græce vellet salutare. **GRÆCIS**, Græcis literis, & disciplinis. **T. ALBVTIVS**, hic est T. Albutius, qui quā in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est, ut nos supra ex oratione in Pisonem retulimus. **VEL POTIVS, CORRECTIO**. **PENE GRÆCVS**, imò Græcus, ut ipse volebat dici, libro primo de Finibus. hinc hominem Græcum, ac leuem Cicero in oratione de Prouinciis Consularibus vocat: quanquā hic ad dicendi genus, illic ad mores oportet referre. **OPINOR**, opinor enim T. Albutium penè Græcum fuisse. **SED**, si quis forte nolit opinionem meam sequi. **ORATIONIBVS**, in quibus locutiones prorsus Græcas vsurpat. **IUDICARE**, an recte opiner, illum esse penè Græcum. **EVIT AVTEM**, *ἐκλογίᾳ*, quare sit penè Græcus: fuit autem Athenis discendi causa. **ATHENIS**, omnium doctinarum inuentricibus, libro primo de Oratore: ubi erat domicilium studiorum, libro tertio de Oratore. **ADOLESCENS**, adolescentes enim tunc discendi causa proficiscebantur Athenas, ut hodie Bononiam, Patavium, Pisas, Ticinum, Senam, Ferrariam, & Perusiam proficiscuntur. **EPICVREVS EVASERAT**, hinc in oratione in Pisonem, hunc T. Albutium, & Pisonem ipsum duos Epicureos vocat: & Tusculana quinta ita scribit: Quid T. Albutius, non ne animo æquissimo exul philosophabatur? cui tamen illud ipsum non accidisset, si in Repub. quiescens, Epicuri legibus paruisset. **MINIME APTVM AD DICENDVM**, quod Epicurus Platonis, Aristotelis, Theophrasti orationis ornamenta neglexit, ut libro primo de Finibus ait. Crassus etiam lib. tertio de Orat. in suos hortulos Epicureos reiicit: quod neque ad Remp. gubernandam, neque ad dicendum sint apti. **GENVS**, hominum.

Iamque Q. Catulus, non antiquo illo more, sed hoc nostro, nisi quid fieri potest perfectius, eruditus. multæ literæ: summa non vitæ solum atq. naturæ, sed orationis etiam comitas: incorrupta

rupta quædam Latini sermonis integritas : quæ perspicui cum ex orationibus eius potest, tum facillime ex eo libro, quem de Consulatu, & de rebus gestis suis conscriptum molli & Xenophonteio genere sermonis misit ad A. Furium poetam familiarem suum: qui liber nihilo notior est, quàm illi tres, de quibus ante dixi, Scauri libri. Tum Brutus, Mihi quidem nec iste notus est, nec illi: sed nec mea culpa est: nunquam enim in manus inciderunt. nunc autem & à te sumam, & conquiram ista posthac curiosius. Fuit igitur in Catulo sermo Latinus: quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus plerisque neglecta est. nam de sono vocis, & suauitate appellandarum literarum, quoniam filium cognouisti, noli expectare quid dicam: quanquam filius quidem non fuit in oratorum numero, sed non deerat ei tamen in sententia dicenda cum prudentia, tum elegans quoddam & eruditum orationis genus. nec habitus est tamen pater ipse Catulus princeps in numero patronorum: sed erat talis, ut, cum quosdam audires, qui tum erant præstantes, videretur esse inferior; cum autem ipsum audires sine comparatione, non modo contentus esses, sed melius non quæreres.

IAMQUE, libenter ego tollā particulam, quæ, quæ nata ex sequenti prænomine Q. videri potest. & sanè, iamque, frequenter apud poetas, apud oratores rarius inuenies, nisi, iam, iamque dicatur. sed, iam particula sola, sæpe in principio alterius rei collocatur. Q. CATVLVS, Q. Lutatius Catulus, ^{Κατὰ τοὺς λουτῆρας} ferè semper à Plutarcho dictus: iccirco Lutatius latine scribi debet, præsertim quum semper in veterum monumentis, & libris etiam manuscriptis ita scribatur. Hic est Q. Lutatius Catulus, qui in petitione Consulatus à Cn. Manlio superatus fuit, ut in orationibus pro Muræna, & pro Plancio dicitur: qui postea cum C. Mario an. ab V. C. sexcentesimo quingesimo secundo Consul fuit: & cum eodem Mario de Cimbris triumphauit, ut scribit Plutarchus: ac porticū in domo M. Flacci euerfa de manubiis Cimbricis fecit, ut ait Cic. in oratione pro Domo: & Marius quidem Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit: postea vero ciuili bello victor iratus necessariis Q. Catuli deprecantibus nō semel respondit, moriatur, ut Cicero Tusculana quinta refert, vel, ut Græce scripsit Plutarchus, ^{ἐπιποθεῖν δεῖ}. hinc libro tertio de Natura Deorum illa verba scribuntur: Cur omnium perfidiosissimus C. Marius Q. Catulum præstantissima dignitate virum mori potuit iubere? & illa libro tertio de Oratore: tenemus memoria Q. Catulum virum omni laude præstantem, quum sibi non incolumem fortunam, sed exilium, & fugam deprecaretur, esse coactum, ut vita seipse priuaret. Ut enim Valerius Maximus libro nono capite duodecimo scribit: recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo se inclusum peremit: quam rem Paterculus hoc modo scribit: Q. Catulus, & aliarum virtutum, & belli Cimbrici gloria, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, quum ad mortem conquireretur, conclusit se loco nuper calce, arenâque perpolito, illatoque igni, qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto, quàm arbitrio inimicorum obiit. Flo-

rus vero libro tertio capite vigesimo primo ita scribit : Catulus ignis haustu
 se ludibrio hostium exemit : nec Plutarchus ab his dissentit, ita dicens : καὶ
 κλειόμενος εἰς οἴκημα, καὶ πολλοὺς ἀνδράκας ἐν ὧ πηλὸν ἀπεπνίγη : & quidem, vt infra
 dicetur, quo anno L. Cinna, & Cn. Octavius Consules fuerunt. ANTI-
 QVO, ita rudi, vt nemo illorum, qui sic erudirentur, videretur exquisitus,
 quàm vulgus hominum, literis, vt ait infra, studuisse. NOSTRO, quo Phi-
 losophiam, ius civile, & reliquas res, quæ lib. primo de Oratore scriptæ sunt,
 complectimur. PERFECTIVS, hoc nostro more. ERVDITVS, Philoso-
 phiæ præceptis instructus. nam Peripateticus videtur fuisse: quando L. Craf-
 sus libro tertio de Oratore cum eo sic loquitur: iambum, & trochæum fre-
 quentem segregat ab Oratore Aristoteles Catule vester: & ibidem paulo
 post: hæc quidem ab iis Philosophis, quos tu maxime diligis Catule, dicta
 sunt: & significat Peripateticos: & sic alibi sæpe. MULTAE LITERAE, qui-
 bus fons perfectæ eloquentiæ continetur, vt ait infra. Q. vero Catulum lib.
 primo de Officiis literatum vocat, & in oratione pro Archia talem fuisse
 ostendit, vt studium, atque aures ipsi Archiæ adhibere posset. NON VITAE
 SOLVM, ATQVE NATVRAE, potest enim quis esse comis in vita, vsu, &
 ratione viuendi, quamuis natura non sit comis: hic vero comis erat vita, &
 natura: & sic oratio ipsa crescit. ORATIONIS, sed eius partis, quæ sermo
 libro primo de Oratore nominatur. COMITAS, qualis in Laelio fuit, in
 oratione pro Muræna: & Q. Catulum penè alterū Laelium Tusculana quin-
 ta vocat: & libro tertio de Oratore inquit: oratio Catuli sic est grauis, vt in
 singulari dignitate omnis tamē adsit humanitas, ac lepos, hinc dictum illius
 refertur libro secundo de Oratore: Catulus à Philippo interrogatus, quid
 (quasi Catulus à cane ducatur) latraret, furem se videre respondit. INCOR-
 RUPTA, pura sic, vt latine loqui penè solus videretur, vt lib. tertio de Ora-
 tore dicitur. LATINI SERMONIS, Latinæ linguæ, qua, vt scribitur libro
 primo de Officiis, Catuli optime vti putabantur. PERSPICUI, sic existima-
 ri supra de C. Curione. EIVS, Q. Catuli. CONSVLATV, quem cum C.
 Mario, vt diximus, gessit. sic postea Cicero, vt ostendit libro primo & secun-
 do ad Atticum, cōmentarium sui Consulatus Græce scripsit. REBUS SVIS,
 quas Consul, & Proconsul etiam gessit, vt ex Liuii libro sexagesimo octauo
 cognoscimus. MOLLI, id est τῷ μίῳ, modico, in quo plurimum est suavi-
 tatis: in quo multi floruerunt apud Græcos, sed Phalereus Demetrius præ-
 stitit cæteris, vt ait in Oratore. Primus enim, quod supra dictum est, inflexit
 orationem, & eam mollem, teneramque reddidit: & ob id libro secundo de
 Oratore genus dicendi mollius, & remissius dicitur secutus. Vnde apparet,
 molle genus per modicum recte interpretari. ET XENOPHONTIO, &
 tali, quali Xenophon est vsus, hoc est, molli, vt quedā sit ἐπιήγησις. Quamuis
 Marcellinus scribat, Xenophontem genere dicendi ἰσχυρὸν vsu fuisse, nos ta-
 men cum in modico versatum esse credimus, idque quum ex ipsius scriptis,
 tum ex Ciceronis verbis suspicamur. nam scribit in Oratore, Xenophontis
 sermonem esse melle dulciorem: & libro secundo de Oratore illa verba: Xe-
 nophon leniore quodam sono est vsus, & qui illum impetum oratoris nō ha-
 beat: vehemens fortasse minus, sed aliquanto tamen est, vt mihi quidem vi-
 detur, dulcior: & in Oratore, Xenophontis voce musas quasi locutas ferūt.
 cum Cicerone sentit Quintilianus, qui libro decimo capite primo ita scri-
 bit: quid ego commemorem Xenophontis illam iucunditatem in affectatā,
 sed quam nulla possit affectatio consequi, vt ipsæ finxisse sermonem Gratia
 videantur. Quin Attica musa, vt scribit Laërtius, vel, vt est apud Suidam
 αἰτῶν μέλιτα ἐπαγομάζετο, propter orationis dulcedinem: atque hæc quidem
 omnia

omnia nemo non videt medio, non humili dicendi generi conuenire. nec Cicero hoc loco sic verba collocasset, vt oratio descenderet, vt profecto descenderet, si per molle medium, & per Xenophonteium humile dicendi genus significare voluisset. **A. FVRIVM**, quem Gellius libro decimo octauo in præscriptione capitis vndecimi Antriatem fuisse docet. **POBTAM**, Gellius poetam veterem vocat, & Macrobius libro sexto multos versus ponit, quos Virgilius est mutuatus ex Furii analibus. **FAMILIAREM SVVM**, quamuis figulus, vt dicitur, figulo inuideat, & poeta poetæ, Deus tamen, vt etiam dicitur, similem ad similem ducit. ob id Catulus vt penè poeta poetas amabat, vt hic de Furio, & in oratione pro Archia de ipso Archia constat. Quod vero ipse Catulus poeta fuerit, carmina, quæ libro primo de Natura Deorum leguntur, & quæ sunt apud Gellium libro decimo nono capite nono demonstrant: quæ quidem ita sunt lasciuia, vt Plinius illum merito libro quinto epistolarum inter lasciuos numerarit: nec dubitari potest, quin is fuerit Catulus pater, quum Cicero libro primo de Natura Deorum patrem vocet: dubitari potius potest, ne Valerius Maximus libro sexto capite nono delicias, ac luxum patris filio tribuat: & si fieri potuit, vt patrem filius in eare sit imitatus. **SCAVRI**, supra. **ILLI TRES**, illi tres libri, quos nemo legit. **ISTE**, iste Q. Catuli liber. **NEC ILLI**, nec illi tres libri M. Scauri sunt noti. **SED NEC MEA CULPA EST**, sic enim corrigitur à doctis, & describitur: vt sit sensus: illi libri mihi non sunt noti: sed nec mea culpa est. nunquam enim in manus inciderunt meas, quod illi sese vltro ad legendum offerre debuerunt: quod sine ioco ita frigide dicitur, vt ne cum ioco quidem satis probem, malimque libros veteres sequi, in quibus est scriptum: sed hæc mea culpa est. vnde sensus hic elicitur: libri illi non sunt mihi noti: sed hæc mea culpa est, qui nunquam conquisui, quia nunquam in manus inciderunt: quum omnino conquirere debuerim: verum nunc à te sumam, & conquiram ista posthac curiosius. **NUNC AVTEM**, postquam sum à te admonitus. **A TE**, qui memoriam rerum Romanarum, vt qui optime, tenes: & ista, vt qui diligentissime, conquis: infra, & in epistolis ad Atticum id cognoscitur. **FUIT IGITUR**, *ἐπεὶ ἔστιν*, atque his verbis videtur præponendum, hic ego vel inquam. **CATVLO**, Q. Catulo patre, de quo loquimur. **SERMO LATINVS**, Latini sermonis integritas, supra. & sanè Q. Catulus ita loquebatur, vt ei non solum Romani Latini sermonis, sed etiam Græci ipsi solerent suæ linguæ subtilitatem, elegantiamque concedere. Ita dicebat, vt ambrosia alendus esse videretur: cuius sonus, & suauitas L. Crassum delectabat: quæ quidem omnia Cicero libro secundo, & tertio de Oratore scribit. **QVÆ**, quum aliæ sūt. **LAVS**, laus etiam paulo post in M. Aurelio Scauro vocatur. **DICENDI**, dicendi latine. alii legunt, in dicendo. **NON MEDIOCRIS**, magna, *ἀντάθρο*. est enim quasi fundamentum oratoris locutio emendata, & Latina, vt ait infra. **NEGLECTA EST**, nam penes quos adhuc fuit, non fuit rationis, aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis, quod infra dicitur: nec ita multo post de M. Antonio loquens, ait: ipsum latine loqui à plerisque neglectum est. **NAM**, *οὐλογοῖα* hoc modo: nam in filio potuisti hoc ipsum cognoscere. **SONO VOCIS**, ET **SVAVITA TE**, quæ res L. Crassum delectabant, vt lib. tertio de Orat. ipsemet affirmat.

APPELLANDARVM, id exprimendarum, ut loquitur libro primo de Officiis, ubi sic est scriptum: in Catulis sonus erat dulcis, literæ neque expressæ, neque oppressæ, ne aut obscurum esset, aut putidum: sine contentione vox, nec languens, nec canora. QVONIAM, αἰολογία, quare expectatione non debeat. FILIVM, Q. Lutatium Q. F. Catulum, qui fuit Consul cum M. Aemilio Lepido an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo sexto: quo tempore cum Gaditanis fœdus est vel renouatum, vel ietum, ut in oratione pro Cornelio Balbo refert: & M. Lepidus, quum acta Syllæ tentaret rescindere, bellum excitauit, & ab ipso Q. Catulo collega Italia pulsus est, & in Sardinia frustra bellum molitus, periit, ut Liuius libro nonagesimo scripsit: quod Cicero in oratione tertia in Catilinam his verbis significauit: diffensit M. Lepidus à clarissimo, & fortissimo viro Q. Catulo: & Valerius Maximus libro sexto capite nono, quum dixit, eum sua virtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepelisse. Tunc etiam Catulus legem de vi armata diffensione ciuium Reipub. penè extremis temporibus tulit: cuius Cicero in oratione pro Cælio meminit. Censor fuit cum M. Licinio Crasso: quo magistratu vterque se abdicauit, quum inter eos seditio nata esset: quod in Crasso Plutarchus affirmat. Hic Capitolium restituit, quod L. Scipione, & C. Norbano Consulibus custodum negligentia, ut in Consulibus scribit Cassiodorus, fuerat concrematum, anno vigesimo ante Ciceronis Consulatum, ut in oratione tertia in Catilinam refert: & restituit magnificentius, quam fuit: quæ verba Cicero dixit Verrina sexta ante Q. Hortensium, & Q. Metellum Consules, ut constat: Cassiodorus tamen scribit, his Consulibus à Catulo Capitolium reparatum, & dedicatum fuisse. sed siue iam Consulibus his, siue designatis Capitolium est restitutum, quo pacto scribit Suetonius illam in rem primo die Præturæ rogationem promulgasse, qua curationem illam in alium transferebat? fortasse sic est interpretandum: transferebat in aliam curationem illarum rerum, quæ nondum erant perfectæ, præsertim quum Dion testetur, noluisse Cæsarem nomen Catuli tolli, ut Pompeius, in quem curationem illam transferebat, id honoris consequeretur. Destitit tamen ab incepto, & Catulus suum honorem retinuit ita, ut eius nomen, quod Valerius Maximus affirmat, in Capitolino fastigio fulgeret: quod Plinius libro decimo nono capite primo, & Plutarchus in Publicola retulerunt: iccirco Suetonius eum in Galba Capitolinum vocauit. Fuit hic Syllanus vel quia sequebatur partes optimatum, vel quia meminerat, patrem à Mario iustum esse mori. ob id etiam fortasse apud Sallustium Macer Tribunus plebis eum Sylla sæuiorem vocat, quod Marianos insectaretur, nec facile Pompeio Tribunitiam potestatem, quam Sylla diminuerat, restituenti assentiebatur, ut Verrina secunda dicitur: & inimicitias cum Cæsare, vel quod ab eo in petitione Pontificatus victus fuerat, vel quia illum oderat ut Marianum, gessit, usque adeo, ut impellere voluerit Ciceronem, ut Cæsar inter coniuratos nominaretur: quod neque precibus, neque gratia, neque pretio potuit impetrare, ut Sallustius ait. Huius autoritas apud Romanos semper magna fuit, ut Philippi ca secunda scribitur: vnde Cicero Verrina secunda hominem sapientissimum, atque amplissimum vocat: & in oratione pro lege Manilia ita scribit: Q. Catulus quum ex vobis quæreretur, si in vno Cn. Pompeio omnia poneretis, si quid de eo factum esset, in quo spem essetis habituri: cepit magnum suæ virtutis fructum, ac dignitatis, quum omnes propè vna voce in eo ipso vos spem habituros esse dixistis. Etenim talis est vir, ut nulla res tanta sit, ac tam difficilis, quàm ille non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit:

possit: quod Patereulus, & Valerius Maximus etiam scripserunt. In oratione vero pro Sestio Cicero talem Reipub. propugnatorem quatit, qualis Q. Catulus fuit: quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit vnquam de suo cursu vitæ aut spe, aut metu dimouere: & lib. primo de Officiis ait: neque quum versaremur in Repub. Q. Catulus Cn. Pompeio cedere videbatur. Me, inquit idem Cicero in oratione in Pisonē, Q. Catulus princeps huius ordinis, & autor publici consilii frequentissimo senatu patrem patriæ nominauit. Idem refert in oratione pro Sestio: vnde videntur errasse Plutarchus, & Appianus, qui scripserunt, Ciceronem à Catone patrem patriæ nominatum fuisse: nisi forte plures eum sic appellarunt, vt in oratione pro Sestio his verbis ostendit: Me Q. Catulus, me multi alii in senatu patrem patriæ nominarunt: sed Cicero non solet in hisce rebus eos, qui non fuissent Consulares nominare, vt plus autoritatis habere videantur. at eo tempore Cato nondum Prætor fuerat: nec adhuc tantum nominis, & autoritatis habebat, quantum postea habuit ita, vt Plutarchus, & Appianus putarint fortasse, plus ponderis in re futurum, si Catonem pro Catulo ponerent. Hic est Catulus, qui de C. Octauio, qui postea fuit Augustus, ea, quæ scribit Suetonius, somniauit. hic est, qui negabat, fas esse, duos Consules esse Romæ Reipub. inimicos: quod in orationibus Post reditum in senatu, & pro Domo scribitur. hic est Catulus, qui, quum vidisset quendam ex iudicibus, qui corrupti P. Clodium absoluerant, inquit, quid vos præsidium postulabatis? an, ne numi vobis eriperentur, timebatis? hoc libro primo ad Atticum reperies. **COGNOVISTI**, cognouisti filium, & cognouisti vt patris filium, vt est in proverbio: quod in loquendo patri similis esset, vt lib. primo de Officiis videre licet: & cognouisti, quum vix dum anni sint quindecim, quum ille decessit. Vt enim libro primo ad Atticum, & libro trigesimo septimo apud Dionem legimus M. Pisonē, & M. Messala Consulibus non ita multo post Clodii abolutionem decessit. **QUANQUAM**, correctio. **FILIUS**, ipse Q. Catulus. **NON FUIT**, ita, vt ex eius oratione de patre, qui fuit orator, possis prorsus iudicare. **ET**, Q. Catulo filio. **IN SENTENTIA DICENDA**, in sententia dicenda in senatu, cuius princeps fuit, vt ex oratione in Pisonem paulo ante retulimus. **PRUDENTIA**, quæ requiritur in dicenda sententia, in qua deliberatur, & consilium capitur, quod prudentiæ plenum esse debet. hæc vero prudentia sic fuit in Catulo, vt illum Cicero Verrina secunda, & in oratione Post reditum in senatu sapientissimum vocet. **ELEGANS QUODDAM**, ET **ERUDITVM ORATIONIS GENVS**, quale fuit in patre, quem supra latine locutum recte, & eruditum fuisse dixit: & libro primo de Officiis vtrunque literatum vocat. **NEC HABITVS EST**, ita, vt possis dicere, non posse ex oratione filii, qui non fuit orator, de patre, qui orator fuit, iudicari. Pater enim fuit orator quidem, sed non fuit inter primos: filius vero non fuit sanè quidem orator, sed habuit elegans, & eruditum dicendi genus ita, vt inter eos non multum interfuisse videatur. **πρόληψις**. **TAMEN**, quamuis ego illum inter oratores numerem. **PRINCEPS**, primus, & quasi primarius. **PATRONORVM**, aliter oratorum. **QUODDAM**, vt M. Antonium, & L. Crassum. **INFERIOR**, inferior illis, qui tunc erant præstantes. **IPSVM**, Q. Catulum patrem. **COMPARATIONE**, quæ res omnes facile iudicantur. hoc idem propè infra de L. Philippo dicet. **CONTENTVS ESSES**, Q. Catulo patre. **MELIUS NON QUÆRERES**, ipso Q. Catulo patre.

Q. Metellus Numidicus, & eius collega M. Silanus, dicebant de rep. quod esset illis viris, & consulari dignitati satis. M. Aurelius Scaurus non saepe dicebat, sed polite: Latine verò in primis est eleganter locutus. Quæ laus eadem in A. Albino bene loquendi fuit. Nam flamen Albinus etiam in numero est habitus disertorum. **Q.** etiam Cæpio, vir acer, & fortis: cui fortuna belli, crimini, invidia populi, calamitati fuit. Tum etiam C. & L. Memmii fuerunt, oratores mediocres, accusatores acres, atque acerbis: itaque in iudicium capitis multos vocauerunt, pro reis non saepe dixerunt. Sp. Torius satis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum, vitiosa & inutili lege, vestigale lenauit. M. Marcellus Aesernini pater, non ille quidem in patronis, sed & in promptis tamen, & non inexercitatis ad dicendum fuit, vt filius eius P. Lentulus.

Q. METELLVS NUMIDICVS, **Q.** Cæcilius Metellus Numidicus: quem Cicero libro primo Familiarium, & in oratione pro Cornelio Balbo Lucii filium vocat: qui Consul cum M. Silano an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo quinto, quum duobus præliis Iugurtham fudisset, & vniuersam Numidiam vastasset, triumphauit, & Numidicus est appellatus, vt Liuius libro sexagesimo quinto, Sallustius, Paterculus, & autor libri de Viris illustribus scripserunt. Hic postea quum causam de pecuniis repetundis diceret, & ipsius tabulæ circumferrentur inspiciendi nominis causa, fuit iudex ex illis equitibus Romanis grauissimis viris nemo, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, verumne, an falsum esset, videretur: quod scriptum libro primo ad Atticum, in oratione pro Cornelio Balbo, & apud Valerium Maximum libro secundo capite quinto videbis. Censor L. Equitium, vt vocat Valerius Maximus, vel Quintium, vt est apud autorem libri de Viris illustribus: qui se Tib. Gracchi filium simulabat, vnde Florus libro tertio capite decimo sexto, C. Gracchum, & Cicero in oratione pro Sestio infortium Gracchum vocant: in censum recipere noluit: & L. Saturninum, vt in oratione pro Sestio legimus, notauit. Quare postea L. Saturninus Tribunus plebis factus, quum legem agrariam per vim tulisset, Metello eo, quod in eam minime iurasset, diem dixit, vt Liuius libro sexagesimo nono retulit. Ille vero, vt in oratione pro Sestio scriptum videmus, de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri: vt cui patriæ salus dulcior, quàm conspectus esset: quod in oratione pro Cornelio Balbo scripsit. nam quum à bonis ciuibus defenderetur, ne causa malorum certaminum esset, in voluntarium exilium Rhodum profectus est, ibique legendo, & audiendo magnos viros aduocabat: vt Liuius libro sexagesimo nono, & Plutarchus ostendunt: quibus ego libentius assentior, quàm auctori libri de Viris illustribus, qui Smyrnam profectum refert, fortasse deceptus, quod P. Rutilius Smyrnæ, vt supra diximus, exulauit. nec ita multo post Metellus idem lege Callidia, vt Cicero in oratione pro Plancio, & Valerius Maximus libro quinto capite secundo docent, non Claudia, vt male scriptum putamus apud auctorem libri de Viris illustribus, in ciuitatem restitutus est ingenti, vt ait Liuius libro sexagesimo nono, totius fauore ciuitatis ita, vt, quod

vt, quod refert Appianus, ferant diem illi non fuffeciffe, dum ad portas vr-
bis obuios quosque complecteretur. Hinc Cicero in oratione pro Domo il-
lud fcripfit elogium: Q. Metelli præclarum imperium in re militari fuit, egre-
gia Cenfura, omnis vita plena grauitatis: tamen huius viri laudem ad femp-
ternam memoriam temporis calamitas prorogauit: & in oratione pro Plan-
cio fic laudat hoc factum, vt ita concludat: ob illam constantiam, qua illud vo-
luntarium vulnus accepit, iuftiffimos omnium Metellorum, & clariffimos
triumphos gloriæ laude fuperauit. ob hæc ipfa Cicero cum hoc vno potiffi-
mum fe conferre folet, fed ita tamen, vt rem fuam præferat: quòd etfi cau-
fam eius omnes boni probabant, tamen neque fenatus publice, neque vllus
ordo proprie, neque fuis decretis Italia cuncta fufceperat. ad fuam enim ma-
gis ille gloriam, quam ad perfpicuam falutem Reipub. fpectarat, quum vnus
in legem per vim latam iurare noluerat. Ciceronis vero caufam fenatus pa-
lâm, equefter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni enixè fufce-
perant: eas res gesserat, quarum non vnus autor, fed dux omnium volun-
tatis fuiſſet: quæque non modo ad fingularem eius gloriam, fed ad falutem
communem omnium ciuium, & propè gentium pertinerent. hæc funt in
oratione pro Seftio, vbi alias etiam diſſimilitudines refert, quod ad exilium
pertineat. alibi vero sæpe reditum quoque diſſimilem oftendit, vt libro pri-
mo Familiarium, vbi ſcribit, illum vnus Tribuni plebis rogatione, fe ab
vniuerſa Repub. duce ſenatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus,
referente Conſule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, hominibus in-
cumbentibus, omnibus denique viribus ipſius Reipub. recuperatum: vt in
orationibus Poſt reditum ad Quirites, & in Senatu, vbi res iſtas pluribus ex-
plicat, & addit, pro ſe non cognatos, non affines, vt pro Q. Metello de-
precatos fuiſſe. Inimicitias Metellus cum C. Mario geſſit, quòd quum Ma-
rius legatus eius eſſet, ab eo Romam miſſus, illum apud populum Roma-
num criminatus eſt, bellum Iugurthinum ducere, vt ipſe Conſul fieret, vt
factus eſt: quam rem Cicero libro tertio de Officiis dicit, quamuis Sal-
luſtius literis criminatum, nec miſſum, ſed dimiſſum ſcribat. Hinc Ci-
cero in orationibus Poſt reditum ad Quirites, & pro Seſtio Marium Me-
telli inimicum, & in oratione de Prouinciis Conſularibus omnes Me-
tellos Marii inimicos vocat. Hic Metellus adoleſcens Athenis Carne-
dem iam affectum ſenectute multos dies audiuit, vt L. Craſſus eius fa-
miliaris libro tertio de Oratore teſtatur. Itaque vt docto doctus Ar-
chias illi iucundus erat, vt in oratione pro Archia ſcriptum videmus. ob
id hic à Cicerone, & à Paterculo libro ſecundo inter oratores numera-
tur. Hic ſua laudatione iuuare Lucium Lucullum ſororis virum noluit:
quem tamen autor libri de Viris illuſtribus Metellum male vocat, quum
Lucius Lucullus Verrina ſexta dicatur: & ſatis conſtet, Lucium Lucul-
lum patrem Luculli illius, qui cum Mithridate bellum geſſit, ſororis Me-
telli Numidici virum fuiſſe, & furti condemnatum: quod Plutarchus in
Lucullo refert. ea fuit cauſa, cur in oratione Poſt reditum ad Quirites
Lucullos ſororis Metelli filios appellarit. EIVS, Q. Metelli Numi-
dici. COLLEGA, in Conſulatu anno ab Vrbe Condita ſexcente-
ſimo quadrageſimo quinto. hinc Cicero Verrina quarta, & in oratione
pro Cornelio M. Silanum Conſularem dixit. M. Marcus, & Marcus à
Cicerone Verrina quarta, & in oratione pro Cornelio, à Liuiio libro
ſexageſimo quinto, ab Eutropio libro quarto, & ab Aſconio in ora-
tione pro Cornelio vocatur: Verrina tamen prima à Cicerone Deci-
mus dicitur: nec dubitari poteſt, quin idem ſit, vt ipſe Cicero Verrina

quarta, & Asconius in oratione pro Cornelio demonstrant. *SILANVS*, M. Iunius Silanus, lege Asconium. *SILANVS*, Silanus scribi debet, quod in veterum monumentis Silanus, & apud Plutarchum in Antonio, & apud Dionem libro quadragesimo sexto Græce *σιλανος* scribatur. Hic est M. Iunius Silanus, qui aduersum Cimbros infelicitè pugnavit, ut Liuius libro sexagesimo quinto, & Asconius in oratione pro Cornelio scribunt: quamvis Eutropius dicat Cimbros ab eo in Italia victos fuisse. Quin ita scribit Asconius: M. Silanus quinquennio ante Consul fuerat, quàm Domitius Tribunus plebis: atque ipse quoque aduersus Cimbros rem male gesserat: quam ob causam Domitius eum apud populum accusabat: criminabatur bellum cū Cimbris iniussu populi gessisse, idque principium fuisse calamitatum, quas eo bello populus accepisset: ac de eo tabellam quoque dedit: sed plenissime Silanus absolutus est. nam duæ solæ tribus eum Sergia, & Quirina damnauerunt. Cicero tamen Verrina prima, & quarta scribit à Domitio accusatum propter Egritomari Trāsalpini hospitis iniurias: quod ita nos interpretamur: Silanū Domitius accusauit quidem, quod rem male gesserat, sed, ut ad accusandum descenderet, Egritomari hospitis iniuriis est commotus. Hic plures etiam leges, quibus militiæ stipendia minuebantur, abrogauit: quod Asconius in oratione pro Cornelio refert. *ILLIS VIRIS*, Q. Metello Numidico, & M. Silano. *CONSULARI DIGNITATI*, qua functi fuerant, & postea Consulares erant. *SATIS*, ut eam tueri possent, ut infra de Ser. Sulpicio dicit. *M. AVRELIUS SCAVRVS*, is est M. Aurelius Scaurus, quo postulante, quod is Ephesise Quæstorem vi prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret, Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est, quod autor iniuriæ illius fuisse argueretur: ut Verrina tertia relatum est. Huic nominis deferendi in L. Flaccum potestas non est data, quod Quæstor eius fuisset, Verrina prima: de quo Liuius libro sexagesimo septimo ad hunc propè modum scripsit: M. Aurelius Scaurus legatus Consulis à Cimbris fuso exercitu captus est, & quum in consilium ab iis euocatus, deterreret eos, ne alpes transirent, Italiam petituri, eo quod diceret Romanos vinci minime posse, à Bolo rege feroci occisus est. Hunc autem ut Paterculus Consulem, & Orosius Consulem vocet, supra, ubi de Scauro, & Rutilio locutus est, ostendimus. *NON SÆPE, RARO. DICEBAT*, causas. *POLITE*, ornate, & subtiliter. *LATINE VERRO IN PRIMIS, EST ELEGANTER LOCUTVS*, sic supra: Philus perbene latine loqui putabatur. *QVAE LAUS*, & quidem non mediocris, paulo ante. *A. ALBINO*, A. Albino Sp. Albini, ut nos putamus, fratre: qui quum esset fratris in Africa legatus, Proprætor ab eo relictus, infelicitè prælio aduersus Iugurtham gesto conflixit, pacemque etiam multum ignominiosam adiecit: quam quidem minime esse seruandam senatus censuit, ut Liuius libro sexagesimo quarto scriptum reliquit. hinc, ut ait Sallustius, illi omnes infesti, ac maxime, qui bello sæpe præclari fuerant, quod armatus dedecore potius, quàm manu salutē quæsisset. ob eam causam nos credimus eum post fratris Consulatum annos decem iacuisse, & tandem cum M. Antonio Consulem an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo quinto factum fuisse: cuius Consulatus Cicero in oratione Post reditum ad Quirites, Plinius libro octauo capite septimo, & Gellius libro quarto capite septimo meminerunt: nisi forte quis alium Albinum fuisse putet. *BENE LOQVENDI*, bene latine loquendi. nam fuit eadem laus, quæ in Aurelio Scauro fuit. omnes autem tunc Latine loquebantur, sed omnes non bene. *FLAMEN ALBINVS*, quærimus historiam. *Q. ETIAM CAEPIO*, Q. Seruilius Cæpio cum C. Atilio Serrano

Serrano Consul an. ab V.C. sexcentesimo quadragesimo octauo fuit, & vt scribit Cassiodorus, iudicia equitibus, & senatoribus communicauit: quam rem Cicero libro primo de Inuentione hisce verbis significauit: offensum est, quod eorum, qui audiunt, voluntatem lædit: vt si quis apud equites Romanos cupidus iudicandi, Cæpionis legem iudiciariam laudet: & libro secundo de Oratore: equites à Cæpione erant propter iudicia alienati: de qua quidem lege infra etiam dicetur. Hic Proconsul, vel, vt est apud Gellium, Consul, capta vrbe Gallorum, cui nomen est Tolosæ, centum M. ponderis auri, & argenti CX. M. è téplo Apollinis sustulit: quod quum ad Mafsiliam amicam populo Romano urbem cum præsiidiis misisset, interfectis clam (sicut quidam contestantur) quibus ea custodienda, & peruehenda commiserat, cuncta per scelus furatus fuisse narratur. Vnde etiam magna quæstio post Romæ acta est, vt apud Orosium libro quinto capite decimo quinto legimus. Quisquis vero ex ea direptione aurum attigit, misero, cruciabilique exitu periit, vt ait Gellius libro tertio capite nono, & Strabo libro quarto pluribus verbis scribit, vbi Cæpio pro Scipione in libris Latinis reponi debet. hinc prouerbium factum, aurum Tolosanum. Paulo post igitur C. Manlius, & hic Q. Seruilius Cæpio Proconsules à Cimbris prælio victi, castrisque binis exuti sunt: LXXX. mil. militum occisa, calonum ac lixarum XL. mil. secundum populi Romani iussione Cæpionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, primoque post Regem Tarquiniū imperium ei abrogatum: quod Liuius libro sexagesimo septimo scripsit: quæ verba, quoniam pertinent ad rem, placet paucis interpretari. c. Caius, & Caius à Liuiio, Orosio, Cassiodoro, & aliis, Marcus tamen ab Eutropio vocatur. PROCONSULES, sic etiam Orosius, Paterculus tamen, & Eutropius Consules vocant, quasi vero simul, aut eodem anno Consules fuerunt ita, vt Consules appellari possint. SECVNEVM POPVLI ROMANI IVSTIONEM, nam C. Norbanus populum sic incitauerat, vt postea Sulpicius, quum C. Norbanum accusaret, vim, fugam, lapidationem, crudelitatem Tribunitiam in Cæpionis graui, miserabilique casu, in iudicium vocaret, vt libro secundo de Oratore leges. Quin eum Tribunus plebis ipse in carcerem coniecit: vnde tamen eum Lucius Rheginus amicus liberauit, nec eatenus egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit, vt Valerius Maximus libro quarto capite septimo memoriæ prodidit. Hic Tribunus libro primo ad Herennium significatur, vbi sic est scriptum: fortunam, vt Cæpio ad Tribunum plebis de exercitus amissione. DAMNATI, creditū est, vt ex libro quarto Strabonis didicimus, Cæpionem, quia thesauros Tolosanos attingere fuerat ausus, tot aduersis casibus eiectionem à patria, vitam subuertisse, & perinde ac sacrilegio contaminatū turpiter interiisse. Videtur autem damnatus L. Crassus Consule, qui, quod infra dicetur, illum laudauit. BONA PVBLICATA SVNT, aliter Strabo libro quarto scribit, Cæpionis filios bonorum hæredes relictos, inter scorta obscæne ea abligurisse, & turpiter interiisse. FORTVNA BELLI, libro primo ad Herennium. CRIMINI, quod eius temeritate clades, vt ex Liuiio retulimus, accepta erat: quod eius culpa exercitus deletus à Cimbris, & Teutonibus videbatur, vt Valerius Maximus libro quarto capite septimo literis mandauit. Dies autem, qua clades accepta est, *ἡν πρό πύλας νόον ὀκτολέπιον*, vt ait Plutarchus in Lucullo, vbi Scipionem pro Cæpione male scriptum videbis. INVIDIA, odio, de quo multa libro secundo de Oratore dicuntur. CALAMITATI, de qua diximus: & de qua Cicero in Oratione Ante quam irēt in exilium, habita, si modo vnquam ab eo est habitata, certe in oratione pro Cornelio Balbo meminit. TVM, iisdem tempo-

ribus. c. Caius: C. Memmius, qui P. Scipione Nasica, & L. Calphurnio Bestia Consulibus Tribunus plebis fuit, & ut autor est Sallustius, rogationem tulit, ut L. Calsius, qui tum Praetor erat, ad Iugurtham mitteretur: qua quidem renobiles offendit, & praesertim M. Aemilium Scaurum, qui postea in eum repetundarum reum testimonium dixit, quamvis illi non sit creditum, ut Cicero in oratione pro Fonteio, & Valerius Maximus libro octavo capite quinto testantur. Hunc postea Consulatum petentem L. Saturninus occidit: ut Cicero in oratione quarta in Catilinam, Liuius libro sexagesimo nono, Florus libro tertio capite decimo sexto, & Orosius libro quinto capite decimo septimo referunt. L. Lucius: L. Memmius, quem L. Crassus libro secundo de Oratore dixit, comedisse lacertum Largii, quum esset cum eo Taracinae de amricula rixatus: & senex tria L L L. duo M M. sic esset interpretatus: lacerat lacertum Largii mordax Memmius. Ita vero suspicamur, quia Lucius Caio videtur iunior fuisse, & ei superstes fuisse ita, ut diutius L. Crassi temporibus vixerit: quanquam de Caio etiam dici possit. Hic postea lege Varia pro se videtur infra dixisse. MEMMI, à Mnestheo Troiano dicti, ut poeta libro quinto sic ostendit: mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Memmi: qui plebei fuerunt, ut Tribunatus ostendunt, & Cicero epistola decima sexta libri quarti ad Atticum testatur: Memmii tamen à Lucretio libro primo clara propago vocatur. MEDIOCRES, Sallustius tamen in bello Iugurthino scribit C. Memmii facundiam claram, pollentemque fuisse, & vnam ex tam multis orationibus eius praescribere existimauit. ACCUSATORES, C. Memmius libro secundo de Oratore L. Calphurnii Bestiae accusator appellatur. ACRES, C. Memmii acrem virum Sallustius in bello Iugurthino, & Orosius libro quinto capite decimo septimo vocat. ACERBI, hinc fortasse mordax L. Memmius dicitur libro secundo de Oratore: ubi C. Memmius mordax item cognoscitur in illo dicto: quum Scaurus nonnullam haberet inuidiam ex eo, quod Phrygionis Pompeii locupletis hominis bona sine testamento possederat, sederetque aduocatus reo Bestiae, quum factus quoddam duceretur, accusator C. Memmius, vide, inquit, Scaure, mortuus rapitur, si potes esse possessor. MULTOS, & in L. Bestiam. VOCABERUNT, quod vituperari solet, ut supra de M. Bruto dictum est. NON SAEPER, raro, ut supra. DIXERVNT, quod solet laudari. Quid enim, ut ait libro primo de Oratore, tam regium, tam liberale, tam munificum, quam operae ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in ciuitate. SP. TORIUS, Spurius Borius ab Appiano libro primo, nisi fallor, appellatur, ubi latine scriptum hoc modo videbis: Spurius Borius Tribunus plebis legem tulit: tellurem ulterius non esse diuidendam, verum possidentibus omittendam esse: vectigalia autem populo Romano pro ea pendenda, pecuniamque ex his in distributiones redigendam fore. quae res ut consolationem quandam ob distributionem populo attulit, ita ad abundantem multitudinem nihil utilitatis afferre poterat. Ut enim ego putem eundem esse, praenomen Spurius, & temporum ratio facit: contra mouet, quod Cicero dicat, agrum publicum ea lege vectigali leuatum, Appianus potius pressum dicere videatur. aliter P. Torius. VALVIT, ut Tribunus plebis legem vitiosam, & inutilem tulerit. & sanè Appianus suum Borium Tribunum plebis vocat: & Torii, quum tam raro nominentur, non poterant non esse homines infimi. POPVLARI, ad popularem sensum accommodato, grato, iucundo, quo populus in primis delectatur: in quo versantur mediocres oratores, & qui populo gratificari volunt. IS, Sp. Torius. AGRVM PUBLICVM, ut Campanum, quem Cicero in oratione secunda contra Rul-

lum fundum pulcherrimum populi Romani, & fundamentum vectigalium vocat. Hæc porro vectigalia Censoribus locare, nisi in conspectu populi Romani, non licebat, vt in orationibus prima & secunda contra Rullum docet. **VITIOSA, ET INVTILI**, quum minuerit vectigalia, quæ Romani neros esse Reip. semper duxerūt, vt in oratione pro lege Manilia dicit. **LEGE**, lege, quæ Toria fuit ab eo dicta: de qua libro secundo de Oratore tenuem mentionem facit. **VECTIGALE**, aliter vectigali, quod magis probatur. & hic in verbis, vectigali & leuauit est annominatio illa, quam Pontanus alliterationem vocat. **LEVAUIT**, non liberauit, sed leuauit. Itaque vectigal non sustulit, sed aliquantum minuit: quicquid Appianus de suo Spurio Boro dicat. **M. MARCELLVS**, M. Claudius Marcellus, fuerunt vero duæ familiæ Claudie: earum quæ Marcellorum appellata est, plebeia: quæ Pulchrorum, patricia, vt Asconius in oratione pro Scauro, & Suetonius in Tiberio docent. Hic videtur esse Marcellus, de quo L. Crassus libro primo de Oratore ita loquitur: cogebat me M. Marcellus hic noster, qui nunc Aedilis Curulis est: & profecto, nisi nunc ludos faceret, huic nostro sermoni interesset: ac iam tum erat adolescētulus his studiis mirifice deditus. & quia deditus erat eloquentiæ studiis, hic illum Cicero inter oratores ponit: quanquam dubitari potest, quum ante L. Crassum collocet. Ille enim L. Crasso multo erat iunior. Quare fortasse sit ille Marcellus, quicum L. Crassus ipse gessit inimicitias: & in quem testimonium dixit, vt in oratione pro Fonteio refertur. **ÆSERINI**, C. Marcelli Æserini, Verrina sexta, forte sic appellati, quod patrem cum Æsernia captum liberarit, vt ex Liuii libro septuagesimo tertio conicerelicet. **NON INEXERCITATIS**, exercitatis, **ΛΙΤΩΤΗΣ**. VT **FILIUS**, vt filius fuit in non inexercitatis. **EIVS**, M. Marcelli: quanquam dubitari posse video, quo pacto, quum & Marcellus esset ipse, & Marcelli Æserini pater esset, nunc etiam P. Lentulum filium habere dicatur: quum Claudia, & Cornelia gentes sint diuersæ. sed hic aliqua fuerit adoptio, necesse est: vt vel hic P. Lentulus, quū esset prius Claudius Marcellus vt Claudii Marcelli filius, ab aliquo Cornelio Létulo fuerit adoptatus, & ita P. Cornelius Lentulus appellatus: vel certe M. ipse Marcellus pater, postquam iam Marcellum Æserinum habuerat filium, in Corneliam familiam sit ascitus, & Cn. Cornelius Lentulus Clodianus appellatus, qui fuerit Consul an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo septimo, cuius postea filius hic P. Lentulus fuerit. Inter Marcellos certe, & Lentulos affinitas fuit, quod Lentuli Marcellini reperiuntur, & Cicero Verrina prima, & libro decimo quinto Familiarium Marcellos, & Marcellinos ita coniungat, vt eiusdem penè generis esse ostēdat. **P. LENTVLVS**, quis hic fuerit P. Létulus, nescimus, nisi fuit is, qui postea cū Catilina coniurauit, de quo suo loco nos infra dicemus.

L. etiam Cotta prætorius in mediocrium oratorum numero, dicendi non ita multum laude processerat; sed de industria cum verbis, tum etiam ipso sono quasi subrustico persequebatur atq. imitabatur antiquitatem. atq. ego & in hoc ipso Cotta, & in aliis pluribus intelligo, me non ita disertos homines & retulisse in oratorum numerum, & relaturum. est enim propositum colligere eos, qui hoc munere in ciuitate functi sint, vt tenerent oratorum locum: quorum quidem quæ fuerit ascensio, & quàm in omnibus rebus difficilis optimi perfectio atque absolutio, ex eo, quod

dicam, existimari potest. quàm multi enim iam oratores commemorati sunt, & quàm diu in eorum enumeratione versamur; cum tamen spisse, atque vix, ut dudum ad Demosthenem & Hyperidem, sic nunc ad Antonium Crassumque peruenimus. nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, & in his primum cum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquatam.

L. ETIAM COTTA, L. etiam Aurelius Cotta illius, ut puto, filius, quem supra diximus Consulem an. ab V. C. sexcentesimo decimo fuisse. PRAETORIVS, qui Praetor fuisset. DE INDVSTRIA, videbatur enim gravitate linguae, sonoque vocis agresti gaudere, ut libro tertio de Oratore Crassus ait: sic infra: Cotta quia se valde dilatandis literis à similitudine Græce locutionis abstraxerat, sonabatque contrarium Catullo, subagreste quiddam, planèque subrusticum, alia quidem quasi inculta, & sylvestri via ad eandem laudem peruenierat. VERBIS, rusticanis. illud enim, quod loquebatur, pristinum visum iri putabat, si planè fuisset rusticanum, ut libro tertio de Oratore dicitur. QVASI SUBRUSTICO, agresti, libro tertio de Oratore. PERSEQVEBATVR, aliter prosequēbatur. ATQVE, digressio, qua delectet, & quasi recreet auditores, & se simul excuset, quod interdum mihi paulo ante dixi. EST ENIM, αἰτιολογία, quare non ita disertos etiam referat. PROPOSITVM, propositum mihi, qui sum à vobis rogatus, supra. COLLIGERE, & eorum genera ætatibus distinguere, supra. MVNERE, munere dicendi. QVORVM QVIDEM, quorum quidem oratorum, vel qui oratorum locum tenuerunt. QVAE FVERIT ASCENSIO, quo pacto, & per quos quasi gradus ascenderint oratores. IN OMNIBVS REBVS, nedum in hac, quam supra vnam omnium difficillimam esse diximus: vel in omnibus rebus, quas habere debet orator, quæ sunt innumerabiles, ut vel in hoc dialogo, & in libris oratoriis disputatur. DIFFICILIS, proœmium libri primi de Oratore lege. OPTIMI, optimæ rei, vel optimi oratoris. QVAM MVLTIVS ENIM, αἰτιολογία, & ad rem reditus commode factus. COMMÉMORATI, à nobis in hoc dialogo. ENVMERATIONE, aliter commemoratio: ut conveniat cum verbo paulo ante posito, commemorati. VERISAMVR, optimi perfectionem quærentes. TAMEN, quamvis tam multi sint à nobis commemorati. SPISSE, tarde, difficiliter. ATQVE VIX, ἐπιχρήσις, vel ἐπαρόρθεσις. VT DVDVM, peruenimus, quum Græcos oratores commemorauimus. DEMOSTHENEN, ET HYPERIDEM, Græcos oratores perfectos. Ut enim supra dictum est, perfectus fuit Demosthenes, & illi proximus Hyperides. NVNC, Latinos oratores commemorantes. ANTONIVM, CRASSVMQVE, Latinos oratores item perfectos. & proponit, quo sit ordine de his duobus dicturus, PERVENIMVS, postquam omnes oratores, qui ante illos fuerunt commemorauimus: & cum interrogatione videtur legendum. NAM, αἰτιολογία, quare M. Antonium, & L. Crassum cum Demosthene, & Hyperide ut perfectos cum perfectis contulerit. & est πρόληψις. EGO SIC EXISTIMO, quamvis aliter alii existimēt, ut in proœmio libri secundi de Oratore demonstrat. HOS, M. Antonium, & L. Crassum. MAXIMOS, ut hic paulo post, & in libris oratoriis ostenditur. PRIMVM, nam Romani celeriter oratorem complexi sunt, nec eum primo eruditum, Tusculana prima: quod primo dicerent totius dicendi rationis

tionis ignari, libro primo de Oratore. GLORIA, gloria dicendi. nam Græcia semper eloquentiæ princeps esse voluit, vt in procemio libri primi de Oratore dicitur. CŒPIAM, quæ tanta fuit, vt Cicero, quod libro primo de Finibus scriptum est, ita senserit, & sæpe differuerit, Latinam linguam non modo non inopem, vt vulgo putarent, sed locupletiore esse, quàm Græcam. AEQVATAM, cōstat enim, vt Tusculana prima scribitur, ita magnos oratores ad Ciceronis ætatem fuisse, vt non multum, aut nihil omnino Græcis cederetur.

Omnia veniebant Antonio in mentem, eaque suo, quæque loco, vbi plurimum proficere & valere possent. vt ab Imperatore equites, pedites, leuis armatura: sic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabantur. erat memoria summa, nulla meditationis suspicio, imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur, sed ita erat paratus, vt iudices illo dicente nonnunquam viderentur non satis parati ad cauendum fuisse. Verba ipsa, non illa quidem elegantissimo sermone; itaque diligenter loquendi laude caruit, (neque tamen est admodum iniquate locutus) sed illa, quæ propriæ laus oratoris est in verbis: nam ipsum Latine loqui est illud quidem, vt paulo ante dixi, in magna laude ponendum, sed non tam sua sponte, quàm quòd est à plerisque neglectum: non enim tam præclarum est scire Latine, quàm turpe nescire: neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium videtur: sed tamen Antonius in verbis & eligendis, neque id ipsum tam leporis causa, quàm ponderis, & collocandis, & comprehensione deuinciendis, nihil non ad rationem, & tanquam ad artem dirigebat, verum multo magis hoc idem in sententiarum ornamentis, & conformationibus. quo genere quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus.

OMNIA, approbatio vocatur libro primo de Inuentione: probat enim, quod quasi loco assumptionis posuerat, M. Antonium, & L. Crassum maximos oratores fuisse: & priore loco ponit Antonium, quia, quod ait ipse libro secundo de Oratore, Crasso triennio maior erat: vel quia, quod in Oratore dicitur, primas eloquentiæ patrum ætas ei tribuebat. VENIEBANT, quòd in eo esset acumen singulare, libro secundo de Oratore. ANTONIO, M. Antonio oratori, de quo deinceps dicemus. Antoniorum gens plebeia fuit, vt ex Tribunatibus cognoscimus, quamuis nobilis fuerit vsque adeo, vt multi putent eam ab Antone Herculis filio descendisse: quod M. Antonius Triumuir, vt testis est Plutarchus, præse ferebat. MENTEM, qua cogitabat. atque pars hæc pertinet ad inuentionem, quæ res prima sit in Oratore. EAQVE SVO QVÆQVE LOCO, *περίφρασις* dispositio: est enim dispositio, vt libro primo ad Herennium definitur, ordo, & distributio rerum, quæ demonstret, quid, quibûsque locis conueniat, & collocandum sit: quam rem M. Antonius ipse libro secundo de Oratore pluribus docet. VBI PLVRIMVM PROFICERE, ET VALERE POSSENT,

ea de re sic idem M. Antonius libro secundo de Oratore præcipit: in oratione firmissimum quodque sit primum, dum illud tamen in utroque teneatur, ut ea, quæ æquè excellent, seruentur etiam ad perorandum: si quæ erunt mediocria, in mediam turbam, atque in gregem coniiciantur. *IV. T.* hæc similitudo ponitur etiam libro secundo ad Herennium: dispositio locorum, tanquam instructio militum, facillime in dicendo, sicut illa in pugnando, parere victoriam poterit. *IMPERATORE*, qui qualis esse debeat, præter alios, Cicero in oratione pro lege Manilia, & Onofander in libro de Imperatore deligendo, pluribus scripserunt. *EQUITES, PEDITES, LEVIS ARMATURA*, ut ab imperatore equites, pedites, levis armatura in acie collocantur. Collocabantur autem in primo exercitatu, & veteres milites, quos principes vocabat: in sexto vero & ultimo ordine fortissimi, scutati, & omni genere armorum muniti bellatores, quos antiqui triarios appellabant: in reliquos vero ordines, & mediam aciem reliqui milites coniiciebantur, quicunque illi essent: ut Vegetius libro tertio capite decimo quarto scribit. *SIC, ut dicitur, ILLO, M. ANTONIO, COLLOCABANTUR*, sic, ut in ea re ipse Antonius Q. Catulo semper Deus videretur, ut lib. secundo de Oratore dicitur, ubi M. Antonium ob eam causam induxit ea de re disputantem, *ERAT*, erat in M. Antonio: & inuertit ordinem, præponitque memoriam elocutioni, ob eam fortasse causam, quod in M. Antonio memoria erat præponenda, ut qui summa memoria præditus esset, & sermone non elegantissimo uteretur. *MEMORIA SUMMA*, qua quicquid opus erat, comprehendebat, ut infra dicitur: de qua sic ipse libro secundo de Oratore loquitur: nihil quisquam unquam, me audiente, egit orator, quod non in memoria mea penitus inlederit. *NULLA MEDITATIONIS SUSPICIO*, nulla erat suspicio M. Antonium meditatum ad dicendum venire. Itaque illud illi dicendo usu venire solebat, ut nulla expectaretur ornata oratio, libro primo de Oratore. *IMPARATVS*, quippe qui ne didicisse quidem volebat videri: quod probabiliorẽ populo orationem fore censeret suam, si omnino didicisse nunquam putaretur, ut libro secundo de Oratore scriptum est: in quo quidem libro sic ipse loquitur: ego ista studia non improbo, moderatamodo sint: opinionem istorum studiorum, & suspicionem artificii apud eos, qui res iudicent, oratori aduersariam esse arbitror: imminuit enim & oratoris auctoritatem, & orationis fidem. *PARATVS*, Antonius enim, ut libro secundo de Oratore dicitur, non dicebat, nisi prius rem penitus, causamque cognouisset. *ut dicitur, NON SATIS PARATI*, quod ipse M. Antonius, ut libro secundo de Oratore faciendum præcipit, sic, quod inuenerat, tractabat, ut, qui audiret, artem non cognosceret. *VERBA IPSA*, quædam *μεγάλα* elocutionis, quæ, ut libro primo ad Herennium describitur, est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. *NON ILLA QUIDEM*, erant. & pendet oratio usque ad illum locum, sed tamen Antonius. *CARUIT*, hinc Cicero sic ait infra: Crassi magis enitebat oratio ob eam causam libro secundo de Oratore M. Antonius instituit, & creat orationem, quem Crassus & vestiendum, & ornandum tradat. *NEQUE TAMEN EST ADMODUM INQVINATE LOCVTVS*, καὶ οὐκ ἐπὶ πολλῇ ἀκαθαρσίᾳ ne quis dicat, oratorem perfectum eum esse non posse, qui elegantissimo sermone non uteretur. *SED ILLA*, sed illa laude caruit. *PROPRIE*, oratoris enim proprium est apte, distincte, ornateque dicere, ut libro primo de Officiis ait, & libro primo de Oratore: hoc proprium oratoris est, oratio grauis, & ornata, & hominum sensibus, ac mentibus accommodata. *IN VERBIS*, hinc Caesar in libro, quem scripsit ad Ciceronem, dixit, verborum delectum originem

ginem esse eloquentiæ, infra: & L. Crassus libro tertio de Oratore præcepta elocutionis traditurus, dicendi modum meliorem esse dicit, vt Latine, vt plane, vt ornate, vt ad id, quodcunque agitur, apte congruenterque dicamus: nec ita multo post concludit, duas partes esse faciles, latine loquendi, planæque dicendi: reliquas magnas, implicatas, varias, graues, quibus omnis admiratio ingenii, omnis laus eloquentiæ continetur. in verbis igitur interpretare, in verbis ornate, & ad id, quodcunque agitur, apte, congruenterque dictis. NAM, αἰολογία, quare dixerit, laudem oratoris in verbis esse. PAVLO ANTE DIXI, de Catuli sermone loquens. MAGNA, non mediocri, supra. magna est igitur laus, latine, sed maior ornate loqui: quod qui ornate, is etiam latine loquatur, sed non contra: SVA SPONTE, in laude ponendum. A PLERISQUE, vt à L. Cotta paulo ante: & ab aliis etiam oratoribus. NEGLECTVM, sic supra, laus latine dicendi ab oratoribus plerisque neglecta est: & quia neglecta est hæc res à multis, his est laudi etiam magnæ, à quibus non est neglecta. NON ENIM, αἰολογία, quare sua sponte non sit in laude ponendum. PRAECLARVM EST SCIRE LATINE, nemo enim vnquam est oratorem, quod latine loqueretur, admiratus, libro tertio de Oratore. TURPE, irrident enim homines, si quis non latine loquatur: librum tertium de Oratore lege. NESCIRE, nescire latine. scire, nescire, αὐλιδιον. hæc videtur Iuuenalis respexisse, quum satyra sexta dixit: quum sit turpe magis nostris nescire latine. ID, latine loqui. ORATORIS BONI, vt est. nam si aliter loquatur, irrident, neque eum oratorem tantum modo, sed hominem non putant: vt ait libro tertio de Oratore. PROPRIVM, suauitas enim, quæ exit ex ore, vt apud Græcos Atticorum est, sic in Latino sermone vrbs Romæ maxime propria fuit: quod libro tertio de Oratore declaratur: & infra hoc modo: hæc elegantia latine loquendi, etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est. & si necessaria cuilibet ciui ingenuo, multo magis necessaria est oratori. SED TAMEN, quamuis Antonius ipse diligenter loquendi laude caruerit: vel potius, quamuis eius verba non essent elegantissimo sermone: & oratio pendet ab illis verbis: non illa quidem. VERBIS, præsertim simplicibus, quæ sunt inuenienda, vt in Partitionibus ait. ELIGENDIS, id quo pacto sit faciendum, L. Crassus libro tertio de Oratore docet. LEPORIS, iucunditatis, qua delectaret auditores: quod vnum ex tribus, quæ præstare debet Orator, vt infra dicitur, est. PONDERIS, grauitatis, qua iudices commoueret: quod maximum est ex illis tribus, quæ infra dicentur. COLLOCANDIS, collocandis quidem verbis ipsis, sed coniunctis, quæ sunt collocanda, vt ait in Partitionibus. Collocationis vero est componere, & struere verba sic, vt neue asper eorum concursus, neue hiulus sit, sed quodam modo coagmentatus, & leuis, vt L. Crassus libro tertio de Oratore docet. COMPREHENSIONE, περίληψις, ambitu, circuitu, continuatione, circumscriptione: sic enim in Oratore vocat. aliter compressione, sed si quid mutandum est, legere oportet, complexione, vt libro tertio de Oratore dixit. DEVINCIENDIS, vinciendis, astringendis, illigandis, vt libro tertio de Oratore loquitur: vbi, quod nos etiam supra diximus, scribit Isocratem id primum instituisse. ARTEM, quam L. Crassus libro tertio de Oratore docet. MAGIS, quam in verbis. HOC IDEM, faciebat, vt totam orationem sententiarum quasi luminibus distingueret, & frequentaret,

ut libro tertio de Oratore, scribitur. ORNAMENTIS, ET CONFORMA-
TIONIBUS, supra formas appellavit. QVO GENERE, verborum quidem,
sed sententiarum tamen potissimum ornamentis, & conformationibus,
λέγων δὲ οὐ μὴ, καὶ τὰς τῶν δεικνύμενων περιγραφὰς, ut ait Lucianus, ubi Demo-
sthenem laudat: elocutione igitur, quæ tanquam genus figuras verbo-
rum, & figuras sententiarum tanquam species complectitur. OMNI-
BUS, omnibus oratoribus, omnes enim oratores, præter Phocionem,
non eloquentia solum, sed vita etiam superavit, ut ex Plutarcho vertunt eru-
diti. qui græce sic scripsit: ἐπὶ τούτῳ καὶ αὐτὸν ἑτόρατο ἔξω δὲ λόγον ἴδμεν φωνήαν
καὶ τὰ βίῳ παρήλθε. DICTIS, & ideo dignis, quibus in ea re credatur, locus
à testibus. PRINCEPS, sic in libello de Optimo genere oratorum. IVDI-
CATVS, dichoreus loco positus, ubi de principe oratorum loquatur.

σχήματα enim quæ vocant Græci, ea maxime ornant orato-
rem: eaque non tam in verbis pingendis habent pondus, quàm
in illuminandis sententiis: sed cum hæc magna in Antonio, tum
actio singularis, quæ si partienda est in gestum, atque vocem: ge-
stus erat non verba exprimens, sed cum sententiis congruens,
manus, humeri, latera, suppositio pedis, status, incessus, omnisque
motus cum verbis sententiisque consentiens: vox permanens,
verum subrauca natura: sed hoc vitium huic vni in bonum con-
uertebatur: habebat enim flebile quiddam in quaestionibus,
aptumque cum ad fidem faciendam, tum ad misericordiam co-
mouendam: ut verum videretur in hoc illud, quod Demosthe-
nem ferunt ei, qui quæ fuisset quid primum esset in dicendo, actio-
nem, quid secundum, idem, & idem tertium, respondisse, nulla
res magis penetrat in animo, eosque fingit, format, flectit: talesq;
oratores videri facit, quales ipsi se videri volunt.

ΣΧΗΜΑΤΑ figura, ornamenta, supra. & σχήματα tam ad verba, quàm
ad sententias referuntur. Oratorem lege. PINGENDIS, ornandis,
distinguendis. Vnde Latini colores, & Græci χεῖματα vocant ipsas exor-
tationes. Hinc Cicero libro secundo ad Atticum scripsit, librum suum
totum Isocratis μυσθίου, atque omneis eius discipulorum arculas, ac non
nihil etiam Aristotelica pigmenta consumpsisse. ILLUMINANDIS,
his luminibus distinguendis, ut ait libro tertio de Oratore. HÆC, hæc,
quæ sunt supra dicta, quæ breuiter ita repeti possunt, inuentio, dispositio,
memoria, elocutio. ACTIO, res quinta ex his, quas esse in Oratore oportet:
quæ pronuntiatio in libris ad Herennium scriptis vocatur. SINGULA-
RIS, Antonius enim excellebat actione, infra. SI PARTIENDA, ut partien-
da, ut in Oratore, lib. tertio ad Herennium, apud Quintilianum lib. undeci-
mo cap. tertio legimus. GESTVM, motum in Oratore, motum corporis lib.
tertio ad Herennium, nunc gestum, nunc motum apud Quintilianum voca-
ri videbis. VOCEM, vocis figuram, lib. tertio ad Herennium. ERAT, in
M. Antonio Oratore. NON VERBA EXPRIMENS, SED CVM SENTEN-
TIIS CONGRVENS, abesse enim plurimum à saltatore debet orator, ut sit
gestus ad sensus magis, quàm ad verba accommodatus, ut Quintil. ait lib. unde-
cimo cap. tertio. aliter nō verba exprimens, sed cū suis numeris congruens.
MANVS,

MANVS, sine quibus trunca esset actio, ac debilis, vt ait Quintilianus: & præsertim dextra. stantes enim in vestigio, leui dexteræ motu loqui oportet, vt libro tertio ad Herennium docemur. sinistra vero nunquam sola recte gestum facit, sed dextræ se frequenter accommodat: vt scribit Quintilianus: qua de re sic etiam libro tertio de Oratore præcipitur: manus esse debet minus arguta, digitis subsequens verba, non exprimens. HUMERI, humerorum raro decens alleuatio, atque contractio est: vt ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio, vbi & alia quædam ea de re scribit. LATERA, quorum flexio debet esse virilis, vt in Oratore, & libro tertio de Oratore præcipitur. & Quintilianus inquit, latera cum gestu consentiant. SUPPLOSIO, in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis, vt lib. tertio de Oratore Crassus præcipit: quæ debet esse rara, libro tertio ad Herennium: sed plura Quintilianus scribit. PEDIS, dextri, libro tertio ad Herennium: M. vero Antonius hic non pede modo, sed genu etiam interdum terram tangebat: quod Cicero Tusculana secunda se vidisse testatur. STATIVS, qui debet erectus esse, & celsus, ait in Oratore. INCESSVS, rarus, nec ita longus, vt in Oratore quærit, quicquid dicat Quintilianus. Plutarchus autem scribit, *ἐν γὰρ τῷ γράγχει τὸ ῥυθμικὸν πρῶτον καὶ τὸ εὐμακτοῦ περιπατῶντε χρῆσθαι, καὶ περιπατῶντι τὴν τήβεννον ἐξ ὧμον, λέγοντα, κατὰ πρὸς κλέωνος τὸ ἀδμονῶν ἰσορρεῖν, περιπατῶντι τὴν περιβολὴν, καὶ τὸν μὲν ἀλοῦναι πρῶτον ἐπὶ διαμνηστικῶν.* CONSENTIENS, motus enim voci debet consentire, & animo cum ea simul parere, vt ait Quintilianus: & libro tertio de Oratore illa verba leges: actio menti congruens esse debet. aliter congruens, vt paulo ante. VOX, quæ vna maxime eloquentiam vel commendat, vel sustinet, vt ait libro primo de Oratore: de qua libro tertio ad Herennium, & apud Quintilianum multa scribuntur. PERMANENS, non fracta, firma: vt vero firma conseruetur, libro tertio ad Herennium traditur. SUBRAVCA, fusca, vt libro vndecimo capite tertio Quintilianus. VITIUM, quod ravis à Plauto dicitur, quum vox est rauca, quæ clara, & dulcis esse debeat, vt ait in Oratore. HVIC, M. Antonio. VNI, quum aliis in malum conuertatur. CONVERTATUR, aliter conuertat, quod recte dici etiam docti defendent. HABEBAT ENIM, *ἐλλογίχ.* habebat autem M. Antonius, qui nunquam dicebat, quin ipse in commouendis iudicibus, iis ipsis sensibus, ad quos illos adducere vellet, permoueretur, vt ait libro secundo de Oratore: vel potius habebat vox ipsa rauca, vitium, siue ravis. Vox enim rauca nescio quid fletibile videtur habere. IN QVAESTIONIBVS, in rerum capitalium iudiciis potissimum, in quibus vel flere M. Antonius solebat, vt quum M. Aquilius defendit, libro secundo de Oratore. QVVM AD FIDEM FACIENDAM, TVM AD MISERICORDIAM COMMOVENDAM, tunc enim iudices credunt, & tandem commouentur iisdem motibus, quibus oratorem commotum vident, vt Antonius ipse libro secundo de Oratore disputat. IN HOC, in hoc M. Antonio. FERVNT, non scribunt. hoc enim videtur Cicero potius audiuisse, quam legisse: & ideo neque hic, neque libro tertio de Oratore voluit affirmare, quamuis ita dicat in Oratore: non sine causa Demosthenes tribuit & primas, & secundas, & tertias actioni: quem postea Quintilianus libro vndecimo capite tertio, Valerius Maximus libro octauo capite decimo, & Plutarchus in Rhetorum vitis, imitati sunt. EI, nescio cui. QVAESIVISSET, rogasset, libro tertio de Oratore, interrogasset, apud Quintilianum. PRIMVM, sic lib. tertio de Oratore, summum apud Quintilianum, efficacis-

simum apud Valerium Maximum. IN DICENDO, sic libro tertio de Oratore: in toto genere dicendi Quintilian. ACTIONEM, ^{ὑπόκλισην}, ait Valerius Maximus: pronuntiationi palmam dedit, inquit Quintilianus: actioni primas, secundas, & tertias tribuit, ut libro tertio de Oratore dixit. RESPONDISSE, & recte respondisse, Cicero libro tertio de Oratore, & in Oratore, & Quintilianus libro undecimo capite tertio videntur affirmare: sed libro tertio ad Herennium, non egregie magnam esse utilitatem in pronuntiatione sola iudicari videbis. MAGIS, quam actio: quæ in dicendo vna dominatur, ut libro tertio de Oratore dicitur. Si enim eloquentia nulla sine hac, hæc autem sine eloquentia tanta est, certe plurimum in dicendo potest, ut in Oratore ratiocinatur. PENETRAT IN ANIMOS, inuadit animos, ut Valerius Maximus libro octauo capite decimo loquitur. mouet animos auditorum. actio enim, quæ præ se motum animi fert, omnis mouet, ut lib. tertio de Oratore L. Crassus ait. FINGIT, FORMAT, FLECTIT, dat actioni, quod est proprium totius eloquentiæ: qua mentes allciuntur, voluntates impelluntur, quod velis, unde autem velis, deducuntur, ut ait libro primo de Oratore, & libro secundo ita: tantam vim habet illa, quæ recte à bono poeta dicta est flexanima, atque omnium reginarum, oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem, & repugnantem, ut imperator bonus, ac fortis, capere possit. fingit, format, flectit, ^{πάγλον} est, & alliteratio, ut à Pontano vocatur. TALESQUE, bonos, summos. nam sine actione summus sæpe superare, ut libro tertio de Oratore, & apud Quintilianum libro undecimo capite tertio disputatur. VIDERI VOLUNT, probari volunt, ut ait in Oratore.

Huic alii parem esse dicebant, alii anteponebant L. Crassum. illud quidem certe omnes ita iudicabant, neminem esse, qui, horum alterutro patrono, cuiusquam ingenium requireret. equidè quanquam Antonio tantum tribuo, quantum supra dixi: tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. erat summa grauitas, erat cum grauitate iunctus facetiarum & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos: Latine loquendi accurata, & sine molestia diligens elegantia: in differendo mira explicatio: cum de iure ciuili, cum de æquo & bono disputaretur, argumentorum & similitudinum copia. nam ut Antonius coniectura mouenda, aut sedanda suspitione, aut excitanda, incredibilem vim habebat, sic in interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate, nihil erat Crasso copiosius: idque cum sæpe aliàs, tum apud Centumuiros in M. Curii causa cognitum est, ita enim multa tum contra scriptum pro æquo & bono dixit, ut hominem acutissimū Q. Scæuolam, & in iure, in quo illa causa vertebatur, paratissimum obrueret argumentorum exemplorūq. copia: atq. ita tum ab his patronis æqualibus, etiā cōsularibus, causa illa dicta est, cum vterq. ex contraria parte ius civile defenderet, ut eloquentium iuris peritissimus Crassus, iuris peritorum eloquentissimus Scævola
puta

putaretur: qui quidem cum peracutus esset ad excogitandum, quid in iure, aut in a quo verum aut esset, aut non esset; tum verbis erat ad rem cum summa breuitate mirabiliter aptus. quare sit nobis orator in hoc interpretandi explanandique & differendi genere mirabilis, sic, vt simile nihil viderim: in augendo, in ornando, in refellendo magis existimator meruendus, quàm admirandus orator. verum ad Crassum reuertamur.

HVC, M. Antonio, de quo nunc aliquid dicendum videtur. M. igitur Antonius quum esset Prator, vel potius Consul designatus quo anno Saturninus est interfectus, extra urbem cum praesidio fuit, in oratione pro C. Rabirio: anno vero sequenti, id est an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo quinto cum A. Posthumio Albino Consul fuit, in oratione Post reditum ad Quirites: deinde Proconsul in Ciliciam est profectus, libro primo, & secundo de Oratore. vbi etiam Censor fuisse dicitur. Fuit etiam legatus, vt infra dicitur. Hunc Cicero libro secundo de Oratore putat nullius rei, quæ quidē esset in his artibus, de quibus aliquid existimare ipse posset, rudem, aut ignarum fuisse: sed quia nolebat ipse videri didicisse, opinio fuit, illum omnino omnis eruditionis expertem, atque ignarum fuisse vsque adeo, vt ne tabulas quidem conficere existimaretur, vt libro eodem secundo de Oratore scribitur: quæ fuit opinio falsa, Verrina tertia: quamuis Asconius alium Antonium significari male putet. Ipse M. Antonius libro primo de Oratore se literas Græcas sero, ac leuiter attigisse testatur. eas vero sic attigit, vt, quum libro secundo de Oratore historicos Græcos nominasset, ac scienter, & proprie de vno quoque dixisset, ita Cæsar exclamarit, vbi sunt, qui Antonium Græce negant scire? Ius certe ciuile affirmat ipse neque se vnquam didicisse, neque tamen in his causis, quas in iure posset defendere, vnquam istam scientiam desiderasse. Adolescens, vt libro secundo de Officiis apparet, accusauit alios fortasse, sed certe Carbonem illum, qui libro nono Familiarium tutorio atramento absolutus fuisse dicitur. Ipse contra postea Censor à M. Duronio de Ambitu fuit postulatus, quum illi dixit Mancina, quod libro secundo de Oratore legimus: aliquando tibi tuum negotium agere licebit. Is nihil se arbitrabatur ad iudicia, causasque amicorum, præter fidem, & ingenium asferre oportere, Verrina prima: & quascunque causas erat acturus, eas diligenter, penitusque volebat cognoscere, id quod omnibus faciendum ipse libro secundo de Oratore præcipit. Dicebat vero sensim, quod causæ prodesset, Philippica secunda, quo loco M. Antonii auum vocat. Is item mirifica ad refellendum consuetudine utebatur, vt libro primo de Oratore Crassus affirmat. Is quum esset & consiliorum in Repub. socius, & summa cum L. Crasso familiaritate coniunctus, in causis illi nolebat succedere, vt libro primo de Oratore videre licet. M. Antonium Cicero semper commendat, appellatque modo virum prudentissimum, libro sexto Familiarium: modo amplissimum, Verrina prima: modo sapientem, & fortem, Verrina septima: modo omnium eloquentissimum, Tusculana quinta: quo loco scribit, Cinnam iussisse caput M. Antonii præcidi, quum Plutarchus, & Appianus affirmant, id iussu Marii factum fuisse: sed Valerius Maximus libro octauo capite nono demonstrat, vtrunque verum fuisse, quum scribit Marianos, Cinnanosque mucrones eloquentia M. Antonii aliquantum inhibitos fuisse. Caput certe M. Antonii abscissum suis manibus Marius inter epulas per summam

animi, ac verborum insolentiam aliquandiu tenuit: quod Valerius Maximus libro nono capite secundo, Liuius libro octuagesimo, Florus libro tertio capite vigesimo primo, & Lucanus libro secundo scripserunt. Hinc Cicero libro tertio de Oratore ita dixit: M. Antonii in his ipsis rostris, in quibus ille Rempub. constantissime Consul defenderat: quæque Censor imperatoris manubiis ornat, positum caput illud fuit, à quo erant multorum ciuium capita seruata: & quidem interfectus est, quo anno Cinna, & Octavius Consules fuerunt, vt infra dicitur. Hunc casum Cicero videtur Philippica prima his verbis optasse: acerbissimum M. Antonii diem supremum malim, quam L. Cinnae dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus, & Cicero quidem, quod propemodum optauit, est consecutus. M. Antonius solitus erat dicere, iccirco se nullam vnquam orationem scripsisse, vt si quid aliquando non opus esset ab se esse dictum, posset negare, dixisse: vt in oratione pro Cluentio, & libro septimo capite tertio Valerij Maximi legimus. Is libellum vnum reliquit, in quo dixit illud, quod refertur in Oratore, & libro primo ac secundo de Oratore, disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem. PAREM, parem gloria, & laude dicendi: quamuis ratione dicendi inter se dissimiles essent, vt in libris oratoris potissimum cognoscitur. ANTEPONEBANT, alii L. Crassum M. Antonio anteponebant, in Oratore tamen ita scribit: M. Antonio vel primas eloquentiæ patrum nostrorum tribuebat ætas. Quod si patrum ætas M. Antonio primas eloquentiæ tribuebat, nã igitur alii L. Crassum illi anteponebant. Quin Tusculana quinta M. Antonium vocat eloquentissimum omnium, quos audierit. Sed ibi fortasse illum tantopere laudat, vt eius casum iustius deplorare videatur: Vel Cicero M. Antonium audiuerat, vt in proœmio libri secundi de Oratore cognosci potest: Crassum vero vel non audiuerat, vel certe de illo tum non poterat iudicare, quum penè puer esset: vt infra dicemus. In Oratore vero, vbi agit Rhetorem, cui concessum est & in historiis, vt supra dictum est, mentiri, fortasse mentitur, præsertim quum à Bruto iuvene cõvinci non possit: quumque velit eius vti testimonio, id vt sit grauius, eum per locum à testibus tantopere commendat. Voluit etiam fortasse ibi Bruto gratificari, qui genus dicendi diuersum, vt supra diximus, sequebatur, quod elegans Ciceroni non videbatur, quale supra M. Antonii dicendi genus descripsit. Hic certe vt historicus veritatem secutus est, præsertim præsentē Attico, qui vt senex ipsum mentientem potuisset coarguere, & fortasse L. Crassum ipse quoque magis probabat, vt in dicendo, & scribendo, quod satis constat, ornatus, qualis fuit Crassus, qui vel ob id de ornamenti orationis libro tertio de Oratore disputauit. Hinc Atticus infra L. Crassum M. Antonio in ordine anteponebat, vt forte re ipsa anteponendum iudicabat. & sanè vel Antonius ipse libro secundo de Oratore sine vlla dubitatione sic statuit, & iudicat, neminem omnium tot, & tanta, quanta erant in Crasso, habuisse ornamenta dicendi. Quin illi palmam rerum omnium, quæ ad oratorem pertinent, deferebat, vt libro secundo de Oratore dicitur, vbi iudicium quum aliorum, tum Catuli ponitur, qui quum Crassum audisset, scenũ alios aiebat esse oportere. L. CRASSVM, L. Licinium Crassum, de quo deinceps dicemus. IUDICABANT, quod erat opinio, eos homines non eruditos, summam fuisse prudentiam, atque incredibilem eloquentiam consecutos, libro secundo de Oratore. HORVM, M. Antonii, & L. Crassi. ALTERVTRQ PATRONO, quum alteruter, aut M. Antonius, aut L. Crassus esset patronus. qui vero neutrum horum habebat, confugiebat ad Philippum ferè, aut Cæsarem, vt infra dicitur. REQUIRERET, quod altero horum deberet esse contentus, quum illi essent omnium

omnium eloquentissimi, neque tum causæ singulæ defenderentur à pluribus, vt infra dicemus. **PERFECTIVS**, in facultate dicendi. Hinc Mucius Scauola illum in dicendo semper Deum putauit, vt ait libro primo de Oratore. **ERAT**, αἰολογία, quare statuat Crasso nihil fieri potuisse perfectius. & videtur ita dicere, hæc in Crasso fuisse, præter ea, quæ erant etiam in M. Antonio. **SVMMA GRAVITAS**, tanta, vt eius etiam sermo testimonii auctoritatem haberet, in oratione pro Fonteio. **CVM GRAVITATE IVNETVS**, sic de Q. Fabio Maximo in Catone: comitate condita grauitas. Crassum vero libro secundo de Oratore venustissimum, vrbatissimum, grauissimum, & seuerissimum simul esse contendit ita, vt illi salis, sicut cæterarum rerum palma sit deferenda. eius oratio erat faceta, vt paulo post, & libro primo de Officiis appellatur. **FACETIARVM, ET VRBANITATIS**, de quibus libro secundo de Oratore scribit, & Quintilianus libro sexto cap. quarto, vbi facetum ad decorum, & elegantiam, vrbatum vero potius ad sermonem refert. **ORATORIVS, NON SCVRILIS**, vitandum est enim oratori vtrunque, ne aut scurrilis iocus sit, aut inimicus, vt libro secundo de Oratore præcipitur. **LEPOS**, sic libro primo de Officiis, erat L. Crasso multus lepos, & infra: quo quidè videtur Antonius caruisse. nam Iulio Cæsari quasi lampada libro secundo de Oratore tradidit, quum ad eum locum peruenisset. **SINE MOLESTIA**, nam molesti solent esse nimis diligentes, vt qui manum de tabula, quod aiunt, tollere nesciant. at Crassus erat elegatium parcissimus, paulo post: cuius sententiæ erant sine pigmentis, fucòque puerili, vt libro secundo de Oratore scriptum videbis. **DILIGENS**, contra M. Antonius diligenter loquendi laude caruit, supra. **ELEGANTIA**, quæ tanta fuit, vt ad filias etiam perueniret, infra. & sanè M. Antonius libro secundo de Orat. putabat, illum omnia dicendi ornamenta habere. hinc Cic. lib. tertio de Oratore induxit illum hac ipsa de re disputantem. **DISSERENDO**, disputando. & Carneades, vt libro primo de Oratore scriptum est, dicere solebat, L. Crassum in disputando sibi perpugnacem visum fuisse. **EXPLICATIO**, quædam definitio. est enim definitio, vt ait ipse libro primo de Oratore, earum rerum, quæ sunt eius rei propriæ, quam definire volumus, breuis, & circumscripta quædam explicatio. **QVVM DE IVRE CIVILI**, disputaretur. quum de iure ciuili, inquit, disputaretur, mira erat Crassi explicatio. Ius enim ciuile definitione, genere, & partibus explicabat, vt libro primo de Oratore videre poteris: quod M. Antonius facere non poterat, qui, vt supra retulimus, ius ciuile nunquam didicerat: quum L. Crassus ipsum à Q. Mucio Scauola focero, & à Cælio Antipatro didicisset, vt libro primo de Oratore, & supra scriptum videmus. **AEQVO, ET BONO**, æquitate, quæ iuri ciuili respondet quodam modo, quod in æquitate voluntas, in iure scriptum defendatur & quidem sæpe ita, vt summum ius iniuria etiam in proverbio dicatur. **DISPUTARETVR**, in aliqua causa, & oratione, vt à Cicero in oratione potissimum pro Cæcinnâ disputatur. **ARGVMENTORVM**, quibus rem suam probabat, & aduersariorum argumenta, & rationes refellebat. **SIMILITVDINVM**, infra, & libro primo de Oratore vocat exempla, sed in Topicis ipse rem sic explicat: ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, vt Crassus in Curiana causa exemplis plurimis est usus. **NAM**, αἰολογία per comparisonem, siue per similitudinem, quum de similitudinum copia loqueretur. **MOVENDA**, iudicibus, vt ipsi quoque coniecturam de rebus facerent. **SEDANDA**, comprimenda, vt de inuidia libro secundo de Oratore ipse loquitur. **SVSPICIONE**, vt timoris, quod Cicero in oratione pro Milone postea fecit: aut alterius rei. **EXCITANDA**,

vt inuidia lib. secundo de Oratore. HABEBAT, habebat ipse M. Antonius:
 qui libro secundo de Oratore sic ait: trademus etiam, quæ nos sequi in dicen-
 do, quæq. maxime spectare solemus. Docuit enim iam nos longa vita, vñsq.
 rerum maximarum, vt quibus in rebus animi hominum mouerentur, tene-
 remus. INTERPRETANDO, præsertim iure. nam Crassus, vt ait ipse libro
 primo de Oratore, hoc sibi præsidium iam inde ab adolescentia comparat
 non solum ad causarum vñum, sed etiam ad decus, atque ornamentum fene-
 stratis. Res tamen alias etiam poterat interpretari. DEFINIENDO, etiam
 iure, vt libro primo de Oratore se posse facere ostendit: & si alias etiam res
 poterat definire. AEQUITATE, cuius patrocinium præsertim in causa M.
 Curii Crassus arripuit, libro primo de Oratore. COPIOSIVS, hinc tam-
 sape in eo fuisse argumentorum, & similitudinum copiam dicit. CENTVM-
 VIROS, quos populus Romanus voluit de priuatis hereditatibus iudicare,
 vt ait in oratione secunda contra Rullum: quamuis de aliis etiam rebus iudi-
 carent, vt lib. primo de Oratore cognoscimus: de quibus in Dialogo de Ora-
 toribus Cornelius Tacitus ita scribit: causæ centumvires, quæ nunc primò
 obtinent locum, adeo splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq.
 Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Calui, non denique vñius ma-
 gni oratoris liber apud Centumuiros dictus legatur. M. Marci, & Marcum
 Cicero vocat vbique, præterquam libro secundo de Oratore semel Maniū,
 vt supra de M. Curio diximus. CVRII, qui, quod libro secundo de Orato-
 re legimus, à Coponio fuit hæres institutus: cuius aduersarius postea fuit M.
 Coponius, vt infra dicetur. CAUSA, quæ, vt nos ex multis Ciceronis locis
 collegimus, fuit talis: Coponius quidam sic hæredem instituit, vt si filius na-
 tus esset in decem mensibus, isque mortuus prius, quàm in suam tutelam ve-
 nisset, M. Curius secundus hæres hereditatem obtineret: sed quum filius
 non esset natus, & ob id ne mortuus quidem, M. Coponius vt testatoris pro-
 pinquus hereditatem ex scripto, quia scriptum erat, si natus, & mortuus es-
 set, & neque natus, neque mortuus erat: M. vero Curius ex testatoris volun-
 tate, quæ videbatur fuisse, vt ipse secundus hæres esset, petebat. Itaq. Q. Mu-
 cius Scauola Pontifex M. Coponii patronus hoc probare volebat, M. Curium,
 quum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quàm in suam
 tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse non posse: L. vero Crassus
 probauit, M. Curium, qui hæres institutus esset ita, mortuo posthumo filio,
 quum filius non modo non mortuus, sed ne natus quidem esset, hæredem
 esse oportere. Hac de re Boëtius in Topicis ita scribit: Quidam prægnantem
 uxorem relinquens, scripsit hæredem posthumum, eique etiam alium substi-
 tuit secundum, qui Curius vocabatur, ea conditione, vt, si posthumus, qui
 intra menses decem proximos nasceretur, ante moreretur, quàm in suam tu-
 telam peruenisset, id est ante obiret diem, quàm testamentum iure facere
 posset, secundus hæres succederet: quod si ad id tempus peruenisset, quo iam
 firmo iudicio in suam tutelam receptus, iure ciuili instituto posset hærede
 defungi, secundus hæres, id est Curius non succederet: quæ vocatur substi-
 tutio pupillaris. quæsitum est, an valeret ita instituta ratio. Sed de rebus hu-
 iusmodi iurisperiti libro vigesimo octauo Digestorum plura scribunt.
 ITA ENIM, αἰτιολογία. CONTRA, vt dicatur contra scriptum, & pro scri-
 pto, libro secundo de Inuentione, & libro secundo ad Herennium leges.
 SCRIPTVM, quod Scauola defendebat, infra. PRO AEQVO, ET BONO,
 pro æquitate, cuius patrocinium Crassus arripuit, vt supra retulimus. ACV-
 TISSIMVM, peracutum, paulo post: & ingenio, prudentiæque acutissimum
 libro primo de Oratore vocat. Q. SCAEVLAM, Q. Mucium Scauolam
 Pontifi

Pontificem, de quo dicemus: nam de Q. Mucio Scauola Augure supra diximus. IN IVRE, in iure ciuili. ILLA CAUSA, clarissima M. Curii causa, & M. Coponii, libro primo de Oratore. VERTEBATVR, hinc Crassus libro primo de Oratore sic loquitur: num destitit vterq. nostrum in ea causa, in autoritatibus, in exemplis, in testamentorum formulis, hoc est, in medio iure versari? PARATISSIMVM, aliter peritissimum. vtrumque recte. certe libro primo de Oratore Scauola omnium disciplina iuris ciuili eruditissimus à L. Crasso vocatur. OBRVERET, vt obruitita, vt probarit, M. Curium heredem esse oportere, quod in oratione pro Cæcina refertur. ARGUMENTORVM, EXEMPLORVMQVE COPIA, argumentorum, & similitudinum copia, supra. HIS PATRONIS, L. Crasso, & Q. Scauola. AEQUALIBVS, vt libro primo de Oratore dicitur, & deinceps ostendetur. CONSULARIBVS, nam Consules simul an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo nono fuerunt: vnde L. Crassus libro primo de Oratore Scauolam æqualem, & collegam suum vocat. CAUSA ILLA, M. Curii, & M. Coponii. DICTA EST, magno hominum concursu, & expectatione, libro primo de Oratore: & dicta paulo ante, quàm Cicero in forum veniret, vt inuenies in oratione pro Cæcina: quanquam à morte Crassi ad id tempus, quo Cicero in forum ad dicendum venit, decem anni minimum numerantur. Crassus certe libro primo de Oratore, se nuper eam defendisse dicit: & si Consularis, vt hic dicitur, eam defendit, necesse est, paulo ante mortem defendere: quando treis annos summum videtur vixisse Consularis. VTERQVE, Crassus, & Scauola. DEFENDERET, quum vterque in medio iure ciuili versaretur, libro primo de Oratore: & Q. quidem Scauola multa de autoritate patris, qui semper ius illud esse defenderat: multa de conseruando iure ciuili dixit, infra: & ob id libro primo de Oratore ab Antonio patris iuris defensor, & quasi patrimonii sui propugnator appellatur. Crassus vero non ita causam egit, vt contra iurisconsultos diceret, sed vt hoc diceret, illud, quod Scauola defendebat, non esse iuris, & in eam rem non solum rationes afferret, sed etiam Q. Mucio socero suo, multisque peritissimis hominibus autoribus vteretur, vt in oratione pro Cæcina refertur: ELOQVENTIVM IVRIS PERITISSIMVS CRASSVS, IVRIS PERITORVM ELOQVENTISSIMVS SCAEVOLA PVTA RETVR, hoc totum Scauolæ L. Crassus lib. primo de Oratore tribuit. QVI QVIDEM, Scauola. PERACVTVS, acutissimus, paulo ante. EXCOGITANDVM, vt quum excogitauit, nasci prius oportere, quàm emori: quod totum Crassus illudit, vt libro primo de Oratore dicitur. IN IVRE, in iure ciuili. AEQVO, æquitate. VERVM, rectum, iustum, vt epistola prima libri secundi ad Atticum ostendimus. VERBIS, oratione, qua maxime limatus erat, atque subtilis, libro primo de Oratore. SVMMA BREVITATE, nam breuiter, & presse dicebat, infra. MIRABILITER APTVS, nam quum perite, & scienter, tum breuiter, & presse, & satis ornate, & pereleganter dicebat, infra. QVARE, quum talis fuerit Scauola. SIT, Scauola: INTERPRETANDI, excogitandi, quid in iure verum aut esset, aut non esset, vt paulo ante dixit. EXPLANANDI, aliter explicandi. ET DISSERENDI, aliter edisserendi. MIRABILIS, quod præter iuris scientiã, etiam dicendi copiam assumpsisset, libro primo de Oratore. VIDERIM, ego Cicero, qui auditor illius fui, vt ait in Lælio. IN AVGENDO, IN ORNANDO, vide supra, vbi de Ser. Galbæ digressionem diximus. IN REFELLENDO, quæ contra dicerentur: quæ pars est vna orationis. ADMIRANDVS, aliter mirabilis. REVERTAMVR, postquam sumus ad Scauolam digressi.

Tum Brutus, Etsi satis, inquit, mihi videbar habere cognitum Scauolam ex iis rebus, quas audiebam sæpe ex C. Rutilio, quo utebatur propter familiaritatem Scauolæ nostri: tamen ista mihi eius dicendi tanta laus nota non erat: itaque cepi voluptatem, tam ornatum virum, tamque excellens ingenium fuisse in nostra Repub. Hic ego, Noli, inquam, Brute existimare his duobus quidquam fuisse in nostra ciuitate præstantius. nam ut paulo ante dixi consultorum alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse: sic in reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses, utrius te malles similiorem. Crassus erat elegantium parcissimus, Scauola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam seueritatis satis: Scauolæ multa in seueritate non deerat tamen comitas. licet omnia hoc modo. sed vereor, ne fingi videantur hæc, ut dicantur à me quodam modo. res se tamen sic habet. cum omnis virtus sit, ut vestra Brute vetus Academia dixit, mediocritas: uterque horum medium quiddam volebat sequi: sed ita cadebat, ut alter ex alterius laude partem, uterque autem suam totam haberet. Tum Brutus, Cum ex tua oratione mihi videor, inquit, bene Crassum, & Scauolam cognouisse: tum de te, & de Ser. Sulpitio cogitans, esse quandam vobis cum illis similitudinem iudico. Quoniam, inquam, istuc modo? Quia mihi & tu videris, inquit, tantum iuris ciuilis scire voluisse, quantum satis esset oratori; & Seruius eloquentiæ tantum assumpsisse, ut ius ciuile facile possit tueri: ætatisque vestræ, ut illorum, nihil, aut non ferè multum differunt. Et ego, De me, inquam, dicere nihil est necesse: de Seruio autem & tu probe dicis, & ego dicam, quod sentio. Non enim facile quem dixerim plus studii, quàm illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. nam & in iisdem exercitationibus ineunte ætate fuimus: & postea Rhodum vnà ille etiam profectus est, quo melior esset, & doctior: & inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse, quàm in prima secundus. atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam, qui fuissent, in iure ciuili esse princeps.

HABERE COGNITVM, cognouisse, ut paulo post quasi interpretatur. Veteres autem ita sæpe sunt locuti. EX IIS REBVS, & ex orationibus, infra. C. RUTILIO, C. Rutilio nescio quo. QVO, C. Rutilio. VTEBATUR, Q. Mucius Scauola Pontifex. SCAEVOLE NOSTRI, aliter Scauolæ. hoc ait: Scauola Pontifex utebatur Rutilio propter familiaritatem, quam

quam habebat cum altero Scauola, quicunque is fuerit: quanquam locus non caret mendii suspitione. **DEIVS**, Scauolæ Pontificis. **NON ERAT**, Scauolæ dicendi laus non erat nota mihi ante, quam tu ista nobis referres. **CEPI**, ex ista relatione tua. **HIS DVOBVS**, L. Crasso, & Q. Scauola Pontifice. **NAM**, *αἰτιολογία*. **DIXI**, idem, quod sequitur, sed diuersis verbis, & ordine. **CONSULTORVM**, iurisperitorum. **ALTERVM**, Scauolam Pontificem. **DISERTISSIMVM**, eloquentissimum. **DISERTORVM**, eloquentium. **ALTERVM**, L. Crassum. **CONSULTISSIMVM**, iurisperitissimum. **FVISSE**, & ita dissimiles in eo quoque fuisse. **RELIQVIS REBVS**, quarum nonnullas ponit. **NON POSSES**, vsque adeo vterque in suo genere laudandus erat. **PARCISIMVS**, quippe quod in eo esset sine molestia diligens elegantia, supra: & sine vlllo fūco veritatis color, infra. aliter peritissimus, sed ita vereor, ne bis idem dicat. **PARCORYM**, aliter peritissimorum, male, vt puto. **ELEGANTISSIMVS**, hinc Brutus paulo post ait: Scauolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam: & infra nihil illo elegantius esse dicitur. **HABEBAT**, habebat enim cum grauitate iunctum leporem, supra. **LICET**, licet dicere. **OMNIA**, res omnes illorum. **HOC MODO**, quo cepi. **A ME**, vt oratore, & iurisperito: atque L. Crassi vt oratoris, & Scauolæ vt iuriconsulti, & mei præceptoris studioso. **QVODAM MODO**, oratorio quodam modo. **OMNIS VIRTVS**, Philosophi, qui fuerunt à Platone, & Aristotele, dixerunt, omnes virtutes mediocritate quadam esse moderatas, vt ait in oratione pro Muræna: vt mittam, quæ libro secundo ad Nicomachum scribit Aristoteles. **VESTRA**, tua Brute, qui sectam illam secutus es, supra. **VTVS ACADEMIA**, de qua supra diximus. **HORVM**, L. Crassi, & Q. Scauolæ Pontificis. **ALTER EX ALTERIVS LAUDE**, Crassus ex iure civili laude Scauolæ, & Scauola ex eloquentia laude Crassi. **SVAM TOTAM HABERET**, Crassus eloquentiam, Scauola iuris scientiam. **COGNOVISSE**, cognitum habere, dixit supra. **SER. SVLPICIO**, Seruio Sulpicio Q. F. Lemonia Rufo, vt Phibppica nona vocatur. **ILLIS**, L. Crasso, & Q. Scauola Pontifice. **TANTVM**, & tantum, vt iure dicere potueris in oratione pro Muræna: si mihi homini vehementer occupato stomachum moueritis, triduo me iuriconsultum esse profitebor. **SCIRE VOLVISSE**, quum iuris civilis studiosus multum operæ Scauolis dabas, vt ait infra, & in Lælio. **ORATORI**, cui iuris civilis scientia sit necessaria, vt libro primo de Oratore Crassus ostendit. **ASSVMPSISSE**, hinc scribit Pomponius iuriconsultus, in causis orandis illum à principio primum locum, aut certe post M. Tullium obtinuisse. Vide quod infra dicitur. **POSSIT TVERI**, vt Scauola tuebatur. **ILLORVM**, L. Crassi, & Q. Scauolæ Pontificis, quos æquales supra dixit. **NIHIL AVT NON FERE MVLTVM DIFFERVNT**, nam Cicero, quod scribit ipse, suo, id est quadragesimo tertio ætatis anno Consul fuit: & Ser. Sulpicius Consulatum petiit, vt suo anno Consul esset, id est anno, qui Ciceronis Consulatum secutus est: sed repulsam tulit, vt in oratione pro Muræna videmus. Itaque Cicero videtur anno duntaxat maior fuisse, si modo Ser. Sulpicius anno suo Prætor fuerat. **NIHIL EST NECESSE**, ne arroganter dicere videamur. **NON ENIM** *αἰτιολογία*, qua probat, quod dixit Brutus, & eodem tempore dicit ipse, quid sentiat. **QVEM**, aliquem. **DIXERIM**, aliter dixeris, recte, vt puto, vt sic probet. probè dicis Brute. nō enim aliquem facile dixeris plus studii ad disciplinas adhibuisse. **ILLVM**, Ser. Sulpicium. **BONARVM RERVM**, aliter bonarum artium. **NAM**, *αἰτιολογία*. **IISEM**, quæ vero essent illa, infra de se loquens, ipse dicit: vt

in omnium doctrinarum meditatione versari, in Dialectica exerceri, sic tamē, ut ab exercitationibus oratoriis nullus dies vacuus esset. Declamabat enim Cicero, idque sapius græce, quàm latine. eadem faciebat Ser. Sulpicius. hinc ad eum Cicero scribens, ait: Te autem ab initio ætatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniâque, quæ à sapientissimis ad bene viuendum tradita essent, summo studio, curâque didicisse. RHODVM, quod ego veni, meque ad eundem, quem Romæ audiueram, Molonē applicaui, infra. QVO MELIOR ESSET, ET DOCTOR, & propè mutaretur, ut ego quoque propè sum mutatus, infra. INDE, Rhodo. IN SECUNDA ARTE, in iuris scientia, cui secundas etiam in oratione pro Muræna, & in Oratore tribuit, fortasse ut orator de facultate dicendi loquens, & hic de oratoribus scribens: lib. secundo de Officiis certe ut Philosophus iuris civilis scientiam anteponebat, & huius finitimam dicendi facultatem collocare. PRIMVS, *de iure* sic Cæsar malebat esse primus in oppidulo, quàm Romæ secundus. MALVISSE, præsertim quum audiuisset à Scæuola Pontifice, quod refert Pomponius, turpe esse patricio, & nobili viro, & causas oranti, ius, in quo versaretur, ignorare. IN PRIMA, in prima arte, in eloquentia, quæ semper in Repub. Romanâ primas tenuit, ut ait in Oratore. SECUNDVS, post ipsum Ciceronē, ut scribit Pomponius: quanquam non credimus Ciceronem huc respexisse, sed potius quasi de more sic locutum fuisse. PAR, in eloquentia PRINCIPIBVS, oratoribus, ut Hortensio, & aliis. POTVISSET, si voluisset. ESSE PRINCEPS, omnes enim, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non sunt comparandi, Philippica nona. Hunc significauit libro secundo de Officiis his verbis: contigit, quum is esset, qui omnes superiores, quibus honore par esset, scientia facile vicisset: & libro primo de Legibus: hæc res quondam à multis claris viris, nunc ab vno summa autoritate viro, & scientia sustinetur.

Hic Brutus, Ain'tu, inquit? etiam ne Q. Scæuolæ Seruium nostrum anteponis? Sic enim, inquam, Brute existimo, iuris civilis magnum vsum & apud Scæuolam, & apud multos fuisse, artem in hoc vno: quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicaretur, & quæ quibus propositis essent, quæque non essent consequentia. hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam quasi lucem ad ea, quæ confuse ab aliis aut respondebantur, aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Recte, inquam, intelligis. sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam: quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillime perspicitur. cūque dicendi causa duobus peritissimis operam dedisset, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo: Galli hominis acuti & exercitati promptam in agendo, & in respondendo celeritatem subtilitatem diligentiamque superauit: Balbi docti & eruditi hominis in

nis in vtraq. re consideratam tarditatem vicit, expediendis consi-
ciendisque rebus. sic & habet, quod vterq. eorum habuit: & expleuit,
quod vtriq. defuit. itaq. vt Crassus mihi videtur sapientius fecisse,
quàm Scæuola: (hic enim causas studiose recipiebat, in quibus à
Crasso superabatur: ille se consuli volebat, ne qua in re inferior es-
set, quàm Scæuola) sic Seruius sapientissime. cum enim duæ ciuiles
artes ac forenses plurimum & laudis haberent, & gratiæ, perfecit,
vt altera præstare omnibus; ex altera tantum assumeret quantum
esset & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam consularem di-
gnitatem satis.

AIN' TV, comici sæpe sic loquuntur. Q. SCAEVOLAE, Q. Scæuolæ Pōtifici,
quē supra tantopere cōmendasti: quemq. Crassus lib. primo de Orat. omniū dī
sciplina iuris ciuilis eruditissimum vocauit. SERVIVM, Ser. Sulpicium. NO-
STRVM, tibi Cic. amicū, vt in oratione pro Muræna, & lib. quarto Famil. co-
gnoscitur: & Attico, vt apparet epistola decima octaua libri decimi tertii Fa-
mil. & mihi propter Catonē auunculum meū, qui Murēnam eius causa videtur
accusasse, vt in oratione pro Muræna leges: vel quia illum audiui, infra. ANTE
PONIS? videris enim antepōnere, quū sic omnium principē vocas, vt ne Scæ-
uolam quidem excipias. SIC ENIM, tacitæ responsionis αὐτολογία. nam sic
reddit rationem perinde, ac si respondisset, se antepōnere. & fortasse tacuit, ne
quem offenderet. SCAEVOLAM, Scæuolam Pontificem. MULTOS, vt M.
Brutum, P. Scæuolam, P. Crassum, P. Rutilium, Q. Scæuolam Augurem, &
alios. ARTEM, quam L. Crassus olim se adhibiturum lib. primo, & secundo
de Oratore pollicetur. IN HOC VNO, in hoc vno iuriconsulto Ser. Sulpi-
cio. EFFECISSET, quod effecit, vt artē adipisceretur, & vnus esset, qui quæ
confusa erāt, digereret. nulli enim fuerant, qui illa artificiose digesta genera-
tim cōponerent, lib. primo de Orat. IVRIS, aliter iuris ciuilis. SCIENTIA,
cognitione. DIDICISSET, Ser. Sulpicius. ARTEM, Dialecticam, quæ fuit
extrinsecus adhibenda, lib. primo de Oratore: quam quidem deinceps περιφρασεως
quadam describit, qua omnia penē illius munia complectitur. REM VNIVER-
SAM, genus, quod sui similes communione quadam, specie autem differentes
duas, aut plures complectitur partes: quod ipse Cicero libro primo de Oratore
scribit, vt Dialecticos, & alios, qui de genere loquuntur, mittamus. TRIBVE-
RE, diuidere, διακρίσθαι, vt dicunt Græci, & præsertim Plato, qui in Sophista hoc
idem sic propè dicit: τὸ κατὰ γένος διακρίσθαι, καὶ μὴ τὰ τοῦτον εἶδος ἕτερον ἢ γένος εἶναι, μὴ τε
ἕτερον ὃν τῶν τούτων, μὲν οὐ τὸ διαλεκτικῶς φησὶ μὲν ἐπισήμησ' εἶναι; PARTES, quæ generibus iis,
ex quib. emanāt, subiiciuntur, vt lib. primo de Orat. dicit. nec dubito, quin Cic.
quū Plat. verba paulo ante à nobis relata, nunc videatur exprimere, per partes
species, siue formas significet: quamuis in Topicis neget formas idē esse, quod
partes: sed Boëtius interpretatur, species sæpe partes, partes vero nūquā species
appellari: vt iam possumus affirmare, hic species partes appellari: quāquā potest
etiam partes vere dicere, vt in Orat. hac eadē de re loquēs, dicit, præsertim quū
paulo ante rē vniuersam dixerit: vbi si genus posuisset, hic etiā fortasse species
diceret. LATENTEM EXPLICARE DEFINIENDO, περίφρασις quēdā definitio
nis, quæ in Topicis dicitur oratio, quæ id, quod definitur, explicat, quid sit: ne,
quæ vel ab ipso Cic. lib. primo de Orat. & alibi, vel à Philosophis de hac ipsa de-
finitione dicuntur, hac cōgeramus: illud nemo dubitat, quin Dialecticæ sit defi-
nire: quū Boëtius in Topicis ita dicat: omnis vis Logicæ disciplinæ aut definit,

aut partitur, aut colligit: & Cic. Tusculana quinta: differēdi ratio rem definit: quanquā Rodolph. Agricola hoc ipsum putat ad eam partē Philosophiæ, quæ sit *ἡ μετὰ τῆς φυσικῆς*, pertinere: sed Plato libro septimo de Rep. Dialecticā tribuit. **OBSCVRAM EXPLANARE INTERPRETANDO**, perspicuitatē quandā describit, quæ in verborum, sententiarūmq. exornationibus vt est oratoris, sic in ordine, dispositionēq. rerū pertinet ad Dialecticū, vt Rodolph. Agricola de fine Dialecticæ loquēs, docet: & cognoscitur ex illa Cic. descriptione lib. secūdo de Finibus: Dialectica cōtinet omnē perspicendi, quid in quaq. re sit, scientiam. Perspicere enim nō possumus, nisi res obscura explanetur. **AMBIGVAM PRIMUM VIDERE**, nam primo tradit ambiguorū intelligentiā, vt ait lib. secūdo Academicarū quæstionum. Hinc M. Antonius lib. secūdo de Orat. sic ait: ambiguorū cōplura genera sunt, quæ mihi videntur ii melius nosse, qui Dialectici appellantur. **DISTINGVERE**, hæc enim disciplina ambigua distinguit, vt in Oratore, & lib. primo de Finibus ait. **REGVLAM**, quam *μεθόδον* Aristoteles in principio Topicorū vocat, hæc Cic. regulam, viam, artē, rationē, & scientiam, Boëtius vero, & Rodolphus Agricola formā argumentationis, & regulā solent appellare. Hanc vero Dialecticā partē, quæ veri, & falsi quasi disceptatrix, & iudex à Cic. dicitur, *κατάληκτον* Quintil. appellat, quū pars altera *ἀποκρινόμενον* ab omnibus, præsertim à Cic. dicatur. mitto nūc, quæ Boëtius, & alii *πρότερον καὶ μεταγενέστερον* scribūt. **VERA, ET FALSA IUDICARENTVR**, aliter vera, & falsa diiudicarentur. hinc lib. secūdo de Orat. Dialectica dicitur ars bene differendi, & vera, ac falsa diiudicādi: & Tusculana quinta, ratio, & scientia differēdi, quæ vera, & falsa diiudicat. **QVÆ QVIBVS PROPOSITIS ESSENT, QVÆQVE NON ESSENT CONSEQUENTIA**, Dialectica, inquit in Partitionibus, quibus positis quid sequatur distinguit, & iudicat: & Tusculana quinta, sequētia adiungit: & lib. secūdo Academicarū quæstionū, iudicat, quid sequatur quamq. rem, quid repugnet: & in Orat. cernit cōsequentia, repugnātia videt: & lib. primo de Legibus, ars intelligēdi, quid quamq. rem sequatur, & quid sit cuiq. cōtrariū. Hic, Ser. Sulpicius. **HANC ARTEM**, Dialecticā, quam Cic. ferē semper artē vocat, quanquam lib. secundo de Orat. personæ seruiens, dubitare videatur, vt nos à principio, & supra, vbi de Tuberone loquitur, diximus. **MAXIMAM**, *μεγίστην* etiam Plato, sed *ἐπιστήμην*, non *τέχνην* in Sophista vocat. AD EA, quæ ad ius pertinebant. **CONFVSE**, quod nulli fuerāt, qui illa artificiose digesta generatim cōponerent, vt lib. primo de Orat. demonstrat. AB ALIIS, ab aliis iuriconsultis, & patronis. **AVT RESPONDEBANTVR, AVT AGEBANTVR**, quod vero confuse respōderentur, aut agerētur, in oratione pro Muræna docet: atq. hic penē describit iuriconsultū, qui lib. primo de Oratore, is definitur, qui sit & ad respōdendum, & ad agēdum, & ad cauēdum peritus: vnde respōsa, actiones, & cautiones solent appellari: sed hic, & paulo post tertiam partem omittit, quod forte in actione cautionē voluerit cōtineri. **DIALECTICAM**, interpreta-
tur, quod supra pluribus verbis circūscripsit. **DICERE**, significare. **INQVIT**, inquit Brutus. **INTELLIGIS**, tu Brute. **ADIVNXIT**, Ser. Sulpicius. **LITERARVM SCIENTIAM**, literarū cognitionē, vt lib. tertio de Orat. Hippia tribuit: Grāmaticā quamper literas solet significare, vt, quum lib. tertio de Orat. scribit, literas ab Aristophane tractatas fuisse. **LOQVENDI ELEGANTIAM**, hinc Cic. *εὐπρόσθετον* fortasse, quāuis id neget, ad ipsum scribit, se cedere scriptorum eius subtilitati, & elegantiæ. **EX SCRIPTIS**, vt tribus orationib. de quibus etiā Quintil. lib. decimo cap. primo meminit, & aliis scriptis, quæ tūc extabāt: nūc duæ tantū epistolæ reperiūtur. **DICENDI**, legendū putamus, discendi: quod peritis operā demus, vt discamus, non vt dicamus: discimus vero, vt postea etiam dicamus. **PERITISSIMIS**, iuris ciuilib. **L. LVCILIO BALBO**, credi

credimus L. Lucilium, quem libro tertio Familiarium commendat, huius
 filium: Q. vero Lucilium Balbum, qui in libris de Natura Deorum loqui-
 tur, fratrem fuisse: atque Lucilios, post Lucilium poetā, qui dicitur alumnus
 Aruncæ à Iuuenale, Romæ esse cœpisse: quicquid alii scribant. C. AQUIL-
 LIO GALLO, quum C. Aquilius Gallus fuerit collega Ciceronis in Præ-
 tura, vt diximus, & ob id etiam Ciceronis, & Sulpicii æqualis, quæri potest,
 an idem Sulpicii præceptor esse potuerit. an potius pater Sulpicii præceptor,
 & filius Ciceronis collega: quod vt simile vero videatur, nihil tamen affir-
 mamus, præsertim quum Pomponius ostendat, Sulpicium iam grandem iuri
 operam dare cœpisse, ita, vt etiam filium audire potuerit. & filium dicimus,
 quoniam supra, vbi de lege Aquilia mentio facta est, ostendimus duos Aqui-
 lios fuisse. quamuis recentiores scriptores vni omnia tribuant. Aquilios por-
 rō Sex. Pompeius scribit ab aquilo id est nigro colore dictos fuisse: qui pa-
 tricii videntur fuisse, quando C. Aquilius à Liuiio libro secundo Consul di-
 citur multo ante, quàm plebei Consules fierent: quamuis Vlpianus libro no-
 no titulo secundo Digestorum scribat, legem Aquiliam ab Aquilio Tribuno
 plebis latam fuisse. nam si Aquilius Tribunus plebis fuit, certe plebeius fuit.
 Dicamus igitur, quod sæpe diximus, duplicem gentem fuisse, vel Vlpianum
 esse deceptum. GALLI, C. Aquilii Galli, & inuertit ordinem propositio-
 nis, vt sæpe facit. ACVTI, in definiendo, libro tertio de Officiis, & in ca-
 uendo, in oratione pro Cæcina. EXERCITATI, in iure ciuili, & iudiciis,
 in oratione pro Quintio, & epistola prima libri primi ad Atticum. PROM-
 PTAM, hominis acuti promptam in agendo celeritatem. PROMPTAM IN
 AGENDO, aliter promptam, & paratam in agendo, quod sequimur, vt pa-
 ri paribus respondeant, hominis acuti promptam in agendo celeritatem:
 hominis exercitati paratam in respondendo celeritatem. IN AGENDO,
 ET IN RESPONDENDO, vt paulo ante diximus: sed hic mutauit ordi-
 nem, vt omnia responderent. CELERITATEM, celeritatem inge-
 nii, quod in oratione pro Cæcina vt magnum commendat: sic ingenii ce-
 leritatem supra de L. Bruto loquens, dixit. SVBTILITATE, ho-
 minis acuti promptam in agendo celeritatem subtilitate superauit: quæ qui-
 dem subtilitas etiam in scriptis ipsius fuit, vt libro quarto Familiarium te-
 statur. DILIGENTIAQVE, hominis exercitati paratam in respondendo
 celeritatem diligentia, id est, vt M. Antonius libro secundo de Oratore
 complectitur, cura, attentione animi, cogitatione, vigilantia, assiduita-
 te, & labore superauit. BALBI, L. Lucilii Balbi. DOCTI, ET ERU-
 DITI, peritissimi, paulo ante. doctum vero, & eruditum Cicero sæpe
 iungit. IN VTRAQUE RE, in agendo, & in respondendo. CONSIDE-
 RATAM, hoc verbo voluit ostendere, tarditatem non fuisse prorsus natu-
 ralem, sed eum solitum fuisse lente, quod aiunt, festinare. TARDITA-
 TEM, opponit celeritati κατ' ἀντίθετον. VICIT EXPEDIENDIS, CONFI-
 CIENDISQVE REBUS, vicit, quia maturius res expediebat, & conficie-
 bat: quamuis ipse quoque cunctator à M. Cælio libro octauo Familiarium
 vocetur. Posset etiam dici, vicit, quia magis etiam considerata tarditate fa-
 ciebat: nisi, quod sequitur, repugnaret. HABET, Ser. Sulpicius. VTER-
 QUE EORVM HABVIT, Gallus quidem celeritatem, sed Balbus tardita-
 tem. EXPLEVIT, maturitatem quandam adhibuit, quæ videtur vtrique il-
 lorum defuisse: quum celer alter, alter tardus esset. CRASSVS, L. Crassus
 orator. FECISSE, in eo, quod sequitur. SCAEVOLA, Q. Mucius Scaeuola
 Pontifex. HIC, Scaeuola Pōtifex, & respondet viciniōri. ENIM, αἰτιολογία,
 κατὰ τὴν ἀνάγκην. CAVSAS, quascūq. RECIPIEBAT, defendēdas, & sic oratoris

partes agebat. **SVPERABATVR**, vt in causa M. Curii superatus est, supra. Quū videret igitur se in causis defendendis à Crasso superari, nō satis sapienter faciebat, eas quū tam studiose recipiebat. **ILLE**, L. Crassus. **CONSVL**, de iure. **VOLLEBAT**, aliter solebat. aliter nolebat, recte. nolebat Crassus de iure respōdere: ne, quū in orandis causis superior esset, si de iure respōdisset, aliqua in re videri posset inferior Scæuola ipso, qui disciplina iuris ciuilis omnium esset eruditissimus. Malebat igitur Crassus in arte dicendi primus, quàm in iure ciuili secūsus esse, vt Ser. Sulpicius cōtrā maluit in secunda primus, quàm in prima secūsus esse, vt supra dixit. **SIC SERVIVS SAPIENTISSIME**, sic Ser. Sulpicius videtur sapiētissime in eo, quod sequitur, fecisse. **QVVM ENIM**, αἰτιολογία, quod Ser. Sulpicius sapiētissime fecerit. **DVAE**, eloquentia, & iuris ciuilis sciētia. in **Oratore**. **CIVILES**, ad res ciuīū defendendas accommodatę: & videtur respicere ad id, quod Aristoteles lib. primo ad Nicomachū scribit, esse τέχνην πολιτικὴν, ἢ φύλιν τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνθρώπων ὁρῶμεν οὐχ ὅσον στρατηγικὴν, οἰκονομικὴν, καὶ ῥητορικὴν. credimus & cum his iuris scientiā censerī. **ARTES**, nūc iuris scientiam, & eloquentiam artes vocat, quamuis dubitetur, vt de eloquentia diximus. Aristoteles certe in his, quæ paulo antereculimus ῥητορικὴν inter δυνάμεις ponit. **FORENSES**, quæ in foro potissimū exerceantur. **LAVDIS**, hinc eloquentia supra sæpe laus est appellata: & iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio, vt libro secundo de Officiis ait, quicquid in oratione pro Muræna, causæ feruēs, dicat. **GRATIAE**, in eloquentia quidem semper plurimum fuit gratiæ, vt ait in Oratore, quū plurimas pariat gratias, vt in oratione pro Muræna dixit. In iure vero cauere, consilio iuuare, atque hoc scientiæ genere prodesse quamplurimis, vehementer & ad opes augendas pertinet, & ad gratiam. Hæc enim opera grata multis est, & ad beneficiis alstringendos homines accommodata, vt ait libro secundo de Officiis, quamuis aliter in Oratore, & in oratione pro Muræna dicat. **PERFECIT**, Ser. Sulpicius. **VT ALTERA**, vt iuris ciuilis cognitio, & scientia. **PRAESTARET OMNIBVS**, princeps omnium esset, vt supra dictum est. **EX ALTERA**, ex eloquentia. **AD TVENDVM IVS CIVILE**, supra. **OBTINENDAM**, adipiscendā, consequendam. ob hanc enim dicendi facultatem homines sæpe etiam ignobiles Consulatum sunt consecuti, in oratione pro Muræna: vel potius, obtinendam, tenendam, sustinendam, & tuendam, atq. conseruandam: vt necessitudinē obtinere, & conseruare in epistolis ad Q. fratrem. sic infra, Cn. Domitius Consulare dignitatem tuetur: & supra, L. Paulus personā principis ciuis facile dicendo tuebatur: idē de Metello, & Silano etiam dixit. **CONSVLAREM**, nam Ser. Sulpicius Consul an. ab V. C. septingentesimo tertio cum M. Claudio Marcello fuit.

Tum Brutus, Ita prorsus, inquit, & antea putabam. audiui enim nuper eum studiose, & frequenter Sami, cum ex eo, ius nostrum Pontificium qua ex parte cum iure ciuili cōiunctum esset, vellem cognoscere: & nunc meum iudicium multo magis confirmo testimonio & iudicio tuo; simul illud gaudeo, quod & æqualitas vestra, & pares honorū gradus, & artium studiorūque quasi finitima vicinitas tantū abest ab obreſtatione, & inuidia, quæ solet lacerare plerosque, vti ea nō modo non exulcerare vestrā gratiā, sed etiam cōciliare videatur. quali enim te erga illū perspicio, tali illum in te voluntate iudiciōq. cognoui. itaque doleo & illius consilio,

consilio, & tua voce populum R. carere tandiu. quod cum per se dolendum est, tum multo magis consideranti, ad quos ista non translata sint, sed nescio quo pacto deuenerint. Hic Atticus, Dixeram, inquit, à principio, de Repub. vt sileremus: itaq. faciamus: nam si isto modo volumus singulas res desiderare, non modo quærendi, sed ne lugendi quidem finem reperiemus.

ITA, vt de Ser. Sulpicio dicis. *AVDIVI ENIM, ἀκούω.* NVPER, & si videtur penè *ἀνύκτων* de tempore hoc ipso diuinare, nos tamen coniicimus annum fuisse, quo Cæsar Consul IIII. fuit, & bellum in Hispania cum Pompeii filiis gessit: quo quidem anno Tullia Ciceronis decessit, & Brutus, ac Ser. Sulpicius in Asia fuerunt. & Brutus quidem ita, vt inde literas consolatorias, vt à principio dictum est, ad Ciceronē scripserit: Ser. vero Sulpicius scripsit, quū ex Asia rediisset: vt in eius literis cognosces. Fieri potuit igitur, vt vel simul ex Asia decedentes, Samum venerint: vel alter decedens, alter in Asiam proficiscens, Sami obuui sint facti, & ita sint collocti. sic etiam Marcellum Mitylenis Brutus vidit, vt infra dicitur. *EV M, Ser. Sulpicium. SAMI,* sic libro quinto ad Atticum: multitudo mihi Sami præsto fuit: & Verrina sexta, Iuno Sami violata: sic Cretæ, poëta libro tertio: & Varro lib. primo de Agricultura: sic Ithacæ, libro tertio de Officiis: sic Sicilia, Verrina sexta: sic Cypri, Cæsar libro tertio de Bello civili: vel potius Sami, vt Regii, Bononiæ, quod Samos etiam sit vrbs in oratione pro lege Manilia. & sanè sæpe vrbes nominibus suarum insularum solent appellari. *EO, Ser. Sulpicio. IVS NOSTRVM,* quo quidem nos Romani vtimur: vel nostrum, qui sumus Pontifices. Brutus enim videtur Pontifex fuisse, quum Cicero ad eum illa verba scribat: Ciceronem nostrum in vestrū collegium cooptari volo. *PONTIFICIVM,* quod hodie canonicum vocant. *CONIVNCTVM ESSET,* vt hodie quoq. coniunctum est ita tamen, vt separatim discatur: & sæpe multi sint iuris civilis peritissimi, qui ius Pontificium prorsus ignorent: contrā ius Pontificium nemo ferè discit, nisi prius ius civile aliqua ex parte intelligat, quamuis Pontificium profiteatur. *MEVM IUDICIUM,* de Ser. Sulpicio. *TV O,* qui de illo ita, vt dixisti, iudices. *AEQVALITAS,* æqualitas ætatum, quæ nihil, aut non ferè multum differunt, vt supra diximus. *PARES,* nam fuit vterque Quæstor, Aedilis, Prætor, & Consul: vt de magistratibus Ciceronis infra dicitur: de magistratibus vero Ser. Sulpicii in oratione pro Muræna, & in epistolis Familiaribus refertur, quamuis Aedilitas potius significetur, quàm dicatur. *QVASI,* mollit translationem ab agris, domibus, & huiusmodi rebus sumptam, quæ sequitur. *FINITIMA VICINITAS,* quæ sit inter eloquentiam, & ius civile tanta, quanta libro primo de Oratore à L. Crasso demonstratur. *OBTRACTATIONE, ET INVIDIA,* aliter obtractatione invidiæ: vt sit, obtractatione, quæ ex invidia nascitur. *SOLET,* quod figulus figulo, vt aiunt, inuideat. *LACERARE PLEROSQVE,* carpere, & contumeliis inuidiosos multos lacerare: vel plerosque lacerare, & exedere: vel vtrumq. simul facere: invidia enim, vt ait Ovidius, lib. secundo Metamorphoseos, carpitque, & carpitur vnà, suppliciumq. suū est. *VTI,* vt particulam hoc loco frequentius vsurpare solet. *EA,* vicinitas artium, & studiorū. *QVALI ENIM, ἀίολογία,* quare videatur conciliare. *ILLVM, Ser. Sulpicium. PERSPICIO,* audiens, te tam bene de illo sentientem, & prædicantem. *COGNOVI,* fortasse Sami. paulo ante. *ILLIVS CONSILIO,* consilio illius vt iurisconsulti, qui consultus respondet, & cōsiliū dat. *μερισμός.*

TVA VOCE, vt oratoris, cuius actioni, quæ in gestum, & vocem diuiditur, primas, secundas, & tertias tribuit Demosthenes, vt diximus. Brutus igitur consilium Ser. Sulpicio vt iurifconsulto, Ciceroni vero vt oratori vocem κατὰ μέρος tribuit. TANDIV, circiter annos quinque, quot ab initio belli ciuilis ad hoc tempus numerantur. CONSIDERANTI, mihi, vel potius cuilibet. AD QVOS, ad quàm scelestos: & Cæsarianos significat: quos Cicero nunquam homines putauit, epistola vigesima secunda libri noni ad Atticum: & Brutus, reliquique Pompeiani videre non poterant. Atticus vero κεῖν appellabat, vt libro nono ad Atticum leges. ISTA, Resp. quæque ad Rempub. pertinent. NON TRANSLATA SINT, quod sæpe ciues sua sponte faciunt, vt Romani, quum ad Decemuiros transtulerunt. Translatio à rusticis, qui suas arbores transferunt. Vt vero Rerump. mutationes fiant, Plato libro octauo de Repub. scripsit, & Theophrastus, vt ex Cicerone didicimus. NESCIQVO PACTO, seditione ciuili, & Pompeii, qui Romam deseruit, imprudentia. DEVENERINT, & quasi inciderint. DIXERAM, his verbis: eo ad te animo venimus, vt de Repub. esset silentiū. NAM, αἰτιολογία quare ita sit faciendum. ISTO MODO, quo tu Brute Ser. Sulpicii consilium, & M. Tullii vocem desiderasti. DESIDERARE, vt res amissas, quas solemus desiderare. QVÆRENDI, desiderandi. aliter querendi. REPERIEMVS, non reperiemus finem, tanta est rerum amissarum multitudo.

Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, & institutum ordinem persequamur. Paratus igitur veniebat Crassus: expectabatur: audiebatur à principio statim, quod erat apud eum semper accuratum: expectatione dignus videbatur: non multa iactatio corporis, non inclinatio vocis, nulla inambulatio, non crebra suppositio pedis, vehemens & interdum irata & plena iusti doloris oratio; multæ, & cum grauitate facetiæ: quodque difficile est, idem & perornatus, & perbreuis. iam in altercando inuenit parem neminem. versatus est in omni ferè genere causarum. mature in locum principum oratorum venit. accusauit C. Carbonem, eloquentissimum hominem, admodum adolescens: summam ingenii non laudem modo, sed etiam admirationem est consecutus. defendit postea Liciniam virginem, cum annos XXVII. natus esset: in ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisque eius scriptas quasdam partes reliquit. voluit adolescens in colonia Narbonensi causæ popularis aliquid attingere, eamque coloniam, vt fecit, ipse deducere. extat in eam legem senior, vt ita dicam, quàm illa ætas ferebat, oratio. multæ deinde causæ, sed ita tacitus Tribunatus, vt, nisi in eo magistratu cœnauisset apud præconem Granium, idque nobis narrauisset Lucilius, Tribunum pleb. nesciremus fuisse.

PERGAMVS ERGO, pergamus ergo, quum sit de Repub. silendum. aliter pergamus, ego, vt sit, ego inquam, pergamus ad reliqua. INSTITVTVM, vt oratorum genera distingueremus ætatibus, supra. PARATVS, vt is, qui quamuis non tam existimari vellet non didicisse, quàm Rhetorum præcepta

præcepta despicere, ea tamē in omni sermone tractabat, vt nihil esse ei nouū, nihil inauditum videretur, vt lib. secundo de Orat. legitur: iccirco paratus semper videbatur, & si causas etiam meditabatur ita, vt semper paratus venire videretur contrā, atque Antonius, qui semper imparatus aggredi ad dicendum videbatur, supra. Quum L. igitur Crassus paratus, meditatūque ad dicendum veniret, libro secundo de Officiis, vbi de illo fit mentio, vel præmeditatum leges, vel impræmeditatum tolles. IGITVR, vt ad rem reuertamur. VENIEBAT, ad dicendum. CRASSVS, L. Crassus. EXPECTABATUR, vt orator perfectus. Contingebat igitur illi, quod optat infra Cicero. Volo, inquit, hoc oratori contingat, vt, quum auditum sit, eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribæ sint in dando, & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus. AUDIEBATUR A PRINCIPIO STATIM, nam, quum surgebat, significabatur à corona silentium, vt optat infra. QVOD, quod principium. EVM, L. Crassum. ACCVRATVM, quale debet esse. nam, vt libro secundo de Oratore præcipitur, principia dicendi semper quum accurata, & acuta, & instructa sententiis, apta verbis, tum vero causarum propria esse debent. EXPECTATIONE DIGNVS VIDEBATUR, quippe quem Mucius Scauola Deum in dicendo semper putaret, vt libro primo de Oratore dicitur. NON MVLTÀ, non multa iactatio corporis, sed modica, vt præcipit in Oratore, de actione loquens: nam multa iactatio reprehenditur, vt infra in Curione. NON INCLINATIO VOCIS, nam si inclinata, vlulantique voce more Asiatico canere cœpisset, quis eum ferret? aut quis potius non iuberet auferri? vt ait in Oratore: & Quintilianus libro vndecimo capite tertio ita scribit: sint quædam non ita magnæ vocis declinationes. NULLA INAMBVLATIO, nullus incessus, vt supra de Antonio diximus. Probatur tamen incessus, si fit rarus, vt ait in Oratore, & Quintilianus libro vndecimo capite tertio ita refert: conuenit etiam ambulatio quædam propter immodicas laudationum moras: item, ambulanti loqui ita demum oportet, si in causis publicis, in quibus sunt multi iudices, quod dicimus, quasi singulis inculcare peculiariter velimus. Crassus tamen non ambulabat, vt libro tertio de Oratore, sic de se loquens, ostendit: Quibus vestigiis primum institi, in iis ferè soleo perorare. aliter nulla ambulatio. NON CREBRA, nam debet esse rara, vt supra de M. Antonio dictum est. SVPPLOSIO PEDIS, quam Sulpicius imitabatur, vt scriptum est libro tertio de Oratore. VEHEMENS, ET INTERDVM IRATA, ET PLENA IUSTI DOLORIS ORATIO, describit τὸ πᾶν ^{ἢ λυδὸν} genus orationis, quod vehemens, incensum, & incitatum est, vt in Oratore docet: quod M. Antonius item libro secundo de Oratore describit, sic cum L. ipso Crasso loquens: Hæc mehercule ego Crasse quum à te tractantur in causis, horrere soleo, tanta vis animi, tantus impetus, tantus dolor, oculis, vultu, gestu, digito denique isto tuo significari solet: tantum est flumen grauisimorum, optimorumque verborum, tam integræ sententiæ, tam veræ, tam nouæ, tam sine pigmentis, fucoque puerili, vt mihi non solum tu incendere iudices, sed ipse ardere videaris. MVLTAE, ET CVM GRAVITATE FACETIAE, cum grauitate iunctus facetiarum, & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos, supra. DIFFICILE EST, dum vis enim orationem ornare, necesse est, pluribus vtaris, & ita brevis esse non potes: quòd si contrā breuitati studeas, periculum est, ne, quod ait Horatius, obscurus fias, tantum abest, vt ornatus esse possis. IDEM, L. Crassus. PERORNATVS, ita, vt, quod alibi etiam diximus, M. Antonius libro secundo de Oratore, sic statuat, & iudicet, neminem omnium tot, & tanta, quanta

fuerunt in Crasso, habuisse ornamenta dicendi. **PER BREVIS**, sic M. Antonius libro secundo de Oratore ait: brevis est L. Crassi oratio, si tum est breuitas, quum tantum verborum est, quantum necesse est: & L. Crassus ipse libro primo de Oratore: neque grauabor breuiter meo more, quid quaque de re sentiam, dicere. **IN ALTERCANDO**, in altercatione, de qua tanquam oratori necessaria Quintilianus libro sexto capite quinto præcepta tradit: Cicero vero libro primo ad Atticum quandam quasi formam altercationis describit. **IN OMNI FERE GENERE CAUSARVM**, nam tria sunt genera causarum, iudicii, deliberationis, laudationis: in quibus verisimile est L. Crassum oratorem tantum esse versatū: & si plurima etiam genera libro secundo de Officiis esse dicuntur, quæ eloquentiam desiderēt. **MATURE**, nam mature etiam in forum venit: quare libro primo de Oratore sic ait. ante ad agendum, quàm ad cognoscendum venimus: & libro tertio, omnium maturime ad publicas causas accessi: & libro secundo, puer in forum veni. **ACCVSAVIT**, L. Cæcilio Metello, L. Aurelio Cotta Consulibus: qui quidem annus Carbonis ipsius, quem accusauit, Consulatum est consecutus. hoc cognosces, si numerabis annos à Cæpione Cōsule, quo anno Crassus, vt infra dicitur, est natus, ad annum ipsius Crassi vigesimum primum, quo Carbonem accusauit, vt dicemus. **C. CARBONEM**, de quo supra diximus. **ELOQVENTISSIMVM**, qualem supra descripsit. **ADMODVM ADOLESCENS**, sic libro secundo de Officiis: adolescentulus libro primo de Oratore: annos natus vnum & viginti libro tertio de Oratore: quamuis Cornelius Tacitus in Dialogo de Oratoribus decimum nonum ætatis annum scripsisse videatur: quem viri etiam docti defendunt, & dicunt, eum per numerum **XXI**. scripsisse, & postea numerum sic esse mutatum, **XIX**. verum quum statim addat, Cæsarem anno vno & vigesimo accusasse, dixisset, opinor, eadem ætate, aut tale quid, aut simul vtrumque iunxisset. **INGENII**, cuius præditiis erat munitus, quod Verrina quinta legimus. **EST CONSECVTVS**, non aliunde mutuatus est, sed sibi ipse peperit, vt libro secundo de Officiis inuenies: mitto, quod Valerius Maximus libro sexto capite quinto scribit, scrinium cum seruo ab eo Carboni remissum fuisse. atque hic Cicero dichoreo vsus est, quum de laude tanti oratoris loqueretur. Crassus vero, quamuis tantam laudem esset consecutus, se tamen nullius rei tam poenitere dicebat, quàm quòd vnquam C. Carbonem in iudicium vocauisset, vt Verrina quinta scriptum, & causam relatum videmus. **DEFENDIT**, de incestu, vt supra Curionis pro Ser. Fulvio de incestu oratio nominatur. **LICINIAM**, vt propinquam: nam Crassus erat Licinius: certe summo loco natā, & sanctissimo sacerdotio præditam, vt in oratione pro Domo dicitur, de incestu vero accusatam. Lucius enim Veturius eques Romanus Aemiliam virginē Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas præterea virgines Vestales eadem Aemilia ad participationem incesti sollicitas contubernalibus sui corruptoris exposuit, ac tradidit. Videant tamē eruditi, an is fuerit T. Betutius, de quo post dicitur. Indicium per seruum est factum. historia legitur apud Paulum Orosium libro quinto capite decimo quinto. Tunc igitur L. Crassus, vt hic ait Cicero, Liciniam defendit. Itaque Aemilia condemnata est, & Licinia, ac Marcia sunt absolutæ: sed quum Sex. Peduceus Tribunus plebis criminaretur L. Metellum Pontificem Maximum, totūque collegium Pōtificum male iudicasse de incestu virginum Vestalium, quòd vnā modo Aemiliam damnarat, absoluerat autem duas Marciam, & Liciniam, populus L. Cassium creauit, qui de eisdem virginibus quæreret: isque & vtrasque eas, & præterea complures alias, nimia etiam, vt exultatio est, vsus asperitate, damna

damnauit. Hæc nos ex Asconio, Liuiio libro sexagesimo tertio, & Orofio libro quinto capite decimo quinto collegimus: quam rem supra loquentes de Curionis oratione nobili paucis indicauimus. QVVM ANNOS XXVII. NATVS ESSET, Cæcilio Metello, Papirio Carbone Consulibus, an. ab V.C. sexcentesimo quadagesimo primo, vt nos putamus. EIVS, quam tunc habuit. RELIQUIT, reliquit igitur eius orationis scriptas quasdam partes, orationem de Colonia Narbonensi, & alteram de Lege Seruilia, vt hic, lib. secundo de Oratore, & in oratione pro Cluentio Cicero testis est: defensionem pro Q. Cæpione, & orationem in Censura habitam, vt infra videbimus: per pauca quædam, vt ait in Oratore: orationem, cuius verba quædam ponit Cicero Paradoxo quinto, & libro primo de Oratore: tam multa Crassus, inquam, reliquit: & tamen Cicero in præmio libri secundi de Oratore sic ait: Crassus admodum nihil scripti reliquit: quod vix ego defendi posse puto, quin pugnet: nisi forte sic interpreteris: reliquit quidem multa Crassus, sed nihil, vnde prorsus, qualis, & quantus esset, cognosci posset. Id enim ibi agit Cicero. Scio fore, qui dicant, Ciceronem tum, quum libros oratorios scripsit, nondum Crassi orationes legisse, quas postea legerit prius, quàm Brutum conscriberet. at libro secundo de Oratore duas Crassi orationes nominat. Dicant potius Ciceronem vel hac in parte, si licet dicere, negligentem fuisse, vel ὑπεβολικῶς locutum, vt libro tertio de Oratore de Socrate, quem dicat literam nullam reliquisse, quum Diogenes in vita versus illius ponat, & ipsemet apud Platonem in Phædone se quædam Aesopi more scripsisse testetur. Placet mihi tamen sic interpretari: nihil Crassus scripsit, scilicet de arte, vt Antonius nihil orationis reliquit. Ait enim: Antonius non multum, quod quidem extet, & id ipsum adolescens: Crassus nihil admodum scripti reliquit. Contra in Oratore: Crassi per pauca sunt, nihil Antonii: quod in Oratore de orationibus, libro vero secundo de Oratore de arte loqui videatur. ADOLESCENS, annos duos & viginti natus, quot à Cæpione Consule, quo tempore natus est Crassus, ad M. Porcium Catonem, & Q. Marcium Regem Consules, quo tempore Narbo deducta est colonia, vt Eutropius, & Paterculus scribunt, numerantur. COLONIA, ciuium Romanorum, vt in oratione pro Fonteio leges. Decumanorum, inquit Plinius libro tertio capite quarto: quod, vt quidam volunt, milites decimæ legionis in eam coloniam sint deducti. alii tamen putât, à Cæsare Dictatore milites martiæ legionis in eam coloniam missos, & ob id Narbonem Martium à scriptoribus appellari: nec vident à Cicerone Marcium dici in oratione pro Fonteio, quæ dicta fuit multos annos ante, quàm Cæsar Dictator fieret. Nec me mouet, quod in Tiberio scribit Suetonius, Tiberii patrem ad eam coloniam deducendam missum fuisse. sic enim interpretor. Prius à L. Crasso deducta est colonia, & Narbo Marcius forte à Q. Marcio, qui tunc erat Consul, appellata: deinde à Cæsare missis nouis colonis quasi instaurata. CAUSAE POPVLARIS, vt est populare deducere colonos, & illis agros assignare, quod ex orationibus contra Rullum cognoscas. ALIQVID, non multum. nam postea partes optimatum secutus est, vt in præmio libri tertii de Oratore patet. ATTINGERE, vt gratus esset populo, quum de auctoritate senatus detraheret, quod in oratione pro Cluentio scriptum vidimus. EXTAT, extabat tunc, vt ostendit etiam libro secundo de Oratore. IN EAM LEGEM, contra rogationem eam, quæ contra coloniam Narbonensem ferebatur, vt ait in oratione pro Cluentio, vbi orationem Crassi dissuasionem vocat. potuit tamen in eadem oratione rogationem contrariam dissuadere, & Q. Marcii Consulis, vt opinor, rogationem de Colonia Narbonensi suadere: vt nos in-

terpretari possimus, in eam legem, pro ea lege, hoc est pro lege Marcia, ut infra loquitur: in legem Cæpionis oratio. SENIOR, stylo, & genere dicendi remissiori, & maturiori, quali senes uti solent, scripta. UT ITA DICAM, accipit veniam, quia senior oratione non dicitur neque satis proprie, neque secundum præcepta Grammaticorum, qui seniore tantum masculini generis, ut ipsi loquuntur, esse contendunt: quamvis Cicero libro secundo de legibus, vim & ætatem seniore, & infra auctoritatem seniore, & Tibullus libro primo elegia sexta fœminam senem dixerit. ÆTAS ILLA, duorum & viginti annorum, ut diximus. MULTAE DEINDE CAUSAE, à L. Crasso sunt dictæ. TACITVS, de quo scriptum sit nihil. & ita sæpe loquuntur scriptores, ut etiam Grammatici cognouerunt. TRIBVNATVS, Tribunatus L. Licinii Crassi. Vnde apparet Licinios plebeios fuisse, quanquam Livius id etiam testatur, qui libro quinto scribit, P. Licinium Calvum primū e plebe Tribunum Consularem potestate creatum fuisse. COENAVISSET, L. Crassus. PRÆCONEM, hinc ille iocus in oratione pro Plancio: quum P. Nasica Consul, edicto iustitio, domum descendens, Granium rogasset, quid tristis esset: an quod auctiones essent? imò vero, inquit, quod legiones. Granii enim præco erat, cuius voce in auctionibus utebantur, & Nasica Consul delectum habebat. GRANIVM, Q. Granium, infra: quo nemo fuit dicacior, ut libro secundo de Oratore describitur. is L. Crassi, & M. Antonii voluntatem asperioribus facetiis sæpe perstrinxit impune, ut in oratione pro Plancio scribitur: quamvis illorum esset familiaris, ut hic cognoscitur, & libro secundo de Oratore dicitur. is est Granius, de quo multa Lucilius, ut ait infra, scripsit, & induxit illum dicentem illud, quod nos epistola tertia libri sexti ad Atticum correximus: non contemnere se, & reges odisse superbos. scripsit & illud Lucilius, quod apud Gellium libro quarto capite decimo septimo leges hoc modo: conicere in versus dictum Præconis volebam Granii. NOBIS NARRAVISSET, aliter nobis bis narrauisset, idque fortasse recte, ut ita dicat: Lucilius poeta in suis scriptis id bis ita scripsit, ut nobis legentibus narrare videatur, ut epistola decima libri secundi Familiarium: Clitarchus tibi sæpe narrauit. nec aliter interpretari potes, si Lucilius is est poeta, qui, ut ex scriptis Eusebii colliges, vix dum nato Cicerone decessit ita, ut præsens præsentem narrare non potuerit: & tamen verisimile est, poetam significari, qui de Granio tam multa, ut infra dicitur, scripserit. Si quis tamen L. Lucilium Balbum, de quo dictum est supra, aut alium significari putat, haud equidem scio, quid possim contradicere. LVCILIVS, C. Lucilius poeta, de quo libro secundo de Oratore nescio quid scribitur: vel L. Lucilius Balbus, ut diximus. aliter Lucinius. TRIBVNVM PLEB. NESCIREMVS FVISSE, L. Crassum.

Ita prorsus, inquit Brutus. sed ne de Scævolæ quidem Tribunatu quidquam audiuisse videor, & eum collegam Crassi credo fuisse. Omnibus quidem aliis, inquam, in magistratibus, sed Tribunus anno post fuit, eoque in rostris sedente suavit Seruiliam legem Crassus. nam Censuram sine Scævola gessit. eum enim magistratum nemo vnquam Scævolarum petiuit. sed hæc Crassi cum edita oratio est, quam te sæpe legisse certo scio, quatuor & triginta tum habebat annos, totidemque annis mihi ætate præstabat. iis enim Consulibus eam legem suavit, quibus nati sumus,

sumus, cum ipse esset Q. Capione Consule natus, & C. Lælio, triennio ipso minor, quàm Antonius. quod idcirco posui, vt, dicendi Latine prima maturitas in qua ætate extitisset, posset notari; & intelligeretur iam ad summum penè esse perductam, vt eo nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui à philosophia, à iure civili, ab historia fuisset instructior. Erit, inquit M. Brutus, aut iam est iste, quem expectas? Nescio, inquam. sed est etiam L. Crassi in Consulatu pro Q. Capione, defensione iuncta, non brevis, vt laudatio, vt oratio autem, brevis, postrema Censoris oratio, qua anno duodequingagesimo vsus est. in his omnibus inest quidam sine vlllo fucò veritatis color. quin etiam comprehensio, & ambitus ille verborum (si sic periodum appellari placet) erat apud illum contractus, & brevis, & in membra quædam, quæ κῶλα Græci vocant, dispertiebat orationem lubentius.

SCÆVOLAE, Q. Mutii Scævolæ Pontificis. EVM, Scæuolam. COLLEGAM, in Tribunatu. CREDO, & ex eo conicio, quòd in aliis magistratibus collega fuit. OMNIBVS, Quæstura, vnde Quæstor Crassus ex Macedonia venit Athenas, libro primo de Oratore: & Quæstor in Asia fuit, libro tertio de Oratore: vel ex Asia per Macedoniam venit Athenas, vt fieri poterat, vt epistola octaua libri tertii ad Atticum cognoscitur. Nec à foro vnquam diutius, quàm Quæstor abfuit, libro secundo de Oratore. fuit etiã, vt puto, Quæstor vrbæ. Aedilitate, qua cum omnium hominum moderatissimo Q. Mucio magnificentissime functus est, libro secundo de Officiis. Prætura, cuius nescio an apud Ciceronem mentio fiat. Consulatu, de quo supra diximus, & infra, vbi de castellanis triumphis agit, dicemus. In his omnibus magistratibus Q. Scæuola Pontifex L. Crassi collega fuit, quamuis eius magistratus in scriptis, quæ nunc extant, raro nominentur, præter Consulatum, in quo dicitur à Valerio Maximo libro octauo cap. decimo sexto Asiam tam sancte, & tam fortiter obtinuisse, vt senatus deinceps in eam prouinciã ituris magistratibus exemplum, atque formam officii Scæuolam decreto suo proponeret: qua tamen de re nos supra dubitauimus. QVIDEM, vt tu Brute conicere videris. IN MAGISTRATIBVS, L. Crassi collega fuit. TRIBVNVS, Tribunus plebis. ANNO POST, anno post L. Crassum Tribunum plebis. FVIT, Scæuola. EOQVE, Q. Scæuola Pontifice. ROSTRIS, ex quibus agebatur cum populo: quem locum ad agendum amplissimum, & ad dicendum ornatissimum in oratione pro lege Manilia vocat. SEDENTE, vt Tribuno plebis, qui plebi posset, si forte opus fuisset, auxilium ferre: cuius rei ergò Tribuni plebis creabantur, vt libro tertio de Legibus ostenditur: vel sedente, hoc est, præsentem, vt illud libro primo Familiarium Cn. Pompeio sedente. SVASIT, hinc infra, & in oratione pro Cluentio suasionem legis Seruiliæ vocat. SERVILIAM LEGEM, legem Q. Seruiliæ Capionis, paulo post. CRASSVS, L. Crassus. SINE SCÆVOLA, cum quo reliquos magistratus, præter Tribunatum, gessit. Fuit quidem Crassus augur etiam sine Scæuola, vt libro primo de Oratore loquens Augur Scæuola demonstrat, sed Auguratus in hisce magistratibus non solet numerari. GESSIT, gessit vero cum Cn. Domitio Aenobarbo, paulo post. EVM ENIM MAGISTRA-

TVM, Censuram. & est *αἰσχρολογία*, quare sine Scauola gesserit Censurā. PE-
 TIVIT, Lilius tamen libro quadragesimo tertio scribit, P. Mucium Scauo-
 lam Censuram petisse, quamvis repulsum tulerit. HAEC, qua Seruiliam le-
 gem suavit. LEGISSE, quod in illa oratione multa grauius, multa leniter,
 multa asperere, multa facete dicta sint, infra. QVATVOR ET TRIGINTA,
 tot enim numeratur. TVM, C. Atilio Serrano, Q. Seruilio Capione Con-
 sulibus, vt nos putamus, & Gellius libro decimo quinto capite vigesimo
 octauo, quamvis ibi Q. Atilium scriptum videamus. TOTIDEMQVE AN-
 NIS, quatuor, & triginta. MIHI AETATE PRAESTABAT, me natu ma-
 ior erat. HIS ENIM CONSVLIBVS, C. Atilio Serrano, Q. Seruilio Ca-
 pione, vt diximus. *αἰσχρολογία*. EAM LEGEM, Seruiliam. NATI SVMVS,
 aliud agens Cicero, vel simulans agere, suum etiam negotium agit, & vitam
 suam penē totam in hoc Dialogo paucis, sed diuersis locis, ne res ita facile co-
 gnoscatur, describit. Quare nos quoque suis locis ea, quae deesse videbatur,
 addemus, praesertim quum vitam illius ab aliis negligenter scriptam videa-
 mus. Ortus est igitur Cicero loco equestri, vt supra diximus, matre, quam
 Plutarchus *ἐλπίαν* vocat, quamvis aliqui locupletem vertant: quam tamen
 Heluiam, vel Eluiam Eusebius, & Eutropius appellant: patre vero M. Tul-
 lio, qui quum esset infirma valetudine, in Arpinati villa ferē aetatem egit in-
 literis, libro secundo de Legibus: & quum Cicero Consulatum peteret, de-
 celsit, quod libro primo ad Atticum, & apud Asconium scriptum videbis:
 Plutarchus tamen ita scribit: *πολλὴ δὲ τῆ πατρὸς οὐδὲν ἢν πινέσθαι μέτρον. οἱ μὲν γὰρ
 κινεφείον ἑὴν καὶ γινέσθαι, καὶ φραγῆναι τὸν ἀνδρα λέγουσιν.* hoc Dion libro quadragesimo
 sexto dixit. Vt vero scribit ipse libro secundo de Legibus, natus est in Arpina-
 ti villa, III. Non. Ian. quod epistola quinta libri septimi, & epistola quadra-
 gesima prima libri decimi tertii ad Atticum legimus: & maior natu Q. fra-
 tre fuit, vt epistola quarta libri primi, & epistola nona libri vndecimi ad At-
 ticum cognoscas. An vero prodigium de virgine icta fulmine, quod Eutro-
 pius refert, ad Ciceronem pertineat, docti iudicabunt. IPSE, L. Licinius
 Crassus. Q. CAEPIONE, Q. Seruilio Capione, de quo supra diximus: sed
 quum Cicero ipse, & alii scriptores soleant Consules hoc modo iungere:
 Q. Capione, C. Laelio Consulibus: credere possumus, Ciceronem hoc loco
 dedita opera separasse, vt hoc quasi signo admoneret, penē fatum fuisse, vt
 vterque Crassus, & Cicero ipse Consule nominis eiusdem, hoc est, Q. Serui-
 lio Capione, tam diuerso tempore nascerentur. Alia causa est, cur infra di-
 cat, Sylla Consule, & Pompeio, vt ibi dicemus. CONSVLE, an. ab V. C.
 sexcentesimo decimo quarto. C. LAELIO, de quo diximus. TRIENNIO
 IPSE, triennio integro. Ita vero saepe loquitur Cicero, vt epistola vige-
 sima prima libri tertii ad Atticum collegimus. Quare nihil forte mutan-
 dum fuerat libro secundo de Oratore, vbi prius, quadriennio, legebatur:
 quod triennium fuerit integrum, sed quadriennium minus integrum. MI-
 NOR, sic libro secundo de Oratore. ANTONIVS, M. Antonius, qui libro
 secundo de Oratore hoc idem affirmat. QVOD, quam rem, quod tempus,
 ICCIRCO POSVI, *πρόσθετα* ne quis dicat, vt dicere possit, iccirco posuisse,
 vt de se loqueretur. PRIMA MATVRITAS, quamvis enim quaedam Lati-
 ni sermonis integritas in Catulo, vt dixit supra, fuerit, nondum tamen erat
 illa maturitas, quae paulo post in Crasso fuit. POSSET NOTARI, posset co-
 gnosci hac Consulium, & temporis notatione. IAM, iam tum, quū L. Cra-
 ssus viueret. EO, ad eam maturitatem. NIHIL FERME QVIS QVAM AD-
 DERE POSSET, sic libro primo de Oratore: paulum hic aliquid poterit ad-
 dere. NISI QVI, quae sequuntur, ita dicit, vt, quod etiam Brutus intelle-
 xit, de

xit, de se dicere voluisse videatur. A PHILOSOPHIA, ad quam admirabili quodam studio incitatus Cic. se totum Philoni tradidit, infra. A IV-
RE CIVILI, cuius tantum scire voluit Cicero, quantum satis esset ora-
tori, supra. AB HISTORIA, cuius ita peritus Cicero fuit, vt ab
eo postularetur, vel potius flagitaretur, libro primo de Legibus. AVT,
quasi correctio. & hæc particula videtur ostendere, legendum esse sine in-
terrogatione: quod affirmet, non quærat: & affirmans, eum significat es-
se Ciceronem, vt M. Antonius libro primo de Oratore eodem penè modo
ita quasi diuinat: qui eloquens dici possit, aut hic est iam Crassus: aut si
quis pari fuerit ingenio, plurâque, quàm hic, & audierit, & lectitarit, &
scripserit. Per me tamen licet, vt quiuis cum interrogatione legat, præfer-
tim quum Cicero quasi rogatus respondeat. ISTE, orator. NESCIÖ,
futurus sit, an sit iste orator. SED, ad rem reditus. ETIAM, præter ea,
quæ diximus. IN CONSVLATV, quo tempore Q. Cæpio fuit conde-
mnatus, quamuis Liuius libro sexagesimo septimo scribat illum ante secun-
dum C. Marii Consulatum damnatum fuisse. Sed vel Liuius errauit, vel
Florus ordinem mutauit. Nos certe colligimus illum L. Crasso Consule in
iudicium vocatum fuisse: & ita colligimus: C. Norbanus Tribunus plebis
ipsum Q. Cæpionem accusauit, vt libro secundo de Oratore videre licet:
Tribunus vero plebis esse non potuit, nisi aliquot annis post Consulatum
M. Antonii. cuius Quæstor fuisset, vt libro secundo de Oratore dicitur. at
L. Crassus triennio post M. Antonium Consul fuit. M. item Antonius Nor-
banum Censorius defendit, vt ex libro secundo de Oratore constat. Censo-
rius vero esse vix potuit, nisi duobus annis minimum post Crassi Consula-
tum. Itaque res sic optime quadrat: L. Crassus Consule Norbanus Cæpionem
accusauit, & ipse Norbanus finito Tribunatu à Sulpicio fuit in iudicium vo-
catus, quem M. Antonius Censorius defendit. Sunt, qui putet, hic legi oport-
ere, in Censura, sed quum paulo post dicat, postrema Censoris oratio, non
probat, ne bis idem dicat. Q. CÆPIONE, Q. Seruilio Cæpione, de quo
diximus: cuius legem Crassus suauit. DEFENSIONE, defendebant autem
Q. Cæpionem de amissione exercitus, culpam in fortunam transferentes, li-
bro primo ad Herennium. NON BREVIS, satis longa, ΛΙΤΩΤΗΣ, & ὀλίγου,
quum paulo post sequatur brevis. LAUDATIO, talis, qualis in iudicio
dari solebat à laudatoribus. In iudiciis enim rei laudatores dabant, sed
qui decem dare non poterat, honestius erat ei nullum dare, quàm illum quasi
legitimum numerum consuetudinis non explere, vt ait Verrina septima. CEN-
SORIS ORATIO, L. Crassi ipsius Censoris oratio: Censoria oratio, paulo
post. DVODEVINGVAGESIMO, quadragesimo octauo: quem Crassus
agebat P. Claudio, M. Perpenna Coss. VSVS EST, contra Cn. Domitium
collegam, vt paulo post dicitur. IN HIS OMNIBVS, orationibus Crassi.
SINE VILLO FVCO, sine pigmentis, fucòque puerili, lib. secundo de Orat.
VERITATIS COLOR, nõ fucatus nitor, supra. translatio à fœminis, ab his
præsertim, quæ fucum sæpe, quod dicitur, faciunt. COMPREHENSIO, ET AM-
BITVS, vide supra, vbi de M. Antonio diximus. PERIODVM, περίοδον in
Orat. scribit. APPELLARI PLACET, aliter appellare placet. ILLVM, L.
Crassum, qui lib. tertio de Orat. cõplexionem verborum, quæ volui vno spiri-
tu posset, longissimam iudicauit. CONTRACTVS, ET BREVIS, debet enim
esse neq. breuior, quàm satis est, neq. longior, vt ait in Orat. ΚΩΛΑ, in Orat.
vbi docet, quæ sint καλὰ, quæ κόμματα, de quibus Aristoteles, Demetrius Pha-
lereus, & Aquila Romanus, præter alios, scripserunt. DISPERTIEBAT, sic
enim plerumq. dicebat: idq. genus dicendi Cic. maxime probabat, vt ait in Orat.

Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, vellem aliquid Antonio præter illum de ratione dicendi sanè exilem libellum, plura Crasso libuisset scribere: cum enim omnibus memoriam sui, tum etiam disciplinam dicendi nobis reliquissent. Nam Scauolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam. Et ego, Mihi quidem à pueritia quasi magistra fuit, inquam, illa in legem Cæpionis oratio: in qua & auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur: & invidia concitatur in iudicium, & accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter, tum dicendum fuit. multa in illa oratione grauius, multa lenius, multa asperius, multa facete dicta sunt: plura etiam dicta, quàm scripta: quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis intelligi potest. Ipsa illa censoria contra Cn. Domitium collegam non est oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paulo plenius: nulla est enim altercatio clamoribus vnquam habita maioribus: & uero fuit in hoc & popularis dictio excellens. Antonii genus dicendi multo aptius iudiciis, quàm concionibus.

HOC LOCO BRUTVS, dixit. ISTOS ORATORES, M. Antonium, & L. Crassum. ANTONIO, M. Antonio. ILLVM, qui illo imprudente, & inuito excidit, & in manus hominum peruenit, libro primo de Oratore. DE RATIONE DICENDI, de Rhetorica. SANÈ EXILEM, vnum, in Oratore: non multum scripti reliquit, idque adolescens, libro secundo de Oratore. LIBELLVM, in quo scripsit, disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem, in Oratore, & libro primo de Oratore. PLVRA, quàm scripsit. LIBVISSET, nam si libuisset, scripsissent, quum tales essent, vt possent scribere: sed non libuit illis, & præsertim M. Antonio qui nullam vnquam scripsit orationem. QVVM ENIM, αἰνολογία. OMNIBVS, qui scripta illorum legissent. MEMORIAM SVI, quæ iam propemodum consenuisset, nisi tu Cicero illam libris oratoriis immortalem reddidisses, libro secundo de Oratore. DISCIPLINAM DICENDI, quam nos sequeremur, illorum scriptiones videntes. NOBIS, qui dicendi rationem sectamur. RELIQVISENT, si plura scribere voluissent. NAM, ratio, cur idem in Scauola non requirat. SCAEVOLAE, Pontificis, supra. ELEGANTIAM, fuit enim Scauola parcorum elegantissimus, supra. Hic Scauola, vt pauca quadam de ipso repetamus, P. Scauolæ filius fuit, infra: quod etsi difficile cognoscitur, tu tamen ita colliges: P. Licinius Crassus, de quo supra diximus, P. Scauolæ frater fuit, vt ibidem demonstratum est. Porro Scauola Pontifex huius P. Scauolæ fratris filius fuit, vt L. Crassus lib. primo de Orat. dicit. Quare dubium non est, quin is significetur lib. tertio de Officiis illis verbis: Q. Scauola P. F. quum postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, idq. venditor ita fecisset, dixit, se pluris aestimare, & addidit centum millia. Hic est ille, vt supra in Scauola Augure diximus, quæ Fimbria vulneravit, in oratione pro Roscio Amerino: quæ postea Damasippus interfecit velut fauentem Sylle partibus, & quidē ante simulachrum Vestæ Carbone III. Mario filio

Consu

Consulibus : quod Paternus libro secundo, & Orofius libro quinto capite
 decimo nono scribunt. Damaspis igitur, non Damascius legi debet apud
 Liuium libro octuagesimo sexto : quem Brutum vocat Appianus, sed Florus
 nomen tacet. Cicero igitur lib. tertio de Natura Deorum Scauola mortem
 sic deflet: temperantia, prudentiaq. specimen ante simulachrum Vestae Pon-
 tificis maximus est Q. Scauola trucidatus: & libro tertio de Oratore: neque
 Crassus collegae sui Pontificis maximi sanguine simulachrum Vestae resper-
 sum esse vidit. an is in prouinciam sit profectus, supra, ubi de Rutilii accusa-
 tione loquitur, quaesiuimus. ET EGO, dixi. MIHI QUIDEM, sic pendet
 oratio: tu Brute ita dicis: si M. Antonius, & L. Crassus plura scripsissent, di-
 sciplinam dicendi nobis reliquissent: verum dicis. mihi quidem, & quae se-
 quantur. MAGISTRA, hinc Atticus infra Ciceroni sic respondet. tu sua-
 sionem legis Seruiliae tibi magistratam fuisse dicebas. LEGEM CAEPIONIS,
 legem Seruiliam, quam Q. Seruilius Caepio Consul tulit: qua, ut scribit Cas-
 siodorus, iudicia equitibus, & senatoribus communicauit: quam rem nos su-
 pra pluribus verbis explicauimus. hanc legem significat in oratione pro Ra-
 birio his verbis: hoc totidem verbis translatus caput est, quod fuit non mo-
 do in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia. Loquitur enim de iudiciis:
 quum in oratione vero pro Cornelio Balbo loquatur de rebus, quae non mul-
 tum ad iudicia pertinere videantur, dubitari potest, an eadem sit in illis
 verbis: num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia
 lege, aut ceteris, quibus Latinis hominibus erat propositum aliqua ex re
 premium ciuitatis? Tulit & Seruilius Glaucia legem, de qua suo loco di-
 cetur. ORATIO, suasio, infra. ORNATUR, nam Crassus in
 suasionem legis Seruiliae summis ornauit senatum laudibus: quum in dissua-
 sione rogationis eius, quae contra coloniam Narbonensem ferebatur,
 quantum potuit, de autoritate senatus detraxisset: unde M. Brutus ca-
 pita alterna inter se contraria recitanda curauit, ut in oratione pro Cluen-
 tio, & libro secundo de Oratore leges. DICUNTUR, ut illi iudi-
 cia communicentur, ut ait Cassiodorus. IUDICIUM, equitum, qui
 tum lege Sempronia iudicabant, ut scribit Asconius. hinc M. Brutus
 multa in equites Romanos ex ea oratione asperius dicta recitauit, quo
 animi illorum iudicium in Crassum incenderentur: orationem pro Cluen-
 tio lege. POPULARITER, quamuis enim senatum laudaret,
 quia tamen res ad populi commodum pertinentes dicebat, non poterat
 non populariter etiam dicere. DICENDUM ERIT, L. Crasso.
 ORATIONE, suasionem. GRAVITER, grauitate, & leniter, ut
 asperere, & facete *κατ' ἀντίθετον* opponit. EXPOSITIS, in ipsa ora-
 tione. ILLA CENSORIA, Censoris oratio, supra: cuius ver-
 ba quaedam M. Antonius libro secundo de Oratore profert. CON-
 TRA, oratio contra collegam: oratio, quam contra collegam Cra-
 ssus Censor habuit, libro secundo de Oratore. In ea videtur illud di-
 xisse, quod in Nerone scribit Suetonius: non esse mirandum, quod
 aeneam barbam Domitius haberet, cui esset os ferreum, cor plum-
 beum. CN. DOMITIVM, infra. COLLEGAM, in Censura, quo tempo-
 re L. Crassus edicto suo magistratos dicendi sustulit, libro tertio de Orato-
 re: vel uterque, ut Suetonius in libello de Claris Rhetoribus, & Gellius libro
 decimo quinto capite vndecimo scribunt: qui totum etiam edictum ponunt.
 Plura Plinius lib. decimo septimo capite primo, Valerius Maximus lib. nono
 cap. primo, & Macrobius lib. tertio referunt. NULLA EST ENIM, *αἰτιολογία*,
 quare sit commentarium paulo plenius. ALTERCATIO, supra. MAIORIBUS,

nec concio maior vnquam fuit, nec apud populum grauior oratio, quàm L. Crassi contra collegam in Censura, neq. lepore, & festiuitate conditior, lib. secundo de Oratore. HOC, L. Crasso. POPVLARIS, ad conciones populares maxime accommodata, vbi sepe fit altercatio, in qua inuenit parem neminem, vt supra dixit Cicero, qui, vt videmus, Crassum omnibus anteponit, vt se ipse quasi describat, quem sub persona Crassi saepe significat, vt etiam Quintilianus intellexit. Hic Crassus quum multa de L. Philippo Consule questus esset, & permulta vehementissima animi contentione dixisset, dicitur ei latus condoluisse, sudorque multus esse consecutus: ex quo quum conhorruisset, cum febris domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumptus, libro tertio de Oratore. ANTONII, M. Antonii, supra. IUDICIIS, de quibus, id est de causis recipiendis, & agendis ipse plura tradit præcepta libro secundo de Oratore.

Hoc loco ipsum Domitium non relinquo. nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis, atque ingenii, quo & magistratus personam, & consularem dignitatem tueretur. quod idem de C. Cælio dixerim, industriam in eo summam fuisse, summâsque virtutes, eloquentiæ tantum, quod esset in rebus priuatis amicis eius, in Repub. ipsius dignitati satis. Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus Latine & diligenter loquentibus numeratus est: qui tamen summa nobilitate hominem, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia, L. Philippum in Consulatus petitione superauit. Eodem tempore C. Clodius, etsi propter summam nobilitatem, & singularem potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiæ quamdam mediocritatem afferebat. Eiusdem ferè temporis fuit eques Romanus C. Titius: qui meo iudicio eò peruenisse videtur, quod potuit ferè Latinus orator sine Græcis literis, & sine multo vsu peruenire, huius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, vt penè Attico stylo scriptæ esse videantur. easdem argutias in tragœdias satis ille quidem acuite, sed parum tragice transtulit. quem studebat imitari L. Afranius poeta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam, vt scitis, disertus. Fuit etiam Q. Rubrius Varro, qui à senatu hostis cum C. Mario iudicatus est, acer & vehemens accusator.

HOC LOCO, quo loquor de M. Antonio, L. Crasso, & Q. Scauola Pót. IPSVM, quem paulo ante dixi L. Crassi in Censura collegam fuisse. DOMITIVM, Cn. Domitium Aenobarbum, qui M. Silanum, vt supra diximus, accusauit: qui Tribunus plebis C. Mario III. L. Aurelio Oreste Consuli- bus legem tulit, vt sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet, quod Paterculus libro secundo refert. Pontificibus enim offensor, quod alium potius, quàm se, in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegis ad populum transtulit, vt Suetonius in Nerone testatur. hinc Cicero in oratione secunda contra Rullum ita scribit; de sacer

de sacerdotiis Cn. Domitius Tribunus plebis vir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi vocaretur: ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooptaretur: quam legem Domitiam in epistolis ad M. Brutum vocat: qua Cn. ipse Domitius postea Pontifex Maximus Populi suffragio creatus est, ut Liuius libro sexagesimo septimo scripsit. Tribunus etiam plebis iratus M. Scauro, quod eum in Augurum collegium non cooptauerat, diem ei dixit apud populum, & multam irrogauit, quod eius opera sacra multa populi Romani diminuta esse diceret, quod scribit Asconius. In Consulatu vero, quem gessit cum C. Cassio Longino an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo octauo, Allobrogibus, Aruernisque superatis, elephantis per prouinciam inuectus est, turba militum quasi inter solennia triumphi prosequente: quod Suetonius in Nerone refert. In eo tanta fuit grauitas, tanta autoritas, ut, quod esset ab eo obiectum L. Crasso in Censura, ut dictum est, collegæ, lepore magis eleuandum, quam contentione frangendum videretur, ut libro secundo de Oratore dicitur. Dixit tamen eum treis vxores extulisse, quod apud Plutarchum legimus, ut apud Suetonium in Nerone duas familias Domitias fuisse. **NON RELINQVO**, sed ipsum quoque numerandum puto, **ΛΙΤΩΤΗΣ**. **NAM**, **αὐτολογία**, quare non relinquat. **NON EVIT**, Cn. Domitius. **PONO**, duco, arbitror, **τίθημι**. aliter pone. **ORATIONIS**, **ATQVE INGENII**, quum prius sit ingenium, quam oratio, videtur ordinem mutasse, ut oratio cresceret. **TVRRETVR**, obtineret, ut supra de Ser. Sulpicio locutus est. **IDEM**, quod de Cn. Domitio dixi. **C. CAELIO**, C. Cælio Caldo, qui fuit homo nouus, ut leges apud Ciceronem libro primo de Oratore, & Verrina septima, & apud Q. fratrem in libro de Petitione Consulatus. Fuit æqualis Crassi, cui maximo honori fuit illa ipsa, quamcunq. assequi potuit, in dicendo mediocritas, libro primo de Oratore. Hic iudex absoluit eum iniuriarum, qui Lucilium poetam in scena nominatim læserat, libro secundo ad Herennium. **Quæsturam** quum peteret, repulsam tulit, ut ait in oratione pro Plancio, quamuis ibi Q. Cælius male legatur, quum C. Cælius legi debeat. Is non mediocribus inimicitiiis, ac laboribus contendit, ut ad summos honores perueniret, Verrina septima. Itaque postea Consulatum cum duobus hominibus nobilissimis petiuit, & Consul est factus, ut Q. frater in lib. de Petitione Consulatus scribit: quæ quidem magistratû an. ab V. C. sexcentesimo sexagesimo cum L. Domitio Aenobarbo gessit. **INDVSTRIAM**, nam laboribus contendit, ut ad honores, quod diximus perueniret. **ELOQVENTIAE TANTVM**, mediocritas in dicendo, lib. primo de Orat. **EODEM TEMPORE**, nam sequenti anno cum C. Valerio Flacco, ut Plin. lib. decimo nono cap. tertio refert, Consul fuit. **M. HERENNIVS**, Herénii plebei fuerunt, ut apud Ciceronem lib. primo ad Atticum Tribunatus pl. ostendit. **TAMEN**, quamuis esset plebeius, & in mediocribus oratoribus numeratus. **SVMMA NOBILITATE**, sic in oratione pro Muræna: & lib. secundo de Officiis virum in primis clarum vocat. **COGNATIONE**, Marcia gente patricia, ut supra de L. Marcio diximus, quamuis hic L. Marcus Philippus videatur plebeius fuisse, quum dicatur à Cicerone lib. secundo de Officiis in Tribunatu legem agrariam tulisse. **SODALITATE**, in qua multos haberet sodales, qui poterant illi suffragari, ut fieri solebat ita, ut lex Licinia de sodalitiis sit lata, ut est in oratione pro Plancio, & olim senatusconsultum factum, ut sodalitates, decuratiq. discederent, ut epistola tertia libri secundi ad Q. fratrem scribitur. In veterum monumentis Titios sodales fuisse legimus. Huiusmodi societatem superioribus annis Venetiis fieri vidimus, in quam recipiebantur, illi

tantum, qui multum opibus poterant. COLLEGIO, videri potest prope-
modum ἐπὶ τῷ νόμῳ, quando apud iurifconsultos sodales dicuntur, qui sunt
eiusdem collegii. hic enim collegium non Augurum, aut Pontificum inter-
pretor, sed vnum ex his collegiis, quæ postea senatus sustulit, & Clodius re-
stituit, quod in oratione in Pisonem vidimus. SUMMA, sic tamen summa,
vt ipse L. Crasso, & M. Antonio proximus accederet, non illis maior esset,
infra. ELOQUENTIA, qua florentissimus in oratione pro Quintio dici-
tur. L. PHILIPPVM, de quo dicemus. SUPERAVIT, quod nemo, vt ait
in oratione pro Muræna, fuisset arbitratus. EODEM TEMPORE, fuit enim
Consul inter ipsum M. Herennium, & L. Philippum. C. CLODIVS, C. Clo-
dius Ap. F. Pulcher, qui magnificentissime Aedilitate libro secundo de Offi-
ciis functus esse dicitur: hinc Verrina sexta sic ait: C. Claudius, cuius Aedili-
tatem magnificentissimam scimus fuisse, vsus est hoc cupidine tandiu, dum
forum Diis immortalibus, populoque Romano habuit ornatum: & in ora-
tione de Responis: P. Clodius Athenionis, aut Spartaci exemplo, ludos face-
re maluit, quàm Caii, aut Appii Claudiorum. Is Prætor in Sicilia fuit, & le-
ges Halesinis dedit, Verrina quarta: deinde cum M. Perpæna an. ab V. C. sex-
centesimo sexagesimo secundo Consul fuit, vt Cassiodorus ait, quamvis Per-
pennæ cognomen Claudiorum male apponat: & qui superioribus annis Con-
sules collegit hunc P. Claudium male vocat. SUMMAM NOBILITATEM,
gentis Claudiar, de qua Suetonius in Tiberio multa scribit, & nos supra de
Appio Cæco quædam diximus. POTENTIAM, hinc in oratione pro Plan-
cio potentissimum, & clarissimum ciuem vocat. Affererat, dichoreus,
EIVSDEM FERÈ TEMPORIS, aliter iisdem ferè temporibus. C. TITIVS,
de quo scriptum nihil nos præterea vidimus. GRAECIS LITERIS, quæ
multum iuuent, vt supra de Sulpicio Gallo diximus. VSV, qui omnium ma-
gistrorum præcepta superat, libro primo de Oratore: qui magister est opti-
mus, in oratione pro Rabirio: quem penes arbitrium est, vis, & norma lo-
quendi, vt ait Horatius: exercitatione, quæ omnia posse dicitur. PERVENI-
RE, dichoreus. HVIUS, C. Titii. TANTVM, repetitio. ARGVTIA-
RVM, quæ in sententiis spectari solent. nam sententiæ si sunt argutæ dele-
ctant, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. EXEMPLORVM, quæ
quantum prosint oratori quum Cicero libro primo de Oratore, tum Quin-
tilianus libro quinto capite vndecimo pluribus disputavit. VRBANITA-
TIS, ioci, salis, facetiarum, de quibus libro secundo de Oratore disputatur.
ATTICO, scito, & eleganti, qualis est Atticus, qui proverbio lepos Atticus
etiam dicitur: quem Cicero maxime probavit. nec enim Titius Attice id est
græce scripsit. sic Latinum ἀττικὸν ἐπιστολὰν decima sexta libri quarti ad At-
ticum, ἀττικὰ ἐπιστολὰν libro primo, & ἀττικὸν λόγον libro decimo quinto ad Atticum:
vel Attico, faceto, quod Attici in eo genere præter cæteros excellere, lib.
secundo de Oratore. ESSE VIDEANTVR, trochæus cum præane tertio,
vel dactyloscolius: certe numerus, quo Cicero frequenter utitur. TRAGOE-
DIAS, quas C. Titius ipse scripsit. vnde videtur interpretes Horatii deceptus,
qui putavit eundem Titium fuisse, Pindarici fontis qui non expalluit hau-
stus, & eum, qui scripsit tragœdias: quum hic multo ante floruerit, & ille tẽ-
pore Augusti vixerit: quanquam ille potuit etiam vtrunq. præstare. ILLE,
C. Titius. PARVM TRAGICE, quum argutiæ dicantur potissimum dele-
lectandi causa, & omne genus scripti grauitate tragœdia vincat, nec quic-
quam habeat, in quo sit argutiis locus. QVEM, C. Titium. IMITARI, in
scribendis fabulis, hisq. argutiis admiscendis. LAFRANIVS POETA, cu-
ius vitam Crinitus, & Lilius scripserunt. HOMO PERARGVTVS IN FA-
BVLIS

BYLIS QVIDEM, quippe qui argutias, Titium imitatus, in fabulas transtulerit. aliter homo peracutus in fabulis quidem. ETIAM, VT SCITIS, DI SERTVS, præterquam quòd in fabulis argutus fuit, etiam disertus fuit ita, vt hic inter oratores locum habere possit: id quod vos scitis, qui illum vidistis, vel potius illius scripta legistis. FVIT ETIAM, iisdem temporibus. Q. RVBRIVS VARRO, cuius historiam quærent alii. A SENATV, qui duodecim hostes iudicauit, vt Liuius libro septuagesimo septimo, & Paternus libro secundo scribunt: in his C. Marium patrè, & filium, quibus alios addit Appianus: sed neque ipse, neque scriptor alius Q. Rubrium, quod ego sciam, nominauit. C. MARIO, patre, cuius vitâ Plutarchus, & alii scribunt.

In eo genere sanè probabilis, doctus autem Græcis literis, propinquus noster, factus ad dicendum, M. Gratidius, M. Antonii per familiaris: cuius præfectus cum esset in Cilicia, est interfectus: qui accusauit C. Fimbriam, M. Marii Gratidiani pater. Atque etiam apud socios, & Latinos oratores habiti sunt Q. Vectius Vectianus è Marfis, quem ipse cognoui, prudens vir, & in dicendo breuis: Q. & D. Valerii Sorani, vicini, & familiares mei, non tam in dicendo admirabiles, quàm docti & Græcis literis & Latinis: C. Rusticellus Bononiensis, is quidem & exercitatus, & natura volubilis: omnium autem eloquentissimus extra hanc urbem T. Betutius Barrus Asculanus, cuius sunt aliquot orationes Asculi habitæ, illa Romæ contra Capionem, nobilis sanè: cui orationi Capionis ore respondit Aelius; qui scriptitauit orationes multas, orator ipse nunquam fuit. Apud maiores autem nostros video disertissimum habitum ex Latio L. Papirium Fregellanum, Ti. Gracchi P. F. ferè atate. eius autem oratio est pro Fregellanis colonisque Latinis habita in senatu.

EO GENERE, accusatorio. PROPINQVVS NOSTER, auus enim noster Marii Gratidii sororem in matrimonio habuit, libro tertio de Legibus. hinc libro tertio de Officiis Marium Gratidianum propinquum vocat: & epistola quadragesima prima libri duodecimi ad Atticum C. Marius quidam Ciceronem per cognationem, quæ secum esset, rogat. FACTVS, aliter factus. M. GRATIDIVS, M. Marius Gratidius: cuius videtur is vel filius, vel propinquus fuisse, qui fuit Q. fratris legatus, vt epistola prima libri primi ad Q. fratrem, & in oratione pro Flacco legitur: quem Cicero magni faciebat, vt epistola prima, secunda, tertia, & quarta libri septimi Familiariû, ac epistola octaua libri secundi ad Q. fratrem testatur. M. ANTONII, oratoris, de quo supra. CILICIA, quò M. Antonius Proconsul profectus esse dicitur lib. primo de Oratore. QVI, M. Marius Gratidius. C. FIMBRIAM, illum, opinor, de quo supra diximus. M. MARI GRATIDIANI, non dubito, quin hic sit ille, qui libro primo de Oratore, & libro tertio de Officiis dicitur cum Sergio Aurata de venditis ædibus litigasse: quem postea Sergius Catilina vel ob id fortasse, quòd cum suo propinquo litigasset, vel quòd Marianus esset, interfecit, vt Q. frater in libello de Petitione Consulatus, Asco-

nus in oratione contra Catilinam, & Antonium, Plutarchus in Sylla, & Seneca libro tertio capite decimo octauo testantur: de quo plura nos infra dicemus. Nunc quærimus, qua ratione M. Marius Gratidianus dicatur, nam si natus è M. Mario Gratidio est, & à Fimbria adoptatus, C. Flavius Fimbria Gratidianus debuit appellari: si è Fimbria natus, & in Marios, siue Gratidios per adoptionem translatus, Marius Gratidius Flavianus debuit vocari: nisi Cicero, vt alii, vetus nomen voluit retinere, vt in T. Pomponio Attico fecit, quamuis illum sciret Q. Cæcilius Pomponianum Atticum vocari debere. Diximus autem, videri à Fimbria adoptatum fuisse, quia in libris veteribus ita legimus: qui accusauit C. Fimbriam M. Marii Gratidiani patrem. Verum si pater legatur, vt in pluribus libris legitur, non erit dubium, quin M. Marius Gratidianus M. Gratidii, de quo loquitur Cicero, filius fuerit, à quocunque sit adoptatus. SOCIOS, ET LATINOS, sic etiam supra seiunxit socios, & nomen Latinum, & Liuius libro octauo sociorum, nominisque Latini defectionem dixit. Q. VECTIVS VECTIANVS, de quo quidem nos nihil inuenimus. MARSIS, quos Plinius non in Latio, sed in quarta regione Italiae collocat, & Ptolemæus eorum ciuitates à Latinorum ciuitatibus separat. Marfi porro socii populi Romani videntur fuisse, quum M. Valerius Maximus illis victis foedus à Liuiio lib. decimo restituisse dicatur. Ordinem igitur propositum Cicero seruat, quum prius oratorem ex sociis, quàm ex Latinis ponat. In Marsis autem Vectius nomen frequens videtur fuisse, quum Philippica etiam duodecima P. Vectius Marforum dux appelletur. Q. Quintus Valerius Soranus, qui lib. tertio de Oratore togatorum omnium literatissimus appellatur, eum nos esse credimus, quem Plinius, & Solinus scribunt poenas luisse, quod Urbis nomen enunciaffet. D. Decimus Valerius Soranus, de quo pauca scribuntur. SORANI, à Sora, quam nec Plinius à Latio seiungit, & Ptolemæus inter vrbes Latinas numerat: & ita post sociorum oratorem Latinos ordine suo ponit. & sanè lib. etiam tertio de Oratore Soranum vt Latinum nominat. VICINI, Romæ, non in patria, nam Sora multum distat ab Arpino. vel vicini ruri. Sic enim Cicero sæpe suos vicinos appellat. FAMILIARES MEI, vt homines doctissimi. C. RVSTICELLVS BONONIENSIS, hodie quoque Bononiæ sunt Rusticelli. atque hoc loco Cicero videtur voluisse socios, & Latinos simul complecti, quod Bononienses antea fortasse socii fuissent, postea certe Latini coloni, vt Liuius, Paterculus, & Plinius scribunt. VOLVIBILIS, sic Carbo supra volubilis orator appellatur. HANC VRBEM, Romam. T. BETVTIVS BARRVS, is fortasse, quem maledicum, & mordacè significat Horatius satyra septima, & Porphyrio eius interpretes satyra sexta scribit, incestum cum Aemilia Vestali fecisse. Illis certe temporibus tres virgines Vestales sunt damnatae, vt supra diximus, aliter T. Berutius Barrus. ASCVLAVS, Asculum ponitur à Plinio in quinta regione Italiae, & colonia Piceni nobilissima vocatur. SVNT, extant. ILLA, oratio. ROMAE, habita. CAEPIONEM, Q. Seruiliū Caepionem, cui fortuna belli crimini, inuidia populi calamitati fuit, supra. CAEPIONIS ORE RESPONDIT AELIVS, Aelius eam scripsit orationem, qua Caepio T. Betutii Barri orationi respondit, quod infra etiam dicetur. ORATIONES MVLTAS, quas alii dicerent, infra. IPSE, Aelius. NVNQVAM FVIT, orator enim nec studuit vnquam esse, nec fuit, infra. EX LATIO, vbi erant Fregellæ, vt hic apparet, & Liuius ostendit libro octauo, vbi scribit Fregellas coloniam esse deductam, & eum agrum fuisse Volscorum, quos Plinius in Latio ponit. L. PAPIRIVM, de quo scriptum nihil legimus. T. GRACCHI P. F. Tiberii Sempronii Gracchi Publici filii, qui bis Consul, & Censor,

& Cenfor, & pater Gracchorum fuit, supra. *AETATE*, in quabis Consul fuit, vt supra scripsimus. *EIVS*, L. Papirii Fregellani. *EST*, extat. *FREGELLANIS*, iam tum fortasse suspectis, ne deficerent, vt postea defecerunt, vt supra de L. Opimio retulimus. *COLONISQVE LATINIS*, colonis olim in Latium deductis: quâquam malo legere, coloniisque Latinis, vt ita dicat: Papirius Fregellanus habuit orationem pro Fregellanis, & pro cæteris coloniis Latinis, vt olim M. Sextius Fregellanus pro duodeuiginti coloniis respondit, vt ait Liuius libro vigesimo septimo, vbi, & libro vigesimo nono colonias Latinas penè omnes numerat: atque ipse, & alii sæpe colonias Latinas, raro colonos Latinos solent dicere. *HABITA*, à L. Papirio Romæ.

Tum Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis istis externis quasi oratoribus? Quid censes, inquam, nisi idem, quod urbanis, præter vnum, quod non est eorum urbanitate quadam quasi colorata oratio? Et Brutus, Qui est, inquit, iste tandem urbanitatis color? Nescio, inquam: tantum esse quendam scio. Id tu Brute iam intelliges, cum in Galliam veneris. audies tu quidem etiam verba quædam non trita Romæ: sed hæc mutari, dedisci quæ possunt. illud est maius, quod in vocibus nostrorum oratorum recinit quiddam, & resonat urbanus. nec hoc in Oratoribus modo apparet, sed etiam in cæteris. ego memini, T. Tincam Placentinum, hominem facetissimum, cum familiari nostro Q. Granius præcone dicacitate certare. Eon', inquit Brutus, de quo multa Lucilius? Isto ipso: sed Tincam non minus multa ridicule dicentem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo: vt ego iam non mirer illud Theophrasto accidisse, quod dicitur; cum percontaretur ex anicula quadam, quanti aliquid venderet; & respondisset illa, atque addidisset, Hospes non pote minoris; tulisse eum moleste, se non effugere hospitis speciem, cum ætatem ageret Athenis, optimèque loqueretur. omnium, sicut opinor, in nostris est quidam urbanorum, sicut ille Atticorum, sonus. sed domum redeamus, id est ad nostros reuertamur.

QVASI, hæc particula commode in medio ponitur, quoniam vtrique verbo potest seruire: quasi oratoribus, quod habiti sint, non fuerint oratores, paulo ante: vel quasi oratoribus Romam missis, vt mittuntur oratores, & legati: quum L. Papirius pro Fregellanis, & coloniis Latinis Romæ in senatu sit locutus. Potes etiam coniungere cum superiore verbo, quasi externis, quod extra urbem Romam essent nati: vel iungas cum utroque verbo, quasi oratoribus externis, quod Romam quasi externi oratores venerint. *CENSES*, tribuere me. *IDEM*, aliter id. *VRBANIS*, in urbe natis. *FORVM*, externorum quasi oratorum. *VRBANITATE QVADAM*, urbana, & Romana quadam elegantia. *QVASI COLORATA*, translationem paulo durior hac particula, quasi, mollit. *ISTE*, quem tu Cicero colorem videris vocare, quum dicis orationem coloratam. *NE SCIO*, quum res ea sit, quæ facilius intelligi, quàm dici possit. *QVENDAM*, colore. *SCIO*, quippe

qui libro tertio de Oratore hac de re plura scripserim. **ID**, esse quendam colorem urbanitatis Romanæ. **INTELLIGES**, audiens contrarium. **GALLIAM**, citeriorem. **VENERIS**, aliquando: vel paulo post, ut eas obuiam Cæsari ex Hispania reuertenti, ut libro decimo tertio ad Atticum legimus: quanquam id factum est post mortem Marcelli, qui infra viuere dicitur: sed fortasse proficisci cogitarat, & interea Marcellus fuit interfectus: vel ut eam prouinciam regas: sed tum de tempore nascitur dubitatio, quod Plutarchus ita scribat in Bruto: μέλλων διακρίνειν εἰς Ἀσὶν καὶ εἰς Ἀφρικανίαν, καὶ σκηπτικῶς, ἐρὼν τῶν πλὴν αὐτοῦ ἀλπερινῶν καὶ ἀνδρείων ἐπὶ τῆς γαλίας: quod Cicero epistola sexta libri sexti Familiarum his verbis videtur confirmare: Cæsar Calsium sibi legauit, Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ: Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit: & epistola vndecima libri decimi tertii Familiarium ad ipsum Brutum hoc modo scribens: his temporibus à me Brundisio cum literis, & mandatis profectus est ad Cæsarem. atqui tum Brutus erat, ut opinor, in Gallia, & Cæsar in Aegypto potius, quàm in Africa bellum gerebat. Hoc vero loco dicit, quum in Galliam veneris, & dicit post Tulliæ mortem, quæ tempore belli Hispaniæ obijt, ut supra diximus, & libro duodecimo ad Atticum cognoscitur. Illud accedit, quod in Oratore scribit, sc, quum Brutus esset in Gallia, absoluto Catone, oratorem ipsum aggressum fuisse. at Catonem absoluit, dum Cæsar in Hispania bellum gereret. neque enim Catonem potuit absoluere, nisi finito bello Africo, in quo se Cato interfecit. Brutus præterea prius in Asia fuerat, & inde literas consolatorias ad Ciceronem scripserat, ut in principio diximus. Itaq. dicendum videtur, Brutum post Tulliæ mortē Galliæ præfuisse: nisi forte multo prius illum Cæsar Galliæ præfecit, quàm ille in prouinciam sit profectus. Vel repetamus, quod diximus, exordium, in quo de Tulliæ morte fit mentio, multo post ipsum librū factum: vel librū ipsum diuersis temporibus scriptum fuisse. **ETIAM VERBA**, aliter ea verba. **HAEC**, verba. **POSSUNT**, nā, quod opus est, affert ratio, docent literæ, confirmat cōsuetudo & legendi, & loquendi, libro tertio de Oratore. **ILLUD**, illa suauitas, lib. tertio de Oratore. **NOTORVM**, urbanorum. **VRBANVS**, hinc lib. tertio de Oratore ita scribit: nostri minus student literis, quàm Latini, tamen ex istis, quos nostis, urbanis, in quibus minimum est literarum, nemo est, quin literatissimum togatorum omnium **Q. Valerium Soranum** lenitate vocis, atq. ipso oris pressu, & sono facile vincat. **T. TINCAM**, aliter **T. Tineam**. apud Quintilianum vero libro primo capite decimo Tingam scriptum vidimus. **Q. GRANIO**, de quo supra. **EON' EONE**. **MVLTA**, scripsit, & quidem libro vndecimo, ut ostendit Gellius libro quarto capite decimo septimo. **LVCILIVS**, poëta, cuius vitam Crinitus, & Lilius scribunt: **ISTO IPSO**, **Q. Granio**. **SED TINCAM**, ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν. **NESCIO QVO SAPORE**, nescio qua suauitate, quæ exibat ex ore, ut ait libro tertio de Oratore, translatio. **VERNACVLO**, domestico, urbano, patrio, Romano, qui nunc opponitur Placentino. **NON MIRER**, quum hoc ipsum ego intelligam. **THEOPHRASTO**, philosopho, supra. **ANICVLA QVADAM**, anu Attica, ut Quintilianus libro octauo capite primo. **RESPONDISSET**, quāti venderet. **NON POTE MINORIS**, non potest minoris emi. aliter non potest minoris. alii, non potes minoris. **OPTIME QVE LOQVERETVR**, vnde Theophrastus à diuinitate loquendi fuit appellatus, ut supra plurimis verbis ostendimus. **OMNIVM**, sicut **OPINOR**, in nostris est, aliter omnium. sic, ut opinor, in nostris est. recte, ut nos putamus, ut ita dicat: Theophrastus optime omnium loque retur. deinde addat, quæ sequuntur. **NOSTRIS**, Romanis. **ATTICORVM**, sic libro

fic libro tertio de Oratore : suauitas loquendi vt apud Græcos Atticorum, sic in Latino sermone huius est vrbs maxime propria. DOMVM REDEAMVS, prouerbii speciem habet, &, quid significet, verba, quæ sequuntur, ostendunt. ID EST AD NOSTROS REVERTAMVR, interpretatio potius à Cicerone posita, quàm ab aliquo, vt multi suspicantur, addita. nam posset aliquis illud, domum redeamus, ad rem reuertamur, vel aliter interpretari.

Duobus igitur summis Crasso & Antonio L. Philippus proximus accedebat, sed longo interuallo tamen proximus. itaque eum, etsi nemo intercedebat qui se illi anteferebat, neque secundum tamen, neque tertium dixerim. nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cum palmam iam primus acceperit : nec in oratoribus, qui tantum absit à primo, vix vt in eodem curriculo esse videatur. sed tamen erant ea in Philippo, quæ qui sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret, summa libertas in oratione, multæ facetiæ, satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententiis. erat etiam in primis, vt temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, in altercando cum aliquo aculeo, & maledicto facetus. Horum ætati propè coniunctus L. Gellius, non tam vendibilis orator, quàm vt nescires quid ei deesset : nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerum immemor, & verbis solutus satis, sed in magnos oratores inciderat eius ætas : multam tamen operam amicis, & vtilem præbuit : atque ita diu vixit, vt multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis versaretur.

SUMMIS, oratoribus. CRASSO, ET ANTONIO, supra. L. PHILIPPVS, L. Marcius Philippus, qui gloriari solebat, se sine vilo munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima, libro secundo de Officiis : Tribunus tamen militum fieri non potuit, in oratione pro Plancio. Hic in Tribunatu plebis, quum legem agrariam ferret, quam tamen antiquari passus est, & in eo vehementer se moderatum præbuit, sed quum in agendo multa populariter, tum illud male dixit, non esse in ciuitate duo millia hominum, qui rem haberent, libro secundo de Officiis. Hic primum in Consulatus petitione à M. Herennio fuit superatus, vt supra dictum est : deinde tamen Consul est factus cum Sex. Iulio Cæsare an. ab V. C. sexcentesimo sexagesimo tertio : quo quidem anno vehementer in causam principum est inuectus, libro primo de Oratore : & ita inuectus est, vt constaret, eum dixisse : videndum sibi aliud esse consilium : illo senatu se Rempub. gerere non posse. & quum postea L. Crassus illi homini & vehementi, & diserto, & in primis forti ad resistendum quasi quasdam faces verborum admouisset, non tulit, & grauius exarsit, pignoribusque ablatis Crassum instituit coercere, vt libro tertio de Oratore scribitur : quem quidem, concionantem se quum esset ausus interpellare, M. Drusus, obtorta gula, in carcerem detrudendum curauit, vt Valerius Maximus libro nono capite quinto, & Florus libro tertio capite decimo septimo scribunt, Censor fuit cum M. Perpenna, quod Verrina ter-

tia, & apud Valerium Maximum libro octauo capite decimo quarto refer-
tur: & auunculum suum præterit in recitando senatu. nihil enim poterat
dicere, quare rata non essent, quæ erant acta in ea Repub. in qua se illis tem-
poribus Censorem esse voluisset, in oratione pro Domo: & tunc forte dixit
sententiam, cui senatus est assensus, vt quas ciuitates L. Sylla pecunia acce-
pta ex S.C. liberauisset, hæc rursus vectigales essent, neq. his pecunia, quam
pro libertate dederant, redderetur: quam quidem sententiam non vtilem
Cicero lib. tertio de Officiis existimat. Huius L. Philippi extat oratio apud
Sallustium, in qua censet, vt Ap. Claudius Interrex cum Q. Catulo Procon-
sule, & cæteris, quibus imperium est, vrbi præsidio sint: operam dent, nequid
Respub. detrimenti capiat. Hic, quum bellum Sertorianum Consules recusa-
rent, pro Consulibus se Pompeium mittere dixit, non pro Consule, quod in
oratione pro lege Manilia, & Philippica vndecima legimus. Hic vno tempo-
re cum suis inimicissimis rediit in gratiam, quibus cum omnibus eadē Resp.
reconciliauit, quæ alienarat, vt ait in oratione de Prouinciis Consularibus.
Ob hæc res omnes dicitur in oratione pro Quintio eloquentia, grauitate,
honore florentissimus. LONGO INTERVALLO, hunc locum summus
poëta in librum quintum ita transtulit: proximus huic, longo sed proximus
interuallo insequitur Salius. EVM, L. Philippū. INTERCEDEBAT, in-
ter ipsum L. Philippum, & illos Crassum, & Antonium. NEC ENIM,
οὐδὲ γὰρ, & *οὐκ ὀλίγον* IN QUADRIGIS, in quadrigarum curriculo. SED
TAMEN, quamuis eum neque secundum, neque tertium dixerim. SINE
COMPARATIONE, sic de Q. Catulo supra. ILLORVM, L. Crassi, & M.
Antonii. SVMMA LIBERTAS IN ORATIONE, quod libere loqueretur,
vt quum dixit, videndum sibi esse aliud consilium, quod paulo ante retuli-
mus. Nec meditabatur, quod erat dicturus: qui ita solebat ad dicendum sur-
gere, vt, quod primum verbum habiturus esset, nesciret. & aiebat idem, quū
brachium calefecisset, tunc se solere pugnare, vt refertur libro secundo de
Oratore. hæc libertas for te grauem reddebat, qualem vocat infra. MULTAE
FACETIAE, multus lepos, libro primo de Officiis. hinc forte suauem, &
facetum vocat infra. ERAT, ipse L. Philippus. IN PRIMIS, in primis in-
stitutus: sic libro secundo de Oratore, Philippus in primis disertus, atque
eruditus. VT TEMPORIBVS ILLIS, sic supra de D. Bruto, & de L. Ca-
lio Antipatro locutus est. FACETVS, vt quum Q. Catulum rogauit, quid
litraret: item quum, producto pusillo teste, dixit, licet rogare? tum Quæsi-
tor properans, modo breuiter: hic ille, non accusabis, perpusillum rogabo, li-
bro secundo de Oratore. HORVM, L. Crassi, M. Antonii, & L. Philippi.
L. GELLIVS, L. Gellius Publicola, qui omnibus honoribus ad Censuram
vsque defunctus est, vt Valerius Maximus libro quinto capite nono refert.
Nam Prætor fuit, & ex Prætura Proconsul in Græciam venit, vt libro pri-
mo de Legibus est scriptum. Consul item fuit cum Cn. Cornelio Lentulo
an. ab V.C. sexcentesimo octuagesimo secundo, & Chrysum acerrime pugnan-
tem prælio oppressit, vt ait Orosius libro quinto capite vigesimo quarto, sed
ipse a Spartaco victus est acie, vt Liuius libro nonagesimo sexto scripsit. Nos
igitur credimus Verrina quarta sic legi oportere: Cn. Lentulus, & L. Gel-
lius Consules, non autem, Cn. Lentulus, & Lucullus, vt nunc legitur. Cen-
sores etiam, vt Plutarchus in Pompeio pluribus ostendit, simul fuerunt: &
asperam Censuram egerunt, quatuor & sexaginta senatu motis, Liuius li-
bro nonagesimo octauo, & in his C. Antonio, qui postea fuit Ciceronis
collega, vt refert Asconius. Bello vero Piratico Gellius idem Pompeii fuit
legatus, vt Florus libro tertio capite sexto, & Appianus in Mithridatico
scribunt.

scribunt. NEC ENIM ERAT INDOCTVS, αἰολογία, & λιτότης, satis doctus erat. nam Carbonem illum eloquentissimum audiuerat, supra. NEC TARDVS AD EXCOGITANDVM, quod pertinet ad inuentionem. ROMANARVM RERVM, quarum monimenta, & omnis vetustatis exempla oratori Romano nota esse debere Crassus lib. primo de Oratore putat. IMMOR, ad memoriam refertur. VERBIS SOLVTVS SATIS, hoc est ad elocutionem referendum. MAGNOS ORATORES, L. Crassum, M. Antonium, & L. Philippum. AMICIS, vt Liguri, cuius causam defendit, Verinatertia. DIV VIXIT, quippe qui Carboni contubernalis in Consulatu, & annis post minimum quadraginta Consul ipse fuerit. VERSARETVR, ita, vt discere moderationem potuerit, qua erga filium vsus esse dicitur à Valerio Maximo libro quinto capite nono.

Isdem ferè temporibus D. Brutus, is, qui Consul cum Mamerco fuit, homo & Græcis doctus literis, & Latinis. Dicebat etiam L. Scipio non imperite. Cneúsque Pompeius Sex. F. aliquem numerum obtinebat. nam Sex. frater eius præstantissimū ingenium contrulerat ad summam iuris ciuilis, & ad perfectam geometriæ, rerum Stoicarum scientiam. Item in iure, & ante hos M. Brutus, & paulo post eum C. Bilienus, homo per se magnus, propè similitudine summus euaserat: qui Consul factus esset, nisi in Marianos Consulatus, & in eas petitionis angustias incidisset. Cn. autè Octauii eloquentia, quæ fuerat ante Consulatum ignorata, in Consulatu multis concionibus est vehementer probata. Sed ab eis, qui tantum in dicentium numero, non in oratorum fuerunt, iam ad oratores reuertamur. Censeo, inquit Atticus: eloquentes enim videbare, non sedulos velle conquirere.

ISDEM FERE TEMPORIBVS, inter enim L. Gellii, & D. Bruti Consulatus anni quatuor numerantur. D. BRVTVS, D. Brutus, qui Iulianus in Consulibus appellatur. MAMERCO, M. Aemilio Mamerco. FVIT, anno ab Vrbe condita sexcentesimo septuagesimo septimo. DICEBAT, vt orator, vel potius simpliciter, quum dicentes ab oratoribus paulo post separet. L. SCIPIO, L. Cornelius Scipio Asiaticus, vt in Consulibus legitur: quem tamen alii Nasicam vocant, quòd in Dione Græco libro quadregesimo Scipionem Pompeii focerum Nasicæ filium dici videant, quem hunc esse arbitrantur: & putant recte dici Nasicam, cuius proauus Nastica fuerit, vt ex libro tertio de Oratore suspicantur. Non enim L. Crassus id aperte testatur, quamuis par sit credere, illum Nasicam significari, qui Pontifex Maximus in Catone dicatur. Verum mouet illud, quòd Nasicæ ferè omnes Publium prænomen habent, & hic Lucius ab omnibus appellatur. sed siue Nastica, siue Asiaticus appelletur, Consul cum C. Norbano an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo primo fuit, vt bene fecerint, qui in oratione pro Quintio, Scipione, & Norbano descripserunt, quum prius male, Spurione, & Norbano, legeretur. His Consulibus quæ prodigia sint visa, Iulius Obsequens refert. Cum hoc Scipione Consule Sylla in colloquium venit inter Cales, & Theanum, Philippica duodecima, & ipsius exercitum ita corruptit, vt paulo post illum ab exercitu relictum ceperit,

ac dimiserit, vt Liuius libro octuagesimo quinto, Plutarchus in Sylla, & Appianus libro primo dicunt: quem tamen postea proscripsit, vt Orosius libro quinto capite vigesimo primo scribit, & Cicero significat epistola decima octaua libri noni ad Atticum, & libro tertio de Oratore, vbi testatur, L. Crassum non vidisse generi exilium. Iuit enim Mafsiliam, vt scriptum est in oratione pro Sestio, qui Mafsiliam profectus dicitur, vt ipsum Scipionem focerum suum videre, consolarique posset: quamuis in multis libris ibi C. Scipionem male scriptum videamus. aliter L. Piso. NON IMPERITE, satis perite, *ἡτότῳ*. CNEVSQVE POMPEIVS, Cn. Pompeius Strabo, qui Prætor à Picentibus victus, non ita multo post eosdem fudit, Liuius autor libro septuagesimo quarto, & Orosius libro quinto capite decimo octauo. Consul cum L. Porcio Catone an. ab V. C. sexcentesimo sexagesimo quinto Marfos acie vicit, quo tempore Cicero in exercitu fuit, Philippica duodecima, & multi nobiles legati, in oratione pro Fonteio: & Vestinos in deditionem accepit, vt Liuius libro septuagesimo quarto, & sequenti retulit. Tunc, vt opinor, etiam Transpadanas colonias deduxit, & Asconius est testis. Proconsul vero Vestinos eosdem, qui forte defecerant, & Pelignos in deditionem accepit, Liuius lib. septuagesimo quinto, Asculum cepit, & triumphauit, vt scriptum apud Orosium lib. quinto cap. decimo octauo, & in veterum Consulibus inuenies: quod & Cicero in oratione in Piso nem significauit, & Asconius addidit, de Picentibus triumphauit: sed ante Q. Pompeium Consulem ad capiendum ab eo Proconsule exercitum profectum interficiendum curauit, vt Liuius lib. septuagesimo septimo, & Appian. lib. primo scripserunt. Quum vero bellum, quod Cinna, & Marius inferebant vrbi, opprimi inter initia potuisset, eiusdem fraude confirmatum est: qui vtraque partem fouendo, Cinnae vires dedit, nec, nisi profligatis optimatum rebus, auxilium tulit, vt ait Liuius lib. septuagesimo nono. Hic tandem fulgure, vt scribit Appian. est extinctus: cuius cadauer è lecto detraxit, & proiecit populus, qui illum oderat tantum, quantum postea filium dilexit, vt Plutarch. in Pompeio scribit. SEX. F. Sexti filius, Philippica duodecima: in veterum Consulibus additur etiam, CN. N. hoc est, Cnei nepos. ALIQVEM NVMERVM, inter oratores. OBTINEBAT, hinc T. Albutium voluit accusare, Verrina prima. SEX. Sextus Pompeius, de quo lib. primo & tertio de Orat. fit mentio. FRATER EIVS, sic Philippica duodecima, memini Sex. Pompeium fratrem Consulibus ad colloquium Roma venire, doctum virum, atq. sapientem: quem Scato dux Marforum quum salutasset, quem te appellem? inquit. at ille, voluntate hospitem, necessitate hostem. IVRIS CIVILIS, hinc à nonnullis inter iuriscōsultos numeratur. GEOMETRIAE, in qua illum multum operam posuisse Cic. se cognouisse lib. primo de Officiis affirmat. RERVM STOICARVM, ob id illum inter Stoicos lib. tertio de Orat. numerat, lib. vero primo de Orat. hominem eruditum in Philosophia, & Philippica duodecima doctum virum, & sapientem vocat. HOS, L. Gellium, D. Brutum, L. Scipionem, Cn. & Sex. Pompeios. M. BRVTVS, credimus hunc esse patrem Bruti Accusatoris, quem supra virum optimum, & iuris peritissimum vocauit, vt ibi diximus. EVM, M. Brutum. C. BILIENVS, nihil credimus extare, vnde, quis hic esset Bilienus, cognosci possit, nisi forte legatur, Bellienus, vt sit C. Annius Bellienus, cuius in oratione pro Fonteio fit mentio. scribit etiam Asconius nescio quem L. Bellienum L. Catilinæ auunculum damnatum fuisse. PER SE, sua virtute. SIMILI, ac M. Brutus. CONSVLATVS, septem PETITIONIS, Consulatus. ANGVSTIAS, quibus excluderentur, qui non poterant potentioribus aduersari. INCIDISSET, dichoreus. CN. AVTEM OCTAVII, hunc nos putamus filium fuisse illius

illius Cn. Octauii, qui lib. primo de Oratore consularis appellatur. Hic Aedilitate præteritus, tamē postea Consul est factus, vt ait in oratione pro Plan-
cio. Consul igitur armis ex vrbe collegam suum L. Cinnā expulit, in oratio-
ne tertia in Catilinā: qui quidem Cinna non ita multo post reuersus, illi præ-
cidi caput iussit, Tusculana quinta, & pro rostris exponi, vt Florus lib. tertio
cap. vigesimo primo scribit: sed Liuius lib. septuagesimo nono, & sequenti,
Appianus lib. primo, Plutarchus in Vitis, Eutrop. Paterculus, Orosius, & alii
plura scripserunt. CONCIONIBVS, quas Octauius habuit, dum Cinnæ le-
ges perniciosas ferenti resistebat, vt Liuius lib. septuagesimo nono scripsit.
SED, ad rem reditus. VIDEBARE, à principio.

Festiuitate igitur, & facetiis, inquam, C. Iulius L. F. & superio-
ribus & æqualibus suis omnibus præstitit, oratorq. fuit minime
ille quidem vehemens, sed nemo vnquam urbanitate, nemo lepo-
re, nemo suauitate conditior. sunt eius aliquot orationes, ex qui-
bus, sicut ex eiusdem tragædiis, lenitas eius sine neruis perspic-
potest. Eius æqualis P. Cethegus: cui de Repub. satis suppedita-
bat oratio: totam enim tenebat eam, penitusque cognorat: itaque
in senatu consularium authoritatem assequebatur, sed in causis
publicis nihil, priuatis satis veterator videbatur. Erat in priuatis
causis Q. Lucretius Vespillo & acutus, & iurisperitus: nam Aph-
lia aprior concionibus, quàm iudiciis. prudens etiam T. Annius
Velina, & in eius generis causis orator sanè tolerabilis.

FESTIUITATE Igitur, ET FACETIIS, videtur voluisse comple-
sti illa duo facetiarum genera, quæ C. hic Iulius lib. secundo de Oratore fa-
cit: quorum alterum perpetuam festiuitatem, alterum dicacitatem habet.
C. Caius. obseruatum autem, notatumque est in primis, Cæsares omnes,
quibus Caius prænomen fuit, ferro periisse, iam inde ab eo, qui Cinnanis tem-
poribus sit occisus, vt ait Suetonius in Caligula. IVLIVS, C. Iulius Cæsar
Strabo, vt à Paterculo, & Suetonio vocatur: qui rogatus ab Sardis T. Albu-
tium accusauit, Verrina prima, & libro secundo de Officiis, & oratione pro
Sardis, vt ait Suetonius in Cæsare reliquit. huic subscripsisse Scæuolam Au-
gurem videri nobis supra diximus. Aedilis Curulis L. Cæsare, P. Rutilio
Consulibus fuit, vt infra dicetur. & ædilitius quidem occisus est, sed tan-
tum in ciuitate potuit, vt causa belli ciuilis contentio eius cum Sulpicio Tri-
buno plebis fuerit. nam sperabat, & id agebat hic Cæsar, vt omitta Prætu-
ra Consul fieret: cui quum primis temporibus iure Sulpicius resisteret,
postea nimia contentione ad ferrum, & arma processit, vt ait Asconius:
eam petitionem extraordinariam infra Cicero vocat. ob hæc illi postea
Cinna præcidi caput iussit, Tusculana quinta. nam caput eius hospitis
Hetrusci scelere proditum cum L. Iulii fratris capite iacuit, libro ter-
tio de Oratore, & quidem in rostris, vt Liuius libro octuagesimo scri-
psit, L. Cinna, & Cn. Octauio Consulibus, infra. in antiquitatibus vrbis
ita scriptum vidimus: C. Iulius L. F. Cæsar Strabo Aed. Cur. Q. Tr. Mil. bis
XVIR. agr. dand. adtr. iud. Pontif. L. F. Lucii filius, libro primo de Orat.
OMNIBVS, præsertim oratoribus, de quibus loquitur. PRÆSTITIT,
excelluit, libro secundo de Oratore, vbi vel ob id ea de re loquitur ipse.
nam fuit in eo specimen humanitatis, salis, suauitatis, leporis, Tusculana
quinta. hinc libro primo de Officiis ita Cicero loquitur: erat in L. Crasso,

& in L. Philippo multus lepos, maior etiam, magisque de industria in C. Cæsare: nec ita multo post: sale vero conditus, & facetiis Cæsar Catuli patris frater vicit omnes: & Crassus libro tertio de Oratore: quid noster hic Cæsar? nonne nouam quandam rationem attulit orationis, & dicendi genus induxit propè singulare? Quis vnquam res præter hunc tragicas penè comice, tristes remisse, seueras hilare, forenses scenica venustate tractauit? atque ita, vt neque iocus magnitudine rerum excluderetur, nec grauitas facetiis minueretur: & Antonius libro secundo de Oratore: Cæsar inusitatum nostris oratoribus leporem quendam, & salem est consecutus. **MINIME ILLE QUIDEM VEHEMENS**, quippe quum res tragicas penè comice, tristes remisse, seueras hilare, forenses scenica propè venustate tractaret, vt retulimus. **NEMO**, repetitio. **CONDITIOR**, sic libro primo de Officiis, vt diximus. **TRAGŒDIIS**, Cæsar idem inter primos temporis sui oratores, & tragicus poëta bonus admodum habitus est. huius sunt enim tragœdiæ, quæ inscribuntur Iulii, vt scribit Asconius. **EIVS**, C. Iulii Cæsaris. **P. CETHEGVS**, P. Cornelius Cethegus, qui in oratione pro Cluentio Stalenum dicitur admonuisse. **PENITVSQVE COGNORAT**, videtur ^{ἐπεφύγιστο} illius verbi, tenebat, quod ambigue dictum videri poterat, præsertim quum Plutarchus in Lucullo, Appianus libro primo, & Asconius in interpretatione Verrinæ primæ scribant, Cethegum tantum in Republica potuisse, vt eam tenuisse dici iure posset. **AUTORITATEM**, aliter dignitatem. **CAVSIS PVBLICIS**, vt repetundarum, ambitus, maiestatis, & cæteris, quæ Reipub. causâ constituebantur, vt ait Asconius. **PRIVATIS**, causis rerum priuatarum. **VETERATOR**, hinc fortasse Staleno consilium minus fidele dedit in oratione pro Cluentio. sic supra L. Cotta veterator appellatur. **Q. LVCRETIVS**, quis hic fuerit ignoramus, illud scire videmur, Lucretios patricios fuisse, quum tot Lucretii Consules legantur ante, quàm plebei crearentur. **VESPILLO**, ita scribit autor libelli de Viris illustribus: Tib. Gracchi corpus Lucretii Aedilis manu in Tyberim missum est. vnde ille Vespillo dictus. Hunc igitur illius filium, vel nepotem fuisse credimus. apud Cæsarem libro tertio de Bello civili, vbi nunc legitur, Lucretius Hespillo, forte scribi debet, Lucretius Vespillo, vt sit filius huius, quem Cicero nunc nominat. **NAM**, hic ^{παρρησια} est quædam. **APHILIA**, aliter à filia. aliter Afilia. aliter Afilia. sed quo modo legatur, videtur significare, **Q. Lucretium**, quem Liuius libro octuagesimo octauo & sequenti, & Asconius Afellam, Paterculus vero, Plutarchus, & Appianus Ofellam vocant. & quoniam Græce ^{ὀφέλλα} scribitur, vnde Ophella fortasse à veteribus describebatur, natus error videtur, vt hic Aphilia pro Ophella scribatur: nisi forte quis putet, ^{ἀφίλλω} appellatū, quod quum esset Marianus, ad Syllam transfugerit, legibus amicitia contemptis. Scribit enim Paterculus eum ad Syllam transfugisse: quem tamen postea Consulatum petentem Sylla interficiendum curauit, vt Liuius, Plutarchus, & Appianus ostendunt. sic igitur ait Cicero: **Q. Lucretius Vespillo** erat in causis priuatis acutus, & iuris peritus: nam **Q. Lucretius Ofella** erat aptior concionibus. Quintus enim dicitur ab Appiano. **APTIOR CONCIONIBVS**, hinc populus indigne tulit interfectum fuisse, vt Liuius libro octuagesimo nono testatus est. **QVAM IVDICIIS**, quàm causis præsertim priuatis, in quibus alter Lucretius erat acutus, & iuris peritus. **T. ANNIVS**, is, quem in oratione pro Cluentio hominem honestissimū, necessarium, & amicum suum vocat, sic enim nos putamus. Annii porro plebei fuerunt: vnde **T. Annius Milo** Tribunus plebis fuit. **VELINA**, ex tribu Velina, vt inter

vt interpretaretur Asconius, qui scribit ita: Romilia nomen est tribus, ablatiui casus, vt sit ex Romilia. Moris autem fuit, quum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, significaretur aut à prænominis suo, aut à nomine, aut à cognomine, aut à tribu, in qua censeretur. sic alibi: L. Claudium Palatina. Velina vero tribus erat, vt Cicero epistola decima quarta libri quarti ad Atticū, & Horatius epistola sexta libri primi demonstrant. IN EIVS GENERIS CAUSIS, in causis priuatis, in quibus Vespillo acutus, Annius vero tolerabilis: quod vero pertinet ad Lucretium Ofellam, videtur positum, vt diximus, *ὡς τῇ παρεμβόσει*. SANE TOLERABILIS, quū tamen vix singulis ætatibus singuli tolerabiles oratores inuenti sint, vt ait libro primo de Oratore.

In eodem genere causarum multum erat T. Iuuentius, nimis ille quidem lentus in dicendo, & penè frigidus, sed & callidus, & in capiendo aduersario versutus, & præterea nec indoctus, & magna cum iuris ciuili intelligentia. Cuius auditor P. Orbius, meus ferè æqualis, in dicendo non nimis exercitatus, in iure autē ciuili non inferior, quàm magister fuit. Nam T. Aufidius, qui vixit ad summam senectutem, volebat esse similis horum, eratq. & bonus vir, & innocens, sed dicebat parum. Nec sanè plus frater eius M. Virgilius, qui Tribunus pleb. L. Syllæ Imperatori diem dixit. Eius collega P. Magius in dicendo paulo tamen copiosior. Sed omnium oratorum, siue rabularum, qui & planè indocti, aut inurbani, aut rustici etiam fuerunt, quos quidem ego cognouerim, solutissimum in dicendo, & acutissimum iudico nostri ordinis Q. Sertorium, equestris C. Gorgonium.

IN EODEM GENERE CAUSARVM, in iisdem causis priuatis. T. IUVENTIVS, inuenire adhuc historiam non potuimus, illud in oratione pro Plancio inuenimus, Iuuentiam gentem ex municipio Tusculano oriundam Consularem fuisse, sed tamen plebeiam, quando Iuuentius Laterensis ibi dicitur petere Tribunatum plebis cœpisse: in qua fuerunt hæc cognomina, Peto, vt M. Iuuentius Peto in oratione pro Cluentio: Thalna, vt M. Iuuentius Thalna in veterum Consulibus, quamuis alii Taluam, alii Talnam, alii Talpam epistola sexta libri decimi sexti ad Atticum scribant: & Laterensis, vt M. Iuuentius Laterensis, quod in oratione pro Plancio, & apud Paterculum videbis. IN CAPIENDO ADVERSARIO, aliter in capiendo aduersarios, quod posse dici supra demonstraui. NEC INDOCTVS, *ἀνότιος*. P. ORBIVS, & hunc adhuc quarimus. MAGISTER, T. Iuuentius. T. AVFIDIVS, is videtur esse, quem in oratione pro Flacco Asiæ Prætorem vocat, & Valerius Maximus Proconsulem lib. sexto cap. decimo, vbi docet gentem Aufidiam humilem fuisse, quamuis etiam Consularis fuerit, vt in Consulibus anni ab Vrbe Condita sexcentissimi octuagesimi tertii cognoscitur. HORVM, quos paulo ante nominaui. NEC SANE PLUS, dicebat. FRATER, vel ex matre tantum, vel ex patre, & matre quidem, sed in aliam familiam adoptatus. aliter enim Aufidius ipse quoque diceretur, nisi forte Aufidius ipse fuit adoptatus. M. VIRGILIUS, ne hunc quidem inuenimus. DIEM DIXIT, L. Syllæ ex Cappadocia reuertenti Censorinus, vt ait Plutarchus, *ὅτι ἐλαχε μέρος ὡς πολλὰ χρήματα σωείλαχόν* *ἡ πρὸ τὸ νόμον ἐκ φίλων καὶ συμμάχων βασιλείας*. Videtur igitur dicendum, vel

Plutarchum à Cicerone dissentire : vel ab utroque Virgilio, & Censorino, sed diuerso tempore, & diuersa de causa, Syllam accusatum fuisse : vel hunc M. Virgilium Censorinum, quod tamen adhuc non legimus : vel potius hic M. Verginium legendum, quando Plutarchus ita scribit in Sylla: *κίνασ' ἀνέκω* *ἐπὶ τὴν σὺλλαν πρὸς κούσσε, καὶ κατηγορεῖν ἐπὶ τῇ σὺλλῃ οὐδ' ἐγγίνον' ἔνα τὸν ἀνέκω*, hoc est, Cinnam accusatorem Syllæ parauit, & accusationi Verginium vnum ex Tribunis plebis præfecit: sed tunc oportebit interpretari, Syllæ imperatori delecto contra Mithridatem, contra quem relicto iudicio profectus est. **EIVS**, M. Virgilii, vel M. Virginii. **COLLEGA**, in Tribunatu plebis. **P. MAGIVS**, hic obscurus est, sed Magii videntur Larinates fuisse ex oratione pro Cluentio. **COPIOSIOR**, ipso P. Magio. **SOLVTISSIMVM**, aliter solertissimū. **NOSTRI ORDINIS**, senatorii. Tunc enim Cicero erat ordinis senatorii, quamuis loco equestri ortus esset, vt diximus. **Q. SERTORIVM**, cuius vitam scribit Plutarchus, qui, quod ad eloquentiam pertineat, hoc ait: *ἦσαν το σερτώριος καὶ πῶδ' ἀνέκω ἰκανὸς, καὶ ἕνα ἀνέκω ἐν τῇ πόλει μετράκιον ὧν ἀπὸ λέγειν ἔχον*. **EQUESTRIS**, ordinis. **C. GORGONIVM**, hominem nobis prorsus ignotū.

Fuit etiam facilis, & expeditus ad dicendum, & vitæ splendore multo, & ingenio sanè probabili T. Iunius L. filius Tribunus : quo accusante P. Sestius Prætor designatus damnatus est ambitus. is processisset honoribus longius, nisi semper infirma atque etiam ægra valetudine fuisset. Atque ego præclare intelligo, me in eorum commemoratione versari, qui nec habiti sint oratores, neque fuerint, præteriri quæ à me aliquot ex veteribus commemoratione, aut laude dignos : sed hoc quidem ignorantia. quid enim est superioris ætatis, quod scribi possit de iis, de quibus nulla monumenta loquuntur nec aliorum, nec ipsorum? de iis autem, quos ipsi vidimus, neminem ferè prætermittimus eorum, quos aliquando dicentes vidimus. volo enim sciri, in tanta, & tam vetere Repub. maximis præmiis eloquentiæ propositis, omneis cupisse dicere, non plurimos ausos esse, potuisse paucos. ego tamen ita de vnoquoque dicam, vt intelligi possit, quem existimem clamatorem, quem oratorem fuisse. hisdem ferè temporibus, ætate inferiores paulo quàm Iulius, sed æquales propemodum fuerunt C. Cotta, P. Sulpicius, Q. Varius, Cn. Pomponius, C. Curio, L. Fufius, M. Drusus, P. Antistius: nec vlla ætate vberior oratorum fœtus fuit. ex his Cotta & Sulpicius, cum meo iudicio, tum omnium, facile primas tulerunt,

EXPEDITVS, aliter expolitus. **T. IUNIVS L. FILIVS**, tam pater, quàm filius in vetustatis quasi tenebris latent. **TRIBVNITIVS**, qui Tribunus plebis fuerat. **P. SESTIVS**, existimauimus olim hunc esse P. Sestium, pro quo Ciceronis extat oratio: & ita ratiocinabamur: Cicero quidem loquitur hic de his, qui vel maiores ipso natu, vel ipsi æquales fuerunt, sed fieri tamen potuit, vt T. Iunius iam senex P. Sestium iuuenem accusarit: itaque

itaque in nostris etiam *αὐτοῖς* scripsimus. Nunc vero aliter ratiocinamur, P. Sestium iuniorem fuisse, quam ut Prætor designatus à quoquam eorum, qui hic numerantur, accusari potuerit, præsertim quum mos esset, ut adulescentes, non senes, accusarent, ut libro secundo de Officiis ostenditur. Atque P. Sestium, quem Cicero defendit, non posse significari hoc modo colliges: P. Sestius, quem Cicero defendit, Tribunus plebis fuit P. Lentulo, & Q. Metello Consulibus, ut satis constat ex Ciceronis orationibus: & anno sequenti de vi fuit accusatus, & Cicerone defendente, absolutus, ut oratio ipsa docet, & epistola tertia, & quarta libri secundi ad Q. fratrem. Tribunatum vero plebis Aedilitas sequi solebat, & Aedilitatem Prætura ita tamen, ut inter Tribunatum, & Aedilitatem sæpe plures, inter Aedilitatem, & Præturam duo minimum anni intercederent. at inter absolutionem P. Sestii, & Consulatum Sulpicii, & Marcelli, quibus Consulibus Cicero in Ciliciam Proconsul est profectus, quatuor anni summum numerantur: quibus haud equidem scio, an P. Sestius Aedilis fieri, Aedilitatem gerere, Prætor designari, & designatus ambitus damnari potuerit. Illud quidem certe satis constat eum post Ciceronis in Ciliciam profectionem Romæ fuisse, epistola decima septima libri quinti ad Atticum: & initio belli ciuili literas quasdam Pompeii scripsisse. Quin ego iusto sacramento contendam, tum demum P. Sestium Prætorem fuisse. Siquidem Cicero epistola vigesima tertia libri octauo ad Atticum, P. Sestium numerat inter eos, qui erant cum imperio, qui videntur ii Prætores fuisse, quos Cæsar libro primo de Bello ciuili scribit paludatos votis nuncupatis exiisse. Illud accedit, quod idem Cicero refert epistola septima libri vndecimi ad Atticum, à Cæsare P. Sestio concessum postea fuisse, ut iisdem licitoribus vteretur. Possit igitur hic videri pater P. Sestii, præsertim quum Publius dicatur, ut filius patris prænomine quasi de more referat, nisi Cicero P. Sestium Lucii filium vocet epistola sexta libri quinti Familiarium: quæ res facit, ut ego nunc demum putem, hunc, de quo nunc loquitur, vel illum esse, vel potius patrem illius P. Sestii esse, ad quem epistolam decimam octauam libri quinti Familiarium scribit. nam vocat illum Publii filium, cuius etiam filium Publium videtur ibidem vocare, quum P. Sestius ab ipso defensus oratione, quæ nunc extat, Lucii filius, & Lucii pater epistola sexta libri quinti, & epistola octaua libri decimi tertii Familiarium dicatur. Illud item dici potest, Ciceronem in ea epistola, quam scribit ad P. Sestium P. F. nullam mentionem beneficiorum facere, quæ à P. Sestio acceperat, de quibus omnino aliquid dixisset, si ad suum P. Sestium scriberet. Id etiam confirmat coniecturam, quod in eadem epistola legimus, illum P. Sestium, quo tempore Cicero fuit reuocatus, diutius abfuisse, quum P. Sestius Ciceronis amicus Romæ tum certe fuerit. lege orationem pro Sestio, & librum secundum ad Q. fratrem. Sestia gens plebeia fuit, quod Tribunatus plebis ostendit, & Liuius, qui libro sexto scribit, L. Sestium de plebe primum Consulem factum fuisse. **PRAETOR, VRBANUS. IS, T. Iunius L. F. ATQVE EGO,** ad rem reditus, ut supra. **QVID ENIM,** *αἰτιολογία*, quare sit hæc ignoratio: quia nemo de his oratoribus scripsit ita, ut cognosci possint. **IIIS,** oratoribus veteribus, quos prætereo. **ALIORVM,** scriptorum. **IPSORVM,** oratorum. Oratores enim Latini scripta, ex quibus iudicium fieri posset, non multa sanè reliquerant, ut ait libro secundo de Oratore. **DE IIIS,** oratoribus. **ALIQUANDO DICENTES VIDIMVS,** aliter aliquando vidimus. non male. nam forte dixisset: **dicentes audiuiamus. VOLO ENIM,** *αἰτιολογία*, quare neminem prætermittat. **TANTA,** quanta fuit Romana, qua nulla vnquam maior fuit. **VETERE,**

annorum septingentorum septem, vel circiter. MAXIMIS, ita, vt nulla fuerint ampliora, libro primo de Oratore. PROPOSITIS, vel ad gratiā, vel ad opes, vel ad dignitatem, vt loquitur lib. primo de Oratore. OMNEIS, penē omneis. neque enim verisimile est, omneis cupisse dicere, nisi respiciat ad illud, omnes scire desiderant. plures quidem huic arti, quā ceteris inueniebant, vt ipse libro primo de Oratore testatur. NON PLURIMOS, aliquot, vt eos, quos supra nominauit, ΑΥΤΩΝ. AVSOS ESSE, dicere. POTUISSE, dicere. PAUCOS, memoria dignos perpaucos, vt L. Crassum, M. Antonium, & alios, quos supra posuit. EGO TAMEN, propositio quædam. DICAM, deinceps. IISDEM FERE TEMPORIBVS, quibus fuerunt illi, quos supra commemoravi. narratio quædam post illam propositionem. IULIVS, C. Iulius Cæsar Strabo. supra. AEQVALES, C. Iulii Cæsaris, & inter se. nam Cotta, & Sulpicius C. Iulii Cæsaris æquales lib. secundo de Oratore, inter se vero libro primo, secundo, & tertio cognoscuntur. C. COTTA, P. SVPICIVS, Q. VARIVS, CN. POMPONIVS, C. CVRIO, L. FVSIVS, M. DRVSVS, P. ANTISTIVS, de quibus omnibus est dicturus, sed ordinem mutabit interdum: quem nos etiam sequemur. M. DRVSVS, P. ANTISTIVS: NEC VLLA, aliter M. Drusus: nec vlla: omittitur, inquam P. Antistius. & sane illum longe ab aliis infra separat, vbi nos hac de re plura dicemus, & ostendemus, vix ita legi posse, quamuis in Romano libro, vt aiunt, ita legatur. aliter M. Drusus patricius: nec vlla. nec ita legi potest, quando Liuius domus, vt in Tiberio scribit Suetonius plebeia fuit ita, vt M. Liuius Drusus patricius dici nō possit. VBERIOR, quā ista ætate. FOETVS, trāslatio. EX HIS, quos hic nominavi. QVVM MEO IVDICIO, TVM OMNIVM, sic Horatius in arte poëtica: Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi. PRIMAS, primas partes. TVLERVNT, inter æquales.

Hic Atticus, Quo modo istuc dicis, inquit, cum tuo iudicio, tum omnium? semper ne in oratore probando aut improbando vulgi iudicium cum intelligentium iudicio congruit; an alii probantur à multitudine, alii autem ab iis, qui intelligunt? Recte requiris, inquam, Attice: sed audies ex me fortasse, quod non omnes probent. An tu, inquit, id laboras, si huic modo Bruto probaturus es? Plane, inquam, Attice disputationem hanc de oratore probando, aut improbando multo malim tibi, & Bruto placere: eloquentiam autem meam populo probari velim. etenim necesse est, qui ita dicat, vt à multitudine probetur, eundem doctis probari. nam quid in dicendo rectum sit, aut prauum, ego iudicabo; si modo is sum, qui id possim, aut sciam iudicare: qualis vero sit orator, ex eo, quod is dicendo efficiet, poterit intelligi.

ATTICVS, vt qui miraretur, iudicium multitudinis in hac re propemodum à Cicerone suo præponi, quum dicat illa verba: quum meo iudicio, tum omnium. atque hoc facit Cicero, vt delectandi causa more suo digrediat. SEMPER NE, προβληκα, vel ζητηκα, quod infra soluet Cicero. INTELLIGENTIVM, qualis tu es. PROBANTVR A MULTITVDINE, aliter probantur multitudine. AB IIS, QVI INTELLIGVNT, ab intelligentibus, paulo ante:

lo ante: sed Cicero voluit variare. RECTE REQVIRIS, quoniam digna res est, quæ requiratur. AVDIES, de eo, quod requiris. AN TV, INQVIT, ID LABORAS, SI HVIC MODO BRVTO PROBATVRVS ES? quasi dicat, neque laborare, neque curare debes, quid alii sentiant, modo Brutus vir tantus probet, & aliquis Bruto similis: quod eius iudicium pluris, quàm omnium, id est multitudinis sit faciendum. aliter an tu, inquit, adlaborasse huic modo Bruto probaturus es? male. MALIM TIBI, ET BRVTO PLACERE, malim tibi, & Bruto vt viris doctis, quàm populo, & indoctæ multitudini placere. POPVLO, à populo, à multitudine, cuius iudicio nos orationes probari volumus. popularis est enim ista facultas, & effectus eloquentiæ est audientium approbatio, Tusculana secunda. Itaque in dicendo vitium est vel maximum, à vulgari genere orationis, atq. à consuetudine communis sensus abhorre, libro primo de Oratore. Ob id Cicero vltim loquendi populo concessit, scientiam sibi reservauit, vt ait in Oratore. atque hæc quidem omnia vt orator scribit, vt Philosophus vero longe aliter & sentit, & loquitur. VELIM, non dixit, malim: quoniam & à multitudine, & ab ipsis volebat probari. ETENIM, αἰτιολογία, quare velit eloquentiam suam populo probari. QVI ITA DICAT, aliter qui dicat, male, quamuis sic etiam legi possit. NAM, αἰτιολογία αἰτιολογίας. RECTVM SIT, AVT PRAVVM, αἰτιολογία. EGO, vt vir doctus, & præsertim artis dicendi peritus. SI MODO IS SVM, vitat arrogantiam.

Tria sunt enim, vt quidem ego sentio, quæ sint efficienda dicendo; vt doceatur is, apud quem dicetur, vt delectetur, vt moveatur vehementius. quibus virtutibus oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator aut non assequatur hæc, aut etiam in his labatur & cadat, artifex aliquis iudicabit. efficiatur autem ab oratore, nec ne, vt ii, qui audiunt, ita afficiantur, vt orator velit; vulgi assensu, & populari approbatione iudicari solet. itaque nunquam de bono oratore, aut non bono doctis hominibus cum populo dissensio fuit. an censes, dum illi viguerunt, quos ante dixi, non eosdem gradus oratorem vulgi iudicio doctorum fuisse? de populo si quem ira rogauisses, Quis est in hac ciuitate eloquentissimus? in Antonio & Crasso aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. nemo ne Philippum, tam suauem oratorem, tam grauem, tam facetum, his anteferebat, quem nosmetipsi, qui hæc arte aliqua volumus expendere, proximum illis fuisse diximus? nemo profecto. id enim ipsum est summi oratoris, summum oratorem populo videri. Quare tibi cen Antigenidas dixerit discipulo sanè frigenti ad populum, Mihi cane, & musis: ego huic Bruto dicenti, vt solet, apud multitudinē. Mihi cane & populo mi Brute, dixerim: vt: qui audient, quid efficiatur, ego, etiam cur id efficiatur, intelligam. Credit iis, quæ dicuntur, qui audit oratorem; vera putat; assentitur; probat; fidem facit oratio. tu artifex quid quæris amplius? delectatur audiens multitudo, & ducitur oratione, & quasi voluptate

quadam perfunditur. quid habes, quod disputes? gaudet, dolet: ridet, plorat: fauet, odit: contemnit, inuidet: ad misericordiam inducitur, ad pudendum, ad pigendum: irascitur, miratur: sperat, timet: hæc perinde accidunt, ut eorum, qui ad sunt, mentes verbis, & sententiis, & actione tractantur. quid est, quod expectetur docti alicuius sententia? quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est. denique hoc specimen est popularis iudicii, in quo nunquam fuit populo cum doctis intelligentibusque dissensio. cum multi essent oratores in vario genere dicendi, quis unquam ex his excellere iudicatus est vulgi iudicio, qui non idem à doctis probaretur? quando autem dubium fuisset apud patres nostros eligendi cui patroni daretur optio, quin aut Antonium optaret, aut Crassum? aderant multi alii: tamen, utrum de his potius, dubitasset aliquis; quin alterum, nemo. quid, adolescentibus nobis, cum esset Cotta & Hortensius, num quis, cui quidem eligendi potestas esset, quenquam his anteponebat?

TRIA SVNT, idem non ita multo post repetit, & in Oratore ita scribit: erit eloquens is, qui in foro, causisque civilibus ita dicet, ut probeat, ut delectet, ut flectat: & in libello de Optimo genere oratorum: optimus est orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet: quod ipsum probauit etiam libro secundo de Oratore, & Quintilianus libro tertio capite quinto, nec aduersatur Rodolphus Agricola libro primo capite primo, sed Lippus Brandulinus in libris de Ratione scribendi, quos annis superioribus emendauimus ipsi, delectare in mouendi parte collocandum putat, quod delectare nihil aliud esse dicat, quam animum ad lætitiā, ad voluptatem, ad cupiditatem, & spem concitare. verū Cic. aliam rationem secutus videtur: quamuis in Partitionibus ipse quoque duo tantum ponat. hæc etiam de re supra, ubi de Ser. Galba loquitur, quædam diximus. **ENIM**, *αὐτοδυναμία*, qua probat, intelligi posse, qualis orator sit ex eo, quod is dicendo efficiat. **VT QUIDEM EGO SENTIO**, quamuis alii aliter sentiant, qui totū opus in res, & affectus partiuntur, ut ait Quintilianus libro tertio capite quinto. **DOCEATUR**, quod est debitum, vide libellum de Optimo genere oratorum. nam probare, siue docere necessitatis est, ut inquit in Oratore: quod in attenuato dicendi genere commode fieri solet: unde oratores, qui in eo genere versantur, in Oratore dicuntur tenues, acuti, omnia docentes. **15**, **APVD QVEM DICETVR**, auditor, *πρὸς ὅποιον*. **DELECTETVR**, quod est honorarium, ut in libello de Optimo genere oratorum dicitur, & in oratore suauitatis esse: quod oratores mediocres efficiunt: siquidem modicum genus, ut ait in Oratore, est in delectando. **MOVEATUR**, quod est necessarium, ut affirmat in libello de Optimo genere oratorum: quod item sit vi-larior, ut ait in Oratore, ubi docet, hoc effici ab his oratoribus, qui vehementes, graues, copiosi, & grandes appellantur. **VEHEMENTIVS**, hinc genus dicendi, in quo versantur oratores, qui hoc faciunt, in Oratore vehemens vocatur. **QVIBVS VIRTVTIBVS**, sensus est: vir aliquis doctus facile iudicabit, quibus virtutibus orator docere, vel delectare, vel mouere possit, ac soleat:

soleat: quibusque rursus vitiis neque docere, neque delectare, neque moue-
 re possit, aut certe in his labi, & cadere soleat: populus vero iudicabit, dicen-
 done orator doceat, delectet, & moueat, an contra nihil horum faciat. atque
 hæc differentia est inter doctos, & multitudinem. *QVIBVS VIRTVTI-*
BVS ORATORIS, quibus virtutibus oratoriis, vt forte legendum est, vt
 supra de Catone. *HORVM*, horum trium, quæ diximus. *QVIBVS VITIIS*,
ἀνὲν δεικτον. HÆC, hæc tria, de quibus loquimur. *IN HIS*, in his tribus. *AR-*
TIFEX ALIQVIS, Rhetor aliquis: aliquis, qui dicendi artem norit. *IUDI-*
CABIT, quippe qui artem dicendi norit ita, vt possit iudicare, nec illud au-
 dire, ne futor vltra crepidam, aut illud, quam quis norit artem, in hac se exer-
 ceat. Poterit vero iudicare, quia scit, in arte scriptum esse, quibus argumen-
 tis, & rationibus orator docere, vel probare debeat, libro secundo ad He-
 rennium, vt alios libros nunc mittam: quæ verba, quæ facietæ delectent: quæ
 res animos auditorum moueāt, libro secundo de Oratore. *EFFICIATUR*,
 vnde possit intelligi, qualis orator sit. *II*, *QVI AUDIUNT*, auditores.
AFFICIENTUR, aut doceantur, aut delectentur, aut moueātur. *VT ORA-*
TOR VELIT, qui certe vult vel docere, vel delectare, vel mouere, vel omnia
 hæc simul facere. *VVLGI ASSENSV*, ET *POPVLARI APPROBATIONE*
IUDICARI SOLET, popularis est enim ista facultas, & effectus eloquentiæ
 est audientium approbatio, vt supra ex Tusculana secunda retulimus. *ITA-*
QVE, quum res ita, vt diximus, habeat. *BONO*, probando, supra. *NON*
BONO, improbando, supra, *ἀνὲν δεικτον*. *DOCTIS HOMINIBVS CVM PO-*
PVLO DISSENSIO FVIT, etsi doctis hominibus cum populo hac de re
 dissensio nunquam fuit, ne mihi quidem esse debet: sed potius est dicendum,
 quum meo iudicio, tum omnium, vt supra dixi. *AN CENSES*, probat per
 interrogationem, nunquam doctis hominibus cum populo hac de re dissen-
 sionem fuisse. *ILLI*, L. Crassus, M. Antonius, L. Philippus, L. Gellius, L.
 Scipio, & reliqui. *ANTE*, ante, quàm ad C. Cottæ, & P. Sulpicii ætatē per-
 uenirem. *FVISSE?* quasi dicat: vulgus, & docti gradus oratorum eosdem,
 non diuersos faciebant, & idem de illis iudicabant. *ROGAVISSES*, quis-
 piam rogauisset. *QVIS*, *μίμνησιν*. *ANTONIO*, ET *CRASSO*, M. Anto-
 nio, & L. Crasso, supra. *DVBITARET*, quòd multi pares illos iudicabant,
 supra. *HVNC*, L. Crassum, quem multi Antonio anteponebant, supra. *IL-*
LVM, M. Antonium, cui multi primas eloquentiæ tribuebant, vt videbis in
 Oratore. *DICERET*, eloquentissimum. *PHILIPPVM*, L. Philippum, su-
 pra. *TAM SVAVEM ORATOREM*, TAM *GRAVEM*, TAM *FACETVM*,
 in eo suprà libertatem, & facetias agnouit. *HIS*, M. Antonio, & L. Crasso.
NOS METIPSI, qui docti sumus. *HÆC*, quæ ad oratores pertinent. *AR-*
TE ALIQUA, quam didicimus. *VOLVMVS*, vt docti. *PROXIMVM*, sed
 longo interuallo tamen proximum, supra. *ILLIS*, M. Antonio, & L. Cras-
 so. *DIXIMVS?* diximus, & diximus idem, quod aliquis de populo rogatus
 etiam diceret. *NEMO PROPECTO*, nemo profectò L. Philippum M. An-
 tonio, & L. Crasso anteferret. Subiectio quedam. *ID ENIM*, *αἰτιολογία*,
 quare nemo anteferret, quia nemini ex populo videbatur anteferendus: &
γνώμην, qua concludit, eum summum oratorem esse, qui populo summus ora-
 tor esse videatur. *TIBICEN*, tibicen à Valerio Maximo libro tertio capite
 septimo, & à Gellio libro decimo quinto capite decimo septimo, & *μουσικὸς*
αὐλοπλοῦς à Suida vocatur. *ANTIGENIDAS*, *ἀντιγενίδης* scribitur à Suida,
 vnde Antigenides verti deberet, sed *ἀντιγενίδης* à Plutarcho in Demetrio, &
 Antigenidas à Latinis Cicerone, Valerio Maximo, Gellio, & aliis semper
 appellatur: qui *θηβαῖος* fuit, vt ait Suidas. *DIXERIT*, *συγχώρησις*. *DISCI-*

PVLO, Iſmenia, vt multi putant. FRIGENTI AD POPVLVM, parum feliciter populo ſe approbanti, vt ait Valerius Maximus. MIHI, tuo magiſtro, & huius artis perito ſic, vt hac de re poſſim iudicare, quod populus imperitus facere neſciat. CANE, quando friges ad populum. MVSI, quæ nihil ſint, niſi μέλοσ' ὀργανικόν, & ob id Orpheus putauit μελῶσ' quaſi μελῶσ' dictas fuiſſe. EGO, quaſi contrā. HVIC BRVTO, qui nobiſcum loquitur. DICENTI, cauſas agentis, oranti. DICENTI, VT SOLET, dicenti, quod ſæpe facit. Appium enim, Deiotarum, & alios defendit, vt diximus, & dicemus. vel dicenti, vt ſolet, dicenti eo modo, quo ſolet, & eo genere dicendi vtenti, quod ipſe probat: de quo ſupra nos diximus. Eſt enim Δικαυγμῶσ', ne videatur Brutum proſus reprehendere, quem tamen, aliud agens, modeſte monet, vt eo dicendi genere vtatur, quod & à doctis, & à populo probetur. APVD MVLTITVDINEM, in foro, & concione. quod ſi populum dixiſſet, concionem tantum complecti videretur. MIHI, vt homini docto. POPVLO, cui ſummum oratorem videri, id ipſum eſt ſummi oratoris: ſupra. MI BRVTE, blandeloquitur, ne monens offendat. DIXERIM, ego quidem amico, ſed Antigenidas ſuo diſcipulo dixit. VT, ſi quemadmodum interpreteris, ſic, particula paulo poſt requiritur: ſin, velut, vt qui audiat, vel, vt qui audiant, legas neceſſe eſt, & dicas: cane populo, velut qui audiant. Verū ſi paulo accuratius conſideraueris, hanc particulam, vt, hic ſuperuacaneam veluti ex ſuperioris verbi ſine factam cognoſces. nos, vt nunc eſt, eam tollendam iudicamus, & ſic interpretandum: qui audient, intelligent, quid efficiatur: ego etiam, cur id efficiatur, intelligam: qui ſenſus ſupra etiam eſt expreſſus. Potes tamen etiam ſic interpretari: tu cane, vt illi, qui audient, intelligāt, & vt ego intelligam. niſi enim canas, neque illi, neque ego poſſim intelligere, quid efficiatur, aut cur efficiatur. QVI AUDIENT, QVID EFFICIATUR, auditores intelligent, & approbatione iudicabunt: efficiatur ab oratore nec ne, vt ipſi, qui audiunt, ſic afficiantur, vt orator velit, ſupra. ID, vt vir doctus, vt artifex, ſupra. CVR, quibus virtutibus oratoris, ſupra. ID, aliter ita. INTELLIGAM, ex arte. CREDIT, probat Cicero, quod dixerat, eos, qui audient, intellectiones, quid efficiatur. & probat Cicero, quod diximus, & dum probat, probat item oratorem efficere illud primum è tribus, vt doceat: vtiturque oratione ſubtili, & preſſa, qualis tribuitur oratori tenui, qui docet commode, vt oſtendit in Oratore. atque hoc quidem loco, ſi, particula videri poteſt neceſſaria. DICVNTVR, ab oratore. QVI AUDIT ORATOREM, qui eſt auditor oratoris, quicumque is auditor ſit. VERA PVTAT, ASSENTITVR, PROBAT, auditor, & eſt articulus. FIDEM FACIT, auditori. ORATIO, quam dicit orator: qui dum facit hæc, illud efficit, vt doceat, quod è tribus eſt primum, ſupra. TV ARTIFEX, tu, qui ex arte vis iudicare. QVID QVÆRIS AMPLIVS? quum ea ſiant, quæ ad docendum pertineant, omnia, & auditor ea fieri cognoſcat, quid tu ex arte tua potes addere? atque hoc quidem primæ parti appoſuit, vt ſecundæ, & tertiæ illud idem penè, ſed diuerſis verbis apponet. DELECTATVR AVDIENS, quod eſt ſecundum ex tribus, quæ oratori ſunt efficienda: quod dum refert Cicero, exprimit nobis orationem, qua mediocres oratores, qui potiſſimum delectant, vtuntur: quam illuſtrant quaſi ſtellæ quædam translata verba, atque immutata, vt ait in Oratore: & hic verba transfert, vt videre liceat. DVCITVR ORATIONE, translatio. QVAſI, translationem, quam putat paulo durior, hac particula, quaſi, mollit, vt libro tertio de Oratore præcipit. VOLVPTATE QVADAM PERFVNDITVR, ſic Demetrius Phalereus animos ſuauiſſime perfundeſcit, ſupra. QVID HABES, QVOD DISPV

DISPVTES? tu artifex quid potes hic disputare? respondendum est, nihil. GAUDET, gaudet, dolet, & cætera, quæ hic dicuntur, facit, id est mouetur ab oratore, à quo diximus tertio loco hoc efficiendum esse: quod quo pacto sit efficiendum, M. Antonius lib. secundo de Orat. docet, sed Cic. hic exprimit orationem, qua soleat orator uti in permouendo. Genus enim orationis, quod in Oratore vocat *παθηλικόν*, vehemens esse debet, incensum, & incitatum: oratores vero, qui hoc genere utuntur, & hoc efficiunt, sunt vehementes, varii, copiosi, graues, ad permouendos, & conuertendos animos instructi, & parati, ut in Oratore describuntur. hic est frequens *ἀντιθετον ἀσυνδιαν*, & *παρρησιαν*. VERBIS, ET SENTENTIIS, ET ACTIONE, epilogus quidam complectens superiora: quod verbis doceamus, sententiis delectemus, actione magis moueamus. TRACTANTVR, ab oratore. QUID EST, nihil est, respōde. QVOD ENIM, *ἀντιλογίαν*, quare docti sententiam nō sit expectanda. DISSENSIO, supra. ESSENT, olim. QVIS, quasi dicat, nullus. QVANDO AVTEM, ab exemplo. ANTONIVM, M. Antoniū, supra. OPTARET, eligeret, adoptaret: paulo ante optio ponitur. ADERANT, erant, tūc vivebāt. MULTI ALII, ut Catulus, Philippus, & alii. VTRVM, optaret. DE HIS, M. Antonio, & L. Crasso. ALTERVM, optaret. NEMO, dubitasset. QUID ADOLESCENTIBVS NOBIS, iterū ab exemplo. ESSET, orator. COTTA, ET HORTENSIVS, de quibus infra dicitur. NVM QVIS, num quis anteponebat? quasi dicat, nullus. ELIGENDI, optandi. POTES TAS ESSET, nō videtur potestas omnibus fuisse patronos eligēdi, ut hinc colligi potest, & ex verbis, quæ lib. secūdo de Orat. ita leguntur: ut ille Siculus, cui Prætor Scipio patronū causæ dabat hospitem suū hominē nobilem, sed admodum stultū, quæso, inquit, Prætor aduersario meo da istū patronū. nam si Prætor quibusdam dabat, nō erat omnibus potestas eligēdi. In nōnullis certe ciuitatibus patroni publice constituebantur, ut in oratione pro Muræna dicitur. Plures tamē patronos eligebant, ut satis cōstat, & infra sæpe legitur, ad Philippū confugiebat: sed Prætor iis dabat, qui nō habebant, ut ostendit Vlpianus lib. tertio titulo primo Digestorū, ait Prætor, si nō habebunt aduocatum, ego dabo. QVENVQVAM, ex æqualibus. HIS, Cottæ, & Hortensio.

Tum Brutus, Quid tu, inquit, quæris alios? de te ipso non ne quid optarent rei, quid ipse Hortēsius iudicaret, videbamus? qui cum partiretur tecū causas, (sæpe enim interfui) perorandi locū, ubi plurimū pollet oratio, semper tibi relinquebat. Faciebat ille quidem, inquam, & mihi beneuolentia credo ductus tribuebat omnia. sed ego, quæ de me populi sit opinio, nescio: de reliquis hoc affirmo, qui vulgi opinione disertissimi habiti sint, eosdem intelligentium quoq. iudicio fuisse probatissimos. nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachū Clarium poëtā ferunt. qui cum conuocatis auditoribus legeret eis magnū illud, quod nouistis, volumen suū, & eum legentem omnes præter Platonem reliquissent, Legam, inquit, nihilo minus: Plato enim mihi vnus instar est omnium. me illum. & recte: poëma enim reconditum paucorum approbatione, oratio popularis ad sensum vulgi debet moueri. at si eundē hunc Platonē vnum auditorem haberet Demosthenes; cum esset relictus à cæteris, verbum

facere non posset, quid tu Brute posses, si te, ut Curionem quondam, concio reliquisset? Ego vero, inquit ille, ut me tibi indicem, in eis etiam causis, in quibus omnis res nobis cum iudicibus est, non cum populo, tamen, si à corona relictus sim, non queam dicere.

REI, ut vulgus. HORTENSIVS, ut homo doctus, cui cum populo in eare nulla vnquam fuit dissensio. VIDEBAMVS, ante bellum ciuile. PARTIRETVR, utitur hoc verbo, loquens de Hortensio, qui partitiones attulerat, infra. CAVSAS, quas simul defendebatis, & in quibus coniunctissime versabimini, infra. SAEPE ENIM, αἰτιολογία, quare hoc dicere possit, vel sciat. INTERFVI, dum vos diceretis. PLVRIMVM POLLET ORATIO, quòd ibi aut perturbentur, aut tranquilluntur animi, ut ait in Topicis. hinc docet in Oratore, perorationem inflammata, restinguentemque concludere. TIBI, qui excellere in peroratione videbaris, in Oratore. RELINQVEBAT, ut alii: qua quidem de re sic in Oratore scribit: Quid ego de miserationibus loquar? quibus eo sum vsus pluribus, quòd etiam si plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant: in quo ut viderer excellere nō ingenio, sed dolore assequebar. sic pro Murana, & pro Cornelio Balbo perorauit. Relinquebant autem perorandi locū minorum, quòd inferiores patroni prius dicebāt, & uti quemq. patronorū minimum putabant, ita eum primum volebant dicere, ut lib. secundo de Orat. legimus. FACIEBAT, perorandi locū relinquebat. ILLE, Hortensius. BENEVOLENTIA, ut in exordio huius libri est dictū. CREDO, quamuis plerique aliter sentirent, ibidem. TRIBVEBAT OMNIA, & sic ut doctus bene de me iudicabat, ut Brute dixisti. ordinem vero vertit in respondendo Cicero, quoniam de populi iudicio plura dicturus erat, ut postea dicit. DE ME, ut oratore. POPVLI, quos tu reos Brute dixisti. NESCIO, nescire volo, quia de me nihil est necesse dicere, ut supra dixit. HOC AFFIRMO, quòd etiam supra saepius affirmavi. NEC ENIM, αἰτιολογία. DEMOSTHENES, quivis orator bonus, qualis fuit Demosthenes. ANTIMACHVM, Hipparchi filium, ut Suidas, & Lilius scribunt. CLARIVM, à Claro monte, de quo meminit Vibius Sequester, qui putat ab eo monte Clarium Apollinem etiam vocatum fuisse. alii Clarum urbem fuisse putant, certe locum Colophoni vicinum, vnde Apollo Clarius, & Antimachus Clarius poëta sint appellati: ut ab Ouidio elegia quinta libri primi de Tristibus: nec tantū Clario Lyde est dilecta poëta. Hic tamē in aliis libris legimus, clarū, fortasse melius: quòd ut dicimus saepe exēpli causa, Virgilius nobilis, & clarus poëta, sic raro dicimus, Virgilius Mantuanus poëta. Antimachus praeterea Colophonius à Suida, Athenæo, & aliis, nō Clarius appellatur: Quòd si quis arguat, Clarum locū Colophoni vicinū fuisse, & à vicinis locis licere claros homines appellare, dicā poëtis, non oratoribus, & historicis hoc ipsum concedi. POETAM, ita, ut vnus sit è sex illis, qui per excellentiā poëtae nominantur, ut interpres Oppiani scribit, & Lilius refert. FERVNT, scriptores, quos nobis videre non licuit: nisi forte famam sequitur. QVVM CONVOCATIS, concursus, de quo supra. aliter quum vocatis. AUDITORIBVS, qui audirent carmina, quae poëtae legebant: qua de re Iuuenalis, Martialis, & Horat. & alii saepe queri solēt, quòd poëtae nimis acerbi recitatores essent, quos semel arripuissent, legēdo penē occidentes, ut ait Horat. in arte: quos quidē poëtas Cic in epistolis ad Q. fratrem μολύπαιτον, vel, ut alii legūt, μολύπαιτον appellat.

LEGERET, recitaret. MAGNVM ILLVD, QVOD NOVISTIS, VOLV-
 MEN SVVM, Thebaida, quod opus magnum fuit. nam libros quatuor &
 viginti scripsit ante, quàm duces ad urbem perduceret, vt Lilius in Poëtis
 refert. PLATONEM, quo fuit paulo senior Antimachus. γέγονε γὰρ πρὸ πλά-
 τανος, vt ait Suidas. VNVS, prouerbum, vnus multorum instar. ME IL-
 LVM, alii legunt, merito ille, male, quum quia sic multæ literæ sunt ad-
 denda: tum quia bis idem penè diceret, merito & recte. alii, millium, non
 fortasse male, vt sit: omnium millium, καὶ ὑπερβολῶν pro eo, quod Cicero
 dixit epistola quinta libri secundi ad Atticum, vnus pro centum millibus:
 & epistola decima libri decimi sexti, εἰς ἐμοὶ μύριοι: qua in re ὑπερβολὴ mollit
 id, quod durum in locutione videri possit, quòd non ita frequenter, omnia
 millia, dicamus. Si quis tamen hoc non probat, videat, an legi possit: hæc
 illum, vt addatur in verborum constructione, dixisse ferunt: vel, militum,
 id est, vnus instar omnium militum, quod olim fortasse aliquis imperator
 dixerat, & tunc Antimachus vsurpauit. ET RECTE, dixisse ferunt. idem
 propè dixit Arbuscula apud Horatium satyra decima libri primi. POEMA
 ENIM, αἰτιολογία, quare recte dixerit. POEMA ENIM RECONDITVM
 PAUCORVM APPROBATIONE, ORATIO POPVLARIS AD SENSVM
 VVLGI DEBET MOVERI, locutio, vt opinor, mouit viros doctos, vt exi-
 stimarint, hic aliquid mutandum. Non enim satis latine dicitur, poëma debet
 moueri approbatione paucorum: vel, oratio debet moueri ad sensum vulgi.
 Itaque legunt hoc modo: poëma enim reconditum paucorum approbatione,
 oratio popularis assensum vulgi debet mereri: quod latine dici videatur, vt
 laudem mereri. nos tamen quum ex coniectura, tum ex libro etiam veteri sic
 legendum putamus: poëma enim reconditum paucorum approbationem,
 oratio popularis assensum vulgi debet mouere. nam mouere approbatio-
 nem sæpe apud Ciceronem leges. PAUCORVM, nam bonus poëta paucis
 etiam lectoribus debet esse contentus, vt satyra decima libri primi Horatius
 ostendit. ORATIO POPVLARIS ASSENSVM VVLGI, singula singulis,
 oratio poëmati, popularis recondito, assensus approbationi, vulgus paucis
 opponuntur. AT, contrà. EVNDEM, quem habuit Antimachus. DE-
 MOSTHENES, quilibet orator bonus, vt paulo ante. ESSET RELICTVS,
 Antimachus. VERBUM FACERE NON POSSET, quoniam in conuen-
 tu, & frequentia oratorum studia niti solent, quòd alacritatem populi concur-
 sus soleat afferre, vt in oratione pro Deiotaro refert? QVID TV BRUTE
 POSSES, lego: quid tu Brute? posses, hoc est: quid tu Brute faceres? posses
 verbū facere? CVRIONEM, de quo paulo post, vt sumus polliciti, dicemus,
 QVONDAM, reliquit, infra. CONCIO, vniuersa. RELIQVISSET? vel
 relinqueret, vel paulo ante, potuisses, videtur debuisse dicere, nisi mutet sæ-
 pe tempora. ILLE, Brutus, CVM IUDICIBVS EST, in foro, vbi causæ
 solent agi. NON CVM POPVLO, in rostris, in concione. A CORONA,
 ab his, qui in foro, dum causæ aguntur, solent adesse, quos Asconius coronā
 populi circum subsellia stantē interpretatur, recte, si omittat vocē, populi. nā
 populi cōcio, nō corona, vt hic apparet, dicitur: etsi populus pro multitudine
 ponitur. à corona igitur, nedū à cōcione, RELICTVS SIM, cōcursus, vt ille
 à principio, cōsecutus sum. & fortasse locutio, qua Brutus vteretur. nā Cic.
 meo quidē iudicio, dixisset, relinquer. & relictus sim, vt Curio relictus fuit.

Ita se, inquam, res habet: vt, si tibiæ inflatæ non referant so-
 num, abiiciendas eas sibi tibicen putet: sic oratori populi au-
 res tanquam tibiæ sunt: eæ si inflatum non recipiunt, aut si

auditor omnino tanquam equus non facit, agitandi finis faciendus est. hoc tamen interest, quod vulgus interdum non probandum oratorē probat, sed probat sine comparatione, cum à mediocri, aut etiam à malo delectatur; eo est contentus, esse melius non sentit: illud quod est, qualecunque est, probat. tenet enim aures vel mediocris orator, sit modo aliquid in eo: nec res vlla plus apud animos hominum, quàm ordo & ornatus orationis valet. quare quis ex populo, cum Q. Scæuolam pro M. Coponio dicentem audiret in ea causa, de qua ante dixi, quidquam politius, aut elegantius, aut omnino melius aut expectaret, aut posse fieri putaret? cum is hoc probare vellet, M. Curium, cum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quàm in suam tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse non posse: quid ille non dixit de testamentorum iure, de antiquis formulis? quid, quemadmodum scribi oportuisset, si etiam filio non nato hæres institueretur? quàm captiosum esse populo, quod scriptum esset negligi, & opinione quæri voluntates; & interpretatione disertorum, scripta simplicium hominum peruertere? quàm ille multa de auctoritate patris sui, qui semper ius illud esse defenderat? quàm omnino multa de conseruando iure ciuili? quæ quidem omnia cum perite, & scienter, tum & breuiter, & presse, & satis ornate, & pereleganter diceret; quis esset in populo, qui aut expectaret, aut fieri posse quidquam melius putaret?

ITA, vt diximus. VT, comparatio, siue similitudo. NON REFERANT, non reddant. SONVM, intra ipsas quasi conformatum. PV-
TET, cur enim velit habere, quas inutiles videat. SIC, ἀντεπρόσδοιο.
EAE, aures populi tanquam tibiæ. INFLATVM, oratoris vocem,
tanquam inflatum. NON RECIPIVNT, sed audire recusant, re-
licto oratore. AVT SI, altera similitudo. OMNINO, omni-
no equus non facit: vel locutio est, qua veteres in hac re utebantur, volen-
tes significare, equum non laborare, nec simul contendere, quamuis illum
agitaret auriga, quod facere cum aliquo, facere vnà, pro simul sentire, &
quasi idem facere boni scriptores dicunt: vel in hoc verbo, omnino, men-
dum est: quod tamen non ita facile tolli potest. Videtur quidem certe de-
bere verbum esse, quod simul, ὁμοσε, ὁμοιον, aut tale quid significet, quod
pertineat ad cursum conficiendum, quem agitator non possit conficere, nisi
simul equus labore. Quin si nolit equus currere, aut non possit, agitator
cesset, necesse est. TANQVAM, hæc particula ostendit esse similitudinem.
EQVVS, κέλιος, nec vlllo modo æquus cum diphthongo, vt quidam volunt,
legi potest, quando satis ex ipsis verbis apparet, Ciceronem de equo animali
loqui, quem in certaminibus aurigæ agitabant. AGITANDI, impellendi:
hinc agitatores aurigæ dicebantur, qui equos in Circensibus, alijsq. certami-
nibus agitabant, de quibus sæpe fit mentio à scriptoribus, quum factiones il-
lorū describunt. FINIS FACIENDVS EST, equus enim, qui non faciat, agi-
tatur frustra. Itaque melius est agitandi finem facere, quàm frustra laborare.
HOC,

Hoc, quod sequitur. TAMEN, quamuis disputarim supra nunquam po-
 pulo cum doctis hac in re dissensionem fuisse. INTEREST, inter vulgus,
 & hominem doctum. & prius quidem, quod ad vulgus pertinet, exponit:
 deinde, quod ad hominem doctum, sed differt in eum usque locum: at vero
 intelligens, & doctus. NON PROBANDVM, improbandum, supra. PRO-
 BAT, probat non probandum, *ἀντιμαρτυρία* quoddam. SED, nisi hoc addi-
 disse, contraria dicere videretur. nam supra dixerat: necesse est, qui dicat,
 ut à multitudine probetur, eundem à doctis probari. SINE COMPARA-
 TIONE, sic supra de Q. Catulo dixit. QVVM A MEDIOCRI, AVT
 ETIAM A MALO DELECTATVR, aliter quum mediocri, aut etiam malo
 delectetur. EO, oratore mediocri, vel etiam malo. CONTENTVS, vul-
 gus contentus est, latine dici, Grammatici facile probant: ego tamen hic ma-
 lum legere, cōtentum, quod Ciceronem sic frequentius loqui videam. NON
 SENTIT, vulgus. TENET ENIM, *αἰτιολογία*, quare probet. AVRES,
 aures populi, tanquam suastibias, supra. VEL MEDIOCRIS, nedum ve-
 hemens. ALIQVID, quo tenere possit. IN EO, in oratore medio-
 cri. NEC RES, *γνώμη* ORDO, ET ORNATVS, quibus mediocres ora-
 tores vtuntur. afferunt enim æqualitem: omnemque orationem ornamentis
 modicis verborum, sententiarumque distinguunt, ut in Oratore loquitur.
 QVARE, ab exemplo per interrogationem. Q. SCAEVLAM, Pontificē,
 supra. M. COPONIO, Coponii testatoris propinquo, ut supra diximus. DE
 CENTEM, & ex scripto testamentorum iura defendentem, ut lib. primo de
 Oratore legitur. IN EA CAUSA, in causā M. Curii, quam supra exposui-
 mus. DIXI, ubi de L. Crasso, & Q. Scauola sum locutus. POLITIVS, nam
 Scauola lib. primo de Oratore maxime limatus, & subtilis appellatur. ELE-
 GANTIVS, Scauola parcorum elegantissimus supra vocatus est. MELIVS,
 nihil enim Scauola, & Crasso in nostra ciuitate fuit præstantius, supra. IS,
 Q. Scauola. Hoc, quod sequitur. INSTITVTVS, substitutus. hære-
 des enim instituti dicuntur primo gradu, substituti, secundo, vel tertio, ut
 ait Modestinus libro vigesimo octauo titulo sexto Digestorum. at hic pupil-
 lus erat hæres institutus, M. Curius substitutus: sed Cicero hanc distinctio-
 nem noluit seruare, sed dicere, hæredem secundum instituere. Itaq. hoc lo-
 co sic interpretandum est: hæres secundus institutus: quamuis Boëtius in To-
 picis dicat, hæredem secundum substituit: quum dicendum sit vel cum Cice-
 rone, hæredem secundum instituere, vel cum iuriscōsultis, hæredē substitue-
 re: posses etiam dicere more Ciceronis, hæredem instituere secundū filium.
 Sic enim lib. primo de Orat. loquitur, SI PVPILLVS ANTE MORTVVS
 ESSET, QVAM IN SVAM TVTELAM VENISSET, si filius natus esset in
 decē mēlibus, isq. mortuus prius, quā in suā tutelam venisset, in Topicis.
 QVAM IN SVAM TVTELAM VENISSET, quā testamentū iure facere
 posset, ut Boëtius interpretatur, nec dissentit Vlpian. dū lib. trigesimo secun-
 do titulo primo Digestorum rem ipsam pluribus explicat. PVPILLO NON
 NATO HAEREDEM ESSE NON POSSE, negabat enim Scauola, nisi post-
 humus & natus, & ante, quā in suam tutelam venisset, mortuus esset, hære-
 dem eum esse posse, qui esset secundū posthumū & natū, & mortuū hæres in-
 stitutus: quod lib. primo de Orat. scribitur. ILLE, Scauola. DE TESTA-
 MENTORVM IVRE, nā ex scripto testamentorū iura defendebat, ut ait lib.
 primo de Orat. ANTIQVIS FORMVLIS? quibus antiqui scribēdis testamē-
 tis vterentur. FORMVLIS? QVID, QVEMADMODVM, aliter formulis?
 quēadmodū. forte legendū: formulis, quēadmodū, ut sit, quid nō dixit de for-
 mulis, quemadmodum, hoc est, de modo, quo. SCRIBI OPORTVISSET,

SI ETIAM FILIO NON NATO HAERES INSTITVERETVR, disputa-
 uit Scauola, quibus verbis scribi testamentum illud oportuisset, si Copo-
 nius Curium hæredem esse voluisset, etiam si filius nō esset natus: vti postea
 colligeret ita: non est scriptum ita, ergo Curius hæres esse non debet. Cui
 Crassus ita respondit: si nullum erit testamentum recte factum, nisi quod
 tu scripseris, omnes ad te ciues cum tabulis veniemus, omnium testamen-
 ta tu scribes solus, libro secundo de Oratore. QUAM CAPTIOSVM, qui
 scriptum defendunt, docent, quam periculosum sit à scripto recedere, li-
 bro secundo ad Herennium. ESSE POPULO, esset populo, nos legimus.
 OPINIONE QVAERI VOLUNTATES, vt quærebantur à Crasso, quod
 Scauola voluit significare. DISERTORVM, qualis erat L. Crassus. SIM-
 PPLICIUM, non cautorum, qualis fuit Coponius, vt Scauola voluit innue-
 re. PERVERTERE, quum aliter, atque scriptum sit, interpretantur.
 ILLE, Scauola. MVLTÀ, dixit. AVTORITATE, nam quum patris
 autoritate vti vellet, penè necesse fuit, vt eum quasi per locum à testibus
 commendaret. PATRIS SVI, P. Mucii Scauolæ, vt supra diximus. IVS
 ILLVD ESSE DEFENDERAT? quod ipse Q. Scauola tunc etiam defende-
 bat: vnde paterni iuris defensor, & quasi patrimonii propugnator sui dici-
 tur ab Antonio libro secundo de Oratore. DE CONSERVANDO IVRE
 CIVILI, vterque enim ex contraria parte ius civile defendebat, vt supra
 dictum est. OMNIA, supra dicta. PERITE, ET SCIENTER, quod ef-
 fet eruditissimus, libro primo de Oratore. scienter, & perite libro secun-
 do de Oratore dixit. TVM ET BREVITER, nam verbis erat ad rem cum
 summa breuitate mirabiliter aptus, supra. aliter tum ita breuiter. PRESSE,
 nam subtilis libro primo de Oratore dicitur. & subtiliter, & presse dicere
 idem propemodum videtur esse. SATIS ORNATE, ET PERELEGAN-
 TER, nihil enim illo politius, & elegantius, supra. PVTARET? supra.

At vero vt contra Crassus ab adolescente delicato, qui in li-
 tore ambulans scalmum reperisset, ob eamque rem ædificare
 nauem concupiuisset, exorsus est, similiter Scauolam ex vno
 scalmio captionis Centumvirale iudicium hæreditatis effecisse:
 hoc in illo initio consecutus, multis eiusdem generis sententiis
 delectauit, animosque omnium, qui aderant, in hilaritatem à
 seueritate traduxit: quod est vnum ex tribus, quæ dixi ab ora-
 tore effici debere. deinde hoc voluisse eum, qui testamentum
 fecisset, hoc sensisse, quoquo modo filius non esset, qui in suam
 tutelam veniret, siue non natus, siue ante mortuus, Curius hæ-
 res vt esset: ita scribere plerosque, & id valere, & valuisse sem-
 per. hæc & multa eiusmodi dicens, fidem faciebat: quod est ex
 tribus oratoris officiis alterum. deinde æquum bonum testamen-
 torum sententias voluntatesque tutatus est; quanta esset in ver-
 bis captio, cum in cæteris rebus, tum in testamentis, si negligere-
 rentur voluntates; quantam sibi potentiam Scauola assumeret,
 si nemo auderet testamentum facere postea, nisi de illius senten-
 tia. Hæc cum grauitate, cum ab exemplis copiose, cum varie,
 tum etiam ridicule, & facete explicans, eam admirationem as-
 sensio

sententiæque commouit, dixisse ut contra nemo videretur. hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. hic ille de populo iudex, qui separatim alterum admiratus esset, idem audito altero iudicium suum contemneret: at vero intelligens, & doctus, audiens Scæuolam, sentiret esse quoddam vberius dicendi genus, & ornatius. ab utroque autem causa perorata, si quaeretur vter præstaret orator: nunquam profecto sapientis iudicium à iudicio vulgi discreparet. qui præstat igitur intelligens imperito? magna res, & difficili: si quidem magnum est scire quibus rebus efficiatur, amittaturue dicendo illud quidquid est, quod aut effici dicendo oportet, aut amitti non oportet. præstat etiam illo doctus auditor indocto, quod sæpe, cum oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit, intelligit. nam illud, quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari potest.

CRASSVS, L. Crassus, qui causam M. Curii defendebat, libro primo de Oratore. AB ADOLESCENTE DELICATO, si, ut scriptum est libro primo ad Herennium, defessi fuerint auditores, ab aliqua re, quæ risum mouere possit, exordiemur, ab apologo, ut hic Crassus exorsus videtur, nisi malimus similitudinem, quàm apologum vocare, quum paulo post Cicero dicat, similiter. CAPTIONIS, quia dixerat, captiosum esse populo, quod scriptum esset, negligi, supra. CENTVMVIRALE IUDICIUM HÆREDITATIS EFFECISSE, constituisse iudicium de illa hæreditate centumvirale, quod centumviri facere solebant, ut libro primo de Oratore videre licet. DELECTAVIT, quum multo maiorem partem sententiarum sale suo, & lepore, & politissimis facetiis pellexit, ut libro primo de Oratore dicitur. HILARITATEM, nam Curiana defensio tota redundauit hilaritate quadam, & ioco, libro secundo de Oratore, ita, ut iudicium plenum hilaritatis fuerit, ac lætitiæ, libro primo de Oratore. VNVM, supra secundo loco positum, ut auditor delectetur, hic ordinem mutat. DIXI, supra. DEINDE, dixit L. Crassus. HOC, Curius hæres ut esset, paulo post. VOLVISSE, hinc paulo post, voluntates tutatus est. EVM, Coponium, supra. HOC, repetitio. HOC SENSISSE, hac mente fuisse, libro primo de Oratore. QVOQVO MODO FILIVS NON ESSET, QUI IN SVAM TVTELAM VENIRET, si filius non esset, qui in tutelam veniret, libro primo de Oratore. CVRIVS HÆRES VT ESSET, ut M. Curius esset hæres, libro primo de Oratore. ITA SCRIBERE PLEROSQVE, ET ID VALERE, ET VALVISSE SEMPER, hæc omnia solent disputare, qui dicunt à sententia, libro secundo ad Herenn. FIDEM FACIEBAT, docebat, probabat, supra. ALTERVM, hic secundum, supra primum, ut auditor doceatur. AEQVVM BONVM, æquitatem, cuius patrocinium Crassus arripuit, libro primo de Oratore: quod faciunt, qui à sententia dicunt, libro secundo ad Herenn. TESTAMENTORVM SENTENTIAS, VOLUNTATESQVE TVTATVS EST, defensionem testamentorum, ac voluntatis mortuorum arripuit, libro primo de Oratore: & probauit omnibus M. Curium hæredem esse oportere, ut dicitur in oratione pro Cæcina, vbi sunt illa verba: Quæ res igitur valuit? voluntas: quæ si, tacitis no-

bis, intelligi posset, verbis omnino non vteremur: quia non potest, verba re-
 perta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem. CAPTIO,
 par pro pari retulit Scauolæ, qui dixerat, captiosum esse populo, quod scrip-
 tum esset, negligi, supra. IN CAETERIS REBVS, quæ scribi solent. IN
 TESTAMENTIS, quæ in priuatis actis debent esse firmissima, Philippica
 secunda. SI NEGLIGERENTVR VOLVNTATES, est enim calumniato-
 ris officium, verba, & literas sequi, negligere voluntatem, libro secundo ad
 Herenn. POSTEA, si Curius vinceretur. ILLIVS, Scauolæ. hac de re li-
 bro secundo de Oratore ita scribit: nam si, inquam Scauola, nullum erit te-
 stamentum recte factum, nisi quod tu scripseris, omnes ad te ciues cum ta-
 bulis veniemus, omnium testamenta tu scribes vnus, quod etiam supra retu-
 limus. GRAVITER, parcebat enim aduersarii dignitati, in quo ipso serua-
 bat suam, libro secundo de Oratore. AB EXEMPLIS COPIOSE, exemplo-
 rum copia, supra. exemplis enim plurimis vsus est, vt ait in Topicis, & lib. pri-
 mo de Oratore. VARIE, ornate, in oratione pro Cæcina. RIDICVLE,
 ET FACETE, quum multa & ex legibus, & ex senatusconsultis, & ex vita,
 ac sermone communi non modo acute, sed etiam ridicule, ac facete collige-
 ret, lib. primo de Oratore. COMMOVIT, apud auditores. VIDERETVR,
 quamuis Scauola dixisset. TERTIVM, vt auditor moueatur vehementius,
 supra. GENERE MAXIMVM, genere optimum, vt in libello de Optimo
 genere oratorum pluribus disputat. HIC, tunc, vel in ea re. ALTERVM,
 Scauolam. ADMIRATVS ESSET, & probasset sine comparatione, supra.
 ALTERO, L. Crasso. CONTEMNERET, quod male iudicasset. AT, con-
 tra. AVDIENS, prius. ESSE QVODDAM, quod Scauola nō assequere-
 tur. VTROQVE, Scauola, & Crasso. CAUSA, quacunque, vel Curiana.
 QVAERERETVR, à docto, & à iudice de populo. VTER, Scauola, an Cras-
 sus. NVNQVAM PROPECTO SAPIENTIS IVDICIUM A IVDICIO
 VVLGI DISCREPARET, nunquam esset populo cum doctis, intelligenti-
 busque dissensio, supra. QVI, quare *διαλογισμός*. IGITVR, si nunquam
 sapientis iudicium à iudicio vulgi discrepat. MAGNA RE, ET DIFFICI-
 LI, intelligens re magna, & difficili præstat imperito. SI QVIDEM, *αὐτο-
 λογία*, quare magna re, & difficili præstet. MAGNVN, magnum, & diffi-
 le, debuit dicere, quum dixisset, magna re, & difficili, sed putauit, magnum
 satis esse, quod difficile soleat esse, quod sit magnum. Magnum vero, & diffi-
 cile est artem dicendi scire, quam rem vnā esse omnium difficillimam su-
 pra dixit. QVIBVS REBVS EFFICIATVR, AMITTATVRVE, quibus
 virtutibus oratoriis quicque efficiatur, aut quibus virtus orator aut non as-
 sequatur, aut labatur, & cadat, supra. EFFICI, quid vero effici debeat, su-
 pra dictum est. PRAESTAT ETIAM, duabus iam rebus præstat. Itaque in-
 terest, vt supra dixit. ILLO, illa re, quæ sequitur. QVOD, ex pluribus,
 quibus illi oratores vtantur. INTELLIGIT, quum populus tantum pro-
 bet, sed cur probandum sit, non intelligat: doctus vero statim cognoscat. sic
 vulgus Hortensium probabat, sed non intelligebat, illud dicendi genus non
 esse optimum. NAM, *αὐτολογία*, quare probet. PROBARI POTEST, supra.

Vt enim ex neruorum sono in fidibus, quā scienter ii pulsi
 sint, intelligi solet: sic ex animorum motu cernitur, quid tractan-
 dis his perficiat orator. itaque intelligens dicendi existimator
 non assidens, & attente audiens, sed vno aspectu, & præteriens
 de oratore saepe iudicat. videt oscitantem iudicem, loquentem
 cum

cum altero, nonnunquam etiam circumstantem, mittentem ad horas, quaesitorem, ut dimittat, rogantem: intelligit oratorem in ea causa non adesse, qui possit animis iudicum adiuuare orationem, tanquam fidibus manum. idem si praeteriens aspexerit erectos intuentes iudices, ut aut doceri de re, idque etiam vultu probare videantur; aut, ut autem cantu aliquo, sic illos viderit oratione quasi suspensos teneri; aut, id quod maxime opus est, misericordia, odio, motu animi aliquo perturbatos esse vehementius: ea si praeteriens, ut dixi, aspexerit, si nihil audierit, tamen oratorem versari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, aut perfectum iam esse, profecto intelliget.

VT ENIM, αἰσθητική, quare intelligat, eaque per comparisonem, siue similitudinem. NERVORVM, cordarum intenterum, quae ad quencumque tactum respondent, libro tertio de Oratore. SONO, nerui enim in fidibus ita sonant, ut sunt pulsati, libro tertio de Oratore: & saepe pulsati alii resonant alii, libro secundo de Diuinatione. II, nerui, aliter ei, vtrumque recte, si Grammaticis credimus, qui docent, vtrumque recte dici. PULSI, plectro, vel digitis. INTELLIGI SOLET, à sciente. in fidibus enim, & in tibiis, quamuis paulum discrepent, tamen id à sciente animaduerti solet, libro primo de Officiis. SIC, ἀντιπαρόσπον. ANIMORVM, eorum, qui audiunt. CERNITVR, ab intelligente. TRACTANDIS, orator enim bonus peragrat per animos hominum, sensus, mentesque pertractat, libro primo de Oratore. HIS, animis. PERFICIAT ORATOR, an efficiat illa tria, quae supra sunt dicta. ITAQVE, paulatim concludit hoc, quod incoeperat. INTELLIGENS DICENDI EXISTIMATOR, qui quod dicendi genus optimum sit, intelligit, ut paulo ante dixit. NON ASSIDENS, ET ATTENTE AUDIENS, etiam si neque assideat, neque attente audiat, ut vulgus. VNO ASPECTV, ET PRAETERIENS, si praeteriens, aspexerit, ut paulo post loquitur. VIDET, iste dicendi existimator intelligens: & est αἰσθητική, ut possit iudicare, & quidem de improbando, deinde de probando. OSCITANTEM, quod est indicium vagi animi, & allucinantis, & fluxae, atque apertae securitatis, Gellius hoc scribit libro quarto capite vigesimo. LOQVENTEM CVM ALTERO, ut faciunt, qui non libenter audiunt. CIRCVLANTEM, caput in circulo conferentem, ut alii interpretantur: vel se vertentem, & sic quasi circulum facientem: vel alios propè sedentes sic alloquentem, ut circulum facere videatur. MITTENTEM AD HORAS, mittentem seruum, ministrum, vel alium quempiam ad clepsydram, ut videat, an aqua defluerit, & horae ad dicendum datae, sint demonstratae, an breui sint demonstrandae ita, ut possit liberari iudex ipse, ne talem oratorem audiat. QVAESITOREM, quaestoris iudicem: Praetorem, qui praesit quaestioni, ut in oratione pro Murræna docet. DIMITTAT, consilium, ut olim Q. Maximus dimisit, quum L. Crassus exanimatus est, libro primo de Oratore. ROGANTEM, solet enim iudex interdum rogare Quaesitorem, ut consilium dimittat. INTELLIGIT, intelligens dicendi existimator. CAUSA, quae dicitur. NON ADESSE, cum. ADMOVERE, ita, ut eos moueat, quo ex motu cerni possit, quid orator efficiat. MANVM, qua nerui pulsentur, supra. IDEM, intelligens dicendi existimator, de quo supra. & hoc pertinet ad iudicandum.

dum de Oratore bono. ERECTOS INTVENTES, aliter arrectos intuentes: ἀνέκτετον, quo superioribus hoc opponit. INTVENTES, in oratore ipsum dicentem. AVT DOCERI, quod primum efficere debet orator, supra. DE RE, quae dicitur. VULTV, qui quot animi motus sunt, tot significationes, & commutationes potest efficere, libro tertio de Oratore. PROBARE, quod dicitur. AVT, hic loquitur de secundo, quod efficere debet orator, ut auditor delectetur, supra. VT, similitudo. CANTV, quo solent aucupes uti, vel fistula, ut aues decipiant: unde dixit sapiens ille: fistula dulces canit, volucrum dum decipit aucupes. SIC, ἀνέκτετον. ILLOS, iudices. QVAST, mollit, quod durum videbatur. TENERI, duci, ut supra dixit. AVT ID, hoc est tertium, quod efficere debet orator, ut auditor moueatur vehementius, supra. QVOD MAXIME OPVS EST, quia permouere necessarium est, ut ait in libello de Optimo genere oratorum. MISERICORDIA, ODIO, ἀνέκτετον. MOTV ANIMI ALIQUO, sic locutus est, ne plura de motibus animi diceret. PERTVRBatos, motos, supra. EA, quae diximus. SI PRAETERIENS, VT DIXI, ASPEXERIT, ἐπαράλυσεν. ORATOREM, oratorem bonum. ORATOREM VERSARI IN ILLO IUDICIO, in scena esse Roscium, infra. OPVS ORATORIVM FIERI, hoc est, auditorem doceri, delectari, & vehementius moueri. PERFECTVM IAM ESSE, auditorem iam doctum, delectatum, & commotum fuisse.

Cum haec differuissem, vterque assensus est, & ego tanquam de integro ordiens, Quando igitur, inquam, à Cotta & Sulpicio haec omnis fluxit oratio, cum hos maxime iudicio illorum hominum, & illius aetatis dixissem probatos, reuertar ad eos ipsos: tum reliquos, ut institui, deinceps persequar. Quoniam ergo oratorum bonorum (hos enim quaerimus) duo genera sunt, vnum attenuate presséque, alterum sublate ampléque dicentium: etsi id melius est, quod splendidius & magnificentius, tamen in bonis omnia, quae summa sunt, iure laudantur. sed cauenda est presso illi oratori inopia & ieiunitas, amplo autem inflatum & corruptum orationis genus. inueniebat igitur acute Cotta, dicebat pure ac solute: & ut ad infirmitatem laterum perscipienter contentionem omnem remiserat, sic ad virium imbecillitatem dicendi accommodabat genus. nihil erat in eius oratione nisi sincerum, nihil nisi siccum atque sanum: illudque maximum, quod, cum contentione orationis flectere animos iudicum vix posset, nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat ut idem facerent à se commoti, quod à Sulpicio concitati. Fuit enim Sulpicius vel maxime omnium, quos quidem ego audiuerim, grandis, & ut ita dicam, tragicus orator. vox cum magna, tum suavis & splendida: gestus, & motus corporis ita venustus, ut tamen ad forum, non ad scenam institutus videretur, incitata & volubilis, nec ea redundans tamen, nec circumfluens oratio. Crassum hic volebat imitari, Cotta malebat

lebat Antonium: sed ab hoc vis aberat Antonii, Crassi ab illo lepos.

QVVM, ad rem reuertitur. HAEC, quæ supradixi. DISSERVISSEM, aliter dixissem. VTERQVE, Brutus, & Atticus. DE INTEGRO ORDIENS, quod ordiri cœperam, repetens. HAEC OMNIS, in qua de vulgi, & hominis docti iudicio disputauimus. FLVXIT, ex eo, quod ego dixeram, Cottam, & Sulpicium quum meo iudicio, tum omnium facile primas inter suos æquales tulisse. HOS, Cottam, & Sulpicium. ET ILLIVS ÆTATIS, hoc supra non dixit, nisi in voce, omnium, complexus est: vel hoc loco est ἐπεὶ ἡλικία, illorum hominum, id est illius ætatis: quamuis ita forte possis interpretari, & illius meæ ætatis, quia supra dixerat, meo iudicio, & omnium. Quod si probas, probes etiam necesse est, ita locutum, illius ætatis, vt excusaretur, si forte tunc ita iuuenis errasset. PROBATOS, facile primas tulisse, supra. EOS IPSOS, Cottam, & Sulpicium. RELIQUOS, Varium, Pomponium, Curionem, Fusium, Drusum, quos supra proposui me esse dicturum: vel reliquos omneis, de quibus in hoc dialogo toto sum dicturus. VT INSTITVI, vt supra proposui: vel vt institui à principio, quum institui oratorum genera distinguere ætatibus, quod supra dictum est. HOS, bonos. QVÆRIMVS, quamuis interdum aliquos referamus, qui ne oratores quidem sunt habiti, supra. DVO GENERA, vide, quæ diximus supra, vbi de Ser. Galba sumus locuti. VNVM ATTENUATE, PRESSEQVE, ALTERVM SVBLATE, AMPLEQVE DICENTIVM, hic omittit genus mediocriter dicentium, vt supra de Ser. Galba diximus. SVBLATE, AMPLEQVE, aliter sublate, altèque. ID, genus. MELIVS EST, de duobus loquens sic dixit, in libello vero de Optimo genere oratorum, est omnium optimum. SPLENDIDIVS, ET MAGNIFICENTIVS, in quo qui versantur, grandiloqui, vehementes, varii, copiosi, graues, ad permouendos, & conuertendos animos instructi, & parati in Oratore dicuntur. TAMEN, γὰρ. IN BONIS, in his, quæ bona sunt, vt bonum est genus etiam attenuate, presseque dicentium: quod nunc probat, vt Cottam laudet, qui genere illo utebatur, & in eo summus erat ita, vt merito deberet laudari. CAVENDA EST, cauenda est inopia, & ieiunitas, quod sint finitima vitia, & propinqua, libro quarto ad Herennium, vbi sic scribitur: qui non possunt in illa facetissima verborum attenuatione commode versari, veniunt ad aridum, & exangue genus orationis, quod non alienum exile nominari. PRESSO ILLI ORATORI, attenuate, presseque dicenti: libro tamen secundo de Oratore, Thucydidem pressum vocat, quem supra diximus in vehementi siue grandi dicendi genere versatum fuisse. INOPIA, ET IEIUNITAS, sic infra ieiunitatem, & ficitatem, & inopiam dixit: quod genus orationis aridum, exangue, & exile libro quarto ad Herennium vocatur. AMPLO AVTEM, oratori autem sublate, ampleque dicenti. INFLATVM, ET CORRVP TVM, quod turget, & inflatum est, & suffultum dicitur libro quarto ad Herennium. GENVS, cauendum, vt vitium finitimum, & propinquum, vt diximus. INVENIEBAT, ab inuentione, quæ prima debet esse in oratore, Cottam, vt Antonium supra, & alios, commendat. IGVTVR, vt eò reuertar, vnde fluxit oratio. ACVTE, nam Cotta summo ingenio fuit præditus, vt ait Cicero in oratione in Pisonem: hinc libro primo de Oratore dicitur genus dicendi acutissimum, ac subtilissimum esse consecutus. COTTA, C. Aurelius Cotta: & Caius apud Ciceronem, Sallustium, Asconium, Cassio-

dorum, & in veterum monimentis appellatur, non Lucius, vt quidam male scribunt. Is, vt supra diximus, Rutiliæ filius fuit, qui, quod libro secundo de Officiis est scriptum, gloriari solebat, se sine vilo munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima, quod Philippus etiam dicebat. Consul igitur cum L. Octauio an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo nono fuit, & vt in oratione pro C. Cornelio Cicero scripsit, paulum Tribunis plebis non potestatis, sed dignitatis addidit, hoc est, vt interpretatur Asconius, legem tulit, vt Tribunis plebis liceret postea alios magistratus capere, quod lege Syllæ iis erat ademptum: quod Macer Tribunus plebis apud Sallustium in oratione quadam his verbis significat: C. Cotta ex factione media Consul aliter, quàm metu iura quædam Tribunis plebis restituit. Dicitur Cotta in oratione pro C. Cornelio, de suis legibus abrogandis ipse ad senatum retulisse: deinde, vt infra dicitur, ex Consulatu in Galliam est profectus: & triumphi cupiditate, nullo certo hoste, flagrauit: quem tamen honorem illi mors ademit, vt ait Cic. in oratione in Pisonem: vbi sic Asconius scribit: fuit C. Cotta orator ille compar P. Sulpicii, qui est in dialogis Ciceronis de Oratore scriptis: qui, quum decretus illi esset triumphus, mortuus est ante diem triumphi, quum cicatrix vulneris eius, quod ante plures annos in prælio acceperat, rescissa esset repente. Apud Sallustium extat oratio tanquam ab eo Consule habita. De cæteris eius magistratibus nihil scriptum video, nisi tum Tribunatum plebis eum petiisse, quum L. Crassus, M. Antonius, & alii de oratore finguntur disputasse, eoque magistratu per inuidiam depulsum fuisse: vt libro primo, & tertio de Oratore leges: vbi Cicero refert illum sibi locos, ac sententias illius disputationis tradidisse. nam Cicero libro primo de Natura Deorum suum familiarem vocat ob id fortasse, quod vterque orator esset, & Academicus, vt in ipsis libris de Natura Deorum describitur Cotta, & Pontifex appellatur. Is quum esset in ambitione artifex, dicere solebat, se operam suam, quod non contra officium rogaretur, polliceri solere omnibus, impertire iis, apud quos optime poni arbitraretur, ideòque se negare nemini, quod sæpe causa, curis, cui pollicitus esset, non vteretur, sæpe, vt magis esset vacuus, quàm putasset: hoc Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus scribit. Cætera vero suis locis dicuntur. DICEBAT PURE, ET SOLUTE, nam Cotta remissus erat, & lenis, & propriis verbis comprehendens solute, & facile sententiam, infra: & libro tertio de Oratore, Cotta limatus erat, subtilis, rem explicans propriis, aptisque verbis. REMISERAT, hinc remissus infra dicitur. Idem Cicero libro primo de Legibus postea se fecisse testatur. GENVS, attenuatum, vt diximus: vel ὀλιγόλογος, quod sit come, iucundum, ad benevolentiam conciliandam paratum, vt ait in Orat. NIHIL, repetitio. EIVS, C. Cottæ. SINCERVM, purum. nam pure dicebat, paulo ante. SICCVM, ATQVE SANVM, siccos, atque sanos oratores, in quibus non sit vitiosa abundantia, in libello de Optimo genere oratorum vocat. VIX POSSET, quod ipsam contentionem remiserat, supra. EO GENERE, amplo, vehementi, & quo flectuntur animi. DICERET, qui nihil ample diceret, in Oratore. TRACTANDO TAMEN IMPELLEBAT, nam semper in causa hærebat, & quod iudici probandum esset, quum acutissime vidisset, omis- sis cæteris argumentis, in eo mentem, orationemque defigebat, vt libro tertio de Oratore scribitur. FACERENT, secundum illum, quem defendebat ipse, iudicarent: certe, quod diceret, probarent. COMMOTI, oratione etiam attenuata, quam Cicero hoc verbo, & numero exprimit. SVLPICIO, de quo dicendum. CONCITATI, ampla, grandi, & concitata oratione,

oratione, quam verbo item Cic. & numero nobis exprimit. Atque hoc loco nos de Ioāne Cēsario, & Io. Bapt. Gyrardo viris doctissimis, quorū alter Roma, alter Ferrariæ literas proficitur, ex his quæ sæpius à multis audiuius, idē propemodū, quod Cic. de Sulpicio, & Cotta, iudicamus. *EVIT ENIM, αὐτολογία*, qua docet, cur dixerit, iudices à Sulpicio concitatos fuisse, quaque commode à Cotta ad Sulpicium transit. *SULPICIVS*, P. Sulpicius Rufus, vt à Valerio Maximo vocatur: cuius eloquentiam accusatio illustravit, quū seditiosum, & inutilem ciuem C. Norbanū in iudicium vocavit, vt lib. secundo de Officiis, & lib. primo de Orat. scribitur. fuit vero C. Cottæ propē equalis, lib. tertio de Orat. hinc lib. primo de Orat. ita scriptum est: C. Cottatum Trib. pleb. petebat, & P. Sulpicius deinceps eum magistratum petiturus putabatur: quem postea est adeptus, & ab initiis bonarū actionum ad perditas, vt loquitur Asconius, progressus est, quū prius esset rectissima voluntate, vt ait Paternulus: quod & initium bellorū ciuiliū fuit. nam primum intercessit, ne exules, quibus causam dicere non licuisset, reducerentur: deinde idem immutata voluntate, quum eandem legem ferret, aliam se ferre dicebat propter nominum cōmutationem. nam non exules, sed vi eiectos se reducere aiebat, lib. secūdo ad Herenn. hinc Liuius ita lib. septuagesimo septimo scripsit: Quū P. Sulpicius Trib. pl. autore C. Mario, perniciosas leges promulgasset, vt exules reuocaretur, & noui ciues, libertinūq. distribueretur in tribus: & vt Marius aduersus Mithridatē Ponti regem dux crearetur: & aduersantibus Consulibus Q. Pompeio, & L. Syllæ vim intulisset, occiso Q. Pōpeii Cōsulis filio, genero Syllæ, L. Sylla Consul cum exercitu in urbem venit, & aduersus factionē Sulpicii, & Marii in ipsa vrbe pugnavit, eamq. expulit: ex quo duodecim à senatu hostes, inter quos C. Marius pater, & filius, iudicati sunt. P. Sulpicius, quū in quadam villa lateret, indicio serui sui retractus, & occisus est: seruus, vt prēmii promissum indicii haberet, manumissus est, & ob scelus domini proditi de saxo deiectus est. Idē propē scribūt Val. Max. lib. sexto cap. quinto, Plutar. in Sylla, & Paternulus hoc modo: Sulpicium assecuti equites, in Laurētinis paludibus iugulauere, caputq. eius erectū, & ostentatum pro rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Hinc in oratione tertia in Catilinam Cic. sic ait: L. Sylla P. Sulpicium oppressit. libro vero quarto ad Herenn. ita scriptum videbis: Sulpicio, cui paulo ante omnia concedebant, eum breui spatium non modo viuere, sed etiam sepeliri prohibuerunt: & libro item primo ad Herenn. In hominem transfertur crimen, vt si accusetur is, qui P. Sulpicium se fateatur occidisse, & id iussu Consulū defendat, vt eos dicat non modo imperasse, sed rationem quoq. ostendisse, quare id facere liceret. Cic. autem lib. tertio de Orat. sic rem totam cōplectitur. Sulpicius, qui in eadem inuidiæ flamma fuisset, quibuscum priuatus coniunctissime vixerat, hos in Tribunatu spoliare instituit omni dignitate: cui quidem ad summam gloriam eloquentiæ florecenti ferro erepta vita est, & pœna temeritatis non sine magno Reip. malo constituta. Vixerat autē coniunctissime cum Q. Pompeio, qui tunc Consul erat, vt in Lelio legimus. Hunc Sulpicium Plutarchus in Sylla *ἀνδροπαῖον οὐκ ἐνδοῦς λόγου* vocat, & alia scribit, quæ videre poteris. *GRANDIS*, omnino enim in illud genus eum Crassus magnificum, atque præclarum natura ipsa ducebat, vt libro secundo de Oratore dicitur. Hinc eum in oratione de Responsis ita describit: quid ego de P. Sulpicio loquar? cuius tanta in dicendo grauitas, tanta iucunditas, tanta vbertas fuit, vt posset, vel vt prudentes errarent, vel vt boni minus bene sentirent, perficere dicendo. *VT ITA DICAM*, accipit veniam, dicturus, tragicus orator, quod dure dictum videri poterat.

TRAGICVS, vehemens, grandiloquus, quales personæ tragicæ, quæ sæpe retinent ampullas, & sesquipedalia verba, & non proiiciunt, vt ait Horatius. Vnde prouerbum, *φαικιδος λέγειν*. nam omne genus scripti grauitate tragœdia vincit. Sulpicius igitur talis erat, acer, vt ait Paterculus, & fortissimo quodam animi impetu utebatur, vt libro tertio de Orat. scriptum videmus. Aristoteles quoq. lib. tertio Rhetoricæ *σεμνόν, καὶ φαικιδόν* iungit. MAGNA, plenissima, & maxima, lib. tertio de Orat. quin libro primo de Orat. Crassus affirmat, se neminem audisse voce pleniorē, nec id ipsum libro secundo M. Antonius negat. SVAVIS, neminem voce suauiorē Crassus audiuerat, vt ait lib. primo de Orat. SPLENDIDA, clara, quod vnum est è duobus, quæ sequimur in voce, libro primo de Officiis. vox talis in Pompeio fuit, infra. GESTVS, ET MOTVS, crescit oratio, nam motus plus complectitur. VENUSTVS, aptus, lib. primo, & secundo de Orat. cum dignitate, lib. tertio de Orat. AD FORVM, NON AD SCENAM INSTITVTVS VIDERETVR, conuenit enim, in gestu nec venustatem conspiciendam, nec turpitudinem esse, ne aut histriones, aut operarii videamur esse, lib. tertio ad Herenn. INCITATA, ET VOLVIBILIS, utebatur enim celeri, & concitata oratione, quod erat ingenii, lib. secundo de Orat. NEC EA REDVNDANS TAMEN, NEC CIRCVNFLVENS ORATIO, quamuis à principio verbis effervescentibus, & paulo nimium redundantibus vteretur, quod erat ætatis: sed postea rationem mutarat, lib. secundo de Orat. CRASSVM, L. Crassum oratorē, supra. HIC, P. Sulpicius. VOLEBAT IMITARI, nam L. Crassi amore incensus, ab eo nusquā discedebat, lib. primo de Orat. & ab Antonio monitus Crassum ipsum imitabatur, lib. secundo, & tertio de Orat. COTTA MALEBAT ANTONIVM, C. Cotta malebat imitari M. Antonium hinc lib. secundo de Orat. quū etiam tum in lecto Crassus esset, & apud eum Sulpicius sederet, Antonius cum Cotta in porticu inambulabat. AB HOC, C. Cotta. VIS, *ἀντιμαχία*. ABERAT, quia contentionem omnem remiserat, supra. ANTONII, in quo quum alia magna, tum actio fuit singularis. AB ILLO, P. Sulpicio. LEPOS, supra.

O magnam, inquit, artem, Brutus: siquidem istis, cum summi essent oratores, duæ res maximæ altera alteri defuit. Atque in his oratoribus illud animaduertendum est, posse esse summos, qui inter se sint dissimiles. nihil enim tam dissimile, quàm Cotta Sulpicio; & vterque æqualibus suis plurimum præstitit. quare hoc doctoris intelligētis est, videre quò ferat natura sua quæque; & ea duce vtentem sic instituere, vt Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frænos. Sulpicii orationes quæ feruntur, eas post mortem eius scripsisse P. Canutius putatur æqualis meus, homo extra nostrum ordinem meo iudicio disertissimus. ipsius Sulpicii nulla oratio est: sæpèque ex eo audiui, cum se scribere neque consuesse, neque posse diceret. Cottæ pro se lege Varia quæ inscribitur, eam L. Aelius scripsit Cottæ rogatu. fuit is omnino vir egregius, & eques Romanus cū primis honestus; idemq. eruditissimus & Græcis literis, & Latinis, antiquitatibusque nostræ & in inuentis rebus, & in actis, scriptorūq. veterū literate peritus;

peritus . quam scientiam Varro noster acceptā ab illo, auctāmq.
per sese vir ingenio præstās, omniq. doctrina, pluribus & illustrio-
ribus literis explicauit . sed idem Aelius Stoicus esse voluit, ora-
tor autē nec studuit vnquam, nec fuit: scribebat tamen orationes,
quas alii dicerēt, vt Q. Metello F. vt Q. Capioni, vt Q. Pompeio
Ruso : quanquam is etiam ipse scripsit eas, quibus pro se est vsus,
sed nō sine Aelio. his enim scriptis etiam ipse interfui, cum essem
apud Aelium adolescens , eūque audire perstudiose solerem.
Cottam autem miror, summum ipsum oratorem, minimēq. ine-
ptum, Aelianas leueis oratiunculas voluisse existimari suas.

ο, ἐπιφάνεια. MAGNAM, quæ summos faciat oratores, & dissimiles, &
quibus etiā aliquid desit. ARTEM, dicendi. SI QUIDEM, αἰτιολογία, quare
magna. ISTIS, Cottæ, & Sulpicio. DVAE RES, vis Antonii, & lepos Crassi.
MAXIMAE, lege librū secundum de Orat. ALTERA ALTERI, vis Cottæ,
lepos Sulpicio. ATQVE, loquitur Cicero. HIS, Cottæ, & Sulpicio. NIHIL
ENIM, αἰτιολογία. COTTA, pressus orator, supra. SULPICIO, grādi orato-
ri, supra. PRAESTITIT, nam primas ipsi tulerūt, supra. QVARE, quū Cot-
tæ, & Sulpicius tam dissimiles fuerint, & tamen summi. DOCTORIS, Rhe-
toris, vel cuiuslibet, vt sit γνώμη. VIDERE, vt faciebat Apollonius, lib. pri-
mo de Oratore, & faciendum præcipit Antonius libro secundo de Oratore.
QVO, ad quod genus dicendi, vel ad quod studium: si sit γνώμη. EA DVCE
VTENTEM SIC INSTITVERE, ad cuiusq. enim naturam institutio do-
ctoris est accommodanda. ISOCRATEM, supra. ACERRIMO, exultante
verborum audacia, libro tertio de Oratore, elatione, atque altitudine ora-
tionis vtente, supra. LENISSIMO, hinc lenis orator in Oratore dicitur,
quod cunctaretur, & quasi verecundaretur, libro tertio de Oratore. EPHO-
RI, Ephorus Demophili filius ἡμιόλος fuit, vt Plutarchus in Isocrate, & Sui-
das scribunt. Hunc, quum profecisset nihil, è ludo digressum, & mox à pa-
tre, secunda mercede pacta, remissum Isocrates ἀίφρον vocabat: ad quem eru-
diendum multum studii contulit, quum & materiam illi ad chriam suppedi-
taret, vt Plutarchus scribit. Hic, vt ait Suidas, in moribus quidem simplex
fuit, in historiæ vero explicatione supinus, & languidus, vt qui virium nihil
haberet: qui scripsit librum, quem ἐπιχῶριον inscripsit, vt Plutarchus in Ho-
meri vita testatur. Hinc Cicero libro secundo de Oratore, & Quintilianus
lib. decimo inter historicos ipsum numerant, quamuis idem Cicero in Ora-
tore vocet oratorem. DIXISSE, vt Plato de Aristotele, & Xenocrate dice-
bat, quod Diogenes in Xenocrate refert. TRADITVM EST, à scriptori-
bus antiquis, quorum scripta nunc non extant: sed Cicero ipse lib. tertio de
Orat. & lib. sexto ad Atticum, Quintilianus lib. secūdo cap. nono, & Suidas
tradunt. ALTERI, Ephoro, lib. tertio de Oratore. CALCARIA, κέρρον,
vt ait Suidas. ALTERI, Theopompo, libro tertio de Oratore. FRENOS,
χαλκρόν, vt ait Suidas. P. CANVTIVS, in oratione pro Cluētio. aliter P. Ca-
mitius. AEQVALIS MEVS, vt cognoscitur in oratione pro Cluentio. NO-
STRVM ORDINEM, senatorium, vt puto. DISERTISSIMVS, eloquen-
tissimus, in primis ingeniosus, & in dicēdo exercitatus, ac peritus in oratio-
ne pro Cluētio vocatur. NEQVE CONSVESSSE, ne domesticus etiam la-
bor accederet ad forensem, vt supra de Galba dixit. aliter neque consue-
uisse. COTTAE, C. Cottæ. PRO SE LEGE VARIA QVARE IN-

SCRIBITVR, aliter pro lege Varia quæ inscribitur, id est, quæ inscribitur oratio C. Cottæ pro lege Varia: de qua dicetur infra. EAM, orationem. L. AELIVS, de quo plura inuenire non potuimus, quàm hic dicuntur: nisi quòd Plinius libro nono capite trigesimo quinto, & Charisius libro primo L. Aelium Stilonem vocant: vnde cognoscimus apud Quintilianum libro decimo sic legendum esse. Hoc loco L. Aelium nobis talem describit Cicero, qualem nos hodie Ludouicum Casteluëtrium Mutinensem esse iudicamus. COTTAE, C. Cottæ. IS, L. Aelius. PERITVS, ita peritus, vt Varro libro primo Academicarum quæstionum ita loquatur: Feci, vt multa nota essent nostris: à Græcis enim peti non poterant, ac post L. Aelii nostri occasum ne à Latinis quidem. & ipsemet Varro libro tertio capite duodecimo de Re rustica L. Aelium autorem sequitur. VARRO, M. Terentius Varro. NOSTER, supra. ILLO, L. Aelio. INGENIO, quod tantum fuit, vt illud etiam Cic. lib. decimo tertio ad Atticum vereatur. OMNIQVE DOCTRINA, sic etiam Philippica secunda. PLVRIBVS, pluribus literis, pluribus libris, pluribus scriptis. Sic enim literas interdum poni diximus in principio. Plura vero scripsit Varro, quàm alius quispiam, vt lib. primo Academicarum quæstionũ, & Philippica secunda Cic. testatur. sed de Varronis libris in Zephyro, si Deus volet, plura dicemus. IDEM AELIVS, idem L. Aelius, de quo dicere cœpimus. STOICVS ESSE VOLVIT, & qui Stoici volunt esse, nō solent esse oratores, quòd Stoici traducti à disputando ad dicendum inopes reperiuntur, supra. NEC STVDVIT VNQVAM, esse. NEC FVIT, orator ipse nunquam fuit, supra. SCRIBEBAT, scriptitabat, supra. ORATIONES, orationes multas, supra. Q. METELLO, vix sciri posse certo credimus, quis hic Q. Metellus fuerit, quū tot eo tēpore fuerint Metelli: quia tamen cum duobus Consularibus numeratur, & videtur accusatus fuisse sic, vt L. Aelii oratione vsus ad se defendendum dicatur, putamus hūc esse Q. Cæciliū Metellum Nepotē Balearici filium, qui Consul cū T. Didio an. ab V. C. sexcētesimo quinquagesimo sexto fuit, & à C. Curione patre fuit accusatus, vt Asconius scribit. F. Filio scilicet Balearici, vt diximus: sed quia raro, & penē nunquam filius sine patris prænominē scribitur, videndum est, ne F. fecit, interpretandū sit, & dicendum: Aelius scribebat orationes, quas alii dicerēt, vt fecit Q. Metello, vt locutio sit, qualis illa in oratione in Pisonē: huius te cupiditati obsequi dixisti, sicuti ego fecissem in collega meo. Nec ego magnopere repugnē, si quis existimet hāc notā, siue literā delendam, vt ē proxime sequētī natam, quæ sit u, quòd F. Aeolicū digāma vocetur, & pro u saepe ponatur, vt Seruius, pro Seruius: qua de re plura scribunt Grāmatici. Q. CAEPIONIS, cuius ore respōdit Aelius orationi, quam T. Betutius Barrus cōtra Cæpionē ipsum scripserat, supra. Q. POMPEIO RVFO, qui Prætor vrbani pacis diebus ante, quàm L. Crassus de Orat. loqueretur, lib. primo de Orat. & postea Consul cū L. Cornelio Sylla an. ab V. C. sexcētesimo sexagesimo sexto fuit, vt Cic. in oratione prima & secūda cōtra Rullum meminit: cuius etiam Consulis filium, eundēmq. Syllæ generum P. Sulpicius, de quo diximus, per emissarios factionis suæ interfecit, vt Liuius lib. septuagesimo septimo, & Paterculus lib. secūdo scribūt: Nec ita multo post Q. ipse Pōpeius adhuc Cōsul ab exercitu Cn. Pōpeii Strabonis Procōsulis seditione, sed quā dux excitaue rat, interfectus est. IS, Q. Pōpeius Rufus. EAS, orationes. PRO SE EST VSVS, vt arbitror aduersus P. Sulpiciū, qui Trib. pl. ab eo, qui tū erat Consul dissidebat, quicū cōiunctissime, & amātissime vixerat, vt in Lælio scribitur. hinc Crassus lib. primo de Orat. cū Sulpicio, & aliis loquens, dixit, Q. Pōpeii Prætoris vrbani familiaris nostri, vel potius quum pro se lege Varia diceret, infra.

infra. NON SINE AELIO, non sine L. Aelio, & videtur ad illud respicere, Hercules non sine Theseo. HIS, orationibus. ENIM, αἰτιολογία, quo pacto scire hoc ipsum potuerit. SCRIPTIS, alii malunt legere, scribendis. EVMQVE, vt hominem eruditissimum, vt supra vocauit. COTTAM, C. Cottam. SVMMVM IPSVM ORATOREM, supra. LEVES, vt à Stoico scriptas, & ab eo, qui orator nec studuit vnquam, nec fuit, supra. VOLVISSE, quum L. Aelium rogauit, vt eam scriberet, quæ pro Varia lege inscribatur, supra.

His duobus eiusdem ætatis annumerabatur nemo tertius: sed mihi placebat Pomponius maxime, vel dicam minime displicebat. locus erat omnino in maximis causis præter eos, de quibus supra dixi, nemini: propterea quòd Antonius, qui maxime expetebatur, facilis in causis recipiendis erat, fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat: horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philipum ferè, aut ad Cæsarem: Cotta & Sulpicius expetebantur. ita ab iis sex patronis causæ illustres agebantur: neque tam multa, quàm nostra ætate, iudicia fiebant: neque hoc, quod nunc fit, vt causæ singulæ defenderentur à pluribus: quo nihil est vitiosius. respondemus iis, quos non audiuius. in quo primum sæpe aliter est dictum, aliter ad nos relatum: deinde magni interest coràm videre me, quemadmodum aduersarius de quaque reassueret; maxime autem, quemadmodum quæque res audiat. sed nihil vitiosius, quàm, cum vnum corpus debeat esse defensionis, nasci de integro causam, cum sit ab altero perorata. omnium enim causarum vnum est naturale principium, vna peroratio: reliquæ partes, quasi membra suo quæque loco locata, suam & vim, & dignitatem tenent.

HIS DVOBVS, C. Cottæ, & P. Sulpicio. nam L. Aelium, & Q. Pompeium Rufum, quos laudauit, aliud agens, nominauit, quum de illis supra ne se quidem dicturum proposuisset. EIVSDEM ÆTATIS, cuius Cotta, & Sulpicius fuerunt. ANNVMERABATUR, ab aliis. TERTIVS, orator. SED, quamuis ab aliis nemo tertius annumeraretur. PLACEBAT, Pomponius mihi placebat vt tertius, quamuis in propositione Q. Varium tertio loco posuerim, ordinem, vt nunc facio, postea mutaturus, & tamen infra suo loco, & ordine de Pomponio relaturus. POMPONIVS, Cn. Pomponius, infra. VEL DICAM, correctio. MINIME DISPLICEBAT, λιτότης est hoc loco, ἀντίθετον προσωνομασία, vt quiuis intelligere poterit. DISPLICEBAT, dichoreus. LOCVS ERAT, αἰτιολογία, quare Pomponius quum satis bonus orator esset, tamen ne tertius quidem illis duobus annumerabatur: quia tunc etiam vivebant illi magni oratores, quos supra dixit, ita, vt, præter eos, nemini locus esse posset in magnis causis, in quibus boni oratores potissimum cognoscuntur. MAXIMIS CAVSIS, in quibus de magnis rebus agitur, vt sunt causæ repetundarum, ambitus, & maiestatis, & reliquæ huiusmodi. EOS, M. Antonium, L. Crassum, L. Philippum, C. Cæsarem, C. Cottam, & P. Sulpicium.

PROPTEREA QVOD, αἰτιολογία αἰτιολογίας, quare nemini locus erat. ANTONIVS, M. Antonius, supra. EXPETEBATVR, expetebatur à reis patronus, quia tantus erat, quantus supra descriptus est. FACILIS, & quum vir tantus facile causas reciperet, quis non mallet illum, quàm alium quempiam patronum eligere? FASTIDIOSIOR, in causis recipiendis. CRASSVS, L. Crassus. SED TAMEN, quamuis in causis recipiendis esset fastidiosior. RECIPIEBAT, causas. HORVM, M. Antonii, & L. Crassi. HABEBAT, patronum. CONFVGIEBAT, si modo eligendi patroni potestas erat, vt supra diximus. PHILIPPVM, L. Philippum, qui M. Antonio, & L. Crasso proximus accedebat, supra. CAESAREM, C. Iulium Caesarem, qui facietis æqualibus præsistit, supra. COTTA, ET SVLPICIVS, de quibus supra diximus. EXPETEBANTVR, quòd æqualibus suis plurimum præsisterent, supra. AB IIS SEX PATRONIS, M. Antonio, L. Crasso, L. Philippo, C. Cesare, C. Cotta, & P. Sulpicio. AGEBANTVR, sic, vt, præter eos, in maximis causis nemini locus esset. NEQVE TAM MVLTATA, altera αἰτιολογία, quare duobus illis nemo tertius annumeraretur, quia tam multa iudicia tum non fiebant, & quæ fiebant, in his illi sex patroni regnabant: & ita neq. Pomponius, neque alius poterat excellere. FIEBANT, quamuis etiam multo ante plura fieri cœpissent, vt supra de Carbone dictum est: sed indies plura postea sunt facta. NEQVE HOC, fiebat. & est tertia αἰτιολογία, quia tunc tot patroni vnā causam non defendebant: quod si factum fuisset, præter illos sex supra dictos, aliis etiam locus in causis maximis esse potuisset. M. tamen Antonius lib. secundo de Orat. ita loquitur: illos errare arbitror, qui, si quando (id quod nunquam mihi placuit) plures adhibent patronos, vti quemque eorum minimum putant esse, ita eum primum volunt dicere: quæ verba ostendunt, tum quoque morem fuisse, vt singulæ causæ defenderentur à pluribus, quod hic Cicero negat, sed negat ita, vt velit dicere, quamuis etiam tum plures adhiberentur patroni, suam tamen ætate multo plures adhibitos fuisse, quod Asconius hisce verbis clarius ostendit: Defenderunt Scaurum sex patroni, quum ad id tempus raro quisquam pluribus, quàm quatuor vteretur: ac post bella ciuilia ante legem Iuliam ad duodenos patronos est peruentum. QVO NIHIL EST VITIOSIVS, ob id M. Antonio nunquam placuit, vt paulo ante retulimus. RESPONDEMVS, αἰτιολογία, quare sit vitiosum. IIS, aduersariis. NON AVDIVIMVS, quòd abessemus. Neque enim patroni omnes simul conueniebant. EST DICTVM, ab aduersariis. RELATVM, à clientibus, vel ab aliis, qui aduersarios dicentes audiuerint. MAGNI INTEREST, quoniam qui videt, orationem suam potest ad vnā quamque rem, prout ab aduersario dicta, vel à iudicibus audita fuerit, accommodare. ME, & quemlibet patronum. AVDIATVR, à iudicibus. dichoreus. SED NIHIL VITIOSIVS, ἐπὶ πανόλυστα. NASCI DE INTEGRO CAVSAM, videtur enim de integro causa nasci, quū illam iam peroratā ab alio alius dicit. OMNIVM ENIM CAVSARVM, αἰτιολογία, quare sit vitiosum, quod dixit, sed αἰτιολογία, quæ cohærere nō videatur, nisi sic dicas: vitiosum est illud, quoniam difficile, & penè ἀλυστον est cauere, ne aliquid dicas, quod non conueniat eius orationi, qui ante te dixerit: quum vix in oratione possis effugere, quin interdum aliquid dicas, quod contrarium videatur: quamuis oratio duas minimum partes habeat ita naturales, vt vix errare possis: reliquæ tamen ita sunt collocandæ, vt prorsus respondeant. Sed & reliquas partes Cicero libro secundo de Oratore vt naturales ita describit: vt aliquid ante rem dicamus, deinde vt rem exponamus, post vt eam probemus, nostris præstidii

diis confirmandis, contrariis refutandis, deinde vt concludamus, atque ita peroremus, hoc dicendi genus natura ipsa præscribit. hoc tamen loco duas potissimum partes naturales esse dicit, principium, & perorationem, & quidem omnium causarum, quòd natura nos doceat, vt aliquid ante quamlibet rem, siue causam dicamus, & peroremus, quamuis causarum omnium propria principia esse debeant, vt ait libro secundo de Oratore: sed vix aliquid in principiis, & perorationibus dici potest, quod magnopere possit repugnare. RELIQUAE PARTES, narratio, diuisio, confutatio, & confirmatio. MEMBRA, translatio. LOCATA, vt à M. Antonio locabantur, supra: quamuis ibi de dispositione parte orationis loquatur, vt diximus, tamen huc etiam referri potest.

Cum autem difficile sit in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, vt sibi ipse non conueniat: quanto difficilius cauere, ne quid dicas, quod non conueniat eius orationi, qui ante dixerit? sed quia & labor multo maior est totam causam, quam partem dicere; & quia plures ineuntur gratiæ, si vno tempore dicas pro pluribus: idcirco hanc consuetudinem lubenter asciimus. erant tamen, quibus videretur illius ætatis tertius Curio, quia splendidioribus fortasse verbis utebatur, & quia Latine non pessime loquebatur, vsu credo aliquo domestico, nam literarum admodum nihil sciebat. sed magni interest, quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puero, quem admodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur. legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum: apparet filios non tam ingremio educatos, quam in sermone matris. auditus est nobis Læliæ Caii filiæ sæpe sermo: ergo illam patris elegantia tinctam vidimus, & filias eius Mutias ambas, quarum sermo mihi fuit notus; & neptes Licinias, quas nos quidem ambas, hanc vero Scipionis etiam tu Brute credo aliquando audisti loquentem. Ego vero, ac lubenter quidem, inquit Brutus; & eo lubentius, quòd L. Crassi erat filia. Quid Crassum, inquam, illum censeres istius Liciniæ filium, Crassi testamento qui fuit adoptatus? Summo iste quidem dicitur ingenio fuisse, inquit. & vero hic Scipio collega meus mihi sanè bene & loqui videtur, & dicere. Recte, inquam, iudicas Brute, etenim istius genus est ex ipsius sapientiæ stirpe generatum. nam & de duobus auis iam diximus, Scipione, & Crasso; & de tribus proauis; Q. Metello, cuius quatuor filii; P. Scipione, qui ex dominatu Ti. Gracchi priuatus in libertatem Rempub. vindicauit; Q. Scæuola Augure, qui peritissimus iuris, idémque patronus est habitus. iam duorum abauorum quàm est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis Consul fuit, qui est Corculum dictus, alterius omnium sapientissimi C. Lælii? O generosam, inquit, stirpem, & tan-

quam in vnā arborem plura genera, sic in istā domū multorum insitam atque illuminatā sapientiam.

DIFFICILE, vt postea difficile fuit M. Antonio, quicum Cicero Philippica secunda sic loquitur: tam eras excors, vt tota in oratione tecum ipse pugnares: vt non modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiecta, atque contraria: vt non tanta tecum, quanta tibi tecum esset contentio. **LONGA**, quum sæpe in breui oratione, atque adeo in scriptis id fiat, vt infra de Curione dicitur. **IPSE**, orator quiuus. **QUANTO**, argumentatio ex cōparatione maiorū hoc modo: si quis aliquid ita solet dicere, vt ipse sibi non conueniat, multo magis poterit dicere, quod nō conueniat eius orationi, qui ante dixerit. **EIVS**, oratoris. **DIXERIT** in ea causa, quā tu quoque defendas. **SED QVIA**, duplex *ἀλλοιολογία*, quare, quum vitiosum sit, tamen fiat: quia vitatur labor ille maior, & gratiæ plures ineuntur. **TOTAM CAUSAM**, quam totam dicat, qui solus est patronus, necesse est. **SI VNO TEMPORE DICAS PRO PLVRIBVS**, nam quum plures vnā dicunt causam, eam sic partiuntur, vt & eam quisque minore labore dicat, id est suam partem defendat: & possit etiam eodem penē tempore, iisdem certe diebus, quibus illa agitur, alias causas apud alios iudices defendere. Quod si eam solus diceret, & maiorem laborem in ea sustineret, nec, in ea occupatus, pro aliis posset dicere. **CONSVETVDINEM**, vt causæ singulæ defendantur à pluribus. **ASCIVIMVS**, quamuis esset vitiosa, vt dictum est. **ERANT**, aliqui. ad rem reuertitur. **TAMEN**, quamuis dixerim, mihi Pomponium minime displicuisse. **ILLIVS AETATIS**, eiusdem ætatis, paulo ante. **TERTIVS**, quamuis ab aliis nemo tertius annumeraretur, supra. **CVRIO**, C. Scribonius Curio C. Curionis oratoris, de quo supra diximus, filius, libro secundo de Oratore: & C. Curionis, de quo dicitur infra, pater. Huic Burbuleius cognomen imposuit, vt Plinius libro septimo capite duodecimo, & Valerius Maximus lib. nono capite decimo describunt: qui adolescens contra M. Antonium apud Centumuiros pro fratribus Cossis dixit, libro secundo de Oratore: & Q. Cæciliū Metellum Nepotem Balearici filium, vt ait Asconius, accusauit. Hic gloriari solebat, se sine vllō munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima, libro secundo de Officiis. Tribunus igitur plebis, vt infra videre licet, fuit L. Cæsare, P. Rutilio Consuhbus: ac diu filuit, vt semel à concione vniuersa relictus est. Videtur in Asia Prætor fuisse: certe ibi quum esset, illi Sylla imperauit, vt Nicomedem, & Ariobarzanem in Cappadociam deduceret, vt Appianus in Mithridatico refert. Eius etiam opera in capiendis Athenis vsū Syllam fuisse testis est Plutarchus. Deinde cum Cn. Octauio an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo octauo Consul fuit, vt Plinius ostendit libro secundo capite trigesimo quinto: de quo Macer Tribunus plebis sic apud Sallustium loquitur. Dein C. Curio ad exitium vsque infantis Tribuni dominatus est. Proconsul vero postea Dardanos in Thracia domuit, vt Liuius libro nonagesimo quinto scripsit: quum legionem vnā ex quinque tumultuantem coercuisset, vt Frontinus libro quarto capite primo refert: vbi tamen M. Curio pro C. Curione male legitur. Vt vero Dardanorum ferociam in modo Lernæ serpentis renascentem extinxerit, Marcellinus libro vigesimo nono docet. ex quo cognoscimus in eo fuisse prudentiam, quam Cicero in oratione pro lege Manilia commendat. Eutropius vero libro sexto ita refert: C. Scribonius Curio post Consulatum Dardanos vicit, & vsque ad Danubium penetrauit, triumphūque meruit, & intra triennium

nium finem bello dedit. Hinc Cicero in oratione in Pisonem se C. Curionis triumphum vidisse testatur. Fuit etiam Pontifex, vt in oratione de Responſis apparet: cuius locum tum filius videtur petiſſe, quum Cicero libro ſecundo Familiarium ſcripſit ad eum, ſe de ſacerdotio laboraſſe, & ſi ſcio Auguratū poſſe ſignificari. Hic Ciceronis amiſſiſſimus fuit ita, vt eius Conſulatum ἀποθέωσιν, vt libro primo ad Atticum leges, appellaret. Id in ſcriptis Ciceronis ſæpe cognoscitur: Cicero tamen illum ſæpe mordebat, vt infra, & Verrina tertia illis verbis: paucos homines, vt leuiſſime dicam, arrogantes: quæ ſic Aſconius interpretatur: Catulum, Hortenſium, Curionemque ſignificat. Hic non ita multo ante, quàm Cicero in Ciliciam proficiſceretur, deceſſit, vt ex libro ſecundo Familiarium cognoscimus: quum vir optimus fuiſſet, vt Valerius Maximus libro nono capite primo hiſce verbis oſtendit: mutatio in domo Curionum extitit: ſiquidem forum noſtrum & patris grauiſſimū ſupercilium, & filii ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit. SPLENDIDIORIBVS, C. Curio verborum grauitate, & elegantia, & copia ſuam quandam expreſſit quaſi formam, figuramque dicendi, vt libro ſecundo de Oratore ſcribitur, & infra hoc modo: Curio nonnulla verborū copia, nullo alio bono, tenuit oratorum locum. NON PESSIME, ΛΥΟΤΗΣ. DOMESTICO, quòd domus eius patrio inſtituto puro ſermone aſſuefacta fuerat, infra: nam pater fuit eloquentiſſimus, vt ex libris oratoriis ſupra retulimus. NAM, ἀνολογία hoc modo: qui latine bene loquuntur, id aut vſu, aut literis faciunt: hic literas nesciebat, vſu igitur bene latine loquebatur. LITERARVM, quibus ſons perfectæ eloquentiæ continetur, infra. NIHIL SCIEBAT, quippe qui eſſet indoctus, & rudis, infra. SED, probat, quòd dixit, Curionem vſu domeſtico bene latine locutum fuiſſe. MAGNI INTEREST, adeo in teneris conſueſcere multum eſt, vt ait Poëta. qua de re Quintilianus, & Plutarchus plura ſcribunt. PATRES, in quibus quamplurimum eſſe eruditionis Quintilianus optat. PAEDAGOGI, qui aut ſint eruditi planè, aut ſe non eſſe eruditos ſciant, vt libro primo quaerit Quintilianus. MATRES, in quibus idem, quòd in patribus optat Quintilianus: & in matribus nutrices complecti videtur: quòd nutrix mater ſæpe dicatur, vt in Quaſtura probauimus. LEGIMVS, non probat, quòd de patribus, & paedagogis dixit, quòd probandum non ſit, quòd omnes norunt, & quòd etiam tunc fiebat: quòd vero pertinet ad matres, quia raro fiebat, quòd raro tunc quoque eſſent foeminae, quæ literas diſcerent, exemplis probandum iudicauit. EPISTOLAS, quibus Corneliae doctiſſimus ſermo in poſteros quoque traditus eſt, vt Quintilianus libro primo capite primo loquitur. CORNELIAE, ſupra. GRACCHORVM, Tib. & C. Gracchorum, ſupra. FILIOS, Tib. & C. Gracchos potiſſimum. IN GREMIO, in quo filii ſolent educari. Suus enim cuique filius olim ex caſta parente natus non in cella emptæ nutricis, ſed gremio, ac ſinu matris educabatur, quòd Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ſcribit. aliter ingenio. SERMONE, & quidem doctiſſimo, vt ait Quintilianus. AUDITVS EST NOBIS, qui à patre ita eramus deducti ad Scauolam ipſius Læliae maritum, vt, quoad poſſemus, & liceret, à ſenis latere nunquam diſcederemus, in Lælio: id vero quum faceremus, ipſius etiam Læliae ſermonē ſæpe audiuiſſimus. LAELIAE, quæ Q. Mucio Scauolæ Auguri nupſit, vt ſupra dictum eſt. CAII, C. Lælii ſapientis, ſupra. ILLAM, Læliam. PATRIS, C. Lælii: ELEGANTIA, elegantiam in Lælio, & vim in Galba ſupra poſuit. TINCTAM, ita quidem, vt L. Crallus libro tertio de Oratore ita dicat: quum audio ſocrum meam Læliam, ſic audio, vt Plautum mihi, aut Næuium videar audire: ſono

ipso vocis ita recto, & simplici est, vt nihil ostentationis, aut imitationis afferre videatur: ex quo sic locutum eius patrem iudico: & Quintilianus libro primo capite primo, Lælii filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam elegantiorē dicitur. **MUCIAS**, Q. Mucii Scauolæ Auguris, & Læliæ filias, & Mucias à patre de more nominatas. **AMBAS**, quarum altera L. Crasso nupsit, libro primo de Oratore: altera C. Mario, vt nos putamus. Plutarchus certe Mucium Marii *πενθίον* vocat: ob id fortasse Marius L. Crassi affinis à Cicerone libro primo de Oratore, & in oratione pro Cornelio Balbo vocatur. Scimus quidem, quod idem Plutarchus in Cæsare scribit, Marium Iuliam vxorem habuisse, sed duas habere potuit. Videtur etiā Marius filius L. Crassi filiam vxorem duxisse, vnde Marius quidam, qui se Marii filium esse dicebat, L. Crassum auum suum vocabat, vt epistola quadragésima prima libri duodecimi ad Atticum leges. **MIHI**, qui illas vidi. **NEPTES**, ipsius Læliæ, vt è filia ipsius, & L. Crasso natas. **LICINIAS**, L. Licinii Crassi, & Muciæ filias. **QVAS NOS QUIDEM**, loquentes audiuius. **AMBAS**, quarum alteram duxit Scipio, vt hic dicitur: alteram C. Marius C. F. vnde se natum Herophilus prædicabat, vt Valerius Maximus libro nono capite decimo sexto scribit: qui se Marii septies Consulis, & L. Crassi oratoris nepotem vocabat, quod epistola quadragésima prima libri duodecimi, & epistola octaua libri decimi quarti ad Atticum scriptum videbis. **HANC VERO SCIPIONIS**, hanc vero Liciniam vxorem L. Scipionis, de quo supra diximus. aliter hanc vero vxorem Scipionis: quæ videtur interpretatio inserta. **L. CRASSI**, oratoris tanti. **CRASSVM**, prius appellatum Scipionem, quum L. Scipionis, & Liciniæ filius esset, quamuis de illo nos nihil præterea scriptum viderimus. **ISTIVS LICINIAE**, quæ L. Crassi filia, & L. Scipionis vxor fuit. **CRASSI**, L. Crassi oratoris, qui nullum filium naturalem videtur reliquisse. **TESTAMENTO QUI FUIT ADOPTATVS?** sic C. Cæsar C. Octavius in familiam, noménque adoptauit, vt loquitur Suetonius: sic Q. Cæcilius Atticum testamento adoptauit, vt Cornelius Nepos scribit. **ISTE**, iste Crassus adoptatus. **FVISSE**, apparet iam pridem mortuum fuisse. **SCIPIO**, Publius, vt putamus, vel Lucius, vt est apud Appianum libro secundo, Scipio L. Scipionis, vt diximus supra, & Liciniæ alter filius, qui & ipse adoptatus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio fuit appellatus, vt epistola octaua libri octauo Familiarium legitur: qui quum fuisset Consul cum Pompeio genero, & bellum cum Cæsare in Africa gessisset, se ipse tandem interfecit: quod etsi factum est ante, quàm dialogus hic fieret, Brutus tamen de illo tanquam viuus loquitur: nisi forte prius hic dialogus fuerit cœptus, & postea, quo tempore diximus, absolutus: vel hic alius sit Scipio, cuius historiam nos inuenire non potuerimus. **COLLEGA MEVS**, in Pontificatu. nam Brutus, vt supra diximus, Pontifex fuit, & Scipio inter Pontifices numeratur in orationibus de Respósis, & pro Domo: & Suetonius id affirmat in Tiberio: quamuis Cæsar libro tertio de Bello civili dicat, illum de Cæsaris sacerdotio contendisse: sed tum volebat, opinor, ille Pontifex maximus fieri, quum Pontifex minore esset. **LOQVI VIDETVR**, ET **DICERE**, loqui non est idem, & dicere. nam disputandi ratio, & loquendi dialecticorum est, oratorum autem dicendi, & ornandi, vt ait in Oratore. **ET ENIM**, *αἰτιολογία*, quare Brutus bene iudicet. **ISTIVS**, Scipionis. **EX IPSIVS SAPIENTIAE STIRPE GENERATVM**, est quædam *ὑπερφωλία*. **NAM**, *αἰτιολογία*. **DVOBVSVIS**, P. Scipione paterno, & L. Crasso materno. **SCIPIONE**, P. Scipione, qui in Consulatu mortuus est, vt supra dictum est. **CRASSO**, L. Crasso. **Q. METELLO**,

TELLO, Q. Cæcilio Macedonico, supra. CVIVS QVATVOR FILII, quos supra nominauimus: & tres filia nuptæ, libro quinto de Finibus, vna Lucullo, Plutarchus autor in Lucullo: altera Seruilio: vnde Metellus auus P. Serui lii dicitur in oratione pro Domo: & tertia P. Scipioni, qui, vt diximus, in Consulatu mortuus est, quique fuit auus huius Scipionis, de quo loquimur: & ita Q. Metellus Macedonicus proauus, vt hic, & in oratione pro Domo vocatur: quam rem significat in oratione Post reditū in senatu his verbis: sororū filii Luculli, Seruili, Scipiones: vbi sorores inter se soleo interpretari, quòd neq. Numidici, neq. Metelli Nepotis sorores essent, quicum iunguntur. P. SCIPIONE, P. Cornelio Scipione Nasica Serapione, de quo supra: qui pater fuit P. Scipionis, qui in Cōsulatu mortuus est, & ita proauus huius Scipionis. VINDICAVIT, supra. Q. SCAEVOLA AVGVRE, de quo supra: qui pater fuit Mucia L. Crassi vxoris, vnde nata est Licinia huius Scipionis mater, & sic Q. Scauola Augur proauus huius Scipionis fuit. PERITISSIMVS IVRIS, iuris enim ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit, supra. PATRONVS, orator: sed non potest legi, patronus, quum is Scauola in oratorum numero non fuerit, vt supra dictum est: aliter vero hic legitur, percomis & sanè comis fuit Scauola, qualis in Lælio describitur, & libro primo de Oratore his verbis: Tum Scauola comiter, vt solebat, inquit. ABAVORVM, huius Scipionis. P. SCIPIONIS, qui pater fuit Serapionis, Serapio P. Scipionis, Publius L. Scipionis, L. Scipio huius pater fuit: & sic P. Scipio Corculum dictus huius abauus fuit. QVI BIS CONSVL FVIT, & Censor, supra. DICTVS, appellatus, supra. SAPIENTISSIMI, supra, & in Lælio. & vltimo posuit loco, quod magis probat, huius Scipionis genus ex ipsius sapientiæ stirpe generatum. C. LAELII? supra. is pater fuit Lælia, quæ nupsit Q. Scauolæ Auguri: vnde nata est Mucia L. Crassi vxor, & mater Liciniae, ex qua natus est hic Scipio, cuius ipse Lælius ob id abauus fuit. O, ἐπιφώνημα. STIRPEM, huius Scipionis. TANQVAM, similitudo. PLVRA GENERA, insita. solent interdum plura genera, siue species fructuum, vel arborum in vnam arborem inferi, vt nos sæpe vidimus, ex vna arbore pira, mala, & alia huiuscemodi legi. SIC, ἀνὰ τὴν ὁμοιοτητα. ISTAM DOMVM, huius Scipionis. MVLTORVM, P. Scipionis, L. Crassi, Q. Metelli, P. Scipionis, Q. Scauolæ Auguris, P. Scipionis, & C. Lælii, quos hic paulo ante nominauimus.

Similiter igitur suspicor (vt conferamus parua magnis) Curi-
onis, etsi pupillus relictus est, patrio fuisse instituto puro ser-
mone assuefactam domum: & eo magis hoc iudico, quòd nemi-
nem ex iis quidem, qui aliquo in numero fuerunt, cognoui in
omni genere honestarum artium tam indoctum, tam rudem. nul-
lum ille poetam nouerat, nullum legerat oratorem, nullam me-
moriā antiquitatis collegerat: non publicum ius, non priua-
tum, & ciuile cognouerat: quanquam id quidem fuit etiam in
aliis, & magnis quidem oratoribus, quos parum his instructos
artibus vidimus, vt Sulpicium, vt Antonium. sed ii tamen vnum
illud habebant, dicendi opus elaboratum: idque cum constaret
ex quinque notissimis partibus, nemo in aliqua parte earum o-
mnino nihil poterat: in quacunque enim vna plane claudicaret,

orator esse non posset. sed tamen alius in alia excellebat magis. reperiēbat, quid dici opus esset, & quo modo præparare, & quo loco locari, memoriaque ea comprehendebat Antonius: excellebat autem actione: erantque ei quædam ex his paria cum Crasso, quædam etiam superiora. at Crassi magis enitebat oratio. nec vero Sulpicio, neque Cottæ dicere possumus, neque cuiquam bono oratori rem ullam ex illis quinque partibus planè atque omnino defuisse. itaque in Curione hoc verissime iudicari potest, nulla re una magis oratorem commendari, quàm verborum splendore & copia. nam cum tardus in cogitando, tum in instruendo dissipatus fuit. reliqua duo sunt, agere, & meminisse. in utroque cachinnos irridentium commovebat. motus erat is, quem & C. Iulius in perpetuum notavit, cum ex eo in utranque partem toto corpore vacillante quæsivit, quis loqueretur è lintre. & Cn. Sicinius, homo impurus, sed admodum ridiculus, neque aliud in eo oratoris simile quidquam; is cum Tribunus plebis Curionem & Octaviū Consules produxisset; Curioque multa dixisset sedente Cn. Octavio collega, qui deinde actus erat fasciis, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus: nunquam, inquit, Octavi collega tuo gratiam referes; qui nisi se suo more iactauisset, hodie te istic mufcæ comedissent. Memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. qui in iudicio privato vel maximo, cum ego pro Titinia Cottæ peroravissem, ille contra me pro Ser. Nævio diceret, subito totam causam oblitus est, idque beneficiis & cantionibus Titiniæ factum esse dicebat. magna hæc immemoris ingenii signa: sed nihil turpius, quàm quòd etiam in scriptis obliuisceretur quid paulo ante posuisset, ut in eo libro, ubi se exeuntem è senatu, & cum Pansa nostro, & cum Curione filio colloquentem facit, cum senatum Cæsar Consul habuisset, omnisque ille sermo ductus è percundatione filii, quid in senatu esset actum. in quo multis verbis cum inueheretur in Cæsarem Curio; disputatioque esset inter eos, ut est consuetudo dialogorum: cum sermo esset institutus senatu misso, quem senatum Cæsar Consul habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administrauisset in Gallia.

SIMILITER IGITUR, ad rem reuertitur. PARVA MAGNIS, res paruas Curionis cum rebus magnis Scipionis. CURIONIS, de quo quum prius loqueremur, huc digressi sumus. PATRIO, C. Curionis patris viri eloquentissimi, supra. PVRO, SERMONE, quali Curio pater utebatur. ASVEFACTAM DOMVM, & ex eo Curionem ipsum latine non pessime locutum

tutum fuisse. sic enim videtur addendum. HOC, Curionem vsu domestico
 latine non pessime locutum fuisse. QVO D, αἰτιολογία, quare sic iudicet, vt
 supra, nam literarum admodum nihil sciebat: quam nunc pluribus probat.
 ALIQUO IN NUMERO, oratorum. TAM INDOCTVM, TAM RV-
 DEM, quippe qui literarum nihil sciret, supra. NVLLVM, repetitio. NVL-
 LVN ILLE POETAM NOVERAT, NVLLVM LEGERAT ORATOREM,
 quum tamen oratori legendi sint poetæ, cognoscenda historia, omnium bo-
 narum artium scriptores, ac doctores & legendi, & peruolutandi, libro pri-
 mo de Oratore. nam loquendi elegantia legendis oratoribus, & poetis au-
 getur, vt ait libro tertio de Oratore. NVLLAM MEMORIAM ANTIQVI-
 TATIS COLLEGERAT, quæ tamen oratori sit colligenda, vt libro pri-
 mo de Oratore, & in Oratore Cicero docet. NON PVBLICVM IVS, quum
 tamen oratori iuris publici autoritas subiecta esse debeat, lib. primo de Ora-
 tore. est autem publicum ius, quod ad statum Reipub. Romanæ spectat, vt ait
 Vlpianus lib. primo titulo primo Digestorum. Ius, inquit Cicero in Partitio-
 nibus, publicum, lex, senatusconsultum, fœdus. NON PRIVATVM, ius pri-
 uatum, vt scribit Vlpianus, est, quod ad singulorum utilitatem spectat: de
 quo Cicero in Partitionibus ita loquitur: priuatum ius, tabulæ, pactum,
 conuentum, stipulatio: quod quidem ius qui ignorat, non potest in priua-
 tarum rerum causis, & iudiciis, vt orator, versari, libro primo de Oratore.
 CIVILE, ius ciuile, cuius scientia oratori est necessaria, vt libro primo de
 Oratore disputatur. ID QVIDEM, ius ciuile non cognoscere: etsi vide-
 tur omnia complecti, quæ dixit: quod nemo esset adhuc, qui illa comple-
 teretur, vt infra dicet. ARTIBVS, quas Curionem diximus ignorasse.
 SVLPICIVM, P. Sulpicium, supra. ANTONIVM, M. Antonium pa-
 rum his artibus instructum: & nisi apposuisset, parum, pugnaret prorsus
 cum eo, quod libro secundo de Oratore scripsit: nullius rei, quæ quidem
 esset in his artibus, de quibus aliquid existimare posset, Antonium rudem,
 aut ignarum sibi visum fuisse. II, oratores. TAMEN, quamuis aliis
 artibus parum essent instructi. HABEBANT, quod Curio non habebat.
 DICENDI OPVS, facultatem dicendi, artem dicendi, eloquentiam, su-
 pra in principio. QVINQVE, inuentione, dispositione, elocutione, me-
 moria, & pronunciatione, siue actione, supra. NEMO IN ALIQUA PAR-
 TE EARVM OMNINO NIHIL POTERAT, omnes in singulis partibus
 aliquid poterant ita, vt nulla pars esset, in qua aliquis nihil omnino posset.
 IN QVACVNQVE, ἑκάστη. VNA, vna parte ex quinque. ORATOR ESSE
 NON POSSET, oportet enim in oratore quinque illas partes esse, inuen-
 tionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, & pronunciationem, lib.
 primo ad Herenn. SED TAMEN, quamuis orator esse non posset, qui in
 aliqua parte claudicaret. IN ALIA, in alia parte. EXCELLEBAT MAGIS,
 quam alius. REPERIEBAT QVID DICI OPVS ESSET, hæc est inuen-
 tio. ET QVO MODO PRÆPARARE, ET QVO LOCO LOCARI, opus
 esset. dispositio: &, loco locari, προσηγορία est. MEMORIAQVE EA COM-
 PREHENDEBAT, memoria. ANTONIVS, M. Antonius. EXCELLEBAT
 AVTEM ACTIONE, quæ fuit in eo singularis, supra. atq. hic omittit elocu-
 tionem, quam statim, de Crasso loquens, reddit. EI, M. Antonio. EX HIS,
 inuentione, dispositione, memoria, & actione. PARIA, vt inuentio, disposi-
 tio, memoria. CRASSO, L. Crasso. SVPERIORA, vt actio. MAGIS ENITE-
 BAT ORATIO, & sic Crassus in elocutione magis excellebat, quàmuis Anto-
 nius in ea quoq. aliquid posset, vt supra ostēdit, & hic vult significare. SVLPI-
 CIO, P. Sulpicio, supra. COTTAE, C. Cotte, supra. QVINQVE PARTIBVS,
 E

quas modo diximus. OMNINO DEVISSE, in quacunque enim vna pla-
 nè claudicaret, orator esse non posset. ITAQVE, vt ad Curionem reuer-
 tamur. IN CURIONE, de quo loquimur. HOC, quod sequitur. NVL-
 LA RE VNA, quum quinque requirantur. MAGIS ORATOREM COM-
 MENDARI, sic libro tertio de Oratore: in quo igitur homines exhorre-
 scunt? quem stupefacti dicentem intuentur? in quo exclamant? quem Deū,
 vt ita dicam, inter homines putant? qui distincte, qui explicate, qui abun-
 danter, qui illuminate, & verbis, & rebus dicunt, & in ipsa oratione quasi
 quendam numerum, versumque conficiunt, id est, quod dico, ornate. &
 ibidem paulo ante affirmat in partibus elocutionis omnem admirationem
 ingenii, omnem laudem eloquentiæ contineri. VERBORVM SPLENDO-
 RE, ET COPIA, copia nonnulla verborum, infra: elocutione. nam L. Craf-
 sus lib. tertio de Orat. dum præcepta tradit elocutionis, hæc, & alia requirit.
 paulo post Cic. verborum bonitatem vocat, & celeritatem. NAM, *αὐτολογία*,
 elocutione oratorem magis commendari, quum Curio ea vna sit commen-
 datus, qui in cæteris partibus parum, aut nihil potius potuerit. TARDVS,
 quum animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debeant: qui ad exco-
 gitandum sint acuti, libro primo de Oratore. huic tamen Curioni in oratio-
 ne pro lege Manilia causa seruiens, ingenium tribuit. IN COGITANDO,
 in excogitando, in inueniendo, in inuentione. IN INSTRVENDO, in di-
 sponendo, in dispositione. DISSIPATVS, quum orator potius quasi colle-
 ctus esse debeat, & M. Antonium imitari: à quo, vt ab imperatore equites,
 pedites, leuis armatura, in maxime opportunis orationis partibus, quæ inue-
 nerat, collocabantur, supra. RELIQUA DVO SVNT, quum iam de elocu-
 tione, inuentione, & dispositione, quamuis ordine conuerso, sit dictū. AGE-
 RE, ET MEMINISSE, actio, & memoria, in quibus ordinem vertit, quod
 de memoria sit plura dicturus. IN VTROQVE, *αὐτὸ πῶς* agere, & *αὐτὸ πῶς* memi-
 nisse, in actione, & memoria. COMMOVEBAT, Curio. MOTVS, *αὐτολογία*,
 quare in actione cachinos Curio commoueret. MOTVS, gestus, de quo su-
 pra diximus, quum de M. Antonio loqueremur. C. IVLIVS, qui festiuita-
 te, & facetiis & superioribus, & æqualibus suis omnibus præstitit, supra: apud
 Quintilianum lib. vndecimo capite tertio Iunius male scribitur. IN PER-
 PETVVM NOTAVIT, sic notauit, vt ea nota fuerit perpetua. IN VTRAN-
 QUE PARTEM TOTO CORPORE VACILLANTE, quum reprehenden-
 da sit illa frequens, & concitata in vtranque partem nutatio, vt Quintilia-
 nus libro vndecimo capite tertio docet. LOQVERETVR E LINTRE,
 nam qui vacillant in vtranque partem, loquentes, è lindre loqui videntur:
 quod linter quum sit nauicula, facile in vtranque partem vacillat, si quis
 modo velit in eo stare, & loqui, vt Romani loquentes, stabant, infra.
 CN. SICINIUS, illum esse credimus, de quo Plutarchus ita scribit in Craf-
 so: *ὁ πλεῖστα πράγματα πρᾶχ' ὡν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ διμαγωγῶν σκάνητος,*
πρὸς τὸν εἰπόντα, ὅτι μόνον οὐ σωφράττει τὸν κράτος, ἀλλὰ πρῶτον αὐτὸν, χόρετον
ἔχειν φησὶν τῶν κέραιος. Sicinii vero plebei fuerunt. nam Sicinius primus
 Tribunus plebis fuit, vt Liuius libro secundo scribit: & hic Sicinius Tri-
 bunus plebis hoc loco dicitur. HOMO IMPVRVS, *ὡς πρᾶχ' ὡν πράγματα*
τοῖς ἄρχουσι, vt ait Plutarchus. RIDICVLVS, facetus, quique di-
 ceret ea, quibus homines riderent, non ipse rideretur: id docet, quod se-
 quitur, & Grammatici viderunt. sic infra C. Seruilius Glaucia ridiculus
 appellatur. QVICQVAM, præter hoc, quod ridiculus, & facetus erat:
 quod in Oratore debet esse, vt libro secundo de Oratore disputatur. IS,
 Cn. Sicinius. CURIONEM, de quo loquimur. OCTAVIVM, Cn. Ota

Cn. Octauium M. F. libro secundo de Finibus: qui in Cilicia decessit, quum Proconsul eam prouinciam obtineret, vt in Lucullo Plutarchus ostendit. COSS. Consules anno ab Vrbe condita sexcentesimo septuagesimo octauo. PRODVXISSET, in concionem. nam Tribuni plebis priuatos, Augures, & magistratus in concionem producere poterant, vt ex Ciceronis libris collegimus. DIXISSET, in concione, quod fuerat productus. SEDENTE, in rostris, vt supra de Scauola Pontifice dixit. assidente, vel legit, vel interpretatur Quintilianus libro vndecimo capite tertio. QVI DEVINCTVS ERAT FASCIIS, ET MVLTIS MEDICAMENTIS. PROPTER DOLOREM ARTVVM DELIBVTVS, sic Quintilianus libro vndecimo capite tertio, qui erat propter valetudinem & deligatus, & pluribus medicamentis propter dolorem artuum delibutus: qua de re libro secundo de Finibus ita scriptum videbis: illam dolorem mallem letiures, quo optimum, atque humanissimum virum Cn. Octauium M. F. familiarem meum confici vidi, nec vero semel, nec ad breue tempus, sed & saepe planè, & diu. Quos ille, Dii immortales, quum omnes artus ardere viderentur, cruciatus perferebat? COLLEGAE TVO, C. Curioni: sed ita locutus est, vt minus offenderet, quam si nominasset. SE SVO MORE IACTAUISSET, multum se ex more iactasset, vt ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio: quum iactatio corporis non multa esse debeat, vt supra de L. Crassodictum est. COMEDISSENT, nunc te muscae non comederunt, quia ille se iactando eas abegit. MEMORIA, in qua cachinos etiam iridentium commouebat, vt supra dixit. FVIT, C. Curio. TRIA QVVM PROPOSVISSET, vt facit Cicero in oratione pro lege Manilia. enumeratione igitur vsus erat: quam plus, quam trium partium numero constare non oportet, quod periculosum sit, ne quando plus, minusue dicamus, libro primo ad Herennium. at Curio in hac etiam plus, minusue dicebat, grauius peccaturus, si plures ea partes habuisset. QVAERERET, oblitus. IN IVDICIO PRIVATO VEL MAXIMO, priuata in causa magna, & graui, vt ait in Oratore. TITINIA COTTAE, Titinia C. Cottae vxore. Titinia gens plebeia fuit, vt Liuius ostendit libro tertio. Cicero in oratione pro Cluentio Titinios inter equites ponit. aliter Ticinia Cottae: & Ticinia gens fuit, vt Varro libro secundo capite vltimo de Re rustica, & Valerius Maximus libro octauo capite secundo demonstrant. aliter Ticinio Cotta. SER. NAEVIO, nescio quo, nisi forte legas, Sex. Naeuius, vt sit Sex. Naeuius, qui est in oratione pro Quintio. DICERET, responderet, vel respondere cepisset, in Oratore. SVBITO TOTAM CAVSAM OBLITVS EST, & assedit, in Oratore. IDQVE VNEFICIIS, ET CANTIONIBVS TITINIAE FACTVM ESSE DICEBAT, sibi venenis ereptam memoriam dicebat, in Oratore. HAEC, quae diximus. OBLIVISCERE TVR, QVID, aliter obliuisceretur, quod. VT, vt oblitus est. PANSAE, C. Vibio Pansa, qui postea cum A. Hircio Consul fuit. Vibii vero plebei fuerunt. hic enim Tribunus plebis fuit, vt epistola octaua libri octauo Familiarium videbis. & Pansae dicti, quibus lati, ac pansi sint pedes. Pansa vero cognomen Vibiorum, vt hic, & in veterum monumentis videmus: Apuleiorum, & Opimiorum, vt apud Liuium libro decimo. videre poteris. NOSTRO, suum etiam necessarium Cicero in oratione pro Ligario vocat, sed in Epistolis, & Philippicis plura poteris inuenire. CVRIONE FILIO, infra. CAESAR, C. Iulius Caesar, qui postea fuit Dictator. CONSVL, cum M. Bibulo.

FILII, C. Curionis, qui nondum senator erat ita, ut posset in senatum ire: itaque tunc introductus fuit, ut epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum legitur. nunc igitur patrem de his interrogabat, quæ dici poterant. QUID IN SENATU, aliter quod in senatu. IN QVO, libro. INVEHERETUR, quod illum odisset, nam & in actionibus Cæsarem ipsum stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem vocarat, ut Suetonius in Cæsare testatur: & si Plutarchus scribit olim Cæsarem ab eo servatum fuisse. CURIO, pater. EOS, patrem, & filium Curiones. DIALOGORVM, in quibus disputatur, ut videre licet apud Platonem, & Ciceronem: & Lucianus sic in Prometheus scribit: ὁ διάλογος σημνῶς ἐποίητο τῶς συνοσίας φουσιῶσθε περὶ καὶ ἀρετῆς φιλοσοφῶν. REPREHENDIT, Curio pater. POST, post Consulatum. RELIQUIS ANNIS, aliquot, non omnibus, quibus Cæsar in Gallia fuit. nam Curio pater ante, quam Cæsar in Gallia decederet, à vita decessit, ut libro secundo Familiarium cognoscitur. GALLIA, utraque. nam citeriorem, & Illyricum Vatinii lege accepit, ut ait Suetonius, vltiorem, Pompeio potissimum adiuvante, ut apud Ciceronem epistola tertia libri octavi ad Atticum, & apud eundem Suetonium leges.

Tum Brutus admirans, Tantam ne fuisse obliuionem, inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem vnquam sentierit quantum flagitii commisisset? Quid autem, inquam, Brute stultius, quam, si ea vituperare volebat, quæ vituperavit, non eo tempore instituere sermonem, cum illarum rerum iam tempora præterissent? sed ita totus errat, ut in eodem sermone dicat in senatum se Cæsare Consule non accedere, sed id dicat ipso Consule exiens à senatu. iam qui hac parte animi, quæ custos est cæterarum ingenii partium, tam debilis esset, ut ne in scripto quidem meminisset quid paulo ante posuisset, huic minime mirum est ex tempore dicenti solitam effluere mentem. itaque cum ei nec officium deesset, & flagraret studio dicendi, perpaucae ad eum causæ deferebantur: orator autem viuis eius æqualibus proximus optimis numerabatur propter verborum bonitatem, ut ante dixi, & expeditam, ac profluentem quodam modo celeritatem. itaque eius orationes aspiciendas tamen censeo. sunt illæ quidem languidiore, veruntamen possunt augere & quasi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuisse concedimus: quod habet tantam vim, ut solum sine aliis in Curione speciem oratoris alicuius effecerit. sed ad instituta redeamus.

LEGENS, quod scripserat. FLAGITII, erroris. EA, quæ Cæsar in Gallia administrarat. EO TEMPORE, aliquot annis post, quam Cæsar in Galliam fuerat profectus. ILLARVM RERVM, in quas Cæsar in Gallia administrarat. ERRAT, C. Curio pater. NON ACCEDERE, ne, quæ faciebat Cæsar Consul, ea, si in senatum accederet, probare videretur: quum aduersari non posset. SED ID DICAT, forte melius legeretur ita, & id dicat. Cæsare.

Cæsare. **EXIENS**, nam se exeuntem fecit in libro; supra. **EXIRE** vero non poterat, nisi prius accessisset. itaque pignantia scribebat. **HAC PARTE ANIMI**, memoria, quæ tamen non est pars animi, sed vna ex virtutibus eius animi partis, quæ princeps est, quæque mens nominatur, libro quinto de Finibus; & Aristoteles in libro *πὸ τοῦ μνήμης, καὶ τῆς μνημονεύσεως*, inquit: *μνήμη ἔστι μέρος τοῦ ψυχῆς οὗ μὴν τὸ πρῶτον αἰσθητικόν*, quod si partis est, non est pars, nisi pars quasi membrum dicatur, vt Boëtius in Topicis docet. & sanè pars multis modis dicitur, vt Philosophi dicunt, præsertim Aristoteles libro septimo Metaphys. **CVSTOS**, sic in Partitionibus, & libro primo de Oratore thesaurus rerum vocatur. **CAETERARVM INGENII PARTIVM**, memoriam partem ingenii vocat libro secundo de Oratore, & docilitatem libro quinto de Finibus: quin ibi scribit docilitatem, memoriam, & reliqua id genus vno ingenii nomine appellari. **EX TEMPORE DICENTI**, quum ex tempore diceret. **SOLITAM EFFLVERE**, vt effluxit, quum pro Ser. Næuio diceret paulo ante. **MENTEM**, memoriam mentis virtutem, vt ex lib. quinto de Finibus retulimus. & videtur amplificatio, quum mentem pro memoria quasi totum pro parte dicat. **ITAQVE**, propter causas supra dictas. **QVVM EI NEC OFFICIVM DEESSET**, quum is & esset officiosus. *λιτότης*, in qua & Curionem laudat, & *κατὰ πρόληψιν* occupat, quod aliquis dicere potuisset, paucos ad eum causas detulisse, quod neq. officiosus esset, neq. libèter diceret. **ORATOR**, Curio, qui tenuit oratorum locum, infra. **VIVIS EIVS AQUALIBVS**, dum C. Cotta, P. Sulpicius, Q. Varius, Cn. Pōponius, L. Fufius, & M. Drusus eius æquales viueret, supra. **PROXIMVS**, tertius. **OPTIMIS**, C. Cotta, & P. Sulpicio, supra. **NVMERABATVR**, ab his, quibus illius ætatis tertius videbatur, supra. **BONITATEM**, splendorē, supra. **CELERITATEM**, copiam, supra. **ITAQVE**, quum in elocutione valuerit. **TAMEN**, quamuis in aliis partibus nihil valuerit. **SUNT**, *πρόληψις*, ne quis hoc dicat. **ILLAE**, orationes. **ID BONVM**, elocutionem. **IN ILLO**, Curione. **CONCEDIMVS**, quia credimus vsu aliquo domesticis splendidioribus verbis vsu, & latine nō pessime locutum fuisse, supra. **TANTAM VIM**, quantam supra in illis verbis diximus, in Curione hoc verissime iudicari potest, nulla re vna magis oratorem cōmendari, quàm verborum splendore, & copia. **VT SOLVM SINE ALIIS**, vt solum hoc bonum: vt ipsa hæc elocutio sine aliis partibus: nullo alio bono, infra. **EFFECERIT**, ita, vt proximus optimis numeraretur. **INSTITVTA**, de Oratoribus. **REDEAMVS**, postquam propè extra rem de Curione, & de partibus eloquentiæ tam multa disputauimus.

In eodem igitur numero eiusdem ætatis C. Carbo fuit, illius eloquentissimi viri filius, non satis acutus orator, sed tamen orator numeratus est. erat in verbis grauitas, & facile dicebat, & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior Q. Varius rebus inueniendis, nec minus verbis expeditus, fortis vero actor & vehemens, & verbis nec inops nec abiectus, & quem planè oratorem dicere auderes. Cn. Pomponius lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, criminofus. Multum ab iis aberat L. Fufius, tamen ex accusatione M. Aquilii diligentia fructum ceperat. Nam M. Drusum, tuum magnum auunculum, grauem oratorem, ita duntaxat cum de Rep. diceret; L. autem Lucillum etiam acutum; patrēque tuum Brute; iuris

quoque & publici & priuati sanè peritum M. Lucillum; M. Octauium Cn. filium; qui tantum autoritate dicendóque valuit, vt legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragiis abrogauerit; M. Octauium M. filium; M. Catonem patrem, Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie, id est à iudiciis, & in præsidis Reipub. cui facile satisfacere possint, collocemus. Eodem Q. Cæpionem referrem, nisi nimis equestri ordini deditus, à senatu discedisset.

IN EODEM, in quo Curio, & reliqui, quos supra nominauit, fuerunt, EIVSDEM ÆTATIS, cuius Curio, & reliqui supra dicti, fuerunt. C. CARBO, hunc inserit hoc loco, quum de illo supra cum aliis non proposuerit: sed facit, opinor, ne meditatus in dialogo dicere videatur. Hic Tribunus plebis fuit, vt est in Oratore: de quo Valerius Maximus libro tertio capite septimo ita scribit: Quum L. Crassus Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua venisset, non solum eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali assignauit, nec ullade re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit. Itaque acer, & vehemens Carbo nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est, quàm vt animaduerneret, fontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum, haud equidem certo scio, an ille sit, quem Damasippus interfecit, vt legimus apud Ciceronem epistola vigesima prima libri noni Familiarium, Paterculum libro secundo, Orosium libro quinto capite vigesimo, & Valerium Maximum libro nono capite secundo. Certe P. Antistii fuit æqualis, infra. ILLIVS, C. Carbonis. ELOQVENTISSIMI, supra, & libro tertio de Oratore. VIRI, quem L. Crassus accusauit, supra, IN VERBIS, quæ frequenter dichoreo clauderat: quo tantus olim clamor concionis est excitatus, vt admirabile esset, in Oratore. DICEBAT, erat enim disertus, infra. ACVTIOR, C. Carbone. Q. VARIUS, Q. Varius Suetonensis à Quintiliano libro quinto capite duodecimo, & ab autore libelli de Viris illustribus appellatus ab oppido Hispaniæ, & ob id ab Asconio Hispanus dictus, dum scribit hoc modo: Italico bello exorto, quum ob sociis negatam ciuitatem nobilitas in inuidia esset, Q. Varius Tribunus plebis legem tulit, vt quæreretur de iis, quorum opera, consilióue socii contra populum Romanum arma sumpserant. addit deinde Asconius, quod pertinet ad Scaurum, de quo supra diximus. De Vario Crassus libro primo de Oratore ita loquitur: Quis vestrum æqualem meum Q. Varium vastum hominem, atque scædum non intelligit illa ipsa facultate, quancunque habet, magnam esse in ciuitate gratiam consecutum? Nec me mouet, quòd Crassus suum vocet æqualem, & hic Cicero Cottæ, & Sulpicii faciat æqualem: quoniam potuit aliquanto minor natu Crasso, & aliquanto Cotta, & Sulpicio maior esse ita, vt & Crasso, & his duobus æqualis appellari posset: nisi, quod ego minus probo, credat aliquis alterum fuisse. Hic disertus est habitus, infra: qui sua lege damnatus, excessit, infra. nam summo cruciatus, supplicioque Q. Varius homo importunissimus, quia Drusum ferro, Metellum veneno sustulerat, periit, libro tertio de Natura Deorum. Valerius Maximus quoque libro nono capite secundo hominem seditiosissimum, & abiectissimum vocat: quin idem libro octauo capite sexto ita scribit: Q. Varius propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Tribunus plebis legem aduersus intercessionē collegarū prorogauit, qua iubebat quæri, quorum

rum dolo malo socii ad arma ire coacti essent magna cum clade Reipub. Sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. sed dum ante pestiferum Tribunal plebis, quam certum ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit. FORTIS VERO ACTOR, sic fortis orator L. Lentulus infra. CN. POMPONIVS, qui mihi placebat, supra. Hunc Paterculus inter historicos, vt opinor, numerat: & infra Cicero vt Marianum sublatum videtur ostendere. & sanè Pomponios cum P. Sulpicio Mariano affinitate coniunctos fuisse Cornelius Nepos in Attico scribit. MULTVM AB HIS ABERAT, Curione, Carbone, Vario, & Pomponio multo erat inferior: quanquam Pomponio propemodum similis à L. Crasso libro tertio de Oratore ita describitur: easdem res simulac Fufius, aut vester æqualis Pomponius agere coepit, non æque, quid dicant, nisi admodum attendi, intelligo: ita confusa est oratio, ita perturbata, nihil vt sit primum, nihil vt secundum, tantæque insolentia, ac turba verborum, vt oratio, quæ lumen adhibere rebus debet, ea obscuritatem, & tenebras afferat, atque vt quodam modo ipsi sibi in dicendo obstrepere videantur. L. FVSIVS, quæ M. Antonius lib. secundo de Oratore hoc modo describit: si vitiose aliquid est, id sumere, & in eo vitiosum esse, non magnum est, vt ille, qui nunc etiam amissa voce furit in Repub. Fufius: neruos in dicendo C. Fimbriæ, quos tamen habuit ille, non assequitur, oris prauitatem, & verborum latitudinem imitatur. Sed tamen ille nec deligere sciuit, cuius potissimum similis esset, & in eo ipso, quem delegerat, imitari etiam vitia voluit: quanquam M. Antonius illum videtur odisse, quod M. Aquilium accusasset, quæ ipse defendit, vt ait libro secundo de Oratore. Ex Fufiis C. & M. Romanos equites Cicero in oratione pro Flacco vocat. TAMEN, quamuis ab aliis multum abesset. EX ACCVSATIONE M. AQUILII DILIGENTIAE FRVCTVM CEPERAT, in accusando etiam M. Aquilio L. Fufii cognita industria. Sic enim nos libro secundo de Officiis legendum putamus, quum vel hic Cicero dicat, Aquilium à L. Fusio accusatum fuisse: quod si quis ex Diuinatione in Verrem illa verba quasi opponet: consuetudinis, atque instituti patres, maiorésque nostros non poenitebat tum, quum P. Lentulus is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquilium, subscriptore C. Rutilio Rufo: ego contra dicam, M. Aquilium ibi significari eum, qui fuit Consul cum C. Sempronio Tuditano an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo quinto: quo tempore P. Scipio Africanus in lectulo mortuus est repertus. & mecum sentiet, qui colliget, Aquilium, de quo nunc fit mentio, à P. Lentulo illo accusari non potuisse: quum paulo post C. Gracchi mortem ex Italia discesserit, nec vnquam postea redierit, vt Valerius Maximus libro quinto capite tertio scribit: & hic Aquilius annis minimum viginti post C. Gracchi mortem fuerit accusatus, vt dicemus. ACCVSATIONE, de pecuniis repetundis, vt ait Liuius libro septuagesimo. M. AQUILII, qui fuit Consul cum C. Mario an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo tertio, vnde Marii collegam libro secundo de Oratore vocat: qui Consul in Sicilia bellum seruile concitatum confecit, vt Liuius lib. sexagesimo nono scripsit: quem postea, certe post Consulatum L. Fufius accusauit, & M. Antonius defendit, ea ratione vsus, quam Cicero libro secundo de Oratore, & Verrina septima, ac Liuius libro septuagesimo describunt. Illum igitur Romani multis auaritiæ criminibus, testimoniisque conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum gesserat, liberauerunt, vt ait in oratione pro Flacco. M. DRVSVM, M. Liuium Drusum, M. Drusi, quem patronum senatus appellatum supra ex Suetonio retulimus, & Corneliæ, vt in consolatione ad Marciam Seneca

refert, filium: qui pupillus adhuc quum esset, & prætectatus, iudiciis reos commendabat, & se sic interponebat, ut quædam iudicia ab illo raptâ constet. Vnde solebat dicere, vni tibi nec puero quidem vnquam ferias contigisse, quod Seneca in libro de Breuitate vitæ scribit. Ob id Cicero libro primo de Officiis dixit, in eo adolescente grauitatem singularem fuisse. Hic Quæstor in Asia nullis insignibus uti voluit, ne quid ipso esset insignis. Aedilis munus magnificentissimum dedit: & ibi Rubrio collegæ quædam de utilitate Reipub. suggerenti, quid tibi, inquit, cum Repub. nostra? Hæc diuerso tamen ordine scripta in libello de Viris illustribus inuenies: quæ nescio quàm vera sint, quum moris esset, ut Romani prius Tribuni plebis, quàm Aediles fierent, & hic Drusus Tribunus plebis decesserit. Hunc morbo comitiali elleboro in Anticyra insula constat esse liberatum, ut Plinius libro vigesimo quinto capite quinto, & Gellius libro decimo septimo capite decimo quinto retulerunt. Inter hunc, & Cæpionem ex annulo in auctione venali inimicitia cœpere: ynde origo socialis belli, & exitia rerum, ut ait Plinius libro trigesimo tertio capite primo. hinc Cicero in oratione pro Domo Q. Cæpionem inimicum Drusi vocat. Hic igitur Tribunus plebis factus, multa in Rempub. cœpit moliri: itaque Q. Granius præconem quum salutasset, ut sit, dixissetque, quid agis Grani? respondit ille, imo vero tu Druse quid agis? ut Cicero in oratione pro Plancio refert. Ille verò id agebat, ut, quod ait Paternus, senatui pristinum restitueret decus, & iudicia ab equitibus ad eum transferret: vnde Tribunatus eius pro Senatus autoritate susceptus à Cicerone libro primo & tertio de Oratore dicitur: quæ de re nescio quis apud Sallustium ita scribit ad Cæsarem: M. Liuius Drusus semper consilium in Tribunatu summa ope niti pro nobilitate: neque vllam rem in principio agere intendit, nisi illi autores fierent homines factiosi, quibus dolus, atque malitia fide chariora erant: ubi intellexerunt per vnum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari: videlicet & sibi quisque conscius, malo, atque infido animo esse, de M. Liuius Druso iuxta, ac de se existimauerunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, contra eam nixi, sua ipsius consilia disturbauerunt. ea igitur fortuna Drusi fuit, ut malefacta collegarum, quàm eius optime ab ipso cogitata senatus probaret magis, & honorem, qui ab eo deferabatur sperneret: iniurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo reciperet: & huius summæ gloriæ inuideret, illorum modicam ferret. Tum conuersus Drusi animus, quando bene cœpta, male cedebant, ad dandam ciuitatem Italiæ: quod quum moliens reuertisset è foro, immensa illa, & incognita, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri eius relictus est, intra paucas horas decessit: quod scribunt Paternus libro secundo, Liuius libro septuagesimo, Appianus libro primo, Orosius libro quinto capite decimo octauo, & ipse Cicero in oratione pro Milone his verbis: Tribunus plebis M. Drusus occisus est: nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. A Q. Vario ferro sublatum Cicero libro de Natura Deorum tertio scribit. Inuidia tamen eadem apud Philippum, & Cæpionem fuit, ut est in libello de Viris illustribus, ut ipse optarat: quin, ut ait Plinius libro vigesimo octauo capite nono, traditur caprinum sanguinem bibisse, quum pallore, & inuidia veneni sibi dati insimulari Q. Cæpionem inimicum vellet. Disputatur, inquit Seneca in libro de Breuitate vitæ, an ipse sibi manus attulerit. Subito enim vulnere per inguen accepto collapsus est, aliquo dubitante, an mors voluntaria esset in illo, an tempestiua. Suetonius certe in Tiberio refert, à diuersa factione per

per fraudem interemptum fuisse. Hunc Pontificem fuisse ostendit in oratione pro Domo, vbi Tribunum plebis clarissimum vocat, & Paterculus virum nobilissimum, eloquentissimum, & sanctissimum: & Plinius Tribunorum popularium clarissimum: Valerius tamen Maximus libro nono capite quinto illum vituperat. Sed quicquid ille dicat, qui solet à cæteris dissentire, sic apud Asconium leges: puto vos reminisci, has esse leges Liuias, quas L. Marcio, Sex. Iulio Cos. M. Liuius Drusus Tribunus plebis tulit: qui quæ senatus partes tuendas suscepisset, & leges pro optimatibus tulisset, postea eò licentiæ est progressus, vt nullum in iis morem seruaret. Itaque Philippus Consul, qui ei inimicus erat, obtinuit à senatu, vt leges eius omnes vno S. C. tollerentur. Decretum est enim contra auspicia esse latas, neque iis teneri populum: quod Cicero item in oratione pro Domo docet his verbis: Decreuit Senatus, M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam, & Didiam latæ essent, populum non teneri: qua de re libro secundo de Legibus meminit, quamuis multi libri Lenias leges, non Liuias habeant. Alia quædam de M. Druso poteris inuenire apud Plinium, autorem libelli de Viris illustribus, & alios, quæ nos breuitatis causa nunc omittimus. **TVVM**, Brute. **MAGNUM AVUNCVLVM**, maternæ auæ fratrem, vt Grammatici docent, & tu ita colliges: M. Liuius Drusus, qui senatus est patronus appellatus, vt supra diximus, habuit filios M. Liuium Drusum, de quo loquimur, & Liuiam, quæ mater fuit Catonis. Ita Drusus pater, Catonis fuit auus maternus, lib. quarto de Finibus: Drusus vero filius, eiusdem Catonis auunculus fuit, vt Liuiæ matris frater, vt à Cicerone in oratione pro Milone, à Valerio Maximo libro tertio capite primo, & à Plutarcho vocatur. Eadem porro Liuia, mortuo priore marito, nupsit Q. Seruilio Cæpioni, vnde nata est Serulia mater Bruti, quæ ex matre soror fuit Catonis: & sic Cato vt Seruiliæ frater, Bruti fuit auunculus: Liuia fuit auia materna, & M. Drusus eius frater, magnus auunculus. **GRAVEM ORATOREM**, eloquentia magnum autor libelli de Viris illustribus, eloquentissimum Paterculus, *ἐπιφανὴς διὰ τὸν ἀνδραγαθὸν καὶ τὴν ἄλλαν σάφηναν* Plutarchus in Catone vocat. **L. AVTEM LVCVLLVM**, cuius vitam Plutarchus ita scripsit, vt mihi plura de illo non videantur esse dicenda. **AC VTVM**, quippe quum in eo incredibilis quædam ingenii magnitudo fuerit, libro secundo Academicarum quæstionum. **PATREM QVE TVVM**, M. Iunium Brutum, qui in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est, vt Orosius libro quinto capite vigesimo secundo refert, nec multum diuersa Plutarchus in Pompeio, & Valerius Maximus libro sexto capite secundo scribunt. **IURIS QVOQVE ET PVBLICI, ET PRIVATI**, de iure publico, & priuato supra diximus. **M. LVCVLLVM**, L. Luculli fratrem, vt Plutarchus in Lucullo docet, quamuis Eutropius consobrinum vocet. in lapidibus certe Romanis L. Lucullus L. F. & hic M. F. dicitur: qui L. Syllæ imperatoris Quæstor fuit, & postea vt vnus è Syllanis ducibus ad Fidentiam feliciter pugnavit, quod Plutarchus, & Paterculus ostendunt. Cum fratre fuit Aedilis, vt apud Plutarchum, & Plinium libro octauo capite septimo scriptum videbis: Vnde libro secundo de Officiis italegendum videtur, vt in manu scriptis libris etiam legitur: Deinde C. Claudius Appii filius, multi post, Luculli, Hortensius, Silanus. Hic Prætor inter peregrinos ius dixit, & contra C. Antonium, quod Græci postulabant, decreuit, vt Asconius ostendit. Consul cum C. Calsio fuit, vt in oratione pro Cluentio legimus: vnde Verrina tertia sic esse legendum cognoscimus: nobis respondit, quum ab eo tabulas postularem, vsque ad M. Licinium,

& C. Cassium Coss. confecisse, postea destitisse. Proconsul hic in Macedonia Curioni successit, & totam Bessorum gentem bello appetitam in deditio- nem accepit, vt autor est Orosius libro sexto capite tertio: & ad terminum gentium Tanaim, lacumque Meotin peruenit, vt Florus libro tertio capite quarto refert: & sic Thracas subegit, vt Liuius libro nonagesimo septimo scripsit: ac tandem triumphauit, vt Cicero in oratione in Pisonem, & Eutro- pius libro sexto testantur. Apollinem, qui in Capitolio fuit, & alia multa in triumpho tulit, quod est apud Plinium lib. trigesimo quarto capite septimo. Tunc in iudicium à C. Memmio vocatus est, tãquam male Quæsturam olim administrasset, sed iudicio liberatus est: cuius vxorem C. Memmius idem vi- tiasse videtur epistola quinta libri primi ad Atticum. Huic postea L. Luculli fratris tutela permissa est, quum ille alienata mente desipere cœpisset, vt au- tor libelli de Viris illustribus, & Plutarchus affirmant. Quum vero L. Lucul- lus non ita multo post decessisset, M. Lucullus impetrauit à populo, vt funus in agro Tusculano celebrari posset, vt Plutarchus scribit: quod factum vide- tur, quo tempore Cicero exulabat. nam reuersus dixit orationem de Prouin- ciis Consularibus L. Philippo, & Cn. Marcellino Coss. vt Asconius scribit, & res ipsa docet. Siquidem Cæsar libro secundo de Bello Gallico testatur sup- plicationes, de quibus in ea oratione fit mentio, decretas fuisse multo ante, quàm Pompeius, & Crassus iterum Consules fierent, quos libro quarto tan- dem Consules nominat. Illud mitto, quod epistola sexta libri primi Familia- rium scribitur, ea decreta esse, quæ in oratione ipsa dicuntur: & tamen non- dum Pompeius erat Consul, quum sequenti epistola de Pompeio vt futuro Consule loquatur. In oratione igitur de Prouinciis Consularibus ostendit, L. Lucillum iam pridem obiisse. Quod si L. Lucullus primum desipere cœ- pit ita, vt neque rem suam, neque publicam curaret: deinde L. Philippo & Cn. Marcellino Coss. dicitur iam pridem obiisse, certe iisdem Coss. in Se- natu dicere sententiam non potuit, vt illi credunt, qui libro primo Fami- liarium putant L. Lucillum significari in illis epistolis, quæ penè omnes scriptæ sunt L. Philippo, & Cn. Marcellino Coss. Hæc eo pluribus dixi- mus, quod audiuius, esse quosdam, qui τὸ ἀδύνατον nostrum in episto- lam primam reprehendant, vbi M. Lucillum, non L. Lucillum significari diximus. Quin ante Ciceronis exilium videtur L. Lucullus vel decessisse, vel secessisse, vel certe nihil curasse, quando nusquam dicitur Ciceronem adiuisse, vt, si vixisset, vel valuisset, prorsus adiuiisset, ab eo in trium- pho adiutus, libro secundo Academicarum quæstionum: vt M. ipse Lucul- lus adiuit, vt testatur in orationibus in Pisonem, & de Responis, vbi Pon- tifex etiam vocatur, vt epistola secunda libri quarti ad Atticum significa- tur. Hic M. Lucullus ante bellum civile decessit, cui vel ob id Paterculus gratulatur: M. OCTAVIUM, illum fortasse, quem Verrina tertia Ligu- rem vocat, & laudat: vel illum, quem cum C. Cotta Consulem an. ab N. C. sexcentesimo septuagesimo nono esse, & Lucium vocari videmus. Ille cer- te Cn. F. in lapidibus Romanis appellatur. Cn. Cnei illius, vt opinor, Octa- uii, quem supra diximus L. Cinnæ collegam, & ab eo interfectum fuisse. FILIVM, aliter filios, male. VALVIT, nisi enim multum valuisset, per- suadere populo non potuisset, vt legem maxime popularem abrogaret. SEM- PRONIAM, à C. Sempronio Graccho latam, vt videbis apud Plutarchum in Gracchis, & apud ipsam Ciceronem Tusculana tertia, & libro secundo de Officiis: vbi tamen in multis libris, P. Gracchi, male legitur. FRUMEN- TARIAM, qua frumentum viritim, vt ait Tusculana tertia, diuideretur: quam largitionem frumentariam libro secundo de Officiis appellat. APRO- GAVERIT,

GAVERIT, quòd C. Gracchi frumentaria magna fuit largitio, & ex-
 hauriebat ærarium: modica vero M. ipsius Octauii, & Reipub. tolerabilis,
 & plebi necessaria: ergo & ciuibus, & Reipub. salutaris. aliter abrogarit.
 M. OCTAVIVM, aliter Cn. Octauium, recte, vt puto, vt sit Cn. Octa-
 uius, quem supra vt Curionis collegam nominauit, & hic vt oratorem red-
 dit: quemque nos M. filium fuisse ex libro secundo de Finibus ostendimus,
 & hic ipse refert, & in lapidibus Romanis apparet. M. CATONEM, M. Por-
 cium Catonem, qui Tribunus plebis fuit, & Præturam petens, mortem
 obiit, vt Gellius libro decimo tertio, capite decimo nono scribit. PATREM,
 patrem M. Porcii Catonis, qui postea fuit Vticensis appellatus. Q. ETIAM
 CATVLVM FILIVM, quem supra, velut à patre inuitatus, posuit, sed nunc
 suo loco breuiter voluit reddere. EX ACIE, è studio contentionis, quem
 Græci vocant ἀγωνία, vt ait libro primo ad Atticum, & libro quarto prælium
 vocat: sic acie, & ferro, hac de re loquens, in libello de Optimo genere
 oratorum dixit. ID EST A IVDICIIS, in quibus oratores versari so-
 lent: ἐπεὶ ἰουδίκιος. alii tamen putant esse interpretationem superuacaneam, &
 insertam, atque ob id tollendam. EODEM, in eundem numerum, in quem
 retuli illos, quos dixi in præidiis Reipub. collocandos. Q. CAEPIONEM,
 Q. Seruilium Cæpionem, quem M. Liuii Drusi diximus inimicum fuisse.
 REFERREM, quod olim præclare Rempub. defendit. Italico enim bello
 legatus Rutilii quum obsessus prospere in hostes irrupisset, ob eum succes-
 sum æquatum ei cum C. Mario est imperium: quamuis postea temerarius fa-
 ctus, & circumuentus insidiis, fuso exercitu, ceciderit, vt Liuius libro se-
 ptuagesimo tertio scripsit. EQUESTRI ORDINI, quem contra M. Li-
 uium Drusum defendit, vt autor est Florus libro tertio capite decimo septi-
 mo. DISSEDISSET, quum alter Cæpio, forte pater eius, iudicia equi-
 tibus, & senatoribus communicasset, & sic equites offendisset, vt supra
 retulimus.

Cn. Carbonem, M. Marium, & ex eodem genere complu-
 res minime dignos elegantis conuentus auribus, aptissimos co-
 gnoui turbulentis concionibus. quo in genere (vt in his pertur-
 bantem ætatum ordinem) nuper L. Quintius fuit, aptior etiam
 Palicanus auribus imperitorum. Et quoniam huius generis fa-
 cta mentio est, seditiosorum omnium post Gracchos L. Apu-
 leius Saturninus eloquentissimus visus est: magis specie tamen,
 & motu, atque ipso amictu capiebat homines, quàm aut dicen-
 di copia, aut mediocritate prudentiæ. Longe autem post na-
 tos homines improbissimus C. Seruilius Glaucia, sed peracu-
 tus, & callidus, cum primisque ridiculus. is ex summis & for-
 tunæ & vitæ sordibus in Prætura Consul factus esset, si rationem
 eius haberi licere iudicatum esset. nam & plebem tenebat, &
 equestrem ordinem beneficio legis deuinxerat. is Prætor eo-
 dem die, quo Saturninus Tribunus plebis Mario & Flacco Con-
 sulibus publice est interfectus, homo simillimus Atheniensis Hy-
 perboli, cuius improbitatem veteres Atticorum comœdiæ no-
 tauerunt.

CN. CARBONEM, Cn. Papirium Carbonem, qui Marianus fuit etiam ante, quam fieret Consul, ut Liuius libro septuagesimo nono, & sequenti scripsit: deinde quum L. Cinna, & ipse Carbo à seipsis Consules per biennium creati, bellum contra Syllam parassent, ac tandem Cinna ab exercitu suo interemptus esset, Consulatum Carbo solus gessit, ut Liuius lib. octuagesimo tertio, & Paterculus libro secundo, præter alios, ostendunt. Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiæ obsides exigere vellet, ut fidem illorum contra Syllam obligaret, consensu senatus est prohibitus: deinde S. C. per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum, ut omnes ubique exercitus dimitterentur, ut Liuius libro octuagesimo quarto retulit. Tandem illum Consulem III. cum C. Mario C. F. Sylla, exercitu eius ad Clusium, ad Fauentiam, Fidentiamque cæso, Italia expulit, ut ait Liuius libro octuagesimo octauo: quem Pompeius in Sicilia captum occidit: autores laudo Liuium, Valerium Maximum, Paterculum, Plutarchum, & Appianum, qui res istas pluribus explicauit. M. MARIUM, M. Marium Gratidianum, M. Marii Gratidii, de quo supra diximus, filium: cuius caput abscissum per urbem sua manu L. Catilina, ut etiam supra diximus, tulit, & alia fecit, quæ scribunt Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus, Liuius libro octuagesimo octauo, Asconius, Florus libro tertio capite vigesimo primo, Plutarchus in Sylla, & Orosius libro quinto capite vigesimo primo. hunc bis Prætorem fuisse scribit Asconius. Quum vero Prætor esset, collegas, Tribunosque plebis eo modo decepit, quem Cicero, qui fuit affinis, lib. tertio de Officiis non probauit. Lis ei cum Sergio Aurata fuit ea, quam Cicero libro primo de Oratore, & libro tertio de Officiis ponit. EX EODEM GENERE, turbulento, & seditioso, quales erant Cn. Carbo, & M. Marius: quorum alter malus ciuis, improbus Consul, & seditiosus homo Verrina tertia dicitur: alter summe popularis homo ab Asconio, & à Q. Cicerone vel ob id populo Romano charissimus appellatur: de quo Cicero libro tertio de Officiis ita scribit: omnibus vicis statuta facta sunt: ad eas tus, & cerei. quid multa? nemo unquam multitudini fuit charior. Tu Senecam quoque lib. tertio capite decimo octauo de Ira lege. MINIME DIGNOS, ut oratores minime bonos. APTISSIMOS, ut populares, & seditiosos. COGNOS, ego potissimum, quod Atticus abfuit, ut in vita Cornelius Nepos ostendit: & Brutus vix illòs videre potuit, ut infra cognoscetur. QVO IN GENERE, populari, & turbulento. PERTVRBEM, ab his seditiosis propemodum inuitatus. ORDINEM, institutum, supra. NVPER, circiter annos triginta ante, L. Licinio Lucullo, M. Aurelio Cotta Coss. quo tempore L. Quintius Tribunus plebis fuit, ut in oratione Macri Tribuni plebis apud Sallustium cognosces. Fuit enim Tribunus plebis Verres autem Prætor fuit Lucullo, & Cotta Coss. Verrina septima: & iam tum Quintius obierat, quum Cicero Prætor orationem pro Cluentio dixit. L. QVINTIVS, homo maxime popularis, qui omneis rumorum, & concionum ventos colligere consueisset, ut ait in oratione pro Cluentio, ubi suis illum coloribus pingit. APTIOR, L. Quintio, qui tamen ad inflammandos animos multitudinis maxime fuit accommodatus, in oratione pro Cluentio. PALICANVS, M. Lollius Palicanus, qui & ipse Tribunus plebis fuit annis duobus post L. Quintium L. Gellio, & Cn. Lentulo Coss. ut Verrina quarta docet, & Asconius, dum Verrinam secundam, & tertiam, sed præsertim tamen illa verba interpretatur: Rem etiam Tribunus pleb. in concione egit, quum eum, quem virgis iste ceciderat, in prospectum populi Romani

Romani produxit. ex quibus cognosci posset, quàm popularis, & turbulens fuisset Palicanus, nisi Valerius Maximus libro tertio capite octauo testaretur ita seditiosum fuisse, vt C. Piso Consul illum suffragiis populi Consulem creatum renunciare noluerit, quòd diceret, non existimare se tantis tenebris offusam esse Rempub. vt huc indignitatis veniretur. Hinc Cicero epistola prima libri primi ad Atticum scripsit: de Palicano non puto te expectare, dum scribam: quòd verisimile non esset, illum, qui tam turpiter repulsus fuisset, iterum Consulatum petiturum. Lollius ab Asconio dicitur, & ita gens Lolliaplebeia cognoscitur. IMPERITORVM, multitudinis. ET QVONIAM, res similis rem similem quasi trahit. HVIVS GENERIS, popularis, & seditiosi. GRACCHOS, Tib. & C. Gracchos, supra. L. APVLEIVS SATVRNINVS, quem, quòd in annonæ caritate Quæstorem à sua frumentaria procuracione senatus amouit, eique M. Scaurum præfecit, scimus, dolore factum esse popularem, vt Cicero in oratione de Responso ait. Hinc in oratione pro Sestio ita scriptum videmus: Saturninus, quòd à se Quæstore Ostiensi per ignominiam ad principem & senatus, & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translatam sciebat, dolorem suum magna contentione animi persequabatur. Nam C. Mario adiuuante per milites in petitione Tribunatus competitorem occidit: quem Liuius libro sexagesimo nono, & Orosius libro quinto capite decimo septimo A. Numium, Plutarchus τὸν ὀνόμαζον, Valerius Maximus libro nono capite septimo Mumium, Florus libro tertio capite decimo sexto Annium, Appianus libro primo Nonium, autor libelli de Viris illustribus Mumium vocat: quanquam dissentit in eo, quod interfectum putat, dum Saturninus secundum Tribunatum peteret. Tribunus igitur plebis per vim creatus, non minus violenter Tribunatum, quàm petierat, gessit. Gracchanas enim leges afferere non destitit, vt ait Florus lib. tertio capite decimo sexto. nam legem agrariam tulit, vt Liuius libro sexagesimo nono scripsit: quam Plutarchus in Mario τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόμαζον νομοῦν videtur appellare: & Q. Metello Numidico eò, quòd in eam minime iurasset, diem dixit, & vrbe tandem eiecit, vt supra pluribus, de Metello ipso loquentes, retulimus. Idem Saturn. Trib. pl. C. Memmium Candidatum Consulatus petitorē, quem maximum aduersarium suis actionibus timebat, interemit, Liuius est autor libro sexagesimo nono, id est orta subito seditione fugientem per P. Metium satellitem informi stipite còminutum interfecit, vt ait Orosius libro quinto capite decimo septimo, & quidem quum Glauciam satellitem furoris sui Consulem faciendum curaret, vt scribit Florus libro tertio capite decimo sexto, Appianus libro primo, Orosius libro quinto capite decimo septimo, & Liuius libro sexagesimo nono: autor tamen libelli de Viris illustribus & istum còpetitorem Mumium vocat, & ait fuisse competitorem in petitione Præturæ, non Consulatus. Atque hæc quidem Saturninus, quum iam ter Tribunus plebis fuisset relictus, vt inuenies in libello de Viris illustribus. Vnde Paterculus continuatos honores vocat. sed quum ille nullum finem crudelitatis faceret, fit S. C. vt C. Marius, L. Valerius Cofs. adhiberent Tribunos plebis, & Prætores, quos eis videretur: operamque darent, vt imperium populi Romani, maiestāsque conseruaretur, vt Cicero in oratione pro Rabirio loquitur. Ille vero in modum vexilli pileum seruituti ad arma capienda ostentauit, vt ait Valerius Maximus libro octauo capite sexto. Sed ne vnum quidem diem postea L. Saturninum Tribunum plebis, & C. Seruiliū Glauciam Prætorem mors, ac Reipub. pœna remorata est, vt in oratione prima in

Catilinam scriptum est. nam quum in Capitolium confugissent, Marius fistulas, quibus aqua suppeditabatur Iouis Optimi Maximi templis, ac sedibus, præcidi imperavit, ut ait in oratione pro Rabirio. Itaque in curiam Hostiliam confugerunt, ut Orosius refert: ubi Consul eos morte multavit. Siquidem Sceua Q. Crotonis servus L. Saturninum occidit, ut est in oratione pro Rabirio: quamvis Appianus à Tribunis interfectum, Orosius ab equitibus occisum, Florus, & autor libelli de Viris illustribus à populo fustibus, faxis, & regulis coopertum, in ipsa quoque morte laceratum scribant. Caput eius Rabirius quidam senator per conuiuia circumtulit, ut ait autor libelli de Viris illustribus. ob id forte postea Rabirius fuit accusatus, quem Cicero defendit. Addit Valerius Maximus libro sexto capite tertio, penates eius ab imis fundamentis erutos fuisse. L. Lucius, ut ab omnibus appellatur, quare L. pro Cn. apud Liuium libro sexagesimo nono reponi debet. APVLEIVS, à quo leges Apuleiæ sunt dictæ libro secundo de Oratore, in oratione pro Cornelio Balbo, & libro secundo de Legibus. & quum Tribunus plebis hic fuerit, apparet Apuleiam gentem plebeiam fuisse. ELOQVENTISSIMVS, autor egregius, & ad animos imperitorum excitandos, inflammandosque perfectus, ut ait in oratione de Responsis. IMPROBISSIMVS, id omnes penè historici testantur, & Cicero ipse in oratione pro Rabirio Posthumo vocat impurum: quin libro tertio de Oratore ostendit, illum curiæ stercus appellatum fuisse. C. SERVILIUS GLAVCIA, de quo loquuntur omnes historici, qui de L. Apuleio Saturnino scribunt. is populum solebat monere, ut, quum lex aliqua recitaretur, primum versum attenderet, si esset Dictator, Consul, Prætor, magister equitum, ne laboraret: sciret nihil ad se pertinere: sin autem, quicumque post hanc legem: videret, ne qua noua quaestione alligaretur. hoc Cicero in oratione pro Rabirio Posthumo scribit. PERACVTVS, homo acutus etiam dicitur in oratione pro Rabirio Posthumo. CALLIDVS, qui Marium laudasse, & vituperasse dicitur in oratione de Responsis. CVM PRIMISQVE, aliter in primisque. RIDICVLVS, facetus, cuius etiam ioci libro secundo de Oratore ponuntur. sic Cn. Sici-nius supra ridiculus fuit appellatus. IS, C. Seruilius Glaucia. SORDI-BVS, vnde curiæ stercus vocabatur, ut diximus. PRÆTVRA, quatumungebatur. paulo post CONSVL FACTVS ESSET, quippe quum L. Apuleius Saturninus consularia comitia noua cæde turbasset, ut ipsum Glauciam Consulem faceret, ut supra ex Floro libro tertio capite decimo sexto retulimus. RATIONEM EIVS HABERI LICERE, non enim licebat habere rationem absentis, ut Cæsaris, epistola tertia libri septimi ad Atticum: rei, ut Catilinæ, apud Asconium: iunioris, quam lex annualis requirebat, ut Scipionis, apud Liuium libro quinquagesimo: & magistratus, ut huius Glauciæ: cuius ratio, quum Prætor esset, haberi non poterat: quod duo anni minimum inter Præturam, & Consulatum intercedere solerent, ut facile potest ab his cognosci, qui Ciceronis, & aliorum magistratus diligenter velint considerare. horum, inquam, ratio haberi non poterat, nisi legibus soluti fuissent, aut iudicatum fuisset, rationem haberi posse. IUDICATVM ESSET, ab omnibus: vel à consilio publico, quod Consules haberent: ut quum L. Volcatius Tullus consilium publicum habuit, an rationem Catilinæ habere deberet, si peteret Consulatum. nam quærebatur repetundarum, ut ait Asconius. hinc Sallustius ita dixit: Catilina pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat petere Consulatum, quod intra legitimos dies profiteri nequiverit. & Catilina tunc ob eam

ob eam causam à petitione destitit, vt ait Asconius. postea tamen iterum voluit petere, vt in oratione pro Cælio scribitur: & tunc quoque reus erat ita, vt eum Cicero defendere cogitarit, vt ait libro primo ad Atticum: in cuius libri prima epistola illa verba: Catilina, si iudicatum erit, meridie non lucere, certus erit competitor, sic videntur esse legenda: Catilina, si iudicatum erit, haberi rationem licere, certus erit competitor: vt prius ita essent scripta: Catilina, si iudicatum erit, haberi rationem licere, certus erit competitor: & librarii male descripserint. Certe locus est huic admodum similis. NAM, αἰτιολογία, quare Consul factus fuisset, si iudicatum esset, eius rationem haberi licere. PLEBEM, multitudinem, quæ concilianda est, vt in petitione suffragetur, quod quum alibi, tum epistola sexta libri secundi Familiarium, & in libello Q. Ciceronis de Petitione Consulatus ostenditur. TENEBAT, vt popularis, & qui L. Apuleio Saturnino populares leges ferenti faueret. EQVESTREM ORDINEM, cuius centuriæ petenti sunt tenenda, vt Cicero epistola decima sexta libri vndecimi Familiarium, & Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus ostendunt. LEGIS, quam primus ipse Glaucia tulit, vt comperendinaretur reus, Verrina tertia: quam legem Glauciam vocat Asconius ob id fortasse, ne, si lex Seruilia, vt debuit, diceretur, cum legibus aliis Seruiliis confunderetur. Tulit certe legem ad iudicia pertinentem, quæ tunc equites exercebant. Hinc Asconius ita scribit: Q. Seruilius Cæpio Scaurum ob legationis Asiaticæ inuidiam, & aduersus leges pecuniarum captarum, reum fecit repetundarum, lege, quam tulit Seruilius Glaucia: in quibus quidem verbis Asconii, legationis Africæ, de qua scribit Sallustius, videtur legendum. IS, C. Seruilius Glaucia. PRÆTOR, hinc in oratione pro Rabirio nos ita legendum putamus: adhibent omnes Tribunos plebis præter Saturninum: Prætt. præter Glauciam: vt librarii, Prætt. hoc hoc est Prætores, sustulerint, arbitrati verbum esse superuacaneum, quum præter verbum penè simile sequatur. sic Prætorem Cicero in oratione tertia in Catilinam vocat. SATVRNINVS TRIBVNVS PLEB. interfectus est, vt diximus. MARIO, ET FLACCO COSS. AN. AB V. C. sexcentesimo quinquagesimo quarto. PVBLCHE, ita, vt omnes omnium ordinum homines adessent, vt in oratione pro Rabirio scribit. EST INTERFECTVS, extractus è domo Claudii trucidatus est, inquit Orosius libro quinto capite decimo septimo. nam Glauciæ ipsi fracta ceruix, vt ait autor libelli de Viris illustribus: atque id ipsum C. Marii iussu, cui religio non fuit, quo minus C. Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretum, Prætorem occideret: quod in orationibus prima, & tertia in Catilinam scriptum est. HOMO, C. Seruilius Glaucia. ATHENIENSIS, Ἰνὸς τῆς ἀθηναίων, vt ait Thucydides libro octauo: HYPERBOLI, qui Chremidis filius, & Charonis frater fuit, lucernarum faber improbus: quippe qui faciendis lucernis non are solum, sed plumbo etiam vteretur, quo pluris eas, vt grauiiores, venderet: & sic emptores decipiebat: qui tamen μετὰ τὴν τῶ κλέαντος ἀναδείξαν, ἀπὸ τῆς τῶ Δημοκρατίαν, vt Aristophanis Interpres in Nubibus, & in Pace scribit. Hinc Lucianus in Timone cum Cleone coniungit. Fuit etiam στρατηγὸς ἀθηναίων, vt idem Interpres ait in Acharn. ἀπώλει δὲ τὸν τῶ σάμον, πολεμούντων αὐτῷ τῆς Γερμίων, vt Interpres idem in Ranis refert: quanquam Thucydides libro octauo ita scribit: Ἰνὸς τῆς ἀθηναίων, μοχθηρὸν ἀνδραποῦν, ὡς τρακισμένον αὐτὸν δὲ τῶ ἀνὰ μένος, καὶ ἀξιώμας φόβου, ἀλλὰ δὲ πομπείαν, καὶ αἰχλὺν τῶ πόλεως ἀποκτείνουσι: ob id Interpres, idem in Pace quasi παλινωδίαν canens, ait: ὑπέρβολος ἐν σάμῳ ἀναρίβων, ὑπὸ

τὸ ἀθηναίων ἐχθρότης ἐπιβουλεύσεις ἀπέθανε, καὶ τὸ κερὰν αὐτῶν ἐάλοντες εἰς σάκκους ἐβρί-
 χαν εἰς τὸ πύλαγος. IMPROBITATEM, πονηρίαν Thucydides libro octa-
 uo vocat. Aristophanis vero interpres in Nubibus Hyperbolum παροῦργον,
 in Acharnanibus φιλόνηκον, & in Pace φαῦλον & ῥόπουσος appellat. est & pro-
 uerbium, ἄποδ' ἢ ὑπέροχον. VETERES, τὸ γὰρ κωμωδίασ τοῦ μὲν ἔστιν ἀρχαῖον,
 τὸ δὲ νέον, τὸ δὲ μέσον, vt ait Platonius apud Aristophanem. Hinc Horatius
 satyra quarta libri primi dixit: Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque
 poëtae, atque alii, quorum comœdia prisca virorum est. ATTICORVM, &
 quia Cratinus, Eupolis, & Aristophanes, quorum comœdia prisca virorum
 est, Attici fuerunt, vt constat: & Attici præter ceteros in iocis excelluerunt,
 vt lib. secundo de Oratore legimus. NOTAVERUNT, Eupolis enim, Cra-
 tinus, Aristophanes, aliique poëtae, quorum comœdia prisca fuit, multa cum
 libertate notabant, vt ait Horatius. & Eupolis quidē in Hyperbolum ἐχθρότης
 τὸν μαρκῆν, vt Aristophanis Interpres in Ranis refert, Aristophanes vero τὸν
 αὐτὸν φιλόνηκον διαβάλλει συνεχῶς, quod in Acharnanibus idem scribit Interpres:
 vt in Nubibus, in Ranis, in Acharnanibus, in Equitibus, & in Pace. vtuntur
 autem Græci hoc loco διαβάλλω, vel κωμωδεῖω, quo nos vtimur noto.

Quos Sex. Titius consecutus, homo loquax sanè, & satis acu-
 tus, sed tam solutus & mollis in gestu, vt saltatio quædam nasce-
 retur, cui saltationi Titius nomen esset. ita cauendum est, ne quid
 in agendo dicendūque facias, cuius imitatio rideatur. Sed ad pau-
 lo superiorem ætatē reuecti sumus: nunc ad eam, de qua aliquan-
 tum locuti sumus, reuertamur. Coniunctus igitur Sulpicii ætati
 P. Antistius fuit, rabula sanè probabilis: qui multos cum tacuisset
 annos, neque contemni solum, sed irrideri etiam solitus esset, in
 Tribunatu primum contra C. Iulii illam Consulatus petitionem
 extraordinariam, veram causam agens est probatus, & eo magis,
 quod eandem causam cum ageret eius collega ille ipse Sulpicius,
 hic plura & acutiora dicebat. itaque post Tribunatum primo
 multæ ad eum causæ, deinde omnes, maximæ quæcunque erant,
 deferrebantur. rem videbat acute, componebat diligenter; me-
 moria valebat: verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed ta-
 men non abiectis. expedita autem erat, & perfacile currens ora-
 tio. & erat eius quidam tanquam habitus non inurbanus: actio
 paulum cum vitio vocis, tum etiam ineptiis claudicabat. hic tem-
 poribus floruit iis, quibus inter profectiōem reditūmq. L. Syl-
 læ sine iure fuit, & sine vlla dignitate Respub. hoc autem magis
 probabatur, quod erat ab oratoribus quædam in foro solitudo.
 Sulpicius occiderat: Cotta aberat & Curio: vivebat è reliquis pa-
 tronis eius ætatis nemo præter Carbonem & Pomponium, quo-
 rum vtrunque facile superabat.

Quos, Saturninū, & Glauciā. SEX. TITIVS, qui M. Antonio, A. Posthu-
 mio Albino Coss. Tribunus pl. fuit, lib. secundo de Orat. vnde cognoscimus
 Titios plebeios fuisse. CONSECVTVS, siquidē Titius Antonio, & Albino
 Coss.

Coss. Tribunus plebis fuit, quum Saturninus, & Glaucia superiore anno interfecti fuissent, vt diximus. Quin eos quoque imitatus est. nam seditio-
sus ipse quoque ciuis, & turbulentus fuit, vt libro secundo de Oratore scri-
ptum videmus, quo loco M. Antonius refert, se Consulem illi Tribuno pleb.
restitisse, quæque ab eo contra Rempub. facta arbitraretur, postea exposuif-
se. is, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. Statue-
runt equites Romani illo iudicio, improbum ciuem esse, & non retinendum
in ciuitate, qui hominis hostilem in modum seditiosi imagine aut mortem
eius honestaret, aut desideria imperitorum misericordia commoueret, aut
suam significaret imitandæ improbitatis voluntatem, vt in oratione pro Ra-
birio leges. & condemnatus est, quamuis innocens esset, & agraria lege lata
gratiosus, vt ait Valerius Maximus libro octauo capite primo. an vero lex ea
Titia fuerit, cuius libro primo Institutionum fit mentio, viderint iuriscon-
sulti. **LOQVAX**, vnde multa dixit, quæ M. Antonius audiuit, vt lib. secun-
do de Oratore dicitur. **ACVTVS**, ad inueniendum, vt quum dixit, se Cas-
sandræ esse. **MOLLIS**, hinc, vt refertur libro secundo de Oratore, quum
se Cassandræ esse diceret, multos, inquit Antonius, possum tuos Aiaces
Oileos nominare. & qui sic molles sunt, vt bene saltent, solent etiam be-
ne pila ludere, vt hic Titius ludebat, quod libro tertio de Oratore dicitur,
hinc libro secundo iocus ille: Titium, quum studiose pila luderet, & idem
signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesque, cur in campum non ve-
nisset, requirerent, excusauit Vespa Terentius, quod eum brachium fre-
gisse diceret. **GESTV**, motu corporis, qui ad oratoris actionem per-
tinet, vt supradiximus. **VT SALTATIO QVAEDAM NASCERETVR**,
CVI SALTATIONI TITIVS NOMEN ESSET, Vnde & saltationis
quoddam genus Titius est appellatum, vt ait Quintilianus libro vndeci-
mo capite tertio: & proverbium inde natum, Titius. **CVIVS IMITA-
TIO RIDEATVR**, vt Titius saltatio ridebatur, quæ erat imitatio ge-
stus Titii. **SVPERIOREM**, huic, de qua loquimur. **REVECTI SVMVS**,
quasi aliud agentes reuersi sumus, vt nauigantes interdum reuchi solent
eò, vnde fuerant profecti. aliter reiecti sumus, fortasse non male, vt na-
uigantes, ventis reflantibus, reuici solent. **AD EAM**, ad ætatem Cottæ,
& Sulpicii. **LOCVTI SVMVS**, supra. **REVERTAMVR**, postquam ad
istos seditiosos digressi, quæ dicenda fuerant, diximus. **IGITVR**, vt
ad rem reuertamur. **SVLPICI**, supra. **P. ANTISTIVS**, qui
focer Pompeii quum esset, vt Syllanus à Marianis fuit interfectus: cu-
ius tamen filiam Pompeius, vt Plutarchus refert, postea dimisit. à Da-
masippo vero Prætor, de quo supra in Scauola Pontifice diximus, in-
terfectus fuit, vt Orosius libro quinto capite vigesimo est autor: & Ae-
dilitius fuit interfectus, vt scribit Paterculus: quamuis Plutarchus illum,
σπερτωγόντα, καὶ βροχβόντα τὸν ἄνδρα δὲ τὸν ἐρασθῆναι τῷ πομπηίῳ, quo loco in-
terpretes Prætorum vertunt. sed siue Aedilis tantum, siue Prætor etiam
fuit, non videtur senex tum fuisse, quum est interfectus: quando in Tri-
bunatu P. Sulpicii collega fuit: quod tempus solebat esse annorum tri-
ginta, vel circiter: & ab eo tempore, id est à Sylla, & Pompeio Con-
sulibus ad Carbonem & Marium Consules quo anno P. Antistius est in-
terfectus, anni sex numerantur. Itaque tum ne quadragesimum qui-
dem agebat annum, vt ego nesciam, quare Cicero in oratione pro Ro-
scio Amerino Priamum senem vocet, nisi forte alterum Antistium si-
gnificet, præsertim quum loquatur ibi de his, qui sunt à Syllanis,
non à Marianis interfecti. infra certe P. Antistii interitus nominatur.

RABVLA SANE PROBABILIS, homo disertus in oratione pro Cornelio Balbo dicitur, si modo ibi, ut nos putamus, est legendum, P. Antistius, quamvis L. Antistius legatur. IN TRIBVNATV, hinc cognoscimus Antistios plebeios fuisse, quanquam Liuius etiam libro quarto his verbis docet: Plebs Tribunos plebis absentes Sex. Tempanium, A. Sellium, & Antistium, & Spurilium fecit. C. IVLII, C. Iulii Caesaris, supra. PETITIONEM EXTRAORDINARIAM, quum sperabat, & id agebat C. Iulius Caesar, ut, omissa Prætura, Consul fieret, ut ex Asconii scriptis etiam supra retulimus. VERAM, iustam. erat enim iusta, & vera causa, negareandum Consulatum ei, qui Prætor nondum fuisset. AGERET, sic quidem, ut primis temporibus iure Sulpicius ipse resisteret: postea nimia contentione ad ferrum, & arma processit, ut Asconius ait. EIVS, P. Antistii. COLLEGA, in Tribunatu. ILLE IPSE, cuius ætati P. Antistius coniunctus fuit. HIC, P. Antistius. EVM, Antistium. REM VIDEBAT ACUTE, inuentio. COMPONEBAT DILIGENTER, dispositio. MEMORIA VALEBAT, memoria. VERBIS, verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed tamen non abiectis: hæc est elocutio. QUIDAM TANQVAM, aliter quidem tanquam. ACTIO, pronuntiatio, & sic omnes partes numeravit. HIC, P. Antistius. INTER, aliter ante. & sanè si fuit in Tribunatu collega Sulpicii, & causam contra C. Iulium egit, floruit ante Syllæ profectionem: siquidem Sylla ante, quàm proficisceretur, P. Sulpicium, ut supra ex Liuii libro septuagesimo septimo retulimus, interficiendum curavit. Profectus est autem iam Cn. Octauio, L. Cornelio Cinna Coss. ut Plutarchus affirmat, & rediit L. Scipione, C. Norbano Coss. ut Liuius, Plutarchus, & Appianus ostendunt. Certe Philippica duodecima cum L. Scipione tunc Consule dicitur esse collocutus. Itaque inter profectionem, & reditum Syllæ vix anni tres integri numerantur: quòd si Consulatum etiam complectaris, non amplius certe, quàm quatuor annos integros numerabis, quibus P. Antistius floruit: sed post Syllæ reditum in Italiam, quum Mariani adhuc urbem tenerent, interfectus est, ut diximus. PROFECTIONEM, contra Mithridatem, ut Plutarchus ostendit. REDITVMQVE, ex bello Mithridatico: quum pacem cum Mithridate fecisset, ut Liuius libro octuagesimo tertio scripsit: de quo dicitur etiam in oratione pro lege Manilia triumphasse. L. SYLLAE, cuius vitam Plutarchus, ut alios mittam, scripsit. SINE IVRE FUIT, ET SINE VLLA DIGNITATE RESP. hinc Orosius libro quinto capite vigesimo ita scribit. interea residui senatorum, qui potentiam Cinnae, & Marii crudelitatem, insaniam Fimbriae, Sertorique audaciam fuga euaserant, transuecti in Græciam, coëgere precibus Syllam, ut periclitanti, imo iam penè perditæ patriæ opem ferret. PROBABATVR, P. Antistius. SVLPICIVS, P. Sulpicius, supra. OCCIDERAT, occisus fuerat, & quidem ante Syllæ profectionem, ut supra diximus. COTTA, C. Cotta, supra. ABERAT, nam, ut libro tertio de Oratore scribitur, paucis diebus post mortem L. Crassi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus eiectus est è ciuitate: quem Rutilia mater, ut Seneca in Consolatione ad Albinam refert, in exilium secuta est. hinc pulsus infra dicitur: & inde reditus nominatur. Neque vero quicquam de virtute sua detraxit, quòd Q. Varroni, vel, ut alii legunt in oratione, quæ inscribitur, Antequam iret in exilium, Q. Vario Tribuno plebis inferiore genere orto cedendum putauit. certe C. Cotta pro se lege Varia dixit, supra. CVRIO, C. Curio aberat, cum L. Sylla, ut dictum est, quum esset. CARBONEM, C. Carbonem illius eloquentissimi filium, supra. POMPONIVM, Cn. Pom

Cn. Pomponium. *SVPERABAT*, atqui supra sic dixit: His duobus Sulpicio & Cottæ eiusdem ætatis annumerabatur nemo tertius, sed mihi placebat Pomponius maxime, vel dicam, minime displicebat: quibus verbis Pomponium cæteris omnibus eius ætatis, præter Sulpicium, & Cottam, videtur anteferre: hic eum tamen à P. Antistio superatum fuisse testatur: quod est prorsus contrarium, nisi diuersas opiniones nunc sequatur: vel supra dicat Pomponium ex his, de quibus se dicturum proposuerat: nunc ad eos P. Antistium adiungat. Nam, vt supra etiam diximus, in illa propositione P. Antistius omittitur, quamuis nunc cum aliis describatur. si veterem igitur propositionem tueamur, nihil erit contrarium: sed ita dicet: ex his, quos proposui, Pomponius mihi, post Sulpicium, & Cottam, maxime placebat: ex aliis vero P. Antistius illum etiam superabat: præsertim quum in illa propositione ponat æquales, hic dicat Antistium coniunctum ætati Sulpicii fuisse.

Inferioris autem ætatis erat proximus L. Sisenna, doctus vir, & studiis optimis deditus, bene Latine loquens, gnarus Reipub. non sine facetiis sed neque laboris multi, nec satis versatus in causis; interiectusque inter duas ætates, Hortensii & Sulpicii, nec maiorem consequi poterat, & minori necesse erat cedere. huius omnis facultas ex historia ipsius perspici potest: quæ cum facile omnes vincat superiores, tum indicat tamen quantum absit à summo, quàmque genus hoc scriptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum. Nam Q. Hortensii admodum adolescentis ingenium, vt Phidiæ signum, simul aspectum & probatum est. is L. Crasso, Q. Scæuola Coss. primum in foro dixit; & apud hos ipsos quidem Consules, & cum eorum, qui affuerunt, tum ipsorum Consulum, qui omneis intelligentia antebant, iudicio discessit probatus. vnde viginti annos natus erat eo tempore. est autem L. Paulo, C. Marcello Coss. mortuus: ex quo videmus eum in patronorum numero annos quatuor & X L. fuisse. hoc de oratore paulo post plura dicemus. hoc autem loco volumus ætatem eius in disparem oratorum ætatem includere. quanquam id quidem omnibus vsu venire necesse fuit, quibus paulo longior vita contigit, vt & cum multo maioribus natu, quàm essent ipsi, & cum aliquanto minoribus compararentur. vt Accius iisdem Aedilibus ait se & Pacuuium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset. sic Hortensius non cum suis æqualibus solum, sed & mea cum ætate, & cum tua Brute, & cum aliquanto superiore coniungitur. siquidem & Crasso viuo dicere solebat: & magis iam etiam vigeat Antonio: & cum Philippo iam sene pro Cn. Pompeii bonis dicente, in illa causa, adolescens cum esset, princeps fuit: & in eorum, quos in Sulpicii ætate posui, numerum facile perueniat: & suos inter æquales M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Len-

tulum, P. Lentulum Suram longe præstitit : & me adolescentem
nactus octo annis minorem, quàm erat ipse, multos annos in stu-
dio eiusdem laudis exercuit : & tecum simul, sicut ego pro mul-
tis, sic ille pro Appio Claudio dixit, paulo ante mortem.

INFERIORIS AVTEM AETATIS, ex oratoribus autem inferioris æta-
tis. ERAT PROXIMVS, P. Antistio, vel potius P. Sulpicio, & C. Cot-
tæ. Videtur enim illud respicere. L. SISENNA, Sisennam cognomen in
Gabinii apud Valerium Maximum libro octauo capite primo, & Dionem
libro trigesimo nono : in Corneliis apud Liuium libro trigesimo nono : &
in Statiliis apud Paterculum libro secundo inuenio, neque tamen scire cer-
to possum, ex qua gente L. hic Sisenna fuerit, de quo Paterculus ita scri-
bit : historiarum autor iam tum Sisenna erat iuuenis, sed opus belli ciuilis
Syllani post aliquot annos ab eo seniore editum est. & quamuis L. Lucullus
à Plutarcho dicatur ex certamine illo, quod fuit inter ipsum L. Lucullum,
Q. Hortensium, & L. Sisennam, bellum Marficum Græce scripsisse, L. ta-
men Sisenna id etiam latine videtur scripsisse, quum libro secundo de Diui-
natione ita scriptum videamus : multa ante Marficum bellum à Sisenna col-
lecta attulisti : & libro item primo de Diuinatione, in Sisennæ scriptum hi-
storia videmus, quod te inspectante factum est, vt, quum Sylla in agro No-
lano immolaret ante Prætorium, ab infima ara subito anguis emergeret.
Ouidius libro secundo de Tristibus hoc addit : Vertit Aristidem Sisenna,
nec obfuit illi, historiæ turpes inseruisse iocos. DOCTVS VIR, res ille
quidem multas, quæ sunt oratori necessariae, quæque hic ponuntur, sed
non omnes habebat. Itaque orator in numero bonorum non fuit, vt Cice-
ro libro primo de Legibus ostendit. BENE LATINE LOQVENS, vt ipse
putabat : qui recte loqui putabat esse, inusitate loqui, infra. GNARVS REI-
PVB. vt esse debent oratores, vt libro primo de Oratore dicitur. NON SI-
NE FACETIIS, quæ in Oratore quærentur libro secundo de Oratore. hic
vero iocos etiam turpes historiæ inseruit, vt ex Ouidio retulimus. NEC
SATIS VERSATVS IN CAVSIS, quamuis multos defenderit, vt Chirti-
lium, infra, vt C. Verrem accusante Cicerone, Verrina quarta, & sexta,
in qua illum virum primarium vocat, & diuitem fuisse ostendit, vt in ora-
tione pro Cornelio Prætorem describit ita : Non denique homo illorum &
vita, & prudentia longe dissimilis, sed tamen nimis in gratificando iure li-
ber L. Sisenna bonorum Cn. Cornelii possessionem ex edicto suo P. Scipio-
ni adolescenti summa nobilitate, eximia virtute prædito dedisset, quæ ver-
ba sic Asconius interpretatur : hoc solum hic annotandum est, hunc esse L.
Sisennam, qui res Romanas scripsit. INTERIECTVSQVE, ita, vt Attici
familiaris esse potuerit, infra. HORTENSII, Q. Hortensii oratoris, in-
fra. SVLPICII, P. Sulpicii, supra. MAIORES, maiores natu Sulpicium,
& eius æquales. MINORI, Q. Hortensio natu minori. NECESSE ERAT
CEDERE, quia non erat orator Sisenna in numero bonorum, libro primo
de Legibus : Hortensius vero summus erat orator infra. HVIVS, L. Si-
sennæ. FACILITAS, dicendi. HISTORIA, quam scripsit, vt diximus.
VINCAT, superet, libro primo de Legibus. SVPERIORES, scriptores,
libro primo de Legibus : vel superiores historias, vt historia vincat histo-
rias, nisi forte placeat legere paulo ante, qui, non quæ. INDICAT, L. enim
Sisenna in historia puerile quiddam confectatur : vt vnum Clitarchum, neq.
præterea quenquam de Græcis legisse videatur, eum tamen velle duntaxat
imitari : quem si assequi posset, aliquantulum ab optimo tamen abesset, lib.
primo

primo de Legibus. LATINIS LITERIS, quibus abest historia, ut ait libro
 primo de Legibus. ILLUSTRATVM, historia enim à nostris hominibus
 adhuc aut ignorata, aut relicta est, libro primo de Legibus. Q. HORTEN-
 SII, infra. ADMODVM ADOLESCENTIS, vnde viginti annos nati, pau-
 lo post. PHIDIAE, qui fuit Charmini Atheniensis filius, ut ait Strabo li-
 bro octauo, ἀγαλατοποιός ut vocat Suidas, de quo Plinius, & alii plura scri-
 bunt, quæ nos, si Deus volet, in Zephyrum conferemus. huius simulachris
 nihil in eo genere perfectius videri poterat, ut in Oratore. vnde prouer-
 bium hoc factum, ut Phidiæ signum. SIMVL ASPECTVM, ET PROBA-
 TVM, ut Phidiæ signum simul aspicietur, & probabatur: quanquam Lu-
 cianus aliter dicat in dialogo ἄλλο τῆς εἰκόνος, vbi scribit idem propemo-
 dum, quod de Apelle dicitur, solitum ipsum πάντε κατόπιν τῆς θυρῶν, ὅποτε το-
 πῶτον ἀναπνέουσα ἐπιδείκνυε τὸ ἔργον, ἐπακονεῖν τῆς αἰωμέναν ἡ, ἢ ἐπακονούντων. IS,
 Q. Hortensius. L. CRASSO, Q. SCAEVOLA, supra. COSS. AN. AB V. C.
 sexcentesimo quinquagesimo nono. PRIMVM IN FORO DIXIT, primū
 dixit in foro, deinde in senatu, libro tertio de Oratore, vbi dicitur L. Cra-
 so Consule in senatu causam Africæ defendisse, & postea pro Bithyniæ rege
 dixisse: id est, ut ego interpretor, quum tunc quoque, ut postea Rullus,
 nescio quis agros vellet vendere, ei restitisse: & quum rex Bithyniæ Nico-
 medes regno pulsus esset, & à Romanis in regnum reduci cuperet, pro illo
 dixisse, & quidem in senatu, quoniam causæ non erant forenses. sed antea
 tamen in foro dixerat, ut hic scribitur: quamuis aliter alii soleant interpre-
 tari. HOS IPSOS QVIDEM, L. Crassum, & Q. Scauolam. aliter hos qui-
 dem. CONSVLVM, L. Crassi, & Q. Scauolæ. ANTEIBANT, supra.
 PROBATVS, in foro tum, & postea in senatu: vnde L. Crassus libro ter-
 tio de Oratore ita loquitur: fore dicis? ego verò, esse iam iudico, & tum
 iudicaui, quum me Consule in senatu causam defendit Africæ, nupérque
 etiam magis, quum pro Bithyniæ rege dixit: vbi videtur Crassus oblitus fuis-
 se, illum prius in foro dixisse: vel Crassus pluris faciebat, quod Hortensius
 in senatu dixerat. VNDE VIGINTI ANNOS, quot à M. Acilio Balbo, C.
 Porcio Catone Consulibus ad L. Crassum, & Q. Scauolam Consules nu-
 merantur. L. PAULO, C. MARCELLO COSS. AN. AB V. C. septingentesi-
 mo quarto. MORTVVS, ut epistola decima tertia libri octauī Familiariū,
 & epistola sexta libri sexti ad Atticum scribitur: quod Ciceroni allatū fuit,
 quum è Cilicia decedens, Rhodum venisset, supra: atque id ipsum L. Pau-
 lo, C. Marcello adhuc Consulibus. nam Cicero post aliquot menses ad Vi-
 bem accessit C. Marcello, L. Lentulo iam Coss. ut libro septimo ad Atticū
 apparet. & mortuus est, ut scribit Serenus: sic est Hortensius olim absum-
 ptus: causis etenim confectus agendis, obticuit, quum vox domino viuen-
 te periret, & nondum extincti moreretur lingua disertī. EVM, Q. Hor-
 tensium. QVATVOR, ET XL. tot enim à L. Crasso, Q. Scauola Consu-
 libus ad L. Paulum, C. Marcellū Consules numerantur. aliter. III. & XI.
 tres, & quadraginta. HOC DE ORATORE, de Q. Hortensio. DICE-
 MVs, nos quoque dicemus. VOLVIMVS, Q. Hortensium inter maio-
 res natu collocantes. AETATEM EIVS IN DISPAREM, aliter ætatem
 in disparem. INCLVDERE, aliter inducere. videtur hic sensus: volumus
 Hortensium includere in ætatem oratorum disparem. ACCIVS, L. Accius
 poëta, & historicus, supra. IISDEM, eodem igitur anno, id est, an. ab
 V. C. sexcentesimo decimo tertio vel summum quarto. ad hoc enim tempus
 anni triginta, quot natus Accius hic fuisse dicitur, numerantur à Consuli-
 bus Mancino, & Serrano, quibus Consulibus natus est Accius, ut Euse-

bis affirmat. & legendum est, iisdem Aedilibus, non autem, vt legunt quidam, in iisdem ædibus. **AEDILIBVS**, Aediles enim fabulas emebant, & dabant, vt apud Terentium videre licet. **AIT**, in historia. neque enim tunc Accius viuebat ita, vt hoc dicere posset. neque locus in fabulis, vbi poëtae non loquuntur, esse poterat, vbi tale quid diceret. **PACVIVM**, poëtam, cuius vitam Crinitus, & Lilius scribunt. **DOCVISSE**, *διδάξαι* supra. **ILLE**, Pacuius. **IPSE**, Accius. **TRIGINTA ANNOS NATVS ESSET**, & ita Pacuius Accio quinquaginta annis maior erat. Hinc Gellius libro decimo tertio capite secundo, & libro decimo septimo capite vigesimo primo dixit, Pacuuius sene Accium floruisse. **SIC**, *ὡς ἐπὶ πόσει*. **MEA CVM ÆTATE**, octo annis inferiore, paulo post. **CVM TVA**, cum tua ætate Brute annis nouem & viginti inferiore. Hortensius enim annis ante decem causas agere cœpit, quàm Brutus est natus, infra: & ipse tunc vnde viginti annos natus erat, supra. **SUPERIORE**, ætate, vt ætate L. Sisenæ, Curionis, & aliorum, quorum ætas fuit superior. **SICVIDEM**, *οὕτως*, Hortensium cum ætate superiore coniungi. **CRASSO**, L. Crasso. **VIVO**, primum Consule, deinde treis annos Consulari. **DICERE SOLEBAT**, & si dicebat viuo Crasso, qui L. Philippo, Sex. Cesare Consulibus decessit, certe cum ætate coniungebatur superiore. **VIGEBAT**, Hortensius. **ANTONIO**, M. Antonio oratore viuo. nam post L. Crassi mortem circiter annos quatuor vixit. Siquidem Cn. Octauio, L. Cinna Cofs. est interfectus, vt Liuius libro octuagesimo scripsit. **PHILIPPO**, L. Philippo, supra. **SENE**, annum quinquagesimum agente: quod ita collegimus. *ἀμὰ τῷ τελευτῇ (ἢ τῷ σπλάγχνῳ, διὸ κὼς κλοπῆς ἔχον) αὐτῷ αὐτῷ δημοσίῳ χρημάτων ὁ πομπιῶν* Strabo veropater Pompeii periit Cn. Octauio, L. Cinna Cofs. vt docet Appianus. Quod si causa hæc ipsa est acta, & à Philippo defensa statim post Scrabonis mortem, id est Cn. Octauio, L. Cinna Cofs. aut certe anno sequenti, Philippus annos summum quinquaginta natus erat, si à C. Valerii, & M. Herennii Consulatu, qui fuit annus Philippi, hoc est quadragesimus tertius, sed ab Herennio, vt diximus, est superatus, incipias numerare sic, vt his quadraginta tribus addas septem, qui supersunt ad id tempus, quo Pompeii causam defendit. **CN. POMPEII**, Cn. Pompeii Magni, qui tunc & ipse dixit, vt Plutarchus ostendit. **BONIS**, de quibus accusabatur, vel potius quæ Cinnæ milites è domo ipsius eripuerant, vt Plutarchus refert. **DICENTE**, & Pompeium defendente: vnde Plutarchus ita scribit: *ἀδύκοσ φίλιππος ἀνὴρ ὑπάλικος συνήγορον αὐτῷ, μηδὲν ἔφη ποιεῖν πρᾶλλον εἰ φίλιππος ὢν, φιλαλέξανδρος ἔστι*. **ADOLESCENS**, annorum septem & viginti. **ESSET**, Hortensius. **PRINCEPS FUIT**, inter patronos, qui plures fuerunt. *ἐγίνοντο γὰρ τῷ δυνάμει αὐτῷ προάγωνος ἐκ δλίγοι πρόσ τῷ κατήγορον*, vt ait Plutarchus in Pompeio. in his igitur princeps fuit Hortensius. hinc Pompeius Hortensii cliens dictus, vt Senecalib. septimo Declamationum refert. **POSVI**, supra. **PERVENERAT**, sic, vt cum illa ætate superiore coniungeretur, & in illorum oratorum numero esset. **M. PISONEM**, M. CRASSVM, Cn. LENTVLVM, P. LENTVLVM SVRAM, aliud agens, proponit, de quibus sit deinceps dicturus: & sic ætatem cum ætate coniungit: quem nos ordinem sequemur. **LONGE PRÆSTITIT**, sic, vt à Gellio libro primo capite quinto omnibus fermè oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior appelletur. **OCTO ANNIS**, quotà M. Acilio Balbo, C. Porcio Catone Consulibus, quibus Hortensius natus esse cognoscitur, ad C. Atilium Serranum, Q. Seruiliū Cepionem Consules, quibus natum fuisse Cicetonem supra diximus, numerantur, si tamen annum horum, vel illorum Consulium comprehendas.

MVLTOſ ANNOS, quos infra diſtinguet. STVDIO, alii legunt, ſtadio. EIVSDEM LAVDIS, eloquentiæ. EXERCVIT, cauſa penè fuit, vt ego exercerer, quòd ego cum illo mihi magis arbitrabar rem eſſe, infra. TECVM, ò Brute. SICVT EGO, tecum dixi. SIC, *ὡς ἔπος ἑστίον*. ILLE, Q. Hortenſius. APPIO CLAVDIO, ſocero tuo, & collega meo, infra: maiſtatis, & ambitus reo, epiſtola vndecima, & duodecima libri tertii Familiarium, & quidem à Dolabella factò, epiſtola ſexta libri octauì Familiarium. DIXIT, vnà tecum ſocerum tuum defendit Appium, infra. PAVLO ANTE MORTEM, per paucis ante mortem diebus, vt infra dicet.

Vides igitur vt ad te oratorem Brute peruenerimus, tam multis inter noſtrum tuumque initium dicendi interpoſitis oratoribus? ex quibus, quoniam in hoc ſermone noſtro ſtatui meminẽ eorum, qui viuerent, nominare, ne vos curioſius eliceretis ex me quid de quoque iudicaret, eos, qui iam ſunt mortui, nominabo. Tum Brutus, Non eſt, inquit, iſta cauſa, quam dicis, quamobrem de iis, qui viuunt, nihil velis dicere. Quanam igitur, inquam, eſt? Vereri te inquit, arbitror, ne per noſ hic ſermo tuus emanet, & ii tibi ſuccenſeant, quos præterieris. Quid vos, inquam, tacere non poteritis? Noſ quidem, inquit, facillime: ſed tamen te arbitror malle id ipſum tacere, quàm tacurnitatem noſtram experiri. Tum ego, Vere, inquam, tibi Brute dicam: non me exiſtimaui in hoc ſermone uſque ad hanc ætatem eſſe venturum: ſed ita traxit ordo ætatum orationem, vt iam ad minores etiam peruenerim. Interpone igitur, inquit, ſi quos videtur: deinde redeamus ad te, & ad Hortenſium. Imò vero, inquam, ad Hortenſium: de me alii dicent, ſi qui volent. Minime vero, inquit. nam etſi me facile omni tuo ſermone tenuiſti: tamen is mihi longior videtur, quòd propero audire de te: nec vero tam de virtutibus dicendi tuis, quæ cum omnibus, tum certe mihi notiſſimæ ſunt, quàm quòd gradus tuos, & quaſi proceſſus dicendi ſtudeo cognoscere. Geretur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenii prædicatorem eſſe vis, ſed laboris mei. verum interponam, vt placet, alios, & à M. Craſſo, qui fuit æqualis Hortenſii, exordiar. is igitur mediocriter à doctrina inſtructus, anguſtius etiam à natura, labore, & induſtria, & quòd adhibebat ad obtinẽdas cauſas curam etiam & gratiam, in principibus patronis aliquot annos fuit. in huius oratione ſermo Latinus erat, verba non abiecta, res compoſitæ diligenter; nullus ſloſ tamen, neque lumen vllum; animi magna, vocis parua contentio, omnia ferè vt ſimiliter atque vno modo dicerentur. Nam huius æqualis & inimicus C. Fimbria non ita diu iactare ſe potuit: qui omnia magna voce dicens, verborum ſanè

bonorum cursu quodam incitato, ita furebat tamen, ut mirarer tam alias res agere populum, ut esset infano inter disertos locus.

TE ORATOREM, cuius & natura sit admirabilis, & exquisita doctrina, & singularis industria, supra. PERVENERIMVS, quum tecum Q. Hortensium, & me ipsum causas defendisse dixerimus. NOSTRVM, Hortensii, & meum, vel potius meum solius, de quo dicetur infra. EX QVIBVS, oratoribus inter meum, tuumque dicendi initium interpositis. ELICERETIS, aliter eligeretis. ISTA CAUSA, infra causas alias addit Atticus. QVAM DICIS, te statuisse, neminem eorum, qui viuerent, nominare, ne nos curiosius eliceremus ex te, quid de quoque iudicares. VERERI TE, ut olim, quum versibus treis libros de Temporibus tuis scripsisses, veritus es non eos, qui se laesos arbitrarentur, sed eos, quos erat infinitum bene de te meritos omnes nominare, epistola longa ad Lentulum. FACILLIME, tacere poterimus. MALLE ID IPSVM, aliter malle ipsum. TACERE, nam verum est illud Senecæ in Hippolyto: alium filere quod voles, prius file. HANC, meam. MINORES, me ipso natu minores, qualis es tu. INTERPONE, ex interpositis nomina, supra. AD TE, ET AD HORTENSIVM, de quibus paulo ante pauca quædam dixisti. AD HORTENSIVM, redeamus. SI QVI VOLENT, dicere. MINIME VERO, minime vero dicant alii, sed tu velim dicas. NAM, αἰτιολογία, quare velit ipsum dicere. SERMONE, hoc ipso. IS, sermo. QVOD, αἰτιολογία. PROPERO AVDIRE, inducit Brutum quasi proponentem, quod ipse de se postea est dicturus. VIRTVTIBVS DICENDI TVIS, sic supra in Catone virtutes oratorias appellavit. OMNIBVS, qui te penè quotidie audiunt. MIHI, qui tuus sum familiaris, & tecum sæpe dico, ut tu paulo ante dixisti. GRADVS TVOS, ET QVASI PROCESSVS DICENDI, tua initia, tuos gradus, tuæ eloquentiæ velut quandam educationem, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus quasi interpretatur. QVONIAM, αἰτιολογία, quare morem velit gerere. NON INGENII PRAEDICATOREM ESSE VIS, SED LABORIS MEI, quum velis me dicere non de virtutibus dicendi meis, ubi necesse esset ingenium prædicare: sed referre, qui gradus, & quasi processus dicendi fuerint: in quo necesse erit loqui de labore, quem in hac re sustinuerim. Itaque tibi morem geram: quod fortasse non fecissem, si me ingenii prædicatorem esse voluisses: ne obiici posset illud, laudas te ipsum: qua tamen in parte, ut ait Quintilianus libro vndecimo capite primo, reprehensus est non mediocriter Cicero: quanquam is quidem rerum à se gestarum maior, quàm eloquentiæ fuit in orationibus utiq. iactator: quo quidem loco Quintilianus, ut hic ipse, penè distinguit: quod ingenium suum raro, & modeste, sed labores, & res suas sæpe, & interdum non satis, ut quibusdam videtur, modeste commendat. Ille vero res suas laudat, vel ut alios ad idem faciendum inuitet, vel ut aduersariis respondeat: nec ipse negat, sed libro primo ad Atticum fatetur, se laudis avidissimum esse, libro vero secundo in se nescio quid subinane, & non ἀφιλόδοξον esse testatur: quod qui reprehendunt, maximos quosque viros, ut Themistoclem, Alexandrum, Africanum, Pompeium, & alios reprehendunt, qui nec minus ambitiosi fuerunt, quàm Cicero, nec minus, quàm ille, res suas celebrari cupierunt: quin Xenophon, Aratus, Scaurus, Catulus, Cæsar, Adrianus, & alii res suas scripserunt, ne quidam Ciceronem, ut faciunt, accusent, quòd à Luceio, ut res suas scriberet, postularit. VT PLACET, tibi, qui me

memones, vt interponam, si quos videtur: deinde ad me, & ad Hortensium redeamus. ALIOS, oratores. M. CRASSO, M. Licinio P. F. Crasso, epistola octaua libri quinti Familiarium: cuius vitam scribit Plutarchus. QVI EVIT AEQUALIS HORTENSII, vel anno maior Hortensio, si vterque suo anno factus est Consul. aliter qui fuit æqualis Hortensio. IS, M. Licinius Crassus. MEDIOCRITER A DOCTRINA INSTRUCTVS, λέγει, inquit Plutarchus, καὶ πολυμαθὴς καὶ ἰσορίαν γενέσθαι, καὶ ἡ καὶ φιλοσοφίᾳ τοῖς ἀριστοτέλους λόγοις προσθέμενος, ὧν διδασκαλοὶ εἶχεν ἀλέξανδρον. ANGUSTIVS ETIAM A NATVRA, instructus ὥς γενόμενος δεινὸς εἶπέν, vt ait Plutarchus. quæ verba sic vertit Interpres: ad dicendum non satis idoneus natura: & si scio aliter posse conuerti. LABORE, ET INDVSTRIA, ἐπιμελείᾳ, καὶ πόνῳ, vt ait Plutarchus. ADHIBEBAT AD OBTINENDAS CAVSAS CVRAM, ET GRATIAM, ἢ ὅτι ἐπιμελὴς, καὶ συνελκὸς, vt ait Plutarchus. VNO MODO Dicerentvr, quum varietas probetur in Oratore. HVIVS, M. Crassi. AEQUALIS, id cognoscitur ex Liuii libro octuagesimo secundo, quamuis annos ipsos inuenire vix possis. INIMICVS, quippe cuius ab equitibus frater ipsius Crassi fuisset interemptus: & pater, ne quid indignum sua virtute pateretur, gladio se transfixisset, vt ostendit Liuius libro octuagesimo. Vnde Lucanus libro secundo dixit: truncos lacerauit Fimbria Crassos. C. FIMBRIA, C. Flavius Fimbria, qui L. Valerii Flacci Consulis legatus fuit, vt Liuius libro octuagesimo secundo scripsit: etsi Quæstor à Strabone libro decimo tertio dicitur, si modo recte vertit Interpres: & ab Appiano in libro Mithridatico priuatus appellatur: qui quum L. Valerium Flaccum in Bithynia apud Nicomediam interfecisset, & imperium ad se transtulisset, Ilium, quod sibi portas clausisset, vndecimo die cepit, & euerit: & ob id quum gloriaretur, quod quam urbem Agamemnon decimo anno vix cepit, quum mille nauium classem, & vniuersam Græciam secum haberet, eam ipse vndecimo die cepisset, respondit quidam ex Iliensibus: non enim Hector aderat, qui pro ciuitate pugnaret. Sed ille paulo post apud Thyatiram quum ab exercitu Syllæ oblideretur, in templo Aesculapii sua, & serui manu interfectus est, vt videbis apud Liuium libro octuagesimo tertio, Strabonem libro decimo tertio, Plutarchum in Sylla, Appianum in libro Mithridatico, Orosium libro sexto capite secundo, & Paterculum libro secundo. NON ITA DIV IACTARE SE POTVIT, quod se interemit, adolescens, quæ ausus erat, fortiter executus: vt ait Paterculus libro secundo, qui dixit, ausus erat, quoniam fuit Homo longe audacissimus, vt à Cicerone dicitur in oratione pro Roscio Amerino: vbi scribit illum, quum curasset, in funere C. Marii vt Q. Scauola Pontifex vulneraretur, eidem Scauolæ diem dixisse postea, quam comperit, eum posse viuere: &, quum ab eo quæreretur, quid tandem accusaturus esset eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquam satis commode posset, illum, vt erat furiosus, respondisse, quod non totum telum corpore recepisset: quod Valerius etiam Maximus libro nono capite vndecimo scribit. Homo vltimæ audaciæ à Liuii libro octuagesimo secundo, ἀνὴρ τολμητὴς à Plutarcho in Lucullo, ab Orosio vero libro sexto capite secundo Mariano- rum scelerum satelles, & homo omnium audacissimus appellatur. FVREBAT, hinc in oratione pro Roscio Amerino furiosus appellatur. ALIAS RES AGERE, agere, quod agendū nō sit: & non agere hoc, vt dicitur: quamuis Donatus in Eunuchō paulo aliter interpretatur, IN SANO, C. Fimbriæ.

QVAM, similitudo. CVRIO, C. Curio, supra. COPIA NONNVLLA
 VERBORVM, verborum splendore, & copia, supra. NVLLO ALIO
 BONO, sine aliis, supra. TENVIT ORATORVM LOCVM, orator
 enim viuis eius æqualibus proximus optimis numerabatur, propter ver-
 borum bonitatem, supra. SIC, ἀντιπροσώποις. LENTVLVS, Cn. Len-
 tulus, quo de loquimur. VIRTVTVM, oratoriarum, vt supra de Ca-
 tone dixit: quanquam hic inuentionem, dispositionem, elocutionem, &
 memoriam potissimum significat. OCCVLTAUIT, sic, vt ea, quæ de-
 erant, non desiderarentur, paulo ante. EXCELLENS FVIT, ita, vt hac
 plus opinionis sit consecutus, quàm eloquentia, vt ait Quintilianus libro
 vndecimo capite tertio. NEQVE MVLTQ SECVS, faciebat, atque Cn.
 Lentulus. P. LENTVLVS, P. Cornelius Lentulus Sura is, qui cum L.
 Sergio Catilina coniuravit: quem putat Asconius P. Lentuli illius, quem
 Cicero Verrina prima principem senatus appellat, filium fuisse: quod
 tempora pati non videntur, vt hic Sura filius fuerit illius, de quo supra
 diximus: quemque Cicero Verrina prima, & libro primo de Oratore P.
 Africano vel maiorem natu, vel illi æqualem fuisse ostendit. M. Anto-
 nius certe libro primo de Oratore de illo sic loquitur, vt de homine,
 qui tot annis ante obiisset, vt huius Lentuli pater vix esse potuerit. Quin
 si vir tantus huius P. Lentuli pater fuisset, Cicero ei aliquando obiecisset,
 vt auum, in oratione tertia in Catilinam: cuius imaginem Sura non potius,
 quàm patris in annulo gestasset, si talem patrem habuisset. Videri potest
 igitur M. Marcelli filius, de quo supra diximus. Sed cuiuscunque fuerit fi-
 lius, Quæstor Syllæ quum fuisset, ita decoxit, vt, ipso Sylla postulante, ra-
 tionem vt redderet, dixerit, se tantum suram posse præbere: vnde Plutar-
 chus in Cicerone scribit eum Suram dictum fuisse: quanquam multos ante
 Suras appellatos legamus. Videtur etiam tunc abfuisse, infra. Hic postea
 Prætor, deinde Consul cum Cn. Aufidio Oreste an. ab V. C. sexcentesimo
 octuagesimo tertio fuit: sed quum eius vita semper, vt ait Porcius Latro, in
 obeundis libidinibus versaretur, ac societate turpissimorum hominum no-
 bilitaretur, bis accusatus, &, vt libro primo ad Atticum Cicero scribit, ab-
 solutus est: quòd iudices, vt auctor est Plutarchus in Cicerone, corrupisset.
 quare quum duabus olim sententiis absolutus fuisset, dixit, πρὸς ἀνάλογον γεγο-
 νεναι τὸ θανάτου κατὰ τὴν ἀρετὴν. ἀρκούν γὰρ εἰ καὶ μὴ ἀνὰ μόνον ἀπελευθεῖν. hinc Cicero in
 oratione pro P. Sylla dixit, eum societates cum iudicibus habuisse: & si,
 eum indicibus, alii legunt. Non ita multo post tamen senatu motus est.
 Quam obrem, vt amissam dignitatem recuperaret, coactus est ad primos
 gradus quasi ab equis ad asinos redire: ὡς ἔδοξεν ἢν τοῖς ἐξ ὑπαρχῆς ἀνακτωμέ-
 νοις τὸ εὐλοβυτικὸν ἀξίωμα, vt Plutarchus in Cicerone, & Dion libro trige-
 simo septimo scribunt. Erat igitur Prætor iterum, quando cum L. Cat-
 lina coniuravit: & affirmabat ex fati Sibyllinis, aruspiciūque responsis,
 se esse tertium Cornelium, ad quem regnum vrbs, atque imperium per-
 uenire esset necesse: Cinnam ante se, & Syllam fuisse: hoc Cicero in ora-
 tione tertia in Catilinam, Sallustius, & Porcius Latro scribunt. Hæc est
 illa religio, quam peruersam, & impiam Cicero in oratione pro P. Syl-
 la vocat. Somnus, & alia quædam de P. Lentulo in orationibus in Ca-
 tilinam, apud Sallustium, & Porcium Latronem referuntur. Huic Iu-
 lia L. Cæsaris soror, & M. Antonii mater, post primi mariti mortem,
 nupsit, vt in Antonio Plutarchus affirmat. Hinc Cicero in oratione
 quarta in Catilinam ita scribit: L. Cæsar sororis suæ foeminæ lectissimæ vi-
 rum præsentem, & audientem vita priuadum esse dixit: & Philippica secun-

da: L. Cæsar sententiam dixit in sororis suæ virum; & Philippica octaua: idem fecerat L. Cæsar me Consule in sororis viro, quod hoc tempore in sororis filio. Fuit igitur hic P. Lentulus M. Antonii vitricus: hinc M. Antonius corpus vitrici sui ad sepulturam à Cicerone datum negabat, vt Philippica secunda refertur. IN HOC, P. Lentulo. CAETERA ETIAM MINORA, cætera virtutes etiam minores. SUPERIORE, Cn. Lentulo,

M. Piso quidquid habuit, habuit ex disciplina; maximèque ex omnibus, qui ante fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit. habuit à natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte limauerat, quod erat in reprehendendis verbis versutum & solers, sed sæpe stomachosum, nonnunquam frigidum, interdum etiam facetum. is laborem quasi cursum forensem diutius non tulit, quod & corpore erat infirmo, & hominum ineptias ac stultitias, quæ deuorandæ nobis sunt, non ferebat, iracundiùsque respuebat, siue morose, vt putabatur, siue ingenuo liberòque fastidio. is cum satis floruiisset adolescens, minor haberi est cæptus postea. deinde ex Virginum iudicio magnam laudem est adeptus: & ex eo tempore quasi reuocatus in cursum, tenuit locum tandiu, quàm ferre potuit laborem: postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. P. Muræna mediocri ingenio, sed magno studio rerum veterum, literarum & studio sus, & non imperitus, multæ industriæ, & magni laboris fuit. C. Censorinus Græcis literis satis doctus, quod proposuerat explicans expedite, non inuenustus actor, sed iners & inimicus fori. L. Turius paruo ingenio, sed multo labore, quoquo modo poterat, sæpe dicebat, itaque ei paucae centuriæ ad Consulatum defuerunt. C. Macer autoritate semper eguit, sed fuit patronus propemodum diligentissimus. huius si vita, si mores, si vultus denique non omnem commendationem ingenii euerteret, maius nomen in patronis fuisset. non erat abundans, non inops tamen: non valde nitens, non plane horrida oratio: vox, gestus, & omnis actio sine lepore, at in inueniendis componendisque rebus mira accuratio; vt non facile in vlllo diligentiorē maioremque cognouerim, sed eam vt citius veteratoriam, quàm oratoriam diceres. hic etsi etiam in publicis causis probabatur, tamen in priuatis illustriorem obtinebat locum.

M. PISO, M. Pupius Piso Calphurnianus sic appellatus à nonnullis, quod eum M. Pupius in oratione pro Domo dicatur adoptasse. Hic Quæstor quum L. Pisoni Consuli obtigisset, non attigit pecuniam, non ad exercitum profectus est, Verrina tertia. Hic idem in Aedilitate offensus (nam populus illi M. Seium prætulit) accepta, summos à populo honores,

honores, vt in oratione pro Plancio legimus, est adeptus. Nam Proconsul in Hispania fuit, vnde triumphauit, vt Cicero in oratione pro Flacco, & in oratione in Pisonem significat, & Asconius scribit, & quidem Hortensio, & Metello Consulibus. Biennio post Ciceronem cum M. Valerio Messala Consul fuit, quamuis Cicerone natu maior esset, vt docet Asconius, & hic apparet. Quin Asconius ita scribit: M. Piso iisdem temporibus, quibus Cicero, fuit, sed tanto ætate maior, vt adolescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo & antiquæ vitæ similitudo, & multæ erant literæ: quod credi vix possit, quum Cicero illum libro primo ad Atticum hominem peruersum, vitiosum, inertem, somni plenum, imperitum, ἀμαρτοῦτον, & κακῆκτις appellet: nisi forte id Cicero facit iratus, quod alium, non se sententiam primum rogasset, & tum Clodio faueret: alibi certe ferè semper illum laudat, vt in oratione pro Plancio, vbi hominem nobilissimum, innocentissimum, & eloquentissimum vocat: vt libro primo de Oratore his verbis: est enim apud M. Pisonem adolescentem iam huic studio deditum, summo hominem ingenio, nostrique cupidissimum, Peripateticus Stasceas: & ob id libro quinto de Finibus, & libro primo de Natura Deorum, M. ipsum Pisonem Peripateticum facit: (qualem nos hodie Vincentium Magium Brixianum cognoscimus & obseruamus) & suum familiarem vocat, quod, vt ait infra, cum illo sæpe declamaret: vnde suspicio videtur fuisse, Cic. apud M. Pisonem eloquentiam pudicitiae iactura perdidicisse, vt in oratione, quæ tribuitur Sallustio, legimus. QVICQVID HABVIT, HABVIT EX DISCIPLINA, sic infra de P. Lentulo, aliter quicquid habuit ex disciplina. EX DISCIPLINA, oratorum, & Philosophorum præsertim Peripateticorum, lib. quinto de Finibus. ERVDITVS EVIT, hinc in oratione in Pisonem sic ait: Tu eruditior, quàm M. Piso? imperitum tamen libro primo ad Atticum vocat, vel iratus, vt diximus, vel imperitum Reipub. administrandæ voluit significare. ACVMINIS, in dicto, inquit libro secundo de Oratore, ridiculum est id, quod verbi, aut sententiæ quodam acumine mouetur. & sanè Cicero in hac descriptione videtur ostendere M. Pisonem solitum esse versari in eo genere facetiarum, quod in dicto tractatur: quum libro primo ad Atticum vocet illum cauillatorem genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate ridetur: quod in re tractandum libro secundo de Oratore præcipit, & quidem cautissime: quod vitanda sit mimorum ethologorum similitudo: quod quum M. Piso minus faceret, sæpe videbatur mimos, siue histriones imitari: quare Consul deterioris histrionis similis libro primo ad Atticum vocatur. hic vero potius vt dicax describitur sic tamen, vt non minus in hoc genere, quàm in altero peccasse dicatur, vt in verbis apparet. ARTE, quum tamen ars in hisce rebus parum valeat, vt libro secundo de Oratore dicitur. VERBIS, dictis, in quibus genus illud facetiarum tractatur, vt ait libro secundo de Oratore, vbi hæc omnia pluribus C. Iulius Cæsar persequitur. IS, M. Piso. VIRGINVM, post quarum absolutionem decimus annus fuit in Ciceronis Consulatu, vt ait in oratione tertia in Catilinam. Accusatus enim fuit Catilina incesti, quod cum Fabia virgine Vestali commisisse arguebatur: sed Catuli gratia fultus euasit, vt Orosius libro sexto capite tertio scribit. Sed & Fabia ipsa causam incesti dixerat, quum ei Catilina obiiceretur, eratque absoluta hæc Fabia, quia soror erat Terentiæ Ciceronis, vt ait Asconius. Virgines vero ipsas P. Clodius accusauit, & M. Cato defendit, vt Plutarchus in Catone scribit. In eo iudicio M. hic Piso magnam laudem est adeptus, vt hic ait. aliter Verginii.

P. MURÆNA, P. Licinius Muræna, qui sublatuſ infra fuiſſe dicitur: cuius hiftoriam quærent alii: nos apud Macrobiuſ libro tertio Saturnalium inuenimus, Varronem aſſeruiſſe, eodem modo Licinios appellatos Murænas, quo Sergiuſ Orata cognominatuſ: quòd ei piſces, qui auratæ vocantur, chariſſimi fuerint. hanc gentem plebeiam fuiſſe Cicero in oratione pro Muræna teſtatur. RERVM VETERVM, antiquitatis, hiftoriæ, quæ neceſſaria eſt oratori, vt libro primo de Oratore demonſtratur. C. CENSORI-
 NVS, qui, vt ſupra ex Plutarcho retulimus, Syllæ ex Cappadocia reuertenti *Σύλλῳ ἐλάχε Λόβου*, & Cn. Octauium Conſulem interfecit, vt Appianuſ refert: vnde nos illum credimus vt Marianuſ à Syllanis, vt infra dicitur, ſublatuſ fuiſſe. Cenſorinuſ nos cognomen in Marciis, Porciis, & Rutiliis inuenimus. L. TVRIVS, quærimuſ. CENTVRIAE, à quibus comitia centuriata dicta, in quibus Conſules creabàtur: de quibus ſupra diximus. C. MACER, C. Liciniuſ Macer, de quo Cicero Prætor incredibili, ac ſingulari populi voluntate tranſegit: cui quum æquuſ fuiſſet, tamen multa maiorem fructuſ ex populi exiſtimatione, illo damnato, cepit, quàm ex ipſuſ, ſi abſolutuſ eſſet, gratia cepiſſet, vt ait libro primo ad Atticuſ. damnatuſ eſt autem, vt *κροτόμενοſ κλοπήῃſ*, vt ait Plutarchuſ in Cicerone, id eſt repetundaruſ, vt ſcribit Valeriuſ Maximuſ libro nono capite duodecimo, vbi docet, quò modo perierit: à quo tamen Plutarchuſ pauluſ videtur diſſentire. SEMPER EGUIT, à Plutarcho tamen in Cicerone dicitur *ἀνὴρ καθ' αὐτὸν ἰχθυὼν ἐν τῇ πόλει μέγα*: & Prætor fuerat: vnde Prætoriuſ à Valerio Maximo vocatur: ſed Cicero meliuſ illum, quàm Plutarchuſ, cognorat: & illum vituperat, quum vt veritatem dicat, tum vt oſtendat illum à ſe iure damnatuſ fuiſſe. VITA, turpiſ, vt eiùſ, qui repetundaruſ, vt dictuſ eſt, reuſ fuerit, & damnatuſ. EVERTERET, vir enim bonuſ eſſe debet orator, vt Antoniuſ libro ſecundo de Oratore quærit, & definitio, quæ eſt apud Quintilianuſ, docet. NOMEN, huiuſ Macri. HIC, C. Macer. ETſI ETIAM, aliter ſi etiam alii, etiam ſi.

C. deinde Piſo, ſtatariuſ, & ſermonis plenuſ orator, minime ille quidem tarduſ in excogitando, verum tamen vultu & ſimulatione multo etiam acutior, quàm erat, videbatur. Nam eiùſ æqualem M. Glabrionem, bene inſtitutuſ auiſ Scauolæ diſgentia, ſocoruſ ipſiuſ natura, negligẽſque tardauerat. Etiam L. Torquatuſ eleganuſ in dicendo, in exiſtimando admoduſ prudẽſ, toto genere perurbanuſ. Meuſ autem æqualiſ Cn. Pompeiuſ, vir ad omnia ſumma natuſ, maiorem dicendi gloriã habuiſſet, niſi eum maioris gloriæ cupiditaſ ad bellicaſ laudeſ abſtraxiſſet. erat oratione ſatiſ ampluſ: rem prudẽter videbat: actio vero eiùſ habebat & in voce magnuſ ſplendoreſ, & in motu ſummam dignitateſ. Noſter item æqualiſ D. Silanuſ, vitricuſ tuuſ, ſtudiuſ ille quidem habuit non multuſ, ſed acuminis & orationis ſatiſ.

C. Caiuſ, vt à Cicerone ſemper vocatuſ: & iccirco legatur Caiuſ apud Aſconiuſ, & apud Salluſtiuſ, apud quos nunc in vulgatiſ libriſ Cneuſ legitur, quamuiſ in libriſ manu ſcriptiſ recte Caiuſ legatur. Piſo, C. Calphurniuſ

phurnius Piso, quo Prætor Cicero Q. Roscii Comoedi causam defendit: quemque in causa Cæcinæ aduersarium habuit. is cum M. Glabrione Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo septimo: & tum Pompeium voluit impedire, ne aduersus piratas proficisceretur: ὅθεν ἐκινῆθησαν τὰ ὑπὸ τῶν ἀφαιρεθῆναι γαλιῶν νόμον ἔχοντος ἢ διὰ συγγεγραμμένον vt in Pompeio refert Plutarchus. Tunc etiam legem Calphurniam de ambitio tulit: in qua præter alias pœnas pecuniaria quoque pœna est adiecta, vt scribit Asconius: cuius quidem legis Cicero in oratione pro Muræna meminit. Hic postea Proconsul in Galliam profectus est: ad quem Cicero, Consulatum petiturus, excurrere, vt ait libro primo ad Atticum, cogitauit. Sed Piso domum quum rediisset, pecuniarum repetundarum postulat: & à C. Iulio Cæsare oppugnatus propter cuiusdam Transpadani supplicium iniustus: quare postea cum illo graues exercuit inimicitias ita, vt impellere Ciceronē tentarit, vt Cæsar inter coniuratos nominaretur, vt ait Sallustius. ob id etiam fortasse M. Bibulus, quum peteret Consulatum cum Cæsare, putabat se cum Arrio per C. Pisonem vt Cæsaris inimicum posse coniungi, quod libro primo ad Atticum scribitur. Piso tamen, vt ad rem redeamus, Cicerone Consule defendente, quia Consul fortis, constansque fuerat, incolumis est Reipub. conseruatus, vt leges in oratione pro Flacco: quem quidem Pisonem Cicero libro duodecimo ad Atticum, & Philippica secunda postea inter Consulares nominauit. Nondum mihi satis constat, an is ille sit, quem Plutarchus ἀνδραίσιοτον vocat, quum Cic. nihil hac de re dicat: quod mirum sit, quum Plutarchus testetur, illum de Mario scripisse, ne quis forte putet, illum esse, quem supra diximus & L. Pisonem vocatum fuisse, & multo ante vixisse. STATARIUS, vt supra Rutilium, & Scaurum vocauit. & hic statarius appellatur, quod summa fide, virtute, grauitate, autoritate ornatus esse, vt in oratione pro Roscio Comoedo describitur. VULTU, ET SIMVLATIONE, facie, & vultu, paulo ante de Cn. Lentulo. VIDEBATUR, aliis, & sibi etiam fortasse, qui peracutum olim putabat, quod Cicero in oratione pro Cæcina non ita acutum iudicauit. EIVS, C. Pisonis. AEQVALEM, vt in Consulatu collegam, vt diximus. M. Marcum, quamquam vereor, ne in gente Acilia Manius scribi debeat, quum in veterum lapidibus hæc nota semper à M. hoc est, Marco signo quodam quasi ἀποσφόφω distinguatur, & apud Asconium in aliis libris Manilius Acilius, in aliis Matilius Acilius legatur. GLABRIONEM, M. Acilium Glabrionem: & Acilium, non Attilium, vt in libris sæpe leges, scribere debemus: quoniam gens huius Glabrionis Acilia fuit, & pater ab Asconio M. Acilius appellatur, qui legem Aciliam tulit de pecuniis repetendis seuerissimam: in qua nec comperendinari quidem licebat reum, vt legitur Verrina secunda, vbi semper Acilia scribitur, & apud Asconium, & apud Donatum Terentii Interpretem: & Acilius in lapidibus antiquis semper inuenitur, vt iam dubitandum non sit, quin scribi debeat Acilius: cuius gens plebeia fuit, vt ostendit Liuius, qui libro trigesimo quinto scribit, P. Scipioni de plebe M. Acilium Glabrionem collegam additum fuisse. Hoc vero M. Glabrione Prætor Cicero Verrem accusauit, vt Asconius scribit, & in ipsis Verrinis apparet. Hic, vt dictum est, cum C. Pione Consul fuit, & vt Plutarchus in Pompeio refert, in Bithyniam profectus est: quem Cicero libro duodecimo ad Atticum, & Philippica secunda inter Consulares nominauit. AVI, aui materni, vt opinor, sic etiam Verrina secunda. SCAEVOLAE, Scauolam dicit iuris peritissimum, qui cum L. Pione Consul fuit, quo anno Tib. Gracchus occisus est. sic Asconius in Verrina secunda interpretatur. TAR-

DAVERAT, sic, ut ipse Scauola scenus, & impendium recusarit, ut leges libro sexto ad Atticum. L. TORQUATUS, L. Manlius Torquatus, & quidem patricius, ut in oratione pro P. Sylla cognoscas, quum Manliorum familia duplex esset, ut supra diximus. Hic Ciceronis, & Attici condiscipulus, ut Nepos ait in Attico fuit: ad quem L. Torquatus filius adolescentulus Consulatum ereptum P. Syllae, qui legibus ambitus, ut ait Sallustius, interrogatus, poenas dederat, retulit, ut Cicero libro secundo de Finibus affirmat. Itaque cum L. Aurelio Cotta Consul est factus an. ab V.C. sexcentesimo octuagesimo nono: quos Antronius, Catilina, & alii in Capitolio Cal. Ian. ut scribit Sallustius, interficere pararunt. Quibus quidem Consulibus Pompeius, ut Dion libro trigesimo septimo refert, cum Albanis bellum gessit. Quid vero L. ipse Torquatus in Consulatu gesserit, scriptum non uidimus, nisi quod illum Cicero Consulem fortissimum in oratione pro P. Sylla, & libro secundo de Finibus uocat. Post Consulatum videtur in Macedonia res ita magnas gessisse, ut Cicerone iam tum Consule referente, absens imperator sit appellatus, ut in oratione in Pisonem dicitur: qui paulo post domum quum redisset, homo amantissimus patriae, maximi animi, summi consilii, singularis constantiae, quum esset aeger, tamen omnibus rebus illis, quas Cicero Consul gessit, interfuit: nunquam est à Cicerone digressus, studio, consilio, autoritate vnus adiuuit plurimum, quum infirmitatem corporis, animi virtute superaret, ut ait in oratione pro P. Sylla, ubi virum sapientissimum, constantissimum senatorem, & optimum ciuem, ut libro item secundo de Finibus, appellat: ubi sunt illa verba. Consulatum ad patrem tuum retulisti virum fortissimum, qualis ille vel Consul, vel ciuis, quum semper, tum post Consulatum fuit: quo quidem autore nos ipsi ea gessimus, ut omnibus potius, quam ipsis nobis consuluerimus. Hinc ipse L. Torquatus, ut in oratione in Pisonem legimus, postea tantopere pro Cicerone laborauit, & semper res eius, ut libro duodecimo ad Atticum videre licet, probauit. In bello ciuili finem belli statuebat à principio, si Pompeius Italia cederet, ut epistola vndecima libri septimi ad Atticum videbis. Postea tamen profectus esse dicitur epistola septima libri noni ad Atticum. quanquam dubitari potest, filiumne, an patrem ibi significet: nisi epistola vndecima, & vigesima prima libri septimi ad Atticum cum M. Lepido quasi Consularem cum Consulari coniungat, & sic de illo semper loquatur: quod de filio dici non potest. Accedit, quod Caesar libro tertio de Bello ciuili scribit: L. Torquatum, qui iussu Pompeii Orico praerat, opidum Caesari dedisse, incolumemque ab eo conseruatum fuisse, quod & Appianus refert, quamuis hominem non nominet. Siue tamen mansit, siue profectus est, illo certe tempore, & bello nos illum periisse credimus, quando filium etiam tum Respub. perdidit, infra: nec vsquam ille nominatur. AEQUALIS, quamuis ex Consulatu maior fuisse videatur: sed legibus solutus multo ante suum annum Consul est factus, ut Liuius libro nonagesimo septimo scripsit. Quod si Ciceronis prorsus aequalis fuit, M. Pisonem, M. Messala Consulibus annum quadagesimum quartum minimum agebat: quo quidem anno de Mithridate triumphauit, ut Plinius libro septimo capite vigesimo sexto, & libro trigesimo septimo capite secundo testatur: Plutarchus tamen eum tum multo iuniorem describit. C. N. POMPEIUS, C. Pompeius Magnus, de quo tam multa Cicero, Liuius, Paterculus, Valerius Maximus, Plutarchus, Dion, Appianus, & alii scribunt, ut nobis tacendum sit. MAIOREM DICENDI GLORIAM HABUISSET, quam habuit, quamuis magnam habuerit, MAIORIS GLORIAE, quae ex rei militaris

taris scientia comparatur: sed vtra, hæc, an dicendi gloria sit maior, infra paucis disputatur. *ABSTRAXISSET*, & quidem è ludo, atque pueritiæ disciplina, vt ait in oratione pro lege Manilia: Itaque tantum potuit imperitare huic studio temporis, quantum ipse à pueritia vsque ad summam ætatem à continuis bellis, & victorijs conqueuit, vt in oratione pro Cornelio Balbo dicitur. *AMPLIUS*, nam fuit in eo grauitas in dicendo, facultas, & copia, in oratione pro Cornelio Balbo. Itaque versabatur in vehementi genere dicendi. atque hoc ad elocutionem pertinet. *REM PRVDENTER VIDEBAT*, inuentio. *SPLENDOREM*, vox enim splendida etiam supra in Sulpicio, & infra in Marcello commendatur. *MOTV*, supra. *DIGNITATEM*, quæ est oratio cum aliqua grauitate, & vocis remissione, libro tertio ad Herennium: vel dignitatem, qua principibus etiam Pompeius excellebat, vt in oratione pro lege Manilia scribit *NOSTER ITEM AEQUALIS*, nam fuit Consul anno sequenti post ipsum Ciceronem. *D. SILANVS*, Decimus Iunius Silanus, vt apud Sallustium leges. & Silanus scribi debet, vt supra de M. Iunio Silano diximus. is Consul designatus censuit eos, qui Rempub. delere conati fuerant, morte esse multandos: lege orationem quartam in Catilinam, & Sallustium, vbi Cæsar illum virum fortem, atque strenuum vocat: cui tamen ipse Cæsar tantum metum iniecit, vt illum non piguerit sententiam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut grauius, atque ipse sensisset, exceptam: quod in Cæsare Suetonius scribit. Hic postea Consul prouinciæ cupiditatem triumphinomine tegebat, atque velabat, quod Cicero in oratione in Pisonem dixit. Fuit vero Consul cum L. Muræna an. ab V. C. sexcentesimo nonagesimo secundo: quibus Consulibus designatis Cicero scribit libro duodecimo ad Atticum, & Philippica secunda suum Consulatum placuisse. *VITRICVS TVVS*, vitricus tuus Brute, cuius mater Serulia, quum esset vidua, ipsi Silano nupsit.

Q. Pompeius A. F. qui Bithynicus dictus est, biennio quàm nos fortasse maior, summo studio dicendi, multaque doctrina, incredibili labore, atque industria: quod scire possum: fuit enim mecum, & cum M. Pisonem cum amicitia, tum studiis exercitationibusque coniunctus. huius actio non satis commendabat orationem: in hac enim satis erat copiae, in illa autem leporis parum. Erat eius æqualis P. Antronius, voce peracuta atque magna, nec alia re vlla probabilis. Et L. Octavius Reatinus: qui cum multas iam causas diceret, adolescens est mortuus: is tamē ad dicendum veniebat magis audacter, quàm paratè. Et C. Stalenus: qui se ipse adoptauerat, & de Staleno Aelium fecerat: feruido quodam, & petulanti, & furioso genere dicendi: quod quia multis gratum erat, & probabatur, adscendisset ad honores, nisi in facinore manifesto deprehensus, pœnas legibus & iudicio dedisset.

Q. POMPEIUS, de quo nullam mentionem, nisi in hoc dialogo, fieri vidimus, & apud Orosium lib. sexto capite decimo quinto, illum cum Pompeio in Aegypto interfectum fuisse legimus. A. F. Auli filius: & credimus

Aulum Pompeium esse, qui obiit in Capitolio, quum Deos salutasset, ut Plinius libro septimo capite quinquagesimo tertio scribit: cuius prænomen retulit Aulus Pompeius Q. F. ut nos putamus: quem postea Prætorem in Sicilia Sex. Pompeius Magni filius occidit, ut Liuius libro centesimo vigesimo tertio, Appianus libro quarto, & Dion lib. quadragesimo octauo scripserunt: qui Bithynicum cognomen etiam patris habuit, ut ibidem cognoscitur: unde non dubito, quin ille sit, qui libro sexto Familiarium scribit ad Ciceronem, & à Cicerone literas accipit: *EVIT ENIM, αἰτιολογία, qua-* re sciat. M. PISONE, supra. AMICITIA, hinc Bithynicus filius ad Ciceronem libro sexto Familiarium scribens, ait: repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris. EXERCITATIONIBVSQVE CONIUNCTVS, ob id infra sic ait: commentabar declamitans saepe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio. HVIVS, Q. Pompeii Bithynici. IN HAC, oratione. IN ILLA, actione. EIVS, Q. Pompeii Bithynici. AEQUALIS, & sic me ipso biennio maior: & sic biennio ante Ciceronem Consul fuisset, nisi Consul designatus quum esset, legibus ambitus interrogatus, poenas, ut ait Sallustius, dedisset: P. Publius, ut apud Sallustium semper legitur, quamuis apud Suetonium in Caesare L. scribatur. ANTRONIVS, P. Antronius, qui se Ciceronis condiscipulum in pueritia, familiarem in adolescentia, collegam in Quaestura commemorabat fuisse: qui Consul designatus quum accusaretur ambitus, iudicium tollere, ac disturbare primum conflato voluit gladiatorum, ac sagittuorum tumultu, deinde lapidatione, atque concursu: sed damnatus ita se gessit, ut Cicero in oratione pro P. Sylla scribit: ubi nobis illum hominem, ut paucis dicam, scelestissimum describit. Huius exulism domum M. Messala tum Consul libro primo ad Atticum dicitur emisisse. Huius insidias Cicero libro tertio ad Atticum se timere ostendit. ET L. OCTAVIVS REATINVS, huius Q. Pompeii erat aequalis: de quo quidem nos nihil, praeter ea, quae hic dicuntur, inuenimus: nisi forte sit ille, quem Verrius quarta nominari videmus. aliter & L. Octavius Theatinus. ET C. STALENVS, huius Q. Pompeii erat aequalis: C. inquam Stalenus Petus, hoc enim sibi cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis suae, quam generis uti cognomine videretur, ut ait in oratione pro Cluentio: sed & in oratione pro Sestio ita scribit: ex no- uem Tribunis plebis, quos tunc habueram, vnus, me absente, defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, quam generis videretur: quem quidem Tribunum plebis in eadem oratione, & alibi Ligurem vocat: quae res facit, ut dubitari possit, an idem sit, ubique, nisi in oratione pro Cluentio dicatur Aedilitatem petiturus fuisse, nisi damnatus esset: & in oratione pro Sestio Tribunus plebis tanto post appelleretur: quod fuisset ab equis ad asinos redire: quanquam potuit reuocatus honores iterum quasi exordiri: sed ut ea res habeat, C. Stalenus quum esset egens, sumptuosus, audax, callidus, perfidiosus, domi suae miserimus, & inanissimus, M. Aemilio Quaestor obtigit, & in exercitu seditio- nem excitauit. Deinde, quum esset homo ad excogitandum acutissimus, ad audendum impudentissimus, ad efficiendum acerrimus, causam bonorum Sabinii Atellae recepit, & sexcentis millibus nummum se iudicium corru- ptum dixit: quae quum accepisset à pupillo, suppressit: iudicioque facto, nec Sabinio, nec bonorum emptoribus reddidit: nec ita multo post Oppia- nicum eodem penè modo decepit, ut Cicero in oratione pro Cluentio plu- ribus ostendit. Sed postea factum est, quod in Topicis ita scriptum est: multi etiam in res odiosas inciderunt imprudentes, ut Staleno nuper accidit, qui ea locu

ea locutus est bonis viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. nam, ut est in oratione pro Cluentio, P. & L. Cominius equitibus Romanis honestissimis hominibus, & disertis accusantibus, maiestatis est damnatus. **SE-IPSE ADOPTAVERAT**, quum à nemine fuisset adoptatus, sic tamen ipse, tanquam ab aliquo Aelio fuisset adoptatus, Aeliorum nomina, & cognomina sequebatur: quod mos esset, ut adoptati adoptantis prænomen, nomen, & cognomen fumerent, ut diximus, & epistola vigesima libri tertii ad Atticum scripsimus. **ET**, id est, ut sit ἐπὶ ἐκζητήσιον. **DE STALENO AELIVM FECERAT**, quum prius C. Stalenus Ligur diceretur, C. Aelius Pætus voluerat appellari, vel C. Stalenus Pætus. nam in oratione pro Cluentio cognomen tantum dicitur delegisse. & fortasse potius ex imaginibus Aeliolum cognomen delegerat, quod Ligur quum esset ipse, legerat, P. Aelium Ligurem vocatum fuisse illum, qui anno ab V. C. quingentesimo octuagesimo secundo cum C. Popilio Lænote Consul fuit, ut L. Iulius libro quadragesimo secundo scribit. **FERVIDO**, sic App. Claudii feruidior oratio supra. **DEPREHENSVS**, bonis viris subauscultantibus pariete interposito, ut ex Topicis retulimus. **DEDISSET**, maiestatis damnatus, ut diximus.

Eodem tempore C. & L. Cæpasi fratres fuerunt; qui multa opera, ignoti homines & repentini, Quæstores celeriter facti sunt, oppidano quodam, & incondito genere dicendi. Addamus huc etiam, ne quem vocalem præteruisse videamur, C. Cosconium Calidianum; qui nullo acumine, eam tamen verborum copiam, si quam habebat, præbebat populo cum multa concursatione, magnoque clamore. Quod idem faciebat Q. Arrius; qui fuit M. Crassi quasi secundarum. is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac vrbe polleat multorum obedire tempori, multorumque vel honori, vel periculo seruire. his enim rebus, infimo loco natus, & honores, & pecuniam, & gratiam consecutus, etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, aliquem numerum peruenerat. sed ut pugiles inexercitati, etiam si pugnos & plagas Olympiorum cupidi ferre possunt, Solem tamen sæpe ferre non possunt: sic ille, cum, omnia iam fortuna prospere functus, labores etiam magnos excepisset, illius iudicialis anni seueritatem, quasi Solem, non tulit.

EODEM TEMPORE, quo P. Antronius, L. Octavius Reatinus, ut C. Stalenus fuerunt, Q. Pompeii æquales, & sic me ipso biennio maiores. **C. ET L. CAEPASII**, Caius, & Lucius Cæpasi fratres homines industrii, atque eo animo, ut quæcunque dicendi potestas esset data, in honore, atque in beneficio ponerent, ut in oratione pro Cluentio loquitur: ubi de illis ita verba facit, ut eos irridere potius, quam laudare videatur. **C. COSCONIVM**, qui in oratione pro P. Sylla videtur Prætor fuisse Cicerone Consule: quum tamen eodem Cicerone Prætor fortasse extra ordinem in Illyrico Proconsul fuisset: nisi fuit alter, præsertim quum Cneus, non Caius ab Eutropio libro sexto ille dicatur. Hic certe in oratione pro Cluentio Caius appella-

tur: qui fuit Proconsul in Hispania vltiore, vt ait in oratione in Vatinius: vbi C. Cosconium iudicem vocat, & ædilitium: sed ille, opinor, est alter: quum duo his temporibus fuerint, quorum alter Cæsare Consule Vuir sit mortuus, vt epistola decima nona libri secundi ad Atticum cognosces: alter post Pompeii mortem Prætor interfectus, vt Plutarchus refert. aliter C. Catonius. **CALLIDIANVM**, ab aliquo Cosconio adoptatum, quum esset Callidius. **Q. ARRIUS**, is videtur esse, qui Prætor Chrysum fugitiuorum ducem cum viginti millibus hominū cecidit, vt Liuius lib. nonagesimo sexto scripsit: quiq. C. Verri successurus putabatur, vt Verrina quarta & sexta dicitur: is quum esset infimo loco natus, vt hic ait, post Præturam diu iacuit: sed Cæsare & Bibulo Consulibus, quum Pompeius, Crassus, & ipse Cæsar Remp. tenerent, se Consulem fieri posse sperauit: verum destitutus, ægre tulit, sibi ereptum fuisse Consulatum, vt epistola quinta, & sexta libri secundi ad Atticum videbis. **M. CRASSI**, cuius vitam Plutarchus scribit, vt supra diximus. **SECUNDARVM**, secundarum partium: vt Spinter secundarum, tertiarumq. Pamphilus apud Plinium lib. septimo cap. duodecimo. aliter secundator. aliter secundanus. aliter secundarius, id est, vt ego interpretor, secundas partes agens, qui *ἀντιπροβουλος* à Græcis vocatur: quanquam Seneca lib. tertio cap. octauo de Ira, secundas agere ponit pro eo ferè, quod est assentari: quod à Cic. sententia non videtur admodum esse diuersum. **IS**, **Q. ARRIUS NATVS**, **Q. ARRIUS**. **HONORES**, vt Præturam, de qua diximus. **PECUNIAM**, tantā, vt epulum dederit, vt nos ex oratione in Vatinius putamus. **SINE DOCTRINA**, quippe quum sic imperitus fuerit, vt chommoda diceret, si quando commoda vellet dicere, & insidias Arrius insidias, & cætera, quæ scribit Catullus. **VT**, similitudo. **PUGILES**, *πυγιστæ* à Græcis dicti: à quibus etiam pugna ipsa *πύγμα* vocatur: & *πυγμαλίων* quidem Homerus lib. Iliadis vigesimo tertio describit: *πινδαρος* vero Pindarus ode septima & decima Olympiorum laudat. **OLYMPIORVM**, ludorum, qui Olympia dicuntur, vt apud Pindarum videbis. **SIC**, *ὥς τε πρόβουλος*. **ILLE**, **Q. ARRIUS**. **ILLIVS IUDICIALIS ANNI**, credimus annum significari, quo Cn. Pompeius Consul III. duas leges ex S. C. promulgauit, alteram de vi, qua nominatim eadem in Appia via factam, & incendium curiæ, & domum M. Lepidi interregis oppugnatam comprehendit: alteram de ambitu, pœnam grauiorem, & formam iudiciorum breuiorē. Vtraq. enim lex prius testes dari, deinde vno die atq. eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iubebat ita, vt duæ horæ accusatori, tres reo darentur, infra: sed Asconius totam rem pluribus explicat, nec Dion lib. quadragesimo, nec Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus dissentiant. Quin dies illorū iudiciorum præstituti erant, vt lib. decimo tertio ad Atticum legimus. Tunc igitur maxime optimorum oratorum vt Cic. & Hortensii exercitatio perspecta est, infra: qui vero non erant exercitati, vt **Q. ARRIUS**, illam iudiciorum seueritatem, & laborem ferre non poterant. **NON TVLIT**, sed dicendi studium reliquit. & Arrium quidem quamuis familiarem, & amicum in orationibus in Vatinius, & pro Milone vocet, eum tamen hic non laudat ob id fortasse, quod olim ab eo sit proditus, vt libro primo ad Q. fratrem epistola tertia scribit,

Tum Atticus, Tu quidem de fece, inquit, hauris, idque iandudum, sed tacebam: hoc vero non putabam, te vsque ad Stalenos & Antronios esse venturum. Non puto, inquam, existinare te ambitione me labi, quippe de mortuis: sed ordinem sequens,

sequens, in memoriam notam & æqualem necessario incurro. volo autem hoc perspicere; omnibus conquisitis, qui in multitudine dicere ausi sint, memoria quidem dignos perpaucos, verum, qui omnino nomen habuerint, non ita multos fuisse. sed ad sermonem institutum reuertamur. T. Torquatus T. filius, & doctus vir ex Rhodia disciplina Molonis, & à natura ad dicendum satis solutus atque expeditus, cui si vita suppeditauisset, sublato ambitu Consul factus esset; plus facultatis habuit ad dicendum, quàm voluntatis: itaque studio huic non satisfacit: officio vero nec in suorum necessariorum causis, nec in sententia senatoria defuit. Etiam M. Pontidius municeps noster multas priuatas causas attitauit, celeriter sanè verba voluens, nec hebes in causis, vel dicam plus etiam quàm non hebes, sed efferuescens in dicendo stoma cho sæpe, iracundiaque vehementius; vt non cum aduersario solùm, sed etiam, quod mirabile esset, cum iudice ipso, cuius delinitor esse debet orator, iurgio sæpe contenderet. M. Messala minor natus, quàm nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum, prudens, acutus, minime incautus, patronus in causis cognoscendis, componendisque diligens, magni laboris, multæ operæ, multarumque causarum. Duo etiam Metelli, Celer & Nepos, nihil in causis versati, nec sine ingenio, nec indocti, hoc erant populare dicendi genus assecuti.

DE FECE, de fece haurire prouerbum. HAVRIS, istos oratores. STALENOS, ET ANTRONIOS, homines prorsus indignos, de quibus diceret. QUIPPE DE MORTUIS, loquentem. *αὐτολογία*, quare non possit videri labi ambitione, quòd de mortuis loquatur, à quibus nihil possit sperare: quòd si de viuís loqueretur, dici posset, ambitione labi, quòd ab illis aliquid speraret. NOTAM, mihi præsertim. AEQVALEM, nobis, vel potius temporibus, de quibus loquor. INCURRO, sic, vt penè necesse sit aliquid dicere. MEMORIA QUIDEM DIGNOS PERPAUCOS, dicere potuisse paucos, supra, & infra post M. Seruiliū, & vbi disputat, se *εἰρηναίαν* non esse appellandum. REVERTAMVR, ab istis vocalibus oratoribus. T. TORQVATVS T. FILIVS, alii quærent historiam. EX RHODIA DISCIPLINA MOLONIS, ex disciplina, qua Molo Rhodi utebatur: ad quem Cicero quoque se applicauit, infra. SVBLATO AMBITV, si sublatus ambitus fuisset: vel quum legibus Calphurnia, & Tullia sublatus ambitus fuisset, vt in oratione pro Muræna dicitur. DICENDVM, aliter discendum. STUDIO HVIC, dicendi. M. PONTIDIVS, aliter M. Pontidius. MVNICEPS NOSTER, Arpinàs: ESSE DEBET, nam Rhetores iubent exordiri ita, vt eum, qui audiat, beneuolum nobis faciamus, libro secundo de Oratore: quod qui secus facit, quàm stulte faciat, Quintilianus lib. quarto capite primo docet. M. MESSALA, M. Valerius Messala, quem Cicero Consul constituit cum aliis, qui omnia indicum dicta perscriberent, quum tunc ille Præturam peteret, vt in oratione pro P. Sylla testatur. Hic

postea cum M. Pisone an. ab V. C. sexcentesimo nonagesimo tertio Consul fuit, & quidem egregius, fortis, constans, diligens, Ciceronis laudator, amator, imitator, vt libro primo ad Atticum describitur: quo quidem anno Pompeius ad III. vel ad II. Cal. Octob. vt ex Plinio supra retulimus, de Mithridate triumphauit. Ipse Consul domum emit Antronianum, vt libro primo ad Atticum scribitur. Hunc Cicero in oratione de Responsis inter Pontifices numerat. De M. Messala, qui septem post annis cum Cn. Domitio Consul fuit, quum magno ambitu, vt libro quarto ad Atticum scribitur, petiisset: & de M. item Messala, qui fulgentissimus iuuenis à Paterculo vocatur, quique Brutum post Cæsaris mortem secutus est, alibi fortasse dicetur. MINOR NATV, quum me Consule Præturam petierit, hoc ex oratione pro P. Sylla retulimus, quamuis inter vtriusque Consulatus annus tantum interponatur. In oratione certe pro Roscio Amerino demonstrat illum seipso multo etiam minorem natu fuisse, quum ait: fori, iudicii que rationem Messala, vt videtis, iudices suscepit: qui si iam satis ætatis, atque roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret: quoniam ad dicendum impedimento est ætas, & pudor, qui ornat ætatem, causam mihi tradidit, quem sua causa cupere, ac debere intelligebat. DVO, & quidem fratres, epistola prima, & secunda libri quinti Familiarium: sed dubitatur, fratresne germani, an patruales fuerint, quum eodem prænominē vteretur vterque, quod raro, vt in Appiis infra, fieri solebat. Facit etiam Asconius, vt magis dubitemus, quum scribit, hunc Metellum Nepotem à patre rogatum, vt Curionem accusaret. Nam si pater erat idem vtriusque, cur Nepotem minorem natu potius, quam Celerem, vt ex Consulatu apparet, maiorem rogaret, præsertim quum alterum neuter in dicendo superaret, vt hic cognoscitur? Dicuntur etiam sæpe P. Clodii fratres patruales, vt Celer in oratione pro Cælio: quoniam modo Celer fuerenti fratri suo patrueli Consularis restitisset, qui Consul incipientem furere, atque conantem sua se manu interfectorum, audiente senatu, dixerit? & in oratione de Responsis: frater Consul, ne fieret, obstitit: quod epistola prima libri secundi ad Atticum his verbis significauit: præclare Metellus impedit, & impedit: quod etiam Dion libro trigesimo septimo scripsit. Nepos vero frater eiusdem Clodii dicitur in orationibus Posteditum in senatu, & pro Domo: epistola tertia libri quinti Familiarium, & epistola tertia libri quarti ad Atticum Et P. quidem Clodii fratres patruales, vt nonnulli putant, dicuntur, quod Cæcilia Clodii mater illorum patris, vel patrum soror fuerit: quos tamen amitinos Nonius appellasset. METELLI, Cæcilii Metelli, supra. CELER, Q. Cæcilius Metellus Q. F. Celer, epistola prima libri quinti Familiarium: & fortasse filius illius Q. Cæcilii Metelli Celeris, quem infra nominat. Hic igitur, de quo loquimur, Cicerone Consule Prætor fuit, quicum Ciceroni ita dispertitum fuit in Reipub. salute retinenda officium, vt Cicero urbem à domesticis insidiis, & ab intestino scelere, Metellus Italiam & ab armatis hostibus, & ab occulta coniuratione defenderet, epistola secunda libri quinti Familiarium. Nam Cicero illum in agrum Gallicum, Picenumque præmisit, vt in oratione secunda in Catilinam, & apud Salustium leges. Et sanè Cicero videtur Metello huic multum tribuisse, & credidisse, vel quod illum virum bonum esse cognorat, vel quod ab eo Catilinam repudiatum viderat, vt in oratione prima in Catilinam refert, quamuis Dion libro trigesimo septimo scribat ipsum *ἦν τὸ μετὲν τοῦ δόξαι* *ἐκουσίως ποιεῖν*. Cicero igitur quum Metellum tanti faceret, & Galliam prouin

prouinciam in concione deposuisset, vt ait in oratione in Pisonem, illi tradendam curauit, epistola secunda libri quinti Familiarium. Vnde Metellus à Plinio libro secundo capite sexagesimo septimo Gallia Proconsul appellatur: quod etsi post Consulatum potes interpretari, & fortasse Plinius ita fuit interpretatus: quia tamen non ita multo post Consulatum, ne dicam in Consulatu, ante Ciceronis exilium sublatu fuisse dicitur in oratione pro Caelio, non videtur post Consulatum in prouinciam profectus: quamuis Consul otium è Gallia non magnopere gauderet nunciari, quod cuperet triumphare, vt ait libro primo ad Atticum. Ante Consulatum certe Proconsul epistola prima, & secunda libri quinti Familiarium dicitur, quod Galliam, quam Cicero deposuerat, prouinciam Consulare sortitus esset, vt libro primo de Legibus L. Gellius dicitur Proconsul ex Prætura in Græciam venisse. Hic Metellus Consul designatus, quum quidam Tribunus plebis suo auxilio magistrum ludorum ludos contra S. C. facere iussisset, priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondum potestate poterat, obtinuit autoritate, vt ait in oratione in Pisonem: vbi sic legendum esse ostendit Asconius: qui Tribuni nomen inuenire non potuit: nos putamus Q. Fufium Calenum fuisse: quem Tribunum plebis Metello Consule designato esse, & in Philippicis etiam saepe per huiusmodi notas illum significari videmus. Consulatum vero quum iniisset cum L. Afranio Consul bonus, egregius, & amator Ciceronis fuit, epistola decima septima libri primi ad Atticum: & ita *φιλόπαρις*, vt Clodio fratri resisteret, vt ex epistola prima libri secundi ad Atticum, & ex orationibus nonnullis retulimus: & si Clodii ipsius sororem *κλωδίου μέτελλος ὁ κέλερ* *ἦεν, ὡς κουαδραντάρην ἐκάλεον*, vt Plutarchus in Cicerone scribit, & Cicero saepe, vt epistola secunda libri quinti Familiarium, & epistola prima libri secundi ad Atticum testatur: à qua Cicero in oratione pro Caelio Metellum maritum veneno sublatum fuisse demonstrat: vnde Caelius, vt Quintilianus libro octauo capite sexto refert, illam Clytemnestram quadrantariam vocabat: quod veluti Clytemnestra ferro Agamemnonem maritum, sic illa Metellum maritum veneno sustulisset. Hinc Cicero in oratione pro Caelio in quadrantaria permutatione, & in verbo quadrare, vt diximus in Quæstura, iocatur. Hunc Augurem fuisse & Dion libro trigesimo septimo scribit, & nos ex oratione in Vatinius cognouimus, & epistola quinta libri secundi ad Atticum diximus. CELER, qui primus Celer vocatus est, vocatus est ob id, quod in Romulo Plutarchus ita scribit: *κοῖνον μέτελλον, ὃν τὸ παρὸς ἀποθανόντος ἀγῶνα μονομάχων ἡμέραις ὀλίγαις ἐποίησε, θωπεύοντες τὸ ἄχος τῆς πρᾶσκυψης, κέλερα προσηγέρθεν*. Neque Metellus hic, de quo loquimur, primus, vt multi putant, ita fuit appellatus: quando Metellus hic illius videtur filius, qui Celer infra vocatur. NEPOS, Q. Cæcilius Metellus Nepos: qui nisi Nepotis à moribus cognomen accepisset, Pamphili retiarum, cui simillimus esse ferebatur, habuisset: vt Valerius Maximus libro nono capite decimo quinto scribit, nec Plinius libro septimo capite duodecimo dissentit. Hic Q. Metelli filius fuit illius, qui cum T. Didio Consul fuit, & à Curione patre postea fuit accusatus. Quare moriens ille petiit ab hoc filio suo Metello, vt Curionem accusatorem suum accusaret, & id facturum esse, iureiurando adegit. Hic igitur Metellus fecit reum Curionem: quumque interim quendam ciuem idem Metellus, seruum esse contendens, vi arripuisset, ac verberibus affecisset, Curio assertorem ei comparauit. Dein, quum appareret eum exitum iudicii illius futurum,

ut liber is iudicaretur, quem Metellus verberibus affectum esse negare non poterat: inter Metellum, & Curionem facta pactio, ut neque arbitrium de libertate vrgeret in Metellum Curio, neque Metellus perstaret in accusatione Curionis: eaque pactio ab utroque firmata est. Cum autem Metello postea Cicero similitates gessit. euasit enim Metellus malus, atque improbus ciuis, ut scribit Asconius. Intonuit enim primum vox perniciofa ipsius Tribuni plebis designati, ut in oratione pro Muræna Cicero loquitur: deinde Tribunatum quum iniisset, Ciceronem adhuc quidem Consulem, sed Prid. Cal. Ian. magistratu abeuntem concionis habendæ potestate priuauit, ut epistola secunda libri quinti Familiarium, in oratione in Pisonem, & apud Asconium videbis. Postremo quum vehementius indies in Ciceronem inueheretur, sic Cicero iam priuatus cum eo Tribuno plebis de Repub. disputauit, ut sentiret sibi cum viro forti, & constanti esse pugnandum, quod epistola secunda libri quinti Familiarium Cicero dixit. Tunc Cicero contra illum Metellinam scripsit, ut ostendit ipse epistola decima libri primi, & epistola duodecima libri tertii ad Atticum, Quintilianus libro nono capite tertio, Gellius libro decimo octauo capite septimo, & Fortunatianus libro tertio Rhetoricorum. Illum præterea sæpe Cicero momordit, ut in oratione pro Muræna, vbi vocem eius perniciosam vocat: ut in oratione pro P. Sylla, quum scribit, illum vnum videri ad lugendos coniuratos relictum: ut in oratione pro Sestio, vbi sic ait: aduentu P. Sestii Tribunorum plebis nouorum, qui tum extremis diebus Consulatus mei res eas, quas gesseram, vexare cupiebant, reliquique coniurationis impetus, & conatus sunt retardati: & ibidem infra: Cato, templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri, & ciuis timentibus, ipse animo fortissimo venit in templum, & clamorem hominum autoritate, impetum improborum virtute sedauit: quam rem Plutarchus in Catone, & Dion libro trigesimo septimo pluribus verbis persequuntur: sed & Suetonius in Cæsare scribit ita: Cæsar Prætor Cæcilio Metello Tribuno plebis turbulentissimas leges aduersus collegarum intercessionem ferenti auctore, propugnatorumque se pertinacissime præstitit, donec ambo administratione Reipub. decreto patrum summouerentur. Quare Metellus, ut Plutarchus, & Dion scribunt, ad Pompeium Muciae sororis virum tunc cum Mithridate bellum gerentem confugit: quem vel absentem senatus notasset, nisi Cato illius acerrimus aduersarius, ne id fieret, auctor fuisset. In his omnibus quia Cicero dicebatur illum oppugnasse, Metellus Celer questus est epistola prima libri quinti Familiarium, cui Cicero respondit ea, quæ secunda eiusdem libri epistola scribuntur. Factus est ille tamen postea Consul cum P. Cornelio Lentulo anno ab Vrbe condita sexcentesimo nonagesimo septimo: quæ res Ciceroni tunc exuli dubitationem attulit à principio, ne sibi Consul inimicus aduersaretur, epistola duodecima libri tertii ad Atticum: sed quum precibus amicorum placatus ille, mitissimam orationem in senatu habuisset, ea Cicero inductus, ad eum Consulem epistolam quartam libri quinti Familiarium scripsit. Ille vero in templo Iouis Opt. Max. permotus quum senatus autoritate, tum P. Seruillii incredibili grauitate dicendi, absens cum Cicero ne summo suo beneficio rediit in gratiam, ut in orationibus Post reditum in senatu, pro Sestio, de Prouinciis Consularibus, & in Pisonem Cicero ipse testatur. Itaque postea de ipsius sententia P. Lentulus de Ciceronis reditu retulit: quod in orationibus Post reditum ad Quirites, & in Pisonem scriptum videbis. Post Consulatum Metellus videtur in Hispaniam Proconsul profectus, quum dicatur à Plutarcho in Cæsare ὁ ἐν Ἰσπανίᾳ ἀπεβίβας, & à

& à Dione libro trigesimo nono quædam gessisse: unde credi potest epistolam tertiam libri quinti Familiarium scripsisse, nec ita multo post decessisse, vt Cicero epistola septima libri quarti ad Atticum significat, vbi vt improbum vocat, qualem Asconius, & Plutarchus in dictis Ciceronis ostendunt fuisse. **NIHIL**, aliter non nihil. **ASSECV-
TI**, dichoreus.

Cn. autem Lentulus Marcellinus, nec vnquam indifertus, & in Consulatu pereloquentis visus est, non tardus sententiis, non inops verbis, voce canora, facetus fatis. **C. Memmius L. filius**, perfectus literis, sed Græcis, fastidiosus sanè literarum, argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modo dicendi, verum etiam cogitandi laborem, tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriæ.

CN. AVTEM LENTVLVS MARCELLINVS, **C. Cornelius Lentulus Marcellinus**, quem nos à principio credimus Claudium Marcellum fuisse, sed ab aliquo Cornelio adoptatum, **Cn. Cornelium Lentulum Marcellinum**, non autem **Cn. Cornelium Lentulum Clodianum**, vt mos erat, appellatum, vt cognosci posset, vtra ex familia fuisset, quum duæ familiæ Claudiæ essent: quarum quæ Marcellorum appellata est, plebeia: quæ Pulchrorum, patricia fuit, vt Asconius, & Suetonius scribunt, & libro primo de Oratore cognoscitur. Cicero certe libro decimo quinto Familiarium, & Verrina prima Marcellos, & Marcellinos ita coniungit, vt fuisse propinquos ostendat: & Asconius ita scribit: Marcellus, & Marcellinus inter se gentiles sunt: quare reddidit rationem, cur isti Sicularum patroni sunt, scilicet, quia à Marcello originem ducant, qui Syracusas cepit, nec tamen deleuit. Quum Marcellinus igitur è Claudia gente natus esset, recte **Q. Claudia**, quæ matrem Deum suis manibus accepit, illius auia in oratione de Responis appellatur: & rursus quum esset adoptione Cornelius, bene **P. Cornelius Scipio Nasica**, qui **Tib. Gracchum** interfecit, eiusdem proauus in eadem oratione nominatur: quamuis materno etiam sanguine potuerit esse coniunctus. Hunc Cicero Verrina quarta patronum Siciliae, & clarissimum adolescentem vocat: qui videtur in oratione in Vatinius Prætor fuisse Cæsare, & Bibulo Consulibus: sed postea Consul designatus, quum Ciceronis esset cupidissimus, de domus illius primus rogatus sententiam dixit, vt epistola secunda libri quarti ad Atticum refert. Consulatum vero quum iniisset cum **L. Marcio Philippo** an. ab **V.C.** sexcentesimo nonagesimo octauo, responso **Cn. Pompeii** de petitione Consulatus offensus, ei cepit aduersari, vt Plutarchus in Pompeio, & Dion libro trigesimo nono confirmant. Hinc Cicero libro secundo ad **Q. fratrem** ita scribit: Marcellinus hoc vno mihi quidem non satisfacit, quod Pompeium nimis aspere tractat. Quin **P. Lentulo** quamuis propinquo suo erat iratus ob id, vt arbitramur, quod Pompeium, vt epistola prima lib. primi Familiarium legimus, ornasset. ob id etiam videtur Cæsarem in bello ciuili secutus, quod apud **Orosium** lib. sexto cap. decimo quinto cognoscas. **PERELOQVENS VISVS EST**, quum prius non videretur. hinc Pompeius, vt ait Plutarchus, dixit, πάντων ἀδελφώτερον εἶναι τὸν μαρκελλῖνον, ὅς ᾗ ἀρετὴν οὐκ ἔχει λόγιον μὲν ὅτι ἀφώνου δι' αὐτὸν, ἱμερικὸς δὲ ἐκ πενηντακκοῦ γενόμενος. **VOCE CANORA**, vt **L. Lentulus** infra,

c. Caius, vt semper vocatur: sed quum Lucius pater diceretur, cognoscimus fratrem minimum vnum illo maiorem natu fuisse, qui patris prænomen fuerit secutus: quare fuit, quum penè credidimus, in oratione pro Cornelio Balbo, pro C. Memmio L. Memmium legi oportere, vt L. Memmius huius Caii frater significaretur: postea vidimus illum C. Memmium huius patruelem esse potuisse, illius filium, quem supra Lucii fratrem fuisse demonstrauit. Ille vero C. Memmius, quem in oratione pro Cornelio Balbo nominat, fuit Pompeii Quæstor, & vir sororis, qui in bello Sertoriano fuit interfectus, vt Orosius libro quinto capite vigesimo tertio, & Plutarchus in Sertorio scribunt: cuius filium putamus illum C. Memmium fuisse, qui L. Domitio, Ap. Claudio Consulibus Tribunus plebis fuit, vt epistola prima libri tertii ad Q. fratrem legitur: qui Gabinium, Cn. Domitium, & Rabirium Posthumum accusauit, vt epistola prima, secunda, & tertia libri tertii ad Q. fratrem, epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, & in oratione pro Rabirio videbis. MEMMIUS, C. Memmius Gemellus, epistola decima nona libri decimi tertii Familiarium: qui Tribunus plebis M. Lucullum accusauit, & diu prohibuit, ne L. Lucullus triumpharet, vt Plutarchus in Lucullo, & Catone scribit: atque id ipsum triennio ante Ciceronis Consulatum. Nam Cicero Consul, vt ait libro secundo Academicarum quaestionum, currum Luculli in Urbem introduxit. Idem C. Memmius, vt libro primo ad Atticum leges, Q. Metello, & L. Afranio Consulibus vt inimicus M. Luculli uxorem suis sacris initiauit. L. Pifone, & A. Gabinio Consulibus Prætor fuit, vt epistola secunda libri primi ad Q. fratrem cognoscimus, & Quaestioni præfuit, quod in oratione in Vatinius dicitur: ac de Cæsaris actis cum collega retulit, & Cæsarem ad cyathum, & vinum Nicomedi stetisse obiecit cum reliquis exoletis, pleno conuiuio, accubantibus nonnullis vrbicis negotiatoribus: vt in Cæsare Suetonius scribit. Post vero Præturam Bithyniam prouinciam sortitus est: quod secum Valerium Catulum poëtam duxit, vt ipse Catullus ad Veranium & Fabullum scribens, testatur, quo loco Pisonis illos comites vocat. Inde reuersus cum M. Scauro, M. Messala, Cn. Domitio Consulatum petiit, & quidem Cæsaris auxilio fretus, cuius opibus, & militibus confirmabatur, & commendabatur, vt libro quarto ad Atticum, & libro tertio ad Q. fratrem videre licet. Quamuis enim Cæsarem, vt diximus, offendisset, Cæsar tamen, vt ait Suetonius, reconciliatus, suffragator illi in petitione Consulatus esse voluit. Ille tamen repulsam tulit, & ambitus à Q. Curtio fuit accusatus, epistola secunda libri tertii ad Q. fratrem: & Pompeio Consule III. fuit condemnatus, vt Appianus libro secundo scribit: quamuis Ciceronis esset cliens, vt epistola decima nona libri decimi tertii Familiarium refert Cicero, & ostendit illum Patris exulasse: quum tamen prius Athenas iuisset, epistola prima libri decimi tertii Familiarium: ac postea Mitylenas esset profectus pridie, quam Cicero veniret Athenas, quum in Ciliciam Proconsul iret, vt epistola vndecima libri quinti ad Atticum leges. De quo quidem C. Memmio restituendo Curio epistola prima libri sexti ad Atticum dicitur cogitasse: sed ex epistola decima nona libri decimi tertii Familiarium videtur in exilio decessisse. Lucretius huic vt poëta poëtae, & Epicureus Epicureo suos libros de Rerum Natura scripsit. nam C. Memmius poëta fuit etiam lasciuus, vt Plinius epistola tertia libri quinti, & Ouidius libro secundo de Tristibus affirmant. cum Epicureis vero videtur aliquid habuisse, quum illud nescio quid Epicuri parietinarum epistola prima libri decimi tertii Familiarium parasse dicatur. L. L. Memmii, quem supra cum C. Memmio vt fratrem coniunxit.

GRÆCIS, hinc Athenis libenter manebat, & Patris exulauit, vt diximus. LATINARVM, aliter Literarum, male. FUGIENS, vt L. Lentulus, infra.

Hoc loco Brutus, Quàm vellem, inquit, de his etiam oratoribus, qui hodie sunt, tibi dicere luberet; & si de aliis minus, de duobus tamen, quos à te scio laudari solere, Cæsare, & Marcello: audirem non minus lubenter, quàm audiui de iis, qui fuerunt. Cur tandem, inquam? an expectas quid ego iudicem de istis, qui tibi sunt æque noti ac mihi? Mihi mehercule, inquit, Marcellus satis est notus, Cæsar autem parum. illum enim sæpe audiui: hic, cum ego iudicare iam aliquid possem, abfuit. Quid igitur de illo iudicas, quem sæpe audisti? Quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? Næ ego, inquam, si ita est, velim tibi eum placere quammaxime. Atqui & ita est, inquit, & vehementer placet: nec vero sine causa: nam & didicit, & omisis cæteris studiis id egit vnum, seseque quotidianis commentationibus acerrime exercuit. itaque & lectis vtitur verbis, & frequentibus: & splendore vocis, dignitate motus fit speciosum, & illustre, quod dicitur: omniæque sic suppetunt, vt ei nullam deesse virtutem oratoris putem: maximèque laudandus est, qui hoc tempore ipso, cum liceat, in hoc communi nostro, & quasi fatali malo consoletur se cum conscientia optimæ mentis, tum etiam vsurpatione & renouatione doctrinæ, vidi enim Mitylenis nuper virum, atque, vt dixi, vidi planè virum, itaque cum eum antea tui similem in dicendo viderim: tum vero nunc doctissimo viro, tibi que, vt intellexi, amicissimo Cratippo instructum omni copia, multo videbam similiorem. Hic ego, Etsi, inquam, de optimi viri, nobisque amicissimi laudibus lubenter audio; tamen incurro in memoriam communium miserrimarum, quarum obliuionem quærens hunc ipsum sermonem produxi longius. sed de Cæsare cupio audire, quid tandem Atticus iudicet.

QUI HODIE SVNT, qui viuunt, supra. TIBI, qui de iis, qui viuunt, nihil vis dicere, supra. LUBERET, nam, si luberet, diceres, & ego audirem. SCIO, ego vt tuus familiaris, supra. LAUDARI, quod eos laudandos iudices, & ames. nam cum vtroque Ciceroni fuit vetus amicitia, vt libro primo, quarto, & decimo quinto Familiarium videmus. CAESARE, C. Iulio Cæsare Dictatore, de quo suis locis, ea dicemus tantum, quæ dicenda videbuntur. MARCELLO, M. Claudio Marcello, quem Cicero in oratione prima in Catilinam Catilinæ quidem sodalem, sed virum tamen optimum, & fortissimum vocat: de cuius magistratibus nihil penè possumus affirmare, nisi illum an. ab V. C. septingentesimo tertio cum Ser. Sulpicio Rufo Consulem fuisse: quo anno Cicero in Ciliciam Proconsulem se profectum epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum refert. hinc epi-

stola septima libri decimi quinti Familiarium; ab eo se in ultimas gentes missum dicit. Consul igitur M. Marcellus edicto præfatus de summa se Re-
pub. acturum, retulit ad senatum, ut Cæsari succederetur ante tempus:
quoniam, confecto bello, pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: &
ne absentis ratio comitiis haberetur. hæc Suetonius in Cæsare, Cælius libro
octauo Familiarium, Plutarchus, Appianus, Dion, & alii scribunt: sed
Marcello sic provincias Gallias finienti Pompeius, ut ait Cicero epistola ter-
tia libri octauo ad Atticum, restitit: & sic senatus frequens in alia omnia
transiit, ut in commentario octauo de Bello Gallico legere poteris. Retu-
lit etiam Marcellus, ut colonis, quos rogatione Vatinia Nouum Comum
Cæsar deduxisset, ciuitas adimeretur, quod, ut ait Suetonius, per ambitio-
nem, & ultra præscriptum data esset: quæ videtur autoritas esse perscripta,
epistola secunda libri quinti ad Atticum. Nec his contentus Marcellus, duas
legiones Cæsari eripuit, & Pompeio tradidit, ut in commentario octauo
de Bello Gallico scribitur. Consularis vero ingressus est in eam orationem,
non oportere ante de Repub. ad senatum referri, quàm delectus tota Italia
habiti, & exercitus conscripti essent: quo præsidio tuto, & libere senatus,
quæ vellet, decernere auderet. Perterritus tamen Marcellus conuictis à sua
sententia discessit, ut Cæsar libro primo de Bello ciuili scribit. Ob hæc ipsa
Marcellus post bellum ciuile, in quo Pompeium secutus est, timens Cæsa-
rem suum veterem inimicum, exulabat: quo tempore Cæsar eius acerbita-
tem accusauit, sed tamen repente præter spem dixit, se senatui roganti de
Marcello, ne hominis quidem causa negaturum: quare quum reliqui Cæ-
sari gratias egissent, Cicero longa satis oratione, quæ nunc extat, idem fe-
cit, ut ait libro quarto Familiarium, vbi sæpe monet illum, ut domum re-
uertatur: quod quum ille iam facere cogitaret, & vellet, à P. Magio Chi-
lone familiari suo fuit interfectus, ut libro quarto Familiarium, libro deci-
mo tertio ad Atticum, & apud Lium libro centesimo decimo quinto, &
apud alios etiam leges. *AVDIVI*, supra. *IIS*, oratoribus. *ISTIS*, Cæ-
sare, & Marcello. *PARVM*, notus. parum, satis, *ἀνύδατον*. *ILLVM*, Mar-
cellum. *ENIM*, *ἀλλοιολογία*. *HIC*, Cæsar. *POSSEM*, per atate. *ABEVI*,
in Gallia, vbi gessit bella, quæ scripsit ipse Cæsar. *ILLO*, Marcello. & ver-
tit ordinem, ut solet. *IUDICAS*, tu Brute. *SIMILEM TVI*? hinc epi-
stola septima libri decimi quinti Familiarium ad ipsum Marcellum scribens,
ait: vel me tui similem esse audio, vel te mei: & in oratione pro ipso Mar-
cello, illum æmulum, atque imitatore studiorum, ac laborum suorum
quasi quendam socium, & comitem vocat. *VELIM*, nam si mei similis sit,
& tibi quàm maxime placeat, penè necesse sit, me etiam tibi quàm maxime
placere. *NAM*, *ἀλλοιολογία*, quod sit similis, & placeat. *DIDICIT*, Mar-
cellus. *ID EGIT VNVM*, quod ad dicendi facultatem pertinet. *EXER-
CVIT*, ut tu quoq. Cicero, infra. & sanè dici solet, *μελέτη πόντος*. *LECTIS*,
ut libro tertio de Oratore præcipitur. *VTITVR*, id ostendit etiam nunc
epistola vndecima libri quarti Familiarium. *FREQUENTIBVS*, igitur
copia, libro tertio de Oratore. *SPLENDORE VOCIS*, sic supra de Pom-
peio. *DIGNITATE MOTVS*, supra de Pompeio. *EI*, Marcello. *VIR-
TVTEM ORATORIS*, vide supra, vbi de Catone. *LAVDANDVS*, Mar-
cellus. *QVVM LICEAT*, si ponatur hic verbum, esse, nihil fortasse desi-
deretur, ut sit sensus: Marcellus absens se consolatur, quum liceat illi esse
in hoc communi nostro, & quasi fatali malo: quod illi Cæsar concefferit,
ut Romā venire posset, ut apparet epistola quarta libri quarti Familiarium,
& in oratione pro Marcello: ille tamen sic in sententia perstabat, ut Cicero
vereretur,

vereretur, ne superbi esset animi, Cæsaris aspernari liberalitatem, vt ait
 epistola nona libri quarti Familiarium. Itaque sæpius illum in illis epi-
 stolis hortatus est, vt domum rediret. Ille vero epistola vndecima libri
 quarti Familiarium se id facturum pollicetur: quamuis antea ne fratris qui-
 dem consilio, & precibus moueri potuisset. Alii tamen hic legunt: quantum
 liceat: alii, quoniam liceat: alii, quum iaceat. **FATALI MALO**, sic bellum
 ciuile, vnde malum hoc est natum, in oratione pro Marcello, fatale vocat.
CONSOLETVR SE, ea, quæ acciderunt, itaferat, vt eius virtuti magis gra-
 tulari conueniat, quàm dolorem consolari, vt ait epistola octaua libri
 quarti Familiarium. **CONSCIENCIA OPTIMAE MENTIS**,
 qua Consulatum magnificentissime, atque optime gessit, consilium opti-
 mum Pompeio dedit, & alia fecit: quæ partim nos supra diximus, par-
 tim tu libro quarto Familiarium videbis. **VSVRPATIONE**, **ET**
RENOVATIONE DOCTRINAE, quia discit nunc etiam, &
 sic doctrinam vsurpat: & quæ olim didicerat, in memoriam reuocat, &
 sic doctrinam renouat. His omnibus se Cicero quoque consolabatur, vt
 sæpe testatur. **ENIM**, αἰτιολογία. **MITYLENIS**, epistolam se-
 ptimam libri quarti Familiarium, & Senecæ Consolationem ad Albinam
 capite nono lege. Mitylenis vero clari viri solebant esse, vt libro deci-
 mo tertio Strabo scribit: & tunc ibi Cratippus erat, infra. **NVPER**,
 quum ex Asia redirem, quando Sulpicium audiui, supra. **VIRVM**,
 M. Marcellum. **VT DIXI**, paulo ante: vel in libro de Virtute. Vi-
 detur enim Cicero inculcare hoc ipsum, vt ostendat, se Bruti librum de
 Virtute ad se, vt libro primo de Finibus, & Tusculana prima refert, mis-
 sum legisse: in quo Brutus scripsit, se vidisse Marcellum Mitylenis exu-
 lantem, & quantum modo natura hominis pateretur, beatissime viuen-
 tem, neque vnquam bonarum artium cupidior, quàm illo tempore:
 vt Seneca in Consolatione ad Albinam capite nono refert. **VIDI**, ἐπα-
 νάλειψις. **PLANE VIRVM**, ita, vt ab eo discedens, mihi videret
 in exilium potius ire, quàm illum in exilio relinquere. lege Senecam.
EVM, Marcellum. **SIMILEM**, supra. **DOCTISSIMO VI-**
RO, huius memoriæ Philosophorum principe, libro tertio de Officiis:
 Peripateticorum omnium facile principe, qui tunc viuerent, vt ait in li-
 bro de Vniuersitate. **INTELLEXI**, ex ipso præsentē, & ex libro
 secundo de Diuinatione. **AMICISSIMO**, & familiarissimo, libro
 secundo de Diuinatione. **CRATIPPO**, Philosopho. **INSTRV-**
CTVM, Mitylenis, vbi tunc videtur fuisse Cratippus, vt erat, quum
 inde Ephesum Ciceronem salutandi, & visendi causa venit, quo tempo-
 re Cicero ipse in Ciliciam proficiscebatur, vt ait in libro de Vniuersita-
 te: quamuis non ita multo post filium Ciceronis Athenis docuerit, vt li-
 bro primo de Officiis, & libro duodecimo, ac decimo sexto Familiarium
 legimus: quod & Plutarchus in Cicerone refert: vbi scribit ita: κικέρων
 κρατίππῳ τῷ περιπατητικῷ διηγήσατο μὲν ῥωμαίων γενέσθαι πρὸ καί τινος ἀρχόντος ἡδὴ
 διηγήσατο δὲ πλεῖς ἀρείου πάγου βουλήν ἀμφιχεσθαι, καὶ ἀκροῦσθαι μέντοι αὐτὸν ἐν ἀθή-
 ναις, καὶ διαλέγεσθαι τοῖς νέοις ὡς κοσμοῦντα πλεῖς πόλιν. **SIMILIOREM**,
 nam tu quoque non paucis philosopharis, Tusculana secunda. **OPTI-**
MI VIRI, M. Marcelli. **AUDIO**, ex te Brute. **INCVR-**
RO, audiens de laudibus illius, qui propter has misérias exulat. **PRO-**
DVXI LONGIVS, necito nimis ad hæc tempora peruenirem. **CV-**
PIO, ego Cicero. **IUDICBT**, quando tu Brute non potes iudicare de
 illo, qui tunc abfuit, quum iam aliquid posses iudicare, supra.

Et ille, Præclare, inquit, tibi constas, ut de iis, qui nunc sint, nihil velis ipse dicere. & hercle si sic ageres, ut de iis egisti, qui iam mortui sunt, neminem ut prætermitteres; næ tu in multos Antrônios, & Stalénos incurreres. quare siue hanc turbam effugere voluisti; siue veritus, ne quis se aut præteritum, aut non satis laudatum queri possit; de Cæsare tamen potuisti dicere, præsertim cum & tuum de illius ingenio notissimum iudicium esset, nec illius de tuo obscurum. Sed tamen Brute, inquit Atticus, de Cæsare & ipse ita iudico, & de hoc huius generis acerrimo æstimatore sapissime audio, illum omnium ferè oratorum Latine loqui elegantissime, nec id solum domestica consuetudine, ut dudum de Læliorum & Mutiorum familiis audiebamus, sed, quanquam id quoque credo fuisse, tamen ut esset perfecta illa bene loquendi laus, multis literis, & iis quidem reconditis & exquisitis, summoque studio & diligentia est consecutus. quin etiam in maximis occupationibus cum ad te ipsum (inquit, in me intuens) de ratione Latine loquendi accuratissime scripserit primoque in libro dixerit, verborum delectum originem esse eloquentiæ; tribueritque mi Brute huic nostro, qui me de illo maluit quàm se dicere, laudem singularem: (nam scripsit his verbis. cum hunc nomine esset affatus: Ac si cogitata præclare eloqui possent, non nulli studio & usu elaborauerunt: cuius te penè principem copiæ, atque inuentorem, bene de nomine, ac dignitate populi Romani meritum esse existimare debemus) hunc facilem & quotidianum nouisse sermonem, nunc pro relicto est habendum.

TIBI CONSTAS, quum supra statueris, neminem eorum, qui viuerent, nominare. QVI NVNC SINT, qui nunc viuunt, supra. aliter qui nunc sunt. NIHIL VELIS IPSE DICERE, sed de Marcello voluisti Brutum, & de Cæsare me vis dicere. AGERES, de his, qui nunc viuunt. NAE, *væ*. ANTRONIOS, ET STALENOS, oratores tales, quales Antrônios, & Stalénos fuerunt, supra. INCURRERES, ut in illos supra incurristi. QVARE, hic duæ causæ superioribus adduntur. HANC TURBAM, talium oratorum, quales Antrônios, & Stalénos fuerunt. VOLVISTI, quum statuisti neminem eorum, qui viuerent, nominare. VERITVS, ut Brutus etiam arbitratur, supra. PRÆTERITVM, & ob id tibi succenseat, supra. NON SATIS LAUDATVM, hoc etiam Atticus addit. TAMEN, quamuis statuisses de aliis, qui viuerent, tacere. ILLIVS, Cæsaris. INGENIO, quod summum fuit, ut Plinius libro septimo capite vigesimo quinto describit: Paterculus vero Cæsarem Ciceroni proximum oratorem fuisse scribit: nec ab eo Plutarchus dissentit, qui in Cæsare *ἀνγλω*, *καὶ θεριότητι* fuisse confirmat. NOTISSIMVM IUDICIUM ESSET, nam Cicero Cæsaris laudes, ut par est credere, tum extollebat coram amicis, & ubique, & scriptis etiam celebrabat, ut in orationibus pro Rabirio, & pro Marcello:

Marcello : & , vt refert Suetonius , ad Cornelium Nepotem de eodem ita
 fcripfit : Quid ? oratorum quem huic antepones eorum , qui nihil aliud
 egerunt ? quis fententiis aut acutior , aut crebrior ? quis verbis aut orna-
 tior , aut elegantior ? NEC ILLIVS , iudicium . DE TVO , in-
 genio : quod quantum fuerit , omnes norunt , & Plinius intellexit , ita
 fcribens : M. Tullius extra omnem ingenii aleam pofitus . OBSCVRVN ,
 nec obfcurem , ΛΙΤΩΤΗΣ , clariffimum , notiffimum , quum fcripferit , Cice-
 ronem omnium triumphorum lauream adeptum maiorem , quanto plus
 eft , ingenii Romani terminos in tantum promouiffe , quàm imperii , vt Pli-
 nius libro feptimo capite trigefimo refert . & tamen Cæfaris iudicium erat
 grauiffimum , & maximum , vt in oratione pro Marcello dicitur . Hinc Cæ-
 cina quum ad Cæfaris nomen veniebat , toto corpore contremifcebat non
 poenæ metu , fed iudicii , vt ait ipfe epiftola feptima libri fepti Familiarium .
 SED TAMEN , quamuis Cicero de Cæfare nolit dicere . INQVIT ATTICVS ,
 hæc duo verba videntur omittenda , quum paulo ante dixerit : & ille ,
 præclare , inquit : & poftea femper Atticus fit locutus : non offendunt tamen ,
 & multo minus offendat , fi retineatur , inquit , & omittatur Atticus , vt
 interpretatio inferta . Certe paulo poft , quum Brutus fimiliter loquatur ,
 inquit , etiam apponit , & infra . IPSE , ego ipfe Atticus . DE HOC , Ci-
 cerone . HVIVS GENERIS , eloquentiæ . ACERRIMO AESTIMATORE ,
 vt optimo oratore ita , vt poffit de oratoribus , vt in hoc dialogo fecit , iudi-
 care . ILLVM , Cæfarem . ELEGANTISSIME , hinc Suetonius ita fcribit :
 Cicero ad Brutum oratores enumerans , negat fe videre , cui Cæfar debeat
 cedere : atque eum elegantem , fplendidam quoque , ac etiam magnificam ,
 ac generofam quodam modo rationem dicendi tenere : quod infra Cicero
 dicit . DOMESTICA CONSVETVDINE , vfu domestico , vt fupra de Cu-
 rione dixit . DVDVN , quando Cic. ipfe de C. Curione loquebatur . LAE-
 LIORVM , propter Læliam C. Lælii filiam præfertim , fupra . MVCIORVM ,
 propter Mucias , fupra . AVDIEBAMVS , à Cicerone . ID QVOQVE , do-
 mesticam confuetudinem . nam Aurelia Cæfaræ , vt Cornelia fuos filios edu-
 cavit , vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat . CREDO ,
 credebat Atticus , fed nec ipfe certo fciebat , tantum abeft , vt nos fcire poffi-
 mus , præfertim quum Suetonius , Plutarchus , & alii fcriptores de pueritia Cæ-
 faris nihil , aut parum fcribant , præterquam quod Cornelius Tacitus id re-
 fert , quod paulo ante diximus . EST CONSECVTVS , vt quum & ipfe Mo-
 loni operam dedit , vt Plutarchus oftendit . IN MAXIMIS OCCVPATIO-
 NIBVS , in quibus neceffe fuit illum verfari , qui tum Dictator erat , vt apud
 Plinium libro feptimo capite trigefimo , & apud Gellium libro decimo nono
 capite octauo : quique terrarum orbem regeret . AD TE IPSVM , ad te Ci-
 cero . INQVIT , Atticus . IN ME , in me Ciceronem . DE RATIONE
 LATINE LOQVENDI , de analogia quidem , vt oftendunt Quintilianus
 libro primo capite decimo tertio , Suetonius in Cæfare , & Gellius libro pri-
 mo capite decimo , & libro decimo nono capite octauo : fed in qua ratio
 latine loquendi traderetur , vt traditur : quod Varro , Quintilianus , &
 Gellius docent . SCRIPSERIT , neque tamen ea res eius vim fregerit ,
 vt ait Quintilianus libro primo capite decimo tertio : & fcripferit , vt
 Varro etiam ad eundem Ciceronem fcripferat . PRIMOQVE IN LI-
 BRO , fic Gellius libro primo capite decimo : quamuis Cæfar duos tan-
 tum de analogia libros , vt ait Suetonius , fcripferit ita , vt in priore li-
 bro , Grammaticus aliquis fuerit dicturus . DIXERIT , & dixerit il-
 lud item , quod ad rem pertinet , & à Gellio libro primo capite decimo

refertur: tanquam scopulum, sic inauditum, atque insolens verbum fugiendum. VERBORVM DELECTVM, de quo L. Crassus libro tertio de Oratore disputat. ORIGINEM ESSE ELOQVENTIAE, ὑπέρβολη, vel ἔμφασις, ut, quamvis fortasse non sit prorsus origo eloquentiae, tamen ostenderet, quod Cicero libro tertio de Oratore scripserat, in ea re omnem laudem eloquentiae contineri. HVIC NOSTRO, Ciceroni. DE ILLO, Caesare. MALVIT, paulo ante. NAM, αἰτιολογία. HIS VERBIS, quae paulo post sequuntur. HVNC, Ciceronem. NOMINE ESSET AFFATVS, M. Tullium Ciceronem, vel Tullium potius appellasset. AC, verba Caesaris usque ad illum locum, hunc facilem. SI, pro an, & ei graeco positum videtur. TE, ò M. Tulli. PRINCIPEM COPIAE, hinc Caesar ipse dixit, se Ciceronis Catonem sapissime legendo copiosorem factum, ut libro decimo tertio ad Atticum refertur. INVENTOREM, nam Cicero multis rebus nomina imposuit, & ipse sic copiosus fuit, ut differeret, Latinam linguam locupletiore etiam esse, quam Graecam, ut libro primo de Finibus ait. MERITVM ESSE. quum ingenii Romani terminos in tantum promoueris, ut Plinius libro septimo capite trigesimo refert. hinc Cicero Romani nominis titulus à Seneca in suasoriis appellatur. HVNC FACILEM, ET QVOTIDIANVM NOVISSE SERMONEM, NVNC PRO RELICTO EST HABENDVM, videtur hic sensus: quum Caesar de ratione latine loquendi scripserit, nunc dicendum non est, illum sermonem hunc facilem, & quotidianum nouisse: quoniam apparet, eum nouisse. Sic epistola prima libri octauo ad Atticum propemodum locutus est: id ego in eam partem accepi, hanc oppida, atque oram maritimam illum pro derelicto habere. Quod si cui durior haec locutio videtur: nunc pro relicto est habendum, Caesarem sermonem hunc nouisse facilem, & quotidianum, videat ille, an ita sit legendum: hunc facile est quotidianum nouisse sermonem, nunc pro relicto est habendum: praesertim quum in aliis libris legamus: hunc facile, & quotidianum.

Tum Brutus, Amice hercule, inquit, & magnifice te laudatum puto, quem non solum principem atque inuentorem copiae dixerit, quae erat magna laus, sed etiam bene meritum de populi Romani nomine & dignitate: quo enim vno vincebamus à victa Graecia, id aut ereptum illis est, aut certe nobis cum illis communicatum. hanc autem, inquit, gloriam, testimoniumque Caesaris, tuae quidem supplicationi non, sed triumphis multorum antepono. Et recte quidem, inquam, Brute, modo sit hoc Caesaris iudicii, non beneuolentiae testimonium: plus enim certe attulit huic populo dignitatis, quisquis est ille, si modo est aliquis, qui non illustrauit modo, sed etiam genuit in hac urbe dicendi copiam, quam illi, qui Ligurum castella expugnaverunt, ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphis. verum quidem si audire volumus, omisis illis diuinis consiliis, quibus saepe constituta est Imperatorum sapientia, salus ciuitatis aut belli, aut domi; multo magnus orator praestat minutis Imperatoribus. At prodest plus Imperator. Quis negat? sed tamen non me-
tuo,

tuo, ne mihi acclametis : (est autem , quod sentias , dicendi liber locus) Malim mihi L. Crassi vnā pro M. Curio dictionem , quā castellanos triumphos duos. At plus interfuit Reipub. castellum capi Ligurum , quā bene defendi causam M. Curii. Credo . sed Atheniensium quoque plus interfuit firma tecta in domiciliis habere , quā Mineruæ signum ex ebore pulcherrimum : tamen ego me Phidiam esse malle , quā vel optimum fabrum tignarium. quare , non quantum quisque prosit , sed quanti quisque sit , ponderandum est : præsertim cum pauci pingere egregie possint , aut fingere ; operarii autem , aut baiuli deesse nō possint. Sed perge Pomponi de Cæsare , & redde quæ restant ,

LAUDATVM , à Cæsare. QVEM , te. DIXERIT , Cæsar. QVO ENIM , αἰολογία , quod Cicero sit magnifice laudatus. VNO , doctrina , & omni literarum genere , Tusculana prima : παιδεία τε , καὶ λόγῳ , vt in Cicerone Plutarchus ait. VINCEBAMVR , nam doctrina Græcia nos , & omni literarum genere superabat : in quo erat facile vincere non repugnantes , vt ait Tusculana prima , vbi dixit , superabat , perinde ac si dixisset , non amplius superat : & hic , vincebatur , non amplius vincimur : quod & libro primo de Legibus occulte verbis illis significauit : putant , te historiam tractante , effici posse , vt in hoc etiam genere Græciæ nihil cedamus. Sic enim loquitur , quasi in aliis nihil cederent. In suasoriis refert Seneca nescio quem dixisse : si Cicero monumenta sui ingenii exureret , iniuriam illum facturum populo Romano , cuius linguam in ciuem extulisset , vt insolentis Græciæ studia tanto antecederet , & eloquentia , quanto fortuna : quamuis poëta Virgilius nescio qua causa motus dixerit , orabunt alii melius causas. VICTA , nostris armis . & , vincebatur à victa Græcia , ὀξύμωρον. ID , doctrina , siue παιδεία καὶ λόγῳ , vt ait Plutarchus. EREPTVM , ῥωμαίοις δὲ τοῦ προσηγορευμένου , vt dixit Apollonius apud Plutarchum. ILLIS , Græcis : quamuis paulo ante dixerit Græciam : sed Grammatici etiam defendent. HANC , quam , Græcos vincens , vel æquans in doctrina , es assecutus etiam Cæsaris iudicio. INQVIT , Brutus , & repetit , vt supra diximus , verbum inquit , quamuis Brutus semper loquatur. TESTIMONIVM QVE CAESARIS , paulo ante relatum. TVAE QVIDEM SUPPLICATIONI NON , SED TRIUMPHIS MVLTORVM ANTEPONO , hanc , inquit Brutus , gloriam , & hoc Cæsaris testimonium non antepono quidem tuæ supplicationi , sed multorum triumphis antepono : quibus verbis , Ciceronis supplicationem multorum etiam triumphis , vt apparet , anteponit . & sanè inter alias res præclaras , quæ vni Ciceroni contigerunt , supplicatio fuit , de qua sic in oratione tertia in Catilinam scribit : supplicatio Diis immortalibus pro singulari eorum merito , meo nomine decreta est Quirites , quod mihi primum post Urbem conditam togato contigit : & his decreta verbis est : quod urbem incendiis , cæde ciues , Italiam bello liberaßem : quæ verba Philippica secunda vocat amplissima . Quæ quidem supplicatio si cum cæteris conferatur , hoc intersit , quod cæteræ bene gesta , hæc vna conseruata Republica constituta est , vt in oratione tertia in Catilinam scribit : hinc in oratione quarta item in Catilinam sic ait :

cæteris semper bene gestæ, mihi vni conseruatæ Reipub. gratulationem decreuistis: & in oratione in Pisonem: mihi togato senatus non vt multis bene gestæ, sed vt nemini, conseruatæ Reipub. singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patefecit. Idem propemodum in oratione pro P. Sylla, Philippica secunda, & decima quarta, & epistola quarta libri decimi quinti Familiarium scribit: vnde cognoscere possumus, illam supplicationem multorum triumphis, vt hic Brutus significat, anteponendam fuisse, aliter tuæ quidem supplicationi non solum, sed etiam triumphis multis antepono: hoc est: hanc gloriam, & hoc Cæsaris testimonium non solum tuæ supplicationi, sed multis etiam, vel multorum triumphis antepono: nec me mouet, si particula, quidem, superuacanea, aut particula, solum, minus suo loco posita videatur: quoniam memini Brutum hic loqui, qui vel à principio particulam, quidem, non recte satis, vt diximus, vsurpauit, nec semper, vt Cicero, loquebatur: quod Cicero non semel expressit. Videamus igitur potius, an res ipsa quadrat, vt profecto videtur quadrare, si modo secundam supplicationem interpretemur, quæ Ciceronis Proconsulis nomine ob res in Cilicia gestas decreta fuit, de qua libro secundo, octauo, & decimo quinto Familiarium scribitur. Vnde Cicero, quod libro sexto, & septimo ad Atticum dicitur, triumphum sperabat: quin senatus illi frequens flagitauit triumphum, vt ipse epistola decima libri decimi sexti Familiarium scribit, & Plutarchus ita: *ὅτι μὲν τῇ βουλῇ ἀμφιζόμενον αὐτῷ θρίαμβον, ἡ δὲ αὖ ἐφ' ἡ πρὸς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ θριαμβούλῃ συμβάσει γενόμενον.* Erit igitur hoc modo sensus: hanc gloriam, & Cæsaris testimonium non solum tuæ secundæ supplicationi, sed multorum etiam triumphis antepono. Quin idem Cæsar, vt ex Plinio retulimus, dixit, omnium triumphorum lauream adeptum maiorem. ET RECTE QUIDEM, hanc gloriam, & hoc Cæsaris testimonium multorum triumphis anteponis. MODO, hæc interponit, ne arroganter de se loqui videatur. HOC, quod mihi Cæsar dedit. NON BENEVOLENTIÆ TESTIMONIUM, sic hodie quoque arrogantiam vitamus: vt, quum ab aliquo laudamur, dicamus, illum beneuolentia, qua nos prosequatur, posse labi. hoc facit hic Cicero, & illud item, vt Cæsari rerum domino assentetur: etsi fuit inter eos re vera vetus amicitia, vt supra diximus: & Cæsar Ciceronem valde dilexit, vt in oratione pro Ligario, & in epistolis sæpe cognoscitur, ne Plutarchum, reliquosque scriptores quasi testes citem. PLVS ENIM, *αἰτιολογία*, quare Brutus recte hanc gloriam, & hoc Cæsaris testimonium multorum triumphis anteponat. HVIC POPULO, de quo Cæsar me bene meritum esse dixit, supra. QVISQVIS ILLE EST, quum ipse sic loquitur, vt vitet arrogantiam. GENVIT, inuenit: vnde inuentor copiae supra dictus est ipse. LIVRVM CASTELLA, vel hodie multa castella Ligures habent. TRIUMPHI, vt Q. Minutii, de quo Liuius libro trigesimo tertio, vt L. Pauli, de quo Liuius libro quadagesimo scribit: vt P. Cornelii Lentuli, vt Q. Fabii Maximi, vt P. Furi Philii, vt M. Claudii Marcelli, vt M. Fuluii Flacci, de quibus in lapidibus Romanis nescio quid scriptum videbis. VERVM, quod verum est. atque hic paucis absoluit disputationem, quam lib. primo de Officiis pluribus explicauit. OMNIS ILLIS DIVINIS CONSILIIS, vt nihil nunc de consiliis loquamur, quibus oratores imperatoribus præstant: *πράξεις*. QVIBVS SÆPE CONSTITVTA EST IMPERATORVM SAPIENTIA, nam Solon potuit dicere vere à se adiutū Themistoclē esse. Est enim bellum gestum cōsilio senatus eius, qui à Solone erat constitutus, vt lib. primo de Officiis ait. & hoc modo impera

imperatorum sapientia consiliis oratorum, & doctorum hominum, qui domi manent, constituitur: quod, ut ait libro primo de Officiis, parua sint foris arma, nisi sit consilium domi. erit forte aliquis, qui dicet: salus ciuitatis constituta est imperatorum sapientia: sed tunc idem propemodum bis dicet, consiliis, sapientia: quanquam ne hoc quidem reuicimus. SALVS CIVITATIS, constituta est, ut à Cicerone constituta fuit. Itaque libro primo de Officiis inquit: consiliis, diligentiaque nostra celeriter de manibus audacissimorum ciuium delapsa ipsa arma ceciderunt. AVT BELLI, AVT DOMI, ἀνὲς τοῦ, in quo sic respondent verba: imperatorum sapientia belli constituta est consiliis oratorum salus ciuitatis constituta est domi consiliis oratorum. MVLTO, hic multo praeferre, at libro primo de Oratore multum praeferre dixit. MAGNVS, magnus minutis, ἀνὲς τοῦ: & magnus orator minutis imperatoribus, non magnus orator magnis imperatoribus praestat: quanquam Ciceronis iudicio libro primo de Officiis etiam videtur praestare: supra tamen dixit, maioris gloriae cupiditatem Pompeium ad bellicas laudes abstraxisse: quibus verbis videtur gloriam imperatoris gloriae oratoris anteferre, ut libro primo de Oratore oratori imperatorem anteposit, sed ita, si quis clarorum hominum scientiam rerum gestarum vel utilitate, vel magnitudine metiri velit, non autem, quod hic quaerit, quanti quisque sit, ponderare. AT PRODEST PLVS IMPERATOR, & ob id, si quis clarorum hominum scientiam rerum gestarum vel utilitate, vel magnitudine metiri velit, anteponat oratori imperatorem, ut diximus. ACCLAMETIS, si dixerò, quod post πένθεσις sequitur. LOCVS, in quo sumus. MALIM, ego Cicero. L. CRASSI, oratoris, supra. DICTIONEM, orationem, quam L. ipse Crassus contra Scauolam dixit, ab adolescente delicato exorsus, supra. CASTELLANOS, qui ob castella capta darentur. DVOS, nedum vnum, qualem Crassus petiit. L. enim Licinius Crassus Consul quosdam in citeriore Gallia nullo illustri, neque certo duce, neque eo nomine, neque numero praeditos, ut digni essent, qui hostes populi Romani esse dicerentur: quod tamen excursionibus, & latrociniiis infestam prouinciam redderent, consecutus est, & confecit: Romam rediit, ac triumphum ab senatu postulauit, ut libro secundo de Inuentione dicitur: in oratione vero in Pisonem ita scribit: L. Crassus homo sapientissimus nostrae ciuitatis speculis propè scrutatus est Alpes, ut, ubi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquam quaereret. neq. tamen triumphauit, quod illi collega honorem illum ademit. Ut enim Asconius interpretatur, Q. Scauola Pontifex quum animaduerneret, Crasso propter summam eius in Rep. potentiam, ac dignitatem, senatum in decernendo triumpho gratificari, non dubitauit Reip. magis quam collegae habere rationem, ac, ne fieret S. C. intercessit. CAPI, à L. Crasso. DEFENDI, à L. Crasso. CAVSAM M. CVRII, supra. CREDO, συγχώρησις. SED ATHENIENSIVM, similitudo. PLVS INTERFVIT, plus enim utilitatis ex testis firmis, quam ex signo Minervae consecuti fuissent, si & ipsi utilitatem sequi voluissent: quanquam credimus Athenienses etiam firma testa habuisse, & Ciceronem ita loqui, ut similitudine vtatur, non ut testa non firma fuisse Athenis significet: videri tamen possunt nec admodum firma, nec admodum pulchra fuisse, quum Athenienses diu in agris habitauerint, ut Plutarchus in Theseo scribit: & haberent καλλίονα καὶ πολυτελεσέραντος τοῖς οἰκήσεσσι, καὶ τοῖς ἐπισκευαῖς τοῖς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ τὰς αἰπὸς τεύχεσσι, quod in Areopagitico Isocrates affirmat. MINERVAE SIGNVM EX EBORE, ἐλεφαντίνῃσιν ἀθηνῶσιν εἰκόνα, ut Suidas appellat:

Minervam ex ebore, quæ Athenis fuit, in Parthenone astant, ut Plinius trigesimo quarto capite octavo refert. **TAMEN**, quamvis homines ex firmis tectis plus utilitatis, quam ex huiusmodi signis consequantur. **PHIDIAM**, talem, qualis fuit Phidias, qui signum illud Minervæ fecit, ut Plinius, & Suidas ostendunt: de quo supra dictum est. **FABRVM TIGNARIVM**, qui tecta firma faciat, & quidem sæpe. **QVARE**, quum faber tignarius nemo malit esse, quam Phidias, quamvis faber tignarius plus utilitatis afferat. **γνώμη**. **PONDERANDVM EST**, quod si ponderemus, quantus quisque sit, magnum oratorem pluris esse, quam sint minuti imperatores: & L. Crassi dictionem pro M. Curio pluris esse faciendam, quam triumphos castellanos duos cognoscemus. **PAUCI**, ut pauci item sunt boni oratores, supra. **PINGERE EGREGIE POSSINT**, **AVT FINGERE**, ut Phidias egregie pingere potuit, & fingere, ut Plinius ostendit: quanquam Cicero *γυναικός* loquitur. **OPERARIJ**, ut fabri tignarii. **PERGE**, dicere. **POMPONI**, T. Pomponi Attice. **REDDE**, tanquam debita: quum iam dicere cœperis ita, ut debere videaris.

Solum quidem, inquit ille, & quasi fundamentum oratoris vides locutionem emendatam, & Latinam: cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis. mitto C. Lælium, P. Scipionem: ætatis illius ista fuit laus, tanquam innocentia, sic Latine loquendi, nec omnium tamen: nam illorum æquales Cæcilius & Pacuvius male locutos videmus: sed omnes tum ferè, qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domestica infuscauerat, recte loquebantur. sed hanc certe rem deteriore vetustas fecit & Romæ, & in Græcia. confluxerunt enim & Athenas, & in hanc urbem multi inquinatè loquentes ex diuersis locis: quo magis expurgandus est sermo, & adhibenda quamobtrusa ratio, quæ * mutari non potest, nec utendum prauissima consuetudinis regula. T. Flaminium, qui cum Q. Metello Consul fuit, pueri vidimus. existimabatur bene Latine, sed literas nesciebat. Catulus erat ille quidem minime indoctus, ut à te paulo est ante dictum; sed tamen suauitas vocis, & lenis appellatio literarum bene loquendi famam confecerat. Cotta, quia se valde dilatandis literis à similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabatque contrarium Catulo, subagreste quiddam, planèque subrusticum, alia quadam quasi inculta & siluestri via ad eandem laudem peruenerat.

SOLVM, basim, firmamentum. **ILLE**, Atticus. **QVASI**, mollit translatio nem duram, quum dicat oratoris fundamentum. **FVNDAMENTVM ORATORIS**, in elocutione enim omnis laus eloquentiæ, ut ait libro tertio de Oratore, continetur. **VIDES**, vel in Cæsare, quem omnium ferè oratorum latine loqui elegantissime soles dicere, supra. **LOCVTIONEM**, aliter elocutionem. **EMENDATAM**, **ET LATINAM**, nam perficiendum est, ut pure, & emendate loquentes, quod est latine, verborum præterea

præterea & propriorum, & translatorum elegantiam persequamur, ut ait in libello de Optimo genere oratorum: sed libro tertio de Oratore plura scribit. *quos*, ut Catulos, & Curionem, & alios, quos supra nominauit. *LAUS*, & quidem non mediocris, supra. *NON FUIT RATIONIS, AUT SCIENTIÆ*, quum ab oratoribus plerisque etiam negligeretur, supra. *BONÆ CONSVETVDINIS*, præsertim domesticæ, supra. *MITTO*, *πρὸς τὴν*. *C. LAELIVM*, sapientem, supra. *P. SCIPIONEM*, Africanum minorem, supra. *AETATIS ILLIVS*, qua Lælius, & Africanus vixerunt. *ISTA*, de qua loquor. *INNOCENTIAE*, quæ fuit illis temporibus optimis, quum hominem inuenire nequam neminem posses, ut ait in oratione pro Fonteio. *NON TAMEN OMNIVM*, fuit, sed C. Lælii, Scipionis Africani, & multorum æqualium. *NAM*, *αἰτιολογία* quod non fuerit omnium. *ILLORVM*, Lælii, & Scipionis. *ÆQVALES*, sic æquales, ut Pacuuius ipso Lælio Consule designato, vel iam Consule, id est anno ab Vrbe condita sexcentesimo decimo quarto fabulam docuisse videatur, ut supra diximus: multo tamen maiores natu fuerunt: siquidem Cæcilius olympiade centesima quinquagesima tertia decessit, ut putat Eusebius: quum Scipio vixdum annum decimum octauum ageret: & Pacuuius, quum Lælio vel Consule designato, vel Consule fabulam docuit, octoginta natus erat annos, ut supra dixit. *CÆCILIVM*, Statium Cæcilium poetam comicum, ut in libello de Optimo genere vocat: de quo Crinitus, & Lilius plura scribunt. *PACVVIVM*, supra. *MALE LOCVTOS*, Cæcilium quidem ita, ut epistola tertia libri septimi ad Atticum malus autor Latinitatis vocetur: & Pacuuium ita, ut ei nitor dicatur defuisse, ut ait Quintilianus libro decimo capite primo: hinc Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus Pacuuii veteris dixit: quamuis in Oratore Cicero dicat, omnes apud eum ornatos, elaboratosque versos fuisse. *OMNES*, etiam fœminæ, ut Lælia, supra. *VRBEM HANC*, vnde vrbanitate quadam quasi colorata oratio nascebatur, supra. *VRBIS ENIM SUAVITAS* fuit, quæ exibat ex ore, ut ait lib. tertio de Orat. *INFVSCAVERAT*, ut multos infuscauit, quum in Urbem est infusa peregrinitas, & brachata, ac transalpinæ nationes receptæ, quod epistola decima quinta libri noni Familiarium scribit, hic significat potius, quàm dicit, ne Cæsarem offendat, qui vel Gallos, ut ait Suetonius, in senatum legerat. *HANC CERTÉ REM*, hanc laudem latine loquendi. *DETERIOREM VETVSTAS FACIT*, tantum æui longinqua valet mutare vetustas, ut ait Poëta. *CONFLVXERVNT ENIM*, *αἰτιολογία*. *ATHENAS*, vbi iandiu doctrina ipsorum Atheniensium interierat, domicilium tamen in illa vrbe remanebat studiorum, quibus vacabant ciues, peregrini fruebantur capti quodam modo nomine vrbis, & autoritate, ut ait libro tertio de Oratore. *SERMO*, Latinus. *ADHIBENDA QVAM OBTRVSA RATIO*, hæc locutio bis offendit, & quod particula, quàm, sic iungatur: & quod dicatur, ratio obtrusa adhibenda: nam si iam obtrusa est, qui potest adhiberi? nisi forte sit locutio, qualis illa poëtæ, summersas obrue puppes: qua tamen in soluta oratione non ita libenter vtatur: neque tamen placet eos sequi, qui legunt: quantum obrissa, quasi dicatur ratio obrissa, siue obriza, ut aurum obrizum, vel potius obryzum dicimus. ego potius sequor librum manu scriptum, in quo duo illa verba, quàm obtrusa, non leguntur, sed ita scribitur: adhibenda ratio: itaque videtur legendum, ne, quum Cicero præcipere velit, cum ratione loquendum latine, ipse minus latine loqui videatur. Sic paulo post, Cæsar rationem adhibet. *CONSVETVDINIS*, quæ etsi interdum est artifex

suauitatis, ab arte tamen, & doctrina multo plus postulari putamus, ut ait in Oratore. T. FLAMINIUM, T. Quintium Flaminium, qui à quibusdam Apellàs vocatur, supra. Q. METELLO, Q. Cæcilio Metello. CONSVL FUIT, an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo primo. PVERI VIDI-MVS, Atticus, & Cicero decem annos nati illum septuagesimum annum agentem videre potuerunt, si modo ille suo anno Consul est factus. sic supra: de T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi latine diligenter locutum, non est igitur, cur aliqui hic, T. Didium, velint reponere. EXISTIMABATUR BENE LATINE, loqui, ut accepimus, supra. SED LITERAS NESCEBAT, ut Curio, supra. CATVLVS, Q. Catulus pater, supra. MINIME INDOCTVS, ΑΙΤΙΟΤΗΣ, doctus, eruditus, multæ literæ, supra: & ob id credimus hic patrem potius, quàm filium significari: quam sic loquitur, ut vtrunque complecti voluisse videatur. SVAVITAS VOCIS, ET LENIS APPELLATIO LITERARVM, sonus vocis, & suauitas appellandarum literarum, supra. BENE LOQVENDI FAMAM CONFECERAT, quòd in eo incorrupta quædam Latini sermonis integritas esset, supra. COTTA, L. Aurelius Cotta Prætorius, supra. DILATAN-DIS LITERIS A SIMILITVDINE GRAECAE LOCVTIONIS ABSTRA-XERAT, quum imitari deberet, & referre Græcam locutionem, in qua li-teræ non dilatantur, ipse literas dilatabat ita, ut iotam literam tolleret, & e plenissimum diceret: cuius illa lata Sulpicius quoque est imitatus, ut libro tertio de Oratore scribitur. CONTRARIUM CATVLO, contrarium, atq. sonabat Catulus, qui sonabat vrbani nescio quid ita, ut eius suauitas de-lectaret, supra, & libro tertio de Oratore. nam quod de filio hac in re dici-tur, de patre dici putandum est, ut supra dictum est. Locutio vero penè ta-lis, qualis illa, Antiphon huic similia conscripta habuit: de qua supra di-ctum est. SVRAGRESTE QVIDDAM, PLANEQVE SVBRVSTICVM, hinc sonum ipsius agrestem libro tertio de Oratore, & subrusticum supra vocauit. ALIA QVADAM, aliter alia quidem. EANDEM LAVDEM, dicendi, siue latine loquendi. PERVENERAT, ut fortasse Atticus puta-bat: nam Cicero supra sic dixit: L. Cotta dicendi non ita multum laude processerat,

Sisenna autem quasi emendator sermonis vsitati cum esse vel-let, ne à C. Rufio quidem accusatore deterreri potuit quo mi-nus inusitatis verbis vteretur. Quidnam istuc est, inquit Bru-tus? aut quis est iste C. Rufius? Et ille, Fuit accusator, inquit, vetus; quo accusante Chirtilium, Sisenna defendens dixit quæ-dam eius sputatilica esse crimina. Tum C. Rufius, Circumue-nior, inquit, iudices, nisi subuenitis. Sisenna quid dicas, nescio: metuo insidias. sputatilica: quid est hoc? sputa quid sit scio, ti-lica nescio. Maximi risus: sed ille tamen familiaris meus recte loqui putabat esse inusitate loqui. Cæsar autem rationem adhi-bens, consuetudinem vitiosam & corruptam pura & incorru-pta consuetudine emendat. itaque cum ad hanc elegantiam ver-borum Latinorum, quæ, etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria or-namenta dicendi: tum videtur tanquam tabulas bene pictas col-locare

locare in bono lumine. hanc cum habeat præcipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere. splendidam quandam, minimèque veteratoriam rationem dicendi tener, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodam modo.

Tum Brutus, Orationes quidem eius mihi vehementer probantur: complures autem legi, atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum: valde quidem, inquam, probandos: nudi enim sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis tanquam veste detracta: sed dum voluit alios habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam; ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamistris inurere; sanos quidem homines à scribendo deterruit: nihil enim est in historia pura & illustri breuitate dulcius.

SISENNA, L. Sisenno historicus, de quo supra. ESSE VELLET, & ob id aliter loqui, atque loquebantur alii: vt quum, assentio, vnus dicebat, quum, assentior, omnes ferè dicerent: vt Gellius libro secundo capite vigesimo quinto scribit. C. RVSIO, aliter C. Ruscio: sed vt rous modo legas, is ita fuit ignobilis, vt ne Brutus quidem tum sciret, quis fuisset, tantum abest, vt nos nunc scire possimus. VTERETVR, contra præcepta: Gellium libro primo capite decimo lege. ILLE, Atticus. CHIRTILIVM, aliter C. Rutiliu. SPVTATILICA, quasi leuia, vt ego interpretor. CRIMINA. TVM C. RVSIVS, aliter criminatum. C. Rufius. CIRCVVENIOR, contra legem, ne quis iudicio circunueniatur, vt supra de Isocrate diximus. Sed hic iocatur. SCIO, vt omnes sciunt. ILLE, L. Sisenno. TAMEN, quamuis ita reprehenderetur. FAMILIARIS MEVS, Attici familiaris esse potuit Sisenno, quum esset Hortensio propemodum æqualis: quin libro primo de Legibus sæpe suspicatus sum ita legendum esse: Sisenno meus amicus, quum ibi quoque Atticus loquatur. LOQVI, latine. PVTBAT, & ob id verbis inusitatis utebatur, paulo ante: supra tamen bene latine loquens appellatur. CAESAR, de quo loquimur, quamuis digressi finitine loquens appellatur. RATIONEM, quam diximus adhibendam. ADHIBENS, quum alii praua consuetudine utantur, vt dictum est. CONSVETVDINEM VITIOSAM, ET CORRVP TAM, prauissimam consuetudinis regulam, paulo ante. PVRA, ET INCORRUP TA CONSVETVDINE, *αὐτὸς ὁ λόγος*. EMENDAT, loquendo, & scribendo. nam de ratione latine loquendi accuratissime scripsit, supra. HANC, de qua iandudum loquimur. NECESSARIA EST, nam quum turpe est nescire latine loqui, tum scire non tam boni oratoris, quàm ciuis Romani proprium videtur, supra. ADIVNGIT, Cæsar. ILLA ORATORIA ORNAMENTA, de quibus L. Crassus libro tertio de Oratore differit. VIDENTVR, Cæsar. TANQVAM, similitudo. TABVLAS BENE PICTAS, illa oratoria ornamenta. COLLOCARE, vt vel pictores, vel lauti, & sumptuosi homines solent collocare, vt melius spectari possint. IN BONO LV-

MINE, in hac communi, sed bonorum verborum, & Latinorum elegantia. HABEAT, Cæsar. PRÆCIPVAM LAVDEM, vt omnium ferè oratorum latine loquatur elegantissime. COMMVNIBVS, laudibus. NON VIDEO, hoc est, quod Suetonius in suum Cæsarem, sed paulo aliter transtulit. apponit enim elegantem, ex superioribus, vt arbitror, colligens: & rationem dicendi magnificam, & generosam quodam modo, videtur legisse, quum hic non ratio dicendi, sed forma magnifica, & generosa dicatur: nisi forte placeat ita legere: non video, cui debeat cedere. splendidam quandam, minimèque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnificam, & generosam quodam modo: quum legatur ita nunc: non video, cui debeat cedere. Splendidam quandam, minimèque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodam modo. CUI, oratori. DEBEAT, Cæsar. TENET, Cæsar. VOCE, MOTV, actione, quæ in vocis figuram, & corporis motum diuiditur libro tertio ad Herenn. FORMA, figura, genere dicendi. MAGNIFICA, ET GENEROSA, tali, quali vtuntur oratores grandiloqui, vehementes, varii, & graues, vt in Oratore describit. atque hoc modo necesse est, dicas, voce magnifica, motu magnifico, forma magnifica, & item generosa, non satis proprie, nisi defendas per septimam *οὐ μὴν*, vt Grammatici vocant. Quod si legas, vt Suetonius videtur legisse, recte dicas, rationem dicendi voce, motu, & forma magnificam, ac generosam. QUODAM MODO, cum venia loquitur, quod, vt sæpe magnificum dicendi genus dicere solet, sic generosum sine venia non audet dicere. ORATIONES, vt contra Dolabellam, & pro Decio Samnite, de quibus Gellius lib. quarto capite decimo sexto, & Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus meminerunt. EIVS, Cæsaris. COMPLURES, orationes Cæsaris. ATQVE ETIAM, loquitur Cicero, vel Brutus potius, sed ibi Cicero excipit: valde quidem, inquam, probandos. COMMENTARIOS, Gallici, ciuiliisque belli Pompeiani. nam Alexandrini, Africique, & Hispaniensis incertus autor est. Alii enim Oppium putant, alii Hircium, qui etiam Gallici belli nouissimum, imperfectumque librum suppleuerit: Suetonium lege. PROBANDOS, constat enim inter omnes, nihil tam operose ab aliis esse perfectum, quod non horum elegantia commentariorum superetur: qui sunt editi, ne scientia tantarum rerum gestarum scriptoribus deesset: adeoque probantur omnium iudicio, vt præcepta, non præbita facultas scriptoribus videatur, vt ait Hircius, & Suetonius. NVDI, puri. nam Cæsar pura consuetudine dicendi utebatur paulo ante: & paulo post puræ breuitatem vocat. ENIM, *αἰτιολογία*, quare valde sint probandi. SUNT, Cæsaris commentarii. atq. hæc quidem verba sunt à Suetonio repetita. RECTI, non prauī, incorrupti, quod Cæsar incorrupta consuetudine utebatur, paulo ante. VENUSTI, elegantes. nam Cæsar elegantissime loquebatur, supra. atque hic Cicero videtur voluisse, quæ supra de Cæsare dixerat, in epilogum quandam ex ipsius commentariis factum conferre. OMNI ORNATV, omni fūco, omni pigmento, quo ne Crassus quidem utebatur, supra. & sanè scripta interdum ornata sunt hoc ipso, quod ornamenta negligant: & vt mulieres, ideo bene olere, quia nihil oleant, videntur, vt ait Cicero epistola prima libri secundī ad Atticum. DETRACTA, detracta veste, quia nudi sunt: et si videtur legendum, detractō, vt sit, omni ornatu detractō, tanquam veste. VOLVIT, Cæsar. ALIOS, scriptores, quibus tamen non tam præbita facultas, quàm præcepta videatur, vt retulimus. HABERE PARATA, habere res paratas. Sed nisi hic, & apud Suetonium semper ita scribatur, ego libenter

libenter legam : habere paratum , vt illud libro secundo de Oratore , Philosophi habent paratum , quid de quaque re dicant : quamuis paulo post ponat , verbum , illa , quod penè ostendit , omnino legendum esse , habere parata. VNDE SUMERENT, QVI VELLENT SCRIBERE HISTORIAM, nam commentarii illi sunt editi , ne scientia tantarum rerum gestarum scriptoribus deesset , vt ait Hircius . FECIT, Cæsar. VOLVNT, alii legunt, volunt : sed , volunt , etiam apud Suetonium legimus : quòd iam tum fortasse essent , qui id ipsum tentarent . Apud Suetonium item , volunt post illud verbum , illa , poni videbis : quod etsi non magni referre putamus , voluimus tamen indicare . ILLA , parata , illas res , quas Cæsar breuiter , & pure scripsit . CALAMISTRIS INVRERE , volunt illi quidem exornare , sed dum tentant , nec assequuntur , quod volunt , videntur quasi calamistris inurere , vt mulieres sæpe , dum se volunt exornare , capillos calamistris inurunt . SANOS , ita sanos , vt intelligant , Cæsarem sic bene scripsisse , vt superari nullo modo possit . DETERRVIT, ipse Cæsar. NIHIL ENIM, αὐτολογία, quare deterruit . quia nihil est in historia pura , & illustri breuitate dulcius : & Cæsar in Commentariis pura , & illustri breuitate vsus est ita , vt in ea re superari non possit . PVRA, ET ILLVSTRI BREVITATE, qualis in Cæsaris Commentariis cognoscitur . breuitas vero nisi sit illustris , fit illud , brevis esse laboro , obscurus fio .

Sed ad eos , si placet , qui vita excefferunt , reuertamur . C. Sicinius igitur Q. Pompeii illius , qui Censor fuit , ex filia nepos , Quæstorius mortuus est , probabilis orator , iam vero etiam probatus ex hac inopi ad ornandum , sed ad inueniendum expedita Hermagoræ disciplina , ea dat rationes certas , & præcepta dicendi : quæ si minorem habent apparatus , (sunt enim exilia) tamen habent ordinem , & quasdam errare in dicendo non patientes vias . has ille tenens , & paratus ad causas veniens , verborum non egens , ipsa illa comparatione disciplinæque dicendi iam in patronorum numerum peruenerat . Erat etiam vir doctus in primis C. Visellius Varro consobrinus meus , qui fuit cum Sicinio ætate coniunctus . is cum post curulem Aedilitatem iudex quæstionis esset , est mortuus , in quo fateor vulgi iudicium à iudicio meo dissensisse . nam populo non erat satis vendibilis : præceps quædam , & cum idcirco obscura , quia peracuta , tum rapida , & celeritate cæcata oratio : sed neque verbis aptiorem cito alium dixerim , neque sententiis crebriorem . præterea perfectus in literis ; iurisque civilis iam à patre Aculeone traditam tenuit disciplinam . Reliqui sunt , qui mortui sint , L. Torquatus , quem tu non tam cito rhetorem dixisses , (etsi non deerat oratio) quam , vt Græci dicunt , πολιτικόν . erant in eo plurimæ literæ , nec eæ vulgares , sed interiores quædam & reconditæ , diuina memoria , summa verborum & grauitas & elegantia : atque hæc omnia vitæ decorabat dignitas , & integritas . Me quidem

delectabat etiam Triarii in illa ætate plena literatæ senectutis oratio. quanta seueritas in vultu, quantum pondus in verbis, quàm nihil non consideratum exhibat ex ore.

SED AD EOS, ad rem reditus. PLACET, vobis, qui de Marcello, & Cesare dici voluistis. QUI VITA EXCESSERVNT, qui iam mortui sunt. quos ego tantum statui nominare. C. SICINIUS, illius, quem supra hominem impurum vocauit, vt credere par est, propinquus. Q. POMPEII, qui cum Cn. Seruilio Cæpione Consul fuit, vt supra diximus. ILLIVS, quoniam multi Quinti Pompeii sunt nominati, ne quis deciperetur, hoc addidit. CENSOR FUIT, cum Q. Metello, vt ex Liuii libro quinquagesimo nono supra retulimus. QVÆSTORIVS, Quæstura functus. INOPI AD ORNANDVM, nam præceptis Hermagoræ ornamenta non satis opima dicendi traduntur, infra. AD INVENIENDVM EXPEDITA, quòd Hermagoræ præceptis, vt hastæ velutibus amentatæ, sic apta quædam, & parata singulis causarum generibus argumenta traduntur, infra. HERMAGORAE, qui satis in arte, quam edidit, videtur ex antiquis artibus ingeniose, & diligenter electas res collocasse, & non nihil ipse quoque noui protulisse, vt ait Cicero libro primo de Inuentione. EA, Hermagoræ disciplina. DAT, vt libri omnes Rhetorici. QVÆ SI, aliter quæ et si, recte. APPARATVM, ad ornatum præsertim pertinentem. EXILIA, præcepta. ORDINEM, vt rerum, quas habere debet orator, inuentionis, dispositionis, elocutionis, memoriæ, & actionis: vt partium orationis, exordii, narrationis, diuisionis, confutationis, confirmationis, & perorationis, siue conclusionis: vt aliarum rerum, quæ in libris Rhetoricis scribi solent. VIAS, præcepta communia, & contrita, vt Crassus libro primo de Oratore vocat. HAS, vias. ILLE, C. Sicinius. ILLA IPSA COMPARATIONE, illa ipsa facultate, quam ex præceptis Hermagoræ fuerat affectus. ERAT, his temporibus. DOCTVS, in literis perfectus, paulo post. C. VISELLIVS VARRO, in veterum monumentis hæc verba inueniuntur: C. Visellius C. F. C. N. Varro, hoc est, Caius Visellius Caii filius Caii nepos Varro: qui forte fuit filius huius Viselli, de quo nunc loquitur Cicero: quique in Asia Tribunus militum fuit C. Nerone Prætor, quum Verres legatus esset Dolabellæ, vt Verrius tertius videre licet. Huic cum C. Iulio Cesare magna fuit consuetudo, vt in oratione de Prouinciis Consularibus ostenditur. atque nisi cognosceretur hic ante mortuus, dicerem ipsum cum Cicerone in Ciliciam profectum fuisse, quum dicat Cicero epistola septima libri tertii Familiarium, se Varronem App. Claudio obuiam misisse: nec M. Varronem illum doctum possit significare, qui tum Romæ fuit, vt epistola vndecima libri quinti ad Atticum cognoscas: nec ita multo post iuit legatus in Hispaniam vltiorem, vt Cæsar libro secundo de Bello civili refert. Quin, vt hoc addamus, quum Varro ille doctus Piratico bello classibus præfuisset, vt ait ipse libro secundo de Re rustica, & Appianus in Mithridatico, ac legatus in Hispania Pompeii, atque Cicerone ipso, nedum M. Bruto senior esset, non credimus illum esse, quem Cicero lib. decimo tertio Familiarium vt Quæstorem Bruto commendat. Sed ad Visellium reuertor, quem Valerius Maximus libro octauo capite secundo scribit, graui morbo correptum, trecenta millia nummum ab Octacilia Laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passum fuisse, & ab Aquilio, quum postea conualuisset, absolutum, CONSOBRINVS MEVS, sic in oratione de Prouinciis Consularibus:

laribus: vt natus ex matertera Ciceronis, quæ cum C. Aculeone fuit, libro secundo de Oratore. **SICINIO**, C. Sicinio, paulo ante. **IS**, C. Visellius Varro. **POST**, biennio post, vt mos erat, vt cognoscitur epistola vigesima quinta libri decimi Familiarium. **CVRVLEM AEDILITATEM**, ita dixit, quòd Aedilitas erat etiam plebeia, & idem vtraque fungi poterat, vt à Liuius libro vigesimo secundo C. Terentius Varro duabus Aedilitatibus plebeia, & curuli dicitur esse perfunctus. **INDEX QVAESTIONIS**, Quaestor, Prætor. **FATEOR**, quamuis supra dixerim, nunquam de bono oratore, aut nõ bono, doctis hominibus cum populo dissensionem fuisse. **NAM**, *αὐτολογίᾳ*. **NON ERAT**, C. Visellius Varro, vel eius oratio. **CAECATA ORATIO**, aliter citata oratio. **APTIOREM**, C. Visellio Varrone. **PERFECTVS IN LITERIS**, doctus in primis, paulo ante: vir omnibus rebus ornatissimus, Verrina tertia. **ACULEONE**, C. Visellio Aculeone, libro secundo de Oratore: de quo L. Crassus ita libro primo de Oratore loquitur: nõne videtis equitem Romanum hominem acutissimo omnium ingenio, sed minime cæteris artibus eruditum C. Aculeonem, qui mecum vixit, semperque vixit, ita tenere ius ciuile, vt, quum ab hoc Scæuola discesseris, nemo de iis, qui peritissimi sunt, anteponatur? Pro quo Crassus etiam dixit, vt libro secundo de Oratore legimus. **TENVIT**, vnde nos olim putauimus epistola decima quinta libri tertii, Aculeonem: & epistola vigesima tertia eiusdem libri tertii ad Atticum, C. Visellium, legi oportere, quòd de priuilegiis, & legibus ibi Cicero loqueretur, quarum rerum disciplinam C. Visellius Varro, siue Aculeo sic à patre forte dictus, tenebat: & erat Ciceronis consobrinus ita, vt illi esset credendum. **L. TORQUATVS**, L. Manlius L. F. Torquatus, qui adolescentulus eripuit P. Syllæ Consulatum, & ad patrem suum retulit, vt nos supra ex libro secundo de Finibus, & ex oratione pro P. Sylla retulimus: de quo quidem L. Torquato sic in oratione pro P. Sylla scribit: harum omnium rerum, quas ego in Consulatu pro salute omnium suscepi, & gessi, L. ille Torquatus, quum esset meus contubernalis in Consulatu, quum signifer esset iuuentutis, atque in Prætura fuisset, autor, adiutor, particeps exitit. Item, L. Torquatus ipse à materno genere municipalis honestissimi, ac nobilissimi generis, sed tamen Asculani: qui tum P. Syllam accusauit, & postea ipsi P. Syllæ Gabinium accusanti contradixit, vt libro tertio ad Q. fratrem videbis. **RHETOREM**, oratorem, vt supra diximus, vbi dixit ipse, licere Rhetoribus etiam in historia mentiri: eloquentem: nam Græce ab eloquendo Rhetor, & latine eloquens dictus est, vt ait in Oratore. & Rhetorem videtur appellare L. Torquatum, quòd Rhetorica delectaretur: vnde libro secundo de Finibus ita loquitur: Rhetorice igitur, inquam, nos mauius, quàm dialectice disputare. **ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ**, ciuilem, Reipub. administrandæ peritū, vt Cicero neminem M. Cælio *πολιτικώτερον* cognorat, vt ait lib. secundo Familiarium. Quamuis igitur huic non deesset oratio, curiæ tamen, quàm foro aptior videbatur. **IN EO**, L. Torquato. **PLVRIMAE LITERAE**, NEC EAE VVLGARES, SED INTERIORES QVAEDAM, ET RECONDITAE, hinc ille omni doctrina eruditus libro primo de Finibus appellatur. is libro secundo de Finibus dicitur Syronem, & Polydemonem, siue Philodemum Epicureos familiares habuisse: vnde libro primo de Finibus Epicuri partes tuetur. **DIVINA MEMORIA**, hinc Cicero libro primo de Finibus ita cum illo loquitur: quid tanta tot versuum memoria voluptatis affert? **DIGNITAS**, ET INTEGRITAS, aliter grauitas, & integritas: quòd forte sic esset grauis, vt subagrestis videretur. ab Hortensio certe in P.

Syllæ causa dictus est *ἀπολύς ἀπολύτος ἀπεύχτος*, vt Gel. lib. primo cap. quinto refert. DELECTABAT ETIAM, videtur aliqua coniunctio inter Torquatos, & Triarios fuisse, quando Cicero hic, & libro primo de Finibus illos coniungit: quanquam hic Triarium seniore, ibi Triarium iuniorem cum L. Torquato coniungit, quod hic sit pater, ille filius, qui C. Triarius ibi dicitur. Quare in argumento orationis pro M. Scauro apud Asconium legere oportet: à C. Valerio Triario adolescente parato, præsertim quum idem Asconius etiam postea C. Triarium vocet. TRIARI, C. Valerii Triarii, qui in Sardinia contra M. Lepidum arma tulit, vt ait Asconius: vnde nos suspicati sumus Verrina tertia ita legendum esse: P. Lentulo, C. Triario Quæstoribus vrb. Hic, vt autor est Asconius, postea L. Lucullus in Asia, Pontoque legatus fuit: &, vt Liuius libro nonagesimo octauo scripsit, aduersus Mithridatem parum prospere pugnavit: & quidem apud Ziclam, quæ nobilis clade Triarii obid, opinor, à Plinio libro sexto capite tertio dicitur: quam quidem cladem Plutarchus in Lucullo, & Appianus in Mithridatico pluribus describunt. Is igitur postea quum in multis præliis fuisset versatus, rei militaris peritus habebatur ita, vt Pompeius in prælio Pharsalico eius consilium sit secutus, vt Cæsar lib. tertio de Bello civili scribit. Triarios vero è gente Valeria fuisse ostendat etiam Valeria, quæ Triarii soror epistola septima libri octavi Familiarium vocatur. SENECTYTIS, ex hoc verbo cognoscere possumus, patrem significari, quum filius L. Torquato iunior libro primo de Finibus esse videatur. EX ORE, ex ore? cum interrogatione & scribendum, & legendum putamus.

Tum Brutus, Torquati & Triarii mentione commotus, (vtrunque enim eorum admodum dilexerat) Næ ego, inquit, (vt omittam cætera, quæ sunt innumerabilia) de istis duobus cum cogito, doleo nihil tuam perpetuam autoritatem de pace valuisse; nam nec istos excellentes viros, nec multos alios præstanteis ciues Respub. perdidisset. Sileamus, inquam, Brute de istis, ne augeamus dolorem: nam & præteritorum recordatio est acerba, & acerbior expectatio reliquorum. itaque omitamus lugere; & tantum, quid quisque dicendo potuerit, quoniam id quærimus, prædicemus. Sunt etiam ex iis, qui eodem bello occiderunt, M. Bibulus; qui & scriptitavit accurate, cum præsertim non esset orator; & egit multa constanter. Appius Claudius focer tuus, collega, & familiaris meus, hic iam & satis studiosus, & valde cum doctus, tum etiam exercitatus orator, & cum auguralis, tum omnis publici iuris, antiquitatisque nostræ bene peritus fuit.

CAETERA, quibus dolendum sit. NIHIL, nihil valuisse, quod incideras in hominum pugnandi cupidorum insanias: quod epistola prima libri quarti, & epistola decima libri decimi sexti Familiarium legimus. AVTORITATEM, hic quæri possit, quo pacto, si autoritas fuit, non valuit, nisi ipse Philippica secunda hac de re loquens, sententiam vocet, quam hic autoritatem dixit: quod autoritas certe ab autore ducatur, & autor is sæpe dicatur, qui dat consilium, aut sententiam dicit: & ideo hoc

hoc loco perpetuam auctoritatem de pace suam dixit, quia sæpe dixit, se pacis autorem semper fuisse, vt epistola tertia lib. septimi Famil. & in orationibus pro Ligario, & pro Deiotaro videre licet. NAM, αἰτιολογία. ISTOS, L. Torquatum, & C. Triarium, qui iam pridem decesserant, vt hic affirmat, & de Triario vt sene licet existimare: de L. vero Torquato idem testatur epistola decima octaua libri decimi tertii ad Atticum: quo libro quum sæpe scribat de Torquato tanquam viuo post bellum ciuile, debemus credere, illum esse A. Torquatum, ad quem libro sexto Familiarium scribit: de quo nihil in hoc dialogo dicat, quod adhuc viueret, dicturus omnino, si mortuus fuisset, quum & amicus, & vir talis esset, qualis libro sexto Familiarium cognoscitur. PRAESTANTES CIVES, illos præstantissimos viros, lumina Reipub. tot Consulares, tot Prætorios, tot honestissimos senatores, omnem præterea florem nobilitatis, atque iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus, vt Philippica secunda queritur. SILEAMVS, quum vos eo animo ad me veneritis, vt de Repub. esset silentium, supra. ISTIS, L. Torquato, C. Triario, & aliis: vel istis rebus. NE AVGEAMVS DOLOREM, quasi cicatricem refricantes. NAM, αἰτιολογία. EST ACERBA, atqui recordationem præteritorum malorum esse iucundam, etiam prouerbiū docet: præterquam quod Cicero ipse epistola duodecima libri quinti Familiarium, poeta libro primo Aeneidos, Homerus libro decimo quinto Odysseæ, Aristoteles libro primo Rhetoricæ, & alii testantur: sed iucunda est, si sit item secura, vt ibidem Cicero loquitur: hic vero acerbior est expectatio, tantum abest, vt illa sit secura. Item iucunda solet esse recordatio malorum, in quibus fortuna potissimum dominetur: sed acerbior est recordatio illorum, quibus hoc modo Respub. sit vexata. ACERBIOR EXPECTATIO, Cicero, qua fuit prudentia, iam tum prouidebat, quæ post Cæsaris mortem sunt consecuta: quæ sua frustra semper verissima auguria rerum futurarum Philippica secunda vocat: qua de re Cornelius Nepos sic in Attico scribit: non ea solum Cicero, quæ viuo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam, quæ nunc vsu veniunt, cecinit vt vates. QVISQVE, illorum, quos Respub. perdidit. QVAERIMVS, vt à principio instituimus. EODEM BELLO, bello ciuili, quod Cæsar gessit, & scripsit. M. Marcus, & sic ab omnibus penè, præterquam à Paulo Orosio, Eutropio, Seneca, & Appiano, qui Lucium vocant, appellatur. BIBVLVS, M. Calpurnius Bibulus à Plutarcho in Cæsare vocatur: quam Bibulus cognomen in gente Publicia frequentius, vt apud Liuium libro vigesimo secundo, & vigesimo septimo, & apud Plutarchum in Marcello reperiatur. Is igitur Bibulus, vt Cæsar lib. tertio de Bello ciuili refert, iracundia summa fuit, inimicitiasq. habuit priuatas cum Cæsare ex Aedilitate cōceptas, & Prætura. Hinc, vt ait Suetonius, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum Cæsare in summo magistratu cōcordi, & consentiente collega, autores Bibulo vt inimico fuerunt numos pollicendi: ac pleriq. pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionē Rep. fieri: quū esset & Cæsaris inimicus, & Bibuli focer, vt Plutarch. ostendit. Itaq. Bibulus Consul factus Cæsari collegæ legē agrariam ferenti cœpit aduersari, & obnūciare, sed armis foro pulsus est. siquidem aduersarii κατέκλινον τὸ ἐξέσθαι, αὐτὸν δὲ ὡς κοπιῶν κόφινον ἐκ κεφαλῆς τῷ εἰς βλον κατεσκέδασε, vt ait Plutarch. in Pópeio. Ac postero die Bibulum in senatu cōquestum, nec quoquā reperto, qui super tali cōsternatione referre, aut cēsere auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erāt, in eam Cæsar cōegit desperationē, vt, quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud, quàm per edicta obnunciaret: in quibus Cæsare

inter coniuratos fuisse dicebat, eumque Bithynicam reginam vocabat, vt scribit Suetonius: quæ quidem edita vel ob id Cicero libro secundo ad Atticum Archilochia vocat. & postea multi Cæsaris acta rescindere conabantur, quod eo tempore Bibulus de cælo seruasset, vt in orationibus pro Dommo, & de Prouinciis Consularibus ostenditur. Ita Bibulus hominum admiratione, & beneuolentia in cælo tunc erat, & nouo quodam genere in summam gloriam venerat, vt libro secundo ad Atticum leges. Quare P. Vatinius Tribunus pleb. viatorem misit, qui illum domo vi extraheret, vt in oratione in Vatinius cognosces. Dum tamen Bibulus, vt ait Paterculus, vult hoc facto augere inuidiam collegæ, auxit potentiam. nam Cæsar vnus ex eo tempore omnia in Repub. & ad arbitrium administravit, vt Suetonius ait. Bibulum Vatinius etiam voluit interficere, vt in oratione in Vatinius legimus. Bibulus tamen non minus à Pompeio, quàm ab aliis, tot iniuriis affectus, ipsum Pompeium monuit, vt, quod epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum scribitur, insidias caueret. Sed hisce de rebus Plutarchus, Dion, & Appianus plura scribunt. Bibulus postea Consularis eam sententiam dixit, quam senatus est secutus, vt Pontifices de Ciceronis domo statuerent, in oratione pro Domo. Is Sulpicio & Marcello Consulibus in Syriam Proconsul est profectus, epistola tertia libri decimi quinti Familiarium: & quum intellexisset Ciceronem imperatorem appellatum fuisse, vt illi par esset, in Amano coepit laureolam in mustaceo querere, sed multos milites perdidit, epistola vigesima libri quinti ad Atticum. hinc M. Celi epistola sexta libri octauo Familiarium ita scripsit: Bibulus in Amano nescio quid cohortularum amisit. Deinde se oppido munitissimo, & copiosissimo tandiu tenuit, quandiu in prouincia Parthi fuerunt, epistola decima nona libri duodecimi Familiarium: ob id Cicero epistola octaua libri sexti ad Atticum ita cum stomacho scripsit: ego, nisi Bibulus, qui, dum vnus hospes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quàm domo sua, adniteretur de triumpho, æquo animo essem. nunc vero αἰχρὸν σωμαίνω: quod item epistola secunda, & tertia libri septimi ad Atticum queritur, & queritur iure, quum & inuidus Cato, & maleuolus Bibulus videretur, qualis epistola decima septima lib. secundi Familiarium describitur. De prouincia vero Bibulus decessit, quum iam Cicero in Italiam peruenisset, epistola tertia libri septimi ad Atticum: qui epistola vndecima libri noni ad Atticum venisse, & redisse dicitur: qui paulo post à Pompeio toti officio maritimo propositus fuit: quumque multos dies à Cæsarianis terra prohibitus esset, morbo ex frigore, ac labore implicitus, decessit, vt Cæsar libro tertio de Bello ciuili, & Dion libro quadregesimo primo testantur, quamuis Paulus Orosius libro sexto capite decimo quinto paulo aliter scribat. EGIT, vt contra Cæsarem, quæ diximus. CONSTANter, hinc, M. Bibulum epistola prima libri decimi quinti Familiarium, & in oratione pro Domo virum fortissimum vocat. atque hic non præmittam illud, quod nescio quis ad Cæsarem scripsit, quoquo modo scriptum sit apud Sallustium: M. Bibuli fortitudo, atque animi vis in Consulatum erupit: hebes lingua: magis malus, quàm callidus ingenio. Quid ille audeat, cui Consulatus maximum imperium maximo dedecori fuit? APPIIVS CLAVDIVS, Ap. Claudius Pulcher eius Appii, qui cum P. Seruilio Consul fuit, filius, vt in oratione de Responis agnosces. Hic pauper cum duobus fratribus, & duabus sororibus est relictus, vt Varro libro tertio cap. decimo sexto de Re rustica testis est. Fratres fuerunt P. Clodius, & C. Claudius. & de C. Claudio Dion lib. trigesimo nono, & Asconius scribunt, cuius filii fuerunt Appii Claudii ambo, sed alter Appius maior, alter Appius minor

minor, appellati, vt apud Asconium, & Cælium lib. octauo Familiarium reperiens. P. Clodium eius fratrem fuisse cognosces ex orationibus pro Domo, & in Pisonem, & Asconii scriptis, vt alia mittam. Qui quidem Clodius videtur causa fuisse, vt Appius ipse à Cicerone alienaretur, quum prius esset amicus ita, vt olim Cicero inter alios constituerit, qui omnia indicum dicta perscriberet, vt in oratione pro P. Sylla demonstratur. Sorores vero duæ, quarum altera Clodia L. Lucullo nupsit, vt autor est Varro libro tertio capite decimo sexto de Re rustica: ob id Lucullus Appium vt vxoris fratrem ad Tigranem misit, vt Plutarchus in Lucullo refert, vbi scribit etiam, illam ab eo repudiatam fuisse, quum Lucullus, vt in oratione pro Milone legimus, iuratus, se quæstionibus habitis, dixisset comperisse, P. Clodium cum ea nefarium stuprum fecisse. Altera Claudia, quam Metellus Celer habuit vxorem, vt supra diximus: & ita duæ sorores, vt ait Varro, Appio Claudio, & P. Clodio fuerunt: quibus tamen Terentiam Plutarchus addit in Cicerone, & ipse Cicero lib. primo Famil. non pluris Bonam Deam, quam treis sorores P. Clodium fecisse testatur: quod forte Teretia soror esset quidem, sed vel ex matre tantum, vel certe non germana. nam si eodem patre nata fuisset Claudia diceretur. Hunc Appium Cæsar olim in suo exercitu præfecit, vt in oratione pro Sestio scribitur his verbis: Cæsar erat ad portas cum imperio: erat in Italia eius exercitus, inque eo exercitu ipsius Tribuni plebis inimici mei fratrem præfecerat. Quin idem Cæsar Consul videtur operam dedisse, vt Appius Aedilis designaretur ita, vt Aedilitatem Pifone, & Gabinio Consulibus gereret: quod obscure Cicero in oratione pro Domo significat: hoc simulachrum quidam homo nobilis non alienus ab hoc religioso Libertatis sacerdote ad ornatum Aedilitatis suæ deportauit. Sic enim interpretor: quidem homo nobilis non alienus ab hoc religioso Libertatis sacerdote, id est, Appius Claudius frater P. Clodii, qui tunc volebat esse veluti Libertatis sacerdos. atque arbitror, hanc Aedilitatem epistola decima libri secundi ad Q. fratrem illis verbis significari: togam sum eius prætextā, quam erat adeptus Cæsar Consule, magno risu hominum cauillatus. Aediles enim toga prætexta utebantur, vt ostendit in oratione Post reditum in senatu, & in oratione in Vatinius, vbi Aedilitiam prætextam togam vocat. Appius tamen posteaquam intellexit, posse se interuersa Aedilitate Pifone Consule Prætorem renunciari, si modo eadem prima litera competitorem habuisset aliquem, Aedilitatem duobus in locis, partim in arca, partim in hortis suis collocauit, vt ait Cicero in oratione pro Domo: vbi sunt item illa verba: in eo prouidisti, ne frater te accusare posset. Curauit enim Clodius, opinor, vt Appius frater Prætor designaretur. Prætor certe fuit anno sequenti Lentulo, & Metello Consulibus, vt Dion libro trigesimo nono scribit, & Cicero ipse in orationibus pro Domo, & in Pisonem sæpe demonstrat: quum tamen mos esset, vt inter Aedilitatem, & Præturam biennium minimum interesset, vt epistola vigesima quinta libri decimi Familiarium declaratur. atque ne tunc quidem Appius, quum illi propter Clodium fratrem propè necesse esset eas agere partes, inimicus Ciceronis fuit, vt epistola decima libri tertii Familiarium dicitur. Quin illo Præatore petente, id est, vt ego interpretor, quærente, & volente, Cicero, vt apparet in oratione pro Domo, fuit reuocatus: quamuis Prætores omnes promulgassent, præter illum, à quo non fuit postulandum, fratrem inimici, vt ait in oratione in Pisonem. Postea fuit Appius *καρδίωνος ἡγεμὼν*, vt ait Plutarchus in Cæsare: & tandem cum L. Domitio Consul, ad quod vsque tempus videtur durasse, quod inter eum, & Ciceronem simultatis fuit. Tunc enim demum

sunt reconciliati, vel paulo ante, vt libro primo Familiarium cognoscimus: atque id ipsum per Cn. Pompeium, vt ad Brutum scripsit, quod Quintilianus libro nono capite tertio refert: vel per Graios, vt epistola decima libri secundi ad Q. fratrem scribit: quem reditum in gratiam illustrem vocat epistola decima libri tertii Familiarium. Se vero ab eo diligenter statim coëptum esse, vt similitudinem deposuerunt, Cicero sensit. nam & honorificus Consul in eum fuit Appius, & suauis amicus, & studiorum illius studiosus, epistola decima tertia libri secundi Familiarium: & cum Pontino Ciceronis amico triumphare volente fuit, epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, & epistola quarta libri tertii ad Q. fratrem. Vnde postea Pontinus epistola decima libri tertii Familiarium dicitur illi memoriam, beneuolentiamque præstitisse. Quum tamen à principio provinciam ex S. C. vt ex libro primo Familiarium constat, habuisset, sed Ciliciam nominatim sibi dari vellet, & Comagenum Regem commendari, vt postea Ciceroni Ariobarzanes epistola secunda libri decimi quinti Familiarium dicitur esse commendatus, Cicero de Comageno Rege rem discussit, eumque lusit iocose satis, neque solum illud extorsit oppidulum, quod erat positum in Euphrate, & Zeugmate, quod Appius addi provinciae Ciliciæ cupiebat, vt postea *ἡ πόλις Αὐγυστεῖα* attributas Cicerone Proconsule scimus, sed præterea togam est eius prætextam, quam erat adeptus Cæsare consule, magno risu hominum cauillatus, vt ex epistola decima libri secundi ad Q. fratrem retulimus: ubi iocus est, sed perobscurus: quem tamen, quia pertinet ad rem, nos conabimur explicare. Quod nolit, inquam, renouare honores eosdem, quo minus togam prætextam interpolet quotannis, decernendum nihil censeo: hoc est, quia non vult Appius esse Romæ, & eosdem honores, & præsertim Aedilitatem, quam interuertit, renouare, & nihil damni renouandis vrbis honoribus facere, sed vult foris esse, vbi lucrari possit, quod Romæ facere non posset, vbi renouandi honores necesse esset prætextam togam magistratuum vestem saltem renouare, & refarcire, si nollet nouam parare: quod ille ne faciat, & ne quotannis prætextam togam interpolet, renouet, refarciat, & quasi reficiat, vult exire: quia igitur sic auarus est, vt nihil vnquam velit erogare, sed semper velit lucrari, nihil hac de re, vel nihil illi decernendum censeo. In quo quidem ioco mordet Appii ambitionem, per quam quotannis honores habuerit: mordet auaritiam, & cauillatur togam prætextam, quam semper eandem habuerit, sed interpolatam: & iocatur ex ambiguo, nihil decernendum censeo, vt sumus interpretati. Sed, quod sequitur, multo difficilius est: vos autem homines nobiles, qui Busrenum prætextatum non ferebatis, Comagenum ferebatis: nam quo loco videmus nunc scriptum, Busrenū, alii libri habent, Buscyum, ita, vt viri docti nesciant diuinare, quo modo fuerit à Cicerone scriptum: nos tamen putamus, vel Belgicum, vel Transrhenanum, vel Rutenum, scribi oportere, certe nomen Gallicum esse à loco, quod cum Cæsare sit Appius olim profectus, vel vnde sibi togam prætextam pararit. nam Gallicæ gentes pulchras texunt vestes, vt lib. decimo nono cap. primo scribit Plinius, qui lib. ite octauo cap. quadragesimo octauo Parthorum gētes Gallis, vt hic Cic. Comagenos Busrenis, opponit. Hæc vero fabula de toga prætexta Appii sic nota fuit, vt postea initio belli ciuili quum Cæsar nescio quem magistratum Appio polliceretur, vt secum esset, nec ille, vt inconstans epistola prima libri octauo ad Atticum cognoscitur, recusaret, Cicero cum Cælio sic epistola decima sexta libri secundi Familiarium sit iocatus: togam prætextam texi Appio puto te audiuisse: quo loco nunc, Oppio, non bene legunt. Illum quoque de rebus

de rebus hisce lufit olim Domitius in senatu, ipsum propterea iſſe ad Caſa-
rem, vt aliquem Tribunatum auferret, quod epiftola duodecima libri ſecun-
di ad Q. fratrem leges. Is Conſul adhuc ſine lege ſuo ſumptu, vt dicitur epi-
ſtola decima quinta libri quarti ad Atticum, in Ciliciam cogitabat: & ita ſi-
ne lege curiata confirmabat ſe Lentulo ſucceſſurum, quod epiftola ſecunda
libri tertii ad Q. fratrem, & epiftola vltima ad Lentulum legitur: & ſucceſ-
ſit, vt epiftola ſeptima libri tertii Familiarium cognoſces: ſucceſſit inquam,
& vt dicitur epiftola prima libri ſexti ad Atticum, *ὅς ἀπαρτίων* prouinciam
curauit, ſanguinem miſit, quicquid potuit, detraxit, & poſtea Ciceroni
tradidit eneſtam: qui tamen operam dedit, vt vulnera quàm minima Appii
contumelia ſanaret, vt ait epiftola decima ſeptima libri quinti ad Atticum:
quamuis nonnulli amici Appii ridicule interpretarentur: qui Ciceronem
iccirco putabant bene audire velle, vt ille male audiret: quod Appius etiam
credidit, & ad Ciceronē ex itinere bis, terue *ὑπομνήματα* literas, vt epiſto-
la prima libri ſexti ad Atticum legimus, miſit: quibus Cicero epiftolis, quæ
ſunt libro tertio Familiarium, reſpondit, & ſe purgauit: ſed dum in pro-
uincia omnibus rebus illum ornat, ſubito factus eſt accuſatoris eius ſocer,
vt ait epiftola ſexta libri ſexti ad Atticum. Nam Dolabella reum fecit Ap-
pium, qui, ſimulatq. Dolabella acceſſit ad tribunal, introiit in urbem, trium-
phique poſtulationem abiicit, vt Cælius epiftola ſexta libri octauī Familia-
rium ſcribit: ſed, vt ſcribitur epiftola vndecima, & duodecima libri tertii
Familiarium, abſolutus eſt, quum maiſtatis, & ambitus fuiſſet accuſatus:
& abſolutus eſt, Hortenſio, & Bruto defendentibus, vt ſupra dictum eſt:
quumque adiutus à Cælio fuiſſet, vt epiftola ſexta libri octauī Familiarium
apparet, in eum tamen poſtea fuit ingratus, vt epiftola duodecima libri octa-
uī Familiarium dicitur: vnde nata ſunt inter eos inimicitie ita magnæ, vt
Cælius in bello ciuili ſequi Pompeium noluerit, ne, quod ſcribit epiftola
decima ſeptima libri octauī Familiarium, Appium videret. Appius poſt ab-
ſolutionem Cenſor, vt Cicero epiftola decima, & vndecima libri tertii Fa-
miliarium ſperabat, eſt factus, & quidem cum L. Piſone, vt Cæſar oſten-
dit libro primo de Bello ciuili: qui multos notaui, qui ad Cæſarem ſe con-
tulerunt, vt Dion libro quadrageſimo ſcribit. Ipſe vero Appius in bello
ciuili Pompeium vt ſuæ filię ſocerum ſecutus eſt: & quia detraxerat rebus
Cæſaris, vt Plutarchus affirmat: & quia cum Dolabella, & cum Cælio
Cæſarianis inimicitias recentes gerebat, epiftola prima libri noni ad At-
ticum. Is à Pompeio Achaie quum fuiſſet præfectus, euentum grauissi-
mi motus explorare, vt ait Valerius Maximus libro primo capite octa-
uo, cupiens, Pythici oraculi fidem voluit experiri, quod Oroſius libro
ſexto capite decimo quinto ſcribit: & oraculum accepit, quod Lucanus
libro quinto ſic explicat: effugis ingentes, tanti discriminis expers, bel-
lorum Romane minas, ſolūſque quietem Euboici vaſta lateris conualle te-
nebis. & ſanè ibi ante Phariſalicum certamen morbo conſumptus, prædi-
ctum à Deo locum pro ſepultura poſſedit, vt Valerius Maximus libro pri-
mo capite octauo ſcribit. ob id fortasſe Cicero poſtea Tuſculana prima ſcri-
pſit Appium *νεκροῦντα* feciſſe, & libro primo de Diuinatione, ſortilegis, &
ὅς ἡρώδης vt ſolitus fuiſſe. *SOCER TVVS*, epiftola quarta libri tertii
Familiarium: quamuis poſtea Brutus Porciam filiam Catonis vxorem duxe-
rit, vt Valerius Maximus libro quarto capite ſexto, & Plutarchus in Bruto
ſcribunt. *COLLEGA*, in Auguratu, vt epiftola quarta, & decima lib. tertii
Familiarium, & libro ſecundo de Diuinatione ſcriptum videbis. *FAMI-
LIARIS MEVS*, quamuis epiftola prima libri tertii Familiarium intermiſſa

aliquando consuetudo dicatur, ut ostendimus: amicum suum libro primo de Diuinatione, & Tusculana prima vocat. **DOCTVS**, hinc epistola septima libri tertii Familiarium, hominem summa prudentia, multa doctrina, & plurimo rerum usu: & in oratione pro Scauro humanitate, & sapientia præditum vocauit. **AVGVRALES**, auguralis iuris, de quo scripsit ad Ciceronem, ut epistola quarta, & nona libri tertii Familiarium dicitur, quam inter eum, & C. Marcellum magna fuit dissensio, quod libro secundo de Diuinatione, & libro secundo de Legibus ostendit. **PVBLCI IVRIS**, supra: **ANTIQVITATISQVE NOSTRAE BENE PERITVS FVIT**, ut esse debet orator, quod supra sæpe retulimus.

L. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat. Duo præterea Lentuli consulares; quorum Publius ille nostrarum iniuriarum ultor, auctor salutis, quidquid habuit, quantumcunque fuit, illud totum habuit è disciplina. instrumenta naturæ deerant: sed tantus animi splendor, & tanta magnitudo, ut sibi omnia, quæ clarorum virorum essent, non dubitaret asciscere, eaque omni dignitate obtineret. **L. autem Lentulus** satis erat fortis orator, si modo orator, sed cogitandi non ferebat laborem: vox canora, verba non horrida sanè, ut plena esset animi, & terroris oratio. quæreres in iudiciis fortasse melius: in Repub. quod erat, esse iudicares satis. Ne **Titus** quidem **Posthumius** contemnendus in dicendo, de Repub. vero non minus vehemens orator, quàm bellator fuit, effrenatus, & acer nimis, sed bene iuris publici leges atque instituta cognouerat.

L. DOMITIUS, **L. Domitius Aenobarbus**, qui filius fuit **Cn. Domitii**, quem supra diximus cum **L. Crasso** Censorem fuisse: ut epistola octaua libri octauo Familiarium, & ex **Suetonii Nerone** cognoscas. Hunc adolescentem clarissimum, ac principem iuuentutis **Verrina** tertia vocat: ubi scribit, in eo tantum pudorem fuisse, ut **Chelidonem** meretricem ab se nominari vix sibi honestum esse arbitraretur. Quum princeps igitur esset iuuentutis, in eo postea maxime **Ciceronis** ambitio nitebatur, quum peteret Consulatum, ut ait epistola prima libri primi ad **Atticum**. Dedit vero, quàm contemneret populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima, ut ait **Cicero** in oratione pro **Milone**, quo loco sic **Asconius** interpretatur: constantiam **L. Domitii**, quam in **Prætura** præstitit, significat. nam eo tempore quum **Cn. Manlius** **Tribunus plebis** subnixus libertinorum, & feruorum manu, perditissimam legem ferret, ut libertinis in omnibus tribubus suffragium esset, idque pertumultum ageret, & **clium capitulinum** obsideret, discusserat, perruperátque cœtum **Domitius** ita, ut multi **Manlianorum** interficerentur: quo facto & plebem infimam offenderat, & senatus magnam gratiam inierat. Quæ verba si legantur ita, ut sunt scripta, **Asconius** à **Cicerone**, & à se ipso videatur dissentire, & rem ipsam ignorare, quæ sic habeat: **C. Manlius** **Tribunus plebis**, quo anno **Cicero** **Prætor** fuit, duas leges tulit, alteram de bello **Mithridatico** **Cn. Pompeio** extra ordinem mandando, quam **Cicero** suauis: alteram perniciosam de libertinorum suffragiis, ut ex

vt ex verbis & Ciceronis, & ipsius Asconii in oratione pro Cornelio cognoscet. Tunc igitur, vt apparet, L. Domitius gessit, quod scribit Asconius: sed quo pacto in Prætura, quum ipse Pisone, & Gabinio Consulibus annis septem minimum post Prætor fuerit? Legendum dicet aliquis, in Asconio, vt in aliis libris legitur, Cn. Domitii: quasi vero Asconius non interpreteretur verba Ciceronis, in quibus ille certe de L. Domitio loquatur. & Cn. Domitius multo serius etiam Philippo, & Lentulo Consulibus Prætor fuit, vt epistola tertia libri secundi ad Q. fratrem videmus. Relinquitur igitur, vt vel Prætura tollatur, vel dicatur, in Prætura Ciceronis: & C. Manilius apud Asconium legatur. Accedit, quod Plinius ita libro octauo capite trigesimo sexto scribit: annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala Consulibus ad XIII. Cal. Octob. Domitium Aenobarbum Aedilem Curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in Circo dedisse. De L. Domitio sic in oratione in Vatinius scribit: L. Domitium, cuius dignitas, & splendor perstringebat, credo, oculos Vatinii: quem tu propter commune odium in bonos oderas, in posterum propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, ante aliquanto timebas: cuius etiam rei epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum meminit. L. igitur Domitius anno sequenti post Vatinii Tribunatum, & Cæsaris Consulatum, Pisone, & Gabinio Consulibus Prætor fuit, quod ostenditur epistola secunda libri primi ad Q. fratrem: quo tempore Cæsarem abeuntem Consulatu, quem aduersus auspicia, legesque gessisse existimabatur, ad disquisitionem senatus vocauit, vt Suetonius in Cæsare, & Nerone testatur. Post Præturam quum suo anno Consulatum peteret, repulsam tulit, quod Pompeium, & Crassum, qui tum secundum Consulatum petebant, competitores habuit: quibus ille quidem fortiter restitit, præsertim M. Catone, cuius sororem Porciam habuit uxorem, hortante, sed parum abfuit, quin, prius interfecto seruo, ipse quoque interficeretur. Quare domum quum se recepisset, Pompeius, & Crassus Consules iterum sunt creati: quod Plutarchus in Pompeio, & Catone, Appianus libro secundo, & Dion libro trigesimo nono referunt: hinc Cicero epistola octaua libri quarti ad Atticum scribit, certe significat, & se olim, & Domitium tunc ab iisdem oppugnatos fuisse. Anno tamen sequenti cum Appio Claudio, vel inuito Pompeio, Consul factus, vt Pompeio gratiam referret, Gabinium, quem ille defendebat, oppugnauit, vt Dion libro trigesimo nono scribit, quod & Cicero epistola vndecima libri secundi ad Q. fratrem significat. Sed ipse tunc, & collega male audiuerunt, quasi pactionem cum candidatis consularibus fecissent, vt prouincias haberent, vt Cicero epistola decima septima libri quarti ad Atticum scribit: si modo Ciceroni credendum est, qui Appium non admodum diligebat, vt ex his, quæ diximus, apparet: & cum L. Domitio iam pridem simultatis aliquid habuisse videtur ita, vt eum sæpe mordeat, vt epistola octaua libri quarti ad Atticum, quum scribit, ei merito accidisse, vt oppugnaretur: vt epistola duodecima libri secundi ad Q. fratrem, quum ait: Domitius se derideri putasset, si esset à me rogatus. hoc est enim eius quotidianum, se ne Tribunum militum quidem facere posse. Ob id ille fortasse postea de Ciceronis supplicationibus inique transigi volebat, quod epistola vndecima libri octauo Familiarium Cælius affirmat. Illum certe epistola prima libri septimi, & octauo ad Atticum stultum vocat, nec aliter eum describit Cælius libro octauo Familiarium, vbi testatur, eum sibi inimicissimum fuisse, atque eò magis, quod per iniuriam sibi putabat Auguratum ereptum, cuius rei Cælius autor fuisset. Eum tamen in iudicio Milonis, quum Pom-

peius vt Consulare quæstioni præesse voluisset, Cicero causæ feruens, in ipsa oratione laudauit. In principio belli ciuili illi Gallia prouincia, vt scribit Cæsar obuēnit, & quidem vltior, vt epistola vndecima libri decimi sexti Familiarium cognoscimus. Itaque Corfinium quum venisset, non ita multo post à Cæsare, vt Cæsar ait, obsessus, & à Pompeio, quod Cicero libro octauo ad Atticum sæpe quæritur, desertus, in desperatione rerum mortem timore appetitam ita expauit, vt haustum venenum poenitentia euomuerit, medicumque manumiserit, quod sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. quod Suetonius in Nerone, & Plinius libro septimo capite quinquagesimo tertio scribunt. In ea obsidione militibus in concione agros ex suis possessionibus pollicitus est, vt affirmat Cæsar libro primo de Bello ciuili, & Dion libro quadagesimo primo, vbi scribit eum admodum diuitem fuisse: quod Syllanis temporibus sibi diuitias ingentes comparasset: quod, vereor, ne sit falsum, quum Domitius illis temporibus admodum adolescens, & penè puer esset ita, vt vix rem familiarem curare posset: nisi forte pater eo modo diuitias filio comparauit. Ille Corfinii, quum de fuga cogitaret, à Cæsare captus est, vt ait Suetonius in Nerone, vel potius à militibus Cæsari traditus, vt Cæsar ipse scribit: quamuis Cicero audisset, vt ait epistola octaua libri octauo ad Atticum, eum se Cæsari tradidisse. Eum Cæsar dimisit incolumem, ei que aurum reddidit, vt ipse Cæsar, & Appianus scribunt: etsi Lepidus, vt apparet epistola vigesima secunda libri octauo ad Atticum, Ciceroni dixit, pecuniam Domitio satis grandem non esse redditam. Dimissus vero videtur epistola vigesima secunda libri octauo ad Atticum se multos dies occultasse, donec ad Malsilienses venit, quos obsidione laborantes quum aduentu suo confirmasset, repente destituit, vt ait Suetonius in Nerone: quanquam non destituit, sed, vt Cæsar libro secundo de Bello ciuili scribit, quum illi sese dedere sine fraude constituissent, eorum voluntate cognita, nauibus tribus comparatis, nactus turbidam tempestatem profectus est: & quum ad Pompeium peruenisset, *αὐτὸν αἰεὶ, ὡς τὸν αἰεὶ, ὡς τὸν αἰεὶ*, vt in Pompeio Plutarchus ait, *ἀγαμέμνονα καλῶν, καὶ βασιλέα βασιλείων, ἐπίφθονον ἐπὶ τοῖς*: qui demum acie Pharsalica occubuit, vt Suetonius in Nerone refert. nam in illo prælio illi numine pugna aduerso dextri frons tradita Martis, vt libro septimo Lucanus ait: quamuis aliter dicat Appianus: sed ex castris paulo post in montem refugiens, quum vires eum lassitudine defecissent, ab equitibus est interfectus, vt Cæsar libro tertio de Bello ciuili scribit: quod & Lucanus ita libro septimo dolet: mors tamen eminuit clarorum in strage virorum pugnacis Domiti, quem elades fata per omnes ducebant: nusquam Magni fortuna sine illo succubuit: victus toties à Cæsare, salua libertate perit: tunc mille in vulnera lætus labitur, ac venia gaudet caruisse secunda: cum his etiam sentit Appianus. Cicero tamen ab Antonio fuisse occisum Philippica secunda criminatur: de quo quidem Domitio nescio quis apud Sallustium ita loquitur: an L. Domitii magna vis est, cuius nullum membrum à flagitio, & facinore vacat? lingua vana, manus cruentæ, pedes fugaces, quæ honeste nominari nequeunt, inhonestissima. Suetonius quoque in Nerone hominem neque satis constantem, & ingenio truci fuisse testatur, quum etiam illud addit: consultante Cn. Pompeio de medijs, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. DVO, Publius, & Lucius. LENTVLI, Cornelii Lentuli. CONSVLARES, vt dicetur. PVBLIVS, P. Cornelius Lentulus, cui Spinter secundarum, vt ait Plinius libro septimo capite duodecimo, vel vnus asseclarum, vt Valerius Maximus libro nono capite decimo quinto refert, cognomen Spinteris dedit.

dedit. æquales enim illum Spinterem esse dixerunt, vt Quintilianus libro sexto capite quarto scribit. Hic Aedilis Curulis Cicerone Consule, omnium illius consiliorum particeps, periculorumque socius fuit, vt in oratione Post reditum ad Quirites est scriptum. In qua quidem Aedilitate omnes superiores, vt libro secundo de Officiis ostenditur, vicit: sed Tyria purpura di-bapha in prætexta vsus improbatur, vt Plinius libro nono capite trigesimo nono refert. Eundem nos Afranio, & Metello Consulibus credimus Prætorem fuisse, & primum, quod Plinius libro decimo nono capite primo scribit, carbasina vela in theatro ludis Apollinaribus, quos Prætores faciebant, duxisse: &, quod idem Plinius ostendit libro trigesimo sexto capite septimo, amphoras ex onyche, ac vrceos magnitudine cadorum ostendisse. Cæsare, & Bibulo Consulibus certe ipsius Cæsaris beneficio in collegium Pontificum venit, & prouinciam Hispaniæ ex Prætura habuit, vt Cæsar ipse libro primo de Bello ciuili demonstrat: qui lib. item tertio scribit, eum cum Domitio, & Scipione de sacerdotio Cæsaris contendisse, id est, vt ego interpretor, de sacerdotio Pontificis Maximi. nam Lentulus certe tum pontifex erat, vt diximus, sed minor. Hinc Cicero in oratione de Responsis illum Pontificem vocat, & in oratione pro Domo cum illo tanquam Pontifice loquitur: libro vero primo Familiarium scribit, eum Pisone, & Gabinio Consulibus Hispaniam citeriorem cum imperio obtinuisse. Is in petitione Consulatus, vt ait Cæsar libro primo de Bello ciuili, à Cæsare subleuatus est: qui Consul designatus nunquam dubitauit sententiam de salute Ciceronis, & de Repub. dignam dicere, vt in oratione Post reditum in senatu videbis. Vt vero magistratum inuit, id est ex Cal. Ian. quoad perfecta res est, de Cicerone retulit, legem promulgauit, tulit, vt in oratione pro Domo dicitur: & ita, quod scriptum est epistola prima libri primi Famil. nisi perfecta rede Cicerone, non conqueuit. Vnde multi Lentulo propter illius actionis amplitudinem, & gloriam inuiderunt, quod libro primo Familiarium dicitur. Cicero vero sic in eum gratus fuit, vt in orationibus Post reditum ad Quirites, & in senatu illum parentem, & Deum suæ vitæ, fortunæ, memoriæ, & nominis vocarit: & libro primo Familiarium dixerit, vitam sibi esse acerbam, quia idem in causa Lentuli, quod ille in sua, efficere non posset. Cupiebat enim Lentulus Ptolemæum Regem in Aegyptum reducere, & ob id senatusconsultum in Ciceronis sententiam faciendum curarat, vt Pompeius rei frumentariæ præficeretur, & ipse Regem reduceret: quæ res partim scribitur, partim significatur epistola prima libri quarti ad Atticum, & in orationibus pro Domo, & in Pisonem, & apud Plutarchum in vita Pompeii. Illud Dion addit libro trigesimo nono, eum adhuc Consullem operam dedisse, vt filius à nescio quo Torquato adoptaretur, quo salua lege, quæ vetabat duos ex eadem gente Augures esse, in Augurum collegium cooptari posset, quamuis Faustus Syllæ filius, qui & ipse Cornelius erat, Augure esset. Deinde Proconsul in Ciliciam profectus, T. Ampio, vel T. Appio, vt libro primo Familiarium etiam legitur, successit: eamq. prouinciam triennio ferè obtinuit, Marcellino certe, & Philippo Consulibus, vt libro primo Familiarium, & libro secundo ad Q. fratrem cognosces: donec Appius illi successit, vt libro item primo Familiarium dicitur: quod factum est post ipsius Appii Consulatum, hoc est Caluino, & Messala Coss. Interea vero Lentulus rem sic præclare gessit, vt imperator sit appellatus, vt ostendunt inscriptiones epistolarum libri primi Familiarium, quas eo tempore Cicero scripsit. Quin, vt ego ex epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum coniicio, triumphauit: sed ob id tantum æris alieni videtur fecisse,

ut Cicero in Cilicia Proconsul audiuerit, quod epistola prima libri sexti ad Atticum scripsit, eum præter Tusculanum proscriptisse. Initio vero belli civilis quum decem cohortibus Asculum oppidum teneret, Cæsaris aduentu cognito, Corfinium ad Domitium profugit: vbi non ita multo post quum se cum cæteris Cæsari dedidisset, ab eo incolumis est dimissus, ut Cæsar ipse libro primo de Bello civili scribit: de quo Cicero epistola decima tertia libri noni ad Atticum Cæsari gratias egit. Hanc *dispositio* Corfiniensem Lentulus postea reformidans, se Puteolis occultabat, & *admonens* erat, ut Cicero epistola duodecima, & decima quinta libri noni ad Atticum loquitur. Ad Pompeium tamen etiam deinde profectus est, & illum victum, & fugientem est secutus, sed, ut ego puto, consequi non potuit: quamuis illum Paternus dicat Pompeio fugienti fortunam comitem aggregasse. Nam Cæsar ostendit libro tertio de Bello civili P. & L. Lentulos à Rhodiis non fuisse receptos, dicturus idem de Pompeio, si idem Pompeio simul accidisset, ut profectò simul accidisset, si simul fuissent. Quamuis enim P. Lentulus P. F. epistola decima quarta libri duodecimi Familiarium idem Pompeio scribat accidisse, non ita tamen eos coniungit, ut simul fuisse videantur. Certe, quum Pompeius interficeretur, neuter eorum videtur interfuisse, ut de L. Lentulo dicemus. Quid postea factum sit P. Lentulo, nescimus: illud scimus Ciceronem multo post audiuisse, illum Rhodi esse, quod epistola decima tertia libri undecimi ad Atticum scripsit. ILLE, *ἡμεῖς*. *NO-*
STRARVM INIURIARVM, iniuriarum, quibus nos à P. Clodio fueramus affecti. *ULTOR*, orationes Post reditum lege. *AUTOR SALVTIS*, in orationibus Post reditum videbis, *QVICQVID HABVIT, QVANTVM CVNQVE FVIT, ILLVD TOTVM HABVIT EX DISCIPLINA*, sic supra de M. Pisone. *E DISCIPLINA*, artibus enim P. Lentulus semper studuit, ut libro primo Familiarium Cicero scribit. *INSTRVMENTA NATVRÆ*, ut acumen, ut gestus, ut reliqua id genus, quæ à natura potius, quàm ab arte proficiuntur. *DĒERANT*, quum ex disciplina haberet, quicquid habebat: contra C. Pisoni, & C. Curioni aderant, infra. *SĒD TANTVS ANIMI SPLENDOR, ET TANTA MAGNITVDO*, hic P. Lentulum potius ut amicum, quàm ut oratorem, commendat à liberalitate, & animi magnitudine, quas virtutes illi quum alibi, tum libro primo Familiarium sæpe tribuit. *CLARORVM VIRORVM*, principum, in quibus fuisse dicitur lib. primo Familiarium. *OMNI DIGNITATE*, librum primum Familiarium lege. *L. AVTEM LENTVLVS*, ne longum faciam, mittam coniecturas, quæ multæ sunt, cur ego credam hunc esse L. Cornelium Lentulum Flaminē Martialem, quem Nigrum vocat Asconius: quemq. Cicero dicit in oratione in Vatinius Gabinii competitorem fuisse: quum multo plures sint, cur arbitrer, atque adeo affirmem, esse L. Cornelium Lentulum Cruscillum, qui Pisone, & Gabinio Consulibus Prætor fuit, ut epistola secunda libri primi ad Q. fratrem, & in oratione in Pisonem leges: sed postea multos annos videtur iacuisse fortasse, quod ambitus accusatus fuisset, quem P. Clodius patrocínio suo protexit, quamuis ab eo prius ipse fuisset accusatus, ut in oratione de Responsis, & apud Valerium Maximum libro quarto capite secundo reperies. Postea tamen Consul est factus cum C. Marcello, quum iam salua Repub. saluus, ut Paternus ait, esse non posset. premebatur enim ære alieno: cuius magnitudine, & spe exercitus, ac provinciarum, & Regum appellandorum largitionibus movebatur, seque alterum fore Syllam inter suos gloriabatur, ad quem summa imperii rediret. Itaque Cæsari belli civilis initio aduersatus est, ac ne de pace quidem agi voluit,

voluit, sed egit omnia raptim, & turbate ita, vt M. Antonius, & Q. Cassius Tribuni plebis vrbe coacti sint exire, vt Cæsar libro primo de Bello ciuili, Plutarchus in Pompeio, Appianus, Dion, & alii scribunt. Dumque hæc agerentur, quo maius suum beneficium faceret, simulatque expedisset, quæ essent necessaria de Repub. dixit, se de Ciceronis triumpho relaturum, vt epistola decima libri decimi sexti Familiarium scribitur. Sed ante, quàm id fieret, Pompeius, & Consules, vt ait Cæsar, ex Vrbe sunt profecti. Deinde quum C. Cassius Tribunus plebis mandata ad Consules, vt epistola decima nona libri septimi ad Atticum dicitur, attulisset, vt Romam irent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent, Lentulus Consul, vt ait Cæsar, ad aperiendum ærarium venit, ad pecuniam Pompeio ex S. C. proferendam, sed tantus eum repente terror inuasit, vt protinus, aperto sanctiore ærario, ex Vrbe profugeret. Tum vero Balbus minor, vt epistola nona libri octauī ad Atticum refertur, occulta via cucurrit ad hunc L. Lentulum iussu Cæsar, cum literis, cum mandatis, cum promissione Prouinciæ, Romam vt rediret: quod Balbus maior in primis cupiebat, vt epistola vigesima quarta libri octauī ad Atticum demonstratur. Sed Balbus minor Capusii audiuit, quod scriptum est epistola quarta libri noni ad Atticum, illum iam transmississe. Quare quum illum tum consequi non potuisset, anno proximo ad Dyrhachium castra hostium ingressus, locutus est cum eo dubitanti, quanti se venderet, vt Paterculus libro secundo scribit, vbi L. ipsum Lentulum Consulem vocat, quum res ipsa loquatur, tum Proconsulem fuisse, & Asinius epistola trigesima secunda libri decimi Familiarium ita dicat: Balbus ludis prætextam de suo itinere ad L. Lentulum Proconsulem sollicitudum posuit. Hinc Lucanus libro octauo modo Consulem dixit, quod paulo ante Consul fuisset: cui libro septimo scribit iniacie cornu sinistrum datum fuisse, quamuis Appianus contrarium dicat. Idem victum, & fugientem hortatus est, vt Aegyptum peteret, vt Lucanus libro octauo scribit, & Paterculus autor est, Pompeium cum duobus Lentulis profugisse: quod falsum videri potest, vt de P. Lentulo diximus. nam si erant simul, cur Pompeius à Cæsare libro tertio de Bello ciuili Pompeius ipse ne nominatur quidem, quum Lentulos scribit à Rhodiis non fuisse receptos? at hoc P. Lentulus P. F. epistola decima quarta libri duodecimi Familiarium scribit: scribit alia quoque, in quibus mentitur. an non, si simul nauigassent, interfuissent etiam, quum in quibus interficeretur, vt vxor, & filius interfuerunt? Atqui Valerius Maximus libro primo capite octauo ita scribit: L. Lentulus litus prænauigans, in quo Cn. Pompeii Magni, perfidia Ptolemæi Regis, interempti corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur: ignarus casus eius, quum ipsi fortunæ erubescendum rogam vidisset, commilitonibus dixit: quid scimus, an in hac flamma Cn. Pompeius cremetur? & Plutarchus in Pompeio: τῇ δὲ ὑπεροχῇ λούκιος λέντλος οὐκ εἰδὼς τὴν πεπραγμένην, πλέων ἀπὸ κῦπρου, καὶ πρὸ γῆν κομίζομενος, ὥς εἶδε νεκρὸν πυρρὴν, καὶ πρὸς τὴν φιλίππον οὐπω καθορώμενον, ὡς ἄρα ἔφη πεπραγμένον ὠτάσθαι τελεῖσθαι ἀναπέπρωται. καὶ μικρὸν διαλιπὼν, καὶ συνάξας, τυχὰ δὲ εἶπε οὐ πομπικὴ μέγαν. καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβὰς, καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. Idem propemodum Cæsar ita libro tertio de Bello ciuili scribit: item L. Lentulus comprehenditur à Rege, & in custodia necatur: & ita Paulus Orosius libro sexto capite decimo quinto: Lentulus vir Consularis apud Pelusium interfectus est. Ita necatus est, qui in bello ciuili Hortensii sibi domum, & Cæsaris hortos, & Baias desponderat, vt epistola sexta libri vndecimi ad Atticum tum Cicero scripsit. **FORTIS ORATOR**, sic supra Ser. Galbam fortem oratorem, & Q. Varium fortem actorem dixit. Ob id igitur fortasse quod fortis

orator esset Lentulus, eum Lucanus libro quinto, & octauo loquentem, & hortantem facit. **NON FEREBAT**, vt C. Memmius, supra. **VOX CANORA**, vt in Cn. Marcellino, supra. **TERRORIS**, aliter horrois. **SATIS**, ita, vt Reipub. satisfacere posset, vt Cato, Catulus, Octavius, supra. **TITVS**, Lucius, vt opinor, vocatur ab eo, qui de Repub. ordinanda scribit ad Cæsarem apud Sallust. **POSTHVMIVS**, is mihi videtur esse, de quo belli ciuilis initio nominatim senatus decreuit, vt statim in Siciliam iret, Furfanóque succederet, vt epistola decima quarta libri septimi ad Atticum scribitur. **BELLATOR**, & ob id in Siciliam mittebatur. **EFFERNATVS**, ET **ACER**, qualis ab historicis describitur M. Fauonius, qui cum Posthumius hic apud Sallustium ab eo, qui scribit ad Cæsarem de Repub. ordinanda, vt paulo ante diximus, iungitur. **IVRIS PVBLICI**, supra. **LEGES**, ATQVE **INSTITVTA**, leges scriptas, & leges non scriptas. **COGNOVERAT**, vt cognoscere debet orator, quod sæpe dictum est.

Hoc loco Atticus, Putarem te, inquit. ambitiosum esse, si, vt dixisti, ii, quos iandiu colligis, viuerent. omnes enim commemoras, qui ausi aliquando sunt stantes loqui: vt mihi imprudens M. Seruilius præteriisse videre. Non, inquam, ego istuc ignoro Pomponi, multos fuisse, qui verbum nunquam in publico fecissent, cum melius aliquanto possent, quàm isti oratores, quos colligo, dicere: sed his commemorandis etiam illud assequor, vt intelligatis, primum ex omni numero quàm non multi ausi sint dicere, deinde ex iis ipsis quàm pauci fuerint laude digni. itaque ne hos quidem equites Romanos amicos nostros, qui nuper mortui sunt, P. Cominium Spoletinum, quo accusante defendi C. Cornelium, in quo & compositum dicendi genus, & acre, & expeditum fuit; T. Accium Pisauensem, cuius accusationi respondi pro A. Cluentio, qui & accurate dicebat, & satis copiose, eratque præterea doctus Hermagoræ præceptis; quibus etsi ornamenta non satis opima dicendi, tamen vt hastæ velutibus amentatæ, sic apta quædam & parata singulis causarum generibus argumenta traduntur.

AMBITIOSVM ESSE, ambitione labi, supra. **DIXISTI**, vbi dixi ego, me non putasse, te vsque ad Stalenos, & Antronios esse venturum. **STANTES LOQVI**, veteres enim stantes loquebantur, vt ostendunt vel poëtæ, vt Ouidius libro decimo tertio: surgit ad hos clypei dominus septemplex Ajax: & Homerus libro primo Iliados: τοῖσι δ' ἀνιστάμενος μετέφη πόδας ὠκύνσας ἄχιλλεος, vbi sic interpres scribit: τὸ ὅτι παλαιὸν καὶ βασιλεὺς ἦν, καὶ ἄλλοι οἶκον αὐτοῦ ποτε τῶν καὶ ἐπὶ μνηστικῶν ὁρῶν ἰσχυμένους. sic Drances apud poëtam libro vndecimo surgit: sic Crassus, sic Clodius lib. primo ad Atticum surgunt. **M. SERVILIVM**, contra quem Q. Celer orationem scripsit, epistola tertia libri sexti ad Atticum: qui quidem Seruilius illis temporibus de repetundis accusatus fuerat, vt epistola octaua libri octauo Familiarium scribitur. **PRAETERIISSE**, quum & ipse dicere sit ausus, epistola octaua libri octauo Familiarium, **POMPONI**, T. Pomponi Attice. **VERBUM NVNQVAM IN PVBLICO**

PVBLCO FECISSENT, quòd ausi non sint. QVAM ISTI, quòd isti nò admodum bene dixerint. sed vertit sermonem, ne, quos nominat, vituperare videatur. HIS, quos ego colligo. ILLVD, id vtilitatis. INTEL-
 LIGATIS, vos, qui scire cupitis, qui, & quales oratores fuerint, supra. EX OMNI NVMERO, hominum, & præsertim Romanorum. NON
 MVLTIS, quos colligimus, qui pauci sunt in tanto hominum nume-
 ro. EX IIS IPSIS, non multis, qui sunt ausi dicere. QVAM PAVCI
 FVERINT LAVDE DIGNI, nonne cernimus vix singulis ætatibus bi-
 nos oratores laudabiles constituisse? infra. ITAQVE, quum illud, quod
 dixi, assequar. NE HOS QVIDEM, præteribo *ἄλλων*. EQVITES,
 in oratione pro Cluentio. P. Publium. fuit etiam C. Cominius frater:
 sed Publius nomen Cornelii detulit, & Caius subscripsit: vt ait Ascon-
 nius: Cicero tamen in oratione pro Cluentio Publium, & Lucium Co-
 minios appellat. COMINIUM, Cominius patricios fuisse apparet
 ex eo, quod Liuius libro secundo Posthumium Cominium Consulem no-
 minat, quo tempore nondum plebei Consules fiebant: sed hic Cicero Co-
 minium equitem, & Valerius Maximus libro sexto capite primo Comi-
 nium Tribunum plebis ponit: quod ostendit duplicem gentem fuisse,
 præsertim quum hic etiam Spoletinus dicatur: qui videtur is esse, in quem
 scripsit Catullus. ACCVSANTE, reum faciente lege Cornelia de
 maiestate, vt ait Asconius: quòd codicem Tribunus pleb. ipse legisset, vt
 Quintilianus libro quarto capite quarto refert. DEFENDI, defendit
 Cicero quatrduo: quas actiones contulisse eum in duas orationes appa-
 ret. Asconium, & Nonium in verbo, venalitii, lege: sed & Cicero ipse
 secundam Cornelianam in Oratore nominauit. C. Caium, vt ipse Cice-
 ro semper, Quintilianus lib. quarto capite tertio & quarto, & alii vocant:
 sed apud Asconium L. interdum male scribitur. CORNELIUM, qui Pom-
 peii Quæstor fuerat, dein Tribunus plebis, quem Cicero Prætor defen-
 dit, vt Asconius, Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus, Cicero
 ipse in oratione in Vatinius, & alibi sæpe testatur. IN QVO, P. Comi-
 nio. PVIT, nam disertum vocat etiam in oratione pro Cluent. T. ACCIUM
 PISAVRENSEM, quem bonum adolescentem, & disertum vocat in ora-
 tione pro Cluent. RESPONDI, oratione pro Cluentio, quæ nunc extat.
 A. CLVENTIO, Aulo Cluentio Larinate, vt in oratione pro Cluentio, &
 in Oratore leges. QVI, T. Accius Pisaurensis. ACCVRATE DICEBAT,
 ET SATIS COPIOSE, vt qui prudentia, vsu, atque exercitatione præ-
 ditus esset, vt in oratione pro Cluentio scribit. HERMAGORAE, supra.
 NON SATIS OPIMA, quod præcepta Hermagoræ sint exilia, supra. non
 satis optima, male quidam legunt. VT, similitudo. HASTAE VELITI-
 BVS AMENTATAE, velitem sic Liuius lib. trigesimo octauo describit: hic
 miles tripedalem parmam habet, & in dextra hastas, quibus eminus utitur:
 gladio Hispaniensi est cinctus: quòd si pede collato pugnandum est, transla-
 tis in laeuam hastis, stringit gladium. Plura Valerius Maximus libro secun-
 do capite primo scribit. SIC, *ὡς ἑπὶ τοῖς ἰστορίαις*. SINGVLIS CAVSARVM GE-
 NERIBVS, quæ Rhetores vocant deliberatiuum, demonstratiuum, & iu-
 dicial, vt libro primo ad Herennium, & lib. primo de Inuentione scriptum
 videbis. TRADVNTVR, vt in libris ad Herennium, & in libris de Inuen-
 tione, & in libris etiam oratorijs traduntur.

Studio autem neminem, nec industria maiore cognoui: quan-
 quam ne ingenio quidem qui præstiterit, facile dixerim, C. Pisoni

genero meo . nullum tempus illi vnquam vacabat aut à foren-
 si dictione , aut à commentatione domestica , aut à scribendo ,
 aut à cogitando . itaque tantos processus efficiebat , vt euolare ,
 non excurrere videretur : eratque verborum & delectus elegans ,
 & apta , & quasi rotunda constructio : cùmque argumenta exco-
 gitabantur ab eo multa & firma ad probandum , tum concinnæ
 acutæque sententiæ , gestûsque natura ita venustus , vt ars etiam ,
 quæ non erat , & è disciplina motus quidam videretur accede-
 re . Vereor , ne amore videar plura , quàm fuerint in illo , di-
 cere . quod non ita est . alia enim de illo maiora dici possunt .
 nam nec continentia , nec pietate , nec vlllo genere virtutis quen-
 quam eiusdem ætatis cum illo conferendum puto . Nec vero M.
 Cælium prætereundum arbitror , quæcunque eius in exitu vel
 fortuna , vel mens fuit ; qui quandiu authoritati meæ paruit , ta-
 lis Tribunus plebis fuit , vt nemo contra ciuium perditorum po-
 pularem turbulentamque dementiam à senatu , & à bonorum
 causa steterit constantius : quam eius actionem multum tamen
 & splendida , & grandis , & eadem in primis faceta , & perurba-
 na commendabat oratio . graues eius conciones aliquot fue-
 runt , acres accusationes tres , eæque omnes ex Reipub. conten-
 tione susceptæ . defensiones , etsi illa erant in eo meliora quæ di-
 xi , non contemnendæ tamen , sanæque tolerabiles . hic cum sum-
 ma voluntate bonorum Aedilis Curulis factus esset , nescio quo
 modo discessu meo discessit à sese , ceciditque postea , cum eos
 imitari cœpit , quos ipse peruerterat .

STVDIO AVTEM, nunc, ne quis hæc cum superioribus coniungat,
 loquitur de C. Pisone suo genero, cui studium, industriam, & ingenium
 tribuit, vt sequentia demonstrant. C. PISONI, C. Calphurnio Pisoni
 L. F. frugi, vt epistola prima libri primi ad Atticum scribitur. GENERO
 ME O, primo. nam Cicero tribus viris Pisoni, Crassipedi, & Dolabellæ
 Tulliam filiam collocauit, vt in Quæstura diximus. Consulibus enim L. Iu-
 lio Cæsare, C. Marcio Figulo, eam C. Pisoni despondit, anno ante, quàm
 Consul ipse fieret, vt libro primo ad Atticum scribit. Itaque Cæsare, & Bi-
 bulo Consulibus illum L. Vectius, hortante, & inculcante Vatinius, cum reli-
 quis, quos in suspicionem adducere voluit, vt Ciceronis generum nominauit,
 vt in oratione in Vatinius, & epistola vigesima quarta libri secundi ad At-
 ticum videbis. Pisone vero, & Gabinio Consulibus ille minas inimicorum,
 inimicitias propinqui sui Consulis, Pontum, & Bithyniam Quæstor pro Ci-
 ceronis salute neglexit, vt in oratione Post reditum in senatu scribitur: vbi, &
 in oratione in Pisonem dicitur cum Cicerone primum, deinde cum Tullia
 vxore ad ipsum Pisonem Consulem accessisse: sed gener quum esset Cice-
 ronis, & Piso gener, à Pisonis Consulibus pedibus supplex reiciebatur, vt
 ait in oratione pro Sextio: qua de re sic in oratione Post reditum in se-
 natu scribit. Tu meum generum, propinquum tuum: tu affinem tuam,
 filiam

filiam meam superbissimis, & crudelissimis verbis à genibus eius repulsi. Absens item Cicero illum mirifico esse studio in se, & officio & ipse perspiciebat, & omnes prædicabant, vt ait epistola tertia libri decimi quarti Familiarium: vbi sunt illa verba: Dii faxint, vt tali genero mihi præsentem tecum simul, & cum liberis nostris frui liceat. non licuit tamen. nam neque Tulliam videtur duxisse epistola quarta libri decimi quarti Familiarium: & prius, quàm Cicero rediret, vel paulo post reditum decessisse. Illi certe fructum pietatis suæ neque à Cicerone, neque à populo Romano ferre licuit, vt ait in oratione pro Sestio, quam Marcellino, & Philippo Consulibus ad III. Id. Mart. dixit: & iam tum sperabat, se de Tullia cum Crassipede confecisse: cui paulo post ad VIII. Id. April. sponsalia præbuit, quum Prid. Non. Apr. despondisset: vt epistola quarta, & septima libri secundi ad Q. fratrem scribit. Itaque P. Lentulus tunc in Cilicia Proconsul de filia, & Crassipede gratulatus est, vt libro primo Familiarium cognoscimus. hinc Crassipes, vt apparet epistola quinta libri quarti ad Atticum, dotem Tullia accipiens, Ciceroni viaticum præripuit: in cuius hortis Crassus prius, quàm in prouinciam proficisceretur, libro primo Familiarium dicitur apud Ciceronem cœnasse. Et sanè C. Piso erat è gente Calphurnia, & Crassipes è Furia, vt apud Liuium libro trigesimo quarto cognoscitur. Quare non recte faciunt illi, qui Pisonem Crassipedem iungunt, quum duarum gentium sint cognomina, & constet ex his, quæ diximus, duos Ciceronis generos fuisse: quibus tertius adiungitur P. Cornelius Lentulus Dolabella, de quo nemo vnquam dubitauit. hic Piso molliter incedebat, vt apud Macrobiū Ciceronis iocus ostendit. NVLLVM TEMPVS, probat, quod dixit, in C. Pifone studium, & industriam fuisse, sic infra de Q. Hortensio. A FORENSI DICTIONE, à forensi dictione, & à scribendo ad studium: à commentatione domestica, & à cogitando ad industriam refero. QVVMQVE ARGVMENTA EXCOGITABANTVR, hoc ad ingenium pertinet. AMORE, quo generum ipsum sum prosecutus: ILLO, C. Pifone. ALIA ENIM, αἰτιολογία, quare plura non dicat. NAM, αἰτιολογία, quod in eo essent alia maiora, quæ dici possent. NEC CONTINENTIA, NEC PIETATE, NEC VILLO GENERE VIRTVTIS QVENQVAM EIVSDEM AETATIS CVM ILLO CONFERENDVM PVTO, is enim in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem, vt in oratione in Vatiniū loquitur. eodem penè modo in oratione Post reditum in senatu laudat. M. Marcum. & ita semper apud Ciceronem dici videbis, & sic apud Liuium libro centesimo, & vndecimo scribes. CAELIVM, & Cælium, non Cæcilium apud Liuium libro centesimo & vndecimo, & apud Appianum libro secundo leges. & M. Cælium M. F. Rufum significat: cuius vitam magnam partem Cicero scribit in oratione, quam pro illo dixit. Itaq. nos ea tantum, quæ pertinebunt ad interpretationem, suis locis dicemus. EIVS, M. Cælii, FORTVNA, quæ fuit aduersa. nam senatus decreto ab Repub. remotus, à Consule senatu prohibitus, & de rostris, quum vellet concionari, deductus, Turios peruenit, vbi ab equitibus Gallis, atq. Hispanis, qui eò missi fuerant, interfectus fuit, vt Cæsar libro tertio de Bello ciuili, Liuius libro centesimo, & vndecimo, & Paternus lib. secundo scribunt. MENS, mala. Consulibus enim Cæsare, & Seruilio, quum Cæsar castra ad Apulum contra Pompeium haberet, M. Cælius Prætor debitorū causam suscepit: & quū, aduersante Seruilio Consule nihil proficeret, duas leges promulgauit, vnā, qua mercedes habitationum annuas conductoribus donauit:

aliam tabularum nouarum, impetūque multitudinis in C. Trebonium fa-
 cto, & nonnullis vulneratis, eum de tribunali deturbauit, vt idem Cæ-
 far, Liuius, & Paternus affirmant, & ipse epistola decima septima li-
 bri octauī Familiariū significat. AVTORITATI MEAE, ad quem sum-
 pta virili toga fuerat à patre deductus, vt in oratione pro Cælio, & apud
 Quintilianum libro duodecimo capite vndecimo leges. PARUIT, vt
 tum paruit, quum, ipso Cicerone autore, cum cæteris Tribunis plebis tu-
 lit de Cæsaris absentis ratione habenda, quod Cicero epistola prima li-
 bri septimi, & epistola decima tertia libri noni ad Atticum significat po-
 tius, quàm aperte scribit. TALIS, fortissimus, & in suscepta causa fir-
 missimus, & bonorum voluntati, & auctoritati senatus deditus, vt in ora-
 tione pro Milone dicitur. FUIT, Cn. Pompeio Consule III. Asconium
 lege. CIVIVM PERDITORVM, vt Clodianorum, contra quos etiam
 pro Milone stetit, vt Asconius ostendit: præsertim Q. Pompeii, quem
 publica quæstione prostravit vsque adeo, vt ille Baulis misere viuere sit
 coactus, quod epistola prima libri octauī Familiariū cognoscitur. hinc
 epistola nona libri secundi Familiariū M. Cælium vltorem non modo
 inimicorum, sed etiam inuidorum suorum vocat: quanquam M. Cælius
 idem postea eidem Q. Pompeio absenti affuit, vt Valerius Maximus li-
 bro quarto capite secundo refert. STETERIT, quippe quum & bono-
 rum voluntati, & auctoritati senatus esset deditus, vt ex oratione pro Mi-
 lone retulimus: & sic item esset Reipub. studiosus, & peritus, vt Cicero
 dicat epistola octaua libri secundi Familiariū, se neminem illo ποδὲκότε-
 ποὺ cognoscere. SPLENDIDA, ET GRANDIS, in Cælianis orationi-
 bus nitorem, & altitudinem Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus
 agnouit: Quintilianus vero libro decimo capite primo sic ait: est & sancta,
 & grauis oratio, & castigata, & frequenter vehemens quoque: quæ tamen
 verba nos de Caluo dici putamus, quamuis ibi, Cælio, scribatur. FACE-
 TA, ET PERVRBANA, sic ait Quintilianus libro decimo capite primo,
 in Cælio multa vrbinitas, dignusque vir, cui & mens melior, & vita lon-
 gior contigisset. ALIQUOT, vt illa, quæ gladiis fuit disturbata, vt in
 oratione pro Milone cognoscet. ACCVSATIONES TRES, vna, qua C.
 Antonium Ciceronis collegam accusauit: altera, qua nomen Atratinum de
 ambitu detulit: alia, qua eundem Atratinum absolutum insecutus est, vt
 in oratione pro ipso M. Cælio videbis: vbi tamen Cicero duas tantum
 accusationes esse dixit, quod tertia nondum esset absoluta, quum tunc
 etiam Cælius Atratinum absolutum insequeretur. Appium Censorem Cæ-
 lius etiam lege Scantinia postulauit, vt epistola duodecima libri octauī
 Familiariū ipse scribit. EX REIPVB. CONTENTIONE, ex Reipub.
 causa, in oratione pro Cælio dixit. SVSCEPTAE, accusauit enim C. An-
 tonium, quod contra Reipub. coniurasse diceretur: vnde illi misero præ-
 clari in Reipub. beneficii memoria nihil profuit: nocuit opinio malefi-
 cii cogitati, vt ait Cicero in oratione pro Cælio. Atratinum vero, vt dixi-
 mus, nomen de ambitu detulit: quæ res item ad Reipub. pertinebat. DE-
 FENSIONES, orationes, quibus & se, & alios defendit: pro se quidem di-
 xit, quum ab Atratinio filio, L. Herennio Balbo, & P. Clodio fuit accusa-
 tus, vt in oratione pro ipso Cælio videbis: quod ostendit etiam Quintilia-
 nus libro vndecimo capite primo, & Suetonius in L. Plotio Gallo Rhetore,
 vbi sic est legendum: Hunc M. Cælius in oratione, quam pro se de vi habuit,
 significat dictasse Atratinio accusatori suo actionem. Fuit etiam postea le-
 ge Scantinia postulatus, vt epistola duodecima lib. octauī Familiariū testa-
 tur.

tur. Alios vero defendit, vt M. Saufeium M. F. quod scribit Asconius : vt M. Tuccium, vt epistola octaua libri octauī Familiarium scribit : vt alios, quos inuenire nec potuimus, nec multum curauimus. MELIORA, nam multum ingenii fuit in Cælio præcipue in accusando, vt ait Quintilianus libro decimo capite primo. HIC, M. Cælius. AEDILIS CVRVLIS, epistolam nonam, & decimam libri secundi Familiarium si legeris, cognosces. FACTVS ESSET, cum M. Octauio, vt epistola prima libri sexti ad Atticum cognoscere licet : & quidem quum C. Hirrum superasset, quem Cicero epistola nona libri secundi Familiarium ridet, quod ita futurum Cælius epistola tertia libri octauī Familiarium fuerat pollicitus. DISCESSV MEO, ex vrbe, quum in Ciliciam sum profectus Sulpicio, & Marcello Consulibus, epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum : quum me Cælius ipse prosecutus est, epistola prima libri octauī Familiarium. DISCESSIT, de sententia sua decessit, vt epistola tertia libri septimi ad Atticum scribitur, & quidem Appii odio, & Curionis amore, vt ait ipse epistola decima septima libri octauī Familiarium. Itaque belli ciuilis initio secutus est M. Callidii, paucis ferè mutatis verbis, sententiam : qui censebat, vt Pompeius in suas prouincias proficisceretur, ne qua esset armorum causa, vt Cæsar libro primo de Bello ciuili, & Dion libro quadragesimo primo scribunt. & in verbis, discessu, discessit, est *ἡσυχασμένη*. CECIDIT QVE POSTEA, vt supra diximus. QVVM, aliter quàm. EOS, M. Antonium, cuius studiosus fuit in petitione Auguratus, epistola decima quarta libri octauī Familiarium : P. Dolabellam, cui videtur fauisse, quum quindecim vir est factus : quod illum valde amaret : & C. Curionem, cuius amicitia ipsam M. Cælium paulatim in partem Cæsaris imposuit : quæ quidem omnia epistola quarta, decima tertia, & decima septima libri octauī Familiarium scribuntur. IMITARI COEPLIT, præsertim C. Curionem, cui simillimus eloquio, animoque fuit, sed in vtroque perfectior, nec minus ingeniose nequam, vt ait Paterculus : IPSE, vt qui male audierit, quod ne Cicero quidem, illum defendens, negat : vt nequam, quod ex Paterculi historia retulimus : vt dignus, cui melior mens contingeret, vt ait Quintilianus, & nos ante diximus : vt dignus, qui lege Scantinia postularetur, quod etiam diximus : vt is, cuius vita esset inquinata, vt Valerius Maximus libro quarto capite secundo refert. Is, vt in oratione pro ipso apparet, amauit Clodiam, quam Catullus Lesbiam vocat, & de illa cum eodem Cælio queritur, quod in quadriuijs, & angiportis glubat magnanimos Reminepotes. PERVENERAT, hoc norat Cicero, nos ne scimus, illud scimus, quod in oratione pro ipso Cælio, & apud Quintilianum libro decimo capite primo legimus, in eo multum ingenii fuisse. Idem Quintilianus libro duodecimo capite decimo Cæli indolem commendat : & Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus præterquam quod amarum Cælium vocat, sic etiam scribit : sordes verborum, & hiatus compositio, & inconditi sensus redolent antiquitatem : nec quenquam adeo antiquarium puto, vt Cælium ex ea parte laudet, qua antiquus est. Id ex epistolis, quæ nunc extant, licet cognoscere. Quod ad mores attinet, hoc addit Seneca lib. tertio cap. octauo de Ira : Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat : cum quo, vt aiunt, cœnabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens : sed difficile erat illi in crapulam coniecto rixam eius, cum quo edebat, effugere. optimum iudicauit, quicquid dixisset, sequi, & secundas agere. non tulit Cælius assentientem, sed exclamauit : dic aliquid contrā, vt duo simus. Sed ille quoque, quod non irasceretur, iratus,

cito sine aduersario defuit. Non præteribo, quod scribit Plinius libro septimo capite quadagesimo nono, M. Cælium Rufum, & C. Licinium Cælium ad V. Cal. Iun. C. Mario, Cn. Carbone III. Coss. eodem die natos fuisse. Vixit annos quatuor, & triginta, quot ab illis Consulibus ad Cæsarem, & Seruilium Consules numerantur: quo tempore Cælius interfectus fuit, ut diximus.

Sed de M. Calidio dicamus aliquid; qui non fuit orator vnus è multis, potius inter multos prope singularis fuit: ita reconditas exquisitasque sententias mollis & pellucens vestiebat oratio. nihil tam tenerum, quàm illius comprehensio verborum, nihil tam flexibile, nihil quod magis ipsius arbitrio fingeretur, ut nullus oratoris æque in potestate fuerit: quæ primum ita pura erat, ut nihil liquidius; ita libere fluebat, ut nusquam adhæresceret. nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemate, ut ait Lucilius, structum verbum videres; nec vero vllum aut durum, aut insolens, aut humile, aut longius ductum, ac non propria verba rerum, sed pleraque tralata, sic tamen, ut ea non irruisse in alienum locum, sed immigrasse in suum diceres. nec vero hæc soluta, nec diffluentia, sed adstricta numeris, non aperte, nec eodem modo semper, sed varie dissimulantæque conclusis. erant autem & verborum, & sententiarum illa lumina, quæ vocant Græci *οξύματα*, quibus tanquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio, quæ de re agitur autem, illud, quod multis locis in iurisperitorum includitur formulis, id ubi esset, videbat. accedebat ordo rerum plenus artis, actio liberalis, totumque dicendi placidum & sanum genus. quod si est optimum suauiter dicere: nihil est, quod melius hoc querendum putes. sed cum à nobis paulo ante dictum sit, tria videri esse, quæ orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moueret: duo summe tenuit, ut & rem illustraret differendo, & animos eorum, qui audirent, deuinciret voluptate: aberat tertia illa laus, qua permoueret atque incitaret animos, quam plurimum pollere diximus: nec erat vlla vis atque contentio: siue consilio, quod eos, quorum altior oratio, actioque esset ardentior, furere, & bacchari arbitraretur: siue quod natura non esset ita factus: siue quod non consueisset: siue quod non posset. hoc vnum illi, si nihil vtilitatis habebat, abfuit: si opus erat, defuit. quin etiam memini, cum in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset, sibi eum venenum parauisse, idque à se esse deprehensum; seseque chirographa, restitutiones, indicia, quæstiones, manifestam rem deferre diceret; deque eo crimine accurate & exquisitè disputauisset; me in respondendo,

cum

cum essem argumentatus quantum res ferebat, hoc ipsum etiam posuisse pro argumento, quod ille, cum pestem capitis sui, cum indicia mortis se comperisse manifesto, & manu tenere diceret, tam solute egisset, tam leniter, tam oscitanter. Tu istuc M. Callidi, nisi fingeres, sic ageres? præsertim cum ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces, & querelas solet. nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur, pedis, quod minimum est, nulla suppositio. itaque tantum abfuit, ut inflammare nostros animos: somnum isto loco vix tenebamus. sic nos summi oratoris vel sanitate, vel vitio pro argumento ad diluendum crimen vsi sumus.

M. Marco, ut ab omnibus dicitur. CALLIDIO, M. Callidio Q. F. ut ait Asconius, Apollodori discipulo, ut scribit Euseb. Is fuit ex ordine equestri. Cn. n. Callidius eques Rom. Verrina sexta nominatur: & Q. Callidius Trib. pl. ut supra diximus, sua lege Metellum Numidicum restituit: unde cognosci potest, gentem Callidiam plebeiam fuisse. Is Lentulo, & Metello Consulibus Prætor fuit: qui statim designatus, sententia sua, quam esset sibi chara Ciceronis salus declarauit, ut in oratione Post reditum in senatu legimus: & pro Domo eius dixit, & scripsit orationem, ut Quintilianus libro decimo capite primo refert. Is postea Consulatum cum L. Paulo, & C. Marcello videtur petiisse, & repulsam tulisse. Nos certe sic epistola quarta libri octauii Familiarium legendum putamus: M. Callidium à repulsa postulat à duobus Galliis. nam Callidius cum Galliis inimicitias gessit, ut paulo post dicitur: & certe tunc fuit accusatus, ut epistola nona libri octauii Familiarium cognoscitur his verbis: Callidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Defendit igitur se, quum fuisset accusatus: & C. Marcellum competitorem suum quasi de more accusauit, ut opinor. Tunc enim iudicium Marcelli Consulis designati reliquas res interpellabat, ut epistola nona libri octauii Familiarium dicitur. Quin ob id postea videtur Cæsaris partes secutus, quod hac iniuria fuisset affectus, & cum Marcellis, qui erant Pompeiani, inimicitias gereret. hinc belli civilis initio censebat, ut Pompeius in suas prouincias proficisceretur, ne qua esset armorum causa: quam sententiam L. Lentulus Consul pronunciaturum se omnino negauit, ut ait Cæsar. Itaque Callidius Cæsarianas partes secutus, quum togatam Galliam regeret, Placentiæ obiit, ut scribit Eusebius. SINGULARIS FUIT, ob id multos defendit, ut Scaurum, & Milonem, ut scribit Asconius. COMPREHENSIO, περιελασ, in Oratore. FVERIT, oratio. TANQVAM IN VERMICVLATO EMBLEMATE, ut tessellæ omnes arte pauimento, atque emblemate vermiculato, libro tertio de Oratore, & in Oratore, & apud Quintilianum libro nono capite quarto. AIT LVCILIVS, Q. Mucii Scauolæ persona ludit Lucilius, ut ait Crassus lib. tertio de Oratore. VIDERES, in M. Callidii oratione. NEC VERO, hic ostendit Callidium seruasse præcepta, quæ libro tertio de Oratore traduntur. AVT LONGIVS, aliter aut in longius. AC NON PROPRIA, repetite negationem, ut sit, nec non propria, ut dicat, in Callidii oratione verba

quidem propria fuisse, sed pleraque etiam translata: vel non propria, sed translata. **TRALATA**, aliter translata. **VT EA NON IRRUISSE IN ALIENVM LOCVM, SED IMMIGRASSE IN SVVM** DICERES, vt fieri debet. etenim verecunda debet esse translatio, vt deducta esse in alienum locum, non irruisse: atque vt precario, non vi venisse videatur, vt lib. tertio de Oratore præcipitur. **HAEC, VERBA. SOLVTA**, vt apud veteres. **ASTRICTA**, ἀνέκδοτον. **NVMERIS**, supra, libro tertio de Oratore, & in Oratore. **NON APERTE, NEC EODEM MODO SEMPER**, videtur ἐπεφύκτως, non aperte, id est non eodem modo semper: quod si concludatur eodem modo semper, aperte concludatur. In oratione prima pauci cernunt, postrema plerique, quæ quoniam apparent, & intelliguntur, varianda sunt, vt ait libro tertio de Oratore, & in Oratore. **VARIE, DISSIMVLANTERQVE**, videtur item ἐπεφύκτως, quod varientur, vt ars dissimuletur. & est ἀνέκδοτον, in quo vertit ordinem. Vt autem fieri, quod hic ait, debeat, libro tertio de Oratore, & in Oratore docet. **LVMINA**, exornationes, vt supra de M. Catone diximus. **ΣΗΜΑΤΑ**, ibidem, **QVA DE RE AGITVR AVTEM**, verba formulæ, vt in Digestis apparet, iurisperitorum, qua fortasse Callidius, vel alii oratores etiam, postquam vel exordium, vel aliud quippiam dixerant, utebantur, qua de re agitur autem, nunc dicemus, vel tale quid vt dicerent, ad rem ipsam accedentes: quam videbat Callidius, id est rem, causam, causæ statum, vel τὸ σὺνδεχόν, vt Cicero epistola sexta libri noni ad Atticum, & Quintilianus libro tertio capite decimo tertio, & Fortunatianus lib. tertio vocant, vel τὸ ὑποκείμενον acute videbat, quod pertinet ad inuentionem sic libro quinto de Finibus, si est quisquam qui acute in causis videre soleat, quæ res agatur, is es profecto tu. **INCLVDITVR**, & hodie quoque includitur, vt libro quadagesimo tertio Digestorum potissimum videbis. **ID VBI**, aliter & vbi, vt duo dicat, rem ipsam videbat, & vbi res ipsa confisteret. **VIDEBAT**, sic supra de Pompeio, rem prudenter videbat. **ACCEDEBAT ORDO RERV PLENVS ARTIS**, dispositio. **SANVM**, incorruptum, supra, & sanitas, infra. **GENVS**, dicendi placidum, & sanum genus, hæc est elocutio. **SI EST OPTIMVM**, sed non est optimum, vt supra de Scauro, & Rutilio loquens, disputauit. **SVAVITER DICERE**, ibidem. **HOC**, M. Callidio, vel hoc eius dicendi genere. **PAVLO ANTE**, vbi de populi, & docti hominis iudicio disputatum est. **VIDERI**, mihi, qui tot esse sentio, supra. **DVO**, quæ sequuntur. **TENVIT**, M. Callidius. **REM ILLVSTRARET DISSERENDO**, quod subtiliter differeret, & ita doceret. hinc illi Quintilianus libro duodecimo capite decimo subtilitatem tribuit. **DEVINCIRET VOLVPTATE**, & ita delectaret. **TERTIA ILLA LAVS**, vide, quod supra de Ser. Galba diximus. **POLLERE**, præsertim in peroratione, supra. **DIXIMVS**, quum diximus hoc esse oratoris officium partitione tertium, genere maximum. libro vero primo de Oratore ita dixit: quis nescit maximam vim existere oratoris in hominum mentibus vel ad iram, aut ad odium, aut dolorem incitandis: vel ab iisdem hisce permotionibus ad lenitatem, misericordiamque reuocandis? **NEC ERAT**, in M. Callidio. **VIS**, ἀνέκδοτον. **SIVE CONSILIO**, non erat in eo vis, & contentio: vel contentionem ipse relinquebat. **EOS**, oratores grandes, & vehementes. **ALTIOR**, verbis grauioribus facta. **ARDENTIOR**, qualis actio L. Crassi M. Antonio libro secundo de Oratore videbatur. **NON ESSET ITA FACTVS**, vt contra factus erat Antonius libro secundo de Oratore. **NON CONSVESSET**, quum à tenebris assuescere multum sit, vt ait Poëta. **NON POSSET**, vt contentione,

vt C.

vt C. Cotta uti non poterat, supra. hinc M. Cælius epistola decima libri octauī Familiariū illum in accusatione satis frigidum fuisse scripsit. **HOC VNVM**, hoc tertium officium, hæc tertia laus. **ILLI**, M. Callidio. **DE-FVIT**, deesse plus significat, quàm abesse. & abfuit, defuit, *προσωνομασία*. **QVIN ETIAM**, ab exemplo, quod dixit, probat. **ACCVSATIONE SVA**, qua Q. Gallium accusauit, à quo Q. Callidius ipsius M. Callidii pater ex Prætura Hispaniensi fuerat accusatus, ut ait Asconius. **Q. GALLIO**, quem Cicero reum ambitus defendit. Hic enim quum esset Præturæ candidatus, quòd in Aedilitate, quam ante annum gesserat, bestias non habuerat, dedit gladiatorium sub titulo, patri se id dare, ut scribit Asconius, dum interpretatur orationem contra Catilinam, & Antonium: ex quibus quidem verbis homines docti suspicati sunt apud eundem Asconium in interpretatione orationis pro Cornelio sic legi oportere: iudicium id exercuit Q. Gallius Prætor: nos vero legendum suspicamur: iudicium id exercuit C. Gallus Prætor: quòd Cicero Prætor Cornelium defendit, & C. Aquilius Gallus Ciceronis in Prætura collega fuit, ut supra diximus: contrà verba ipsa Asconii ostendunt Q. Gallium Præturam petisse. nam si Præturæ candidatus gladiatorium dedit, ut loquitur Asconius, & Catilina Consularis candidatus gladiatores perspexit, non erat Gallius eo tempore Prætor, quo Cic. Prætor Cornelium defendit: etsi satis ego scio, Catilinam bis Consulatum petere voluisse. Quin Q. Gallius post Cæsaris mortem videtur apud Suetonium in Augusto Prætor fuisse, quamuis ibi Q. Gallus, non Q. Gallius legatur: sed Appianus libro tertio Q. Gallium, & quidem M. Gallii fratrem vocat. De M. vero Gallio meminit idem Suetonius in Tiberio: & ob id nos epistola quarta libri octauī Familiariū, à Galliis duobus, etiam supra legendum esse diximus: ut M. Cælius Q. & M. Gallios significet. **EVM**, Q. Gallium. **CHIROGRAPHATA, TESTIFICATIONES, INDICIA, QUÆSTIONES**, lege librum secundum ad Herennium. sunt enim argumentationes, quas Aristoteles *ἀτέχως* vocat, ut Cicero in Topicis, & Quintilianus libro quinto capite primo docent. **HOC IPSVM**, quod postea sequitur. **POSVISSE**, in oratione, quam scripsi pro Gallio: quam Valerius Maximus libro octauo capite decimo, & Nonius Marcellus in verbo logi nominarunt. &, memini me posuisse, dixit Cicero, quo loco Laurentius Valensis dixisset, memini me ponere. **PRO ARGVMENTO**, ad diluendum crimen, paulo post. **ILLE**, M. Callidius. **MORTIS**, quam sibi Q. Gallius inferre voluisset. **MANV TENERE**, sic manifestam rem deferre, ut eam manu teneret. **TU ISTVC**, tu istud, Valerius Maximus libro octauo capite decimo videtur legisse. Sunt enim verba ex oratione Ciceronis pro Gallio descripta. **NISI FINGERES, SIC AGERES?** ita refert etiam Valerius Maximus libro octauo capite decimo: Quintilianus vero libro vndecimo capite tertio sic interpretari videtur: an ista, si vera essent, sic à te dicerentur? non igitur sic ageres. nam *ἐὰν ἢ ὅτι οὐκ ἀληθινὰ λέγῃς*, ut ait Aristoteles libro tertio Rhetoricæ. Nec Demosthenes credebatur illum vapulasse, qui frigide id ipsum referebat, ut ait Porphyrio apud Horatium in arte poetica. **ISTA, TUA. DEFENDERE ACERRIME SOLEAS**, videtur mos illius fuisse, ut bene defenderet, male accusaret. hinc M. Cælius epistola nona libri octauī Familiariū sic ait: Callidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Cælius ipse contrà videtur melius accusasse, quàm defendisse, supra. **TVM**, periculum. **NEGLIGERES?** videris enim negligere, quum tam solute, tam leniter, tam oscitanter agas, paulo ante. **VBI DOLOR? VBI ARDOR ANIMI?** penè exprimit oratio-

nem, qua uti ille debuit. SOLET, etsi solet elicere voces, & querelas ex infantium ingeniis, multo magis ex hominis ita grandis ingenio elicere deberet, & eliceret, nisi fingeres. NULLA PERTURBATIO ANIMI, fuit in te, dum diceres. at fuisset, si vera diceres, quum orator, ut libro secundo de Oratore dicitur, in alienis periculis, nedum in suis perturbari soleat. NULLA CORPORIS, praesertim vultus, quo mœsto, & conturbato in hisce rebus uti oportet, ut lib. tertio ad Herennium scribitur. FRONS NON PERCVSSA, quæ tamen in dolore percuti solet, ut epistola prima libri primi ad Atticum, apud Homerum libro vigesimo secundo Illados, & apud Aristophanem in Pluto videmus: & libro tertio ad Herennium dicitur, in hisce rebus ictu capitis utendum esse: quamvis Quintilianus libro vndecimo capite tertio dissentiat: qui etiam complodere manus scenicum putat, & pectus cedere. NON FEMUR, non femur percussum. nam ferire femur, quod Athenis primus fecisse creditur Cleon, & usitatum est, & indignantes decet, & excitat auditorem, ut ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio, cui Plutarchus in Nicia assentitur, ubi dicit, τὸ μὲν πρὸς τὸν Κλέωνα, ut supra de Cleone retulimus. SUPPLOSIO, supra. TANTVM ABFUIT, tantum abest, Quintilianus lib. vndecimo capite tertio videtur legisse. VIX TENEbamvs, nam si male mandata loqueris, aut dormitabo, aut ridebo, ut ait Horatius in Arte poetica. ORATORIS, M. Callidii. SANITATE, si consilio id faciebat, paulo ante. VITIO, si faciebat ceteris causis, quæ dictæ sunt. CRIMEN, quod obiciebat Q. Gallio de veneno, supra. VSI SVMVS, in oratione nostra.

Tum Brutus, Atqui dubitamus, inquit, utrum ista sanitas fuerit, an vitium? quis enim non fateatur, cum ex omnibus oratoris laudibus longe ista sit maxima, inflammare animos audientium, & quocunque res postulet modo flectere; qui hac virtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit; defuisse? Sit sanè ita, inquam: sed redeamus ad eum, qui iam vnus restat, Hortensium: cum de nobismet ipsis, quoniam id etiam Brute postulas, pauca dicemus. quanquam facienda mentio est, ut quidem mihi videtur, duorum adolescentium: qui si diutius vixissent, magnam essent eloquentiæ laudem consecuti. C. Curionem te, inquit Brutus, & C. Licinium Caluum arbitror dicere. Recte, inquam, arbitraris, quorum quidem alter, quod verisimile dixisset, ita facile solutæque verbis voluebat satis interdum acutas, crebras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatus esse, nihil expeditius. atque hic à magistris parum institutus naturam habuit admirabilem ad dicendum. industriam non sum expertus: studium certe fuit. qui si me audire voluisset, ut cœperat, honores, quàm opes, consequi maluisset. Quidnam est, inquit, istuc? & quemadmodum distinguis? Hoc modo, inquam. Cum honos sit præmium virtutis, iudicio studioque civium delatum ad aliquem: qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus, & honoratus videtur. qui autem occasione aliqua

aliqua etiam inuitis suis ciuibus nactus est imperium, vt ille cupiebat hunc nomen honoris adeptum, non honorem, puto. quæ si ille audire voluisset, maxima cum gratia & gloria ad summam amplitudinem peruenisset, ascendens gradibus magistratuum, vt pater eius fecerat, vt reliqui clariores viri. quæ quidem etiam cum P. Crasso M. F. cum initio ætatis ad amicitiam se meam contulisset, sæpe egisse me arbitror, cum eum vehementer hortarer, vt eam laudis viam rectissimam esse duceret, quam maiores eius ei tritam reliquissent. erat enim cum institutus optime, tum etiam perfecte planèque eruditus: inerátque & ingenium satis acre, & orationis non inelegans copia: prætereaque sine arrogantia grauis esse videbatur, & sine segnitia verecundus. sed hunc quoque absorbit æstus quidam insolitæ adolescentibus gloriæ: qui quia nauarat miles operam Imperatori, Imperatorem se statim esse cupiebat: cui muneri mos maiorum ætatem certam, sortem incertam reliquit. ita grauissimo suo casu, dum Cyri & Alexandri similis esse voluit, qui suum cursum transcurrerant, & L. Crassi, & multorum Crassorum inuentus est dissimillimus.

EX OMNIBVS, ex tribus, supra. MAXIMA, partitione tertia, genere maxima, supra. MODO, quocunque modo: vel, modo, dummodo. alii tollunt. SIT SANE, οὐ γὰρ ἀπορησιν. REDEAMVS, vt facturos nos supra diximus. QVVM DE, aliter tum de, rectè. POSTVLAS, quum dicis, te properare audire de me, supra. CONSECVTI, dichoreo vtitur, quum de duobus oratoribus bonis loquatur. ALTER, C. Scribonius C. F. Curio, vnus ex illis tribus oratoribus, de quibus Plinius libro septimo capite quadragésimo primo scribit. sed de patre, & auo supra dictum est: hic iuuenis auersus, & aduersus ita fuit impudicus, vt Cicero epistola vndecima libri primi ad Atticum Curionis filiolum vocet, & Philippica secunda dicat, neminem vnquam puerum emptum libidinis causa tam fuisse in domini potestate, quàm M. Antonius in Curionis potestate fuit: vt merito scribat Paterculus, Curionem suæ, alienæque pudicitie prodigum fuisse: quem, vt epistola quarta libri decimi ad Atticum scribitur, natura, non patris culpa corripit. Sed, Cicerone autore, pater ipsum à M. Antonii non modo familiaritate, sed etiam congressione patrio iure, & potestate prohibuit, vt Cicero Philippica secunda, & Plutarchus in Antonio scribunt. Itaque tum demum Curio patris, & Ciceronis fidelissimis, & amantissimis consiliis parere cœpit, epistola prima libri secundi Familiarium: & Reges odisse superbos, & vnus loqui, & palàm Cæsari, Pompeio, & Crasso aduersari ita, vt illi plauderetur, vt salua Repub. Pompeio plaudi solebat, epistola octaua, decima octaua, & decima nona libri secundi ad Atticum. ob id Vectius pollicitus est Cæsari, sese curaturum, vt ille in aliquam suspensionem adduceretur, epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum. hinc in oratione in Vatinius ita loquitur Cicero: Curionem cum filio principe iuuentutis cum Repub. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate postulandum fuit, delere voluisti. Hic Ciceroni exuli non defuit: vnde Cicero illius in se be-

neficia clarissima, & maxima fuisse epistola prima, & sexta libri secundi Familiarium testatur. Deinde Quæstor, vel alicuius imperatoris, ut mos erat, contubernalis in Asiam profectus est, ut ex epistola sexta libri secundi Familiarium cognoscimus. Ibi quum magnam sui expectationem concitasset, patrem amisit. quare misit Romam, qui munus suo nomine declaret, epistola prima, secunda, & tertia lib. secundi Familiarium: id munus ille postea reuersus dedit eo modo, quem Plinius libro trigesimo sexto capite decimo quinto, etiam querens, describit. Tunc etiam dicitur epistola septima libri secundi Familiarium sacerdotium petiisse, vel Auguratum: unde Plutarchus in Antonio scribit, ab eo paulo post M. Antonium Augurem factum fuisse: vel patris Pontificatum, ut ob id à Dione libro quadagesimo Pontifex appelletur. Quum vero Seruius Tribunus plebis designatus fuisset condemnatus, eius locum petiit, epistola quarta libri octauī Familiarium: & ita Tribunus plebis est factus. Quare Cicero epistola septima libri secundi Familiarium illi gratulatur, illumque hortatur, ut omnia gubernet, & moderetur sua prudentia. Verebatur enim Cicero, ne, quod postea factum est, illum auferrent aliorum consilia. Et sanè multis incutiebat magnum metum, epistola quarta libri octauī Familiarium: Cælius tamen videbat illum se dupliciter iactaturum, primum, ut aliquid Cæsari adimeret: inde, ut aliquid Pompeio tribueret, epistola nona lib. octauī Familiarium. & recte tum sensit. nam Cæsari, ut qui forte paternas, & suas inimicitias persequeretur, aduersatus est à principio, ut Liuius lib. centesimo nono scripsit: sed postea, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit, epistola decima libri octauī Familiarium: quod Cicero putarat, epistola decima tertia libri secundi Familiarium: & ut Appianum mittam, Dion libro quadagesimo scribit, eum primo simulasse, & illam de intercalando causam quæsisse, ne sine causa sententiam mutasse videretur: quum re vera Cæsar ipsum, & L. Aemilium Paulum Consulem ingenti mercede defensores parasset, ut ait Suetonius. Nam Curio, inquit Paterculus, primo pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro Repub. mox simulatione contra Pompeium, & Cæsarem, sed animo pro Cæsare stetit, id gratis, an accepto centies H. s. fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. Seruius Grammaticus libro sexto Aeneidos illum viginti septem milia aureorum, vel sestertiorum, ut in aliis libris legitur, accepisse scribit. Plutarchus vero in Pompeio, & Cæsare, Appianus, & Dion illum tantum graui ære alieno liberatum fuisse testantur. Hinc Lucanus libro quarto sic ait: momentumque fuit mutatus Curio rerum, Gallorum captus spoliis, & Cæsaris auro: & Poëta libro sexto Aeneidos: Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem imposuit, quamuis neminem nominarit. Atq. hæc quidem L. Paulo, C. Marcello Consulibus ipse Tribunus plebis fecit: anno vero sequenti L. Lentulo, C. Marcello Consulibus Tribunitius Curio quum esset, Tribunos plebis ad Comitiorum ius, ut ait Cæsar libro primo de Bello ciuili, euocauit. Nec verum est, quod libro secundo scribit Appianus, illum M. Antonii, & Q. Cassii, qui tunc erant Tribuni plebis, collegam fuisse: quamuis ad Cæsarem simul sint profecti, epistola decima libri decimi sexti Familiarium: vbi sunt illa verba: Curio meus Cæsarem incitabat, quod & cæteri scriptores affirmant, & Lucanus lib. primo facit illum cum Cæsare orantem, ut moras tollat, ut sustulit, & ipsum Curionem cum tribus cohortibus misit, qui Tignium recepit: pauloque post illum Cæsar alteris castris, quæ ad alteram partem Corfinii posuerat, præfecit: nec ita multo post illum in Siciliam Propratorem cum legionibus tribus misit: & eundem

dem, quum Siciliam recepisset, protinus in Africam traducere exercitum iussit, vt Cæsar libro primo de Bello ciuili scribit. Curio vero ex itinere venit ad Ciceronem, & ei nihil occultauit, epistola quarta libri decimi ad Atticum: cuius aduentu cognito, M. Cato, qui Siciliam obtinebat, ex provincia fugit, vt Cæsar libro primo de Bello ciuili, & Cicero epistola decima sexta libri decimi ad Atticum scribunt. Curio deinde in Africam profectus, quum satis feliciter à principio rem gessisset, imperator, vt Appianus libro secundo refert, est appellatus: sed paulo post cum omnibus penè copiis, pugnans ipse fortiter, ab exercitu Iubæ regis fuit interfectus, vt Cæsar libro secundo de Bello ciuili, Appianus libro secundo, Dion libro quadragesimo primo, Liuius libro centesimo decimo, & Lucanus libro quarto scribunt. QVOD VERISIMILE DIXISSET, in eo, quod verisimile narrasset. nam verisimilis esse debet narratio, vt Rhetores docent. SOLUTE QVE, supra, solute, & suauiter dicere. HIC, Curio. PARVM INSTITVTVS, vt corruptus, supra. NATVRAM HABVIT ADMIRABLEM, sic Brutus supra. Curio igitur summo ingenio fuit præditus, cuius magna fuit expectatio, epistola prima libri secundi Familiarium. hinc Lucanus ait libro quarto, haud alium tanta ciuem tulit indole Roma. Sed homo fuit ingeniosissime nequam, & facundus malo publico, vt ait Paterculus. NON SVM EXPERTVS, quòd ille diu abfuit, & quum rediisset ille, ego sum in Ciliciam profectus ita, vt, quum ille diceret in Tribunatu præsertim, ego abessem. VT COEPERAT, quum puer olim meis fidelissimis, atque amantissimis consiliis paruit, epistola prima libri secundi Familiarium. MALVISSET, dichoreus. DISTINGVIS? honores, opes? HOC MODO, distinguo. HONOS, hic honorem non tam definit, quàm describit: quem tamen alibi ipse Cicero, Plato libro quinto de Legibus, & Aristoteles libro primo Rhetoricæ paulo aliter describunt. EVM, honorem. SENTENTIIS, senatus. SVFFRAGIIS, populi. ILLE, Curio, de quo loquimur. CVPIEBAT, ita, vt quum Proprætor à Cæsare factus fuisset, & sex fasces præferret, à Cicerone sit quodam modo derisus, epistola quarta libri decimi ad Atticum. QVÆ, quas res. ILLE, Curio. GRADIBVS MAGISTRATVVM, qui sunt Aedilitas, Prætura, & Consulatus. PATER, C. Scribonius Curio, supra. P. CRASSO, de quo in verbis ipsis dicemus, sed nunc illud dicimus, ei Marcum fratrem fuisse, quod epistola octaua libri quinti Familiarium cognosces. M. F. Marci, cuius vitam scribit Plutarchus, filius. INITIO ÆTATIS, à pueritia sua, ab ineunte sua ætate, epistola octaua libri quinti, & epistola decima sexta libri decimi tertii Familiarium. AD AMICITIAM SE MEAM CONTVLISSET, ὁ ὅρ πόπλιος ὢν φιλόλογος, καὶ φιλομαθὴς, ὁ ζήτης τῆς κινήσεως, ὥς τε καὶ συμμεταβαλεῖν αὐτῷ τὴν ἐσθλὴν κρημνολογίαν, καὶ τῶν ἄλλων νέους ταῦτα ποιοῦντας πρᾶξαι. τέλος δὲ τὴν πατέρα πείθον φίλον ἐποίησεν, vt in Crasso scribit Plutarchus. & amor fuit mutuus, vt ostendit Cicero, sic epistola octaua libri quinti Familiarium scribens: Crassos ego quidem ambos vnice diligo, sed in Marco beneuolentia impari. hoc magis sum Publio deditus, quòd me quanquam à pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime, sicut alterum parentem, & obseruat, & diligit: & epistola decima sexta libri decimi tertii Familiarium: P. Crassum ex omni nobilitate adolescentem dilexi plurimum: & epistola sexta libri secundi ad Q. fratrem: interfuit huic sermoni P. Crassus nostri, vt scis, studiosissimus. MAIORES, Licinii. TRITAM, translatio. ERAT, P. Crassus. ENIM, αἰτιολογία, quare hortaretur. OPTIME INSTITVTVS, ita, vt bene possem sperare, epistola decima sexta libri decimi tertii Familiarium.

ERVDITVS, nam secum solebat habere Apollonium libertum sui studio-
sum, & ad sua optima studia vehementer aptum, eadem epistola. VERE-
CVNDVS, ob hæc virtutes omnes Orosius illum libro sexto capite deci-
mo tertio lectissimum iuuenem, & Eutropius libro sexto clarissimum,
& præstantissimum iuuenem vocant. HVNC, P. Crassum. QVOQVE,
vt Curionem postea. ABSORBVIT, in bello Parthico, in quo graui-
ter vulneratus, armigero latus transfigendum præbuit, vt Plutarchus in Cra-
so scribit: & sic occidit, vt Liuius libro centesimo sexto, Orosius libro
sexto capite decimo tertio, & Eutropius libro sexto referunt: quum ad id
bellum ex Gallia venisset, à Cæsare, vt Appianus in Parthico refert, cum
equitibus mille missus, & quidem aliquanto post patris profecti-
onem, vt ex epistola octaua libri quinti Familiarium cognoscitur. In huius postea
locum Cicero fuit Augur cooptatus, vt ex Plutarcho supra retulimus.
QVIDAM INSOLITAE, aliter quidam non insolitæ. NAVARAT,
etiam præclare, vt Cæsar libro secundo, & tertio de Bello Gallico scri-
bit. MILES, opponitur imperatori. IMPERATORI, Cæsari.
AETATEM CERTAM, post annum potissimum quadragesimum primum,
quo Prætores fieri poterant, & sic deinde bella gerere. SORTEM IN-
CERTAM, nam sæpe prouincias, in quibus bella erant gerenda, sortie-
bantur, vt sæpe Liuius ostendit. CYRI, Cyri minoris, qui non ita
multo post patris mortem Artaxerxi bellum intulit, & in eo fuit inter-
fectus. Itaque quum esset fratre minor natu, & ita cito perierit, cogno-
scimus adolescentem fuisse. historia est apud Xenophontem libro primo
ῥῆσις τῆς ἀναξάνορος, & apud Iustinum libro quinto. Cyrus vero Maior se-
nex admodum mortuus est, vt Xenophon libro octauo *τῆς προέμενης* scri-
bit: id est, vt Cicero refert libro primo de Diuinatione, quum ad an-
num septuagesimum peruenisset. ALEXANDRI, Alexandri Ma-
gni, qui tertio & trigesimo anno mortem obiit, vt Cicero Philippica
quinta, præter alios, ostendit. SIMILIS ESSE VOLVIT, vo-
luit & ipse admodum adolescens bella gerere, vt Cyrus, & Alexander
admodum adolescentes bella gesserunt. SVVM CVRSVM TRANSCVR-
RERANT, ultra cursum ætatis progressi fuerant. L. CRASSI, L. Cra-
si oratoris, supra. DISSIMILLIMVS, quia festinauit nimis, & cito pe-
riit, quum L. Crassus, & alii Crassi lente, vt dicitur, festinarint, & diu-
tius vixerint, maximos honores affecti.

Sed ad Caluum (is enim nobis erat propositus) reuertamur:
qui orator fuisset cum literis eruditior, quàm Curio; tum etiam
accuratius quoddam dicendi & exquisitius afferebat genus: quod
quanquam scienter elegantérque tractabat, nimium tamen in-
quirens in se, atque ipse sese obseruans, metuénsque ne vitiosum
colligeret, etiam verum sanguinem deperdebat. itaque eius ora-
tio, nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat
illustris; à multitudine autem & à foro, cui nata eloquentia est,
deuorabatur.

CALVVM, C. Licinium Caluum C. Licinii Macri, de quo diximus,
filium, vt apud Valerium Maximum libro nono capite duodecimo videre
poteris: qui natus est ad V. Cal. Iun. C. Mario, Cn. Carbone Coss. vt supra
de M.

de M. Cælio retulimus. Huius vitam Crinitus, & Lilius scripserunt: nos vero, quod ad rem pertinere videbitur, hic referemus, ut illud, quod in Augusto Suetonius scribit: Caluum iuxta Romanum forum supra scalas annularias habitasse: & quod Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ita scribit: ipse mihi Caluus quum vnum & viginti libros reliquerit, vix in vna, aut altera oratiuncula satisfacit: nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio video: Quotus enim quisque Calui in Astitium, aut in Drusum legit? At hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes, quæ in Vatinius conscribuntur, ac præcipue secunda ex his oratio. est enim verbis ornata, & sententiis auribus iudicum accomodata, ut scias ipsum quoque Caluum intellexisse, quid melius esset, nec voluntatem, quin sublimius, & cultius diceret, sed ingenium, ac vires defuisse: de quo tamen Cicero dicit epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium se bene existimasse: quamuis ipsum Caluum exanguem, & tritum sibi videri scripserit, quod ille contra Ciceronem solutum, & eneruem dicebat, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. hinc fortasse Seneca libro septimo Declamationum, & libro quarto Controuersiarum dixit: illum cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiæ habuisse. Quintilianus illi sanctitatem libro duodecimo capite decimo, & iudicium libro decimo. capite primo tribuit: de quo Cicero sic epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium scribit: Caluus genus quoddam sequebatur: in quo iudicio lapsus, quo valebat, tamen assequebatur, quod probaret. Tristior à Cornelio Tacito in dialogo de Oratoribus, violentus item accusator, & concitatus, & disertus à Seneca libro quarto Controuersiarum vocatur. Atque hæc quidem de illo ut oratore dicuntur: quem tamen eundem poetam fuisse constat: & Seneca libro quarto Controuersiarum posteaquam illum laudauit ut oratorem, laudat ut poetam: & Catullus eundem non semel ut oratorem, & poetam describit. Ut poeta igitur versus in Cæsarem scripsit, ut Suetonius ostendit: scripsit & in Tigellium: unde verum refert interpretes Horatii satyra tertia libri primi: Sardi Tigelli putridum caput venit: hinc Cicero de Tigellio loquens epistola vigesima quinta libri septimi Familiarium scribit ita: eum addictum iam tum puto esse Calui Licinii Hipponacte præconio. hic amauit Quintiliam, ut Catullus, & Propertius libro secundo, sunt autores: & carmina quum ingentis animi plena, ut ait Seneca libro quarto Controuersiarum, tum sæpe etiam lasciuia scripsit, ut Ouidius lib. secundo de Tristibus ostendit. ERAT PROPOSITVS, cum Curione, supra. FVISSET, vel legendum est: fuit, sed: vel dicendum hic aliquid deesse, atque id ipsum à Cicerone dedita opera factum: qui volebat significare, Caluo nescio quid defuisse, sed fortasse veritus, ne Brutum, qui videtur illius amicus fuisse, offenderet, tacuit. In eo vero Cicero vim potissimum desiderabat, ut epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium demonstrat. LITERIS, quæ in eo erant multæ, & reconditæ, ibidem. CVRIO, qui à magistris parum fuit institutus, supra. ACCVRATIVS, ut hic apparet. AFFEREBAT GENVS, sequebatur genus, epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium. TRACTABAT, sic, ut assequeretur, quod probaret, ibidem. NIMIYM, quod manum de tabula nesciret tollere, ut est in proverbio. SANGVINEM DEPERDEBAT, hinc Quintilianus libro decimo capite primo sic ait: inueni, qui Ciceroni crederent, Caluum nimia contra se calumnia verum sanguinem

perdidisse: quamuis ibi multis in libris, Caelium, legamus. aliter sanguinem dependebat. aliter sanguinem deprehendebat. alii, sanguinem deprauabat. NIMIA RELIGIONE, nimiam calumniam Quintilianus in verbis, quæ paulo ante retulimus, videtur vocare. DOCTIS, qui poterant iudicare. ATTENTE AUDIENTIBVS, quòd nisi attente audissent, ne illis quidem fuisset illustris, vsque adeo erat attenuata. MULTITVDINE, cuius iudicium cum intelligentium iudicio debet in oratore probando congruere, supra. FORO, hominibus in foro versantibus, *μετ' ὄχλῳ*. NATA, potissimum. quamuis enim rostris etiam, & curiæ, id est laudationi, & deliberationi sit nata, iudicio tamen potissimum nata videbatur, quòd frequentius eam exercerent in foro, cui natam fuisse dixit etiam hoc loco, vt eos morderet magis, qui Thucydidem imitarentur, qui forense concertatorium iudiciale non tractauit genus, infra: quique ab ipso foro sint irrisi, vt ait Tusculana secunda. Forum tamen Romæ rostra, & curiam continebat. DEVORABATUR, intelligi non poterat, vt cibi gustari non possunt, quum deuorantur. translatio.

Tum Brutus, Atticum se, inquit, Caluus noster dici oratorem volebat: inde erat ista exilitas, quam ille de industria consequabatur. Dicebat, inquam, ita: sed & ipse errabat, & alios etiam errare cogebat. nam si quis eos, qui nec inepte dicunt, nec odiose, nec putide, Attice putat dicere, is recte nisi Atticum probat neminem: insulsi tatem enim & insolentiam tãquam insaniam quandam orationis odit, sanitatem autem & integritatem quasi religionem, & verecundiam oratoris probat. hæc omnium debet oratorum eadem esse sententia. sin autem ieiunitatem, & siccitatem, & inopiam, dum modo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere ponit: hoc recte duntaxat: sed quia sunt in Atticis alia meliora, videat ne ignoret & gradus, & dissimilitudines, & vim, & varietatem Atticorum. Atticos, inquit, volo imitari. quos? nec enim est vnum genus. nam quid est tam dissimile, quàm Demosthenes & Lysias? quàm idem & Hyperides? quàm omnium horum Aeschines? quem igitur imitaris? si aliquem, cæteri ergo Attice non dicebant: si omneis, qui potes, cum sint ipsi dissimillimi inter se? in quo illud etiam quaero, Phalereus ille Demetrius Attice ne dixerit? mihi quidem ex illius orationibus redolere ipsæ Athenæ videntur. at est floridior, vt ita dicam, quàm Hyperides, quàm Lysias: natura quædam, aut voluntas ita dicendi fuit. & quidem duo fuerunt per idem tempus dissimiles inter se, sed Attici tamen, quorum Charisius multas orationes, quas scribebat aliis, cum cupere videretur imitari Lysiam; Demochares autem, qui fuit Demosthenis fororis filius, & orationes scripsit aliquot, & earum rerum historiam, quæ erant Athenis ipsius ætate gestæ, non tam historico, quàm oratorio genere perscripsit. At Charisii vult Hegesias esse
similis,

similis, isque se ita putat Atticum, vt veros illos præ se penè agresteis putet. At quid est tam fractum, tam minutum, tam in ipsa, quam tamen consequitur, concinnitate puerile? Atticorum similes esse volumus. Optime. Sunt ne igitur ii Attici oratores? Quis negare potest? Hos imitatur. Quo modo? qui sunt & inter se dissimiles, & aliorum. Thucydidem, inquit, imitatur. Optime, si historiam scribere, non si causas dicere cogitatis. Thucydides enim rerum gestarum pronunciator sincerus, & grandis etiam fuit, hoc forense concertatorium iudiciale non tractauit genus. orationes autem quas interposuit, (multæ enim sunt) eas ego laudare soleo, imitari neque possim, si velim, nec velim fortasse, si possim: vt si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere, vt Opimium aut Anitium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ, credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quærimus, suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis. Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? Minime: sed quandam sequatur ætatem, sic ego istis censuerim, & nouam istam quasi de musto ac lacu feruidam orationem fugiendam, nec illam præclaram Thucydidi nimis veterem tanquam Anitianam notam persequendam: ipse enim Thucydides si posterius fuisset, multo maturior fuisset, & mitior.

TVM BRVTVS, Brutum loquentem facit, ne ipsum videatur reprehendere, quem tamen hic, & in Oratore voluit monere, ne genus illud dicendi, quod Atticum quidam vocabant, sequeretur, vt faciebat ita, vt Cicero epistola prima libri decimi quinti ad Atticum vereretur, ne Atticus de Bruti oratione iudicaturus, cognomine suo lapsus, ὑπερῆλικός esset in iudicando. VOLEBAT, erat enim imitator Atticorum, vt ait Quintilianus libro decimo capite primo. EXILITAS, vnde Cicero scripsit, eum sibi exanguem, & tritum videri, vt paulo ante retulimus: & ii, qui sic Attici dici voluerunt, à Quintiliano libro duodecimo capite decimo aridi, exusti, & exanguies appellantur. ILLE, Caluus. ERRABAT, iudicio lapsus, vt ex epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium retulimus. ALIOS, vt ipsum Brutum, vt diximus. NAM, αἰυολογία, quòd errent. & inserit disputationem, quam in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum Cicero, & Quintilianus libro duodecimo capite primo tractant. QUI NEC INEPTE DICUNT, NEC ODIOSE, NEC PVTIDE, qui bene dicunt, in libello de Optimo genere oratorum, λιτότης. INSVLSITATEM, quum Attici sint in primis falsi, & faceti, vt lib. secundo de Oratore dicuntur: & quicquid falsum, & salubre est, proprium sit Atticorum, vt ait in Oratore. ENIM, αἰυολογία. INSOLENTIAM, nam verbum inauditum, & insolens, vt scopulum fugiendum Cæsar etiam docuit, vt Gellius libro primo capite decimo refert. Attici vero in ea re sic erant religiosi, vt Aeschines etiam in Demosthene verba quædam vt dura reprehēderet, quod in Oratore Cicero scribit. TANQVAM, mollit translationem, quæ

dura videatur, opponere insaniam sanitati eo modo. **INSANIAM**, quasi insanitatem, quum incorrupta sanitas sit propria Atticorum, in libello de Optimo genere oratorum. **SANITATEM**, bonam valetudinem, ibidem, & supra de M. Catone: sanum genus dicendi, supra de M. Callidio. **INTEGRITATEM**, quæ sit Atticorum, in libello de Optimo genere oratorum. **ESSE SENTENTIA**, ut probent, quæ diximus. **IEIUNITATEM**, ET **SICCITATEM**, ET **INOPIAM**, erant enim, qui ieiunitatem, & famem se malle, quàm vbertatem, & copiam dicerent, Tusculana secunda. **DVM-MODO SIT POLITA**, **DVM VRBANA**, **DVM ELEGANS**, putabant enim, qui horride, incultæque diceret, modo id eleganter, enucleatæque faceret, eum solum attice dicere, in Oratore. **HOC RECTE DVNTAXAT**, dicit. sic in Oratore: errant, quòd solum, quòd attice, non falluntur: & in libello de Optimo genere oratorum: id vero desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos attice dicere. **IN ATTICIS**, illis, qui quum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærent, quandam etiam suauitatem coloris, in libello de Optimo genere oratorum. **ALIA**, ut copia, ornatus, grauitas, amplitudo, & reliqua id genus, quæ Tusculana secunda, in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum dicuntur. **MELIORA**, his, quæ modo diximus. **IGNORET**, ut ignorat. erat enim genus Atticorum his ipsis, qui id sequi se profitebantur, ignotum, Tusculana secunda: quòd Atticorum oratorum ipsa vis esset ignota, nota gloria, lege libellum de Optimo genere oratorum. **GRADVS**, qui tres sunt potissimum, supremus, medius, & infimus: & in quo sunt omnia, est orator peritissimus: in quo media, mediocris: in quo minima, deterrimus: ut inuenies in libello de Optimo genere oratorum. **DISSIMILITVDINES**, paulo post. **INQVIT**, Caluus, vel potius aliquis. est autem *διαλογισμός* **VNUM GENVS**, imo vero est vnum genus, ut in libello de Optimo genere oratorum docet: sed ibi genus summum, hic medium, id est speciem, siue formam, ut etiam diximus supra, significat: hinc Quintilianus libro duodecimo capite decimo ait: oratores Atticos, ut homines, inter se genere similes, differentes specie dixeris. **NAM**, *αἰτιολογία*, quòd vnum non sit genus. **DEMOSTHENES**, ET **LYSIAS**, Demosthenes enim grandis est, & Lysias tenuis, supra, in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum. **IDEM**, Demosthenes. **HYPERIDES**? supra. erant vero dissimiles in eo potissimum, quòd Hyperides satis factus, Demosthenes minus habebatur, ut ait in Oratore. **HORVM**, Demosthenis, Lysiae, & Hyperidis: **AESCHINES**? is enim cæteris oratoribus latior, audentior, & excelsior, plenior, & magis fusus, ut Quintilianus libro duodecimo capite decimo, & libro decimo capite primo: Demosthenis vero in omnibus rebus dissimilis, ut Philostratus in Vitis scribit. **QVEM**, ex his, de quibus diximus. **IGITVR**, quum sint ita dissimiles? **IMITARIS**? tu, qui vis attice dicere? **SI**, *εἰλημνα*. **ALIQVEM**, aliquem ex his, quos diximus, imitaris. **ATTICE NON DICEBANT**, tuo iudicio, qui putas illum solum attice dicere, qui subtiliter dicat, ut ante diximus: at ii, quos supra nominauimus, omnes non dicunt subtiliter: igitur attice non dicunt tuo iudicio Demosthenes, & alii, qui non dicunt subtiliter. **OMNES**, imitaris. **QVI POTES**? tu, qui putas solum attice dicere, qui subtiliter dicat, qui potes omnes imitari, quum illi inter se ita sint dissimiles, ut alius ample, alius iucunde, alius aliter dicat? **DISSIMILLIMI**, ut dictum est. **PHALERVS ILLE DEMETRIVS**, supra. **RE-DOLERE**, quasi cognosci, emergere, & egredi, ut odor è floribus, cæterisque

risque rebus egreditur. IPSE ATHENAE VIDENTVR, nedum ipse attice dicere. sic de Demosthene in Oratore: hunc mirentur, quo Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas. FLORIDIOR, ornatior, supra, & in Oratore. VT ITA DICAM, accipit veniam, quòd, floridior, verbum rarius vsurpetur: vel quòd translatio sit durior: qua tamen vti voluit, de Demetrio loquens, quem verbis translatis frequenter vsu fuisse scribit in Oratore. QVAM HYPERIDES, QVAM LYSIAS, qui tenues, & faceti fuerunt, supra, & in Oratore. ITA, floride, & ornate. FVIT, in Demetrio. PER IDEM TEMPVS, quo fuit etiam Demetrius. nam Demetrius, vt supra diximus, Demosthenem iam senem audiuit: & Demochares, vt hic etiam dicitur, fuit Demosthenis sororis filius. DISSIMILES INTER SE, vthic docet. CHARISIVS, de quo raro fieri mentionem videbis. MVLTAS ORATIONES, QVAS SCRIBEBAT ALIIS, verbum videtur deesse. aliter multarum orationum, quas scribebat aliis. forte legendum: multas orationes scribebat aliis. & scribebat aliis, vt Lysias, quem volebat imitari, scripsit, vt supra diximus, DEMOCHARES, qui ῥήτωρ ab Athenæo dicitur libro vndecimo, vbi testatur, illum scripsisse, ὅτι λόγον ἔγραψε ὁ πολέμιος πρὸς φίλον. hunc vt hominem scelestum Timæus descripsit, sed Polybius defendit, vt refert Suidas, qui scribit, illum multos honores Athenis adeptum fuisse. de quo quidem nos aliàs fortasse plura dicemus. DEMOSTHENIS SORORIS FILIVS, sic item libro secundo de Oratore, Δημοσθένος ἀδελφὸς à Suida, & ab Aeliano lib. tertio de Varia historia, & ἀνελίος ab Athenæo libro sexto vocatur. ORATIONES SCRIPSIT, vt diximus. HISTORIAM, hinc Athenæus libro sexto refert, illum scripsisse nescio quid αἰ τῆς εἰκοστῆς ἰσορίων. NON TAM HISTORICO, QVAM ORATORIO GENERE, quamuis enim summi sit oratoris historiam scribere, vt ait libro secundo de Oratore: diuersum tamen est genus dicendi. Siquidem genus hoc scripturae non modo liberum, sed incitatum, atque elatum esse debet, epistola septima libri sexti Familiarium: propterea quòd in historia narratur ornate, & regio saepe, aut pugna describitur: interponuntur etiam conciones, & hortationes, sed in his tracta quaedam, & fluens expetitur, non hæc contorta, & acris oratio, vt ait in Oratore. historia enim currere debet, ac ferri, vt Quintilianus libro nono capite quarto scribit. nihil item est in historia pura, & illustri breuitate dulcius. Quæ quidem omnia oratorio dicendi generi non semper conueniunt. HEGESIAS, Hegesias non Cyrenæus, qui Philosophus fuit, Tusculana prima: sed Hegesias Magnesius, qui fuit orator, qui dum imitari Lysiam vult, alterum penè saltat Demosthenem, incidens particulas: & is quidem non minus sententiis peccat, quam verbis, vt non quærat, quem appellet ineptum, qui illum cognouerit: vt ait in Oratore. hinc Strabo lib. decimo quarto scribit, illum styli Asiatici fuisse autorem, Attico, qui tunc erat mutato: nec ab eo Theon Rhetor dissentit: Varro tamen huius dicendi genus laudabat, vt epistola sexta libri duodecimi ad Atticum Cicero scribit. ESSE SIMILIS, dum Lysiam, vt Charisius ipse, vult imitari, in Oratore. PVTAT, vt ineptus, in Oratore. VEROS, aliter viros. ILLOS, Atticos. TAM FRACTVM, TAM MINVTVM, quàm Hegesias ipse, qui particulas incidit, numeros infregit, & concidit, in Oratore. PVERILE? incidit enim in genus abiectum, vt ait in Oratore. QVO MODO? qui potestis? vt paulo ante, qui potes? aliter qui modo. aliter quos? DISSIMILES, sic paulo ante. THVCYDIDEM, supra. IMITAMVR, nos, qui Attici volumus appellari. ENIM, καὶ λογιζώ, quare optime faciant, Thucydidem imitantes, si historiam velint

scribere. RERVM GESTARVM PRONVNCIATOR SINCERVS, ET
 GRANDIS ETIAM FVIT, rerum explicator prudens, seuerus, grauis, in
 Oratore. FORENSE, quo vtuntur oratores in foro, cui nata est eloquen-
 tia, supra genus turbæ ciuilis, & fori, vt libro primo de Oratore vocat.
 CONCERTATORIVM, quo quasi concertant inter se oratores. NON TRA-
 CTAVIT, non enim in iudiciis versauit causas, sed in historiis bella narra-
 uit. Itaque nunquam est numeratus orator, vt ait in Oratore. Hinc Mar-
 cellinus in vita Thucydidis ita scribit: *ἐπὶ τῶν λυγρῶν ἡγεσὶ ἀποφηνάσθαι, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος
 τὸ συγγραφικὸν οὐκ ἐστὶ ῥητορικόν*: quanquam tria illa genera in Thucydide reperi-
 posse contendit: sed verum est, quod in libello de Optimo genere orato-
 rum scribitur: aliud est explicare res gestas narrando, aliud argumentando
 criminari, criménque dissoluere: aliud narratione tenere auditorem, aliud
 concitare. & interpretare, non tractauit, in scriptis. nam causas egit alio-
 qui, vt nos supra diximus, & refert Marcellinus, vt quando, *ἀπολογίαν ποιού-
 μενος ἐπὶ τῶν πυγμαίων ἐνίκη*. ORATIONES, conciones, in Oratore: &
 ipse Thucydides, & Marcellinus *δημηγορίαι* vocant. INTERPOSUIT, Thu-
 cydides. *μόνον γὰρ ὁ συγγραφεὺς ἰδεῖν τε δημηγορίαι, καὶ τελείας ἐποίησε μετὰ κεφα-
 λαίων καὶ διαρρέσεως, ὥστε καὶ εἰσεὶ ὑποτίπτεται τὰς δημηγορίας, ὅπερ ἐστὶ λόγων τελείων
 εἰκόν*, vt ait Marcellinus. nam & apud Herodotum, ac Xenophontem ora-
 tiones, sed neq. tales, & multo breuiores videbis. MULTAE ENIM SVNT,
 & ita multas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur,
 vt ait in Oratore: quod Cicero non videtur probare, vt Accium libro pri-
 mo de Legibus non probat, quod in orationibus multus, & ineptus esset: &
 Pompeius Trogus in Liuiο, & Sallustio reprehendit, quod conciones dire-
 ctas pro sua oratione operi suo inferendo, historiae modum excefferint, vt
 excedunt omnes penè, qui multas, & longas orationes interponunt: con-
 ciones tamen aliquas, & hortationes interponi posse Cicero in Oratore de-
 monstrat. EAS, orationes. IMITARI NEQVE POSSIM, modeste de
 se loquitur: quanquam re vera neque Cicero, neque alius quisquam facile
 possit illum imitari, cuius orationes vix intelligat. Sic enim dedita opera
 scripsit, *ἵνα μὴ πάσῃ εἰη βατὸς*, vt ait Marcellinus. & quum inquit Cicero, ego
 neque imitari possim, deterret istos Atticos, ne conentur imitari, quem
 ipse Cicero tantus orator imitari non possit. sed ne è Gracis quidem quis-
 quam illum potest imitari, infra. NEC VELIM, neque in historia propter
 causas, quas diximus: neque in oratione ciuili: quia conciones ipsæ ita mul-
 tas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur, quod est in
 oratione ciuili vitium vel maximum, vt in Oratore scribitur. Quare si quis
 erit, qui Thucydidio genere causas in foro dicturum esse profiteatur, is ab-
 horreat etiam à suspitione eius, quæ versatur in re ciuili, & forensi, vt ait
 in libello de Optimo genere oratorum. VT, similitudo. FALERNO VI-
 NO, quod Plinius, Athenæus, & alii scriptores valde commendant. aliter
 Phalerno vino. NOVO, scriptores enim quum vinum vetus ferè semper
 commendant, tum Athenæus libro primo de Falerno ita scribit: *ὁ φάλεγρος
 οἶνος ἀπὸ τῆς ἀέκας ὄντι πρὸ ἡμῶν, καὶ ἀπὸ παντακταύτης καὶ μέχρηται εἶκοσι*. PROXIMIS CON-
 SVLIBVS, anno superiore. VETERE, *ὁ φάλεγρος γὰρ οἶνος ἀπὸ τούτου ἐστὶ
 εἶκοσι ἡρόνιον ἐκτίπτεται, κεφαλαιώδης, καὶ τῶν νεύρωδων καθάπτεται*, vt libro primo scri-
 bit Athenæus. OPIMIUM, L. Opimium, supra: quo quidem Consule
 omnium generum vini bonitas fuit, vt ait Plinius libro decimo quarto ca-
 pite quarto. ab hoc igitur Opimio Consule celeberrimum Opimiani vini
 nomen, vt Paterculus libro secundo, Plinius libro decimo quarto capite
 decimo quarto, & Martialis in Xenii ostendunt. ANICIUM, L. Anicium.
 L. F. L. N.

L. F. L. N. Gallum vidimus in lapidibus Romanis : à quo credimus etiam Aniciana pyra dicta fuisse , de quibus Plinius libro decimo quinto capite decimo quinto meminit. *CONSVLEM*, annum ab V. C. quingentesimum nonagesimum quartum : quo quidem anno L. Anicius Gallus cum M. Cornelio Cethego Consul fuit. Romani vero per Consules annos numerabant, & quàm vetus esset vinum ex Consulibus discebant : hinc Martialis ait : de Sinuessanis venerunt Mafica prælis : condita quo quæris Consule ? nullus erat : vel Consulem, nomen ipsius Consulis scriptum in dolis, in quibus inscriberentur Consulium nomina, quibus Consulibus vinum conditum fuisset, vt ex Martialis Xenii, & ex Horatii libro tertio, ode vigesima prima cognosci potest. *EAB*, Opimiana, & Aniciana. *NOTAE SVNT OPTIMAE*, notæ sunt optimi vini. *NIMIA VETVSTAS*, vt nimia vetustas est in vtraq. nota. nam ab Opimio Consule ad hoc tempus anni septuaginta sex, ab Anicio vero Consule centum quatuordecim minimum numerantur : & Athenæus scribit, vinum Falernum nimis vetus nocere, vt diximus. *QVÆRIMVS*, in vino. *HOC SENTIAT*, intelligat in vino nimiam esse vetustatem, quæ nec habeat suauitatem, nec sit tolerabilis. *DE DOLIO*, in quo vetus illud vinum sit, aliter de amphora : quæ videtur interpretatio quædam fuisse. *QVANDAM*, mediam, vt in Falerno ad annum vigesimum, vt ex Athenæo retulimus. *ÆTATEM*, vim. sic, ἀγέπια. *EGO*, qui nec nouum genus dicendi probo, & nimiam vetustatem sentio non habere illam, quam quærimus suauitatem. *ISTIS*, qui nunc Attici volunt haberi, in quibus erat Brutus, vt diximus : & ob id, istis, potius dixit, quàm illis, quod cum Bruto loquebatur, quem volebat monere : & ita sæpe paulo post facit. *NOVAM ISTAM*, quam Charisius, Hegesias, & reliqui recentiores sunt secuti, supra. *MVSTO, AC LACV*, aliter musto, aut lacu. *PRAECLARAM*, in explicandis rebus gestis, vt dictum est : vel præclaram, vt isti putant, qui se Thucydideos esse profitentur, vt ait in Oratore : vt sit εἰρηαία. *THVCYDIDI*, vt supra. aliter Thucydidis. *NIMIS VETEREM*, hinc in Oratore dolet, in hominibus tantam esse peruersitatem, vt, inuentis frugibus, glande vescantur. *ANICIANAM*, Anicianam potius, quàm Opimianam repetit, quod Anicius multo fuit antiquior, quàm Opimius, vt paulo ante ostendimus. *IPSE ENIM*, αἰτιολογία, quare non censeat, Thucydidis orationem persequendam. *SI POSTERIVS FVISSET*, & non fuisset ita vetus, vt ante illum nulla fuerit litera, quæ natum aliquem haberet, supra. *MVLTQ MATVRIOR FVISSET, ET MITIOR*, & si ipse voluisset esse maturior, & mitior, nos non debemus eam orationem imitari, quam vel ipse mutasset, si posterius fuisset.

Demosthenem igitur imitemur. O dii boni, quid quasi nos aliud agimus, aut quid aliud optamus ? at non assequimur. Isti enim videlicet Attici nostri, quod volunt, assequuntur. ne illud quidem intelligunt, non modo ita memoriæ proditum esse, sed ita necesse fuisse, cum Demosthenes dicturus esset, vt concursus audiendi causa ex tota Græcia fierent. at cum isti Attici dicunt, non modo à corona, quod est ipsum miserabile, sed etiam ab aduocatis relinquuntur. quare si anguste & exiliter dicere est Atticorum, sint sanè Attici, sed in Comitium veniant, ad stantem iudicem dicant : subsellia grandiore & plenior vocem de-

siderant. volo hoc oratori contingat, ut, cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribæ sint in dando & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: surgit is, qui dicturus sit, significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes; risus, cum velit; cum velit, fletus: ut, qui hæc procul videat, etiam si, quid agatur, nesciat, at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Hæc cui contingant, eum scito Attice dicere, ut de Pericle audiuius, ut de Hyperide, ut de Aeschine, de ipso quidem Demosthene maxime. sin autem acutum, prudens, & idem sincerum, & solidum, & exiccatum genus orationis probant, nec illo grauiore ornatu oratorio vtuntur, & hoc primum esse Atticorum volunt: recte laudant. est enim in arte tanta, tamque varia, etiam huic minutæ subtilitati locus. ita fiet, ut non omnes, qui Attice, iidem bene, sed ut omnes, qui bene, iidem etiam Attice dicant.

IGITUR, quum illos, quos supra posuimus, imitari non debeamus. IMITEMUR, quoniam, quum Demosthenes sit oratorum Atticorum facile princeps, hunc si quis imitetur, is & attice dicet, & optime, ut ait in libello de Optimo genere oratorum. O DILBONI, loquuntur Attici. QUID QVASI NOS, aliter quid ergo nos, ALIUD OPTAMUS? quam Demosthenem imitari? NON ASSEQVIMUR, & quum assequi non possumus, eum mittimus, & eos imitamur, quos assequi posse speramus. ISTI, loquitur nunc Cicero. ENIM, αἰολογία, quare Demosthenem mittant, & alios imitentur. NOSTRI, εἰρημικός dictum: vel Attici nostri temporis: quorum sermo imperitus increbuit, ut ait in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum. QVOD VOLVNT, ASSEQVUNTUR, sic Calvus, qui volebat Atticus esse, assequebatur, quod probaret, ut ex epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium retulimus: & Brutus ipse, epistola prima libri decimi quinti ad Atticum: & reliqui huiusmodi Attici, qui tantum iudabant, quantum se posse sperabant imitari, Tusculana secunda, & in Oratore. NE ILLVD QVIDEM INTELLIGVNT, nam intelligerent quoque se Atticos non esse, quum relinquantur à corona, quum ad Demosthenem, qui vere fuit Atticus, concursus è tota Græcia fierent. PRODITVM ESSE, à veteribus, quorum nos libros videre non potuimus, sed credimus Ciceroni, qui non hic modo, sed in libello etiam de Optimo genere oratorum idem propemodum testatur. NECESSE EVISSE, quum talis, & tantus orator esset. DICTVRVS ESSET, aliquam causam. FIERENT, ut factus concursus esse dicitur, quum pro Ctesiphonte dixit. ISTI ATTICI, isti Attici nostri, supra. CORONA, supra. MISERABILE, ut de Curione, supra. ADVOCATIS, qui aut ius suggerant, aut amicis præsentiam commodant, ut ait Asconius. RELINQVUNTUR, nam isti Attici aut non adhibentur ad causas, aut adhibiti deridentur, ut ait in libello de Optimo genere oratorum. Itaque iam conticuere, penè ab ipso foro irrisi, Tusculana secunda. ANGVSTE, attenuate, vnde attenuata Calui oratio supra: ieiune, vnde ieiunitas, supra. EXILITER, vnde exilitas in Caluo, supra. EST ATTICORVM, ut isti putant. SINT SANE ATTICI,

ATTICI, quales esse volunt ipsi, *συγχαριστοι*. **COMITIUM**, locum dictum ab eo, quod coibant eò comitiis curiatis, & litium causa, vt ait Varro: qui porro lites sequuntur, periuri solent esse: vnde Plautus in Curculione dixit: qui periurum hominem vult conuenire, mitto in comitium: quò & Cicero nunc Atticos hosce mittit: quò fortasse causas illas minores, quæ in comitio agebantur, in quibûsque vehementi dicendi genere opus non erat, dicere possent: sed quum anguste, & exiliter dicerent, neque in subselliis, neque in rostris, id est neque in iudiciis maioribus, neque in concione dicere commode poterant: quòd vi, contentione, & ardore carerent, quæ in subselliis, & rostris requirebantur. hinc epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium Caluo vim defuisse, & epistola prima lib. decimi quinti ad Atticum se concionem Bruti ardentius scripturum fuisse dixit. **AD**, apud. **STANTEM**, quòd fortasse mos esset, vt in comitio iudices starent. vel stantem, vt possit audire oratores hosce sic anguste, & exiliter dicentes: nam iudices alii certe sedebant, vt Cicero sæpe ostendit, & hodie scimus obseruari, vt iudices sedentes, sententiam ferant. **SUBSELLIA**, subsellia iudicum, quæ erant in foro, vbi Prætores exercebant iudicia. hinc libro tertio de Officiis Marius Gratidianus dicitur à subselliis in rostra recta profectus. atque hic subsellia comitio quasi opponit, quòd in subselliis iudices sederent, in comitio starent. **GRANDIOREM**, ET **PLENIOREM VOCEM**, quàm sit vox istorum Atticorum, qui anguste, & exiliter dicunt. **DESIDERANT**, sic infra: acrem oratorem fori strepitus desiderat. **CONTINGAT**, vt contingebat Demostheni, paulo ante, vt L. Crasso, qui expectabatur, supra: vt ipsi Ciceroni. satis enim constat, C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinius concursu totius ciuitatis & accusatos, & defensos, vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. **TRIBUNAL**, in quo Prætor ita sedebat, vt alii etiam possent sedere, vt L. Crassus libro primo de Oratore, se in tribunali Q. Pompeii Prætoris ostendit sedisse. **SCRIBAE**, qui magistratibus, vt hodie quoque, aderant, vt scriberent scribenda, & recitarent recitanda: quorum fidei tabulæ publicæ, periculæque magistratuum committebantur, vt Verrina quinta dicitur. **SINT**, vt esse possunt, quum ipsi hæc loca soleant seruare. **SVRGIT**, dicturus: quòd stantes dicebant, supra. **RISVS**, **QVVM VELIT**, **QVVM VELIT FLETVS**, *ἀνέσθαι*: sic supra, risus, plorat. **PROCVL VIDEAT**, præteriens aspiciat, supra. **IN SCENA ESSE ROSCIUM**, in iudicio versari oratorem, supra, & quidem oratorem excellentem, vt in sua arte Roscius, qui consecutus hoc erat, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur, vt libro primo de Oratore, & in prouerbio dicitur. **PERICLE**, supra. **HYPERIDE**, supra. **ÆSCHINE**, supra, & in libello de Optimo genere oratorum. **DEMOSTHENE**, de quo supra dictum est. **ACVTVM**, quo Lyfias vsus est, quem isti solent imitari, supra. **PRVDENS**, non ineptum, in Oratore: & supra, nec inepte dicere. **SINCERVM**, sanum, vnde sanitatem supra dixit. **SOLIDVM**, integrum, vnde integritatem etiam supra dixit. **EXICC- CATVM**, & siccitatem supra dixit. **PROBANT**, sed non ita tamen, vt solum Atticum esse dicant. Tunc enim errarent, vt ostendit in Oratore. **NEC ILLO GRAVIORE ORNATV ORATORIO VTVNTVR**, nec ornate, grauius, & copiose dicunt, quod est maxime proprium Atticorum, vt ait in Oratore: Sed isti se subtile quiddam, & politum velle, graue, ornatumque contemnere dicunt, vt in libello de Optimo genere oratorum scribit. **HOC**, hoc genus orationis acutum, prudens, sincerum, solidum, & exiccatum.

VOLUNT, isti Attici. RECTE LAUDANT, non falluntur, errarent, si solum esse dicerent, in Oratore. EST ENIM, αἰολογία, quare recte laudent. ARTE, Rhetorica, de qua tamen à principio dubitauit, an ars esset dicenda. TANTA, vt quibus ex quinque rebus constare dicitur, earum vna quæque sit ars ipsa magna per sese, supra. VARIA, ex tribus generibus diuersis, & quinque rebus præsertim variis constans. HVC MINVTAE SVBTILITATI, qua isti Attici vtuntur, qui subtiliter dicant, vt in libello de Optimo genere Oratorum scriptum videbis. LOCVS, præsertim in attenuato dicendi genere. ITA FIET, conclusio. IIDEM BENE, dicant. quamuis enim dicant attice suo modo, & in genere tolerabili versentur, non sunt tamen in optimo: siquidem quod omnes laudes habet, id est optimum. Itaque, vt Lysias, isti certe possint summis dicere, elate fortasse nõ possint, vt in libello de Optimo genere oratorum loquitur. IIDEM ETIAM ATTICE DICANT, vt Demosthenes, qui etsi dicebat elate, poterat tamen etiam summis dicere: & sic in libello de Optimo genere oratorum cõcludit, Demosthenẽ si quis imitetur, eum & attice dicturũ, & optime.

Sed redeamus rursus ad Hortensium. Sanè quidem, inquit Brutus: quanquam ista mihi tua fuit periucunda à proposita oratione digressio. Tum Atticus, Aliquoties sum, inquit, conatus, sed interpellare nolui. nunc quoniam ad perorandum spectare videtur sermo tuus, dicam opinor, quod sentio. Tu vero, inquam, Tite. Tum ille, Ego, inquit, ironiam illam, quam in Socrate dicunt fuisse, qua ille in Platonis, & Xenophontis, & Aeschinis libris vtitur, facetam & elegantem puto. est enim & minime inepti hominis, & eiusdem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsum detrahare, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant. vt apud Platonem Socrates in coelum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæteros, se autem omnium rerum inscium fingit & rudem, decet hoc nescio quo modo illum: nec Epicuro, qui id reprehendit, assentior. sed in historia, qua tu es vsus in omni sermone, cum, qualis quisque orator fuisset, exponeres, vide quæso, inquit, ne tam reprehendenda sit ironia, quàm in testimonio. Quorsum, inquam, istuc? non enim intelligo. Quia primum, inquit, ita laudauisti quosdam oratores, vt imperitos posses in errorem inducere. equidem in quibusdam risum vix tenebam, cum Attico Lysiae Catonem nostrum comparabas, magnum mehercule hominem, vel potius summum & singularem virum, nemo dicet secus; sed oratorem, sed etiam Lysiae similem, quo nihil potest esse pictius, bella ironia, si iocaremur; si asseueramus, vide ne religio nobis tam adhibenda sit, quàm si testimonium diceremus. ego enim Catonem tuum vt ciuem, vt senatorem, vt Imperatorem, vt virum denique cum prudentia & diligentia, tum omni virtute excellentem probo: orationes
autem

autem eius, ut illis temporibus, valde laudo? significant enim quandam formam ingenii, sed admodum impolitam, & plane rudem. Origines vero cum omnibus oratoriis laudibus refertas diceret, & Catonem cum Philisto & Thucydide compararet, Bruto ne id censebas, an mihi probaturum? quos enim ne è Græcis quidem quisquam imitari potest, iis tu comparas hominem Tusculanum, nondum suspicantem quale esset copiose & ornate dicere? Galbam laudas: si ut illius ætatis principem, assentior: sic enim accepimus: sin ut oratorem, cedo quæso orationes, (sunt enim) & dic hunc, quem tu plusquam te amas, Brutum velle te illo modo dicere. Probas Lepidi orationes. paulum hic tibi assentior, modo ita laudes, ut antiquas: quod item de Africano, de Lælio, cuius tu oratione negas fieri quidquam posse dulcius. addis etiam nescio quid augustius: nomine nos capis summi viri, vitæque elegantissimæ verissimis laudibus. remoue hæc: nā ista dulcis oratio ita sit abiecta, ut eam aspicere nemo velit.

SED, reditus ad rem. REDEAMVS RVRSVS, sic loquitur, quia supra item dixerat: sed redeamus ad eum, qui iam vnus restat, Hortensium: & iccirco particulam, rursus, hic apponit. SANE QVIDEM, redeamus. PROPOSITA, de Hortensio, Curione, & præsertim Caluo, de quo loquebatur, quum digressus est. TVM ATTICVS, hic Atticus ponitur, ut quasi epilogum faciat, & rem dubiam relinquat, ne Cicero, qui sit Academicus, quicquam affirmare videatur. CONATYS, interpellare. TV VERO, dic. TITE, T. Pomponi Attice. aliter Attice. IRONIAM, τὸ εἰρωνείαν. SOCRATE, Philosopho, cuius vitam, & mores Plato, Xenophon, & Laërtius describunt. DICVNT, ferunt, qui melius hoc norunt, libro secundo de Oratore. FVISSE, sic, ut aliud diceret, atque sentiret, & ita libenter vteretur ea dissimulatione, quam Græci εἰρωνείαν vocant, libro secundo Academicarum quæstionum. De Græcis enim dulcem, & facetum, festiuumque sermonis, atque in omni oratione simulatorem, quem εἰρωνεία Græci nominarunt, Socratem accepimus, libro primo de Officiis: & sanè ferunt Socratem in hac ironia, dissimulantiaque longe lepore, atque humanitate omnibus præstitisse, libro secundo de Oratore. ILLE, Socrates. PLATONIS, Philosophi, supra. XENOPHONTIS, Philosophi, cuius vitam leges apud Diogenem Laërtium. AESCHINIS, Socratici, cuius vitam scribit Laërtius: & Cicero libro primo de Inventionem Socraticum vocat, ne quis oratorem esse putet. LIBRIS, Platonis quidem dialogis, in quibus Socrates loquitur: Xenophontis quatuor libris, in quibus dicta, & facta Socratis describuntur: Aeschinis vero dialogis septem. tot enim Socratis mores descripsit, ut Laërtius refert. PVTO, ut Cæsar etiam lib. secundo de Oratore putat, quamuis Eustratius lib. secundo Ethicorum dubitare videatur. EST ENIM, αἰτιολογία. HANC, sapientiam. ILLVDENTEM, alia dicentem, ac sentiat, libro secundo de Oratore. ARROGANT, quod sint ἀλαζόνες, ut lib. secundo Ethicorum docet Eustratius. EFFERT, ut videre licet apud Platonem.

PROTAGORAM, HIPPIAM, PRODICVM, GORGIAM, de quibus supradiximus. CAETEROS, qui sunt apud Platonem. INSCIVM FINGIT, ET RVDEM, Socrates enim in omnibus ferè sermonibus, qui ab iis, qui illum audierunt, perscripti varie, copiose sunt, ita disputat, vt nihil affirmet ipse, refellat alios, nihil se scire dicat, nisi id ipsum, libro primo Academicarum quæstionum. HOC, simulare, hæc εἰρωνεία. ILLVM, Socratem. EPICVRO, Philosopho, lege Laërtium. REPREHENDIT, Epicurus in suis libris, qui ad nos non peruenerunt, hoc reprehendit, nec Aristoteles libro tertio Rhetoricæ laudat. ASSENTIOR, nec assentior, quamuis me vt deditum Epicuro insectari soleatis, libro quinto de Finibus. HISTORIA, cuius prima lex est, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, libro secundo de Oratore, quæ qui dissimulat, haud commode facit. INQVIT, Atticus, & repetit hoc, vt supra. TESTIMONIO, in quo non εἰρωνεία, sed religio sit adhibenda, paulo post. QVORSVM, aliter quorsus, male. PRIMVM, aliter primus. nullus enim, quod sciatur, illos ante Ciceronem laudarat. ERROREM, vt ipsi crederent eos prorsus esse laudandos. QVIBVSDAM, rebus, vel oratoribus. ATTICO LYSIAE, supra. NOSTRVM, Romanum, opponit Attico. PICTIVS, quum sit venustissimus ipse scriptor ac politissimus Lysias, vt ait in Oratore. IOCAREMVR, in iocis enim probatur εἰρωνεία, vt libro secundo de Oratore demonstratur. SI TESTIMONIUM DICEREMVS, tunc enim religio esset adhibenda: quia iurati testes dicebant, vt ait Asconius, vt mittam, quæ Cicero in orationibus pro Fonteio, pro Flacco, pro Sylla, libro secundo Academicarum quæstionum, & alibi sæpe scribit. EGO ENIM, αἰτιολογία, quare, quod Cic. dixit, in quibusdam verū esse non putet. CATONEM, Censorium, supra. TVVM, qui tibi semper in ore est, lib. primo de Legibus: VT CIVEM, VT SENATOREM, VT IMPERATOREM, supra. ORATIONES, quas tu non minus multas, quam Lysia, esse supradixisti. ORATORIIS, aliter oratoris. LAVDIBVS, virtutibus, supra. COMPARARES, supra. ID, Catonem cum Philisto, & Thucydide comparandum. IIS, Philisto, & Thucydidi. HOMINEM TVS CVLANVM, M. Catonem Tusculi quidem natum, sed in populi Romani ciuitatem susceptum, libro secundo de Legibus. NONDVMSVSPICANTEM, nedum scientem. GALBAM, Ser. Galbam, supra. LAVDAS, sic vt illum modo summum oratorem, modo virum eloquentissimum voces. PRINCIPEM, principem virum, nō oratorem. VT ORATOREM, laudas. SVNT ENIM, sunt enim orationes Galbæ, supra. DIC, vt supra dixisti, te ipsi Bruto autorem, vt C. Gracchi orationes legeret. quasi dicat, pro eo amore, quo Brutum prosequeris, non diceret, te velle ipsum illo modo dicere, quo modo Galbæ orationes sunt scriptæ, in quibus nulla sit virtus, supra. LEPIDI, M. Aemilii Lepidi Porcinæ, supra. ASSENTIOR, quia fuit scriptor sanè bonus, supra. QVOD ITEM, dico, vel assentior. AFRICANO, P. Scipione Africanominore, supra. LAELIO, C. Lælio sapiente, supra. CVIVS, Lælii. ORATIONE, de collegiis, supra. NESCIQVIDAVGVSTIVS, quod de religione dici possit augustius, supra. NOS CAPIS, ita, vt omnia penè, quæ dicis, vera credamus. SVMMI VIRI, C. Lælii. HAEC, nomen, & laudes C. Lælii DVLCIS, vt tudicis. ORATIO, C. Lælii.

Carbonem in summis oratoribus habitū scio: sed cum in ceteris rebus, tum in dicēdo semper, cum nihil est melius, id laudari, qualecunq. est, solet. Dico idem de Gracchis: etsi de eis ea sunt à te dicta,

te dicta, quibus ego assentior. omitto cæteros: venio ad eos, in quibus iam perfectam putas esse eloquentiam, quos ego audiui, sine controuersia magnos oratores, Crassum & Antonium. de horum laudibus tibi prorsus assentior: sed tamen non isto modo, vt Polycleti Doryphorum sibi Lysippus aiebat, sic tu suasionem legis Seruiliæ tibi magistram fuisse. hæc germana ironia est. cur ita sentiam, non dicam, ne me tibi assentari putes. omitto igitur, quæ de his ipsis, quæ de Cotta, quæ de Sulpicio, quæ modo de Cælio dixeris: hi enim fuerunt certe oratores: quanti autem, & quales, tu videris. Nam illud minus curo, quòd congesisti operarios omnes: vt mihi videantur mori voluisse non nulli, vt à te in oratorum numerum referrentur.

GARBONEM, C. Carbonem, qui supra cum Tib. Graccho coniunctus fuit. **HABITVM SCIO**, vt supra dictum est. **SED QVVM**, ὅτι. **QVVM NIHIL EST MELIVS**, aliter quo nihil est melius: quod est optimum, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. **IDEM**, quod dixi de Carbone. **GRACCHIS**, Tib. & C. fratribus, supra. **EIS**, Gracchis. **EA**, vt illos fuisse præstantissimo ingenio, & damnum illorum immaturo interitu res Romanas, Latinasq. literas fecisse, supra. **CAETEROS**, oratores, quos tu supra nominasti. **VENIO**, aliter venis. **PVTAS ESSE**, quum dicis, te sic existimare, hos oratores fuisse maximos, & in his primum cum Græcorum gloria, latine dicendi copiam æquatam, supra. **EGO AUDIVI**, vt tu quoq. puer, lib. secundo de Orat. **CRASSVM**, ET **ANTONIUM**, L. Crassum, & M. Antonium, supra. **HORVM**, L. Crassi, & M. Antonii. **VT**, similitudo: & vt, particula videtur pro duplici posita, vel bis ponenda. **POLYCLETI**, supra. **DORYPHORVM**, non illum, opinor, viriliter puerum, sed illum, quem canona artifices vocabant, lineamenta artis ex eo, velut à lege quadam, petentes, vt Plin. lib. trigésimo quarto cap. octauo scribit: Cic. Doryphori statuam dixit in Oratore. **LYSIPPVS**, quæ Sicyonium Duris negabat, vt Plinius lib. trigésimo quarto cap. octauo refert. ab hoc fingi voluit Alexáder Magnus, vt epistola decima tertia lib. quinti Famil. leges. **AIEBAT**, magistrum fuisse. **SIC**, ὡς ἔπος εἰρησιν. **TV**, dicas. **SVASIONEM LEGIS SERVILIAE**, orationem L. Crassi in legem Capionis, supra. **FVISSE**, à pueritia, supra. **GERMANA**, mera. **ITA**, hanc esse germanam εἰρησιν. **PVTES**, vt putare posses, si dicerem, cur sentiam, hanc esse germanam εἰρησιν. nam dicerem, te L. Crasso longe præferendum esse, tantum absuit, vt eius oratio tibi magistra fuerit: quod quum tu tamen ipse dicas, ostendis, te εἰρησιν loqui. **HIS IPSIS**, L. Crasso, & M. Antonio. **COTTA**, C. Cotta. **SULPICIO**, P. Sulpicio. **CÆLIO**, M. Cælio Rufo. **DIXERIS**, supra. **OPERARIOS OMNES**, qui ausi aliquando sunt stantes loqui, supra.

Hæc cum ille dixisset, Longi sermonis initium detulisti, inquam, Attice, remque commouisti noua disputatione dignam, quam in aliud tempus differamus. voluendi enim sunt libri cum aliorum, tum in primis Catonis: intelliges nihil illius lineamenti, nisi eorum pigmentorum, quæ inuenta nondum erant, florem & colorē defuisse. Nam de Crassi oratione sic existimo, ipsum fortasse melius potuisse scribere, alium, vt arbitror, nemi-

nem. Nec in hoc ironiam duxeris esse, quod eam orationem mihi magistram fuisse dixerim. nam etsi tu melius existimare videris de ea, si quam nunc habemus, facultate: tamen adolescentes, quid in Latinis potius imitemur, non habebamus. Quod autem plures à nobis nominati sunt, eò pertinuit, ut paulo ante dixi, quod intelligi volui, in eo, cuius omnes cupidissimi essent, quam pauci digni nomine euaderent. quare εἰρωνία me, ne si Africanus quidem fuit, (ut ait in historia sua C. Fannius) existimari velim. Ut voles, inquit Atticus: ego enim non alienum à te putabam, quod & in Africano fuisset, & in Socrate. Tum Brutus, De isto postea: sed tu (inquit, me intuens) orationes nobis veteres explicabis? Vero, inquam, Brute, sed in Cumano, aut in Tusculano aliquando, si modo licebit: quoniam utroque in loco vicini sumus.

ILLE, Atticus. DETVLISTI, aliter pepulisti. aliter depulisti. COMMOMISTI, aliter commisisti. VOLVENDI ENIM, αἰτιολογία, quare sit res digna disputatione, ut probetur, quod dixit, veterum orationes legendas esse. CATONIS, Censorii. INTELLIGES, Catonis libros legens. ILLIVS, Catonis. LINEAMENTIS, translatio sumpta à pictoribus, quibuscum M. Catonem etiam supra comparauit. PIGMENTORVM, exornationum, quibus oratores, ut pigmentis pictores, utuntur, ut ostendit epistola prima libri secundi ad Atticum. QVAE INVENTA NONDV M ERANT, modo enim huc ista sunt importata, ut ait Antonius lib. secundo de Oratore. COLOREM, pigmentorum colorem vides hic dici, quasi pigmentorum splendorem: nisi dicas, pigmentum quasi genus esse, colorem quasi speciem: Plinius certe lib. trigesimo tertio cap. decimo tertio scribit, pigmentum quoddam in quatuor colores mutari. CRASSI, L. Crassi. ORATIONE, suasionem legis Seruiliae. IPSVM, L. Crassum. DVXERIS, ut ducere videris. aliter dixeris. DIXERIM, supra. NAM, αἰτιολογία, quare non sit εἰρωνεία ducenda, aut dicenda. MELIVS, quam de Crassi facultate. VIDERIS, quum dicere, cur ita sentias, nolis, ne te mihi assentari putem. POTIVS, quam L. Crassi orationem. NON HABEBAMVS, & ob id illam tanquam magistram imitabamur. Itaque vere, non εἰρωνικῶς diximus, eam nobis magistrā fuisse. PLVRES, etiam operarii, ut tu vocas. PAULO ANTE DIXI, post Q. Arrium, & post M. Seruiliū. INTELLIGI, perspicui, supra. OMNES, praesertim, qui dicere audent, supra. DIGNI NOMINE EVADERENT, nomen haberent, supra. ΕΙΡΩΝΑ, simulatorem, libro primo de Officiis. AFRICANVS, P. Scipio Africanus minor, supra. FVIT, εἶπον, ut eum verbo Graeco Fannius vocauit, lib. secundo de Orat. AIT, sic lib. secundo Academicarum quaestionū, & lib. secundo de Orat. IN HISTORIA SVA, in annalibus suis, lib. secundo de Orat. C. FANNIVS, de quo supra dictum est. EXISTIMARI VELIM, quoniam multi τὴν εἰρωνείαν reprehendunt. VT VOLES, sit. EGO ENIM, αἰτιολογία, quare Ciceronem εἰρωνίαν vocarit. IN AFRICANO FVISET, ET IN SOCRATE, viris tantis, ut non debeas agere ferre, te illis simile in aliqua re vocari. POSTEA, videbimus. TV, tu Cic. qui harum rerū es peritus. VERO, explicabo. aliter ego vero, rectius. SED, explicabo. CVMANO, epistola nona lib. quarti, & epistola decima, & decima octava lib. decimi quarti ad

ti ad Atticum. TVSCVLANO, epistola secunda libri quarti ad Atticum: à quo quidē Tusculanæ quæstiones sunt appellatæ. VICINI SVMVS, epistola trigesima lib. duodecimi, & epistola sexta lib. decimi tertii ad Atticum.

Sed iam ad id, vnde digressi sumus, reuertamur. Hortensius igitur cum admodum adolescens orsus esset in foro dicere, celeriter ad maiores causas adhiberi coëptus est: quanquam inciderat in Cottæ & Sulpicii ætatem, qui annis decem maiores, excellentem Crasso & Antonio, deinde Philippo, post Iulio, cum iis ipsis dicendi gloria comparabatur. primum memoria tanta, quantam in viro cognouisse me arbitror, vt, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet quibus cogitauisset. hoc adiumento ille tanto sic utebatur, vt sua & commentata & scripta, &, nullo referente, omnia aduersariorum dicta meminisset. ardebat autē cupiditate sic, vt in nullo vnquam flagrantius studium viderim. nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum: sapissimè autem eodem die vtrunque faciebat: attuleratque minime vulgare genus dicendi, duas quidem res, quas nemo alius, partitiones, quibus de rebus dicturus esset; & collectiones, memor & quæ essent dicta contrà, quæque ipse dixisset. erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus: eaque erat cum summo ingenio, tum exercitationibus maximis consecutus. rem complectebatur memoriter, diuidebat acute, nec prætermittebat ferè quidquam, quod esset in causa, aut ad confirmandum, aut ad refellendum: vox canora & suavis: motus & gestus etiam plus artis habebat, quàm erat oratori satis. hoc igitur florescente Crassus est mortuus, Cotta pulsus, iudicia intermissa bello, nos in forum venimus. erat Hortensius in bello primo anno miles, altero Tribunus militum: Sulpicius Legatus aberat, etiam M. Antonius: exercebatur vna lege iudicium Varia, cæteris propter bellum intermissis: qui frequentes aderant, (quanquam pro se ipsi dicebant) oratores non illi quidem principes, L. Memmius & Q. Pompeius, sed oratores tamen teste disertio vterque Philippo, cuius in testimonio contentio & vim accusatoris habebat, & copiam. reliqui, qui tum principes numerabantur, in magistratibus erant, quotidieque ferè à nobis in concionibus audiebantur. erat enim Tribunus plebis tum C. Curio: quanquam is quidem silebat, vt erat semel à concione vniuersa relictus: Q. Metellus Celer, non ille quidem orator, sed tamen non infans: disertus autem Q. Varius, C. Carbo, Cn. Pomponius, & hi quidem habitabant in rostris.

AD ID, quod ad Hortensium pertinet. DIGRESSI SUMVS, Attico interpellante. REVERTAMVR, tertio. HORTENSIVS, supra, L. F. Verrina quinta: Seruiliæ fœminæ primariæ gener, Verrina quarta: & gener item Q. Catuli, libro tertio de Oratore: & ob id postea videtur cum Q. Catulo filio coniunctus fuisse, in oratione pro Lege Manilia: quamvis etiam Marciam L. Marcii Philippi filiam Catonis vxorem postea duxisse dicatur à Plutarcho in Catone. Hic fuit eques Romanus, vt ait Asconius. Quæstor Verrina tertia, & quinta fuisse dicitur. Aedilis Verrina tertia significatur, & ab Asconio vocatur. & sanè fuit Octauio, & Cotta Consulibus, infra: & libro secundo de Officiis inter eos Aediles numeratur, qui liberales in dandis muneribus fuerunt. Prætor Verrina secunda cognoscitur, & ab Asconio in tertia nominatur. Et Aedilis, vel Prætor quum sesquimodios populo Romano in capita descripsisset, gratissimum omnibus fecit, Verrina quinta. Consul fuit cum Q. Cæcilio Metello Cretico, vt Asconius scribit. Fuit etiam Augur, & Ciceronem in Augurum collegium cooptauit, vt in principio diximus: vnde Cicero epistola octaua libri tertii Familiarium suum collegam vocat, & familiarem, quod essent coniunctissimi omnium consiliorum societate, supra. Atticus enim, vt refert Cornelius Nepos, utebatur intime Q. Hortensio, qui his temporibus principatum eloquentiæ tenebat, vt intelligi non posset, vter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, vt inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula. Hinc, vt in oratione pro Milone patet, Hortensius olim Ciceroni sic affuit, vt penè seruorum manu sit interfectus: quem prius etiam summis laudibus extulerat, vt epistola vigesima quinta libri secundi ad Atticum videbis. contrà Cicero & illum saepe laudauit, vt hic, libro tertio de Oratore, & in oratione pro Milone, vbi vocat illum lumen, & ornamentum Reipub. & de nomine ipsius librum, in quo cohortatus est ad Philosophiæ studium, Hortensium inscripsit, vt ostendit libro primo de Finibus, Tusculana secunda, & tertia, & libro secundo de Diuinatione. atque in his quidem omnibus videtur Cicero *ἐκείνῳ*, qua de loquitur epistola sexta libri quarti ad Atticum, seruasse: quum re vera se ab Hortensio scelestissime, & insidiosissime tractatum esse sentiret, vt epistola tertia libri primi ad Q. fratrem, & epistola nona libri tertii ad Atticum declarat. Hortensius, vt ait Cælius epistola secunda libri octauo Familiarium, intractus à sibilo peruenit ad senectutem, sed postea senex sibilum non effugit, quod Messalam defendisset. Diues admodum videtur fuisse, qui Tusculanum haberet, vt Plinius ostendit libro trigesimo quinto capite vndecimo: villam ad Baulos, vt Cicero libro secundo Academicarum quæstionum, & Varro libro tertio capite decimo septimo de Re rustica testantur: quædam ad portam Flumentanam, epistola tertia libri septimi ad Atticum: villam in Laurenti agro cum sylua magna, vt Varro libro tertio capite decimo tertio de Re rustica testis est: & domum tam pulchram, vt postea L. Lentulus eam sibi in bello ciuili desponderit, epistola sexta libri vndecimi ad Atticum. & super decem millia cadum hæredi reliquit, vt Plinius libro decimo quarto capite decimo quarto scribit. Fuit certe sumptuosus ita, vt, quod Dion libro trigesimo nono scribit, Consulibus legem sumptuariam ferre volentibus sit aduersatus. Primus igitur pauones augurali cœna posuisse dicitur, vt Varro libro tertio capite sexto de Re rustica, Plinius libro decimo capite vigesimo, & Macrobius libro tertio Saturnalium scribunt. Est autor item Plinius libro trigesimo quinto capite vndecimo illum tabulam argonautas

H-S. EXLIIII. mercatum fuisse, eique ædem in Tusculano suo fecisse. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit, in qua murænam adeo dilexit, vt exanimatam flecte credatur, vt Plinius libro nono capite quinquagesimo quinto refert: nec sanè minor cura eius erat de ægrotis piscibus, quàm de minus valentibus seruis: vt videbis apud Varronem libro tertio capite decimo septimo, vbi plura hac ipsa de re scribit: vnde Macrobius libro tertio Saturnalium recte putat, Q. Hortensium, & L. Philippum Piscinarios à Cicerone dici, vt certelibro primo, & secundo ad Atticum dicuntur. Quid quod platanos suas, vt scribit Macrobius, vino irrigare solitus erat adeo, vt in quadam actione, quam habuit, cum Cicerone suscepta, precario ab illo postularit, vt locum dicendi permutaret secum? Abire enim in villam necessario se velle, vt vinum platano, quam in Tusculano posuerat, ipse suffunderet. Quàm vero mollis fuerit, & Gellius libro primo capite quinto docet, & libro tertio Saturnalium Macrobius, ita scribens: Fuit Hortensius vir alioqui ex professo mollis, & in præcinctu ponens omnem decorem. fuit enim vestitu ad mundiciem curioso: & vt bene amictus iret, faciem in speculo quærebat: vbi se intuens, togam corpori sic applicabat, vt rugas non forte, sed industria locatas artifex nodus adstringeret: & sinus ex composito defluens, modum lateris ambiret. Is quondam quum incederet elaboratus ad speciem, collegæ de iniuriis diem dixit, quòd sibi in angustiis obuiis, offensus fortuito, structuram togæ destruxerat: & capitale putauit, quòd in humero suo locum ruga mutasset. Male etiam audiuit, & quòd iudices corrumperet, vt Cicero in Verrinis significat, & Asconius interpretatur: & quòd munera à clientibus acciperet, vt à Verre sphingem, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet, vt ait Plinius lib. trigesimo quarto cap. octauo: quamuis in eo iudicio pauca dixerit Hortensius, vt Cic. in Oratore hisce verbis ostendit: nobis pro familiari reo summus orator non respòdit Hortensius: & Asconius ait: his rebus adeo stupefactus Hortensius dicitur, vt rationem defensionis omitteret. Is erat solitus gloriari, quòd nunquam, bello ciuili interfuisset, vt epistola decima sexta lib. secundi Famil. scriptũ videbis. ADMODVM ADOLESCENS, vnde viginti annos natus, supra. ORSVS ESSET IN FORO DICERE, L. Crasso, Q. Scæuola Coss. supra. CELERITER, eodem anno, libro tertio de Oratore. MAIORES CAUSAS, vt Africæ, & Bithyniæ Regis causas, quæ non poterant non esse magnæ, lib. tertio de Oratore. INCIDERAT, inciderat Hortensius in Cotta, & Sulpicii ætatem sic, vt illorum ætati quasi succresceret, libro tertio de Oratore. MAIORES, maiores erant Hortensio. EXCELLENTE, viuo, supra. CRASSO, ET ANTONIO, DEINDE PHILIPPO, POST IVLIO, L. Crasso, & M. Antonio, deinde L. Marcio Philippo, post C. Iulio Cæsare, de quibus omnibus supra dictũ est. CVM IIS IPSIS, C. Cotta, & P. Sulpicio, quibus Hortensium tanto minorem præcurrere vix honestum Crassus putabat libro tertio de Oratore. MEMORIA, Lucullus habuit diuinam quandam memoriam rerum, verborum maiorem Hortensius, libro secundo Academicarum quæstionum: quam quidem memoriam Hortensii Tusculana prima, & libro tertio de Oratore commendat: Seneca vero in proœmio Declamationum ita scribit: Hortensius à Sisenna prouocatus, in actione persedit diem totum, & omnes res, & pretia, & emptores ordine suo recensuit argentariis recognoscentibus ita, vt in nullo falleretur. QUANTAM IN VIRO, aliter quantam in vllò. nos putamus legendum: vel, quantam in nullo: vel, quanta nullum. REDDERET, refer-

ret, vt libro decimo Quintilianus ait. **QVIBVS COGITAVISSET**, aliter quibus excogitauisset. **HOC**, memoria. **ILLE**, Hortensius. **ARDEBAT**, Hortensius. **CVPIDITATE**, gloriæ. **FLAGRANTIVS STVDIVM VIDERIM**, idem penè L. Crassus libro tertio de Oratore dixit. **NVLLVM ENIM**, αἰσολογία, quod in eo flagrans esset studium. **NVLLVM ENIM PATIEBATVR ESSE DIEM**, **QVIN AVT IN FORO DICERET**, **AVT MEDITARETVR EXTRA FORVM**, nullum tempus illi vnquam vacabat aut à forensi dictione, aut à commentatione domestica, vt supra de Pisone genere dixit. **VTRVNQVE FACIEBAT**, & in foro dicebat, & extra forum meditabatur. **GENVS DICENDI**, Asiaticum, infra. **DVAS QVIDEM RES**, attulerat. **QVAS NEMO ALIVS**, attulerat. hinc libro primo de Oratore partitionem Crassus omisit: quamuis Antonius postea libro secundo dixerit, Rhetores iubere, post narrationem causam diuidere. Quod si Rhetores iam tum iubebant diuidere, non videtur Hortensius hoc ipsum primus attulisse: nisi forte melius attulit: quod etiam Quintilianus sic libro quarto capite quinto demonstrat: non immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis **Q. Hortensius**: cuius tamen diuisionem in digitos diductam nonnunquam Cicero leuiter eludit. eludit vero sic in oratione pro Quintio: faciam, quod te saepe animaduerti facere Hortensi, totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam: tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciam, propterea quod in hac videor posse facere: quod tibi natura dat, vt semper possis, id mihi causa dat, vt hodie possim. & Verrina prima: Quid quum accusationis tuæ membra diuidere coeperit, & in digitis suis singulas partes causæ constituere? In Hortensio vero sic etiam scripsit. quis te aut est, aut fuit vnquam in partiundis rebus, in definiendis, in explanandis pressior? hoc in verbo, pressum, Nonius refert. **PARTITIONES**, Διαγρίσεις Plato in Phædro vocat. **COLLECTIONES**, συλλογὰς Plato in Phædro, & Cicero epistola decima quinta libri noni ad Atticum vocant. **FACVLTA TE COPIOSVS**, nam fuit in Hortensio summa copia, ac singularis facultas dicendi, vt ait in oratione pro Lege Manilia. **SVMMO**, ita, vt nihil ei à natura deesset, libro tertio de Oratore. **INGENIO**, quo fuit præditus, in oratione pro Lege Manilia: addit libro tertio de Oratore, nihil à doctrina defuisse. & sanè videtur bene doctus fuisse: si quidem poema scripsit, vt autor est Varro libro primo de Analogia: & Annales, vt Paterculus affirmat: & certe cum Sisenna, & Lucullo de græce, latinèque scribendo venit in eam contentionem, quam Plutarchus in Lucullo refert. **GESTVS ETIAM PLVS**, aliter gestus esset plus. **QVAM ERAT ORATORI SATIS**, constat enim, inquit Valerius Maximus libro octauo capite decimo, Aesopum, Rosciumque ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, vt foro petitos gestus in scenam referrent. hinc L. Torquatus illum Dionysiam vocauit: sed ille respondit, Dionysia quidem malo esse, quàm, quod tu Torquate, ἀμυνέω ἀποδυναμώω, ἀπερδύω, vt Gellius libro primo cap. quinto scribit. Momordit illum etiam Cicero Verrina quinta, quod ceruiculam iactaret, & populo se ad coronam daret. **HOC**, **Q. Hortensio**. **FLORESCENTE**, quum vigesimū tertium annum ageret. nam Crasso, & Scæuola Consulibus vnde viginti annos natus erat, supra: & L. Crassus Philippo, & Cæsare Consulibus est mortuus, vt supra diximus. & florescenti deflorescentem infra opponit. **COTTA**, C. Cotta, supra. **CRASSVS**, L. Crassus, cuius etiam sodalis Hortensius appellatur libro tertio de Oratore. **PVLVS**, paucis enim diebus post mortem L. Crassi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus

menſibus eiectus eſt à ciuitate, vt libro tertio de Oratore dicitur: quem Rutilia mater eſt ſecuta, vt ſupra retulimus. IUDICIA INTERMIſſA, ſenatus enim decreuit, ne iudicia, dum tumultus Italicus eſſet, exercerentur, vt ait Aſconius. BELLO, quod à ſcriptoribus Sociale, Italicum, Latinum, & Marſicum vocari videbis: quod cœptum eſt L. Philippo, & Sex. Cæſare Conſulibus, vt Florus libro tertio capite decimo oſtauo ſcribit, quamuis aliqui diſſentiant. VENIMVS, audituri, non dicturi. Tunc enim Cicero circiter ſexdecim annos natus erat: & multo poſt ad cauſas adire cœpit, vt infra dicitur. PRIMO ANNO, quo bellum hoc cœptum eſt, & nos in forum venimus, L. Philippo, Sex. Cæſare Coſ. ALTERO, ſequenti anno, L. Cæſare, P. Rutilio Coſ. SULPICIVS, P. Sulpicius, ſupra. LEGATVS ABERAT, in Marrucinos profectus, vt Liuius libro ſeptuageſimo ſexto ſcripſit, & quidem Pompeii legatus, vt Oroſius libro quinto capite decimo oſtauo refert. ETIAM M. Antonius, legatus aberat: quanquam ſatis ex ſecunda Tuſculana conſtat, illum pro ſe lege Varia dixiſſe: nec contrà ſatis conſtat, vbi tunc abeſſet. EXERCEBATVR VNA LEGE IUDICIVM VARIA, Q. enim Varius, de quo ſupra diximus, Tribunus plebis quum eſſet, legem tulit, vt quæreretur de iis, quorum opera, conſilioque ſocii contra populum Romanum arma ſumpſiſſent, vt ait Aſconius: ea lege vna tunc iudicium exercebatur, quum reliqua iudicia tunc intermiſſa fuiſſent, vt paulo ante dictum eſt: vel ſublata, vt loquitur in oratione pro Cornelio, vbi ſcribit Aſconius, multos lege Varia damnatos fuiſſe, quaſi bellum Italicum illis autoribus conſtatum eſſet: qua quidem lege Q. ipſe quoque Varius damnatus eſt, vt ex Valerio Maximo ſupra retulimus. CAETERIS, cæteris legibus ad iudicia pertinentibus. PRO SE IPSI DICEBANT, pro ſe dicebant lege Varia, qua tunc accuſabantur, tanquam autores fuiſſent, vt bellum Italicum conſlaretur. L. MEMMIVS, L. Memmius C. frater, L. Craſſi, & M. Antonii propè æqualis, ſupra: ſi modo is eſt, vt nos putamus. Q. POMPEIVS, Q. Pompeius Rufus, ſupra. ORATORES, nam L. Memmius mediocriſ orator fuit, & Q. Pompeius ſcripſit eas orationes, quibus pro ſe eſt vſus, ſupra. DISERTO, vt ſupra deſcribitur. PHILIPPO, L. Philippo, qui L. Craſſo, & M. Antonio proximus accedebat, ſed longo interuallo tamen proximus, ſupra. CVIVS IN TESTIMONIO CONTENTIO ET VIM ACCVſATORIS HABEBAT, ET COPIAM, res forte tunc omnibus nota, certe nunc nobis ignota. PRINCIPES, oratores. TVNC, L. Cæſare, P. Rutilio Coſ. C. CVRIO, pater, ſupra. RELICTVS, ſupra. Q. METELLVS CELER, tunc erat Tribunus pleb. ſic enim credimus: quamuis hac de re nihil ſcriptum viderimus. DISERTI, ſupra. Q. VARIVS, ſupra. C. CARBO, illius eloquentiſſimi viri filius, de quo ſupra diximus. CN. POMPONIVS, ſupra. HABITABANT IN ROSTRIS, vt Tribuni plebis, qui frequenter in roſtris vel concionabantur, vel, aliis concionantibus, ſedebant vt Scæuola, quum L. Craſſus legem Seruiliam ſuaderet, ſupra.

C. etiam Iulius Aedilis curulis quotidie ferè accuratas conciones habebat. ſed me cupidiffimum audiendi primus dolor percuffit, Cotta cum eſt expulſus. reliquos frequenter audiens, acerrimo ſtudio tenebar; quotidieque & ſcribens, & legens, & commentans, oratoriis tamen exercitationibus contentus non eram. Iam conſequenti anno Q. Varius ſua lege damnatus

excefferat. Ego autem iuris ciuilibus studio multum operæ dabam. Q. Scauolæ P. F. qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus respondendo studiosos audiendi docebat. atque huic anno proximus Sylla Consule & Pompeio fuit. tum P. Sulpicii in Tribunatu quotidie concionantis totum genus dicendi penitus cognouimus. eodémque tempore cum princeps Academiæ Philo cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset; totum ei me tradidi, admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus: in quo hoc etiam commorabar attentius; etsi rerum ipsarum varietas & magnitudo summa me delectatione retinebat; sed tamen sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur. occiderat Sulpicius illo anno, tresque proximo trium ætatum oratores erant crudelissime interfecti, Q. Catulus, M. Antonius, C. Iulius. eodem anno etiam Moloni Rhodio Romæ dedimus operam, & actori summo causarum, & magistro. hæc etsi videntur esse à proposita ratione diuersa, tamen idcirco à me proferuntur, vt nostrum cursum perspicere, quoniam voluisti, Brute possis, (nam Attico hæc nota sunt) & videre quemadmodum simus in spatio Q. Hortensium ipsius vestigiis persecuti. Triennium ferè fuit vrbs sine armis, sed oratorum aut interitu, aut discessu, aut fuga (nam aberant etiam adolescentes M. Crassus & Lentuli duo) primas in causis agebat Hortensius, magis magisque quotidie probabatur.

C. ETIAM IULIUS, C. etiam Iulius Cæsar Strabo, supra. AEDILIS CVRVLIS, vnde postea Aedilitius est occisus, vt supra retulimus. COTTA QVVM EST EXPVLSVS, paulo ante. AUDIENS, πῶς ἂν αὐτὸς αὐτῶν οὐκ ἂν ἀσκήσειεν, & μετὰ πόνων τοῖς ἄλλοις εἰργασμένα, εἰσὶν αὐτῷ λαβάνων, vt Theon loquitur. SCRIBENS, quod illud, quod postea libro primo de Oratore scripsi, tunc etiam scirem, caput esse, quàm plurimum scribere. ὥς περ ἂν τοῖς ζωγραφῆν βουλομένοις οὐδὲν ὀφείλῃς κατανοεῖν τίτε ἀπλοῦ, καὶ ἀνὰ φίλον ἔργον, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ἐπιχειρῶσιν, οὐτὼ καὶ τοῖς ἐκτελέουσιν μίμουσιν, οὐτε τῶν δικαστηρίων, τὸ πλῆθος, οὐτε τὸ πᾶσι πῶς λέγειν καθαρὸν, οὐτε θεοῖς ἡρώσιν, οὐτε ἀνθρώποις ἀρετῇ οὐτε ὅλως τῶν ἐν τῇ ῥητορικῇ καλῶν οὐδὲν ὄντι χρεῖσθαι, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ ἑκάστοις ταῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν γραφαῖς ἐγγυμνάζονται, vt scribit Theon. LEGENS, non vt puer, de quo loquitur Quintilianus libro primo capite decimo quarto: sed vt grandis, cui legendi sunt poëtæ, cognoscenda historia, omnium bonarum artium scriptores; ac doctores & legendi, & peruolutandi, & exercitationis causa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi, vt Cicero lib. primo de Oratore docet. ἢ ἂν ἀνάγνωσις, ὥς πᾶς προσκυτῆρων ἡσέφω, ἀπολλώνας δοκεῖ μοι ὁ φῶς ἰσος, ἥσφω λέξωσι δὲ. τυπούμενοι ἂν πῶς ἀνὰ τὴν ἀπὸ καλῶν πράξεων τῶν καλῶν καὶ μιμησόμεθα, vt Theon scribit. COMMENTANS, primum quidem, vt aut versibus propositis quàm maxime grauib, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam

ipsam, quam legissem, verbis aliis quam maxime possem lectis pronunciaré: deinde secutus sum, quod magis placuit, vt summorum oratorum Græcas orationes explicarem, libro primo de Oratore. Quamuis enim Crassus id se dicat fecisse, nos tamen Ciceroni tribuimus, quod ne Quintilianus quidem libro decimo negat. Tamen, quamuis audirem, scriberem, legerem, & commentarer, tamen his exercitationibus, quæ sunt oratoriæ, vt dictum est, non eram contentus, sed ad alia etiam studia vt Philosophiæ me transferebam. aliter tantum, vt sit sensus: non eram contentus tantum exercitationibus oratoriis, vt declamationibus, sed audiebam etiam, scribebam, legebam, & commentabar. Quamuis enim hæc possit, & debeat facere orator, illius tamen exercitatio est magis propria declamatio. CONSEQUENTE ANNO, Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coss. Q. VARIVS, supra. SVA LEGE, lege Varia de maiestate, vt ait Asconius. DAMNATVS, vt supra retulimus. IVRIS CIVILIS, cuius tantum scire volui, quantum satis esset oratori, supra. DABAM, quum tu quoque Attice ad Scauolam ventitares, libro primo de Legibus: & quidem Scauola Augure mortuo, in Lælio: Quod si mortuus erat ante Syllam Consulem, vt hic apparet, in funere Maru certe non potuit vulnerari, vt supra pluribus ostendimus. Q. SCAEVO LAE P. F. qui collega fuit L. Craffi, supra, ad quem Augure mortuo, me contuli, in Lælio. DOCEBAT, vt fieri solet. HVIC ANNO, Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coss. id est anno tertio postquam in forum venimus, supra. PROXIMVS, proximus annus, qui fuit quartus, ex quo Cicero in forum venit. SYLLA CONSULE, ET POMPEIO, L. Cornelio Sylla, Q. Pompeio Rufo Coss. an. ab V. C. sexcentesimo sexagesimo sexto. & ita videtur locutus, vt ita separans, significaret, Q. Pompeium Consulem interfectum fuisse, vt supra ex Liuii libro septuagesimo septimo retulimus. aliam vero supra rationem diximus, cur eodem modo Capionem, & Lælium separauit. TVM, Sylla, & Pompeio Coss. P. SVPICII, supra. CONCIONANTIS, vt leges suas perferret, vt Liuii libro septuagesimo septimo scripsit. TOTVM, vehemens, graue, in quo qui bene versatur, is etiam, vt Demosthenes, potest summis dicere, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. Sulpicius vero grandis erat, & penè tragicus orator, supra. Itaque qui genus eius dicendi cognorat, is totum dicendi genus cognoscere dici poterat: quanquam Cicero prius alios audierat fortasse attenuatos, aut mediocres, sed quum Sulpicius grandem etiam audiuit, tunc totum dicendi genus cognouit, quamuis dicat, se genus totum dicendi Sulpicii ipsius cognouisse. EODEMQVE TEMPORE, Sylla, & Pompeio Coss. PRINCEPS ACADEMIAE, sic, vt Philone viuo, patrociniū Academiae non defuerit, libro secundo Academicarum quaestionum. PHILO, quem L. Crassus in Academia maxime vigere audiebat, vt ait libro tertio de Oratore. MITHRIDATICO BELLO, quod prius quidem coeptum fuerat, sed Sylla, & Pompeio Consulibus tamen occupatae populi Romani prouinciæ, vt Liuius libro septuagesimo septimo scripsit. DOMO, Athenis, quas Archelaus Mithridatis praefectus illis temporibus occupauit, vt Liuius libro septuagesimo octauo retulit. ROMAMQVE VENISSET, vbi P. & C. Selli, & Tetrilius Rogus illum audierunt, libro secundo Academicarum quaestionum. ET, Philoni, de quo loquimur. TRADIDI, & cum frequenter audiui, Tuscul. secunda. CONCITATVS, aliter incitatus. IN QVO HOC ETIAM, quod ratio iudiciorum esse in perpetuum sublata videbatur ita, vt eloquentia exerceri amplius non posset, & ob id opera Philosophiæ danda potius videretur. VARIE-

TAS, ET MAGNITUDO, res enim variae, & magnae in Philosophia tractantur: siquidem philosophandi ratio triplex est: vna de vita, & moribus: altera de natura, & rebus occultis: tertia de differendo, & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratione, prauumue, quid consentiens, quid repugnet, iudicando, libro secundo Academicarum quaestionum, vt aliamittam. DELECTATIONE RETINEBAT, hominis enim mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquit, aut agit: videndique, & audiendi delectatione ducitur, vt ait libro primo de Officiis. SED TAMEN, quaedam *ἐπαναληψίς* in sensu potius, quam in verbis: vel sic est legendum: in quo hoc etiam commorabar attentius, quod, etsi rerum ipsarum varietas, & magnitudo summa me delectatione retinebat, tamen sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur. IN PERPETVVM, etsi ratio in perpetuum sublata fuisset, non opus fuisset eloquentia, quae foro, & iudiciis est nata. ob id igitur attentius in Philosophiae studio commorabar. IUDICIORVM, quae intermissa fuerant bello, supra. VIDEBATVR, praesertim quum post bellum Romae exortae fuissent seditiones, vt libro septuagesimo septimo Liuius ostendit. OCCIDERAT, occisus fuerat, vt supra retulimus. SVLPICIVS, P. Sulpicius, supra. ILLO ANNO, Sylla, & Pompeio Cos. quod Liuius libro septuagesimo septimo demonstrauit. PROXIMO, anno proximo, quo L. Cornelius Cinna, & Cn. Octavius Consules fuerunt: qui fuit annus quintus, quum Cicero in forum venit. TRIVM AETATVM ORATORES, superioris Q. Catulus, mediae M. Antonius, inferioris C. Iulius. INTERFECTI, Q. Catulus à se, M. Antonius à militibus Marii & Cinnae, C. Iulius Cinnae iussu, vt supra suis locis ostendimus. Q. CATVLVS, pater, supra. M. ANTONIVS, supra. C. IVLIVS, C. Iulius Caesar Strabo, supra. EODEM ANNO, quo L. Cinna, & Cn. Octavius Consules fuerunt. MOLONI, Apollonio Moloni, vt appellat Suetonius in Caesare, Quintilianus libro tertio capite primo, & Plutarchus in Cicerone, quanquam ille *ἀπολλώνιον τῶ μολωνος* vocat: sed Cicero, & Valerius Maximus libro secundo capite primo Molonem simpliciter appellant, & Strabo libro decimo quarto Apollonium à Molone se iungit, & ita duos ostendit, praesertim quum addit, Apollonium primum Rhodum, deinde Molonem etiam venisse, cui dixerit Apollonius, καὶ μολων εἶσ'. RHODIO, quod Rhodi vixerit, & docuerit: vnde supra disciplina Molonis Rhodia dicta est: quamuis ipse fuerit Alabandensis, & Meneclis oratoris discipulus, vt Strabo lib. decimo quarto scribit. ROMAE, quo & ipse Mithridatico bello venerat, legatus, vt arbitror, à Rhodiis missus, quo tempore neque fortitudine aduersus Mithridatem, neq. fide in Romanos quicquam Rhodiis par fuit, vt ait Paterculus. eum certe ante omnes exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat, vt Valerius Maximus libro secundo capite primo refert: quod tamen etiam Dictatore Sylla fieri potuit, quando legatus vel venit, vel rediit, infra. DEDIMVS OPERAM, illum audiuius. ACTORI SVMMO CAVSARVM, ET MAGISTRO, summo oratori, & Rhetori, *καὶ δίδοντα ἐπιφανέστατον* Plutarchus in Caesare, Rhetorem Valerius Maximus, clarissimum dicendi magistrum Suetonius vocat: PROPOSITA, à te Brute hoc modo: gradus tuos, & quasi processus dicendi studeo cognoscere. DIVERSA, quod nihil ad gradus, & quasi processus dicendi cognoscendos pertinere videantur. VOLVISTI, haec à me proferri, vel potius, voluisti nostrum cursum perspicere. NAM, *καὶ λόγῳ*, quare haec Bruto tantum dicat. ATTICO HAEC NOTA SVNT, quum mecum à condiscipulatu coniunctissime vixerit: hoc Cornelius Nepos in

pos in Attico scribit. PERSECVTI, dichoreus. TRIENNIVM, tres annos, quorū primo C. Marius VII. L. Cinna II. secundo L. Cinna III. Cn. Carbo: tertio L. Cinna IIII. Cn. Carbo II. Consules fuerunt. hinc Paterculus ait: per triennium Cinnanæ, Marianæque partes Italiam obsederunt. FERE, non enim fuit integrum triennium: siquidem ante, quàm tertius annus finiretur, L. Cinna Consul ab exercitu suo, quem inuitum cogebat naues conscendere, & aduersus Syllam proficisci, interemptus est, vt Liuius libro octuagesimo tertio scripsit. FVIT VRBS SINE ARMIS, Sylla bellum Mithridaticum gerente, & Marianis Rempub. ad arbitrium suum gerentibus. INTERITV, vt Q. Catuli, M. Antonii, & C. Iulij, paulo ante. DISCESSV, vt C. Cottæ, & C. Curionis, qui tunc aberant, supra. FVGA, vt M. Crassi, quem ipsemet adiungit. ABERANT, M. Crassus in Hispania, quò fugerat, vt in eius vita scripsit Plutarchus: P. Cornelius Lentulus Sura in Asia cum Sylla, cuius erat Quæstor, vt in Cicerone Plutarchus ostendit: Cn. Cornelius Lentulus nescio quò & ipse profectus, forte quòd Marianos vt Syllæ propinquus, id est, Cornelius timeret. ADOLESCENTES, Crassus enim tunc *κορὴν ἀνέπαυστον, ἔφευγε*, vt ait Plutarchus: ii vero duo Lentuli M. Crassi æquales fuerunt, supra. M. CRASSVS, supra. LENTVLI, Cn. Cornelius Lentulus, & P. Cornelius Lentulus Sura, supra. PRIMAS IN CAVSIS, aliter primis in causis.

Antistius, Piso sæpe dicebat, minus sæpe Pomponius, raro Carbo, semel aut iterum Philippus. at vero ego hoc tēpore omni noctes & dies in omnium doctrinarum meditatione versabar. eram cum Stoico Diodoto: qui cum habitauisset apud me, mecumque vixisset, nuper est domi meæ mortuus. à quo cum in aliis rebus, tum studiosissime in dialectica exercebar, quæ quasi contracta & astricta eloquentia putanda est: sine qua, etiam tu Brute iudicauisti, te illam iustam eloquentiam, quam dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. huic ego doctori, & eius artibus variis atque multis ita eram tamen deditus, vt ab exercitationibus oratoriis nullus dies vacuus esset. commentabar declamitans (sic enim nunc loquuntur) sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio, aut cum aliquo quotidie: idque faciebam multum etiam Latine, sed Græce sæpius: vel quòd Græca oratio plura ornamenta suppeditans, consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat: vel quòd à Græcis summis doctoribus, nisi Græce dicerem, neque corrigi possem, neque doceri. tumultus interim pro recuperanda republica, & crudelis interitus oratorum trium, Scauolæ, Carbonis, Antistii: reditus Cottæ, Curionis, Crassi, Lentulorum, Pompeii: leges & iudicia constituta, recuperata respub. ex numero autem oratorum Pomponius, Censorinus, Muræna sublati. tum primum nos ad causas & priuatas & publicas adire cœpimus, nō vt in foro disceremus, quod plerique fecerunt, sed vt, quantum nos efficere potuissemus, docti in forum veniremus. eodem

tempore Moloni dedimus operam. Dictatore enim Sylla legatus ad senatum de Rhodiorum præmiis venerat. itaque prima causa publica pro Sex. Roscio dicta tantum commendationis habuit, ut non vlla esset, quæ non nostro digna patrocínio videretur. deinceps inde multæ; quas non minus diligenter elaboratas, & tanquam elucubratas afferebamus.

ANTISTIVS, P. Antistius, supra. PISO, M. Piso, supra. POMPONIVS, Cn. Pomponius, supra. CARBO, C. Carbo eloquentissimi viri filius, supra. PHILIPPVS, L. Philippus, supra. STOICO, sic epistola decima septima libri decimi tertii Famil. lib. secundo Academicarum quæstionum, & Tusculana quinta Stoicum vocat. DIODOTO, qui cæcus multos annos vixit. is, quod credibile vix esset, quum in Philosophia multo etiam magis assidue, quàm antea versaretur, & quum fidibus Pythagoreorum more vteretur, quumque ei libri noctes, & dies legerentur, quibus in studiis oculis non egebat, tamen quod sine oculis fieri posse vix videtur, Geometriæ munus tuebatur; verbis præcipientis discipulis, unde, quod, quamque lineam scriberent, Tusculana quinta. & Diodotus scribi debet, ut apud Plutarchum in apophthegmatis Ciceronis *Μετὰ τὸν* scribitur, quanquam Diodorus hic, & alibi sæpe legitur, ut etiam apud Cornelium Tacitum in dialogo de Oratoribus scriptum vidimus. HABITAVISSET APUD ME, libro secundo Academicarum quæstionum. ME CVM QVE VIXISSET, ibidem: nostræ domi vixisset, Tusculana quinta, & epistola decima septima libri decimi tertii Familiarium. NVPER, quindecim ante annis, Cæsare, & Bibulo Coss. epistola vigesima libri secundi ad Atticum. MORTVVS, & reliquit nobis H. S. fortasse centies, ibidem. nec me mouet, quod libro secundo Academicarum quæstionum de illo tanquam viuo loquitur: quoniam vivebat tunc, quum sermo ille factus esse fingitur: siquidem vivebat etiam Catulus, qui tamen multo ante Diodotum decesserat. A QVO, ut homine eruditissimo, epistola decima septima libri decimi tertii Familiarium. DIALECTICA, quam oratori necessariam putarem, in Oratore. EXERCEBAR, quum illum à puero audirem, libro secundo Academicarum quæstionum. QVAE QVASI CONTRACTA, ET ASTRICTA ELOQVENTIA PVTANDA EST, Aristoteles enim principio artis Rhetoricæ dicit, illam artem quasi ex altera parte respondere Dialecticæ, ut hoc videlicet differant inter se, quod hæc ratio latior sit, illa loquendi contractior, ut ait in Oratore, & libro primo de Legibus. IVDICAVISTI, qui eorum philosophorum sectam secutus es, quorum in doctrina, atque præceptis differendi ratio coniungitur cum suauitate dicendi, & copia, supra: & sic artibus es eruditus, in Oratore. IYSTAM ELOQVENTIAM, sic iustam victoriam, iustam uxorem dici videbis. ESSE PVTANT, quod sint inter se vicinæ, & finitimæ, in Oratore. HVIC, Diodoto. ARTIBVS, ut Philosophiæ, Musicæ, & Geometriæ, Tusculana quinta. NVLLVS DIES VACVVS ESSET, sic etiam supra de C. Pisone genero, & de Q. Hortensio dixit. COMMENTABAR, domi. DECLAMITANS, declamitans causas, quod nemo me diutius fecit, Tusculana prima. nam Cicero ad Præturam vsque græce declamavit, latine vero senior quoque & quidem Consulibus Hircio, & Pansa, quos discipulos, & grandes prætextatos vocabat, ut ait Suetonius in libello de Claris Rhetorib. sed quum à principio quodam genere declamatorio vsus fuisset, quod ille non satis probaret, postea instituendi genus

genus paulo eruditius, & *θεωκώτερον* est secutus, epistola tertia libri tertii ad Q. fratrem. SIC ENIM NVNC LOQVNTVR, nam declamatio apud nullum autorem antiquum ante ipsum Ciceronē, & Caluum inueniri potest, vt ait Seneca libro primo Declamationum. M. PISONE, supra: apud quem suspicantur quidam Ciceronem eloquentiam pudicitiae iactura perdidicisse. Q. POMPEIO, Q. Pompeio A. F. qui Bithynicus dictus est, supra. GRAECE, sic enim græce Cicero loquebatur, vt olim Molo sic dixerit: *ἡ ἑλλήνων οἰκτεῖρα πῶς τυχὼν ὄρεθ' ἃ μόνον ἔτι καλὸν ἡμῖν ὑπελείπετο, καὶ ταῦτα ῥωμαίοισι δὲ οὐ προσγεγόμενα, παιδείαν τε, καὶ λόγον*, quod in Cicerone Plutarchus scribit: in senatu Syracusano etiam græce locutus olim est, vt Verrina sexta refert: & librum de Consulatu suo, præter alia, græce scripsit, vt libro primo, & secundo ad Atticum testatur. PLVRA ORNAMENTA, idem sentiunt omnes, quamuis ipse Cicero libro primo de Finibus aliter, rei suæ feruiens, dicat. SVMMIS DOCTORIBVS, Molone, & aliis. NEQVE CORRIGI POSSEM, quum illi Latinam linguam ignorarent. hinc Moloni vel ob id roganti, vt græce diceret, paruit, *οἰόμενος οὕτως ἵστασθαι ἑλπίονα πῶς ἐπαράσθωμαι*, vt ait Plutarchus. TVMVLTVS, sic in oratione pro Sex. Roscio dicitur, ab aliis bellum vocatur. INTERIM, primum Cn. Carbone solo Consule, deinde L. Scipione, & C. Norbano Consulibus, vt Liuius lib. octuagesimo tertio, & duobus sequentibus, Paterculus libro secundo, & alii scripserunt. RECUPERANDA, per Syllam à Marianis, vt ait Paterculus. INTERITVS, qui fuit iam Cn. Carbone III. C. Mario C. F. Cos. vt idem scribit Paterculus. SCAEVOLOE, Q. Mucii Scauolæ Pontificis, supra. CARBONIS, C. Carbonis, supra. ANTISTII, P. Antistii, supra. atque ii quidem à Damasippo Pratore velut fauentes Syllæ partibus interfecti sunt, vt Paterculus affirmat. COTTAE, C. Cottæ, qui pulsus fuerat, supra. CVRIONIS, qui aberat, supra. CRASSI, qui fugerat, supra. LENTVLORVM, qui duo aberant, supra. POMPEII, Cn. Pompeii, qui postea Magnus est appellatus, sed tunc ipse quoque in Picenum, vt Plutarchus ostendit, secesserat. LEGES, quæ intermissæ fuerant, supra: tunc sunt constitutæ: quæritur tamen in oratione pro Sex. Roscio tum consuetudinem, quæ lex est altera, sublatam fuisse. IVDICIA, quæ bello intermissa fuerant, supra. Itaque diu nullum factum est iudicium in oratione pro Sex. Roscio. CONSTITVTA, à L. Sylla, qui & pacis constituendæ rationem, & belli gerendi potestatem solus habuit, vt ait in oratione pro Sex. Roscio, & Plutarchus in vita Syllæ. RECUPERATA RESPVB. à L. Sylla, cui se Respub. totam tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, vt Verrina quinta dicitur. nam Sylla rebus nouis Reipub. statum confirmauit, vt Liuius libro octuagesimo nono scripsit. POMPONIVS, Cn. Pomponius, supra. CENSORINVS, C. Censorinus, supra. MYRAENA, P. Muræna, supra. SVBLATI, vt Mariani, supra: & sublata à Sylla, qui, C. Mario, & Cn. Carbone Consulibus interfectis, Dictator est factus, vt Liuius libro octuagesimo octauo, & sequenti scripsit. TVM, L. Sylla Dictatore, paulo post. PLERIQUE, vt L. Crassus, qui ante ad agendum, quàm ad cognoscendum venit, vt ait libro primo de Oratore. DOCTI, vt supra dictum est. EODEM TEMPORE, L. Sylla Dictatore. MOLONI, supra. DEDIMVS, iterum. nam prius etiam dederat, supra. DICTATORE, post C. Marium, & Cn. Carbonem Consules vt in oratione tertia contra Rullum scribit. ENIM, *ἀλλοιογία*, quod Moloni operam dare potuerit. DE RHODIORVM PRAEMIIS, vt peteret à senatu præmia Rhodiis, qui, vt ex Paterculo

retulimus, bello Mithridatico pro Romanis fortiter steterant, & ob id præmia sperabant, ut prius etiam fuerant consecuti, quod Eutropius libro quarto refert. ITAQUE, quum Dictatore Sylla ad causas & priuatas, & publicas adire cœpissimus. PRIMA CAUSA PUBLICA, quod antea causam publicam nullam dixeram. hoc ostendit in oratione pro Sex. Roscio. Dixerat igitur aliquas priuatas, & ob id paulo ante priuatas publicis præposuit, & ut oratio cresceret. & publica hæc causa vocatur, quod ad publicum exemplum pertineret, & in publico iudicio consilio diceretur. Sed de causis priuatis, & publicis scribit Asconius. SEX. ROSCIO, Sex. Roscio Amerino parricidii reo. DICTA, L. Sylla Dictatore, ut hic, infra, & libro secundo de Officiis apparet. Adolescentes, inquit, contra L. Syllæ dominantis opes pro Sex. Roscio Amerino diximus: sed & Plutarchus in Cicerone scribit, illum paulo post in Græciam profectum, quod Syllam timeret. Atqui nihil erat, cur eum timeret, nisi tunc etiam Dictator fuisset. Nam priuatum nemo timuit, ut Plutarchus, & Appianus ostendunt. Priuatus vero fuit P. Seruilio, App. Claudio Cofs. siquidem Consulibus illis designatis Consul ipse Dictaturam deposuit, ut Appianus libro primo scribit. Atque, ut constat hanc causam Sylla Dictatore Ciceronem dixisse, ita dubium est, quo anno potissimum dixerit. Gellius enim libro decimo quinto capite vigesimo octauo putat illum L. Sylla, Q. Metello Consulibus dixisse, quum iam viginti septem annos esset natus: sed Fenestella, & Quintilianus lib. duodecimo capite sexto ante Gellium scripserant, illum, quum dixit eam causam, sex & viginti annos natum fuisse: quibus ego libentius assentior: quod & autores maiores, & antiquiores fuerunt, & ea dixerunt, quæ veriora videantur: quando Cicero vel hic dicat, se Repub. recuperata, iudiciisq. constitutis ad causas adiisse, & hanc causam publicam dixisse: & in oratione ipsa pro Sex. Roscio scribat, illum primum, post iudicia constituta, in iudicium adductum fuisse. at verisimile mihi non videtur, in tantis sceleribus nullum iudicium publicum intra biennium factum fuisse. nam si quis diligenter ratiocinetur, inueniat duos ferè annos inter illud tempus, quo Sylla Dictator est factus, & illud, quo Gellius hanc causam Ciceronem dixisse credit. Quod si rationes hæc, biennium, de quo paulo post dicitur, Fenestellam, & Quintilianum sequemur, credemus, hanc causam dictam M. Tullio Decula, Cn. Cornelio Dolabella Cofs. & ita fatum quoddam fuisse, ut M. Tullius M. Tullio Consule primam causam publicam dixerit. Nam priuatas, ut supra patuit, ante dixerat, neque tamen ante causam P. Quintii dixerat, ut putat Gellius: quam neque primam inter priuatas, neque ante Roscii causam dixit. Nam, quod olim etiam in Quæstura retulimus, se alias causas prius egisse, in ipsa oratione pro Quintio hisce verbis ostendit: Quod mihi consuevit in cæteris causis esse adiumento, id quoque in hac causa deficit. Item ex eadem oratione ita colliges: Ante diem IIII. Cal. Febr. Quintius in Galliam proficiscitur Scipione, & Norbano Cofs. Deinde quum à Tribunis plebis esset certum auxilium petatum, ita disceditur, ut Idib. Septemb. P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret. Venit Romanam Quintius, vadimonium sistit. Næuius annum, & sex menses nihil petit, quiescit. & infra in eadem oratione: iacet res in controuersis, isto calumniante, biennium. Quod si res illa iacuit in controuersis biennium post Id. Septemb. Scipione, & Norbano Cofs. certe non potuit dici ante Id. Septemb. Sylla, & Metello Cofs. id est ante finem propemodum Consulatus illorum, quibus Consulibus Gell. existimat causam Roscii dictam fuisse anno post, quam pro Quintio dixerat: quod quam falsum sit, apparet,

apparet, & eo magis, quòd oratio pro Quintio videtur dicta, quum iam Sylla vel esset mortuus, vel certe Dictaturam deposuisset. Sic enim in ea scriptum est: emisti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore vendente. Non dixisset, opinor, hoc Cicero Sylla viuo, ne illum offenderet: aut, si fuisset adhuc Dictator, ita non esset locutus, quasi amplius non esset. Quæ quidem omnia quum ita habeant, oratio pro Sex. Roscio fuit omnibus præponenda: sed librarii Gellium, & Eusebium, qui grauius hac in re peccant, secuti, sic orationes illas collocarunt. Nondum vero Cicero, quum pro Sex. Roscio dixit, ad Rempub. accesserat, vt in ipsa oratione ipse testatur. TANTVM COMMENDATIONIS HABVIT, magnis enim clamoribus illa de supplicio parricidarum dixit, vt in Oratore, & apud Quintilianum libro duodecimo capite sexto leges. NON VLLA ESSET, nulla esset causa. DEINCEPS INDE, sic in principio huius dialogi, postea deinceps: quòd alterum significat ordinem, alterum tempus, vt *ἐξ ὧν ἔτι* MULTAE, multæ causæ sunt à nobis dictæ. non est igitur statum Roma profectus, vt Plutarchus existimat. ET TANQVAM, aliter etiam quam: sed placet legere vel, vt est descriptum, & tanquam: vel, etiámque.

Nunc quoniam totum me non nauo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere, complectar nonnulla etiam, quæ fortasse videantur minus necessaria. Erat eo tempore in nobis summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio. eoque magis hoc eos, quibus eram charus, commouebat, quòd omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione dicebam. itaque cum me & amici, & medici hortarentur, vt causas agere desisterem; quoduis potius periculum mihi adeundum, quàm à sperata dicendi gloria discedendum putaui. sed cum censerem, remissione & moderatione vocis, & commutato genere dicendi me & periculum vitare posse, & temperatius dicere; vt consuetudinem dicendi mutarem, ea causa mihi in Asiam proficiscendi fuit. itaque cum essem biennium versatus in causis, & iam in foro celebratum meum nomen esset, Roma sum profectus. cum venissem Athenas, sex menses cum Antiocho veteris Academia nobilissimo & prudentissimo philosopho fui; studiùmque philosophiæ nunquam intermissum, à primâque adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo autore & doctore renouaui. eodem tamen tempore Athenis apud Demetrium Syrum, veterem & non ignobilem dicendi magistrum, studiose exerceri solebam. post à me Asia tota peragrata est, cum summis quidem oratoribus, quibuscum exercebar ipsis lubentibus: quorum erat princeps Menippus Stratonicensis, meo iudicio tota Asia illis temporibus disertissimus: & si nihil habere molestiarum, nec ineptia-

rum, Atticorum est, hic orator in illis numerari recte potest. Afsiduissime autem mecum fuit Dionysius Magnes, erat etiam Aeschylus Gnidius, Adramytenus Zenocles. hi tum in Asia rhetorum principes numerabantur. quibus non contentus, Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romæ audiueram, Molo-nem applicaui, cum actorem in veris causis, scriptoremq. præstantem, tum in notandis animaduertendisq. vitiis, & instituendo docendoque prudentissimum. is dedit operam, si modo id consequi potuit, ut nimis redundantes nos, & superfluentes iuuenili quadam dicendi impunitate & licentia reprimeret, & quasi extra ripas diffluentes coërceret. ita recepi me biennio post, non modo exercitator, sed propè mutatus. nam & contentio nimia vocis reciderat, & quasi deferbuerat oratio, lateribusque vires, & corporis mediocris habitus accesserat.

NAEVO, prouerbum est, è nauo cognoscere. est vero de fabulis sumptum, in quibus ἀναγνώρισις fit multis modis, ut in Arte poëtica docet Aristoteles, præsertim per signa, quorum τὰ μὲν ἐν τῷ σώματι, οἷον οὐλαί, & nauius, ut hic: τὰ δὲ ἐκ τῶν, τὰ περιστεραία, & crepundia, ut hic addit Cicero. **CREPUNDIIS**, quibus agnoscuntur sæpe perditæ, ut in Plauti Cistellaria puella crepundiis agnoscitur. **GRACILITAS, ET INFIRMITAS CORPORIS**, ὡς ἔφην, καὶ ἄσπερος, ἀρρώστια σωματικὰ, καὶ γλίσχρα μόγις ὅτι τὸ ὥραον προσφερόμενον, ut ait Plutarchus. Porro gracile corpus, infirmum est, ut Celsus libro secundo capite primo scribit, ut infirmitas hic ἐπιέκτασις esse videatur. **PVTATVR**, à medicis. Celsus quidem quædam libro secundo capite primo, sed Galenus, & alii plura scribunt. quæ quidem nos omnia quum cæteris philosophis, & medicis, tum Ioanni Peregrino Metlo Corrigiensi, & Albicio Duliolæ Bononiensi hominibus doctissimis, & viris omnium, quos vnquam nos cognouerimus, optimis, exploranda, & explicanda relinquimus. **LATERV M**, quibus valentioribus opus sit oratori vehementi, ut ait in Oratore, & in Catone scribit item, munus oratoris esse non ingenii solum, sed laterum etiam, & virium. **COMMOVEBAT**, ἡ ἔρως, πολλὴ μὲν, καὶ ἀγαθὴ, σκληρὰ δὲ, καὶ ἄπλοσος: ὑπὸ δὲ τῷ λόγῳ σφοδρότητι, καὶ πάθος ἔχοντος, αἰεὶ δὲ τῷ ἄνω τόνῳ ἐλαυνομένη, φόβον πρὸς ἐν ἑαυτῷ τῷ σώματι, ut scribit Plutarchus. **DESISTEREM**, & ita periculum vitarem. **PERICVLVM**, periculum vitæ, paulo ante. **EA CAUSA**, non igitur ἀδελφῶν τὴν συλλαν, ἀπιδήμωσεν, διασπείρας λόγους, ὡς τῷ σώματι αὐτῷ θεραπείας ἀκομμένου, ut ait Plutarchus, si re vera curatione indigebat. & si timuisset Syllam, & ob eam causam discessisset, nihil erat causæ, cur in hoc dialogo taceret, & in historia mētiretur. **BIENNIVM**, quo M. Tullius Decula, Cn. Cornelius Dolabella: L. Cornelius Sylla, & Q. Cæcilius Metellus Pius Consules fuerunt. Et si biennium tantum tunc in causis est versatus, & tamen post causam Sex. Roscii multas causas, ut supra dictum est, egit, vix dubitationi locus relinquitur, quin orationem pro Sex. Roscio M. Tullio, & Cn. Dolabella Cōsulibus dixerit. **SVM PROPECTVS**, P. Seruilio, App. Claudio Coss. ut nos arbitramur. **QVVM VENISSEM** **ATHENAS**, ἀφικόμενος εἰς ἀθήνας, ut ait Plutarchus. **ANTIOCHO**, Antiocho Ascalonita, de quo Plutarchus in Cicerone, & Strabo lib. decimo sexto scribunt. **VETERIS ACADEMIAE**, ἡ δὲ ἔρως, ἡ δὲ πάλαι λεγομένη ἀκαδημία ὁ ἀνὴρ

ἀντιόχου, καὶ τὴν καρινάου σάσιν ἐγκατέλιπον, εἴτε καμπτόμενος ὑπὸ τῇ ἀαργείᾳ, καὶ τῇ
 ἐκδορίᾳ, εἴτε, ὡς φασὶν ἱστοί, φιλομυϊαίῃ, καὶ διὰφορᾷ πρὸς τοὺς κλιτομαχῶν, καὶ φίλων
 σωμάτων, ἢ σώκον ἐκ μετὰβολῆς θεοπροπίαν λόγους ἐν τοῖς πλείστοις, vt Plutarchus in Ci-
 cerone scribit. hinc libro primo Academicarum quaestionum dicitur Antio-
 chus in domum veterem ē noua remigrasse: de quo libro secundo Acade-
 micarum quaestionum plura dicuntur. NOBILISSIMO, ET PRVDENTIS-
 SIMO PHILOSOPHO, politissimum, & acutissimum suæ memoriæ phi-
 losophorum Cicero libro secundo Academicarum quaestionum vocat. FVI,
 τῇ μὲν οὐρίᾳ τῆς λόγων αἰτίας, καὶ χάριτι κηλούμενος, vt Plutarchus ait. CVLTVM,
 quum Philonem, & Diodotum, & alios audiuissem, supra, & in Orato-
 re, vbi testatur domum suam doctissimis hominibus semper refertam fuisse.
 HOC, Antiocho. EODEM TAMEN TEMPORE, iisdem tamen sex men-
 sibus. DEMETRIVM SYRVM, aliter Demetrium Syrium. DICENDI
 MAGISTRVM, Rhetorem. EXERCERI SOLEBAM, τοῦσ' μιλέταισ' διαπα-
 τῶν, præfertim vero ἐπεὶ σὺλλα πρὸς ἡγήθη τεθηγκῶς, vt ait Plutarchus. POST,
 post sex menses. ASIA, hinc Asianum quidam Ciceronem vocabant, quod
 in Asia fuisset, & dicendi genus Asiaticum sequeretur. Non enim defue-
 runt, qui Ciceronem vel adhuc viuum reprehenderent, vt tumidiorem, &
 Asianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in salibus ali-
 quando frigidum, & in compositione fractum, exultantem, ac penè virò
 molliorem, vt Quintilianus libro duodecimo capite decimo refert. Caluus
 eum tanquam solutum, & eneruem, Brutus tanquam fractum, & elumbem
 vocabant, vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ostendit. Et qui-
 dam etiam mortuum non laudarunt, vt Quintilianus libro duodecimo ca-
 pite primo, & decimo scribit. atque in illum nonnulli scripserunt, vt Gal-
 lus Asinius, & Largius Licinius, quod Gellius libro decimo septimo capite
 primo refert: vt Didymus Chalcenterus, quod Amianus Marcellinus libro
 vigesimo secundo testatur. MENIPPVS, Menippus Catocas appellatus, vt
 Strabo libro decimo quarto nobis est autor. STRATONICENSIS, ex
 Stratonice, quæ vrbs est Cariæ, vt Strabo libro decimo quarto, & Plinius
 libro quinto capite vigesimo nono docent. hinc Plutarchus ait: μενίππῳ τῷ
 καὶ συγχόλατον. NIHIL HABERE MOLESTIARVM, NEC INEPTIA-
 RV, nec odiose, nec inepte dicere, supra. ATTICORVM EST, vt pu-
 tant quidam, supra. HIC, Menippus. IN ILLIS, Atticis. DIONYSIVS
 MAGNES, Dionysius ex Magnesia vrbe Aeolica, siue ex populis, qui Ma-
 gnetes appellantur: Strabonem libro decimo quarto lege. hunc Dionysium
 Magnetem Plutarchus etiam nominat. AESCHYLVS GNIDIYS, hunc
 infra etiam ponit, sed Plutarchus omittit. ADRAMYTENV, ab oppi-
 do, de quo Plinius libro quinto capite trigesimo meminit: sed apud Plutar-
 chum in Cicerone scribitur, ἀδραμυτίνος, apud Strabonem vero ἀδραμυτίνος,
 sed quo pacto scribi debeat, Stephanus docet. ZENOCLES, aliter Xeno-
 cles, recte. nam græce ξενόκλης scribitur apud Plutarchum, & Strabonem
 lib. decimo tertio, vbi testatur hunc & pugilem, & oratorem fuisse, & pro
 Asia in senatu dixisse. RHODVM VENI, hoc Ciceroni postea Laterensis
 obiecit, vt in oratione pro Plancio videbis. QVEM ROMAE AVDIVE-
 RAM, & quidem bis, supra. APPLICAVI, meque illi rursus reforman-
 dum, ac velut recoquendum dedi, vt Quintilianus libro vndecimo capite
 sexto refert. ACTOREM, actorem summum, supra. SCRIPTOREM QVE
 PRAE STANTEM, nam multa scripsit, vt libro tertio capite primo Quinti-
 lianus ostendit. DIFFLVENTES, aliter diffluentem, male, diffuentes ve-
 ro, quod in summa vbertate inesset luxuries quædam, quæ stylo depascenda

esset, ut de Sulpicio libro secundo de Oratore dixit. **RECEPI ME**, Romam redii M. Aemilio Mamercus, D. Iunio Bruto Coss. **BIENNIO**, coepto quidem P. Seruilio, App. Claudio Coss. sed finito M. Mamercus, & D. Bruto Coss. quum interim M. Lepidus, & Q. Catulus Consules fuissent: quo tempore L. Sylla decessit, ut Liuius libro nonagesimo scripsit. Non igitur *πλάσι δὲ δέκα ἔτη κατέστη*, ut Dion libro quadragesimo sexto calumniatur: nec triennium abfuit, ut scribit Eusebius. **POST**, postquam Roma sum profectus. nam si dicas, postquam Athenis in Asiam nauigavi, iam non biennium, sed duodeviginti menses videatur abfuisse. **MUTATVS**, quod dicendi consuetudinem, & habitum corporis mutassem. Mutauit etiam postea iterum dicendi genus, ut lib. primo de Legibus ostendit. **NAM**, *αὐτοῦ*. **CONTENTIO**, qua dicebam, supra. **REQUIDERAT**, remissione, & moderatione vocis, & commutato genere dicendi, ut fieri posse censueram, supra. **QVASI**, mollit translationem sequentem ut paulo durior. **DEFERBERAT ORATIO**, quam prius nequaquam satis deferbuisset senseramus, ut ait in Oratore. **MEDIOCRIS HABITVS ACCESSERAT**, aliter mediocres accesserant.

Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi cupiditate incitarent, Cotta, & Hortensius: quorum alter remissus & lenis, & propriis verbis cōprehendens solute & facile sententiam: alter ornatus, acer, & non talis, qualem tu eum Brute iam deflorescentem cognouisti, sed verborum & actionis genere commotior. itaque cum Hortensio mihi magis arbitrabar rem esse, quod & dicendi ardore eram propior, & aetate coniunctior, etenim videram in iisdem causis, ut pro M. Canuleio, pro Cn. Dolabella consulari, cum Cotta princeps adhibitus esset priores tamen agere partes Hortensium. acrem enim oratorem, incensum, & agentem, & canorum concursus hominum, forique strepitus desiderat. vnum igitur annum, cum rediissemus ex Asia, causas nobiles egimus, cum Quæsturam nos, Consulatum Cotta, Aedilitatem peteret Hortensius. interim me Quæstorem Siciliensis excepit annus: Cotta ex Consulatu est profectus in Galliam: princeps & erat, & habebatur Hortensius. cum autem anno post de Sicilia me recepissem, iam videbatur illud in me, quidquid esset, esse perfectum, & habere maturitatem quandam suam. Nimis multa videor de me, ipse præsertim: sed omni huic sermoni propositum est, non ut ingenium & eloquentiam meam perspicias, vnde longe abs sum, sed ut laborem & industriam. Cum igitur essem in plurimis causis, & in principibus patronis quinquennium ferè versatus, tum in patrocinio Siciliensi maxime in certamen veni designatus Aedilis cum designato Consule Hortensio.

COTTA, C. Cotta, supra. **HORTENSIVS**, Q. Hortensius. **ALTER**, C. Cotta, **REMISSVS**, quippe qui contentionem omnem remiserat, supra.

pra: SOLVTE, nam Cotta pure, ac solute dicebat, supra, sed nihil ample, in Oratore. ALTER, Hortensius. ORNATVS, quod vteretur genere dicendi Asiatico, quod est exornatum, infra. ACER, non multa tamen dicebat, in Oratore. EVM, Hortensium. DEFLORESCENTEM, ἀπαυθιόντα, opponit florescenti, vt appellauit supra. ITA QVE, quum talis esset Hortensius. MAGIS, quàm cum C. Cotta. QVOD, αἰτιολογία. DICENDI ARDORE, contentione, quibus summis vti solebam, vt libro primo de Legibus affirmat. PROPRIOR, Hortensio, quàm Cottæ, qui remissus erat. CONIUNCTIOR, Hortensio, qui me octo annis maior erat, coniunctior ætate fui, quàm C. Cottæ, qui duodeuiginti annis me ipso maior erat, quum decem maior esset Hortensio, supra. ET ENIM, αἰτιολογία, quòd Hortensius esset vehementior. IISDEM, non diuersis. Tunc enim posset aliquis dicere, hoc cognosci non potuisse. M. CANVLEIO, historia quærenda est. Canuleios quidem Liuius libro quarto fuisse plebeios ostendit. CN. DOLABELLA, Cn. Cornelio Dolabella, de quo vix equidem scio, quid statuam, quum scriptores inter se tam valde dissentiant, præsertim Asconius, qui ne sibi quidem constat, quòd nesciat explicare, quo pacto Verrina tertia dicatur, accusante Scauro, damnatus, quem dicant alii, Cæsare accusante, absolutum fuisse. Itaque duos Dolabellas tum fuisse putat, quorum alter à Cæsare sit accusatus, & absolutus: alter à Scauro accusatus, & condemnatus, quum esset Consularis, & triumphalis: sed quem Cæsar accusauit, Suetonius etiam Consularem, & triumphalem vocat. Ego vero fateor tum duos Dolabellas, & quidem eodem anno Consulem alterum, Prætorem alterum fuisse: & de Consule quidem constat ex Consulibus: de Prætore vero collegisses ex oratione pro Quintio, vbi dicitur Quintius in Galliam profectus Scipione, & Norbano Cols. ante diem IIII. Cal. Febr. & Idib. Septemb. Romam rediisse: & postea Næuius annum, & sex menses nihil petiisse: deinde à Cn. Dolabella Prætore nescio quid postulasse: quod apparet factum post tres menses illius anni, quo alter Cn. Dolabella, & M. Tullius Decula Consules fuerunt. & Cn. quidem Dolabellæ Consuli Cilicia prouincia Consularis Verrina tertia dicitur esse constituta: sed Cn. Dolabellæ Prætori Sicilia Prætorica data est, vt Asconius scribit. Potuit igitur fieri, vt reuersus vterque sit accusatus, Consularis à Scauro, quod ex Verrina tertia constat: Prætorius à Cæsare, quod dubium est, quum Suetonius, vt diximus, illum Consularem, & triumphalem vocet, & Plutarchus in Cæsare scribat ita: πολλὰ ἄρ' ἔ' ἐμάλοσ' ἡδ' πόλεων μαρτυρίασ' αὐτῷ πρὶν ἔλθον. Quid enim Græciæ ciuitates in eum dicere potuissent, qui Siciliam prouinciam fuisset sortitus? Contrà multa fuerunt, quæ dicerent in eum, qui profectus est in Ciliciam, vt Athenis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum, & alia, quæ Verrina tertia attinguntur. Quare fit, vt penè audeam affirmare, eundem Cn. Dolabellam Consularem, & triumphalem à Cæsare primum accusatum, & absolutum, deinde à Scauro accusatum, & damnatum fuisse. Sed rursus de tempore dubium: quando Suetonius scribit, composita seditione ciuili, quæ per M. Lepidum mota fuerat, Cæsarem accusasse, deinde Rhodum secessisse: Plutarchus vero putat, quum Rhodo rediisset, id fecisse: quod fortasse verisimilius videatur, quum dicat hic Cicero, se vidisse: quia post suum & ipse reditum videre potuerit. Verum quum Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmet, Cæsarem vnum & viginti annos egisse, quum Dolabellam accusarat, qui legerit apud Suetonium, Cæsarem anno sexto & quinquagesimo periisse, facile per Consules colliget, Cæsarem P. Seruilio, App. Claudio Consulibus ante, quàm Ci-

cero Roma proficisceretur, accusasse: & ita Ciceronē videre potuisse. **CONSULARI**, quippe qui Consul cum M. Tullio Decula an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo tertio fuerit. **COTTA**, C. Cotta. **AGERE**, quod esset ornatus, & acer, paulo ante. **ACREM**, qualis erat Hortensius. **ENIM**, αἰτιολογία, quare Hortensius priores ageret partes. **AGENTEM**, sic actione utentem, ut qui procul videat, in scena Roscium esse intelligat, ut supra dixit. **DESIDERAT**, sic supra, subsellia grandiore, & pleniorē vocem desiderant. **VNUM IGITUR ANNUM**, Cn. Octavio, C. Curione Coss. **CAVSAS NOBILES**, quæ fuissent, sciremus, si nunc orationes extarent. **QUAESTOREM**, in primis factum, ut ait in oratione in Pisonem. Fuit vero Lilybetanus Quæstor, ut ipse significat in oratione pro Plancio, & Asconius scribit, & quidem Sex. Peduceo Prætor: quum tamen ipse dicat in oratione Post reditum in senatu, se M. Curii patri Quæstorem fuisse, fortasse quod alter alteri successisset ante, quàm Cicero decederet: nisi forte prius Quæstor urbanus fuit, præsertim quum Verrina septima dicat, se Quæstorem factum, & Quæsturam in prouincia Sicilia obtinuisse: & nos alios prius in Vrbe Quæstores fuisse, deinde in prouincias profectos legamus. Eam certe Quæsturam quum optime gessisset, ea spe decedebat, ut sibi populum Romanum ultro omnia delaturum putaret: sed ea spe deceptus, constituit postea semper Romæ manere, ut in oratione pro Plancio pluribus ipse refert, & quidem aliquanto aliter, quàm Plutarchus in vita. Illud addit in oratione pro Sylla, Antronium in Quæstura sibi collegam fuisse. **EX CONSULATU**, quum adhuc esset in Consulatu, ut ex Prætura epistola vndecima libri decimi quinti ad Atticum, & libro primo de Legibus, & apud Cæsarem libro primo de Bello civili fortasse interpretari debemus: Paterculus certe libro secundo ita scribit: L. Lucullus ex Cos. Asiam sortitus est: at Lucullum tum Consulem fuisse libro nonagesimo quarto Livius ostendit. Quare apud Paterculum, ex Cos. ex Consulatu interpretor, quod veteres ita scripserint: unde multi postea, Exconsulem, ut puto, describebant: & inde factum credo, ut maiores nostri exconsules, ex prætores, exquæstores, & alia huiusmodi dixerint. Hic igitur apparet eodem anno Ciceronem in Siciliam, & C. Cottam in Galliam profectos esse: Quod si dicas, id post Cottæ Consulatum factum, poteris tu quidem verisimiliter interpretari, Cotta ipso, & Octavio Consulibus Ciceronem Quæstorem urbanum, ut suspicati sumus, fuisse, posteaque L. Lucullo, M. Cotta Consulibus in Siciliam Quæstorem venisse: sed tunc quinquennium, quod sequitur, confici non poterit, nisi tu annum, quo reuersus ex Asia, causas nobiles egit, annis sequentibus adiungas. **EST PROPECTVS IN GALLIAM**, venos supra retulimus. **PRINCEPS**, in patronis, primas tenebat, infra. **ERAT**, nobis absentibus. **HABEBATUR**, hoc addit, quia multi solent esse, qui non habentur, ut contrà multi sæpe habentur, qui non sunt. **ANNO POST**, L. Lucullo, M. Cotta Coss. si modo rationem, quam diximus, sequimur. **ILLVD**, quod ad dicendi facultatem pertinebat. **ESSE PERFECTVM**, nam in Sicilia quoque Cicero dixerat, ut Plutarchus affirmat. **MATVRITATEM**, non talem, qualem postea etiam habuit, ut in principio huius dialogi dictum est. **IPSE PRAESERTIM**, quum dici soleat, te ipse laudas. **OMNI HVIC SERMONI**, huic parti sermonis, in qua de me dicendum est. **PROPOSITVM EST**, quum tu me Brute non ingenii prædicatorem esse voluisti, sed laboris mei, supra. **VNDE LONGE ABSVM**, hoc genus iactationis esse Quintilianus libro vndecimo capite primo putat, si se disertus imperitum vocet. **LABOREM**, supra. **ESSEM**, esse, sem,

sem versatus, ὑπερβατον. QVINQVENNIVM FERRE, si numeres annos à Consulibus Cotta, & Octauio, vt diximus, anni quatuor, & menses ferè sex inueniuntur: siquidem Cicero Cn. Pompeio, M. Crasso Coss. Non. Sext. Verrem cœpit accusare, quum prius inquirendi causa totam Siciliam quinquaginta diebus obiisset, vt Verrina secunda patet. PATROCINIO SICILIENSI, patrocinio, quod pro Sicilia, rogatus, ita suscepi, vt neque insidus à Verre terra, marique factis, terreri, neque numis corrumpi potuerim, Verrina prima, secunda, & tertia: & Verrem sic accusaui, vt illum nemo defendere auderet, Verrina tertia. Nobis enim pro familiari reo non respondit Hortensius, in Oratore. Hortensius enim adeo stupefactus est, vt rationem defensionis omiserit: & Verres adeo perculsus, vt sua sponte in exilium abierit, vt Asconius scribit: in quo quidem exilio illum conuenisse, donec à triumuiris post Ciceronis mortem proscriptus perit, autor est Lactantius libro secundo capite quarto, & Seneca in suasoria sexta libri primi: quòd Antonio Corinthiis se cessurum negasset, vt Plinius libro trigésimo quarto capite secundo refert. Huic tamen Cicero exoratus à Vatinio nescio quando dicitur affuisse, vt Seneca in suasoria sexta libri primi confirmat. DESIGNATVS, prior, vt ait in oratione in Pisonem: cum M. Cesonio, vt Verrina secunda, & apud Asconium leges, vt ego nesciam, an verum sit, quod alii scribunt, C. Antonium Ciceronis in Aedilitate collegam fuisse. Id ego certe non memini me legere, nec ille duos collegas in Aedilitate potuit habere, nisi forte alter decessit. Illi fortasse ita sunt suspicati, quòd in oratione pro Muræna ita dicat: Antonii ludis commouebat: quasi vero C. Antonius ludos facere non potuerit, nisi Ciceronis collega in Aedilitate fuerit. AEDILIS, Aedilis igitur fuit Cicero anno sequenti Q. Hortensio, & Q. Metello Coss. & trinos ludos fecit, vt in oratione pro Muræna scribit: & tamen exiguum sumptum pro amplitudine honorum, quos adeptus est, putabat, lib. secundo de Officiis. DESIGNATO, cum Q. Cæcilio Metello Cretico, lege Asconium. CONSULE, vt fuit anno sequenti.

Sed quoniam omnis hic sermo noster non solum enumerationem oratoriam, verum etiam præcepta quædam desiderat: quid tanquam notandum & animaduertendum sit in Hortensio, breuiter licet dicere. Nam is post Consulatum (credo quòd videret ex consularibus neminem esse secum comparandum, negligeret autem eos, qui Coosules non fuissent) summum illud suum studium remisit, quo à puero fuerat incensus, atque in omnium rerum abundantia voluit beatius, vt ipse putabat, remissius certe vivere. primus, & secundus annus, & tertius tantum quasi de picturæ veteris colore detraxerat, quantum non quiuisset vnus ex populo, sed existimator doctus, & intelligens posset cognoscere. longius autem procedens, & in cæteris eloquentiæ partibus, tum maxime in celeritate & continuatione verborum adhærescens, sui dissimilior videbatur fieri quotidie. Nos autem non desistebarum, cum omni genere exercitationis, tum maxime stylo nostrum illud, quod erat, augere, quantumcunque erat. atque vt multa omittam in hoc spatio, & in his post Aedilitatem

annis, & Prætor primus, & incredibili populari voluntate sum factus. nam cum propter assiduitatem in causis & industriam, tum propter exquisitius, & minime vulgare orationis genus animos hominum ad me dicendi nouitate conuerteram. nihil de me dicam: dicam de cæteris: quorum nemo erat, qui videretur exquisitius, quàm vulgus hominum, studuisse literis, quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur; nemo, qui philosophiam complexus esset, matrem omnium bene factorum beneque dictorum; nemo, qui ius civile didicisset, rem ad priuatas causas, & ad oratoris prudentiam maxime necessariam; nemo, qui memoriam rerum Romanarum teneret, ex qua, si quando opus esset, ab inferis locupletissimos testes excitaret; nemo, qui breuiter argutèque incluso aduersario laxaret iudicum animos, atque à seueritate paulisper ad hilaritatem, risumque traduceret; nemo, qui dilatare posset, atque à propria ac definita disputatione hominis, ac temporis, ad communem quæstionem vniuersi generis orationem traducere; nemo, qui delectandi gratia digredi parumper à causa, nemo, qui ad iracundiam magnopere iudicem, nemo, qui ad fletum posset adducere; nemo, qui animum eius, quod vnum est oratoris maxime proprium, quocunque res postularet, impelleret.

ENUMERATIONEM ORATORIAM, libenter legerem: enumerationem oratorum. PRÆCEPTA, qualia multa sunt supra dicta. NAM, *οὐλογίᾳ*, quòd liceat notare. CONSULARIBVS, vt Lucullo, Curione, Lentulis, Crasso, & Pompeio. COMPARANDVM, in eloquentia. EOS, vt me, & alios. SYMMVM, flagrantissimum, supra. FVERAT INCENSVS, sic, vt in nullo vnquam flagrantius studium viderim, supra. VOLVIT, quum esset admodum diues, vt supra diximus. PRIMVS, annus primus post ipsius Hortensii Consulatum L. Metello, Q. Marcio Coss. SECVNDVS ANNVS, C. Pisone, M. Glabrone Coss. TERTIVS, M. Lepido, L. Tullo Consulibus. PROCEDENS, Hortensius. CÆTERIS, vt inuentione, dispositione, memoria, & actione. CELERITATE, ET CONTINUATIONE VERBORVM, quas elocutio complectitur. NON DESTEBAMVS, dum cessabat Hortensius. EXERCITATIONIS, oratoriæ. STYLO, optimo, & præstantissimo dicendi effectore, ac magistro, libro primo de Oratore. NOSTRVM ILLVD, quod esse perfectum videbatur, supra. IN HIS POST AEDILITATEM ANNIS, duobus annis. nam qui Aedilis fuisset, post biennium erat annus Præturæ, epistola vigesima quinta libri decimi Familiarium: & Cicero suis annis magistratus est adeptus. PRÆTOR, Prætor Cicero fuit M. Lepido, L. Tullo Coss. vt ait Asconius in interpretatione orationis pro Cornelio, quamuis postea dicat, illam orationem L. Cotta, L. Torquato Coss. à Cicerone Prætore dictam fuisse: sed dubium non est, quin Cicero biennio ante Consulatum Prætore fuerit, quum in oratione secunda contra Rullum sic ipse Consul loquatur: Vos mihi Prætori biennio ante Quirites hoc eodem in loco personam hanc imposuistis,

posuistis, vt quibuscunque rebus possem, Pompeii absentis dignitatem vobiscum vnà tuerer. Nam Prætor dixit orationem pro lege Manilia, quæ septem annis post L. Luculli Consulatum, id est M. Lepido, L. Tullo Coss. lata, vt Paterculus lib. secundo, & Dion lib. trigesimo sexto scribunt: quæ lege Pompeius bello Mithridatico præfectus est, vt omnes penè historici testantur. Collegas habuit in Prætura Cicero C. Aquilium Gallum, vt in oratione pro Cluentio, & in Topicis ostendit: Q. Nasōnem, M. Pletorium, C. Flaminium, C. Orchinium, Q. Voconium, quos in oratione pro Cluentio numerat. apparet enim sex hosce tunc Prætores fuisse, quum Cic. Prætor eam causam dixit: quo tempore Prætor etiam fuit P. Cassius, vt ait Asconius in interpretatione orationis pro Cornelio. Ita, si Cic. connumeret, Prætores octo illo anno reperiuntur, quot fieri solebant, vt ostendit in oratione in Pisonem, vbi ait, omnes Prætores de se legem promulgasse, præter vnum: & in oratione pro Milone illos septem fuisse scribit: in oratione Post reditum in senatu numerat. Quum igitur octo reperiuntur, multi tamen putant etiam C. Antonium Cic. in Prætura collegam fuisse: quod in oratione in toga candida Cicero cum C. Antonio ita loquatur: an oblitus es, te ex me, quum Præturam peteremus, petisse, vt tibi primum locum concederem? & Q. frater in libro de Petitione Consulatus ita dicat, vt ostendat illum Ciceronis in petitione Præturæ competitorem fuisse. Quod si credimus illum tum repulsam non tulisse, sed Ciceronis collegam fuisse, necesse est, dicere, vel tum plures fuisse Prætores, vel aliquem ex iis, quos diximus, collegam non fuisse. Cicero certe Prætor præfuit quæstioni de pecuniis repetundis, vt apparet in oratione pro Cluentio: & C. Licinium Macrum, de quo supra diximus, condemnauit, & ex ea re magnum fructum coepit, vt epistola tertii lib. primi ad Atticum ipse, & Plutarchus in vita scribunt: & vt ait in oratione pro Muræna, tunc provinciam recusauit. PRIMVS, sic in orationibus pro Lege Manilia, & in Pisonem: & primus ex octo, quot, vt diximus, fiebant: contra, quum duo Aediles fierent, se Aedilem priorem factum dixit in oratione in Pisonem. Primus igitur, primo loco factus: quem locum C. Antonius, vt retulimus, petebat, vt sibi concederet. certe Prætor primus hoc modo, non est Prætor vrbæ, vt multi putarunt. INCREDIBILI POPVLARI VOLVNTATE, centuriis cunctis, in oratione pro Lege Manilia, cunctis suffragiis in oratione in Pisonem. NAM, αἰολογία, quare Prætor ita factus. ASSIDVITATEM IN CAVSIS, nam Cicero propè quotidie dicebat. Vnde dixit in oratione pro Lege Manilia: facultatis est tantum, quantum homini vigilanti ex forensi vsu propè quotidiana exercitatio dicendi potuit asferre. EXQVISITIVS, magnificentius, quàm fuerat, genus dicendi, & ornatius, supra. NIHIL DE ME DICAM, ne arroganter dicere videar. DICAM DE CAETERIS, & de cæteris dicens, probabo, quod dixi, me nouum dicendi genus attulisse. Id vero docte, & callide Cicero facit. nam, dum negat ea, quæ deinceps dicuntur, in superioribus fuisse, significat illa se primum vt noua, nec cognita prius attulisse. NEMO, repetitio. HOMINVM, quorum vel hodie multi literis student, vel vt latine tantum intelligant, vel vt tabulas conficere possint: sed nullam adhibent rationem. STDVVISSE, vt ipse Cicero studuit, quod Plutarchus scribit: & Suetonius, ac Macrobius testantur illum iam grandem M. Antonii Cniphonis Grammatici ludum frequentasse. LITERIS, quarum studium profitentur, qui Grammatici vocantur, vt ait libro primo de Oratore. CONFINETVR, omnis enim loquendi elegantia expolitur scientia literarum, vt libro tertio de Oratore scribit. COMPLEXVS ESSET, vt ipse

Cicero complexus fuerat, qui Philosophiæ studium nunquam intermissum Athenis renouauit, supra. Est enim philosophia oratori necessaria, sed præsertim locus ille de vita, & moribus totus est oratori perdiscendus, vt libro primo de Oratore præcipitur. MATREM OMNIUM BENE FACTORVM, BENEQVE DICTORVM, laudandarum artium omnium procreatricem quandam, & quasi parentem libro primo de Oratore, & matrem item Tusculana prima vocat: sed alibi quoque sæpe Cicero philosophiam laudat. DIDICISSET, vt ipse Cicero didicerat, supra. Didicerat tamen etiam L. Crassus, & alii, vt supra demonstratum est, neque ius ciuile solum, sed res etiam alias, quas negat hic quenkum illorum didicisse: quod ego sic interpretor, nemo res istas didicerat, vt ipse postea didicit, id est perfecte, certe bene. NECESSARIAM, vt Lucius Crassus ostendit libro primo de Oratore. TENERET, vt oratorem tenere oportet, libro primo de Oratore: vtque Cicero ipse tenebat ita, vt ab eo historia postularetur, libro primo de Legibus. EXCITARET, vt Cicero in oratione pro Cælio Appium excitauit. BREVITER, ARGVTEQVE, dicto breui, & peracuto, quod est alterum è duobus facetiarum generibus, de quibus Iulius Cæsar libro secundo de Oratore disputat. LAXARET, vt ipse Cicero laxabat ita, vt olim Cato dixerit: Dii boni, quàm ridiculum Consulem habemus? TRADVCERET, vt ipse Cicero traducebat: qui, vt Macrobius libro secundo Saturnalium refert, L. Flaccum repetundarum reum ioci opportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Et sanè Cicero in iocis, & facetiis sic excelluit, vt & facetissimus ipse fuerit, & de facetiis optime libro secundo de Oratore scripserit. Quin tam multa iocatus est, vt Q. frater, vel Tiro libertus, vel alius quispiam tres de Ciceronis ridiculis libros ediderit, vt Quintilianus libro sexto capite quarto refert. Nos eum Tironem fuisse credimus, quod & Macrobius idem sentiat, & satis ex Asconii scriptis constet, eundem Tironem quatuor etiam libros de Ciceronis vita scripserit. Ex illis vero ridiculis multa Quintilianus libro sexto capite quarto, Plutarchus in Ciceronis vita, & in Apophthegmatis, & Macrobius libro secundo Saturnalium collegerunt. atque Cicero ipse de ridiculis suis sæpe in epistolis ad Atticum, & Familiaribus meminit. DILATARE, orationem, & rem propositam. A PROPRIA, AC DEFINITA DISPUTATIONE HOMINIS, AC TEMPORIS, à controuersia, à causa, vt in Partitionibus, & libris oratoriis sæpe vocat: à propriis personis, & temporibus, vt in Oratore loquitur: ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως, vt in Topicis ait. AD COMMVNEM QVAESTIONEM VNIVERSI GENERIS, ad consultationem, vt in Partitionibus, & lib. tertio de Oratore vocat, πρὸς τὴν θέναν, vt in Topicis, & in Oratore loquitur. Tu Quintil. lib. tertio cap. quinto lege. TRADVCERE, vt ipse Cic. sæpe traducebat, vt in oratione pro Milone, an insidiatorem liceat interficere, vide Quintil. lib. tertio cap. quinto. DELECTANDI GRATIA, vide supra de Ser. Galba. DIGREDI, vt Cicero digrediebatur, vt Quintilianus libro quarto cap. tertio docet. AD IRACVNDIAM, nam faciendum, vt iudex irascatur, vt ait in Oratore, quod in Verrinis facit Cicero quum ferè semper, tum præsertim, quum supplicia, quibus Verres ciues Romanos afficiebat, modo non ante oculos iudicum ponit. AD FLETVM, faciendum est enim, vt iudex flet, doleat: quod fecit Cicero, quum plangore, & lamentatione forum compleuit, vt in Oratore scribit. EIVS, iudicis. MAXIME PROPRIVM, officium partitione tertium, genere maximum, supra. IMPELLERET, iudicem commoueret, supra. quod faciebat Cicero præsertim in perorationibus, supra, & in Oratore.

Itaque

Itaque cum iam penè euauisset Hortensius ; & ego anno meo, sexto autem post illum Consulem Consul factus essem ; reuocare se ad industriam cœpit ; ne, cum pares honore essemus, aliqua re superiores videremur. sic duodecim post meum Consulatū annos in maximis causis, cum ego mihi illum, sibi me ille anteferebat, coniunctissime versati sumus : Consulatūque meus, qui illum primo leuiter perstrinxerat, idem nos rerum mearum gestarum, quas ille admirabatur, laude coniunxerat. maxime vero perspecta est vtriusque nostrum exercitatio paulo ante, quàm perterritum armis hoc studium Brute nostrum conticuit subito, & obmutuit ; cum lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem noui veniebamur quotidie. quibus quidem causis tu etiam Brute præsto fuisti, complurisque & nobiscum, & solus egisti : vt qui non satis diu vixerit Hortensius, tamen hunc cursum confecerit. annis ante decem causas agere cœpit, quàm tu es natus : idem quarto & sexagesimo anno perpaucis ante mortem diebus vnà tecum socerum tuum defendit Appium. Dicendi autem genus quod fuerit in vtroque, orationes vtriusque etiam posteris nostris indicabunt.

EVANVISSET, post Consulatū, supra : & euauisset, quod ad dicendi facultatem pertinet. ANNO MEO, sic in oratione secunda contra Rullum, id est ætatis anno quadragesimo tertio : quo quidem anno Romanis legibus, vt Philippica quinta dicitur, ætas erat Consularis. SEXTO, si tamen annum alterutrius Consulatus adnumeres. ILLVM, Hortensium. CONSVL FACTVS ESSEM, quod ante Terentiæ vxori fuerat significatum. nam quum illa, post peractum sacrificium, libare vellet, in cinere visa est flamma : quod significauit eius maritum eo anno futurum Consulem, vt ipse in suo testatur poemate : quò respiciens poëta in Bucolicis dixit : aspice, corripuit tremulis altaria flammis sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. In petitione Consulatus sex competitores habuit, P. Galbam, L. Catilinam, C. Antonium, L. Cassium, Q. Cornificium, & C. Sacerdotem, quos omnes Asconius in interpretatione orationis in toga candida ponit, & Q. frater in libro de Petitione Consulatus aliquot enumerat, quos etiam libro primo ad Atticum, & in oratione pro Muræna videbis : sed Cicero nem cuncta Italia, omnes ordines, vniuersa ciuitas non prius tabella, quàm voce priorem Consulem declarauit, vt in orationibus contra Rullum, & Pisonem refert. Calendis igitur Ian. Consulatū quum iniisset, senatum, & bonos omnes legis agrariæ, maximarūque largitionum metu liberauit, vt in iisdem orationibus ostendit. & ita fundamenta iacta sunt ex Cal. Ian. confirmandi senatus, vt ait libro primo Familiarium : quibus de rebus scripsit orationes contra Rullum : quarum vna est in senatu Cal. Ian. altera ad populum de Lege agraria, vt epistola prima libri secundi ad Atticum refert : vbi tertiam de Othone ponit : quam Cicero quum

dixisset, L. Roscio theatralis seditionis autori leges ignouerunt, notatâsque sedes ignominia discrimine æquo animo tulerunt, vt Plinius libro septimo capite trigesimo scribit. hinc in oratione pro Murænaita legitur: L. Otho vir fortis, meus necessarius, equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima: quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus. L. enim Roscius Otho Tribunus plebis legem tulit, vt equitibus Romanis in theatro quatuordecim gradus proximi assignarentur, vt Liuius libro nonagesimo nono scripsit: eam vero legem tulit Roscius L. Metello, Q. Marcio Consulibus, certe biennio ante Ciceronem Prætorem, vt ostendit Asconius in interpretatione orationis pro Cornelio: vbi tamen male Consul legitur, quum Tribunus plebis eam legem, vt diximus, tulerit, nec Roscius Consul vnquam, quod ego sciam, fuerit: sed neque Prætor erat, quamuis à Plutarcho *σπέρηναν* in Ciceronis vita dicatur, vbi rem pluribus verbis scribit, sed M. Othonem male vocat, quem L. Roscium Othonem scribant omnes, à quo lex Roscia sit dicta: qua, præter ea, quæ diximus, decoctoribus certus locus erat constitutus, vt Philippica secunda demonstratur. Mittimus hic, quod interpretes Horatii dicunt, eadem lege Roscia cautum fuisse, vt proximis ab orchestra quatuordecim gradibus spectarent, quibus census esset quadringentorum sestertiorum: quod putemus equites significari, quibus eum censum fuisse sciamus. Idem Cicero Consul in C. Rabirio perduellionis reo XL. annis ante se Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinuit contra inuidiam, atque defendit, vt ait in oratione in Pisonem. Oratio igitur pro Rabirio epistola prima libri secundi ad Atticum quarta Consularis appellatur. In qua quidem causa ius omne retinendæ maiestatis continebatur, vt ait in Oratore: qua de re plura Suetonius in Cæsare, & Dion libro trigesimo septimo scribunt, quamuis Dion de numero annorum à Cicerone dissentiat: quum dicat, triginta sex annos tantum fuisse, vt re vera fuerunt inter C. Marii, & L. Valerii, atque Ciceronis, & Antonii Consulatus: sed, vt ait Asconius, à Cicerone summatim tempus est comprehensum perinde, ac si dixisset, propè XL. annis. Hinc Labienus criminabatur, iudicium perduellionis à Cicero sublatum fuisse, vt ait in oratione pro Rabirio. Idem Cicero Consul adulescentes bonos, & fortes, sed vsos ea conditione fortunæ, vt, si essent magistratus adepti, Reipub. statum conuulsuri viderentur, suis inimicitiiis, nulla senatus mala gratia, comitorum ratione priuauit, vt in oratione in Pisonem refert: qua de re Quintilianus ita libro vndecimo capite primo scribit: mollienda est in plerisque alio colore asperitas orationis, vt Cicero de proscriptorum liberis fecit: quid enim crudelius, quàm homines honestis parentibus, ac maioribus natos à Repub. submoueri? Itaque durum id esse summus ille tractandorum animorum artifex confitetur, sed ita legibus Syllæ cohærere statum ciuitatis affirmat, vt iis solutis stare ipsa non possit. Orante igitur Cicerone, proscriptorum liberos honores petere puduit, vt Plinius libro septimo capite trigesimo loquitur. Quæ quidem oratio de proscriptorum filiis inscripta, epistola prima libri secundi ad Atticum quinta Consularis appellatur. Idem Consul C. Antonium collegam cupidum prouinciæ, multa in Republica molientem, patientia, atque obsequio suo mitigauit: & prouinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & ornatam, quam cum Antonio communicauit, quod ita existimabat tempora Reipub. ferre, in concione deposuit, reclamante populo Romano, vt ait in oratione in Pisonem.

Nam

Nam collegam suū Antonium pactione prouincię perpulit, ne contra Remp. sentiret, vt Sallustius, & Plutarchus affirmant. Sortitus enim Macedoniam, permutauit, & Galliam accepit, & Macedoniam collegæ, quod libi trigesimo septimo scribit Dion tradidit, vt illum mitigaret, quem cupiditatem suā nomine triumphī tegere, ac velare, vt ait in oratione in Pisonē, videbat. Quam quidem indulgentiam coniunctam cum summa custodia Reip. Romani laudarunt, vt in oratione pro Sestio scriptum est. Galliam igitur prouinciā Cicero postea in concione deposuit, vt in orationibus quarta in Catilinam, & pro Muræna dixit: & statim cœpit cogitare, quemadmodum eam Q. Metello Celeri traderet, vt etiam supra ex epistola secunda libri quinti Familiarium retulimus. atque oratio, qua prouinciā deposuit, sexta Consularis epistola prima libri secundi ad Atticum vocatur: septima, qua Catilinam emisit, eadem senatus, interitum vrbis non obscure, sed palam molientem, vt in oratione in Pisonem refert: quam quidem rem Sallustius, Plutarchus, Appianus, & alii pluribus verbis persequuntur. Octaua Consularis oratio fuit, quam habuit ad populum postridie, quam Catilina profugit: nona in concione, quo die Allobroges indicarunt: decima in senatu Non. Decemb. epistolam primam libri secundi ad Atticum lege. nam tela extremo mense Consulatus sui intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefariis manibus extorsit, & tandem faces iam accensas ad vrbis incendium comprehendit, protulit, extinxit, vt in oratione in Pisonem videbis. Quum vero de rebus hisce ad senatum retulisset, senatus censuit Non. Decemb. vt de coniuratis supplicium sumeretur. Id Cicero quum faciendum curasset, & reuertēretur, vt refert Plutarchus, has vero Nonas Decembres Cicero saepe vt libro primo, secundo, & decimo ad Atticum: libro primo Familiarium, & epistola decima septima ad M. Brutum celebrat. Tum Q. Catulus princeps senatus, & autor publici consilii, frequentissimo senatu parentem patriæ Ciceronem nominauit, vt etiam supra de Q. Catulo loquentes ex oratione in Pisonem retulimus. Hinc Iuuenalis satyra octaua dixit: Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit: & quidem primum, vt Plinius libro septimo capite trigesimo scribit. L. etiam Gallius, vt in oratione in Pisonem refertur, Ciceroni ciuicam coronam deberi à Reipub. dixit. Senatus vero, quod etiam supra diximus, eidem togato, non vt multis bene gesta, sed vt aemini conseruatæ Reipub. singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patefecit: vt in orationibus tertia, & quarta in Catilinam, in Pisonem, pro Sylla, Philippica secunda, & decima quarta scriptum videbis. Quum vero in concione, abiens magistratu, dicere à Q. Metello Nepote Tribuno pleb. prohiberetur, quæ constituerat: quumque is illi tantummodo, vt iuraret, permetteret, sine vlla dubitatione iurauit, Remp. atque urbem suā vnius operæ esse saluam, vt in orationibus pro Sylla, & in Pisonem testatur: quod populus Rom. magna voce illum vere iurasse iurauit, vt epistola secunda libri quinti Familiarium refert. Quo quidem tempore is eius domum fuit è foro reditus, vt nemo, nisi, qui cum illo esset, ciuium esse in numero videretur, quod in oratione in Pisonem, & libro primo ad Atticum scribit. Consulatum igitur ita gessit, vt ea, quæ diximus, & alia multa fecerit, & multitudinem cum principibus, & equestrem ordinem cum senatu coniunxerit, vt in orationibus quarta in Catilinam, & in Pisonem, & epistola prima libri secundi ad Atticum potissimum testatur. VOCE F I T, Hortensius. PARS V HONORE, quum iam vterque nostrum Quæstor, Aedilis, Prætor, & Consul fuisset. D V O D E C I M, tot enim numerantur à Consulatu Cic. ad

M. Marcellum, & Ser. Sulpicium Coss. si tamen illum annum comprehendas, quo Cicero in Ciliciam profectus est, ut libro quinto ad Atticum, & libro decimo quinto Familiarium refert. ANNOS, annos totos, quamvis circiter decem & septem menses exul abfuerit. CAUSIS, ut L. Flacci, P. Syllæ, & aliorum. ILLVM, Hortensium. ILLE, Hortensius. CONIUNCTISSIME VERSATI SUMVS, id in huius dialogi principio dictum est. ILLVM, Hortensium. PERSTRINXERAT, ut perstrinxerat omnes penè nobiles, qui Ciceroni aduersabantur, ut libro primo ad Atticum, apud Sallustium, & apud Asconium leges. GESTARVM, ut dictum est. ILLE, Hortensius. ADMIRABATUR, sic, ut nostras laudes in astra tolleret, epistola vigesima quinta lib. secundi ad Atticum. PERSPECTA EST, exercitati enim cognosci potuerunt illo anno iudiciali, cuius seueritatem inexercitati, ut Q. Arrius, ferre non potuerunt, supra. PAULO ANTE, biennio ante. PERTERRITVM, præsertim C. Marcello, L. Lentulo Consulibus. ARMIS, quæ tum sumpta sunt, ut in principio dialogi dictum est. OBMVTVIT, sic eloquentia obmutuit, supra in principio. LEGE POMPEIA, lege, quam Cn. Pompeius Magnus in tertio Consulatu, ut supra de iudiciali anno diximus, tulit: & primus adstrinxit, imposuitque veluti frenos eloquentiæ, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus loquitur, nam prius horas sex ad dicendum lex videtur in oratione pro Flacco dedisse. Nemo certe intra paucissimas horas perorare cogebatur, & libera compendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat, & numerus neque dierum, neque patronorum cauebatur, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. TERNIS HORIS, tribus horis, libro quarto de Finibus. DATIS, defensori. nam duæ tantum dabantur accusatori, ut supra diximus. Cicero vero duas omittit, quia qui tres dicit, duas etiam complectitur: vel quia ipse tunc tantum defendebat. Vnde Cato libro quarto de Finibus illum sic alloquitur: Ego te hac noua lege video eodem die accusatori respondere, & tribus horis perorare. NOVI VENIEBAMVS, quod facere non poterant inexercitati, ut Q. Arrius, supra. VT QVI, videtur vel interpretandum, quippe qui, ut sit *αιολογία*, quare Brutus solus egerit causas: vel legendum, ut cui, eodem propemodum sensu, vel, atqui, & statim, vixit, confecit, pro vixerit, confecerit. DECEM, quot numerantur à L. Crasso, & Q. Scauola Coss. quo anno Q. Hortensius causas agere cœpisse supra dictus est, ad Cn. Carbonem, & L. Cinna III. Coss. quo anno M. Brutus natus videtur. AGERE COEPIT, L. Crasso, Q. Scauola Coss. supra. ES NATVS, Cn. Carbone, L. Cinna III. Coss. ut nos putamus. IDEM, Hortensius. QUARTO, ET SEXAGESIMO ANNO, ut colliges, si numerabis à M. Balbo, & C. Catone Coss. quo anno Q. Hortensius natus videtur, ad L. Paulum, & C. Marcellum Coss. quo anno Q. ipse Hortensius est mortuus, ut supra diximus. Cicero quoq. ad quartum & sexagesimum annum peruenit, ut ex Consulibus collegimus, & Eusebius scribit, & Seneca in Suasoriis ostendit, quamuis etiam referat, quod Liuius scripsit, eum tres & sexaginta annos vixisse. PERPAVCIS ANTE MORTEM DIEBVS, paulo ante mortem, supra: quod cognoscitur epistola sexta, & decima tertia lib. octauo Famil. in quarum altera scribit Cælius Appium accusari, in altera Q. Hortensium animam agere: quam mortem Q. Serenus descripsit. VNA TECVM, tecum simul; supra: tecum, qui Appium defendisti, ut dictum est: & laudasti, ut Diomedes ostendit lib. primo. SOCERVVM TVVM, supra. APPIVM, App. Claudium, supra. IN VTROQVE, nostrum. VTRIVSQVE, nostrum. INDICABVNT, ut hodie quoque Ciceronis orationes indicant, sed orationes Hortensii nō extant,

extât, quas tamen multas edidit, vt pro Messala, vt Cicero infra, & Valerius Max. lib. quinto cap. nono testantur; vt pro Verre vt Quintilianus ostendit lib. decimo capite primo: quamuis diceret melius, quàm scripsit Hortensius, vt ait in Oratore, & Quintilianus libro vndecimo capite tertio.

Sed si quærimus, cur adolescens magis floruerit dicendo, quàm senior Hortensius; causas reperiemus verissimas duas: primum, quòd genus erat orationis Asiaticum, adolescentiæ magis concessum, quàm senectuti. genera autem Asiaticæ dictionis duo sunt; vnum sententiosum, & argutum, sententiis non tam grauib; & seueris, quàm concinnis & venustis: qualis in historia Timæus, in dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Meneclæ frater eius fuit, quorum vtriusque orationes sunt in primis, vt Asiatico in genere, laudabiles, aliud autem genus est, non tam sententiis frequentatum, quàm verbis volucre atque incitatum: quali est nunc Asia tota, nec flumine solum orationis, sed etiam exornato & faceto genere verborum: in quo fuit Aeschylus Gnidius, & meus æqualis Milesius Aeschines. in his erat admirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas non erat. hæc autem, vt dixi, genera dicendi aptiora sunt adolescentibus, in senibus grauitatem non habent. itaque Hortensius vtroque genere florens, clamores faciebat adolescens. habebat enim & Meneclæ illud studium crebrarum venustarumque sententiarum: in quibus, vt in illo Græco, sic in hoc erant quædam magis venustæ dulcesque sententiæ, quàm aut necessariae, aut interdum vtilis: & erat oratio cum incitata & vibrans, tum etiam accurata & polita. non probantur hæc senibus. sæpe videbam cum irridentem, tum etiam irascentem & stomachantem Philippum: sed mirabantur adolescentes, multitudo mouebatur. erat excellens iudicio vulgi, & facile primas tenebat adolescens. etsi enim genus illud dicendi autoritatis habebat parum, tamen aptum esse attenti videbatur: & certe quòd & ingenii quædam forma lucebat, & exercitatione perfecta erat, verborumque adstricta comprehensio, summam hominum admirationem excitabat. sed cum iam honores, & illa senior autoritas grauius quiddam requiret, remanebat idem, nec decebat idem: quodque exercitationem studiumque dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritasque sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo orationis, quo consueuerat, ornata non erat, hoc tibi ille Brute minus fortasse placuit, quàm placuisset, si illum flagrantem studio, & florentem facultate audire potuisses.

FLORVERIT, unde florentem supra dixit. **SENIOR**, quum tu Bru-
 te illum deflorentem cognouisti, supra. **DVAS**, quarum altera statim
 dicitur, altera vero in illum locum differtur: quodque exercitationem, stu-
 diumque dimiserat. **GENVS ERAT ORATIONIS**, in Hortensio, qui at-
 tulerat minime vulgare genus dicendi, supra. **ASIATICVM**, quo vsi sunt
 Asiatici oratores, qui supra redundantes appellantur: tu Quintilianum li-
 bro duodecimo cap. decimo lege. **ADOLESCENTIAE MAGIS CONCES-
 SVM**, ut redundans, & fecundum. Volo enim se efferat in adolescente fec-
 unditas, inquit Antonius lib. secundo de Oratore, in ea re Sulpicium com-
 mendans. Plura Quintilianus libro secundo capite quarto, & libro vndeci-
 mo capite primo scribit. **SENECTVTI**, cuius sermo debet esse decorus,
 quietus, & remissus, ut ait in Catone. **TIMAEVS**, supra. **PVERIS NO-
 BIS**, quippe quum M. Antonius libro secundo de Oratore dicat, se fratres
 hosce Meneclum, & Hieroclem audiuisse. **HIEROCLES**, libro secundo
 de Oratore, & in Oratore. **ALABANDEVS**, aliter Alabandensis, ut libro
 secundo de Orat. ex Alabanda, ex qua tamen etiam *ἀλαβανδῆς*, ut Stepha-
 nus docet, deducitur. **MENECLIS**, Molonis praeceptor, ut Strabo lib. de-
 cimo quarto scribit. **FRATER**, ut lib. secundo de Oratore, in Orat. & apud
 Strabonem libro decimo quarto dicitur. **LAUDABILES**, quod illi Asiati-
 corum Rhetorum principes fuerunt, ut ait in Oratore. **AESCHYLVS GNI-
 DIVS**, supra. **MEVS AEQVALIS**, hinc cognoscitur, quod Pompeium cer-
 te aequalem Ciceronis offendit, & in exilium missus est, ut Strabo libro de-
 cimo quarto refert. **MILESIVS AESCHINES**, ex Mileto Aeschines ora-
 tor, cuius Strabo, & Laertius meminerunt. **ILLO GRAECO**, Meneclis.
HOC, Hortensio. **ORATIO**, Hortensii. **SAEPE VIDEBAM**, *αἰσχρολογία*,
 quod haec non probentur senibus. **IRRIDENTEM**, orationes Hortensii.
PHILIPPVM, L. Philippum iam tum senem, ut supra diximus. **ADOLE-
 SCENTES**, quibus hoc dicendi genus placebat, ut adolescentiae concess-
 sum, ut supra dictum est. **ERAT EXCELLENS**, Hortensius, ut etiam L.
 Crassus libro tertio de Oratore iudicauit. **IUDICIO VVLGI**, concludi
 potest ex disputatione, quae facta est supra, ergo etiam intelligentis: nisi re-
 recorderis, quod addidit, praestat illo doctus auditor indocto, quod saepe, quum
 oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus opti-
 mum sit, intelligit. Probatur Hortensius, sed Cicero intelligit, quod ge-
 nus dicendi sit optimum: hoc est, vulgus, & doctus Hortensium probant,
 sed doctus intelligit, in eo non esse genus optimum dicendi. **PRIMAS TE-
 NEBAT**, princeps & erat, & habebatur Hortensius, supra. hinc Asconius
 Hortensium principem in senatu propter nobilitatem, & in foro ob elo-
 quentiam Regem causarum vocat: quod in iudiciis eo tempore dominare-
 tur, ut Verrina prima cognoscere licet. **ET SI ENIM**, *αἰσχρολογία*, quare
 primas Hortensius teneret. **GENVS ILLVD DICENDI**, Asiaticum, quo
 Q. Hortensius utebatur. **ARTATI**, adolescentiae, supra. **INGENII**,
 quod in Hortensio peracre fuisse libro tertio de Oratore dicitur: unde Ci-
 cero saepe illum ingeniosissimum vocat. **LVCEBAT**, in Hortensii oratio-
 ne. **EXERCITATIONE**, qua utebatur ante Consulatum, supra. **COM-
 PREHENSIO**, *πρόσβολος*, in Oratore. **ADMIRATIONEM**, & clamores,
 supra. **EXCITABAT**, dichoreus. **HONORES**, quos Hortensius fuerat
 adeptus, supra. **SENIOR AVTORITAS**, ut senior oratio supra. **QVID-
 DAM**, quoddam genus dicendi. **REMANEBAT IDEM**, genus dicendi
 Asiaticum. **NEC DECEBAT IDEM**, nec decebat idem genus dicendi:
 quoniam alia aetas ut alios mores, sic aliud dicendi genus postulat: Itaque L.
 Crassus,

Crassus, & ipse Cicero genus dicendi mutarunt in senectute, vt ex libro primo de Oratore, & primo de Legibus intelliges. QVOD QVE, è duabus causis supra positis hæc est altera, cur adolescens magis floruerit dicendo, quàm senior Hortensius. DIMISERAT, remiserat post Consulatum, supra. EO, Hortensio. ACERRIMVM, summum, flagrantissimum, supra. HOC, propter hoc. ILLE, Q. Hortensius. FLAGRANTEM STUDIO, sic, vt in nullo flagrantius studium viderim, supra. FLORENTEM, florentem, supra. FACULTATE, qua fuit copiosus, supra. POTUISSES, per ætatem.

Tum Brutus, ego vero, inquit, & ista, quæ dicis, video qualia sint: & Hortensium magnum oratorem semper putaui, maximèque probaui pro Messala dicentem, cum tu abfuissti. Sic ferunt, inquam: idque declarat totidem, quot dixit, vt aiunt, scripta verbis oratio. ergo ille à Crasso Consule & Scæuola vsq. ad Paulum & Marcellum Coss. floruit: nos in eodem cursu fuimus à Sylla Dictatore ad eosdem ferè Consules. sic Q. Hortensii vox extincta fato suo est, nostra publico. Melius quæso ominare, inquit Brutus. Sit sanè vt vis, inquam; & id non tam mea causa, quàm tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit, cum fierent, quæ prouidit futura. sæpe enim inter nos impendentes casus defleuimus, cum belli ciuilis causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est vsus, ab eis miseriis, quæ consecutæ sunt, morte vindicasse. Nos autem Brute, quoniam post Hortensii clarissimi oratoris mortem orbæ eloquentiæ quasi tutores relictī sumus, domi teneamus eam septam liberali custodia, & hos ignotos atque impudentes procos repudiemus, tueamurque vt adultam virginem caste, & ab amatorum impetu, quantum possumus, prohibeamus. equidem etsi doleo me in vitam paulo serius tanquam in viam ingressum, prius, quàm confectum iter sit, in hanc Reipub. noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis; quibus me forti animo esse oportere censebas, quòd ea gessissem, quæ de me etiam me tacente ipsa loquerentur, mortuòque viuerent; quæ, si recte esset, salute Reipub. sin secus, interitu ipso testimonium meorum de Reipub. consiliorum darent.

MESSALA, M. Valerio Messala, qui cum Cn. Domitio Caluino Consul an. ab V. C. septingentesimo primo magno ambitu factus fuit, vt lib. quarto ad Atticum cognosces: & ob id post Consulatum fuit accusatus: qua de re sic epistola duodecima libri quinti ad Atticum scribit: de Messala ad te statim, vt audiui, de Gyaro dedi literas, & id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium; cui quidem valde οὐκ ἔστιν ἄλλο. Ille vero primum fuit absolu-

tus, deinde condemnatus, ut ex epistola secunda, & quarta libri octavi Familiarium facile cognoscas. DICENTEM, quod ipse Messala sororis esset filius: quem Hortensius habiturus erat heredem, ut Valerius Maximus libro quinto capite nono refert: etsi Plutarchus in Catone scribit, ab eo Marciam, quam uxorem à Catone acceperat, heredem relictam fuisse. AB EPISTOLIS, in Ciliciam profectus, epistola duodecima libri quinti ad Atticum, & epistola secunda, & quarta libri octavi Familiarium. FERUNT, qui audiuerunt. AIUNT, qui audiuerunt. SCRIPTA, & edita, ut Valerius Maximus lib. quinto capite nono refert. ERGO, conclusio. ILLE, Hortensius. A CRASSO, aliter Crasso. CONSVLE, seiungit, opinor, quia prius Crassus decessit, ut ostendimus supra. SCAEVOLA, Q. Mucio Scaevola Pontifice, de quo diximus. Hortensius vero L. Crasso, Q. Scaevola Consulibus in foro primum dixit, supra. PAULUM, ET MARCELLUM COS. his enim Cos. est mortuus, supra. FLORUIT, supra. Fuit enim in patronorum numero annos quatuor, & quadraginta, supra. FVIMVS, annos circiter vnum, & triginta. A SYLLA DICTATORE, tunc enim pro Sex. Roscio dixit, ut ostendimus supra. EOSDEM, L. Paulum, & C. Marcellum. FERRE, nam paucis mensibus ante Paulum, & Marcellum Consules Cicero dicere cessavit, in Ciliciam profectus Ser. Sulpicio, M. Marcello Cos. epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum: unde reuersus, incidit in ipsam flammam ciuilem discordiae, vel potius belli, epistola decima libri decimi sexti Familiarium: postea fuit illud diuturnum silentium, quod in oratione pro Marcello nominat. CONSVLES, anno ab V.C. septingentesimo quarto. FATO SVO, lege librum de Fato: sua die, quae stat cuique, ut ait Poëta: suo tempore, ut in principio dixit. NOSTRA, nostra vox extincta est. PUBLICO, publico fato: fato, quo Respub. extincta est. MELIUS QVAESO OMINARE, melius ominare: *ὀφείλει*, ut olim dixit Sophocles, quod Plato, & Theon referunt: quod verbum Cicero in Catone vertit, Dii meliora, vel, dic meliora, ut in multis libris legitur: apud Valerium Maximum tamen libro quarto capite tertio legimus etiam, Dii meliora. SIT SANE, *καλὸν ἔστω*, bene sit: est enim potius *ὀχρὸν*, quam *συγχεῖσθαι*. UT VIS, quando vis me melius ominari. MEA CAUSA, qui sum senex. TVA, qui es adolescens, & ita doctus, ut soleam tuam vicem dolere, qui non possis eloquentiam exercere, in principio. FORTUNATVS ILLIVS EXITVS, nam perpetua quadam felicitate vsus Hortensius cessit e vita suo tempore, ut in principio dictum est. EA, bellum ciuile, & quae in bello ciuili sunt facta. NON VIDIT, iam mortuus, ut supra diximus. PROVIDIT, sua prudentia. vidit, prouidit, est *προσνομοῦσα*. SAEP ENIM, *αἰτιολογία*, quod ea prouiderit. DEFLEVIMVS, prouidentes, quae postea sunt consecuta, quum essemus omnium consiliorum societate coniuncti, ut in principio dictum est. Cicero certe cuncta penè praedixit, ut supra retulimus. PRIVATORVM, certorum hominum, ut epistola decima libri decimi sexti Familiarium scripsit. PACIS SPEM, patrocinium pacis in principio dixit. EXCLVSAM, inclusas, exclusam, *ἀνέλετον*. ILLVM, Hortensium. QVA SEMPER EST VSVS, qua perpetua est vsus, ut dixit in principio, cui finis hic respondet. VINDICASSE, dichoreo enumerationem hanc oratorum absoluit. NOS AVTEM, *πρῶτοι*, qua, dialogum iam propè finito, Brutum vult hortari, & monere, sed se ipse admiscet, ne forte Brutus iniquo ferat animo, si apertius admoneatur. Imitatur vero Cicero suum Platonem, qui dialogos multos ita finit, ut Gorgiam, in cuius fine ad iustitiam cohortatur. HOS, praesertim qui se volunt Atticos appellari,

pellari, supra. IMPVDENTES, aliter imprudentes. AMATORVM, aliter armatorum. PAVLO SERIVS, octo annis post Hortensium, supra. ITER, vitæ. HANC, in qua nunc versamur. NOCTEM INCIDISSE, vt sæpe incidunt viatores ante, quàm possint iter conficere, ab iis enim translatio sumpta est. SVSTENTOR, ex diuturna perturbatione totius valetudinis, tanquam ad aspiciendam lucem reuocatus, vt in principio dixit. LITERIS, ex Asia missis, ibidem. GESSISSEM, in Consulatu potissimum, supra. QVAB DE ME, ETIAM ME TACENTE, IPSA LOQVERENTVR, ἀνύδατον. aliter quæ de me, etiam tacente, ipsa loquerentur. MORTVO QVE VIVERENT, ἀνύδατον. nam si ad memoriam operum tuorum Cicero respicis, semper victurus es, vt Seneca in Suasoriis ait. & sanè Cicero viuit, viuétque per omnem seculorum memoriam, vt Paterculus lib. secundo scribit, vbi Ciceronis mortem deplorat. QVAB, ἀλχημα. SI RECTE ESSET, si bene esset, si res bene haberet. SALVTE REIP. ipsa Reip. salute testimonium darent. aliter saluti Reip. male. SIN SECVS, sin male esset: quod maluit significare, quàm dicere, ne male ominaretur.

Sed in te intuens Brute doleo, cuius in adolescentiam, per medias laudes quasi quadrigis vehementem, transuersa incurrit misera fortuna Reipub. hic me dolor tangit, hæc me cura sollicitat, & hunc mecum, socium eiusdem & amoris, & iudicii. tibi fauemus: te tua frui virtute cupimus: tibi optamus eam Rempub. in qua duorum generum amplissimorum renouare memoriam, atque augere possis. tuum enim forum, tuum erat illud curriculum: tu illuc veneras vnus, qui non linguam modo acuiisses exercitatione dicendi, sed & ipsam eloquentiam locupletauisses grauiorum artium instrumento, & iisdem artibus decus omne virtutis cum summa eloquentiæ laude iunxisses. ex te duplex nos afficit sollicitudo, quòd & ipse Repub. careas, & illa te. tu tamen, et si cursum ingenii tui Brute premit hæc importuna clades ciuitatis, contine te in tuis perennibus studiis, & effice id, quod iam propemodum, vel planè potius effeceras, vt te eripias ex ea, quam ego congeffi in hunc sermonem, turba patronorum. nec enim decet, te ornatum vberimis artibus, quas cum domo haurire non posses, accersuisti ex vrbe ea, quæ domus est semper habita doctrinæ, numerari in vulgo patronorum. nam quid te exercuit Pammenes, vir longe eloquentissimus Græciæ, quid illa vetus Academia, atque eius hæres Aristus, hospes, & familiaris meus, si quidem similes maioris partis oratorum futuri sumus? non ne cernimus, vix singulis ætatibus binos oratores laudabiles constitisse? Galba fuit inter tot æquales vnus excellens; cui, quemadmodum accepimus, & Cato cedebat senior, & qui temporibus illis ætate inferiores fuerunt, Lepidus postea, deinde Carbo. nam Gracchi in concionibus multo faciliore, & liberiore genere dicendi: quorum ta-

men ipsorum ad ætatem laus eloquentiæ perfecta nondum fuit. Antonius, Crassus, post Cotta, Sulpicius, Hortensius. nihil dico amplius: tantum dico, si mihi accidisset, ut numerarer in multis, * si operosa est concursatio magis opportunorum. *

INTVENS, & quidem crebro, in principio. DOLEO, vicem tuam, in principio. ADOLESCENTIAM, de qua diximus in principio. QVASI QVADRIGIS VEHEMTEM, quæ te veleret quasi quadrigis: ex quibus proverbia fiunt, citis quadrigis, Iouis quadrigis. TANGIT, libentius, angit, legerem. HVNC, T. Pomponium Atticum. DVORVM GENERVM, duarum gentium, Iuniæ, ex qua natus es, ut constat: & Seruiliæ, ex qua nata est mater Seruilia, ut supra est dictum. Vnde Philippica secunda ita scripsit: Brutus ego impellerem, quorum vterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahala? is enim dictus est Seruilius Ahala: & Philippica decima: Brutus est noster, quum sua excellentissima virtute Reipub. natus, tum fato quodam paterni, maternique generis, & nominis. Quin ego in scholio epistolæ vigesimæ quartæ libri secundi ad Atticum sum suspicatus illum in gentem Seruiliam adoptatum fuisse, & ob id Philippica decima Q. Cæpionem vocari. RENOVARE, dicendi gloria. CVRRICVLVM, in principio. ILLVC, in forum. ARTIVM, quibus ornatus es, paulo post. NOS, me, & Atticum. TE ORNATVM, supra. ARTIBVS, exquisita doctrina, in principio. VRBE EA, Athenis. DOMVS, domicilium enim studiorum fuit Athenis, ut ait libro tertio de Oratore. PAMMENES, meminit in Oratore. ELOQVENTISSIMVS, ut Demosthenis studiosissimus, in Oratore. VETVS ACADEMIA, quam secutus es Brute, supra. EIVS, veteris Academiæ. HAERES, ut frater Antiochi, libro quinto de Finibus: qui fuit veteris Academiæ Philosophus, supra. ARISTVS, te exercuit, quem frequenter audiisti, libro quinto de Finibus: quamvis idem Cicero Tusculana quinta, & Plutarchus in Bruto Aristonem vocare videantur: sed libro secundo Academicarum questionum Aristum Antiochi fratrem, Aristonem vero amicum fuisse scribit: HOSPEs, nam Cicero in Ciliciam proficiscens, apud Aristum fuit, epistola decima libri quinti ad Atticum: reuertens, certe imperator apud Aristonem diuersatus est, Tusculana quinta. MAIORIS PARTIS, turbæ. NONNE CERNIMVS? cernimus: & quum cernamus, danda nobis est opera, ut in paucis numeremur. BINOS, ut L. Crassum, & M. Antonium: Sulpicium, & Cottam. paucos, supra: singulos, lib. primo de Oratore. LAVDABILES, tolerabiles, libro primo de Oratore. CONSTITISSE, alii, extitisse, ut libro primo de Oratore. GALBA, Ser. Galba. atque Cicero, quamvis epilogum supra fecerit, hic tamen quandam ætatem ἀντιπροσέτιον ita facit, ut in prima ætate Catonem, & Galbam: in secunda Lepidum: in tertia Carbonem: in quarta Crassum, & Antonium: in quinta Sulpicium, & Cottam: in sexta Hortensium, excellentes constituat, nec tamen in singulis ætatibus binos ponat: quia vix binos dixerat laudabiles fuisse. Se vero in sexta cum Hortensio non aperte collocat, sed ita loquitur, ut intelligi possit, id eum significare voluisse. ΤΟΤ, Lælium, Scipionem, Cottam, & alios, quos supra numeravit. CATO, M. Porcius Cato Censorius, supra. SENIOR, ipso Galba, ut supra videre licet: vel cedebat senior, cedebat, quum iam senex esset, qui iuuenis fortasse non cessisset. LEPIDVS, M. Aemilius Lepidus Porcina, supra. CARBO, C. Papirius Carbo vir eloquentissimus supra.

supra vocatus. NAM, ἀντιλογία, quare in hac ἀντιφατικῶς Gracchos non po-
nat: vel hæc particula, nam, iungat, vt sæpe facit. GRACCHI, Tib. & C.
Sempronii Gracchi, supra. PERFECTA NONDVM FVIT, quæ postea
perfecta fuit in Antonio, & Crasso, vt supra Cicero putauit. ANTONIVS,
M. Antonius, supra. CRASSVS, L. Crassus, supra. COTTA, C. Cotta,
supra. SVLPICIVS, P. Sulpicius. HORTENSIVS, Q. Hortensius. NI-
HIL DICO AMPLIVS, voluit tamen dicere, vel significare, se inter excel-
lentes esse numerandum cum Hortensio, sed tacuit, ne arroganter de se lo-
qui videretur: & eodem tempore indicauit, nihil amplius de oratoribus se
dicturum esse, sed finem dicendi esse facturum, vt statim facit. TANTVM
DICO, SI MIHI ACCIDISSET, VT NVMERARER IN MVLTIS, SI
OPEROSA EST CONCVRSATIO MAGIS OPPORTVNORVM, hic mul-
ti multa deesse, aliqui aliquid, nonnulli nonnihil, omnes ferè locum men-
dosum esse putant: nos, vt aliquid concedamus, multa tamen non credimus
deesse: quum facta, & dicta sint omnia, quibus dialogi texti, & finiri soleāt,
& Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus hanc extremam partem fuisse
doceat. Fieri igitur potest, vt aliquod verbum desit, aut, quæ sunt hic verba,
ita sint mendosa, vt sensus elici non possit: etsi videtur hoc modo elici pos-
se tantum dico, si mihi accidisset, vt numerarer in multis, me non magni
hoc studium dicendi facturum fuisse, si tamen operosa est concursatio mag-
is opportunorum ita, vt difficile sit cognoscere, qui sint oratores magis
opportuni: quum quivis id possit intelligere, & ita iudicare, an ego in mul-
tis sim numerandus, an inter paucos collocandus. ἀπὸ τῶν πρῶτων vero post ver-
bum, multis, loco, & dedita facta est: ne, si rem totam protulisset, arrogan-
ter loqui videretur. Itaque reliquit nobis intelligendum, aut, adden-
dum, non magni facturum, aut tale quid. Quod autem perti-
neat ad illa verba: si operosa, video etiam legi posse:
etsi operosa, vel, sed operosa, præsertim quum Ci-
cero hac particula, sed post ἀπὸ τῶν πρῶτων fre-
quenter vtatur. Nos, quicquid

diximus, Deo Opt.

Max. acce-
ptum refe-
rimus.

Q

ERRATA SIC CORRIGITO

Pag. 1	Verf. 26	maxime dicimus	75	29	Hippodamo, qui
	47	quin utilitas	77	38	quòd nondum
2	16	ille utcunque	Rhetorica		
8	39	tam diu quàm licuit	78	34	respondit: τὰ μὲν
9	15	aliter doluisse, & ea-	81	8	fontes videre
		dem uox alias, sæpius irrepsit pro ali-	120	39	audeas oratorem
		ter pag. 12. 7. 35. & 13. 44. & 14. 35. & 17.	122	51	luit complecti
		11. & 19. 9. & 21. 5. 50. & 23. 19. & 24. 21.	125	33	uersus fecit
		38. & 30. 21. & 45. 30. & 46. 30.	129	41	Ephori Ephesii,
9	26	παρενωχλῶσι	131	17	Clytum equo ad
	49	soleat euenire,	133	11	futura ostéderent
10	47	Tusc. prima	134	5	quàm prænomen
11	18	voce, sua, & aliorũ	135	1	Tarquinius
		oratorum. ERVDITA, & ob id di-	136	18	fatis propriè
		gna, quæ quum à Romanis, tum à	137	40	expositum
		Græcis, &c.	140	36	adoptantis prænomen
12	19	egibat 24			habuisse,
	29	egere Rempub.		42	ut in Somnio
17	29	perlubenter		28	quũ dicat hoc loco
18	41	charis gesserat	150		in Galbam.
19	6	rei familiaris		47	& Postumios scribi
22	9	ὑπερον ἀρκιον	151	5	gerere dicerentur.
25	5	Pompeii filiis,	182	8	suos non nunquã ad
	45	Tuscul. prima	190	5	sp. r. m. n. Pilus. Hic
26	8	(si potes)	201	25	tertio ad Atticũ Brut.
30	23	poterant	221	22	affirmat
35	27	in infulis	232	42	consules fuerint
36	28	qua tandem spe	247	26	& in his L. Bestiam
38	16	lib. primo de Orat.	248	31	aut mimicus,
	38	obsessos in Pylo	259	16	utrunque
40	33	καὶ ὑπὸ τῶν	261	6	iuris ciuillis
	51	comprehensione		7	huc congeramus
rerum			265	50	gradus oratorũ vulgi
43	45	τηῶν ἀποικία	267	31	oçtauode Ira testatur:
48	35	ut ipse scribit	284	2	erit, hñi rónem licere
52	18	uolui possit:	339	7	Plutarchus dicat illũ,
	37	Lysias Cephali	341	40	tamen multo ma
	44	eius ueræ ultra	354	15	de ambitu tulit
54	5	Serui Galba	355	6	ornatus esset,
post 64	&	67 corrigatur nu-		27	Aeliorum cognomen
		merus chartarum	359	13	ipse sit, sic loq
69	37	quin ex Rhetris	374	39	à genibus tuis repul.
70	2	Olympiade	399	1	PERVERTERAT,
71	16	sequitur, ponat.	401	37	queritur tamen
72	25	cui poculũ trad.	435	31	statim
73	20	qui per mare	437	12	

SCRIPTORES		
quorum testimonijs hisce cōmentarijs vsus est Corra- das, hi sunt.	Consulum series	Interpres Homeri
Adamantius	Cornelius Celsus	Interpres Pindari
Aelianus	Cornelius Fronto	Ianus Parrhasius
Aemilius Probus	Corn. Nepos.	Ioan. Zezes
Alciatus	Cornelius Tacitus	Iosephus
Alexander ab Ale- xandro	Cornutus de Nat. Deorum.	Ionianus Pontanus
Alexand. Aphrodisi- ensis.	Dantes Aligerius	Isocrates
Amianus Marcelli- nus	Demetrius Phalereus	Iulius Maternus
Ammonius	Demosthenes	Iulius Obsequens
Aphthonius	Digestorum auctores si- ue Iurisconsulti	Iulius Rufinianus
Appianus Alexand.	Diodorus Siculus	Iustinus
Appion Grammaticus	Diogenes Laërtius	Iuuenalis
Aquila Romanus	Diomedes	Lactantius Firmianus.
Aratus	Dion. Cocceianus	Laurentius Vallensis
Aristides rhetor.	Dionysius Halicar- naeus.	P. Lentulus P. F.
Aristoteles	Donatus	Lilius Gyraldus
Aristophanes	Eusebius	Linus historicus
Astonius Pedianus	Eutropius	Lippus Brandolinus
Athenæus	Fabius Pictor	Lucanus
D. Augustinus	Fenestella	D. Lucas
Autor libelli de Viris Illust.	Florus	Lucianus
Autor Rhet. ad He- rennium.	Fortunatianus	Lucretius
Baptista Fulgosius	Frontinus	Lysias
Blondus Forolinensis.	Galenus	Macrobius
Boëtius.	Gellius	Marcellinus rhetor
Cælius Rhodiginus	Geor. Gemistus Plethon.	M. Ant. Antimachus
Cæsar	Georg. Trapezuntius	Marcellinus Ficinus
Caper	Hermogenes	Marialis
Castiodorus	Herodotus	Martianus Capella
Censorinus	Hesiodus	Nicolaus Perottus
Charisius	Hesychius	Nonius Marcellus
Columella	D. Hieronymus	Onofander
	Hircius uel Oppius	Oppius uel Hircius
	Homerus	Orosius
	Horatius.	Orus.
	Interpres Aristo- phanis	Ouidius
	Interpres Hermogenis	Pausanias
		Persius
		Petrus Crinitus
		Petrus Diaconus
		Philostratus

AVTORVM NOMINA.

Pindarus	Quintilianus	Tertullianus
Plato	Q. Cicero Frater	Theodorus Gaza
Platonius	Rodolph. Agricola	Theon Sophista
Plautus	Rufus	Theophrastus
Plinius in Hist. nat.	Sallustius	Thucydides
Plinius Iunior	Seneca	Tibullus
Plutarchus	Seruius	M. T. Cicero
Polemon.	Sext. Pompeius	Val. Maximus
Politianus	Silius Italicus	Valerius Probus
Polybius	Stephanus qui τὰ ἐθνικά	Velleius Paterculus
Pompeius Trogus.	scripsit.	Varro
Pomponius Iurecōsulr.	Stobaeus	Vegetius
Pomponius Mela	Strabo	Vibius Sequester
Porphyrio Grammaticus.	Suetonius	Victorinus Rhetor
Porphyrius philosoph.	Suidas.	Virgilius
Priscianus	Tatianus Syrus	Vitruuius
Proclus	Terentius comicus	Ulpianus Iurecōs.
Ptolemaeus,	Terentius Scaurus	Xenophon.

LOCORVM

qui passim in Auctori-
bus uel explicantur aut
corriguntur, uel collatio
ne aliorum illustrantur
aut confutantur, Index.

AELIANI. 43. 94. 126. 130.
Alexandri ab Alexan-
dro. 45.
Appiani Alex. 95. 140. bis. 151.
169. 202. 243. 248. 257. 292. 337.
338. 385. 392. 395. 405. 408.
Aquila Romani. 122. bis.
Aristophanis. 36. 45. 168.
Aristotelis. 83. 157. 266. 385. 405.
Asconii. 96. 178. 207. 213. 245.
246. 257. 276. 279. 283. 284. 292.
293. 303. 339. 354. 362. 365. bis. 384.
390. et 391. 397. 405. 427. 441.
444.
Athenaei. 44. 130. 416.
Auctoris Ad Herenn. lib. Pri-
mo 181. 307.
Secundo 50. 306. 307.
Tertio. 25. 123. 256. 406.
Quarto. 61. 314. 255. 311. 313. 122. bis.
254.
Auctoris de Viris illust. 96. 97.
102. 110. bis. 135. 140. 145. 146. bis.
148. 149. bis. 244. 245. 337. 338.
Boetij. 260. 265. 266. 505.
Cassari. 292. 295. 322. 382. 392. bis.
393. 394. 395. 399. 401. 410. 442.
Cassiodori. 144. 184. 201. 211. 242.
282.
Catulli. 366. 397.
Ciceronis. 339. 397. 445.
Columellae. 100. 101.
Corn. Taciti. 76. 400. 411. 434. 441.
Diogenis Laertij. 36.
Dionis hist. 197. 246. 289. 362. 440.
448.
Dionysii Halicarn. 48. 112.
Eusebii. 112. 135. 437. 440.
Eutropij. 109. 155. 182. 183. 197. 245.
246. 247. 333. 385. 410.
Fenestellae. 99.
Flori. 95. 145. 148. 153. 159. 183. 235.
337. 338.
Fortunatiani. 364.
Frontini. 96. 142. 209. 320.
A. Gellij. 44. 70. 93. 94. 106. ter.
121. 122. 129. 133. 137. 145. 153. 158.
179. 182. 204. 247. 276. 279. 299.

380. 436.
Georgij Trapezuntij. 157.
Hircij. 161.
Horatij. 78. 133. 171. 181. 195. 284.
296. 406. 416.
Iani Parrhasij. 105.
Interpretis Aristophanis. 65. 72.
Isocratis. 45. 375.
Iulij Obsequentis. 201.
Iustini. 140.
Laur. Vallensis. 187. 405.
P. Lentuli P. F. 394. 395.
Lippi Brandolini. 298.
T. Lini. 92. 94. 97. 102. 105. 112.
bis. 113. 134. 141. 143. 145. 183. 213.
232. 235. 276. 277. 279. 284. 292.
337. 338. 399.
Lucani. 135. 389. 392. 395. et 396.
408. 409.
Luciani. 110. 328.
Macrobij. 152. 426.
Marcellini rhetoris. 119.
Martialis. 416. 417.
Orosij. 95. 110. 145. 159. 183. 202. 366.
338. 385. 410.
Ouidij. 72. 92. 98. 99. 302.
Ex Pandectis. 238. 267.
Paterculi. 155. 156. 185. 197. 191.
292. 330. 394. 395. bis. 442.
Philostrati. 41. 43. 79.
Platonis. 45. 70. 73. 74. 168.
Platonij. 64.
Plauti. 61.
Plinij. 49. 95. 110. 126. 148. 153. 154.
bis. 155. 182. 185. 198. 363. 384. 392.
Plinij Iunioris in epist. 65.
Plutarchi. 80. 90. 92. 94. bis. 98.
99. 101. 112. 115. 127. 140. 146. 150.
151. 156. 157. 159. 160. 193. 197. 203.
243. 245. 257. 284. 292. 337. 341.
363. 365. 395. 366. 406. 408. 426.
432. 435. 438. bis. 439. 441. 442.
448. 454.
Polybij. 90. 95. 100. bis. 101.
Pomponij Iurifcons. 264.
Porphyronis. 129.
Quintiliani. 14. 32. 35. 77. 85. 119.
122. 143. 168. 193. 255. 256. 266. 271.
286. 298. 316. 326. 327. 330. 364.
377. 388. 400. 405. 406. 411. bis.
412. 413. 414. 428. 431. 432. 436.
437. 448.
Rodol. Agricola. 266. 298.
Scriptoris, qui Tabulas familia-
rum collegit. 154. 208.
Sallustij. 231. 334.
Seneca. 284. 372. 385. 411. 443.
Siliij. 72. 304. 112. 135.

Seruij. 99. 133.
Strabonis. 189. 197. 247. bis. 249.
432.
Suetonij. 6. 28. 153. 157. 167. 235. 242.
273. 279. 279. 296. 358. 364. 365.
380. 392. 400. 405. 441. bis.
Suide. 43. 55. 120. 125. 128.
Theonis Sophistae. 430.
Terentij. 137.
Tibulli. 274.
Thucydidis. 71. 79.
M. TV LII. CIC.
De Inuentione libro Primo 83.
106. 157. saepius 160.
Secundo 100. 101. 159.
Topicis 259. 265.
Partitionib. 122. 158. 204. 208.
253. 266. 298.
De Oratore ad Q. Frat. Primo 9.
87. 100. 136. 143. 146. 157. 159. 167.
bis. 168. 170. 189. 255. 259. 260. 261.
266. 272. 275. 276. 281. 283. 306.
307. 314. 323. 365. 404. 419. 430. 453.
Secundo 16. 115. 116. 119. 136. 147. 167.
170. 173. 190. 192. 196. 199. 209.
217. 236. 258. 259. 260. 266. 267.
273. 276. 277. 279. 288. 291. 306.
311. 329. 421. bis. 424. 452.
Tertio 118. 122. 136. 138. 147. et 148.
163. 171. 184. 195. 201. 255. 256. 266.
273. 275. 289. 290. 312. 315. 427.
428.
Oratore ad Brut. 49. 64. 65. 74. 78.
85. 118. 122. bis. 123. 133. 138. 144. 159.
165. 166. 168. 171. 224. 254. 255. 256.
258. 264. 265. 266. 273. 278. 298.
327. 377. 413. 414. 415. 416. 419.
420. 423. 427. 437. 443. 448.
De Opt. Gen. Orat. 116. 117. 136.
166. bis. 226. 282. 298. ter. 307. 310.
377. 413. 414. saepius. 416. bis. 418.
bis.
Orationib.
Pro Quintio. 267. 289. 428. 436.
Roscio Amerino. 154. 341. 362. 435.
In Verrem 163. 168. 173. 179. 195.
196. 331. 245. 246. 257. 281. 281. 288.
289. 334. 365. 383. 384. 419. 427.
441. bis.
Fonteio 273. 422.
Cacina 267. 307. 308.
Lege Manilia 173. 426. 428. 445.
Claudio 71. 175. 445.
Contra Rullum prima 162. 163.
216. secunda 97. 112. 173. 273. 280.
444.
Rabirio 279. 339.
Rabirio Postumo 366.

LOCI EXSCRIPTOR. ANIMADVERSI

- In Catilinam* 199. 200. 202. 203. 362. 373
Muræna 99. 113. 155. 159. bis. 160. 169. 199. 207. 264. 266. 268. 281. 282. 364. bis. 443. 445. 448
P. Sylla 96. 110. 351. 364. 383. 387
Archia poeta 149. 197
Post Rediit 154. bis. 323. 364. bis. 387. 393. bis. 398. bis. 399. 442. 445
Domo sua 4. 92. 95. bis. 96. 97. 99. 120. 142. 153. 167. 175. 180. 184. 191. 202. 362. 386. 387. 393. bis. 403
Responsis 99. 148. 230. 362. 365. 393. 394. 363. 365. 386. 387. 391. 398. 399
Cn. Plancio 97. 145. 181. 194. 281. 282. 442
Sestio 167. 233. 387. 398. 399. 364. bis
In Vatinius 99. 407
Cælio 93. 194. 363. 400. 446
De Provinci. Consul. 144. 334. 364. 382
Corn. Balbo 10. 190. 245. 279. 342. 366
In Pisonē 144. 189. 290. 363. 364. bis. 374. 375. 387. 393. 394. 398. 442. 445. 448. 449.
Milonē 6. 9. 387. 390. 426
M. Marcello 13
Ligario 13. 385
Deiotaro 385. 13
Philipp. 7. bis. 26. 66. 87. 110. 151. 163. 200. 202. 363. 384. 392. 407. 456
Contra Sallust. 112
Antequam iret 342
EPISTOL. Familiar.
Libro primo 4. 10. 92. 334
Secundo 5. 7. 274. 321. 328. 387. 388. 389. 393. bis. 394. 398. 400. 401. 407. 408. bis. 409
Tertio 5. bis. 295. 382. 387. 388. 379. bis. 426
Quarto 142. 267. 368. 369. 454
Quinto 10. 295. bis. 362. bis. 363. 364. ter. 365. 385. 409. 410. 449
Sexto 371. 415
Septimo 276. 283. 411
Octavo 6. 384. 386. 389. 391. 396. 400. ter. 401. *sepius* 403. 405. bis. 408. 426. 454
Nono 330. 377
Decimo 395
XII. 5. 386. 394
XIII. 366. bis. 382. 409
XIIII. 399. 434
XV. 368. bis. 386. 411. bis. 419
XVI. 392. 395. 408
Epistolis ad Atticum
Primo 163. 171. 180. 267. 276. 339. 353. 364. 406. 407. 426.
Secundo 6. 163. 254. 295. 303. 362. 363. bis. 391. 407. bis. 426. 427. 448. 449
Tertio 110. 275. 364. bis. 383
Quarto 25. 142. 293. 362. 365. 391. bis. 393. 424
Quinto 5. 269. 366. 368. 386. 393
Sexto 5. bis. 5. 6. bis. 274. 366. 386. 453. 456.
Septimo 13. 38. 377. 386. 391. 395. 400
Octavo 295. 391. 392. bis. 395. bis
Nono 29. 394. 400. 428
Decimo 37. 276. 409. bis
XI. 394. 426
XII. 18. 65. 110. 120. 167. bis. 283. 415. 425.
XIII. 19. 27. bis. 151. 385. 425
XIIII. 27. 209. 424
XV. 413. 418. 419. 442
XVI. 163. 293. & alibi 143. 187
Ad Brut. 388
Ad Q. Frat. libro primo 6. 10. 366. 391. 394. 426
Secundo 365. 387. 388. bis. 389. 391. ter. 393. 399. 409
Tertio 366. bis. 388. 389. 383. 25. 119. 146. 435
Academicis Quæst. 100. bis. 101. 151. 183. 184. 266. 316. 424. 426. 427. 434. 439. 456
De Finibus 153. 154. 155. 383. 384. 435. 456.
Tuscul. Quæst. 92. 134. 137. *sepius* 148. 155. 196. 223. 257. 258. 266. 373. 389. 414. 418. 434. 456
De Nat. Deor.
Secundo 145. 146. bis
Tertio 158
De Divinat. 119. 133. bis. 145. 146. bis. 154. 187. 145. 389. 390
De Legibus primo 120. 137. 190. 196. 264. 275. 363. 379. 416. 440. 441. 442. 453.
Secundo 36. 111. 141. 197. 390
Tertio 83. 97. 100. 179. 179. 181. 183. 191. 197. & alibi 89. 142. 167
De Officijs 116. 140. 150. 163. 173. 199. 200. 232. 236. 242. 264. 267. 268. 271. 272. 275. 278. 281. 283. 288. 312. 331. 333. 334. 374. 375. 393. 419. 436
Lælio de Amicitia 25. 70. 95. 142. 145. 146. 154. 156. 158. 173. 187. 192. 200. 204
Catone de Senec. 9. 92. 100. bis. 101. 107. 134. 140. 141. 142. 144. 289
Paradoxis 125
Sōn. Scipionis 110. 140. 156
VARRONIS. 162. 163. 426
Virgilij. 77. 172. 288. 373. 408. 447.
Val. Maximi. 92. 93. 101. 140. 141. 146. 148. 153. 163. 167. 168. 155. 169. 183. 193. 197. 198. 199. ter. 200. 201. 236. 257. 299. 337. 394. 395. 405. 454
Victorini Rhetoris. 136.

RERVM ET VERBORVM MEMORABI-
lium in hisce Commentariis Index
locupletissimus.

<i>ἄβησις</i> <i>ἀβήσις</i> <i>ἀβήσις</i> <i>ἀβήσις</i>	43	actio in dicendo dominatur	208	ni, Capionis ore respondit	283.
abesse & deesse	402. & 405	actio in gestum atque uocem	254	& 284	
Abrunem Apellis miraban-	131	diuiditur	254	L. Aelium Cicero adolescens au-	315
Academia	221	actio menti congruens esse de-	255	dire perstudiose solebat	315
Academia à Diplylo porta ur-		bet	255	L. Aelium imitatus est Var-	108
bis Atheniensium quot sta-	222	actio pronuntiatio ad Heren-	254	ro	
dijs distabat	222	nium uocatur	254	L. Aelius lege Varia pro C. C.	314
Academia Minervæ sacra	222	actio quæ præ se motum ani-	256	ta orationem scripsit	314
de Academia quid & in quo	221	mi fert omnes mouet	256	L. Aelius orationes scripsit pro	315
loco scribat Plutarchus	221	actio tales oratores uideri fa-	254	alijs	315
Academia unde dicta	222	cit, quales ipsi se uideri uolunt	254	P. Aelius	141
Academia principes qui	221	actio M. Antonius excel-	254	Q. Aelius Tubero	141
Academici in utramque sen-	222	lunt	254	Q. Aelius Tubero Africanum	
tentiam disputare solebant	222	actores tam in scena quam in	216	auunculum laudare uolens, à	
Academici unde sunt appella-	222	foro dicuntur	216	C. Lelio orationem accepit	217
ti	222	actoribus tam fabularum	216	dies & noctes philosophiæ ope-	
Accia mater Augusti	193	quam causarum quid factio	216	ram dedit	218. homo integerr-
Accius	343	opus est	216	mus & optimus ciuis	218. in
L. Accius poeta	197	aculeos in animis auditorum	62	nullo oratorum numero fuit	216
L. Accius poeta num ad Cicero	198	relinquebat Pericles	62	Q. Aelius Tubero. L. Pauli ne-	216. 217
nis tempora uenerit	198	acumen Hyperidi à Cicero	55	pos	
Accius & poeta & historicus	198	tributum	55	Q. Aelius Tubero non bene scri-	
fuit	198	acutum, & subtile genus di-	116	bebat, sed mediocriter dicebat	
Accius poeta & historicus Pa-	346	cendi, idem Cicero	116	218. oratione fuit durus, horri-	
cuius sene floruit	346	Additur. huius uocis usus quis	105	dus & incultus	218. quam-
Accij error	132	adolescentes olim discendi cau-	105	obrem Pratura est deiectus	218
Accium cur reprehendit Cice-	416	sa Athenas proficiscebant-	238	quamobrem honoribus maio-	
ro	416	tur	238	rum respondere non potuit	216.
T. Accius Pisaurensis	396. 60-	adoptati, nomen adoptantis ha-	16. 359	quo tempore uixit	217
mus & disertus adolescens uo-	397	bebant sepe	16. 359	Q. Aely Tuberonis patrem cui	
catus à Cicero	397	aduersatiua particula Sed	191	M. Iunio Penno Consulem	
accusatio Pisonis à Cicero	194	aduocati officium	24 & 418	fuisse putat Corradus	218
accusationes Calui in Vatiniū	411	A dramytenus Zenocles	438. 439	Sex. Aelius	138
quales	411	Aediles fabulas emebant &	387	Sex. Aelius cur uetus iuris in-	
Achaorum bellū descripsit Li-	172	dabant 346. toga prætexta ute-	387	terpres à Cicero uocetur	141.
uius & Iustinus	172	bantur	387	iuris ciuili peritissimus	141.
Achaos prælio fudit Q. Metel-	153	Aedilis designatus quando Ci-	440. 443	laudatur ab Ennio	141
lus	153	cero	440. 443	Sex. Aelius Patus Catus	141.
Achaos deuicit L. Mummius	172. idem & Corinthum dele-	Aedilis fuit Hortensius	426	Consul Galliam provinciam	
uit. ibidem	81	Aedilitas duplex	383	sortitus est. ibidem. Censuram	
Ἀχιλλεύς Bochijs	22. & 60	Aedilitatem inter & Pratu-	387	præclare administrauit. ibid.	
aciei instruendi ratio	252	ram quod nam temporis inter-	387	Aemilos quid & cuius cogno-	176
Acilius appellatus sapiens &	8. 209	uallum	387	men	
quatenus	8. 209	Aelij plebey fuerunt	141	Aemilia familia unde orta	176
Ἀκίλιος Deprobatus in Cesare	370	Aeliorum familia multos con-	218	Aemilia gens Patricia fuit	207
Ἀκίλιος adipsi quid	64	sules aluit	218	L. Aemilius Paulus	149. quot
		Aelius multas orationes scri-	218	filiæ habuit	217. quibus eas in
		pfit 283. ipse numquam orator	218	matrimonium dedit. ibidem	
		fuit ibidem	218	L. Aemilium Paulum populi	
		Aelius T. Betutij Barri oratio	218	ulterioris Hispania patronum	
			218	una. cum C. Sulpicio sumptse-	141
			218	runt	

INDEX

<i>M. Aemilius Lepidus Porci-</i> <i>na</i> 421. 422. cur Porcina dictus obscuro 176	<i>orationis usus.</i> 451	<i>nus.</i> 60
<i>Aemilius Lepidus, idem est,</i> <i>nec multum abest, quod hodie</i> <i>dicitur Canonicus regularis</i> 176. infelicitate contra V. accos pugnauit 176. idem cur con- demnatus. ibidem. quando con- sul 174. 176	<i>Aesopus & Roscius cur ad</i> <i>Hortensium causas agentem</i> accesserint. 428	<i>Albertus Lollius.</i> 63
<i>M. Aemilius Lepidus, qui &</i> <i>Porcina dictus, quibus tempo-</i> <i>ribus floruerit</i> 172. et qualis ora- tor uiam Aemilianam strax- it 211	<i>aetna.</i> 163	<i>Albicius Duliola Bononi-</i> <i>sis.</i> 438
<i>Aemilius quomodo scriben-</i> <i>dum.</i> 176.	<i>etates.</i> 66. & 135	<i>Albinus Pyrrhus uicit.</i> 94.
<i>M. Aemilius Scaurus anno ab</i> <i>V. C. sexcentesimo trigesimo</i> <i>nono cum M. Caelio Metello</i> consul fuit. 207	<i>etates cur ab auro, argento, &</i> <i>ere appellatae ab Hesiodo.</i> 60	<i>Albinus, uide Posthumus.</i> 149. 151
<i>M. Aemilius Scaurus Consula-</i> <i>ris à Cimbris captus, & inter</i> fectus. 211.	<i>Aetion Rhoxanes & Alexā</i> <i>dri nuptias in tabula pictas in</i> <i>Olympia spectandas detulit.</i> 128	<i>A. Albinus M. Antonius</i> Coss. 246
<i>M. Aemilij Scauri, & M.</i> <i>Aurelij Scauri, prae nomina,</i> <i>nomina & cognomina in Con-</i> <i>sulib. esse perturbata opinatur</i> Corradus. 211	<i>affectus quomodo sint mouen-</i> <i>dili. 2. de Orat. praecipitur.</i> 301	<i>A. Albinus taxatus à Cato-</i> <i>ne.</i> 151
<i>M. Aemilij Scauri seueritas.</i> 209. eiusdem religio. ibid.	<i>Africani dictum praclarū.</i> 30	<i>Sp. Albinus Consularis fuit</i> demnatus 133
<i>M. Aemilij Scauri testimonio</i> quod in C. Memmij repeti- darum reum dixit, non est creditum. 248	<i>Africani dictum aliud: Vtri-</i> <i>nam mihi collegam aut dedis-</i> <i>setis, aut non dedissetis, de</i> quo. 173	<i>Sp. Albinus, & Minucius Ru-</i> <i>fus Coss. anno. 644. ab V. C. 233</i>
<i>M. Aemilium Scaurum Au-</i> <i>gurem fuisse per Aconium</i> demonstratur. 207	<i>Africani filia minor nupsit</i> <i>Tib. Graccho.</i> 144. & 145	<i>Sp. Albinus in Africam con-</i> <i>tra Iugurthā profectus, nihil</i> dignum memoria gessit. 233
<i>Aes Chines. 55. 56. quam habue-</i> <i>rit matrem. ibid. Demostheni</i> semper aduersatus. ibid. Falsae legationis accusatus à Demo- sthenes 56	<i>Africani in dicendo grauitas</i> laudata. 158	<i>Spur. Albinus quis.</i> 174
<i>Aeschines exilio locum elegit</i> Rhodum. 85	<i>P. Africanus Gracchorū fuit</i> auus maternus. 230	<i>Sp. Albi orationes multae. 172</i>
<i>Aeschines qualis in dicēdo.</i> 414	<i>L. Afranius Poeta.</i> 280. 282	<i>T. Albutius cur à Scauola ac-</i> <i>cusatus. 189. Graecis literis &</i> disciplinis fuit eruditus. 238.
<i>Aeschinem mentitum saepe con-</i> uincit Demosthenes. 71	<i>Agamemnon cuius filius fuit.</i> 82. cur Atrida a Poetis uoce- tur. ibid.	<i>quum in Sardinia triumphas-</i> <i>set Roma damnatus est.</i> 238
<i>Aeschines uerba quaedam ut</i> dura reprehendebat in Demo- sthenes. 413	<i>Agaristia Periclis mater.</i> 73	<i>Alciatus.</i> 3
<i>Aeschines Milesius.</i> 451	<i>Agatharcus celeriter pinxit.</i> 126.	<i>Alcibiades.</i> 37
<i>Aeschines Socraticus. 421. se-</i> <i>ptem dialogis Socratis mores</i> descripsit. 421	<i>Agathoclem cur scriptis inse-</i> <i>ctatus Timaeus Taurominita-</i> <i>nus.</i> 115	<i>Alcibiades, & qui de eo scri-</i> <i>pserint. 39. Periclem habuit</i> tutorem. ibid.
<i>Aeschylus Gnidius.</i> 438	<i>in Agendo dicendoue quid ma-</i> <i>ximopere cauendum.</i> 340	<i>Aleuada & Pisistratida inui-</i> <i>tarunt Xerxem ad inferen-</i> <i>dum bellum Graeciae.</i> 70
<i>Aeschylus Gnidius quo genere</i>	<i>ager publicus</i> 248	<i>Alexander ab Alexandro fal-</i> litur. 45
	<i>Agessilaus eandem uestem hye-</i> <i>me & etate gessit.</i> 57	<i>Alexander Aetolus Euripi-</i> <i>dis mortem carmine desleuit.</i> 9
	<i>Agidis et Arati pugnam in</i> capienda Pellena depinxit ar- tificiose Timanthes. 127	<i>Alexander Maciulus.</i> 60
	<i>Agonius filius an fuerit The-</i> <i>ramenes.</i> 39. 40	<i>Alexander Magnus à quo sin-</i> <i>gi uolebat. 423. frequentabat</i> officinam Apellis. 130. idem ab alio quam Apelle pingi se uult. ibid. hunc fulmen tene- tem depinxit in templo Dia- nae Ephes. 131
	<i>Agrariae leges quando latae.</i> 191	<i>Alexander Magnus quo et a-</i> <i>tis anno mortuus.</i> 410
	<i>agraria legis & largitionum</i> metu liberauit senatum & bonos omnes Cicero Consul. 447	<i>Alexandrum pinxit Protagge-</i> <i>nes. 129. ut Deum colendum</i> censuit Demades.
	<i>agri nel arboris derelicta & in-</i> <i>cultae poena.</i> 23	<i>Alexander Varinus.</i> 60
	<i>agrum male colere, censorium</i> probrum est 23	<i>alliterationem quid uocet Pon-</i> <i>tanus.</i> 106. 249
	<i>aimonoxyla per comparisonem si-</i> <i>ue similitudinem</i> 309	<i>Allibrogēs.</i> 198
	<i>Alabandensis fuit Apollonius</i> & Molon. 432	<i>Alouisus Lippomanus. in</i> Epist. nuncup. de
	<i>Albericus Longus Salenti-</i>	

INDEX

de Altercatione, tanquam ora-
tori necessaria, præcepta tradidit
Quintilianus. 272	annis sex à Consulatu Sylla &
Pompeii ad Carbonem & Ma-
rium Coss. numerantur 341	rogatus quid responderit Dio-
nysio Tyranno 79
adversus artem professus est An-
tiphon. 79	Annibal uti victoria nesci-
uit 18	Antiphontem commēdat Thu-
cydides 79
ambiguum complura sunt ge-
nera. 266	Anni plebei ordinis fuerunt
292	antiquitas in arte dicendi non
probat 158
ambiguum naturam norunt
Dialectici. 266	T. Annii Luscus 144. 149	antiquitatis & historiae cog-
natio necessaria est oratori 354
ambitus à Rutilio Scaurus est
postulatus. 207	T. Annii Milo Tribunus ple-
bis 292	Antistyl plebei ordinis fuerunt
342
amor plerumque inter æquales. 9	T. Annii Velina in causis pri-
vatis tolerabilis orator 291. &
293	Antistylus 433
amphictyones. 127	Annominatio 249	P. Antistylus Carbonem & Po-
ponium in dicendi facultate
superabat. 340. veram cau-
sam agens est probatus. in ea-
dem causa plura & acutiora
quam Sulpicius dixit. ibidem
amphoras ex onyche ostendit
Lentulus. 399	annos numerabant per consules
Romani 417	Pompeii socer, tanquam Syl-
lanus à Marianis fuit interfe-
ctus, idque Damaspippo Præto-
re 341
ampliatio, & ampliandi signi-
ficatio. 16	Antia familia qualis 181	P. Antistyl in Tribunatu col-
lega fuit Sulpicius 340. et 342
ampliatio certum numerum a-
dhibere non habuit 164	Antigenidas discipulo frigide
ad populum dicenti quid dixe-
rit 297	ἀντιστύλος πλεβηται τῶν διαλεκτικῶν 31
amplificatio per incrementum
quomodo fiat. 8	Antigoni regis imaginem cur
obliquā pinxerit Apelles 131	ἀντιστύλος 172
amplificatio per incrementum
quæ Quintiliano. 81. quibus lo-
cis adhibenda. 157. & 158	Antimachus Clarium legen-
tem, omnes præter Platonem
reliquerunt 301	M. Antius Briso 177
Anadyomene Venus quo exem-
plari picta. 130	Antimachus Clarius est unus
ex eorum numero, qui per ex-
cellentium poetæ nominantur
302	Antonius Angelius Bar-
geus 60
ἀνὰ γυναικῶν multis fit mo-
dis. 438	Antimachus Clarius poeta 302	C. Antonius an Cicroni in
Ædilitate collega. 443. &
an in Pratura 445
ἀνὰ γυναικῶν, πρὸς τὴν ἀλγίστην 410	unde sic appellatus. ibid. Rhe-
baida scripsit 303. paulo senior
Platone fuit 303	C. Antonium Ciceronis collega
accusavit Cælius 400
Anaxagores Clazomenius. 73	Antiochus Ascalonita Aca-
demicus 438	C. Antonium collegam suum
Cicero pactione provinciæ per-
pulit 449
ἀνὰ γυναικῶν, πρὸς τὴν ἀλγίστην 410	Antiochus philosophi Arhe-
nis audiuit Cicero 437	M. Antonij caput abscissum
suis manibus Marius inter
epulas per summam animi,
ac verborum insolentiam ali-
quando tenuit 258
Anaximenes Lampiacenus o-
rator cum Alexandro etiam
in bello fuit. 84	Antiocho de Stoicis & Peripa-
teticis quid videbatur 221	M. Antonij caput positum fuit
in Rostris 258
Andria Terentij quo tempore
acta. 142	Antiochus veteris Academiæ
nobilissimus & prudentissi-
mus philosophus fuit 221	M. Antonij dicendi genus mul-
to aptius iudicis quam concio-
nibus 278. dictum, quamobrem
nullam unquam orationem
scripsisset 258
Andriscum Pseudophilippum
necit Cælius Aretellus 153	Antipater rudis & simplex à
Cicerone cur appellatus 190	M. Antonij & L. Crassi me-
moriæ Cicero libris oratorij
immortalem reddidit 278
Androgyne natus in foro
Vesano quando. 185	Idem ab Adriano, Sallustio
præfertur. ibidem	M. Antonij gestus motusque
corporis in actione describitur
254. in Sex. Titium locus 341.
Andromachi filius fuit Ti-
mæus Taurominitanus 115	Antipatri dictum de Demade
lepidum 59	iudicium de L. Crasso 258
ἀνδρῶν πρὸς ἄνδρας, in Menelao voluit
esse Homerus 83	Antiphon Rhamnusius 75. cum
Socrate consuetudinem ha-
buit, & eadem adversatus est.
78. primus omnium orationē
scripsit. ibid. ingeniosus fuit
& Nestor est appellatus 79.	M. Antonij præceptum 252
angor animi, & similes locutio-
nes 11	Thucydidis magister fuit. 79.	M. Antonij quando studiosus
fuerit Cælius 400
L. Anicius Gallus, & Ani-
ciana pyra. 417	huius mors. ibidem	
Anien fluvius 89	Antiphon de optimo ære inter-	
Anienis annis ripa ubi 86. 89		
animi index oratio 174		
animi motus in eloquente quales
esse debent 87		
Annales scripsit Hortensius 428		
Annales vocati libri Ennii 105		

- M. Antony* Triumviri utriusque fuit *P. Lentulus* 352
- M. Antonio* alij parem esse dicebant, alij anteponebant *Lucium Crassum* 256
- M. Antonio* cur partes instituendi oratoris imposuit *Cicero* 252
- in *M. Antonio* nulla erat meditationis suspicio 251. 252
- M. Antonio* omnia veniebant in mentem 251. primas eloquentiae patrum atque tribuit 251
- M. Antonium* ab *Antone Herculis* filio descendisse multi sunt arbitrati 251
- M. Antonium* ante *L. Crassum* in colligendis oratoribus cur posuit *Cicero* 251
- M. Antonium* *Cicero* putat nullius rei, quae quidem esset in his artibus, de quibus aliquid existimare ipse posset, rudem, aut ignarum fuisse 257. quae quidem fuit opinio falsa ibidem
- M. Antonium* docuit longae vitae, ususque rerum maximarum, ut teneret, quibus rebus animi hominum mouerentur 268
- M. Antonius Antimachus Mantuanus* 51. 60
- Antoniorum* gens plebeia fuit 251
- M. Antonius* 170
- M. Antonius* ait disertos se vidisse multos, eloquentem neminem 258. arbitrabatur nihil se ad iudicia, causasque amicorum, praeter fidem, et ingenium asferre oportere 257. mirifica ad refellendum consuetudine utebatur. ibidem
- M. Antonius, A. Posthumius Albinus Coss.* 340
- M. Antonius* Censor à *M. Duronio* de ambitu fuit postulatus 257. item quid illi dixit *Mancia*. ibidem. Censor in Cilicia fuit 257. item fuit legatus. ibidem 257. Censorius *C. Norbanus* Tribunum plebis defendit 277
- M. Antonius, Cinna et Octavianus* Consulibus esse interfectus 258
- M. Antonius* coniectura movenda, aut sedanda suspitione, incredibilem vim habebat 256
- Consul fuit cum *A. Posthumio Albino* an. ab. V. C. sexcentesimo quinquagesimo quinto 257. deinde Proconsul in Ciliciam est profectus. ibidem. de ratione dicendi libellum scripsit 278. isque se invito in hominum manus peruenit. ibid.
- M. Antonius* diligenter loquendi laude caruit 251. dissimulando probabilior populo suae orationem reddebat 252
- M. Antonius et L. Crassus* oratores maximi 250
- M. Antonius et Q. Cassius* Tribuni plebis quando et a quo Urbe coacti sunt exire 395
- M. Antonius* facilis erat in causis recipiendis 317. siebile quiddam in questionibus habebat 255. imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur 251
- M. Antonius* in collocanda oratione *Q. Catulo* Deus videbatur 252. in verbis eligendis, et collocandis, et comprehensione devinciendis nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat 251. literas Graecas sero et leniter attigit 257
- M. Antonius L. Crasso* in causis nolebat succedere 257. *L. Crasso* triennio maior fuit 251. *L. Crasso* summa familiaritate fuit coniunctus, et consiliorum in Repub. socius 257
- M. Antonius* non dicebat, nisi prius rem penitus causamque cognovisset 252. non pede modo, sed genu etiam interdum terram tangebatur 255
- M. Antonius* omnium eloquentissimus 257
- M. Antonius* Orator interfectus 430
- M. Antonius* Praetor, extra urbem cum praesidio fuit 257. Proconsul, in Ciliciam profectus est 283. quod inuenerat sic tractabat, ut, qui audiret, artem non cognosceret 252
- M. Antonius*, quos Asiaticos audiuerit 85
- M. Antonius*, quum *M. Aquilius* defenderet fuisse dicatur 255. summa memoria fuit 231. voce permanenti, verum subrauca natura fuit 255
- M. Antonius* Triumvir quid praese ferebat 251
- M. Antonius* quo modo in curionis potestate fuit 407. a quo fuerit augur factus 408. corpus utriusque sui ad sepulturam à *Cicero* ne datum negabat 352.
- M. Antony* *Cniphonis* ludum frequentavit *Cicero* 445
- P. Antonij* insidias metuebat *Cicero* 358
- Antonius* in *Questura* *Cicero* ni collega fuit 442
- P. Antonius* quare maxime in dicendi gloria probabilis existit 357. quo in loco à *Cicerone* suis coloribus depingitur 358
- Antonius* *Palearius* 60
- Apellus* à nonnullis vocatus *T. Flaminius* 378
- Apelles* pictor 124. 129. 130. quid dixerit deesse maximis sui temporis pictoribus 129. eiusdem in arte uenustas ibid. quid idem iudicavit de *Protagene*. 130. *Apellis* et *Protagenis* congressus. ibid. *Apellis* comitas commendatur. ibid. quam depinxerit 131
- Apellis* operum, quam praestantissima indicata 131
- Apellis* nomine philosophi aliquot fuerunt 132
- Apollinares* ludos primus fecit *P. Cornelius Sulla* 143
- Apollinares* ludos Praetores faciebant 393
- Apollini* ludos faciebat Praetor 143
- Apollonius* *Malacus* et *Molus* 85
- Apollonius* *Molo* an *Rhodium* 432
- Apollonius* qui *Argonautas* scripsit 85
- Apollonius* figura crebro usurpata à *Cicerone* in hoc libro 21
- Appianus* fallitur 32.
- Appionis* studium in corrigendis scriptis 3
- Appij* carmen à *Panatio* laudatum III
- Appium* Censorem lege *Scantini* postulavit *Calpurnius* 400
- Appium*

INDEX

- Appium* excitavit Cicero 446
Appius Claudius nō modo *vera*
luxos sed *luxu* *lucis* fuit 202
Appius, & *pranomen*, & *no-*
me interdum inuenitur 91-92
Appius suavis amicus Cicero-
nis. 388. *Pompeium* quare secu-
tus 389
Appius, uide *Claudius*
Approbatio 251
ad Appium contra *Pompeium*
habuit castra *Caesar* 399
Apuleia gens plebey ordinis
fuit 338
L. Apuleij Saturnini mors, &
quis cum occidit 338
in L. Apuleio oratore, quae ma-
xime praeclara fuerint 335
L. Apuleium Saturninum se-
natus à sua frumentaria procu-
ratione amouit 337. ideoque ex
dolore factus popularis 337
Aquilij unde dicti 267
Aquilorum gens duplex 267
Aquilios Patricios fuisse demo-
strat *Corradus* 267
C. Aquilius Gallus ab ingenij
celebritate commendatus 86. *Ci-*
ceronis Collega in *Pratura* &
Seruij Sulpicij aequalis fuit
267. 405
C. Aquilius Gallus *Tribunus*
plebis 238
M. Aquilius auaritia crimi-
nibus, testimonijsque conui-
ctum cur *Romani* liberaue-
runt 331
M. Aquilius *Consul* in *Sicilia*
seruile bellum confecit 331
M. Aquilius, & *Marius* *Coss.*
331
Arati diligentia in castigandis
autoribus 3
Archelaus *Mithridatis* prae-
fectus *Philonis* aedes *Athenis*
occupauit 431
Archelaus quanti conduxerit
Zeuxidem ad depingendam
domum 126
Archias *Tyrius* *Hyperide* occi-
dit 55
Archilochia edicta quae *Cicero-*
ni 386
Archilochus quo tempore *Ho-*
merum natum scribat 68
Archonides *Philisti* historici
pater 118
ardentia lumina & oculi arden-
tes in iratis 164. 165
aperiri 118
Argini breuiloqui 82. & *Ar-*
giui oratio
Argos Amphiloichicum 82.
Hippium, *Pelagiscum*. *ibid.*
Argos Peloponensi 81
argumentandi locus ab antece-
dentibus 12
argutiae in sententijs spectari
solent 282
arida oratio 61
Aristarchi *studium* 3
Aristidis tabula quanti empti
173.
Aristogiton 60
Aristophanes *Atticus* uete-
risque *Comediae* auctor fuit
340
Aristophanis diligentia commē-
datur 3
Aristo *Philosophus* 456
Aristotelem quid mouerit ad
docendam *rhetoricam* 33
Aristoteles an princeps *Philoso-*
phorum dicendus dubitat *Ci-*
cero 224. aureum flumen ora-
tionis fundere dicitur 224. cur
de eloquentia coeperit docere 48
Peripateticorum princeps 223.
quando *Platonem* audire coe-
pit 76
Aristotelis encomium 224
Aristotelis matris imaginem
pinxit *Protophages* 129
Aristotelis oratio quare proxi-
me accedit ad oratoriam 224
Aristus *philosoph.* *Antiochi*
frater 455. 456
arithmetica a quibus inuenta 34
arma 12
Arnoldus *Arlenius* 60
Arpi 82
Q. Arrij imperitia 360
Q. Arrius *Ciceronem* prodidit
360
arrogantiam uitandi modus 227
ars celanda est 50
ars, quid 77
artem dicendi scire magnum est
& difficile 308
artem quibus libris complexus
Cicero 31
Artem *Rhetoricam* scripse-
runt *Cleanthes* & *Chrysippus*
212
artem *Rhetoricam* scripsit *Ly-*
fias 79
artem sunt multi qui norūt, scri-
bere tamen nesciunt 79
Artemisia de laudibus *Mau-*
soli constituit certamen 120
Artemon *Protagora* pater 43
artes omnes fere à *Barbaris*
prius quàm *Græcis* inuenta 34
apti, uel à *apti*. 107
artifices potius quàm *artem* de-
scripsit in suo *Bruto* *Cicero* 31
artificium ex eloquentia natum,
non contra 31
artis definitio quae ab *Aristot.*
tradita 31
Atrius & *Titus* ad *Apollinis*
oraculum profecti *L. Brutum*
secum adduxerunt 87. 88.
Thucydides 119
Asbolus poeta ante *Homerum*
132.
Asculum 284
Asculum oppidum decem co-
hortibus tenebat *Lentulus* 394
Asdrubal quando cum exerci-
tu casus 134
Asia minor. 17. à quo *Antio-*
cho erepta & tributaria fa-
cta. *ibid.* hanc à *Caesare* obti-
nuit *Brutus*. *ibid.*
Asia praetoria fuit provincia
214
Asiam totam peragratus est
Cicero 437
Asiana gens tumidior ac iacta-
tior 84
Asiaticae dictionis duo genera
451
Asiatici *Oratores* quales 83. cur
redundantes 84
Asiaticum genus orationis ado-
lescentiae magis conuenit quàm
senectuti 451
Asinius in *Ciceronem* scripsit
439
astrologiam qui primus inuene-
rit 34
atque *argumentationes* 405
Athene 238
Athene antiqua 65. domicilium
studiorum 456. quando condi-
ta 35. & 36 unde dicta 34.
Athenienses diu in agris habi-
tauerunt 1375
Athenienses admirabantur ora-
tiones *Gorgiae* 42. quo auctore
muros demoliti sunt 39. & 40
Athenis primum orator se ex-

INDEX

<i>tulit</i>	33	<i>Augustus declamandi consue-</i>	<i>ἀνδραπία Hippia</i>	44
<i>Athenis, quibuscum fuit Cice-</i>		<i>tudinem ne bello quidem omi-</i>	<i>αὐτός</i>	51
<i>ro</i>	437	<i>fit</i>		
<i>Atheniensium iudicium pru-</i>		<i>Auli quinam dicti</i>		
<i>dens</i>	61	<i>Aurelia Casarem educavit</i>		
<i>C. Atilius Serranus, Q. Serui-</i>		<i>Aurelia, Casaris mater</i>		
<i>lius Cæpio Coss.</i>	276. 346	<i>C. Aurely Cottæ laus</i>		
<i>atlans & gigans</i>	6	<i>312.</i>		
<i>atramento illinebat absoluta ope-</i>		<i>C. Aurely Cottæ oratio extat</i>		
<i>ra Apelles et quale illud atra-</i>		<i>apud Sallustium</i>		
<i>mentum</i>	131	<i>Aurely Orestæ, cur sic dicti,</i>		
<i>Attratinum accusavit Calius,</i>		<i>obscurum</i>		
<i>& eundem absolutum insecu-</i>		<i>Aureliorum familia e x Sabi-</i>		
<i>tus est alia oratione</i>	400	<i>nis orta. 174. & unde dicta.</i>		
<i>Atrometus pater Aeschibi-</i>		<i>ibid.</i>		
<i>nis</i>	56	<i>C. Aurelius Cottæ, L. Octavianus</i>		
<i>attenuatum dicendi genus pres-</i>		<i>Coss.</i>		
<i>sam & subtilem orationem re-</i>		<i>C. Aurelius Cottæ ante diem</i>		
<i>quirat, 83. quale.</i>	171. & 215	<i>triumphi uita defunctus est</i>		
<i>attenuatus orator docet</i>	166	<i>312. cur suam operam nemini</i>		
<i>Attica fides Prouerb.</i>	71	<i>negabat 312. ex Consulatu in</i>		
<i>Attice dicere quid proprie</i>	412	<i>Galliam est profectus 312. genus</i>		
<i>Attice poetæ præter ceteros in-</i>		<i>dicendi acutissimum, ac subti-</i>		
<i>iocis excelluerunt</i>	340	<i>lissimum est consecutus 311. le-</i>		
<i>Attici falsi & faceri</i>	413	<i>gem tulit, ut Tribunis plebis li-</i>		
<i>Atticorum in dicendo dissimi-</i>		<i>ceret alios magistratus capere</i>		
<i>litudo</i>	412	<i>312. qua ratione iudicibus suâ</i>		
<i>Atticorum oratorum nota glo-</i>		<i>causam probabat</i>		
<i>ria, sed uis incognita</i>	414	<i>L. & C. Aureliorum Orestarum</i>		
<i>Atticorum proprium quid</i>	413.	<i>orationes extant</i>		
<i>414. 419</i>		<i>L. Aurelius Cottæ. 155. 376. 378.</i>		
<i>Atticus Pomponius antiquita-</i>		<i>Aurelius Cottæ tribunatu de-</i>		
<i>tis amator</i>	70. & 73	<i>pulsus</i>		
<i>Atticus historiam septingento-</i>		<i>L. Aurelius Orestæ quando con-</i>		
<i>rum annorum scripsit</i>	37	<i>sul</i>		
<i>Atticus ualde dilexit Horten-</i>		<i>M. Aurelius Scaurus 211. a</i>		
<i>sium</i>	426	<i>Cimbris fuso exercitu captus</i>		
<i>Atticum Q. Cæcilius testamen-</i>		<i>est, & a Bolo rege feroci truci-</i>		
<i>to adoptauit 312. uide Pompo-</i>		<i>datus</i>		
<i>nius</i>		<i>M. Aurelius Scaurus non saepe</i>		
<i>Auaritia in L. Bestia bonas ar-</i>		<i>dicebat sed polite</i>		
<i>tes & animi & corporis præ-</i>		<i>M. Aurelio Scauro nominis de-</i>		
<i>pediebat</i>	232	<i>ferendi in L. Flaccum pote-</i>		
<i>Auarus dictus D. Brutus a Ci-</i>		<i>stas non est data</i>		
<i>nanienſi populo</i>	197	<i>aurum iudicium quale in ratio-</i>		
<i>audere</i>	53	<i>ne dicendi</i>		
<i>auditor doctus ab indocto quomo-</i>		<i>aurum Tolosanum</i>		
<i>do præstat</i>	307	<i>autor & autoritas</i>		
<i>T. Aufidius uir bonus & inno-</i>		<i>Autor libelli de Viris illustri-</i>		
<i>cens</i>	293	<i>bus bellum Achæorum descri-</i>		
<i>Augures duo ex eadem fami-</i>		<i>bit 172. de M. Scauro multa</i>		
<i>lia non erant</i>	393	<i>falsa recenset</i>		
<i>Augures & eorundem offic-</i>		<i>autor quid 73. pupillorum autor</i>		
<i>cium. 7. 8. quibus diebus com-</i>		<i>quis. ibid.</i>		
<i>mentandi causa solent conue-</i>		<i>autores fieri patres, quid</i>		
<i>nire</i>	187	<i>autoritatem adfert uel tempus</i>		
<i>Augustus declamandi studio</i>		<i>uel natura</i>		
<i>flagrant</i>	29	<i>ausim</i>		

B

<i>Baculus L. Bruti Apollini obla-</i>		<i>tus qualis.</i>	88
<i>Balbus hominem tectum in epist.</i>		<i>ad Att. dixit Cicero.</i>	209
<i>Balbus minor ad L. Lentulum</i>		<i>iussu Casaris cum literis profe-</i>	
<i>ctus.</i>		<i>ctus.</i>	395
<i>Bapta comædia Eupolidis.</i>		<i>Bartholomæus Ricius.</i>	60. 205
<i>Basilus Zanchius.</i>		<i>Bassianus Landus.</i>	60
<i>Baulis coactus est miserè uiuere</i>		<i>Q. Pompeius.</i>	400
<i>beate nixisse qui dicendi.</i>		<i>bellâ ferè semper à uictis nomen</i>	14
<i>accipiunt.</i>		<i>103</i>	
<i>Bellum Achæorum qui, quo in</i>		<i>loco scripserint.</i>	172
<i>bellum ciuile fatale uocat Cice-</i>		<i>ro.</i>	369
<i>bellum Italicum, Latinum, Mar-</i>		<i>sicum, Sociale quod & quan-</i>	
<i>do ceptum.</i>		<i>429</i>	
<i>bellum Punicum primum uersi</i>		<i>bus scripsit Nanius.</i>	137
<i>Bembus.</i>		<i>3</i>	
<i>bene dicere, cuius opus.</i>		<i>28</i>	
<i>Benedictus V archius.</i>		<i>60</i>	
<i>beneficium quo reddendum.</i>		<i>22</i>	
<i>benemeritis de Rep. Athenis</i>		<i>quid dabatur.</i>	14
<i>Bernardus Felicianus.</i>		<i>60</i>	
<i>L. Bestia uir acer & non indi-</i>		<i>seruus, tristes exitus habuit cõ-</i>	
<i>sulatus.</i>		<i>231</i>	
<i>T. Betutius Barrus Ascula-</i>		<i>nus omnium extra urbem elo-</i>	
<i>quentissimus, 283. incestu cum</i>		<i>Aemilia uestali fecit.</i>	284
<i>Βασίλειος τὸν πολεμικὸν uocatus</i>		<i>Cleon. 39. idem τὸν πολεμικὸν</i>	
<i>Thucydide. ibid.</i>		<i>M. Bibulus. 384. & 385. iracun-</i>	
<i>dus fuit, & inimicitias pri-</i>		<i>uatas habuit cum tul. Casare.</i>	
<i>385. officio maritimo propositus</i>		<i>386. eiusdem mors. ibid.</i>	
<i>Bibuli cognomen in qua gente</i>		<i>frequens.</i>	385
<i>C. Bilienus. 290. Consul quare</i>		<i>non sit factus. ibidem.</i>	
<i>Birhynica regina uocatus Cæ-</i>		<i>sar à Bibulo.</i>	386
<i>Bituitus</i>			

INDEX

Bituitus Rex Aruernorum. 198.
 uictus à Q. Fab. Maximo ca-
 sis centum viginti milibus, de
 cem ex suis amissis. ibid.
 Blondus Fortiuiensis primus Ci-
 ceronis Brutū à Gerardo Lan-
 driano repertum descripsit. 3.
 Blossius Cumanius. 194
 Bœotica auris, sus, & Bœoti-
 cum ingenium & mores. 82
 Bonarum rerū maxima et præ-
 cipua quinque habuit Cras-
 sus. 182
 boni consulas rogat, quid. 89
 bonorum oratorum duo genera.
 105.
 Βραχὺλογία Lacones. 83
 Brasidas Lacedæmonius Cleonē
 ad Amphipolim uicit. 38
 breuitas quatenus laudanda. 81
 breuitas ubi locum habeat. 83
 Britannia Ciceronis tempore li-
 teratos homines nō habuit. 84
 Bronci qui dicti. 152
 D. Brutus de Calpurnijs & Luf-
 tanis triumphauit. 197
 D. Brutus M. Filius Latinis et
 Græcis literis eruditus. 197.
 239.
 D. Brutus, M. Aemilius Ma-
 mercus Coss. 289
 L. Brutus. 86. regem expulit. 86
 M. Brutus Brutus Accusatoris
 pater. 290
 M. Brutus Iurisperiti filius ob
 nimium uehementes & mole-
 stas accusationes male audijt.
 235. magistratus non petiuit.
 235.
 Brutus Academicus & non
 Peripateticus fuit. 221
 Brutus Attico familiaris. 16.
 Ciceronem fractum & elum-
 bem uocabat. 439. cū Cicerone
 eandem philosophiam est secu-
 tus. 221. Casari obuiam profe-
 ctus quando. 27. quando natus
 28. de Q. Mucij Scauole Tribu-
 natu nihil quidquam audi-
 uit. 274
 Brutus de uirtute scripsit ad Ci-
 ceronem. 369. diuersum dicen-
 di genus à Cicerone sequeba-
 tur. 60. in dicendi genere di-
 uersus à Cicerone. 19. in oratio-
 ne saepe uersus fecit. 20
 Brutus mirifice laudatur. 445
 Brutus orationē scripsit pro Alc-

lone exercitationis gratia. 29
 Brutus Pontifex fuit. 269
 Brutus quam seclā philosopho-
 rum est secutus 219. quid à Ci-
 cerone studebat cognoscere. 347
 quid Seruio Sulpicio, & Cice-
 roni tribuit. 270. Seruum Sul-
 picium Sami studiose audi-
 uit. 268
 Bruti auunculus fuit M. Cato
 220
 Bruti & Ciceronis odium erga
 Casarianos. 270
 Brutus laus. 26. Brutus à Cice-
 rone diligebatur. ibid.
 Brutus liber à Cic. post libros de
 Rep. scriptus. 2. quem ordinem
 inter alios oratorios habere de-
 beat. ibid. eiusdem libri argu-
 mentū. ibid. cur ita uocetur. 34
 Bruto Ciceronis dialogo an desit
 finis disquisitio. 457
 Bufrenum. 388

C

C. nota, quid significet, quid
 item inuersa C. 93
 καὶ μὴ παρὰ ὅταν quando sit. 7
 καὶ ὁνομαζομένη ὅταν quando uocati La-
 cedæmonij. 68. & quando
 πολιτικὸν ὄνομα ibid.
 κακοῦ κέρματος κακὸν ὄνομα 76
 Caculi qui dicantur. 103
 Cadmus solutam orationem con-
 dere instituit. 49
 Cæcades Troianus. 102
 Cæcilius Comicus malus autor
 Latinitatis. 377
 Cæcily unde putantur orti. 102
 Q. Cæcily Metelli filia quibus
 nupta fuerunt. 323
 Q. Cæcilius Metellus Celer. 362.
 Cicerone Consule prætor fuit.
 ibid. Galli ex proconsul. 363. Pro
 consul ante Consulū cur uoca-
 tus. ibid. Celer cur uocatus. 363
 Q. Cæcilius Metellus Creticus
 collega Hortensij in consula-
 tu. 426.
 Q. Cæcilius Metellus cum quo
 Aedilis, Dictator, & Con-
 sul fuerit. 103. uide Metellus.
 Q. Cæcilius Metellus cur inuisus
 plebi factus. 153
 Q. Cæcilius Metellus. 152. Cottā
 defendit, & Ti. Gracchum
 accusauit. ibid.

Q. Cæcilius Metellus T. Didius
 Coss. 363.
 Q. Cæcilius Metellus Nepos. 363.
 Curionem reum fecit. ibid. pa-
 ctio inter utrumque. ibid. ma-
 lus & improbus cuius euasit
 Metellus. 364
 Q. Cæcilius Metellus Numidi-
 cus, M. Silanus Coss. 244
 Cæcina cur ad Casaris normen
 contremiscebatur. 371
 Cæculus Præneste condidit. 102
 Cæcus cognomēto uocatus Ap-
 pinus. Claudius. 92. & cur cæ-
 cus factus. ibid.
 Cælia familia qualis. 190
 C. Cælius Cælius, homo nouus,
 L. Crasso æqualis, & maxi-
 mo honori fuit. 281
 C. Cælius iudex absoluit eum in
 iuriarum, qui Lucilium poe-
 tam in scena nominatim lase-
 rat. 281
 C. Cælius L. Domitius Aeno-
 barbus Coss. 281
 C. Cælius magnis inimicitijs &
 laboribus contendit, ut ad sum-
 mos honores perueniret. 281.
 Quæsturam quum peteret re-
 pulsam tulit. 281
 L. Cælius Antipater iuris peri-
 tus L. Crassi magister. 186
 M. Cælius. 398. & 399. & 400.
 & 401. huius oratio faceta et
 perurbana, & conciones gra-
 ues, & accusationes acres,
 ibid. Idem Aedilis Curulis
 fuit. ibid. Senatus decreto à
 Rep. motus, & à Consule Se-
 natu prohibitus. 399. ab equi-
 tib. Gallis interfectus. ibid.
 M. Cælius iracundus fuit. 401.
 M. Cælius à quibus fuerit accu-
 satus. 400. quos nam idem Cæ-
 lius defenderit. 401. Idem in
 accusando ingeniosus. ibid. &
 cur à se discesserit. ibid.
 M. Cælius quas leges tulerit.
 399. & 400. C. Trebonium de
 tribunali deturbauit. 400. con-
 tra Clodianos pro Milone ste-
 tit. ibid. hunc ultorem suorum
 inimicorum & inuidorū cur
 uocet Cicero. ibid. qualis in di-
 cendo fuerit. 401
 M. Cælius quos accusauerit. 400
 Cælio cur inimicus L. Domitius
 391.

INDEX

- L. Capasii fratres.* 359
apiones duo nihil scripserunt quod extet. 182
Capiones duo, clientes multum iuuabant consilio & lingua, plus tamen autoritate et gratia. 181
Cesar à M. Antonio miserabiliter laudatus. 111
Cesar ad Q. Ciceronem in Gallia obsessum scripsit Græce. 21.
C. Octavianum in familiam suã adoptauit. 322. *Ciceronem ualde dilexit.* 374
Cesar & C. Fimbria in penatibus domorum suarum trucidati. 235
Cesar IIII. Consul bellum in Hispania cum Pompeij filijs gessit. 269
Cesar librum ad Ciceronem scripsit. 252. *malebat esse primus in oppidulo quàm Romæ secundus.* 264. *qua in re commendatur.* 164. *qua ratione Latine loquendi elegantiam consecutus est.* 370. *Idem de ratione Latine loquendi scripsit ad Ciceronem.* ibid. *Idem dicebat uerborum delectum originem esse eloquentiæ.* ibid. *de Analogia scripsit.* 371
Cæsares omnes quibus Caius præ nomen fuit, iam inde ab eo, qui Cimmanis temporibus est occisus, ferro perierunt. 291
Cæsari sese dedit Lentulus Cornifinus, ac ab eodem incolumis dimissus. 394
Cæsaris beneficio uenit in collegium Lentulus. 393
Cæsaris de M. Antonio exclamatio. 257
Cæsaris ingenium summum fuit, & orator Ciceroni proximus à multis habitus. 370
Cæsaris iudicium de Cicerone. 370. 371.
Cæsaris laudes extulit Cicero ubi 370. 371.
Cæsaris oratio pura & elegans. 378. 379. *huius orationes & Commentarij probantur.* 379
L. Caesar. P. Rutilius Coss. 320
L. Caesar sororis suæ maritum uita priuandum esse dixit. 351
L. Casidenus homo de plebe & infima conditionis fuit. 237
L. Casideno qui suspiciosus aut criminofus diceret Cicero audiuit neminem 238
Casij Curionis sententia. 1
Caius aliter scribitur quàm enuciatur. 93. *unde dicatur ibid.*
Calamidis signa qualia. 124
calamistris inurere. 381
in calamitate, qua nihil habuit illustrius, Popilius semper constans et optimus cuius fiat. 175
Callides. 60
Cn. Callidius. 403
M. Callidy sententiam quando secutus Cælius 401
M. Callidio defuit permouendi laus. 165. 166
Callidius in defensione fuit discretissimus, in accusatione frigidus. 403. & 405. *cur partes Cæsaris secutus.* 403. *cum Marcello inimicitias gessit.* 403. *Placencia obijt.* ibid.
M. Callidius in dicendo qualis. 402. 403. *cum Gallijs inimicitias gessit.* ibid.
M. Callidius sua lege Metellum Numidicum restituit. 403. *Q. Gallium accusauit.* 405.
Callistratus sua gloria Demosthenem ad discendi facultatem impulit 82
καλλος in oratione. 54.
Calphurnia lex. 361
Calphurnij unde oriundi. 195. *et qualis eorum familia.* ibidem *et quomodo scribendum.* ibid.
L. Calphurnius Bestia à C. Memmio fuit accusatus. 232. *Consul contra Iugurtham missos, pacem cum eo iniussu populi, & senatus fecit.* 232. *cum patre P. Scipionis Nasica consul fuit.* 232
C. Calphurnius Piso laudatur 397. & 398. & 399. *gener fuit Ciceronis ibid. molliter incedebat.* 399.
L. Calphurnius Piso quando consul. 184
Calphurnius uocatur à Plutarcho. C. Bibulus. 385
Calumniæ questus turpissimus, accusatio. 237
calumniatoris officium quod. 308
Calui accusationes in Vatinius 411.
Calui uitam qui scripserint. 41
de Caluo Cor. Taciti iudicium 411. *Fabij Quintiliani.* ibid.
Caluo uis defuit. 419
Caluus. Vide Licinius.
Caluus Ciceronem solum & eneruem iudicabat. 439. *cur cū Cicerone iniquissimam literam de principatu eloquentiæ habuisse dicitur à Seneca.* 411. *di fertus à Seneca uocatus.* 411. *quando natus.* 410. *tristior, uolentus accusator & concitatus a quo uocatus.* 411. *uersus in Cæsarem scripsit.* 411. & in Tigellium. ibid.
Caluus ut poeta laudatus. 411.
Camillus Mentuatus. in Epist. nuncup. & Pref.
campana delicia effeminarunt Annibalis milites. 19
campanas, cur nolas quidam uocandas putent. 18
Campaspen nudā pinxit Apelles. 130
Canachi signa rigidiora. 124
canebant ad tibia in epulis apud ueteres. 137
canescens oratio. 14
Canna. & *Cannensis calamitas* quando. 18
Cannensem cladem debent Romani, C. Varronis temeritati. 139.
Canuleij plebey fuerunt. 441.
P. Canutius homo disertissimus. 314.
Capitolium L. Scipione & C. Norbano Cōsulibus custodum negligentia conflagrauit. 242.
cappa tria pessima, prouerb. 4. & 5.
captiuos reddidit Pyrrhus Romanis. 94
Caramania. 4
Carbasina uela in Theatro ludis Apollinaribus primum duxit Lentulus Spinter. 393
C. Carbo. 425
Cn. Carbo ab omnibus Italia oppidis obsides exigere uoluit. 336
Cn. Carbo cum C. Mario C. F. à Sylla Italia expulsus. 336
C. Carbo et T. Gracchus studio fiffimi adolescent es quem audire soliti. 172
Caius Carbo ex inuidia fœderis Numantini interfectus. 190
C. Carbo

INDEX

- C. Carbo grauciter, & facile dicebat. 329. Horridus, impolitus, rudis 193. in Gallia ad speculanda L. Crassi acta profectus est. 330. in summis Orationibus habitus. 195. orator non satis acutus. 329. orator qualis. 194. quid ex Gallica peregrinatione est consecutus. 339. Tribunus plebis fuit. 330
- Carbo, uir eloquentissimus. 204
- C. Carboni L. Crassus in Tribunali locum assignauit. 330
- C. Carbonis etas. 239
- C. Carbonis patrem damnauit. L. Crassus. 330
- Cares minus in dicendo politus. 85
- carmen ad alterius iniuriam ne fieret, leges cauebant. 137
- Carmen uitandum in soluta oratione. 49
- Carmenalis flamen. 99. Carmenalia sacra. ibid.
- Carmenitis nymphea quæ. 99. & cur sic dicta, cur templum huic feruina fecerint. ibid.
- carmina in Phæacum & procorum epulis cantata apud Homerum. 132. 133.
- Carminis Priapei quis autor. 186.
- Carneades Academicus. 223
- Carneadem Athenis multos dies audiuit Q. Metellus. 245.
- Carneadis de L. Crasso sententia. 259
- Carolus Ruinus Regiensis iuris consultus. 171
- Carolus Sigonius. 60
- Carthaginenses quorum nam colonia fuere. 103
- Cassander Demeam Demadis F. occidit. 59
- Cassia familia seuerissima. 178
- Cassia gens duplex Patricia et Plebeia. 178
- Cassiodori error. 184 negligentia in Romanorum nominibus signandis. 211
- Cassius Hortensius. 6
- L. Cassius. 177. legem Tabellariam tulit. ibidem.
- L. Cassius Longinus à quibusdam Rantia dictus. 178
- L. Cassij Tribunal cur Scopulus reorum dictus. 178
- Q. Cassius, & M. Antonius Tribuni plebis quando, & à quo Vrbe coacti sunt exire. 395.
- Catilinae qua gente natus. 113. bis consulatum petere uoluit. 405. incesti accusatus est. 353. pecuniarum repetundarum reus prohibitus est petere consulatum. 338
- C. Cato, & M. Acilius Balbo collega in consulatus administratione fuerunt. 233
- M. Cato Censorius quando Quæstor fuerit. 104. et. 107. quando mortuus. 109. 110. consul repetundarum ex Macedonia damnatus. 203. dicere didicit à dicendi magistris. 219. eorumque more se exercuit. ibidem.
- M. Cato habuit à Stoicis id quod ab illis petendum fuit. 219. in Galbam, legem suauis & multa dixit. 165. 168. qua ratione laudetur ab Attico. 420. qua ratione sapiens dici promeruit. 209. quado Censor, & unde Censorius. 109
- M. Cato, quibus in locis à Cicerone describitur. 219
- Cato quo etatis anno mortuus. 149.
- M. Cato quomodo definebat Oratorem. 99. quoties causam dixerit. 114. Seruij Sulpicii causa Murænam accusauit. 265. Stoicorum omnium eloquentissimus. 219
- Cato uocatus sapiens qua ratione. 8. uir acerbe lingue. 117. hunc & grauem & aliquando trucem Oratorem uocauit Lilius. 117
- Catocæ appellatus Menippus Stratonicensis. 439
- in M. Catone fuit inexhausta legeri auditas. 220
- M. Catoni aduersatus est Nasica de Carthagine euertenda. 148.
- Catonis luminibus obstruxit Posteriorum alius exaggerata oratio. 114
- Catonis Orationes multe. 113. eius grauitas in laudando, & acerbitas in uituperando. 114. Idem in sententijs argutus, et in docendo subtilis. ibid.
- Catonis Orationes quales uise Attico. 421
- Catonis Orationes, uirtutes omnes oratorias habent. 170
- M. Catonis praeceptor quis. 220.
- Q. F. Catuli auctoritas apud Romanos semper magna fuit. 242
- Q. Catuli carmina lib. primo de Natura Deorum leguntur, et apud Gellium 241. dictum ad quendam ex iudicibus, qui corrupti P. Clodium absoluerant. 243
- Q. Catuli gener fuit Hortensius. 426
- Q. Catuli laus 238. sonus & in dicendo suauitas L. Crassum delectabat. 241
- Q. Catulo, Romani sermonis Latini, Græci suæ lingue subtilitatem solebant concedere. 241
- Q. F. Catulum neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu uita aut spe, aut metu dimouere. 243
- Q. Catulum Plinius lib. 5. epist. merito inter lasciuos poetas numerauit. 241
- Q. F. Catulum Sylla seniores uocauit Macer Tribuni plebis. 242
- Q. Catulum uirum omni laude præstantem cõgit Marius ut uita seipse priuaret. 239
- Q. Catulus à Philippo interrogatus quid respondit. 240
- Q. Catulus alter penè Lælius. 240
- Q. Catulus C. Marius Coss. 239
- Q. F. Catulus Capitolium restituit magnificètijs quam fuit. 242. Censor fuit cum M. Licinio Crasso 242. quo magistratu uterque se abdicauit. ibid. commentarium sui consulatus Græcè scripsit. 240. Ciceronem cur patrem patriæ uocaret. 243
449. cum ad mortem conquireretur, quo genere mortis sibi uitam abruptit. 239. cum C. Mario de Cimbris triumphauit. 239
- Q. F. Catulus cur dictus est Capitolinus. 242. cur inimicitias cum Cæsare gessit. 242. cur Syllanas partes sequebatur. 242
- Q. F. Catulus & M. Aemilius Lepidus Coss. 242

- Q. Catulus** fas esse negabat, duos Consules esse Romæ Reipub. inimicos. 243. homo sapiensissimus & amplissimus à Cicerone dicitur. 242. in Rep. floruit sine inuidia. 9. interfectus 430. ita dicebat, ut ambrosia alendus uideretur. 241. L. Cinna, & Cn. Octauio Coss. ignis hausu se ludibrio hostium exemit. 240
- Q. F. Catulus** non fuit orator, sed habuit elegans & eruditum dicendi genus. 243. non potuit impetrare à Cicerone, ut Caesar inter coniuratos nominaretur. 242. non solum uita atque natura, sed etiam ipsa oratione comis erat. 240. patri in loquendo similis fuit. 243. peripatericus uidetur fuisse. 240.
- Q. Catulus** poetas amabat. 241 quibus Consulibus decessit. 243 quid est in C. Graccho admiratus. 229. quo tempore legem de ui armata diffensione ciuium tulit. 242
- Caunus**. 128. Caunius fuit, Prologenes. ibid.
- causa**, Ciceroni quid. 157
- Causa** eloquentiæ desiderat. 209
- causa** inferior & superior quæ. 45.
- causæ** illustres à quibus patronis potissimum agebantur. 317
- causæ** maxima quæ dicuntur. 317.
- Causæ** repetundarum & ambitus, maiestatis Reipub. gratia sunt constitutæ. 215
- in** causarum defensionibus quid maxime uitiosum. 317
- Causarum** genera sunt tria. 272.
- causas** orator considerare debet. 164.
- Cecilius** an Cæcilus scribendum 103.
- Celer** cur uocatus Q. Cæcilus Metellus. 363
- Q. Celer** orationem habuit contra M. Seruiliū. 396
- celeritas** dicendi & eloquendi. 85. & ingenij. 86
- Celta**. 198
- Celtiberos** cecidit Q. Metellus. 153.
- Censores** primū ex plebe qui. 178
- C. Censorinus** Cn. Octauum consulem interfecit. 354. Græcis literis satis doctus, sed iners fuit & inimicus fori. 352
- C. Censorinus** orator occisus. 433
- Censoribus** quedam uectigalia locare nisi in conspectu populi Romani non licebat. 249
- Censuram** nemo unquam Scæuolarum petiuit. 274
- Centumuiui** de priuatis hereditatibus iudicabant. 260
- Centuriæ** quantæ Romæ. 180
- centuriata** comitia. 180
- Cephalus** Syracusanus pater Lysia. 32
- Cethegos** cur nudos & exertos uocauit Silius Italicus. 104
- uide** Cornelius
- Cheremon** poeta Thyestem fabulam edidit. 143
- Chalcedon** ciuitas. 43
- Chalcidem** in exilium abiit Dinarchus. 58
- Chares** Lyndius Iouis colossum fecit. 5
- Charisium** imitari studuit Hegesias. 412
- Charisius** Lysiam imitabatur. 116. qualis in dicendo. 412
- Chæcili** sui temporis maximis pietoribus deesse dixit Apelles. 129.
- Chæcili** uocatus Phalerus. 62
- Chelidonem** meretricem, L. Domitius ob pudorem uxoris nominare audebat. 390
- non** Chius sed Cius prouerb. unde. 40
- Chæcili**. 98
- Chæcili**. 61
- Cicero** à Corrado defenditur. 348
- Cicero** à Luceio, ut res suas scriberet postulauit. 348
- Cicero** ad Præturam usque declamauit Græce. 434. ad quatum annum peruenerit. 450
- adhuc** uiuus reprehensus ut Asianus & tumidior ac redundans. 437
- Cicero** anno maior uidetur Seruio Sulpicio fuisse. 263. apud M. Pisonem eloquentiam pudicitia iactura perdidit. 353
- Atticum** rogauit, ut officeret quò iudiciali molestia caveret. 217
- Cicero** cum quibus exercebatur Athenis & in Asia. 437. de C. Graccho loquens saepe prauo men omittit. 218
- Cicero** de Temporibus suis tres libros uersibus conscripsit. 348. dicendi nouitate animos hominum ad se conuerterat. 444
- duobus** annis ante Fimbriam consulem natus est. 237. equestri loco est ortus. 276
- Cicero** & Brutus post Caesaris mortem ea quæ Stoici sentiebant. 221
- Cicero** & Seruius Sulpicius in iisdem exercitationibus ab ineunte ætate fuerunt. 262
- Cicero** ex oratione L. Crassi quædam in quinto Paradoxo posuit. 273. fractus & elumbis à Bruto uocatus. 19. iam ante prauidebat quæ post Caesaris mortem sint consecuta. 384. 385.
- Cicero** in Bruto uel de æqualibus, uel senatu maioribus loquitur. 294. in Bruto, ut historicus, ueritatem est secutus. 258.
- Cicero** in Cilicia successit Ap. Claudio. 4. apud ipsum Imperator appellatus. ibid. cur non triumphauerit. ibid. in Asia cur profectus. 437. 438. in iocis & facetijs excelluit. 446. magni referre putauit uidere quæ admodum aduersarius de quæ que re asseneret. 317. M. Antoni diem supremum maluit, quam L. Cinne dominatum. 258.
- Cic. mediocris** fuit in dicendis genere uehementi, incenso, & in citato. 227
- Cicero** multa de se narrat. 433. 437. 440. & deinceps.
- multis** rebus nomina imposuit. 372. Orationem pro lege Manilia quando dixerit. 445. Orationem suam Post reditum in senatu de scripto dixit. 77. post Caesaris mortem de Officijs scripsit. 221. Prator præfuit quæstioni de pecunijs repetundis. 445
- Cicero** pugnantia dicere uidetur. 218
- quæ in

- qua in parte non mediocriter
ab alijs reprehendi solet. 348
quadragesimo tertio etatis sue
anno consul fuit. 263.
Quæstura in Sicilia obtinuit
442. quamobrem à maleuolis
reprehensus. 6. quamobrem
cum uno Metello se conferre so
leat. 245
Cicero quamobrem de ijs oratori
bus qui uiuebant nihil uolebat
dicere. 347
Cicero quādo fuit Prætor. 444
quando in collegium auguris
cooptatus. 7. quo potissimum
tempore se Stoicum appellat.
221. quo tempore ad causas pu
blicas & priuatas adire cœ
pit. 433. quo tempore dixit ora
tionem de Prouincijs cōsulari
bus. 334. quo tēpore existimat
se ad maturitatem dicendi
peruenisse. 440. quo tempore
scripserit libros de Repub. 25.
et quot numero scripserit. ibid.
quo tempore se ad scribendum
Oratorem contulit. 286
Cicero quum Augur esset quid
uerebatur. 217. sæpius Græcè
quàm Latine declamauit. 264
se erudiendum in Philosophia
præceptis Philoni tradidit.
277. sub persona Crassi se
ipsum sæpe significat. 280. Syl
lam timens in Graciam profe
ctus est. 436
Cicero tela intenta iugulis ciui
tatis & faces accensas ad Vr
bis incendium de coniuratorio
manibus extorsit. 449. ubi lo
corum. & quo tempore natus
276. maior natus Q. fratre fuit.
ibidem. ut excelleret in perora
tionibus qua ratione est conse
cutus. 302
Cicerone à Catone patrē patriæ
nominatū Plutarchus et Ap
pianus falso existimarūt. 243.
Ciceronem cur Regem appella
rit Torquatus. 112
Ciceronem in triumpho adiunxit
M. Lucullus. 334
in Ciceronem qui nam scripse
runt. 439
Ciceroni iuueni exciderunt libri
de Inuent. 31
Ciceroni Senatus Deorum im
mortalium templa patefecit
ob ciuitatem seruata. 449
Ciceronis ætate longè plura,
quàm L. Crassi tempore, indi
cia fiebant. 317
Ciceronis Brutus insignes histo
rias Rom. complectitur. 2
Ciceronis Brutus ubinam latue
rit & à quo Maiorum nostro
rum memoria repertus. 3
Ciceronis causam senatus palā,
equester ordo acerrime, cuncta
Italia publice, omnes boni eni
xe susceperant. 245. de Cæsare
testimonium. 370. 371. domus
doctissimis hominibus referta.
439.
Ciceronis & Hortensii exercita
tio quando maxime est perspe
cta. 360
Ciceronis & Q. Metelli dissimi
litudo. 245
Ciceronis exercitatio. 433
Ciceronis liber Hortensius qua
de re scriptus. 426. libri qui
Bruto inscripti. 4. libri tres de
ridiculo editi à Q. fratre uel
Tirone liberto. 446
Ciceronis libros diligenter perle
git Corradus in Prefat.
Ciceronis mortem deplorat Pa
terculus. 454. oratio pro Q. Gal
lo. 405. bis. parentes qui. 276
Ciceronis pater infirma ualetu
dine quum esset, in Arpinati
uilla fere ætatem egit in lite
ris. 276. & quum Cicero pete
ret Consulatum decessit ibid.
propositum in colligendis orato
ribus. 249. sententia de Xeno
phontis libro qui *κλῆρος αὐτοκρα*
inscribitur. 210
Ciceronis tempore Augures à
iudicijs uacationem non ha
buerunt. 217
Ciceronis uita & acta magna
ex parte describuntur. 433. 434
& deinceps.
Ciceronis uitam non satis dilige
ter descriptum existimat Cor
radus. 276
de Cicerone, uide in Tullio infra
Cilices & Isauri à Seruilio Pro
consul. subacti. 4. prædonibus &
piratis se iunxerunt. ibid.
Ciliciam Clodius ad Prætorem
transfulerat. 4
Cilicia unde dicta, & à quo sa
cta prouincia. 4. Cilicia, ueltes
qua et in quē usum inuenta. 5.
Ciliciam prouinciā Lentulus
Proconsul obtinuit fere trien
nio. 393. *κίλικος*. 5. Cilix. 4
Cincturos Cethegos cur dixerit
Horatius. 104
L. Cinna perniciosas leges feren
ti restitit Cn. Octauus. 291
L. Cinna Cn. Octauio caput præ
cidi iussit, & pro rostris expo
ni. 291
Cinna M. Antony caput præci
di iussit. 257
Cinnana et Mariana partes. 433
cines aut nascuntur, aut fiunt. 115
cines quales esse debent. 12
ciuicam coronā deberi Ciceroni à
Rep. dixit L. Gellius et cur 449
ciuitatis nomen quid à l. quando
significet. 10
ciuitatis totius concursu qui nā
Romæ accusati et defensi sunt.
419.
Cius Prodicus non Chius. 44.
clari qui dicantur. 3
Clarus. Apollo unde dictus. 302
claros homines à uicinis locis li
cet appellare. 302
Clarus locus Colophoni uicinus
302.
Clarus mons. 302
Claudia gens, quo prænominē se
pe usa. 91. de hac gente copiose
scripsit Suetonius. 93
Q. Claudia Marcellini auia. 365
Claudia Metelli Celeris uxor.
387.
Claudia gentis duæ familia fue
runt. 249 & 365
Appij Claudij eloquentia et ui
ris cognitio. 93
M. Claudij Marcelli laus. 18
Ap. Claudius Cæcus aquam in
Vrbē duxit, uia à porta Cape
na usque ad urbem Capuā, uel
Brindusii strauit lapidibus. 92
& ibidem de hoc plura, et. 97
Interrex fuit. ibid.
M. Claudius Marcellus. 367. Ca
tilina socius, sed uir optimus.
ibid. quē ad Senatum retu
lerit. 368. Pompeium secutus
est in bello ciuili. ibid.
App. Claudius Pulcher. 384.
386. 387. hunc Cæsar exercitui
præfecit. 387. ædilitatem quam
do gesserit ibid. Prætor quādo
fuerit. ibid. et cōsul quādo. ibi.
R ij

<i>P. Claudius, M. Perpenna</i> Coss.	color uerus quis	61	confirmationem & consutatio-
277	color unus satis fuit ueteribus pi-		nem inuenit Theodorus By-
<i>Ap. Claudius in Cilicia succes-</i>	toribus 127. quatuor colores ad		Zancius 77
<i>sit Lentulo</i>	diderunt posteri. <i>ibid.</i>		constans semper et optimus uel in
4	Colossenses, ad quos scripsit D.		calamitate ciuis Popilius 175
<i>App. Claudius pulcher quan-</i>	Paulus qui	5	consuetudo interdum artifex
<i>do Ciceroni reconciliatus & per</i>	Colossus Apollinis	5	suauitatis 377-378
<i>quem. 188.</i>	Colorem Teium uicit Timæthes		Consularis atas quam esse soli
<i>App. Claudius senatum iam</i>	pictor	127	ta. 203. 228. 447
<i>iam inclinatum à Pyrrhi pa-</i>	Cominij cur Patricij uideantur		Consularis quarta appellatur
<i>ce renouauit 91. An idem pro</i>	fuisse	397	Oratio pro Rabirio perduell.
<i>pter oculorum inuoluntatem</i>	C. Cominius	397	448
<i>à publ. consilij abstineret 92</i>	P. Cominius Spoletinus 396. 397.		Consularis quinta oratio Ciceron-
<i>Cleon Cleonymi F.</i>	accusauit, & reum fecit C.		nis quæ 448
39	Cornelium. <i>ibid.</i> disertus uo-		Consularis sexta oratio Ciceron-
<i>Cleon Cleoneti F. 37. 38. Nicias</i>	catus à Cicerone. <i>ibid.</i>		nis quæ. 449. & quæ septima
<i>Nicerati F. aduersatus, &</i>	comitia centuriata unde dicta,		& octaua, nona, decima. <i>ibid.</i>
<i>quid Atheniensibus persuase-</i>	et qui magistratus in illis crea-		Consulatum quando inijt Cice-
<i>rit. <i>ibid.</i></i>	batur	354	ro 447
<i>Cleon Epistolarum inscriptione</i>	comitia quando & à quo habe-		consulatus negabatur eis qui
<i>primus excogitauit</i>	bantur	96	Prætores nondum fuissent 342
39	comitia trina Roma, curiata,		consulere & consules ueteribus
<i>Cleon primus apud Athenien-</i>	centuriata, tributa	180	quid 89
<i>ses ferire femur dictus</i>	comitium unde dictum	419	Consules & alij magistratus à
406	non quæ	52	iudicij uacatione non habue-
<i>Clisthenes 33. quo tempore floru-</i>	Commentarij Caesaris laudan-		runt 217
<i>rit</i>	tur.	397-380	consules populo fasces summitte-
36	Commentarij Regis à Pont. Ma-		bant 28
<i>Clisthenem uideo, Proverbium,</i>	ximo in album relati in publi-		Consulum & Senatus officia
<i>& Clisthene intemperantior</i>	co proponebantur	95	quæ 163
36	commiseratio breuis esse de-		Consulum nomina in dolij in-
<i>Clitarchus historicus</i>	bet	83	scripta 417
69. 71	committere in legem	80	Consules nonnumquam iudices
<i>Clitomachus librum scripsit ad</i>	communes loci	158	dicti 163
<i>L. Marcium Censorium</i>	comædia ueteres	340	Consulum ordinem non semper
109	comædia ueteris scriptores mul-		sequitur Cicero 174
<i>Clitumnus</i>	ta cum libertate notabant	340	contingens usque adeo fuit L.
72	comperendinatio	164	Mummius ut excedens filia
<i>Clodia L. Lucullo nupsit</i>	comprehensio	51	doctorem non reliquerit. 172
387	competitorem suum in petitione		continentiam M. Scauri Fron-
<i>Clodius causa fuit, ut Appianus à</i>	Tribunatus L. Apuleius Sa-		tinus commendat. 209
<i>Cicerone alienaretur</i>	turninus occidit, C. Mario per-		continentissimus & modestissi-
387	milites adiunxerat 337. de hu-		mus L. Furius Philus. 201
<i>Clodius curauit Appium fra-</i>	ius nomine admodum diuersa		contubernium &
<i>tre prætorem designari</i>	tradunt auctores. <i>ibid.</i>		contubernales quid Ciceroni &
387	competitores quos habuerit Cice-		ro in consulari, & quot 447
<i>C. Clodius magnificentiissime</i>	concertatorium genus dicendi		42. 43
<i>Aedilitate functus est</i>	225.		cooptatus uox quid proprie. 7-
282	concinnitas	64	copia dicendi summa in Hor-
<i>Clytemnestra Quadra italia</i>	conciones in historijs quatenus in-		tensio. 428
363	terponenda	416	cor. 147
<i>Cniphonis grammatici ludum</i>	conciones iustas in historijs pri-		Cn. Cornelius Dolabella. 441
<i>frequentauit Cicero iam gran-</i>	mus inuenit Thucydides 416		Corax & Tisias rhetores. 35
<i>dior</i>	conciones Thucydidis quales	41	Corax Hieronis tyranni ami-
445	concionibus & legibus mitiga-		cus fuit. 76. quænam in arte
<i>cognatio, inter attributa perso-</i>	uit plebem L. Valerius Poti-		inuenerit. 77
<i>na numeratur à Cicerone</i>	tus	91	Corax quando Siculis artem di-
112			cendi
<i>cognitionem, prudentiamque se-</i>			
<i>quitur considerata actio</i>			
210			
<i>cognitor, qui uulgo procura-</i>			
<i>tor</i>			
24			
<i>coloratus uerborum cur rhetoricen</i>			
<i>uo</i>			
<i>cet Plato</i>			
71			
<i>Colasse</i>			
5			
<i>Collegas in Prætura quos habue-</i>			
<i>rit Cicero</i>			
445			
<i>collocationis proprium</i>			
253			
<i>collum procerum & tenue Cice-</i>			
<i>roni fuit</i>			
437			
<i>Colophonius fuit Apelles, ado-</i>			
<i>ptione Ephesius</i>			
52. 275			
<i>Colophonius fuit Apelles, ado-</i>			
<i>ptione Ephesius</i>			
129			
<i>color</i>			
424			

INDEX

- cendi scripsit. 75
 Corculum appellatus P. Scipio
 Nasica & cur. 144. & 199
 Corfinium ad Domitium profu-
 git Lentulus, ac ibidem sese
 dedit Cesari. 394
 Κορινθίος 82
 Corinthum deleuit L. Mum-
 mius. 172
 Corinthus 82
 Coriolani interitus uarie narra-
 tur. 70
 Coriolanus exul interfuit bello
 Volscorum. 68. & 70
 Cornelia Scipionis Africani
 maioris filia doctissima foemi-
 na. 12. filios Tib. Sempronio
 Graccho genuit. 193
 Cornelia suos filios educavit. 371
 Cornelia Tib. Gracchi uxor. 145
 Cornelia Gracchorum matris di-
 ligentia quanta. 193
 Cornelia matris Gracchorum epi-
 stolas legit Cicero. 319.
 Corneliā uxorem pro Rostris
 laudauit Caesar. 111.
 Corneliū fuisse patricij & quis sic
 appellati. 104.
 M. Corn. Cethegi contentio cum
 Tuditano collega de lectione
 Senatus. 104
 L. Corneliū Scipionis exercitum
 L. Sylla corripit. 289
 P. Cornelio Rufino quid respon-
 derit Fabricius. 94
 C. Cornelium duabus orationi-
 bus defendit Cicero. 397
 Cornelium quando defendit Ci-
 cero. 405
 P. Cornelius Africanus elo-
 quens. 152
 P. Cornelius Cethegus. 291. 292
 M. Cornelius Cethegus. 103. sua-
 uiloquens & orator dictus ab
 Ennio. ibid. & 105. Flos deli-
 butus populi, & Suada me-
 dulla. ibid.
 M. Cornel. Cethegus Censor an-
 te Consulatum fuit, & Con-
 sul Etruriam prouinciā for-
 titus est. 104. in Gallia Procon-
 sul cum Magone collatis si-
 gnis feliciter pugnavit. ibid.
 L. Cornelius Cinna quando con-
 sul. 178
 L. Cornelius Lentulus. 390. 394.
 395.
 P. Cornelius Lentulus Cau-
 dinus. 139.
 L. Cornelius Lentulus Cruscel-
 lus, quando fuit Praetor. 394
 hunc P. Clodius patrocinio
 suo protexit, & consul cum
 C. Marcello fuit. ibidem. ere
 alieno grauatus, & Cesari
 initio belli civilis aduersa-
 tus est. ibidem. M. An-
 tonium, & Q. Cassium Tri-
 bunos plebis Vrbe exire coegit
 395. ararium aperire uolens ter-
 rore correptus ex Vrbe profu-
 git. ibid. comprehenditur a Pro-
 lemeo, & in carcere necatur.
 ibidem.
 L. Cornelius Lentulus Flamen
 Martialis Gabini competitor
 fuit. 394
 L. Cornelius Lentulus Lupus.
 148.
 P. Cornelius Lentulus. 390. 392.
 393. 394.
 L. Cornelius Scipio Asiaticus,
 C. Norbanus Coss. 289
 P. Cornelius Lentulus Spinter,
 quando Aedilis curulis fue-
 rit. 393. quod dibapha usus im-
 probatur. ibid. omnium consi-
 liorū Ciceronis particeps fuit,
 & periculorum. ibid. quando
 Praetor credatur fuisse. 393.
 urceos magnitudine cadenti,
 & amphoras ex onyche osten-
 dit. ibid. Caesaris beneficio in
 collegium uenit, & Prouin-
 ciam Hispania ex Praetura
 habuit. ibid. plura uide in Len-
 tulo.
 C. Cornelius Pompeij quaestor
 fuit. 397
 P. Corn. Scipio Minor a quo ado-
 ptatus. 140
 P. Cornelius Scipio Nasica. 147
 P. Cornelius Scipio Nasica pro-
 auus Marcellini fuit. 365
 Cornelius Tacitus a uiris doctis
 defenditur. 272
 Corradi modestia in perstringen-
 do Cicerone. 225
 Corradi Scholia in Epistol. ad
 Atticum. 201. 456. et in Val.
 Maximum. 198. & alibi.
 Corradi sententia de M. Aemi-
 lio Scauro. 211
 Corradi sententiā Auctor libel-
 li de Viris illustr. confirmat.
 211.
 Corradus quid in diuersis lectio-
 nibus approbavit. 207
 Coruncanus ab Illyricis interfe-
 ctus. 95
 T. Coruncanius. 91. 94. primus
 Pont. Maximus creatus. 95
 Corydus etiam inter indoctos so-
 nat. 226
 C. Cosconius Calidianus uerba-
 rum copiam sine ullo acumi-
 ne populo cum multa concur-
 satione magnoque clamore
 praebebat. 359
 Cothurnus cur uocatus Thera-
 menes. 39
 cothurnus quibus conuenit. 40
 C. Cotta ad uirium imbecillita-
 tem dicendi genus accommo-
 dabat. 310. depulsus est per in-
 uidiam Tribunatu. 214. dice-
 bat pure ac solute. 310. in dicen-
 do se ad imitationem M. An-
 tonij composuerat. 310. & 311.
 inter probatos oratores est repu-
 tatus. 214
 L. Cotta Latine dicendi laudem
 neglexit. 253
 Cotta nomen unde. 155
 Cotta orator remissus & lenis.
 440.
 L. Cotta Praetorius, dicendi lau-
 de non ita multum processit.
 249. antiquitatem uerbis &
 sono est imitatus. ibid.
 Cotta pulsus, florente Horten-
 sio. 425
 C. Cotta quibus suam operam
 impertiebat 312. Rutilij sororis
 filius 213
 Κορυδαλλος 38
 L. Crassi actio uisa est ardentior
 M. Antonio 404
 L. Crassi dicendi genus Cicero
 maxime probabat 277. dictio
 in Cn. Domitium Aenobar-
 bum 279
 L. Crassi encomium 256. in lege
 Caepionis oratio, Ciceroni a pue-
 ritia quasi magistra fuit 278
 Latine loquendi elegantia, ad
 filias eius peruenit 259. lepos in
 dicendo multus 259
 L. Crassi mors 280
 L. Crassi oratio contra Scauolā
 375. oratio in legem Caepionis.
 423. oratio qualis 270
 L. Crassi sententia erant sine
 pigmentis fucoque puerili 259.

- sermo testimonij autoritatem habebat 259
- L. Crasso dicturo eueniebant ea, quae oratori euenire debere memoria tradidit Cicero 271
- in L. Crasso erat summa grauitas, 256. item facetiarum & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos. ibid.
- L. Crasso in interpretando, in de finiendo, in explicanda aequitate nihil erat copiosius 256
- L. Crasso nihil fieri potuisse perfectius statuit Cicero 256
- L. Crasso rerum omnium palmam qua ad oratorem pertinent, defererebat M. Antonius 258
- L. Crassum poenituit, quod unquam C. Carbonem in iudicio uocauisset 272
- Crasipes e qua gente fuerit 399
- Crasipedi collocauit Tulliam filiam Cicero 398
- L. Crassus à Q. Scauola socero, & à Calio Antipatro ius civile didicit 259
- L. Crassus ad dicendum ueniebat paratus 270. annos natus unum & uiginti, C. Carbonem accusauit 272. Censor edito suo magistratos dicendi sustulit 279
- L. Crassus cuius filius fuit, & quomodo primum appellatus 322. cum esset adolescens ex accusatione C. Carbonis maximam laudem sibi peperit 257. cum Marcello inimicitias gessit 249. cum Q. Mucio Aedilitate functus est 275. defendit Liciniam uirginem cum annos XXVII. natus esset 270 in ea causa fuit eloquentissimus. ibidem. fastidiosior erat in recipiendis causis 317. in altercando inuenit parem neminem 270. in arte dicendi primus, quam in iure civili secundus esse malebat 268. in Asia Quaestor fuit 275. in causa M. Curij equitatis patrocinium arripuit 260. in Curiana causa exemplis plurimis est usus 259. in defensione M. Curij quae contra Scauolam disputauit 306. in omni fere genere causarum est uersatus 270. in institutione legis Seruilia senatum summis laudibus ornauit 279.
- L. Crassus ingenio prudentiaque acutissimus 260. inter dicendum non ambulabat 271. Turis civilis praesidium, ad causarum usum, & ad decus, atque ornamentum senectutis, iam inde ab adolescentia sibi compararat 260. ius civile definitione, genere, & partibus explicabat 259. Latine loquendi, planeque dicendi partes faciles existimat 253. M. Curij causam consularis, & paulo ante mortem defendit 261
- L. Crassus mature in locum principum oratorum uenit 270. periodos breues & contractas in oratione faciebat 275. probauit contra Q. Scauolam M. Curium heredem esse oportere 261 quare de iure respondere uolebat 268. quare de ornamentis orationis apud Ciceronem disputat 258. quibus uestigijs primum insistebat, in ijs fere solebat perorare 271
- L. Crassus Q. Metelli familiaris 245
- L. Crassus Q. Mucij Scauola Angurii filiam in uxorem duxit 322
- L. Crassus Q. Scauola Coss. 261
- L. Crassus Q. Scauolam obruit argumentorum exemplorumque copia 256. summam ingenij, & laudem, & admirationem est consecutus 270. testamentorum sententias uoluntatesque tutatus est 306. & 307. tres annos integros consularis fuit 213. triennio post M. Antonium Consul fuit 277. tria L L L. & duo M M. quomodo est interpretatus 248.
- L. Crassus, ut qui Rhetorum praecepta despiceret, existimari uolebat 270
- M. Crassi uitam scribit Plutarchus 409
- à M. Crasso omnia fere similiter atque uno modo dicebantur 347
- M. Crassus fuit aequalis Hortensii 347
- M. Crassus mediocriter à doctrina, angustius à natura instructus fuit, in principibus patronis aliquot annos fuit 347. eius labor, industria, cura, & gratia ad obtinendas causas 347
- P. Crassus 138
- P. Crassus Ciceroni amicissimus 409. huius laudes 410
- P. Crassus M. F. adolescens ad amicitiam se Ciceronis contulit 407. & deinceps.
- P. Crassus orator probatus 181
- P. Crassus ubinam perierit & quo modo 410
- Cratinus, eiusque Comedia 340
- Cratippus Philosophus Ciceronis familiaris 367. 369.
- creare consulem 97
- creticus cur dici potuit Metellus 154. 155.
- Critias 37
- Critias quis 39. in Thessalia profectus corrumpitur. ibid. & rebus nouis studet Lacedaemonijs fauit. ibid. interficitur. ibid.
- curia triginta Roma 180
- Curiana defensio tota redundauit hilaritate quadam & 107
- co 307
- curiata comitia quae 179
- C. Curiatius tribunus plebis in uincula coniecit D. Brutum & P. Scipionem consules 196. et 199.
- M. Curij & M. Coponij causa dicta est magno hominum concursu & expectatione 261. & paulo antequam Cicero in forum ad dicendum uenit. ibid.
- C. Curio 206
- C. Curio à concione uniuersa relictus 425. Imperator quando appellatus. 409. à Rubia exercitu interfectus. ibid. ingeniosissime nequam, & facundus malo publico 409. in omni genere honestarum artium indolentus & rudis fuit 323. pugnantia scribebat 329. propinator à Caesare factus sex fasces praeferebat. 409. plura uide in Scribonio. quamobrem à Cicerone derisus 409. quando Tribunus plebis 425. quo potissimum bono locum oratorum tenuit 350
- C. Curio sibi ueneficij ereptam memoriam dixit 327. tardus in cogitando 324
- Curio

INDEX

Curionem in Siciliam proprato- rem misit Caesar 408. in Afri- cam exercitum tradidit ius- sit 409	obijt 410	lius dicatur 106
Curiones unde dicti 226	Cyrus Minor Artaxerxi bellis intulit 410	Delphi maxime inclutum in ter- ris oraculum 87
Curionia sacra 226		Delphis adem pinxit Polygno- tus 127
C. Curionis de incestu oratio multis in locis est puerilis 227	D	Demades ss. an aliquid scripse- rit 58. oratorum artem sustu- lit, opibus multum ualuit. ibi.
C. Curionis aquales qui 329	Dalmatas domuit Cor. Scipio Nasica 147	Macedonum. Antipatri gratiam quasit. 58. quid de Alexandri morte dixerit. ibid.
C. Curionis in C. Iulium Casarem dicat. 323. memoria imbecil- litas 324	Damasippus Prator quos orato- res Sylla partibus fauentes in- terfecerit 435	Septies falsi damnatus. 58. ut proditor occiditur 59
M. Curium Coponius heredem instituit 260	Damasippus Q. Scauolam Pon- tificem ante Vestae simulacrum trucidauit 278. 279	Demadi quomodo responderit Demosthenes 59
M. Curius Dentatus 91. 95. eius qui citatus in delectu habendo non responderet, bona uendi- dit 95	Damasistratus pater Theopom- pi historici 119	Demadis facete dicta uaria. 59. 60
Manius Curius Dentatus. 95. de Samanitibus & Sabinis bis in eodem consilatu triumphauit 95. Pyrrhum Italia expulit ibid. nouus homo fuit. 96. Tri- bunus plebis quando fuerit. ibid.	Dare fabulam, & data est fa- bula 135	Demea filij nuptiae a Demade re- gio splendore parata 59. Demea occiditur. ibid.
Manius Curius senectutem in uita rustica consumpsit. 96. de prada hostili nihil praeter ca- dam ligneum in domum sua conuertit. ibid.	Dea persuadendi se sitauit in Pe- riculis labris 38	Demetrius Phalereus 224
Curius dictus cogitare discit 409	Deambulare 16	Demetrius Phalereus ad Ptole- maeum confugit. 62. quo tempo- re damnatus ab Atheniensibus. ibid. Consilium quale dede- rit Ptolemaeo. ibid. Athenien- sibus ex Aegypto munera mi- sit. ibid.
Cur. 7	Decedere 5	Demetrius cur suauis oratione usus 64. iuuenis audiuit senem Demosthenem 63. 415. idem eruditiss. & reip. peritissimus. 62. 63. tyrannus. Athenis a Cas- sandro constitutus 62. 63.
Cunctator, uocatus cur Q. Fabi- us 102	Decemuiralis inuidia qua. 90. 91	Demetrius Phalereus mediocri genere dicendi ceteris praesti- tit 240. primus inflexit oratio- nem, & eam mollem teneram que reddidit 240. qua oratione usus 177. uide Phalereus.
Cyliscus Tragediarum scriptor meditans a Protogene depi- ctus 129	Decemuiui cur creati 90	Demetrii Phalerei laus 62. 63
Cyneam legatum ad pacem pe- rendam Romam misit Pyr- rhus 93	Decij plebei 204	Demetrium Syrum Athenis audiuit Cicero 437
Cyneas orator cum Pyrrho in bel- lo fuit 84	Decius an Decimus Brutus le- gendum 197	Demosthenes Thucydidis 416
Cyri uita & disciplina Scauri laudibus non est anteponenda 206	P. Decius Flacci amulus 201	Demosthenis fabula Eupolidis 64
Curia ad Rempublicam Romanam gubernandam cur non erat satis idonea. 210	P. Decius Mus de sacerdotis contendit cum App. Claud. Caco 97	Democharem qualem descripse- rit Timaeus 415. eundem defen- dit Polybius. ibid.
in Curia ad Rempublicam nullum est offi- cium diligentis & moderati imperij praetermissum 210	P. Decius quando Prator 204	Demochares Demosthenis soro- ris filius 412. 415
Curia ad Rempublicam Cicero legendo con- trahit, totamque in imperio Ci- liciae explicauit 210	declamatio ante Ciceronem & Calium apud nullum anti- quum autorem reperitur 435	Demodocus in Phaeacum epulis decantauit carmina 133
Curia ad Rempublicam Plato & Diogenes Laertius fictam existimant. 210	decoctoribus lege Roscia locus erat constitutus 448	Demosthenes. 52. 53. de hoc qui- na scripserint. ibid. Demosth. orationem quam nam conficiant ibid.
Cyrus Maior senex diem suum	Dedali opus, quale intelligimus. 133.	Demosthenem accusauit Hyp- perides 55
	desse & abesse 402. 405	
	defensores optimatum qui 150	
	Definitio quid 259	
	Definitionis exemplum 265	
	de iura & iura iudicatus a Pla- tone Lyfias 53	
	de iura 54	
	deinceps 437	
	Deiotarus rex, fidelissimus & amicissimus Reip. Rom. uoca- tur 26	
	Deiotari causa defensa a Bru- to 26	
	delectandi, & auditorum ani- mos permouendi rationem, lib. 2. de Oratore tradit Cicero 299	
	delectare quid 298	
	delectare suauitatis est 157	
	delibatus ne an delibutus flos me	

- Demosthenes cuius gratia à do-
 ctis oratorum est princeps iudi-
 catus 251
 Demosthenes imitandus 417.
 418.
 Demosthenes non credebat uapu-
 lasse eum qui idipsum frigide
 referebat. 405. nullum uerbum
 insolens ponere audebat 61.
 omnes oratores, prater Phocio-
 nem & eloquentia & uita su-
 perauit 254
 Demosthenes perfectus orator.
 250. platonem & lectitasse et
 audiuisset studiose dicitur 223.
 quid dicitur respondisse ei, qui
 quasiuisset quid primum esset
 in dicendo 254. quo auctore
 Athonis profugerit. 59. 6496
 7505 à Cicerone appellatur 225
 Demostheni proximus Hyper-
 des 250
 Demosthenis fulmina 225
 Denomenes pater Gelonis 76
 Dentatus cur dictus Manius Cu-
 rius 95
 Deus similem ad similem ducit
 241.
 δεινότητις 360
 δία βάλω 340
 διαίρεσις 428
 διακομή 229
 dialectica à quo inuenta 34. an
 sit ars multi dubitant 219
 Dialecticam artem maximam
 uocat Cicero 219
 Dialectica continet omnem per-
 spiciendi scientiam 266. Orato-
 ri necessaria 434
 Dialectica quid 174
 dialectica descriptio 264. 433. offi-
 cum 256. 266
 dialecticam à quo didicit Cicero
 433.
 Dialecticam semper artem uo-
 cat Cicero 266
 Dialecticem diligenter Stoici sunt
 persequuti 174
 dialogi platonis duobus ornan-
 tur nominibus 2. & 4
 dialogica periodus 52
 dialogo qua tractantur, delecta-
 tionem asferre solent maio-
 rem 2
 dialogorum persone an sedcant 30.
 dialogum de claris oratoribus
 Cicero ante mortem Caesaris
 conscripsit 221
 Dianam sacrificantium uirgi-
 num choro mixtam tanta pin-
 xit arte Apelles, ut Homeri
 uersus superasse uideatur 131
 διαβολή 132
 διασπυρί 300
 διασπυρί Κορινθίησις Λέουλι 394
 dibapha Tyria quod usus Lentu-
 lus, improbat 393
 διαζωρί quid & cur enim cogita-
 re dictus Curtius 7
 dicendi genera qualia mortuo
 Demosthene & equalibus 61
 dicendi genera sepe dependent à
 natura & uoluntate 158
 dicendi genera tot, quot oratoris
 officia 63
 Dicendi modus Ciceroni fami-
 liaris 224
 dicendi studium propriū Athe-
 narum fuit 80. 81
 in dicendo quæ sunt efficienda
 oratori 297. quid obseruare cō-
 ueniat 206. quod uitium est o-
 mnium maximum 297
 dicentes ab oratoribus separat
 Cicero 289
 dicere bene quisnam potest 28
 dicere Dictatorem 97
 dichoreo quomodo utitur Cicero
 12. 19.
 Dictator unde dictus 90
 Dictaturam M. Valerius prius
 deposuit, quam secessio in sacro
 monte facta esset 90
 Dictaturam sibi delatam cur nō
 receperit C. Varro 139
 Didymus Chalcenterus in Cice-
 ronem scripsit 439
 Didymus Ciceroni parum ami-
 cus 6
 dies ne sine linea, à quo? 130
 dignitas quid 7
 digredi & digressio 157
 digressio ornandi causa fit 157
 diligentia nimia sepe nocet 128
 Dinarchus 55. Corinthius fuit
 Sostriati F. 57. Theophrastum
 audiuit, & Demetrio Phale-
 reo familiaris. 58. cum Cassan-
 dro amicitiam habuit, et qua
 ratione sibi diuitias compara-
 rit. ibid.
 Dinarchus cuius fuerit, 81. ob
 quam causam accusatus 58.
 Chalcidem in exilium abiit.
 et reuocatus opera familiarium
 Theophrasti. ibid.
 Diodotum Stoicum familiarem
 habuit Cicero 433
 Diodotus Stoicus cecus multis
 annos docuit 434
 Diogenes Laertius fallitur 36
 Diogenem Stoicum audiuit La-
 lius 160
 Dionem egiēdam curauit Phi-
 listus historicus 119
 Dionysodorus quo tempore fue-
 rit 45
 Dionysius Magnes Ciceronis fa-
 miliaris 438. 439
 Dionysius Thrax 85
 Diophanes Mitylenæus Rhetor
 190. 193. idem necatus 194
 Dioscorides Sophoclis mortem de-
 fleuit 9
 discendo mēs hominis alitur 432
 discipuli Socratis doctiores qui 46
 discordias inter patres & plebē
 quis sedauerit 90
 dispositio locorum facillime in
 dicendo uictoriam parere po-
 test 252
 dispositionis definitio et 251
 251
 disputandi ratio uetus & So-
 cratica quæ 46
 disputantium mos, & menda-
 cia 87
 differendi ratio quot habeat par-
 tes 220
 dissimulare artem, caput artis
 est 50
 Dives appellatus fuit P. Crassus
 139
 diuisio breuitatem amat &
 cur 83
 diuitibus quandoque pauperes
 in comitijs superiores 179
 Diuitis cognomen unde habue-
 rit P. Licinius Crassus 182
 DIXI in fine orationum usur-
 patum ab Oratoribus 155
 docere fabulam 135
 docere, siue probare aliquid co-
 nantibus, quod dicendi genus
 maxime conuenit 298
 doctis hominibus cum populo nū-
 quam dissensio de bono oratore
 fuit 297
 doctor, ordinem naturæ, quoad
 fieri potest, sequitur 122
 doctoris intelligentis est uidere
 quod ferat sua natura quenque
 314.
 doctorum & multitudinis diffe-
 rentia

I N D E X

rentia, in oratore uel probando, uel improbando 299. & 304.	haustum uenenum euomuit. 392. Corfinij à Cesare captus est, & ab eodem incolumis remissus, auro restituito. ibid. ad Massilienses & inde ad Pompeium profectus, eadem in acie Pharsalica occubuit. ibid. de hoc male sentiunt Sallustius et Suetonius. ibid.	rint apud Romanos, qui 172. <i>Drusus</i> 34. 11. 172
doctorem hominum certa quadam aetate 60	Domitius in senatu lusit Appium 389. iuuentutis princeps cur appellatus à Cicerone, eiusdemque pudor 390. populares in sanas semper contempsit. ibid. & 391	E
doctrina exquisita quibus nominibus uocetur à Cicerone 27	L. Domitius Aenobarbus quo tempore Prator fuit, & quando uirso Numidicos & uenatores Aethiops in Circo dedit. 391. Gabinius cur oppugnauerit. ibid. De Ciceronis supplicationibus cur inique trāsigni uolebat. ibid.	Ecce, quibus in rebus utitur Cicero 228
doctrina magnum adiuumentum adfert in dicendo 205	Domum redeamus quid 287	Gracorum in e productum sepe uertitur 45
Doctum & eruditum Cicero saepe coniungit 267	Domus M. Fuluij Flacci euerisa manubijs Cimbricis postea à Q. Catulo adornata 202	<i>imor</i> 216
Dolabella reum fecit Appium 389.	Doryphorus Polycleti artificum uelut canon 423	<i>idoc uidetor</i> 166
Dolabella Consuli Ciliciae prouincia Consularis constituta 441.	<i>Drusi</i> 99	<i>idoc</i> 21
Pratori Sicilia pratoria prouincia constituta 441	<i>Drusius</i> 54	<i>idoc</i> 16
Dolabella quando fauerit Caluis 401	M. Drusi & C. Gracchi apud Ciceronem quarto de Finibus fit collatio 205	Elis urbs & regio 45
Dolabella, Tulliam filiam collocauit Cicero 398	M. Drusi leges omnes uno S. C. sunt sublatae 333. responsio ad Rubrium collegam 332	elleboro à morbo comitali liberatus est M. Drusus 332
Dolabellam accusauit & damnauit Scaurus 441	M. Drusus C. F. 204. 205	Egnatius Venetus 360
dolor naturalis omnibus oratoribus inesse debet 171	M. Drusus grauis orator 329	Egnatius praeceptor Corradi 144
dolor summum malum Epicureis 10	C. Drusus, M. Lini Druso fratri oratione & autoritate penè par, sed maior aetate fuit 205.	elephantos quatuor primus Romanam duxit Mancus Curius Denatus. 95. eosdem cur Lucas boues uocauerunt. ibid.
domestica plerumque sordent 130.	M. Drusus Pontifex 333	elocutionis descriptio 252
domesticus labor quis 170	M. L. Drusus Prator Urbanus fuit, idque testimonio Auctoris Rhetorices ad Heren. comprobatur 205. Consulatū egit cū L. Pisone. Anno ab V. C. sexcentesimo quadragesimo secundo. ibidem.	eloquens quis dicatur à Cicerone 63
domicilium eloquentiae quod 75	M. Drusus Quaestor in Asia, quare nullis insignibus uti uoluit 332. quid dicere solebat 332	eloquentia, est copiose loquens sapientia 29
Domitias familias duas fuisse refert Suetonius 281	Tribunus plebis decessit 332	eloquentia ex quibus paritur 27
Cn. Domitij autoritas 281	Ducarius Insuber Flaminiū interfecit 101. 102	foro & iudicij est nata 432
in Cn. Domitio satis fuit orationis atque ingenij, quo & magistratus personam, & consularem dignitatē tueretur 280	duo nomina qui tantum habuerint apud Romanos, qui 172.	Eloquentia homines saepe ignobiles consulatum sunt consecuti 268
Cn. Domitius Allobrogibus Aernisque superatis, elephantō per prouinciā inuectus est 281		eloquentia lumen ingenij 103. patris cornes & otij socia 75. 76
Cn. Domitius, C. Cassius Coss.		eloquentia prudentiam completur 37. 38. 39. qua ratione comparatur 228. recte dicta est flexanima 256. res difficillima 30 a quibus laudata. ibid. & 31. semper in Republica Romana primas tenuit 264
Cn. Domitius Aenobarbus Censuram cum L. Crasso administrauit 275. cur M. Scauro die dixit multamque irrogauit 281. in oratorum numero non fuit 280. item uir clarissimus 281. ius sacerdotum subrogandorum à collegis ad populum transtulit 280. Pontifex maximus populi suffragio creatus est 281. quibus consulibus Tribunus plebis fuit 280		in eloquentia semper plurimum fuit gratia 268
L. Domitius Aenobarbus. 390. 391. 392		eloquentia sine prudentia esse non potest 71
L. Domitius à Cesare obsessus,		eloquentia tota Asia peregrinata est 83

INDEX

eloquentia effectus	256.297	ἐπιφώνησις primus ostendit Pro-	exconsules, exprobratores qua rato
eloquentia & iuris civilis vicini-		tagoras 77.	ne dicti 442
tas à L. Crasso demonstratur		Epicurei hominum genus mini-	Excecidides pater Solonis 36
269		me aptum ad dicendum 238	exemplum fortitudinis immu-
eloquentia laus in elocutione 376		Epicurus Platonis, Aristotelis,	liere 193
in partibus elocutionis maxi-		Theophrasti orationis ornamen-	exercitatio quæ 32
me continetur 326		ta neglexit 238. primus docuit	exercitatio quantum conferat.
eloquentia perfecta fons contine-		grammaticam 33. Socratis iro-	430.
tur literis 444		niam reprehendit 420.422	ἐξέταστα 437
eloquentiam, dicendi laudem se		ἐνδιδέσθαι 45	exigunt reges exactos quid 89
pe uocat Cicero 158		epularum mos apud maiores	exilitatem de industria conseque-
eloquentiam uarijs modis Cicero		quis 137	batur Calvus 412
solet describere 220		equitum census quis 448	exordium quomodo 361
eloquentissimus. C. Carbo 204		equitum peditumque centuria	Ex. R. nota quid denotet 89
eloquentium iurisperitissimus L.		180.	
Crassus 256		ἐπιζήσαντι ἑὶ δὲ δὲ dictus Protago	
ἐμπεδιστής 40		ras 77.	
Empedocles dicitur ab Aristote-		ἐπισκοπῆς λόγος ab eodem primum in	
le rhetoricam inuenisse 34		uenti. ibid.	F Aelolicum digamma uocatur
Empedoclis discipulus fuit Gor-		Erycius Sophoclis mortem defle-	316. et pro u saepe ponitur. ibid.
gius Leont 42		uit 92	Fabij unde dicti 102
Empedocles an artis rhetorica in-		esse uideatur, in fine periodi 36	Q. Fabius Labco 149.152
uentor fuerit 77		ἐνδύει 46	Fabius Maximus 98. & 102
ἐμπροσθεν τοῦ ἀπὸ φησὶ 120		ἐνδύει καὶ παρὰ τὴν ἀντιφρόνησιν differentia 177	Q. Fabius Maximus Seruilia-
ἐνδύει 16		Eubulus 60	nus 151
endiadis figura 35		Eubulus Spintharus Aeschi-	Ser. Fabius Pictor 149.151. An-
Ennius 144		nem defendit contra Demo-	nalium scriptor 151
Enny testimonium de Cethego.		sthenem 56	Q. Fabius Rutilianus uocatus
103.104.105. Ennium summū		Euathlus quanti didicerit rheto-	Maximus, cur 90
poetam uocat Cicero 104		ricen à Protagora 33.44	Fabricij factum de perfuga ex
Q. Ennius cum quo militauit in		εὐαθλὸς 229	Pyrrhi castris laudatum à Se-
Aetolia à quo ciuitate donatus		Eucelus poeta ante Homerum	nato 93
144. quando natus.132. contem-		132.	C. Fabricius legatus missus ad
psit meteres Latinos, quo tempo-		Euenus poeta Elegiacus praece-	Pyrrhum de recuperandis ca-
re mortuus 138.		ptor Philisti 118	ptinis 91
enucleate 54		ἐλπίς 49	Fabricius legationis ad Pyrrhū
enumeratio quot partibus consta-		ἐρώμενος Lacedaem. à Platone com-	princeps 94
re debet 327		mendata 68	C. Fabricius Luscinus 93. huius
Epaminonda sententia in Epist.		ἐρώμενος 454	paupertas tolerabilis fuit. ibid.
Nuncup.		Eupolis Comicus, ac eius comæ-	quid Samnitibus aurum et ar-
Epaminonda uitam qui scripse-		dia quales 340	gentum afferentibus responde-
rint 82. per o, & non u, hoc no-		Eupolis poeta Comicus 64. 65.	rit. ibid. a Pyrrho corrumpi nō
men scribi debet. ibid.		huius interitus uariè tradi-	potuit. ibid.
Epaminondas doctus fuit 80.82		tur 65	Fabricius qualis fuerit Romæ
ἐπὶ τῶν ἀλλήλων frequens Ciceroni 24.		Eupolis poeta, quid de Pericle	94. de Pyrrhi uictoria nunti-
66.230.		104	ta quid dixerit. ibid.
ἐπὶ τῶν ἀλλήλων 12		ἐπὶ τῶν ἀλλήλων 49	fabulas primus Romæ docuit Li-
Ephefius ad adoptionem fuit Apelles		Eutropius bellum Achaeorum	nius Andronicus 133
129.		describit 172	facere quid propriè 98.99
ἐπιτάφιος orationes Graeci non ha-		Eunuchus Terentij quando acta	facere cum aliquo 304
buerunt, nisi de uiris qui bello		100	facere una 304
perissent 111		Euripidis mors à quibus poetis	faceti & salsi sunt Attici 413
ἐπιτάφιος, uel ἐπιτάφιος, cur uocatus		est carminibus deserta 9	facetiærum genera duo 291
Timæus Taurominitanus 115		Euripidis opera correctæ petijt	facetissimus fuit Cicero 446
Ephorus 314.315		ab Atheniensibus Ptolema-	facetus fuit Demades 60
ἐπιφύλαξις 35.229.		us. 3	factores quos uulgus, Latini pro-
ἐφύλαξις 16.		Eusebij error 437	curatores appellabant 24
ἐπιστολή 12.		Euthydemus quādo docuerit 45	Falernum uinum commendat
			tum. 416. nimis uetus nocet. ibid.

- fames septem annos in Iudæa. 60.
familia. 162
familie duæ eiusdem nominis reperiebantur Romæ. 112
C. Fannij duo, C. Marci filij. 182
C. Fannij historia seu annales. 474.
Fannij plebeij fuerunt. 134
C. Fannius an in lib. de Rep. à Cicerone introductus sit. 25
Fannius & L. Cotta inter mediocres oratores referuntur.
C. Fannius Lelij gener, Stoicus, & Panætij auditor fuit. 220
C. Fannius patronus fuit. 186
fasces sex Proprator prætulit Curio. 409
fasces summittere quid. 28
Fauni qui & unde dicti. 113.
Faustus Victor. 48
Febre quartana liberatus Q. Fab. Max. in acie. 198
de fece haurire. 360
femina peregrinata male solet audire. 84
Femine ut laudarentur quo tempore institutum & cur. 111.
femur ferire inter dicendū quid 406.
ferrea ætas quæ. 60
Feruidum dicendi genus. 202
Figura tres dicendi in Carbone. 195.
filij olim in gremio matris educabantur. 321
C. Fimbria ad Cn. Octavianum et L. Corneliū Cinnam Consul les ætate peruenit. 235
C. Fimbria bonus autor in senatu fuit & iccirco Mariane factionis inimicus. 236. diligētia, uirtute animi atque uita bonus autor in senatu fuit. 234
in iure civili minime rudis. 235. M. Crassi equalis & inimicus fuit. 347. eius dicendi consuetudo. ibidem. Mariane factionis fuit. 188. Patronus luculentus, asper & maledicus. 234.
C. Fimbria mors, eiusque audacia 349
C. Fimbriam à Marianis interfectum cum Floro credit Corn. radus. 236. uide Plautius.
Fistulas, quibus aqua suppedi-
tabatur Iouis Optimi Max. templis præcidi imperauit Marius. 338.
L. Placcum ioci oportunitate de criminibus exemit Cicero. 446.
Flagitare. 24
Flamen Albinus in numero est habitus disertorum. 244
Flamē Dialis, Martialis, Quirinalis. 99. à quo instituti flamines. ibid. unde dicti. 99
Flamines maiores qui. 99. et qui minores.
C. Flaminius. 98. 100. & 101. de hoc multa populo semper stuit. 102. 138
Flaminius an Flamminius scribendum. 100
Flaminius, quam legem tulerit contra senatum. 102
T. Flaminius Latine diligenter est locutus. 205
M. Antonius Flaminius Foro cornelienfis. 43.
C. Flauius Fimbria consul fuit. 235.
C. Flauius Fimbria, L. Valerij Flacci Consulis legatus fuit. 349. cum in Bithynia apud Nicomediam interfecit. illū undecimo die cepit, et euerit 349. Tribunatum plebis petijt, & repulsam tulit. ibid.
Flori error. 153
Florus quo loco bellum Achæorum describit. 172
Flos delibutus populi fuit Cor. Cethegus. 103. & deinceps.
fœdus cum Gaditanis quo tempore est uel renouatum uel iclum. 242
fœtus quando reprimitur. 22
Forensis labor, quis 170
forma ualidissima quæque in fœminis placuit Homero. 176
formæ sententiarum & orationis quæ Ciceroni. 114. et. 123. à Grecis uocantur ὀξύγλωσσοι. 114
Formas idem esse quod partes negat Cicero. 265
Formosum pro formoso cur aliqui scripserint. 6
fortis oratio. 164
Fortitudinis exemplum in Cornelia Tib. Sempronij Gracchi uxore. 193
Fortuito & casu quæ fiunt semper non sunt parata. 208
fortunatè uixisse qui dicantur 24.
forum, lux & theatrum ingenij. 48
Franciscus Bolognetus. Epist. nuncup. 60
Franciscus Robortellus. 60
frenis cur indignisse dicatur Theopompus. 120
frons in dolore percuti solet. 406
fucatus color, & fucum facere. 61
fulgurare & tonare dictus est Pericles. 65
M. Fuluium Consularem eiusque duos adolescentulos L. Opimius oppressit. 233
M. Fuluius Flaccus quando consul. 202. idem cur Superbus dictus. ibidem.
M. Fuluius Nobilior de Aetolis triumphauit. 199. Catoni pro Galba respondit. ibid.
Q. Fuluius Nobilior 148
Ser. Fuluius. 149. 151
S. Fuluius Flaccus. 225. 226.
funebribus laudib. initiata historia, & cur. 112
Fursano successit Posthumus in Sicilia. 396
Fursidius eques Romanus à L. Pisonē suis debitoribus est ad dictus. 210
Furij, qui olim Fufij. 201
A. Furium Antiatem fuisse docet Gellius. 241
L. Furius Philus continentissimus & modestissimus. 201.
A. Furius poeta uetus. 241
L. Fufius. 331
Q. Fufius Calenus. 363
futura Reipub. prædixit Cicero. 12
G
Gabinia lex. 97
C. Galba cecidit in ipso cursu. 231
Consul non fuit. 233
Ser. Galba Consul ut aduersus Viriatum mitteretur obtinere non potuit. 167
C. Galba cum pro sese dixisset fuit oppressus. 232
Ser. Galba eloquentia præstitit. 152. 181. 421. 422.
C. Galba fratrem unum habuit. 231.
S

INDEX

- Galbamelius dixit quam scripsit. 172
- Galbae perfidia taxatur. 167
- C. Galba primus ex collegio sacerdotum iudicio publico est condemnatus. 232. P. Crassi gener. 231. quamvis male scripserit, in dicendo tamen summus fuit. 218. quo tempore uixit. 231. Serui eloquentissimi uiri filius fuit. 231. tutorem orbitati puerorum instituit Pop. Romanum. 168. uehemens & ardens in dicendo. 164
- in Galba uis incredibilis dicendi. 167
- Galbae & Lelii mentis collatio. 170.
- Galba Oratio qualis plerumque fuit. 169
- Galeotus Bosius. Epist. Nuncup. Gallia provincia obuenit L. Domitio, quando. 392
- Galliam provinciam Cicero in concione deposuit. 448. 449
- Galliam ulteriorem Pompeio adiuuante C. Iulius Caesar subegit. 328
- M. Gallius frater Q. Gallij. 405.
- Q. Gallio quid crimini dedit M. Calidius. 402. & 405
- Q. Gallium Cicero reum ambitus defendit. 405
- Q. Gallius quando gladiatorum dederit. ibid. quando Praetor fuerit. ibid.
- Gallus legerat Caesar in Senatuum. 377
- Gallus, Asinius male uolebat Ciceroni. 6
- L. Gellij atas in magnos oratores incidit. 287
- L. Gellius bello Piratico Pompeij legatus fuit. 288. Chrysum acerrime pugnantem praelio oppressit. 288. Ciceroni ciuica corona deberi a Rep. dixit. 449
- L. Gellius, Cn. Cornelius Lentulus Coss. 288. ex Pratura Proconsul in Graciam uenit. 288. Proconsul quare ratione dictus. 365.
- L. Gellius Publicola, omnibus honoribus ad Cesuram usque defunctus est. 288
- Gelon Sicilia tyrannus. 76
- generis appellatio seu significatio quae. 136
- genus aliquando qualitate multiplex. 136
- Geometria a quibus inuenta. 34
- Georgius Agricola. 60
- Gerardus Landrianus quo loco Ciceronis Brutum inueniunt. 3
- gestus & motus artificiosus in Hortensio. 425
- gigans & atlans cur perperam a quibusdam scribebatur. 6
- Glauco Rhegini de Poetis liber cui acceptum referendum. 79.
- Glaucoippus a patre Hyperide domo eiectus. 55. patris ossa sepe lienda curauit. ibid.
- de Gloria duos scripsit libros Cicero. 29
- gloria fructus uirtutis. 29
- gloxus quid. 177
- Gorgia responsum de sua senectute. 42
- Gorgiam & Hippiam et alios cur laudauit Socrates. 420.
- Gorgias legatus cum Tisia mittitur Athenas. 77
- Gorgias Leontinus. 41. 42. quibus figuris usus in oratione. 122
- quid indicauit oratoris maxime proprium. 75. quot uixerit annos. 43. sibi statuam auream in Delphis posuit. 33
- C. Gorgonius. 294
- Gothorum & Longobard. tempora qualia. 60
- C. Gracchi, etas. 229
- T. Gracchi amicos quis Urbe propulerit. 175
- Tib. Gracchi corpus in Tyberim Lucretius Aedilis misit. 292
- Gracchi dissipauerunt Rep. 19
- C. Gracchi immaturo interitu, res Romanae Latinaeque literae damnum fecerunt. 228
- Tib. Gracchi intercessio pro Scipione quando facta. 145
- C. Gracchi laus. 228
- Gracchi non tam in gremio quam in sermone matris sunt educati. 319
- C. Gracchi operibus extrema manus non accessit. 228
- Tib. Gracchi Oratio Graccae apud Rhodios. 144
- Gracchi qui Repub. uexauerunt quibus parentibus nati. 146
- de P. Graccho. Gracchorum auro paterno, nihil reperire potuit Corradus. 230
- C. Graccho molestus fuit Q. Tullio. 218. quietem agenti quae sibi uisus est dicere frater Tiberius. 229
- C. Gracchum quid ad expetendum domesticus sanguinis poenas excitauit. 229
- C. Gracchus. 206. acule multa excogitauit & scripsit. 230
- Tib. Gracchus a quo interfectus. 365. de Sardinia triumphauit. 145.
- C. Gracchus diligentia Corneliae matris fuit edoctus. 229. fratre ingenio longe fuit praestantior. 228.
- Tib. Gracchus in Tribunatu interfectus. 190. idem a matre doctus. ibidem.
- C. Gracchus legem privilegij similem tulit. 232. Quaestor cuius. 174. P. Popilium uis expulit. 231. quam legem tulit. 80. quamobrem ad Tribunatum non est admissus. 205
- Gracchus quando a bonis desinuerit & quare. 191. Idem quando & quo auctore occisus. ibid. quando interfectus. 194
- Ti. Gracchus quando interfectus. 177. 196
- T. Gracchus quo duce occisus. 197.
- C. Gracchus quo tempore floruit. 229. Remp. satis tranquillam perturbauit. 228. sublatus est repente ibidem. tibi cinem adhibuit qui ipsum a contentione remoueret. 229
- Tib. Gracchus ubi & quomodo occisus. 200
- C. Gracchus uehemens discendi genus coluit. 230
- Gracchus an Gracchus scribendum. 144
- gracile corpus ut plurimum infirmum. 438
- gracilis. 116
- gracilitas & infirmitas corporis in Cicerone inuene. 437.
- Graccae uerba Cicero Latinis raro admiscuit. 21
- Graecarum literarum Studium immensum in Crasso. 183
- Graccae cur Cicero saepe loquatur. 178

I N D E X

- in epist. ad Atticum . 21
 Graece declinauit Cicero . 29
 Graeci in honorem Q. Mucij se-
 stum diem quem Mucia nomi-
 nabant constituerunt 214
 Graeci quando Romanos doctrina
 & omni literarum genere
 superarunt 43. 227
 Gracia eloquentia studio incen-
 sa 33
 Gracis Latinisque literis erudi-
 tus D. Brutus M. filius . 197 .
 item Q. Maximus L. Pauli
 nepos ibidem.
 Gracis literis eruditus Tib. Grac-
 chus à Diophane Myrtenaeo .
 190
 Gracorum lenitas in dicendo in
 quo primum oratore Latino ap-
 paruerit 172
 Gracorum propinandi in conui-
 uis mos 72
 Grammaticam primus docuit
 Epicurus 33
 grande in oratione quid 54
 Grandiloqui & uehementiores
 166
 grandis est Demosthenes 414
 Granij responsio aduersus P. Sci-
 pionem Nasicam 232
 De Granio pracone multa scri-
 psit Lucilius 274
 Marius Gratidianus à subsellis
 in rostra profectus 419
 M. Gratidius doctus Graecis lice-
 ris, et Ciceronis propinquus 283
 M. Antonij praefectus in Cili-
 cia quum esset, est interfectus .
 283. M. Marj Gratidiani pa-
 ter, C. Fimbriam accusauit .
 283
 Grauitas in L. Crasso tanta fuit,
 ut eius etiam sermo testimonij
 auctoritatem haberet 259
 Grauitate parem M. Scaurus
 non habuit quenquam 209
 γρηγορία 32
- H**
- Habere cognitum quid, & qui
 ita sunt locuti 262
 habere pro derelicto 372
 heredem secundam instituere
 Ciceroni quid 305
 heredes instituti & substituti
 qui dicuntur 305
 Harpalus dicitur pecunij De-
 mosthenem corrupisse 55
 ἡρώδης τῆς πόλεως ἑταῖρος Terentij quan-
 do acta 146
 ἡδυσμένος ἀποπληξίας uocatus Nestor
 67 .
 Hegesias Cyrenaicus philoso-
 phus 415
 Hegesias Lysiam imitari stu-
 duit 116. 415
 Hegesias Magnesius Asiatici
 stili inuentor. 415. laudatus à
 Varrone. ibid.
 Hegesias Magnesius historicus
 qualis in dicendo fuerit . 412.
 413. 415.
 Helenam cum pinxisset Zeu-
 xis, quos nam Homeri uersus
 attexuerit 126. eandem cur
 meretricem uocarint Graeci
 ibid.
 Henricus Clareanus 60
 Hercule auersum maxima pin-
 xit arte Apelles 131
 Hercules Gallicus quam re
 animos ducebat & flecebat
 106
 Hercules in fouea cōcubuit cum
 ea, ex qua Fabie gentis prin-
 ceptus natus est 102
 Hercules ad aram maximam fa-
 miliare sacerdotium fuit Poti-
 tia gentis 92
 Herenij plebei fuerunt 281
 M. Herennius in mediocribus
 oratoribus Latine & diligen-
 ter loquentibus numeratus est
 280
 M. Herennius L. Philippum in
 Consulatus petitione superauit
 280
 Hermagora disciplina inops ad
 ornandum, sed ad inueniendū
 expedita 381. 382
 Hermagora praecepta qualia
 396
 Hermagoras quo loco posuerit
 τὰ περὶ βασιλῆως 157
 Herodicus quo tempore fuerit 45
 Herodoti historiarum epitomen
 scripsit Theopompus 120
 Herodotus quo dicendi genere
 usus 40
 Hesiodi praeceptum de remunerā-
 do amico 20
 Hesiodus cuius fuerit
 ἡρώδης τῆς πόλεως ἑταῖρος 45
 hic 30
 Hierocles Alabandensis 83. 451
 Hieronymus Crassus, in Epist.
 Nuncup.
 Hieronymus Saulius, in Praefat.
 Hieronymus Vida 60
 Hiero quo tempore regnarit Sy-
 racusis 76
 hilaritas cur in Lelio celebratur
 160
 Hippias Diopithis F. Hegesida-
 mi discipulus ac huius insignis
 memoria 44
 Hippia laus
 Hippias Eleus 41. 81.
 Hippium Argos 82
 Hippocrates Siciliae tyrānus 76
 Hippomachus interficitur 39
 Hippodames Milefiorum temp.
 constituit 75
 C. Hirrum superauit Calius 401
 Hispania provinciam in pratu-
 ra Lætulus Spinter habuit. 393
 historia à pura & illustri breui-
 tate commendatur 379
 historia qualis esse debet 415
 historia uitiata funebribus lau-
 dibus, & cur 112
 historica periodus 52
 historia finis quis Luciano. 1. leges
 quae 71
 Historia peritissimus fuit Cice-
 ro 277
 Historia scriptor Fannius 187
 Historiam in qua scriptum sit
 Q. Tuberonem Triumuirum
 fuisse adhuc quaerit Corradus
 217
 historiam quo genere scripserit
 Demochares 412
 historiam scribere summi est ora-
 toris 415
 Homerus 33
 Homeri octo fuerunt 68
 Homeri uita qui scripserint 67
 Homerum qui poeta praeceffe-
 rint 132
 Homerus cur Nestori & Vlyssi
 multa tribuat 67. omnes exor-
 nationes uerborum & senten-
 tiarum omnesque dicendi fi-
 guras cōplexus est Homerus .
 ibid. omnibus eloquentia parti-
 bus exemplum & ortum de-
 dit 67. quibus temporibus fue-
 rit, obscurum ibid. & cur 68 .
 ornatus in dicendo. 67. omnes
 exornationes uerborum & sen-
 tentiarum habet & magnilo-
 quentiam. ibid.

INDEX

<i>Hominem eundem semper uitae</i>	<i>liber</i>	426	<i>à Demosth.</i>	57
<i>renorem seruantem Aegy-</i>	<i>Q. Hortensius inter suos aequales</i>		<i>ἐπὶ μνησίου</i>	216
<i>pti lyra depicta signabant</i>	<i>longe praestitit 343. memoria pol-</i>		<i>ἐπὶ ὁδοῖς</i>	157
<i>Homo nouus Quint. Pompeius à</i>	<i>lebat. 425. 427. Messalam quod</i>		<i>ἐπὶ μνησίου</i>	73
<i>Cicerone appellatus</i>	<i>defendisset, male audiuit</i>	426	<i>ὅτι ἐπὶ τῶν ἀποτέρον</i>	81
<i>honestus & honoratus quis</i>	<i>Hortensius mirifice laudatus</i>	425.		
<i>honos</i>	<i>& deinceps</i>			
<i>Horatiae leges</i>	<i>Hortensius mollis fuit</i>	427.		
<i>Horatiana personae olim a quo-</i>	<i>ibid. plura de eodē. multas edi-</i>		<i>Iacobus Grifolus</i>	60
<i>dam collecta, in Praefat.</i>	<i>dit orationes 450. cur idem ado-</i>		<i>Ialysus quis</i>	128
<i>Hortensii scripta nulla extāt in-</i>	<i>lescens in dicendo magis florue-</i>		<i>iam</i>	239
<i>signis tamen si orator</i>	<i>rit quam senior 451. ob quod fa-</i>		<i>iamque frequenter apud poetas,</i>	
<i>Q. Hortensii flagrantissimum</i>	<i>Etum Populo Romano gratus.</i>		<i>apud oratores rarius inuenitur</i>	
<i>studium 425. ingenium admo-</i>	<i>426. quē habuerit in consulatu</i>			
<i>dum adolescentis, ut Phidias si-</i>	<i>collegam. ibid. orator orna-</i>		<i>ignis optimum condimentum</i>	44
<i>gnum simul aspectum & pro-</i>	<i>tus & acer 440. princeps in se-</i>		<i>iliensis cuiusdā responsio facta C.</i>	
<i>batum est 343. mortem acerbe</i>	<i>natu, causari rex in foro fuit</i>		<i>Embria sibi immodicē gratis</i>	
<i>tulit Cicero 3. & 4. & ab eodē</i>	<i>452. quando mortuus 9. quan-</i>		<i>lanti, quod illum feliciter &</i>	
<i>in augurum collegium adopta-</i>	<i>do natus & quando mortuus</i>		<i>brevi tempore expugnasset 349</i>	
<i>tus</i>	<i>450. quando studium remisit</i>		<i>illustres qui uocentur</i>	3
<i>Hortensii plebeyi fuerunt et Tri-</i>	<i>443. quantum reliquerit here-</i>		<i>immortalitate dignissima Corne-</i>	
<i>buni pleb.</i>	<i>di 42. senex sibi effugere non</i>		<i>lia Gracchorum, quare</i>	193
<i>Hortensii unde dicti. 5. & Hor-</i>	<i>potuit 426. uillam habuit ad</i>		<i>impedium</i>	23
<i>tesius qua ratione à nonnullis</i>	<i>Baulos, & aliam in Laurenti</i>		<i>imperator debet esse dicendi peri-</i>	
<i>scribebatur</i>	<i>agro cum hylia magna</i>	426	<i>tus</i>	75
<i>Hortensio florente mortuus</i>	<i>Q. Hortensius undeviginti an-</i>		<i>Imperatores bellicosos plusquam</i>	
<i>Crassus</i>	<i>nos natus primū in foro dixit,</i>		<i>pateram & salinum ex argen-</i>	
<i>Hortensio intimē utebatur At-</i>	<i>L. Crasso Q. Scouola Coss. 343.</i>		<i>to habere uetabat Fabricius</i>	94
<i>ticus</i>	<i>mortuus est L. Paulo, C. Mar-</i>		<i>Imperatori uera eloquentia ne-</i>	
<i>Hortensio propemodum equalis</i>	<i>cello Coss. ibidem</i>		<i>cessaria</i>	39
<i>Sisenna</i>	<i>hospitis nomen effugere non po-</i>		<i>Imperator qualis esse debeat, in</i>	
<i>Hortensium collegam & fami-</i>	<i>cuit Theophrastus</i>	64	<i>oratione pro lege Manilia de-</i>	
<i>liarē suā cur uocet Cicero</i>	<i>hostias ad sacrificium quis prae-</i>		<i>scribit Cicero</i>	252
<i>Hortensium cur Cicero modo lau-</i>	<i>bat</i>	72	<i>Imperatorum sapientia saepe con-</i>	
<i>dat, modo uituperat 6. 34. cur</i>	<i>C. Hostilius Mancinus quando</i>		<i>stituta consilij diuinis</i>	372
<i>commendat Cicero</i>	<i>consil.</i>	176	<i>inambulare</i>	16
<i>Hortensius</i>	<i>Humerorum raro decens aliena</i>		<i>inauditum & insolens uerbum</i>	
<i>Hortensius adolescens orsus est</i>	<i>tio atque contractio</i>	255	<i>tanquam scopulum fugiendū</i>	
<i>dicere in foro</i>	<i>Hyperboli Atheniensis improbi-</i>		<i>consuit Caesar</i>	413
<i>Hortensius aliquādo cognomē</i>	<i>tatem ueteres Atticorum co-</i>		<i>inauguratus</i>	7
<i>Q. Hortensius annos quatuor et</i>	<i>mædia notauerunt</i>	335	<i>incessus peroranti qualis maxi-</i>	
<i>quadraginta in patronorum</i>	<i>Hyperbolus lucernarū faber quo</i>		<i>me conuenit</i>	255
<i>numero fuit 343. Augur fuit</i>	<i>genere mortis interijt</i>	339	<i>incessus rarus in oratore non im-</i>	
<i>426. Ciceroni in periculis ad-</i>	<i>ἐπὶ μνησίου</i>	230	<i>probat</i>	271
<i>fuit 426. cum Sisenna & Lu-</i>	<i>Hyperides 55. quibus usus prae-</i>		<i>incisum quale nam esse debet</i>	52
<i>cullo de Graece Latineque scri-</i>	<i>ptoribus. ibid. argutus & ac-</i>		<i>incitatum in oratione</i>	54
<i>bendo uenit in contentionem</i>	<i>mine ualuit ibid. notatus à Lu-</i>		<i>inde</i>	437
<i>428. cur Verris defensionem</i>	<i>ciano, ibid. Demosthenem ac-</i>		<i>index animi oratio</i>	174
<i>omiserit. 443. diues uidetur</i>	<i>cusauit. ibid.</i>		<i>Indi iure non scripto usi sunt</i>	68
<i>fuisse</i>	<i>Hyperides facetus satis habeba-</i>		<i>indoctos homines bene dicere non</i>	
<i>Q. Hortensius, & Metellus</i>	<i>tur</i>	414	<i>mirum</i>	175
<i>Coss.</i>	<i>Hyperides sibi linguā cur absci-</i>		<i>industria multa sub se cōprehen-</i>	
<i>Hortensius in bello quando miles</i>	<i>derit. 55. quando electus trierar-</i>		<i>dit 228. et quanam cōplectatur</i>	
<i>& Tribunus militum</i>	<i>chus. 56. contra Demosthenem</i>		<i>27. unde dicta. ibid. & 28.</i>	
<i>Hortensius in partitionibus cau-</i>	<i>scripsit. ibid.</i>		<i>ingenij appellatione quid denote-</i>	
<i>sarum Ciceroni semper perorā-</i>	<i>ἐπὶ τῶν ἀποτέρον</i>	340	<i>tur</i>	106
<i>di locum reliquit</i>	<i>ἐπὶ μνησίου</i>	256	<i>ingenij cuiusmodi motus esse de-</i>	
<i>Hortensius inscriptus Ciceronis</i>	<i>ἐπὶ μνησίου cur uocetur Aeschines</i>		<i>bent</i>	230
			<i>ingenij</i>	

INDEX

ingenij præstantiam summum bonum putabat Zeno	106	li F.	60	Isocratis pudor & timiditas	48
ingenij sui in posterum memoriam qui non desiderent	169	Ioan. Bapt. Cicada in Epist. Nuncup.		studij & instituti quale	75
ingenij vis in permouendo requiritur 171. & in scriptis maxime extare solet	170	Ioan. Baptista Egnatius	60. 171.	Isidorus Athenis quam diu habitavit	115
ingenio & naturæ primas tribuit Cic.	27	Ioannes Bapt. Gyraldus	313	Italia putata omnium hominum mater	87. eadem rectorix, parces
ingenium alitur industria. ibid.		Ioannes Casarius	313	que mundi altera uocata, & omnium terrarum alumna	87
ingenium Ciceronis quale	6	Ioan. Baptista Fasciolus	60	item patria antiquissima & sanctissima parens. ibid.	
ingenium decus hominis	103	Ioan. Marius Montius in Epist. & Prefat.		Italicum bellum quod & quando coepit	429
inimicitia inter Demosthenem & Aeschinem cur	57	Ioannes Moronus Cardinalis in Epist. Nuncup.		iudices corrumpebat Hortensius	427
inimicitia M. Drusi & Q. Caepionis unde orta	332	Ioannes Musonius	60	iudices in comitio stabant	419
inimicitia unde orta inter Scæuolam & T. Albutum	189	Ioan. Oporinus	60	iudices sedentes sententiam ferunt	419
inimicitias cur Q. Metellus cum C. Mario gessit	245	Ioan. Peregrinus Merlus Corrigiensis	438	iudicia moderata quæ 196. priuata quæ 195. 325. publica duplicita	196
iniuria accepta M. Octauius, patientia fregit T. Gracchum	172.	Ioan. Paulus Corradinus, in Epist. Nuncup.		iudicia quando & cur Roma intermissa	429
Innocentius Ringherius in Epist. Nuncup.		Iolas promisit se daturum uenenum Alexandro	56	iudicium Ciceronis de oratione Platonis, Aristotelis, Xenophontis, & Theophrasti	224
inscribendi libros duobus nominibus unde fluxisse uideatur	4	Ion poeta Euripidis mortem acerbè tulit	9	Iugurthina coniuratio	231
inscriptiones à quibus rebus indita sepe libris	4	Iouis Colossus apud Rhodios	5	Iuliam amitam pro Rostris laudauit Caesar	111
inscriptiones Dialogorum quales Platoni & Ciceroni	4	Iouita Rapius in Prefat.		C. Iulij equalis P. Cethegus	201
institutio doctoris ad cuiusque naturam est accommodanda	315.	Iphigenia immolationem maxima depinxit arte Timanthes	127	C. Iulij Caesaris dictio elegantissima 370. reliqua uide in uoce Caesar.	
intelligens dicendi existimator uno aspectu de oratore sepe iudicat	308	irascens oculis sunt ignei	164	C. Iulij contentio cum Sulpicio Tribuno plebis, causam belli ciuilem dedit 291. in Curionem scomma 324. lepos atque urbanitas in dicendo	291
intelligens quomodo præstet imperito	303	ironia Socratis elegans & faceta	420	Iulij unde oriundi	94
Interpretis boni munus quod, in Prefat.		Isauricus cur uocatus Sernilius Procons.	4	C. Iulius Aedilis Curulis L. Cæsare, P. Rutilio Cossulibus fuit 291. et adilitus est occisus ibidem	
Interrex quis qualisue	96	Isauri & Cilices à Sernilio Procons. subacti	4	C. Iulius Caesar	367
inuentio primum locum obtinet in oratore	251	Isocrates à Eysimacho accusatur	80	Iulius Caesar, & Adrianus Imp. aliorum exemplo usi, res suas gestas scriptis comprehenderunt	210
inuentum & perfectum simul nihil est	124	Isocrates magnus orator & perfectus magister. 47. numerum & modum seruauit in soluta oratione. ibid. Gorgiam senem adolescens audiuit	48	C. Iulius Caesar, M. Bibulus Coss.	327
inuidere facilius quam imitari, cuius dictum	125	Isocrates uitam quam scripserint. ibid.		Iulius III. Pont. Max. in Epist. & Prefat.	
inuidia	269	Isocrates primum in Chio insula ludis aperuit 48. à quibus laudatus. ibid. & 52. primus numeros orationi adiunxit 253. quanti docuerit artem rhetoricam 33. idem discipulorum frequentia gloriatus. ibid. quotnam orationes scripserit 49. Tisias auditor	77	C. Iulius interfectus	430
inuidus Cato	386	Isocratis dictum de Theopompo & Ephoro	314	C. Iulius L. F. festinitate & facetijs omnibus oratoribus præfuit	291
inuisus Senatui cur M. Fuluius Flaccus	202	Isocratis domus quasi ludus officinaque dicendi patuit cunctæ Græciæ	33. 47	C. Iulius res tragicas penè comice, tristes remisse, seueras hilariores scenica prope uenustate tractauit	292
in unam arborem plures species fructuum inseruitur. 320. et 323		Isocratis præceptor fuit Theramenes	40	C. Iulius Caesar Strabo ab	
Ioachim Camerarius	60				
Ioan. Angelus Medicus in Prefat.					
Ioan. Bapt. Adrianus Marcel-					

INDEX

sardis rogatus T. Albutium	291	iuris civilis scientia oratori est necessaria	263	Etusis domicilium	14
accusavit	291	iuris civilis tantum voluit scire	263	Lacedemonij iuraverunt se leges servaturos 68. literas neglexerunt	32
Inlius Searlatinus in Epist. Nuncup.		Cicero quantum satis esset oratori	277	Lacedemoniorum mores & enomia a scriptoribus commendantur	68
Iuniam gentem patriciam, plebeiam factam existimat Corradus	206	iurisconsulti descriptio	266	lachryma nihil citius arefcit	83
M. Iunius a quo duxerit originem. 87. Tarquini Prisci filiam Tarquiniam duxit uxorem. ibid.		iurisperitorum eloquentissimus Q. Scenola	256	laconicus oratori non conuenit	82
L. Iunius Brutus ad oraculum profectus 88. baculum Apollini obtulit	88	iurisperitus L. Calius Antipater qui & L. Crassi, & aliorum multorum magister	186	Lelia C. Lelij filia Q. Mucio Scenola Auguri nupsit	321.
M. Iunius Brutus apud Regium interfectus est 333. M. Iunius Brut. libidinibus totum patri- monium dissipavit	237	iurisperitus Scenola	184	Lelia patris elegancia tincta	163
T. Iunius L. filius Tribunitius, facilis & expeditus ad dicen- dum fuit	294	iuris civile ars a Cicerone dici- tur 268. & ad opes augen- dus pertinet, & ad gratiam	268	Lelij diligentia commendatur. 163. & elegancia	165. 167
M. Iunius Brutus L. Plancium accusavit, eumque Crassus de- fendit	237	Ius civile nunquam didicit M. Antonius	257	Lelij & Scipionis collatio	152
M. Iunius Brutus Pennus Pen- nus a quibusdam est dictus ho- rum lectionem in hoc Comm. repudiavit Corrad.	205	Ius civile, res necessaria tum ad priuatus causas, tum ad Ora- toris prudentiam 444. sine do-ctrina percipi potest	222	Lelij filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam elegan- tiorem dicitur	322
L. Iunius Brutus primus Con- sul fuit	206	iusturandum pulcherrimum quan- do intrauerit L. Brutus	88	Lelij et Galba collatio metris. 170	
L. Iunius Brutus summam pru- dentiam simulatione stultitiae texit 86. Idem de matre sua- uianda ex oraculo Apollinis acute coniecit. ibidem. ciuita- tem perpetuo dominatu libera- uit, & magistratibus annuus, & legibus deuinxit. ibid. colle- ga suo imperium abrogauit. ibidem plura uide 87. & 88		Ius Pontificium	95. 269	Lelij lenitas probabatur in di- cendo 158. oratio de collegis. 156. Africani laudatio per eundem. ibid.	158
M. Iunius Silanus aduersus Cimbros infeliter pugnavit 246. uide Silanus in S.		Ius Pontificium cum civili est coniunctum	269	Leliorum familia eleganter lo- quebatur	370
Iunonis ira Romanis apud Can- nas calamitatem attulisse cre- ditum est	139	Ius Pontificium hodie separatim discitur	269	C. Lelius C. Lelij F.	156
Iunonis templum picturis orna- uit apud Crotoniatas Zeuxis 125.		Ius Pontificium multi iuris ci- uilis periti hodie ignorant	269	Lelius cur antiquus appellatus	174
iurati testes & iurati iudi- ces	7	Ius priuatum qui ignorat non po- test in iudicijs ut orator uersa- ri	325	C. Lelius eloquens	152
De iure civili libros tres M. Iu- nius Brutus reliquit	237	Ius publicum	325	Lelius & Scipio insigne amico- rum par	160
iuris civilis ars in uno Seruio Sul- picio fuit	264	iustitia qua in re cernitur	160	Lelius fuit appellatus sapiens. 160. Prator Viriati opes fre- git 159. quanto tempore Scipio ne maior	156
iuris civilis scientiam dicendi fa- cultate quo in loco anteponit Cicero	264	Iuuentas dea	134	C. Lelius, Q. Seruilius Capi- Coss.	276.
		Iuuentatis Ludos Senensi pre-lio uouerat Salinator	132	Lelius sapientiae laude clarus 15	
		Iuuentia gens unde oriunda 293. item cuius ordinis fuit. ibidem		lana uestis qua	98
		T. Iuuentij dicendi modus, & doctrina	293	Lagis Lysia amica	52
		Iuuentus eloquentia studiosa	230	Laidem in conuiuium sodalium adduxit Apolles	131. 132.
		Iuuentutis ades a quo dedica- ta	134	Lamachus	60
				Lampades uocata orationes Gor- gia	42
				Lampadio Grammaticus Na- uy bellum Punicum in libros septem diuise	137
				laureto uocatus Demetrius Pha- lereus	62
				Largius Licinius in Ciceronem scripsit	439
				Larissa diu commemoratus Gor- gias	42
				lateru flexio debet esse uirilis	255
				Latinam linguam copiosorem Graca dixit Cicero	251. 372.
				Latina	

INDEX

- Latine dicendi copia, in quibus primum cum Græcorum gloria fuit æquata.* 250
- Latine diligenter locutus est T. Flaminius.* 205
- Latine loquendi elegantiæ ingenio cuique civi Romano est necessaria* 253
- Latine loquendi facultas duabus rationibus comparatur.* 321.
- Latine loqui tam oratoris boni, quam civis Romani proprium* 253.
- Latine perbene loquebatur L. Furius Philus.* 201
- Latine scire, non tam præclarum est, quam turpe nescire.* 253
- Latini & Græci unde colores et præcipuum vocantur.* 254.
- Latinos bello domuit Tarquinius Priscus.* 88
- Latium bellum quando cœptum.* 429.
- Laudatio quid differat à loco cœmuni.* 78
- laudatores in iudicijs à quibus dabantur 277. eorumque numerus legitimus ibidem.*
- laudes duæ summa in oratore quæ.* 165
- lauds audidissimum Cicero se esse fatetur.* 348
- laus Latine dicendi ab Oratoribus plerisque est neglecta.* 253
- Lazarus Bonamicius in Præfatu.* 60
- Leandri Alberti Italia.* 18
- Legationis falsæ accusatus Aeschines.* 86
- legem Aciliam de pecunijs repetendis severissimam M. Acilius Marci Acilij Glabronis pater tulit.* 355. Sumptuariam, quis, quando tulit. 184. Tabulariam quis tulit. 178
- leges Agrariæ quando factæ.* 191.
- Leges Agrarias quis tulit.* 176.
- leges Apuleiæ unde dictæ.* 338
- Leges venalium vendendorum à quo latæ.* 201
- legibus iudicijsque quibus Romanæ de iunxerit L. Brutus.* 88
- legibus scriptis non utebantur*
- Lacedæmonij.* 68
- Lentuli quæstori Corfiniensis.* 394.
- Cn. Lentuli, & Pub. Lentuli inter se collatio.* 350
- P. Lentuli excogitandi & loquendi tarditas, quibus virtutibus fuit occultata.* 350
- P. Lentuli pater quis. 351. unde Sura dictus est ibidem.*
- Lentuli P. & L.* 390
- Lentuli Syllam secuti.* 433
- P. Lentuli vita semper in obsequiis libidinibus est versata. 351.*
- Lentuli unde dicti.* 148
- L. Lentulus.* 144
- P. Lentulus.* 138
- P. Lentulus bis accusatus atque absolutus fuit, senatu motus, ut amissam dignitatem recuperaret, coactus est ad primos gradus quasi ab equis ad asinos redire. 351. imperium urbis sibi ex factis Sybillinis aruspicumque responsis attributum affirmatur ibidem.*
- P. Lentulus de Ciceronis reditu retulit.* 364
- Cn. Lentulus excellens in actione fuit* 350
- P. Lentulus exul.* 200
- L. Lentulus Hortensii domui sibi respondit in bello civili.* 426
- Cn. Lentulus maiorem opinionem dicendi, actione faciebat.* 350
- Cn. Lentulus Marcellinus.* 365
- P. Lentulus. M. Marcelli filius.* 244. 249.
- Lentulus Spinter Caesaris beneficio venit in collegium, & Hispania provinciam in Prætura habuit. 393. cum Domitio & Scipione de Caesaris sacerdotio contendit. ibid. Pontifex Minor fuit. ibid. Hunc Deia sua uita, fortuna &c. appellavit Cicero. ibid. Plura vide in Cornelio.*
- Lentulus Spinter, quando Proculus in Ciliciam profectus.* 393.
- Imperatoris appellationem promeruit. ibid. aris alieni cur multum fecerit. ibid. &c. 394.*
- P. Lentulus successit in Cilicia T. Appio.* 4
- Cn. Lentulus summi cōsilijs, summeque gravitatis vir fuit. 350 quibus Coss. decessit. ibidem.*
- P. Lentulus Sura Catilina coniurationis participes fuit.* 351
- Lentulus, unde supra in P. Cornelio.*
- Leodamantem audiuit Aeschines.* 86
- Leonis portus, quis antiquitus.* 84.
- Leontini campi fertiles.* 42
- Leontinus Gorgias. 42. Empedoclis fuit discipulus. ibid. Statuam auream in Delphis sibi posuit. ibidem.*
- Leontium meretrix scripsit in Theophrastum.* 64
- M. Lepidus à Q. F. Catulo Italia pulsus est. 242. in Sardinia perijt. 242. quum acta Syllæ rescindere tentaret bellum excitavit.* 241
- Lepore caruisse videtur Antonius.* 259
- Lepos Atticus.* 282
- Lepos unum ex tribus quæ præstare debet orator.* 253
- Leuimum quem alij, Plutarchus Albinum vocat, uictus à Pyrrho.* 94
- Lex Aquilia. 238. Agraria à Sex. Titio lata. 341. Cassia. 179 quando lata &c. qualis de pecunijs repetundis à quo et quare constituta. 195. de quatuor Pontificibus de Plebe allegandis.* 95
- lex & rogatio quomodo differant.* 232
- lex Gabinia.* 97
- lex Glaucia. 339. Licinia de sodalitijs. 281. Menia quæ. 97. popularis quando lata &c. repudiata. 192. Repetundarum quando à quo lata. 164. Roscia. 448*
- Tabellaria à quo lata. 192. & quando. 394. Tabellaria Cassia appellata. 196. eadem quando lata. 197. Servilia. 274. Varia quæ. 429. 431.*
- leges ex quibus quæ Aquila Romano.* 122
- liber de Claris Oratoribus, quo tempore scriptus.* 15
- libri Ciceronis, qui Brutus dicitur, præstantia. 2. & quo tempore scriptus. ibid.*
- libri de Rep. quo tempore à Cicerone scripti.* 25
- liber, & libri significatio quæ. 4*

INDEX

- libertinis in omnibus tribubus
suffragium esse uoluit. Cn.
Manlius. 390
- libertinis in urbanis tribus tra-
stulit Tib. Gracchus. 146
- liber unus est Ciceronis non tres
de Claris oratoribus. 4
- Libonis cognomen in quibus ge-
nibus. 167
- L. Libonis rogatio in Galbam.
165. 167.
- Libo Tribunus plebis, populum
in Galbam incitauit. 150
- Licina & Mucia lex quæ. 116
- Licinij plebey fuerunt. 234
- C. Licinij Calui Oratio, nimia
religione attenuata fuit. 410
- L. Licinij Crassi filia. 322
- C. Licinij Crassi orationem con-
futaui Lelius. 158
- Licinius Ciceroni inimicus. 6
- P. Licinius Crassus, Diues Cen-
sor factus cur Censura se abdi-
cauerit. 339. Consul creatus Si-
ciliam extra sortem Scipioni
collega concessit. ibid.
- C. Licinius Caluus. 406
- C. Licinius Caluus qualis Ora-
tor fuerit. 410
- Licinius Caluo sanctitate & in-
diciu tribuit Quintilianus. 411
- C. Licinium Macrum conde-
mnauit Cicero. 445
- Licinius Caluus qualia scripse-
rit carmina. 411
- C. Licinius Caluus ubinam Ro-
mæ habitauerit. 411. uide
Caluus.
- M. Licinius, C. Cassius Coss. 334
- P. Licinius Crassus cur Brutus
Consul quam Siciliam obtine-
re maluerit. 139
- L. Licinius Crassus homo ple-
beius. 274
- P. Licinius Crassus in bello con-
tra Aristonicum interficitur
183.
- C. Licinius Lucullus iuuentutis
adem dedicauit. 134
- C. Licinius Nerva. 231
- P. Licinius unde Murena di-
ctus. 354. plebeius fuit ibid.
- Ligures Transalpinos quis bel-
lo domuit. 202
- Alphus Menelaus et Alphus Anaptyon
83. & παύρα ἀναπτύων. ibid.
- Lilius Gregorius Gyraldus.
3. 31. 60.
- Lilius Gregorius parentis loco à
Corrado colitur. 198
- Lilybetanus Quæstor fuit Cice-
ro. 443
- Lingua uolubilitas cum ipso ho-
mine nascitur. 208
- Lingua hesitantes in oratorum
numerum non possunt perue-
nire. 208
- Linus. 33
- litera. 17
- Liceris mandare & memoria
tradere pro eodem ponuntur.
170.
- Liuij Andronici fabula qua-
les, & quo tempore primum
datae. 132
- de M. Liuij Druso in Grac-
chis multa scribit Plutarchus
305.
- Liuius Andronicus, quando
fuerit. 135
- M. Liuius Drusus. 205
- Marcus Liuius Drusus, ob exi-
miam aduersus Gracchos ope-
ram patronus senatus est di-
ctus. 205. Liuius Drusus qui
cum & quo tempore in Urbe
Consulatum administrauit.
205.
- M. Liui. Drusus Tribunus ple-
bis partes senatus est secutus.
205. & C. Graccho Collegæ
semper est aduersatus. ibidem.
- T. Liuij Locus emaculatus. 204.
- T. Liuius & Paterculus cum
Paulo Orosio in qua re discre-
pent. 211
- Liuius historiam à carmine au-
spicatur. 49
- F. Liuius periodos nimium cir-
cunduxit. 52
- M. Liuius quando Salinator ap-
pellatus. 134. 135
- Locus ἀνδρῶν οὐκ ὅλως 222
- Loci communes à quibus graui-
ter & ornate trahebantur. 227
- loci communes qui. 75. 78. quid
differat à laudatione & uitu-
peratione. ibid.
- locis communibus quando in ora-
tione utendum. 227
- Loco communi de amore Cicero
usus est in oratione pro Calio.
227.
- Locus à similitudine. 224
- locus à testibus. 194. 254
- Locutio emendata & Latina,
fundamentum est Oratoris.
λαγνικὴ. 46
- Λογοδιδάκτωρ uocatus Theod. By-
zantius. 79
- Λόγος ἡμῶν δὲ οὗτος uocatus Protago-
ras. 44
- Λόγος ἰσχυρὸς ὅτις quid. 45
- Lollia gens plebeia. 337
- M. Lollius Palicanus quibus co-
sulibus Tribunatum admini-
strauit. 336. hunc suffragijs po-
puli consulem creatum C. Pi-
so consul renunciare noluit. 337
- longissima cupimus esse quæ le-
benter audimus. 86
- loquendi elegantia legendis ora-
toribus & poetis augetur. 325
- loquendum uerbis presentibus.
123.
- Lucanus cur Cethegos nudos &
exertos uocet. 104
- Lucas bones cur uocantur elepha-
tos. 95
- Luciano quæ uidetur occasio
fuisse scribendi dialogum: Ca-
lumniae non temere credendæ.
131.
- Lucij unde dicti. 95
- Lucius Metellus Diadematus
cur dictus. 154. idem Dalmati-
cus à Cicerone uocatus. ibid.
- Lucius quis dicebatur 87
- L. Scipio C. Norbanus Coss. 342
- Lucilij quo tempore Romæ esse
coeperunt. 267
- L. Lucilius Balbus. 266. et. 267.
- Lucilius de Granio multa scri-
psit. 274
- C. Lucilius poeta. 186
- Lucilius mixtum nato Cicerone
decessit. 274
- Q. Lucretij Aphiliae mortem
populus indigne tulit. 292.
- Lucretij Patricij ordinis fue-
runt. 292
- Q. Lucretius 291. & 292
- Q. Lucretius Aphilia à Maria-
nis ad Syllam transfugit. 292.
- hunc Consulatum petentem
interficiendum Sylla curauit
ibidem.
- Q. Lucretius Aphilia aptior
concionibus quam iudicijs fuit
291. & 292.
- Lucretius poeta suos libros de Re-
rum natura scripsit Mem-
mio. 366
- Q. Lucretius unde & Aspillo di-
ctus.

INDEX

Ætus.	292	Lycurgi duo Lacedæmonij.	68	353. Procōsul in Hispania fuit	
Luculli currum in Urbem intro-		Lycurgi rhetoris filij. accusante		atque triumphavit	353
duxit Cicero consul.	366	Menesæchm liberati sunt li-		mediocre dicendi genus multis	
L. Luculli legatus in Asia fuit		teris Demosthenis.	57	continet in se suauitatis.	208
Triarius.	384	Lycurgi rhetoris lectulus qualis		mediocri dicendi genere, Isocra-	
Luculli uita & mors qualis.	9	57.		tes, Demetrius Phalereus, &	
Lucullum accusauit C. Mem-		Lycurgus Lacedæmoniorum di-		Callidius probabiles extite-	
mius Gemellus.	366	sciplinā adstrinxit legibus.	65	runt.	208
L. Lucullus. 245. & 333. & 329.		Lycurgus orator 55. Platonis &		Maandrius pater Protagoræ.	
a Cicerone in triumpho adiu-		Isocratis auditor fuit. 57. Quæ		43.	
tus.	334	sturam optime gessit. ibid.		de Magistratibus Seruij Sulpi-	
M. Lucullus ad Tanaim, & La-		reip. bene consuluit, & populo		cij quibus in locis refert Cice-	
cum Meotim peruenit. 334. idē		gratus fuit. ibid.		ro.	269
triumphauit. ibidem.		Lycurgus superior quis, & quā		magistratus annuus cur institu-	
Lucullus Appianum ad Tigrā-		do.	68	tus a Bruto.	88.
nem misit. 387. diuinā habuit		Lyra eundem semper seruat so-		magistratum gradus qui. 409	
rerum memoriam.	427	num.	186	magistratum pericula commit-	
M. Lucullus Prætor inter pere-		per Lyram depictam quid sibi		tebantur Scribarum fidei. 419	
grinos ius dixit.	333	uoluerint Aegyptij.	186	Magistratum Romanorum se-	
M. Lucullus. Proconsul Curioni		Lysie orationem offerenti quid		ries, & petendi ratio.	295
in Macedonia successit.	334	responderit Socrates.	53	P. Magius Chilo interfecit Mar-	
M. Lucullus quo tempore decef-		Lysias, ac huius orationes multæ		cellum.	368
sit.	334	& patria. 113. quo dicendi ge-		P. Magius collega M. Virgilij	
Ludere in numerum.	50	nere usus. ibid. eidem quo mo-		in Tribunatu fuit.	293
Ludi Apollinares statō die ut		do officit Demosthenes. 114.		Magnitudo causæ Rutilij.	215
fierent legem ad populum tu-		de eodem plura.	115	M. Ant. Maior agius.	60
lit Licinius Varius Prætor, et		Lysias artem dicendi negauerat		maiores & minores Flamines	
quo die nouebantur.	143	esse. 80. cur artem profiteri de-		qui.	99
Ludi facti, ædis dedicanda gra-		ficerit. 75. alijs orationes scri-		maiorum imagines cur Roma-	
tia.	134	psit.	79. 80.	ni domi seruabant.	112
Ludis faciendis Apollini præ-		Lysias. 52. cur orationes potius		Magnesia urbs.	439
erat Prætor.	143	quā de arte scribere malue-		Magnesium fuit Hegesias histo-	
Ludo cur comparata domus Iso-		rit. 33. an philosophus fuerit.		ricus.	415
cratis.	48	ibid. huic quid responderit Dio-		magniloquentiam Homeri præ-	
Ludos trinos in Aedilitate fecit		genes. ibid. subtilis & elegans		dicat Cicero.	67
Cicero.	443	iudicatus. 53. orationes quot re-		mali corui malum ouum	77
Ludouicus Casteluetrinus Muti-		liquerit. 52. dicendi puritate cō-		malepolus Bibulus.	386
nensis.	316	mendatur. ibid.		Mamerco Pythagoræ philoso-	
Ludum aperuit Rhodi Aeschri-		Lysias politissimus ac uenustissi-		phi filio, cognomen fuit Aë-	
nes.	57	mus scriptor.	422	milos. & quare.	176
Lumina uerborum & sententia-		Lysippus quis.	423	Maniliorum familia.	231
rum, ex quibus dicuntur.	402			Mancini deditio ciuitatis dissen-	
luminibus obstruere & officere				sionem mouit maximam. 191	
quid.	120			Mancinus, & Serranus Coss.	
Luna defectum militibus prædi-				345.	
xit C. Sulpicius Gallus.	141			Manij unde dicti.	95
Luna trine in Gallia uise.	185			Manilia Telegoni filia.	110
Lupinis madidis cur uixerit				Manilia familie origo.	110
Protopenes, cum talysum de-				C. Manilius.	110
pingeret.	128			M. Manilius quis.	110
Lusitani.	167			Q. Manlius. 110. ibidem multa	
Lusitanorum multa milia perfi-				de Manijs & Manilys.	
diose trucidauit Galba.	167			L. Manij Torquati literæ inte-	
Q. Lutatius Catulus in petitione				riores & diuina memoria cō-	
Consulatus a Cn. Manlio supe-				mendantur. 381. & 383.	
ratus fuit.	239			Quæstos & ædiporistas ab Horten-	
Lutatius Consul finem imposuit				sio uocatus idem. ibid.	
primo bello Punico.	103			Manliorum familia duplex	

INDEX

fuit.	356	gloriari solebat.	787	pelles.	131
C. Manlius & Q. Servilius Ca-		L. Marcus Philippus Plebeius		μυηδός in oratione	54
pio Proconsules à Cimbris præ-		fuit	181	me hercule, quam mehercules	
lio uicti castrisque binis exuri		L. Marcus Philippus, Tribu-		magis placet Ciceroni.	111
sunt. 247. octuaginta milia mi-		nus plebis legem agrariam tu-		μυηδός uocatus Timæus à	
litum occisa. ibidem.		lit.	281	Plutarcho.	115
Cn. Manlius quam nam legem		Q. Marcus Philippus.	144	Melantus pater Theophrasti.	64
ferre conatus est. 390. à L. Do-		L. Marcus. Sex Julius Coss.	333	μελέτη.	32
mitio repressus ibid.		Marcus quid denoter.	95	μελέτη μόνον	368
L. Manlius Torquatus. 381. 383.		Mardonius incitauit Xerxem		melius ominare.	454
adolescentulus eripuit P. Sylla		ad inferendum bellum Græ-		membrum.	52
consulatum. ibid.		cia.	70	C. Memmij facundiam claram	
L. Manlius Torquatus Cicero-		C. Marij uitam describit plu-		pollentem, que fuisse scribit Sal-	
nis condiscipulus fuit.	356	tarchus.	283	lustius.	248
M. Manlius Tullius Longus.		M. Marij Gradijani caput L.		C. Memmij mordacitas.	248
109. 112.		Catilina sua manu per urbem		mors, eiusque autor quis.	337
manum antiqui bonum dice-		tulit.	336	C. & L. Memmij oratores me-	
bant.	95	C. Marius Cimbrica uictoria		dioces, accusatores uero acres	
manum de tabula nesciebat tol-		gloriam cum collega Catulo		atque acerbi. 244. multos in iu-	
lere Protogenes	130	communicauit	239	dicium capitis uocauerunt ibi-	
Manus sinistra nunquam sola		C. Marius, L. Aurelius Orestes		dem.	248
recte gestum facit, sed dextra		Coss.	280	Memmij plebei fuerunt.	248
se frequenter accommodat. 255.		C. Marius Q. Mucij Scauola		Memmij unde dicti.	248
Manutius	3. 11	Auguris gener fuit.	522	Memmio scripsit libros de Rerū	
Marcelli acerbitatem accusauit		C. Marius Q. Metellum apud		Natura Lucretius	366
Cæsar.	368	populum Romanum crimina-		C. Memmium Consulatu peten-	
Marcelli & Marcellini inter se		tus est.	245	te L. Saturninus occidit.	248
gentiles sunt.	365	C. Marius quid necessarius Q.		L. Memmium Largij lacertum	
Marcellinus Pompeio aduersa-		Catuli deprecantibus respon-		comedisse dicebat L. Crassus.	
tus.	365	dit.	239	248.	
Marcellarum Claudia familia.		Marius Nizplius	60	C. Memmius L. filius.	365. 366
365.		Marsi socij populi Romani fue-		L. Memmius.	425. 429
M. Marcellum cur Cicero inter		runt.	284	C. Memmij partibus Graccho-	
oratores ponit.	249	Marsicum bellum quod & qua-		rum fauit.	234
Marcellum Mitylenis uidit Bru-		do ceptum.	429	C. Memmius Tribunus plebis	
tus	269	Marsos Plinius in quarta regio-		P. Scipione Nasica & L. Cal-	
M. Marcellus Aedilis Curulis.		ne Italia collocat.	284	phurnio Coss. 248. rogatio-	
249.		Marsiam religatū pinxit Zeu-		nem tulit ut L. Cassius ad tu-	
M. Marcellus promptus et exer-		xis.	126	gurtham mitteretur.	248
citatus ad dicendum fuit. 249		Martij fratres in numero uatū		memoria caterarum ingenij par-	
unde Afernini cognomen-		fuerunt.	133	tium custos.	328
tum est sortitus.	249	Martij Vatis Carmina.	143	memoria, nō est pars animi.	329
Marcellus Ceruinus Cardinalis.		mater Antonij post primi ma-		memoria incredibilis in Hor-	
in Epist. Nuncup.		riti mortem P. Lentulo nupsit		tensio.	425
Marcellus Crescentius Cardina-		351.		memoria rerum est præteritarū	
lis. in Epist.		Maximi cognomine ornatus M.		25. an recte dicatur naturalis.	
Marcus Tarteſſius.	60	Valerius Dictator.	84	ibid.	
Marciam L. Marcij Philippi fi-		Q. Maximus.	138. 139	memoria definitio.	329
liam duxit uxorem Horten-		Q. Maximus L. Pauli nepos		Memoria tradere, & literis	
sus	426	Græcis & Latinis literis do-		mandare pro eodem ponun-	
Marcij Patricij fuerunt. 1109.		ctus.	197	tur.	170
inueniuntur & aliquot ple-		Q. Maximus Verrucosus.	98.	Memoriam ingenij sui nonnulli	
bej, atque huius nominis or-		& 102.		extare nolunt.	170
thographia; quæ. ibid.		mediocris orator delectat.	166	Menandrum Caria regem ab	
Cn. Marcus cur Coriolanus uo-		Megabyzus à Zeuxidis pueris		Apelle depictum mirabantur	
catus.	69	derisus.	116	Rhodi.	131
C. Marcus Figulus.	148	Megabyzi sacerdotis Diana E-		mendacium dicere sapienti etiā	
L. Marcus Philippus de quibus		phesia pompam depinxit A-		concessum.	70

Meneclæ

INDEX

<i>Meneclides Alabandenſis</i>	85	<i>Metellina Ciceronis quæ qualiſ-</i>	quàm conſpectus fuit	244
<i>Meneclides frater Hierodis Ala-</i>		<i>ue</i>	<i>Metellus uide Cæcilius.</i>	
<i>bandei</i>	451	<i>Q. Metello de pecunijs repetun-</i>	<i>uideoſos</i>	266
<i>Meneclides orator Apolloniꝝ Mo-</i>		<i>dis cauſam dicenti quid acci-</i>	<i>P. Metius ſatelles</i>	337
<i>lonis præceptor.</i>	432. & 452	<i>dit</i>	<i>μῆτρον</i>	49. & 50
<i>Meneclides Thebanus rhetor</i>	82	<i>Metellum Macedonicum quis</i>	<i>Mileſius Aſchines</i>	451
<i>Menelaus cuius fuerit filius</i>	82.	<i>de ſaxo deijci iuſſerit</i>	<i>militaris res eloquentiam requi-</i>	
<i>αἰγιός ἀγορεύων dictus ab Hæme-</i>		<i>Q. Metellum Smyrnæ exuſaſſe</i>	<i>rit</i>	30
<i>ro</i>	93	<i>lege claudia male exiſſimauiſt</i>	<i>μῖμνός</i>	299
<i>Menelaus dulcis in dicendo</i>	80.	<i>Autor libelli de uiris illuſtri-</i>	<i>mimorum ethologorum uitanda</i>	
<i>82.</i>		<i>bis</i>	<i>eſt ſimilitudo</i>	353
<i>Menelaus Marathenus</i>	185. 186	<i>Q. Metellus</i>	<i>Minerva cur dux data Vlyſ-</i>	
<i>Menenius Agrippa ne an M.</i>		<i>138. 139</i>	<i>ſi</i>	67
<i>Valerius Dictator ſedauerit</i>		<i>Q. Metellus à Saturnino Tribuno</i>	<i>Minerva ſignum ex ebore fecit</i>	
<i>diſcordias inter patres & ple-</i>		<i>pleb. urbe quam obrem fuit cie-</i>	<i>Athenis Phidias</i>	375. 376
<i>bem</i>	90	<i>etus</i>	<i>Minos Creteſium Rempub. con-</i>	
<i>Meneſechmus accuſauit Lycin-</i>		<i>Q. Metello ab exilio redeunſi</i>	<i>ſtituit</i>	75
<i>gum</i>	37	<i>dies non ſuffecit, ut obuioſ quos</i>	<i>Mirari nemo poteſt quod nunquã</i>	
<i>Menia lex qua</i>	97	<i>que complecteretur</i>	<i>factum eſt</i>	170
<i>Menippus Stratoniceſis Cicero-</i>		<i>Q. Metellus Balearicus cur di-</i>	<i>ad miſericordiam non licebat</i>	
<i>ni in Aſia familiaris eiſque</i>		<i>etus</i>	<i>mouere cuiquam</i>	55
<i>laus.</i>	437. & 439	<i>Metellus Celer</i>	<i>Mithridatico bello qua lege Per-</i>	
<i>mentiri ſæpe ſolent diſputates</i>	87	<i>361. & 363. 425</i>	<i>peius præfectus</i>	445
<i>Mercurij caducens cur pacis ſi-</i>		<i>Metellus Celtiberos occidit &</i>	<i>Mitylenis clari uiri ſibi domici-</i>	
<i>gnum</i>	76	<i>Celtiberus appellatus eſt</i>	<i>lium conſtituerunt</i>	369
<i>Mercurius eloquentiam ad ho-</i>		<i>Q. metellus collega T. Flaminij</i>	<i>Mneſarchi Stoici oratio ſubtilis</i>	
<i>mines primus detulit</i>	34	<i>in conſulatu fuit</i>	<i>212.</i>	
<i>μῆρσις</i>	230	<i>Q. Metellus conſul cum L. Veti-</i>	<i>Moderata iudicia qua</i>	196
<i>μῆρσις τὰς δόξας</i>	406	<i>rio Philone. 98. & 102. & 103</i>	<i>Modeſtia exemplum in Cicero-</i>	
<i>μῆρσις ἐν τῇ δόξῃ</i>	166	<i>cur fuit a Cicrone inter orato-</i>	<i>ne</i>	171
<i>Mefon Aſtologus ſtulticiam</i>		<i>res relat. 245. de ciuitate</i>	<i>Modi agendi principales quos</i>	
<i>prudenter ſimulauit</i>	88	<i>maluit quàm de ſententia di-</i>	<i>216.</i>	
<i>M. Meſſala</i>	361	<i>moueri 244. duobus prælijs Lu-</i>	<i>modicum genus dicendi in dele-</i>	
<i>Meſſala, ſororis Hortenſij filius</i>		<i>gutham fudit, uniuerſam</i>	<i>etando uerſatur</i>	298
<i>454</i>		<i>Numidiam uastauiſt & in-</i>	<i>modus amplificandi orationis</i>	
<i>Meſſalam quod defendiſſet Hor-</i>		<i>de Numidicus eſt appellatus</i>	<i>212.</i>	
<i>tenſius, male audiuit</i>	426	<i>244</i>	<i>modus multifariam à Cice. acci-</i>	
<i>Metanira Lyſie amica</i>	52	<i>Metellus ex plebe Cenſor factus</i>	<i>pitur</i>	49
<i>Q. Metelli cauſam neque ſena-</i>		<i>153.</i>	<i>Molo Rhodi docuit</i>	361
<i>tus publice, neque ullus ordo</i>		<i>Metellus in Hiſpaniam Procon-</i>	<i>Molo Rhodius Ciceronem ſuper-</i>	
<i>proprie, neque ſuis decretis Ita-</i>		<i>ſul profectus</i>	<i>fluentem dicendi impunitate</i>	
<i>lia cuncta ſuſceperat</i>	245	<i>364</i>	<i>repreſit</i>	438
<i>Q. Metelli cauſam omnes boni</i>		<i>Q. Metellus in uoluntarium exi-</i>	<i>Molo quo tempore Romam lega-</i>	
<i>probabant</i>	245	<i>lium Rhodum ſeceſſit 244. in</i>	<i>tus uenerit & qua de cauſa</i>	
<i>Metelli conſilij diſſimulatio &</i>		<i>genti ciuitatis fauore fuit re-</i>	<i>434</i>	
<i>humanitas laudatur 153. Ora-</i>		<i>ſtitutus 244. iurare noluit in</i>	<i>Molonem Rhodium quando au-</i>	
<i>tio de ducendis uxoribus. ibid.</i>		<i>legem agrariam per uim à L.</i>	<i>diuerit Cicero</i>	430. 432
<i>Q. Metelli conſtantia</i>	245	<i>Saturnino latam 244. lauda-</i>	<i>Moloni operam dedit Caſar</i>	371
<i>Metelli cum Cicerone ſimultas</i>		<i>tione ſua iunare Lucium Lu-</i>	<i>Moloni operam dedit Cicero quã</i>	
<i>& reconciliatio</i>	364	<i>cullum ſororis uirum noluit</i>	<i>do</i>	434
<i>Q. Metelli laus</i>	245	<i>245.</i>	<i>Molonis diſciplina cur dicta Rho-</i>	
<i>Q. Metelli oratio de prole augen-</i>		<i>Metellus Macedonicus. Augur</i>	<i>dia</i>	432
<i>da</i>	155	<i>fuit 153. felix ne an infelix in-</i>	<i>Molonis iudicium de Cicerone di-</i>	
<i>Metelli quatuor filij conſulares.</i>		<i>dicandus</i>	<i>cente Grace</i>	435
<i>152. 154.</i>		<i>154</i>	<i>moloffus peſ in oratione ſolu-</i>	
<i>Metelli qui appellabantur</i>	103	<i>C. Metellus Macedonici F. Ca-</i>	<i>ta</i>	7
<i>Q. Metelli uita & mors qua-</i>		<i>prarius</i>	<i>Mons ſacer. 86. cur ita uoca-</i>	
<i>lis</i>	9	<i>Metellus Nepos</i>	<i>tus</i>	89
		<i>361. & 363</i>		
		<i>Q. Metellus Numidicus L. Equi-</i>		
		<i>tium in cenſum recipere noluit</i>		
		<i>244.</i>		
		<i>Q. Metello patriæ ſalus dulcior</i>		

INDEX

γόμους

INDEX

- uocatus quid uocent tibicines.* 30
C. Norbanus M. Scaurum lapide percussit. 209. *Tribunus plebis Q. Capionem accusauit.* 277.
notare tempora. 136
notationem quid aliquando uocet Cicero. 118
nouendiales feriae quando. 25.
novi homines 143
Nouus homo C. Calius Calvus à Cicerone appellatus. 190
notus cur appellatus Anaxagoras. 74
numeri apud uetustiores Latini nulli seruabantur. 122
numerus, & in numerum ludere. 50
Nuclidici urfi, & Aethiopes uenatores à L. Domitio in Circo dati. 391
N. Numius legem agrariam tulit. 337. à L. Apuleio Saturnino in Tribunatus petitione est occisus. *ibidem.*
nutrix mater saepe dicitur. 231
- O
- obtectatio nulla inter M. T. Cic. & Hortensium.* 6
obscuritas in oratione civilis maximus uitium. 416
Octacilia Laterensis. 382
Cn. Octauus eloquentia in Consulatu multis concionibus est uerbementer probata. 289
M. Octauus frumentaria lex, & Reip. tolerabilis, & plebi necessaria fuit. 335
Cn. Octauus pater quis. 291
ad Octauiorum familiam nihil addendum censet auctor praeterea quae à Suetonio dicta sunt. 176
Cn. Octauus Aedilitate praetorius, postea Consul est factus. 291. *L. Cinna collegam suum ex Urbe expulit. ibidem.*
M. Octauus Cn. filius legem Semproniam frumentariam abrogauit. 330
Cn. Octauus, & L. Cornelius Cinna Coss. 342
C. Octauus Lampadio, Nauus bellum Punicum in septem diebus liberos. 137
Cn. Octauus M. F. Proconsul Cilicia decessit. 327
M. Octauus patetia fregit Ti. Gracchi accepta iniuria. 172
L. Octauus Reatinus adolescens est mortuus, ad dicendum ueniebat magis audacter quam paratè. 357
odium inter Hortensium & Ciceronem. 6
Odyssea à Liuius Andronico Latina facta. 133
Offensum quid. 247
officina cur dicta domus Isocratis. 48
ollum pro illo dixerunt Veteres. 106.
Olympius cur appellatus Pericles. 74
Opuloniae 288
Opimiani uini nomen unde. 233
L. Opimio consule omnium generum uini bonitas fuit. 416
L. Opimio negatus est triumphus quamuis Rempub. praclare gessisset. 233
L. Opimium à Iugurtha corruptum ostendit Sallustius. 234
C. Gracchi interfectorem quis accusauit. 204. *crudelissimum fuisse boni auctores testantur.* 223.
L. Opimius à quo fuit accusatus & qua de causa. 233. *Consul cum Q. Fabio Maximo. C. Gracchum interfecit.* 233
L. Opimius Consul C. Gracchum sustulit. 229. *Consul maximis periculis Remp. liberauit.* 233.
Praetor Fregellanos in deditio nem accepit. ibid. princeps fuit legationis in Africam missae. 234. *publico iudicio damnatus ut scribit Paternulus.* 234.
Opimus 116
Opimius à Plutarcho uocatus à Plutarcho.
optimates qui 150
opus oratorium quando fieri dicitur. 310
oraculum de matre suauanda, quod. 87
oratio duas partes potissimum habet naturales. 319
oratio canescens. 14
Oratio Cic. pro Sex. Roscio est ordine temporum prima. 436.
437.
Oratio index animi. 174
Oratio Cic. pro Rabirio perduel. quarta Consularis appellatur. 448
Oratio in iudicijs qualis esse debet. 225
Oratione & autoritate plurimum ualuit M. Drusus. 205.
Oratio neque grauior, neque lepore, & festiuitate conditor unquam apud populum fuit, quam L. Crassi contra collegam in Censura 280
Oratio soluta. 49
Oratio senior 274
orationem scriptam, in iudicio primus dixit Pericles. 77
orationes luminibus illustrauit Gorgias. 42
orationes quanam à Casare scriptae. 380
orationis soluta numerus in Isocrate. 47
orationis succus quis. 60. 61
orator à Cicerone praeceptis informatus, ubi. 2
Orator gratus Menelaus Marathenus. 186
Orator insignis Hortensius nulla scripta reliquit. 170
orator multitudinis opinionem sequitur. 8. optimus quis. 166.
orator probatus P. Crassus. 181.
orator quae tria facere debet. 402
uix potest effugere, quin interdum aliquid dicat quod uideatur contrarium 318
in oratore multa iactatio corporis reprehenditur. 271
oratorem grauem & autoritate praeditum, qualem describit Virgilius. 100
oratorem nemo unquam est admiratus quod Latine loqueretur. 253
Oratorem Romani celeriter sunt complexi. 250
oratores graues fulminare et tonare dicuntur. 63
Oratores mediocres M. Fuluius Flaccus & C. Cato Africanus sororis filius.
Oratores pressi qui. 40
Oratores Romani scripta, ex quibus iudicium fieri posset, nulla reliquerunt. 170. *scribendo meliores sunt.* 170.

INDEX

summi possunt esse, qui sint inter se dissimiles. 314	faciendum. 223	ro. 13
Oratoris auctoritatem, & orationis fidem quo pacto imminuit M. Antonius. 252.	Oratoris proprium quid. 252	pactio inter Metellum et Curio- nem qualis 364
Orationum contra Rullum argu- menta. 447	oratorum bonorum duo sunt ge- nera. 310	Pacuvio poeta nitor defuit. 377
orator optimus quis. 298	Oratorum diversi, diversa diuer- se scribunt. 169	huius ueterum dixit Taci- tus 377.
oratore qualem desiderat fori strepitus & concursus homi- num. 440	Oratorum & Dialecticorum pro- pria quæ. 218	Pacuvius. 343. et. 346
oratores gnaros Reipublicæ esse oportet. 344	oratorum fœtus omnium uberri- mus, quæ ætate potissimum fuit. 294	pædagogi quales esse debent. 231.
Oratores uehementes, graues, cepiosi, & grandes, quid in dicendo efficere debent. 298.	oratorum genera quot. 136.	quidnam Solonis fuit Pisistratus. 36.
oratori amplo & sublato infla- tum & corruptum orationis genus est uitandum. 11	genera tria apud Græcos. 83.	pacis comes eloquentia. 75. 76
oratori ineptiæ ac stultitiæ ho- minum sunt deuoranda. 352.	Oratorum multi domi prius scri- ptitant, quod postea in foro pro- ferant. 170	palestræ. 63. cur nitida dicta. 63.
Oratorij ingenij descriptio. 208.	oratorum uirtutes & uitia col- legit Cicero. 2	Palamedes dicitur arithmeti- cam inuenisse. 34
Oratoris iocus mimicus & scur- rilis est uitandus. 259	P. Orbilius T. Iuuentium præce- ptorem habuit. 293	παλαίστρα 229
oratori legendi sunt poeta, & omnium bonarum artium scri- ptores peruolandi. 325. neces- saria est scientia iuris civilis. 325. perdiscendum ius civile. 236.	ordinem naturæ, qui docet, se- quatur. 122	Pammenes eloquentissimus Ci- cer. tempore. 455
oratori presso & attenuato, ino- pia & ieiunitas est cauenda. 310. quomodo plures gra- tia inueniuntur. 319. tanquam tibiæ sunt populi aures. 301. tria ne an quinque uidenda. 32.	ordo & ornatus orationis apud hominum animos plurimum ualet. 304	Pana a se depictum dedit An- chelao Zenxis. 125
Oratorie uirtutes omnes in or- ationibus Catonis reperiuntur. 170.	Originum libri Catonis laudan- tur. 114. qui nunc circumscribun- tur, non uidentur Catonis. 118.	Pana pinxit Protagenes. 129
Oratoribus inesse debet dolor na- turalis. 171	Ornate & Latine loqui quomo- do differant. 253. utrum magis laudetur ibidem. 253	Panætius ad Q. Aelium Tu- beronem de dolore patiendo scri- psit. 217
in Oratoribus mediocribus habi- tus Fannius. 185	Orolus Thracum rex. 61	Panætius quis, cuius, qualisque fuerit. 187
oratoribus mentiri an cōcessum 70. 71.	Orosius à Paterculo dissen- tit. 4.	Panætium audiuit Lælius. 160. 187. quamuis Stoicus, illorum tamen differendi ratio- nem non probauit. 212.
Oratoris eadem semper pruden- tia. 171. non tamen semper idem ardor. ibid.	Orosius bellum Achæorum de- scribit. 172	Panætius uixit cum Africano 159.
Oratoris fundamentum est locu- tio emendata & Latina. 241. 376.	Orpheus. 33	Pancaste Larissæa. 130
Oratoris perfecti speciem & pul- chritudine affectantibus quid	Ortalus & Ortali cognomen. 6.	Pansa unde dicti. 327
	ὀρακτιον primus excogitauit Clisthenes. 37	Papiriam legem oratione dissi- sit Scipio. 150
	ossa & sanguinem quid in ora- tione uocet Cic. 121	C. Papirius Carbo L. Opi- mum contra accusatores de- fendit. 233
	L. Orho. 448	L. Papirius Fregellanus, Tib. Gracchi P. F. fere ætate fuit. 283.
	otium, possessio optima 14	Papirius Pætu. 192
	Onicula uocatus Q. Fabius, & cur. 102	L. Papirius pro Fregellanis co- lonisque Latinis orationem ha- buit in senatu. 283
	ὄρεμα 53	παρὰ δὲ τῆς γῆς. 33
	ὄρεμα 305	παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ. 16
		παρὰ δὲ τῆς θάλασσης. 30
		Parcorum elegantissimus Q. Mucius Scauola. 278
		παρὰ δὲ τῆς θαλάσσης. 157
		παρὰ δὲ τῆς γῆς. 256
		Parrhasii cum Zenxide certa- men 125
		Parrhasius qua in re superatus à Timanthe. 127
		pars

INDEX

pars multis modis dicitur.		Suide.	106	dicendi qualis.	219
329.		μενδο, 104. Suadam uocauit		Peripateticorum et Academi-	
Partem & partes quid uocet		Ennius. hac Dea in Periclis		corum dicendi consuetudo cur	
Cicero.	83	labris sessitauit. ibidem. Suade		inducis & foro minus conue-	
pater patriæ cur à Q. Catulo uo-		la ab Horatio uocatur.	106	niat.	223
catus Cicero.	449	Pelagicum Argos.	81	Peripateticorum institutis com-	
pateram & salinum ex argen-		peni dediti adulescentes.	196	modius fingitur oratio.	219
totantum concedebat bellico-		M. Pennus cur Bruti genti-		Peripateticorum differendi ra-	
sis Imperatoribus Fabricius.		lis.	204. 205	tio cum suauitate dicendi &	
49.		πεπατα	128	copia coniungitur.	219
Paterculus deplorat mortem Ci-		in Pergula proponebat opera per		πεπτετατος eloquentia.	200
ceronis. 455. diuersum ab Oro-		fecta Apelles.	130	πεπτετατος quid.	182
sio & Rufo tradit.	4	perduellionis iudicium à Cicero-		Peritis operam damus ut disca-	
μενδο, genus orationis qua-		ne sublatu criminabatur La-		mus, non ut dicamus.	266
le.	171. 271	bienus.	448	periuri quinam esse soleant.	419
Patientia fregit Ti. Gracchum		peregrinu publicis ludis in thea-		Perse unde nomen habent. 70.	
accepta iniuria M. Octauius.		tro saltare non licebat.	58	horum res pluribus persecutus	
172.		Perdix à Protogene ita depi-		Herodotus. ibid.	
patres, autores fiebant post comi-		cta, ut mansuetæ ad picturam		Perfarum bellum quando.	
tia.	97	canerent & congregi gesti-		68. 70.	
patria omnes omnium charita-		rent.	129	Perfusus homo literatus.	185
tes est complexa.	229	Pericles. 33. 72. Anaxagora di-		Personas Ciceronianas expli-	
Patris exulauit Memmius.	366	scipulus. 73. à dicendi faculta-		cavit hoc commentario Corra-	
patrocinium pacis.	13	te commendatur. 37. 38. aculeos		dus. in Prefat.	
patroni officium.	24	relinquebat in animis audito-		perturbari solet Orator tam in	
patronos eligendi potestas omni-		rum. 62. Cur dicatur primus		alienis quam suis perculis.	
bis non est concessa.	301	orationem scripsisse. 35. dictus		406.	
patronos quot habere licuit post		est fulgurare & permiscere		Perusinus lacus.	101
bella ciuilia.	318	totam Græciam.	65	Petere multam ab aliquo Cice-	
L. Paulus à 24 africa adolescente		in huius labris lepor habitasse		ro saepe dicit.	238
admonitus quid eidem respon-		dicatur. 74. primus orationem		M. Petreij laus.	14
derit.	147	scriptam dixit in iudicio.		Petrus Angelinus Bargeus.	
Paulus Ionijs Nonocomensis.		77. quadraginta annos A-		60.	
60.		thenis præsuit urbanis & bel-		Petrus Victorius. 25. 60. hu-	
Paulus Mannius.	1. 11. 60	licis rebus. 74. quando decef-		ius opinio expenditur. 25.	
pauones augurali coena primus		sit. 35. tutor fuit Alcibiadis.		134. 135.	
posuit Hortensius	426	39. uber & fecundus fuit.		μενδο 26706.	49.
pauper fuisse dicitur M. Mami-		74.		Phaleas Carthaginensiu Remp.	
lius.	201	in Periclis labris sessitauit		constituit.	75
pauperes diuitibus in comitijs		Dea.	104	Phalereo exuli animi cultus	
quandoque superiores.	179	Periclis uirtutes & laudes qui		erat quasi quidam humanita-	
paupertas C. Fabricii tolerabi-		scriperint.	38	tis cibus.	62
lis fuit.	93	Periclis uitam qui nam scripse-		Phalereus Demetrius. 61. pri-	
Pausanias τις εινάδος περιπατη-		runt. 35. eiusdem laus ab elo-		mus orationem inflexit, &	
fecit.	81	quentia.	37. 38	suauis uideri maluit quam	
Pausonis pictura quales.	46.	pericula magistratuum, publi-		grauis. ibidem. Phanos pri-	
pecuariæ	162	ca quæ tabula committeban-		um uocatus. 62. in Aegy-	
de Pecunijs repetundis lex à quo		tur Scribarum fidei.	419	ptum profectus est, eiectus ab	
& quando lata.	194	πεπτετατος. Si. 277. huius descri-		Atheniensib. ibid. ab affide	
pecuniarum repetundarum po-		ptio. ibid.		morsus interijt, & prope Dio-	
stulatus est C. Calphurnius Pi-		Periodus rhetorica, dialogica, et		spolim sepultus. 62. uide De-	
so.	355	historica.	32	metrium.	
pedestris oratio & historia cur		periodum & colon quis primus		Phalereus Demetrius quo dicen-	
dicta.	49	ostenderit.	43	di genere usus. 412. uerbis tran-	
pedum equitumque centuriæ.		πεπτετατος quid.	221	slatis frequenter usus. 415. uer-	
180.		Peripatetici unde dicti.	221	borum exornationes frequen-	
μενδο quid Ennio, Ciceroni,		Peripateticorum Academico-		tat	123
Horatio & Quintiliano, &		rumque consuetudo in ratione		Phalerum. 62. & φαληρεός	62

INDEX

<i>Phantasia ad memoriam pertinet.</i>	25	<i>Philistus quis.</i>	118. & quæ scripsit.	119.	<i>Phocionis frugalitas.</i>	59							
<i>Phaonini iudicium de Platoni & Lysia oratione.</i>	53	<i>Philistus præclare se gessit in Bello Atheniensium contra Syracusanos.</i>	119.	<i>Dionysio semori in constituendo principatu fuit.</i>	ibid.	<i>Phormio Terent. motoria est in affectibus maioribus constituta.</i>	216						
<i>Phemius in procorum epulis decantauit carmina.</i>	133	<i>Phidias signum.</i>	343. & 345.	<i>Phidias simulachris nihil perfectus uideri poterat.</i>	345	<i>Phryges cur minus in dicendo politi.</i>	85						
<i>Pherecydes Syrus an soluta oratione inuenerit.</i>	49. dicitur primus oratione solutam scripsisse.	35	<i>Phidias ægæus pulcherrimus.</i>	345. Charmini Atheniensis filius fuit ibidem. Athenis fecit Minervæ signum, ex ebore.	375. 376.	<i>Phryne. 55. defensa ab Hyperide.</i>	ibid.						
<i>Phidias uocatus Theopompus.</i>	120.	<i>Philemon Euripidis mortem carmine defleuit.</i>	9	<i>L. Philippi Consulis dictum.</i>	346	<i>Picis usus quis.</i>	162						
<i>L. Philippi extat oratio apud Salustium.</i>	288	<i>Philippi Regis res gestas scripsit Theopompus.</i>	120	<i>L. Philippi sententia senatus est assensus.</i>	288	<i>Pictura olim inter artes liberales habita.</i>	125. hanc nobiles Romani discabant.	ibid.					
<i>Philippo largius poro quid dixerit Demades.</i>	59	<i>Philippus Consul M. Drusi inimicus.</i>	333	<i>L. Philippus dictus est Piscinarius cur.</i>	427. cum Marco Perperna Censor fuit.	<i>Pierius Valerianus.</i>	3.60	<i>Pietas erga fratres.</i>	229. erga patriam est omnium maxima.	229.			
<i>L. Philippus dictus est Piscinarius cur.</i>	427. cum Marco Perperna Censor fuit.	287.	<i>Hortensium cur irridebat.</i>	451. ita ad dicendum surgere solebat, ut quod primum uerbum habiturus esset, nesciret.	288. male dixit, non esse in ciuitate duo milia hominum qui rem haberent.	<i>Pigmentum.</i>	424	<i>Pila optime lussit Crassus.</i>	184	<i>Pileum uexilli in modum seruati ad arma capienda ostentauit L. Apuleius Saturninus.</i>	337		
<i>L. Philippus, Sex. Iulius Caesar Consules.</i>	287	<i>L. Philippus uno tempore cum suis inimicissimis redijt in gratiam.</i>	288	<i>Philisti Syracusij scriptis amatores defuerunt.</i>	114.	<i>Piræus.</i>	62.84	<i>Piscinarius cur dictus a Cicero ne Hortensius.</i>	427	<i>Piso.</i>	433		
<i>L. Philippus Tribunus militum fieri non potuit.</i>	287	<i>Philosophantur uerè pauci apud Romanos.</i>	12.	<i>Philosophandi ratio triplex.</i>	432.	<i>C. Calph. Piso cum M. Glabrio ne Consul fuit.</i>	355. quo tempore legem Calpurniam de ambitu tulit.	ibid.	<i>L. Piso Fusidium equitem Romanum debitoribus suis addixit.</i>	210	<i>C. Piso in Cæcina causa Cicero ni est aduersatus.</i>	355	
<i>L. Philippus, Sex. Iulius Caesar Consules.</i>	287	<i>Philosophi nec fortuna impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terrentur.</i>	212. omnia bona a seipsis petunt.	212. qui fuerunt a Platone et Aristotele dixerunt, omnes uirtutes mediocritate quadam esse moderatas.	263	<i>M. Piso ineptias ac stultitias hominum respuebat.</i>	352. minor haberi cæptus est, postquam satis florisset adolescens.	ibid.	<i>homo æquabilis & moderatus.</i>	353. laborem forensem cur diutius ferre non potuit.	352. Peripateticus.	353	
<i>L. Philippus, Sex. Iulius Caesar Consules.</i>	287	<i>Philosophia mater omnium bene dictorum & factorum.</i>	47	<i>444. laudandorum artium procreatrix, ac parens.</i>	446	<i>L. Piso quomodo consul.</i>	174	<i>M. Piso quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria.</i>	352. quidquid habuit ex disciplina est consecutus.	352.	<i>C. Piso statarius & sermonis plenus orator.</i>	354. Ciceronem impellere tentauit ut Caesar inter coniuratos nominaretur.	355.
<i>L. Philippus, Sex. Iulius Caesar Consules.</i>	287	<i>Philosophia naturalis morali antiquior.</i>	41	<i>Philosophia oratoris sic adiuuat ut palaestra histrionem.</i>	223	<i>M. Piso Virginum iudicio magnum laudem est adeptus.</i>	352.	<i>C. Piso</i>					
<i>L. Philippus, Sex. Iulius Caesar Consules.</i>	287	<i>Philosophie orationis genus est æquabile & temperatum.</i>	225.	<i>Philosophia quæ pars Oratori necessaria.</i>	446								
<i>L. Philippus, Sex. Iulius Caesar Consules.</i>	287	<i>Philosophiam de moribus & cælo primus deuocauit Socrates.</i>	47.	<i>Phocion clarus orator.</i>	60. De mad de pace semper aduersatus.	58							

INDEX

C. Piso uultu & simulatione multo acutior quam erat uidebatur	354	Plautus, quando mortuus. 104. 108. idem commendatur. ibid.	383	poterant	270
Pisonem cur accusarit Cicero	194	Plebeia adilitas	383	Cn. Pompeij grauitas, copia & facultas in dicendo	357
C. Pisoni studium, industriam, & ingenium tribuit Cicero	397. & 398.	plebey flamines	99	Q. Pompeij Bithynici aequales fuerunt P. Antronius, L. Ostauius Reatinus, & C. Stalenus	357. 358.
Pisonis comites quos uocet Catullus	366	Plebey ordinis fuerunt Rutilij Rusti	307	Pompeij scripta qualia	181
Pisistratida & Alcibade Xerxem inuitarunt ad inferendum bellum Graeciae	70	Plebs usitatus quam plebes in re eto casu dicitur	89	Q. Pompeium callide improbum uocat Cicero lib. 2. de Finibus	178
Pisistratum Solonis regem fuisse scribit Aelianus	36	Plutarchi error corrigitur	203	Cn. Pompeium maioris gloriae cupiditas a dicendi gloria ad bellicas laudes abstraxit	354.
Pisistratus 33. & 36. quam artem tyrannidem occupauerit. ibid.		Plutarchus Appij orationem in linguam Graecam uertit in Parallelis non probatur	72.	populus odio habuit	290.
Pisistratus disertus 65. huius aetas	67	Scipionis uitam, quae circumfertur non uidetur scripsisse. meque quid Hermogeni poema reconditum paucorum approbationem, oratio popularis assensum uulgi debet mouere.	303. & 301.	ac fugientem secutus est Lentulus	394
Pithecles quo tempore docuerit.	45.	poeta scripsit Hortensius	425	Q. Pompeius	381. 382. 425.
placatio Deorum lautissima ex tauro	72	poeta bonus an fuerit Cicero. 8. & 9.		Q. Pompeius Ausidius quando consul et quid in consulatu egerit	177
platano uinum suffundebat Hortensius	427	poeta bonus paucis lectoribus debet esse contentus	303	Q. Pompeius Baulis misere uiuere coactus	400
Plato Comicus Antiphonem ut diuinarum notauit	79	poeta C. Lucilius	186	Q. Pompeius A. F. Bithynicus 357. eius dicendi studium, doctrina labor atque industria ibidem.	
Plato genus dicendi forense tractare potuisset si uoluisset	223.	poeta L. Accius	197	Sex. Pompeius Cn. Pompeij Strabonis frater	290. & 289
Homerus philosophorum a quo dictus 225. non intelligendi solum, sed etiam dicendi fuit grauisissimus autor 223. solus fuit Antimacho multorum instar 303. uariius, multiplex, & copiosus	223	Poeta oratori finitimus appellatur	132	Q. Pompeius Consul ab exercitu Cn. Pompeij Strabonis est interfectus	316
Platonem inuitatus est Cicero	2	Poeta fuerunt aliquot ante Homerum	132	Cn. Pompeius fulgure perijt 290	
Platonem lectitare, quomodo interpretandum	224	Poetica facultas antiquissima 33. in leuiorum artium numero habetur a Cicerone. 8. & cur. 9.		homo nouus a Cicerone appellatus 178. homo per se cognitus, summos honores adeptus	177
Platoni aduersatus Philistus historicus	119	poetis, & non oratoribus & historicis concessum est ut a uicinis locis appellentur	302	Pompeius Hortensij cliens dictus est	346
Platonis mos in Dialogorum inscriptionibus usurpandis	2	Paenus cognomen Quintiorum fuit	205	A. Pompeius obiit in Capitolio quum Deos salutasset	358
Platonis encomium 223. 224. in dicendo ubertas 223. iudicium de his, qui se a philosophia ad forum conferunt 225. mos in finiendis multis dialogis 454. oratio media inter carmen & orationem solutam collocatur. 225.		Paenus, & Punicus qua ratione dictus	103	Pompeius Posidonio fasces summa mittebat	28
Platonis sermone usus esset Iupiter si Graece loqui uoluisset.	224	Paenus quid Ciceroni aliquando dictus	10	Sex. Pompeius praestantissimum ingenium ad summam iuris ciuilis, & ad perfectam Geometriae scientiam contulit	290
Platonis testimonium de Pericle	74	Polus Vlysses ab Homero, & cur.	67	Cn. Pompeius quando repetiuit declamandi studium	29
		Polybij opinio improbat	90	Cn. Pompeius quas leges ex S. C. prouulgauit 360. quibus Coss. cum Albanis bellum gessit 356. quo anno de Mithridate triumpharit 362. reconciliauit App. Claudium Ciceroni	388
		Polybii defendit Democharem contra Timaeum 415. Scipionis comes & praeceptor	159	Pompeius Romam imprudenter reliquit	270
		Polycasta Nestoris filia credita mater Homeri	67	Q. Pompeius Rufus, L. Cornelius Sylla Coss.	316
		Polycteti Doryphorus	423		
		Polycteti signa qualia	124. 125		
		Polygnotus pictor 124. 126. huius opera. ibid.			
		Pompeiani Casarianos uidere non	19		

INDEX

Q. Pompeius Rufus Prætor urbanus quo tempore fuit	316	M. Popilius. 97. 98. plebis contra Patres seditionē sedauit. ibid.	Prætor non Consul Asiam rexit	214
Cn. Pompeius Sex. F.	289	cur Lenatis nomen & hic & posterius habuerint. ibid.	Prætor primus quis dicatur	445
Sex. Pompeius Stolicus	290	P. Popilius, idem & Lucius di-ctus, quando consul	Prætor quando factus Cicero	444
Cneus Pompeius Strabo aliquem numerum inter oratores obtinuit. 289. A sculum cepit, & triumphauit. 290. Cinnæ & Marij partes fuit	290.	P. Popilius qualis	Prætor quibus patronos dabat	301.
Cn. Pompeius Strabo, L. Portius Coss.	290	P. Popilius Lenas quando consul	Prætor Urbanus ludis Apollina-ribus faciendis præerat	143
Cn. Pompeius Strabo Prætor à Picentibus uictus est. 290. Proconsul, Vestinos & Peli-gnos in deditiōem accepit	290	Popilius, quibus in locis legendis censeat Auctor	Prætores in tribunali sedebant. 419. quo tempore fieri poterant & bella gerere 410. quomodo Consilium habebant. 163. quo loco iudicia exercebant. 419. sepe prouincias, in quibus bella erant gerenda, sortiebantur.	410
Pompeius Syllaturire cur dictus à Cicer.	13	Populare genus dicendi quale, et qui in eo uersantur	Prætoris proprium fuit iudicare	89
Cn. Pompeius, uir ad omnia summa natus 354. Ciceronis equalis. ibidem		popularis	Prætura biennium post Aedili-tatem erat 444. quanto tempo-re à Consulatu solet esse 156. quo tempore intermedio dista-bat ab Aedilitate	387
Sex Pompeius uir doctus, sapiens, & in philosophia eruditus	290	Popularis lex, quando lata et ea-dem repudiata	inter Præturam & consulatum duo anni minimum intercede-re solent	338
Sex Pompeius uoluntate hospes, necessitate hostis appellari uoluit	290	populus oratorem probat, sed cur probandus sit non intelligit	Præxiteles Venus	124
Pompeius ut rei frumentaria præficeretur, Senatusconsul-tum faciendum curarat Len-tulus	393	308.	præsi oratores qui	40
Pompeius Trogus quid in Liui-o & Sallustio reprehendebat	416	Populus R. quid grauitè tulit in Q. Aelio Tubero	Principes quos uocet Cicero	150
Pompilius Amasæus	60	Porcia lex	Principium dicendi erat apud Crassum semper accuratum	270
Cn. Pomponius	425	Porciam Catonis uxorem duxit Brutus	Principia dicendi, quum accura-ta, acuta, & instructa senten-tijs, tum causarum propria esse debent	271
T. Pomp. Atticus à Corn. Nepo-te laudatur 73. Bruto familia-ris. 16. historiam septingento-rum annorum suo libro comple-xus erat	20	Porcij unde oriundi	pruilegium	167
Cn. Pomponius orator occisus	433.	M. Porcius Cato & Q. Mar-cius Coss.	probationis per interrogationem exemplum	299
Ponderandum quanti quisque sit, non quantum quisque pro-fit	373	M. Porcius Cato Utica sibi ui-tam abruptit 219. uide Cato.	Probi Grammatici studium qua-nam in re.	3.
M. Pontidius	361	Titus Posthumius 390. 396. de hoc belli ciuilis initio Senatus decreuit ut in Siciliam iret sta-tim. ibid. ad Cæsarem de Re-publ. ordinanda scripsit. 395. et 396.	procedere in Solem & puluerem quid	63
Pontifices minores qui	95	A. Posthumius Albinus. 149. 151.	precursoris officium 24. procura-tores, ut plurimum, erant liber-ti. ibid.	
Pontificis scitis subiecit sacra omnia Numa	98	Potamon Lesbios	prodebat Interrex quomodo	96
Pontificium ius	95	Poteslas in populo, autoritas in senatu fuit	prodere Interregem	97
Pontinus Appio beneuolentiam præstitit	388	Potitia gens cur uno anno tota credatur extincta	Prodi Interregem à Patricio ne-esse erat	96
Popiliam matrem mortuam pri-mus laudauit Catulus	111	Potitus cognomen L. Valerij	Prodis sapientior, prouerb. 44	
P. Popilius Lucius Bestia re-stituit	231	præcepta quedam oratoria enu-merata à Cicerone	Prodicus Cuius 41. 44. quid scri-beret de Hercule dubitante. ibid. & 81.	
		Præneste condidit Caculus	Prodicus Cuius legatus Athenas uenit. 44. cicutam bibere coa-ctus,	
		prænomen patris fere semper so-let poni in ueterum monimen-tis		
		prænomen Cicero sepe posuit pro ipsis nominibus		
		prænominē eodem raro utebatur fratres		
		Prætecta toga utebantur Aedi-les 387. & prætextam togam quid uocet Cicero. ibid.		
		Prætor & Proconsul idem sepe à Scriptoribus dicitur		

INDEX

Etus. ibid. Socratis & Thera-	Publica indicia duplicia	196	Quæstura quando petijt Cicero	
menis magister fuit. ibid.	publicani à quibus conducebant		440. 442	
32	uectigalia 163. per quos nego-		quasi particula usus	34. 50
250	tia sua administrabant	162	Quinque rerum bonarum maxi-	
pronunciare dicuntur sape iudi-	Publicani Rutilium condemna-	214	ma & præcipua habuit Cras-	
ces, & magistratus	runt		sus	182
163	publicanorum societates	162	quibus rationibus orator docere,	
procemiorum uolumen habuit Ci-	Publij qui nam dicti.	145.	uel probare debeat, libro 2. ad	
cero	Publius prænomen frequens De		Herennium docet Cicero	299
15	ciorum.	204.	Quinti qui dicti	5
propositum quid aliquando Cice-	Pulchrorum Claudia familia.	365.	Quintij à quo in Patres lecti.	
roni	pulsis Olympicis.	63.	100	
157	Punico bello primo finē imposuit		Quintiliā amavit Licinius Cal-	
propriorum uerborum et transla-	Lutatius Consul 103. Secundo		uus	411
torum elegantia persequenda.	Africanus Maior, Tertio		Quintiliani iudicium cur Asia	
377	Africanus Minor. ibid.		tici redundantes	84
prosa	Punicum bellum uersibus Næ-		Quintiliani iudicium de Caluo.	
49	mius scripsit	137	411.	
220	Punicus qua ratione dictus	103	C. Quintius Flaminius 98. 100.	
Propter Pascherus	Q. Pupillus C. Sulpicii Galli F.		quam nam legem tulerit. ibid.	
60	168.		apud Trasimenum interfectus.	
Protagoræ loci communes. 75.	Q. Pupillus, Galli filius, à Sulpi-		ibid.	
77.	cio Galba in humeros elatus.		T. Quintius Flaminius 206. 378.	
Protagoram & Prodicum quo-	142.		à multis uocatus Apellas.	
modo laudet Socrates	Puteolis cur se occultabat Lentu-		ibid.	
420	lus	394	L. Quintius homo maxime popu-	
Protagoras Abderites 41. 43.	πυθίων in scriptis Thucydidis.	40	laris 336. Tribunus plebis quam-	
cur Treius dictus. ibid. Magos	πύρρις & πυρρὴς Græcis quid.		do fuit	336
Persas audiuit. 43. cur Athe-	360.		Quintus quis dicatur	102
nienſium urbe & agro exter-	pyra Aniciana	417	quod probat multitudo hoc idem	
minatus. ibid. quanti docuit	Pyrrhi de captiuis reddendis præ-		doctis est in oratore probandum	
Euathlum rhetoricam ar-	clara sententia	94	298	
tem	Pyrrhus Cyncem oratorem in bel-			
33	lo secum habuit	84		
Protogenes cura præstantissi-	Pyrrhus Epirotarum rex cur in			
mus	Italianam uenerit. 93. Fabri-			
128	cium corrumpere non potuit.			
Protogeni suasis Aristoteles ut	ibid.			
Alexandri Magni opera pin-	Pythagoræ sententia de rebus na-			
geret, & cur	turalibus	25		
129	Pytheas orator clarus	60		
Protogenes pictor. 124. 128. idem	Pythiæ quid persuaserit Clisthe-			
in arte calandi peritissimus	nes	36. 37.		
129.	Pythici oraculi fidem uoluit ex-			
Prouerb. Domi habet	periri	389.		
184				
Prouerb. tanquam habeas tria				
nomina				
172				
Proxenides certaminum iudex,				
cur generum sibi asciiuit Aæ-				
tionem				
128				
prudencia & eloquentia præsti-				
tit Themistocles				
37				
sine prudentia, eloquentia esse nō				
potest				
171				
Prudentia oratoris semper ea-				
dem sed non semper idem ardor				
171.				
Prudentia numquam deficit ora-				
tozem				
169				
Prudentia usu nulla pars uita				
caret				
28				
Ptolemæum regem in Aegyptū				
cupiebat reducere Lentulus. 393				
Ptolemæus quid ab Athenienſi				
bus petierit				
3				
Quæstura uti solebat Appius.				
389				

- religio in testimonio adhibenda. 422.
 Remp. Gracchi dissipauerunt. 191.
 remeior 22
 repetundarum accusatus est Rutilius 212
 repetundarum damnatus M. Caeto consul. 203
 repromittere 24
 rerum bonarum maxima & praeipua habuit Crassus qua. 182.
 Revumpub. mutationes quomodo fiant, describit Plato 270.
 item Theophrastus ibidem.
 res frumentaria à L. Apuleio Saturnino ad M. Scaurum translata 337
 res illustres quas uocet Cicero. 118.
 res omnis, tribus potissimum comparatur modis 31
 res suas gestas qui scripserunt recenset Corradus 348
 Rhamnus 79
 Rhamnusia Nemesis & Rhamnusia tribus unde nomen duxit. 79
 Rhamnusius fuit Antiphon rhetor 79
 L. Rheginus Q. Seruilius Caepionem carcere liberauit 247.
 eiusque fuga comes accessit. ibidem
 rhetor Diophanes Mityleneus. 193.
 phor quid 71
 rhetoricum in Oratore agit Cicero. 258.
 rhetori concessum est in historiis interdum mentiri 258
 Rhetorica ars, quibus potissimum constet 419
 Rhetorica & eloquentia eadem res. 31. an ars dicenda. ibid. & 32.
 Rhetorica quid Isocrati et Theophrasti 78
 Rhetorica quando prohibita exerceri 100
 Rhetorica ad Herennium autor non probatur 122
 Rhetorica finis & officium 106
 Rhetorica inter duos ponit Aristoteles 268
 Rhetorica descriptio à Gorgia et ab Aristotele 31
 rhetris legibus usi Lacedaemonij. 68.
 Rhodi & Romae Molonem audiuit Cicero 438
 Rhodij insigni in Romanos fide aduersus Mithridatem fuerunt 432.
 Rhodij Lentulos recipere noluerunt 394
 Rhodij oratores quales 83. 85.
 Rhodij praemia à Senatu Romano petijt Molo 434. 435
 Rhodius cur dictus Apollonius Molo 432
 Rhodius 5
 Rhodum cur se contulit Aeschines. 56. ibidem Demosthenis orationem recitauit. ibid. 57.
 Rhodus urbs, eiusque laudes. 5.
 cur uocetur clara ab Horatio. ibid.
 Rhoxanes & Alexandri nuptia ab Aetione depicta 128
 Rhoxanes 50
 de Ridiculis libros tres Cicero nix quis ediderit 446
 ridiculum Consulem cur Cicero nem dixerit Cato 446
 Robortellus 60
 rogatio 235
 Rogationem Mamiliam plebs magna uoce decreuit 231
 Roma curiae triginta 180
 Roma quantae centuriae 180
 Romanarum rerum monimenta, & omnis uetustatis exempla oratori Romano nota esse debent 289
 Romani cur uocati Titi 94
 Romani ne Augures uocatione haberent, cur uidentur sanxisse 217
 Romani nobiles nomina minimis tria habere soliti 172
 Romani prius Tribuni plebis quam Aediles fiebant 332
 Romani quibus in rebus se Graecis praestare gloriantur 215
 Romani quo modo ciues suos, uel ostendebant, uel significabant 293.
 Romanorum exercitus à Cimbris & Teutonibus quo tempore fuit profligatus 247
 Romanos primo praelio uicit Pyrrhus 93
 Rom. Populus de tribus ut plurimum constituere solet. scilicet de Magistratibus de Legibus & de Bello 179
 Romulus, Amasius 60
 Roscia lex qua, & quid eadem cautum 448
 Q. Roscij Comae causa Cicero Praetore C. Calpurnio Pisone defendit 355
 Sex. Roscium prima causa publica defendit Cicero. 434. & quo tempore 438
 Roscius cur ad Hortensium agere causas accesserit 428
 Roscius in Scena 418. 419.
 L. Roscius Orho quamnam legem tulit 448
 Q. Rubrius Varro à senatu hostis cum C. Mario iudicatus est 280. acer & uehemens accusator 280
 Rufus et Orosius à Paterculo dissentiant 4
 C. Rufius 378
 C. Rusticellus Bononiensis 284
 Rutilia Cottam filium e ciuitate electum secuta est 213. 429
 Rutilia laus 213
 Rutilij etymologica definitio. 207. labor & industria in dicendo 210. orationes ieiunae 210.
 Rutilij Rusi plebeij ordinis fuerunt 207
 Rutilij uitam quis scripsit. 211
 Rutilium à Q. Mucio Augure defensum credit Corradus. 214
 Rutilio Asiam petenti ciuitates legatos ei obuiam miserunt 215.
 P. Rutilium, qui cum P. Popilio consul fuit Lelius inter sui aequales posuit 211
 P. Rutilius 206
 Rutilius à Sylla reuocatus longius cessit 215
 P. Rutilius consul fuit. 207. cum quo, & quando ab V. C. ibidem. competitor Scauri à Lelio in Amicitia adolescens uocatur 211. doctus uir, & Graecis literis eruditus. 210. item Panatij auditor, & in Stoicis propè perfectus 210.
 Rutilius & Scaurus unà consulatum

latum petierunt	210	orta	341	Scauola optimatum studiosus	188.
Rutilius in consulatus petitione		salubritas quid	84	Q. Scauola peracutus fuit ad ex	
repulsam tulit 212. in quo ge-		salus quid	84	cogitandum quid in iure, aut	
nere dicendi est uersatus 210.		Sami mortuus Aeschines	57	in equo uerum aut esset, aut	
in suis orationibus quid argu-		Samnitibus afferentibus magni		non esset. 257. Pontifex à Fim-	
menti tractauit	212	auri pondus quid responderit		bria est uulneratus. 278. Ponti-	
P. Rutilius Lupus uixit mul-		M. Cuius	96	fex, Consul post Rutilium no-	
tis annis post M. Scaurum.		Samnitibus aurum & argen-		uem annis fuit.	214
214. magis ordinum dissensio-		tum afferentibus quid respon-		Scauola Pontifice senior fuit	
nerens, quam ulla culpa sua		derit C. Fabricius	93	Rutilius.	214
factus est. 213. magnum mu-		Samnium aestiuis ouium aptissi-		Q. Scauola prater iuris scientia,	
nus de iure respondendi susti-		mum	163	etiam dicendi copiam assump-	
nebat 210. Mithridatis Regis		Samos	269	psit.	261
crudelitatem in togatos quo		sanguinem & ossa quid nocet in		Q. Scauola quæ pro defensione	
modo uitauit. 215. natura ue-		oratione Cicero	121	causa M. Copony in mediæ at	
hemens & acer	210	sanguis incorruptus quis	61	tulit. 261. quæ contra Crassus.	
Rutilius non Rutilius legendum		sanguis orationis quis	61	ibidem.	
175.		sanitas 84. & orationis sanitas.		Q. Scauola quid in causa M. Co-	
Rutilius Orator, iurisconsultus		85. & sanum dicendi genus.		ponij probare uoluit.	304
& philosophus fuit. 212. qua-		61.		Q. Scauola. P. F.	430, 431
re in sua causa adhibere patro-		Santra sententia de Asiatica re		Q. Scauola auditor fuit Cicero.	
num, uel L. Crassum, uel M.		dundantia	84	261.	
Antonium uoluit 213. qui-		Sapiens cur appellatus Lælius.		Scauola cognomen Mutius qui	
bus temporibus sit condemna-		160.		Porcenam interficere uoluit pri-	
tus 213. repetundarum damna-		sapientia	8	mus sortitus est.	184
tus, in exilium abire coactus est		sapientia princeps omnium uir-		Q. Scauola dictum ad Seruium	
213.		tutum	38	Sulpicium	264
P. Rutilius Rufus exulauit		Scapula	54	Q. Scauola dictum Crassus illi	
Smyrna.	161. 162	Sardiniam provinciam in prima		fit.	261
Rutilius uir non seculi sui mo-		consulatu obtinuit Tib. Grac-		Q. Scauola & L. Crassi laus et	
do, sed omnis æui optimus.		chus	145	comparatio.	256
212. item uir integerrimus.		Sardos quis subegerit	174	Q. Scauola Pontificis mors. 278	
ibidem		Saturnij uersus	133	Scauole mortem lib. 3. de Natu-	
Rutilius uir summa innocen-		L. Saturninus legem agrariam		ra Deorum deslet Cicero. 299.	
tia	212	per uim tulit	244	Scantiam sylvam Rullus uende-	
		L. Saturninus Q. Metello diem		re uolebat.	162
		dixit. 244. Tribunos plebis		Scantiana poma & uua Scan-	
		244.		tiana.	162
S		Satyrus miro artificio depictus à		Scantina lege postulauit Ap-	
S littera saepe à ueteribus abjcie-		Protege	129	pium Censorem M. Calius.	
batur	19	P. Scauola	181	400.	
Sacer mons. 86. cur ita uocatus.		Scauola Augur cur appellatur.		M. Scaurus.	208
89.		188.		M. Scauri continentia à quo	
sacra & publica & priuata		Scauola Augur quando mor-		fuit commendata.	209
erant	98	tus	188	M. Scauri cum Catone & A-	
sacra quæ in curijs fiebant, quo		Q. Scauola dicebat, nasci prius		tilio in sapientia collatio. 209	
modo dicebantur	226	oportere quam emori	261	Scauri nominis definitio. 207	
Salamina bello repetendam per-		Q. Scauola est ab Antonio pater		M. Scauri nutu propè terrarum	
suasit Solon & legem latam		ni iuris defensor, patrimonij-		orbis regebatur.	209
de illa abrogandam	37.	que sui propugnator appellatus		M. Scauri pater ob paupertate-	
Salassos gentem Alpinam qui		est	261	tem carbonarium negotium	
domuerit & quando.	202	Q. Scauola & L. Crasso non fuit		exercuit. 207. testimonium in	
Sallustij sententiam de M. Scau-		in ciuitate Romana quidquam		C. Memmii, & C. Flauio	
ro non probat Corradus.	209	præstantius	262	Fimbriam fidem non habuit.	
Salinator quando & cur uoca-		Q. Scauola ex uno scilmo captio-		209. uitam autor libelli de Vi-	
tus. M. Linius	134. 135	nis Centumuirale iudicij effe-		ris illustribus breuiter est com-	
salji & faceti sunt Attici		cit	306	plexus.	207
413.		Scauola Iurisperitus	184		
saltatio cui Titius nomen unde					

- M. Scauro & P. Rutilio non omnino ingenium, sed oratoris ingenium defuit* 206
- M. Scaurum a Iugurtha corruptum probat Sallustius* 209
- Scaurum ambitus accusavit Rutilius* 207
- Scaurum defenderunt sex patroni* 318
- Scaurum oratio sua multis modis commendabat, & in primis quod prudentiam & fidem significabat* 206. orationes scriptas reliquit, & libros tres ad L. Fufidium scriptos de uita ipsius acta ibidem
- Scaurus a Capione & Rutilio accusatus, se ipse defendit.* 207
- Scaurus ambitus absolutus Rutilium innocentissimum in ius uocauit* 210. Archiam poetam auditorem habuit 210. auctoritate grauitatis & conscientia fretus Varium Suro-nensem fregit 209. grauitate parem non habuit quēquam 209. magis rerum magnarum prudentia, quam dicendi arte nitebatur 209. orator & eloquentia consultus a quibus est dictus 207. princeps in senatu fuit 209. uir constantia & grauitate singularis Ciceroni dicitur 209
- Secua Q. Crotonis seruus L. Saturninum occidit* 338
- Seipata* 64
- Seipata* 114. 118. 122. 123. maxime ornant oratorem 254. non tam in uerbis pingendis habet pondus, quam in illuminandis sententijs 254. tam ad uerba quam ad sententias referuntur 254. uerborum & sententiarum lumina 402
- Scipio Africanus a Metello inimico laudatus.* 158
- Scipio Africanus uelut magister Xenophontis de manibus ponere non solebat* 210. quando in lectulo mortuus est repertus 331
- Scipionis Africani superioris uita qui nam scripserint* 139
- Scipioni collega Siciliam extra sortem concessit Licinius Crassus* 139
- Scipionis orationes disertae, ac Lilio, Gellioque uisae* 139
- Cn. Scipio, superioris Africani F. a parentibus degenerauit.* 140. a paruo Antiochi regis praesidio captus. ibid.
- P. Scipio Nasica Coreulum.* 144.
- P. Scipio Nasica cum L. Bestia Consulatum administrauit.* 233.
- P. Scipio Nasica filius illius, qui Tib. Gracchi conatus perditos uendicauit* 232
- P. Scipio Nasica non multum nec saepe dicebat* 232
- P. Scipio omnes sale facetyque superabat* 231
- P. Scipio Nasica Pontifex Per-gamum secessit* 232
- P. Scipioni Nasicae interroganti Granius praeo quid responderit* 232
- L. Scipio* 289
- L. Scipio Masiliam in exilium iuit* 290
- Scopulus rerum cur dictum tribunal T. Cassij* 178
- Scordiscos male impugnavit M. Cato Consul* 203
- Scribarum officium quod scribendo oratores meliores fiunt* 170
- scribendo quis ut plurimum ad dicendum proficit* 169
- scribere aliquid laboris magni est* 170
- scribere plurimum, caput eloquentiae* 480
- Scribonij plebei fuerunt* 226
- C. Scribonij Curionis opera Syl-la usus est in capiendis Athe-nis* 320
- C. Scribonij Curionis triumphum uidit Cicero* 321
- C. Scribonius Curio* 226
- C. Scribonius Curio adolescens contra M. Antonium dixit.* 320. item Q. Caecilium Metellum accusauit ibid. Consul non fuit 228. domestico usu bene latine locutus est 321. literarum nihil sciebat 319. in numero patronorum fuit 226. orator illustris 226. pro amore in oratione de incestu dixit 227. Pro consul Dardanos in Thracia domuit 320. & usque ad Danubium penetrauit. ibidem. quare maxime tenuit oratorum locum 321. Tribunus plebis 320
- C. Scribonius C. F. Curio* 406. auersus & aduersus impudicus fuit 407. Ciceroni exuli non defuit. ibid. Curionis filiola cur uocatus. 407. hunc natura non patris culpa corrupt. ibid. naturam habuit admirabilem ad dicendum. 406.
- C. Scribonius Curio Quaestor in Asiam profectus est.* 408. sacerdotium quando petierit. ibid. quando transfugit ad populum. ibid. Tribunos plebis ad Comitiorum ius quando euocauit 408. uide Curio. sua et aliena pudicitia prodigiosa fuit. ibid.
- L. Scribonius Libo* 167. 169
- scriptione ad dicendum multum proficitur* 218
- scriptoribus qui uitas hominum conscripserunt, cur multum de beamus* 3. & 4
- scriptoris qui Tabulas Familiarum collegit, incuria.* 154.
- Sebastiani Corradi commentarij ad Epist. ad Atticum* 143
- & alibi saepius. & eiusdem in Ciceronis Epistolas Famil. & Val. Max. historias scholia. in Praefat. 148. & alibi.*
- Seb. Corradi in hisce commentarijs colligendis ratio* 59
- Seb. Corradi studium in conscribendis hisce commentarijs & labor* 2
- Seb. Corrad. quo studiorum genere potissimum delectatus in Praefat.*
- Sebastianus Faustus* 60
- Sebastianus Pighinus Pontifex Sipontinus, in Epist. Nuncup.*
- seculum* 66
- seculum integrum quod* 69
- secundas agere* 360
- Sed, particula aduersatiua.* 191.
- seditiosorum omnium post Gracchos eloquentissimus L. Apuleius Saturninus uisus est* 335
- P. & C. Sely Philonis auditor* 431
- Selybrianus*

INDEX

Selybrianus quo tempore docue- rit 43	Servilia legis suasionem scripsit L. Crassus 423.	Servius, prænomen 113
aspidos 225	Q. Servilius Capionis bona, quod temere cum Cimbris pugnaue- rat publicata sunt populi Ro- mani iussu calorum & lixa- rum 40. milibus. 247. eique primo post Regem Tarqui- nium imperium est abroga- tum. ibidem.	Servius quis dicebatur 151
Sempronia gentis prænomen quod nam frequens 144	Serviliorum due familia. 182.	Servius Tullius Sextus Roman. rex 66
C. Sempronius Gracchi vitam de- scribit Plutarchus 229	Serviliorum familiam Tullus rex in patres legit 182	Sestia gens plebeia fuit 295
Tib. Sempronius Gracchus bis consul & censor fuit 230	Servilius Ahala 436	Sestios plebeios fuisse libro sexto refert Linius 237
Tib. Sempronius Gracchus. 144.	Q. Servilius Capius 144	L. Sestium consulem factum do- lebant patres 97
huic nupta fuit minor Afri- cani filia. ibid. & 145.	Q. Servilius Capius, C. Atti- lius Serranus Coss. 246. 247	P. Sestius ambitus est damna- tus 295
C. Sempronius Tuditanus quan- do consul 176.	Q. Servilius Capius e patria est electus quod thesauros Tolosa- nos attigerat 247	C. Sestius Calvinus 235
P. Sempronius Tuditanus 103.	Q. Servilius Capius L. Crasso Con- sule fuit damnatus 247	L. Sestius de plebe primum con- sul factus fuit 237
105	Q. Servilius Capius L. Crasso Con- sule in iudicium est vocatus. 277. hunc L. Crassus defendit ibidem	P. Sestius pro quo extat Cicero- nis oratio, Tribunus plebis fuit Q. Metello, et P. Lentulo Coss. 895
Senatus consilium quod 163	Q. Servilius Capius iudicia equi- tibus & senatoribus commu- nicavit 247	Seuerus & tristis saepe idem Ci- ceroni 178
Senatus officium quod 163	Servilius Proconsul Cilices & Isauros subegit. 4. idem viam per Taurum montem primus instituit. ibid.	Seueritas nimia L. Cassij 178
in Senatu, Africa causam de- fendit Hortensius 345.	Q. Servilius Proconsul Tolosam urbem Gallorum cepit 247	Sextus quis dicebatur 141
in Senatu quis primus sententia rogabatur 209	C. Servilium Glauciam, & L. Saturninum Trib. plebis, mors & Reipublica poena ne unum quidem diem est remorata. 337.	Si pro an & i positum 372
Senatus pacem ab A. Albino cum Iugurtha factam, mini- ma seruandam censuit. 246	C. Servilius Glaucia de qua re solebat populum monere, quem lex aliqua recitaretur. 338.	Sibillum maluit vitare Cicero, quam uocalium concussum. 227.
Senatus una tempestate duode- cim hostes Reipub. iudicavit. 283	C. Servilius Glaucia homo si- millimus Atheniensis Hyper- boli 335. curia stercus appella- tus fuit 338	Sicilia tyrannorum feracissima fuit 76.
Seneca quem imitatus est in Tragedijs 143.	C. Servilius Glaucia post natos homines longe improbius. 335. acutus tamen & callidus apprimique ridiculus, idem ex summis & fortune & uitae sordibus in pratura Consul fa- ctus est ibidem	Sicilia laus quo loco à Cicer. tra- elata 157
Seneca sententia de P. Rutilio. 215.	Q. Sertorius 294	Sicilia patronus uocatus quis à Cicerone 365
Seneca uerum dictum in Hippo- lyto 348	M. Servilius de repetundis accu- satus fuit 396	Siciliense patrociniū quando susceptum à Cicerone 440
senectuti quis sermo conueniat. 452		Cn. Sicius Trib. plebis in Curio- nem singularis lepos 324
Sententia arguta delectant. 282		C. Sicius 381-382.
sententia & suffragia quorum nam 409		Cn. Sicius homo impurus, & admodum ridiculus 324
Ser. nota quomodo interpretan- da 113		Siculi dictum ad Praetorem Sci- pionem hominem stultum sua causa perficere uolentem 301
Serapion cur appellatus Scipio. 199		Siculi acuti, & mali 77
Q. Serenus descripsit mortē Hor- tensii 450		signa non magni aestimabat Ci- cero 125.
Sergius, nomen familia 113. & 156		D. Silanus anno sequenti post Ciceronem Consul fuit 357. eos qui Remp. delere conati fue- rant, morte multandos cen- suit. idem uir fortis & stre- nuus uocatus à Casare. ibidem
Serui multi literati fuerunt Ro- ma 164		Ciceronis aequalis & Brutii tricus fuit 354
Seruij prænomen frequens in ge- te Sulpicia 156		D. Silanus. L. Murana Coss. 357
Seruij Grammat. studium 3		M. Silanum Domitius Tribu- nus plebis accusauit. 246.
Servilia mater Brutii cum ef- fret uidua D. Silano nupsit. 357.		411
Serviliae feminae primariae ge- ner fuit Hortensius 426.		

INDEX

<i>M. Silanus</i> plures leges quibus militie stipendia minuebantur abrogavit 246	<i>Soles tres in Gallia</i> nisi quando 185	<i>Statarii qui</i> 216
<i>Simonides Sophoclis</i> mortem defleuit 9	<i>soli inculti & derelicti</i> poena 23	<i>Statarius orator C. Piso</i> 216
<i>Simultas an inter Hortensium & Ciceronem</i> fuerit 6	<i>solicitude ad dicendum</i> impedimentum 55	<i>Statarius quid</i> 355
<i>Simultas inter C. Gracchum & C. Fannium</i> unde orta. 185	<i>Solon</i> 33. 36. primus fere disertus apud Atheniens. 65. quando natus 66. 67. quid responderit Pisistrato 36. & quod talis uocatus à Platone. ibid. stultitiam prudenter simulavit 88	<i>Statua Demadis</i> deiecta & in uascula conflata 59
<i>L. Sisenna C. Verrem</i> accusante Cicerone defendit 344. in bonorum oratorum numero non est reputatus 344	<i>Soluta</i> oratio 49.	<i>Status in oratore</i> qualis esse debet 155
<i>L. Sisenna doctus uir & studys optimus</i> deditus fuit. 343. Aristidem uertit, et historia quam scripsit turpes iocos inseruit 344	<i>Solute dicere ad rerum</i> explanationem pertinet 208	<i>Stoici in arte definiendi & partendi</i> acutissime sunt uersati 212. cur inopes in dicendo repariantur 219. fere omnes prudentissimi in differendo 218. 219
<i>Sisenna historicus</i> derisus à C. Rufo 378. auaritatis uerbis libenter utebatur. ibid.	<i>Solutio linguae cum ipso homine</i> nascitur 208	<i>Stoici quod orationis genus</i> sectetur 174. 210.
<i>L. Sisenna puerile quiddam in historia</i> confectatur. 344. de Gracis unum Clitarchum legisse uidetur 344	<i>Sophilus Antiphontis</i> pater & praeceptor 78	<i>Stoicorum differendi genus</i> spinosum & subtile 212
<i>Smyrna</i> 162	<i>Sophocles Euripidis</i> morte ualde doluit 9	<i>Stoicorum genus orationis</i> abhorret ab auribus uulgi 223. heresis nullum sequitur florem orationis 220. in dialecticis omnis cura consumitur 219. oratio contractior quam populi aures requirunt 219. sententia & praecepta aliqua ex parte describuntur 217. uera & propria opinio 212
<i>Sociale bellum</i> quando ceptum 429	<i>Sophocles & Euripid.</i> opera correctata petijt ab Atheniensibus Ptolemaeus 3	<i>Stoicos Crassus</i> reijcit 220
<i>Sociale bellum</i> unde dictum 185.	<i>Sophocles mortem</i> qui defleuerunt 9	<i>Stoici quid</i> 175
<i>Socialis belli origo</i> 332	<i>Sophus</i> appellatus qui hodie regnat apud Persas 70	<i>Stratonice</i> urbs 439
<i>Societas facta Venetijs</i> , in quam recipiebantur illi tantum, qui multum opibus poterant 1281	<i>Sp.</i> quid 173	<i>Strigosi</i> equi 117
<i>Societas Romanorum cum Iudeis</i> 185	<i>Spartiani</i> locutus castigatus 190	<i>Stroo</i> quid antiquitus denotabat 27. 28.
<i>Socrates</i> 41	<i>Speronius Speronius</i> 60.	<i>Stultitiam</i> prudenter simulavit
<i>Socrates ab Apolline</i> sapientiss. iudicatus. & quoniam de eo scripserint 46	<i>Sphingem a Verre</i> accepit Hortensius 427	<i>L. Brutus</i> 86. 88
<i>Socrates inter eloquentes</i> non solum numerari 208	<i>Spodoporus</i> 54.	<i>Stylum</i> quomodo exercuerit Cicero 437. 443.
<i>Socrates mirifice</i> laudatus 46.	<i>Spinter</i> cognominatus P. Lentulus 392. 393	<i>Stylus</i> Atticus 282
<i>Socrates quid</i> responderit Lysia 53.	<i>Spisse</i> 250	<i>Suada</i> medulla uocatus Cor. Cethegus. 104. & deinceps.
<i>Socrates Rhetoricam</i> negauerat artem esse 80	<i>Spurius</i> quid, & qui spurij olim dicebantur 173	<i>Suauitas Catuli</i> in dicendo Crassum delectauit 208
<i>Socrates uiuendi à dicendi</i> praeceptis separauit 220	<i>Spurius Mummius</i> bellum in Hispania gessit. 173. idem de Lusitanis triumphauit. testis Appianus	<i>Suauitas dicendi</i> in Nestore 67
<i>Socratis discipuli</i> doctiores qui. ibid.	<i>C. Stalenus Patus</i> cognomen si bi ex Aetiorum imaginibus arripuit 358. M. Aemilio Quæstor obrigit, & in exercitu seditionem excitauit, sexcentis milibus nummum se indicium corrupturum dixit. ibi. maiestatis est damnatus 359.	<i>Suauitas in dicendo</i> qui 106
<i>Socratis ironia</i> faceta & elegans 420.	<i>C. Stalenus Patus</i> se ipse adoptauit 359	<i>Subsellia iudicum</i> quo loco Roma posita 419
<i>Socratis uersus</i> ponit Diogenes Laërtius 273	<i>Stantes</i> loquebantur ueteres 396	<i>Subtile, & acutum</i> genus dicendi idem Ciceroni 116
<i>Sodales</i> apud Iurisconsultos qui 282	<i>Stare</i> dicitur fabula quando, & quid 135	<i>Subtilitas</i> tributa Lysia 53
<i>Solæcismus</i> notatur in Cicerone. 171.	<i>Staseas</i> Peripateticus 353	<i>Succus orationis</i> quis 60. 61.
	<i>Statarii</i> milites 216	<i>Succus</i> Periclis 61
	<i>Statarii oratores</i> unde dicti 216	<i>Sulpicii patricij</i> fuerunt 113
		<i>Sulpicii Galli</i> opera Terentium in scribendo usum existimauerunt nonnulli 142
		<i>C. Sulpicium</i> Gallum populi ulterioris Hispania patronum sumpserunt 141
		<i>C. Sulpi</i>

INDEX

C. Sulpicius Gallus. 138. Ligure
subegit. 142. ratione defectus
Solis & Luna primus in nul-
lus extulit. 141
C. Sulpicius Galba quando con-
sul. 175
Ser. Sulpicius Galba male pu-
gnauit aduersus Lusitanos.
157. laudatur ab eloquentia. 157
P. Sulpicij mors. 313. uox. gestus.
& oratio qualis. 310
P. Sulpicio L. Crassus neminem
uoce suauiore ac plenior
audiuit. 314
P. Sulpicius & C. Cotta aequali-
bus suis plurimum praeite-
runt. 314
P. Sulpicius. 170
P. Sulpicius, gradis et tragicus
orator. 310. 430. in Marrucinos
profecit. 429. L. Crassi amore
incensus, ab eo nusquam discede-
bat. 314. L. Crassum imitari uo-
lebat. 310. orationes scribere ne-
que consueuerat, neque propter
occupationes etiam scribere po-
terat. 314. Q. Pompeij Consul
filium & Sylla generum occi-
dit. 313. Tribuni plebis autore
C. Mario perniciosas leges pro-
mulgauit. 313.
Ser. Sulpicij duae tantum episto-
lae reperiuntur. 266
Seruij Sulpicij laus. 262 & 264
Seruius Sulpicio nemo plus studij
& ad dicendum, & ad omnes
bonarum rerum disciplinas ad-
hibuit. 262
Ser. Sulpicius Sami audiuit
Brutus. 18
Seruius Sulpicius Ciceronis a-
micus. 265. cunctator. 267. Dia-
lecticam didicit. 264. dicendi
causa duobus peritissimis ope-
ram dedit. 264. tam grandis,
iuri operam dare cepit. 267. in
petitione Consulatus repulsam
tulit. 263
Seruius Sulpicius, M. Claudius
Marcellus Coss.
Seruius Sulpicius post M. Tul-
lium in causis orandis primū
locum obtinuit. 263. praepito-
res habuit, L. Lucilium Bal-
bum & C. Aquilium Gal-
lum. 264. superauit utrumque.
ibidem. sapientissime fecit. 268
tres orationes scripsit. 266. una

cum Cicerone quo melior et do-
ctior esset Rhodum est profe-
ctus. 264
sumere quid proprie. 138
summi oratoris est, summum
oratore populo uideri. 297
summittere fasces quid 28
sumptuariam legem ferentibus
Consulibus cur aduersatus sit
Hortensius. 426
suppares alicui etati qui dicantur.
39
supplicatio Ciceroni decreta mul-
torum triumphis anteponen-
da. 373. et 374.
surripere, quid. 138
sutor ne ultra crepidam, cuius
dictum. 130
L. Sylla rebus nouis Reip. statu
confirmauit. 435. idem Dicta-
tor quando factus ibid.
Syllaturire dictus Pompeius. 13
Syllaturis 16
Syllaturis 428
Syllaturis 32
Syllaturis in Vlyse uoluit
esse Homerus. 83
Syracusas laudauit Timaeus hi-
stor. 116

T

T. quid denotet. 94
Tabellaria lex quando et de quo
lata. 180. 192. 194
tabula publica, periculaque ma-
gistratum committebantur
scribarum fidei. 419
tabulam triumphij & uictoriae
suae Ioni dedit Tib. Gracchus
positam in aede matris Matri-
ae. 145
Tabulariam legens quis tulerit.
178
Taciti iudicium de Bruti oratio-
ne pro Deiotaro rege. 27
Tarentinis opem tulit contra Ro-
manos Pyrrhus. 93
Teueron qui nunc, antiquitus
Anien flu. 89
L. Tarquinio Collatino consula-
re imperium abrogauit L. Bru-
tus collega. 89
L. Tarquinij Prisci Lucumonis
res gesta. 88
Tarquinus Priscus filiam Tar-
quiniam collocat Marco Iu-
nio L. Bruti patri. 87

Tarquinus Superbus an Prisci
filius. 88
Tatiani Syriopinio de artium
inuentoribus. 34
taurorum sanguis celerrime coit.
72.
taurus uictimis optimis accom-
modatus. 72
Tegyrius sapiens quam Tegyrii di-
cunt Graeci dum de Rhetorica
loquuntur. 80
Tectissimus à Cicerone dicitur
M. Antonius 209
Tectus quis. 209
Tegyrii cur migrarint Abdera. 43
Telemachus Vlyssis F. creditus
à multis pater Homeri. 67
temporis auctoritas, in quo? 71
tempus. 135
tempus inter Consulatum &
Praturam quam longum esse
soleat. 157
tenuis est Elysias. 414
Terentia in libatione post sacri-
cium signum habuit futuri
Consulatus mariti 447
Terentij Andria quo tempore
acta. 142
Terentij Eunuchus quando acta
100.
Terentij fabulae cur à Lelio pu-
tabantur scriptae. 163
C. Terentij Varronis pater quis.
139.
C. Terentius Varro. 138. 139. dua-
bus Aedilitatibus perfun-
ctus 383
M. Terentius Varro Ciceronis et
Attici amicus. 108. libros
quadraginta & unum anti-
quitatis scripsit, & de Poe-
tis. ibid.
Terra mater omnium. 87
Testamenta in priuatis actis
debent esse firmissima. 308
testes iurati dicebant. 422
in testibus ad faciendam fidem
auctoritas quaeritur. 71
in Testimonio religio adhiben-
da est. 422
Testimonium religionem requi-
rit. 209
testularum suffragijs expulsus
Themistocles. 70
Tetritius Rogus Philonis audi-
tor. 431
Thebae Boeotiae. 82
Thebani pingues. 82

- Themistocles* 37. solus ex Gracis cum Romanis Imperatorib. conferendus. *ibid.* creditur ueneno sibi consensisse mortem. 69. 71. *lyram recusans habitus est indoctior* 137
- Themistocles* quando. 68. de *huius* morte *Thucydides* sententia. 69. ad *Persas* se contulit. 70. testularum suffragijs *Athenis* expulsus. *ibid.* rerum gestarum gloria clarus. 15
- Themistocli* sapientie coronam et cur dederint *Athenienses*. 37. quid *idem* *Athenienses* persuaserit. 38
- thesaurum* pro thesauro cur non nulli male scripserint. 6
- Theodorus Byzantius*. 75. 79. contra *Thrasibulum* & *Andocidem* scripsit. 79
- Theod. Gaza* fallitur. 107
- Theophrastus* à diuinitate loquendi nomen inuenit. 224. 286. agere tulit se non potuisse hospitum speciem effugere. 285. *Ereus* fuit. 64. philosophorum omnium elegantissimus. *ibid.* uide plura. uocatus prius ab *Aristot.* *Euphrastus*. 64
- Theopompus*. 314. maledicus à quibus uocatus. 110. difficilis & morosus, & cur frenis indiguisse dicatur. *ibid.* impetum ferebatur. *ibid.* ueritatis studiosus fuit. 120. pecunias multas ueritatis indaganda gratia insumpsit, licet *Cicero* in *huius* scriptis multas fabulas esse dicat. 120. *idem* cur diuinitus multatus credatur. *ibid.* *idem* in certamine de *Mausoli* laudibus constituto uicit. *ibid.* qua ratione officit *Thucydides* scriptum. 114. 119. 120. quam scripserit. *ibid.* *peripatetici* & oratori similis cur uocetur. 120. ab *Isocrate* impulsus se ad historiam contulit. *ibid.*
- Theramenes*. 37-39
- Theramenes* fuit preceptor *Isocratis*. 40. duces, qui in *Arginus* fuerunt, detulit, à triginta tyrannis sublati. *ibid.* à quibus laudatus. 40. Prodicus discipulus. *ibid.*
- Thermestini* qui. 177
- Thermantini* qui. 177
- Thrasymachus Chalcedonius*. 41. 43. quid scripserit. 43. quomodo numeri inueniendi princeps dictus. 49
- Thucydides* imitari cur difficultimum. 416
- Thucydides* *Oroli* *F. 33.* cur nunquam habitus orator. 416. cur obscure scripserit. 41. *Herodotus* suas historias recitante fleuit. 35. quando floruerit. 37. 40. quatenus imitandus. 413. 416.
- Thucydidi* & *Pericli* patrio casu. 40
- Thucydides* *at. 41.* genus dicendi quale. 40. eiusdem *Concionum* quales. 41. laus. 69. opinio de *Themistocle*. *ibid.* genus paternum & maternum. 71
- Thucydides* magister fuit *Antiphon* rhetor. 79
- Thucydides* scriptis defuerunt amatores aliquando. 114. eiusdem concisa sententia. & minimum acumen ac obscuritas. 114. et. 119.
- Thyestam* fabulam quando docuit *Ennius*. 138. 143.
- Thyestam* uocatus *Socrates*. 46
- Tiberij* qui uocitanti. 144
- Tiberius* quot annos habuit cum interficeretur. 229
- Tignum* recepit *Curio*. 408
- Timaei* *Taurrominitani* historia cur non probant *Aemil. Probus* & *Plutarch.* 115
- Timaeus* *Taurrominitanus*. 115. ab *Agathocle* pulsus uenit *Athenas*. *ibid.* quam scripserit. *ibid.* *interitus* uel *interitus* cur uocatus. *ibid.*
- Timaeus* *Lycurgos* duos *Lacedaemonios* fuisse scripsit. 68
- Timaeus* qualis in historia. 451
- Timanthes* pictor. 124. 127
- Timochares* medicus *Ambracensis* quid *Fabricio* pollicitus fuerit. 93
- T. Timca* cum *Q. Granio* dicacitate certare solet. 285
- T. Tinea* *Placentinus* homo facerrimus. 285
- Tiro* libertus, tres libros *Cicero* de *Ridiculis* edidit. 446.
- Idem* quatuor libros de uita *Ciceronis* scripsit. *ibid.*
- Tisia* discipulus fuit *Lysias*. 52
- Tisias* & *Corax* rhetores. 35.
- Tisias* persuadendi peritissimus. 77.
- Tisias* quando *Siculos* rhetoricam docuit. 75. et. 77
- Titinia* *C. Cotta* uxor. 329
- Titinia* gens plebeia fuit. 327
- Titi* unde dicti. & *Titi* praenomen unde. 94.
- C. Titij* in orationibus argutia, urbanitas, atque exemplorum copia. 280. orationes *Attico* pene stylo erant scriptae. 280
- Titios* plebeios fuisse unde cognoscitur. 340
- C. Titius*. 289
- Titius*, proverbium unde natum. 341
- Sex. Titius* 340. ab equitibus Romanis improbus ciuis est indicatus. 341. qua de causa sit condemnatus. *ibid.*
- C. Titius* argutias in *Tragediis* satis quidem acutis, sed parum tragice transtulit. 280
- Sex. Titius* se *Caesandram* esse dicebat. 341
- titulo pendenti cur usus *Apelles*. 131
- Tituli* milites cur uocati. 94
- Titus* & *Aruns* ad *Apollinis* oraculum profecti *L. Brutum* secum adduxerunt. 87. 88
- togam pretextam preterxi *Appio* quomodo intelligendum. 388.
- togam pretextam quid uocet *Cicero*. 387
- Togatorum omnium literatissimus *Q. Valerius Soranus*. 286
- construa, fulguraque pinxit *Apelles*. 131
- Torquatus*. 266
- Sp. Torios* homines infimos fuisse cur existimandum. 248
- Sp. Torius* agrum publicum uictiosa & inuiti lege, uictigale leuauit. 244. satis ualuit in populari genere dicendi. 244
- L. Torquato* quid responderit *Hortensius*. 428
- T. Torquatus*. 361
- L. Torquatus*

I N D E X

<i>L. Torquatus belli civilis finem</i>	<i>C. Tuditanus Commentarium de</i>	<i>quàm Græcis et Latinis literis</i>
<i>stacuebat si Pompeius Italia</i>	<i>cimum tertium, Plin. et Gell.</i>	<i>eruditi.</i>
<i>cederet. 356. eleganter & per</i>	<i>legerunt.</i>	<i>283</i>
<i>urbane dicebat. 354. Orico à</i>	<i>Tuditanus unde dictus.</i>	<i>Valerius Catullus poeta cum</i>
<i>Pompeio præfectus oppidum</i>	<i>105</i>	<i>Meminio in Bithyniam præse-</i>
<i>Cæsari dedit. 356</i>	<i>C. Tuditanus qualis uita mori-</i>	<i>ctus.</i>
<i>tractare.</i>	<i>busque fuerit.</i>	<i>366</i>
<i>τραγικός λίκυ.</i>	<i>172</i>	<i>M. Valerius Dictator discor-</i>
<i>τραγικός λέπον λίκυ.</i>	<i>Tullia Ciceronis filia quo tempo-</i>	<i>dias dicendo sedauit et quan-</i>
<i>72</i>	<i>re decessit.</i>	<i>do. 84. 86. cur & quando</i>
<i>Tragedia omne genus scripti</i>	<i>Tullia lex.</i>	<i>Maximus appellatus. ibid.</i>
<i>grauitate uincit. 72. 282.</i>	<i>361</i>	<i>C. Valerius & M. Herennius</i>
<i>item nihil habet in quo sit ar-</i>	<i>Tulliam filiam Cicero collocauit</i>	<i>Coss.</i>
<i>gutus locus. ibidem.</i>	<i>tribus uiris</i>	<i>346</i>
<i>translatio debet esse uerecunda.</i>	<i>388</i>	<i>Valerius Lavinus à Pyrrho ui-</i>
<i>13. 404</i>	<i>M. Tullium Cic. in Augurum</i>	<i>ctus.</i>
<i>Trapezuntij opinio de carmine</i>	<i>collegium cooptauit Horten-</i>	<i>94</i>
<i>in soluta oratione.</i>	<i>sus.</i>	<i>M. Valerius Messala ab Hortē</i>
<i>49</i>	<i>426.</i>	<i>sio defensus.</i>
<i>Trasimenus lacus.</i>	<i>Tully unde dicti.</i>	<i>453</i>
<i>101</i>	<i>113.</i>	<i>M. Valerius Messala. 361. quan-</i>
<i>tria qua orator facere debet,</i>	<i>M. Tullio, quid fuerit propo-</i>	<i>do Consul factus. 362. Ciceronis</i>
<i>quanam sunt.</i>	<i>tum in scribendo libro qui Bru-</i>	<i>amator ibid.</i>
<i>402</i>	<i>tus dicitur.</i>	<i>Valerius Maximus à ceteris</i>
<i>Triarius. 382. 384. Legatus L. Lu-</i>	<i>1. et. 2</i>	<i>scriptoribus solet dissentire.</i>
<i>culli in Asia fuit. ibid.</i>	<i>de Tullio, uide supra in uoce Ci-</i>	<i>333.</i>
<i>Triarius aduersus Mithridatē</i>	<i>cero.</i>	<i>L. Valerius Potitus. 86. Plebem</i>
<i>infeliciter pugnauit. 384. Tria-</i>	<i>Tullios, in patres legit ex Al-</i>	<i>legibus & concionibus miti-</i>
<i>ry fuerunt e gente Valeria.</i>	<i>banis principibus Tullus Rex.</i>	<i>gavit. ibid. quibus legibus ple-</i>
<i>ibidem.</i>	<i>112.</i>	<i>bem mitigauerit.</i>
<i>Triary milites qui.</i>	<i>M. Tullius Cicero extra omnem</i>	<i>91</i>
<i>252</i>	<i>ingenij aleam positus. 371.</i>	<i>Valerius Publicola primus Bru-</i>
<i>Tribunatus à M. Druso pro se-</i>	<i>equestri loco ortus fuit. 112</i>	<i>tum laudauit mortuum in cō</i>
<i>natus autoritate est susce-</i>	<i>in cuius locum fuerit Au-</i>	<i>cione.</i>
<i>332</i>	<i>gur cooptatus. 410. iuris ciui-</i>	<i>C. Valerius Triarius. 382. 384.</i>
<i>Tribuni plebis cuius rei causa</i>	<i>lis studio multum operæ dabat</i>	<i>contra Lepidum in Sardinia</i>
<i>creabantur. 275. in Rostris con-</i>	<i>430. librum de Consulatu suo</i>	<i>tulit arma. ibid.</i>
<i>cionabantur, uel alijs concio-</i>	<i>scripsit Græce. 435. Molonem</i>	<i>Valerij sunt dicti, qui postea Va-</i>
<i>nantibus sedebant 429. priua-</i>	<i>Rhodium quando audiuerit.</i>	<i>lery.</i>
<i>tos. Auguros, & magistrat-</i>	<i>430. Philonem quando audi-</i>	<i>89</i>
<i>tus in concionem producere po-</i>	<i>uerit. 430. quando P. Sulpi-</i>	<i>Q. Vargunteius Ennij annales</i>
<i>terant.</i>	<i>cium.</i>	<i>in magna frequentia recita-</i>
<i>327</i>	<i>M. Tullius Cicero princeps co-</i>	<i>re solitus.</i>
<i>Tribuni plebis quando creati.</i>	<i>piæ, et inuentor. huc bene de po-</i>	<i>105</i>
<i>180.</i>	<i>pulo Romano meritum dixit</i>	<i>Varia lex quæ.</i>
<i>tribuum nomina mutauit et au-</i>	<i>Cæsar. 370. 372. Platonem imi-</i>	<i>429</i>
<i>xit Athenis Clisthenes. 37</i>	<i>tatus est. 2. quibus in rebus re-</i>	<i>Varia lege sola quando exerce-</i>
<i>Triperita liber Sex. Aelij.</i>	<i>prehensus.</i>	<i>batur iudicium.</i>
<i>141.</i>	<i>439</i>	<i>425</i>
<i>triste & seuerum Cicero sape</i>	<i>M. T. Ciceronis uita in Bruto se-</i>	<i>Q. Varij mors.</i>
<i>coniungit.</i>	<i>re tota describitur.</i>	<i>330. et. 331</i>
<i>178. 211</i>	<i>3</i>	<i>Q. Varius.</i>
<i>Triumui plures Roma fuerunt</i>	<i>L. Turius.</i>	<i>425</i>
<i>217.</i>	<i>352</i>	<i>Q. Varius Drusum ferro, Me-</i>
<i>Triumui qui primum & quo</i>	<i>Tusculi natus M. Cato.</i>	<i>cellum ueneno sustulit. 330.</i>
<i>tempore creati.</i>	<i>422</i>	<i>quam legem tulerit. 429. eadē</i>
<i>217</i>	<i>Tusculum quis condiderit. 110</i>	<i>sua lege condénatus. ibid. quæ</i>
<i>Troicus dialogus scriptus ab</i>	<i>tyrannis ex qua re gignitur.</i>	<i>imitatus est. 143. Sucronensis</i>
<i>Hippia.</i>	<i>88.</i>	<i>unde dictus. 330. Tribunus</i>
<i>45</i>	<i>Tyrtaeus primus uocatus Theo-</i>	<i>plebis. 330. legem aduersus</i>
<i>76201</i>	<i>phrastus</i>	<i>intercessionem collegarum pro</i>
<i>Tubero & Rutilius fuerunt æ-</i>	<i>64</i>	<i>rogauit. ibidem, idem socia-</i>
<i>quales.</i>	<i>Tyria purpura dibapha usus Læ-</i>	<i>le & ciuile bellum excitauit.</i>
<i>217</i>	<i>tulus.</i>	<i>331.</i>
<i>Q. Tulero iudicauit à iudicjs</i>	<i>393</i>	<i>M. Varro diligentissimus inue-</i>
<i>Augures uacationem non</i>	<i>V</i>	<i>stigatō antiquitatis. 104. 108.</i>
<i>habere.</i>	<i>Q. & D. Valerij Sorani, uicini</i>	<i>plura scripsit quàm alius quis-</i>
<i>217</i>	<i>& familiares Ciceronis, in di-</i>	<i>piam.</i>
<i>tudites.</i>	<i>cendo non tam admirabiles,</i>	<i>316</i>
<i>105</i>		<i>Varronis diligentia commenda-</i>
		<i>tur. 3. ingenium.</i>
		<i>316</i>

- C. Varro* Aedilitate, Quaestura, & Praetura functus ad Consulatam peruenit. 139. apud Cannas culpa sua vires Pop. Rom. exhaust. ibid. & cur tam infelicitur pugnasse credatur. bello Piratico classibus praefuit. 382. Consul cur apud Cannas infelicitur dimicauit. 18. Legatus in Africam missus. 139. Triumuir cur creatus. 139
- C. Varro* à Cannensi clade redenti Romam obuiam itum est ab omnibus ordinibus. 139. ac eidem cur acta gratia. ibid.
- Vates* qui & unde appellati. 133.
- in Vatinius* scripsit accusationes Calvus. 411
- Vbalinus*. 3
- ubertas* agrorum septem annos in Iudaea. 60
- uestigalia* à quibus conducebant publicani. 163
- uestigalia* Romani neruos esse Reipub. semper duxerunt. 249
- Vectius* Marcorum dux. 284
- Vectius* quid Caesari pollicitus de Curione. 407
- Vectius Vectianus* è Marfisi, prudens uir, & in dicendo brevis. 283
- uehementi* oratori primas tribuit Cicero. 166
- Velina* tribus. 293
- uelites* qui. 397
- Venaliū* uendendorum leges à quo latae. 201
- Venerem* inchoatam Cois reliquit Apelles. 131
- Venetorum* institutio in rebus maritimis. 194
- Verba* ad quid sunt reperta. 307
- uerba* arte iuncta à quibus primum. 41
- uerba* illustria, Ciceroni quae. 118
- mutata* quae eadem. 122
- Verbis* translatis frequenter usus Phalereus. 415
- uerborum* delectum, originem esse eloquentiae dixit Caesar. 370.
- uerborum* genus nitidum quod. 63. 252.
- uerborum* immutationes Graeci τρεῖς uocant. 114
- uerborum* splendore et copia orator magnopere commendatur. 324. structura & ad numerum conclusio non fuit ante Isocratem. 47. structura, et quaedam quasi ad numerum conclusio dedita opera est qua sita. 208
- uerbum* inauditum & insolens tanquam scopulum fugiendum censuit Caesar. 374. 413.
- Verrem* nemo defendere ausus accusante Cicerone. 443
- Verrem* quando accusare coepit Cicero. 443
- Verrem* quo Praetore Cicero accusauit. 355
- Verres* accusatione Ciceronis percussus, sua sponte in exilium abiit. 443. Mamertinorum causam cognoscebat consilio. 162. Praetor fuit Lucullo & Cotta Consulibus. 336
- Verrucosus*, uocatus Q. Fabius et cur. 102
- uestes*, quae Cilicia uocantur ad quid inuenta. 5
- ueteratores* qui. 155
- Veteres* Academici & Peripatetici iidem esse censebantur. 221
- L. Veturius* eques Romanus Aemiliam uirginem Vestalem furtiuo stupro polluit. 272.
- L. Veturius Philo*. 98. et. 103.
- uetustas* nimia suauitatem non habet, nec tolerabilis. 413
- Viam* Aemiliam à M. Scauro Stratum falso existimat Auctor libelli de Viris illust. 221
- C. Vibius Pansa*, A. Hircinus Coss. 327
- C. Vibius Pansa* successit Bruto in Asia. 18
- uictimae* petebantur ex Reatinis montibus et Clitumno. 72
- Victorius*. 3. 25. 134
- Vim* dicendi ueteres Graeci sapientiam nominarunt. 208
- uini* uetustas ex Consulibus dicebatur. 417
- unum* uetus semper commendatum. 416
- Virgilius* multos uersus ex Eurij annalibus mutuatus est. 241.
- M. Virgilius* Tribunus plebis
- L. Sylla* Imperatori diem dixit. 293
- Viriati* belli causa extitit Galba. 167
- Virgatus* Lusitanus, eiusque gesta & mors. 158
- Virgatus*, quorum dolis interficitur. 182
- uiri docti* multi florent hoc tempore. 60
- uiro* quid maxime proprium. 236
- uirorum* clarorum laudes in epulis carminibus cantabantur. 136.
- uirtus* amitti non potest. 29
- uirtus* ut quidam putant non est. 210
- uirtus* unde dicta. 236.
- uirtutem* pro bonitate posuit Plantus. 236
- uirtutem* pro fortitudine saepe posuit Cicero. 236
- uirtutes* appellantur omnes rebus animi affectiones. 236
- uirtutis* nomen quid cum adiunctis. 118
- uirtutes* Oratoriae omnes in orationibus. Catonis reperiuntur. 170.
- uis* atque copia ad quod dicendi genus spectant. 215
- uis* dicendi in Virgilio fuit. 67
- C. Visellius* Aecleus. 381. 383.
- uis* oratoris in quo. 167
- C. Visellius Varro*. 381. 382. in Asia Tribunus militum fuit. ibid.
- uita* semper eundem seruantem tenorem hominem per hyrantes depictam signabant Aegyptij. 186
- uitam* & uictum Cicero saepe coniungit. 176
- uitas* hominum conscribentibus cur multum debemus. 3. & 4.
- uituperatio* et laudatio quid differat a loco communi. 78
- uirorum* censuram facere noluit Cicero & cur. 370
- Ulysses* stultitiam prudenter simulauit. 88
- Ulyssis* in dicendo uis. 41
- Ulyssis* laus & uis in dicendo. 65. 67. cur ab Homero laudetur. ibid. mox datus dictus. ibid.
- umbratilis* & mollis cur dicatur oratio Philosophorum. 64
- unclior

INDEX

antior consuetudo loquendi. 143	ut temporibus illis, locutio elegans. 36	μὲν 240
L. Volcatius Tullus consilium publicum habuit an rationem Catilina haberet si peteret Consulatum. 338	utilitas doctori publico spectanda. 1	Xenophon quo dicendi genere usus. 240
voluntatem negligere & sequi literas calumniatoris est officium. 308	uas tanta depinxit arte Zeuxis, ut aves aduolarent 125	Xenophontis Cyrum Scipio de manibus non ponebat. 158
voluntates hominum uariae, uaria peperere dicendi genera. 166.	uulgus cur interdum non probandum oratorem probat. 304	Xenophontis dicendi genus quale. 40
Volsci qui. 69	uulgus in oratore quid potissimum indicare solet. 297	Xenophontis sermonem ipsa Graecia finxisse uidentur. 240
Volscorum bellum grauissimum. 68. quando gestum. 69. 70.	uultus quid. 350	Xerxes quorum hortatu & a quibus incitatus Graeciae bellum intulit 70
uox canora et suavis in Hortensio 425	uultus, quot animi motus sint, tot significationes, & commutationes potest efficere. 310	Ξέρξης 16
uox quomodo firma seruetur in quo loco tradit Cicero. 255		
uox una maxime eloquentiam uel commendat uel sustinet. 235.	X	Z
urbes saepe nominibus suarum insularum solent appellari. 269	Xanthippus Miltiadem accusauit. 73. Periclis pater. ibid.	Zeno 212
usura etymologia. 23	Xanthius non fuit Protagenes. 128.	Zeno Eleates inuentor dialectices. 34. quo tempore fuerit. ibid.
usus omnium magistrorum praecipua superat. 282	Xanthus. 128	Zeno Stoicorum princeps, non tam rerum inuentor fuit, quam nouorum uerborum. 219
usus rerum, disciplina quauis melior. 59	Xenocles. 439. pro Asia in Senatu dixit. 439	Zenocles Adramytemus. 438.
	Xenophon, Aratus, Catulus, & alij de se scripta reliquerunt. 210	Ζήνεια 296
	Xenophon propter orationis dulcedinem atheniensi uicinia de more	Zeuxidis dictum. in Epist. 296
		Zeuxis pictor. 124. 125. 126. ridendo mortuus est. ibid.
		Ziela nobilis clade Triarij. 384.
		Zoroaster. 66

Laur. Torrentinus Lectori S.

EXCV SOS iam hosce Commentarios amicis denuo perlegendos tradidi-
mus; qui cum exquisitam diligentiam, summumque studium in hispis
conscribendis Autorem posuisse deprehendissent; rem dignam & institu-
to nostro & officio iudicauerunt, si, quos errores operarum nostra-
rum fudisset incuria, eos non solum annotatos proponeremus, sed &
indices etiam colligendos curaremus; hac ratione futurum affirmantes, ut & lau-
datius hoc interpretandi genus melius agnosceretur, & fructus plenior ac uberior à te
perciperetur. Vtrunq. itaque non grauatim communi tua studia iuuandi gratia feci-
mus, uel certe facere uoluimus. Tu tam commoda iam oblata occasione frue: & eius-
dem Corradi nostri Quæsturam, hoc est doctas & accuratas ad Ciceronis opera tum
observationes, tum animaduersiones; & in Epistolas ad Brutum Commentarios expe-
ctato: & nisi maxima huius uiri modestia, qui polliceri paucas præstare uero multasem-
per solitus sit, cogeret me quoque in pollicendo esse restrictiorem, adderem & explica-
tiones ad tres libros Epistolarum ad Q. Fratrem, Orationem pro Lege Manilia, Domo
sua & alia pleraque. Vale.

Chartarum series

* a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z . A B C D
E F G H I K L M N O P Q R S T V.
Omnes sunt Terniones præter T duernionem.

Ne quis hunc Seb. Corradi Commentarium in Cicer.
Brutum intra annos decem imprimat aut alibi impres-
sum diuendat, præterquam cui hoc a Laur. Torrentino
permissum est, Iulii. III. Pont. Max. Caroli V. Imper.
Henrici II. Gallorum Regis, Cosmi Medicis Florent.
Ducis II. Priuilegio cautum est; prout in singulis eorum
dem diplomatibus graui multa sancitum est.

